

Cătălina Mărănduc

DIȚIONAR
de
EXPRESII,
LOCUȚIUNI
și
SINTAGME
ale
limbii române

CORINT
București, 2010

Date despre autoare

Cătălina Mărânduc este cercetător științific III la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române. Se numără printre autorii a patru volume din *Dicționarul tezaur al limbii române* (DLR) și a altor patru volume din *Micul dicționar academic* (MDA), fiind coordonatoarea volumului III al celui din urmă. A mai publicat teza sa de doctorat, *Norme de corectă formare a textului*, un *Dicționar de scriitori români* și o lucrare de lexicologie, *Familia de cuvinte*. Domeniile predilectate de cercetare, lexicologia, pragma-stilistica și teoria textului, sunt ilustrate și de numeroasele articole publicate în reviste de specialitate.

Redactare: Marieva Cătălina Ionescu

Tehnoredactare computerizată: Andreea Apostol, Mihaela Ciufu

Coperta: Valeria Moldovan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MĂRÂNDUC CĂTĂLINA

Dicționar de expresii, locuțiuni și sintagme ale limbii române / Cătălina Mărânduc –
București: Corint, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-135-570-2

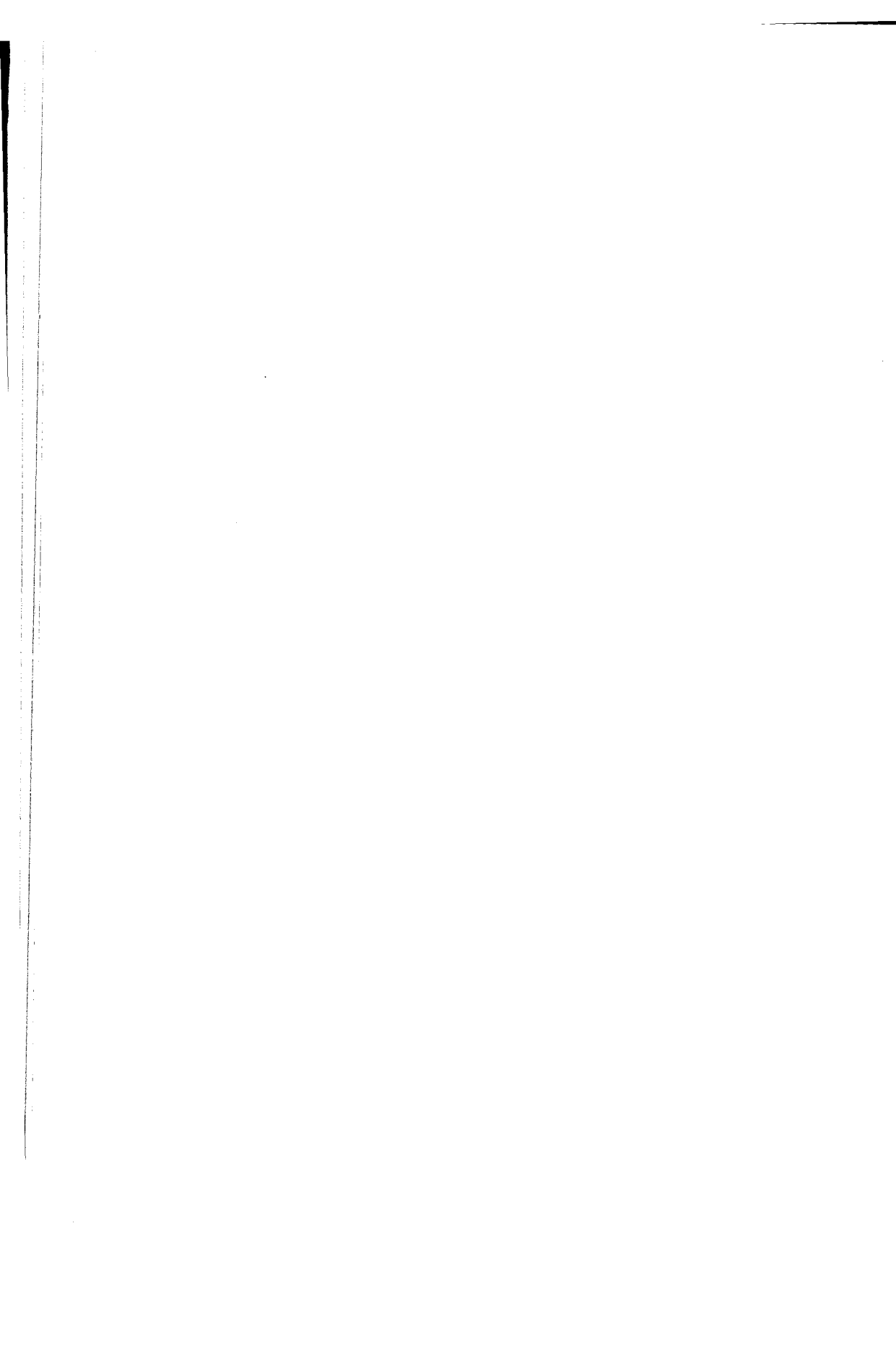
81'374.8=135.1

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii CORINT,
parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN 978-973-135-570-2

Sumar

Cuvânt-înainte	7
Studiu introductiv	11
Indicații pentru utilizarea dicționarului	25
Abrevieri folosite în dicționar	27
Dicționarul	29
Bibliografie	557

Cuvânt-înainte

Frazeologia a fost dintotdeauna o piatră de încercare pentru lexicografi: foarte importante în comunicare, multiplicând posibilitățile de expresie ale unei limbi, îmbinările stabile de cuvinte sunt mai greu de identificat și de fixat în structura rigidă a dicționarului. Lexicograful trebuie să deosebească între ceea ce este relativ fixat și îmbinările libere, să decidă locul de înregistrare în lista alfabetică al locuțiunii sau al expresiei (în funcție de unul sau altul dintre cuvintele care o compun), să indice variațiile și restricțiile de construcție. Aspectele teoretice (descrierea și clasificarea frazeologiei) nu sunt deloc mai simple: chiar terminologia de bază – cuprinzând *compuse, locuțiuni, expresii, colocații, sintagme, construcții* etc. – e alunecoasă, cu ambiguități și suprapuneri adesea greu de aplicat unor realități lingvistice în permanentă evoluție, cu zone de variație și de tranziție.

Alcătuiind *Dicționarul de expresii, locuțiuni și sintagme ale limbii române*, Cătălina Mărânduc a pornit de la necesitatea de a delimita cât mai clar categoriile vizate, evitând suprapunerile și definițiile vagi. Bibliografia de specialitate nu oferă, din păcate, un ghid sigur în domeniu: cu spirit critic și cu umor, autoarea aduce, în *Studiul introductiv*, destule exemple de inconsecvență, din lucrări lingvistice altminteri foarte respectabile. De la început, autoarea propune (pe baza unor criterii uniforme și a unor teste obiective) delimitări justificate științific și aplicabile practic; definițiile sale sunt verificate prin „etichetarea”, în corpul dicționarului, a unui număr enorm de frazeologisme, lăsate de obicei, în alte dicționare, într-un spațiu incert al nedeterminării. Asumându-și conștient riscul controverselor (nu poate exista unanimitate de păreri în cazurile în care unele frazeologisme sunt efectiv „de graniță”, disputabile între mai multe categorii), autoarea preia curajos sarcina de clasificare, decisivă pentru acuratețea lexicografică a textului.

Dicționarul e alcătuit cu rigoare și consecvență, informația necesară fiind dispusă cu abilitate, într-un mod care nu îngreunează consultarea; cititorul va găsi în fiecare familie frazeologică accentul și statutul morfologic al cuvântului-titlu, etichetele funcționale ale unităților înregistrate (*expresie, locuțiune, sintagmă*), indicații de registru (popular, familiar, argotic etc.), informații asupra caracterului învechit sau actual, asupra frecvenței, asupra construcțiilor sintactice (complementele verbului), informații esențiale asupra relațiilor semantice (sinonimie, antonimie).

Impresionează în acest dicționar cantitatea uriașă de material: pus la dispoziția cititorului curios (dornic să-și lămurească sensul unei expresii), a traducătorului (adesea dezarmat în fața sintagmelor și a expresiilor necuprinse în dicționare) și a specialistului interesat

de dinamica lexicului românesc. Cătălina Mărănduc își folosește aici îndelungata experiență de lexicolog și lexicograf, mai ales cea de redactare, revizie și coordonare a *Micului dicționar academic* („mic” doar în raport cu zecile de volume ale *Dicționarului limbii române*, altminteri MDA fiind cel mai mare și mai complex dintre dicționarele noastre generale!). Își folosește și competența de vorbitor nativ și excelent cunoscător al limbii actuale, pentru a adăuga frazeologismelor adunate din zeci de dicționare sensuri și construcții omise până acum. Față de alte dicționare de expresii și locuțiuni, cel pe care îl deschideți cuprinde multe noutăți: *sintagme* de largă circulație, construcții exclamative și interogative, expresii și locuțiuni familiare și argotice relativ recente (*ascuțit ca lupta de clasă, a băga o sârmă, a trage o țepă, a da un tun* etc.); nu evită (cum o fac cele mai multe dicționare existente) nici cuvintele considerate vulgare sau obscene, care au generat întotdeauna un număr foarte mare de expresii.

Un dicționar e valoros nu doar prin acumularea de informație, ci și prin selecția ei: lexicograful trebuie să știe și la ce să renunțe, ambiția exhaustivității creând de obicei opere de neconsultat sau baze de date destinate strict specialiștilor. E perfect justificată decizia autoarei de a nu cuprinde decât strictul necesar din sintagmele terminologiilor științifice (care ar fi încărcat foarte mult textul); la fel, aceea de a nu accepta prea multe expresii de argou (prin excelență efemere și cu circulație relativ redusă). Cătălina Mărănduc se pune cu adevărat în locul cititorului, anticipându-i întrebările și oferindu-i un instrument folositor, ușor manevrabil, riguros, accesibil și – nu în ultimul rând – plin de surprize: un dicționar destinat nu doar *consultării*, ci și lecturii „în șir”, captivată de pitorescul expresiilor.

Prof. univ. dr. **Rodica Zafiu**

Studiu introductiv

Lucrarea de față conține o bogată listă de unități frazeologice, care se găsesc consemnate în dicționarele academice, DA¹, DLR² și MDA³, în cuprinsul articolelor consacrate cuvântului considerat, din punct de vedere semantic, centru al expresiei. La acestea au mai fost adăugate locuțiuni și expresii din alte lucrări cuprinse în bibliografie, de exemplu ZANNE, P.⁴, sau unități frazeologice citate în lucrări teoretice, cum ar fi cele dedicate locuțiunilor de Florica Dimitrescu⁵ și Cecilia Căpățână⁶.

Dicționarele academice citate mai sus sunt de mari dimensiuni, în mai multe volume și nu sunt accesibile publicului larg. Elementele frazeologice sunt consemnate la sfârșitul sensurilor cuvântului central, și anume fiecare la sensul cu care acesta apare în expresie sau de la care se presupune că a evoluat în locuțiune. Unitățile frazeologice se află printre citate și sensuri obișnuite, astfel că sunt greu de găsit de către cititorii interesați.

Nu numai din punct de vedere practic, ci și din punct de vedere teoretic, lexicografia academică românească nu conține prea multe clarificări, pe care cititorul ar putea să le caute în prefețele dicționarelor. În prefața la litera A din DA, găsim următoarea formulare: „Programul se publică în fruntea acestui întâiu fascicul, rămânând ca introducerea pentru întreaga operă să apară la sfârșitul ei.” Prin urmare, clarificările și îndrumările teoretice din partea forurilor academice în ce privește problemele spinoase ale lingvisticii și lexicografiei sunt așteptate la sfârșitul lucrării, adică acum, poate, cu ocazia apariției ultimelor volume din DLR, a doua parte a DA?

Studiind modul în care DA tratează unitățile frazeologice, vom observa că în lista de prescurtări de la începutul volumului care conține litera A găsim doar următoarele: „loc. = locuțiune; loc. adv. = locuțiune adverbială; loc. conj. = locuțiune conjuncțională; loc. prep. =

¹ *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea I, A–B, București, Socec, 1913, tomul I, partea a II-a, C, București, Universul, 1940, tomul I, partea a III-a, D–de, București, Universul, 1949, tomul II, partea I, F–I, București, Imprimeria Națională, 1934, tomul II, partea a II-a, J–lacustru, București, Universul, 1937, tomul II, partea a III-a, Ladă–lojniță, fără an.

² *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, Editura Academiei, tomul VI, M, 1965–1968, tomul VII, partea 1, N, 1971, tomul VII, partea a II-a, O, 1969, tomul VIII, P, 1972–1984, tomul IX, R, 1975, tomul X, S, tomul XI, partea I, Ș, 1978, tomul XI, partea a II-a, T, 1982–1983, tomul XII, partea I, Ț, 1994, tomul XII, partea a II-a, U, 2002, tomul XIII, partea I și a II-a, V și W, X, Y, 1997–2005; tomul XIV, Z, 2000, tomul I, partea a III-a, D, 2006.

³ *Micul dicționar academic*, București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I, A–C, 2001, vol. II, D–H, 2002, vol. III, I–Pr, 2003, vol. IV, Pr–Z, 2003.

⁴ Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I–X, București, Editura Librăriei Socec, 1895–1912.

⁵ Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958.

⁶ Cecilia Căpățână, *Elemente de frazeologie*, Craiova, Editura Universitaria, 2007.

locuțiune prepozițională”. Am putea conchide că autorii DA recunoșteau numai existența acestor trei tipuri de locuțiuni.

În glosarea semnificației semnelor tipografice speciale, găsim: „După semnul # urmează idiotismele, locuțiunile proverbiale etc.” Într-adevăr, în cuprinsul lucrării, găsim adeseori acest semn, la sfârșitul unor sensuri, după care sunt scrise cu litere uneori aldine, alteori cursive diverse unități frazeologice, fără a fi calificate în vreun fel.

În alt volum, la litera F, găsim: „(Loc. prov.) *A dejuga de la moară la făcău* = a ajunge de la mare (bine) la mic (rău)”. Deducem că „loc. prov.” ar putea însemna proverbe și/sau zicători.

În același volum, la verbul **FACE** găsim: „2^oh) În diferite expresiuni: **A face toate (chipurile) să** (s. **ca**, s. **cum**)...”, mai departe găsim: „| **A face cinste...** | **A face credința...**”, și mai departe: „3° *A face o săritură* = a sări (o dată); ~ *o țâșnitură* = a țâșni”, iar în alt loc: „# **A face (cuiva un) semn** = ...”

Prin urmare, unitățile frazeologice sunt introduse fie prin semnul #, fie prin alte modalități, evidențiate prin litere aldine sau prin cursive și rareori denumite în vreun fel. De reținut apariția încă din acest prim dicționar academic a termenului „expresiune”, nedefinit în vreun fel.

DL⁷, care își propune să suplinească urgent lipsa unui dicționar explicativ academic al limbii române, pune în centrul preocupărilor sale, așa cum se înțelege și din titlu, stadiul contemporan al limbii: „Limba contemporană este, fără îndoială, primul și cel mai important obiectiv al unui dicționar.” Mai departe, aflăm că: „Sensurile figurate și locuțiunile au fost de asemenea înregistrate în ordinea frecvenței lor în literatură și în vorbirea obișnuită... Definițiile, ca și expresiile și locuțiunile, sunt ilustrate prin citate caracteristice din punct de vedere semantic.” Se mai precizează apoi că expresiile și locuțiunile sunt precedate de un romb alb și că la sfârșitul seriei de citate figurează uneori proverbe, însoțite sau nu de citate. Proverbele nu sunt deci considerate expresii sau locuțiuni, ci încadrate, prin aceeași grafie cursivă, printre citate.

„Ordinea frecvenței” este un concept lexicografic care se diferențiază ca mod de organizare de „ordinea filiației sensurilor”: în cazul celei din urmă, se începe cu tratarea celui mai vechi sens atestat și se continuă cu sensurile care evoluează din el. Însă trebuie spus că, neexistând în acea epocă texte în format electronic și studii statistice asupra frecvenței cuvintelor, ordonarea sensurilor începând cu cel mai uzual, mai des folosit de vorbitori, se făcea conform unei viziuni subiective.

Modalitatea de organizare a materialului lexicografic al DLR este ordinea filiației sensurilor. Consultând lista abrevierilor, am constatat că acest dicționar ia în considerație patru tipuri de locuțiuni: loc. adv., loc. adj., loc. conj., loc. prep., precum și prescurtarea exp. = expresie, termeni lingvistici pe care nu îi definește. În ce privește termenul **expresie**, nici DȘL nu socotește necesar să îl explice în accepția lui din lexicografie, arătând că este des utilizat în lingvistica tradițională, cu sensuri ambigue.

Alte precizări găsim în prefața la litera M, cu care începe noua serie a dicționarului academic (DLR). Cum această literă a apărut sub formă de fascicule, prefața se găsește în așa numita „fasciculă 0”, deoarece prima parte a literei M apare în fascicula 1. Se arată aici că, pe parcursul elaborării DA, normele de redactare s-au schimbat: „În volumul apărut în

⁷ DL = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, Editura Academiei, vol. I, A-C, 1955, vol. II, D-L, 1956, vol. III, M-R, 1957, vol. IV, S-Z, 1958.

1934 (F-I), derivatele și compusele au fost înglobate în aceleași articole cu baza lor, pe când în partea publicată anterior, ele fuseseră lucrate ca articole aparte.”

Aceasta înseamnă că unele volume DA sunt ordonate alfabetic, altele sunt organizate pe cuiburi lexicale, sau pe familii de cuvinte, ceea ce face și mai dificilă găsirea informației căutate, în cazul nostru a unităților frazeologice.

Din această prefață mai aflăm că: „S-au introdus în dicționar și cuvinte care se întâlnesc numai în expresii, de exemplu adv. *mânzește* (în *a râde*, *a zâmbi mânzește*).”

În acest dicționar, compusele formează arareori articol separat, numai dacă sunt împrumutate ca atare, dacă sunt sudate sau dacă cel puțin unul dintre componente nu apare separat în limba română. Celelalte compuse sunt tratate în cadrul articolului de dicționar al primului cuvânt component.

Expresiile, locuțiunile, proverbele, zicătorile sunt considerate ilustrative pentru sensul cuvântului la care figurează. Găsim aici următoarea definiție pentru **expresie**: „se consideră expresie orice grupare de cuvinte care are în totalitatea ei un sens distinct de al elementelor alcătuitoare”. Aflăm apoi că dicționarul înregistrează și „grupările lexicale foarte frecvente care se îndepărtează de tipul fundamental, descris mai sus, cu condiția ca aceste grupări să aibă stabilitate în limbă”, dar din exemplul care urmează se înțelege că această definiție nu se referă, cum s-ar putea crede, la colocații, ci la seriile de expresii formate prin înlocuirea unui termen cu sinonimele sale: „o expresie ca *a i se curma*, *a i se opri* sau *a-i pieri* (*cuiva*) *răsuflarea* permite echivalențe sinonimice. În limitele acestor echivalențe, expresia rămâne însă stabilă”.

Definirea **locuțiunilor** este la fel de puțin precisă: „locuțiunile de diverse feluri sânt privite drept specii ale expresiilor, pentru că reprezintă grupări constante de cuvinte având alte valori sau funcțiuni decât acelea ale termenilor care le compun.”

Dacă aceasta ar reprezenta genul proxim, diferența specifică a celor două noțiuni ar fi că „în general, expresiile conțin un sens figurat, transparent sau aluziv, ceea ce nu se întâmplă cu locuțiunile, unități mai puțin îndepărtate de sensurile proprii ale cuvintelor care le alcătuiesc”.

Ceea ce este frapant este că definiția dată aici expresiilor se aseamănă destul de mult cu definiția pe care stilisticienii o dau unor figuri de stil sau sensului figurat al cuvintelor. Această similitudine de definire este explicabilă prin „expresivitatea” expresiilor, care înseamnă de fapt că acestea au la bază figuri de stil lexicalizate; îndepărtarea de sensul cuvintelor componente se realizează prin procedee semantice specifice figurilor de stil.

Prin urmare, dacă locuțiunile sunt specii ale expresiilor, înseamnă că acestea au și ele, cel puțin la origine, o utilizare figurată a unui termen component, și nu pare posibil ca prin sudarea lor până la îndeplinirea unei funcții sintactice unice ar putea să fie mai puțin îndepărtate de sensurile proprii ale cuvintelor.

Se mai arată că unitățile frazeologice sunt încadrate în articolul de dicționar al cuvântului care imprimă unității o valoare nouă (adică, am zice noi, care își pierde sensul propriu, de bază?), dar există unități frazeologice care ar putea figura la două sau mai multe cuvinte, acestea apărând cu sensuri diferite și influențând sensul global al unității. În acest caz, explicația se găsește la primul dintre ele, în ordinea apariției în expresie, iar la celălalt (celelalte) unități frazeologice sunt menționate cu trimitere la cuvântul unde se găsește explicația.

Indicațiile de utilizare a dicționarului oferă următoarea informație: „Semnul \diamond în interiorul unui articol marchează unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii, compuse etc.)

subordonate unui sens principal", prin urmare semnele convenționale nu oferă informații diferențiate despre tipurile de unități frazeologice.

În dicționarul de față, am încercat să evităm includerea proverbelor printre expresiile verbale, cu toate că acest lucru se întâmplă uneori în dicționarele folosite drept sursă, dat fiind caracterul evident expresiv, plastic, al ambelor și interesul pe care îl prezintă pentru cititori, prin frecvența lor.

Proverbele pot fi recunoscute prin aceea că sunt în general structuri mai complexe, formate din două sau mai multe propoziții, și nu îndeplinesc o unică funcție sintactică, ci reprezintă structuri independente sintactic, de obicei incidente în alte structuri. Ele nu pot fi explicate printr-un sinonim, ci au nevoie de o parafrază explicativă destul de extinsă.

Am considerat deci necesară publicarea lucrării de față pentru a sintetiza, dar și a clarifica un anumit tip de informație prezentă, printre alte tipuri de informație, în dicționarele academice, informație de mare interes pentru cititori și destul de greu accesibilă în aceste dicționare.

Lucrările lexicografice care sunt destinate explicării unităților frazeologice, spre deosebire de dicționarele generale, au drept articole de dicționar unități frazeologice⁸, care pot fi ordonate alfabetic sau pot fi grupate în cuiburi sau familii în jurul unor cuvinte.

Gruparea în familii frazeologice, în jurul unui cuvânt-centru, ușurează găsirea unităților frazeologice de către cititori. S-ar mai putea considera că acest fel de grupare a unităților frazeologice sugerează o concepție a vorbitorilor, o viziune globală asupra unei anumite noțiuni, mai mult sau mai puțin specifică limbii române.

Atunci când în expresie există mai multe cuvinte importante, dicționarele academice DA și DLR glosează expresia doar la unul dintre ele, iar la celelalte inserează trimiteri la cuvântul unde este glosată expresia. Deoarece un volum din aceste dicționare reprezintă o singură literă sau doar o parte dintr-o literă, trimiterile se fac de cele mai multe ori de la un volum la altul, ceea ce face și mai dificilă căutarea explicației.

În MDA, s-a preferat în general glosarea pe scurt a unităților frazeologice ori de câte ori apar. Economia de spațiu în cazul utilizării trimiterilor este prea mică pentru a justifica marele disconfort produs cititorilor. În acest dicționar nu am folosit trimiterile, ci am glosat unitatea frazeologică la cuibul cuvântului pe care l-am considerat cel mai important pentru configurarea sensului ei, iar dacă nu am putut să ne decidem, am glosat-o de mai multe ori.

O altă problemă greu de rezolvat de către cititori este calificarea unităților frazeologice drept sintagme, expresii, locuțiuni. În general, DLR și DA nu menționează decât o singură dată, în formă prescurtată, la începutul șirului, că avem de-a face cu expresii. În cazul unui șir mai mare de expresii, fiecare cu definiția ei și cu un mare număr de citate, informația se pierde. De obicei, aceste dicționare califică drept expresii acele unități frazeologice care conțin verbe, deci expresiile verbale. Aceleași dicționare nu califică în niciun fel unitățile frazeologice care nu conțin verbe, adică sintagmele și construcțiile. Acestea sunt doar evidențiate prin caractere cursive, spre deosebire de expresiile verbale, cuvintele compuse și locuțiuni, care sunt evidențiate prin caractere aldine.

⁸ Vasile Breban, Gh. Bulgăr, Doina Grecu, Ileana Neiescu, Grigore Rusu și Aurelia Stan, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, 1969; Gabriela Duda, Aglaia Gugui, Marie Jeanne Wojcicki, *Dicționar de expresii și locuțiuni ale limbii române*, București, Editura Albatros, 1985 etc.

Locuțiunile sunt calificate de fiecare dată printr-o prescurtare specifică, aceasta deoarece există arareori un șir de locuțiuni, de pildă adverbiale, la un sens al cuvântului, ceea ce ar implica menționarea statutului lor o singură dată, la începutul șirului. Totuși, așa cum vom arăta mai jos, statutul de locuțiune al unităților frazeologice este controversat – de multe ori DLR califică drept locuțiuni unități frazeologice cu caracter de expresii, iar tipurile de locuțiuni pe care DLR le acceptă sunt doar cinci: adjectivale, adverbiale, conjuncționale, prepoziționale și verbale.

În lucrarea *Sinteze de limba română*⁹, găsim un capitol intitulat *Introducere în frazeologie*, în care ne-am aștepta să ni se ofere în primul rând o definiție a termenilor, dar aflăm doar că unitățile frazeologice se opun pe de o parte îmbinărilor libere de cuvinte și pe de altă parte cuvintelor simple. Ba chiar autorul consideră drept dovadă că anumite îmbinări de cuvinte sunt fixe, și nu libere, faptul că ele sunt „înregistrate și explicate, adică definite în dicționarele noastre mai noi”. Or, este evident că lexicografii, mai vechi sau mai noi, sunt cei care se adresează specialiștilor etimologi spre a obține clarificări teoretice, pentru a nu greși atunci când selectează grupurile de cuvinte pe care le vor glossa, și nu este normal ca specialiștii să plece de la dicționare ca și cum ele ar reprezenta rezolvarea problemei.

Aflăm că frazeologismele se caracterizează printr-un sens unitar, echivalent sau potențial echivalent cu un cuvânt și că au frecvență incomparabil mai ridicată decât îmbinările libere.

Dicționarele academice, deși se adresează preponderent unor specialiști, au aerul de a considera că cititorii nu sunt interesați de statutul unităților frazeologice, ci doar de sensul lor. Sau, deși sunt redactate de specialiști în domeniul lexicografiei, par că evită să se pronunțe în chestiuni controversate.

De aceea, am luat decizia de a menționa în acest dicționar chiar la începutul fiecărui paragraf, înaintea formelor, tipul de unitate frazeologică în care se încadrează, după părerea noastră, grupurile de cuvinte glosate, încercând să ne asumăm responsabilitatea unei poziții tranșante și să elucidăm incertitudinile cititorilor. Și tot de aceea, vom prezenta, în continuare, în acest studiu introductiv, definițiile pe care le acceptăm pentru aceste unități frazeologice, însoțite de explicații și diverse tipuri de probe diagnostice care se pot aplica grupurilor de cuvinte pentru a stabili cum este corect să fie calificate.

*
* *

În ceea ce privește cea mai simplă noțiune urmărită în această lucrare, **sintagma**, în DȘL¹⁰ Gabriela Pană-Dindelegan arată că aceasta este considerată în general de lingviști o structură binară, alcătuită pe baza unei relații sintactice de subordonare, formată din două cuvinte autosemantice (nu unelte gramaticale), dar că există și autori care denumesc astfel un grup de două morfeme.

Grupul sintactic este definit în aceeași lucrare ca un cuvânt-centru luat împreună cu toți determinanții lui, astfel încât sintagma este un caz particular al grupului sintactic. De

⁹ Coordonator Theodor Hristea, ed. a III-a, București, 1984, pp. 134–161.

¹⁰ Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.

asemenea, autoarea arată că, în funcție de categoria gramaticală a cuvântului-centru al grupului, pot exista grupuri, respectiv sintagme substantivale, verbale, adjectivale, adverbiale etc. și adaugă apoi că unii cercetători francezi denumesc sintagmele structurile formate din mai mult de două elemente, ceea ce ar corespunde mai curând noțiunii de grup sintactic din gramatica transformațională.

În DLR, sintagmele sunt evidențiate prin litere cursive și precedate de un romb gol, unul singur, chiar și atunci când e urmat de o succesiune de mai multe sintagme. Nu găsim precizat termenul **sintagmă** decât în extrem de rarele cazuri în care un cuvânt sau un sens al unui cuvânt nu este folosit decât în cadrul uneia sau mai multor sintagme.

Exemplu: Cuvântul **DISCORDANT** apare cu sensul **3** în cadrul unei singure sintagme: „**3.** (În sintagma) *Sindrom discordant* = schizofrenie. Cf. ABC SĂN. 322”.

În general, sintagmele glosate în acest dicționar sunt selectate nu pe baza frecvenței mari, ci a îndepărtării relative de sensul de bază, care face necesară glosarea lor separată. Concepția DLR despre sintagmă se îndepărtează deci de sensul termenului, mai modern, *colocație*, care se definește ca grupare de cuvinte, cu sens lexical sau gramatical unitar, care apare în limbă cu frecvență mare.

Sintagmele din acest dicționar sunt în general grupuri nominale, formate din două poziții sintactice, centrul nominal și un determinant, dar nu neapărat și din două cuvinte, adeseori substantivul fiind urmat de un atribut precedat de prepoziție; mai rar apar grupuri nominale cu structuri mai complexe.

De exemplu, la cuvântul **DAR**² găsim la sensul **1**, p. 421: „*Dar manual* = donație excepțională de la formele obișnuite cerute pentru validitatea donației, având drept obiect bunuri mobile corporale și efectuându-se prin predarea bunului de la mână la mână”. La p. 422 găsim un sens secundar: „♦ S p e c. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. *de*) Cadou care constă în obiecte de valoare, în imobile sau într-o sumă de bani, făcut de soți unul altuia cu ocazia căsătoriei”. După numeroase citate, apare: „*Darul miresei* = Sumă de bani pe care mireasa o primește personal în timp ce dansează o oră, asemănătoare periniței. Cf. UDRESCU, GL., com. din BRAȘOV. *Darul bucătarului* = bacșiș. UDRESCU, GL.”.

Cititorii ar putea reproșa acestui dicționar trei elemente:

- În primul rând, dificultatea găsirii unităților frazeologice în cuprinsul articolului.
- În al doilea rând, faptul că unitățile nu sunt calificate în niciun fel, de parcă utilizatorul ar trebui să știe din cultura sa generală că sunt sintagme sau construcții.
- În al treilea rând, numărul redus de sintagme glosate, în raport cu numărul articolelor de dicționar sau cu numărul de expresii și locuțiuni.

*

* *

Acceptăm aici următoarea definiție pentru sintagmă:

Sintagma este un grup de cuvinte format dintr-un cuvânt regent și un determinant, cu structură sintactică normală, analizabilă, cu frecvență mare în limbă sau într-un vocabular specializat (profesional sau stilistic).

Dintre **sintagme**, dicționarul de față le selectează pe acelea care apar în limbajul obișnuit, și nu în limbajele de specialitate, unde sunt foarte frecvente, dar nu prezintă interes pentru toți vorbitorii.

Selecția acestor combinații pentru includerea în dicționarul de față se va face, ca și în DLR, nu după frecvența apariției în vorbire, ci după existența unor trăsături semantice noi, care apar în sintagmă și nu rezultă din combinarea sensurilor celor două cuvinte componente, deci nu pot fi deduse de vorbitori fără consultarea dicționarului. În acest fel, numărul sintagmelor selectate nu va fi foarte mare. Ele vor fi scrise cu litere cursive, ca și în DLR, dar se va preciza în fiecare caz în parte că este vorba despre o sintagmă.

*
* *
*

În DȘL, Gabriela Pană Dindelegan numește **locuțiune** un grup neanalizabil, cu expresie fixă, cu sens global unitar, caracterizat prin trăsături morfosintactice probând pierderea autonomiei gramaticale a cel puțin unuia dintre membrii grupului și funcționarea de ansamblu ca un singur cuvânt.

Autoarea arată că locuțiunile reprezintă unități lexicale și gramaticale distincte. Locuțiunile care nu sunt calchiate din alte limbi reprezintă rezultatul unui proces de lungă durată, care antrenează modificări la toate nivelurile limbii.

a) La nivel lexico-semantic, elementele componente ale locuțiunii își pierd autonomia și sensurile obișnuite, iar sensul unic al locuțiunii nu reprezintă suma sensurilor unităților componente.

b) La nivel sintactic, locuțiunea ca întreg primește alți actanți și atribuie alte roluri tematic decît cuvântul central.

c) La nivel morfologic, în afară de verbul-suport al locuțiunii verbale, care își păstrează flexiunea, celelalte componente, cele nominale, își pierd flexiunea, rămân fixe, neflexibile.

Pierderea autonomiei se manifestă prin pierderea caracterului flexibil, adică prin forma fixă de singular sau plural (*a bate câmpii*, nu *câmpul*, *a-și bate joc*, nu *jocuri*), prin pierderea disponibilităților combinatorii și prin neclaritatea organizării interne. Nominalele din structură, de pildă, nu se pot combina cu determinanți.

Autoarea consideră însă că frontiera dintre grupurile sintactice libere, analizabile și locuțiuni este greu de trasat, fiind vorba de o evoluție de durată și continuă, astfel că există situații intermediare între cele două tipuri de unități frazeologice. În ce ne privește, considerăm că acele grupuri aflate la granița dintre cele două tipuri de unități frazeologice ar trebui considerate expresii.

Tipurile de locuțiuni exemplificate în lucrarea citată sunt: **substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale, prepoziționale, conjuncționale, pronominale** (*te miri ce*), **numerale** (*de două ori, a doua oară*), **interjecționale** (*doamne ferește*).

Locuțiunile sunt grupuri de două sau mai multe cuvinte care sunt în general definite, potrivit concepției argumentate de Florica Dimitrescu în lucrarea *Locuțiunile verbale în limba română*, printr-un criteriu funcțional, adică prin faptul că întregul grup îndeplinește funcția unei singure poziții sintactice.

În lingvistica tradițională, se folosea criteriul înlocuirii cu un cuvânt sinonim. În lucrarea sa *Elemente de frazeologie*¹¹, Cecilia Căpățână combate această idee, oferind

¹¹ Ed. cit., p. 38.

contra-exemple, cum ar fi: *a avea o dorință* = a dori, unde este înlocuită cu un sinonim o simplă îmbinare de cuvinte.

În DLR, locuțiunile sunt diagnosticate pe baza acestui principiu clasic, prin înlocuire cu un sinonim, prin urmare corespund acestei clasificări grupuri de cuvinte care nu sunt locuțiuni. Pe de altă parte, pot apărea grupuri de cuvinte cu o structură arhaică, neanalizabilă, care conțin termeni dispăruți din limbă, grupuri care, deși ar trebui considerate locuțiuni, în DLR sunt totuși calificate drept expresii, deoarece nu le putem găsi un sinonim perfect.

De aceea, în acest studiu vom încerca să prezentăm niște criterii diagnostice mai variate și mai operative pentru distingerea expresiilor de locuțiuni.

În *Gramatica limbii române*¹² găsim următoarea definiție pentru **locuțiune**: „Grupul de cuvinte mai mult sau mai puțin sudat, care are un înțeles unitar și se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire se numește locuțiune.” În această lucrare se consideră că există locuțiuni echivalente tuturor părților de vorbire, cu excepția articolului, și că locuțiunile substantivale și adjectivale rezultă de obicei din cele verbale. Acest fenomen, pe care Gabriela Pană-Dindelegan îl consideră *conversiune*¹³, este denumit de Th. Hristea *derivare frazeologică*.¹⁴

Ion Coteanu, fără a face o distincție între termenii **locuțiune** și **expresie**, utilizează termenii *expresie adjectivală*, *expresie adverbială* etc., pe care îi vom utiliza și noi aici, mai departe, încercând o modalitate mai riguroasă de definire: „Grupurile de cuvinte care, fără a fi propoziții, au înțeles de adjectiv se numesc locuțiuni (adică expresii) adjectivale”¹⁵ și „Expresii (locuțiuni) echivalente cu adverbul”¹⁶.

Theodor Hristea consideră, fără a insista asupra distingerii cu orice preț a celor două categorii de frazeologisme, că „cu cât o îmbinare stabilă de cuvinte este mai expresivă (deci are o mai pronunțată încărcătură afectivă), cu atât suntem mai îndreptățiți s-o considerăm expresie” și „când, însă, expresivitatea a dispărut complet (ori în cea mai mare măsură) și grupul frazeologic a devenit *împietrit* sau cât mai bine sudat..., atunci putem vorbi de locuțiuni fără teama de a greși”¹⁷.

În continuare, profesorul arată că ambele pot fi înlocuite cu o simplă unitate lexicală, iar la analiza gramaticală „le luăm mai întâi împreună (dacă sensul lor global și unele caracteristici morfo-sintactice ne dictează acest lucru)”.

Alte precizări, de astă dată cu privire la distingerea **locuțiunilor de cuvintele compuse**, găsim la Finuța Hassan, în *Introducere* la vol. I al tratatului de formare a cuvintelor în limba română¹⁸. Se arată aici că locuțiunile se comportă ca o singură parte de vorbire, deci ca un cuvânt: „Locuțiunile reprezintă grupuri împietrite, neanalizabile din punct de vedere semantic și, în mare măsură, gramatical.” Este foarte greu de precizat ce valoare semantico-sintactică are *de seamă* în *a băga de seamă* sau *de inimă* în *tragere de inimă*.

¹² București, Editura Academiei, 1966, vol. I, p. 34.

¹³ *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, București, Editura Academiei, 2005, p. 136.

¹⁴ În *Sinteze de limba română*, ed. cit., p. 140.

¹⁵ Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, p. 99.

¹⁶ *Ibid.*, p. 225.

¹⁷ În *Sinteze de limba română*, ed. cit. p. 142.

¹⁸ *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, de Fulvia Cioanu și Finuța Hassan, București, Editura Academiei, 1970, p. 9.

Se arată apoi că la baza cuvintelor compuse se află grupuri sintactice stabile, eventual locuțiuni. În ce privește distincția între cuvintele compuse și locuțiuni, se precizează următoarele: „Atât compusele, cât și grupurile sintactice locuționale reprezintă unități din punct de vedere semantic. Dar în timp ce locuțiunile, după cum s-a văzut, formează grupuri neanalizabile din punct de vedere semantico-gramatical, raporturile semantice și gramaticale dintre termenii compusului, la o analiză atentă, pot fi înțelese.”¹⁹

Prin urmare, având în vedere această diferență importantă, credem că sunt rare și necaracteristice cazurile în care o locuțiune se află la baza unui cuvânt compus.

În noul tratat de *Gramatică a limbii române*²⁰, sunt tratate **locuțiunile substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale**, în general la finalul capitolelor consacrate părților de vorbire analoge; din acest punct de vedere, concepția nu se schimbă față de forma anterioară a lucrării, din 1966. Nu vedem de ce nu ar putea suferi același proces de opacifiere a structurii și grupul pronominal sau grupul interjecțional.

În ce privește **locuțiunile substantivale**, la p. 138 din lucrarea citată, se arată că acestea „provin din conversiunea unor locuțiuni verbale” care se realizează prin „adăugarea unor sufixe verbului din centrul locuțiunii, astfel încât să se formeze din el un substantiv abstract sau un nume de agent”.

Exemplu: Locuțiunea verbală *a-și bate joc* va da naștere locuțiunii substantivale *bătaie de joc*, *a-l trage inima* va forma *tragere de inimă* etc. În această lucrare se mai acceptă drept locuțiuni substantivale unele construcții care nu conțin niciun substantiv: *un nu știi cine*, *un te miri ce*. Observăm că aceste construcții au o structură perfect analizabilă sintactic și semantic și că nu sunt lipsite de expresivitate. Ele par să fie niște expresii pronominale transformate în substantive prin conversiune, prin adăugarea articolului nehotărât, or, știm că prin adăugarea unui articol nehotărât se poate transforma în substantiv absolut orice, chiar și o interjecție sau un simplu sunet: *un oh*, *un b*.

Locuțiunea adjectivală este definită în aceeași lucrare prin sensul unitar și funcționarea globală ca un adjectiv. Această definiție se potrivește însă și expresiilor adjectivale. Tipurile de construcții enumerate ca fiind locuțiuni adjectivale sunt:

- a) Grup nominal prepozițional simplu sau complex: *de treabă*, *de nimic*, *de prost gust*, *cu frica lui Dumnezeu*, *în floarea vârstei*;
- b) Grup adverbial: *de bine*;
- c) Grup interjecțional: *ca vai de el*, *ca vai de lume*;
- d) Expresie frazeologică verbală: *cum trebuie*, *nu știu cum*, *de doamne-ajută*, *lasă-mă să te las*.

Din punctul de vedere al definiției pe care am acceptat-o mai sus, ar trebui să supunem fiecare dintre unitățile frazeologice de acest tip unor teste, pentru a vedea dacă structura lor este neobișnuită și fixă. Unele dintre ele ar putea fi locuțiuni, altele, expresii adjectivale.

Locuțiunea verbală este definită de Gabriela Pană Dindelegan în același tratat academic de gramatică drept „grup neanalizabil”, rezultat al unui „proces complex de pierdere a autonomiei lexicale și morfosintactice a elementelor componente”.

Autoarea arată că locuțiunea reprezintă, în raport cu verbul ei suport, o unitate lexicală și gramaticală distinctă, care poate avea sau nu același regim al tranzitivității. Locuțiunile care nu sunt calchiate din alte limbi reprezintă rezultatul unui proces de lungă durată, care antrenează modificări la toate nivelurile limbii.

¹⁹ *Ibid.*, p. 11.

²⁰ *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, București, Editura Academiei, 2005.

a) La nivel lexico-semantic, elementele componente ale locuțiunii își pierd autonomia și sensurile obișnuite, iar sensul unic al locuțiunii nu reprezintă suma sensurilor unităților componente.

b) La nivel sintactic, locuțiunea ca întreg primește alți actanți și atribuie alte roluri tematice decât verbul-suport.

c) La nivel morfologic, în afară de verbul-suport, care își păstrează flexiunea, celelalte componente, cele nominale, își pierd flexiunea, rămân fixe, neflexibile.

Dar modificările descrise într-o viziune sincronică nu explică decât rezultatele transformării, nu și cauzele ei, care diferă de la caz la caz și pentru care ar fi nevoie de cercetări etimologice, diacronice. O soluție posibilă ar fi calcul lingvistic – adoptând-o, explicația diacronică a anomaliei lingvistice ar rămâne în seama etimologilor altei limbi.

Sensul cel mai general al noțiunii de **expresie** este, cum arată și DȘL, acela de formă sub care se transmite prin semnul lingvistic un conținut semnificativ. Pentru realizarea optimă a funcției expresive a limbajului, vorbitorii folosesc adeseori o exprimare figurată, cu atât mai eficientă în transmiterea unui conținut semantic bogat cu cât este mai nouă, mai inventivă, mai sugestivă și trezește mai multe imagini în mintea receptorului.

Fiind la început o creație personală, figurată, **expresia** este apreciată pentru inventivitatea și eficiența ei și preluată de tot mai mulți vorbitori; ea intră în inventarul de convenții lingvistice, se lexicalizează. În acest mod ea devine banală, își pierde noutatea și capacitatea sporită de a semnifica, de a sugera imagini. Pentru a corecta lipsa de expresivitate, vorbitorii efectuează modificări ale expresiei, de obicei înlocuind o parte a ei cu sinonime. Din acest motiv, expresiile au numeroase variații de formă, care sunt condiționate geografic (adică pot fi regionale), dar sunt mai ales condiționate diacronic (adică pot fi arhaice sau neologice). Schimbările continue păstrează echilibrul între latura convențională a expresiei, faptul că vorbitorii o includ în lexic și îi cunosc sensul, și latura inovatoare, frapantă, care îi sporește expresivitatea.

Prin urmare, expresiile frazeologice suferă cam același proces pe care îl suferă metaforele din stilul poetic atunci când se tocesc și se lexicalizează: sunt supuse la modificări de formă care le reînvie expresivitatea. În MDA, ca și în DLR, sunt consemnate numeroase astfel de variații ale formei expresiilor. Exemplu (în MDA, la verbul *a arunca*):

„(Exp; pop) **Cât ai arunca cu securea (sau toporul, bățul, praștia, piatra, cu o sburătură)** La mică distanță.”

Ceea ce face ca unele dintre aceste metafore lexicalizate să fie considerate unități frazeologice este faptul că au sensul și funcția gramaticală ale unei simple unități lexicale. Sinonimul expresiei adverbiale de mai sus este „(foarte) aproape”.

Perturbările structurii normale a grupului verbal transformat în locuțiune pot proveni din dispariția unui cuvânt din limbă sau a unui sens al unui cuvânt, ori pot proveni din arhaizarea tiparului lor flexionar sau a modului de construcție sintactică. Devenite neanalizabile, aceste grupuri de cuvinte nu mai au expresivitate și îngheață, își pierd capacitatea de a-și modifica forma, de a evolua.

Locuțiunea adverbială este definită în același tratat (p. 590) drept un grup unitar sintactic, format din două sau mai multe cuvinte echivalente cu un adverb. Aceste grupuri sunt formate după anumite tipare preferențiale: prepoziție + substantiv (*de-a bușilea, în față, în jur*); prepoziție + verb la supin (*pe negândite, pe rupte, pe apucate*); structuri mai complexe formate după un tipar simetric (*din zi în zi, ceas de ceas, din când în când*); asocieri de cuvinte gramatical diferite (*cât colo, câte ceva, nici pe departe*). În același timp, se definește noțiunea de **grupare locuțională** cu o structură complexă, relativ fixă și cu o relativă

unitate semantică. Se arată că relațiile sintactice ale acestor grupări sunt transparente: *pe nepusă masă, la paștele cailor, cu noaptea în cap*.

Credem că ar fi mai potrivit ca acestea să fie numite expresii adverbiale. Caracterul lor expresiv este evident.

În același tratat, la p. 609, **locuțiunile prepoziționale** sunt definite drept grupuri fixe de cuvinte cu comportament gramatical de prepoziție. Acestea sunt formate din una sau două prepoziții și un cuvânt din altă clasă gramaticală: *cât despre, în afară de, cu privire la...*

Atunci când cuvântul din altă clasă gramaticală se află la finalul construcției, primește un formant asemănător cu articolul hotărât, prin analogie cu substantivele, chiar dacă nu este substantiv: *în decursul, de-a lungul, în urma, la dreapta*.

Pentru a delimita locuțiunile prepoziționale de îmbinările libere de cuvinte organizate sintactic și compatibile cu funcția de prepoziție, se recomandă să se aibă în vedere:

- invariabilitatea termenilor componenți;
- sensul global al grupului;
- comportamentul sintactic diferit de al cuvintelor independente și unitar.

În cazul construcțiilor care includ un substantiv, acesta nu poate primi determinanți dacă este vorba de o locuțiune: **în luminoasa față a casei, *în marele/acest mijloc al nostru*. În schimb, grupările *în centrul, din cauza* pot primi determinanți: *în vechiul centru al orașului, în plin centrul orașului, din această cauză*. Aceasta ar însemna, potrivit concepției autoarelor, că este vorba despre construcții în curs de a deveni locuțiuni, procesul nefiind încheiat. Totuși, nu vedem deocamdată prin ce accident evolutiv s-ar putea ajunge la estomparea caracterului analizabil, din punct de vedere sintactic și semantic, al acestor sintagme, astfel încât să se transforme în structuri înghețate și să devină locuțiuni.

Se arată că în cuprinsul locuțiunilor pot apărea termeni care nu mai există în limbă sau care există cu sens schimbat: *în pofida, în decursul, în vederea*.

Datorită funcționării ca prepoziții și caracterului fix, sunt considerate locuțiuni prepoziționale și construcțiile: *în ce privește, cât privește*. Putem obseva, în sprijinul acestei ipoteze, și o pierdere a autonomiei sintactico-semantice a verbului, care nu mai funcționează ca un verb și nu mai are sensul obișnuit.

Se constată deci că viziunea asupra locuțiunilor este diferită de la un capitol la altul al tratatului, definirea lor fiind mai restrictivă la autoarele capitolului despre prepoziție (Fulvia Ciobanu și Isabela Nedelcu).

Locuțiunile conjuncționale sunt definite de Isabela Nedelcu la p. 633 a tratatului ca „grupuri de cuvinte ce se constituie în unități sintactico-semantice echivalente cu conjuncțiile propriu-zise”. Se face observația că în general aceste grupuri trebuie să conțină o conjuncție sau un alt element cu rol de conectiv.

Fără a se avansa vreo explicație, în afara caracterului relativ neologic, se enumeră unele grupuri de cuvinte care nu respectă această regulă: *prin urmare, ca atare, în concluzie*. Trebuie însă remarcat faptul că acestea se încadrează în clasa concluzivelor, pe care unii cercetători le-au considerat mai aproape de clasa adverbilor decât de cea a conjuncțiilor, or, se știe că locuțiunile adverbiale nu necesită prezența unui adverb în structură.

Din punctul nostru de vedere, *în concluzie*, spre deosebire de primele două grupuri, este analizabil și nu este locuțiune, locuțiunea fiind un grup caracterizat prin fixitate cauzată de vechime și de caracterul neanalizabil.

Locuțiunile conjuncționale pot fi formate dintr-un conectiv căruia i se adaugă fie un adverb, fie o prepoziție, însoțind sau nu un substantiv, sau chiar un verb, de ex. *las-că*.

Credem că grupurile de cuvinte formate numai din conective (*ca să, ca și cum, ci și*) ar trebui considerate conjuncții compuse, așa cum grupurile de prepoziții sunt considerate prepoziții compuse.

În DȘL, cuvântul **expresie** este definit ca latură concretă, aparentă a semnului lingvistic, iar în finalul articolului de dicționar se spune că în lingvistica tradițională acest termen are un sens ambiguu, echivoc, acoperind cuvinte compuse, sintagme, locuțiuni.

Această calificare a lingvisticii tradiționale nu ne va mira dacă vom observa cum definește Stelian Dumistrăcel termenul în prefața lucrării sale *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Editura Institutului European, Iași, 1997: „Urmărind moduri de exprimare a mentalului românesc, printre enunțurile la care ne referim apar structuri diferite, de la idiotisme propriu-zise până la îmbinări (fixe) de minimum două cuvinte, care desemnează o noțiune sau care înfățișează figurat o idee.”

Totuși, dacă autorul își propune să investigheze etimologia și evoluția semantică a sensurilor figurate ale unităților frazeologice selectate, considerăm că vor predomina cu adevărat acele construcții pe care dicționarele le denumesc expresii, datorită expresivității lor.

Desigur, sensul acestui termen indispensabil, credem, în frazeologie, nu a fost suficient elucidat și diferă de la un cercetător la altul, dar acesta nu este un motiv să nu ne ocupăm de definirea lui, ci dimpotrivă, face ca definirea lui cât mai exactă să fie foarte necesară.

*

* *

Acceptăm aici următoarea definiție pentru locuțiune:

Locuțiunea este un grup de cuvinte care ocupă o singură poziție sintactică, al cărui sens este unitar și diferit de combinarea sensurilor proprii ale cuvintelor componente, și care are o structură fixă, nemodificabilă, arhaică, diferită de modul obișnuit de combinare a termenilor în limba română actuală (adică nu admite variații morfologice și nici combinarea elementelor cu determinanți).

Existența unui termen component arhaic sau regional, lipsit de atestări în limba română contemporană altfel decât în acea unitate frazeologică este de natură să certifice caracterul ei de locuțiune.

Arhaismul sau regionalismul din locuțiune poate fi lexical (un cuvânt care nu mai apare în limba actuală), morfologic (o particularitate flexionară arhaică) sau doar semantic (un sens vechi al cuvântului, care s-a păstrat doar în acel context).

Existența unui mod de construire a grupului aberant față de sintaxa normală a limbii române este un alt criteriu care demonstrează caracterul de locuțiune al unei unități frazeologice. Exemple: a) existența unor forme neobișnuite, arhaice de plural: *roate, câmpi*; b) folosirea unor prepoziții neobișnuite: *a, de-a*.

Observație: În lucrarea citată, Cecilia Căpățână consideră, pe baza acestui criteriu, ca fiind locuțiuni unitățile frazeologice de tipul *de-a baba oarba, de-a uliul și porumbeii*, în general nume de jocuri de copii, pe care DLR le consideră construcții și le ortografiază cu caracter cursiv, spre deosebire de cel aldin, rezervat locuțiunilor. Pe de altă parte, în DA și DLR sunt considerate locuțiuni unitățile frazeologice *de-a rostogolul, de-a berbeleacul, de-a-ndoaselea*.

În alte cazuri, construcția este obișnuită din punct de vedere sintactic, dar inexplicabilă semantic – de ex. *bătaie de joc*.

Pentru stabilirea caracterului de locuțiune al unei unități frazeologice, se poate verifica dacă substantivul principal poate primi determinanți și dacă poate fi înlocuit prin pronume personale cu forme neaccentuate. În cazul în care aceste probe dau naștere unor construcții neatestate în limba română, este vorba despre o locuțiune. Exemplu: *El a luat seama să nu cadă. *El a luat **această** seamă. A luat seama să nu cadă? *Da, a luat-o. Ea bate câmpii. *Ea bate **acești** câmpi. *Nu știu cât timp o să-i mai bată.*

Cu ajutorul acestor probe diagnostice, am demonstrat că unitățile frazeologice **a lua seama** și **a bate câmpii** sunt locuțiuni.

Calificarea locuțiunilor se face în funcție de sensul unitar și de poziția sintactică pe care o ocupă: **locuțiune adjectivală, locuțiune adverbială, locuțiune conjuncțională, locuțiune pronominală, locuțiune prepozițională, locuțiune substantivală, locuțiune verbală, locuțiune interjecțională.** Se poate folosi proba înlocuirii cu un sinonim pentru a discerne mai ușor această valoare (aceleași disponibilități combinatorii cu ale sinonimului), dar numai după aplicarea testelor anterioare pentru stabilirea caracterului de locuțiune.

Unele dintre aceste construcții, cum ar fi grupurile de cuvinte repetate sau rimate care au sens adverbial, pot fi considerate atât locuțiuni, cât și cuvinte compuse. Exemple: **târâș grăpiș, calea valea, fel de fel.** În general, așa cum arată Finuța Hassan în *Introducere* la primul volum al tratatului de *Formarea cuvintelor în limba română* cuvintele compuse au structură fixă, părțile componente nu pot fi inversate, nu pot primi determinanți, valabil și pentru locuțiuni, dar structura sintactică și semantică a cuvintelor compuse este analizabilă, explicabilă pentru vorbitori, pe când cea a locuțiunilor nu este analizabilă.

Din acest punct de vedere, credem că grupurile de mai sus, de obicei considerate cuvinte compuse, ar trebui considerate locuțiuni.

Lucrarea sus-citată descrie structura diferitelor categorii de cuvinte compuse, care răspund mai bine sau mai rău diverselor criterii de coeziune, morfologică, sintactică, semantică, în funcție de vechimea și gradul lor de sudură. Formarea cuvintelor compuse pare astfel a fi un procedeu de motivare a semnului lingvistic, pornind de la îmbinări de unități lexicale care își mai păstrează ceva din independență, cum ar fi *prim-ministru*, cu formele paralele de genitiv *prim-ministrului* sau *primului ministru*, și terminând cu compuse perfect sudate, ca *untdelemn* (sau *undelemn*) și *fiindcă*. Pe parcursul întregului proces, caracterul analizabil sintactic și semantic al structurii se păstrează, deși în stadiile finale este pus în umbră de unitatea structurii.

Spre deosebire de acest proces, formarea locuțiunilor reprezintă un accident, o pierdere a caracterului analizabil datorită unității semantice, în paralel cu evoluția divergentă a limbii, care face ca structurile sintactice și semantice uzuale să se modifice și să nu mai corespundă cu structura expresiei unitare, aceasta pierzându-și, ca urmare, caracterul analizabil. Datorită acestei anomalii cu caracter întâmplător, oricât de mare ar fi frecvența locuțiunii, evoluția ei spre transformarea într-un cuvânt compus este oprită.

Nu suntem de acord deci cu lingviștii care consideră că locuțiunile s-ar afla la originea cuvintelor compuse, cu toate că Fulvia Ciobanu²¹ și, mai nou, Cecilia Căpățână²², oferă câteva exemple în acest sens: *deplin, desigur, de-abia, dis-de-diminează*.

²¹ Fulvia Ciobanu, „Valorile prepozițiilor în conjuncție cu adverbele”, în *Studii de Gramatică*, vol. III, 1961.

²² Cecilia Căpățână, *Elemente de frazeologie*, Craiova, Editura Universitaria, 2007, p. 118.

Am eliminat din enumerarea de mai sus structurile pe care Florica Dimitrescu²³ le consideră **locuțiuni numerale**, de ex. *câte și mai câte* = multe, *o seamă de* = câțiva, câteva. Autoarea arată că în prima ediție a Gramaticii Academiei aceste structuri sunt considerate expresii.

Având în vedere chiar proba clasică a substituirii cu un sinonim, pe care autoarea o aplică aici, grupurile respective, cu structură destul de greu analizabilă, care sunt înlocuite cu pronume nehotărâte, pot fi considerate, după părerea noastră, **locuțiuni pronominale**.

Confundarea locuțiunilor cu cuvintele compuse se mai poate produce în cazul locuțiunilor prepoziționale și conjuncționale. Grupurile formate numai din prepoziții și conjuncții sau alte cuvinte neflexibile, atunci când au o structură analizabilă sintactic și semantic, au tendința de a se suda devenind cuvinte compuse.

Vorbitorii au tendința de a se împotrivi arbitrarului semnului lingvistic și de a-și organiza repertoriul de cuvinte pe baza unor analogii între forma și sensul acestora. Caracterul neanalizabil frânează sudarea elementelor locuțiunii pentru a forma un cuvânt compus și le păstrează ca atare, sub forma unor construcții înghețate. Mult mai ușor se sudează în cuvinte compuse niște simple sintagme, pe baza frecvenței mari de utilizare și a echivalenței între sensul unitar și suma sensurilor unităților componente.

Prin urmare, caracterul neanalizabil ar trebui să fie un criteriu și pentru distingerea locuțiunilor de cuvintele compuse, în cazurile în care acestea s-ar putea confunda.

Etimologia locuțiunilor ar explica, desigur, accidentul prin care au devenit neanalizabile și fixe, au ieșit din circuitul modificărilor produse în scopul păstrării expresivității și deci au devenit lipsite de expresivitate, simple unități ale lexicului unei limbi.

De pildă, Stelian Dumitrăcel²⁴ explică locuțiunea *a trage la aghioase* = a cânta pe nas/a dormi/a sforăi prin grecescul *aghios* „sfânt”, care elucidează sensul ironic pornind de la cântecele bisericesti.

Locuțiunea verbală *a-și da arama pe față* = a se demasca/a se deconspira este explicată în aceeași lucrare²⁵ prin metoda „cuvinte și lucruri”, pornind de la monedele false care erau de fapt din aramă acoperită cu un strat subțire de metal prețios.

La fel, Th. Hristea²⁶ explică sintagma *apă chioară* prin etimologie populară de la latinescul *aqua chiara* „apă limpede”.

*
* *
*

Propunem aici următoarea definiție pentru expresie:

Expresia este un grup de cuvinte care își pierd parțial autonomia semantică și sintactică, sunt folosite destul de frecvent împreună și au valoare expresivă ridicată, cel puțin un termen fiind utilizat în sens figurat; expresiile pot avea valoare ironică, metaforică sau alte valori marcate afectiv. Ele nu conțin elemente neanalizabile de către cititor sau construcții

²³ Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, Editura Academiei, 1958, p. 31.

²⁴ Stelian Dumitrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Iași, Institutul European, 2001, p. 21.

²⁵ *Ibid.*, p. 31.

²⁶ Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968, pp. 215–216.

neclare, ori cuvinte arhaice al căror sens s-a opacizat pentru vorbitorul contemporan. Toate acestea ar periclită funcția lor comunicativă, care este aceea de redare expresivă a atitudinii emitentului.

Termenii expresiei pot fi înlocuiți prin sinonime, obținându-se astfel variante lexicale ale expresiei. De asemenea, cuvintele componente își pot schimba forma și ordinea, dând naștere unor variante topice sau chiar unor parafraze ale expresiei. În sfârșit, nominalul principal al expresiei poate primi, în anumite situații, determinanți.

Nu putem cita prea multe definiții ale acestui tip de unități frazeologice în dicționarele de specialitate. Observând exemplele oferite de dicționarele academice, remarcăm mai întâi mulțimea trimerelor (prin v.) de la un articol de dicționar la altul:

„✧ Expr. **Doamne apără!** v. apăra. **Doamne păzește (și apără)!** v. păzi (3). **Doamne ferește!** v. feri. **Doamne iartă(-mă)!** v. ierta. **Doamne ajută!** v. ajuta. **A fi (mai) de Doamne-ajută** v. ajuta. **A nu fi de niciun Doamne-ajută** v. ajuta. **A (se) încărca de Doamne-ajută** v. ajuta.”

Din acest fragment nu se pot extrage informații lexicografice. Cititorul este frustrat, nu are la îndemână volumele din DA cu literele A, I și F, nici volumul DLR cu litera P.

În al doilea rând, remarcăm consemnarea minuțioasă a variantelor: „(Învechit și popular) **A (se) odihni** (sau **a adormi** ori **a se răposa**) **întru Domnul** = a muri; a fi mort.”

Variantele topice nu sunt de cele mai multe ori menționate decât prin formula „(Cu schimbarea expresiei)”, după care urmează citate.

Din punct de vedere diacronic, am emis mai sus ipoteza că aceste expresii reprezintă punctul de plecare pentru evoluția spre apariția locuțiunilor. Ele sunt la origine creații personale, apreciate de vorbitori pentru expresivitatea lor, astfel încât sunt repetate, folosite mai des și se transformă în clișee, care au tendința de a-și toci expresivitatea și de a suferi modificări pentru a o reîmprospăta. În această categorie se încadrează variantele sinonimice și, uneori, parafraza expresiei. Cu ajutorul lor se încearcă obținerea unui echilibru între lexicalizarea informației prin utilizare frecventă și convenție pe de o parte, și între expresivitate, plasticitate, noutate pe de altă parte.

Dacă printr-un accident în evoluția limbii expresia conservă o modalitate revolută de construcție sau un arhaism de orice tip, ea își pierde caracterul transparent, analizabil pentru vorbitori și, probabil din această cauză, devine fixă, nemodificabilă, îndepărtându-se prin asta tot mai mult de limba vie, care evoluează. Devenind clișeu lingvistic, ea nu are o frecvență mai mică, ci dimpotrivă, dar caracterul expresiv se pierde. Astfel, expresia se transformă în locuțiune.

Procesul poate fi reversibil, locuțiunea poate fi parafrazată, remotivată, înzestrată cu expresivitate, ceea ce este definitoriu pentru unitatea frazeologică denumită **expresie**.

Expresivitatea pe care locuțiunea o mai păstrează constă în caracterul ei inedit, exotic, raportat la cuvântul sinonim cu ea.

Datorită relației strânse dintre expresii și locuțiuni, primele fiind caracterizate prin expresivitate și plasticitate, celelalte prin caracterul fix și neanalizabil, este normal să găsim un mod de a le denumi în paralel cu locuțiunile: **expresii verbale**, **expresii adverbiale**, **expresii adjectivale**, **expresii pronominale**, **expresii interjecționale**. Locuțiunile conjuncționale și prepoziționale, datorită caracterului de relație, nu sunt expresive și arareori pot deveni **expresii conjuncționale** și **expresii prepoziționale**.

Modalitățile pe care le propunem pentru a distinge locuțiunile de alte unități frazeologice sunt, în concluzie, următoarele:

a) Vom observa dacă unitățile frazeologice sunt neanalizabile, din pricina unor elemente arhaice sau care nu sunt specifice limbii române, în cazul calcurilor.

b) Vom investiga, pe baza unui mare număr de citate, dacă au formă fixă, lipsită de variațiile observate la expresii.

c) Pe baza unor probe, vom verifica dacă nu au comportament morfo-sintactic obișnuit, nominalele neputând primi determinanți sau clitice.

De exemplu, dacă vom proba caracterul de locuțiune al unității frazeologice *a-și bate joc*, vom observa că nu putem schimba forma substantivului *joc*: **ți-ai bătut jocull/jocuri*, nici nu putem să-i adăugăm un determinant: **ți-ai bătut acest joc*, nici nu-l putem înlocui cu un clitic: *Ți-ai bătut joc?* **Da, mi l-am bătut.*

d) O altă trăsătură definitorie a expresiilor este aceea că au, mult mai frecvent decât locuțiunile, un caracter polisemantic, adică un sens de bază, mai aproape de sensul propriu al cuvântului principal, și altul sau altele figurat(e), din ce în ce mai îndepărtate de sensul de bază.

Exemplu (selectat din MDA, de la articolul *albi*): Expresia verbală populară **a-i albi (cuiva) ochii după** (sau **la...**) are următoarele sensuri: **1** A privi cu intensitate ceva. **2** (Fig.; pop.) A pofți la ceva. **3** (Fig.; pop.) A aștepta ceva în zadar.

Sensul locuțiunilor are un caracter mai înghețat, arareori păstrând diferite nuanțe arhaice din cursul evoluției sale; de aceea, cele mai multe locuțiuni sunt monosemantice.

e) Un criteriu ajutător, mai puțin important, pentru distingerea locuțiunilor de expresii este sinonimia între unitatea frazeologică investigată și o altă locuțiune. Dacă este vorba de două grupuri de cuvinte cu relații formale și semantice neanalizabile între membrii lor, putem conchide că amândouă sunt locuțiuni. Acest fapt nu trebuie confundat cu marea labilitate și variație formală care asigură păstrarea expresivității în cazul expresiilor.

Exemplu: A se compara:

(Loc. vb.) **A apuca lumea-n cap** A pleca în lume, *a-și lua lumea-n cap*.

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a ține/a păzi**) **drumul** (sau **drumurile**) ori a **umbra** (sau **a fi/a sta**) **pe drumuri** A vagabonda.

În cazul în care una dintre unitățile frazeologice numite de dicționare, spre exemplu, locuțiune adverbială nu răspunde satisfăcător acestor metode de diagnoză, o vom numi **expresie adverbială**, deoarece nu este o unitate cu formă nemodificabilă și prin urmare își poate păstra sau reînnoi expresivitatea.

La fel, considerăm că este potrivit să fie denumite **expresii adjectivale**, **expresii pronominale**, **expresii interjecționale** etc. acele unități frazeologice care nu sunt pe deplin înghețate, își modifică forma și sunt analizabile de către vorbitori. Denumirea pare mai potrivită cu tradiția lexicografică și mai corectă din punct de vedere diacronic decât termenul de **grupare locuțională** utilizat în *Gramatica limbii române*²⁷.

Credem că în acest fel, prin marea cantitate de material selectată, prin structurarea pe familii frazeologice, prin eliminarea trimiterilor de la un articol la altul, dar mai ales prin precizarea cât mai corectă a statutului de locuțiune, sintagmă, expresie, dicționarul de față va reprezenta o contribuție importantă la studiul frazeologiei în limba română.

Autoarea

²⁷ *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, București, Editura Academiei, 2005, p. 560.

Indicații pentru utilizarea dicționarului

În acest dicționar, expresiile, locuțiunile și sintagmele sunt grupate pe cuiburi, adică în jurul unui cuvânt-mată important din punct de vedere semantic aflat în componența lor.

Cuiburile sunt ordonate alfabetic.

Cuvântul-mată este ortografiat cu majuscule, are marcat accentul printr-o literă mai puțin îngroșată și ușor înclinată, fără semne diacritice suplimentare, și este urmat de categoria morfologică (partea de vorbire).

În cadrul cuibului, unitățile frazeologice sunt ordonate după o filiație semantică. Fiecare dintre ele este precedată de o paranteză care precizează statutul de expresie, locuțiune, sintagmă, informație care nu se găsește în niciunul dintre dicționarele publicate anterior. În această paranteză se mai află și indicații privitoare la registrul stilistic (ex.: regional, popular, învechit, familiar etc.), la frecvență sau la domeniul de activitate (ex.: chimie, fizică, matematică, marinăresc, agricol, sportiv etc.). Domeniile de activitate se diferențiază prin faptul că încep întotdeauna cu litere majuscule. Ca și indicațiile stilistice, ele sunt abreviate și trebuie căutate în lista de abrevieri de la începutul dicționarului.

Expresiile și locuțiunile sunt ortografiate cu litere îngroșate, iar sintagmele, cu litere cursive, ceea ce corespunde tradiției lexicografice românești.

Fiecare dintre ele este urmată de o explicație a sensului. Aceasta este uneori precedată de o paranteză care dă indicații privitoare la contextul în care apare unitatea frazeologică. În această paranteză, din economie de spațiu, „D.” se va citi „despre”. Explicația sensului se face printr-un sinonim sau printr-o parafrază, ortografiată cu litere obișnuite, drepte, neîngroșate.

Explicația lexicografică se termină adeseori cu un șir de (alte) sinonime, precedate de virgulă și echivalente, fiecare dintre ele, cu întreaga explicație lexicografică. Acestea sunt ortografiate cu litere cursive, pentru a nu fi confundate cu alte precizări sau enumerări din interiorul definiției. Sinonimele sunt foarte importante pentru clarificarea statutului unităților frazeologice și pentru stabilirea relațiilor dintre ele. Aceste sinonime pot fi cuvinte simple, cuvinte compuse, verbe la o anumită diateză, pasivă sau reflexivă, sau expresii, locuțiuni, sintagme. Sinonimia unităților frazeologice a fost destul de puțin tratată de dicționarele anterior publicate.

Pentru găsirea unei anumite unități frazeologice în dicționar, se va căuta la locul alfabetic al unui cuvânt mai important din interiorul acesteia, apoi se va citi întreg cuibul. Dacă există mai multe cuvinte importante în cadrul unității frazeologice, aceasta a fost inclusă în mai multe cuiburi, fără a se face trimiteri („vezi...”) de la un cuib la altul, pentru a facilita consultarea dicționarului.

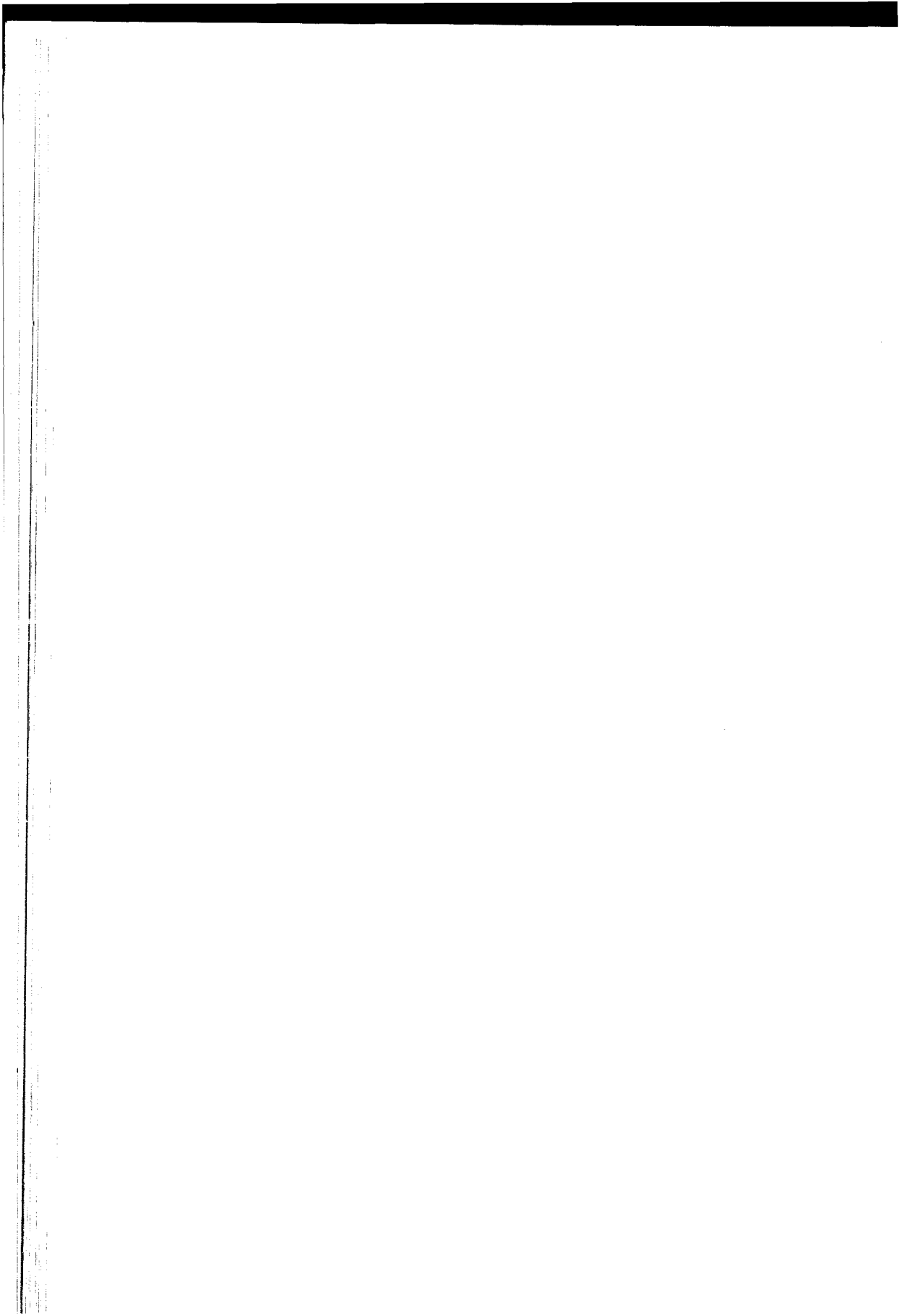
Abrevieri

- a.* = adjectiv
Agr. = agricultură
Anat. = anatomie
arg. = argotic
art. = articol, articulat
Ast. = astronomie
av. = adverb
Biol. = biologie
Bis. = bisericesc
Bot. = botanică
card. = cardinal
ccr. = concretizat
cj. = conjuncție
Chim. = chimie
Cin. = cinematografie
col. = colectiv
Com. = comerț
Ctb. = contabilitate
d. = despre
dem. = demonstrativ
dep. = depreciativ
Econ. = economie
euf. = eufemistic
ex. = exemplu
excl. = exclamativ
Exp. a. = expresie adjectivală
Exp. av. = expresie adverbială
Exp. cj. = expresie conjuncțională
Exp. i. = expresie interjecțională
Exp. p. = expresie pronominală
Exp. pp. = expresie prepozițională
Exp. vb. = expresie verbală
f. = feminin
fam. = familiar
- fig.* = figurat
Fil. = filosofie
Fin. = finanțe
Fiz. = fizică
Fiziol. = fiziologie
Fon. = fonetică, fonologie
Geog. = geografie
Geol. = geologie
Geom. = geometrie
gmț. = glumeț
Gram. = gramatică
i. = interjecție
Iht. = ihtiologie
imp. = impropriu
imper. = imperativ
in. = invariabil
int. = interogativ
ir. = ironic
Ist. = istorie
i. uz. = ieșit din uz
î. impr. = în imprecății
înv. = învechit
î. o. c. = în opoziție cu
îrg. = învechit și regional
îvp. = învechit și popular
Jur. = juridic
km = kilometru
Lgv. = lingvistică
Lit. = literatură
liv. = livresc
Loc. a. = locuțiune adjectivală
Loc. av. = locuțiune adverbială
Loc. cj. = locuțiune conjuncțională
Loc. i. = locuțiune interjecțională

Loc. p. = locuțiune pronominală
Loc. pp. = locuțiune prepozițională
Loc. s. = locuțiune substantivală
Loc. vb. = locuțiune verbală
Log. = logică
m. = masculin
Mar. = limbaj marinăresc
Mat. = matematică
Med. = medicină
Met. = meteorologie
Mil. = termen militar
Mit. = mitologie
n. = neutru
Nav. = navigație
neg. = negativ
neh. = nehotărât
nob. = neobișnuit
nr. = numeral
nrc. = nerecomandabil, greșit
ord. = ordinal
Orn. = ornitologie
p. = pronume
p. an. = prin analogie
Parem. = paremiologie
Păst. = păstorit
peior. = peiorativ
pers. = personal
Pese. = pescărie
p. ex. = prin extensie

pfm. = popular și familiar
p. gn. = prin generalizare
pl. = plural
Pol. = politic
pop. = popular
pos. = posesiv
pp. = prepoziție
p. restr. = prin restricție
Psih. = psihologie, psihiatrie
refl. = reflexiv
reg. = regional
rel. = relativ
s. = substantiv
sec. = secundă
sg. = singular
Silv. = silvicultură
Sint. = sintagmă
spec. = specializat
Spt. = sport
sprs. = superstiții
Teh. = tehnică
Tel. = telecomunicații
Tex. = textile
Tip. = tipografie
Top. = topografie
unip. = unipersonal
vb. = verb
Zool. = zoologie

Dicționarul

A

ABSTRAȚIE *s. f.*

(Loc. vb.) **A face abstracție de ceva** A nu lua în considerare, a ignora.

AC *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A avea ac de cojocul cuiva** A avea mijloace de a înfrâna sau a pedepsi pe cineva.

(Exp. vb.; rar) **A băga (sau a ascunde) ac în miere** 1. A fi perfid. 2. A face vrăjbă între oameni.

(Exp. vb., exp. av.) **(A călca, a umbla) ca pe ace** A călca (sau a umbla) încet, cu grijă.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta acul în carul cu fân** A face o muncă zadarnică.

(Exp. vb.) **A fi ca albina-n gură cu miere și în coadă cu ac și fiere** A fi perfid.

(Exp. vb., exp. a.) **(A nu fi) nici cât un vârful de ac** (A fi) foarte mic (ca dimensiuni, cantitate etc.).

(Exp. vb., exp. av.; pop.) **(A scăpa) ca prin urechile acului** (A scăpa) cu mare greutate dintr-o încurcătură, dintr-o primejdie etc.

ACRI *vb.*

(Exp. vb.) **A i se acri cuiva de (sau cu) ceva** A se sătura, a se plictisi de sau cu ceva.

ACT *s. n.*

(Exp. vb.) **A face act de prezență** A se prezenta (undeva) din datorie sau din politețe.

(Loc. vb.) **A lua act de ceva** A constata.

ACTIV *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i pune cuiva ceva la activ** A pune o acțiune (gravă) pe seama cuiva.

ADAOS *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **A porni într-adaos** A rămâne însărcinată.

ADĂPA *vb.*

(Exp. vb.; rar) **A adăpa sculele** A înmuia sculele în leșie sau în apă înainte de utilizare.

(Exp. vb.; pop.) **A ști în ce apă se adapă cineva** A-i cunoaște gândurile sau scopurile.

ADĂPOST *s. n.*

(Exp. vb.) **A da cuiva adăpost** 1. A adăposti. 2. A ocroti.

(Exp. vb.) **A se da la adăpost** A se adăposti.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se pune) la adăpost de ceva** A preveni sau a evita un neajuns.

ADĂSTA *vb.*

(Exp. vb.; inv.) **A adăsta ca mortul colacul** A aștepta cu nerăbdare.

ADĂUGA *vb.*

(Loc. vb.; inv.) **A adaoage cu pâra** A discredita o persoană, pârând-o.

(Exp. vb.; inv.) **A se adaoage cuiva** A semăna cu cineva.

ADĂNC *a.*

(Exp. vb.) **A ajunge (sau a trăi) până la adânci bătrânețe** A ajunge (sau a trăi) până la o vârstă înaintată.

ADMINISTRA *vb.*

(Exp. vb.; Jur.) **A administra o probă** A folosi o dovadă într-un proces.

ADORMI *vb.*

(Exp. vb.) **A adormi din greu, (ca) dus sau (ca) mort** A cădea într-un somn greu sau în stare de letargie.

(Exp. vb.) **A adormi somn veșnic sau somnul cel de veci** A muri.

ADRESĂ *s. f.*

(Exp. pp.) **La adresa (cuiva, a ceva)** Privitor (la cineva sau la ceva).

(Exp. vb.) **A greși adresa** 1. A nimeri în alt loc sau la altă persoană decât cea indicată. 2. (Fam.) A se înșela în privința cuiva.

ADUCE *vb.*

(Exp. vb.) **Ce vânt te aduce?** De ce ai venit?

(Exp. vb.) **A aduce vorba de** (sau **despre**) **ceva**

1. A îndrepta discuția către un anumit subiect.

2. A pomeni despre ceva.

(Exp. vb.; Jur.; înv.) **A aduce pără** A acuza.

(Exp. vb.) **A aduce elogii** A elogia.

(Exp. vb.) **A aduce omagii** A omagia.

(Exp. vb.; înv.) **A aduce la mijloc** A cita ceva în sprijinul unei afirmații.

(Exp. vb.) **A aduce veste** A vesti.

(Exp. vb.; înv.) **A aduce înainte** A cita.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce (cuiva) înaljosul** A micșora pe cineva, *a nedreptăți*.

(Loc. vb.) **A aduce la îndeplinire** A îndeplini.

(Exp. vb.) **A aduce la cunoștință** A înștiința.

(Exp. vb.) **A aduce la capăt** A sfârși.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce în ispravă** A isprăvi.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce la săvârșit** A desăvârși.

(Exp. vb.; înv.) **A aduce la mirare** A face să se mire.

(Exp. vb.; fig.) **A aduce la brazdă bună** A îndrepta pe drumul drept.

(Exp. vb.) **A aduce la** (sau **în**) **sapă de lemn** A sărăci.

(Loc. vb.; înv.) **Ce-i aduce?** Ce-i pasă?

(Exp. vb.) **A (o) aduce (bine) din condei** **1.** A vorbi sau a scrie cu artă. **2.** A se dovedi abil, diplomat într-o anumită împrejurare.

(Exp. vb.) **A aduce din meșteșug** A face ceva cu multă artă.

(Loc. vb.) **A(-și) aduce aminte** **1.** A-și aminti. **2.** (Rar) A se aștepta la ceva.

ADUCERE *s. f.*

(Loc. s.) **Aducere spre (la) îndeplinire** Executare.

(Sint.; Jur.; înv.) **Mandat de aducere** Ordin scris prin care un inculpat este chemat în fața justiției.

(Loc. s.) **Aducere aminte** Amintire.

ADUNA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A aduna pâinea** A așeza aluatul (sau mălaiul) în tăvi pentru coacere.

(Exp. vb.; fig.) **A-și aduna gândurile** (sau **mințile**) A se concentra.

(Exp. vb.; fig.) **A-și aduna puterile** A se sforța.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă a tunat și i-a adunat** S-au reunit persoane foarte deosebite una de alta.

ADUNARE *s. f.*

(Sint.) **Adunare constituantă** Organ ales în scopul de a redacta și a vota sau de a modifica o constituție.

(Sint.) **Adunare legislativă** Organ reprezentativ al statului, competent a se pronunța prin vot asupra proiectelor de legi.

(Sint.) **Adunare generală** Întrunire a tuturor membrilor unei organizații, întreprinderi etc. în scopul de a lua hotărâri care privesc întregul grup.

AER *s. n.*

(Exp. av.) **La** (sau **în**) **aer (liber)** Afară.

(Exp. vb.) **A lua aer** A ieși din casă pentru a respira aer curat.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se simți**) **ceva în aer** A exista semne că se pregătește ceva (în ascuns).

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a rămâne**) **în aer** **1.** A se afla într-o situație critică. **2.** A nu avea nicio perspectivă.

(Exp. vb.) **A avea aerul că...** A da impresia că...

(Exp. vb.; înv.) **A da aer (de)** A da înfățișare (de).

(Exp. vb.; pop.) **A-și da aerul** A se preface că...

(Exp. vb.) **A-și da** (sau **a-și lua**) **aere** A lua atitudine de superioritate, *a se îngâmfă*.

AFIRMATIV, -Ă *a.*

(Exp. vb.) **În caz afirmativ** Dacă se va întâmpla așa cum s-a afirmat.

AFIȘ *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A rămâne afiș** A rămâne încremenit.

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva sau ceva) afiș** A turti, a aplataza printr-o acțiune violentă.

AFLA *vb.*

(Loc. vb.; pop.) **A afla cu cale** (sau **de bine, de cuviință**) A găsi potrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A afla chip** (sau **chip și cale, chip de cale**) A găsi mijlocul de a...

(Exp. vb.; înv.) **A afla pricină** (sau **a-și afla prilej, a afla vreme**) A găsi un pretext, un moment oportun (spre a îndeplini ceva plănuțit de mult).

(Exp. vb.; pop.) **A nu-și afla loc(ul)** A nu putea sta liniștit (de bucurie, de emoție etc.).

(Exp. vb.; pop.) **A-și afla omul** A da peste persoana pe care nu poți s-o înșeli, s-o învingi, *a-și găsi nașul*.

(Exp. vb.; fam.) **A afla nod în papură** A căuta defecte acolo unde nu există.

(Exp. vb.; fam.; ir.; d. soți) **Și-a aflat sacul peticul** (sau **și-a aflat tingirea capacul**) Și-a găsit perechea potrivit.

(Exp. vb.; fam.) **A se afla în treabă** A interveni într-o discuție sau într-o acțiune numai de formă, fără a aduce vreo contribuție.

(Exp. vb.; pop.) **Să nu se afle (ca) să...** (Să) nu cumva să...

(Exp. a.; Exp. av.; pop.) **Cum nu se (mai) află** Care iese din comun, *extraordinar*.

(Exp. vb.; pop.) **Nu se (sau unde se) află!** Nu-i adevărat!

(Exp. vb.; fam.) **A se afla de față** A fi prezent.

(Exp. vb.; fam.) **Cum te afli?** **1.** Cum te simți? **2.** Cum îți merge?

AGĂȚA vb.

(Loc. vb.; înv.) **A agăța cu țoc, în poc** A prinde asupra faptului.

AGENȚIE s. f.

(Sint.) *Agenție de presă* Instituție care culege informații din toate domeniile de activitate, furnizându-le presei.

(Sint.) *Agenție economică* Reprezentanță a unei țări într-o țară străină, care efectuează operații economice internaționale.

(Sint.) *Agenție de bilete, de voiaj* Birou unde se vând anticipat bilete pentru spectacole, concerte etc. sau bilete de călătorie.

AGHIOASE s. n. pl.

(Loc. vb.) **A trage la aghioase 1.** (Înv.) A cânta pe nas. **2.** A dormi adânc, *a sforăi*.

AGITA vb.

(Exp. vb.) **A agita o idee (sau chestiune, problemă)** A discuta public o idee (chestiune, problemă) în vederea rezolvării ei.

AGITAȚIE s. f.

(Sint.) *Agitație politică* Mijloc de influențare a conștiinței publice folosit de un partid în scopuri imediate, prin mass-media, întruniri etc.

(Sint.; Chim.; Fiz.) *Agitație moleculară* Mișcare neregulată a moleculelor.

A/CI av.

(Exp. vb.) **Pe-aici ți-e drumul! 1.** Fugi! **2.** Pleacă!

AIUREA av.

(Loc. av.) **Într-aiurea 1.** Fără țintă. **2.** La întâmplare.

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi aiurea** A vorbi fără rost.

(Exp. vb.; înv.) **A călca într-aiurea** A nu fi fidel.

(Exp. vb.; fam.) **1. Aiurea-n tramvai** Fără sens. **2.** (Fam.) Fără țintă. **3.** (P. ex.) Greșit.

AJUNGE vb.

(Exp. vb.; pop.) **Ce te-a ajuns** Ce ți s-a întâmplat?

(Exp. vb.; pop.) **A-l ajunge pe cineva zilele** A-i fi trecut vremea.

(Exp. vb.; reg.) **A-l ajunge pe cineva anii de pe urmă 1.** A îmbătrâni. **2.** A fi în pragul morții.

(Exp. vb.; pop.) **A-l ajunge pe cineva băutura sau vinul** A se îmbăta.

(Exp. vb.; înv.) **A-l ajunge pe cineva judecata** A fi condamnat.

(Exp. vb.; înv.) **A-l ajunge pe cineva dajdia (sau birul) sau partea (de plată)** A i se impune.

(Exp. vb.) **A ajunge la mal sau la maidan** A scăpa de greutate și a atinge scopul dorit.

(Exp. vb.) **A ajunge din lac în puț** A scăpa de un necaz și a da peste altul mai mare.

(Exp. vb.) **A ajunge pe drumuri** A săraci.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge din pod în glod** A decădea.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge deasupra nevoilor** A ajunge la o stare materială mulțumitoare.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge pe mâinile cuiva** A fi la discreția cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge la aman** A nu mai avea nicio soluție.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge la sapă de lemn (sau la pepeni)** A săraci.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge la lulele sau la mucuri de țigări** A săraci cu desăvârșire.

(Exp. vb.; pop.) **A-i ajunge (cuiva) cuțitul la os (sau la ciolan) sau (focul la unghii sau mucul la deget) 1.** A nu mai putea suporta. **2.** A fi disperat.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge treaba la...** A evolua (spre).

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge în doaga morții** A fi în pragul morții.

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge în doaga (sau mintea) copiilor** A-și pierde puterea de judecată.

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge departe** A reuși.

(Exp. vb.; reg.) **A ajuns funia la par 1.** (Sens propriu; înv.) A sosit ora prânzului. **2.** (Fig.) A fi într-o situație fără ieșire. **3.** (Fig.) A muri.

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge cu clevetiri** A țese intrigi.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge cal de poștă** A munci fără odihnă.

(Exp. vb.; reg.) **A ajunge slugă la dârloagă** A asculta de ordinele cuiva (inferior).

(Exp. vb.; reg.) **A ajunge de izbeliște** A fi în voia soartei.

(Exp. vb.) **A ajunge rău** A decădea.

(Exp. vb.) **A ajunge bine sau repede** A parveni.

(Loc. vb.; înv.) **A-l ajunge pe cineva mintea (sau capul)** A înțelege.

(Exp. vb.) **A nu-i ajunge (cuiva nici) cu prăjina la nas** A fi înfumurat.

AJUSTA vb.

(Exp. vb.; arg.) **A ajusta pe cineva** A pune pe cineva la respect.

(Exp. vb.; arg.) **A ajuta pe cineva la bani 1.** A reține cuiva o sumă de bani datorată. **2.** A trage pe cineva pe sfoară.

AJUTA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A-l ajuta pe cineva puterea** (sau **capul, mintea** etc.) A avea capacitatea de a face un anumit lucru.

(Exp. vb.) **Așa să-mi ajute Dumnezeu!** Formulă cu care se încheie depunerea unui jurământ.

(Exp. vb.) **Doamne-ajută! 1.** Formulă de invocare a divinității la începutul unei acțiuni. **2.** Situație favorabilă în evoluția unei acțiuni, în starea cuiva. **3.** Bun mers al treburilor. **4.** (Ir.) Lovitură. **5.** (Ir.) Bătaie. **6.** (Ir.) Ciomag.

(Exp. vb.) **A-i da tot cu doamne-ajută** A sili pe cineva la ceva.

(Exp. vb.; pop.) **Mai de doamne-ajută** Mai bun.

AJUTOR *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A cere cuiva ajutor** A cere cuiva să te ajute.

(Exp. vb.) **A da ajutor cuiva 1.** A ajuta pe cineva. **2.** A fi complicele cuiva.

(Exp. vb.) **A sări sau a veni cuiva în** (sau **într-ajutor**) A ajuta (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A fi de** (sau **a veni, a sta în**) **ajutor (cuiva)** A fi de folos (cuiva).

(Loc. pp.) **Cu ajutorul** Cu (un instrument)...

(Exp. vb.; înv.) **A da** (sau **a pune** sau **a fi** sau **a sta**) **(o) mână de ajutor** A da (sau a fi de) ajutor.

(Sint.) **Ajutor de șomaj** Sprijin bănesc acordat pe o anumită perioadă de timp șomerilor.

(Sint.) **Ajutor de înmormântare** Sumă de bani primită de familie în cazul decesului cuiva.

AL, A *art.*

(Sint.) **Ai săi 1.** Membrii familiei. **2.** Cei apropiați.

(Sint.) **Ale sale 1.** Treburile, ocupațiile sale. **2.** Averea sa.

(Sint.; Bis.) **Ale tale dintr-ale tale** Jertfă din ce ne-ai dat.

(Loc. av.) **Al dracului 1.** Îndrăcit. **2.** Răutăcios.

(Sint.) **De-ale gurii** Provizii.

ALA-BALA *s.*

(Exp. vb.; fam.) **Ce mai ala-bala? 1.** Ce se mai petrece? **2.** Ce să mai vorbim inutil? (concluzia e evidentă).

ALARMA *s. f.*

(Exp. vb.) **A da** sau **a suna alarma** A anunța o primejdie.

ALĂTURI *av.*

(Loc. a.) **De alături** Învecinat.

(Exp. vb.) **Rudele** (sau **neamurile**) **de alătura** Frații, unchii, nepoții, verii.

(Exp. vb.) **A nimeri** (sau **a fi, a merge, a călca**) **alătura cu drumul 1.** A greși. **2.** A ajunge în alt punct decât cel vizat (dar foarte aproape de acesta).

(Exp. vb.) **A fi alături de cineva** A fi solidar cu cineva.

AIA, ĀLA *p. dem.*

(Loc. av.) **După aia** Apoi.

(Loc. av.; pfm.) **De aia** Din acea cauză.

(Loc. pp.; pop.) **De ce..., de aia...** Cu cât..., cu atât.

(Exp. vb.; pop.) **Culcă-te pe urechea aia!** Nu poți să te bazezi pe...

(Exp. p.; pop.) **Toate alea** Tot ce trebuie.

(Exp. p.; pop.) **Câte alea toate** Tot ce trebuie.

(Exp. p.; pop.) **Altă aia 1.** Lucru de nimic. **2.** Monstru. **3.** Lucru neobișnuit.

(Exp. p.; pfm.) **Un (unul) d-ăia** Un ticălos.

(Exp. p.; pfm.) **O d-alea** O femeie stricată.

(Exp. p.; pop.) **Vorba (povestea, zisa) ăluia** Ceva (cunoscut de toată lumea).

ALB, ~Ă *a.*

(Sint.) **Bilă albă 1.** Vot favorabil. **2.** (Înv.) Nota cea mai mare la examene.

(Sint.) **Carne albă** Carne de pasăre și de la unele specii de pește.

(Sint.) **Pește alb** Pește cu carne albă.

(Sint.) **Hârtie** (sau **coală**) **albă** Hârtie nescrișă.

(Sint.) **Rând alb** Spațiu între două rânduri scrise.

(Sint.) **Făină albă** Făină de grâu.

(Sint.) **Pâine** (sau **pită**) **albă 1.** Pâine făcută din făină albă. **2.** (Pop.) Viață îndestulată.

(Sint.) **Vin alb** Vin făcut din struguri albi.

(Sint.) **Versuri albe** Versuri fără rimă.

(Sint.) **Alb la față** Palid.

(Exp. vb.) **Ba e albă, ba e neagră** Hotărăște-te!

(Exp. av.) **Nici albă, nici neagră 1.** Deloc. **2.** Fără vorbă multă. **3.** Deodată.

(Exp. av.) **De când lupii albi** Din timpuri străvechi.

(Exp. av.) **Până-n pânzele albe 1.** La nesfârșit. **2.** Până la moarte.

(Sint.) **Săptămâna albă** A opta săptămână înainte de Paști.

(Exp. vb.) **A scoate cuiva peri albi 1.** A necăji mereu pe cineva. **2.** A agasa.

(Exp. vb.) **A împleți coadă (cosiță) albă** A rămâne fată bătrână.

(Exp. vb.; pop.) **A strânge bani albi pentru zile negre** A fi prevăzător, a economisi.

(Sint.) **Armă albă** Armă cu care se poate tăia sau înțepa, fără foc.

(Sint.) **Noapte albă** Noapte petrecută fără somn.

(Sint.; î. o. c. *lumea neagră*) **Lume albă** Lumea celor vii.

(Sint.; reg.) **Calea albă** Calea pe care o face mireasa la casa mirelui, îndată după nuntă.

(Exp. vb.; ir.) **A da de alb** A se spăla (bine) pe față, pe mâini etc.

(Sint.) **Albul ochiului** Sclerotică.

(Exp. av.) **Negru pe alb 1.** Clar. **2.** În scris.

(Exp. vb.) **A semna în alb 1.** A iscăli o poliță în care nu sunt specificate suma și/sau scadența. **2.** (Fig.) A avea încredere deplină.

(Exp. vb.; pop.) **A intrat alba-n sat 1.** S-a făcut ziuă. **2.** (Pop.) A început să ningă.

(Sint.; pop.) **Albă în căpistere** (sau *în strachină*)

1. Făină de grâu. **2.** (Pop.) A-și atinge scopul. **3.** (Pop.) A se îmbogăți. **4.** (Pop.) Mălai. **5.** (Pop.) Merinde.

(Sint.; Chim.) **Alb de plumb** Carbonat bazic de plumb folosit în industria vopselelor.

(Sint.; inv.) **Alb de balenă** Spermanțet.

(Sint.) **Rasă albă** Grup de popoare care se caracterizează prin culoarea albă-roz a pielii.

(Sint.) **Nopti albe** Nopti luminoase, obișnuite în perioada solstițiului de vară în regiunile situate între paralelele de 50° și 65° nord și sud, în care întunericul nu este complet, din cauză că soarele nu coboară suficient sub orizont.

(Sint.) **Magie albă** Magie care nu se bazează pe invocarea forțelor malefice.

(Sint.) **Alb de zinc** Oxid de zinc (folosit în vopsitorie).

ALBASTRU, ~Ă a.

(Exp. av.) **Cu sânge albastru** De neam nobil.

(Exp. av.) **Cu inimă albastră** Cu suflet trist.

(Sint.) **Cântece de inimă albastră** Cântece melancolice de dragoste.

(Exp. vb.; exp. a.; fam.) **(E) cam albastru** (Este) cam dificil, nefavorabil.

(Sint.) **Albastru de metilen** Colorant albastru folosit în vopsitorie, în lucrări de biologie și în medicină.

(Sint.) **Albastru de Prusia** (sau *de Berlin*) Ferocianură de fier folosită ca pigment.

ALBEAȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A avea albeață 1.** A nu vedea bine. **2.** (Fig.) A judeca greșit.

ALBI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A-i albi (cuiva) ochii după** (sau **la...**) **1.** A privi cu intensitate ceva. **2.** (Pop.) A pofți la ceva. **3.** (Pop.) A aștepta ceva în zadar.

(Exp. vb.; pop.) **A albi pânza** A spăla și a usca la soare pânza nouă.

(Exp. vb.) **A scoate peri albi** A face pe cineva să se îngrijoreze, printr-o purtare rea sau obositoare.

ALBIE s. f.

(Exp. vb.; fig.) **Din albie** Din pruncie.

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva) albie de porci** (sau, rar, **de câini**) A batjocori.

ALEGE vb.

(Exp. vb.; spec.) **A alege cărare** A-și pieptăna părul cu cărare, despărțindu-l în două părți.

(Exp. vb.) **Alege-te!** Dă-te la o parte!

(Exp. vb.) **A-i alege cuiva ceva (din vorbe, din răspuns etc.)** A înțelege clar ce spune.

(Loc. vb.; unip.) **A i se alege cuiva ceva** A înțelege ceva.

(Loc. vb.; inv.) **A alege de ceva** A deosebi diferite lucruri.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A alege) pe** sau **de pe sprânceană** (A alege) ce este mai valoros.

(Exp. vb.) **A ales până a cules** S-a decis greu și în final a optat pentru o soluție proastă.

(Loc. vb.; pop.) **A alege mai vârtos** (sau **mai bine**) A prefera.

(Exp. vb.; inv.) **A alege într-un sfat** A decide unanim.

(Exp. vb.; inv.) **A alege cu sfatul sau a-și alege sfat să...** A decide în urma unei consfătuiri.

(Exp. vb.; inv.) **A se alege pricina asupra cuiva** A face pe cineva responsabil, a considera vinovat de ceva.

(Exp. vb.; unip.) **A se alege să...** A fi hotărât de soartă, ursit, menit să...

(Exp. vb.; unip.) **A i se alege cuiva (din două una sau într-un fel sau altul sau la un fel)** A se sfârși ceva într-un fel sau altul.

(Exp. vb.; sprs.) **Aleagă-se!** Fie ce-o fi, întâmplă-se ce s-o întâmpla!

(Exp. vb.; unip.) **A (nu) i se alege cuiva de ceva** A (nu) mai avea poftă (vreme) să...

(Exp. vb.) **A se alege cineva ceva** A ajunge, a se face, a deveni.

(Exp. vb.) **A se alege de** (sau **din**) **ceva** (sau) **cineva** A ajunge într-o anumită situație (proastă).

(Exp. vb.) **A nu se alege nimica de (din)...** A se pierde, a *dispărea*.

(Exp. vb.) **A se alege praf (pulbere, scrum, cenușă)** A (nu) rezulta, a (nu) *rămâne nimic, a dispărea*.

(Exp. vb.; rar) **A se alege cu ceva (din)...** **1.** A rămâne cu ceva de pe urma unei acțiuni, împrejurări.
2. A profita de ocazie.

ALERGA vb.

(Exp. vb.) **A-și alerga gura** A vorbi repede, a spune pretutindeni, a *pălăvrăgi*.

(Exp. vb.) **A-și alerga calul (înaintea cuiva)** A-și face mendrele, a-și permite multe.

(Exp. vb.) **A alerga după treburi** A se ocupa de interese practice.

(Exp. vb.) **A alerga pe la toți pentru cineva** A cere sprijinul altora pentru cineva.

ALERGĂTOARE s. f.

(Sint.; Orn.; pl.) **Păsări alergătoare** Ordin de păsări de proporții uriașe (ex. struțul) care aleargă repede și trăiesc în țările calde.

(Sint.) **Piatra alergătoare** Piatră de moară prin învârtirea căreia se macină grăunțele.

ALERGĂTURĂ s. f.

(Sint.; inv.) **Alergătură de cai** Cursă de cai.

(Sint.; inv.) **Alergătură de cal** Unitate de măsură aproximativă de distanță.

ALIMENTAR, ~Ă a.

(Sint.; Jur.) **Pensie alimentară** Sumă de bani plătită de un susținător legal, destinată procurării mijloacelor de trai.

ALIN s. n.

(Loc. av.) **Fără de alin** Lin, *domol, încetișor*.

ALTUL, ALTA p. neh.

(Sint.) **Unuia și altuia** Ori(și)cui.

(Sint.) **Unii și alții** Mulți.

(Exp. a.) **Unul ca altul** Identici.

(Exp. av.) **Unul după altul** Succesiv.

(Exp. vb.) **Alta acum!** Exprimă dezacordul și surpriza față de cele auzite.

(Exp. vb.) **Unul una, altul alta 1.** Fiecare câte ceva.
2. Fiecare cu ale lui.

(Exp. av.) **Nici una, nici alta 1.** Cu orice preț. **2.** Pe negândite.

(Exp. av.) **Până una-alta** Deocamdată.

(Exp. av.) **Ba din una, ba din alta sau din una-n alta** Din vorbă-n vorbă.

(Exp. av.) **Nu de alta** Nu din alt motiv.

AMAR, ~Ă a., s. n.

(Sint.) **Leacuri amare** Medicament cu gust rău.

(Sint.) **Sare amară** Substanță compusă din sulf, oxigen și magneziu, folosită ca purgativ.

(Sint.) **Migdale amare** Fructe ale migdalului, cu gust amar.

(Sint.) **Cireșe amare** Fructele cireșului amar.

(Exp. vb.) **A avea (a-și simți, a-i fi) gura amară** A simți un gust neplăcut în gură.

(Sint.) **Viață amară** (sau **zile amare**) Trai plin de lipsuri și necazuri.

(Sint.) **Pâine amară** Câștig cu multe necazuri, cu multe umiliri.

(Sint.) **Durere amară** Durere adâncă.

(Exp. vb.) **A-și vărsa amarul** A-și povesti necazurile.

(Exp. vb.) **A-și înghiți amarul** A răbda necazurile suferind în tăcere.

(Exp. vb.) **A-și mânca amarul cu cineva** A-și duce viața (grea) alături de cineva.

(Exp. vb.) **A bea tot amarul** A simți toată amărăciunea unei întâmplări ori a unei vieți dureroase.

(Exp. vb.) **Dă-I (lasă-I) amarului** Dă-I (lasă-I) în plata Domnului.

(Exp. av.) **Cu amar** Cu ciudă, *cu obidă*.

AMĂRÎ vb.

(Exp. vb.) **A amărî viața, traiul sau zilele cuiva** A-i face cuiva viața, traiul, zilele amare, nesuferite.

(Exp. vb.) **A-și amărî inima (zilele, traiul, viața)** A-și face inimă, trai, viață, zile amare din pricina cuiva sau a ceva.

AMESTECA vb.

(Exp. vb.) **A amesteca vinul (laptele) cu apă** A dilua punând apă.

(Exp. vb.) **Se amestecă ca cimbrul (pătrunjelul, mărarul)** Se amestecă în toate.

(Exp. vb.) **A (nu) se amesteca 1.** A fi hotărât să (nu) intervină. **2.** A (nu) participa la ceva.

AMOREZA vb.

(Exp. vb.; peior.) **A se amoreza lulea** A se îndrăgosti la nebulie.

AN s. m.

(Exp. av.; Bis.) **În** (sau **la**) **anul mântuirii și în anul Domnului** În anul de la (nașterea lui) Christos.

(Exp. vb.) **Azi e anul, de când...** (sau **că**) S-a împlinit un an (sau) anul, de când...

(Sint.) **Anul vechi** Anul care se încheie la 31 decembrie la miezul nopții.

(Sint.) **Anul nou** Anul care începe la 31 decembrie la miezul nopții.

(Loc. av.) **An cu an** (sau **an de an** sau, înv., **an pre an**) În fiecare an, în tot anul.

(Loc. av.) **Din an în an** Din ce în ce mai mult, cu fiecare an ce trece.

(Loc. av.) **Acum** (sau **acuși**) **un an (doi ani etc.)** Anul trecut pe vremea aceasta, cu un an în urmă.

(Exp. av.) **În anul** sau **la anul...** La o anumită dată din cursul anului...

(Exp. av.) **La sau (într)-un an (doi etc. ani) odată** O singură dată într-un an (în decursul a doi, trei etc. ani).

(Exp. av.) **La doi (etc.) ani** După doi (etc.) ani.

(Loc. av.) **La anul** În anul viitor, peste un an.

(Loc. av.) **Peste an** În cursul anului, al unui an.

(Exp. av.) **Peste un an (doi etc. ani)** De-acum într-un an (în doi ani etc.).

(Exp. av.) **De un an (doi etc. ani)** De acum un an (doi etc. ani) încoace.

(Exp. av.) **Un an (doi etc. ani) după** Când a (sau va fi) trecut un an de la...

(Loc. vb.) **Până-ntr-un an (până-n doi etc. ani)** În timp de un an (doi etc. ani) de la o anumită dată.

(Exp. av.) **(Într)-alt an** Anul viitor, peste un an.

(Loc. av.; înv.) **Est-an** Anul acesta.

(Loc. av.) **Dincolo de an** Acum doi ani.

(Loc. av.; înv.) **Întru an, (doi ani etc.)** Timp de un an (doi ani etc.).

(Exp. vb.) **Întru mulți ani!** (sau **mulți ani!** sau **la mulți ani!**) Să trăiești sau să fie (pentru) mulți ani.

(Loc. av.) **Cu anii** (sau **cu anul**) Ani întregi, ani de-a rândul.

(Loc. av.) **Amar de ani** Ani foarte mulți.

(Exp. av.) **Ani și ani** Ani mulți, vreme îndelungată.

(Loc. av.) **Cu anul** Pe câte un an (cf *cu luna, cu ziua, cu ruptura*).

(Exp. av.) **Pe an** sau **într-un (întru) an** Pe un an, în interval de un an.

(Sint.) **Anul jării** Anul de doliu.

(Sint.) **An bun (mănos), mijlociu, rău etc.** An cu recoltă, venituri, afaceri etc. bune (mănoase, mijlocii, rele etc.).

(Sint.) **Anul Nou** 1 ianuarie.

(Exp. vb.) **Câți ani ai?** Ce vârstă ai?

(Exp. vb.) **A intra în al doilea (al treilea etc.) an** sau **a merge pe doi (trei etc.) ani** A împlini vârsta de doi (trei etc.) ani.

(Exp. a.; pop.) **Mic de ani** Tânăr.

(Exp. a.; pop.) **Mare de ani** În vârstă, bătrân.

APARENȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A salva aparențele** A nu lăsa să se (între)vadă nimic rău.

(Loc. av.) **În aparență** Pe cât pare la prima vedere, la o cercetare superficială.

APĂ s. f.

(Exp. vb.) **A cere pământ și apă** A cere supunerea deplină a unui teritoriu.

(Loc. vb.) **A bate apa în piuă 1.** A spune mereu aceleași lucruri. **2.** A vorbi mult și fără rost.

(Exp. vb.) **A nu avea (nici) după ce bea apă** A fi extrem de sărac.

(Exp. vb.) **A sorbi (pe cineva) într-o lingură** (sau **într-un pahar**) **de apă** A plăcea pe cineva foarte mult.

(Exp. vb.) **A îmbăta pe cineva cu apă rece** A ameți pe cineva cu vorba.

(Exp. vb.) **A fierbe pe cineva fără apă** A chinui pe cineva fără milă.

(Exp. vb.) **A spăla (sau a da) (ceva) în mai multe ape** A spăla în mai multe rânduri de apă.

(Exp. vb.) **A face un lucru apă 1.** A face un lucru să dispară. **2.** A fura un lucru.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) toți o apă** (A fi) identici.

(Exp. vb.) **A face o apă (din toate)** A șterge toate deosebiri.

(Exp. vb.) **A scoate apă din piatră (seacă) 1.** A realiza un lucru imposibil. **2.** A fi foarte ingenios.

(Exp. vb.) **A scrie pe apă 1.** A da uitării. **2.** A nu ține cont (de ceva).

(Exp. vb.) **A duce apa cu ciurul** A face încercări zadarnice.

(Exp. vb.) **A căra apă la puț** A face ceva inutil.

(Loc. vb.; înv.) **A face cuiva apă** A omorî pe cineva.

(Exp. vb.) **A i se rupe apa** (D. femei) A pierde lichid amniotic înainte de a naște.

(Exp. vb.) **A face apă unei lăuze** A duce o lăuză la preot ca să o sfințească.

(Exp. vb.) **A da apă la șoareci** A plânge.

(Sint.) **Apă dulce** (î. o. c. *apă sărată*) Apă de băut cu conținut scăzut de sare, *apă potabilă*.

(Sint.) **Apă poleită** Apă care conține aur.

(Sint.) **Apă aspră** (sau *dură*) Apă calcaroasă, care nu e bună de spălat (rufe).

(Sint.) **Apă moale** (î. o. c. *apă aspră*) Apă de ploaie, bună de spălat.

(Sint.) *Apă goală* (sau *chioară*) **1.** Apă curată, neamestecată cu vin. **2.** (Fig.) Ciorbă subțire, fără zarzavat sau carne. **3.** (Fig.) Lucru fără valoare.

(Sint.) *Apă minerală* Apă care conține în soluție săruri, gaze sau substanțe radioactive, având proprietăți terapeutice.

(Sint.) *Apă ne(î)nceptută* (pentru descântece) Apă proaspătă din care încă nu a băut nimeni.

(Sint.; sprs.) *Apă vie* Apă care învie morții.

(Sint.; sprs.) *Apă moartă* Apă care închide rănilor.

(Sint.) *Apa morților* Apă iluzoric, *vedenie*, *fata morgana*.

(Sint.) *Apă mare* (sau *sfințită*) Agheasmă.

(Sint.) *Apă curgătoare* Apă de râu, izvor, fluviu etc.

(Sint.) *Apă stătătoare* Apă de baltă, lac, mare etc.

(Sint.) *Apă lină* Apă care curge încet, fără valuri.

(Sint.) *Apă repede* Apă (de munte) care curge repede.

(Sint.) *Apă adâncă* Om potolit în aparență, dar cu o fire ascunsă.

(Loc. av.) **În susul apei** În partea superioară a cursului apei.

(Loc. av.) **În josul apei** În partea dinspre vărsare a cursului apei.

(Exp. vb.) **A ști** (sau **a vedea**) **în ce apă** (sau **ape**) **se adapă** (sau **se scaldă**) **cineva** A cunoaște gândurile, intențiile sau dispoziția cuiva.

(Exp. vb.) **A lăsa pe cineva (să se scalde) în apele sale** A lăsa pe cineva în voia lui.

(Exp. vb.) **Toți se scaldă într-o apă** Toți sunt deopotrivă.

(Exp. vb.) **A pluti în apele cuiva** A fi de aceeași părere cu cineva.

(Exp. vb.) **A nu fi** (sau **a nu călători**) **în apele sale** **1.** A nu se simți bine. **2.** A fi abătut. **3.** A fi prost dispus.

(Exp. vb.) **A nu fi cu toată apa** sau **în toate apele sale** **1.** A nu fi în toate mințile. **2.** A fi tulburat.

(Exp. vb.) **A-i veni cuiva apa la moară** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva.

(Exp. vb.) **A-i lua** (sau **a-i tăia**) **cuiva apa de la moară** **1.** A schimba împrejurările în defavoarea cuiva.

2. A pune pe cineva în imposibilitatea de a face ceva.

(Exp. vb.) **A scăpa căciula pe apă** A pierde ocazia.

(Loc. av.) **Ca pe apă** (sau **ca apa**) **1.** În mod curgător, fluent. **2.** Pe de rost.

(Exp. vb.) **A pescui în apă turbure** A profita în urma unei situații confuze.

(Sint.; pop.; sprs.) *Apa sâmbetei* Râu care curge în jurul iadului și care se varsă în iad.

(Sint.; pop.; sprs.) *Apa duminicii* Râu mare și limpede care curge în jurul raiului și care se varsă în rai.

(Exp. vb.) **A se duce pe apa sâmbetei** **1.** A se distruge. **2.** A se pierde.

(Exp. vb.) **Duce-te-ai pe** (sau **cu**) **apa sâmbetei** Lua-te-ar dracul.

(Exp. vb.) **A închea apele** **1.** A face să înghețe apele. **2.** A face piftie.

(Exp. vb.) **Minte de încheagă** (sau **îngheață**) **apele** Spune minciuni mari.

(Sint.) *Apă de sodă* Sifon.

(Sint.) *Apă gazoasă* Sifon.

(Sint.) *Apă oxigenată* Lichid cuprinzând o cantitate de oxigen dublă decât apa obișnuită și care are proprietăți dezinfectante și decolorante.

(Sint.) *Apă de clor* Soluție slabă de clor cu apă, folosită ca dezinfectant și decolorant.

(Sint.) *Apă de brom* Soluție de brom în apă, folosită ca decolorant și (rar) dezinfectant.

(Sint.) *Apă acră* Apă minerală.

(Sint.) *Apă regală* Amestec de acid clorhidric și acid azotic, care dizolvă aurul și platina.

(Sint.) *Apă tare* Acid azotic diluat cu apă folosit în tinichigerie pentru lipit.

(Sint.) *Apa crăiesei* Alcoolat de rozmarin.

(Exp. vb.) **A-i lăsa (cuiva) gura apă (după ceva)** **1.** A pofti la ceva. **2.** (Fig.) A dori ceva foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **Te-a trecut apa sub limbă** sau **îți îngheață apa sub limbă** E ger mare.

(Exp. vb.) **A lăsa apă (cuiva)** **1.** A sparge sau a înțepa o bubă, o umflătură ca să se scurgă lichidul din ea. **2.** (Fig.) A scoate cuiva o idee greșită din cap.

(Exp. vb.) **A fi (numai) (o) apă** A fi foarte transpirat.

(Exp. vb.) **A avea apă la cap** **1.** A fi hidrocefal. **2.** (Fig.) A fi prost.

(Exp. vb.) **Are apă la picioare** Este împiedicat, alunecă și cade mereu.

(Sint.; Med.; înv.) *Apă albă* Cataractă.

(Sint.; Med.; înv.) *Apă neagră* Glaucom.

APOI av.

(Loc. av.; înv.) **Mai apoi de** După, în urma...

(Loc. av.) **Ș-apoi...** sau **e-apoi...** **1.** De acum încolo. **2.** După aceea.

(Loc. av.) **Mai (de) apoi** Mai târziu.

(Loc. av.) **Mai apoi de toate** În cele din urmă.

(Loc. cj.) **După ce..., apoi...** și **Nu numai, ci și...**

(Exp. av.) **De joi până mai (de-)apoi** **1.** Puțin (timp). **2.** Lesne. **3.** La nesfârșit.

(Exp. vb.) **Vremea (ziua, veacul, județul, venirea, lumea) (cea) de apoi** Vremea (ziua, veacul, judecata, venirea) de la sfârșitul lumii.

(Loc. av.; înv.) **Cel de apoi** Cel din urmă.

(Exp. vb.; înv.) **Cel, cea (mai) de apoi 1.** Capăt. **2.** Sfârșit. **3.** Margine.

(Exp. av.; înv.) **(În sau la) cea (mai) de apoi** În cele din urmă.

APOSTOLEȘTE *s. m.*

(Exp. vb.) **A merge apostolește** A merge pe jos, cu piciorul (ca apostolii).

APR/NDE *vb.*

(Loc. vb.; fam.) **A i se aprinde (a-i sfârâi) cuiva călcâiele (după cineva)** A se îndrăgosti de cineva.

(Loc. vb.) **A-și aprinde paie-n cap 1.** A-și găsi (sau căpăta) beleaua, *a o păți*. **2.** A irita pe cineva, fără intenție rea.

(Exp. vb.) **A se aprinde foc** A se înfuria grozav, *a se face foc și pară*.

(Exp. vb.) **A se aprinde lesne** A se înfuria ușor, repede.

APR/NDERE *s. f.*

(Sint.; înv.) **Aprindere de ochi** Oftalmie.

(Sint.; înv.) **Aprindere de creieri** Meningită.

(Sint.; înv.) **Aprindere de mașe** Gastrită.

APRINSORI *s. f. pl.*

(Loc. av.; înv.) **(Pe) la aprinsori** Seara.

APROAPE *av.*

(Loc. av.) **Pe aproape** Prin apropiere.

(Exp. vb.) **A cunoaște de aproape** A cunoaște foarte bine.

(Exp. vb.; înv.) **A avea pe cineva aproape** A-și pune (toată) încrederea în cineva.

(Sint.; înv.) **Aprroape cercetare** Cercetare amănunțită.

(Loc. av.) **Aprroape de... 1.** La distanță mică. **2.** Cu puțin timp înainte de... **3.** Aproximativ.

(Loc. a.) **De aproape 1.** (D. rude) De gradul 1 sau 2. **2.** (D. prieteni) Intim. **3.** (D. studii) Amănunțit.

(Loc. av.) **Aprroape că (sau să)** Puțin lipsa ca..., *cât pe ce, mai-mai*.

(Exp. av.; fig.) **Aprroape de minte** Ușor de înțeles.

APROPLA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A se apropia cu târgul** A cădea la învoială.

(Exp. vb.) **A se apropia de ziuă** A se face ziuă.

(Exp. vb.) **Nu te poți apropia de (cineva)** Nu reușești să vorbești sau să te înțelegi cu cineva (e prea mândru).

(Exp. vb.) **Nu te poți apropia de (ceva)** Nu poți să cumperi (e prea scump).

(Exp. vb.) **A se apropia funia de (sau la) par 1.** A se apropia deznodământul. **2.** A fi aproape de moarte.

(Exp. vb.) **A apropia mălaiul din traistă** A cheltui (aproape) tot.

APROPIERE *s. f.*

(Loc. av.) **În apropiere** (sau loc. pp. **în apropierea**) Aproape (de)...

(Exp. av.) **Prin apropiere** (sau loc. pp. **prin apropierea**) Pe aproape.

(Exp. av.) **Din apropiere** (sau loc. pp. **din apropierea**) De aproape.

(Exp. av.; înv.) **Cu (sau prin) apropiere** Aproximativ.

(Loc. vb.; înv.) **Îmi vine cu apropiere** Îmi vine la îndemână.

APROPO *av.*

(Loc. pp.) **Apropo de...** În legătură cu...

(Exp. vb.) **A face un apropro** (sau **apropouri**, ori **a bate apropouri**) A face aluzii (uneori la adresa vieții intime).

(Exp. vb.; exp. av.; înv.; fam.) **(A face ceva) la apropon** (A face ceva) la momentul oportun.

(Exp. vb.; fam.; i. uz) **A veni (a cădea) tare (foarte) apropro** A veni la momentul potrivit sau tocmai când era așteptat.

APROXIMAȚIE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu aproximație** sau **prin aproximație** Cât se poate de exact în funcție de ceea ce se cunoaște.

(Loc. av.; Mat.) **Cu aproximație de...** Cu eroare de...

(Loc. av.; Mat.) **Cu aproximație mare** Cu eroare mare.

APUCA *vb.*

(Exp. vb.) **A apuca armele** A începe războiul.

(Exp. vb.; înv.) **A apuca cap de funie** A găsi un punct de plecare.

(Exp. vb.) **A apuca pe Dumnezeu de (un) picior** A se bucura (ca) de o mare reușită sau un mare noroc.

(Exp. vb.; îrg.) **A apuca (pe cineva) de ochi 1.** A atrage prin frumusețe. **2.** A face pe cineva să creadă lucruri nereale. **3.** A se armoniza.

(Exp. vb.; înv.; pop.) **A apuca putere** A prinde putere.

(Loc. vb.; înv.; pop.) **A apuca la suflet** A prinde curaj.

(Loc. vb.; înv.; pop.) **A-și apuca sufletul** A sufla din greu.

(Loc. vb.; pop.) **Îi apucă mâna la toate** Se pricepe (câte puțin) la toate.

(Loc. vb.; îrg.) **A apuca pe cineva de scurt** A-i cere socoteală (pe neașteptate).

(Loc. vb.; îrg.) **A apuca pe cineva pe-a-mânele** A avea (mare) căutare.

(Loc. vb.; înv.) **A apuca pe cineva cu cuvinte** (sau cu **vorbe**) A ademini cu vorba.

(Exp. vb.; pop.) **A apuca ea lupul** A mânca cu lăcomie.

(Exp. vb.; înv.; pop.) **A apuca foc cu gura** A se expune pericolului pentru cineva.

(Exp. vb.) **A apuca cu ochii** (sau cu **căutătura**) A cuprinde cu privirea.

(Exp. vb.) **A apuca cu mintea** A pricepe.

(Exp. vb.) **A apuca pe cineva foamea** (setea, **somnul** etc.) A i se face foame, sete, somn etc.

(Exp. vb.) **Mult te ține când te-apucă?** Nu mai isprăvești o dată?

(Exp. vb.) **Ce te-a apucat?** Ce ai?

(Exp. vb.; îvp.) **A se apuca la luptă** (la **joc** etc.) A porni la luptă (la **joc** etc.).

(Exp. vb.; îvp.) **A se apuca cu...** (sau **de...**) A se lua la luptă cu.

(Exp. vb.; d. câini) **A se apuca la** (sau **în**) **colți 1.** A se mușca. **2.** (D. oameni) A se lua la ceartă.

(Exp. vb.) **A se apuca de capul cuiva** A nu-l (mai) lăsa în pace.

(Loc. vb.; îvp.) **A (i) se apuca cuiva vinele** A înțepeni.

(Loc. vb.; pop.) **De când am apucat** De când pot să-mi amintesc.

(Loc. vb.) **A apuca din moși-strămoși** (sau **din tată-n fiu**) A primi ceva prin tradiție.

(Exp. vb.; pop.; d. starea materială) **A apuca la** (**bine, avere** etc.) A se îmbogăți.

(Exp. vb.) **A apuca care încotro** A merge fiecare în altă direcție.

(Loc. vb.) **A apuca lumea-n cap** A pleca în lume, *a-și lua lumea-n cap*.

(Loc. vb.) **A apuca câmpii** A o lua razna.

(Loc. vb.) **A apuca la** (sau **de**) **fugă** A fugi, *a o lua la fugă*.

(Loc. vb.) **A o apuca la sănătoasa** A fugi, *a o lua la sănătoasa*.

(Loc. vb.) **A o apuca la picior 1.** A fugi, *a o lua la picior*. **2.** (Înv.) A pleca (la drum lung).

(Exp. vb.) **A apuca înainte 1.** A pleca mai repede sau înaintea altcuiva. **2.** A întrece. **3.** (Fig.) A anticipa.

(Exp. vb.) **A apuca peste câmp 1.** A traversa un câmp. **2.** (Fig.) A divaga (inutil). **3.** (Fig.) A aiura.

(Exp. vb.) **A (o) apuca cu gura înainte** A se grăbi să răspundă.

(Exp. vb.; înv.) **A se apuca la** (sau **în**) **rămășag** A face prinsoare.

(Exp. vb.; înv.) **A se apuca chezaș** (sau **a se apuca pe capul său**) A se pune chezaș.

(Exp. vb.; înv.) **A se apuca de lege ca să jure** A jura pe Biblie.

(Exp. av.) **(Care) pe unde apucă** (Fiecare) pe unde nimerește.

(Exp. vb.) **A apuca taurul de coarne** A se încuraja, *a-și lua inima în dinți*.

APUNE vb.

(Exp. vb.) **A-i apune steaua 1.** A decădea. **2.** (Înv.) A muri.

ARAMĂ s. f.

(Loc. vb.) **A-și arăta** (sau **da**) **arama pe față** A-și dezvălui prin fapte și fără voie caracterul (urât), *a se demasca*.

(Exp. vb.) **A bate** (la **cineva**) **ca la aramă** A bate zdravăn.

ARANJA vb.

(Exp. vb.; fam.) **Se aranjează!** Se rezolvă.

(Exp. vb.; fam.) **Te aranjez eu!** Te pedepsesc, îți arăt eu care e locul tău.

ARĂTA vb.

(Loc. vb.; înv.) **A-și arăta obrajii** A-și cere scuze.

(Loc. vb.; înv.) **A arăta cuvânt 1.** A face cunoscut. **2.** A înfățișa. **3.** A denunța.

(Loc. vb.; înv.) **A arăta pricină** A învinui.

(Exp. vb.) **A arăta pe cineva** (cu **degetul**) A supune oprobriului public.

(Exp. vb.) **A arăta cuiva ușa** A da afară.

(Exp. vb.) **A-și arăta părerea** A spune ceea ce gândește.

(Loc. vb.; înv.) **A arăta dar 1.** A recompensa cu daruri. **2.** (Fig.) A dovedi talent.

(Exp. vb.) **A arăta ca dracul** A arăta prost.

(Exp. vb.; înv. pop.) **Nu prea arăți** Nu prea pari om de ispravă.

(Exp. vb.) **După cum se arată** După aparențe.

(Exp. vb.; înv.) **A i se arăta 1.** A i se părea. **2.** (Pop.) A-i merge bine. **3.** (Pop.) A-i merge rău.

(Exp. vb.) **A se arăta doctorului** A se duce la un consult medical.

(Exp. vb.; fam.) **Îți arăt eu ție!** Exprimă amenințarea.

ARĂTARE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A face arătare** A reclama.

(Loc. av.) **La arătare** **1.** Fățiș. **2.** (Înv.) De ochii lumii. **3.** (Înv.) Ostentativ. **4.** (Jur.; înv.) Neîndoielnic. **5.** (Pop.) După inspirația de moment. **6.** (Pop.) Aproape.

(Loc. vb.; pop.) **A veni la arătare** A apărea, *a ieși la iveală*.

(Loc. vb.; pop.) **A pune la arătare** A pune ceva în lumina adevărată.

(Loc. vb.; pop.) **A scoate la arătare** A dovedi.

(Loc. av.; înv.) **De arătare** Bun de exemplu, *de model*.

ARC *s. n.*

(Exp. vb.; rar) **A avea mai multe** (sau **alte**) **coarde la arc** A dispune de mai multe mijloace pentru atingerea scopului.

(Exp. vb.; fam.) **Parc-ar fi pe arcuiri** **1.** Este o persoană sprintenă. **2.** E o persoană care are permanent ceva de făcut.

ARDE *vb.*

(Exp. vb.) **A arde la cineva** A fi incendiu la o casă, într-o gospodărie.

(Loc. vb.; pop.) **A o arde la fugă** A fugi.

(Exp. vb.) **Arde-l-ar focul** **1.** A blestema să moară de foc. **2.** (Gmț.) A-și exprima bucuria sau lauda.

(Exp. vb.) **A nu-i arde (cuiva) tăciunii în vatră** A fi necăjit.

(Exp. vb.) **A arde cu fierul roșu** **1.** (D. animale) A însemna cu un fier înroșit în foc. **2.** (D. oameni) A stigmatiza.

(Exp. vb.) **A arde (pe cineva) soarele la cap** **1.** A face insolație. **2.** (Fig.) A fi nebun.

(Exp. vb.) **A arde de trandafiri** A avea mulți trandafiri.

(Exp. vb.) **A arde gazul (de pomană sau degeaba)** A pierde timpul fără rost, *a leveni*.

(Exp. vb.) **A arde un coș** A curăța prin arderea funinginei depuse pe pereți.

(Exp. vb.) **A-i arde călcăiele sau tălpile (după cineva sau ceva)** **1.** A fi îndrăgostit. **2.** A fi fără astâmpăr, mânat de o dorință mare.

(Exp. vb.) **A-i arde buza după...** A avea mare nevoie de ceva.

(Exp. vb.) **A arde pe cineva (cu vorba)** **1.** A critica drastic. **2.** A ironiza.

(Exp. vb.) **A arde să** (sau **de a**) A aștepta cu nerăbdare să...

(Exp. vb.) **A arde la inimă (la ficați)** A suferi.

(Exp. vb.) **A i se arde inima (sau sufletul)** A suferi din dragoste.

(Loc. vb.) **A-i arde (cuiva) de (ceva)** **1.** A dori mult (să facă) ceva. **2.** A fi preocupat de ceva.

(Loc. vb.) **A nu-i arde (cuiva) de nimic** A nu voi să facă nimic, *a fi fără chef*.

ARDEI *s. m.*

(Exp. vb.) **A pune ardei pe (rar peste) rană** A înrăutăți și mai mult o situație.

(Exp. vb.) **A da cuiva cu ardei pe la nas** A întărâta.

(Exp. vb.) **A fi iute ca ardeii** **1.** A fi fără astâmpăr. **2.** A fi foarte rapid.

(Exp. a.) **Tăios ca ardeii** Usturător.

ARIPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face** (sau **a prinde, a face, a-i crește**) **aripi** **1.** (D. puil de pasăre) A fi suficient de dezvoltat ca să zboare. **2.** (Fig.; d. oameni) A căpăta independență, curaj, *a se emancipa*. **3.** (Fig.; d. oameni) A se înflăcăra.

(Exp. vb.; fig.; d. oameni) **A-i tăia** (sau **frânge**) **aripile** A descuraja.

(Exp. vb.; fig.) **A fi sub aripa (cuiva)** A fi protejat (de cineva).

(Sint.; fig.) **Aripile vântului** Curenți de aer.

(Sint.; fig.) **Aripa nopții** Întunericul nopții.

(Sint.; fig.) **Aripile visului** Imagini, fenomene psihice și idei (plăcute) care apar în timpul somnului.

(Sint.; fig.) **Aripile imaginației** Închipuire artistică, fantezie.

(Sint.; Păst.) **Aripa oilor** Loc îngădit din stână unde stau oile în timpul nopții.

(Exp. vb.; reg.) **A sta la aripă** A păzi oile pe câmp.

ARMĂȘAR *s. m.*

(Exp. vb.) **A face din fânțar armășar** A exagera.

(Exp. vb.; pop.) **L-a făcut mama armășar** Are fire iute.

(Exp. vb.; pop.) **Fierbe oala cu harmasar** Fierbe în clocot.

ARS, ~**Ă** *a.*

(Exp. vb.) **A sări** (sau **a striga**) **(ca) ars** A sări (sau a striga) brusc de spaimă, indignare, surprindere.

(Exp. vb.) **A trecut ca ars pe lângă mine** A trecut repede, ca fulgerul.

(Exp. vb.) **Miroase a ars** Se simte un miros specific deteriorării sub acțiunea focului (a unei mâncări).

(Exp. vb.; gmț.) **Miroase a creier ars** Se simte o intensă activitate intelectuală.

(Sint.) **Fier ars** Fier înroșit în foc.

(Exp. vb.) **A-i trece** (sau **a-i da**) **un fier ars prin inimă** A-i pricinui cuiva pe nepregătite o mare durere, o mare spaimă.

ARTĂG *s. n.*

(Sint.; pop.) **Plâns cu harțag** Plâns nervos care, cu cât încerci să-l domolești, cu atât se întetește.

(Exp. vb.; rar) **A-și găsi arțagul cu cineva** A se trezi într-o dispută cu cineva cu chef de ceartă.

(Exp. vb.; pfm.) **Tot arțagul își găsește părțagul** Orice ceartă își găsește soluția (într-o ceartă mai mare).

ARUNCA *vb.*

(Loc. vb.; pfm.) **A arunca vina asupra cuiva sau pe cineva** A învinovăți.

(Exp. vb.; pfm.) **A arunca moartea în țigani 1.** A învinovăți pe cineva pentru o greșeală comisă de altcineva. **2.** A imputa cuiva ceva pe nedrept. **3.** (Înv.) A împovăra pe cineva abuziv cu impozite.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca pizmă** A pizmui.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca urgie** A urgisi.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca scârbă** A scârbi.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca năpăști** A năpăstui.

(Exp. vb.; înv.) **A arunca grija spre cineva** A-și destăinui grijile cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca nădejdea spre cineva** A nădăjdui în cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A arunca pe ușă afară** A izgoni.

(Exp. vb.; înv.) **A arunca ancora** A ancora.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca sorți** A trage la sorți.

(Exp. vb.; pfm.) **A arunca bobii** A ghici în bobi.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca lumina** A lumina.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca umbră** A umbri.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca cărunteață** A încărunți.

(Exp. vb.; înv.) **A(-și) arunca ochii** (sau **o ochire, privire, căutătură**) **la...** **1.** A privi repede. **2.** A cerceta sumar.

(Exp.; înv.) **Parcă arunci în Olt 1.** Lucrezi fără spor. **2.** Lucrezi în pierdere de timp sau de material.

(Exp. vb.; înv.) **A arunca pe cineva la închisoare** A întemnița (pe nedrept).

(Exp. vb.) **A arunca (pe cineva) pe drumuri sau pradă mizeriei ori foamei 1.** A lipsi pe cineva de cele necesare traiului. **2.** A da pe cineva afară din serviciu.

(Exp. vb.) **A arunca banii pe fereastră** A cheltui fără socoteală.

(Exp. vb.) **A arunca vorbe** (D. oratori) A vorbi pompos și fără conținut.

(Exp. vb.) **A arunca o vorbă** A face o aluzie.

(Exp. vb.) **A arunca vorbe în vânt** A promite (și a nu se ține de cuvânt).

(Exp. vb.; pfm.) **A-i arunca cuiva sare** (sau **praf**) **în ochi** A amăgi.

(Exp. vb.; pop.) **A-și arunca** (ca **buhaiul**) **țărână după** (sau **în**) **cap** (ori **pe spinare**) A se păgubi prin acțiuni necugetate, făcute la mânie.

(Exp. vb.; fam.) **A-i arunca cuiva pe cineva în spinare** A încerca să te descotorosești de cineva dându-l în răspunderea altuia.

(Exp. av.; pop.) **Cât ai arunca cu securea** (sau **teporul, bățul, praștia, piatra, cu o sburătură**) La mică distanță.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca cu funia** A măsura.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca bănănăi** A clătina nervos capul, mâna.

(Loc. vb.; înv.) **A arunca ochi(șori)** A trage ocheade.

(Exp. vb.) **A arunca ceva în aer** A distruge ceva cu explozibil.

(Exp. vb.) **A arunca literele** A scrie în grabă, neîngrijit.

(Exp. vb.) **A se arunca pe cal** A încăleca dintr-o săritură.

(Exp. vb.; fig.) **A se arunca în** (sau **de**) **partea cuiva** A semăna cu cineva din familie.

ARUNCARE *s. f.*

(Sint.; pfm.) **Aruncarea morții în țigani 1.** Învinovățire pe nedrept. **2.** (Înv.) Împovărare abuzivă cu impozite.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a pizmei** Pizmuire.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a urgiei** Urgisire.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a scârbei** Scârbire.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a năpastei** Năpăstuire.

(Sint.; înv.) **Aruncare a grijei spre cineva** Destăinuire a grijilor.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a nădejdiei** Nădăjduire.

(Sint.; pfm.) **Aruncare a bobilor** Ghicire în bobi.

(Sint.) **Aruncare a ochilor** (sau **a privirii**) **la** (ori **pe, prin, spre, peste** etc.) **ceva 1.** Privire rapidă. **2.** Cercetare (sumară).

(Sint.; înv.) **Aruncare în închisoare** Întemnițare (pe nedrept).

(Sint.) **Aruncare pe drumuri** (sau **pradă mizeriei ori foamei**) **1.** Lipsire a cuiva de cele necesare traiului.

2. Dare afară din serviciu.

(Sint.; înv.) **Aruncare a banilor pe fereastră** Risipă.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare a unei vorbe** Aluzie.

(Sint.) **Aruncare de vorbe** Vorbire pompoasă și fără conținut.

(Sint.) *Aruncare de sare (sau praf) în ochii cuiva* Încercare de a ascunde realitatea.

(Sint.) *Aruncare a cuiva în spinarea altcuiva* Des-cotorosire de o răspundere încărcând abuziv pe altcineva cu ea.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare cu funia** Măsurare.

(Loc. s.; înv.) **Aruncare din ochi(șori)** Otheadă.

(Sint.; înv.) *Aruncare în aer* Explozie.

(Sint.; înv.) *Aruncare pe cal* Încălecare.

(Sint.; înv.) *Aruncare în (sau de) partea cuiva* Asemănare cu cineva din familie.

ARUNCAT s. n.

(Sint.) *De-a aruncatul (sau aruncatele)* Joc în care copiii se întrec în azvârlirea de pietre.

(Loc. av.) **Pe aruncate** În dezordine.

ARUNCĂTOR, ~OARE s. m. n. f.

(Sint.; înv.) *Aruncător de vorbe* Flecar.

(Sint.; înv.) *Aruncător de flăcări* Armă care aruncă lichid inflamabil.

(Sint.; înv.) *Aruncător de mine* Armă care aruncă mine.

(Sint.; înv.) *Aruncător de apă* Havuz.

ARUNCĂTURĂ s. f.

(Sint.) *Aruncătură de piatră* Distanță până la care aruncă cineva o piatră.

(Sint.) *Aruncătură de băț* Distanță mică.

(Exp. vb.; exp. av.; înv.) **(A fi) la o aruncătură de băț** (A fi) foarte aproape.

(Sint.) *Aruncătură de arc* Distanță până la care cineva trage cu arcul.

(Loc. s.; înv.) **Aruncătură de ochi** Privire.

(Loc. av.; înv.) **La aruncătură** (D. cai) În galop.

(Loc. vb.; înv.) **A face cuiva aruncături** A imputa.

ASALT s. n.

(Loc. vb.; Mil.) **A da asalt** A ataca o fortificație.

(Loc. vb.; Mil.) **A lua cu asalt** A cuceri o fortificație.

(Sint.; Mil.) *Batalion de asalt* Batalion antrenat pentru ofensivă.

ASCULTA vb.

(Exp. vb.) **A asculta liturghia** A participa la slujba bisericească.

(Exp. vb.; Jur.) **A asculta martorii (sau un martor)** A lua interogatorii.

(Exp. vb.) **A asculta ordinul** A îndeplini ordinul.

(Exp. vb.) **A asculta la cineva 1.** A da crezare cuiva. **2.** A îndeplini o dorință, o rugăminte.

(Exp. vb.) **A-și asculta inima** A se supune pasiunii.

(Exp. vb.) **A-și asculta rațiunea** A acționa după un criteriu rațional, corect, verificat prin experiență.

(Exp. vb.) **A asculta un elev** A examina oral un elev, un candidat la un examen.

ASCULTARE s. f.

(Sint.) *Ascultare a liturghiei* Participarea la slujba bisericească.

(Sint.; Jur.) *Ascultare a unui martor* Interogare a martorilor.

(Sint.; pfm.) *Ascultare la cineva* Încredere în cineva.

(Exp. vb.) **A da cuiva o clipă de ascultare** A îndeplini cuiva o doleanță.

(Sint.; înv.) *Ascultare spre domnul țării* Supunere a vasalului față de domnitor.

(Exp. vb.) **A fi (sau a rămâne, a sta etc.) sub ascultarea cuiva 1.** A se supune cuiva. **2.** A sluji cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A fi (încă, tot) sub ascultarea părinților** A fi minor.

(Exp. vb.; Bis.) **A fi dat de (sau spre, la) ascultare** Orânduit (ca o pedeapsă) să intre în cinul călugăresc.

(Sint.; fig.) *Ascultarea inimii* Lăsare în voia sentimentelor, pasiunilor.

ASCUNDE vb.

(Exp. vb.) **A se ascunde după deget** A încerca să se dezvinovățească cu argumente nevalabile.

ASCUNS s. n.

(Loc. av.) **De-a ascunsul (sau ascunselea, v-ați ascunselea)** Joc în care un participant trebuie să-i caute și să-i găsească pe ceilalți, care se ascund.

(Sint.; înv.) *Ascunsele inimii* Tainele inimii.

(Sint.; pop.) *Ascunsul vorbelor* Tâlc.

(Loc. av.) **În ascuns (sau, înv., într-ascuns)** ori **pe** sau, înv., **pre ascuns** ori, înv., **printr-ascuns** sau **pe sub ascuns** Tainic, *în secret, pe furiș*.

(Loc. vb.; înv.) **A se da ascuns** A se retrage în ascunzișuri.

ASCUȚI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A i se ascuți (cuiva) (sau a-și ascuți) dinții după ceva** A pofți cu lăcomie ceva.

(Exp. vb.; fig.) **A-și ascuți limba (sau condeiful, ori pana)** A se pregăti să împungă cu vorba.

(Exp. vb.; fig.) **A(-și) ascuți cuvântul** A-și cizela felul de a vorbi.

(Exp. vb.; fig.) **A-și ascuți glasul (sau vocea) 1.** A ridica tonul la cineva. **2.** A se pregăti să cânte.

(Exp. vb.; fig.) **A se ascuți la cineva** A țipa la cineva, *a ridica tonul*.

(Exp. vb.; fig.) **A-și ascuți colții (sau dinții) 1.** (D. oameni) A se obrăznicii. **2.** (D. oameni; îrg.; cu prep. „asupra”) A amenința. **3.** (Îrg.; d. câini) A se repezi să muște.

(Exp. vb.; fig.) **A(-și) ascuți urechile** (sau **auzul**) A asculta ceva cu atenție.

(Exp. vb.; fig.) **A(-și) ascuți ochii** (sau **văzul, privirea**) A privi cu atenție, *a fi cu ochii-n patru*.

(Exp. vb.; fig.; reg.) **A-și ascuți picioarele** A se pregăti s-o ia la fugă.

(Exp. vb.; fig.) **A-și ascuți mintea** sau **a se ascuți la minte** ori **a i se ascuți mintea** **1.** A se concentra. **2.** A deveni mai isteț.

(Exp. vb.; fig.) **A-și ascuți inima** sau **a se ascuți la inimă** ori **a i se ascuți inima** A căpăta curaj.

(Loc. vb.; fig.; înv.) **A ascuți ceva din capul său** **1.** A născoci. **2.** A fi gata de ceva.

(Exp. vb.) **A se ascuți (la față)** A slăbi foarte tare.

ASCUȚ/ME s. f.

(Sint.; fig.) *Ascuțime la minte* Istețime.

(Loc. av.; înv.) **Cu ascuțime** Hotărât.

ASCUȚIȘ s. n.

(Exp. vb.; înv.) **A trece prin ascuțișul fierului** (sau **sabiei**) A ucide un număr mare de oameni (într-un conflict armat).

ASCUȚIT, ~Ă a.

(Sint.) *Unghi ascuțit* Unghi mai mic de 90 de grade.

(Exp. vb.; fig.) **A avea limba ascuțită** A fi ironic sau tăios în aprecieri.

(Exp. a.; gmț.) **Ascuțit ca lupta de clasă** Foarte slab.

ASEMĂNA vb.

(Loc. vb.; înv.) **A asemăna cu pământul** A nimici.

ASEMĂNARE s. f.

(Loc. av.) **După** (sau, înv., **pre**) **chipul și asemănarea cuiva** **1.** Întocmai după imaginea cuiva **2.** (P. ex.) Leit cu cineva.

(Loc. vb.) **A face asemănare între...** A compara.

(Loc. a., loc. av.) **Fără asemănare** Incomparabil.

(Loc. av.; înv.) **Cu asemănare** Aproape la fel ca..., comparabil cu...

ASEMENEA a. i., av.

(Loc. p.; înv.) **Cel (de) asemenea** Seamăn.

(Loc. vb.; înv.) **A face asemenea cu pământul** A nimici.

(Loc. av.; înv.) **Asemenea cu drumul** Paralel cu drumul.

ASTĂZI av.

(Exp. av.) **De astăzi înainte** De acum încolo.

(Exp. av.) **În ziua de astăzi** **1.** Astăzi. **2.** În prezent.

(Exp. av.) **Până (în ziua de) astăzi** Până acum.

(Exp. av.) **De ieri până astăzi** sau (înv.) **de astăzi-de mâine** **1.** Instabil și nesigur. **2.** Într-un timp neașteptat de scurt. **3.** Cu amănări succesive.

(Exp. av.) **Astăzi-mâine** **1.** Într-una din zilele acestea. **2.** Imediat.

(Loc. av.) **Când astăzi, când mâine** (sau **când ieri, când astăzi**) Nestatornic.

ASTÂMPĂR s. m. s.

(Loc. vb.) **A nu (mai) avea astâmpăr** **1.** A fi în mișcare continuă. **2.** A fi neliniștit.

(Loc. vb.) **A nu-și (mai) găsi (sau afla) astâmpăr** A nu avea liniște.

(Loc. vb.) **A nu da (cuiva) astâmpăr** A nu da (cuiva) pace.

(Loc. av.) **Fără astâmpăr** **1.** Neobosit. **2.** Într-una.

ASTUPA vb.

(Exp. vb.) **A-și astupa urechile** **1.** A pune mâinile la urechi pentru a nu auzi. **2.** A nu voi să audă, să știe.

(Exp. vb.; fig.) **A astupa găuri** A-și plăti datoriile.

(Exp. vb.) **A astupa cuiva gura** A face pe cineva să tacă.

(Exp. vb.) **A-și astupa nasul** A pune mâinile la nas, pentru a se feri de un miros neplăcut.

(Exp. vb.) **A astupa o ușă** A desființa o intrare, *a o zidi*.

(Exp. vb.) **A astupa un drum** A închide un drum, a-l face să nu se mai cunoască.

(Exp. vb.) **A astupa cuiva ochii** A face pe cineva să nu vadă ceva (rău).

ASUDA vb.

(Exp. vb.; ir.) **A asuda sub limbă** **1.** A-i fi frig. **2.** A se lăuda că a muncit mult, fără să fi făcut mare lucru.

(Exp. vb.; ir.) **A nu-i asuda nici limba** A fi leneș, *a nu munci*.

(Exp. vb.) **A nu asuda de vorba cuiva** A nu-i păsa de vorba cuiva.

(Exp. vb.) **A-i asuda cuiva urechea pentru ceva** A aștepta cu nerăbdare o veste.

ASUPRA pp.

(Exp. vb.) **A avea ceva asupra sa** **1.** A purta ceva cu sine. **2.** (Înv.) A avea ceva pe conștiință.

(Loc. vb.; loc. av.) **(A prinde) asupra faptului** (A prinde) în flagrant delict.

(Loc. av.; reg.) **Cu asupra (de măsură)** Peste măsură.

(Loc. vb.) **A sta asupra unui lucru** A stărui să se vorbească despre sau să se facă un lucru.

(Loc. vb.) **A lua ceva asupra sa** (sau, înv., **a-și lua asupra, asupra sufletului ori capului său**) **1.** A se însărcina cu ceva. **2.** A-și asuma o răspundere.

3. A-și asuma o vină.

(Loc. vb.; înv.) **A sta asupra cuiva să...** A fi în puterea cuiva să...

(Loc. vb.; înv.) **A fi asupra unui lucru** A fi gata tocmai atunci să se apuce de ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A fi (sau a sta) ceva cuiva asupra** A-l apăsa.

(Exp. vb.; înv.) **A veni ceva cuiva asupra** A veni un necaz neașteptat peste cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A cădea ceva cuiva asupra** A cădea pacoste pe capul cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A se scula asupra cuiva 1.** A ataca pe cineva. **2.** A se revolta împotriva cuiva.

(Loc. av.; înv.) **Cu asupra 1.** Cu dobândă. **2.** Cu priosință.

AȘA av.

(Loc. av.) **Fie și așa** Da.

(Loc. av.) **Nici așa** Nu.

(Loc. av.) **Și (mai) așa, și (mai) așa** (sau **altminterlea**) Și mai bine, și mai rău.

(Exp. vb.) **Ori așa, ori așa** Decide-te!

(Exp. vb.) **Așa o fi!** E posibil.

(Exp. vb.; pop.) **Iaca (sau uite) așa 1.** Asta e, n-ai ce face. **2.** Așa vreau eu.

(Exp. vb.) **Așa să știi (sau să știți) ori așa să-mi (sau să-ți, să ne etc.) ajute Dumnezeu** etc. Jur că acesta este adevărul.

(Loc. av.) **Așa-i (sau așa este)** Da.

(Loc. av.) **Nu-i așa (sau nu este așa)** Nu.

(Exp. vb.; pop.) **A zice că este așa** A afirma.

(Exp. vb.; pop.) **A zice că nu este (sau nu-i) așa** A nega.

(Loc. av.) **Chiar așa** Da, *întocmai*.

(Loc. av.; gmt.) **Cam (sau, reg., mai) așa** Aproximativ.

(Loc. av.; gmt.) **Așa zău ori zău așa** Incredibil.

(Loc. av.; pop.) **Hop-așa!** Ai reușit!

(Loc. av.) **Așa, da!** sau (rar) **Vezi, așa** Bravo!

(Exp. vb.) **Așa-i?** sau **Așa e?**, **Nu-i așa?** Ce crezi despre asta?

(Exp. vb.) **Cum așa?** Cum se poate?

(Exp. vb.) **Așa stă treaba?** Sunt indignat, mânios.

(Loc. cj.) **Și așa...** În concluzie.

(Loc. cj.; înv.) **Așa zicând sau ca să zic așa** Adică.

(Loc. cj.) **Așa că** Deci.

(Loc. av.) **Așa fiind** Așadar.

(Loc. av.) **Tot așa** Identic.

(Loc. av.) **Mai tot așa** Cam la fel.

(Loc. av.) **Și așa mai departe** Et cetera.

(Loc. av.) **Așa și așa 1.** Nu prea bine. **2.** Nu mare lucru. **3.** Mediocru.

(Loc. av.) **Azi așa, mâine așa** sau (rar) **tot așa și iar așa** Mereu la fel.

(Loc. av.; pop.) **Tot așa și iar așa!** E bine! Continuăți!

(Loc. av.) **Când (sau o dată) așa, când (sau o dată) așa** O dată într-un fel, o dată într-alt fel, amestecat, fără consecvență.

(Loc. av.) **Nici așa, nici așa** Nehotărât.

(Loc. av.; reg.) **Tu așa, tu așa** Hotărăște-te.

(Loc. cj.) **Așa cum 1.** Astfel. **2.** Cu toate că.

(Loc. av.) **Așa de** Într-atât (de).

(Loc. av.) **Numai așa** sau (în v.) **ășa numai** Fără motiv.

(Loc. av.; pop.) **Ia, numai așa 1.** Cu ușurință. **2.** Fără rost.

(Loc. av.; pop.) **Ia(c')așa 1.** După bunul plac. **2.** (În strigături) Așa-i jocul.

(Loc. av.; pop.) **Mai așa** Nu prea...

(Loc. av.) **Așa-zis (sau numit) 1.** Pretins. **2.** Convențional.

(Loc. av.) **Așa cum este** sau **ășa cum se află** Neschimbat.

(Loc. av.) **Așa ceva** Cam ca acesta.

(Exp. vb.) **(E) așa ceva!** Depășește măsura.

(Loc. a.; pop.) **De așa** De acest fel.

(Loc. av.) **Dacă-i așa treaba** În aceste condiții.

AȘEZA vb.

(Exp. vb.; fig.) **A se așeza pe treabă (sau la lucru)** A începe să facă ceva cu multă sârguință.

(Exp. vb.; pop.) **A așeza oile pe lapte** A începe mulsul.

(Exp. vb.; pop.) **A așeza oile pe brânză** A începe să facă brânza.

(Loc. vb.; înv.) **A se așeza pe cuvântul cuiva** A se bizui.

(Exp. vb.; înv.) **A așeza un loc (cu oști)** A pune garnizoană.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) așeza domn, a (se) așeza în domnie, a (se) așeza pe scaun** A (se) instala la domnie.

(Exp. vb.; reg.; gmt.) **A-l (sau a o) așeza** A-i veni de hac.

(Exp. vb.; înv.) **A așeza la stăpân** A angaja la stăpân.

(Exp. vb.) **A așeza la loc** A pune pe locul de unde a fost luat.

(Loc. vb.; înv.) **A așeza cuvântul** A se înțelege într-un anumit fel.

(Exp. vb.; înv.; fig.; d. o țară) **A așeza sub...** A pune sub dominația cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A așeza pace sau a se așeza pace cu cineva** A încheia pace.

(Exp. vb.; înv.) **A-și așeza scaunul** A-și stabili reședința domnească.

(Exp. vb.) **A așeza masa** A pregăti masa și cele necesare pentru servirea mesei.

(Exp. vb.; înv.) **A așeza cu cineva (ceva)** sau **a se așeza cu cineva pentru ceva** A face o înțelegere.

(Exp. vb.; înv.) **A așeza logodna** **1.** A fixa logodna. **2.** (Pop.) A se înțelege în privința zestre.

AȘTEPTA vb.

(Loc. av.; ir.) **La sfântul (sau la moș) așteaptă.** Niciodată.

(Exp. vb.) **A se aștepta la una ca asta** A fi pregătit pentru ceva.

AȘTERNE vb.

(Exp. vb.) **A așterne pe hârtie** A scrie.

(Exp. vb.) **A așterne pe portativ** A compune muzică.

(Exp. vb.) **A așterne pe pânză** A picta.

(Exp. vb.; înv.) **A se așterne de tot** A se umili în fața cuiva.

(Exp. vb.; d. cai) **A se așterne drumului** A fugi atât de repede, de parcă ar atinge pământul cu pânțele.

(Exp. vb.; fig.) **A se așterne pe o treabă** A se apuca serios de o treabă.

(Exp. vb.) **A așterne la cai** A pregăti grajdul cailor.

(Exp. vb.) **A așterne masa** A pune masa.

(Exp. vb.) **A așterne un drum** A pietruia un drum.

ATACA s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A se ataca la plămâni** A fi atins de tuberculoză.

(Exp. vb.; Jur.) **A ataca în justiție** A cere în justiție anularea sau modificarea unui act sau unei hotărâri.

(Exp. vb.; Jur.) **A ataca (prin înscriere) în fals** A reclama (în justiție) că un act e fals și a cere să se ia măsurile legale.

ATĂRNA vb.

(Loc. vb.; îrg.) **A-i atârna cuiva belciugul (sau cinghelu)** sau, rar, **iabașaua de nas** A supune pe cineva.

(Loc. vb.) **A-i atârna cuiva lingura (sau lingurile) de gât** A nu da cuiva (care a întârziat) de mâncare.

(Exp. vb.) **A atârna de azi până mâine** **1.** A fi nehotărât. **2.** A fi leneș.

(Exp. vb.) **A atârna la (sau de) mână** (ori **voia, mila** etc.) **altuia** A fi la cheremul altuia.

ATĂT av.

(Loc. av.) **Cu (sau, înv., pre) cât..., cu (sau, înv., pre) atât** În mod proporțional.

(Loc. cj.; înv.) **Atâta... cât (sau precât) și (sau mai cu seamă ori mai vărtos)** **1.** Și..., și... **2.** Nu numai..., ci și...

(Exp. av.) **Tot atâta** **1.** Identic. **2.** Egal. **3.** Indiferent.

(Loc. av.) **Încă (sau, înv., mai) pe atâta** Dublu.

(Loc. cj.) **Cu atât mai mult (sau mai vărtos) că...** Mai ales că.

(Loc. av.) **Cu atât mai bine** Convenabil.

(Loc. av.) **Cu atât mai rău** Dezavantajos.

(Loc. cj.) **Nu atât..., cât...** (sau **mai vărtos ori mai cu seamă**) În mai mare măsură... decât...

(Loc. cj.) **Atât..., încât** Așa că...

(Loc. cj.) **Atât..., până** Atâta timp cât...

(Loc. cj.; înv.) **Atât de... ce** Deoarece.

(Loc. av.) **Într-atât** În așa măsură.

(Loc. av.) **De atâtea ori** Adesea.

(Loc. av.) **De atâta amar de vreme** De mult timp.

(Exp. av.) **Nici atâta** Și mai puțin.

(Exp. av.) **Atâta(-i) tot** **1.** Nu mai mult. **2.** Cu asta am încheiat.

(Exp. vb.) **Atâta pagubă!** (sau **atâta rău, atâta grijă**) **1.** Nu-i nimic. **2.** Nu-mi pasă.

(Exp. vb.) **Atâta-i trebuie!** **1.** Atât așteaptă. **2.** Nu mai poate răbda. **3.** O să mă răzbun dacă face asta.

(Exp. vb.) **Atât i-a fost!** S-a terminat cu...

(Loc. cj.) **Atâta numai că...** **1.** Cu condiția ca... **2.** Doar că...

(Exp. av.) **Atâta..., atâta...** În mod echivalent.

(Loc. av.; înv.) **Numai cât..., atâta...** Îndată.

(Exp. vb.) **Atâta e de mine** S-a isprăvit cu mine.

(Exp. vb.) **Ce mai atâta?** Prea multă vorbă pentru nimic.

(Loc. vb.; înv.) **Atâta îi e după...** Se prăpădește după...

ATENȚIE s.f.

(Exp. vb.) **Atenție la...!** **1.** Ia seama la...! **2.** Ascultă!

(Exp. vb.; arg.) **Atenție la cotitură!** Pericol!

(Exp. vb.) **A (nu) da atenție la...** **1.** A (nu) arăta solitudine față de... **2.** A (nu) da importanță.

ATINGE vb.

(Exp. vb.) **A nu atinge pământul** **1.** A dansa sprinten și grațios. **2.** A alerga foarte repede. **3.** A fi fericit.

(Loc. vb.; arg.) **A atinge la caraiman** A fura.

(Exp. vb.) **A atinge cerul** A fi foarte înalt.
(Loc. pp.; înv.) **Întru** (sau **pe**) **cât se atinge de...**
(ori **ceea ce se atige de...**) **1.** Cât despre... **2.** În ce privește.

ATRAGE vb.

(Loc. vb.) **A atrage atenția** A atenționa.

ATUNCI av.

(Loc. av.) **Tot atunci** În același timp.

(Loc. av.) **Chiar** (sau **tocmai**) **atunci 1.** Într-un moment coincident cu cel despre care se vorbea. **2.** Cu foarte puțin timp înainte.

(Loc. av.) **Pe atunci** În trecut, *în alte vremuri*.

(Loc. av.) **Până atunci** În timpul anterior momentului indicat.

(Loc. av.) **De atunci încoace 1.** Începând din momentul trecut indicat și până în prezent. **2.** Încă de pe timpurile acelea.

(Loc. av.) **Atunci și nici atunci** Niciodată, chiar dacă s-ar întâmpla imposibilul.

(Loc. av.) **Întâi... și atunci...** Mai întâi... și după aceea...

(Loc. av.) **Atunci e atunci** Atunci va fi momentul hotărâtor.

AȚĂ s. f.

(Exp. a.) **Cusut cu ață albă 1.** Evident fals. **2.** Care sare în ochi, de care îți dai seama imediat.

(Exp. vb.) **Viață cusută** (sau **legată**) **cu ață** Viață fragilă, care se poate oricând întrerupe.

(Exp. vb.) **A nu întinde ața** (să nu se rupă) A nu întrece măsura (căci nu ți se va permite).

(Exp. vb.) **A se ține numai într-un fir de** (sau **numai într-o**) **ață 1.** A fi gata să se rupă. **2.** (Fig.) A fi în mare primejdie. **3.** (D. viață) A fi aproape de sfârșit.

(Loc. av.) **(Nici) un fir** (sau **un capăt**) **de ață** (Nici măcar) un lucru de nimic, fără valoare.

(Exp. vb.) **A fi cu șerpar de ață** A fi foarte sărac.

(Loc. av.) **Până-ntr-un** (sau **la un**) **capăt de ață** Tot, până la cel mai mic rest.

(Exp. vb.) **A spune** (sau **a povesti**) **din fir până-n ață** A povesti cu toate amănuntele, de-a fir a păr.

(Exp. vb.) **Nu face ața cât fața** Folos puțin și trudă multă.

(Loc. a.; d. haine) **Mai mult ață decât față** Ros, de i se vede urzeala stofei.

(Exp. vb.) **Mai scumpă ața decât fața** E mai scumpă execuția decât materia primă.

(Exp. vb.) **A-l trage** (pe cineva) **ața spre** (sau **la**) **ceva** A fi atras irezistibil, ca de o forță a destinului.

(Exp. vb.) **A rămâne cu ața mămăligii** A rămâne sărac lipit.

(Sint.) **Ața vieții** Firul vieții, viața.

(Exp. vb.) **A i se tăia ața vieții** A muri.

(Sint.; înv.) **Ofițer de ață** Ofițer de administrație sau intendență, care avea tresă albă pe epolet.

(Sint.; înv.) **Ața zidarului** Fir cu plumb.

(Loc. av.; înv.) **Ca pe ață 1.** În linie perfect dreaptă.

2. Foarte bine. **3.** În șir.

(Loc. av.; înv.) **Ață la...** Drept la...

(Exp. vb.; înv.) **A merge ață** A merge fără ocolișuri, fără opriri, *a merge întins*.

AUR s. n.

(Exp. vb.; reg.) **Cruce de aur!** Exclamație de apărare împotriva diavolului, când se rostește numele lui.

(Sint.) **Aur alb 1.** Apa folosită ca izvor de energie.

2. Aliaj de metale utilizat în stomatologie.

(Sint.) **Aur negru 1.** Cărbune. **2.** Țiței.

(Sint.) **Aur verde** Pădure ca bogăție naturală.

(Loc. a.) **De aur 1.** Valoros. **2.** Galben-auriu. **3.** Blond.

4. Strălucitor. **5.** (D. oameni) Foarte bun.

(Sint.) **Epocă de aur** Perioadă de înflorire a vieții materiale și spirituale.

(Exp. vb.) **Aur bătut la faur** Metal ordinar care imită aurul.

(Sint.; reg.) **Aurul mâței** Mică.

(Exp. vb.; fig.) **A avea gură de aur** A fi o persoană care vorbește mult și frumos, convingător.

(Exp. vb.) **Fie-ți gura de aur!** Să se îplinească prevestirea ta favorabilă.

(Sint.) **Inimă de aur** (Om cu) inimă bună, miloasă.

(Sint.) **Vârsta** (sau **veacul**) **de aur** (Mit.) Vreme foarte îndepărtată când oamenii trăiau în nevino-văție și fericire.

(Sint.) **Vis de aur** Ideal intangibil.

(Sint.) **Nunta de aur** Aniversare a 50 de ani de căsătorie.

(Exp. vb.) **A plăti în aur** A plăti foarte scump.

(Exp. vb.) **A avea sete de aur 1.** A fi lacom de bani. **2.** A fi avar.

(Exp. vb.) **A făgădui munți de aur** A făgădui lucruri imposibile.

(Exp. vb.) **Să-l cântărești în aur** Are o valoare inestimabilă.

(Exp. vb.) **A înota în aur** A fi foarte bogat.

AUZ s. n.

(Exp. vb.) **La** (sau, înv., **întru**) **auzul** Auzind acestea.

(Exp. vb.) **A ascuți** (sau, înv., **a tinde**) **auzul** A fi atent pentru a percepe sunete de intensitate slabă.

(Exp. vb.) **A-i veni cuiva auzul** A-și recăpăta auzul după o perioadă de surzenie.

(Exp. vb.) **A-i lua cuiva auzul** A asurzi pe cineva (printr-un zgomot puternic).

(Exp. av.; inv.) **În auzul tuturor (oamenilor)** În mod public.

(Exp. vb.; inv.) **A ajunge în auzul cuiva** A i se aduce la cunoștință.

AUZI vb.

(Exp. vb.) **N-aude, na vede (na greul pământului și ușorul vântului) 1.** Nu vrea să audă și să știe nimic. **2.** (P. ex.) Este complet insensibil. **3.** (P. ex.) E complice la o faptă rea.

(Exp. vb.) **Eu spun, eu aud** Nimeni nu mă bagă în seamă.

(Exp. vb.) **A-și auzi (multe) vorbe** A afla ce vorbește lumea despre sine.

(Exp. vb.) **Auzind așa...** Aflând acestea.

(Exp. vb.) **A nu mai auzi de numele cuiva** A-i pierde urma.

(Exp. vb.; inv.) **A nu fi bucuros (sau a nu voi) să audă de numele cuiva** A rupe orice legătură cu cineva.

(Exp. vb.) **A auzi din (sau de la) moși-strămoși (sau din oameni, de la strămoși, din bătrâni)** A cunoaște tradițiile orale.

(Exp. vb.) **Auzi măi! (sau frate, nene, soro, ori colo, vorbă etc. sau auzi! auzi!)** Exprimă mirarea.

(Exp. vb.) **Auzitu-m-ai?** Ai înțeles?

(Exp. vb.) **S-auzim de bine!** Formulă de salut, la despărțire.

(Exp. vb.) **Să se audă musca (zburând)!** Să fie liniște perfectă.

(Exp. vb.) **Să te-audă D-zeu! 1.** Să se împlinescă ceea ce ai zis. **2.** Să ți se împlinescă dorințele.

(Exp. vb.; reg.) **A auzi în gură ca cucii** A nu înțelege nimic din ce spune un om beat.

AVÂNT s. n.

(Loc. vb.) **A-și lua avânt 1.** A se avânta. **2.** A-și lua elan.

(Loc. vb.; inv.) **A-și da avânt** A se lansa.

(Loc. vb.) **A lua avânt 1.** A crește repede. **2.**

(Exp. vb.) A se dezvolta.

(Exp. vb.) **A-i tăia cuiva avântul 1.** A-i opri cuiva mișcarea plină de elan. **2.** A-i opri cuiva tendința spre progres. **3.** A-i tăia cuiva entuziasmul pentru ceva.

AVEA vb.

(Exp. vb.) **Ce-am avut și ce-am pierdut 1.** N-am ce pierde. **2.** Sărac am fost, sărac am rămas. **3.** Puțin îmi pasă.

(Exp. vb.) **A avea ac de cojocul cuiva 1.** A ști cum să învingi pe cineva. **2.** A ști cum să-i dai o lecție cuiva.

(Exp. vb.) **A nu avea după ce bea apă** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; inv.) **A nu avea niciun sfânt 1.** A fi necredincios. **2.** (Fig.) A nu avea nicio protecție.

(Exp. vb.) **A nu avea niciun chichirez 1.** A nu avea nicio logică. **2.** A nu avea niciun haz.

(Exp. vb.) **A nu avea ochi decât pentru...** A fi îndrăgostit de...

(Loc. vb.) **A (nu) avea rost să...** **1.** A (nu) fi potrivit să... **2.** A (nu) fi inutil să...

(Exp. vb.; inv.; d. femeii) **A avea în pânțec** A fi însărcinată.

(Exp. vb.) **A avea seu la rărunchi (sau a avea cheag)** A fi bogat.

(Exp. vb.) **A nu avea nici în clin, nici în mână (cu cineva) 1.** A nu cunoaște pe cineva. **2.** A nu avea nicio legătură cu...

(Exp. vb.) **A avea ceva în gând (sau în cuget, în minte)** A avea o anumită intenție.

(Exp. vb.) **A avea pe (sau, inv., la) capul său** A avea o responsabilitate (nedorită).

(Exp. vb.) **A avea pe cineva la (sau în) inima sa** A iubi pe cineva.

(Exp. vb.) **A (nu) avea pe cineva la stomah** A (nu) putea suporta pe cineva.

(Exp. vb.) **A avea (ceva) pe suflet (sau pe conștiință ori, inv., la sufletul său)** A suferi mustrări de conștiință pentru ceva.

(Exp. vb.) **A avea (ceva) la îndemână (sau, inv., a-mână) 1.** A avea (ceva) în imediata sa apropiere. **2.** A se putea ușor folosi (de ceva).

(Loc. vb.) **A avea (ceva) pe mână 1.** A dispune de... **2.** A stăpâni ceva. **3.** A administra ceva.

(Exp. vb.) **A avea la (sau în) degetul (cel) mic 1.** A domina clar. **2.** A cunoaște foarte bine.

(Loc. vb.) **A avea gârgăuni în cap 1.** A fi înfumurat. **2.** A avea pretenții nejustificate. **3.** A avea idei extravagante.

(Loc. vb.) **A avea ghinion** A nu avea noroc.

(Exp. vb.; inv.) **A avea pe cineva în tașcă** A avea pe cineva în puterea sa.

(Exp. vb.) **Nici acasă n-am de coasă 1.** Nu mă grăbesc. **2.** Nu am nicio treabă.

(Exp. vb.) **A avea pe cineva de aproape** A avea simpatie sau dragoste pentru cineva.

(Loc. vb.) **A avea drag** A iubi.

(Loc. vb.) **A se avea dragi** A se iubi.

(Loc. vb.) **A se avea bine (cu cineva) 1.** A se înțelege. **2.** A fi prieteni.

(Loc. vb.) **A se avea rău (cu cineva) 1.** A se certa. **2.** A fi dușmani.

(Loc. vb.) **A avea mâinile legate** A fi neputincios.

(Loc. vb.) **A avea papagali (păsărele, sticleți)** A fi nebun.

(Loc. vb.) **A avea proptele (sau pile)** A fi favorizat de cineva.

(Loc. vb.) **A avea sfinți (sau rude) la Ierusalim** A fi protejat.

(Loc. vb.) **A avea știință** A ști.

(Loc. vb.) **A avea trebuință** A-i trebui.

(Exp. vb.) **A avea vreme (sau timp)** A dispune de timp pentru a face ceva.

(Loc. vb.) **A avea tupeu** A fi obraznic.

(Loc. vb.) **A avea în vedere** A intenționa.

(Exp. vb.) **A (nu) avea zile (sau zilișoare)** A (nu) trăi.

(Exp. vb.; înv.) **A-și avea un loc** A ocupa un loc.

(Loc. vb.) **A avea loc** A se întâmpla.

(Exp. vb.) **A nu avea margini 1.** A fi foarte întins. **2.** (D. o însușire) A fi într-un grad peste măsură de mare.

(Exp. vb.; înv.) **A avea cale** A se pregăti să parcurgă un drum lung.

(Loc. vb.) **A avea dreptate** A fi îndreptățit.

(Loc. vb.) **A avea (de) gând să...** A intenționa să...

(Loc. vb.) **A avea vorbe** A se certa.

(Loc. vb.) **A avea grijă 1.** A fi îngrijorat. **2.** A nu uita. **3.** A fi responsabil.

(Loc. vb.) **A (nu) avea greș (sau greșeală)** A (nu) greși.

(Loc. vb.) **A (nu) avea habar** A (nu) ști.

(Exp. vb.) **A avea treabă** A fi ocupat.

(Exp. vb.) **A avea la activul său 1.** A contabiliza. **2.** A avea antecedente.

(Exp. vb.) **A avea o (sau de) vorbă cu cineva** A trebui să discute cu cineva.

(Loc. vb.) **A (nu) avea asemănare** A (nu) se ase-măna.

(Loc. vb.) **A (nu) avea deosebire** A (nu) se deosebi.

(Loc. vb.) **A (nu) avea ființă 1.** A (nu) exista. **2.** A (nu) se naște.

(Loc. vb.; înv.) **A (nu) avea întâmplare** A (nu) i se întâmpla.

(Exp. vb.) **A (nu) avea bănuială (sau, înv., pre-
pus)** A (nu) bănuii.

(Loc. vb.) **A (nu) avea spor** A (nu) spori.

(Loc. vb.) **A (nu) avea trai (sau viață) 1.** A (nu) trăi. **2.** A (nu mai) putea suporta (pe cineva).

(Loc. vb.) **A (nu) avea zile (sau zilișoare) 1.** A (nu) mai trăi. **2.** A (nu) se mai bucura de viață.

(Exp. vb.) **A (nu) (mai) avea zile bune (cu cineva)** A (nu) (mai) trăi în pace (cu cineva).

(Loc. vb.) **A avea (un) vis 1.** A visa. **2.** (Fig.) A nă-zui spre ceva.

(Loc. vb.) **A nu avea moarte** A fi nemuritor.

(Loc. vb.) **A nu avea număr 1.** A fi nenumărat. **2.** A fi înfinit.

(Exp. vb.) **A (nu) avea nădejde** A (nu mai) spera.

(Loc. vb.) **A avea mare laudă** A fi lăudat.

(Loc. vb.) **A avea iertare** A fi iertat.

(Loc. vb.) **A (nu) avea scăpare** A (nu) scăpa.

(Loc. vb.) **A (nu) avea greșală** A (nu) greși.

(Exp. vb.) **A avea... ani** A fi în vârstă de... ani.

(Exp. vb.) **A avea ocazia (sau, înv., prilejul)** A i se da posibilitatea.

(Exp. vb.) **A avea milă** A fi milos.

(Exp. vb.) **A (nu) avea odihnă 1.** A fi activ. **2.** (Fig.) A fi neliniștit.

(Loc. vb.) **A avea semne (sau presimțiri)** A presimți.

(Exp. vb.; d. o marfă) **A avea căutare** A fi cerut de clienți.

(Exp. vb.) **A avea trecere 1.** A fi cunoscut și res-pectat. **2.** A fi apreciat de superiorii săi.

(Loc. vb.) **A avea folos (sau câștig ori, înv., do-
bândă)** A profita.

(Exp. vb.) **Atâta bine (sau folos ori câștig) să am!** E adevărat ce am spus.

(Loc. vb.) **A nu avea chip să...** A nu reuși să...

(Loc. vb.) **A avea parte (de ceva)** A fi predestinat.

(Loc. vb.) **A avea voie (sau permisiunea) să...** A-i fi permis să...

(Loc. vb.) **A avea gură rea** A prevesti evenimente rele care se împlinesc, *a cobî*.

(Loc. vb.) **A avea nas 1.** A avea miros fin. **2.** A fi (prea) îndrăzneț.

(Loc. vb.) **A (nu) avea obraz** A fi nerușinat.

(Loc. vb.) **A avea ochi 1.** A vedea bine. **2.** A dis-tinge esențialul.

(Loc. vb.) **A (nu) avea la inimă** A (nu) simpatiza.

(Loc. vb.) **A avea intenția** A intenționa.

(Exp. vb.) **A avea interes** A se interesa.

(Loc. vb.) **A avea inimă 1.** A fi curajos. **2.** A fi milos.

(Exp. vb.) **A avea curaj (sau îndrăzneală)** A fi curajos (sau îndrăzneț).

(Exp. vb.) **A avea putere** A fi puternic.
 (Exp. vb.) **A avea bunătate** A fi bun.
 (Exp. vb.) **A avea răutate** A fi rău.
 (Loc. vb.) **A avea dar** (sau **talent**) A fi talentat.
 (Loc. vb.) **A avea haz** A fi comic.
 (Loc. vb.) **A avea cap** (sau **minte**) A fi deștept.
 (Exp. vb.) **A avea ținare de minte** (sau **memorie**)
 A-și aminti multe lucruri.
 (Loc. vb.) **A avea noroc** (sau **șansă**) A fi norocos.
 (Exp. vb.) **A avea socoteală** (sau, înv., **rânduială**)
 A se desfășura potrivit unei ordini și rațiuni.
 (Loc. vb.) **A avea gură (mare)** A fi certăreț.
 (Loc. vb.) **A avea (h)arțag** A fi certăreț.
 (Loc. vb.) **A avea (a)plecare** (sau **plecăciune**) A
 avea talent.
 (Loc. vb.) **A avea obicei** (sau **deprindere**) A obiș-
 nui să...
 (Loc. vb.) **A avea nărav 1.** (D. cai) A fi năvălaș.
2. (D. oameni) A avea un viciu.
 (Loc. vb.; d. oameni) **A avea beteșug** A fi infirm.
 (Loc. vb.) **A avea aerul** A părea.
 (Loc. vb.) **A avea pe vino-ncoace** A fi atractiv.
 (Exp. vb.) **A avea bucurie** A se bucura.
 (Exp. vb.) **A avea dor** A dori.
 (Exp. vb.) **A avea teamă** (sau **groază**) A se înspăi-
 mânta.
 (Exp. vb.) **A avea nevoie** (sau, înv., **lipsă ori tre-
 buință**) de... A-i fi necesar ceva.
 (Exp. vb.) **A avea peri răi** A avea o boală de ochi
 provocată de genele care irită globul ocular.
 (Loc. vb.) **A avea un of** A fi necăjit.
 (Loc. vb.) **A avea pe dracul 1.** A avea un rău inex-
 plicabil. **2.** A nu avea nimic. **3.** A fi foarte rău.
 (Exp. vb.) **A nu avea nici pe dracul 1.** A fi sănă-
 tos. **2.** A nu avea nimic.
 (Exp. vb.) **N-are nimic! 1.** Nu are nicio importanță.
2. Nu s-a întâmplat niciun rău.
 (Exp. vb.) **A nu avea somn** A nu putea dormi.
 (Exp. vb.) **A avea orbul-gânilor** A nu vedea lu-
 cruri evidente.
 (Exp. vb.) **A avea dureri de cap 1.** A-l dura capul.
2. (Fig.) A fi îngrijorat pentru ceva.
 (Exp. vb.) **A avea friguri 1.** A suferi de malarie.
2. (Fig.) A fi foarte nerăbdător și emoționat.
 (Exp. vb.) **A avea iubire** A iubi.
 (Exp. vb.) **A avea ciudă** (sau, înv., **mânie**) (**pe
 cineva**) A urî pe cineva.
 (Exp. vb.; Jur.; înv.) **A avea pără (cu cineva)** A fi
 în proces cu cineva.

(Exp. vb.) **A avea ceva (de împărțit) cu cineva** A
 antipatiza pe cineva.
 (Exp. vb.) **A avea de furcă cu cineva 1.** A avea
 dificultăți. **2.** A avea mult de luptat împotriva cuiva.
 (Loc. vb.) **A avea de gând** A se gândi.
 (Loc. vb.) **A avea de grijă** A se îngrijora.
 (Loc. vb.) **A avea de fală** A se mândri cu ceva.
 (Loc. vb.) **A avea în dragoste** A iubi.
 (Loc. vb.) **A avea de știre 1.** A afla. **2.** A ști.
 (Loc. vb.) **A avea de-a face cu... 1.** A avea ceva
 comun cu... **2.** A intra în relații cu...
 (Loc. vb.) **N-are a face 1.** Nu se potrivește. **2.** Nu
 are nimic comun cu...
 (Exp. vb.) **A nu (mai) avea ce zice 1.** A nu (mai)
 ști. **2.** A rămâne fără replică.
 (Exp. vb.) **A nu (mai) avea ce face** A nu (mai)
 putea...
 (Exp. vb.) **A nu avea pentru ce** (sau **de ce**) A nu
 avea niciun motiv.
 (Exp. vb.) **A nu avea când** A nu exista timpul
 necesar să...
 (Exp. vb.) **A nu avea unde** A nu exista spațiu
 disponibil.
 (Exp. vb.) **Ce ai? 1.** Ce simți? **2.** De ce te împo-
 trivești? **3.** Ce-ți pasă?
 (Exp. vb.) **N-are cum 1.** Nu este posibil. **2.** Nu există
 modalitatea de a...
 (Exp. vb.) **N-are cine să...** Nu există cineva care
 să...
 (Exp. vb.) **N-are decât să..., și...** E suficient să...
 pentru a...
 (Exp. vb.) **N-ai decât! 1.** Ești liber să... **2.** Încearcă
 numai, dacă îndrăznești! **3.** Nu-mi pasă.

AVERE s. f.

(Exp. vb.) **A avea avere** A fi bogat.
 (Loc. vb.) **A face avere 1.** A se îmbogăți. **2.** A parveni.
 (Exp. vb.) **A pierde averea** A sărăci.
 (Exp. vb.) **A se bucura de avere** A fi lacom de
 bani.
 (Sint.) *Avere pârintească* Moștenire de la părinți.
 (Sint.; înv.) *Avere mișcătoare* Bunuri mobile.
 (Sint.; înv.) *Avere nemișcătoare* Bunuri imobili-
 are.

AZI av.

(Loc. av.) **De azi** Începând din ziua prezentă.
 (Loc. av.) **De azi în... zile** Peste... zile.
 (Loc. av.) **Până azi** Până acum.
 (Loc. av.) **Azi, mâine 1.** Zi de zi. **2.** În mod repetat.
3. În curând. **4.** Când și când.

(Loc. av.) **De ieri până azi** 1. Într-un timp scurt.

2. În mod neașteptat.

(Loc. av.) **De azi pe mâine** 1. Amânat la nesfârșit.

2. Provizoriu.

(Loc. vb.) **A trăi de azi pe mâine** 1. A trăi în mare lipsă materială. 2. A trăi fără speranțe de viitor.

3. A fi gata să moară.

(Loc. av.; înv.) **Cu azi, cu mâine** Încet-încet.

(Loc. av.; înv.) **De cu azi** Din vreme.

(Loc. av.) **În ziua de azi** În actualitate.

(Loc. av.) **Ba azi, ba mâine** Nesigur.

AZVÂRLI vb.

(Exp. vb.) **A azvârli banii pe fereastră** A fi foarte cheltuitor.

(Exp. vb.) **A azvârli cu piatra în șatră** A face aluzie la ceva sau la cineva.

(Exp. vb.) **A azvârli cu barda-n Dumnezeu** (sau **în lună**) A se răzvrăti contra tuturor.

(Loc. av.) **Cât ai azvârli cu securea** (sau **cu toporul, cu praștia, cu bățul ori cu o zburătură, cu un lemn**) Foarte aproape.

B

BA *av.*

(Exp. vb.; înv.) **Ba, asta-i vorbă!** Nicidecum.

(Exp. vb.; înv.) **Ba, ce se potrivește?** Nici vorbă.

(Exp. vb.; înv.) **Ba nu!** **1.** Într-adevăr! **2.** Chiar așa?

(Exp. vb.) **Ba nu, zău!** **1.** Să fim serioși! **2.** Să fim drepti. **3.** Chiar așa este.

(Exp. vb.; ir.) **Ba bine că nu!** Sigur că da!

(Exp. vb.; înv.) **Ba, să (mai) zici!** Așa se pare.

(Exp. vb.) **Ba, că bine zici!** **1.** E o idee bună. **2.** Ai dreptate.

(Exp. vb.) **Da sau ba?** Răspunde clar!

(Exp. vb.) **Nici da, nici ba** Nu e hotărât.

(Exp. vb.) **Ba da!** (După o negație) Da!

(Exp. vb.; înv.) **Vodă vrea și Hâncu ba!** **1.** A apărut o piedică neașteptată. **2.** Cineva contrazice pe toată lumea.

(Exp. vb.; cu sens de hiperbolă) **La soare te puteai uita, dar la..., ba!** **1.** E foarte frumos. **2.** E plin de calități. **3.** (Ir.) E foarte înfumurat.

(Exp. av.; reg.) **Ca mai ba!** sau **Nici (cam) mai ba!** ori **Nici ba!** În niciun caz!

(Exp. vb.) **A zice ba** **1.** A se împotrivi. **2.** A refuza.

(Exp. cj.) **Ba și** (sau **chiar**) **1.** Chiar și. **2.** Încă și.

(Exp. vb.) **Ba e albă, ba e neagră** (sau **ba e laie, ba e bălaie**) **1.** Nu știi ce să mai crezi. **2.** Se contrazice singur.

(Exp. vb.) **A nu zice nici da, nici ba** A nu se pronunța într-o problemă.

(Exp. p.) **Ba una, ba alta** Multe și de toate.

(Exp. av.; ir.) **Ba că chiar!** N-ai prea nimerit-o.

BABACĂ *s. m.*

(Exp. vb.) **Trai, neneaco, pe banii babachii** **1.** Viață sub protecția părinților. **2.** Viață îndestulată pe banii altaia.

(Exp. av.) **De când Adam-babadam** (sau **anadan-babadan**) **1.** Din vremea lui taica Adam. **2.** Din tată în fiu. **3.** De multă vreme.

BABĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **Știe cât baba mea** Nu știe nimic.

(Exp. vb.; ir.) **Capul lui a mai fost la un fund de babă** O face pe înțeleptul, dar nu știe nimic.

(Sint.) **Baba-oarba** Joc în care un copil cu ochii legați trebuie să-i prindă pe ceilalți, *de-a mâța oarbă*.

(Sint.; reg.) **De-a baba-gaia** Joc în care un copil personifică gaia, iar ceilalți, păsările vâdate, *de-a puia gaia*.

(Sint.; reg.) **De-a baba-huța** Joc în care copilul se așază pe stinghia ușii și o împinge ca să se deschidă și să se închidă.

(Sint.; reg.) **De-a baba și uncheșul** Joc la priveghiul mortului, în care cineva are un ciomag și încearcă, lovind în toate părțile, să găsească o altă persoană.

BACĂU *s. pr.*

(Exp. vb.) **A-și găsi Bacăul** **1.** A-și găsi omul care să-l învețe minte. **2.** A-și găsi beleaua.

(Exp. vb.) **A arăta Bacăul cuiva** A amenința pe cineva cu bătaia.

(Exp. vb.) **Toată lelea își are Bacăul ei** A da peste omul potrivit.

BAGAJ *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și face bagajele** **1.** A se pregăti de plecare. **2.** (P. ex.) A pleca.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face cuiva bagajele** A goni pe cineva din casă.

(Exp. vb.) **A da la bagaje** A preda bagajele la serviciul special al stației de cale ferată pentru a fi transportate la destinația indicată.

(Sint.) *Vagon de bagaje* Vagon special de cale ferată pentru transportul bagajelor.

BAI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **N-are bai (de)** Este indiferent.

(Exp. vb.; reg.) **Nu-i (niciun) bai (că...)** sau **de asta nu (mi-i) baiul** Nu face nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A avea baiul (cuiva)** A băga în seamă pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A avea bai cu... 1.** A avea greutatea cu... **2.** A avea o afacere cu cineva. **3.** A avea de furcă cu cineva. **4.** A-l durea ceva.

(Exp. vb.; reg.) **Care-i baiul?** Ce este?

(Exp. vb.; reg.) **Ce bai ai?** Ce-ți lipsește?

(Sint.; reg.) **Baiul cela** sau **baiul cel rău** Epilepsie.

(Loc. vb.; reg.) **A nu-i da bai** A nu învinovăți.

BAIERĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A strânge baierile pungii** A face economii.

(Exp. vb.) **A avea nouă baieri la (gura de la) pungă** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.; reg.) **A-i tăia (cuiva) baierile pungii** A face (pe cineva) să-ți dea bani.

(Loc. av.; reg.) **În baier** Dezbrăcat.

(Sint.; pop.; fig.) **Baierile inimii** (sau, rar, *Baierul pieptului*) Valvele inimii.

(Exp. vb.) **A (i se) rupe baierile inimii** A simți (sau a produce cuiva) o mare durere (fizică sau) morală.

(Exp. vb.) **A-și dezlega baierile inimii** A se des-tăinui.

(Exp. vb.; reg.) **A ofta** (sau **a râde ori a striga din baierile inimii**) A ofta (a râde sau a striga) foarte tare, cu toate puterile.

BALAMA *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i** (sau **a i se**) **slăbi ori a i se (în)muia (cuiva)** sau **a nu-l (mai) ajuta** (sau **ține**) **(pe cineva) balamalele** A-și pierde vigoarea (din cauza bătrâneții, a oboselii, a fricii).

(Exp. vb.) **A-i tremura (cuiva) balamalele** A se teme.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din balamale** A enerva.

(Exp. vb.) **A ieși** (sau **a sări**) **din balamale** A-și pierde firea.

(Exp. vb.) **A strânge (pe cineva) în balamale** A constrânge.

BALANȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A pune în balanță** A compara două lucruri, două fapte sau argumente, pentru a lua o hotărâre.

(Exp. vb.; fig.) **A ține balanța dreaptă** A fi nepărtinitor.

(Exp. vb.; fig.) **A apleca balanța (în favoarea cuiva)** A fi părtinitor.

BALE *s. f. pl.*

(Exp. vb.) **A-i curge balele (după ceva sau cineva)** A dori mult ceva.

(Exp. vb.) **A lăsa pe cineva în balele lui** A-l lăsa să-și facă voia.

BALIGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A o trânti) ca baliga în gard** (A spune ceva) nepotrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A se aprinde baliga în el** A se supăra.

(Exp. vb.; pop.) **A face sânge în baligă** A se lăuda cu ceva grozav, pe care nu este în stare să-l facă.

BALTĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **Are balta pește** (D. persoane) Are de unde să dea sau să plătească.

(Exp. vb.; pop.) **A râde vârșa de baltă** A râde de cusururile altora, fără să le vadă pe ale sale.

(Exp. vb.; pop.) **A da cu băta** (sau **cu bățul**) **în baltă 1.** A face o muncă zadarnică, fără folos. **2.** A face o gafă.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta** (sau **a rămâne** ori, rar, **a zăcea**) **baltă 1.** A lăsa (a rămâne) în părăsire. **2.** A stagna, a sta pe loc.

(Exp. vb.) **A lăsa baltă (pe cineva sau ceva)** A nu se mai interesa sau a nu se mai ocupa (de cineva sau ceva).

BAN *s. m.*

(Exp. vb.) **A strânge bani albi pentru zile negre** A economisi.

(Exp. vb.) **A umbla cu doi bani în trei pungi 1.** A nu se ajunge cu banii. **2.** A încerca să înșeli pe cineva cu ceva. **3.** (Reg.; d. femei) A avea mai mulți iubiți.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla în banii lui 1.** A umbla în voie. **2.** A fi arogant.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi în banii lui 1.** A fi la chere-mul cuiva. **2.** A fi prost dispus.

(Sint.; înv.) *Om cu hrana în bani* Soldat care primește bani pentru hrană.

(Exp. vb.) **A plăti în bani gata** (sau **bani gheață, peșin** sau **numărați**) A plăti imediat suma întreagă.

(Exp. vb.; înv.) **A lua ceva de** (sau **drept**) **bani buni** A considera ceva (fals) ca adevărat.

(Exp. vb.) **A trăi (pe lângă cineva) ca banul cel bun** A fi foarte puțin.

(Exp. vb.) **A avea bani gârlă** (sau **a se culca pe bani, a întoarce banii cu lopata**, reg. **a măsura banii cu dimerlia**) A fi foarte bogat.

(Exp. vb.) **A avea bani (strânși) la ciorap** A fi econom.

(Exp. vb.) **A strânge bani la ciorap** 1. A economisi. 2. A fi zgârcit.

(Exp. vb.) **A fi doldora** (sau **plin, putred**) **de bani** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.; înv.) **A-și spune banii** A se lăuda cu averea.

(Sint.; înv.) *Fecior* (sau *fată, băiat*) **de bani gata** Fiu (sau fiică) dintr-o familie avută care se remarcă prin cheltuieli extravagante.

(Exp. vb.; fig.) **A fi** (sau **a lăsa**) **(pe cineva) în banii săi** 1. A fi (sau a lăsa pe cineva) liber să facă ce vrea. 2. A lăsa pe cineva fără ajutor.

(Loc. av.) **Măcar de-un ban** (sau **nici de-un ban**) Cât de puțin.

(Exp. vb.) **A nu face** (sau **a nu plăti**) **un ban (chior)** (sau **nici doi bani**) A nu valora nimic.

BARBĂ s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A trage nădejde ca spânul de barbă** A nădăjdui (la) ceva ce nu se poate realiza niciodată.

(Exp. vb.; pfm.) **A râde în barbă** A râde în sine (cu răutate).

(Loc. av.; pfm.) **Când mi-o crește iarbă-n barbă!** Niciodată.

(Exp. vb.; pfm.) **A purta găscă în barbă** (sau **a-i ieși brânza în barbă**) A(-i) încărungi (cuiva) barba.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și da barba pe mâna altuia** A se lăsa la discreția altuia.

(Exp. vb.; pfm.) **A face dără (drum) prin barbă** 1. A deschide calea. 2. (Fig.) A stabili un obicei.

(Exp. vb.; pfm.) **A șopti în barbă** A spune ceva numai pentru sine, încet.

(Exp. vb.; pfm.; d. o anecdotă) **A avea barbă** A fi veche și cunoscută.

(Exp. vb.) **A pune o barbă cuiva** A înșela.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune** (sau **a trage**) **bărbi** A minți.

(Exp. vb.; pfm.) **A se trage de barbă (cu cineva)** 1. A fi prea familiar. 2. A fi bun prieten.

BARDĂ s. f.

(Exp. vb.) **(Om) cioplit numai din** (sau **neluat în) bardă** (Om) necioplit, necivilizat.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a azvârli**) **cu barda în lună** A fi nesocotit.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a azvârli**) **cu barda** (ori **cu securea, cu pușca**) **în Dumnezeu** 1. A se răzvrăti. 2. A nu avea respect față de nimeni.

BARICADĂ s. f.

(Exp. vb.) **A muri pe baricade** A muri luptând pentru o idee.

(Exp. vb.) **A fi de cealaltă parte a baricadei** A fi în tabăra opusă.

(Exp. vb.) **A fi pe baricade** 1. A fi la datorie. 2. A fi combativ.

BAROS s. n.

(Exp. vb.) **(A fi) între baros și nicovală** (A fi) în mare strămoare.

BASM s. n.

(Exp. vb.; fam.) **A se face de basm** A se face de răș.

BASMA s. f.

(Loc. vb.) **A scoate (pe cineva) basma curată** A scoate (pe cineva) nevinovat, *a absolvi, a achita*.

(Exp. vb.) **A ieși (a scăpa) basma** (rar **batistă curată**) A scăpa cu bine dintr-o încurcătură.

BATE vb.

(Exp. vb.; pop.) **A bate putineiu** A obține unt din smântână.

(Exp. vb.) **A bate apa să se aleagă unt** A face o muncă zadarnică.

(Exp. vb.) **A bate bani** (sau **monedă**) 1. (D. domnitori) A înființa monede proprii. 2. A fabrica bani, imprimând pe metalul cald marca legală.

(Exp. vb.; reg.) **A bate cuiva perele** A repeta neîncetat un sfat care nu este urmat.

(Exp. vb.) **A bate stupii** A muta albinele în alt stup.

(Exp. vb.) **A bate (cuiva) în strună** A vorbi astfel încât să aprobe spusele cuiva.

(Loc. vb.) **A bate în retragere** 1. A se retrage. 2. A retracta.

(Loc. vb.) **A bate cărțile** A schimba în mod repetat ordinea cărților de joc, *a amesteca*.

(Loc. vb.; înv.) **A bate telegraful** (sau **o telegramă** ori, înv., **depeșă**) A telegrafia.

(Loc. vb.; înv.) **A bate în tipar** A tipări.

(Loc. vb.) **A bate drumul** sau **drumurile** (sau **căile, cărările, ulițele, țărilor, târgurile, podurile, codrii**) 1. A cutreiera. 2. A hoinări.

(Loc. vb.) **A bate lela** (sau **treța, brambura, geamburec**) A hoinări.

(Loc. vb.) **A bate laturile** 1. A rătăci. 2. A greși. 3. A păcătui.

(Loc. vb.) **A bate câmpii** A aiura.

(Loc. vb.) **A bate din palme** A aplauda.

(Loc. av.) **Cât ai bate din palme** Foarte repede.

(Loc. vb.) **A bate în pumni** A face în ciudă.
 (Loc. vb.) **A bate la ușile oamenilor** A cerși.
 (Exp. vb.) **A bate șaua (să priceapă iapa)** A face aluzii.
 (Exp. vb.) **A i se bate coliva în piept** A fi muribund.
 (Exp. vb.) **A bate mingea** A se juca cu mingea.
 (Exp. vb.) **A bate cu fruntea în nori 1.** A fi înalt.
2. A fi înfumurat.
 (Loc. vb.) **A bate la cap** A cicăli, a ameți.
 (Exp. vb.) **A bate tactul (sau măsura)** A marca ritmul prin lovituri repetate.
 (Exp. vb.) **A bate mătăanii** A face mătăanii, *a se închina*.
 (Exp. vb.) **A bate ciobănește (sau furcă, măr, pe roate, dozbă, gros)** A bate foarte rău.
 (Exp. vb.) **A bate palma (sau laba) 1.** A da mâna cu cineva. **2.** A ajunge la o înțelegere.
 (Loc. vb.) **A bate capul cuiva** A necăji pe cineva.
 (Loc. vb.) **A-și bate capul (rar firea) cu (pentru sau de) ceva** A fi preocupat de ceva.
 (Exp. vb.) **A-l bate (pe cineva) gândul** A se gândi insistent la...
 (Loc. vb.) **A bate din pieptene** A clănțani.
 (Exp. vb.) **A-l bate grija (pe cineva)** A fi neliniștit, îngrijorat.
 (Exp. vb.) **A-i bate (cuiva) obrazul** A-i face imputări.
 (Exp. vb.) **A-și bate gura (sau limba) degeaba (sau în vânt)** A vorbi în zadar.
 (Exp. vb.; înv.) **A bate cu gălceavă urechile (cuiva)** A supăra cu plângeri.
 (Loc. vb.) **A bate ciamburu** A trăi din munca altuia, *a parazita*.
 (Exp. vb.) **A-și bate picioarele** A umbla mult (în zadar).
 (Loc. vb.) **A bate la ochi (rar la urechi, la auz)** A atrage atenția, *a frapa, a fi neobișnuit, bizar*.
 (Exp. vb.; înv.) **A (se) bate cu capul în pământ** A (se) umili.
 (Exp. vb.) **A bate cu vorba** A face aluzie la...
 (Exp. vb.) **A se bate cu pumnii în cap** A fi disperat.
 (Exp. vb.) **A se bate cu pumnii în piept 1.** A se căi de ceva. **2.** A fi supărat. **3.** A se mândri cu ceva.
 (Exp. vb.) **A se bate cu mâna (sau cu palma) peste gură** A regreta cele spuse.
 (Exp. vb.) **A se bate în parte** A se lupta cu forțe egale, fără ca cineva să iasă învingător.
 (Exp. vb.) **A se bate cu moartea** A fi în agonie.
 (Exp. vb.) **A se bate cu gândul (sau cu mintea, cu gândurile)** A fi obsedat de ceva.

(Exp. vb.) **A se bate singur sau de capul său** A-și îndrepta comportamentul.
 (Exp. vb.) **A se bate cap în cap cu... 1.** (Înv.) A se învecina cu... **2.** A se contrazice.
 (Exp. vb.; ir.) **A se bate de muscă** A sta degeaba.
 (Exp. vb.) **A se bate pentru (sau după) ceva** A concura pentru a obține ceva.
 (Loc. vb.) **A bate război** A se război.
 (Loc. vb.) **A bate în tâmpine** A vesti tuturor, *a bate toba*.
 (Loc. vb.) **A bate bancul** A pontă sume mari la jocurile de noroc.
 (Exp. vb.; gmț.) **Bătute-ar norocul!** Să ai noroc.
 (Exp. vb.) **Bată-te pustia (sau hazul, cucul)** Ești simpatic, ai haz.
 (Exp. vb.) **Să mă bată Dumnezeu (sau crucea, Maica Precista)** Jurământ pentru a fi crezut.
 (Exp. vb.) **A-l bate Dumnezeu** A fi pedepsit pentru păcatele sale.
 (Exp. vb.) **A fi bătut de Dumnezeu** A fi nenorocit.
 (Loc. vb.) **A-și bate joc (de cineva, de ceva)** A batjocori, a lua în derâdere.
 (Loc. vb.; înv.) **A-și bate mendrele** A râde de cineva sau de ceva.
 (Loc. vb.; înv.) **A bate pizma (cuiva)** A invidia.
 (Exp. vb.) **A se bate pe burtă cu cineva** A fi foarte apropiat cu cineva.
 (Loc. vb.; Spt.) **A bate un record** A depăși.
 (Loc. vb.) **A se bate în duel** A se duela.
 (Loc. vb.) **Se bate ziua cu noaptea 1.** Se înserează. **2.** Se luminează de ziua.
 (Loc. vb.) **A bate la mașină** A dactilografia.
 (Loc. vb.) **A bate monedă pe...** A insista.
 (Exp. vb.) **A bate toba** A spune tuturor un secret.
 (Exp. vb.) **A bate pasul pe loc** A nu progresa.

BĂGA vb.
 (Exp. vb.) **A(-și) băga (pentru cineva) mâna în foc** A nu avea nici cea mai mică îndoială despre cineva, *a garanta*.
 (Exp. vb.; înv.) **A(-și) băga mâna în sânge** A omori.
 (Exp. vb.; înv.) **A(-și) băga capul în foc (sau pentru cineva)** A-și pune viața în primejdie (pentru cineva).
 (Exp. vb.; fam.) **A băga în gură (sau pe sub nas ori, rar, sub nări)** A mânca.
 (Exp. vb.; înv.) **A băga în (sau la) urechi** A asculta (cu mare atenție).
 (Loc. vb.; fam.) **A băga în (sau la) cap 1.** A memora. **2.** A convinge (pe cineva) de ceva. **3.** A învăța ceva (util, dificil).

(Loc. vb.; fam.) **A (-și) băga mințile în cap** A se cuminti.

(Loc. vb.; fam.) **A (-și) băga în cap** (sau **în minte**) A-și propune, a plănuți ceva.

(Loc. vb.; fam.) **A (-și) băga nasul (undevea)** sau **în (la) ceva** A se amesteca într-o problemă, afacere etc. care nu-l privește.

(Loc. vb.; fam.) **A o băga pe mâneacă** A se speria (de consecințele unei fapte săvârșite), *a o sfecli, a o incurca*.

(Exp. vb.; fam.) **A băga (ceva) în** (sau **la**) **buzunar** A fura.

(Exp. vb.; pop.) **A băga (pe cineva) în** (sau **la**) **buzunar** (sau **în pungă**) **1.** A încasa banii câștigați de la cineva la un pariu. **2.** A-și dovedi superioritatea asupra cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A băga (pe cineva) sub covată** (sau **sub masă**) **1.** A îmbăta pe cineva. **2.** A câștiga într-o întrecere, *a birui, a învinge*.

(Exp. vb.) **A băga (pe cineva) în** (sau **la**) **închisoare** (sau **la temniță, pușcărie, ocnă, înv. în prisoare, fam. la gros**) A întemnița.

(Exp. vb.) **A băga pe cineva în butuci** (sau **în cătușe, în fiare, în șpac, în obezi**) **1.** A prinde. **2.** A întemnița.

(Exp. vb.; fam.) **A (se) băga în cârd (cu cineva)** A se întovărăși (în vederea unor acțiuni reprobabile), *a se înhăita*.

(Exp. vb.; fam.) **A băga (animalele) la** (sau **în**) **plug** (sau **în cârd**) **cu cineva** A se întovărăși cu cineva (pentru lucrările agricole sau, p. ex., pentru alte activități).

(Exp. vb.; înv.) **A băga (pe cineva) la mijloc** **1.** A înconjura. **2.** (Fig.) A implica. **3.** (Fig.) A pune într-o situație dificilă, *a încolți*.

(Loc. vb.; înv.) **A băga (pe cineva) la mână** A prinde.

(Loc. vb.; înv.) **A băga (pe cineva) în mâinile cuiva** **1.** A preda. **2.** (Fig.) A trăda pe cineva.

(Exp. vb.; Păst.) **A băga oile în lapte** A înțărca mieii.

(Exp. vb.; Păst.; înv.) **A băga oile în măsură** A alege mieii de la oi.

(Exp. vb.; fam.) **A se băga în ochii cuiva** A fi îndrăzneț cu cineva.

(Exp. vb.) **A se băga în sufletul sau (pe) sub pielea cuiva** A se face, cu insistență, observat de cineva (pentru a-i câștiga încrederea sau a-l descoase).

(Loc. vb.; fig.) **A (se) băga (de viu) în mormânt** (sau **în groapă**, p. ex. **în pământ**) A (se) omorî cu zile.

(Exp. vb.; reg.) **A (se) băga după masă** A (se) așeza la masă pentru a mânca.

(Loc. vb.) **A băga zăzanie** (sau **intrigă, răcă, vrajbă**) A învrăjbi.

(Exp. vb.; fam.) **A băga un fitil** (sau **fitile**) (împotriva cuiva) A calomnia.

(Loc. vb.; înv.) **A băga (ceva) zălog** A amaneta.

(Loc. vb.) **A băga (pe cineva) în pâine** A angaja pe cineva într-o slujbă.

(Exp. vb.; fam.) **A băga actele (de căsătorie)** A depune actele necesare (pentru căsătoria civilă).

(Exp. vb.; arg.) **A băga (pe cineva) în fabrica de pumni** A lua la bătaie (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A se băga soldat** (sau **în soldăție, cătană ori în cătănie**) A se înrola în armată.

(Exp. vb.) **A se băga la stăpân** **1.** A intra slugă la cineva. **2.** (Fig.) A fi obligat să asculte de voința altuia.

(Loc. vb.) **A (se) băga în datorii** A (se) îndatora.

(Loc. vb.) **A băga în vină** A învinui.

(Loc. vb.) **A băga în țeapă** A trage în țeapă, *a înțepa*.

(Exp. vb.; pop.) **A băga pe cineva în boală căinească** sau **în toate boalele, în năbădăi, în alte alea ori a-i băga cuiva boala în oase** **1.** A îmbolnăvi pe cineva. **2.** (Fig.) A enerva.

(Exp. vb.) **A băga pe cineva în frică** (sau **în groază, în toate grozile, în spaimile morții**) ori **în ceasul morții, în friguri, (fam.) în răcori, în toate răcorile, (reg.) în tușă, în (toți) speriet(i), ori a-i băga (cuiva) frica în oase** A îngrozi, *a înfricoșa*.

(Exp. vb.) **A băga pe cineva în draci** (sau **în toți dracii**) sau **a băga draci în cineva** A enerva (foarte rău).

(Loc. vb.) **A băga (cuiva) vină** sau (rar) **a băga (pe cineva) în vină** A acuza, *a învinui*.

(Loc. vb.) **A băga în viteză** **1.** (D. mașini) A porni. **2.** (D. mașini) A accelera. **3.** (D. oameni) A sili să acționeze sau să lucreze mai repede. **4.** (Fig.) A (se) grăbi.

(Loc. vb.) **A băga în** (sau **la**) **seamă (ceva sau pe cineva)** sau, înv., **a băga a seamă la cineva** **1.** A observa ceva sau pe cineva. **2.** A da (deosebită) atenție (la ceva sau cuiva). **3.** A fi curtenitor (cu cineva). **4.** A asculta de cineva.

(Loc. vb.) **A băga de seamă** (sau, înv., **a băga seama**) **1.** A avea grijă (de ceva). **2.** A observa. **3.** A fi atent. **4.** A considera.

(Loc. vb.) **(După) cum bag de seamă** (După cum) mi se pare.

BĂGARE *s. f.*

(Sint.; înv.) *Băgare a capului în foc pentru cineva* Primejdie a vieții pentru cineva.

(Sint.; fam.) *Băgare în gură* sau *(pe) sub nas* ori *sub nări* Măncare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare în sau la urechi** Ascultare (cu mare atenție).

(Loc. s.; fam.) **Băgare în cap** 1. Convingere. 2. Învățare a ceva. 3. Plănuire.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a minților în cap** Cumințire. (Sint.; fam.) *Băgare a nasului undeva* sau *în ori la ceva* Amestec nepermis în problemele altcuiva.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a cuiva în sau la închisoare** sau **la temniță, pușcărie, ocnă**, (fam.) **la gros, la pârnaie** Întemnițare.

(Loc. s.; înv.) **Băgare a cuiva la mijloc** 1. Înconjurare. 2. Implicare.

(Loc. s.; înv.) **Băgare la mână** Prindere.

(Loc. s.; fam.) **Băgare (de viu) în mormânt** sau **în groapă** ori **în pământ** 1. Sinucidere. 2. Omorâre.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a zăzaniei** (sau **a intrigii, a vrajbei**) Învrăjpire.

(Sint.; fam.) *Băgare a unui fitil* sau *de fitile împotriva cuiva* 1. Bârfire. 2. Calomniere.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a ceva ca zălog** 1. Amanetare. 2. Ipotecare.

(Sint.; arg.) *Băgare a cuiva în fabrica de pumni* Lovire cu pumnii a cuiva.

(Sint.; fam.) *Băgare ca soldat* (sau *în soldăție, cătană* ori *în cătănie*) Înrolare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a cuiva în datorii** Îndatorare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a cuiva în boală cănească** sau **în toate boalele, în năbădăi, în alte alea** 1. Îmbolnăvire. 2. (Fig.) Enervare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare a cuiva în frică** (sau **în groază, în toate groazele, în spaimile morții**) ori **în ceasul morții, în friguri**, (fam.) **în răcori, în toate răcorile**, (reg.) **în tușă, în (toți) speriet(i)** ori **băgare a friicii în oase** Îngrozire, înfricoșare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare (a cuiva) în draci** sau **în toți dracii** ori **băgare a dracilor în cineva** Enervare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare de vină cuiva** sau (rar) **băgare în vină a cuiva** Învinuire.

(Loc. s.; fam.) **Băgare în viteză** 1. Accelerare. 2. Mobilizare.

(Loc. s.; fam.) **Băgare în seamă a cuiva** 1. Purtare curtenitoare. 2. Atenție.

(Loc. s.; fam.) **Băgare de seamă** 1. Grijă. 2. Observare.

BĂLAI, ~E *s. m. f., a.*

(Exp. vb.; fam.) **A înțărcaț bălaia** 1. S-a terminat cu traiul fără griji. 2. S-a isprăvit cu ceva bun sau avantajos.

(Exp. vb.; pop.) **A intrat bălaia în sat** S-a luminat de ziuă.

(Loc. vb.; pop.) **Ba** (sau **că**) **e laie, ba** (sau **că**) **e bălaie** Ba una, ba alta.

(Loc. vb.; pop.) **Ori (e) laie, ori bălaie** Ori una, ori alta.

(Loc. vb.; loc. av.; reg.) **Nici (e) laie, nici bălaie** 1. (Este) neclar. 2. (Este) nedecis.

(Loc. av.; îrg.) **Nici lupul pe bălaia, nici bălaia pe lup** (D. stabilirea unui preț) La mijloc (între cerere și ofertă).

BĂNUI *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **Nu-mi bănuiesc** Nu-mi pasă.

(Exp. vb.; pop.) **Să nu bănuiești** sau **(să) nu bănuiești** Să nu mi-o luați în nume de rău.

BĂNUIALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea bănuieli (că...)** A bănui pe cineva.

(Exp. vb.) **A intra** (sau **a cădea**) **la bănuială** A începe să bănuiască (ceva rău).

(Exp. vb.) **A(-i) băga cuiva bănuieli** sau **a băga pe cineva în** (sau **la**) **bănuieli** A determina pe cineva să bănuiască (ceva rău).

(Exp. vb.; rar) **A băga pe cineva în** (sau **la**) **bănuieli** A face ca cineva să fie bănuț de ceva rău.

(Exp. vb.) **A scoate pe cineva din bănuieli** A face pe cineva să nu mai bănuiască ceva rău.

(Loc. s.; înv.) **Om de bănuială** Suspect.

BĂRBIERI *vb.*

(Loc. vb.; înv.) **A se bărbieri cu briciul lui** Cuza A exagera foarte mult.

BĂTAIE *s. f.*

(Loc. av.) **Într-o bătaie de amnar** Într-o clipă.

(Exp. vb.; rar) **A fi în bătaia fierului** A se găsi într-un loc primejdios.

(Sint.; reg.) *Bătaia păpușoiului* Desfacerea boabelor de porumb de pe cocean.

(Sint.) *Bătaie la ușă* Ciocănire la ușă.

(Sint.) *Bătaie din aripi* Fâlfăire.

(Sint.) *Bătaie de inimă* 1. Zvâcnire a inimii. 2. Teamă. 3. Îngrijorare.

(Sint.) *Bătaia ochiului* Zvâcnire a ochiului.

(Loc. av.) **În bătaia vântului** Împotriva direcției vântului.

(Loc. vb.) **A se lua la bătaie** A se bate.

(Loc. vb.) **A da bătaie** sau **a trage (o) bătaie** A bate.

(Loc. vb.) **A mânca (o) bătaie** A fi bătut.

(Sint.; fig.) **Bătaie de cap** **1.** Frământare a minții. **2.** (Fig.) Trudă. **3.** (Fig.) Grijă.

(Loc. s.; înv.) **Bătaie de cuget** Remușcare.

(Exp. vb.; d. mărfuri) **A fi (ceva) pe bătaie** A se vinde foarte repede.

(Loc. s.) **Bătaia lui Dumnezeu** **1.** Pedepsă. **2.** Nenorocire.

(Loc. s.) **Bătaie de joc** Luare în râs, *batjocură*.

BĂȚ s. n.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune (cuiva) bețe în roate** A face (cuiva) dificultăți spre a zădărnici o acțiune, un plan.

(Exp. vb.; reg.; pop.) **A da (ca câinele) prin băț** **1.** A fi foarte insistent. **2.** A fi foarte obraznic.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne cu traista-n băț** A sărăci.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua traista-n băț** A porni la drum.

(Exp. vb.; reg.) **A feșteli bățul** A se face de râs.

(Exp. vb.; reg.) **A pipăi vorba cu bățul** A căuta ceartă.

(Loc. av.; pfm.) **De-a bățul** Pus pe ceartă.

BĂHĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde bătă** (sau *bâha*), **a se apuca de bătă** **1.** A persista în negarea unui fapt. **2.** A tăinui (ceva).

(Loc. vb.; reg.) **A pune bâha** **1.** A nu recunoaște ceva. **2.** (Fig.) A se îmbufna.

(Loc. vb.; reg.) **A se face de bătă cu lumea** A se înjosi.

(Loc. vb.; reg.; d. cai și boi) **A avea** (sau **a pune, a da**) *bâha* A nu vrea să tragă, *a se încăpățâna*.

BĂZDĂC s. n.

(Exp. vb.; înv.) **A-i veni (cuiva) bâzdăcul** A-l apuca deodată pofta de ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A-i sări (cuiva) bâzdăcul** A se supăra din nimic, *a-i sări țandăra*.

(Exp. vb.; arg.) **A avea bâzdăc** A avea farmec, grație.

BEA vb.

(Exp. vb.; fam.) **A bea în sănătatea** (sau **în cinstea, pentru succesul**) *cuiva* A sărbători pe cineva, consumând băuturi alcoolice în cinstea și pe cheltuiala lui.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și bea (și) mințile** **1.** A bea până la inconștiență sau până la nebunie. **2.** (Fig.) A cheltui, a risipi bani, avere pe băutură.

(Exp. vb.; pop.) **A-și bea și cămașa** A cheltui totul pe băutură.

(Loc. vb.) **A bea gaz** A înnebuni.

(Loc. vb.; înv.) **A bea tutun** A fuma.

BEC s. n.

(Exp. vb.; arg.) **A cădea pe bec** **1.** A cădea în mâinile poliției. **2.** A ajunge într-o situație neplăcută. **3.** A rămâne uimit.

BEILĂC s. n.

(Loc. vb.; înv.) **A fi de beilăc, a lua de beilăc** A fi luat (sau a lua) pe nedrept.

(Loc. a.; înv.) **De beilăc** **1.** (D. vite) supusă la munci grele. **2.** (Fig.; d. oameni) Exploatat de toți.

BELCIUG s. n.

(Loc. vb.; înv.) **A duce cu belciugul** A înșela.

(Exp. vb.; pop.) **Belciug de aur la râțul porcului** **1.** Lucru nepotrivit. **2.** Lucru prețios care nu e apreciat.

(Exp. vb.; pop.) **A pune** (sau **a atârna**) *(cuiva) belciugul în nas* A avea (pe cineva) în mână.

(Exp. vb.; fam.) **A (nu) fi câștigat la belciuge** A (nu) putea fi tratat fără considerație.

BELI vb.

(Exp. vb.; fam.) **A-i beli (cuiva) obrazul** A-l face de rușine.

(Loc. vb.; îrg.) **A beli țapul sau vulpea** A voma.

(Exp. vb.; pop.) **A beli dinții** (sau **buzele, fam. fasolea**) A rânji (prosteste).

(Exp. vb.; pop.) **A beli ochii** A se holba.

(Exp. vb.; pop.) **A se beli (la cineva)** A se holba.

(Exp. vb.; pop.) **A se beli (la ceva)** sau **a-și beli (ceva)** A se juli.

(Exp. vb.; pop.) **A beli stăpul** A omorî albinele dintr-un stăp.

BERBELEAC s. n.

(Loc. av.; pop.) **De-a berbeleacul** sau (rar) **de-a berbeleaca** De-a rostogolul, peste cap, *de-a tumba*.

(Loc. vb.; fig.) **A da pe cineva de-a berbeleacul** A-l face să cadă, cu rușine.

BETIE s. f.

(Sint.; fig.) *Beție de cuvinte* Stil bombastic.

(Exp. vb.; pop.) **A da în darul beției** A deveni alcoolice.

(Sint.) *Beție rece* (sau *albă ori cu stupefiante*) Toxicomanie.

(Sint.) *Beția adâncurilor* Stare de euforie provocată de creșterea concentrației azotului în sânge la scafandri, la mari adâncimi.

BICI s. n.

(Exp. av.; îrg.) **În bici** **1.** Imediat. **2.** În goană.

(Exp. vb.; p. ex.) **Biciul lui Dumnezeu** Om rău.

(Exp. vb.; ir.) **A face din rahat bici** A face un lucru de calitate din nimic.

B/NE *av., s. n.*

(Loc. vb.) **A(-i) prinde cuiva bine (să...)** 1. A-i fi de folos. 2. A fi avantajat.

(Loc. vb.) **A(-i) veni cuiva bine** 1. A fi avantajat de o situație. 2. A i se potrivi îmbrăcăminte.

(Loc. vb.) **A-i merge bine** A prospera.

(Exp. vb.) **A sta bine** 1. A fi într-o situație avantajoasă. 2. (Rar) A fi bogat.

(Exp. vb.) **Bine ai (sau ați) venit (sănătos, sănătoși), fii (sau fiți) bine venit (sau veniți)** Mă bucur de oaspete (oaspeți).

(Exp. vb.) **Bine te-am (sau v-am) găsit (sănătos, sănătoși)** Formule cu care oaspetele salută gazda.

(Exp. vb.) **Îmi pare bine (de cunoștință)** Formule de salut adresate cuiva cu care se face cunoștință.

(Exp. vb.) **A(-i) fi (cuiva) bine** A fi sănătos.

(Exp. vb.) **A se (sau a-l) face bine** A se face (sau a face pe cineva) sănătos.

(Exp. vb.) **(Ce,) nu ți-e bine?** 1. (Ce,) nu ești sănătos? 2. (Ce,) ești nebun?

(Loc. vb.) **A trăi sau a se avea bine cu cineva** A se înțelege.

(Exp. vb.; pop.) **A se avea bine cu cineva** A se iubi cu cineva.

(Exp. vb.; fam.) **Bine ți-a făcut!** Așa se cuvenea să-ți faci, așa meriți, așa e drept.

(Exp. vb.) **Șezi bine!** Astâmpără-te.

(Exp. vb.) **A(-i) sta (sau a-i șade, a-i veni) bine (cuiva)** (D. haine) A i se potrivi, a-l avantaja.

(Exp. vb.) **A vedea bine** 1. A observa. 2. A-și da seama de ceva.

(Loc. av.) **De-a binelea** 1. Cu adevărat. 2. Pe de-a-n-tregul.

(Loc. av.) **Vezi bine (că)** Firește (că), *negreșit*.

(Loc. av.) **Ba bine că nu** Desigur, *firește, fără îndoială*.

(Exp. vb.) **(Că) bine zici** 1. Ai dreptate. 2. Sunt de acord.

(Exp. vb.) **Ei bine...** După cum spuneam...

(Loc. vb.) **A pune bine** 1. (D. obiecte) A ascunde. 2. (D. oameni; ir.) A ponegri.

(Loc. vb.) **A se pune bine (cu cineva)** A face pe plac (cuiva).

(Exp. vb.; ir.) **A aranja bine (pe cineva)** 1. A bate bine. 2. A pune într-o situație proastă (prin intrigi).

(Loc. av.; înv.) **De când binele** De mult.

(Exp. vb.;;) **Cu bine** 1. Cu fericire, *cu noroc*. 2. Formulă de salut la despărțire.

(Sint.) **Om de bine** 1. Om care îi ajută pe cei din jur. 2. Om cu multe calități.

(Exp. vb.) **Să auzim de bine** Formulă de salut la despărțire.

(Exp. vb.) **Dă, Doamne, bine** Urare adresată cuiva cu diverse ocazii.

(Exp. vb.) **A face (cuiva un mare) bine sau a face (cuiva) bine** A ajuta (pe cineva) la nevoie.

(Loc. vb.; Jur.; înv.) **În binele (cuiva)** În favoarea cuiva.

(Exp. vb.) **Să-ți (sau să vă) fie de bine!** 1. Să-ți fie de folos. 2. (Ir.) Ai (ați) procedat (greșit) împotriva sfaturilor și vei (veți) suporta consecințele.

(Loc. vb.; înv.) **Cu bine** 1. Binevoitor. 2. Îndatoritor.

(Loc. av.) **Cu binele, (rar) în de bine** Cu blândețe.

(Exp. vb.; înv.) **A lua (pe cineva sau cuiva ceva) în (nume de) bine** A se arăta mulțumit și binevoitor față de cineva.

(Exp. vb.) **A vorbi (sau, înv., a grăi) de bine** A lăuda (pe cineva).

(Loc. vb.) **Nu-i a bine sau nu miroase a bine** Se va termina rău.

BISERICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua calea bisericii** A deveni evlavios.

(Exp. vb.) **A (nu) fi ușă (cruce sau lemn) de biserică** 1. A (nu) respecta morala religioasă. 2. (P. ex.) A (nu) fi cinstit.

(Exp. vb.) **A nu fi dus (de multe ori pe) la biserică** 1. A nesocoti conveniențele sociale. 2. A fi o persoană dificilă.

(Exp. vb.; ir.) **A veni de la biserică** A fi beat.

BLANĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i scutura blana (cuiva)** A bate (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.; reg.) **A dormi blană** A dormi buștean.

(Exp. vb.; înv.; pop.) **A zăcea blană** A sta întins, nemișcat.

BLAT *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A merge (a călători) pe blat sau a face blatul** A călători cu un mijloc de transport fără bilet sau abonament.

(Exp. vb.; fam.) **Mergi pe blat** 1. Fă-te că nu știi. 2. Fă-te că nu observi.

(Exp. vb.; înv.) **A se face blat (cu cineva)** A umbla, a se alia (cu cineva).

BLID *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A mânca dintr-un blid cu cineva** A fi în mare intimitate cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **Pe (sau pentru) un blid de linte** Pentru o răsplată neînsemnată.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge la blide** A ajunge sărac.
(Exp. vb.) **A fi la blidul cuiva 1.** A fi întreținut de cineva. **2.** A fi căsătorit cu cineva.

BOALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A băga (sau a vârî) pe cineva în (toate) boale(le) 1.** A supăra pe cineva. **2.** A enerva. **3.** A face să sufere. **4.** A face să se simtă prost.

(Exp. vb.; pop.) **A face cuiva boala 1.** A necăji pe cineva până se îmbolnăvește. **2.** A băga pe cineva în necaz. **3.** A-i veni cuiva de hac.

(Exp. vb.; pop.) **A avea boală pe (sau la) cineva 1.** A plăcea pe cineva. **2.** A avea ciudă pe cineva. **3.** A invidia pe cineva.

(Loc. av.) **De boală 1.** De necaz. **2.** De invidie. **3.** Din capriciu.

BOB *s. m., s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **Cătu-i negrul bobului** Foarte puțin, *cât negru sub unghie.*

(Loc. vb.; pop.; d. femei) **A mânca bob** A rămâne însărcinată.

(Exp. vb.; pop.) **A da (a trage sau a întinde) în bobi** A prevesti cu ajutorul bobilor.

(Exp. vb.; pop.) **Îs bobii numărați** Te așteaptă o primejdie.

(Exp. vb.; pop.) **Ce-mi numeri bobii (mei)?** Ce te bagi în treaba mea?

(Exp. vb.; pop.) **(Parcă) a da(t) cu bobii** S-a întâmplat întocmai cum a zis.

(Loc. av.) **Bob de bob sau bob cu bob 1.** Cu grijă și răbdare. **2.** Amănușit.

(Loc. av.) **Din bob în bob** Amănușit.

(Exp. av.) **Bob numărat 1.** Întocmai. **2.** Exact. **3.** Amănușit. **4.** Clar.

(Exp. vb.; inv.) **A-i sări cuiva bobii din nas** A-i sări mucii sau sângele din nas.

(Loc. av.) **Nu... bob, nici... bob** Deloc, *nicio iotă.*

BOBOC *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **S-a încheiat (sau s-a închis) bobocul** Nu se mai poate face nimic.

(Exp. vb.) **A paște (sau a păzi) bobocii** A-și pierde vremea degeaba.

(Exp. vb.) **A da (mâncare) la boboci** A vomita.

BOCNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fi bocnă 1.** A fi foarte dur, ca un mineral. **2.** (Fig.) A fi prost, ignorant, nesimțitor.

(Exp. vb.; pfm.) **A se face bocnă 1.** A se întări. **2.** (Fig.) **A se îmbăta până la nesimțire.**

(Exp. vb.; pfm.) **A îngheța bocnă 1.** A îngheța întărindu-se ca piatra. **2.** (D. ființe) A înțepeni de frig.

(Exp. vb.; loc. av.; pop.) **A vorbi de-a bocna** (A vorbi despre cineva) cu răutate.

BOGDAPROSTE *i., s. f.*

(Loc. a., loc. av.; pfm.) **De bogdaproste 1.** De po-mană. **2.** (D. lucruri) Prost. **3.** (D. oameni) Stingher. (Loc. a.; pfm.) **Ca un pui de bogdaproste** Prăpădit, *amărat, nenorocit.*

(Loc. vb.; fam.; ir.) **A (se) umple (sau a se încărca) de bogdaproste 1.** A (se) face de ocară. **2.** A da de necaz.

BOJOC *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A-și vărsa bojocii** A vărsa sau a scuipa mult.

(Exp. vb.; pop.) **A-și scuipa bojocii 1.** A scuipa sânge. **2.** A muri de ftizie. **3.** (D. fumători) A tuși mult și zgomotos.

(Exp. vb.; pop.) **A-și umfla bojocii** A face scandal.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca bojocii (cuiva)** A exaspera (pe cineva).

BORȘ *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i sufla (cuiva) în borș sau a sufla în borșul cuiva** A se amesteca (nechemat) în treburile cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A sufla în borș** A sforăi.

(Exp. vb.; fam.) **A mânca borș** A minți.

(Exp. vb.; pop.) **A-i da cuiva borșul în foc** A-i sări țandăra.

(Exp. vb.; pop.) **S-a umplut de borș** Nu a rezolvat nimic.

(Exp. vb.; pop.) **S-a iuțit țărăța în borș** S-a înfuriat.

(Exp. vb.; pop.) **A veni ca la borș** A veni și a pleca repede.

(Exp. vb.; pop.) **A pune de borș** A nu reuși.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A-i da (cuiva) borșul 1.** A-i țâșni sângele (din nas). **2.** A lovi, făcând să curgă sânge.

(Exp. vb.; pop.) **A se face borș** A se înfuria.

BOT *s. n.*

(Exp. vb.) **A bea la botul calului** A bea ultimul pahar, înainte de plecare (lângă caii înhămați).

(Exp. vb.; fam.) **A da cuiva peste bot** A pune la punct pe cineva, *a da cuiva peste nas.*

(Exp. vb.; fam.) **A se șterge (sau linge) pe bot** A fi silit să renunțe la ceva.

(Exp. vb.; fam.) **A pune pe cineva cu botul pe labe** A pune la punct pe cineva (eventual făcându-l de rușine).

(Exp. vb.; fam.) **A se întâlni cu cineva bot în bot (sau la bot)** A se întâlni față-n față și pe neașteptate cu cineva.

(Loc. av.) **Bot în bot** În intimitate, sărutându-se.
(Exp. vb.; pfm.) **A se pupa (sau linge) în bot cu cineva** A trăi (sau a fi) în mare intimitate (sau prietenie) cu cineva.
(Loc. vb.; pfm.) **A da în bot** A cădea (de atâta muncă).
(Exp. vb.; pfm.) **A avea caș la bot** A fi tânăr și fără experiență.

BOU *s. m.*

(Loc. vb.; pfm.) **A nu-i fi cuiva (toți) boii acasă** **1.** A nu se simți bine. **2.** A fi prost dispus.
(Exp. vb.; pfm.) **A-și băga (sau pune) boii în jug cu cineva** A se asocia, a se uni cu cineva.
(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe cineva în boii lui** A-i da cuiva pace.
(Exp. vb.; pfm.) **A merge (sau a se duce ca) (sau cu) boi (sau carul cu boi)** A merge foarte încet.
(Exp. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva boii (de) dinainte** A săraci pe cineva.
(Exp. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva boii de la bicicletă** A nu putea să-i aduci nicio pagubă cuiva.
(Exp. vb.; pfm.) **A scoate pe cineva la drum de boi** A săraci pe cineva.
(Exp. vb.; pfm.) **S-a dus bou și a venit vacă** S-a întors nelămurit, fără să fi învățat sau înțeles ceva.

BRAȚ *s. n.*

(Exp. vb.) **A ține (sau a lua sau a cuprinde etc.) în brațe** A strânge pe cineva la piept, încrucișând brațele în jurul său.
(Exp. vb.; fig.) **A ține pe cineva în brațe** A favoriza pe cineva.
(Loc. av.) **(Braț) la braț (ori de braț)** Cu brațul trecut pe sub brațul altcuiva.
(Exp. vb.) **A da (sau a oferi, a lua cuiva) brațul** A trece brațul sub brațul cuiva spre a-l conduce sau a fi condus.
(Exp. vb.) **A duce (pe cineva) de braț (sau la braț)** A sprijini pe cineva, ducându-l de braț.
(Exp. vb.) **A primi cu brațele deschise** A primi (sau a aștepta pe cineva) cu mare plăcere.
(Exp. vb.) **A fi brațul (drept al) cuiva** A fi sau a ajunge omul de încredere al cuiva.
(Exp. vb.) **A ajunge (sau a aduce, a arunca pe cineva) în brațele cuiva** A ajunge (sau a lăsa pe cineva) la discreția cuiva.
(Exp. vb.) **A sta cu brațele încrucișate** **1.** A nu se implica. **2.** A nu face nimic.
(Exp. vb.) **A fi cu brațele legate** A nu putea face nimic.
(Sint.; fig.) **Brațe de muncă** Muncitori.

BRAZDĂ *s. f.*

(Loc. a.; reg.) **Din (sau de) brazdă** (D. vite) Din dreapta.
(Exp. vb.; pfm.) **A (se) da sau a aduce (pe cineva) la (sau pe) brazdă** **1.** A aduce pe cineva pe drumul cel bun. **2.** A deveni harnic și serios.

BRÂNCĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Pe brânci** În patru labe.
(Loc. av.; pop.) **În patru brânci** În patru labe.
(Exp. vb.; pfm.) **A cădea (sau a da) în (sau pe) brânci** **1.** A cădea (cu fața) la pământ, istovit de oboseală. **2.** A se închina.
(Exp. vb.; pfm.) **A munci (sau a lucra) pe (sau în) brânci** A munci până la istovire.
(Exp. vb.; pfm.) **A-i da inima brânci** A simți un imbold pentru (a face) ceva.

BRÂNZĂ *s. f.*

(Exp. vb.; îvp.) **A nu fi de nicio brânză** A nu fi bun de nimic.
(Exp. vb.; pfm.) **A nu face nicio brânză** A nu face nicio ispravă.
(Exp. vb.; pop.) **S-a împuțit brânza** S-a stricat prietenia.
(Exp. vb.; pop.) **S-a băgat brânza-n puțină** S-a terminat.
(Sint.) **Săptămâna brânzei** A opta săptămână înainte de Paști, în care nu mai este voie să se mănânce carne, dar se mănâncă lactate.
(Sint.) **Lăsatul de brânză** Începutul postului, după săptămâna brânzei.
(Sint.) **Duminica brânzei** Ultima zi înainte de postul Paștelui.
(Exp. vb.; pfm.) **Opt cu-a brânzii nouă** Atâta pagubă!
(Sint.) **Brânză de iepure** Lucru imposibil.

BROASCĂ *s. f.*

(Sint.; pfm.) **Ochi de broască** Ochi bulbucați.
(Exp. vb.; pfm.) **Când o face broasca păr** Niciodată.
(Exp. vb.; pfm.) **Plouă cu broaște** Plouă torențial.
(Exp. vb.; pfm.) **A se face (a se lipi) broască la (pe) pământ** A se ascunde întinzându-se pe pământ pentru a nu fi văzut.

BUBĂ *s. f.*

(Exp. vb.; îvp.) **A merge cu buba** A merge cu mâncarea la o lăuză.
(Exp. vb.; pop.) **A umbla cu cineva ca cu o bubă coaptă** A menaja pe cineva.
(Exp. vb.; pfm.) **A sparge buba** A da totul pe față.

BUCATĂ *s. f.*

(Loc. vb.; fig.) **A face (în) bucăți (bucățele)** **1.** A zdrobi (în bătaie). **2.** A distruge.

(Exp. vb.) **A vinde (cumpăra) cu bucată** A vinde (cumpăra) în detaliu (cu amănuntul).

(Exp. vb.) **A face ceva din bucăți** A confecționa ceva din resturi.

(Sint.) *Om dintr-o bucată* Om integru.

(Exp. vb.; pfm.) **A face cuiva bucată** A provoca cuiva, în mod deliberat, un rău.

BUCĂȚI/CĂ s. f.

(Sint.; arg.) *Bucățică bună* Femeie ușoară.

(Sint.; fam.) *Bucățică ruptă* Persoană care se aseamănă foarte mult cu unul din membrii familiei sale.

(Exp. vb.) **A-și da (cuiva) bucățica de ia gură** A fi foarte darnic.

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) bucățica de la gură** A lipsi pe cineva de strictul necesar.

BUHAI s. m.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi buhaiul satului** A fi un bărbat iubit de multe femei.

(Exp. vb.; înv.) **A-și arunca țernă (în sau pe spate) ca buhaiul** A se lauda.

BUN, ~Ă a.

(Exp. a.) **Bun la inimă** Milostiv.

(Exp. vb.; pfm.) **Fii bun** Te rog.

(Exp. av.) **Bun-rău** Oricum ar fi.

(Exp. av.) **Bun și rău** Toată lumea, fără deosebire.

(Exp. vb.) **Bun e Dumnezeu!** Cred în bunătatea lui Dumnezeu.

(Sint.; pfm.) *Ceas bun* Împrejurare norocoasă sau fericită.

(Loc. vb.; pop.) **A nu fi a bună** A se profila ceva rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla cu bună-dimineața** A umbla cu Moș-ajunul.

(Exp. a.) **Bun de gură** Vorbăreț.

(Exp. a.) **Bun de mână** Îndemânic.

(Exp. a.) **Bun de picioare** Lute.

(Exp. a.; d. vaci) **Bună de lapte** Care dă lapte mult.

(Exp. a.; d. texte date la tipar) **Bun de cules** Care a fost definitivat, e gata de tipar.

(Exp. a.; d. texte) **Bun de tipar** Care are toate corecturile făcute și poate fi imprimat.

(Exp. vb.; pop.) **La ce (sau ce mi-e) bun?** Cui folosește?

(Sint.) *Vâr bun* Vâr primar.

(Exp. vb.; pop.) **A o lua de(-a) sau a o apuca ori a o ținea bună** A crede și a ține morțiș că ceva (fals) este adevărat.

(Exp. vb.; pop.) **A ști una și bună** A avea o părere hotărâtă, pe care nimic nu o poate schimba.

(Exp. vb.; pop.) **A i se prinde de bună** A trece de adevărat și a fi crezut.

(Sint.) *Bani buni* Bani în numerar.

(Exp. vb.; pop.) **A lua ceva de (sau drept) bani buni** A considera ceva (fals) ca adevărat.

(Loc. av.) **În bună parte** În mare măsură.

(Loc. av.; reg.) **De cu bună vreme** De timpuriu.

(Sint.) *Inimă bună* Curaj.

(Sint.) *Voie bună* Veselie.

(Loc. av.) **De bună voie (sau bun chef)** Fără să fie silit.

(Loc. av.; reg.) **În voia cea bună** La drept vorbind.

(Loc. av.; înv.) **A se face bun** A se preface.

(Exp. vb.; pop.) **A fi bun la Dumnezeu** A-i fi ascultate rugăciunile de către Dumnezeu.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i sta bună ceva cuiva** A nu putea răbda să nu...

(Exp. av.) **Într-o bună dimineață sau zi** Pe neașteptate.

(Exp. vb.; pop.) **A-și face mână bună la (sau pe lângă) cineva** A-și face binevoitor pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi (sau a ajunge) în (ori pe) mâini bune** A fi (sau a ajunge) la o persoană de încredere.

(Loc. av.) **De (sau cu ori, înv, a) bună seamă** Desigur.

(Exp. a.; înv.) **Bun și aprobat** Formulă care se pune pe acte private ca dovadă de aprobare.

(Loc. av.) **Cu buna** Cu vorbe bune.

(Exp. vb.) **A pune o vorbă bună pentru cineva** A interveni în favoarea cuiva.

(Sint.; i. uz) *Certificat de bună purtare 1.* Certificat care atesta purtarea corectă a cuiva în serviciu.

2. (Fig.) Recomandare orală sau laudă adusă cuiva.

(Exp. vb.) **A fi în toane bune** A fi bine dispus.

(Exp. vb.) **A i-o face bună sau a-i face (cuiva) una bună** A-i provoca cuiva o supărare.

(Sint.) *Una bună* Întâmplare deosebită, nostimă.

(Loc. vb.) **A o păți bună** A păți un necaz.

(Exp. av.; ir.) **Bună treabă!** Halal!

(Exp. vb.) **Na-ți-o bună!** Asta mai lipsea!

(Exp. vb.) **Na-ți-o bună că ți-am dres-o (sau frânt-o)** Ceva nu rezolvă o situație dificilă.

(Exp. vb.) **A ști una și bună** A se încapățâna în susținerea unui punct de vedere.

(Exp. vb.) **A nu-i fi de-a buna cuiva** A(-i) prevesti ceva neplăcut.

(Loc. av.) **De bună credință** Sincer.

(Sint.) *Bunuri de consum* Produse industriale destinate consumului.

(Sint.; Jur.) *Bun corporal* Element al patrimoniului unei persoane care constă dintr-un lucru.

(Sint.; Jur.) *Bun incorporal* Element al patrimoniului unei persoane care constă dintr-un drept.

(Sint.) *Bune oficii* Intervenție a unui stat în vederea rezolvării pașnice a diferendelor altor state.

BUȘTEAN *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **A dormi buștean** A dormi profund.

(Exp. vb.; pop.) **A fi** (sau **a sta, a rămâne**) (**mort**) **ca un buștean (negru)** A dormi sau a sta neclintit.

(Exp. vb.; pfm.) **A ajunge să bată buștenii** A-și pierde vederea.

(Exp. vb.) **A lămuri (pe cineva) buștean** A explica cuiva ceva fără ca acesta să poată înțelege.

(Exp. vb.) **A fi lămurit (de cineva) buștean** A nu fi înțeles nimic din explicațiile cuiva.

BUTE *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A face burta bute și gura pâlnie** A fi bețiv.

(Exp. vb.; pop.) **A fluiera în bute** A fi bețiv.

(Exp. vb.; pop.) **Vorbește ca din bute** Vorbește gros.

(Exp. vb.; pop.) **A fi bute de ceva** A fi plin, *încărcat, bogat în ceva*.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi bute** A dormi profund.

(Exp. vb.; pop.) **A lega bute** A lega astfel încât să nu se poată mișca.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce ca vinul stricat din bute în bute** A merge din rău în mai rău.

BUTOI *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A ieși din butoi** A fi beat.

(Exp. vb.; pop.) **A vorbi ca din butoi** A avea vocea răgușită.

(Exp. vb.) **A aprinde butoiul cu pulbere** A dez-lănțui un conflict.

BUTUC *s. m.*

(Exp. vb.; pfm.) **A trage cuiva butucul** A înșela.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea slugi din butuci** A fi înfumurat ca și cum ar fi servit de multe slugi.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi gol chilug și gras butuc** A fi cheltuit totul pe băutură.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi din butuc** (sau **ca butucul**)

1. A fi prost. **2.** A fi necioplit.

(Exp. vb.; pfm.) **A lega pe cineva butuc** A lega astfel încât să nu se poată mișca.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi butuc** A dormi adânc.

BUZĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i da cuiva ceva de luat în buze** A-i da cuiva (puțin) de mâncare.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu sufletul în** (sau **pe**) **buze** A trage să moară.

(Exp. vb.; pop.) **A scoate din buza morții** A scăpa (pe cineva) de la moarte.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune** (sau **a lăsa**) **buza** A fi gata să plângă.

(Exp. vb.; pop.) **A face buze de arap** A fi bosumflat.

(Exp. vb.) **A rămâne** (sau **a se întoarce**) **cu buza umflată** (sau **buzele umflate**) A rămâne (sau a se întoarce) păcălit, păgubit.

(Exp. vb.; pop.) **A bate** (sau **a da, a sufla**) **din** (sau **în**) **buze** (sau **buze**) **1.** A fi mânios. **2.** A umbla fără niciun rost. **3.** A îndura o pierdere fără a mai putea îndrepta ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i crăpa** (sau **a-i scăpăra, a-i arde**) **cuiva buza** (**de ceva, după ceva**) A avea mare nevoie de ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se șterge** (sau **a se linge, a se spăla**) **pe buze** A fi silit să renunțe la ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și linge buzele după ceva** A-și dori ceva foarte mult.

(Exp. vb.; fam.) **A avea** (sau **a spune**) (**ceva**) **numai pe** (sau **din**) **buze** A vorbi altfel de cum gândești.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și mușca buzele** A regreta.

(Exp. vb.; pfm.) **În buza tunului** **1.** Expus împușcăturilor de tun. **2.** (P. ex.) În primejdie mare.

(Exp. vb.; pfm.) **Plin până în buze** Foarte plin.

C

CA av.

(Loc. av.) **Ieri ca (și) astăzi** Totdeauna.

(Loc. cj.) **Ca și cum** Parcă.

(Loc. av.) **Toate ca toate, dar...** Toate sunt acceptabile, dar asta nu.

(Loc. cj.) **Ca ce?** Pentru ce? Cu ce scop?

CAL s. m.

(Exp. vb.) **A fi sau a ajunge cal de poștă (sau de curse)** 1. A fi utilizat la toate. 2. A munci peste măsură.

(Exp. vb.) **A fi cal de bătaie** 1. A fi hărțuit, exploatat de toți. 2. A fi o problemă de care se ocupă multă lume și care revine mereu în prim plan.

(Exp. vb.) **A face (sau a ajunge) din cal, măgar** A face să ajungă sau a ajunge într-o situație mai rea decât cea inițială.

(Exp. vb.) **A visa (sau a vedea, a spune) cai verzi (pe pereți)** (A-și închipui sau a spune) lucruri imposibile, de necrezut.

(Loc. av.) **La Paștele cailor** Niciodată.

(Loc. av.) **La o alergătură (sau o fugă) de cal** Aproape, la o distanță (destul de) mică.

(Sint.) **Calul dracului** 1. Femeie bătrână și rea. 2. Vrăjitoare.

(Sint.) **Cal cu mânere** Aparat de gimnastică.

CALD, ~Ă a. av.

(Exp. vb.) **A nu-i fi (sau a nu-i ține) nici de cald, nici de rece** A-i fi indiferent.

(Loc. av.) **Nici cald, nici rece** 1. Așa și așa, potrivit. 2. Nici prea-prea, nici foarte-foarte, *mediocru*.

CALE s. f.

(Loc. av.) **Din cale-afară** sau **afară din cale** Peste măsură.

(Exp. vb.) **(A fi sau a sta, a se pune) în calea cuiva** ori **a-i sta cuiva în cale** 1. (A se afla sau) a ieși

înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă un lucru etc.) 2. A împiedica pe cineva într-o acțiune. 3. A se împotrivi cuiva.

(Exp. vb.) **A ieși (sau a se duce) în calea cuiva** A întâmpina pe cineva.

(Exp. vb.) **A găsi (sau a afla, a crede, a socoti etc.) cu (fără de) cale** A socoti că este (ne)potrivit.

(Exp. vb.) **Ce mai calea-valea** Ce mai încolo și încoace, pe scurt.

(Loc. vb.) **A pune la cale** 1. A pregăti ceva. 2. A sfătui, a convinge pe cineva. 3. A pedepsi pe cineva.

(Loc. vb.) **A fi pe cale de a...** (sau *să...*) A fi pe punctul să...

(Sint.) **Cale ferată** Mijloc de transport terestru destinat circulației vehiculelor prin rulare pe șine sau pe cabluri.

(Sint.) **Căi respiratorii** Totalitatea organelor care conduc aerul între plămâni și mediul extern.

(Sint.) **Calea rățăciilor** Constelația Șarpele.

(Loc. av.) **Pe acea cale (sau pe calea ceea)** 1. În acel mod. 2. Tot așa.

(Loc. av.) **Alătura cu calea** 1. Pe de lături. 2. (Fig.) Altfel (decât ceilalți).

(Exp. vb.) **A o scoate la cale** A se putea învoi cu cineva.

(Exp. vb.) **A aduce pe cineva la cale** A scoate pe cineva din rătăcire, îndreptându-l spre bine.

(Loc. vb.) **A-i da (cuiva) în cale** 1. A face pe cineva să înțeleagă ceva. 2. A face pe cineva să se învoiască la ceva.

(Exp. vb.) **A avea calea cuvintelor** A avea libertatea de a vorbi.

(Exp. vb.) **A i se face (sau a-i sta, a-i fi cuiva) calea în cruce** 1. A ajunge la o răspântie. 2. (Fig.) A sta la îndoială.

(Exp. vb.) **A i se închide cuiva calea (în codru)**
1. A nu putea merge mai departe. **2.** A fi silit să renunțe (la ceva plăcut).

(Exp. vb.) **A face (sau a apuca) cale(a) întoarsă**
 A se întoarce din drum.

(Sint.) *Cale bună!* Drum bun!

(Sint.) *Calea jumătate* Mijlocul drumului.

(Sint.) *Calea mînzului* Alergătură de colo-colo, fără nicio ispravă.

(Exp. vb.) **A da (sau a face) cuiva cale(a) (liberă)**
 A lăsa pe cineva să treacă.

(Loc. vb.) **A-și face cale 1.** A-și face loc de trecere.
2. (Fig.) A căuta prilej.

(Loc. vb.) **A-și lua (sau a apuca) calea (în picioare)**
 A pleca.

(Exp. vb.) **A-și căuta (sau a-și vedea) de cale ori a se duce în cale-și 1.** A nu se opri. **2.** (Fig.) A nu se amesteca în treburile altuia.

(Loc. av.) **Cu o (sau de-o) cale** Dintr-odată.

(Loc. av.) **Cale de două (sau trei, patru etc.) zile (poște etc.)** Departe, *la distanță* (foarte mare).

CALENDAR *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A face cuiva capul calendar** A zăpăci pe cineva, spunându-i foarte multe lucruri.

(Exp. vb.) **A se uita ca mâța (sau pisica) în calendar** A privi (la ceva) fără a pricepe nimic.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pierde călindarul 1.** A nu ști ce zi este. **2.** (Pop.; d. femeile gravide) A nu mai ști când trebuie să nască.

CAP *s. n. m.*

(Loc. av.) **Din cap până în picioare** De sus până jos, în întregime.

(Loc. av.) **Cu noaptea-n cap** Dis-de-diminează.

(Loc. av.) **(Până) peste cap** Extrem de..., *exagerat de...*

(Exp. av.) **Cu un cap mai sus** (Cu mult) mai mult, *mai deștept, mai bine.*

(Exp. av.) **Cu capul plecat 1.** Rușinat. **2.** Umilit.
3. Învinș.

(Exp. av.) **Pe după cap** Pe după gât, pe ceafă.

(Loc. a.; fam.) **Bătut în cap** Tâmpit.

(Exp. vb.) **A se da peste cap 1.** A face tumbă.
2. (Fig.) A face eforturi deosebite pentru a realiza ceva, a face imposibilul.

(Exp. vb.) **A da (pe cineva) peste cap 1.** A trânti (pe cineva) la pământ. **2.** (Fig.) A elimina (pe cineva) dintr-o poziție favorabilă, *a doborî.*

(Exp. vb.) **A da peste cap 1.** (D. pahar, băutură) A înghiți dintr-odată conținutul. **2.** A schimba cu totul

ordinea lucrurilor, a ideilor, a unui program stabilit etc. **3.** A lucra repede, superficial, de mîntuială.

(Exp. vb.) **A scoate capul în lume** A ieși între oameni, în societate.

(Exp. vb.) **A nu-și mai vedea capul de... sau a nu ști unde-i stă sau unde-i este capul** A nu ști ce să facă, a fi copleșit de...

(Loc. vb.) **A-și pierde capul** A se zăpăci.

(Exp. vb.) **A nu mai avea unde să-și pună capul** A ajunge fără adăpost, pe drumuri, sărac.

(Exp. vb.) **A da din cap** A clătina capul în semn de aprobare, de refuz etc.

(Exp. vb.) **A da cuiva la cap 1.** A lovi. **2.** A omorî.
3. A ataca cu violență pe cineva. **4.** (Fig.) A distruge pe cineva (cu vorba sau cu scrisul).

(Exp. vb.) **A umbla cu capul în traistă** A fi distrat, neatent.

(Exp. vb.) **A se da cu capul de (toți) peretii 1.** A fi cuprins de disperare sau de necaz. **2.** A regreta o greșeală făcută.

(Loc. vb.) **A-și lua lumea în cap** A pleca departe, părăsindu-și casa, locul de origine și rătăcind prin lume.

(Exp. vb.) **A-și pleca capul 1.** A se da învins. **2.** A se simți rușinat, umilit.

(Exp. vb.) **Vai (sau haram) de capul lui!** Vai de el!

(Exp. vb.) **A cădea (sau a veni, a se sparge etc.) pe (sau de, în) capul cuiva** (D. o situație neprevăzută, o neplăcere, un necaz, o nenorocire etc.) A veni asupra cuiva, a-l lovi.

(Exp. vb.) **A cădea pe capul cuiva** A sosi pe neașteptate la cineva (creându-i neplăceri, deranj).

(Exp. vb.) **A sta (sau a șede, a se ține) de capul cuiva sau a se pune pe capul cuiva** A stăruii fără încetare pe lângă cineva.

(Exp. vb.) **A se duce de pe capul cuiva** A lăsa pe cineva în pace.

(Loc. vb.; reg.) **A nu ști (sau a nu avea) ce-și face capului** A nu mai ști cum să se descurce.

(Exp. vb.; înv.) **A lega în cap (o femeie)** A o lua de nevastă.

(Loc. vb.; înv.) **A ridica cap** A se răscula.

(Exp. vb.; pop.) **A i se urca (sau sui, sări) cuiva în cap** A-și lua o îndrăzneală prea mare.

(Exp. vb.; pop.) **A se pune-n cap (și-n cur)** A face tot posibilul.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cap tăiat (cineva)** A fi leit cineva, a avea o mare asemănare.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu)-l durea capul** A (nu)-i păsa, a (nu) fi îngrijorat.

(Exp. vb.; pop.) **A-și vârî capul la...** A intra la stăpân.

(Exp. vb.; pop.) **A-și vârî capul (teafăr) sănătos sub evanghelia** **1.** A se însura. **2.** A se pune sub ordinele altuia. **3.** (Înv.) A se băga singur într-o încurcătură.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lega capul de cineva** A se căsători.

(Loc. vb.; reg.) **A-și lua capul în poale** A o lua la fugă.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla cu capul între urechi (sau în sac)** A nu fi atent.

(Exp. a.; pop.) **Cu capul mare** **1.** Încăpățânat. **2.** Amețit de băutura, *beat*.

(Loc. vb.; pop.) **A-l duce (sau a-l tăia) pe cineva capul** A se pricepe.

(Loc. a., loc. av.) **Cu scaun la cap** Cu înțelepciune.

(Sint.) **Cap de familie** **1.** Bărbatul care reprezintă autoritatea familială și părintească. **2.** (P. gn.) Orice persoană care procură mijloacele necesare traiului unei familii și o reprezintă juridic.

(Sint.) **Cap de expresie** Portret în care artistul face un studiu amănunțit al expresiei unui sentiment pe trăsăturile chipului omenesc.

(Loc. vb.; înv.) **A îndoii capetele** A dubla suma, capitalul investit.

(Loc. vb.; înv.) **A-și scoate din capete** A fi răsplătit pentru osteneală.

(Loc. av.) **Pe capete** **1.** Care mai de care, pe întrecute. **2.** În număr foarte mare.

(Exp. vb.; pop.) **Câte capete, atâtea păreri** Există o mare divergență de opinii.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu cap** (În mod) inteligent.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără cap** (În mod) necugetat.

(Exp. vb.; pop.) **A fi bun (sau ușor) la (sau de) cap** sau **a avea cap ușor** **1.** A învăța cu ușurință. **2.** A fi deștept.

(Exp. vb.; pop.) **A fi greu (sau tare) de cap** sau **a avea cap greu** **1.** A pricepe cu greutate. **2.** A fi prost.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-i intra cuiva în cap** A nu putea pricepe ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i ieși (cuiva ceva) din cap** A nu-i mai sta gândul la..., *a uita*.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-i mai ieși (cuiva ceva) din cap** A-l stăpâni mereu (același gând), a nu putea uita.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sta capul la...** A se gândi numai la...

(Exp. vb.) **A-și bate (sau a-și frământa, a-și sparge, a-și sfărâma etc.) capul** A se gândi, a se strădui spre a soluționa o problemă.

(Exp. vb.) **A-i deschide (cuiva) capul** A face pe cineva să înțeleagă ceva, *a lămuri*.

(Exp. vb.; exp. a.) (A fi sau a rămâne, a umbla etc.) **de capul său** (A fi sau a rămâne, a umbla etc.) nesupravegheat, independent, liber.

(Exp. vb.) **A face (ceva) din (sau de) capul său** A face (ceva) fără a se consulta cu nimeni.

(Exp. vb.) **A întoarce (sau a suci, a învărti etc.) capul cuiva** **1.** A face pe cineva să-și piardă dreapta judecată. **2.** A zăpăci. **3.** A face pe cineva să se îndrăgostească.

(Exp. vb.) **A-i face cuiva capul calendar** A-i umple cuiva capul cu multe probleme, obligații etc.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea cap să...** A nu avea posibilitatea să...

(Sint.; Jur.) **Cap de acuzare** Motiv pe care se întemeiază acuzarea.

(Exp. vb.; înv.) **A plăti cu capul** A plăti cu viața.

(Exp. vb.; înv.) **A-și pune capul (la mijloc)** **1.** A-și pune viața în primejdie. **2.** A garanta cu viața. **3.** A se prăpădi.

(Exp. vb.; înv.) **A-și aduce capul (sau capetele) la...** (sau **sub...**) A se pune sub ascultarea sau sub scutul cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A se apuca pe cap** A se jura pe viață.

(Exp. vb.; înv.) **Odată cu capul sau în ruptul capului** Cu niciun preț.

(Loc. vb.; pop.) **A-și face de cap** **1.** A se destrăbăla. **2.** A se distra. **3.** A nu asculta (sfaturi, ordine).

(Loc. vb.; înv.) **A face cuiva de cap** sau **a pune capul cuiva** A omorî pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A nu avea cap (și chip sau și Dumnezeu) să...** sau **de...** A nu fi în stare, a nu avea posibilitatea să...

(Loc. av.) **Cap la (sau în) cap** Cu părțile extreme alăturate.

(Loc. av.) **Din cap în cap** De la început până la sfârșit.

(Sint.) **Cap de țară** Margine de țară.

(Exp. vb.; pop.) **Nu-i un cap de țară** Nu-i nimic grav, nu-i nicio nenorocire.

(Exp. vb.; exp. av.; pop.) (A sta sau a șede, a se ridica etc.) **în capul oaselor** (A se ridica, a sta) în șezut.

(Sint.) **Cap de an (sau de săptămână, de iarnă etc.)** Începutul unui an (sau al unei săptămâni, unui anotimp etc.)

(Sint.) *Cap de coloană* Cel care stă în fruntea coloanei.

(Sint.) *Cap de afiş* (sau *de listă*) Primul nume dintr-o listă de persoane afişate în ordinea valorii lor.

(Loc. av.) **În cap de noapte** sau **în capul nopții** După ce s-a întunecat.

(Loc. av.) **Din** (sau **de la**) **cap 1.** De la început. **2.** (Sp.; la scris) De la începutul rândului.

(Loc. av.) **Din capul locului 1.** Înainte de a începe ceva. **2.** De la început.

(Sint.) *Capul mesei* (sau *al bucatelor*) Loc de onoare la masă.

(Loc. vb.) **A o scoate la cap** A sfârși (cu bine).

(Loc. vb.; pop.) **A-i da de cap 1.** A rezolva. **2.** A învinge.

(Loc. av.) **În cap** (După numerale) Exact, *fix*, *întocmai*.

(Loc. av.; pop.) **Niciun cap de ață** Absolut nimic.

(Loc. av.; pop.) **Până la un cap de ață** Absolut tot.

CAPAC s. n.

(Sint.) *Ouă la capac* Ouă prăjite.

(Sint.) *Cașcaval la capac* Cașcaval prăjit în tigaie.

(Exp. vb.) **A pune capac 1.** A închide. **2.** A termina.

(Exp. vb.; pop.) **A pune capacul cuiva** A închide gura cuiva printr-un răspuns potrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A găsi capacul la toate** A da întotdeauna răspunsul potrivit.

(Exp. vb.; pop.) **Asta pune capac la toate** E prea de tot, *e exagerat*.

CAPĂT s. n.

(Exp. vb.) **Din capăt până în capăt** De la început până la sfârșit.

(Loc. a., av.) **Fără capăt** Fără sfârșit.

(Loc. av.) **În capăt 1.** În frunte. **2.** Exact.

(Exp. av.) **Până la capăt 1.** Până la sfârșit. **2.** Până la ultimele consecințe. **3.** În mod consecvent.

(Loc. vb.) **A pune** (sau **a da**) **capăt 1.** A termina. **2.** A face să înceteze.

(Loc. av.) **La capătul lumii** Foarte departe.

(Exp. vb.) **A face capătul cuiva** A-i veni cuiva de hac.

(Loc. vb.) **A o scoate** (sau **a o duce**) **la capăt cu ceva** A termina cu bine ceva, a ieși dintr-o situație neplăcută.

(Loc. vb.) **A o scoate la capăt cu cineva** A se înțelege cu cineva.

(Loc. av.) **Niciun capăt de ață** Absolut nimic.

(Loc. av.) **Până la** (sau **într-un**) **capăt de ață** Absolut tot.

(Exp. vb.) **A scoate pe cineva în capăt 1.** A ruina. **2.** A pune pe cineva într-o mare încurcătură.

(Exp. vb.) **A ieși în capăt 1.** A avea trai bun. **2.** A o sfârși bine.

(Exp. vb.) **A umbla fără niciun capăt** A umbla fără rost.

CAPRĂ s. f.

(Sint.) *Capră de stâncă* Capră sălbatică, cu blana roșcată și cu coarnele în formă de spadă.

(Sint.) *Capră domestică* Animal domestic rume-gător crescut pentru producția de lapte.

(Exp. vb.) **A împăca și capra, și varza** A împăca două interese opuse.

(Exp. vb.; reg.) **Sare ca capra în zestre** (D. fete obraznice) A produce o dezordine mare, un talmeș-balmeș.

(Sint.) *Capră râioasă* Om înfumurat, cu multe defecte.

(Exp. vb.) **A merge capra** A umbla de-a bușilea.

CAR s. n.

(Sint.) *Car funebru* (sau *funerar*, *mortuar*) Dric.

(Sint.) *Car blindat* (sau *de asalt*) **1.** Tanc. **2.** Transportor amfibiu blindat.

(Sint. îvp.) *Car de foc* Tren.

(Exp. vb.; pop.) **Nici în car, nici în căruță** Este nehotărât, nu știe ce vrea.

(Exp. vb.; pop.) **A pune carul înaintea boilor** A fi neîndemânatic, a face lucrurile pe dos.

(Exp. vb.; pop.) **Pune** (sau **încarcă**), **că-i carul altuia** Zi, că fac eu.

(Exp. vb.; pop.) **Înjugă sacii la car și hai la moară să măcinăm boii** Vorbești prostii.

(Exp. vb.; pop.) **I s-a rupt caru-n drum** Lucrul sau drumul nu poate continua (din cauza unei defecțiuni).

(Exp. vb.; pop.) **Și-a pus sacii în car** Și-a rezolvat interesul și acum nu-l mai interesează nimic.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pune caru-n pietre** A-și pune în gând ceva cu toată hotărârea, *a persevera*, *a stăruii*.

(Loc. av.) **Cu carul** Din belșug.

CARE p. int. rel.

(Loc. cj.) **După care** După aceea.

(Loc. cj.) **Care va** (sau **vra**) **să zică 1.** Adică. **2.** Prin urmare.

(Exp. cj.) **(Să) nu care cumva** Nu cumva să...

(Exp. p.) **Nu care cumva?** (Oare) nu cumva?

(Loc. av.) **Care (mai) de care** Unul mai mult (sau mai tare) decât altul, *pe întrecute*.

(Exp. p.) **Care alta?** Ce altceva?

(Exp. p.) **Care pe care?** Care e mai tare?

CARNE *s. f.*

(Sint.) *Carne de tun* Masă de militari trimiși pe front spre a lupta și care sunt expuși măcelului, cu pierderi mari de vieți omenești.

(Sint.) *Carne vie* **1.** Carne de pe care s-a jupuit pielea. **2.** Țesuturi parazitare care cresc pe răni nevindecate, fără a se acoperi cu piele.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) în carne și oase** **1.** (A fi) în persoană. **2.** (A fi) în realitate.

(Exp. a.) **Prieten unghie și carne** Frate de carne cu cineva.

(Exp. a.; pop.) **(Bucată de) carne cu ochi** Prost.

(Exp. a.; pop.) **Cu carnea bălțată** A fi năzuros, răutăcios.

(Exp. a.; pop.) **Carne din carnea cuiva** Rudă de sânge.

(Exp. vb.) **A tăia** (sau **a da, atrage**) **în carne vie** **1.** A tăia (sau a da, a trage) în plin, direct (în cineva). **2.** A încerca să curme un rău prin măsuri foarte drastice.

(Exp. vb.; pop.) **A fi rău** (sau **bun**) **de carne** A i se vindeca greu (sau ușor) o rană.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pune** (sau **a-și băga**) **carnea în** (sau **la**) **saramură** (pentru cineva sau ceva) A face eforturi mari, a risca foarte mult, *a se face luntre și punte, a-și pune viața*.

(Exp. vb.; pop.) **A pune** (sau **a prinde**) **carne** **1.** A se îngrășa. **2.** A prospera.

(Exp. vb.; pop.) **A crește carnea pe cineva** A fi bucuros.

(Exp. vb.; pop.) **A tremura carnea pe cineva** A tremura de frică, de emoție etc.

(Exp. vb.; pop.) **A-și mânca carnea de pe sine** (sau **din carne**) **(de rău, de inimos ce e)** A fi foarte rău, foarte avar, foarte nemilos.

(Sint.) *Săptămâna cârnii* A doua săptămână înaintea postului Paștelui, în care se mănâncă și miercurea, și vinerea carne, la credincioșii ortodocși.

(Exp. vb.; pop.) **A fi carne rea** A fi aplecat spre plăceri senzuale.

CARTE¹ *s. f.*

(Exp. vb.) **A vorbi** (sau **a spune**) **ca la** (sau **ca din**) **carte** **1.** A vorbi ca un om învățat. **2.** A vorbi înțelept. **3.** A face caz de erudiția sa.

(Exp. vb.) **A se pune** (cu burta) **pe carte** A se apuca (serios) de învățat.

(Exp. av.) **Cum scrie la carte** Așa cum trebuie, *cum se cere*.

(Exp. vb.) **A nu ști boabă de carte** A nu ști a scrie și a citi.

(Exp. vb.) **A fi tobă de carte** A fi foarte învățat, erudit.

CARTE² *s. f.*

(Exp. vb.) **A-(și) juca ultima carte** A face o ultimă încercare (riscând) în vederea atingerii unui scop.

(Exp. vb.) **A juca cartea cea mare** A depune toate eforturile și a se avânta cu toate riscurile.

(Exp. vb.) **A da în cărți** A încerca să ghicești viitorul cu ajutorul cărților de joc.

CASĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De casă** Făcut în casă.

(Exp. vb.) **(A avea) o casă de copii** (A avea) copii mulți.

(Exp. vb.; pop.) **A-i fi cuiva casa casă și masa masă** A duce o viață ordonată și liniștită.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea (nici) casă și (nici) masă** A duce o viață neregulată, plină de griji și frământări.

(Sint.; i. uz) *Fată în casă* Servitoare.

(Sint.; i. uz) *O pereche* (sau *un rând*) *de case* **1.** Clădire mare, cu multe camere. **2.** Corp de clădire.

(Sint.; îvp.) *Casa sufletului* Capul pieptului, unde se află organele respiratorii.

(Sint.; pop.) *Casă de păianjen* Pânza păianjenului.

(Sint.; pop.; fig.) *Casa apei* Locul ocupat de apă într-o fântână.

(Sint.; pop.) *Casa* (cea sau *a*) *mare* Camera cea mai mare a unei case țărănești, unde sunt primiți oaspeții.

(Sint.; pop.) *Casa* (cea sau *a*) *mică* Cameră dintr-o casă țărănească în care locuiește, de obicei, toată familia.

(Sint.; fig.) *Casă de veci* Mormânt.

(Exp. vb.; pop.) **A ține casă cu cineva** A fi căsătorit.

(Exp. vb.; pop.) **A face** (sau **a duce**) **casă** (**bună**) **cu cineva** A trăi (în bună înțelegere).

(Exp. vb.; pop.) **A face o casă** A se căsători.

(Exp. vb.; pop.) **A strica casa cuiva** A strica armonia dintre soți (determinându-i să divorțeze).

(Exp. vb.; pop.) **A duce casă bună cu cineva** A se împăca bine cu cineva.

(Sint.; pop.) *Casă neprimită* Căsnicie în care partenerii nu au mai fost căsătoriți anterior.

(Sint.; pop.) *Casă deschisă* Casă în care oricine este bine primit.

(Exp. vb.; pop.) **A avea casă și masă** A fi căsătorit, având gospodărie proprie (și oarecare avere).

(Sint.) *Casa Domnului* (lui Dumnezeu) Biserică.

CAȘ *s. n.*

(Loc. vb.; pop.) **A deșerta cașul** A fugi.

(Exp. vb.; pop.) **A fi pâine și caș (cu cineva)** A fi prieten bun.
 (Exp. vb.; ir.) **A fi cu cașul la gură** sau **a nu-i fi picat cașul de la gură** A fi un tânăr neprețuit, lipsit de experiență.

CAȘCAVAL *s. n.*
 (Exp. vb.; fam.) **A se întinde la cașcaval** A avea pretenții exagerate.
 (Exp. vb.; fam.) **A se întinde ca cașcavalul prăjit** A se întinde (exagerat de) mult.
 (Exp. vb.; fam.) **A se da ia cașcaval** A fi îndrăzneț.

CAUZĂ *s. f.*
 (Exp. av.; Jur.) **În cunoștință de cauză** Cunoscând bine chestiunile despre care este vorba.
 (Exp. vb.) **A face cauză comună (cu cineva)** A-și uni interesele (cu ale altuia).
 (Loc. vb.) **A avea câștig de cauză 1.** A i se da cuiva dreptate (într-o dispută). **2.** A câștiga.
 (Exp. vb.) **A da (cuiva) câștig de cauză** (D. un organ juridic) A se pronunța în favoarea uneia dintre părțile aflate în proces.
 (Exp. vb.) **(A fi) în cauză 1.** (A fi) interesat. **2.** (A fi) implicat.
 (Exp. vb.) **A pleda cauza cuiva** A apăra interesele cuiva.
 (Sint.) **Cauză finală 1.** Scop. **2.** Sfârșit care determină desfășurarea unui fenomen.
 (Loc. pp.) **Din cauza** sau **din cauză de** Pentru.
 (Loc. cj.) **Din ce (sau care) cauză** Pentru ce.
 (Exp. vb.) **A fi afară din cauză 1.** A fi în afară de urmărire. **2.** A nu fi implicat. **3.** A fi afară din discuție.

CAZ *s. n.*
 (Exp. vb.) **A pune (sau a admite) cazul că...** A presupune că...
 (Loc. av.) **În cazul acesta, în acest caz (sau într-un asemenea caz)** În asemenea împrejurări, atunci...
 (Loc. av.) **În (sau, reg., la) tot cazul sau în orice caz** Oricum, e sigur că...
 (Loc. pp.) **În caz de** Dacă s-ar întâmpla.
 (Loc. pp.) **Afară (rar fără) de cazul** Cu excepția cazului când...
 (Loc. cj.) **În (la) cazul când (sau că)** Dacă s-ar întâmpla să...
 (Exp. vb.) **A face caz (mare) de ceva** A considera ceva ca un fapt sau ca un lucru important.
 (Exp. vb.) **A face caz (mare) de cineva** A prețui mult pe cineva, a scoate la iveală calitățile, meritele cuiva.

CĂ *cj.*

(Exp. vb.) **Nici că** Nu.
 (Exp. vb.) **Numai că** Dar, însă.
 (Loc. cj.) **Cum că** Astfel încât.
 (Loc. cj.) **După ce că** Deși.
 (Loc. cj.) **Măcar că** Deși.

CĂCIULĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i ieși cuiva părul prin căciulă 1.** A se plictisi. **2.** A face mari eforturi.
 (Exp. vb.; pop.) **Asta-i altă căciulă!** E altceva, *altă socoteală*.
 (Exp. vb.) **Cu căciula în mână** Umilindu-se.
 (Exp. vb.; pop.) **A da cu căciula în câini (sau în grădină)** A fi cu chef, *a fi beat*.
 (Exp. vb.; pop.) **A chiu în căciulă** A-și manifesta bucuria, veselia pe ascuns, pe înfundate.
 (Exp. vb.; pop.) **(A nu avea decât) sula și căciula 1.** A fi foarte sărac. **2.** A nu avea decât meritul său personal.
 (Exp. vb.; pop.) **A scăpa căciula pe apă** A pierde prilejul.
 (Exp. vb.; pop.) **A fi prieten de căciulă** A fi simplu cunoscut, de bună ziua.
 (Sint.) **Cel cu căciula roșie** Diavolul.

CĂDEA *vb.*

(Loc. vb.) **A cădea la pat (bolnav)** A se îmbolnăvi.
 (Exp. vb.) **A cădea în picioare** A ieși cu abilitate dintr-o situație grea.
 (Loc. vb.) **A cădea cuiva (cu) drag (la inimă)** A îndrăgi.
 (Loc. vb.) **A cădea pe gânduri** A fi îngândurat.
 (Loc. vb.) **A cădea cu aman** A se ruga de cineva.
 (Loc. vb.; arg.) **A cădea pe bec 1.** A fi arestat. **2.** A rămâne însărcinată.
 (Loc. vb.) **A-i cădea (rău) bine** A (nu)-i plăcea.
 (Exp. vb.) **A-i cădea cuiva buricul** A pofți la ceva.
 (Exp. vb.) **A cădea în cursă** A fi prins.
 (Loc. vb.) **A cădea cuiva drăguș la căuș** A ajunge la mâna cuiva.
 (Exp. vb.) **A cădea în genunchi 1.** A se închina. **2.** A se umili.
 (Loc. vb.) **A cădea în mâna cuiva 1.** A fi prins. **2.** A depinde de cineva.
 (Exp. vb.) **A-i cădea nasul jos** (D. cei înfumurați) A fi umilit.
 (Exp. vb.) **A cădea din nori** A reveni la realitate.
 (Loc. vb.) **A cădea la învoială (sau de acord)** A se înțelege.

CĂLĂRE *av.*

(Exp. vb.) **A fi călare** A fi beat.

(Exp. vb.) **A fi călare pe haide** (sau **pe ciomag**)

A fi mereu gata de ducă, grăbit.

(Exp. vb.) **A fi călare pe situație** A fi stăpân pe situație.

(Loc. av.) **De-a călare** 1. Călărind. 2. Fără odihnă.

(Loc. av.) **Nici călare, nici pe jos** Nici așa, nici așa.

CĂLCA *vb.*

(Exp. vb.) **A călca din pod** (sau **de sus**) A umbla țanțoș, trufaș.

(Exp. vb.) **A călca pe nervi** A enerva.

(Exp. vb.) **A călca în străchini** (sau **în farfurii**)

1. A umbla neatent. 2. A fi stângaci. 3. A face gafе.

(Exp. vb.) **A călca apa** A se menține la suprafața apei în poziție verticală, fără a înainta.

(Exp. vb.) **A-și călca pe inimă** A face ceva împotriva propriilor sentimente și voințe.

(Exp. vb.) **A călca pe urmele cuiva** A avea apucăturile, comportamentul cuiva.

(Loc. vb.) **A călca a...** A promite să ajungă...

(Exp. vb.) **A călca strâmb** A fi necinstit.

(Exp. vb.) **A călca cu dreptul** (sau **stângul**) 1. A porni bine (prost) la o acțiune. 2. A (nu) izbuti.

(Exp. vb.) **A călca pe sută** A primi amendă.

CĂLCĂI *s. n.*

(Exp. vb.) **A se afla** (sau **a fi, a trăi sub călcăi**) 1. A se afla (sau a fi, a trăi) sub totala dominație a cuiva.

2. A fi exploatat, subordonat, împilat.

(Exp. vb.) **A se învărti** (sau **a se întoarce, a sări**) **într-un călcăi** 1. A se mișca repede, a fi iute la treabă. 2. (Fig.) A se bucura.

(Exp. vb.) **A fugi** (sau **a merge**) **de-i pârâie** (sau **sfârâie**) **călcăiele** A fugi (sau a merge) foarte repede.

(Exp. vb.) **A i se aprinde** (sau **a-i sfârâi**) **călcăiele** (**după cineva**) A fi foarte îndrăgostit de cineva.

(Exp. vb.; d. călăreți) **A da călcăie calului** A îndemna calul să pornească sau să meargă mai repede.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**) **în călcăie** A sta pe vine.

(Exp. vb.; pop.) **A-i juca cuiva șoarecii în călcăie** A fi neastâmpărat.

(Exp. vb.) **A-și bate călcăiele** (sau **a bate din călcăie**) 1. A sări în sus de bucurie. 2. A-și bate joc. 3. A lua poziția de drepti.

(Exp. vb.; pop.) **A nu ajunge pe cineva la călcăie** A fi cu mult inferior, a nu-i ajunge (nici) la degetul mic.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l durea** (**pe cineva**) **în călcăie** A nu-i păsa.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua călcăiele de-a umere** A fugi repede.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua rămas bun de la călcăie** A pleca fără a spune nimănui.

(Exp. vb.; pop.) **A-i rupe** (**cuiva**) **călcăiele cu ușa** A scoate pe cineva afară, a-l goni cu rușine.

(Sint.; liv.) **Călcăiul lui Ahile** Partea slabă, vulnerabilă a unei persoane sau a unui lucru.

CĂMAȘĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A rămâne în cămașă** A rămâne sărac, a pierde tot.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea nici cămașă pe el** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; pop.) **A lăsa** (**pe cineva**) **în cămașă** sau **a-i lua** (**cuiva**) **și cămașa de pe el** A-i lua cuiva tot ce are, a-l lăsa sărac.

(Exp. vb.; pop.) **Își dă cămașa de pe el** E un om exagerat de milos și de darnic.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-l mai încăpea cămașa** 1. A fi înfumurat. 2. A-i merge cuiva foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea** (sau **a nu mai ști**) **pe unde scoate cămașa** A fi într-o mare încurcătură (din care nu știi cum scapi).

(Exp. vb.; pop.) **Arde cămașa pe cineva** 1. Este în mare nevoie de ceva. 2. Este în mare zor.

(Exp. vb.; pop.) **A zice** (sau **a spune**) **ca prin gaura cămășii** 1. A minți. 2. A vorbi cu sfială, cu frică.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-l încăpea cămașa** A fi grăbit, nerăbdător.

(Exp. vb.; pop.) **A usca cămășile la același soare** (sau **pe același gard**) **cu cineva** A se trage de șireturi cu cineva.

(Loc. av.) **În cămașă** Fără altă îmbrăcăminte pe deasupra.

(Exp. vb.; inv.; fig.) **A se îmbrăca cu cămașă de gheață** A fi îngrozit de moarte.

(Sint.) *Cămașă de fier* (sau *de zale*) Platoșă.

CĂPĂTĂI *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A da** (sau **a face de**) **căpătăi** 1. A se căsători. 2. A-și asigura existența. 3. A se căpătui.

(Exp. vb.; pop.) **A avea căpătăi** A duce o viață ordonată, așezată.

(Loc. a.) **Fără căpătăi** 1. Fără rost, *neașezat, vagabond, derbedeu*. 2. Fără ocupație bine definită.

(Sint.) *Carte de căpătăi* 1. Carte fundamentală într-un domeniu sau în literatură. 2. Carte preferată, de care nu te poți despărți.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea nici coadă, nici căpătăi** A nu avea nici cap, nici coadă.

- (Loc. vb.; pop.) **A o scoate** (sau **a ieși**) **la căpătâi** **1.** A o scoate la capăt. **2.** A se înțelege cu cineva.
 (Exp. vb.; pop.) **A nu i se înțelege căpătâiul** A nu ști de unde să apuci, cum să înțelegi ceva.
- CĂPUȘĂ** *s. f.*
 (Exp. vb.; pop.) **Ce-i în gușă, și-n căpușă** Este sincer, spune tot ce gândește.
 (Exp. vb.; pop.) **A mânca precum o căpușă** A mânca mult, a nu se mai sătura.
 (Exp. vb.; pop.) **A se face căpușă** A fi sătul peste măsură.
 (Exp. vb.; pop.) **A fi ca o căpușă** A fi umflat.
- CĂRĂ** *vb.*
 (Exp. vb.; pop.) **A căra apa cu ciurul** A munci în gol, fără rezultat.
 (Exp. vb.; gmț.) **Cară apă la ceilalți** Este un copil mai mic sau mai slab decât frații lui.
 (Exp. vb.; pop.) **A căra cuiva (la) pumni** (sau **palme, gârbace** etc.) A da cuiva mai multe lovituri cu pumnul (sau cu palma, cu bicul etc.).
 (Exp. vb.; pop.) **A-l căra (pe cineva) păcatele** A fi lipsit de voință.
 (Exp. vb.; pop.) **A căra mereu la gură** A bea (sau a mânca) prea mult.
- CĂRĂRE** *s. f.*
 (Loc. av.) **Pe toate cărările** Pretutindeni.
 (Exp. vb.) **A umbla pe două cărări** **1.** A se clătina în mers. **2.** A fi beat.
 (Exp. vb.; pop.) **A-i tăia** (sau **a-i închide**) **cuiva cărarea** (sau **cărările**) A opri pe cineva să facă sau să continue un drum.
 (Exp. vb.; pop.) **A-și îndrepta cărările** A apuca într-o direcție.
 (Exp. vb.; pop.) **A-i scurta cuiva cărările** A-l omori.
- CĂRBUNE** *s. m.*
 (Exp. vb.; pop.) **L-au bătut cărbunii la cap** A fi beat.
 (Sint.) **Cărbune stins** sau **potolit** sau **acoperit** (D. oameni) **1.** Tăcut. **2.** Ascuns. **3.** Intrigant.
 (Sint.) **Cărbune de lemn** Material combustibil de culoare neagră, ușor și sfărâmicos, rezultat din arderea incompletă a lemnului, *mangal*.
 (Exp. vb.) **A cumpăra cărbuni de la faur** sau **de la faur cărbuni** A cumpăra ceva scump, la mâna a doua, nu direct de la producător.
 (Exp. vb.; d. alimente) **A se face cărbune** A se arde la gătit.
 (Exp. vb.) **A sta (ca) pe cărbuni (aprinși)** A fi foarte nerăbdător.

CĂRUȚĂ *s. f.*

- (Exp. av.) **Nici în car, nici în căruță** **1.** E nehotărât. **2.** E năzuros.
 (Exp. vb.; pop.) **A rămâne cu căruța în drum** A întrerupe o treabă începută.
 (Exp. vb.; pop.) **A se lăsa de căruță** A renunța la un lucru sau la o treabă începută.
 (Exp. vb.; pop.) **A rămâne de căruță** **1.** A rămâne în urmă. **2.** A pierde ocazia. **3.** A se face de răs, neîndeplinind un angajament.

CĂSCA *vb.*

- (Exp. vb.) **A căsca gura** **1.** A privi cu interes, cu mirare sau curiozitate naivă. **2.** A umbla fără nicio treabă, pierzând vremea.
 (Exp. vb.; pop.) **A căsca ochii** **1.** A deschide ochii tare, de mirare, (pop.) *a se holba, a se zgâi*. **2.** (P. ex.) A fi (foarte) atent.
 (Exp. vb.; fig.) **A se căsca o prăpastie (între două persoane)** A se produce o despărțire ireconciliabilă.

CĂTRE *pp.*

- (Exp. vb.; înv.) **A se duce către domnul** A muri.
 (Exp. vb.; înv.) **A privi către...** A se referi la...

CĂȚEA *s. f.*

- (Sint.) **Cățea de câine** Cățea rea.
 (Loc. vb.) **A da pe cineva cățeaua** A bate pe cineva zdravăn.
 (Loc. av.) **De-a cățeaua** Pe-o ureche, *pe-o parte*.
 (Sint.; înv.) **Om** (sau *gaură*) **cu cățea** (La jocul cu arșice) Lovitură în care ichiul ori gioala au căzut și au rămas verticale, sprijinite într-un cap.
 (Sint.) **Cățea de nouă uși** (sau *praguri*) Femeie care umblă mult pe la casele altora.

CĂȚEL *s. m.*

- (Exp. vb.; exp. av.; pop.) **(A pleca) cu cățel, cu purcel** (A pleca) cu toți ai lui și cu tot ce are.
 (Sint.) **Ușa cățelului** Ușă secretă.
 (Exp. vb.; pop.) **A asculta la cățelul-pământului** **1.** A dormi adânc, dus. **2.** A fi mort.
 (Exp. vb.; pop.; fig.) **A-i face cuiva căței pe inimă** A-l supăra rău.

CĂUȘ *s. n.*

- (Exp. vb.; pop.) **A veni sau a cădea (cuiva) drăguș la căuș** A fi nevoit să ceri ajutorul cuiva (care te are la mână, care are ceva cu tine, care nu ți-e binevoitor), *a prinde pe cineva la strâmtoare, a-i veni apa la moară*.
 (Exp. vb.; pop.) **A lua cu căușul de la inimă** A alina durerile, necazurile cuiva deodată, ca și când le-ar fi luat cu căușul, *a lua cu mâna*.

CĂUTA vb.

(Exp. vb.; pop.) **A-și căuta treaba** (sau **de treabă**) A-și vedea de treburile sale (fără a se interesa de ale altora).

(Exp. vb.; pop.) **A-și căuta calea** (sau **de cale, de drum, de ducă**) **1.** A se ocupa numai de drumul său (fără a se interesa de altceva). **2.** A pleca.

(Loc. vb.; nob.) **A-și căuta de seamă** A-și vedea de drum.

(Loc. vb.; pop.) **A-și căuta de sănătate** A se trata. (Exp. vb.; pop.) **A-și căuta de obicei** A-și vedea de interese (descurcându-se fără ajutor).

(Exp. vb.) **A-și căuta de suflet** A fi cu gândul la cele recomandate de biserică pentru nemurirea sufletului.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta de suflet unui mort** A face cele recomandate de credința religioasă pentru mântuirea sufletului mortului.

(Exp. vb.; pop.) **A-i căuta cuiva de dreptate** A se interesa de cauza cuiva, a-l ajuta să i se facă dreptate.

(Exp. vb.; gmț.) **Du-te și te caută** Ai nevoie de medic.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta o pasăre de ou** A o examina pentru a vedea dacă va face un ou.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta ouăle** A examina ouăle, pentru a vedea dacă (sunt proaspete sau) au plod.

(Exp. vb.; pop.) **A-și căuta (cu) judecata cu cineva** A avea proces cu cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A căuta pe cineva cu legea sau la judecată** A da pe cineva în judecată.

(Exp. vb.; pop.) **A se căuta 1.** A-și căuta dreptatea în justiție. **2.** A-și îngriji sănătatea.

(Exp. vb.) **A-și căuta în ochi** A se privi reciproc.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta la cineva cu ochi buni** A privi cu bunăvoință, cu dragoste pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A căuta rău** (sau **nu bine**) **cuiva** A se uita urât, cu dușmănie la cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta în coarnele cuiva sau a-i căuta (cuiva) în coarne** A răsfăța pe cineva, a-i face toate voile.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta la mâna altuia** A aștepta să-i dea alții ce-i trebuie.

(Exp. vb.; pop.) **Caută a...** Are înfățișarea, expresia ca și când...

(Exp. vb.; pop.) **Caută a băț** Dorește bătaie.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta ziua de ieri** A căuta inutil ceva ce nu se mai poate găsi.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta ceva cu lumânarea** A căuta cu tot dinadinsul.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta cuiva ceartă** (nob., de **ceartă**) sau **pricină (cu lumânarea)**, **vrajbă** A fi certăreț.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta cuiva nod în papură** A se strădui să găsească vinovat pe cel fără vină, să-i găsească cusururi pe care nu le are.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta cu gândul** A încerca să-ți aduci aminte.

(Exp. vb.; pop.) **A-i căuta cuiva prin cap 1.** A vedea dacă nu are păduchi sau lindenii. **2.** A bate.

(Exp. vb.; pop.) **A-l căuta pe cineva de lîndină** A-i căuta cuiva ceartă.

(Exp. vb.) **A căuta în cărți** A-i ghici cuiva viitorul cu cărți de joc.

CĂINE s. m.

(Exp. vb.; ir.) **A trăi** (sau **a se înțelege, a se iubi** etc.) **ca câinele cu pisica** A nu se înțelege deloc, *a nu se putea suferi, a se dușmăni.*

(Exp. vb.; fig.) **A se mânca ca câinii** A se dușmăni.

(Exp. vb.; ir.) **A tăia frunză la câini 1.** A trândăvi. **2.** A nu avea nicio ocupație.

(Exp. vb.) **A trăi ca câinele la stână** A trăi bine.

(Exp. vb.) **Nu e nici câine, nici ogar** Nu are o tră-sătură distinctivă, o situație clară.

(Exp. vb.) **Nu-i numai un câine ciont de coadă** Caracteristica, aspectul în discuție nu e distinctiv, este comun și altora.

(Exp. vb.) **(A duce) viață de câine** (A avea) viață grea, plină de lipsuri.

(Exp. vb.; ir.) **(Nu) umblă câinii cu covrigi (sau colaci) în coadă** (Nu) e raiul pe pământ, mare belșug, viață ușoară.

CĂLȚI s. m. pl.

(Sint.) *Câlți în călți* Pânză de urzeală și bătătură tot de călți.

(Sint.) *Tort în călți* Pânză cu urzeală de tort și bătătura de călți.

(Exp. vb.; reg.) **A face călți (pe cineva sau ceva)** A face fărâme.

(Exp. vb.; reg.) **A avea călți în mămăligă cu cineva** A avea o încurcătură cu cineva.

CÂMP s. n.

(Sint.) *Munca câmpului* Munci agricole.

(Sint.) *Artilerie de câmp* Artilerie care folosește tunul și obuzierul de calibru mic și care se poate deplasa pe un teren nu prea accidentat.

(Loc. av.) **În plin câmp** sau **în câmp deschis 1.** Sub cerul liber. **2.** Fără adăpost.

(Loc. av.) **Peste câmp** De-a dreptul, părăsind drumul. (Exp. vb.) **A nu da cuiva câmp** A tăia drumul cuiva.

(Exp. vb.) **A lăsa (cuiva) câmp liber** A lăsa pe cineva să acționeze, să se desfășoare, *a da frâu liber*.

(Exp. vb.) **A-și pierde câmpul** A nu mai ști drumul sau direcția.

(Loc. vb.) **A-și lua (sau a apuca) câmpii 1.** A pleca, a merge orbește, fără a ști încotro (de disperare, de durere, de mânie etc.). **2.** A ajunge la disperare.

(Sint.) **Câmp de gheață** Masă întinsă și neîntreruptă de gheață care acoperă o suprafață (în regiunile polare).

(Sint.; înv.) **Câmpul muncii** Sferă de activitate a cuiva.

(Sint.) **Câmp vizual** Porțiune de spațiu care poate fi cuprinsă cu privirea.

CÂND av.

(Loc. av.) **Când și când** sau **din când în când** Câteodată.

(Loc. av.) **Când-când, când de când** (sau, rar, **de când de când**) **1.** În orice clipă. **2.** Din clipă în clipă. **3.** Cât pe-aci.

(Loc. av.) **Când colo** (sau **acolo, încolo**) E de mirare. (Exp. vb.) **A nu avea când să...** A nu avea timpul necesar pentru a...

(Loc. av.) **Ca (și) când** Parcă.

CÂNȚA vb.

(Exp. vb.) **Joacă cum îi cântă** Face întocmai cum îi cere altcuiva.

(Exp. vb.) **A-i cânta popa la cap** A fi mort.

(Exp. vb.) **I-a cântat cucul** E sortit să fie singur ca un cuc.

(Exp. vb.) **I-a cântat pupăza și i-a spurcat** E sortit să nu îi meargă bine.

(Loc. vb.; arg.) **A cânta la chitară** A se scărpină.

CÂNTEC s. n.

(Sint.) **Cântecul lebedei** Ultima manifestare de valoare (a unui talent, a unui creator, artist etc.).

(Loc. av.) **De cântecul cucului** Degeaba.

(Sint.) **Cântecul planetelor** Muzica sferelor.

(Sint.) **Cântec bătrânesc** (sau **bătrân, vechi**) Balaadă populară veche.

(Sint.) **Cântec de dor** Poezie populară cu caracter elegiac.

(Sint.) **Cântec de lume** Poezie lirică cu caracter erotic.

(Sint.) **Cântec de mase** Cântec cu conținut patriotic, propagandistic, folosit la mitinguri, adunări populare etc.

(Sint.) **Cântec de leagăn** Cântec cu care sunt adormiți copiii mici.

(Sint.) **Cântec de jale** Bocet.

(Exp. vb.) **Vorba (sau povestea) cântecului** Cum se zice, *vorba ceea*.

(Sint.) **Cântec de stea** Cântec al colindătorilor cu steaua.

(Sint.) **Cântecul lui David** Psalm.

(Sint.) **Cântecul cel înalt** Cântarea cântărilor.

(Exp. vb.) **Așa-i cântecul** Asta-i situația.

(Exp. vb.) **A fi cu cântec** sau **a-și avea cântecul său** (D. lucruri, întâmplări, atitudini etc.) A avea istoria, tâlcul său.

CĂRĂ s. f.

(Exp. vb.) **A se ține de căra cuiva** A stăruie pe lângă cineva să facă un lucru.

(Exp. vb.) **A fi în cără cu cineva** A fi în ceartă, în dușmănie cu cineva.

CĂRCĂ s. f.

(Loc. av.) **În cărcă** În spate.

(Exp. vb.) **A lua pe cineva în cărcă 1.** A lua pe cineva sub protecția sa. **2.** A râde de cineva.

(Exp. vb.) **A avea pe cineva în cărcă** A o păți cu cineva.

(Sint.) **Cărcă de struguri** Ciorchine de struguri.

CĂRD s. n.

(Loc. av.) **Cu cârdul** În număr mare.

(Exp. vb.) **A se pune** (sau **a intra, a-și pune, a-și băga**) (hoii) **în cârd cu cineva** (sau **cu dracul**) A se asocia cu cineva (în vederea unor acțiuni reprobabile).

(Loc. av.) **De (la) un cârd de vreme** De un timp încoace.

CĂRLIG s. n.

(Exp. vb.) **A se face cârlig 1.** A se strâmba. **2.** A se ghemui.

(Exp. vb.) **A pune cârlig într-o acțiune** A încurca treaba, *a pune bețe-n roate*.

(Exp. vb.) **A se pune în cârlige** A face cauză comună.

(Exp. vb.) **A fi în cârlige cu cineva** A fi în strânsă prietenie cu cineva.

(Exp. vb.) **A avea coarne** A fi înșelat, *a fi încornorat*.

(Exp. vb.) **A avea cârlig la** (sau **pentru**) **cineva** A simpatiza pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A avea curs** A avea loc.

(Loc. vb.) **A avea cuviință** A fi de cuviință.

CĂRNAT s. m.

(Exp. vb.; ir.) **A (nu) ploua cu cărnați** A (nu) fi belșug mare, raiul pe pământ.

(Exp. vb.; pop.) **A lungi cârnatul** A lungi treaba, a trage de timp.

(Exp. vb.; pop.) **A fi sătul cârnat** A fi foarte sătul.

CÂRPĂ s. f.

(Exp. vb.) **A face pe cineva cârpă de șters** 1. A vorbi de rău pe cineva. 2. A batjocori pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea urechi de cârpă** A nu auzi bine.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea gură de cârpă** A nu putea păstra o taină.

(Exp. vb.; d. bărbați) **A fi (mujere sau nevastă) cu cârpa în cap** A fi frumos (fricos, sau slab) ca o femeie.

(Exp. vb.) **A pus bărbatul cârpă** Femeia comandă în casă.

(Exp. vb.) **A(-și) pune cârpă în cap** A se mărita.

(Sint.; pop.) *Cârpă de bucate* Bucată de pânză în care se transportă hrana, *merindar*.

(Sint.; inv.) *Cârpă de credință* Năframă.

CÂRPI vb.

(Exp. vb.) **A cârpi (de-a) fuga** sau **a o cârpi de fugă** A o rupe la fugă.

(Exp. vb.) **A-și cârpi viața, traiul** A-și duce traiul de pe o zi pe alta, cu greutate.

(Exp. vb.) **Pe o parte te cârpești, pe alta te rupi** Nu poți scăpa de sărăcie.

CÂT, ~Ă a., av.

(Loc. cj.) **Cât ce** Îndată ce.

(Exp. vb.) **Cât ai bate din (sau în) palme** sau **cât te-ai șterge (sau freca) la ochi, cât ai clipi din ochi**, (inv.) **cât clipeala ochiului, cât ai scăpăra din(tr-un) amnar, cât ai zice pis, cât cioara în par, cât trece cioara peste gard, cât ai potcovi puricele** 1. Foarte repede. 2. Imediat.

(Loc. cj.; reg.) **Numai cât** Doar.

(Loc. cj.) **Cu cât..., cu atât** Pe măsură ce.

(Loc. cj.) **Pe cât..., pe atât** 1. După cum. 2. Precum. 3. În măsura în care.

(Loc. av.) **Cât se poate de** sau **cât de** sau **cât mai** Foarte.

(Exp. vb.) **A țipa (sau a striga) cât îl ține gura** A striga cât se poate mai tare.

(Loc. pp.) **Cât despre (sau pentru)** În ce privește.

(Loc. av.) **Atât cât** În același grad, *în aceeași măsură ca și...*

(Loc. av.) **Atât..., cât și...** Deopotrivă.

(Loc. cj.) **Nu numai..., ci și...** Ambele alternative sunt adevărate.

(Loc. cj.) **Cu cât..., cu atât** Pe măsură ce..., *tot mai mult, progresiv*.

(Loc. av.) **Cât colo** Departe.

(Loc. av.) **Cât de colo** 1. De departe. 2. În mod clar.

(Loc. av.; pop.) **Cât colea** Aproape.

(Loc. av.) **Cât de cât** 1. Măcar. 2. Puțin de tot.

3. (Neg.) Deloc.

(Exp. av.) **Cât (e) lumea (și pământul)** 1. Totdeauna. 2. (Neg.) Niciodată.

(Exp. vb.) **Cât e ceasul?** Ce oră este (acum)?

(Exp. vb.) **În câte (ale lunii) suntem azi?** La ce dată calendaristică suntem?

(Exp. vb.) **Pe cât te prinzi?** Pe ce pui pariu?

(Exp. av.) **Câtă frunză, câtă iarbă sau câtă frunză și iarbă** O cantitate foarte mare, o mulțime nenumărată.

(Exp. p.) **Câte-n lună și-n soare (sau și-n stele), ori câte și mai câte** 1. Tot felul. 2. De toate.

(Loc. av.) **Câtă mai** (Foarte) mare.

(Exp. a.; inv.) **Câți..., toți..., câte..., toate...** Nenumărate și felurite.

CE p. rel.

(Exp. cj.) **De ce nu?** 1. Desigur, cum să nu. 2. E posibil.

(Exp. vb.) **Pe ce ne prindem?** Care este miza pariului?

(Exp. vb.) **De ce, de ne ce...** Nu mai discutăm despre cauze.

(Exp. av.) **Te miri ce** Nimica toată, *puțin*.

(Loc. av.) **Cât pe ce** Aproape, *gata-gata*.

(Loc. av.) **Din ce în ce** Tot mai mult.

(Loc. av.; pop.) **Numai ce** 1. Deodată, *pe neașteptate*. 2. Iată că...

(Exp. av.) **Pe zi ce trece (sau merge) ori de ce trece (sau merge)** Pe măsură ce trece timpul.

(Exp. vb.) **N-ai (sau n-aveți) pentru ce** Formulă de politețe prin care se răspunde cuiva care mulțumește.

(Exp. vb.) **A (nu) avea de ce** A nu exista motiv întemeiat pentru...

(Loc. cj.; inv.) **Care numai ce...** (Așa) încât...

(Loc. cj.; inv.) **Mai mult ce...** Atât numai că...

(Loc. av.; inv.) **Tocmai ce** Desigur.

(Loc. av.) **De ce..., de ce...** (sau **de aceea...**) Cu cât..., cu atât...

(Loc. av.; inv.) **Într-aceea ce** Pe când.

(Exp. av.) **Ce-i drept** 1. Într-adevăr. 2. De fapt.

(Exp. vb.) **Ce-o da târgul și norocul** Nu contează rezultatul.

(Loc. av.; înv.) **Ce cum** 1. Oricum. 2. Oricare.

(Loc. cj.) **De vreme ce** Deoarece.

(Loc. cj.; înv.) **Până când ce...** 1. Până ce. 2. După ce.

(Exp. vb.) **A (nu) ști ce și cum** A (nu) fi bine informat.

(Loc. av.; înv.) **Cu mare ce** Cu mare greutate.

CEAFĂ s. f.

(Sint.; pop.) **Gros la ceafă** 1. Bogat. 2. Cu influență.

(Sint.; pop.) **Tare de ceafă** obraznic.

(Exp. vb.) **A făcut ceafă** S-a îngrășat.

(Exp. vb.; gmț.) **A strica** sau **a scărpinga pe cineva la ceafă** A-l bate peste ceafă.

(Exp. vb.) **A-i muta cuiva ceafa** A-i da câteva palme, a-l bate.

(Exp. vb.) **Să nu ne stricăm la ceafă** Să nu ne certăm.

(Exp. vb.) **A pune la ceafă** 1. A da uitării. 2. A nu-i păsa de ceva. 3. A nesocoti un ordin.

CEAPĂ s. f.

(Sint.) **Lapte de ceapă** Suc al cepei, utilizat în medicina populară.

(Exp. vb.) **Nu plătește** (sau **nu face**, ori, rar, **nu ajunge**) **nici (cât) o ceapă degerată** (rar, **coaptă**) Nu are nicio valoare.

(Exp. vb.) **A mânca o ceapă degerată** A nu reuși.

(Exp. vb.) **L-a făcut ceapă cu apă** L-a făcut de râs.

(Exp. vb.) **Cu ochii cât ceapa** (sau **cepele**) 1. Cu ochii larg deschiși (de mirare). 2. Cu ochii umflați (de plâns).

CEAS s. n.

(Exp. vb.) **Cu un ceas mai devreme** (sau **mai curând**) 1. Cât mai repede cu putință. 2. Până nu e prea târziu.

(Exp. vb.) **În ceasul al 12-lea** În ultimul moment.

(Loc. av.; înv.) **Pe ceas** 1. La fiecare oră. 2. Îndată.

(Exp. vb.) **A închiria cu ceasul** A plăti o sumă fixată pentru a dispune de obiectul închiriat timp de o oră.

(Sint.) **Un ceas din noapte** (sau **după miezul nopții**) Prima oră a zilei.

(Exp. vb.) **Un ceas din zi** (sau **după prânz**, **după amiază**) Ora unu a zilei.

(Exp. vb.) **Cât e ceasul?** (sau, înv., **câte ceasuri sunt?**) Ce oră este?

(Loc. av.; înv.) **Mult ceas** Timp îndelungat.

(Loc. av.; înv.) **Într-o mică de ceas** Într-o clipă.

(Sint.) **Ceas bun** Moment fast (pentru a întreprinde ceva).

(Exp. vb.) **Să fie într-un ceas bun** Formulă prin care se urează cuiva succes într-o întreprindere.

(Sint.) **Ceas rău** Moment nefast (pentru a întreprinde ceva), *ceasoaiă*.

(Sint.; pop.) **Ceas rău cu lipitură** sau **ceas rău cu speriat** 1. Boală a copiilor, atribuită unor duhuri necurate, care se manifestă prin plâns în somn, tremurături, slăbiciune. 2. Epilepsie.

(Loc. av.) **În ceasul ce** (sau **care**) ori **în ce** (sau **care**) **ceas** 1. Când. 2. Atunci.

(Loc. av.; înv.) **În(tr)-acei ceas** 1. În momentul acela, *atunci*. 3. Pe loc.

(Loc. av.; înv.) **În(tr)-acest ceas** 1. În acest moment, *acum*. 2. La moment, *imediat*, *momentan*.

(Loc. av.; înv.) **În** (sau **pe**, rar **peste**) **tot ceasul** 1. Tot timpul. 2. Întotdeauna.

(Loc. av.) **Din ceas în ceas** 1. Din timp în timp, periodic. 2. Dintr-o clipă într-alta.

(Loc. av.) **Pe ceas, pe ceas** 1. Din moment în moment. 2. Mereu.

(Exp. vb.; înv.) **Într-o** (sau **pe**) **mică** (sau **nimică**) **de ceas** În fiecare moment.

(Sint.) **Ceasul nașterii** (sau **de naștere**) Moment al începutului vieții.

(Sint.) **Ceasul morții** (sau **de moarte**, ori **de apoi**) sau **cel (mai) de pe urmă** 1. Ultimul moment al vieții. 2. Agonie.

(Loc. vb.; pop.) **A se da de ceasul morții** 1. A se agita. 2. A se frământa.

(Exp. vb.) **A merge ca ceasul** (D. mașini, aparate etc.) A funcționa perfect.

CEATĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A face** (sau **a sta în**) **ceată cu cineva** A intra într-un grup oarecare, (în v.) *a se înceti*.

(Sint.; Bis.) **Ceata sfinților** Categoria oamenilor cu viață exemplară.

(Sint.; Bis.) **Cetele îngerești** sau **de îngeri** Cor al îngerilor.

(Sint.) **Cete de colindători** Grup de persoane care pleacă la colindat.

CEL, CEA art. dem.

(Sint.) **Cea lume** Lumea cealaltă, celălalt tărâm.

(Sint.) **Cel de pe** (sau **din**, **după**) **urmă** Ultimul.

(Sint.) **Cea (mai) de pe** (sau **din**, **după**) **urmă** 1. Dorință din urmă (înainte de moarte). 2. Urma urmelor.

(Loc. av.) **În cele (mai) de pe** (ori **din**, **după**) **urmă** 1. La urma urmelor. 2. În sfârșit.

(Loc. a.) **Cel de apoi** Ultimul (cu care se sfârșește lumea).

- (Loc. a.) **Cea (mai) de apoi** Cea din urmă.
 (Loc. av.) **Cel mult** 1. Maximum. 2. În cazul cel mai favorabil.
 (Loc. av.) **Cel puțin** 1. Minimum. 2. Măcar.
 (Sint.) *Cele trebuincioase* Lucrurile necesare.
 (Sint.) *Cele sfinte* Sfânta cuminecătură.
 (Sint.; euf.; pop.) *Cel pădureț* sau *cel pierit* Sifilis.
 (Sint.; euf.; pop.) *Cel adânc* (sau *fără fund*) 1. Abis. 2. Iad.
 (Sint.; pop.) *Cel alb* Înger.
 (Sint.; pop.) *Cel de sus* Dumnezeu.
 (Sint.; euf.; pop.) *Cel de pe comoară* (sau *cel cu carne, din bolovani, cu tichia, cu căciula roșie, din puț, din baltă, de pe scorbură*) Drac.

CELA, CEEA *p. dem.*

- (Loc. p.) **Toate cele** Totul.
 (Loc. p.) **Multe cele** Multe și diverse.
 (Loc. p.) **Alte cele** Altceva.
 (Loc. p.) **Ba ceea..., ba ceea** Ba una, ba alta.
 (Loc. a.; înv.) **Cealea între cealea** Deosebit de bune, de mari etc.
 (Loc. a.) **Cela de cela** Care mai de care.
 (Loc. p.; pop.) **Iasta ceea** Una-alta.
 (Loc. cj.) **Ceea ce** Ce (relativ).
 (Loc. cj.; înv.) **Ca ceia ce** 1. Ca unul care. 2. Deoarece.
 (Loc. cj.; înv.) **Pentru ceia ce** Pentru că.
 (Loc. p.; înv.) **Acela cela ce** Acela care.
 (Loc. p.; înv.) **Fiecină cela ce** Oricine.

CENTURĂ *s. f.*

- (Sint.) *Până la centură* (De la umeri) până în talie.
 (Sint.) *Centură de campion* Panglică lată cu care se încinge mijlocul câștigătorului unui campionat la box sau lupte.
 (Sint.) *Centură albă* (sau *galbenă, verde, neagră*) Centură a cărei culoare exprimă poziția unui sportiv în ierarhia luptătorilor la judo, karate.
 (Sint.) *Centură de gimnastică* Cingătoare lată folosită pentru susținerea corpului la anumite exerciții de gimnastică.
 (Sint.) *Centură de siguranță 1. Echipament individual de protecție folosit de muncitorii care lucrează la înălțime sau de acrobați. 2. Sistem de chingi cu care se prind călătorii de bancheta automobilelor, pentru a fi protejați în caz de accident.
 (Sint.) *Centură pelviană* Ansamblu al oaselor coxale ce leagă membrele inferioare de trunchi.
 (Sint.) *Centură scapulară* Ansamblu osos ce leagă membrele superioare de trunchi.*

- (Sint.) *Centură de radiații* Fiecare dintre zonele din jurul Pământului în care radiația corpusculară ionizantă este nocivă pentru cosmonauți.
 (Sint.) *Centură de fortificații, bastională, de luptă* sau *poligonală* Zonă fortificată în jurul unei localități sau unei baze militare.
 (Sint.) *Cale ferată* sau *șosea de centură* Cale ferată sau șosea care înconjoară un oraș.

CENUȘĂ *s. f.*

- (Exp. vb.) **A se alege** (sau **a nu rămâne decât**) **praf și cenușă (din ceva)** A nu se alege nimic.
 (Exp. vb.) **A nu avea nici cenușă în vatră** A fi sărac lipit pământului.
 (Exp. vb.) **A-și pune cenușă în cap** A se pocăi.
 (Exp. vb.) **A lua (a vinde) cuiva și cenușa din vatră** A-i lua (sau a-i vinde) absolut tot.
 (Exp. vb.) **A-i da (cuiva) luleaua prin cenușă** A-l terfeli, a-l face de răs.
 (Exp. vb.) **A trage cenușa (sau spuza) pe (sau sub) turta sa** A-și îngriji interesul propriu, a-și apăra cauza sa proprie.
 (Exp. vb.) **A preface în cenușă** 1. A arde. 2. A distruge cu totul.
 (Exp. vb.) **Bate para în cenușă** S-a stins focul.

CEP *s. n.*

- (Loc. vb.) **A da cep unei buți** A începe o bute plină.
 (Loc. vb.) **A pune cep unei buți** A închide, a opri scurgerea băuturii.

CER *s. n.*

- (Sint.) *Sub cer* Pe pământ.
 (Sint.) *Sub cerul liber* Fără niciun adăpost.
 (Loc. av.) **Până-i cerul** 1. Mereu. 2. (După negație) Niciodată.
 (Exp. vb.) **A răscoli cerul și pământul** A face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut).
 (Loc. av.) **Ca cerul de pământ** sau **ca de la cer la pământ** 1. La o mare distanță. 2. Cu mult superior.
 (Loc. av.) **În înaltul (ori slava) cerului** La cea mai mare înălțime.
 (Loc. av.) **Cu o falcă-n cer și cu una în pământ** 1. Furios. 2. Gata să distrugă totul în cale.
 (Exp. vb.) **Nu se face gaură (sau bortă) în cer** 1. Nu se întâmplă nimic. 2. Nu trebuie să se dea importanță faptului.
 (Exp. vb.) **A pica din cer** 1. A sosi pe neașteptate (în mod fericit). 2. A nu fi la curent cu datele situației în care a nimerit.
 (Exp. vb.) **A cădea (sau a pica) cerul pe cineva** 1. A fi foarte surprins (de un mare necaz). 2. A fi surprins într-o postură dezonorantă.

- (Exp. vb.) **Nu pică din cer** Nu vine de-a gata.
 (Exp. vb.) **A privi la cer** A fi mândru.
 (Exp. av.) **Când s-o lipi cerul de pământ** Nicio-dată.
 (Exp. vb.) **A făgădui cuiva cerul și pământul** A promite lucruri nerealizabile.
 (Sint.) *Bolta cerului* Firmament.
 (Sint.) *Păsările cerului* Păsări zburătoare.
 (Sint.) *Brâul (sau cununa) cerului* Curcubeu.
 (Exp. av.) **La poalele cerului** Departe.
 (Sint.) *Toartele (sau torțile) cerului* Margini aparente ale cerului, orizont.
 (Sint.) *Inima cerului* Centru al bolții cerești.
 (Sint.) *Crângul (sau brâul luminos al) cerului* Calea lactee.
 (Sint.) *Cerul gurii* Bolta palatină.
 (Exp. vb.) **A se ruga de cineva cu cerul și cu pământul** A se ruga cu cea mai mare stăruință.
 (Sint.) *Împărăția cerului (sau cerurilor)* Rai.
 (Exp. vb.) **A se crede în al șaptelea (sau în al nouălea) cer** A fi extrem de fericit.
 (Exp. vb.) **A ridica pe cineva în slava cerului sau a înălța pe cineva (până) la cer** A lăuda pe cineva foarte mult.
 (Exp. vb.) **Știe și toaca-n cer** Știe tot.
 (Exp. vb.) **Se crede căzut (cu hârzobul) din cer** E foarte încrezut.
- CERB/CE** *s. f.*
 (Loc. vb.; îvp.) **A cădea pe cerbicea cuiva** A lua pe cineva de după gât, *a îmbrățișa*.
 (Exp. vb.) **A pleca (a frânge, a rupe, a asupra sau a muia, a tăia) cerbicea cuiva 1.** A supune pe cineva.
2. A umili mândria cuiva.
 (Loc. a.) **A fi tare (sau vârtos) de cerbice** A fi încăpățânat.
- CERCA** *vb.*
 (Loc. vb.; înv.) **A cerca o moșie** A merge de jur-împrejurul moșiei spre a o delimita, (înv.) *a hotărnicii*.
 (Loc. vb.; înv.) **A cerca hotarele** A determina toate hotarele unei moșii, *a le hotărnicii, a pune semne*.
 (Exp. vb.; înv.) **A cerca semnele** A controla semnele prin care este delimitată o proprietate.
 (Exp. vb.) **A-și cerca norocul** A verifica dacă are noroc.
- CERE** *vb.*
 (Loc. vb.) **A cere seamă sau socoteală (cuiva sau de la cineva)** A trage pe cineva la răspundere.
 (Loc. vb.) **A-și cere seama** A-și pretinde leafa.

- (Loc. vb.; înv.) **A-și cere legea (cu cineva)** A chema pe cineva în judecată.
 (Loc. vb.; înv.) **A cere la judecată** A aduce în fața justiției, *a da în judecată*.
 (Exp. vb.) **Trebuința cere** E necesar.
 (Exp. vb.) **A cere voie** A solicita cu stăruință permisiunea de a face ceva.
 (Exp. vb.; spec.) **A cere mâna, a cere de soție (sau de nevastă)** A face unei fete sau părinților ori tutorilor ei o propunere de căsătorie, *a peți*.
 (Exp. vb.; spec.) **A se cere afară** A cere permisiunea de a se duce la WC.
 (Exp. vb.) **A cere milă (sau pomană)** A se adresa cuiva (necunoscut) pentru a primi un ajutor, *a cerși*.
- CEVA** *p. neh., av.*
 (Loc. p.) **Câteva ceva(și) 1.** Câteva, puține. **2.** (Înv.) Oarecare, *vreun*.
 (Loc. av.) **Măcar ceva 1.** Cât de puțin. **2.** (După negații) Absolut nimic.
 (Loc. a., loc. av.) **Fără ceva 1.** Incomplet. **2.** (D. oră) Încă nu fix.
 (Loc. av.) **Așa ceva 1.** Asemenea. **2.** Cam așa.
 (Loc. av.; înv.) **Alt ceva** De altfel, *oarecum*.
 (Loc. p.; înv.) **Nimic ceva(și)** (Absolut) Nimic.
 (Loc. av.; înv.) **Cu cevași** N-a lipsit mult să...
 (Loc. av.; înv.) **Nu ceva 1.** Nu puțin. **2.** Bine de tot. **3.** Nu altceva.
 (Loc. av.; reg.) **Cu nișchitu ceva de...** Cu ceva.
 (Loc. av.; reg.) **Nu... ceva 1.** Deloc, câtuși de puțin. **2.** Mai puțin de atât.
 (Loc. a.; reg.) **Mai ceva 1.** Mai de seamă. **2.** Mai frumos. **3.** Mai bun.
 (Loc. av.) **Ceva-ceva** Cât(uși) de puțin.
- CHEF** *s. n.*
 (Loc. a.) **Cu chef 1.** Bine dispus. **2.** Beat.
 (Exp. vb.) **A avea chef de ceva** A fi dispus să facă ceva.
 (Loc. vb.) **A face (pe) cheful cuiva** A-i împlini cuiva pofta, *a-i face pe plac*.
 (Exp. vb.) **A lăsa pe cineva în cheful (sau chefurile) lui** A lăsa în voia lui, în apele lui.
 (Loc. vb.) **A-și face cheful** A-și împlini pofta, capriciul, damblaua.
 (Loc. vb.) **A prinde (la) chef** A se ameți de băutură.
- CHEIE** *s. f.*
 (Sint.) *Gaura (sau, reg., borta) cheii* Gaură prin care se introduce cheia.
 (Exp. vb.; pop.) **A fi cheie de biserică** A fi fără păcat, *a fi ușă de biserică*.

(Exp. vb.) **A întoarce cheia** A schimba metodele, tratamentul, *a schimba foaia*.

(Exp. vb.) **A da cheile pe mâna cuiva** A-i încredința avutul, conducerea gospodăriei.

(Sint.) **Cheie falsă** (sau *mincinoasă*) Cheie fabricată cu ajutorul unui tipar luat după broască sau ajustată pe forma broaștei.

(Exp. vb.) **A avea cheia unei scrisori cifrate** A cunoaște sistemul convențional secret care servește la descifrare.

(Exp. vb.) **A avea două chei pentru o încuietoare** A fi șiret.

CHEL/E s. f.

(Exp. vb.) **A freca chelia cuiva** A bate zdravăn pe cineva.

(Exp. vb.) **A (i) se urca pe chelie (cuiva)** 1. A necăji pe cineva. 2. A se irita de ceva.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva ceva) pe chelie** A avea toane.

CHELTULĂ s. f.

(Exp. av.; exp. a.) **Cu cheltuială** (În mod) costisitor. (Sint.) *Bani de cheltuială* Sumă menită a fi cheltuită.

(Exp. vb.; fig.; gmț.) **A da cuiva de cheltuială** A bate zdravăn pe cineva.

(Exp. vb.) **A băga pe cineva la cheltuială** sau, i. uz, **în cheltuială** 1. A face pe cineva să cheltuiască mult. 2. A-i produce o pagubă.

(Exp. vb.) **A se pune pe cheltuieli** A cheltui mai mult decât de obicei.

CHEMA vb.

(Exp. vb.) **A fi chemat de Dumnezeu** A fi în ceasul morții.

(Exp. vb.) **A chema pe cineva la judecată** A face apel la instanța competentă.

(Exp. vb.) **A chema Camerele** A convoca parlamentul.

(Exp. vb.) **A chema sub drapel** A da ordin de prezentare la armată.

(Exp. vb.) **A chema în leafă** A angaja cu leafă (soldați mercenari).

(Exp. vb.) **Cum se cheamă** (sau *s-ar chema*) Cum se (sau s-ar) zice.

(Exp. vb.) **Se cheamă vorba că...** Se zice că...

(Exp. vb.; inv.) **A chema la catedră** A numi pe cineva într-un post de profesor (sau conferențiar) fără a-l pune să dea un examen special.

CHEREM s. m. sg.

(Loc. vb.; loc. av.) **(A fi sau a rămâne, a lăsa) la cheremul cuiva** (A fi sau a rămâne) la discreția sau la dispoziția, la bunul plac al cuiva.

(Loc. vb.) **A avea pe cineva la cherem** A avea pe cineva la mână.

(Loc. vb.; rar) **A nu-i veni cuiva la cherem** A nu-i veni la socoteală.

CHEZĂȘIE s. f.

(Loc. vb.) **A da** (inv. **a fi** sau **a pune**) **chezășie** 1. A garanta. 2. A se obliga. 3. A da amanet, *a zălogi*.

(Loc. vb.) **A pune (ceva) chezășie** A amaneta.

(Loc. vb.) **A lua pe** (inv. **în**) **chezășie** 1. A garanta pentru cineva sau ceva. 2. A lua pe răspunderea sa. (Loc. vb.) **A da pe** (sau **în**) **chezășie** A pune pe garanție, *a amaneta*.

(Loc. vb.) **A da** (pe cineva sau ceva) **în** (sau **pe**) **chezășia cuiva** A-l da pe seama, pe garanția cuiva.

(Loc. vb.; inv.) **A intra în chezășie** A da chezaș.

(Loc. vb.) **A avea chezășie** A fi garantat, acoperit.

(Sint.; inv.) *Chezășie a unei polițe* Acoperire.

(Exp. vb.; inv.) **A prezenta toate chezășiile** 1. A prezenta toate garanțiile. 2. A împlini toate condițiile.

(Loc. av.) **Pe** (sau **cu, sub**) **chezășie** 1. În schimbul unei garanții. 2. În mod sigur, garantat.

(Loc. cj.; inv.) **Cu chezășie să** (sau **ca**) Cu condiția să.

CHIBZUINȚĂ s. f.

(Exp. vb.; inv.) **A sta la chibzuință** A sta în cumpănă, a sta pe gânduri, la îndoială, *a șovăi, a se codi*.

(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau **cu**) **bună chibzuință** (D. oameni) Cumpătat, chibzuit, așezat, cu judecată.

(Loc. av.) **Cu** (**chip și**) **chibzuință** Luând în calcul toate eventualitățile, *cuminte, prudent*.

CH/CĂ s. f.

(Exp. vb.) **A face cuiva chica topor** sau **măciucă** A-l bate zdravăn.

(Exp. vb.) **A face cuiva morișcă în chică** A-l bate zdravăn.

(Exp. a.) **Tare de chică** 1. Sănătos. 2. Voinic. 3. Gras. 4. Bogat.

(Exp. vb.) **A se târăgăi de chica dracului** 1. A se trage de păr (unul pe altul). 2. A se lua la bătaie. 3. A duce trai rău (bărbatul cu nevasta).

CH/NGĂ s. f.

(Exp. vb.) **Cal bătrân cu chinga roșie** 1. Potriveală proastă. 2. Lucru ridicol.

(Exp. vb.) **A strânge** sau **a ținea în** (rar **din**) **chingi** 1. A închinga strâns calul. 2. (Fig.) A strâmtora pe cineva. 3. (Fig.) A sili pe cineva să facă o mărturisire sau să plătească. 4. (Fig.) A lua pe cineva din scurt.

(Exp. vb.) **A slăbi din chingi** 1. A lăsa chinga calului mai slobodă. 2. (Fig.) A mai lăsa pe cineva să răsuflă, a nu-l mai strâmtora așa de tare.

(Exp. vb.) **Mă țin chingile** Mă simt în putere.

CHIOR, ~OARĂ *s. m. f., a.*(Exp. vb.) **A fi de răsul chioarei 1.** A fi prăpădit.**2.** A fi de răsul lumii, de batjocură.(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) gura chioară** A vorbi prea multe.(Sint.) *Marfă chioară* Produs de calitate inferioară neevidentă.(Sint.) *Para (sau lescaie) chioară 1.* Monedă găurită.**2.** Monedă fără valoare.(Exp. vb.) **A nu avea (nici) o para chioară** A nu avea nimic.(Exp. vb.) **A da chior peste cineva** A da năvală orbește, prostește peste cineva.(Loc. vb.) **A o lua de-a chioara** A merge orbește fără a ști încotro.**CHIORĂȘ, ~Ă** *av., a.*(Exp. vb.; înv.) **A da chiorăș la (sau în) ceva** A ținti, a ochi prost (cu pușca).(Exp. vb.) **A da chiorăș pe cineva** A găsi din întâmplare pe cineva.(Exp. vb.) **A da chiorăș prin ceva** A nu se uita pe unde calcă.(Exp. vb.) **A da chiorăș unii peste alții** A se lovi unii de alții, ca orbii.**CHIP** *s. n.*(Exp. vb.; îvp.) **A se lua chipul** A se fotografia.(Loc. av.; loc a.) **În chip de...** Schimbat, transformat, deghizat în...(Loc. a.) **După (sau pre) chipul și (a)semnarea sau obrazul cuiva sau tocmai și spre chipul cuiva** După imaginea, înfățișarea cuiva, *leit*.(Loc. av.; înv.) **Singur (sau însuși) cu chipul său** El însuși, în persoană.(Loc. av.; înv.) **Despre chipul lui 1.** Cât despre el. **2.** Din partea lui.(Loc. vb.; înv.) **A avea chip** A reprezenta.(Loc. av.; înv.) **În tot chipul** În multe feluri.(Loc. s.; înv.) **Chip de grai** Expresie.(Loc. av.) **(În) fel și chip (sau în toate felurile și chipurile ori în feluri de chipuri) 1.** În tot felul. **2.** Tot felul de...(Loc. av.; înv.) **În divuri, în chipuri** În toate felurile.(Loc. av.) **În toate chipurile sau în tot chipul** În toate felurile.(Loc. pp.; înv.) **Un chip de 1.** Un fel de. **2.** Cu aspect de... **3.** Cam ca...(Loc. av.) **În sau (într-)alt chip** Altfel.(Loc. cj.) **În sau (cu) ce chip** Cum.(Loc. av.) **În (sau cu) chipul acesta sau într-acest chip** În felul acesta, *astfel*.(Loc. av.; înv.) **Într-un chip** Deopotrivă.(Loc. av.; înv.) **În tot chipul** La fel.(Loc. av.) **În multe chipuri (În) multe feluri, divers, felurit.**(Loc. cj.) **Cu chip de a (sau ca ori încât) 1.** Astfel încât. **2.** Ca să.(Loc. av.) **În (sau pre) chipul (cuiva) sau în(tr-un) chip de 1.** În calitate de... **2.** La fel cu. **3.** În loc de. **4.** Ca și când ar fi. **5.** Sub pretext de...(Loc. av.; înv.) **Ca în chip de... 1.** Ca un fel de... **2.** Sub titlul de..., sub numele de...(Loc. av.; înv.) **Chip de...** Ca un fel de...(Loc. av.; înv.) **După chip ca și...** În același fel ca și...(Loc. pp.; înv.) **Spre chipul...** **1.** Ca la... **2.** Ca pentru...(Loc. av.; înv.) **Cu chipul 1.** La fel cu. **2.** Cu înfățișarea ca...(Loc. av.; înv.) **În chip de...** Ca, în semn de...(Loc. vb.) **A afla chip (și cale)** A găsi mijlocul de a...(Loc. vb.) **A face toate chipurile** A face tot ce e cu putință, tot posibilul.(Loc. av.) **Cu orice chip sau cu (sau în) tot chipul 1.** Cu orice preț. **2.** Cu toate mijloacele posibile.**3.** Cu tot dinadinsul. **4.** În ruptul capului. **5.** Cu orice condiție. **6.** Pe toate căile.(Loc. av.) **În (cu) niciun chip sau nici într-un chip, (în) nece cu un chip 1.** În niciun caz. **2.** Cu niciun preț. **3.** Niciicum, de fel. **4.** Odată cu capul.(Loc. vb.; înv.) **Nu e (de) chip** Nu e posibil.(Loc. vb.) **A nu avea chip (să)** A nu avea posibilitatea.(Exp. vb.) **A nu avea niciun chip 1.** A nu putea face nimic. **2.** A nu mai avea încotro.(Loc. cj.) **Cu (sau rar în) chip (ca) să 1.** Pentru ca să. **2.** Cu intenția să...(Loc. cj.) **Cu chip că...** **1.** Sub pretext că... **2.** De parcă.(Loc. a.; înv.) **Cu chip 1.** De seamă. **2.** Inteligent.(Loc. av.; înv.) **În chipul cuiva** Pe seama cuiva.(Loc. cj.; înv.) **Chip că...** **1.** În semn de. **2.** În creștința că... **3.** Fiind sigur că...**CHIT/C** *s. m.*(Exp. vb.) **A tăcea ca chiticul sau a tăcea chitic** A nu spune niciun cuvânt.(Exp. vb.) **A sta (sau a rămâne) chitic** A nu se mișca.(Sint.; reg.) *Chitici de pădure* Mlădițe ale hameiului sălbatic, folosite primăvara la prepararea unor mâncăruri.

CHIU *i.*

(Exp. vb.) **Cu chiu, cu vai** sau **cu (mare) chiu și vai** sau (neobișnuit) **cu vai, cu chiu** Cu mare greutate.

(Exp. vb.) **Chiu și vai** 1. Suferință. 2. (Fig.) Sărăcie.

C/NCI *num.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi a cincea roată la car** (sau **la căruță**) 1. A se afla pe un plan secundar. 2. A fi de prisos.

(Exp. vb.; i. uz.) **A fi a cincea esență** Chintesență.

C/NE *p. int., rel.*

(Exp. i.) **Cine dracu...** (sau **naiba, amar, păcatele** etc.) 1. Exprimă mirare. 2. Exprimă ciudă. 3. Exprimă necaz. 4. Exprimă indignare.

(Exp. vb.) **Cine (mai) știe când?** (sau **cum? unde?**) Nu se cunoaște timpul, modul, locul de desfășurare a acțiunii.

(Exp. vb.) **Are** (sau **n-are**) **cine ori este** (sau **nu este**) **cine** (Nu există persoană care...

(Loc. av.; înv.) **Cine încotro** Care încotro.

(Loc. p.) **Cine și cine** Unul și altul.

(Loc. p.; rar) **Cine pe cine** Care pe care.

C/NSTE *s. f.*

(Loc. a.; pfm.) **De cinste** 1. Demn de încredere, *cinstit, onest, fidel*. 2. Onorabil. 3. (Înv.) Cast.

(Loc. av.; iuz.) **În toată cinstea** În mod sincer.

(Exp. vb.; înv.) **A fi fără (de) cinste** 1. A fi necinstit. 2. (Înv.) A fi lipsit de castitate. 3. (Înv.) A nu merita respect.

(Exp. vb.; pfm.) **A pierde cinstea** 1. A nu mai fi onest. 2. (Fig.; pfm.) A nu mai fi fecioară.

(Exp. vb.; reg.; irn.) **A da cinstea în cineva** A da foamea în cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **Pe cinstea mea!** Pe cuvântul meu!

(Exp. vb.; pfm.) **A-și da cuvântul de cinste** A jura.

(Loc. av.; înv.) **Cu cinste** 1. Politicos. 2. (Pfm.) În mod onorabil.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi vai de cinstea cuiva** A nu avea nicio trecere.

(Exp. vb.; pfm.) **A da cinstea pe rușine** 1. A se face de rușine. 2. A se compromite. 3. (Rar) A se păcăli.

(Loc. av.) **În cinstea (cuiva sau a ceva)** Spre lauda (cuiva sau a ceva).

(Exp. vb.; pfm.) **A-i face cinste (cuiva)** 1. A-i face (cuiva) onoare. 2. A oferi cuiva de băut (și de mâncat) într-un local, gratis, *a trata, a cinsti*.

(Sint.; pfm.) **Cinstea miresei** Daruri ce se aduc la masa de nuntă.

(Loc. a.; pfm.) **Pe cinste** 1. Bun. 2. Frumos. 3. Grozav.

(Sint.; pfm.) **Capul cinstei** Loc de frunte la ospăț.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi plin de cinste** A fi beat.

(Exp. vb.; pfm.) **A bea în cinstea cuiva** A ridica paharul făcând urări de bine pentru cineva, mulțumindu-i.

(Sint.; pop.) **Cinstea casei** Masă.

(Exp. vb.) **A avea cinstea să...** (sau **a..., de a...**) A avea onoarea.

(Loc. av.; îvp.) **În cinste** 1. Gratis. 2. În zadar.

CIOARĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **I-a mâncat cioara colacul** A murit.

(Loc. av.) **Cât** (sau **ca**) **cioara-n par** 1. Foarte puțin timp. 2. Pe apucate.

(Exp. vb.) **A sta înfipt ca cioara-n par** A fi încrezut.

(Exp. vb.) **A se da în laț ca cioara** 1. A intra orbește într-un pericol. 2. A-și face mendrele, apoi a suferi consecințele. 3. A lucra fără tragere de inimă. 4. A-și crea dificultăți.

(Loc. av.) **Ca cioara-n laț** Ca un neputincios.

CIOCAN *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A fi între ciocan și nicovală** A fi într-o situație critică.

(Exp. vb.; pop.) **A sta ciocan pe** (sau **în**) **capul cuiva** sau **cuiva la cap** A plictisi pe cineva cu insistențele.

(Loc. vb.; pop.) **A sta ciocan** 1. A sta dus pe gânduri. 2. (D. vite) A fi pătruns de frig.

(Loc. vb.; pop.) **A fi înghețat ciocan** A fi înghețat tun.

CIOCÂRLAN *s. m.*

(Exp. vb.) **A se cucuia ca un ciocârlan** A se mândri.

(Exp. vb.) **A fi ciocârlan (de beat)** sau **a fi beat cum e ciocârlanul** A fi foarte beat.

(Exp. vb.) **A prinde ciocârlanul de coadă** A se îmbăta.

CIOLAN *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) ciolan prin ciolan** A fi foarte obosit.

(Exp. vb.) **A-i putrezi (cuiva) ciolanele** 1. A fi îngropat undeva. 2. A fi mort.

(Exp. vb.) **A i se muia ciolanele** 1. A se moleși. 2. A slăbi.

(Loc. vb.) **A-și face de cap și de ciolane** 1. A se destrăbăla. 2. A-și face singur rău. 3. A avea ghinion.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) un ciolan (de ros)** A face un favor cuiva.

(Exp. vb.) **A umbla după ciolane** A cerși.

(Exp. vb.) **A fi ciolan** A fi rău.

(Exp. vb.) **A umbla cu ciolanele legate de gât** A innebuni.

(Exp. vb.) **A umbla cu ciolane în brâu** A face ceva care să înfricoșeze pe alții.

(Exp. vb.) **A fi cu ciolane în pânțec** A fi însărcinată.

CIORBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A se amesteca în ciorba cuiva** (sau **altuia**) A se amesteca (nedorit) în treburile altuia.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a băga** etc.) **pe toți într-o ciorbă** A considera și a trata la fel mai mulți oameni, de categorii diferite.

CITI *vb.*

(Exp. vb.) **A citi în stele** A fi astrolog.

(Exp. vb.; arg.) **A citi gazeta** A avea ploșnițe pe lenjerie.

CIUCĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **Asta-i ciuca lui** Țasta-i felul, năravul lui.

(Loc. vb.) **A fi în ciuca lui** A se simți bine, a fi în elementul lui.

(Loc. vb.) **A fi ciuca lui 1.** A avea toate condițiile pentru a realiza ceva, pentru a se întâmpla ceva favorabil. **2.** A fi norocul lui. **3.** A fi momentul lui.

(Loc. vb.) **A sta de** (sau **a se pune pe**) **ciuca cuiva 1.** A urmări pe cineva. **2.** A exaspera pe cineva cu insistențele.

(Loc. vb.) **A fi ciuca bătailor 1.** A primi bătaie de la toți. **2.** (Fig.) A încasa toate loviturile.

CIUDĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-i fi** (sau **a-i veni**) **cuiva ciudă** A-i părea foarte rău de ceva, a fi foarte supărat.

(Loc. av.; pfm.) **Cu ciudă** Enervat.

(Loc. av.) **În ciudă** Cu intenția de a supăra pe cineva.

(Loc. pp.) **În ciuda** Împotriva, *în contra, în pofida.*

(Loc. cj.) **În ciuda faptului că** Cu toate că, *măcar că, deși.*

(Loc. vb.; pfm.) **A face cuiva în ciudă** A necăji intenționat pe cineva.

(Loc. cj.; reg.) **Pe ciudă că...** **1.** De neaz că... **2.** Dând vina pe...

CIUPERCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Doar n-am mâncat ciuperci!** Doar n-am înnebunit!

(Exp. vb.; ir.) **(Atâta) pagubă** (sau **jaf**) **în ciuperci** Nu e nicio pagubă!

CIUR *s. n.*

(Exp. a.; înv.) **Ochi de ciur 1.** Ochi foarte mici. **2.** Ochi mijiți.

(Exp. vb.; înv.) **A vedea ca prin ciur** A vedea neclar.

(Exp. vb.; pop.) **A căra apă cu ciurul** (la nunta **cuiva**) A-și pierde timpul (degeaba).

(Loc. av.; pop.) **Cât apa-n ciur** (și **bășina-n cur** sau **ciocara-n par**) Deloc.

(Exp. vb.) **Am un ciur de noroc** N-am noroc deloc.

(Exp. vb.; pop.) **A avea un cui de ciur 1.** A avea foarte mult (mulți)... **2.** A bârfi pe cineva, găsimdu-i multe defecte.

(Exp. a.) **Dat** (sau **trecut**) **prin ciur și prin dârmon** Care a trecut prin multe, *experimentat, pățit.*

(Exp. vb.) **A da** (sau **a cerne**, înv. **a zbate**) **(și) prin** (sau **cu ori în**) **ciur și prin dârmon 1.** A alege cu grijă. **2.** A examina amănunțit pe cineva sau ceva. **3.** A bârfi pe cineva (evidențind fiecare defect).

(Exp. vb.; înv.) **A purta pe cineva ca în ciur** A necăji pe cineva.

(Loc. vb.; loc. a.; înv.) **(A fi) purtat și-n ciur, și-n veșcă 1.** (A fi) deprins cu necazurile. **2.** (A fi) om practic.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-i fi pielea nici de ciur** A nu fi bun de nimic.

(Exp. vb.; fig.) **A face (tot) ciur** A găuri în multe locuri.

(Exp. vb.) **A fi (tot sau găurit) ciur** A fi plin de găuri. (Sint.; înv.; fig.) *Ciurul lui Eratostene* Tabelul numerelor prime.

CIUREL *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A turna ciurelul** A ploua tare.

(Loc. vb.; înv.) **A-i zdrăncăni ciurelul** A se considera superior, deși nu este.

(Loc. vb.; înv.) **A face un ciurel** A lua de urechi.

CIVIL, ~Ă *s. m. f., a.*

(Sint.) *Drepturi civile* Drepturi de care se bucură o persoană (fizică sau juridică), reglementate și recunoscute ca atare.

(Sint.) *Drept civil* Ramură a dreptului care studiază și reglementează relațiile sociale (convertite în raporturi juridice) existente între persoanele fizice sau juridice dintr-un stat.

(Sint.) *Cod* (în *codice*) *civil* Culegere de norme juridice care reglementează raporturile de drept civil.

(Sint.) *Stare civilă* Situația unei persoane așa cum rezultă din actele sale privitoare la naștere, căsătorie, deces.

(Sint.) *Ofițer al stării civile*, (în *ofițer țivil*) Salariaț al unei primării însărcinat cu încheierea actelor de stare civilă.

(Sint.) *Căsătorie civilă* Căsătorie oficiată de ofițerul stării civile, potrivit legii, înaintea căsătoriei religioase.

(Sint.) *Parte civilă* Persoană care, într-un proces penal, formulează pretenții de despăgubiri pentru daunele suferite.

(Sint.) *Război civil* Conflict armat între două grupuri adverse din aceeași țară, cu scopul de a prelua puterea.

(Sint.; înv.) *Listă civilă* Sumă alocată anual de la bugetul statului pentru cheltuielile private ale regelui.

(Sint.; înv.) *Fruitele civile* Chiriile caselor, venitul rentelor etc.

(Exp. vb.) **A se constitui parte civilă (într-un proces)** A cere, la judecată, despăgubiri bănești pentru pierderile cauzate de vinovat.

(Exp. vb.) **A fi (îmbrăcat) în civil** A purta haine obișnuite.

CLACĂ s. f.

(Sint.; înv.) *Claca lui Dumnezeu* Război.

(Sint.; înv.) *Lucru de clacă* **1.** Lucru gratuit. **2.** (Fig.) Lucru făcut de mântuială.

(Exp. vb.; îvp.) **A da clacă la ceva** A se repezi mai mulți deodată, terminând repede.

(Sint.) *Vorbă de clacă* Flecăreală.

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge de clacă** A ajunge de batjocură.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și bate gura de clacă** A flecări.

(Sint.; îrg.) *Claca jocului* Petrecere organizată de un fruntaș al satului pentru o zi de secerat.

(Loc. av.) **De clacă** Degeaba.

CLANȚĂ s. f.

(Loc. a.; pop.) **Rău de clanță** Rău de gură.

(Loc. a.; pop.) **Bun de clanță** Care vorbește mult (și convingător).

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) da din clanță (sau cu clanța)** A vorbi mult (și inutil).

(Exp. vb.; pop.) **A se lua la clanță (sau a se pune în clanță)** A se certa.

CLAPĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.; pfm.) **A pune clapa** termina.

(Loc. vb.; fam.) **A trage clapa (cuiva)** **1.** A înșela pe cineva. **2.** A nu-și respecta promisiunea.

CLĂȚI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A nu se clăți niciun fir (de păr) din capul cuiva** **1.** A rămâne neatins. **2.** A nu păți nimic.

(Exp. vb.; înv.) **A clăți capul** A da din cap (de mirare, de îndoială etc.).

(Exp. vb.; înv.) **A clăți coada** (D. câine) A da din coadă.

CLĂȚINA vb.

(Exp. vb.) **A clătina capul (sau cu capul ori din cap, rar, din barbă)** A da din cap (de mirare, de îndoială etc.).

(Exp. vb.) **A se clătina (ca) dinții (babei)** A fi aproape de sfârșitul vieții.

CLEȘTE s. n.

(Exp. vb.) **A apuca (sau prinde ori strânge) pe cineva (ca) în clește** A prinde fără scăpare.

(Loc. vb.; îvp.) **A ținea clește** A face cuiva viața grea.

(Exp. vb.; îvp.) **Bun de clește** Puternic.

(Exp. vb.) **A-i scoate cuiva cuvintele (sau vorba) (din gură) cu cleștele** A sili pe cineva să vorbească.

(Exp. vb.; gmț.) **A(-i) trece (durerea de dinți) cu zeamă de clește** A merge la dentist pentru a scoate dintele.

CL/PĂ s. f.

(Loc. av.) **Într-o (sau, înv., în ori dintr-această) clipă** (inv., de ceas) sau **în clipa aceea** Imediat.

(Loc. av.) **În câteva clipe** Foarte repede.

(Loc. av.; înv.) **În toată clipa** Neîncetat.

(Loc. av.) **Din clipă în clipă** sau **dintr-o clipă în alta** Îndată.

(Exp. vb.) **O clipă!** Așteptați puțin, opriți-vă.

CLIPLEALĂ s. f.

(Loc. av.) **În(tr-o) clipeală (de ochi)** sau **în aceeași clipeală**, ori, înv., **cât(u-i) clipeala ochiului** Imediat.

(Loc. av.; înv.) **În toată clipeala (de ochi)** În orice moment.

CLOPOT s. n.

(Exp. vb.; fam.) **Leacu-i zeamă de clopot** Leacul bolii e moartea.

(Exp. vb.; îvp.) **A trage (sau a bate) clopotul de mort** A bate clopotul într-un anumit fel, pentru a anunța moartea cuiva.

(Exp. vb.; fam.; fig.) **A trage clopotul (sau clopotele)** **1.** A face public un secret. **2.** A curta o femeie.

(Loc. vb.; reg.) **A-i umbla gura în clopote** A vorbi în neștire.

(Exp. vb.; îvp.) **A avea (mare) clopot pe cap** A avea o grijă mare.

CLOȘCĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **Fură cloșca de pe ouă sau fură ouăle de sub cloșcă** Este un hoț foarte abil.

(Exp. vb.; pop.) **A sta cloșcă** A sta nemișcat.

(Exp. vb.; pop.; ir.) **Negustor de piei de cloșcă** Persoană neserioasă, care se dă drept altceva decât este.

COACE vb.

(Exp. vb.) **A i-o coace** sau, înv., **a-i coace turta** A pregăti cuiva o neplăcere sau pieirea.

(Exp. vb.; înv.) **A coace pe cineva** A pândi pe cineva spre a se răzbuna.

(Loc. vb.) **A coace somnul** A dormi (mult).

(Exp. vb.; înv.) **A coace pe cineva la inimă** A dori răul cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A aștepta (sau a lăsa) până se coace pietroiul** A nu exista nicio speranță.

(Exp. vb.; îvp.) **A mai gusta, până s-o coace** A avea răbdare.

(Exp. vb.; îrg.) **A se coace-pălește** A se pârgui.

COADĂ s. f.

(Sint.; pop.) **Coadă de vită** Vită (slabă).

(Loc. a.) **Cu coadă** Codat.

(Loc. av., d. competitori) **La (sau în) coadă** Pe cel din urmă loc sau printre ultimii.

(Loc. av.) **De la coadă** De la sfârșit spre început.

(Sint.; reg.) **Coadă de câine** Om de nimic.

(Loc. a.; rar.; d. păr sau mustăți) **Coadă rățoiului** Cârlionțat.

(Loc. a.; pfm.) **(Get-beget) (de) coada vacii** Neaoș.

(Exp. vb.; pfm.) **A da din coadă 1.** (D. câini) A se gudura. **2.** (D. oameni) A linguși pe cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A fâțâi coada (ca vulpea)** A se comporta cu viclenie.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și vârî (sau a-și băga) coada ori a da cu coada** A se amesteca în chestiuni care nu-l privesc (provocând complicații).

(Exp. vb.; pfm.) **A-și vârî (sau a-și băga) dracul coada 1.** A se ivi din senin complicații într-o situație. **2.** A se urzi o intrigă.

(Exp. vb.; pop.) **A se apuca de coadă sau a încăleca pe (la) coada calului** A începe ceva într-un mod greșit.

(Exp. vb.; pfm.) **A călca șarpele (sau pe cineva) pe coadă** A supăra.

(Exp. vb.; îvp.) **A face din coadă, opincă** A face o acțiune imposibilă, zadarnică sau netemeinică.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) lega (cuiva) o tinichea (sau tinicheaua, reg. bășica ori tigva) de coadă 1.** A(-i) atribui cuiva (pe nedrept) fapte, lucruri reprobabile spre a-l compromite. **2.** A concedia (nejustificat).

(Exp. vb.; pfm.) **A pune coada pe (sau la) spinare** A o rupe la fugă.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și face coada colac** A se susține de la o răspundere.

(Loc. av.; loc. a.; pfm.) **Cu coada între picioare (sau, reg., între vine)** Rușinat.

(Exp. vb.; pfm.) **A scurta (sau a tăia) cuiva din coadă** A tempera pornirile cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A scăpa scurt din coadă** A scăpa dintr-o mare primejdie dificil și cu pagube.

(Exp. vb.; pfm.) **A ține (sau a ridica) coada sus ori a șede cu coada îmbârligată** A se mândri (nejustificat).

(Exp. vb.; pfm.) **A nu avea nici cap, nici coadă sau a fi fără cap și coadă 1.** A nu avea nicio logică. **2.** A fi alcătuit fără ordine.

(Exp. vb.; pfm.) **A trage mâța (sau dracul) de coadă** A o duce greu material.

(Exp. vb.; reg.) **Coadă-i grasă!** Cel mai important e finalul.

(Exp. vb.; pfm.) **A prinde prepeleța (sau purceaua) de coadă** A se îmbăta.

(Loc. vb.; pfm.) **A o lua de coadă** A se pune pe treabă.

(Exp. vb.; pfm.; d. femeii) **A-și vedea de coada măturii (sau tigăii)** A se ocupa de (sau a se limita la) treburile gospodărești.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (sau a rămâne) scurt în coadă** A o păți.

(Exp. vb.; pfm.) **A atârna de coadă 1.** A atribui cuiva o vină. **2.** A porecli.

(Exp. vb.; pfm.) **A strânge mâța de coadă** A constrânge.

(Exp. vb.; pfm.) **A înnoda coada la câini (sau câinii în coadă) 1.** A fi viclean. **2.** A vagabonda. **3.** A sta degeaba.

(Exp. vb.; îrg.; d. vacii) **A sta în coadă** A fi foarte slabă. (Loc. vb.; pfm.) **A da-o de coadă-n vale 1.** A eșua într-o acțiune. **2.** A sărăci.

(Loc. vb.) **A face coadă** (D. oameni) A se așeza la rând, așteptând să obțină ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se ține de coada cuiva** sau, rar, **a se ține (sau a umbla) coadă după cineva** A căuta cu insistență compania cuiva.

(Sint.; fam.) **Coadă de topor** Persoană care trădează grupul din care face parte.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i ieși (cuiva) (sau a avea) venin la coadă** A-și arăta (în final) răutatea.

(Exp. vb.; pfm.) **A împleți coadă (sau costiță) albă** (D. fete) A îmbătrâni nemăritată.

(Exp. vb.; pfm.) **A rămâne la coada sapei 1.** A sărăci. **2.** A nu se putea îmbogăți. **3.** (D. copii sau tineri) A nu-și continua studiile.

(Exp. vb.) **A trage cu coada ochiului** A privi pe furiș.

(Exp. vb.) **A face cu coada ochiului** A face (cuiva) un semn discret din ochi.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune (sau a scoate) coadă (sau cozi) cuiva 1.** A bărfi pe cineva. **2.** A batjocori pe cineva.

(Sint.; pop.) **Coadă carului sau coada trăsुरii** Parte dinapoi a trăsुरii, pe care se stă, (pop.) *codărlă, sireglă.*

(Sint.; înv.) *Coadă oștii* (sau, înv., *coada obuzului ori taberii*) Ariergardă.

(Sint.) *Coadă ochiului* Unghiul extern al ochiului.

(Sint.) *Coadă mesei* Loc unde stau cei ce nu se bucură de onoruri.

(Sint.; înv.) *Coadă de mare* Golf.

(Sint.; înv.) *Coadă la gură* Zăbală.

(Sint.; înv.) *Coadă de mătase* Panglică pentru prins părul în coadă.

(Sint.; fig.) *Minciună cu coadă* Minciună sfruntată.

(Loc. av.) **La coadă** Pe ultimul loc.

(Loc. a.) **De coadă** (î. o. c. *de frunte*) Cel mai prost, mai slab.

COAJĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A nu curăța de coajă** A spune direct.

(Exp. vb.; înv.) **A roade cojile cuiva** A fi întreținut de cineva.

(Exp. vb.; îrg.) **A prinde coarjă** A se întemeia.

(Loc. vb.; fam.) **A o lua pe coajă** A lua bătaie.

(Sint.; înv.) *Coaja terestră* Scoarța terestră.

COARDĂ s. f.

(Sint.; înv.; fig.) *Coarda (sau coardele) inimii* Sensibilitate.

(Exp. vb.; fam.) **A atinge la coarda sensibilă** (sau, înv., **simțitoare** ori **subțire**) A impresiona interlocutorul, speculând ceva la care este sensibil.

(Exp. vb.; fam.) **A întinde coarda până se rupe** (sau **plesnește**) sau **a întinde prea tare coarda** A depăși limitele îngăduite într-o anumită situație.

(Exp. vb.; înv.) **A începe** (sau **a da**) **pe altă coardă** A încerca alte mijloace (de convingere).

(Exp. vb.; înv.) **A lucra pe coarda sa** A nu se amesteca în afacerile altuia.

(Exp. vb.; înv.) **A (o) lăsa în** (sau **pe ori pre**) **coarda de (mai) jos** sau **a muia coarda** A (mai) reduce din pretenții.

(Exp. vb.; înv.) **A (o) ține în coarda de sus** A avea pretenții mari.

(Exp. vb.; înv.) **A mișca toată coarda** A face tot posibilul pentru a izbuti.

(Exp. a.) **Ca o coardă (întinsă)** Foarte încordat.

(Sint.) *Coardă vocală* Fiecare dintre formațiile ligamentoase simetrice care aparțin laringelui și care prin vibrație produc sunete.

(Sint.) *Coarda dorsală* Schelet intern situat în partea dorsală la cefalopode.

(Exp. vb.) **A ține (drumul) coardă** A merge (drept) înainte.

COARNĂ s. f.

(Exp.; pop.) **A se usca (ca o) coarnă** A se umple de zbârcituri.

(Exp. vb.; îvp.) **Câte coarne-n puțină** Mult.

(Sint.) *Poamă coarnă* Varietate de strugure de masă, cu boaba mare, lunguiată, neagră sau galbenă-verzuie și cu coaja tare.

COASĂ s. f.

(Exp. vb.; îvp.) **A bate pe cineva ca pe-o coasă rea** A nu ajunge la niciun rezultat, oricât ai încerca.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate (în gură) ca pe coasă** A bate metodic.

COASE vb.

(Exp. vb.; înv.) **A coase mâneca** Numele unui joc de copii în care prin viclenie se prinde mâneca unuia în ușă.

(Exp. vb.; înv.) **A coase petic de petic 1.** A fi zgârcit.

2. A fi sărac.

(Exp. vb.; îvp.) **A coase la oboroace** A sforăi în somn.

(Exp. vb.; îrg.) **A coase cu (sau în) cuie** A asambla scânduri, bătându-le în cuie.

(Exp. vb.; înv.) **A coase cu ochii** A privi cu atenție.

(Exp. vb.; înv.) **A coase din tunuri** (sau **cu tunurile**) A bombarda.

COASTĂ s. f.

(Sint.) *Coaste adevărate* Cele șapte coaste de sus ale omului, legate direct de stern.

(Sint.) *Coaste false (flotante* sau, pop., *neadevărate*) Coaste care nu sunt legate direct de stern.

(Exp. vb.; îvp.) **A scoate coasta de drac din femeie** A bate o femeie, atunci când e rea.

(Exp. a.; fam.) **Slab** (sau, ir., **gras**) **de-i poți număra** (sau **i se văd**) **coastele** Foarte slab.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca coaste prăjite** A nu mânca nimic, *a mânca răbdări prăjite*.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate** (sau **a freca** ori **a lăsa**) **pe cineva la trei** (sau **patru**) **coaste**, ori **a face cuiva pânțece din coaste**, ori **a-i rupe** (sau **frânge**) **coastele** A bate rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A i se lipi cuiva coastele de foame** sau **a i se lipi coastele de pânțece** ori **a avea coastele lipite** A fi foarte flămând.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea coastele lipite** A fi foarte slab.

(Sint.; înv.) *Coastele luntrei* Părți laterale ale unei bărci.

(Loc. av.; îvp.) **Pe o coastă 1.** Culcat pe o parte.

2. (Sp.) Stil de înot pe o parte.

(Exp. vb.) **A zăcea pe coaste** A zăcea culcat pe o parte.

(Exp. vb.; înv.) **A lăsa (sau a pune) pe cineva pe coaste** A face să zăcă (prin bătaie).

(Loc. vb.; îvp.) **A-și da coastele cu cineva** A se înțelege în ascuns.

(Loc. vb.; îvp.) **A da coaste** A da ascultare.

(Exp. vb.; fam.) **A avea pe cineva în coaste** A se simți stingherit în acțiuni de prezență permanentă (și indiscretă) a cuiva.

(Loc. vb.; îvp.) **A nu da cuiva din coaste** A nu da pace.

(Exp. vb.) **A-i pune cuiva sula în coaste** A obliga pe cineva să facă (fără întârziere) un lucru neplăcut (și greu).

(Sint.) *Coasta muntelui, dealului, colnicului* etc. (sau *coastă de munte, de deal* etc.) Pantă.

(Loc. av.; înv.) **De-a coasta sau din coaste** Oblic.

COBORÎ vb.

(Exp. vb.) **A coborî ochii (sau privirea)** A privi în jos (de rușine, de timiditate etc.).

(Exp. vb.) **A (nu) coborî ștacheta** A (nu) micșora nivelul pretențiilor, al exigențelor.

COBZĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A-i cânta (cuiva) din cobză** A face pe cineva să spună ceea ce are pe suflet și ceea ce nu ar vrea să se știe.

(Exp. vb.; fam.) **A duce (pe cineva) cu cobza** A amăgi, a cobzări.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face (cuiva) pântecel cobză** A bate.

(Exp. vb.; fam.) **A lega (pe cineva) cobză** A lega (pe cineva) strâns (de mâini și picioare).

(Exp. vb.; fam.) **A fi răcit cobză** A fi foarte răcit.

(Exp. vb.; ir.) **A fi gras (ca o) cobză** A fi slab și bolnăvicios.

COCOȘ s. m.

(Sint.) *Basmul (sau povestea) cu cocoșul roșu* Povestire, întâmplare fără sfârșit sau neadevărată.

(Sint.) *Pe la cocoși* Pe la ora două după miezul nopții.

(Loc. vb.) **A fi cocoș de vânt** A se potrivi întâmplărilor.

CODRU s. m.

(Exp. av.) **Ca în codru 1.** Fără să-i pese de nimeni și de nimic, nestingherit. **2.** Foarte tare.

(Sint.; mit.; pop.) *Fetele codrului* Iele.

(Sint.) *Codru de pământ* Pământ mult și bun.

(Sint.) *Popușoi codru* Porumb frumos și înalt.

(Exp. vb.) **A se duce, a se băga, a se trage, a ieși** etc. **în** sau **la codru** A se apuca de haiducie.

(Exp. vb.) **Vorbești parcă ai fi în codru 1.** Vorbești prea tare, strigi. **2.** Vorbești urât, injurios, nepoliticos.

(Exp. vb.) **Te aștept ca pe un codru verde** Te aștept cu nerăbdare, cu mult dor.

(Exp. vb.) **A visa codri verzi** A visa lucruri irealizabile.

(Exp. vb.) **E bun doar de codru** Nu e bun de muncă, ci de hoțic.

(Sint.) *Cântec de codru* Cântec bătrânesc sau doină voinicească.

(Sint.) *Hoț sau voinic de codru* Haiduc.

COFĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A pune (sau a băga pe cineva) în cofă** A întrece pe cineva (prin pricepere, prin viclenie), a *înfunda*.

(Exp. vb.) **A ploua (sau a turna) cu cofa (sau ca din cofă)** A ploua foarte tare, torențial.

(Exp. vb.) **A căuta cofe de moși** A căuta chilipir, ceva de pomană.

COJI vb.

(Exp. vb.) **A coji pe cineva în bătai** A-l bate rău.

(Exp. vb.) **A-l coji pe cineva puricii** A-l pișca rău (în timpul somnului).

COJOC s. n.

(Exp. vb.; fig.) **A avea (a găsi, a afla) ac de (sau pentru) cojocul cuiva 1.** A găsi modalitatea de a educa pe cineva. **2.** A se răzbuna pe cineva. **3.** A-i veni de hac cuiva.

(Exp. vb.; fig.) **A-și întoarce cojocul pe cealaltă parte (sau pe dos)** A-și schimba atitudinea, părerile pe neașteptate, a *întoarce foaia*.

(Exp. vb.; fig.) **A nu căuta de ce e cojocul cuiva** A-i trata egal pe toți.

(Exp. vb.; fig.) **A nu-l mai întreba pe cineva de ce i-e cojocul** A lua pe cineva prin surprindere, pe neașteptate.

(Exp. vb.; fig.) **A cunoaște cui de ce îi e cojocul** A ști cu cine ai probleme.

(Exp. vb.; fig.) **Cât îi poate cojocul** Cât poate cineva, *cât îl ține cureaua*.

(Exp. vb.; fig.) **Te mănâncă cojocul!** Nu te astâmperi, nu te potolești, vrei bătaie.

(Exp. vb.; fig.) **A scutura (cuiva) cojocul** A bate pe cineva.

(Exp. vb.; fig.) **A i se face (cuiva) pielea cojoc** A fi bătut de cineva.

(Exp. vb.; fig.) **Vai de cojocul cuiva!** Vai de pielea cuiva.

(Sint.; fig.) **Iarnă cu șapte cojoace** Iarnă foarte grea și friguroasă.

COLAC *s. m.*

(Exp. vb.; ir.) **Umblă câinii cu colacii în coadă** E belșug mare.

(Exp. vb.) **Cum e sfântul și colacul** Omagiul sau darul se măsoară după importanța persoanei, *cum e turcul și pistolul*.

(Exp. vb.) **Așteaptă ca mortul colacul** Așteaptă cu nerăbdare sau cu poftă.

(Exp. vb.) **Să dai colac (sau turtă) zilei că ai scăpat!** Să mulțumești lui Dumnezeu că ai scăpat.

(Exp. vb.) **Colac peste pupăză!** La un necaz se adaugă un alt necaz.

(Exp. vb.) **Dă-i colacul și lumânarea!** Renunță!

(Exp. vb.) **Asta-i lapte cu colac** Se întâmplă ceva plăcut, folositor.

(Exp. vb.) **A umbla după (sau a aștepta sau a veni) colaci calzi** A umbla după un lucru plăcut și de-a gata.

(Exp. vb.) **A duce pe cineva la colaci calzi** A-l duce cu vorba, *a-l purta pe la icoane*.

(Exp. vb.) **Așa colac!** Ce noroc (pe mine)!

(Exp. vb.) **A-și face coada colac** A căuta pretexte nefondate.

(Exp. vb.) **Nu i s-au prins colacii** Nu i-a mers sau n-a reușit ceva.

(Exp. vb.) **A se face (a șede) colac** A sta cu corpul încolăcit, ghemuit.

(Exp. vb.) **A aștepta (sau a primi pe cineva) cu colaci calzi** A face (cuiva) o primire bună.

COLB *s. m.*

(Exp. vb.) **A bate să-i meargă colbul** A bate zdravăn.

(Exp. vb.) **A da (unui lucru) colb** A termina repede și prost, *a da rasol*.

(Loc. vb.) **A-i da un colb 1.** A-și bate joc de cineva. **2.** A păcăli.

(Exp. vb.) **A da cuiva colb în ochi** A încerca să înșeli pe cineva despre valoarea unui lucru, unei afaceri, unui om etc.

COLEA *av.*

(Loc. av.) **Ici (și) colea (sau pe ici, pe colea)** Pe alocuri.

(Loc. av.) **De ici, (de) colea** De aici sau din altă parte.

(Exp. vb.) **Nu e de ici, de colea** Este de soi, este important, deosebit, nu oarecare.

(Loc. av.) **Ba ici, ba colea** În toate părțile, *pretutindeni*.

(Loc. av.) **Colea și colea** Rar, puțin, câte unul.

(Loc. av.) **De colea până colea** Dintr-un loc într-altul, *încoace și încolo*.

(Loc. av.) **Colea... dincolo... (dincoala...)** Pe de o parte... pe de altă parte...

(Loc. av.) **(Mai) cât colea** Prin apropiere.

(Loc. av.) **Numai colea** În imediata vecinătate.

(Loc. av.) **Mai colea de...** Puțin mai departe de..., dar totuși în apropiere de...

(Loc. a. și loc. av.) **Știi (sau știți) colea** De soi, extraordinar.

(Loc. av.) **Când colo...** De fapt...

COLIVĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A i se face cuiva coliva sau a fi cu (sau a-i bate, a-i suna, a-i juca) coliva în piept** A fi pe moarte.

(Exp. vb.) **A mirosi a colivă** A fi gata să moară.

(Loc. vb.) **A mânca coliva cuiva 1.** A-i dori moartea cuiva. **2.** A omorî pe cineva. **3.** A supraviețui cuiva.

COLIVIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i trece sau a-i trăsni cuiva ceva prin colivie** A-i trece cuiva ceva prin minte.

(Exp. vb.) **A-și pune colivie cu sticleți pe cap** A se căsători.

COLO *av.*

(Exp. vb.; pop.) **Ia uite colo! 1.** Asta-i bună! **2.** Nici nu poate fi vorba.

(Loc. av.) **De colo până colo** Dintr-un loc într-altul (fără rost).

(Loc. av.; înv.) **Colo și colo** Foarte rar.

(Loc. av.) **Pe ici, pe colo 1.** Pe alocuri. **2.** Foarte rar. **3.** Incomplet.

(Loc. av.; înv.) **Pe colo..., pe dincolo...** Într-o parte..., în alta.

(Loc. av.) **De ici, de colo** Dintr-una, dintr-alta.

(Exp. vb.) **Nu-i de ici, de colo 1.** E o persoană importantă. **2.** Este o ocazie rară.

(Loc. av.) **Cât de colo** De la mare distanță.

(Loc. av.) **Cât colo 1.** Cât se poate de departe. **2.** Unde se nimerește.

(Loc. av.; reg.) **Colo cât colo** Cât pe-acți să...

(Exp. vb.) **Auzi colo! 1.** Ce idee! **2.** Nici nu poate fi vorba.

(Loc. av.) **Ici, colo 1.** Din loc în loc. **2.** (Înv.) Din când în când.

(Loc. av.) **Când colo 1.** Ca să vezi! **2.** E altfel decât era de așteptat.

COLȚ¹ *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A-și arăta colții** A manifesta o atitudine agresivă.

(Exp. vb.) **A scăpa din colții cuiva** A scăpa dintr-o mare primejdie.

(Loc. vb.) **A (se) lua în colți 1.** A (se) certa. **2.** A fi gata de a (se) bate.

(Loc. vb.) **A fi la colți** A nu se înțelege bine.

(Exp. vb.) **A avea colți** A fi obraznic.

COLȚ² *s. n.*

(Loc. a.) **În (sau cu) colțuri** Colțuros.

(Loc. av.) **În (sau din) toate colțurile (lumii)** (De) pretutindeni.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde pe cineva la colț** A prinde pe cineva la strâmtoare.

(Exp. vb.; pop.) **A da din colț în colț** A încerca orice pentru a ieși dintr-o încurcătură.

(Exp. vb.) **A pune la colț 1.** A blama. **2.** A pedepsi.

COMUN, ~Ă *a.*

(Sint.; Jur.) **Criminal de drept comun** Criminal care a comis o crimă obișnuită.

(Sint.; Gram.) **Substantiv comun** Substantiv care denumește obiecte de același fel.

(Sint.; Mat.) **Factor comun** Număr cu care se înmulțesc toți termenii unei sume.

(Sint.) **Simț comun** Bun simț.

(Exp. vb.) **A face cauză comună cu cineva** A lua partea cuiva, a apăra pe cineva într-o dispută.

(Exp. vb.) **A nu avea nimic în comun cu cineva** A nu avea nicio legătură cu cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A duce viață comună cu cineva** A trăi sub același acoperiș cu cineva, a conviețui.

(Sint.) **Loc comun** Idee cunoscută de toată lumea.

(Loc. av.) **În comun** Laolaltă.

(Exp. vb.) **A ieși din comun** A fi deosebit de ceilalți.

CONAC *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A face (sau a rândui, a strânge) conace cuiva** (ori **pentru cineva** sau **pe seama cuiva**) A așeza pe cineva într-un loc de popas.

(Exp. vb.; i. uz.) **A purta cuiva conace** sau **conacul** sau (mai nou) **a face, a găti (un) conac** sau **a vedea de un conac cuiva** sau **pentru cineva** A găsi găzduire cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A face conac** sau **a-și face conacul** A poposi, a se caza.

(Sint.; fig.) **Conacul cel de apoi** Moartea.

CONCURS *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și da concursul (cuiva sau la ceva)** A colabora.

(Loc. s.) **Concurs de împrejurări** Conjunctură.

(Sint.) **Concurs de creditori** Situație în care averea unui datornic este insuficientă pentru plățirea tuturor creditorilor.

CONDEI *s. n.*

(Sint.) **Mânuitor de condei** Scriitor.

(Exp. a.) **Ca din condei** Frumos și ordonat.

(Loc. vb.) **A trage condeiul** A înșela la socoteală.

(Loc. av.) **Dintr-un condei** Dintr-odată.

(Exp. vb.) **A avea condei** A avea talent la scris.

(Loc. vb.) **A o aduce bine din condei 1.** A vorbi sau a scrie cu meșteșug. **2.** A ieși din încurcătură prin șiretenie.

CONDIȚIE *s. f.*

(Sint.) **Condiții de mediu** Totalitatea factorilor de mediu biotici și abiotici în care trăiește o ființă.

(Sint.) **Om de condiție** Persoană însemnată, cu rang înalt în societate.

(Sint.) **Condiție sine qua non** Clauză absolut necesară la realizarea unui lucru, a unei înțelegeri etc.

(Loc. av.) **Fără condiții** Fără pretenții.

(Loc. cj.) **Cu condiția să...** **1.** Cu obligația (să)... **2.** Numai în cazul (că)...

(Sint.; Spt.) **Condiție fizică** Stare a unui sportiv din punct de vedere fizic și al pregătirii sale teoretice și practice.

CONȘTIINȚĂ *s. f.*

(Sint.) **Caz (sau proces) de conștiință** Dificultate a individului, confruntat cu o problemă morală, de a lua o hotărâre corectă.

(Sint.) **Mustrare de conștiință** Remușcare.

(Exp. vb.) **A fi cu conștiința împăcată** sau **a nu avea nimic pe conștiință** A fi convins că nu a săvârșit nimic imoral.

(Exp. vb.) **A nu fi cu conștiința împăcată** sau **a avea ceva pe conștiință** A se simți vinovat de a fi săvârșit ceva imoral.

(Exp. vb.) **A fi fără conștiință** A fi lipsit de scrupule.

(Exp. vb.) **A avea o conștiință foarte largă** A fi foarte îngăduitor cu greșelile lui sau ale altora.

(Exp. av.) **Cu mâna pe conștiință** Cu toată sinceritatea.

(Sint.) **Libertate de conștiință** Drept recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filosofică, politică etc.

(Exp. vb.; imp.) **A-și pierde conștiința** A-și pierde cunoștința.

CONT *s. n.*

(Sint.) **Curte de conturi** Instituție superioară însărcinată cu controlul și verificarea cheltuielilor publice.

(Exp. vb.) **A trece la (sau în) cont** A înscrie o notă de plată la rubrica datoriilor cuiva.

(Loc. vb.) **A cere (cuiva) cont** A trage pe cineva la răspundere pentru cele spuse sau făcute.

(Loc. vb.; înv.) **A da (cuiva) cont** A da cuiva lămuriri asupra faptelor sau socotelilor sale, *a se justifica*.

(Loc. vb.) **A ține cont (de ceva)** A lua ceva în considerare.

(Exp. av.) **Pe cont propriu** **1.** Pe propria răspundere. **2.** Independent.

(Loc. av.) **În contul (cuiva sau a ceva)** Pentru cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A vinde sau a cumpăra pe cont** A vinde sau a cumpăra pe credit, pe datorie.

CONTACT *s. n.*

(Loc. av.) **În contact cu...** **1.** În imediată apropiere de... **2.** În strânsă legătură cu...

(Sint.) **Contact electric** Legătură electrică realizată prin atingerea a două piese sau elemente conductoare.

(Loc. vb.) **A lua contact (cu cineva)** **1.** A stabili o legătură cu cineva. **2.** (Mil.) A începe primele lupte cu inamicul.

CONTENI *vb.*

(Exp. vb.) **A conteni din viață** A muri.

(Exp. vb.) **A conteni din gură** A tăcea.

CONTRA *pp.*

(Loc. av.) **Din contra** sau **din contră** Dimpotrivă.

(Loc. av.) **Pro și contra** Pentru și împotrivă.

(Loc. vb.) **A sta (în) contra** sau **de contră** sau **a pune** sau **(a se lua) în contra** (sau **de contră**) A se împotrivi.

(Exp. vb.) **A fi** sau **a se lua (în) contra cu cineva** A fi în dezacord cu cineva.

(Loc. a.) **Om de contră** Om care caută ceartă.

CONTRABANDĂ *s. f.*

(Loc. a.; d. mărfuri) **De contrabandă** **1.** Trecut sau destinat a fi trecut peste graniță în mod clandestin.

2. (Fig.) Rezultat prin înșelătorie. **3.** (Fig.) Fără valoare, fals.

(Loc. a.) **Prin contrabandă** **1.** În mod ilegal, clandestin. **2.** Pe ascuns.

(Exp. vb.) **A face contrabandă** A trece o marfă ilegal dintr-o țară în alta, fără plata taxelor vamale.

CONTRADICTORIU, -IE *a.*

(Exp. vb.) **A judeca în contradictoriu** A judeca după ce amândouă părțile din proces au fost ascultate.

(Exp. vb.) **A discuta în contradictoriu** A discuta pe față fiecare susținând un punct de vedere opus celuilalt.

(Loc. a.; loc. av.) **În contradictoriu** În opoziție cu ceva sau cu cineva.

CONTRACTA *vb.*

(Exp. vb.) **A contracta o datorie** A se împrumuta.

(Exp. vb.) **A contracta o căsătorie** A se căsători.

(Exp. vb.) **A contracta o boală** A se molipsi.

COPCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A se duce sau a merge pe copcă sau pe copci** **1.** A se duce unde este apa mai adâncă.

2. (Fig.; d. bunuri) A se pierde. **3.** (Fig.; d. oameni) A intra într-o mare încurcătură. **4.** (Fig.; d. oameni) A muri.

(Exp. vb.; rar) **A pune pe cineva pe copcă** A da gata pe cineva.

COPIL *s. m.*

(Sint.) **Copil de suflet** Copil crescut de părinți adoptivi, înfiat.

(Sint.) **Copil de trupă** Orfan crescut și educat de o unitate militară.

(Loc. av.) **De (mic) copil** Din copilărie.

(Exp. vb.) **A avea copii** **1.** A procrea. **2.** A naște.

(Exp. vb.) **A avea o casă de copii** A avea o familie foarte numeroasă.

(Exp. vb.) **A da în mintea (sau în doaga) copiilor** (D. bătrâni) A se ramoli.

(Loc. av.) **Unde și-a întărcat dracul copiii** Foarte departe.

(Loc. s.) **Răul (sau boala) copiilor** Epilepsie.

(Sint.) **Copil legitim (sau natural)** Copil născut în cadrul căsătoriei.

(Sint.) **Copil nelegitim (sau, pop., de lele, de pripas, de căpătat, din țichere)** Copil născut în afara căsătoriei.

(Sint.) **Copil din flori** Copil a cărui mamă nu este căsătorită.

(Sint.) **Copil de casă** Fiu de boier care făcea serviciul de paj la familia domnitoare sau la boierii mari.

(Sint.) **Copil de cor** Băiat care ajută preotul la diferite slujbe sau ceremonii religioase.

COPT, COAPTĂ *a.*

(Exp. vb.) **A se uita la cineva ca la un cireș copt** A avea o mare admirație pentru cineva.

(Exp. vb.) **Pică de coaptă** **1.** Excesiv de copt. **2.** (Fig.) Care întrece măsura obișnuită, culmea, formidabil.

(Exp. vb.) **A fi copt la os** **1.** A fi bătrân. **2.** (Fig.) A fi trecut prin multe.

(Exp. vb.) **A șede ca o bubă coaptă** (D. oameni) A fi gata să izbucnească.

(Exp. vb.; fig.) **A fi bubă coaptă** (D. oameni) A fi supărăcios, pus pe ceartă.

(Exp. vb.) **A umbla cu** (sau **pe lângă**) **cineva ca cu** (sau **ca pe lângă**) **o bubă coaptă** **1.** A se purta cu cineva cu grijă, pentru a nu-l supăra. **2.** A menaja pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi bolnav copt, răcit copt** sau **copt de răcit** A fi foarte bolnav, foarte răcit.

CORB *s. m.*

(Exp. vb.) **A crăpa ouăle corbului** sau **A îngheța ouăle sub corb** A fi foarte frig.

(Exp. vb.) **A face treabă** sau **slujbă ca corbul** (D. o persoană) **1.** A nu se ține de cuvânt. **2.** A nu fi de niciun ajutor.

(Loc. a.) **Negru ca corbul** Foarte negru.

CORN *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-și arăta coarnele** A se situa în apărare.

(Loc. a.; pfm.) **Cu coarne** **1.** (D. minciuni) Mare. **2.** (D. relatări) Exagerat.

(Exp. vb.; pop.) **A fi mai cu coarne decât altul** **1.** A fi mai deosebit decât alții. **2.** A fi orgolios.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) pune coarne bărbatului** A înșela.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea** (sau **a purta**) **coarne** A fi înșelat de soție.

(Exp. vb.; p. ex.) **A pune (cuiva) funia în coarne** A supune.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua în coarne** **1.** (D. vite) A împunge cu coarnele. **2.** (Fig.) A-și pune mintea cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua (cu cineva) în coarne** A se lupta cu cineva.

(Loc. vb.; pfm.) **A-i căuta (cuiva) în coarne** (sau **a căuta în coarnele cuiva**) **1.** A face pe voia cuiva. **2.** A răsfăța.

(Exp. vb.; reg.) **A băga (pe cineva) în corn de capră** A pune pe cineva în mare încurcătură.

(Loc. vb.; reg.) **A scoate (cuiva) coarne** A bârfi.

(Exp. vb.; pfm.) **A face** (sau **a scoate**) **coarne** A deveni impertinent.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și arăta coarnele** A-și manifesta dușmănia sau răutatea.

(Exp. vb.; reg.) **A-nfițe cornu-n blana patului** (sau **în pământ**) A dormi adânc.

(Exp. vb.; și ir.) **A-i merge cornul** A-i merge bine.

(Exp. vb.; înv.) **A fi la coarnele plugului** sau **a duce plugul de coarne** A fi la conducerea unei activități.

(Sint.; îrg.) **Cornul întâi** (sau **al doilea**) **al mesei** Loc de onoare.

(Sint.; îrg.) **În cornuri** (D. o cârpă) Cu cele patru colțuri legate spre a putea transporta ceva în ea.

(Sint.; îrg.) **Întuneric ca în corn** Întuneric beznă.

(Sint.; îrg.) **Coarnele mاتیței** Semne legate la cele două capete ale fundului sacului de la mاتیță, pentru ca aceasta să nu se târască prin nămol.

(Sint.; înv.) **Coarnele lumii** Puncte cardinale.

(Sint.; Mit.) **Cornul abundenței** sau (în v.) **îmbelșugării** Cornul caprei Amalihea, care a hrănit pe Jupiter, umplut cu fructe și cu flori, emblema agriculturii și comerțului.

CORP *s. n.*

(Loc. av.; loc. a.) **Corp la corp** **1.** (D. modul de desfășurare a luptelor) În luptă dreaptă, deschis, pieptis. **2.** (P. ex.) Înverșunat.

(Exp. vb.) **A face corp (comun) cu cineva** **1.** A se uni cu cineva. **2.** A se asocia cu cineva.

(Loc. a.) **De corp** Care se poartă direct pe piele.

(Sint.) **Corp străin** Particulă care se găsește într-un tot de altă natură.

(Sint.) **Corp ceresc** Astru.

(Sint.; Jur.) **Corp delict** Obiect care poartă urmele unei infracțiuni, adus în justiție ca probă materială a vinovăției acuzatului.

(Sint.) **Corp de literă** Lungimea literei, exprimată în puncte tipografice.

(Sint.) **Corp diplomatic** Totalitatea reprezentanților diplomați din alte state, acreditați pe lângă un stat.

(Sint.) **Corp elector** Totalitatea cetățenilor cu drept de vot.

(Sint.) **Corp de balet** Ansamblu de balet.

(Sint.) **Corp de armată** Mare unitate militară, cuprinzând mai multe divizii, de obicei de aceeași categorie.

(Sint.) **Corp de gardă** Clădire sau încăpere pe care o ocupă o gardă militară în timpul serviciului de pază.

CORT *s. n.*

(Exp. vb.) **A umbla cu cortul** **1.** A fi nomad. **2.** (Fig.) A hoinări.

(Exp. av.) **Ca la ușa cortului** **1.** În mod necivilizat. **2.** Dans popular cu mișcări vioaie.

(Exp. av.) **Ca la cort** Ca nomazii.

(Exp. vb.) **A fi mort în cort** A nu reacționa la nimic.

(Sint.; Bis.) **Cortul mărturie** Cortul unde se păstrau, la evrei, tablele legilor, în templu, tabernacul.

(Sint.; Bis.) **Corturile dreptilor** Rai.

COST *s. n.*

(Sint.) *Costul vieții* Totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, precum și a serviciilor utilizate de o familie într-o perioadă determinată.

(Sint.) *Preț de cost* **1.** Totalul cheltuielilor necesare în producție pentru fabricarea unui bun oarecare. **2.** Sumă de bani plătită pentru o marfă în scopul revinderii.

(Sint.) *A vinde o marfă pe cost sau la prețul de cost* A vinde o marfă fără adaos comercial.

(Sint.) *A vinde sub cost* A vinde o marfă cu un preț mai mic decât prețul de cost.

COȘ *s. n.*

(Exp. vb.) **A arunca la coș** A renunța la păstrarea unui obiect lipsit de valoare.

(Exp. vb.) **A reuși coșul** (La baschet) A reuși să marchezi un punct.

(Sint.) *Coș de raci* Unealtă din nuiete pentru prinderea racilor.

(Exp. vb.) **A băga** (sau **a turna**) **în coș** **1.** A căpăta rând la moară. **2.** A începe să macini. **3.** (Fig.) A-ți veni rândul să faci ceva.

(Exp. vb.; inv.) **I-a căzut** (sau **i-a picat**) **din coș** A sărăcit.

(Exp. vb.; inv.) **A le lua din coș** **1.** A începe să piardă din noroc. **2.** (Inv.) A da de mare necaz.

(Sint.; inv.) *Coș de piatră* Unitate de măsură a pietrei egală cu un stângen.

(Loc. a.) **Tras pe coș** Murdar.

(Exp. vb.) **A șters coșul** A pășit-o.

(Exp. a.; d. oameni) **Parcă-i pus pe coș** Slab.

(Sint.) *Coșul pieptului* Torace.

(Exp. vb.) **A fi tare în coș** **1.** A fi puternic. **2.** A fi sănătos.

(Exp. vb.) **A rupe pe cineva în coș** A-i trage cuiva o bătaie strașnică.

(Exp. vb.) **A se rupe în coș** A munci cu sârguință.

(Exp. vb.) **A fi rupt** (sau **fript**) **în coș** A fi foarte flămând, a fi prăpădit de foame și de sete.

COȘNIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Doar n-ai căzut cu coșnița din cer** **1.** Nu ești de neam mare. **2.** Nu e nimic de capul tău.

(Sint.) *Bani de* (sau *pentru*) *coșniță* Suma zilnică pentru cumpărături într-o gospodărie.

(Exp. vb.) **A face coșnița** A face cumpărăturile zilnice.

COT *s.n., s. m.*

(Loc. av.) **Cot la cot** **1.** Alături. **2.** Împreună.

(Loc. av.) **În** (sau **din**) **coate** Stând rezemat în coate. (Exp. vb.) **A da din coate** **1.** A-și face loc, împingând pe alții. **2.** (Fig.) A lupta fără scrupule pentru a parveni. **3.** A dobândi ceva prin mijloace incorecte.

(Exp. vb.) **A arăta cuiva cotul** **1.** A refuza pe cineva în mod batjocoritor. **2.** A nu lua în seamă pe cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A întoarce cotul** (sau **coatele**) **cuiva** **1.** A-l răsplăti rău. **2.** A nu asculta pe cineva.

(Loc. av.; inv.) **Din cot** În zadar.

(Exp. vb.) **A lega cot la cot** **1.** A lega un infractor cu mâinile la spate. **2.** A lega împreună mai mulți infractori.

(Loc. a.) **Fudul de coate** Sărac.

(Exp. vb.) **A-și da coate(le)** (rar, **cot**) sau, inv., **a-și da cu cotul** (unul altuia) **1.** A-și face semne de înțelegere. **2.** A se amuza în ascuns pe seama cuiva. **3.** A se alia în ascuns contra cuiva.

(Exp. vb.) **Mă doare-n cot!** Puțin îmi pasă.

(Exp. vb.) **A-și băga mâinile până-n** (sau **până la**) **coate** A fura mult și fără jenă.

(Exp. vb.) **A-și roade coatele pe băncile școlii** A învăța mulți ani.

(Exp. vb.) **A-și roade cu cineva coatele pe băncile școlii** A fi coleg de școală cu cineva.

(Exp. vb.) **A-i ieși** (sau **a scoate**) **limba de un cot** **1.** A fi în mare încurcătură. **2.** A fi foarte obosit după un efort (fizic).

(Sint.) *Trei coți de pământ* Un mormânt.

COTOR *s. n.*

(Exp. vb.; Agr.) **A ridica via la cotor** A lega via de haraci.

(Exp. vb.; arg.) **A avea cotoare** A avea bani.

(Exp. vb.; arg.) **A avea sau a face cotoară cu cineva** A avea legături de afaceri cu cineva.

COȚCĂ *s. f. „zar”.*

(Exp. vb.) **A strica coțca cuiva** A strica planurile cuiva.

(Exp. vb.) **A juca cuiva o coțcă** A păcăli pe cineva.

COVATĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **Broască cu covată** Broască țestoasă.

(Exp. vb.; reg.) **A băga pe cineva sub covată** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A bate-n sită și-n covată** **1.** A face propagandă. **2.** A se pune în mișcare.

(Exp. vb.; reg.) **A lua cu covata** A lua foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **S-a spulberat făina din covată** S-a pierdut profitul.

COVR/G *s. m.*

(Exp. vb.) **Când umblau câinii cu covrigi în coadă**

1. În vremuri de belșug. **2.** Niciodată.

(Exp. vb.) **Unde umblă câinii cu covrigi în coadă**

1. În locuri bogate. **2.** Nicăieri.

(Exp. vb.) **A ajunge sau a ieși, a scoate, a rămâne la covrigi** A ajunge foarte sărac.

(Exp. vb.) **A se face covrig** A se încovoia ca un covrig (din cauza frigului).

CRĂPA *vb.*

(Exp. vb.) **Unde dai și unde crapă** S-au obținut alte rezultate decât cele scontate.

(Exp. vb.) **Crapă lemnele (sau pietrele) de ger** sau **e un ger de crapă lemnele (sau pietrele)** E foarte frig.

(Exp. vb.) **A crăpa capul cuiva** A omorî pe cineva dintr-o lovitură la cap.

(Exp. vb.) **A-i crăpa (sau plesni) cuiva capul (de durere)** A-l dura pe cineva capul foarte tare.

(Exp. vb.) **A-i crăpa (sau plesni) cuiva obrazul (de rușine)** A-i fi foarte rușine.

(Exp. vb.) **A se crăpa de ziuă** sau **a se crăpa zorii** A se face ziuă.

(Exp. vb.) **A crăpa de frig (sau de sete, de necaz)** A-i fi cuiva foarte frig (sau sete, necaz).

CREA *vb.*

(Exp. vb.) **A crea discuții** A provoca discuții.

(Exp. vb.) **A crea un rol** A interpreta în mod original un personaj.

(Exp. vb.) **A crea cadre** A pregăti cadre pentru anumite funcții.

CREANGĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A ajunge la creangă verde** A reuși în afaceri.

(Loc. vb.) **A umbla creanga** A umbla mult și fără rost.

CREDE *vb.*

(Exp. vb.) **A nu crede ochilor** A nu crede ceea ce vede.

(Exp. vb.) **Să vezi și să nu crezi!** Este de necrezut.

(Exp. vb.) **Cred și eu!** Nu mă mir.

(Exp. vb.) **A nu-i veni a crede** A nu putea să creadă.

(Exp. vb.) **Cine te crezi?** Ești prea înfumurat.

CREDINCIOS, ~OASĂ *s. m. f., a.*

(Sint.) (*Prea*) **bun (sau drept ori bine) credincios** Ortodox.

(Sint.) **Puțin credincios** Persoană care nu crede cu tărie în Dumnezeu.

CREDINȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A avea credință** A crede.

(Exp. vb.; înv.) **A lua credința cuiva** A se încredința de devotamentul cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A-și face credință** A se încredința.

(Exp. vb.) **A fi de rea (sau de bună) credință** A (nu) fi sincer.

(Loc. a.) **De (sau cu) bună credință** Cinstit, sincer.

(Loc. a.) **De (sau cu) rea credință** Necinstit, nesincer.

(Exp. vb.; înv.) **A lua (sau a bea, a sorbi) credința** A gusta din mâncarea și băutura domnitorului pentru a se asigura că nu sunt otrăvite.

(Exp. vb.; înv.) **A fi de credință** A fi de încredere.

(Exp. vb.; înv.) **A-și pierde (sau a-și mânca, fam. a-și păpa) credința** A nu mai fi demn de încredere.

(Loc. av.; înv.) **De credință** **1.** De crezut. **2.** De încredere.

(Loc. av.; înv.) **În credință** Într-adevăr.

(Loc. a.; înv.) **Fără credință** Infidel.

(Exp. vb.; înv.) **A face (sau a-și da) credința** A se logodi.

(Exp. vb.; înv.) **A da pe credință** A da pe datorie.

(Exp. vb.; înv.) **A-și pierde credința** A-și pierde creditul.

(Exp. vb.; înv.) **A vinde pe credință** A vinde pe datorie.

(Exp. vb.; înv.) **A lua pe credință** A lua pe datorie.

(Exp. vb.; înv.) **A cumpăra pe credință** A cumpăra pe datorie.

(Sint.; liv.) **Profesiune de credință** Declarație publică a cuiva despre principiile sale (politice, religioase, artistice etc.).

(Sint.) **Dreaptă credință** Ortodoxism.

(Sint.) **Credință deșartă** Superstiție.

CREDIT *s. n.*

(Sint.) **Pe (sau în) credit** Pe datorie.

(Sint.) **Scrisoare de credit** Document care autorizează pe cineva să ridice o sumă de bani de la cel căruia îi e adresată scrisoarea.

(Sint.) **Creditul public** Încredere pe care o inspiră un stat în solvabilitatea sa pentru datoria publică.

(Exp. vb.) **A cumpăra (sau a vinde) pe credit** A cumpăra (sau a vinde) pe datorie.

(Sint.; înv.) **Stabiliment de credit** Bancă.

(Exp. vb.) **A deschide cuiva un (sau o linie de) credit** A autoriza pe cineva să ia cu împrumut de la o bancă până la o anumită sumă.

(Sint.) **Credite ordinare** Credite pentru cheltuieli obișnuite, prevăzute în buget.

(Sint.) *Credite extraordinare* Credite suplimentare, pentru cheltuieli neprevăzute.

(Sint.) *Credite deschise* Credite de care dispun ordonatorii de credit.

(Sint.) *Credite virate* Sume trecute de la un articol la altul sau de la o instituție la alta.

(Sint.) *Suplimentări de credit* Sume acordate peste creditele aprobate inițial.

CREIER *s. m.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-i zbură cuiva creierii** A-i trage un glonț în cap.

(Sint.) *Creierii munților* Vârfuri inaccesibile ale munților.

(Sint.) *Creierii codrilor* Cea mai ascunsă parte a codrilor.

(Exp. vb.) **A-și frământa creierii** A se gândi intens la ceva.

CREMENE *s. f.*

(Exp. av.) **Cât ai da (sau dai) în cremene** Într-o clipită.

(Exp. vb.; pop.) **A se face (sau a sta) cremene** A sta nemișcat.

(Sint.) *Satul sau târgul lui cremene* Loc unde nu există nicio autoritate.

(Sint.) *În cremenul munților* Loc neumblat, inaccesibil, pe stânci.

CRESCUT, ~Ă *a.*

(Loc. a.) **Bine crescut** Educat.

(Loc. a.) **Prost crescut** Needucat.

(Loc. a.) **Crescut de suflet** Înfiat.

CREȘTE *vb.*

(Exp. vb.) **(Să) crești (sau, îrg., creștere-ai) mare!** Formulă de salut sau de mulțumire (adresată unui copil).

(Loc. vb.) **A crește împrejur** A se întinde.

(Exp. vb.) **A crește văzând cu ochii (sau ca din apă)** A crește foarte repede.

(Loc. vb.; pop.) **A crește în burtă (sau a crește carnea pe cineva)** A se îngrășa (de prea multă mâncare).

(Exp. vb.; pfm.) **A crește carnea pe cineva 1.** A-i merge cuiva bine. **2.** A fi mulțumit.

(Exp. vb.; pfm.) **A crește inima din (sau în) cineva** ori **a-i crește cuiva sufletul sau pieptul** A simți o mare bucurie sau mulțumire.

CREȘTET *s. n.*

(Exp. av.) **Din (sau de la) creștet până-n tălpi** (ori **în talpă** sau **la picioare**) ori **din talpă (sau tălpi) până în creștet 1.** Peste tot corpul. **2.** De sus în jos.

(Exp. vb.) **Nu-i trece (sau nu-i vine) nici prin creștet (ori creștetul) (capului) 1.** Nu-și poate închipui. **2.** Nu-i trece prin minte.

(Exp. vb.; reg.) **A-i scoate cuiva (ceva) prin creștet 1.** A cicăli. **2.** A dojeni. **3.** A tot aminti de-o binefacere pe care a făcut-o.

CRITĂ *s. f.* „oțel”.

(Exp. vb.; înv.) **A fi om de criță** A răbda mult.

(Exp. vb.; înv.) **A fi iute ca crița** A fi harnic și vioi.

(Exp. vb.; înv.) **A fi criță și oțel** A fi energic.

(Exp. vb.; înv.) **A fi criță la minte (sau la cap)** A fi deștept.

(Loc. a.) **Beat criță** Foarte beat.

CROI *vb.*

(Loc. vb.) **A o croi la fugă** A fugi.

CRUCE *s. f.*

(Sint.) *Crucea roșie 1.* Semn distinctiv pentru spitale, ambulante, centre de asistență medicală etc. **2.** Organizație care în război are grijă de răniți și prizonieri, iar în timp de pace de sinistrați, de deținuții politici etc.

(Exp. vb.) **A fi (sau a umbla) cu crucea-n sân 1.** A fi om evlavios. **2.** A fi cinstit. **3.** (Ir.) A fi ipocrit.

(Exp. vb.) **A nu fi cruce (de-nchinat)** A nu fi cinstit.

(Exp. vb.) **A găta cu crucea** A muri.

(Exp. vb.) **A(-i) pune cruce (sau crucea ori crucile) cuiva sau la ceva 1.** A înmormânta pe cineva. **2.** A omori pe cineva (în bătaie). **3.** (Fig.) A abandona o lucrare, o întreprindere etc. **4.** (Fig.) A sfârși cu ceva.

(Exp. vb.) **A trage o cruce (sau cu crucea) peste (ceva) 1.** A tăia o inscripție cu două linii. **2.** A uita. **3.** A părăsi.

(Sint.; reg.) *Cruce de aur (în casă sau cu noi)* Invoacăție a apărării divine, când se pomenește numele diavolului.

(Sint.) *Flăcău cât o cruce (sau cruce de flăcău)* Flăcău înalt și voinic.

(Sint.) *Fată ca o cruce (sau cruce de fată) 1.* Fată bine făcută. **2.** Fată foarte frumoasă.

(Sint.) *Cruce de voinic* Bărbat viteaz și voinic.

(Sint.) *Cruce de muiere* Femeie vrednică.

(Exp. vb.; înv.) **A scoate crucile** A face o procesiune (religioasă).

(Loc. av.; înv.) **În crucile satului** În mijlocul satului. (Sint.; înv.) *Crucile mesei* Cele două părți laterale ale mesei.

(Exp. vb.; înv.) **A se pune cruce 1.** A se așeza în drumul cuiva. **2.** A încerca să oprească îndeplinirea unei acțiuni.

(Exp. vb.) **A i se face** (sau **a-i fi** ori **a-i sta**) **cuiva calea** (sau **drumul**) **cruce** (ori **cruci**) **1.** A întâlni o intersecție. **2.** (Fig.) A da de piedici. **3.** (Fig.) A nu mai ști încotro să meargă. **4.** (Fig.) A nu ști ce hotărâre să ia pentru viitor.

(Exp. vb.) **A i se face cuiva calea cruce cu cineva** A se întâlni.

(Exp. vb.) **A da cu crucea peste cineva** A întâlni (pe neașteptate).

(Exp. vb.) **A se uita în crucea cuiva** A se uita drept în ochi.

(Loc. av.) **În cruce 1.** Cruciș. **2.** (Pop.; în legătură cu „a unge”) Pe piept, pe umeri și pe genunchi.

(Sint.) **Crucea amiezii** (sau **cruce-amiazi**, **crucea miază-zi**, **crucea zilei**) În miezul zilei.

(Sint.) **Crucea nopții** Miezul nopții.

(Exp. vb.; pop.) **Uite, asta-i crucea** Hotărâre ultimă și definitivă.

(Exp. vb.) **A-și face cruce** (sau **semnul crucii**) **1.** A se închina. **2.** A fi surprins. **3.** A fi îngrozit. **4.** A mulțumi lui Dumnezeu.

(Exp. vb.) **A-și face cruce cu stânga** sau **a-și face cruce cu amândouă mâinile 1.** A se mira peste măsură. **2.** (Rar) A cobî.

(Exp. vb.) **Cruce-ajută!** Doamne ajută!

(Exp. vb.) **A înjura** sau **a sudui de cruce** sau **a ridica cuiva (sfinte) cruci** A înjura de cele sfinte.

(Loc. s.) **Ucigă-l** (sau **bată-l**) **crucea** Diavol.

CRUCIȘ av.

(Loc. av.) **În cruciș** În formă de cruce.

(Exp. vb.) **A se prinde cruciș** (D. luptători) A-și înlănțui brațele.

(Exp. vb.) **A se face cruciș** (D. drumuri) A se bifurca.

(Exp. vb.) **A se uita cruciș 1.** A privi sașiu. **2.** (Fig.) A privi dușmănos.

(Exp. pop.) **A înghiți cruciș** A se îneca.

(Loc. av.; pop.) **(În) cruciș și (în) curmeziș** Pretutindeni. **2.** În toate direcțiile. **3.** Cu de-amănuntul.

(Loc. av.; înv.) **De-a crucișul** Oblic.

(Exp. pop.) **A sta de-a crucișul, a se pune cruciș (și curmeziș),** (rar) **în lungiș și-n curmeziș** A lupta (cu toate mijloacele) împotriva a ceva.

CRUD, ~Ă a.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi cruda cu nesărata** A trăi și bine, și rău, dar mai mult rău.

(Exp. vb.; pop.) **A fi rudă pe turtă crudă** A fi rudă îndepărtată.

(Sint.) **Crudul adevăr** Realitate înfățișată fără menajamente.

(Exp. vb.) **A-i vorbi (cuiva) crud** A-i vorbi (cuiva) fără menajamente.

CUC s. m.

(Exp. vb.; pop.; gmf.) **Bată-l cucu!** **Bată-l** norocul.

(Exp. vb.; pop.; în blesteme) **N-ai mai auzi cucu!** De-ai muri până-n primăvară.

(Exp. vb.; pop.) **A fi îmbrăcată ca cucu-n pene** A fi frumos îmbrăcată.

(Exp. vb.; pop.) **A auzi-n gură ca cucu** A fi surd.

(Exp. vb.; reg.) **A sta ca cucul pe cracă 1.** A fi gata de pîecare. **2.** (Fig.) A fi gata să moară.

(Exp. vb.; pop.) **A fi sărac ca cucu** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **Lapte de cuc** Ceva imposibil.

(Exp. vb.; pop.) **A-i cânta cucul (în față sau în dreapta)** A avea noroc.

(Exp. vb.; pop.) **A-i cânta cucul în pungă** A fi sărac.

(Exp. vb.; pop.) **A-i cânta cucul în casă** A rămâne singur.

(Exp. vb.; pop.) **A avea casa cucului** A nu avea niciun adăpost.

(Exp. vb.; reg.) **A avea mila cucului** A fi fără părinți.

(Exp. vb.) **Al cucului** Al dracului.

(Exp. vb.; pop.) **A avea cap de cuc** A fi prost.

(Exp. vb.) **Cât (sau până-i) cucul** Niciodată.

(Exp. vb.) **A fi sau a (se) face cuc de beat** A fi beat peste măsură.

(Loc. vb.; loc. av.; pop.) **(A umbla) de flori de cuc** (A umbla) fără rost.

(Exp. vb.) **A sări cuc** A sări în sus.

(Exp. vb.; la jocuri de copii) **A bate** (sau **a face cu mingea cuc** A azvârli pietre sau o minge drept în sus.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A prinde mingea) din cuc** (La jocuri de copii) (A prinde mingea) din zbor.

CUGET s. n.

(Exp. vb.) **Într-un cuget** Foarte repede.

(Exp. vb.) **A-i trece (ori a-i da) cuiva prin (ori în) cuget** A-i trece prin minte.

(Loc. av.; înv.) **Cu două cugete** Șovăitor.

(Loc. av.) **A sta pe cugete 1.** A sta pe gânduri. **2.** A sta în cumpănă.

(Loc. av.) **Cu** (sau **într-un cuget** În consens.

(Exp. vb.; înv.) **Îmi bate cugetul** Mă preocupă gândul.

(Exp. vb.) **A-și pune în cuget** A intenționa.

(Sint.) **Mustrare** (sau, înv., **bătaie) de cuget** (ori **a cugetului**) Remușcare.

(Exp. vb.) **A-l muștra (pe cineva) cugetul** sau **a avea muștrări de cuget** A fi chinuit de remușcări.

CUGETĂTOR, -OARE *s. m. f.*

(Exp. a.; înv.) **Cugetător de Dumnezeu** Evlavios.

(Exp. a.; înv.) **Bun (sau de bine) ori (de) rău cugetător** Bine intenționat.

(Exp. a.; înv.) **Rău cugetător** Rău intenționat.

CUI *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și bate un cui în cap** A face ceva, a adopta o atitudine care aduce necazuri.

(Exp. vb.) **A avea nădejde pe cineva ca pe un cui de tei** A nu avea nădejde (încredere).

(Exp. vb.) **A fi (a se ști) cu (a avea, a-i sta, a-i intra) un cui la (sau în) inimă (sau în coastă)** A avea o teamă, un necaz mare.

(Exp. vb.) **A sta (sau a fi ca) pe cuie 1.** A fi nerăbdător. **2.** A nu avea astâmpăr.

(Loc. vb.) **A face cuie (de bleah)** A-i fi frig.

(Exp. vb.) **A-și pune pofta-n cui** A renunța la un lucru mult dorit.

(Exp. vb.) **A avea cui la inimă** A avea crampe la stomac.

(Sint.) **Cuiul lui Pepelea** Drept al cuiva care, printr-o interpretare abuzivă, aduce neplăceri altora.

CUIB *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și face cuib** A se stabili undeva.

(Exp. vb.) **A-și face cuib în cuibul altuia** A trăi cu soția altuia.

(Exp. vb.; reg.) **Cuibul dracului** Adulter.

CULCA *vb.*

(Exp. vb.) **A se culca pe urechea aia (sau pe cea ureche, pe urechea aceea, pe-o ureche)** A fi nepăsător.

(Exp. vb.) **Culcă-te sau poți să te culci pe o (sau pe acea) ureche** E în zadar să mai speri.

(Exp. vb.) **A se culca (odată) cu găinile** A se culca foarte devreme.

(Exp. vb.) **Mergi de te culcă!** Lasă-mă în pace.

(Exp. vb.) **A culca la pământ 1.** A doborî. **2.** A ucide.

CULME *s. f.*

(Exp. av.) **La (rar în) culme** Foarte, cât se poate de mult.

(Exp. av.) **Culmea culmilor** sau **asta-i culmea!** Nemaipomenit!

(Exp. vb.; pop.) **Ce-i pe mine, și pe culme** Asta-i tot ce am!

CUM *av.*

(Exp. vb.) **Cum de...** Cum se face că...

(Loc. av.) **(Da) cum (să sau de) nu 1.** Desigur. **2.** (Ir.) Da' de unde.

(Loc. av.) **Apoi (sau păi) cum? 1.** Desigur. **2.** (Ir.) Da' de unde.

(Exp. vb.) **Nu e cum** Nu e cu puțință.

(Loc. av.) **Cum și în ce fel 1.** Explicat. **2.** Amănușit.

(Loc. av.; loc. a.) **Nu știu cum 1.** Într-un mod ce nu poate fi definit. **2.** Bizar.

(Loc. av.) **Nici (de) cum** În niciun fel.

(Loc. av.) **Cum..., (ne)cum** sau (în v.) **cum..., cum nu** Cu orice mijloace.

(Loc. av.; în v.) **Cum mai (de)** Cât mai.

(Loc. av.) **Cine (sau care) cum** Fiecare în felul lui...

(Exp. vb.) **Cum se zice...** Adică...

(Loc. cj.; în v.) **Cum și** Ca și.

(Loc. cj.) **După (sau de) cum** De(cât) cum.

(Exp. vb.) **Cum ai (sau s-ar) zice** Ca de pildă.

(Loc. av.; în v.) **Cum nu și** De parcă nu.

(Exp. vb.) **(După) cum se cade** După obicei.

(Loc. av.; rar) **Nu (de) cum** Cu atât mai puțin.

(Exp. vb.) **Care (rar, cine) cum poate** Fiecare după cum ori cât poate.

(Exp. vb.) **A nu avea (sau ști) cum** A nu avea posibilitatea de a...

(Loc. cj.; în v.) **După cum de (mult etc.)** După cât de.

(Loc. cj.) **Nu (așa)... cum 1.** Nu atât... cât... **2.** Nu numai..., ci...

(Exp. vb.) **Cum e mai...** Cât se poate de (sau mai).

(Loc. cj.) **Care cum** Îndată ce cineva...

(Loc. cj.) **De cum, în v., (de) cumuși, îndată cum, ce cum** Îndată ce.

(Loc. cj.) **Așa(...) cum** Așa(...) încât.

(Loc. cj.) **Cum ca, cum de nu, cum ca să** Pentru ca...

(Loc. cj.; în v.) **Cum să sau așa cum să 1.** Să. **2.** (Cu valoare prezumtivă) Că.

CUMPĂNĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A arunca (ceva) în cumpănă** A aduce ceva ca argument decisiv în rezolvarea unei probleme.

(Exp. vb.; în v.) **A pune (pe cineva) în cumpănă** A pune (pe cineva) în încercătură.

(Loc. vb.) **A fi (sau a sta) în cumpănă** A șovăi.

(Loc. vb.) **A ține în cumpănă 1.** A echilibra. **2.** A cumpăni.

(Loc. av.) **În cumpănă 1.** Ținându-și echilibrul. **2.** (D. arme) În cumpănire.

(Sint.; înv.) *Cumpănă de viață* sau *de moarte*, (rar) *de pieire* Pericol de moarte.

(Sint.) *Cumpăna apelor* sau *cumpănă de ape* Punct înalt de teren de unde apele își trag izvorul și de unde se separă, pornind la vale pe unul din cele două versante.

(Sint.) *Cumpăna nopții* Miezul nopții.

CUMPĂNI vb.

(Exp. vb.) **A cumpăni (ceva) în mână** A încerca cu mâna greutatea unui obiect.

(Exp. vb.) **A cumpăni din ochi** A examina spre a stabili valoarea.

(Loc. vb.; înv.) **A se cumpăni** A fi în agonie.

(Loc. vb.; înv.) **A i se cumpăni cuiva viața** A-i fi viața în primejdie.

(Loc. vb.; înv.) **A i se cumpăni cu capul** (sau **cu moartea**) A plăti cu viața.

CUMPĂRA vb.

(Exp. vb.) **Cum am cumpărat-o, așa o vând** Repet așa cum am auzit.

(Exp. vb.) **A cumpăra cărbuni de la faur** A cumpăra scump.

(Exp. vb.) **A cumpăra vreme(a)** A câștiga timp.

(Exp. vb.; înv.) **A cumpăra venitul moșiei** A arenda.

CUMPĂRARE s. f.

(Sint.; Econ.) *Putere de cumpărare* Cantitate de mărfuri sau servicii accesibile populației.

(Sint.; Econ.) *Putere de cumpărare a banilor* Cantitate de mărfuri sau de servicii care poate fi obținută în schimbul unei unități bănești.

(Sint.; Econ.) *Vânzare - cumpărare* Transfer al proprietății unui lucru de la vânzător la cumpărător, în schimbul unui preț.

CUMPĂT s. n.

(Loc. vb.) **A sta în cumpăt** A chibzui.

(Loc. vb.) **A(-și) pierde** (sau **a prăpădi**) **cumpătul** A-și pierde calmul.

(Loc. vb.) **A(-și) ține cumpătul** A-și păstra calmul.

(Loc. vb.) **A-și căpăta cumpătul** A-și recăpăta calmul.

(Loc. av.) **Cu cumpăt (bun)** Chibzuit.

(Loc. av.) **Fără cumpăt** Neliniștit.

(Sint.; înv.) *Cumpătul vremii* Conjunctură.

(Loc. av.; înv.) **Pre supt cumpăt 1.** Pe furis. **2.** Cu vicleșug.

CUMVA av.

(Exp. vb.) **Nu (care) cumva să... 1.** În niciun caz să nu... **2.** (Interogativ) Oare nu...?

(Exp. vb.) **Nu cumva? 1.** Oare nu...? **2.** Nu prea cred.

(Loc. vb.; înv.) **Care cumva 1.** Din întâmplare. **2.** Oarecum.

(Loc. vb.; înv.) **Alt care cumva** De altfel.

CUNOAȘTE vb.

(Exp. vb.) **A (nu)-și cunoaște lungul** (sau **vârful nasului 1.** A (nu)-și da seama de ce i se cuvine. **2.** A fi obraznic.

(Exp. vb.) **A nu cunoaște** A nesocoti.

(Exp. vb.) **Nu se cunosc** Nu-și vorbesc și nu se salută.

(Exp. vb.; d. obiecte) **A nu cunoaște moarte** A fi foarte trainic.

(Exp. vb.) **A cunoaște lumea** A avea experiența vieții.

(Exp. vb.) **Pe unde trece, se cunoaște** Rezultatele activității sunt evidente.

CUNOȘTINȚĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A aduce (pe cineva) la buna sau dreapta cunoștință** A ajuta pe cineva să înțeleagă.

(Loc. vb.) **A-și veni în** (sau **la**) **cunoștință 1.** A-și da seama. **2.** A se trezi din leșin.

(Exp. vb.) **A (nu) avea ceva în cunoștință** A (nu) ști.

(Loc. vb.; înv.) **A da** (sau **a supune**) **în cunoștința cuiva** A înștiința.

(Loc. vb.) **A aduce la cunoștința cuiva** A informa.

(Exp. vb.; înv.) **A (nu) avea (mare sau desăvârșită) cunoștință de ceva** A (nu) fi bine informat despre ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A avea cunoștință de lume** A ști să se poarte, să trăiască în societate.

(Loc. vb.) **În cunoștință de cauză** Cunoscând bine un lucru, o situație.

(Loc. vb.) **A lua (la) cunoștință (de ceva) 1.** A fi înștiințat. **2.** A se informa. **3.** A accepta.

(Loc. vb.) **A face cunoștință cu cineva** A stabili o relație cu cineva.

(Loc. vb.; fam.) **A face cuiva cunoștință cu cineva** A prezenta pe cineva altcuiva.

(Loc. vb.) **A-și pierde cunoștința** A leșina.

CUNUNIE s. f.

(Loc. a.) **Cu cununie** Căsătorit religios.

(Loc. vb.) **A(-și) pune cununie pe cap** (sau **pe frunte**) A (se) cununa.

(Exp. vb.; pop.) **A-i săruta cuiva cununiile** A lua parte la cununia cuiva.

CUPTOR s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A-i cădea** (sau **a-i pica**) **pe cuptor** (D. o fată) A avea relații cu un băiat și a-l sili să o ia în căsătorie.

(Exp. vb.; pop.) **A aduce (părinților) noră pe cup-tor** A se însura.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi pe cuptor** A fi leneș.

(Exp. vb.; pop.) **A sta sau a zăcea pe cuptor** sau **a se muta de pe vatră pe cuptor** A trândăvi.

(Exp. vb.; reg.) **A fi la gură de cuptor** A fi în mare primejdie.

CUR *s. n.*

(Loc. av.) **În cur** sau **din cur** Șezând.

(Exp. vb.) **Ce-mi ești bun, dacă dormi în cur!** Ești leneș.

(Exp. a.) **Cu curul în două luntre 1.** Nehotărât. **2.** Duplicitar.

(Exp. vb.; irn.) **Capul ți-a mai fost o dată la un cur de babă** Ți-e capul prost, fără experiență.

(Loc. vb.; loc. av.) **(A se da) de-a curu-n cap** (A se da) de-a rostogolul.

(Loc. vb.) **A se da în cur și în cap** A încerca toate metodele pentru a reuși.

(Exp. vb.) **A-și da cu călcâiul în cur** A pierde vremea în zadar.

(Exp. vb.) **Nu-i dă curul de pământ (de călcâie) 1.** Nu-și vede capul de treburi. **2.** Nu mai prididește. (Exp. vb.) **A se scula cu curu-n sus** A fi prost dispus.

(Exp. vb.) **A se ține de curul cuiva** (sau **a i se băga cuiva în cur**) A lingsuși pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și pune palma în cur** A fi nepăsător.

(Exp. vb.) **A rămâne cu curul pe gheață** A rămâne rușinat.

(Exp. vb.) **Mă doare în cur (de tine)** Puțin îmi pasă de tine!

(Exp. vb.) **Ce-i pasă curului lui?** sau **curul lui și patru bani** Nu se sinchisește de nimic.

(Exp. vb.) **A pătrunde (sau a rețea) paiul cu curul, de frică** sau **A-i țâțâi curul de frică 1.** A-i fi foarte frică. **2.** A fi înspăimântat.

(Exp. vb.; fam.) **Râde lumea de tine și cu curul 1.** Ai ajuns bațjocura lumii. **2.** Ai ajuns de poveste.

(Exp. vb.) **Îți plouă și-ți ninge în cur** Ești fără chef.

(Exp. vb.; pop.) **În cur după ureche** Nu știi unde. **2.** Nicăieri.

(Exp. vb.) **A se băga (sau a se vârfi) ca rufa (sau cămașa) în curul săracului (sau ca musca în curul calului) 1.** A se băga nepoftit în vorbă. **2.** A se duce undeva neinvitat.

(Exp. vb.) **A trage prin cur** (D. haine) **1.** A uza. **2.** A murdări. **3.** A șifona.

(Exp. vb.) **A avea ceva în cur** A fi preocupat sau supărat de ceva.

(Exp. vb.) **Își mănâncă din cur 1.** (Reciproc) Sunt nedespărțiți. **2.** E zgârcit.

(Exp. vb.) **Moare în curul lui...** Nu se desparte de cineva de care este foarte apropiat.

(Exp. av.) **La curul pământului** Foarte departe.

(Exp. vb.) **A întoarce (totul) cu curu-n sus 1.** A răsturna totul. **2.** A cotrobâi.

CURAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A trece (a scrie etc.) pe curat** A transcrie ceva, fără greșală sau corectură.

(Sint.) **Piatră curată** Piatră scumpă, nestemată.

(Sint.; pop.) **Vin curat** Vin veritabil, necontrafăcut, nediluat.

(Sint.; pop.) **Bani curați** Bani obținuți prin muncă.

(Sint.; pop.) **Venit curat** Venit net.

(Sint.) **Vorbă curată** Vorbă spusă fără înconjur.

(Sint.; pop.) **Treabă curată** Situație clară.

(Sint.; pop.) **Duh curat** Duh sfânt.

(Sint.; Bis.) **Prea curata (fecioară)** Maica Domnului.

(Exp. vb.; fam.) **A nu fi (lucru) curat 1.** A fi ceva (anormal) la mijloc. **2.** A fi sub influența diavolului.

CURÂND *av.*

(Loc. av.) **Cât (și cum) mai curând** sau **cât de curând** Cât mai repede.

(Loc. av.) **În curând** În scurt timp.

(Loc. av.; înv.) **Peste curând** Degrabă.

(Loc. av.) **De curând** Nu demult.

(Loc. av.; înv.) **Până la curând** În grabă.

(Loc. av.) **Mai curând 1.** Mai degrobă. **2.** Mai ușor. **3.** Mai bucuros. **4.** Mai probabil.

(Loc. av.; înv.) **În curândă vreme** Peste puțin timp.

(Loc. av.; înv.) **De curândă vreme** sau **de curând timp** Nu de mult timp.

CURCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi (sau a sta, a umbla) ca o curcă plouată (sau beată)** A fi (sau a sta, a umbla) abătut, dezorientat, zăpăcit.

(Exp. a.) **Nici curcă, nici curcan** Lipsit de o situație precisă.

(Exp. vb.) **Râd și curcile** E din cale-afară de caraghios.

CURGE *vb.*

(Loc. vb.) **A curge gârlă** A veni din belșug.

(Exp. vb.) **Va curge multă apă pe gârlă (sau pe Dunăre)** Va trece mult timp.

(Exp. vb.) **A-i curge peticele** A fi îmbrăcat în haine zdrențăroase.

CURMEZIȘ *av.*

(Loc. av.) **De-a** (sau **în**) **curmeziș(ul)** Transversal, în diagonală.

(Loc. av.) **În cruciș** (sau **în lungiș**) **și-n curmeziș** Pretutindeni, în lung și-n lat.

CURSĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A întinde** (sau **a pune**) **cuiva o cursă** 1. A ademni pe cineva spre a-l pune în dificultate. 2. A pune pe cineva la încercare.

(Exp. vb.) **A cădea** (sau **a se prinde, a da**) **în cursă** 1. A se lăsa păcălit. 2. A intra într-o mare încercătură.

CUȘMĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea casa sub cușmă** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla** (sau **a se ruga**) **cu cușma-n mână** A se umili.

(Exp. vb.; reg.) **A-i ieși cuiva părul prin cușmă** A fi foarte sărac.

CUTIE *s. f.*

(Exp. vb.) **Scos ca din cutie** Foarte îngrijit îmbrăcat sau prezentat.

(Exp. vb.) **Capul la cutie!** 1. Ferește-ți capul. 2. (Fig.) Fii prudent!

(Sint.) **Cutie de scrisori** (sau **poștală**) 1. Cutie specială, plasată pe stradă, în care expeditorii introduc scrisorile. 2. Cutie particulară în care factorii poștali depun corespondența adusă la domiciliu.

CUȚIT *s. n.*

(Exp. vb.) **A avea pâinea și cuțitul (în mână)** 1. A avea la îndemână toate mijloacele. 2. A se putea întreține singur.

(Exp. vb.) **A fi (certat)** sau **a se avea la cuțite (cu cineva)** A fi dușman neîmpăcat (cu cineva).

(Exp. vb.) **A pune cuiva cuțitul la gât** 1. A sili (pe cineva) să facă ceva. 2. A amenința pe cineva. 3. A șantaja.

(Exp. vb.) **A-i ajunge (cuiva) cuțitul la os** 1. A nu mai putea suporta. 2. A fi într-o situație dificilă, precară.

(Exp. vb.) **(A fi) pe (o) muchie de cuțit** 1. (A se afla) într-o situație gravă, dificilă, la un pas de un deznodământ nedorit. 2. A întreprinde ceva foarte riscant.

(Exp. vb.) **A-i da** (sau **a-i trece**) **cuiva un cuțit prin inimă** 1. A simți o durere adâncă. 2. (Fig.) A fi neliniștit. 3. (Fig.) A avea un presentiment rău.

(Exp. vb.) **A descânta de cuțit** 1. A face vrăji cu un cuțit pentru a lua durerile. 2. A desface o vrăjă făcută cu un cuțit.

(Exp. vb.) **A se afla pe cuțit** A se afla în ceasul morții.

(Exp. vb.) **A pune cuiva cuțitul** A vrăji pe cineva să fie înjunghiat de un cuțit (imaginar).

(Loc. vb.) **A pune la cuțite** A învrăjbi.

CUVÂNT *s. n.*

(Exp. vb.) **A nu găsi** (sau **a nu avea**) **cuvinte** A nu fi în stare să exprimi ceea ce gândești.

(Exp. av.; exp. cj.) **Cu alte cuvinte** 1. Altfel spus. 2. În concluzie.

(Exp. av.) **Într-un** (sau **cu un**) **cuvânt** 1. Pe scurt. 2. În concluzie.

(Exp. av.) **În puține cuvinte** 1. Pe scurt. 2. În concluzie.

(Loc. av.) **Cuvânt cu** (sau **de**) **cuvânt** Fără nicio modificare, exact, fidel.

(Sint.) **Joc de cuvinte** Calambur.

(Sint.) **Cuvânt greu** Vorbă hotărâtoare.

(Sint.) **Cuvânt-înainte** Prefață.

(Sint.) **Purtător de cuvânt** Persoană autorizată să exprime în mod public punctul de vedere al forului pe care îl reprezintă.

(Exp. vb.) **A pune un cuvânt (bun)** A interveni (favorabil) pentru cineva.

(Loc. av.) **În (toată) puterea cuvântului** 1. În înțelesul adevărat. 2. Pe deplin.

(Loc. vb.) **A tăia** (sau **a curma**) **cuvântul** A întrerupe pe cineva din vorbă.

(Loc. vb.; îrg.) **A începe cuvânt** A începe vorba.

(Loc. vb.) **A cere** (sau **a da, a avea**) **cuvântul** A cere sau a da cuiva dreptul de a vorbi (într-o ședință, într-o adunare etc.).

(Loc. vb.) **A lua cuvântul** A vorbi (într-o adunare).

(Loc. vb.) **A-i lua cuiva cuvântul** A interzice cuiva să-și mai continue discursul (într-o adunare).

(Exp. vb.) **A înțelege** (sau **a ști**) **de cuvânt** A asculta de spusele, de sfaturile cuiva, fără să fie nevoie de pedeapsă.

(Sint.) **Cuvânt de ordine** Dispoziție dată de un superior.

(Sint.) **Om de cuvânt** Om care-și ține promisiunile.

(Sint.) **Cuvânt de onoare** (sau **de cinste, de om**) Promisiune care angajează cinstea cuiva.

(Exp. vb.) **A-și da cuvântul de onoare** A se angaja în mod hotărât că va face ceva.

(Exp. vb.) **A crede pe cuvânt** A crede fără a controla exactitatea spuselor.

(Exp. vb.) **A-și ține cuvântul** sau **a se ține de cuvânt** A-și îndeplini promisiunea.

(Sint.) *Schimb de cuvinte* Discuție (în contradictoriu).

(Exp. vb.) **Nu-i cuvânt** E indiscutabil.

(Loc. av.) **Cu drept cuvânt** Pe bună dreptate.

(Exp. vb.) **A avea cu cineva un cuvânt** A avea de discutat ceva cu cineva.

D

DA vb.

(Loc. vb.; îvp.) **A (se) da în fapt** A (se) declara vinovat.

(Loc. vb.) **A da goană** A goni.

(Loc. vb.) **A da în fier** A fierbe.

(Exp. vb.) **A da în mână (pe cineva cuiva)** **1.** A preda. **2.** A trăda.

(Loc. vb.; înv.) **A da meșii** A cuteza.

(Exp. vb.) **A da ninsoare** A ninge.

(Loc. vb.; pop.) **A se da pe rod** A rodi.

(Exp. vb.; arg.) **A da un fitil** A insinua.

(Loc. vb.) **A da în genunchi** A îngenunchea.

(Loc. vb.) **A da fuga** sau **a da o fugă (la...)** A fugi (undeva).

(Loc. vb.) **A da un tun** A comite o spargere, a fura, a da lovitura.

(Loc. vb.) **A da de mal** A eșua.

(Loc. vb.; înv.) **A da cu pușca** A împușca.

(Loc. vb.) **A da cu gura** A vorbi (mult).

(Loc. vb.) **A da ghes** A îndemna.

(Loc. vb.) **A da cu sâc** A face în ciudă.

(Loc. vb.) **A da fuga înapoi** A se întoarce.

(Loc. vb.) **A da peste hac** **1.** A învinge. **2.** A ucide.

(Loc. vb.) **A da de urmă** A găsi.

(Exp. vb.; înv.) **A da sunet** **1.** A suna. **2.** A răsună.

(Loc. vb.; îvp.) **A-i da de ochi** **1.** A bănuși. **2.** A-și imagina.

(Exp. vb.; pop.) **A da o săpuneală** **1.** A certa. **2.** A săpuni.

(Exp. vb.; înv.) **A da har** A proslăvi.

(Exp. vb.) **A da pedeapsă** A pedepsi.

(Loc. vb.) **A da cu huideo** A huidui.

(Loc. vb.) **A da iama** **1.** A invada. **2.** A prăda.

(Exp. vb.; pop.) **A da gura** sau **(o) gură** ori **(o) guriță** (sau **gurița** ori **buzele**) **(cuiva)** sau **a(-și) da (o) sărutare** (ori **sărutări**, **săruturi** sau **sărutat**) A (se) săruta.

(Exp. vb.) **A da țâță** sau **a da să sugă** A alăpta.

(Exp. vb.; înv.) **A da scăpare** **1.** A elibera. **2.** A salva.

(Exp. vb.) **A da socoteală** **1.** A plăti. **2.** A ispăși.

(Exp. vb.) **A da ordine** A porunci.

(Exp. vb.) **A da poruncă** A porunci.

(Exp. vb.) **A(-i) da (cuiva) papucii** **1.** A alunga (pe cineva). **2.** A părăsi pe cineva.

(Exp. vb.) **A da o masă** A invita pe cineva la masă.

(Loc. vb.; pop.) **A-și da (cu) părerea** A opina.

(Exp. vb.) **A da pace** **1.** A lăsa. **2.** A nu deranja.

(Exp. vb.) **A da o petrecere** sau **un chef** A organiza o petrecere sau un chef (în cinstea cuiva sau a ceva).

(Exp. vb.; fam.) **A da de băut** A oferi cuiva băutura (la restaurant).

(Loc. vb.) **A da dosul** (sau **dos la față**) A fugi.

(Exp. vb.) **A da (ceva) pe** (sau **în**, înv., **la**) **mâna (cuiva)** **1.** A încredința ceva (spre păstrare, supraveghere sau administrare). **2.** (Fig.) A lăsa ceva la dispoziția, la bunul plac, în voia cuiva.

(Exp. vb.; fig.) **A-i da (cuiva) de lucru** (sau **de furcă**) **1.** A pricinui cuiva bătaie de cap. **2.** A pune pe cineva în (mare) încurcătură.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) de lucru** **1.** A însărcina pe cineva cu o treabă. **2.** A-i găsi cuiva un loc de muncă. **3.** A cere cuiva un mare efort.

(Loc. vb.) **A da în folosință** sau **în funcțiune**, **în exploatare** A inaugura un magazin, o fabrică etc.

(Exp. vb.) **A da creștere** (sau **educație**) A educa.

(Exp. vb.) **A da ploaie** A ploua.
 (Exp. vb.) **A da lecții** (sau **meditații**) **1.** A preda cuiva lecții particulare. **2.** (Fam.; ir.) A sfătui.
 (Exp. vb.; fam.; fig.) **A da o lecție (cuiva)** A pedepsi pe cineva.
 (Exp. vb.; pop.) **A da ocară** A ocări.
 (Exp. vb.) **A da un impuls** A impulsiona.
 (Exp. vb.; înv.) **A da (bună) învățătură** (sau **învățăături, învățăminte**) **1.** A învăța. **2.** A sfătui.
 (Exp. vb.) **A (nu) da (destulă, deosebită) atenție** sau **a nu da nicio (ori vreo) atenție** **1.** A (nu) acorda (mare) importanță, interes, grijă unui lucru. **2.** A (nu) se ocupa de ceva.
 (Exp. vb.) **A da iertare** (sau, înv., **iertăciune**) **1.** A absolvi de o vină. **2.** A ierta. **3.** A scuza.
 (Exp. vb.) **A (-și) da întâlnire** (sau **rendez-vous**) A (-și) fixa o întâlnire.
 (Exp. vb.) **A (-i) da legătura (cuiva)** A face (cuiva) legătura telefonică, prin satelit etc.
 (Exp. vb.) **A (-i) da (cuiva) cuvântul** A permite cuiva să vorbească într-o ședință, adunare etc.
 (Exp. vb.) **A da (cuiva) frâu liber** (sau, reg., **slobod**) A lăsa pe cineva să facă ce vrea.
 (Exp. vb.) **A da ocazia** sau **prilejul** A prilejui.
 (Exp. vb.) **A -i da (cuiva) revanșa** A permite cuiva să-și ia revanșa după o înfrângere.
 (Exp. vb.) **A da (cuiva) nas** (sau **obraz**) A îngădui cuiva prea multe.
 (Exp. vb.) **A -și da arama pe față** A se demasca.
 (Exp. vb.) **A da în arendă** A arenda.
 (Exp. vb.) **A da cu (sau în) chirie** A închiria.
 (Exp. vb.) **A da (cu) împrumut** A împrumuta.
 (Exp. vb.) **A da (cuiva) un număr de ani** **1.** A aprecia cu aproximație vârsta. **2.** A aprecia cu aproximație câți ani mai are cineva de trăit.
 (Loc. vb.) **A da în primire** **1.** A preda. **2.** (Fig.) A muri.
 (Loc. vb.) **A da înapoi** (sau **îndărăt**) **1.** A înapoia. **2.** A se retrage.
 (Exp. vb.) **A da împrumut** A împrumuta.
 (Exp. vb.) **A da înștiințare** A înștiința.
 (Loc. vb.) **A da prin băț** A fi obraznic.
 (Exp. vb.) **A (-și) da acordul** A consimți.
 (Exp. vb.) **A da ajutor** A ajuta.
 (Exp. vb.) **A da povață** A povățui.
 (Exp. vb.) **A da sfatul** (sau **un sfat**) A sfătui.
 (Loc. vb.) **A da uitării** A uita.
 (Exp. vb.) **A da răgaz** A amâna.
 (Exp. vb.) **A da o explicație** A explica.
 (Loc. vb.) **A da startul** A începe.

(Loc. vb.) **A da întâietate** sau **prioritate** A permite cuiva să treacă înainte.
 (Loc. vb.) **A da voie** A permite.
 (Exp. vb.) **A da bacșiș** A oferi o sumă de bani peste cea cuvenită (pentru bune servicii) chelnerilor, taximetriștilor, hotelierilor etc.
 (Exp. vb.) **A da mită** (sau **șpagă**) A mitui (pentru a obține foloase sau avantaje necuvenite).
 (Loc. vb.) **A da viață** (sau **sufierea vieții**) **1.** A procrea. **2.** (Fig.) A crea. **3.** (Fig.) A făuri. **4.** (Fig.) A însufleți. **5.** (Fig.) A înviora.
 (Loc. vb.) **A da naștere** **1.** A naște. **2.** (Fig.) A produce. **3.** (Fig.) A determina.
 (Loc. vb.) **A -și da sfârșitul** (sau **duhul, obștescul sfârșit**) A muri.
 (Loc. vb.) **A -și da cuvântul** A promite.
 (Exp. vb.) **A da frumusețe** A înfrumuseța.
 (Loc. vb.) **A da pe piatră** (sau **pe amnar**) A ascuți.
 (Loc. vb.) **A da găuri** A găuri.
 (Loc. vb.) **A da formă** A modela.
 (Loc. vb.) **A da la rindea** A netezi cu ajutorul rindelei.
 (Loc. vb.; reg.) **A da în undă** (D. țesături) **1.** A spăla. **2.** A clăti.
 (Exp. vb.) **A da o telegramă** A telegrafia.
 (Loc. vb.) **A da un telefon** A telefona.
 (Loc. vb.) **A da greș** **1.** A greși. **2.** A eșua.
 (Loc. vb.; înv.) **A -i da (cuiva) greș** A învinui pe cineva.
 (Exp. vb.) **A da însemnătate** A acorda atenție.
 (Loc. vb.) **A da foc** A aprinde.
 (Loc. vb.; pop.) **A da bici** **1.** A biciui. **2.** (Fig.) A grăbi.
 (Exp. vb.) **A da la mână** **1.** A pune ceva la dispoziția cuiva. **2.** A înmâna ceva cuiva. **3.** A aproviziona cu materiale, în timpul lucrului.
 (Loc. vb.) **A (se) da o luptă, o bătălie** A (se) lupta, a (se) bate.
 (Exp. vb.) **A da un spectacol** (sau **o reprezentație**) A prezenta un spectacol.
 (Loc. vb.) **A se da în spectacol** A se face de râs.
 (Exp. vb.) **A da un concert** **1.** A concerta. **2.** (Fam.; fig.) A face scandal.
 (Exp. vb.) **A da (pe cineva) dezertor** A face cunoscut, în mod oficial, că cineva este dezertor.
 (Loc. vb.) **A da gata** **1.** A termina. **2.** A lichida. **3.** (Fig.) A impresiona. **4.** (Fig.) A cuceri.
 (Exp. vb.) **A da în judecată** A chema pe cineva în fața instanțelor judecătorești.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) fata de soție sau de nevastă ori a da (pe cineva) de bărbat (sau de soție)** A căsători pe cineva cu...

(Exp. vb.) **A (nu)(-și) da binecuvântarea sau consimțământul** (D. părinți) A (nu) fi de acord cu căsătoria fiilor sau ficelilor lor.

(Exp. vb.) **A da bună ziua, bună seara etc. sau a da binețe** A saluta.

(Exp. vb.) **A da onorul** A saluta unele autorități, unele evenimente deosebite, prezentând arma sau sunând din goarnă.

(Exp. av.; exp. a.) **Cum (sau din ce) dă Dumnezeu** Sărăcăcios.

(Exp. vb.; pop.) **(Ș-apoi) dă, Doamne (bine)** A fost un ospăț, un chef extraordinar.

(Exp. av.; reg.) **Ce-o (sau cum) o da târgul și norocul** Cum se va nimeri.

(Exp. av.) **(Bine că) a dat Dumnezeu** În sfârșit!

(Loc. vb.) **A da bir cu fugiții** 1. A dispărea. 2. A fugi într-un mod laș.

(Exp. vb.; fig.) **A da ortul popii sau a da pielea popii** A muri.

(Exp. vb.; fam.) **A nu se da pe cineva** A se considera superior cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A nu da (pe cineva) pe (sau pentru) altul** A prețui mai mult pe unul decât pe altul.

(Exp. vb.; fam.) **A nu se da pentru mult** A se prețui mult.

(Exp. vb.; fam.) **A da toate pe una** A rămâne cu o singură alternativă.

(Exp. vb.) **A-și da viața, sângele** A muri din devotament pentru cineva sau ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) da jertfă** A (se) jertfi.

(Exp. vb.) **Îmi dau capul** Sunt pe deplin încredințat, garantez că e așa.

(Exp. vb.) **A (se) da la (sau într-o) parte** 1. A (se) retrage. 2. A face loc.

(Exp. vb.) **A da ușa, poarta etc. de perete** A deschide larg.

(Exp. vb.) **A se da peste cap** 1. A se rostogoli. 2. (Fig.) A face tot posibilul și imposibilul pentru a reuși ceva.

(Loc. vb.) **A da (ceva) peste cap** 1. A lucra superficial. 2. A distruge.

(Loc. vb.; reg.) **A se da la culcare** A se culca.

(Exp. vb.) **A da piper** A pipera.

(Exp. vb.) **A da sare** A săra.

(Loc. vb.) **A da cu poleială** A polei.

(Loc. vb.) **A (se) da cu săpun** A (se) săpuni.

(Exp. vb.) **A da (pe cineva) la școală (sau la învățătură)** A înscrie pe cineva la școală.

(Loc. vb.; înv.) **A-și da moarte sau a se da morții** A se sinucide.

(Loc. vb.; înv.) **A da moarte cuiva** A ucide.

(Loc. vb.; înv.) **A (se) da vinovat** A (se) învinovăți.

(Loc. vb.; fam.) **A(-i) da de cap** A rezolva.

(Exp. vb.) **A nu se da cu una cu două** A nu renunța ușor.

(Exp. vb.) **A (se) da pe (sau la) brazdă** 1. A (se) acomoda. 2. A (se) îndrepta.

(Exp. vb.) **A da la ziar** A publica în ziar.

(Exp. vb.) **A da la televizor (sau la radio)** A difuza.

(Loc. vb.) **A da la lumină (sau la ivală)** 1. A descoperi. 2. A arăta. 3. A publica o scriere.

(Loc. vb.) **A da în vileag** A dezvălui.

(Exp. vb.) **A da (un) exemplu** 1. A ilustra. 2. A exemplifica. 3. (Fig.) A constitui un model.

(Loc. vb.) **A-și da cu părerea** A fi de părere, a considera, a crede, a opina.

(Loc. vb.) **A-și da cu presupusul** A presupune.

(Exp. vb.) **A da dovadă de...** 1. A dovedi. 2. A manifesta.

(Exp. vb.) **A da un avertisment** A avertiza.

(Exp. vb.) **A da răspuns** A răspunde.

(Exp. vb.) **A da raportul** A raporta.

(Exp. vb.) **A da comandă** A comanda.

(Loc. vb.) **A da afară** 1. A alunga. 2. A demite. 3. A concedia.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) în cărți (sau cu cărțile), în bobi (sau cu bobii), cu norocul, cu ghiocul etc.** A prevesti viitorul cu ajutorul cărților de joc, al bobilor etc.

(Exp. vb.; reg.) **A da să cunoască** A lăsa să se înțeleagă.

(Loc. vb.) **A da crezare (sau crezământ)** A crede.

(Loc. vb.; reg.) **A-și da în petic** A-și arăta anumite cusururi.

(Loc. vb.; înv.) **A da seamă (sau socoteală)** 1. A răspunde pentru... 2. A plăti pentru... 3. A ispăși (ceva).

(Loc. vb.) **A-și da seama** 1. A se lămuri. 2. A înțelege.

(Loc. vb.) **A da sfară (sau șfară, sfoară) în țară** A răspândi, a propaga o nouitate.

(Exp. vb.; înv.) **A da știință** A înștiința.

(Loc. vb.) **A da de știre (de veste)** A vesti.

(Loc. vb.) **A-și da aere sau a se da mare, a-și da importanță** A se făli, a se îngâmfă.

(Loc. vb.; pop.) **A da peste (cineva)** 1. A găsi pe cineva. 2. A surprinde pe cineva.

(Loc. vb.) **A-i da cuiva lacrimile 1.** A lăcrima.
2. (P. ex.) A plânge.

(Loc. vb.) **A-i da cuiva sângele** A sângera.

(Exp. vb.) **A(-și) da înima sau duhul 1.** A se sufoca (de oboseală). **2.** A muri.

(Loc. vb.; arg.; inv.) **A da tava 1.** A tăvăli. **2.** A bate rău.

(Loc. vb.; îvp.) **A da tiva** A fugi.

(Loc. vb.) **A da în clocot** A fierbe, a clocoti.

(Loc. vb.) **A da în floare** A înflori.

(Loc. vb.) **A da în mugur** A înmuguri.

(Loc. vb.) **A da în spic** A începe să facă spice, a se înspica.

(Loc. vb.) **A da în copt sau în pârg** A începe să se coacă.

(Loc. vb.) **A da (în) rod** A rodi.

(Loc. vb.) **A da citire** A citi cu voce tare.

(Exp. vb.; fig.) **A da roade sau rezultate** A produce efectul dorit.

(Loc. vb.) **A se da coadei 1.** A se retrage. **2.** A se ascunde.

(Loc. vb.) **A da colb** A da gata.

(Loc. vb.; inv.) **A (se) da în vorbă cu cineva** A începe o discuție.

(Loc. vb.) **A da cu paharul** A bea mult.

(Loc. vb.; fam.) **Dă-i (înainte) cu...** A continua o succesiune de acțiuni.

(Exp. vb.) **A da găuri (sau o gaură)** A găuri.

(Exp. vb.) **A da (un) examen 1.** A susține (un) examen. **2.** (Fig.) A trece cu succes printr-o încercare.

(Exp. vb.) **A da un chiot, strigăt** etc. A țipa.

(Loc. vb.; inv.) **A da cu blesteme** A blestema.

(Exp. vb.; pop.) **A da dintr-însul (sau dintr-însa) o vorbă** (ori niște vorbe) E de mirare ce spune.

(Exp. vb.) **A da din mâini** A gesticula.

(Exp. vb.) **A da din cap (afirmativ sau negativ)** A confirma sau a infirma ceva.

(Exp. vb.) **A da din umeri** A ridica din umeri în semn de neștiință, nedumerire, nepăsare etc.

(Exp. vb.) **A da din gură** A vorbi mult.

(Exp. vb.) **A da chiot** A striga.

(Loc. vb.; pop.) **A (se) da în leagăn, în scrânciob** A (se) legăna.

(Exp. vb.) **A da pe gât sau peste cap, pe spate** A înghiți lacom (băuturi alcoolice).

(Loc. vb.) **A da brânci 1.** A îmbrânci. **2.** (Fig.) A îndemna.

(Loc. vb.) **A da în (sau din) palme** A aplauda.

(Exp. vb.) **A-și da coate sau cu cotul** A (se) lovi cu cotul pentru a-și atrage atenția asupra unui lucru sau a unei persoane.

(Exp. vb.) **A(-i) da (cuiva) peste nas** A pune pe cineva la locul lui printr-o vorbă usturătoare.

(Loc. vb.; fig.) **A da cu piciorul (cuiva sau la ceva) 1.** A respinge pe cineva sau ceva. **2.** A scăpa ocazia, a pierde.

(Exp. vb.; fam.) **A da lovitura (sau, rar, lovituri)** A reuși într-o acțiune, a obține un succes (important și neașteptat).

(Loc. vb.) **A da din vâsle** A vâsli.

(Loc. vb.) **A (se) da de-a rostogolul (sau de-a rostogoala, de-a dura)** A (se) rostogoli.

(Loc. vb.) **A (se) da la fund (sau a da a, a da în fund, inv. afund) 1.** A (se) scufunda. **2.** (Fig.) A dispărea, a se retrage. **3.** (Fig.) A se ascunde.

(Loc. vb.; inv.) **A da (cuiva) goană 1.** A goni pe cineva. **2.** A prigoni.

(Loc. vb.) **A (se) da în lături (de la...)** **1.** A înlătura. **2.** A se sustrage (de la ceva).

(Loc. vb.; pop.) **A da de-a dreptul** A merge direct la țintă.

(Loc. vb.; pop.) **A da pe ici, pe colo (sau încolo, încoace, ori pe dincolo sau la deal, la vale) 1.** A căuta (febril) o rezolvare. **2.** A încerca mai multe alternative.

(Loc. vb.; reg.) **A nu ști încotro să dea (sau s-o deie)** A nu ști ce să mai facă.

(Exp. vb.; reg.) **A (nu) ști în ce ape se dă (cineva)** A (nu) cunoaște gândurile, intențiile sau dispoziția cuiva.

(Loc. vb.) **A o da pe...** A schimba direcția, strategia.

(Loc. vb.; fam.) **A da o raită 1.** A trece pe undeva. **2.** A vizita.

(Exp. vb.; fam.) **A da o fugă** A se deplasa, într-o vizită scurtă, într-un anumit loc.

(Exp. vb.; fam.) **A se da la cineva** A face avansuri cuiva, a flirta.

(Loc. vb.; pfm.) **A se da în vânt (ca) să...** A se strădui.

(Loc. vb.; pfm.) **A se da în vânt după ceva ori cineva 1.** A aprecia pe cineva sau ceva. **2.** A-i plăcea foarte mult ceva sau cineva.

(Exp. vb.) **A da cu banul** A alege la întâmplare dintre două posibilități.

(Exp. vb.) **A da cu zarul** A se lăsa în voia sorții.

(Exp. vb.; fam.) **A da (pe cineva sau ceva) (mamei) dracului (ori la draci, la dracul, la toți dracii) 1.** A se dezinteresa. **2.** A drăcu.

(Loc. vb.; pop.) **A(-i) da (cuiva) de urmă** A găsi pe cineva căutat.

(Loc. vb.; fam.; fig.) **A da de dracu** A o păți.

(Loc. vb.) **A da de necaz, de bucluc** A păți un necaz.

(Loc. vb.) **A da de rușine** A face de răs.

(Loc. vb.) **A da de bine** A ajunge într-o situație bună.

(Loc. vb.) **A da în foc** A se umfla și a curge afară din vas.

(Exp. vb.; pop.) **A da peste cineva (cu mașina, cu caii, cu droșca etc.)** A lovi sau a răsturna din mers pe cineva (accidentându-l grav sau mortal).

(Loc. vb.) **A-i da cuiva în (sau prin) gând (ori prin minte, în sau prin cap, rar, prin cuget) sau a-și da cu gândul ori cu mintea** A-i veni în minte o idee, un gând neașteptat.

(Loc. vb.) **A (se) da îndărăt sau înapoi 1.** A (se) retrage. **2.** (Fig.) A (se) codi. **3.** (Fig.) A (se) sustrage de la ceva.

(Loc. vb.) **A (se) da jos** A coborî.

(Loc. vb.) **A se da bătut** A se recunoaște învins. **2.** A ceda.

(Loc. vb.) **A da cu mătura** A mătura.

(Exp. vb.) **A se da (sau a se izbi, a se bate) cu capul de pereți (sau de toți pereții) 1.** A fi disperat, deznădăjduit. **2.** A regreta foarte mult o greșeală făcută.

(Loc. vb.) **A da pe bete** A da de gol, a face de răs.

(Loc. vb.) **A (se) da pe vatră 1.** A (se) civiliza. **2.** A (se) supune.

DAIBOJ *s. m.*

(Loc. a.; loc. av.; fam.) **Pe daiboj 1.** Gratuit. **2.** Pe nimica toată.

(Loc. vb.; fam.) **A umbla cu daibojul (sau daibojă) 1.** A cerși. **2.** A trăi din mila altora.

(Loc. vb.; reg.) **A fi-n daiboji** A fi binedispus.

DAIBOJEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Pe daibojală 1.** Gratuit. **2.** Pe nimica toată.

(Loc. vb.) **A umbla cu daibojala (sau cu daibojeli) 1.** A căuta să obții ceva la un preț avantajos. **2.** A minți. **3.** A înșela.

(Loc. vb.) **A da (sau a face) ceva pe daibojală** A da (sau a face) ceva pe datorie.

(Loc. vb.) **A face (ceva) în daibojală** A face un lucru de mântuială.

(Loc. vb.; arg.) **A sta (sau a se da) la daibojală** A trăncăni.

DAMBLA *s. f.*

(Exp. vb.; reg.; fig.) **A lovi (pe cineva) damblaua 1.** A paraliza. **2.** A înnebuni.

(Exp. vb.; reg.) **A avea dambla la ceva sau la cineva 1.** A dori ceva. **2.** A fi îndrăgostit de cineva.

(Loc. vb.) **A-(și) face damblaua** A-(și) satisface dorința sau capriciul.

DAMF *s. n.*

(Loc. vb.; pfm.) **A lua damf** A se îmbăta.

(Loc. av.; pfm.) **Cu damf** Cu pasiune, aprins, înfierbântat.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (sau a avea) damf 1.** A fi ușor amețit de băutură. **2.** A fi pornit pe ceartă.

(Loc. vb.; pfm.) **A da damf 1.** A intensifica. **2.** A accelera.

DANIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A (se) face (sau a da) (o) danie 1.** A dăruir. **2.** A dona. **3.** A lăsa cuiva ceva.

DAR *s. n.*

(Exp. a.) **De dar** Primit gratis.

(Exp. av.) **În dar 1.** Gratis. **2.** (Înv.) Pe un preț de nimic.

(Exp. vb.) **A aduce (a da, a duce sau a face cuiva) (în) dar** A dăruir.

(Sint.) **Darul miresei** Sumă de bani pe care mireasa o primește personal în timp ce dansează o horă asemănătoare perinței.

(Sint.) **Sfintele daruri** sau **darul lui Dumnezeu** Pâinea și vinul sfințite pentru împărtășanie.

(Sint.) **Dar manual** Donație exceptată de la formele obișnuite cerute pentru validitatea donației, efectuată prin predarea bunului de la mână la mână.

(Loc. vb.; rar; pfm.) **A cădea la daruri** A mitui.

(Exp. vb.) **A avea dar (de la sau, înv., de cătră cineva)** A fi răsplătit.

(Exp. vb.) **A face darul cuiva** A face o favoare cuiva.

(Exp. vb.) **A fi în starea darului** A fi gravidă.

(Exp. a.) **Cu dar** Înzestrat.

(Exp. vb.) **A avea darul să sau de (a)...** A avea puterea, priceperea sau calitatea de a face ceva.

(Exp. vb.) **A avea darul vorbirii** A fi bun orator.

(Exp. vb.) **A avea (sau a lua) darul beției** A fi (sau a deveni) bețiv.

(Sint.) **Darul preoției 1.** Har conferit preoților prin hirotonisire. **2.** (P. ex.) Dreptul de a oficia actele de cult. **3.** Profesie de preot.

DARABANĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A bate darabana** A bate toba.

(Exp. vb.; pop.) **A bate darabana cuiva 1.** A vinde averea (cuiva) la mezat. **2.** (P. ex.) A sărăci.

(Exp. vb.; inv.) **A vinde (sau a cumpăra) la darabană (sau cu darabană, ori, rar, darabane)** A vinde (sau a cumpăra) la mezat.

(Exp. vb.; pop.) **A face (cuiva) spatele** (sau **capul darabană**) A bate foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.) **A face cuiva capul darabană** A năuci.

DARAC *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A da la darac** sau **a trece prin** (ori **pe sub dinți de) darac** A dărăci.

(Exp. vb.; pop.) **A pune (cuiva) nutreț pe darac** A face (cuiva) rău pe ascuns.

DARAVERĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A avea** (sau **a face) daraveră (cu cineva)** A avea (sau a face) afaceri cu cineva.

(Loc. vb.; rar; fam.) **A fi în daraveri (de comerț)** A fi în relații comerciale.

(Sint.; Jur.; înv.) *Daraveră judecătorească* Proces.

DARE *s. f.*

(Loc. a.) **Cu dare de mână** Înstărit.

(Sint.) *Dare de seamă* **1.** Raport asupra unei activități, gestiuni etc. într-o anumită perioadă. **2.** Prezentare critică a unei scrieri literare sau științifice, recenzie.

(Sint.; înv.) *Dare la semn* Tragere la țintă.

(Sint.) *Dare în judecată* Chemare a unei persoane în fața instanțelor judecătorești în calitate de pârât.

(Sint.) *Dare în funcțiune* Deschidere a unui magazin, a unui imobil etc.

(Sint.) *Dare în exploatare* Deschidere a unei mine pentru extragerea zăcămintului.

(Sint.) *Dare la lumină* Publicare.

(Sint.) *Dare pe față* (sau *în vileag*) **1.** Divulgare. **2.** Demascare.

DAT, ~Ă *a., s. n. f.*

(Loc. a.) **Dat peste cap** Lucrat superficial.

(Exp. a.) **Dat la ziar** **1.** Publicat în ziar. **2.** Trimis la ziar.

(Exp. a.) **Dat la televizor** Difuzat la televizor.

(Loc. a.) **Dat la lumină** (sau **la iveală**) **1.** Descoperit. **2.** Arătat. **3.** (D. o scriere) Publicat.

(Loc. a.) **Dat pe gât** Băut lacom, dintr-odată.

(Loc. av.) **La un moment dat** **1.** Într-un anumit moment. **2.** În clipa aceea.

(Loc. av.) **În cazul dat** În acest caz.

(Loc. cj.) **Dat fiind (că)...** **1.** Ținând seama de... **2.** Deoarece.

(Loc. a.) **Dat dracului** (sau **naibii**) **1.** Deștept. **2.** Șmecher.

(Loc. a.) **Dat uitării** Uitat.

(Loc. av.) **(Pre) cum e data (datul)** După cum este obiceiul.

DATA *s. f.*

(Loc. av.) **Data trecută** Într-o împrejurare trecută.

(Loc. av.) **Data viitoare** Într-o împrejurare ulterioară.

(Loc. av.) **De data aceasta** (sau **asta**), ori, înv., **astă dată** **1.** Acum. **2.** În rândul acesta.

(Loc. av.; înv.) **Din data de acum** De acum înainte.

(Loc. av.; înv.) **Întru** (sau **la**) **acea dată** **1.** În acel timp. **2.** Imediat.

(Loc. av.) **Pe dată ce** (sau **cum**) **1.** Imediat. **2.** În momentul când...

(Loc. av.) **O dată** (î. o. c. *de două* sau *de mai multe ori*) Într-un singur rând.

(Loc. av.) **Nu o dată** Adesea.

(Loc. av.) **Odată (cu)...** În același timp (cu)...

(Loc. av.) **Odată cu capul** Niciodată.

(Loc. vb.) **O dată pentru totdeauna** Definitiv.

(Loc. vb.) **Încă o dată** **1.** Din nou. **2.** A doua oară.

(Loc. cj.) **Odată (ce)...** **1.** Imediat (ce)... **2.** De vreme ce...

(Loc. cj.; înv.) **Întâia dată cât...** Îndată ce...

DATINĂ *s. f.*

(Exp. a.; rar) **De datină** Tradițional.

(Exp. av.) **După datină** (sau **potrivit datinei**) **1.** Conform tradiției. **2.** Conform uzanței.

(Loc. vb.) **A (se) lua** sau **a (se) face datină** A (se) încetățeni.

DATOR, ~OARE *s. m. f., a.*

(Loc. vb.) **A (se) da** sau, pop., **a (se) băga dator** A se îndatora (cuiva).

(Exp. vb.; exp. a.; pfm.) **(A fi) dator (vândut)** (A fi) plin de datorii.

(Exp. vb.; pfm.) **A scoate (pe cineva) dator** A pretinde (cuiva) achitarea unei sume pe care nu o datorează.

(Exp. vb.; pop.) **A se băga dator (pe ceva)** A lua ceva pe datorie.

(Exp. vb.; înv.) **A face ceva dator** A amaneta un obiect.

(Exp. vb.) **A (nu) rămâne (cuiva) dator** **1.** A face totul după cum era stabilit. **2.** A clarifica. **3.** A răspunde prompt. **4.** (P. ex.) A se răzbuna.

(Loc. av.; înv.) **În dator** Pe datorie.

DATOR/E *s. f.*

(Sint.; înv.) *Carte* (sau *zapis*) *de datorie* Act în care este precizată suma sau alt bun pe care o datorează cineva cuiva.

(Exp. av.; loc. a.) **Cu** (sau **pe**, înv. **în**) **datorie** (sau, înv., **datorii**) **1.** Pe credit. **2.** De împrumut.

(Loc. vb.; înv.) **A cădea la datorie** **1.** A se îndatora. **2.** (D. soldați) A muri pe câmpul de luptă. **3.** (P. ex.; fig.) A se sacrifica pentru o cauză.

(Exp. vb.) **A (se) băga** sau **a (se) îneca**, **a (se) îngloda**, **a (se) încurca în datorii** A (se) împrumuta cu sume mari de bani care nu mai pot fi restituite.

(Exp. vb.; ir.) **A bate (pe cineva) (sau a da cuiva) pe datorie** A bate (pe cineva) fără nicio justificare.
2. (P. ex.) A bate (pe cineva) foarte tare.
 (Loc. a.) **De datorie** Cuvenit.
 (Loc. av.) **De (sau după, din) datorie 1.** Din obligație. **2.** Din necesitate. **3.** După cum se cade.
 (Loc. av.) **La datorie 1.** În locul în care te cheamă obligațiile de serviciu. **2.** În armată.
 (Exp. vb.; d. tineri) **A fi chemat la datorie** A fi încorporat.
 (Exp. vb.; d. oameni) **A fi la datorie 1.** A fi acolo unde îl cheamă obligațiile de serviciu. **2.** (Fig.) A fi acolo unde trebuie.
 (Loc. vb.) **A avea datorie (sau datoria) (să)** A fi obligat moral.
 (Exp. vb.) **A-și face (sau a împlini) datoria 1.** A răspunde obligațiilor de serviciu. **2.** A fi foarte conștiincios. **3.** (P. ex.) A răspunde cerințelor de bază.
 (Exp. vb.) **A fi omul datoriei** A fi foarte conștiincios.
 (Exp. vb.) **A fi (sau, înv., a crede) de (sau în, întru) datoria (cuiva)** A fi obligația cuiva să...
 (Exp. vb.) **A crede (sau a ține) de datorie** A avea obligația să...
 (Exp. vb.; înv.) **Nici datorie a lăsa** A se achita de toate obligațiile.
 (Exp. vb.; reg.) **A te da datoria** A fi obligat de lege sau de poziția socială să acționezi într-un anumit mod.
 (Exp. vb.) **A-și călca datoria** A nu se achita de obligațiile sale.
 (Exp. av.; înv.) **După datorie 1.** Conform uzanței. **2.** Conform tradiției. **3.** După cum se cuvine.

DAUNĂ *s. f.*
 (Loc. pp.; înv.) **În (sau cu, spre, de) dauna (cuiva sau a ceva) 1.** Împotriva... **2.** În ciuda... cuiva (sau a ceva). **3.** În detrimentul (cuiva sau a ceva).
 (Exp. vb.; înv.) **(Ce) daună (mare) că...** Păcat că.
 (Sint.; Jur.) **Daune interese (sau daune și interese)** Sumă datorată creditorului de către debitorul care nu și-a achitat obligația.
 (Loc. vb.; înv.) **A fi daună** A fi periculos.

DĂRĂ *s. f.*
 (Exp. vb.) **A umbla în (sau de) dâra cuiva (sau a ceva) 1.** A fi preocupat de cineva sau de ceva. **2.** A se strădui să fie pe placul cuiva.
 (Exp. vb.; reg.) **A (o) da-n dără (sau a-i lua dâra) 1.** A descoperi cauza. **2.** A găsi soluția.
 (Exp. vb.; fam.) **A face dără prin barbă 1.** A începe o acțiune. **2.** A face începutul unui obicei (rău). **3.** A crea un precedent.

DÂRVALĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De dârvală 1.** (D. oameni) Care îndeplinește muncile cele mai grele, cele mai neplăcute și mai umiltoare. **2.** (D. haine) Care se poartă la muncă. **3.** (D. haine) Care poate fi rupt, murdărit.
 (Loc. vb.) **A rămâne de dârvală 1.** A rămâne pe drumuri. **2.** A nu mai avea din ce trăi.
 (Loc. vb.) **A face pe cineva de dârvală 1.** A batjocori. **2.** A certa rău.
 (Exp. vb.) **A ajunge slugă la dârvală** A ajunge un om de nimic.
 (Loc. vb.) **A lua la dârvală 1.** A impune cuiva să facă o muncă nedorită. **2.** A obliga pe cineva să se supună.
 (Loc. vb.) **A face ceva de dârvală 1.** A face treabă în mod superficial. **2.** A strica.
 (Loc. vb.) **A face cuiva dârvală** A crea cuiva neplăceri.

DE *pp.*

(Loc. av.; loc. pp.) **De dinapoi(a)** Din spate(le).
 (Loc. av.; loc. pp.) **De dinainte(a)** Din față, din fața.
 (Loc. av.; loc. pp.) **De dindărăt(ul)** Din dos(ul).
 (Loc. av.; loc. pp.) **De deasupra** De peste.
 (Loc. av.; loc. pp.) **De dedesubt(ul)** De sub.
 (Loc. av.; loc. pp.) **De primprejur(ul)** Din jur(ul).
 (Loc. cj.) **De când** Din momentul...
 (Loc. cj.) **De vreme ce** Pentru că.
 (Loc. cj.) **De unde** Din ce loc.
 (Loc. cj.) **De cum** Deîndată ce.

DEAL *s. n.*

(Loc. av.) **Pe deal (sau spre deal) ori la deal (î. o. c. la vale)** În urcuș.
 (Exp. av.) **La deal de...** Mai sus de...
 (Exp. av.) **De către deal** Din sus.
 (Exp. vb.; fam.) **Dă la deal, dă la vale** Încearcă toate posibilitățile.
 (Exp. vb.) **Greu la deal, greu la vale** Oricum încerci, e tot greu.
 (Exp. vb.) **Ce mai (sau ce tot) la deal, la vale 1.** E inutil să mai discutăm. **2.** Să spunem lucrurilor pe nume.
 (Exp. vb.) **A umbla și-n deal, și-n vale sau A sui în deal, a coborî în vale** A umbla peste tot.
 (Exp. vb.; pop.) **Mai e un deal și-o vale** Mai sunt multe dificultăți.
 (Exp. vb.) **A trecut dealul** A reușit să treacă de ce-a fost mai greu.
 (Exp. vb.) **A nu ști nici (la) deal, nici (la) vale** A fi neprinceput.
 (Exp. vb.) **A se face cât dealul** A se supăra foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă aduce picioarele de după deal** Merge prea încet.

(Exp. vb.; reg.) **A fi deal și noapte** (sau **deal și ceață**) **înaintea ochilor** A nu putea suferi pe cineva.

DECĂT *av., pp.*

(Exp. vb.) **N-ai decăt să...** **1.** Este singurul lucru care îți rămâne de făcut. **2.** Ești liber să... **3.** Încearcă, dacă vrei. **4.** Puțin îmi pasă dacă o faci.

DEFAVOARE *s. f.*

(Exp. av.) **În defavoarea cuiva** **1.** Împotriva interesului cuiva. **2.** În dezavantajul cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A cădea în defavoarea cuiva** A pierde bunăvoința cuiva.

DEGEABA *av.*

(Loc. cj.; reg.) **Degeaba că...** Cu toate că...

(Exp. vb.) **A-i fi cuiva degeaba** **1.** A nu avea folos de pe urma unui efort. **2.** A avea în mod inutil o calitate.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**) **degeaba** **1.** A nu face nimic. **2.** A nu avea ocupație.

(Exp. vb.) **A mânca pâine degeaba** A nu-și merita mâncarea.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a ține**) **umbră pământului degeaba** A trăi inutil.

(Exp. vb.) **A purta căciulă degeaba** A nu avea demnitate.

(Exp. vb.) **A-și răci gura degeaba** A vorbi fără a fi luat în seamă.

(Loc. av.) **Pe degeaba** **1.** Fără motiv. **2.** Fără nicio plată, *gratis, gratuit.*

DEGERAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A nu face** (sau **a nu plăti**, înv., **a nu ajunge**) **(nici cât) o ceapă degerată** (rar, **două cepe degerate**) A nu valora nimic.

(Exp. vb.) **A nu da** (pe cineva sau pe ceva) **nici (cât pe) o ceapă degerată** (sau **nici două cepe degerate**) **1.** A considera (pe cineva sau ceva) lipsit de valoare sau importanță. **2.** A disprețui.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca o ceapă degerată** **1.** A nu izbuti într-o afacere. **2.** A nu duce la bun sfârșit o misiune.

DEGET *s. n.*

(Exp. vb.) **A se ascunde** (sau **a se da**) **după (propriul) deget** **1.** A căuta în zadar să-și ascundă o vină evidentă. **2.** A fugi de răspundere.

(Exp. vb.) **A ști** (sau **a cunoaște**) **(ceva) (ca) pe degete** A ști (sau a cunoaște) ceva foarte bine.

(Exp. vb.) **A purta** (sau **a duce**, **a învărti**, **a juca**) **(pe cineva) pe degete** **1.** A face ce vrea din cineva. **2.** A păcăli pe cineva.

(Exp. vb.) **A (putea) număra pe degete** (sau **pe degetele mâinilor**, ori **de la o mână**) A fi un număr (foarte) mic de obiecte sau ființe.

(Exp. vb.) **A aluneca** (sau **a se strecura**) **printre degete** **1.** A scăpa. **2.** A dispărea pe neobservate.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a trece cu ori**, înv., **a întări cu**) **degetul** A aplica amprenta digitală în loc de iscălitură.

(Exp. vb.) **A se trage în** (sau **de**) **degete** sau **a trage degetul cu cineva** **1.** A-și măsura puterile cu cineva. **2.** A se lua la ceartă cu cineva. **3.** A fi (prea) familiar cu cineva.

(Exp. vb.) **A arăta cu degetul** **1.** A disprețui (fățiș) pe cineva pentru faptele sale. **2.** A face de rușine pe cineva. **3.** (Înv.) A fi evident, dovedit.

(Exp. vb.) **A avea degete lungi** (sau **a fi lung în degete**) A avea obiceiul de a fura.

(Exp. vb.) **A nu mișca (măcar) un deget** **1.** A rămâne pasiv când trebuie să rezolvi o problemă. **2.** A nu ajuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și da cu degetul în ochi** A nu vedea nimic (din cauza întunericii).

(Exp. vb.) **A-și linge degetele** A mânca o mâncare foarte bună.

(Exp. vb.; rar) **A nu ști să-și numere degetele** A fi (prost sau) lipsit de învățătură.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a rămâne**) **gol ca degetul** (sau **ca degetul de gol**) A ajunge foarte sărac.

(Exp. vb.) **A rămâne (numai) cu degetul** A rămâne foarte sărac.

(Exp. vb.) **A fi cu degetul în gură** **1.** A fi foarte sărac. **2.** A fi foarte naiv.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**, **a fi**) **cu degetul** (ori **cu degetele**) **în gură** A pierde vremea fără să facă nimic.

(Exp. vb.) **A da cuiva cu degetele în ochi** **1.** A spune cuiva lucruri neplăcute. **2.** A încerca să înșeli pe cineva.

(Exp. vb.; rar) **A da din deget** A fi viu.

(Exp. vb.) **A-și mușca degetele** A fi zgârcit.

(Exp. vb.; reg.) **A da cu degetul** A vomă.

(Exp. vb.) **A da pe cineva după deget** **1.** A înșela pe cineva. **2.** A întrece pe cineva în privința situației materiale, a poziției sociale etc.

(Exp. vb.) **A fluiera din degete** A rămâne păgubaș.

(Exp. vb.; îrg.) **A bate (cuiva) cu degetul** A amenința cu degetul.

(Exp. vb.) **A atinge (ceva) cu degetul** A fi foarte aproape, în spațiu sau în timp, de ceva.

(Exp. vb.) **A nu rămâne loc nici să pui degetul** A nu rămâne niciun pic de loc.

(Exp. vb.) **A nu ajunge cuiva nici la degetul cel mic** A fi cu mult inferior cuiva.

(Exp. vb.) **Degetul lui Dumnezeu** Voință divină.

(Exp. vb.) **A încerca marea cu degetul** A încerca ceva evident imposibil.

(Exp. vb.) **A pune degetul pe rană** A înțelege sau a exprima esențialul într-o problemă sensibilă.

(Exp. vb.) **A-și mușca degetele** A regreta.

(Exp. vb.; rar) **A strânge degetele floare** A apropia vârful degetelor.

(Exp. vb.) **A avea (pe cineva) la degetul (cel) mic** A putea face orice cu cineva.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) la degetul cel mic** A întrece pe cineva.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la degetul cel mic** A se dovedi superior cuiva.

(Exp. vb.) **A schimba (pe cineva) cu degetul cel mic** A schimba pe cineva cu ușurință.

(Exp. vb.) **A merge (sau a umbla, a păși, a se înălța etc.) în (sau pe) vârful (sau vârfulile) degetelor (sau în degete)** 1. A merge, a umbla etc. pe vârful picioarelor. 2. (P. ex.) A merge, a umbla etc. fără zgomot.

DEGRABĂ *av.*

(Loc. av.; inv.) **Cu (sau în, întru) degrabă** 1. În grabă. 2. Pe nesimțite. 3. Cu ușurință.

(Loc. av.) **Mai degrabă..., decât...** 1. Mai curând..., decât... 2. Mai probabil..., decât...

(Loc. vb.) **A-i fi cuiva degrabă** A fi foarte grăbit.

DEJUGA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A dejuga boii de la car** A termina.

(Exp. vb.; reg.) **A dejuga rău (sau la moara frântă)** A nimeri rău sau într-un moment nepotrivit.

(Exp. vb.; reg.) **A dejuga la (un) noroc** A merge la întâmplare.

DEOCHI *s. n.*

(Loc. vb.) **A se trece cu de deochiul sau a se întrece cu de deochiul** A se obrăznicii.

(Loc. vb.) **A trece (pe cineva) cu deochiul** A batjocori (pe cineva) afirmând lucruri neadevărate.

(Loc. av.) **De-a deochiul** Cu admirație.

(Sint.) *Frumusețe de deochi* Frumusețe deosebită.

(Exp. vb.; gmt.) **Să nu-i fie (cuiva) de deochi** Formulă de admirație pentru calitățile cuiva (care nu trebuie deocheat).

DEOSEBIRE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu deosebire** În mod special.

(Loc. cj.) **Cu deosebire(a) că...** Cu diferența că...

(Loc. av.) **Cu deosebire de...** 1. Cât se poate de... 2. Foarte.

(Loc. av.) **Fără deosebire** 1. Fără excepție. 2. Identic.

(Loc. av.) **Spre (sau în) deosebire de...** 1. În opoziție cu... 2. În mod diferit de...

(Exp. vb.; inv.) **A avea deosebire** A fi diferit.

DEPARTE *av.*

(Loc. pp.) **Departe de** La mare distanță de...

(Exp. vb.) **A fi departe** 1. A fi plecat. 2. (Fig.) A nu fi atent la ceea ce se află în jur.

(Exp. vb.) **A fi tot mai departe unul de altul** A fi înstrăinați.

(Exp. vb.) **Departe de mine gândul** Nici nu mă gândesc să...

(Exp. vb.) **Până departe** Pe o distanță mare.

(Exp. vb.) **Pe departe** Pe ocolite.

(Loc. av.) **Nici pe departe** 1. Nici măcar puțin. 2. Deloc.

(Exp. vb.) **A ajunge departe** A se realiza social (și profesional).

(Loc. av.) **Mai departe** 1. Dincolo de... 2. În continuare. 3. Înainte.

(Loc. av.) **De departe** De la mare distanță.

(Sint.) *Rudă (mai) de departe* Persoană aparținând unei ramuri îndepărtate a familiei cuiva.

(Exp. vb.) **Nu mai departe (decât)...** 1. Nu a trecut sau nu va trece mai mult timp decât... 2. Nu mai târziu decât...

(Exp. vb.; pop.) **Mai e mult până departe** Nu ai ajuns încă la țintă, la scop.

DEPÂNĂ *vb.*

(Exp. vb.) **A depăna din picioare** 1. A umbla mișcând repede picioarele. 2. (Reg.; d. cai) A merge în trap pripit, mărunț.

(Exp. vb.; fam.) **A lua (pe cineva) la depănat** 1. A muștra. 2. A pedepsi.

DEPĂRTARE *s. f.*

(Exp. av.) **Din depărtare (sau depărtări)** De departe.

(Exp. av.) **La depărtare** La o oarecare distanță.

(Loc. vb.; inv.) **A fi cu depărtare** 1. A fi la mare distanță. 2. A nu fi la îndemână.

(Loc. vb.) **A-i veni cu depărtare** A nu-i fi la îndemână.

DEPUNE *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A depune armele** A înceta lupta.

(Exp. vb.; fig.) **A depune coroana** A renunța la domnie.

(Exp. vb.; fig.) **A depune bilanțul** A da faliment.

(Exp. vb.) **A depune bani** (la o instituție bancară) A lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituție bancară).

(Exp. vb.) **A depune mandatul** A renunța la o însărcinare încredințată.

(Exp. vb.) **A depune un act** (sau **o cerere, un memoriu** etc.) A înainta, a preda forului competent un act.

(Exp. vb.) **A depune muncă** (sau **efort, osteneală** etc.) A trudi.

(Exp. vb.; rar) **A depune un examen** A susține un examen.

(Exp. vb.) **A depune jurământul 1.** (D. un martor) A se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces. **2.** (D. președinți, demnitari, militari, etc.) A se angaja să-și îndeplinească îndatoririle.

(Exp. vb.) **A depune mărturie** A face declarații în fața unui organ judiciar în legătură cu faptele unui proces.

DESCH/DE vb.

(Exp. vb.) **A deschide (cuiva) ușa** (sau **ușile, porțile**) **1.** A primi în vizită. **2.** A-i da cuiva acces liber (undeva, la ceva).

(Exp. vb.) **A(-și) deschide punga 1.** A cheltui mult. **2.** A fi generos.

(Exp. vb.) **A deschide gura** (sau, înv., **rostul, buzele**) A vorbi.

(Exp. vb.; înv.) **A-i deschide (cuiva) gura** (sau **rostul, buzele**) **1.** (D. Dumnezeu) A da unui mut grai (sau glas). **2.** A face pe cineva să mărturisească ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A deschide rostul** (sau **gura**) **spre** (sau **asupra**) **(cuiva)** A se adresa cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A nu ști deschide gura** A rămâne mut.

(Exp. vb.) **A-și deschide ochii bine 1.** A privi cu mare atenție. **2.** (D. puii unor mamifere) A dezlipi pleoapele, *a face ochi*. **3.** (D. oameni) A se naște. **4.** (Fig.) A deveni conștient de ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A deschide ochii** (sau, rar, **ochiul**) **(cuiva) 1.** A vindeca de orbire. **2.** A face (pe cineva) să-și dea seama de ceva.

(Exp. vb.) **A deschide mintea (cuiva)** A face (pe cineva) să înțeleagă (sau să cunoască) ceva.

(Exp. vb.) **A (i) se deschide (cuiva) mintea** sau **a se deschide la minte** A căpăta putere de înțelegere.

(Exp. vb.) **A(-și) deschide urechile (în patru)** A asculta cu atenție.

(Exp. vb.) **A deschide urechile (cuiva)** A face (pe cineva) să fie atent.

(Exp. vb.; reg.) **A deschide ochii pe cineva** A se îndrăgosti pentru prima oară.

(Exp. vb.) **A deschide (cuiva) brațele** A primi cu bunăvoință pe cineva.

(Exp. vb.) **A deschide mâna** A fi darnic.

(Exp. vb.) **A deschide o rană** A răni.

(Exp. vb.) **A(-și) deschide drum** (sau **cale, intrare, pârtie** etc.) **1.** A(-și) crea o posibilitate de acces. **2.** A(-și) ușura pătrunderea (spre cineva sau ceva). **3.** A ușura (cuiva) atingerea unui țel. **4.** A crea posibilități de apariție (sau de dezvoltare).

(Exp. vb.) **A-ți fi deschis (cuiva) drumul** (sau **două drumuri, toate drumurile** etc.) A avea posibilitatea (sau două posibilități, toate posibilitățile etc.) de a realiza ceva.

(Exp. vb.) **A i se deschide (cuiva) (în față, înainte) lumea** (sau **o lume, perspective, orizonturi, zori** etc.) A i se semna posibilități avantajoase, șanse de progres în viitor.

(Exp. vb.) **A deschide credit** (sau **credite**) A credita.

(Exp. vb.) **A deschide o paranteză 1.** A face semnul grafic care precedă cuvintele intercalate într-o paranteză. **2.** A face o digresiune.

(Exp. vb.) **A deschide scorul** A marca primul gol într-un meci.

(Exp. vb.) **A deschide (cuiva) pofta** (sau **apetitul**) A provoca cuiva pofta de ceva.

(Exp. vb.) **A deschide vorba** (sau, înv., **vorbire, discuție, conversație**) A începe o discuție.

DESCHIS, ~Ă a.

(Loc. a.; înv.) **Ușă deschisă** (D. oameni) Primitor față de cineva.

(Exp. vb.) **A-i fi** (sau **a avea**) **deschisă ușa** (sau **poarta**) **la cineva** (sau **într-un anumit loc**) A avea (oricând) acces undeva sau la cineva.

(Exp. vb.) **A lăsa poarta deschisă (pentru ceva) 1.** A accepta completări (sau modificări) ulterioare. **2.** A aștepta.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a ține**) **casa** (sau **casă**) **deschisă 1.** A avea mereu musafiri. **2.** A primi multă lume.

(Exp. vb.; înv.) **A astupa (cuiva) gura deschisă 1.** A reduce la tăcere (pe cineva). **2.** A face (pe cineva) să accepte o situație.

(Exp. av.) **Cu ochii deschiși** (sau, rar, **cu ochiul deschis**) Atent.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a se afla cu**) **ochii deschiși** (sau **ochiul deschis**) A fi deosebit de atent.

(Exp. av.; exp. a.) **Cu inima deschisă** (În mod) sincer. (Exp. a.) **Deschis la inimă 1.** Sincer. **2.** (P. ex.) Comunicativ.

(Exp. a.) **Deschis la minte** (sau **la cap**) Inteligent.

(Exp. vb.) **A avea mintea deschisă** A fi deștept.

(Exp. av.) **Cu pieptul deschis** Cu curaj.

DESCURCA vb.

(Exp. vb.) **A descurca urma** A căuta urmele unui animal.

(Exp. vb.) **Descurcă-mi drumul** Du-te din drumul meu.

(Exp. vb.) **Descurcă-mi lumina** Nu bloca lumina.

DESFACE vb.

(Exp. vb.; reg.) **A desface patul** A pregăti patul pentru dormit.

(Exp. vb.; reg.) **A i se desface capul cuiva** A avea dureri mari de cap.

(Exp. vb.) **A se desface din somn** A se trezi.

(Exp. vb.; fam.) **A-și desface pieptul 1.** A se înfoia.
2. A se expune unui atac.

DESPĂRȚI vb.

(Exp. vb.; fig.) **A se despărți sufletul de trup** A muri.

(Exp. vb.; reg.) **A i se despărți inima** A i se rupe inima, a suferi intens.

(Exp. vb.; înv.) **A se despăși dintr-această viață** sau **din lumea aceasta** A muri.

DESPICA vb.

(Exp. vb.) **A despica firul în patru** A cerceta ceva cu minuțiozitate exagerată.

(Exp. vb.; înv.) **A se despica de ziuă** A se ivi zorile.

DEZLEGA vb.

(Exp. vb.) **A (i) (se) dezlega cuiva limba** (sau **gura**) A începe să vorbească (mult).

(Exp. vb.; reg.) **A dezlega calul de la gard** A vorbi deschis.

(Exp. vb.; înv.) **A dezlega (pe cineva) de gură** A face (pe cineva) să-și recapete vorbirea.

(Exp. vb.; fig.) **A (-și) dezlega punga** A da sau a cheltui bani ori a face pe cineva să dea sau să cheltuiască bani.

(Exp. vb.; pop.) **A dezlega sacul** A începe să povestească, să spună glume, ghicitori.

(Exp. vb.; înv.) **A (-și) dezlega tăcerea** A începe să vorbească, să discute.

DEZLEGAT, ~Ă a.

(Exp. vb.; fam.) **A avea limba dezlegată** A vorbi mult, deschis, a fi vorbăreț.

(Exp. vb.; fam.) **A fi cu limba dezlegată** A fi dispus să facă mărturisiri.

(Exp. vb.; fam.) **A fi dezlegat la pungă** A fi darnic, chelțuitor.

DEZNĂDĂJDUIRE s. f.

(Exp. av.) **Cu** (sau **în**, **în**v., **în**tru) **deznădăjduire** În mod disperat, deznădăjduit.

(Exp. av.) **(Până) la deznădăjduire** Într-o situație grea, fără ieșire, la disperare.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a aduce**, **a arunca**) **la deznădăjduire** ori, **în**v., **a cădea în** (sau **la**) **deznădăjduire** (sau **deznădăjduiri**) **1.** A deznădăjdui.
2. A exaspera.

DEZNĂDEJDE s. f.

(Exp. av.) **Cu** (sau **în**) **deznadejde** Lipsit de (orice) speranță, în mod disperat, deznădăjduit.

(Exp. av.) **(Până) la deznadejde** În cel mai înalt grad, la maximum.

(Exp. vb.) **A cădea în deznadejde 1.** A deznădăjdui. **2.** A exaspera.

DEZNODA vb.

(Loc. vb.) **A deznoda punga** (sau **băierile pungii**) A face o cheltuială.

(Exp. vb.; pop.) **A deznoda în** sau **de bătaie** A bate foarte rău.

DICHIS s. n.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu dichis** (sau **cu tot dichisul**)

1. Prevăzut cu toate cele necesare. **2.** Așa cum trebuie. **3.** Cu grijă. **4.** Ordonat.

(Loc. vb.; pop.) **A fi cu tot dichisul 1.** A fi viclean. **2.** A fi așa cum trebuie.

DIFICULTATE s. f.

(Exp. av.) **Cu (multă) dificultate** Foarte greu.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a crea**) **dificultăți 1.** A pune cuiva piedici. **2.** A opune rezistență (într-o problemă).

(Exp. vb.) **A avea dificultăți 1.** A avea neînțelegeri cu cineva. **2.** A întâmpina piedici.

DIMINEAȚĂ s. f., av.

(Exp. a.; loc. av.) **De dimineață 1.** La începutul zilei. **2.** Foarte devreme.

(Loc. av.) **În** (sau **din**) **faptul dimineții** În zori de zi.

(Loc. av.) **În** (sau **pe**) **toată dimineața** (sau **diminețile**) În fiecare dimineață.

(Loc. av.) **În** (sau **de**) **bună dimineață** sau **dimineață bună** Dis-de-dimineață.

(Loc. av.) **Cu** (sau **de cu**) **dimineață** De când se face ziuă.

(Exp. vb.) **A umbla cu bună dimineața 1.** A umbla cu colindul în dimineața sau ajunul Crăciunului. **2.** (Gmț.) A umbla fără treabă pe la vecini. **3.** (Arg.) A intra pe fereastră devreme cu intenția de a fura ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi** (sau **a umbla**) **cu două dimineți** A fi prefăcut.

DINAD/NS av.

(Loc. av.) **Cu (tot) dinadinsul 1.** Cu orice preț. **2.** Cu adevărat. **3.** Fără glumă.

DINA/NTE *av., s. f.*(Exp. a.; exp. av.) **De dinainte** Din față.(Loc. vb.) **A (sau a-l) lua (pe cineva) gura pe dinainte** A spune ce nu trebuie.(Exp. vb.) **A nu-i trece cuiva pe dinainte** A acorda cuiva prea multă considerație.(Exp. a., exp. av.) **De dinainte** 1. Adineaori. 2. Anterior. 3. Din timp.**DINCOACE** *av.*(Exp. a.; exp. av.) **De dincoace** Care se află în partea dinspre vorbitor.(Exp. pp.) **Dincoace de...** În partea dinspre vorbitor.(Exp. pp.) **De dincoace de...** Din partea aceasta.**DINCOLO** *av.*(Exp. a.; exp. av.) **De dincolo** Din cealaltă parte.(Exp. pp.) **Dincolo de...** 1. În partea cealaltă a... 2. În afara celor spuse.(Exp. pp.) **Pe dincolo** Prin partea cealaltă.(Exp. vb.) **Așa și pe dincolo** 1. Așa cum s-a spus mai sus. 2. În felul în care se cunoaște.**DINTE** *s. m.*(Sint.) **Dinte de lapte** Fiecare dintre dinții care le cresc copiilor în primii ani ai vieții și care cad mai târziu, fiind înlocuiți cu alții.(Exp. av.; pop.) **Soare cu dinți** (D. timp) Însorit și răcoros.(Exp. vb.; pop.) **A se ține de ceva cu dinții** A nu ceda cu niciun preț.(Exp. a.) **Înarmat până în dinți** Înarmat puternic.(Exp. vb.; pfm.) **A-i scoate (cuiva) și dinții din gură** A-i lua (cuiva) tot ce are.(Exp. vb.; pfm.) **A-și arăta dinții** 1. A amenința. 2. A se manifesta în mod nefavorabil.(Exp. vb.; pfm.) **A vorbi printre dinți** A vorbi neclar (și cu nemulțumire).(Exp. vb.; pfm.) **A avea un dinte împotriva (sau contra) cuiva** A dușmăni pe cineva.**DINTRU** *pp.*(Exp. av.) **Dintr-acolo** Din partea aceea.(Loc. av.) **Dintr-odată** 1. Cu o singură mișcare. 2. Pe neașteptate. 3. Brusc.**DIRECT**, ~Ă *a.*(Sint.) **Vot direct** **Vot** exprimat prin participarea la urnă a fiecărui cetățean.(Sint.) **Vorbire directă** sau **stil direct** Procedeu sintactic și stilistic de redare fidelă a spuselor sau gândurilor cuiva.(Exp. vb.) **A fi (sau a face) direct răspunzător (de ceva)** A răspunde (sau a face să răspundă) personal de anumite fapte.(Sint.) **Zbor direct** Zbor fără escală.(Sint.) **Tren (sau vagon) direct** Tren (sau vagon) care face legătura între două puncte fără transbordare.(Exp. a.) **(În) linie directă** Care descinde din tată în fiu.**DISCREȚIE** *s. f.*(Exp. vb.) **A păstra discreție** 1. A nu divulga un secret. 2. A nu divulga o știre.(Loc. av.) **La discreție** 1. Cât poțtești. 2. Din belșug.**DISCUȚIE** *s. f.*(Exp. av.) **Fără discuție** 1. Fără îndoială. 2. Negreșit.(Exp. vb.) **Nu (mai) încapă discuție** În mod sigur.**DISPERARE** *s. f.*(Exp. av.) **Cu disperare** 1. În mod deznădăjduit. 2. Din toate puterile, aprig, tare.(Exp. av.) **În disperare (de cauză)** Într-o situație fără ieșire.(Exp. av.) **La disperare** În cel mai înalt grad.(Exp. vb.) **A duce pe cineva la disperare** 1. A face pe cineva să-și piardă nădejdea. 2. A exaspera.**DISPOZIȚIE** *s. f.*(Sint.) **Organ de dispoziție** Organ care hotărăște.(Exp. av.) **În dispoziție (sau la, spre, înv., în dispoziția)** 1. La bunul plac al cuiva. 2. La îndemâna cuiva (spre a fi de folos).(Exp. vb.) **A fi (sau a sta, a se afla etc.) la dispoziția cuiva** A fi gata să satisfacă dorințele, ordinele cuiva.**DISPUS**, ~Ă *a.*(Exp. vb.) **A fi (bine) dispus** 1. A fi vesel. 2. A fi ușor amețit de băutură.(Exp. vb.) **A fi rău (sau prost) dispus** A fi într-o stare sufletească proastă.**DISTANȚĂ** *s. f.*(Exp. av.) **De la distanță** De la depărtare (în spațiu sau în timp).(Loc. av.) **Din distanță în distanță** Din loc în loc.(Exp. vb.) **A păstra distanța (cuvinită)** A fi rezervat (față de cineva).(Exp. vb.) **A ține (sau a pune) (la distanță)** 1. A (se) arăta rezervat. 2. A nu lăsa pe cineva să fie prea familiar.**DIVAN** *s. n.*(Exp. vb.; inv.) **A sta divan** A avea o atitudine respectuoasă și solemnă.

(Exp. vb.; pop.; irn.) **A face (cuiva) divan pe spinare** A bate (pe cineva).

(Sint.; înv.) **Divanul cel de pe urmă** Judecata de apoi.

(Exp. vb.; fam.; fig.) **A se sui pe divan** A se obrăznic.

DOAR av.

(Loc. cj.) **Doar (atât) că...** (ori cât...) sau **(atât) că doar** Numai atât.

(Loc. cj.; reg.) **Doar că** Poate că...

(Loc. cj.) **Doar de, afară (sau fără) doar, (în.) doar numai** Cu excepția...

(Loc. av.; înv.) **Nici... doară, necum...** Cu atât mai puțin.

(Exp. av.) **Doar așa** 1. Pur și simplu. 2. Fără complicații. 3. (P. ex.) Nu altfel decât...

(Loc. av.) **Într-o (sau de o) doară** 1. Fără vreun scop anume. 2. Fără să se aștepte la ceva deosebit.

(Loc. vb.; reg.) **A se ține (sau a trăi) cu doara** 1. A spera. 2. A se delăsa.

(Exp. vb.; reg.) **A ține cu doara** 1. A păcăli. 2. A amăna.

(Loc. av.; reg.) **Că doară chiar** Sigur că da.

(Loc. av.) **Fără doar și poate, (în.) fără doară** Cu certitudine.

DOBÂNDĂ s. f.

(Sint.) **Dobândă legală** Dobândă stabilită sau admisă prin lege.

(Loc. a.; îvp.) **De dobândă** Primit de pomană, din milă.

(Exp. vb.; pop.) **A plăti cu dobândă** A se răzbuna fără milă pentru o pagubă sau o suferință, *a plăti cu vârf și îndesat*.

DOBÂNDI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A dobândi voie** A avea permisiunea.

(Loc. vb.; reg.) **A dobândi cocleală** (D. obiecte metalice) A se oxida.

(Loc. vb.; înv.) **A dobândi boală** A se îmbolnăvi.

DODIE s. f.

(Loc. vb.; pfm.) **A vorbi sau a grăi (cam) în dodii** A vorbi fără sens, aiurea.

(Loc. vb.; pfm.) **A umbla sau a merge în dodii** A merge în neștire, năuc.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) în dodiile lui** A lăsa (pe cineva) să-și facă toanele, capriciile.

DOI num.

(Exp. av.; înv.) **În (sau din) două vorbe (sau cuvinte), ori în două vorbe și-un cuvânt** Pe scurt, fără multă vorbă.

(Exp. av.) **La doi pași** Foarte aproape.

(Exp. vb.) **A vorbi (sau spune) cu două înțeleșuri** 1. A se exprima echivoc. 2. A vorbi neclar.

(Exp. vb.) **Nu face (sau nu dai, nu plătește) nici două parale (sau doi bani)** 1. Nu prezintă niciun interes. 2. Nu are nicio valoare.

(Loc. av.) **În (sau pe din) două** În două părți (egale).

(Loc. av.) **Nici una, nici două** 1. Neașteptat. 2. Imediat.

(Loc. av.; înv.) **În (sau pe din) două cu...** Amestecat (în părți egale) cu altceva.

(Loc. av.; fam.) **În doi timpi și trei (sau două) mișcări** 1. Foarte repede. 2. Imediat.

(Loc. av.) **Una-două** 1. Foarte des. 2. Întruna.

(Loc. av.) **Din două una sau una din două** Ori..., ori...

(Loc. av.) **Cu una, cu două** Cu ușurință.

(Exp. vb.) **Una și cu una fac două** E limpede.

(Exp. vb.) **A nu vorbi sau a nu zice (nici) două** A tăcea.

DOILEA, DOUA nr.

(Loc. av.) **De-al doilea** (D. veri) Care sunt copiii verilor primari.

(Exp. av.) **A doua zi** În ziua următoare.

(Exp. av.) **A doua oară** Data următoare.

(Exp. av.; înv.) **De-al doilea** A doua oară.

(Exp. vb.) **A pune (sau a lăsa, a trece etc.) ceva pe planul al doilea** A considera ceva ca fiind de importanță secundară.

DOMN s. m.

(Exp. vb.; pfm.) **Vezi domn** sau, înv., **au domn** Vorba vine.

(Exp. vb.; pfm.) **A da sau a lăsa pe cineva în plata domnului** A-l lăsa să facă ce vrea.

DOMNESC, ~EASCĂ a.

(Sint.; înv.) **Rugăciune domnească** Rugăciunea Tatăl nostru.

(Sint.; înv.) **Țărani domnești** Țărani liberi.

(Loc. vb.; înv.) **A se duce cu sare domnească** A se mândri.

(Sint.) **Mere domnești** Varietate de mere mari, de culoare gălbuie-portocalie dungate cu roșu.

(Sint.) **Măr domnesc** Soi de măr care produce mere domnești.

(Sint.; înv.) **Carte domnească** Hrisov de înmormântare.

DOMOL, ~OALĂ a., av.

(Loc. av.) **Cu domol** 1. Cu blândețe. 2. Prieteneste.

(Loc. av.; reg.) **În domol** Fără grabă.

(Loc. vb.; fam.) **A o lăsa** (sau **a o lua**) (**mai**) **domol**
1. A se domoli. **2.** A se calma.

(Loc. vb.) **Ia-o mai domol!** Liniștește-te!

DOP *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **A afla dop la ceva** A găsi un mijloc de rezolvare.

(Exp. vb.; gmț.) (**Mare**) **cât un dop** sau (pop.) **dop de saca** Bondoc.

(Exp. vb.; fam.) **A se face (ca un) dop** A se îngrășa.

DOR *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **Să-i mori de dor** (D. mâncăruri) Greu de găsit.

(Loc. av.) **Cu dor 1.** Duios. **2.** Pătimaș.

(Loc. a.) **De dor 1.** Duios. **2.** Elegiac.

(Loc. av.; pfm.) **În dorul lelii** La întâmplare.

(Exp. vb.; pop.) **A face pe dorul cuiva** A-i îndeplini o dorință.

DORI *s. n.*

(Exp. vb.) **Cum dorești** (sau **doriți**) Poți lua orice decizie.

(Exp. vb.) **A dori (cuiva) sănătate, noroc** etc. A face o urare.

(Exp. vb.; inv.) **A dori cuiva de bine** A-și lua rămas bun.

DORMI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Dormire-ai mort** (sau **duș**), ori **somnul cel de veci** Să mori!

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi greu** sau (**ca un**) **buștean, ca groșii, bute, tun**, (rar) **buba, bumbac, (ca) duș (de pe sau din lume), ca mort (ul pe moarte), (de poți) să tai lemne pe el** (sau **la capul lui**) A avea un somn adânc.

(Exp. vb.; inv.) **A dormi ca mielul la oaie** A dormi liniștit.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi de-a-n picioarele** (sau **pe picioare**), ori **umblând, mergând (pe brazdă)**
1. A fi foarte obosit. **2.** (Ir.) A fi leneș. **3.** (Ir.) A fi bleg.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi boierește** sau **ca un boier, ca (ori cât) un bei, ca un popă, popește, somnoros** A dormi fără grijă.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi iepurește** A dormi ușor, neliniștit.

(Exp. vb.) **A dormi somnul (dreptilor, tatii sau cel de veci, de pe urmă, ori cel lung)** A muri.

DOS *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **A da dos** (sau **dosul** ori **dosurile**), **a(-și) arăta dosul, a pune dosul la fugă** A fugi (din fața dușmanului).

(Exp. vb.; inv.) **A bate dosurile, a da dos la față** A se ascunde.

(Loc. a.) **Bun de dos** Bun de fugă.

(Exp. vb.; inv.) **A lua cuiva dosul** A ataca pe la spate.

(Exp. vb.; pfm.) **A întoarce (cătrecineva sau cuiva) dosul 1.** A se întoarce cu spatele către cineva (în semn de dispreț). **2.** A nu mai voi să aibă relații cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A pune la dos** A ignora ce i se spune. (Exp. vb.; inv.) **A ieși cu dosul la oameni** A se purta necivilizat în societate.

(Exp. vb.; inv.) **A se întoarce cu fața dosului către cineva** A întoarce, batjocoritor, spatele.

(Sint.) **Dosul palmei** (sau **mîinii ori labei**) Partea exterioară a mîinii, opusă palmei.

(Sint.; rar) **Dosul limbii** Partea de dedesubt a limbii.

(Loc. vb.; inv.) **A da cuiva dosul (la adăpost) 1.** A adăposti. **2.** A ascunde.

(Loc. av.) **De-a-ndoașele(a)** sau **pe de-a-ndoașele(a) 1.** Anapoda. **2.** Cu spatele înainte.

(Loc. av.) **Cu dosul în sus 1.** Invers de cum trebuie. **2.** În mare dezordine.

(Loc. av.) **În dos 1.** În spate. **2.** (Fig.) În absență.

(Loc. av.; inv.) **Nici în dos, nici în față** În niciun chip.

(Loc. av.; inv.) **De dos** Într-ascuns.

(Loc. av.) **Din dos** Din spate.

(Sint.; inv.) **Uliță din dos** Stradă care trece prin spațele casei.

(Exp. vb.; inv.) **A scăpa pe ulița din dos** A scăpa rușinos și cu mare greutate dintr-o încurcătură.

(Exp. vb.; pop.) **A intra pe ușa din dos** A obține o favoare (pe căi necinstite, prin protecție).

(Loc. av.; inv.) **Din dos de...** Dincolo de...

(Loc. av.) **Pe dos 1.** (D. îmbrăcăminte) Cu partea de dinăuntru în afară. **2.** (Fig.; d. oameni) Ciudat.

3. (Fig.) Altfel de cum trebuie, de cum e firesc.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi întors pe dos 1.** A fi necăjit. **2.** A fi furios.

(Loc. av.) **Pe din dos 1.** Pe la spate. **2.** Pe intrarea din spatele casei. **3.** (Fig.) În taină.

(Loc. av.; inv.) **Pe după dos** Pe la spate.

(Loc. av.; inv.) **În după dos** În loc ascuns.

(Loc. av.) **Prin dos** Pe intrarea din spatele casei.

DOSAR *s. n.*

(Exp. vb.; Jur.) **A închide dosarul** A pune capăt definitiv unei acțiuni, unor cercetări, unei anchete fără a fi ajuns la soluționarea lor în fond, a clasa.

(Exp. vb.) **A pune la dosar 1.** A nu da curs unei cereri, unui act. **2.** A nu-i păsa de ceva. **3.** A da uitării.

DOVADĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Ca** (sau **drept**) **dovadă** **1.** Ca semn că...

2. Pentru a dovedi că...

(Loc. av.; inv..) **Cu dovadă** În mod real.

(Exp. vb.) **A da dovadă** (sau **dovezi**) **de...** A manifesta o atitudine, un sentiment, o însușire etc.

(Exp. vb.) **A face dovadă** sau **a face dovada că...** A proba o afirmație în fața unei instanțe judecătorești.

DOVLEAC *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A avea capul ca dovleacul** **1.** A fi prost. **2.** A avea capul mare.

(Exp. vb.; pop.) **A avea cap, nu dovleac** **1.** A fi deștept. **2.** A se pricepe bine la ceva. **3.** (Ir.) A se crede deștept.

DOXĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De doxă** De bună calitate.

(Exp. vb.) **A fi cu doxă la cap** sau **a avea doxă la cap** A fi înțelept.

DRAC *s. m.*

(Exp. vb.) **A fi dracul gol** (sau **împielit**) **1.** A fi rău, afurisit. **2.** A se descurca în orice situație. **3.** A fi poznaș.

(Exp. vb.) **A fi omul** (sau **salba** sau **poama**) **dracului, a fi om al dracului** **1.** A fi om rău. **2.** A fi om descurcăreț.

(Exp. vb.) **A se teme de ceva ca de dracul** (sau **ca dracul de tămâie**) A se teme foarte tare de ceva.

(Exp. vb.) **A se uita la cineva ca la dracul** **1.** A se uita la cineva cu dușmănie. **2.** A se uita la cineva cu frică.

(Loc. vb.) **E tot un drac** E același lucru.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi cu**) **draci** **1.** A fi prost dispus. **2.** A fi energetic, neastâmpărat.

(Exp. vb.) **Parcă a intrat dracul în el** **1.** Este mândros. **2.** Este inepuizabil. **3.** A căpătat un viciu.

(Exp. vb.) **A băga** (pe cineva) **în draci** (sau **în toți dracii**) **1.** A intimidă (pe cineva). **2.** A face (pe cineva) să depună toate eforturile (de frică).

(Exp. vb.) **A fi un drac la mijloc** **1.** Nu poate fi găsită o explicație logică. **2.** Există o cauză ascunsă, greu de găsit.

(Exp. vb.) **Și-a băgat** (sau **și-a amestecat**) **dracul coada** Situația devine complicată pe neașteptate.

(Exp. vb.) **A trage pe dracul de coadă** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **A căuta pe dracul** **1.** A intra singur într-o încurcătură. **2.** A-și provoca singur neplăceri.

(Exp. vb.) **A da de** (sau **peste**) **dracul** A o păți.

(Exp. vb.) **A vedea** (sau **a-și găsi**) **pe dracul** A o încurca.

(Exp. vb.) **A căuta pe** (sau **a fugi de**) **dracul și a da de tată-său** A ajunge într-o situație și mai rea decât cea anterioară.

(Loc. vb.) **A trimite** (pe cineva) **la dracul, a da dracului** A blestema, a drăcu.

(Exp. vb.) **A trimite** (pe cineva) **de la dracul la tată-său** A purta (pe cineva) de colo până colo.

(Exp. vb.) **A cere pe dracul și pe tată-său, a cere cât dracul pe tată-său** A cere (pentru ceva) un preț exorbitant.

(Loc. vb.) **A face pe dracu-n patru, a face și pe dracul** A face tot posibilul.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a lăsa**) **dracului** (pe cineva sau ceva) **1.** A abandona (pe cineva sau ceva). **2.** A renunța definitiv (la cineva sau la ceva).

(Exp. vb.) **Ducă-se dracului!** (sau **ducă-se la dracul!**) **1.** Blestem adresat unei persoane. **2.** Formulă exclamativă de dispreț prin care se exprimă dorința de a renunța definitiv la ceva. **4.** Exclamație care exprimă o nemulțumire.

(Exp. vb.) **A se duce la dracul** (D. oameni) A pleca fără ca cineva să mai vrea să-l revadă.

(Exp. vb.) **A-l lua dracul** (sau **dracii, mama dracului**) **1.** A fi într-o situație rea. **2.** A muri. **3.** A o păți.

(Exp. vb.) **(Nu are) (nici) pe dracul!** **1.** (Nu are) nimic! **2.** (D. lucruri) E în stare perfectă.

(Exp. vb.) **(Fir-ar) al dracului!** sau **ptiu, drace!** Exclamație care exprimă uimire, exasperare, (rar) admirație.

(Exp. vb.) **(Este) lucrul dracului** (Este) un lucru dificil, care creează neplăceri.

(Sint.; ir.) **Iarba** (sau **buruiana, tămâia**) **dracului** Tutun.

(Exp. av.) **A face și pe dracul** A face orice.

(Exp. av.) **La dracu-n praznic, la mama dracului, unde și-a întărcat dracul copiii, unde și-a spart dracul opincile** **1.** Foarte departe. **2.** Nu se știe unde.

(Exp. av.) **Al dracului** (de...) **1.** Extrem de rău. **2.** Extrem de dificil. **3.** Extrem de incomod. **4.** Peste măsură de... **5.** Extrem de energetic. **6.** Foarte descurcăreț.

(Exp. av.) **(Așa) de-al dracului** **1.** Fără niciun motiv întemeiat. **2.** Din ambiție. **3.** Din răutate.

DRAG, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; inv.) **A-i fi cuiva drag a...** sau **să...** **1.** A-i plăcea cuiva mult să facă ceva. **2.** A se simți atras spre ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i cădea drag (cuiva)** A trezi dragostea cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde drag de (sau pe) cineva** A se îndrăgosti (de cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A avea (pe cineva) drag** A iubi (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A se avea dragi** A se iubi unul pe altul.

(Exp. av.) **Când ți-e jumea (sau viața) mai dragă** Pe neașteptate.

(Exp. vb.; pop.) **Dragă Doamne** Vorba vine.

(Exp. vb.) **Cu dragă inimă** 1. Din toată inima. 2. Cu multă plăcere.

(Exp. vb.; înv.) **Cu dragă voie** 1. De bună voie. 2. Cu plăcere.

(Exp. av.) **Cu (mare, mult, atât etc.) drag** 1. Cu iubire. 2. Cu (multă) plăcere. 3. (Îrg.) Cu blândețe.

(Exp. av.; pop.) **Cu tot dragul** 1. Cu toată plăcerea. 2. (Îrg.) Cu tot dinadinsul.

(Loc. av.; îrg.) **În dragul lelii** Fără rost.

(Loc. pp.; pfm.) **De dragul...** 1. Pentru. 2. În scopul...

(Exp. vb.; pop.) **(A fi sau a-i fi) mai mare dragul (să...)** A resimți mare plăcere (să...).

DRAGOSTE *s. f.*

(Exp. av.) **Cu (mare ori cea mai mare sau multă) dragoste sau cu toată dragostea** 1. În mod (extrem de) drăgăstos. 2. (Extrem de) bucuros.

(Exp. vb.; pop.) **A fi în dragoste cu cineva sau (înv.) a fi legat în dragoste cu cineva** A avea cu cineva relații de caldă afecțiune.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A fi în (sau, înv., întru) dragostea cuiva sau (înv.) a-l lua (pe cineva) în (ori la) dragoste sau a fi în dragoste la cineva** 1. A se bucura de... 2. A-și câștiga caldă afecțiune a cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A avea dragoste să...** A-i plăcea să...

(Exp. vb.) **A face dragoste (cu cineva)** A avea relații sexuale cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A (mai) slăbi cu dragostea (pe cineva)** A înceta cu insistențele (fals afectuoase) pe lângă cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A omori (pe cineva) cu dragostea** A-și manifesta în mod exagerat afecțiunea (față de cineva).

(Exp. vb.) **A se topi (sau a se sfârși, a muri etc.) de dragoste sau a fi nebun de dragoste** A iubi enorm (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A avea (pe cineva) în dragoste** A iubi (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A se lua în dragoste** A se iubi.

(Exp. vb.; îrg.) **A-și face de dragoste** A-și face de cap.

DRAM *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **Drept la dramuri** Bine măsurat.

(Exp. vb.; reg.) **A avea două dramuri sub căciulă** A fi chibzuit.

(Exp. av.; îrg.) **Să-l pui la dramuri** Extrem de scump.

DRAPEL *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi (sau a intra) sub drapel** 1. A servi în armată. 2. A-și face stagiul militar.

(Exp. vb.) **A lupta sub drapelul cuiva** A lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva.

(Exp. vb.) **A ține sus drapelul** 1. A milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc. 2. A rămâne fidel unei cauze. 3. A se comporta exemplar într-o acțiune, într-o împrejurare.

(Exp. vb.) **A ridica drapelul luptei pentru...** A porni lupta sau acțiunea pentru...

DREGE *vb.*

(Exp. vb.) **A drege pașii, calea (cuiva)** 1. A face pe cineva să meargă într-un anumit loc. 2. (Fig.) A ajuta pe cineva să-și găsească drumul în viață.

(Exp. vb.) **O fi și-o drege** Sunt întâmplări sau vorbe lipsite de importanță.

(Exp. vb.) **A-și drege glasul (sau, rar, vocea, viersul)** 1. A tuși ușor înainte de a vorbi sau de a cânta pentru a-și limpezi vocea. 2. (Rare; d. păsări) A se pregăti să cânte.

(Exp. vb.) **A-și drege gustul (sau gura)** A mânca sau a bea ceva plăcut pentru a îndepărta gustul neplăcut din gură.

(Exp. vb.) **A drege busuiocul** 1. (Pop.) A se strădui să îmbunătățească relațiile cu cineva, *a se împrieteni*. 2. (P. gn.) A îndrepta o greșeală.

(Exp. vb.) **A drege carul** A repara o greșeală.

(Exp. vb.) **Na-ți-o frântă (sau bună) că ți-am dres-o** În loc să repara o situație, o agravezi.

(Exp. vb.) **Tronc, Marico, că ți-am dres-o** Ai spus o vorbă fără rost, nepotrivită cu situația.

(Exp. vb.) **A-și drege cheful** A face ceea ce dorește, cu orice preț.

(Exp. vb.) **A-i drege cuiva o palmă (sau palme)** A lovi pe cineva cu palma.

(Loc. vb.) **A o drege** A îndrepta o greșeală, o gafă.

DREPT¹, ~EAPTĂ *a.*

(Sint.) **Unghi drept** Unghi cu laturile perpendiculare una pe cealaltă.

(Sint.) **Prismă dreaptă** Prismă cu muchiile laterale perpendiculare pe baze.

(Exp. vb.) **A se ține drept** A avea o poziție perfect verticală.

(Exp. a.; d. ființe, lucruri, elemente înșiruite) **În linie dreaptă** (sau **în linii ori în rânduri drepte**) Aliniat.

(Exp. vb.; Mil.) **A lua** (sau **a sta, a se ține în**) **poziția de drepti** A lua (sau a sta, a se ține în) poziție perfect verticală, stând nemișcat.

(Loc. av.) **De-a dreptul 1.** În mod direct. **2.** Fără oprire. **3.** Fără ezitare. **4.** Fără ascunzișuri, franc. **5.** Neîndoielnic. **6.** Fără a se abate din drum.

(Loc. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva) drept** A-i fi la îndemână (cuiva).

(Exp. vb.) **A merge drept** Cu mișcări sigure, fără a se clătina.

(Sint.) **Parte dreaptă** Parte care se cuvine în mod legal fiecăruia la împărțea.

(Sint.) **Luptă dreaptă** Luptă corp la corp, fără arme, fără înșelătorii și fără ajutor străin.

(Loc. av.) **Cu drept cuvânt** Pe bună dreptate, justificat.

(Exp. vb.) **Ce-i drept, e drept** E un adevăr incontestabil.

(Exp. vb.) **(Este) drept că...** Este adevărat că...

(Exp. vb.) **A spune drept 1.** A spune adevărul. **2.** A vorbi deschis, sincer.

(Exp. vb.) **La drept vorbind** În realitate.

(Exp. vb.) **Ce-i drept(ul)** Într-adevăr.

(Sint.; fig.) **Calea (cea) dreaptă 1.** Comportare cinstită. **2.** (Spec.) Purtare cucernică, în spiritul moralei creștine.

(Exp. vb.) **A se odihni cu dreptii** A fi mort.

(Exp. vb.) **A se duce în lumea celor drepti** (D. oameni) A muri.

(Loc. a.) **Drept cu inima 1.** Sincer. **2.** Nepărtinitor.

(Exp. vb.; înv.) **A fi drept (cuiva, cineva)** A semăna leit (cu cineva).

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede** etc.) **strâmb și a judeca** (sau **a grăi** etc.) **drept** A aprecia just, corect (o situație, un om etc.), indiferent de împrejurările (nefavorabile).

(Exp. vb.) **A-și da dreapta** A-și strânge mâinile în semn de salut, de bucurie, de împăcare.

(Exp. vb.) **Să nu știe stânga ce face dreapta** Să se păstreze discreție absolută.

(Exp. vb.) **A fi mâna dreaptă (a cuiva) 1.** A fi omul de încredere. **2.** A fi cel mai apropiat colaborator al cuiva.

(Exp. vb.) **A călca** (sau **a păși, a porni, a intra, a ieși**) **cu dreptul (înainte)** A începe o acțiune sub bune auspicii.

(Loc. av.) **Din (la, pe, în, înspre, către, din, din a) dreapta** În direcția mâinii drepte.

(Exp. vb.) **A fi (a sta, a șede** etc.) **la dreapta**, sau **den a dreapta (cuiva)**, înv. **a dreapta (de cineva)** A ocupa locul de onoare aflat în partea dreaptă a unei personalități.

(Exp. vb.) **A-i cânta (cuiva) cucul la (în) dreapta** A avea noroc.

(Loc. vb.) **A face (a apuca, a o lua) la dreapta** A coti, a se îndrepta către partea dreaptă a unui drum, în direcția mâinii drepte.

(Exp. vb.) **A ține dreapta** A merge (numai) pe partea dreaptă a unui drum.

(Exp. vb.; fam.) **A trage pe dreapta** A se opri cu un vehicul pe partea dreaptă a drumului.

(Exp. av.) **În (din) dreapta și-n (din) stânga 1.** În (din) ambele părți. **2.** În (din) toate părțile, pretutindeni.

(Loc. av.) **(Nici) în dreapta, nici în stânga** Nicăieri.

(Loc. vb.; înv.) **Drept dragul să...** Ți-e mai mare dragul să...

(Loc. a.) **De dreapta** Conservator.

DREPT² s. n.

(Loc. av.; înv.) **Cu dreptul 1.** În mod legitim. **2.** Justificat.

(Loc. a.; loc. av.) **De drept 1.** Împuternicit prin lege. **2.** Îndreptățit. **3.** Pe bază legală. **4.** Conform legii. **5.** În mod legitim.

(Exp. vb.) **A avea dreptul 1.** A avea voie (în temeiul legii) să întreprindă ceva, *a fi îndreptățit*. **2.** A se bucura de un privilegiu.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se simți, a se crede**) **în drept** (sau **în dreptul său**) A beneficia sau a crede că beneficiază de condițiile necesare favorabile pentru îndeplinirea legală a unor acțiuni, pentru exercitarea unui privilegiu etc.

(Exp. vb.) **A da drept(ul)** sau **drepturi** ori **A face drept cuiva** A acorda cuiva posibilitatea, a-i oferi condițiile necesare favorabile pentru îndeplinirea unei acțiuni în mod legal sau legitim.

(Exp. vb.) **A repune în drepturi** A acorda cuiva un privilegiu de care anterior a fost privat.

(Exp. vb.) **A reintra în drepturile (lui, ei etc.)** A dobândi o situație privilegiată de care anterior a fost privat.

(Exp. vb.) **A-și lua** (sau **a-și aroga**) **dreptul (de a face ceva) ori drepturi (asupra cuiva)** A pretinde anumite privilegii, ca și cum le-ar avea în mod legal.

(Exp. a.; Exp. av.) **Fără drept 1.** Care nu este în temeiul legii. **2.** Nejustificat.

(Exp. vb.) **Dreptul lui Dumnezeu** Într-adevăr.
(Exp. vb.; înv.) **A avea dreptul** A avea dreptate.

DREPT³ *pp.*

(Loc. av.) **Drept care** În concluzie.
(Exp. vb.; pop.) **A i se pune (cuiva) soarele drept la inimă** A i se face (cuiva) foame.

DREPTATE *s. f.*

(Exp. av.) **Cu sau după ori în sau (în.) den, (îrg.) p(r)e dreptate** 1. Pe drept cuvânt. 2. Legal. 3. Cum se cuvine. 4. Adevărat. 5. Echitabil.

(Exp. av.) **Fără dreptate** 1. În mod nedrept. 2. Ilegal. 3. Neadevărat. 4. Inechitabil.

(Exp. av.) **Peste dreptate** Mai mult decât se cuvine.
(Exp. av.) **Pe bună dreptate** 1. Pe drept cuvânt. 2. În mod întemeiat.

(Exp. vb.) **A face sau a da cuiva dreptate** sau (în.) **a alege cuiva dreptatea** 1. A judeca favorabil pe cineva. 2. A repara o nedreptate făcută cuiva. 3. A recunoaște că ceea ce spune sau face cineva este just, întemeiat.

(Sint.) **Dreptate divină** Aprecie a faptelor oamenilor, atribuită divinității.

(Sint.) **Dreptatea leului** Nedreptate făcută de cei puternici celor slabi.

(Loc. av.) **Cu sau (în.) p(r)e ori în dreptate** 1. Conform adevărului. 2. Într-adevăr. 3. Cu temei.

(Exp. vb.; pop.) **A-i ieși (cuiva) dreptățile** A i se face (cuiva) dreptate.

(Exp. vb.; înv.) **A avea dreptate** A avea dovezi.

DROJDIE *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fi cu drojii în cap** A fi beat.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i face cuiva capul drojii** A-i sparge cuiva capul.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (sau a se vedea) pe drojii** 1. A fi aproape sărac. 2. A fi pe moarte.

(Sint.; fig.; peior.) **Drojdia societății** Partea decăzută a societății.

DRUG *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i merge cuiva drug** A-i merge strună.

(Exp. vb.; pop.) **A o duce drug** A o duce foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **A o duce drug cu capul de-a hâra** A o duce rău.

(Exp. vb.; pop.) **A o ține drug (înainte)** A stăruii în ceva.

(Exp. vb.) **A duce la sapă de drug** A sărăci.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține(a) drug** A lupta.

(Loc. vb.; pop.) **A se ține drug să...** A insista să...

(Exp. vb.; pop.) **A se ține drug de ceva sau cineva** A se ține după cineva sau ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A se ridica cu drugu'** A ridica o greutate.

(Loc. vb.) **A (i) se duce drugul** 1. A se vesti. 2. A fi celebru.

DRUM *s. n.*

(Sint.) **Drum de țară** Cale de comunicație terestră, de importanță locală, care leagă mai multe comune și sate.

(Sint.; reg.) **Drumul țării** Șosea națională.

(Sint.) **Drum de acces** Cale de comunicație care asigură legătura cu o localitate, cu o gară, cu un port etc.

(Sint.) **Drumul mare** Șosea de mare circulație, care leagă localități principale.

(Exp. vb.; pop.) **Drum fără (de) pulbere** Apă (curgătoare).

(Sint.; înv.) **Drumul sării** Cale de comunicație pe care se transporta sarea de la ocne spre diferite orașe, în Evul Mediu.

(Sint.; înv.) **Drumul mătăsii** Cale comercială de importanță internațională care lega China de țările din Asia centrală și apuseană.

(Sint.) **Drum de halaj (sau de edec)** Cale de comunicație amenajată în lungul unui curs de apă, rezervată circulației mijloacelor de tracțiune care remorchează ambarcațiuni.

(Sint.; Mil.) **Drum de coloană** Cale de comunicație terestră, sumar amenajată, care permite deplasarea trupelor.

(Sint.) **Crucea (sau răscrucea, furca, înfurcătura) drumului** Intersecție.

(Sint.) **Drum de fier** 1. Cale ferată. 2. (Înv.) Tren. 3. (Înv.) Joc de cărți.

(Sint.) **Hoț (sau tâlhar, bandit) de drumul mare (sau, înv., de drumuri)** Hoț care atacă oamenii în drum (sau în văzul lumii) spre a-i jefui.

(Sint.) **Jaf (sau hoție) la drumul mare (sau, înv., la drumuri)** Jaf care se săvârșește în văzul lumii.

(Exp. vb.) **A ieși la drumul mare** A ataca oamenii în drum spre a-i jefui.

(Exp. av.) **(De) peste drum** În (sau din) față.

(Exp. av.) **În drum** 1. În mijlocul drumului. 2. În calea drumetilor. 3. În văzul lumii. 4. Pe parcurs.

(Exp. av.) **Pe toate drumurile** Peste tot.

(Exp. vb.) **A-și face drum** 1. A se abate de la traseul inițial spre a se duce undeva sau la cineva.

(Exp. vb.) **A-și croi, a-și sparge drum** 1. A înainta (prin eforturi) într-o mulțime. 2. A încerca (cu eforturi) să ajungă sau să patrundă undeva. 3. A se afirma.

(Exp. vb.) **A-și face** (sau **a-și croi**, **a-și găsi**) **un drum (nou în viață)** A dobândi o (nouă) situație materială sau socială, o (nouă) poziție etc.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) pe drumuri** A face pe cineva să meargă mai mult decât ar fi necesar pentru rezolvarea unei probleme.

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a ține**, **a păzi**) **drumul** (sau **drumurile**) ori **a umbla** (sau **a fi**, **a sta**) **pe drumuri** A vagabonda.

(Exp. vb.) **A fi pe drumuri 1.** A nu avea o locuință stabilă. **2.** A fi fără un rost în viață și fără sprijinul familiei.

(Exp. vb.) **A rămâne** (sau **a ajunge**) **pe drumuri 1.** A rămâne fără adăpost. **2.** A rămâne fără slujbă, fără mijloace de trai, a săraci, a scăpăta.

(Exp. vb.) **A lăsa** (sau **a arunca**, **a azvârli** etc.) **(pe cineva) pe drum** (sau **pe drumuri 1.** A da (pe cineva) afară din casă. **2.** A concedia (pe cineva). **3.** A săraci (pe cineva).

(Exp. vb.) **A aduna (pe cineva) de pe drumuri 1.** A da cuiwa adăpost. **2.** A lua (pe cineva) sub ocrotire.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a se pune** etc.) **în drumul cuiva** (sau **a-i sta cuiva în drum 1.** A se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă o treabă etc.). **2.** A împiedica pe cineva într-o acțiune. **3.** A i se împotrivi cuiva.

(Exp. vb.) **A se da din drumul cuiva 1.** A se da la o parte. **2.** A nu mai împiedica pe cineva în acțiunile sale.

(Exp. vb.) **A ieși cuiva în drum** A întâmpina pe cineva.

(Loc. vb.) **A da drumul (cuiva sau la ceva) 1.** A lăsa din mână. **2.** A elibera. **3.** A permite cuiva să iasă. **4.** A lărgi o haină.

(Loc. vb.) **A-și da drumul 1.** A se lăsa în jos. **2.** A se avânta. **3.** (Fam.) A depăși o inhibiție. **4.** (Pfm.) A începe să povestească. **5.** (Pfm.) A începe să se des-tăinuie. **6.** (Pfm.) A izbucni (într-o avalanșă de vorbe, în țipete, în plâns etc.).

(Sint.) **Drumul robilor** (sau **orbilor**, *al nașilor*, *al rătăciților*, *al laptelui*) Calea Lactee.

(Sint.) **Drum aerian** Traseu al unei linii de navigație aeriene, marcat prin instalații (faruri optice, radiofaruri, semnalizări la sol etc.) care asigură dirijarea avioanelor pe timp de vizibilitate redusă.

(Sint.) **Drum navigabil** Traseu pe care îl pot urma navele fără pericolul de a atinge fundul apei sau a se lovi de stânci.

(Sint.) **Drum maritim** Traseu parcurs de nave pe mări și pe oceane, determinat de condițiile de navigație.

(Sint.) **Drumul judecătii** (sau *de judecată*) Proces.

(Exp. vb.) **A apuca** (sau **a lua**) **alt drum 1.** A schimba destinația inițială. **2.** (Fig.) A se iniția în alt domeniu.

(Exp. vb.) **Drum bun!** Să ai o călătorie plăcută.

(Exp. vb.; pop.) **Pe-aici** (sau **pe-aci**, **pe ici**) **ți-e drumul!** Pleacă repede!

(Exp. vb.; reg.) **A nu se lua (ceva) din drum** A nu se găsi ușor (ceva).

(Sint.) **Drum drept 1.** Călătorie fără ocoluri. **2.** Comportare ireproșabilă.

(Sint.) **Ultimul drum** Drumul pe care este condus un mort la groapă.

(Exp. vb.) **A-și căuta** (sau **a-și vedea**) **de drum (sau de cale) 1.** A pleca. **2.** A nu se amesteca în treburile altcuiva.

(Exp. vb.) **A întoarce (pe cineva) pe drumul cel bun** A aduce pe cineva la un mod de viață, (un comportament etc.) conform normelor vieții sociale.

(Exp. vb.) **(A fi) pe drum 1.** (A fi) în timpul călătoriei. **2.** (A fi) pe punctul să se producă, să apară, să se nască.

DUBLU *s. n., a.*

(Exp. a.) **În dublu exemplar** În două exemplare.

(Exp. a.) **Cu dublu sens** (D. cuvinte, afirmații etc.) Cu două înțelesuri, echivoc.

(Exp. vb.) **A da o dublă** A cădea același număr de puncte la ambele zaruri.

(Sint.) **Dublu băieți** (sau *fete, mixt*) Partidă de tenis sau de tenis de masă la care participă câte doi jucători (băieți, fete sau mixt) de fiecare parte.

(Exp. vb.) **A vedea dublu 1.** A vedea două imagini ale aceluiași obiect. **2.** A vedea turbure. **3.** A fi amețit de băutură.

DUCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi sau a se simți pe ducă 1.** A fi gata de plecare. **2.** A fi pe punctul de a se sfârși. **3.** (P. ex.) A fi pe moarte.

(Loc. vb.) **A lăsa pe cineva în duca lui** A lăsa pe cineva în voia lui.

(Loc. vb.) **A-și lua duca 1.** A pleca (la întâmplare, fără niciun țel). **2.** A se apuca de ceva cu nădejde.

DUCE *vb.*

(Exp. vb.) **A-l duce (pe cineva) capul sau mintea** ori (rar) **mintea și capul** A fi perspicace.

(Loc. vb.) **A duce (pe cineva) cu vorba 1.** A promite. **2.** A amâna, a târăgăna, *a purta cu vorba*.

(Exp. vb.) **A duce cu preșul** (sau **a duce cu zăhărelul**, **mâia**, **iordanul**, **cobza**, **a duce de nas**) **1.** A păcăli. **2.** A înșela.

(Exp. vb.) **A duce (pe cineva) pașii** sau **a-și duce pașii** A merge spre...

(Exp. vb.) **A duce (pe cineva) cu gândul la...** A face pe cineva să se gândească la...

(Exp. vb.) **A o duce** **1.** A rămâne în viață. **2.** A trăi într-un anumit fel, *a-i merge*. **3.** A se descurca într-o situație dificilă (a vieții), a rezista.

(Exp. vb.) **A nu o (mai) duce (mult)** **1.** A nu mai avea mult de trăit. **2.** A fi pe moarte.

(Loc. vb.) **A o duce (cu cineva)** **1.** A conviețui cu cineva. **2.** A se îngădui cu cineva, a se împăca, a se înțelege.

(Loc. vb.) **A duce casă (bună) cu cineva** A trăi (în bună înțelegere) cu cineva.

(Exp. vb.) **A o duce (înainte sau tot înainte, mai departe) în...** A nu mai înceta cu...

(Exp. vb.) **A duce grija** sau, rar, **vergile (cuiva sau a ceva)** **1.** A fi îngrijorat să nu i se întâmple cuiva ceva rău. **2.** A se interesa de ceva sau cineva.

(Exp. vb.) **A duce dorul** sau **jindul (cuiva, a ceva sau de ceva)** **1.** A-i fi dor de cineva sau ceva. **2.** A fi dornic de ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A duce frică (de cineva)** A-i fi frică de cineva.

(Loc. vb.) **A se duce la naiba (rar, la Brusa)** **1.** A pleca. **2.** A se distruge. **3.** A se pierde.

(Loc. vb.) **A duce lipsă de...** **1.** A nu avea în cantitate suficientă. **2.** A simți lipsa.

(Exp. vb.) **A duce ceva (până) la capăt** sau (rar **cap**) sau **(până) la (bun) sfârșit** A îndeplini (în bune condiții), a desăvârși.

(Exp. vb.; euf.) **Ducă-se pe pustii** (sau, reg, **în bolovani, în dubală, în tine**) Dracul.

(Exp. vb.; Med. pop.; euf.) **Ducă-se pe pustii** (sau reg, **în pietre, în bolovani**) Epilepsie.

(Loc. vb.; pop.) **A se duce după...** A se mărita.

(Loc. vb.) **A se duce cu gândul** (sau, înv., **cu gând**) A se gândi.

(Exp. vb.) **Du-te-ncolo!** **1.** Pleacă! **2.** Lasă-mă în pace! **3.** Nu te cred.

(Exp. vb.) **A se duce în lume** A pleca departe, fără să se știe unde.

(Exp. vb.) **A se duce cu Dumnezeu** (sau, **în plata, în știrea lui Dumnezeu, în plata Domnului**) A merge unde vrea, unde poate, oriunde.

(Loc. vb.) **A se duce pe copcă (pe gărlă)** A se pierde.

(Exp. vb.) **A se duce (fiecare) în (sau la) treaba lui** (ori a sa etc.) **1.** A-și relua treburile obișnuite. **2.** A-și vedea de treburile sale.

(Exp. vb.) **A (i) se duce (cuiva) pomina** (sau **faima, vestea, pop. buhul, înv. minune**) A ajunge să fie cunoscut de toți.

(Exp. vb.) **A se lăsa dus (de gânduri, de visare)** **1.** A se lăsa copleșit de gânduri, de visare. **2.** A-și petrece viața.

(Loc. vb.) **A se duce de-a berbeleacul (de-a rostogolul)** **1.** A se rostogoli. **2.** A cădea.

(Exp. vb.) **A se duce drept** (sau **într-un suflet, glont, pușcă, întins**) A merge repede undeva.

(Exp. vb.) **A se tot duce** A merge fără încetare.

DUH s. n.

(Sint.; Bis.) **Sfântul duh** **1.** Una dintre cele trei persoane ale trinității divine creștine. **2.** Spirit sfânt.

(Sint.; înv.) **Duh ceresc** (sau **sfânt**) Înger.

(Sint.; înv.) **Duh necurat** (sau **rău, al răului, al întunericii**) Diavol.

(Loc. vb.) **A-și da duhul** A muri.

(Loc. a.) **De duh** Spiritual.

(Loc. a.) **Cu (sau plin de) duh** **1.** Inteligent. **2.** Subtil.

(Loc. av.) **Cu duhul blândeții** (sau, înv., **blândețelor**) **1.** Blând. **2.** Binevoitor.

(Loc. av.; înv.) **Într-un duh cu...** Conform cu...

(Exp. vb.) **Sărac cu duhul** **1.** Prost. **2.** Naiv. **3.** Simplu.

DULAP s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A întoarce pe cineva ca în dulap** A batjocori (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A juca** (sau **a-i trage cuiva un dulap ori a lua pe cineva în dulap**) A amăgi.

(Exp. vb.; reg.) **A învârti dulap** (sau **dulapuri**) sau **a întoarce chichite și dulapuri** A înșela.

DULCE a.

(Exp. vb.) **A face (cuiva) ochi dulci** A privi (pe cineva) cu dragoste, a curta.

(Loc. a.; Bis.) **De dulce** **1.** (D. alimente) Care este permis numai în perioadele dintre posturi. **2.** (D. zile sau perioade) În care este îngăduit să se mănânce orice fel de alimente.

(Exp. vb.; fam.) **A spune (cuiva ceva) de dulce** **1.** A spune (cuiva) lucruri dezagrabile. **2.** A reproșa (cuiva ceva).

DUMNEZEU s. m.

(Exp. a.) **Bătut de Dumnezeu** **1.** Năpăstuit. **2.** Lipsit de noroc.

(Exp. av.) **Cum dă Dumnezeu** **1.** Cum se întâmplă **2.** (P. ex.) Rău.

(Exp. vb.) **Dumnezeule!** Exclamație de uimire, de spaimă sau de entuziasm.

(Exp. vb.) **Pentru (numele lui) Dumnezeu!** Exclamație prin care se imploră, se exprimă deznădejdea sau dezaprobarea față de ceva.

(Exp. vb.) **Ce Dumnezeu!** Exclamație prin care se exprimă nemulțumirea.

(Exp. vb.) **Să dea Dumnezeu, să ajute Dumnezeu**
1. Formulă de urare. 2. Exclamație prin care vorbitorul invocă divinitatea în speranța de a avea succes.

(Exp. vb.) **Dumnezeu să mă ierte!** Exclamație prin care vorbitorul dorește să fie iertat pentru cele ce face sau spune.

(Exp. vb.) **Dumnezeu să-l ierte!** Formulă rostită la moartea cuiva sau când se vorbește despre cineva decedat.

(Exp. vb.) **Dumnezeu să ierte (pe cineva)!** Exclamație rostită de vorbitor atunci când cineva păcătuiește.

(Exp. vb.) **Unde (sau pe ce) pune (el) mâna, pune și Dumnezeu mila** Este o persoană căreia îi merg toate din plin.

(Exp. vb.) **Dumnezeu cu mila!** Este o acțiune nesigură sau supusă eșecului.

(Exp. vb.) **Prin (sau din sau cu) mila lui Dumnezeu** Se invocă ajutor divin pentru realizarea unei acțiuni grele care ar putea fi supusă eșecului.

(Exp. vb.) **Ferit-a (sau să te ferească) Dumnezeu** A se păzi de o nenorocire.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (cuiva) Dumnezeu mâna în cap** A avea noroc pe neașteptate.

(Exp. vb.) **Parcă (sau i se pare că) a apucat (sau a prins) pe Dumnezeu de (un) picior** Are o bucurie sau o realizare neașteptată.

(Exp. vb.) **A fi uitat de Dumnezeu 1.** (D. oameni) A fi foarte bătrân. 2. (D. oameni) A fi lipsit de noroc.

3. (D. un loc) A fi foarte îndepărtat de lumea civilizată.

(Exp. vb.) **A se uita la cineva ca la Dumnezeu** A iubi pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.) **A porni (a merge etc.) cu Dumnezeu 1.** A călători liniștit. 2. Urare de noroc.

(Exp. vb.) **Dumnezeu știe!** Exclamație rostită când nu se știe ceva.

(Exp. vb.) **Cum (sau ce) dă (sau vrea, aduce, lasă etc.) Dumnezeu!** Fie ce-o fi!

(Exp. av.) **Încotro (sau unde, cum) te-a îndrepta Dumnezeu** La voia întâmplării.

(Exp. vb.) **A nu avea (a fi fără) niciun Dumnezeu 1.** (D. oameni) A nu fi bun de nimic. 2. (D. oameni) A fi fără căpătâi. 3. (D. vorbe, lucruri etc.) Fără niciun sens.

(Loc. vb.) **A da cu barda (sau cu piatra etc.) în Dumnezeu** A fi nesocotit.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) în plata (sau în știrea) lui Dumnezeu 1.** A lăsa pe cineva în pace. 2. A lăsa pe cineva să facă ce vrea.

(Exp. vb.) **A (se) ruga pe (sau de) toți Dumnezeii** A se ruga cu insistență, a implora.

(Exp. vb.) **A fi omul lui Dumnezeu 1.** A fi om bun. 2. A fi slujitor al lui Dumnezeu.

(Exp. vb.) **A fi pâinea lui Dumnezeu** A fi foarte bun.

(Exp. vb.) **Cu Dumnezeu înainte!** Urare de succes.

DUNĂRE s. pr. f.

(Exp. vb.; reg.) **A căra apă-n Dunăre** A întreprinde o acțiune inutilă.

(Exp. vb.; reg.) **A trece Dunărea pe cineva** A dojeni strașnic.

(Exp. vb.; reg.) **A se face (sau a fi Dunăre) (turbată) 1.** (D. apă) A crește foarte mult. 2. (D. oameni) A se supăra foc.

(Exp. vb.; reg.) **A fi Dunăre de mânios sau a fi mânios Dunăre** A fi foarte supărat.

(Exp. vb.; reg.) **Cum se bate Dunărea** Joc popular.

DUNGĂ s. f.

(Exp. vb.) **A trage o dungă (peste ceva) 1.** A suprima. 2. A șterge. 3. A tăia.

(Exp. av.; pfm.) **Pe o dungă și pe alta (sau pe dungă și pe lat) 1.** Pe o parte și pe alta. 2. Pe toate părțile.

(Exp. av.; pfm.) **În patru dungi** Mare.

(Exp. vb.; pfm.) **A deschide ochii în patru dungi** A face ochii mari.

(Loc. vb.; pfm.) **A fi într-o dungă 1.** A fi cu toane. 2. A nu fi în toate mințile.

(Loc. a.; pfm.) **Prost în dungi 1.** prost. 2. Necioplit.

(Exp. vb.) **A trage clopotul într-o dungă** A trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui (pentru a anunța un deces, pentru a da alarma etc.).

(Exp. vb.; arg.) **Atât și-o dungă** Numai atât.

(Loc. av.; pfm.) **În dungă 1.** Într-o parte. 2. Dintr-o parte.

DUPĂ pp.

(Exp. vb.; pop.) **A da (o fată) după cineva** A mărita o fată cu cineva.

(Exp. av.) **Unul după altul** Succesiv.

(Exp. av.) **După amiază (sau după prânz, după masă)** (În partea a doua a zilei.

(Exp. av.) **După amiaza (sau după masa)** Zilnic în cursul după-amiezii.

(Exp. av.) **După aceea (sau aceasta, asta)** Apoi.

(Exp. av.) **După toate** Pe lângă toate (neajunsurile) câte s-au întâmplat.

(Exp. vb.) **A se lua** (sau **a se ține** etc.) **după cineva** (sau **ceva**) **1.** A urmări pe cineva (sau ceva). **2.** A nu lăsa în pace pe cineva. **3.** A imita pe cineva (sau ceva). (Loc. cj.) **După ce (că)** Arată că acțiunea din propoziția subordonată se petrece înaintea acțiunii din regentă.

(Loc. cj.) **După cum** (sau **cât**) Precum.

(Exp. av.) **După cum se întâmplă** Ca de obicei.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea (nici) după ce bea apă** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; pop.) **A se da după cineva** **1.** A căuta să fie la fel cu cineva. **2.** A se acomoda cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A se lua după capul cuiva** (sau **capul său**) A urma sfatul cuiva (sau propriul său îndemn).

(Exp. vb.) **Dacă ar fi după mine** Dacă ar depinde de mine.

(Exp. av.) **După toate probabilitățile** Probabil.

DURA *i.*

(Exp. i.) **Dura în car, dura în căruță** (sau **dura încoace, dura încolo, dura în sus, dura în jos, dura la deal, dura la vale**) **1.** Exprimă o mișcare continuă. **2.** Exprimă un schimb de vorbe prelungit. (Loc. av.) **De-a dura** De-a rostogolul.

DURATĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De scurtă durată** Trecător.

(Loc. a.) **De (lungă) durată** Care ține (durează) mult, durabil.

DUREA *vb.*

(Exp. vb.) **A atinge pe cineva unde-l doare** **1.** A spune cuiva ceva neplăcut, în mod intenționat. **2.** A aduce în discuție un subiect neplăcut pentru interlocutor.

(Exp. vb.) **Nu-l doare nici capul** (sau **Nici capul nu-l doare**) Nu-i pasă de ceva.

(Exp. vb.) **A-l durea (pe cineva) inima** (sau **sufletul, gândul**) A fi mâhnit.

(Loc. vb.) **A-l durea în călcâie (în cot)** A nu-i păsa.

DURERE *s. f.*

(Sint.; pop.) *Durere de foale* Diaree.

(Sint.; pop.) *Durere de șale* (sau *de mijloc*) Lumbago.

(Exp. vb.) **A avea durere** **1.** A suferi. **2.** A fi supărat (de sau pentru sau după ceva sau cineva).

(Exp. a.; exp. av.) **Cu durere** **1.** Mâhnit. **2.** Cu dragoste. **3.** Cu devotament. **4.** Cu părere de rău. **5.** Din nenorocire.

E

ECHIL/BRU *s. n.*

(Sint.) *Echilibru stabil* Poziție a unui corp, a unui sistem de puncte materiale care se restabilește de la sine după ce a fost perturbată.

(Sint.) *Echilibru instabil* (sau *nestabil, labil*) Poziție a unui corp, a unui sistem de puncte materiale care se stabilizează într-o formă modificată față de cea inițială.

(Sint.) *Echilibru chimic* Stare a unui sistem chimic în timpul unei reacții reversibile.

(Sint.) *Echilibru dinamic* Echilibru al unui sistem în care două procese opuse se desfășoară cu aceeași viteză, menținând astfel nemodificată starea în care se află sistemul.

(Exp. vb.) **A fi în echilibru** (Fiz.; d. forțe) A avea proprietatea să acționeze asupra unui corp, a unui sistem etc. fără a modifica starea de repaus sau de mișcare a acestuia.

(Sint.; Fiz.) *Teoria echilibrului* Teorie mecanicistă care extinde acțiunea legii mecanice a echilibrului asupra tuturor fenomenelor naturii și societății.

(Exp. vb.) **A-și pierde echilibrul** A fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuși.

(Sint.) *Echilibru economic* Stare de concordanță între elementele interdependente și toate variabilele activității economice și sociale.

(Sint.) *Echilibru bugetar* Stare a unui buget în care veniturile acoperă cheltuielile.

ECHIPAMENT *s. n.*

(Sint.) *Echipament de bord* Ansamblu de aparate, mecanisme și instalații care servește pentru controlul zborului și funcționării motorului unui avion, precum și pentru asigurarea condițiilor de confort în interiorul acestuia.

(Sint.) *Echipament de campanie* Echipament pe care îl poartă soldații pe front sau la instrucție.

ECONOMIE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (mare sau, înv., multă) economie** (Cu) foarte puțin.

(Sint.) *Economie națională* (sau, înv., *generală*) Totalitatea activităților și interdependențelor economice la nivel macro- și microeconomic, coordonată pe plan național prin mecanisme proprii de funcționare.

(Sint.) *Economie naturală* Formă de economie în cadrul căreia bunurile materiale se produc direct, pentru consum, fără intermediul schimbului.

(Sint.) *Economie de schimb* Formă de economie în cadrul căreia produsele muncii iau cu precădere forma de mărfuri.

(Sint.) *Economie de piață* Formă de economie a cărei organizare și funcționare se realizează prin mecanismele pieței, fără acțiuni restrictive ale statului.

(Sint.) *Economie agrară* (sau, înv., *economia câmpului, de câmp, rurală, pământescă*) Agronomie.

(Sint.) *Economia industriei* (sau, înv., *industrială*) Știință ce studiază relațiile de producție din industrie în interacțiune cu forțele de producție caracteristice acesteia, precum și formele specifice de organizare.

(Sint.) *Economie politică* Știință a administrării unor resurse, care analizează și explică comportamentele umane legate de organizarea și utilizarea acestor resurse.

(Sint.) *Economie forestieră* (sau, înv., *silvică*) Silvicultură.

(Sint.; înv.) *Economia stupilor* (sau *de stupi*) Apicultură.

(Sint.; înv.) *Economie animală* Zootehnie.

ECRAN *s. n.*

(Sint.) *Ecran cinematografic* **1.** Ansamblu format din carcasă, ramă și ecranul confecționat din pânză acoperită cu o soluție specială. **2.** (P. ex.) Cinematograf.

(Sint.) *Micul ecran* **1.** Televizor. **2.** (P. ex.) Televiziune.

(Sint.) *Ecran luminescent* Perete de sticlă, plan sau ușor curbat, pe care se formează imaginea într-un tub catodic, în instalații de raze X etc.

(Sint.) *Ecran electromagnetic* Înveliș metalic folosit pentru protecția unor circuite sau elemente de circuit electric împotriva acțiunii câmpului electromagnetic exterior.

(Sint.) *Ecran de etanșare* Element al unui baraj (sau al unui dig) destinat să împiedice trecerea apelor de infiltrație.

(Sint.) *Ecran electrostatic* Ecran constituit din foi, din plase sau din rețele de materiale conducătoare, folosit pentru protecția unei anumite zone contra acțiunii câmpului electrostatic.

EDEC *s. n.*

(Exp. vb.) **A trage la edec** A remorca o ambarcațiune sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei.

(Exp. vb.) **A fi la edecul cuiva** A depinde cu totul de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A trage pe cineva la edec** A determina pe cineva să se apropie pentru a-l pedepsi.

EDIȚIE *s. f.*

(Sint.) *Ediție critică* Ediție a unui text (vechi, clasic etc.) stabilit prin compararea variantelor și însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar.

(Sint.) *Ediție definitivă* Ediție al cărei text a fost văzut de autor și considerat ca definitiv.

(Sint.) *Ediție de lux* Ediție a operei unui scriitor sau a unei scrieri scoasă în condiții grafice deosebite.

(Sint.) *Ediție comentată* Ediție a operei unui scriitor sau a unei scrieri care cuprinde comentarii literare, stilistice, lingvistice, critice, istorice etc. (pentru fiecare text, paragraf etc. din cuprinsul ei).

(Sint.) *Ediție selectivă* Ediție a operei unui autor care este realizată după anumite criterii, pentru un anumit scop.

(Sint.) *Ediție specială* Tiraj suplimentar al unui ziar publicat în afara periodicității lui obișnuite, cu prilejul unui eveniment, al unei sărbători etc.

EDUCAȚIE *s. f.*

(Sint.) *Educație fizică* **1.** Ansamblu de măsuri care au ca scop asigurarea dezvoltării fizice armonioase

a copiilor, a tineretului, a oamenilor, cât și pentru activitatea sportivă. **2.** Disciplină de învățământ având drept obiect educația fizică. **3.** (Rare) Școală superioară de gimnastică și sport.

(Sint.; înv.) *Casă de educație* Instituție de învățământ.

(Exp. vb.) **A (se) face educația cuiva** A (se) educa. (Exp. a.; înv.; d. oameni) **De educație** Manierat.

EFFECT *s. n.*

(Loc. av.; înv.) **În efect** În fapt.

(Exp. vb.) **A (-și) avea efect(ul), a(-și) produce efect(ui)** A avea rezultatul scontat.

(Exp. av.; înv.) **Cu efect** Eficent.

(Loc. a.) **De (mare, un mare, un admirabil) efect** **1.** Care atrage atenția (prin rezultate spectaculoase).

2. Care produce o impresie puternică, remarcabil, impresionant, spectaculos, uluitor.

(Exp. vb.) **A face (mult) efect** A impresiona.

(Exp. vb.; înv.) **A face rău efect** A dezamăgi.

(Sint.) *Minge cu efect* Minge care, în urma unei anumite lovituri, a luat o traiectorie neașteptată.

(Sint.) *Efecte publice* Titluri de creanță emise de stat sau de instituții de drept public.

(Sint.) *Efecte de comerț* Denumire generală atribuită biletelor la ordin, cecurilor etc. folosite în operațiile de vânzare-cumpărare, de credit etc.

EGAL, ~Ă *s. n., a.*

(Loc. a.) **Fără egal** **1.** Unic. **2.** Exceptional.

(Exp. vb.; rar) **Partida este egală** Cei doi adversari au aceeași forță.

(Exp. vb.) **A nu avea egal** A nu avea echivalent.

(Sint.) *Pariu la egal* Convenție prin care cele două părți se angajează să plătească aceeași sumă în caz de pierdere.

(Loc. a.; loc. av.) **De la egal la egal** (Care există) în condiții de egalitate.

(Exp. vb.) **A trata (pe cineva sau ceva) de la egal la egal** A se comporta într-o situație dată ca fiind pe aceeași treptă cu partenerul.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) egal** **1.** A-i conveni în aceeași măsură și o soluție, și cealaltă. **2.** A-i fi indiferent.

EL, EA *p. pers.*

(Exp. vb.; exp. av.) **A rămâne pe-a lui (sau pe-a ei, pe-a lor)** **1.** (A se petrece) după dorința persoanei despre care se vorbește. **2.** (A se petrece) după părerea persoanei despre care se vorbește.

(Exp. p.) **Ai lui (sau ai ei, ai mei, ai tăi etc.)** Persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc. de o persoană.

(Exp. p.) **Ale lui** (sau **ale ei**, **ale lor**, **ale mele**, **ale tale**, **ale noastre** etc.) **1.** Proprietatea cuiva. **2.** Preocupările cuiva. **3.** Obiceiurile cuiva. **4.** Părerile cuiva. **5.** Capriciile sau toanele cuiva.

(Exp. p.) **Ei între** (ori, pop., **ei în de**) **ei** (sau **ei în de eiși**, sau., reg., **ele în de ele**) Între ai (sau ale) lor. (Loc. av.; îpv.) **Ca pe el** (sau **pe ea**, **pe ei**, **pe ele**) **1.** Așa cum trebuie. **2.** Foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **Fie la el** (sau **la ea**, sau **la ei**) **acolo** Ducă-se pe pustiu.

ENERGIE s. f.

(Exp. a.) **De energie** Viguros.

(Exp. a., exp. av.) **Cu energie** Energic.

(Exp. vb.; înv.) **A se face energie** A se da curs.

ENGLEZ, ~Ă s. m. f., a.

(Exp. vb.) **A face pe englezul** sau **a se face englez**, **a fi englez** A se face că nu înțelege.

(Sint.) **Corn englez** Instrument muzical din familia oboiului, dar cu sunet mai grav, cu ancie dublă.

(Sint.; înv.) **Praf englez** Praf de pușcă.

EPITROPIE s. f.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a avea**, **a ține**) **sub epitropie** (**pe cineva**) A tutela.

(Exp. vb.) **A pune pe cineva sub** (sau, rar, **la**) **epitropie** sau (înv.) **a orândui ceva sub epitropie** A da pe cineva sau ceva în grija unui epitrop.

(Exp. vb.) **A rămâne în** (sau **la**) **epitropie** (D. minori) A fi tutelat.

EROARE s. f.

(Sint.; Log.) **Eroare logică** Greșeală provenită din încălcarea regulilor unei demonstrații, care are drept consecință falsificarea concluziei.

(Exp. vb.) **A fi în eroare** A greși în judecata sau aprecierea lucrurilor.

(Loc. vb.) **A induce în eroare** A sugera cuiva o concepție sau o părere falsă, a înșela.

(Sint.; Jur.) **Eroare judiciară** Stabilire greșită a faptelor într-un proces penal, ce poate duce la condamnări nedrepte.

(Sint.; Jur.) **Eroare de drept** Greșeală de interpretare a codului penal.

(Sint.; Jur.) **Eroare de fapt** Greșeală în interpretarea împrejurărilor materiale ale unui fapt.

(Sint.; Mat.; Fiz.) **Eroare absolută** Diferență dintre valoarea reală a unei mărimi și valoarea ei calculată sau măsurată, care se explică prin defectele metodelor folosite.

(Sint.; Mat.; Fiz.) **Eroare probabilă** Diferența presupusă între datele obținute prin calcul și cele obținute prin experiență.

ESENȚĂ s. f.

(Loc. av.) **În esență 1.** În ceea ce este fundamental.

2. În ultimă analiză.

(Loc. av.; rar) **Prin esență** Prin însăși natura sa, prin definiție.

(Sint.; înv.) **Esență de Orient** Materie sidemie extrasă din solzii unor specii de pești și folosită la fabricarea perlelor artificiale.

ETATE s. f.

(Loc. a.) **În etate** Bătrân.

(Loc. a.) **Fără etate** A cărui vârstă nu se poate preciza.

(Loc. a.; înv.) **În floarea etății** Tânăr.

ETERN, ~Ă a.

(Sint.) **Eternul feminin** Totalitatea caracteristicilor psihologiei feminine.

(Sint.) **Prezentul etern** Modalitate stilistică prin care se realizează trecerea de la o serie de fapte particulare la o concluzie ce exprimă un adevăr valabil oricând.

(Sint.; Bis.) **Viața eternă** sau **fericirea eternă** Viața (fericirea) spirituală de după moarte, destinată celor drepți, **viață veșnică**.

(Sint.) **Repaus** (sau înv., *somn*) **etern** sau **liniște** (ori, rar, *stingere*, *trecere*) **eternă** Moarte.

(Exp. vb.) **A trece la cele eterne** A muri.

EU p. pers.

(Exp. vb.) **Ce mi-e..., ce mi-e...** E totuna.

(Exp. vb.; pop.) **Pân-a fi să iasă dreptul, îmi plensește mie pieptul** Persoanei care vorbește (nu i se face sau) i se face cu greu dreptate.

(Exp. vb.) **A nu fi de mine** A nu se potrivi cu persoana mea.

(Exp. av.) **În mine** În gândul meu.

(Exp. av.) **După mine** După părerea mea.

(Exp. av.) **Eu și cu mine 1.** Eu singur. **2.** Eu în persoană.

(Exp. av.) **Eu ca eu, dar...** Eu nu contez, ci...

EVANGHELIE s. f.

(Exp. vb.; exp. av.; pfm.) **(E) literă** (sau **cuvânt de evanghelie**) (E) mai presus de orice îndoială.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și vârî** (sau **a-și pune**, **a-și băga**, **a-și pleca cap(ul)**) (**sănătos** sau **zdrăvăn**, **teafăr**) **sub evanghelie 1.** A se însura. **2.** A-și cauza singur încurcături.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i citi (cuiva) evanghelia** A mostra (pe cineva).

EVIDENȚĂ s. f.

(Loc. vb.) **A scoate** (sau **a pune**) **în evidență 1.** A scoate la iveală. **2.** A sublinia.

(Loc. vb.) **A se scoate** (sau **a se pune**) **în evidență** **1.** A căuta să se facă remarcat. **2.** A-și sublinia ostentativ meritele.

(Loc. vb.) **A ieși în evidență** **1.** A se reliefa. **2.** A se remarca (dintr-un grup, dintr-o mulțime).

(Loc. vb.; rar) **A fi în evidență** A fi vizibil.

(Loc. vb.) **A fi în evidența (cuiva)** **1.** A fi sub observația cuiva. **2.** A se afla în baza de date a cuiva.

(Loc. vb.) **A ține** (sau **a păstra**) **evidența** sau **a ține** (sau **a avea**) **în evidență** A înregistra și a păstra la zi situația bunurilor, a lucrurilor și a persoanelor legate de o anumită activitate.

(Loc. vb.) **A avea evidența (cuiva sau a ceva)** A nota în vederea unei observări mai atente.

(Sint.) **Evidența populației** **1.** Birou al poliției care înregistrează datele civice ale cetățenilor. **2.** Bază de date rezultată în urma înregistrării datelor civice ale cetățenilor.

EXCEPȚIE s. f.

(Loc. a.) **De excepție** Excepțional.

(Loc. av.) **Fără excepție** Fără deosebire sau omisiune.

(Loc. av.) **Prin excepție** În mod neobișnuit sau neprevăzut.

(Loc. pp.) **Cu excepția...** (În) afară de...

(Exp. vb.) **A face (o) excepție** A se abate de la o regulă generală (în favoarea sau defavoarea cuiva).

(Exp. vb.) **A fi o excepție** (D. persoane) A se deosebi, prin calități superioare, de ceilalți.

EXCES s. n.

(Loc. av.) **Cu exces** Exagerat.

(Loc. av.) **Fără exces** Moderat.

(Loc. av.) **(Până) la exces** Depășind orice limită, excesiv.

(Sint.) **Exces de zel** Zel exagerat.

(Sint.) **Exces de putere** Infracțiune a unui funcționar de stat care efectuează acte ce intră în atribuțiile altui organ de stat.

(Loc. av.; loc. a.) **În exces** (În mod) abundent.

EXECUȚIE s. f.

(Loc. v.) **A (se) pune (în) execuție** sau **a (se) face execuție** A executat.

(Exp. vb.; rar) **A sta** (sau **a veni**) **execuție** **1.** A exercita o presiune asupra cuiva pentru a-l sili să acționeze într-un anumit fel. **2.** A incomoda pe cineva prin prezență, prin insistențe etc.

(Sint.; Jur.) **Execuție provizorie** Efect al unei hotărâri judecătorești de primă instanță de a putea fi pusă în executare înainte de a fi definitivă.

(Sint.) **Execuție capitală** Aducere la îndeplinire a unei sentințe de condamnare la moarte.

(Sint.) **Pluton de execuție** Soldați care execută prin împușcare pe cei condamnați la moarte.

EXPLICAȚIE s. f.

(Exp. vb.) **A avea o explicație (cu cineva)** A discuta (cu cineva) pentru a lămuri un lucru sau a înlătura un conflict.

(Exp. a.) **De explicație** Explicativ.

(Exp. vb.) **A da (o) explicație** sau **a da explicații** A se explica.

(Exp. vb.) **A cere (cuiva) explicații** sau **a cere (o) explicație (cuiva)** A cere cuiva să-și lămurească purtarea, atitudinea, cuvintele etc.

EXTREM, ~Ă a.

(Loc. av.) **(Până) la extrem** (Până) la limită, până la ultima posibilitate.

(Sint.) **Extremul Orient** Spațiu geografic care cuprinde țările situate în partea de răsărit a Asiei.

(Sint.; Pol.) **Extremă dreaptă (stângă)** Frațiune reprezentând poziția cea mai radicală față de politica unui partid (de stângă sau de dreapta).

F

FABRICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A lua** (sau **a băga**) **(pe cineva) în** (sau **la**) **fabrică** **1.** A certa. **2.** A cere socoteală. **3.** A bate.

(Exp. vb.; fam.) **A intra în fabrica** **(cuiva)** **1.** A fi certat de cineva. **2.** A i se cere socoteală. **3.** A fi bătut.

FACE *vb.*

(Exp. vb.) **Tace și face** (D. oameni) Acționează rapid și eficient, fără comentarii.

(Exp. vb.) **Facă ce-ar face** Oricе ar întreprinde.

(Exp. vb.) **Fă ce-i face** Întreprinde indiferent ce, ca să...

(Exp. vb.) **A face albie de porci** **1.** A certa. **2.** A insulta.

(Exp. vb.) **A face noapte mare** **1.** A veghea. **2.** A nu avea unde înnopta.

(Loc. vb.) **A face parte** A aparține.

(Exp. vb.; înv.) **A face un vis** A visa.

(Loc. vb.; rar) **A face cuiva apa** A omorî pe cineva.

(Loc. vb.) **A face apel** **1.** A apela la... **2.** (Jur.) A ataca, a contesta o sentință.

(Loc. vb.) **A face curte** (sau **ochi dulci**) A cuceri o femeie, *a curta*.

(Loc. vb.; înv.) **A face biruință** A birui.

(Exp. vb.; arg.) **A face boiangerie** A bate (până la sânge).

(Exp. vb.) **A face din cal măgar** **1.** A înjosi. **2.** A degrada.

(Exp. vb.) **A se face frig** A se răci vremea.

(Exp. vb.) **A se face cald** A se încălzi.

(Exp. vb.) **A se face noapte** A se înnopta.

(Exp. vb.) **A face grămadă** A îngrămădi.

(Exp. vb.) **A face greșeli** A greși.

(Exp. vb.) **A face găuri** A găuri.

(Loc. vb.; arg.) **A face harim-narim** A fura.

(Loc. vb.) **A face haz** A râde.

(Loc. vb.) **A face iama** A prăda.

(Loc. vb.) **A face ravagii** **1.** A distruge. **2.** A cuceri (inimi).

(Exp. vb.) **A face arșice** (sau **chisăliță, țândări, pulbere, praf, piftie, pilaf**) A sfărâma, a distruge.

(Loc. vb.) **A face câr-mâr** A protesta.

(Exp. vb.) **Orice aș face** Oricât mi-aș da silința...

(Exp. vb.) **Face ce face și...** **1.** Încearcă prin toate mijloacele și reușește să... **2.** Nu știu cum procedează că... **3.** Vorba e că...

(Exp. vb.) **A-și face datoria** A-și îndeplini sarcina, menirea.

(Loc. vb.) **A face dobândă** **1.** A câștiga. **2.** A fi de folos cuiva.

(Loc. vb.) **A face semn** **1.** A însemna. **2.** A atenționa. **3.** A chema.

(Exp. vb.) **A se face senin** A se însenina.

(Loc. vb.) **A o face cu vârful (și îndesat)** **1.** A greși grav. **2.** A întrece așteptările.

(Loc. vb.) **A face trunc** A trânti.

(Loc. vb.) **A face stânga-mprejur** A se întoarce.

(Loc. vb.) **A face tali** A se prezenta, *a face o pleacăciune*.

(Exp. vb.) **A face tumbe** A se rostogoli.

(Exp. vb.) **A face vizită** A vizita.

(Loc. vb.; arg.) **A face tuflă** A fura.

(Exp. vb.) **A nu avea ce face** (sau **ce să facă**) **1.** A nu avea ocupație. **2.** A nu avea posibilitatea să schimbe o situație. **3.** A nu avea posibilitatea să se împotrivească, să obiecteze, *a nu avea încotro*. **4.** (Ir.) A comite sau a fi pe punctul de a comite o imprudență, o gafă.

(Exp. vb.) **A nu (mai) avea ce-i face** (sau **ce să-i facă**) **1.** A nu mai putea să repare ceva. **2.** A recunoaște superioritatea evidentă a cuiva (într-o confruntare). **3.** A nu putea influența (în bine) pe cineva. (Exp. vb.) **A face pe dracul ghem** A nu face nimic. (Exp. vb.) **A-și face suma** A se sătura. (Loc. vb.; înv.) **A face tocmeală** A se tocmi. (Loc. vb.) **A face sfrr** A sfârâi. (Loc. vb.; înv.) **A face un sfârșit** A sfârși. (Exp. vb.) **A face (o) nedreptate** A nedreptăți. (Exp. vb.) **A face leage** **1.** A legifera. **2.** A hotări. (Loc. vb.; înv.) **A face știre** A vesti, *a da de știre*. (Loc. vb.) **A o face pe marele** A se mândri. (Exp. vb.) **A face țuști** (sau **liop**) A sări. (Loc. vb.) **A face peri albi** **1.** A albi. **2.** A necăji. (Loc. vb.) **A face tabula rasa** A uita, *a șterge cu buretele*. (Loc. vb.) **A (se) face mușama** A (se) mușamaliza, *a se uita*. (Exp. vb.; înv.) **A nu avea ce-și face capului** A nu putea evita să... (Loc. vb.) **A face cabul** A face să primească, *a remite*. (Loc. vb.) **A face foi de viță** A se fandosi. (Exp. vb.) **A face escală** (sau **stație**) A se opri. (Loc. vb.; arg.) **A face din cheptene** A clănțâni. (Loc. vb.) **A face piroane** A îngheța de frig. (Loc. vb.) **A face pontul** A aranja o afacere. (Exp. vb.) **A face posibil** A realiza. (Exp. vb.) **A-și face somnul** (rar **a-și face povara de somn**) A dormi. (Exp. vb.) **A face pregătiri** A se pregăti. (Loc. vb.) **A face ramazan** **1.** A posti. **2.** A nu mânca. (Loc. vb.) **A face fețe-fețe** A se mira. (Loc. vb.) **A face boț** A mototoli, *a boți*. (Loc. vb.) **A face cuiva bucată** **1.** A păcăli. **2.** A înșela. **3.** A păgubi. (Loc. vb.) **A face carte** A învăța. (Loc. vb.) **A face fiasco** A eșua. (Loc. vb.) **A face pe niznaiul (pe englezul, pe chinezul, pe Tănase, pe Ghiță în porumb)** **1.** A se face că nu înțelege. **2.** A tăgădui. (Loc. vb.) **A face (cuiva) înaljosul** **1.** A înjosi. **2.** A nedreptăți. (Exp. vb.; arg.) **A face o casă** A da o spargere. (Exp. vb.) **A face înștiințare** A înștiința. (Exp. vb.; arg.) **A face labă** A fura. (Exp. vb.) **A nu avea ce face cu...** **1.** A nu avea (nicio) nevoie de... **2.** A nu-i servi la nimic.

(Exp. vb.) **Ce puteam face?** Nu m-am putut împotrivi. (Exp. vb.) **Ce (tot) faci** (sau **ce ai făcut de**)...? **1.** Ce ți s-a întâmplat că...? **2.** De ce...? (Exp. vb.) **Ce (mai) faci?** Cum îți merge? (Exp. vb.) **A face rău** **1.** (Ca răspuns la întrebare) A avea necazuri. **2.** A produce necazuri cuiva. (Exp. vb.) **A face bine** **1.** (Ca răspuns la întrebare) A fi sănătos. **2.** A ajuta pe cineva. (Exp. vb.) **A face totul** sau **a face tot posibilul** (sau **în toate chipurile, posibilul și imposibilul**) să (sau **ca să**)... A depune toate eforturile (pentru a realiza ceva). (Exp. vb.) **Ce face?** (Exprimând surpriza neplăcută, indignarea) Cum?! Cum se poate una ca asta! (Loc. av.; îrg.) **Nu face alta, decât...** Numai. (Exp. vb.) **N-am făcut nimic** **1.** N-am rezolvat nimic. **2.** Nu m-am ales cu nimic. **3.** Nu sunt vinovat. (Exp. vb.) **Ce-i de făcut (cu cineva sau cu ceva)?** Cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva)? (Exp. vb.) **Văzând și făcând** Procedând în funcție de împrejurări. (Loc. vb.) **A (nu) avea a (sau de-a) face cu cineva (sau cu ceva)** A (nu) avea ceva în comun cu cineva sau cu ceva. (Loc. vb.) **Ce are a face?** **1.** Ce legătură este (între un lucru și altul)? **2.** Ce interesează? **3.** Și ce-i cu asta? (Exp. vb.) **S-a făcut!** **1.** Sunt de acord! **2.** Fii fără grijă! (Exp. vb.; pop.) **Face a(ce)lea, a(ce)stea** Astfel lucrează. (Exp. vb.; pop.) **De-acestea (sau de-acelea) face** Astfel se comportă. (Exp. vb.; euf.) **A-și face nevoile** A urina sau a defeca. (Exp. vb.; euf.) **A face pe el** **1.** A urina sau a defeca pe el. **2.** (Dep.; complinit cu „de frică”) A fi îngrozit. (Exp. vb.) **Nu face nimic!** **1.** N-are nicio importanță. **2.** Răspuns politicoș dat celui care își cere scuze. (Exp. vb.; înv.) **A face mult din ceva** A acorda unui lucru o atenție prea mare. (Exp. vb.; înv.) **A face zurbavă** A stârni agitație în mulțime. (Loc. vb.) **A face cpăt(ul)** (sau **sfârșit**) **1.** A sfârși. **2.** A opri ceva. **3.** A omorî. (Loc. vb.; înv.) **A face vârf la ceva** A termina ceva. (Loc. vb.; înv.) **A face nădejde** A da speranțe cuiva. (Loc. vb.; înv.) **A face cercare** A încerca.

(Exp. vb.; înv.) **A face prietenie** (sau **tovărășie**) **cu cineva** A avea cu cineva relații de prietenie (tovărășie).

(Loc. vb.; înv.) **A face pre osândă** A osândi pe cineva.

(Loc. vb.) **A face recurs** A contesta o hotărâre judecătorească.

(Loc. vb.; înv.) **A face din plineală** (sau, reg., **a face destul**) A satisface.

(Loc. vb.; înv.) **A face de știre (cuiva)** A anunța (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A face aiasmă** (sau **moliftă**) A sfînti casa.

(Loc. vb.; înv.) **A face credința** A se logodi.

(Exp. vb.; înv.) **A face mește(r)șug** A întrebuința mijloace incorecte spre a realiza ceva.

(Loc. vb.; Jur.; înv.) **A face lege** (sau **leage**) **1.** A da sentința. **2.** A pedepsi.

(Exp. vb.; înv.) **A face cuvânt** A ține o cuvântare.

(Exp. vb.; înv.) **A face inimă bună cuiva** **1.** A îmbărbăta pe cineva. **2.** A îmbuna pe cineva.

(Exp. vb.) **A face bine cuiva cu ceva** **1.** A ajuta pe cineva cu ceva. **2.** A împrumuta pe cineva cu ceva.

(Exp. vb.) **A (nu)-i face rău** A (nu)-i dăuna.

(Exp. vb.) **A (nu)-i face bine** A (nu)-i prii.

(Exp. vb.) **A nu face nimic cuiva** **1.** A lăsa în pace pe cineva. **2.** A nu agresa fizic pe cineva.

(Exp. vb.) **A i-o face (bună sau cu vârf și îndesat sau lată) ori a-i face (cuiva) una (și bună)** **1.** A pricinui cuiva un rău, un prejudiciu. **2.** (Ir.) A juca o festă cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A face cuiva în silă** A scârbi pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și face curaj** **1.** A se îmbărbăta. **2.** (Ir.) A bea ca să prindă curaj.

(Exp. vb.; înv.) **A-și face facerea** A se sinucide.

(Exp. vb.) **A-și face gânduri** sau **închipuri** ori **griji** A se îngrijora.

(Exp. vb.) **A-și face (o) idee** **1.** A-și închipui. **2.** A înțelege în linii mari.

(Loc. vb.) **A-și face inimă bună** A se înveseli.

(Loc. vb.) **A(-și) face inimă rea** (sau **amară** sau **sânge rău**) A (se) supăra.

(Exp. vb.; îrg.) **A-și face măsuri** A chibzui.

(Loc. vb.) **A-și face milă** (de sau **cu cineva**) A se milostivi.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și face spaimă** A se speria (fără motiv și a fugi).

(Loc. vb.) **A-și face răs** (de cineva sau de ceva) **1.** A râde de cineva (sau de ceva). **2.** A batjocori.

(Exp. vb.; pop.) **A face farmece** sau **fermecătură** ori **descântec(e) (cuiva)** A descânta (pe cineva).

(Loc. vb.) **A face față** A rezista, a ține piept.

(Exp. vb.) **A face o farsă** A păcăli.

(Loc. vb.; pop.) **A face cuiva de urât** **1.** A fermeca pe cineva pentru ca acesta să urască pe cineva sau să fie urât. **2.** A descânta pe cineva împotriva farmecelor de urât.

(Loc. vb.; pop.) **A-și face de urât (cu cineva)** **1.** A se purta rău (cu cineva). **2.** A-și alunga plictiseala, a se distra.

(Loc. vb.; pop.) **A-i face cu ulcica (cuiva)** A fermeca pe cineva pentru a se îndrăgosti de o anumită persoană.

(Loc. vb.; pop.) **A face de ursită** A ghici.

(Loc. vb.; pop.) **A face de dragoste** A face vrăji pentru a atrage dragostea unei persoane.

(Loc. vb.; pop.) **A face pe fapt** A vrăji (ca o anumită persoană să nu aibă noroc).

(Exp. vb.; pop.) **A face (un) târg** (sau **târgul**) A încheia o tranzacție comercială.

(Exp. vb.) **A face un cerc** A descrie un cerc.

(Exp. vb.) **A face cotituri** A coti.

(Exp. vb.) **A face o temenea** (sau **un compliment**) A se înclina (în semn de supunere și respect).

(Exp. vb.) **A face (un) semn (cu capul, cu mâna etc. sau din cap)** **1.** A atrage atenția printr-un gest. **2.** A da să se înțeleagă printr-un semn că...

(Loc. vb.) **A face cu mâna, cu degetul sau din mână** **1.** A porunci. **2.** A chema. **3.** A face semn.

(Exp. vb.) **A face cu capul (să... sau că...)** **1.** A porunci. **2.** A chema printr-o mișcare a capului. **3.** A mișca încoace și încolo capul.

(Loc. vb.) **A face din cap că da** (sau **nu**) A aproba (sau a refuza).

(Loc. vb.) **A face (cuiva) cu ochiul** (sau **din ochi**) **1.** A atenționa (închizând și deschizând un ochi). **2.** (D. femei) A cocheta. **3.** (Fig.; d. mărfuri, alimente) A îmbia.

(Loc. vb.) **A face cu mustața** (Rar; d. bărbați) A cocheta.

(Loc. vb.; pop.; rar) **A face cu măseaua** A zâmbi ipocrit.

(Loc. vb.) **A face (cuiva) cu degetul** A amenința pe cineva cu degetul arătător.

(Exp. vb.; pop.) **A făcut hojmăc!** A căzut grămadă.

(Exp. vb.) **A face roată sau cerc (în jurul...)** **1.** A se așeza în cerc. **2.** A se roti. **3.** (D. rochii sau fuste) A se înfoia.

(Exp. vb.) **A face drum** sau **cale** **1.** A merge. **2.** A călători.

(Loc. vb.) **A face un pas** sau **câtiva pași** **1.** A pași.
2. A se plimba.
 (Exp. vb.; fig.) **A face pasul** (**acesta** sau, înv., **tot pasul**) A întreprinde ceva (important).
 (Exp. vb.) **A face pași mari** **1.** A înainta (rapid).
2. (Fig.) A progresa mult.
 (Exp. vb.) **A face stânga** sau (înv.) **hăisa** A merge spre stânga.
 (Loc. vb.) **A-și face veacul** A petrece multă vreme undeva.
 (Loc. vb.; îvp.) **A face amiazul** A mânca de prânz.
 (Loc. vb.) **A-și face siesta** A se odihni după masă.
 (Exp. vb.; pop.) **A face pereți** A zidi.
 (Loc. vb.; fig.; fam.) **A face trotuarul** A se prostitua.
 (Exp. vb.; reg.; fig.) **A face rachiu** (sau **bere**) **pisicii** (sau **măței**) A plânge.
 (Exp. vb.; fig.) **A face (cuiva) un topor** A-i juca o festă cuiva.
 (Loc. vb.) **A face la loc** (sau **iar**) A reface.
 (Exp. vb.) **A face muzică** A cânta.
 (Exp. vb.; înv.) **A face slova** A imita scrisul cuiva.
 (Exp. vb.) **A face focul** (sau **a face lumină**) **1.** A aprinde focul (lumina). **2.** A ațâța focul.
 (Exp. vb.) **A face fân** A cosi (a usca și a strânge) iarba.
 (Exp. vb.) **A face poală** A tivi partea de jos a unei rochii.
 (Loc. vb.; îvp.) **A face prânz** A mulge oile pentru întâia oară, primăvara.
 (Loc. vb.; îvp.) **A face aplecători** A se începe mulgerea oilor, pentru brânză.
 (Loc. vb.; îvp.) **A face lapți** A mulge oile, ca să facă lapte pe timpul iernii.
 (Exp. vb.) **A-și face toaleta** A se spăla (și a se îmbrăca).
 (Exp. vb.; spec.) **A-și face părul** A se coafa.
 (Exp. vb.) **A-și face unghiile** A-și face manichiura.
 (Exp. vb.) **A-și face buzele** A (se) ruja.
 (Exp. vb.) **A se face roșu** A se înroși.
 (Exp. vb.) **A (se) face scrum** A arde.
 (Exp. vb.) **A face cărțile (la joc)** A amesteca și a împărți cărțile.
 (Exp. vb.) **A face patul** (sau, înv., **culcușul**) A aranja așternuturile.
 (Exp. vb.) **A face masa** A pune masa.
 (Exp. vb.; înv.) **A face baie** A potrivi temperatura apei, pentru baie.
 (Exp. vb.) **A face ghetele** A curăța și a lustrui încălțăminte.
 (Exp. vb.) **A face o bilă** sau **un carambol** A nimeri cu bila alte bile, la biliard.

(Exp. vb.; pop.) **A face cu spoială** (**cu humă, cu var** etc.) A spoi (cu humă, cu var etc.).
 (Loc. vb.; îrg.) **A face gata** **1.** A pregăti. **2.** A furniza.
 (Exp. vb.) **A face cuiva cale** (sau **drum**) **1.** A lăsa să treacă. **2.** A ajuta să treacă sau să se răspândească. **3.** (P. ex.) A ajuta.
 (Exp. vb.) **A face mâncare** A găti.
 (Loc. vb.) **A face rost** A procura.
 (Exp. vb.; spec.) **A face avere, bani** (îvp., **parale**) A se îmbogăți.
 (Exp. vb.; pop.) **Mă-sa l-a făcut dormind** Este o persoană apatică sau leneșă.
 (Exp. vb.; pfm.) **De când l-a făcut mă-sa** sau **de când mă-sa l-a făcut** **1.** De când s-a născut. **2.** Dintotdeauna.
 (Exp. vb.; îvp.) **E de-a face** (D. o femeie) Este însărcinată.
 (Exp. vb.; reg.) **A face un mânz mort** A realiza ceva neviabil.
 (Exp. vb.) **A face ochi** **1.** (D. puii unor animale) A putea deschide ochii (la câteva zile de la naștere). **2.** (Fam.; d. oameni) A se trezi din somn.
 (Exp. vb.) **A face ochi(i) mari** sau **ca de bou** A se holba.
 (Exp. vb.; pfm.) **A face o gură cât o șură** A deschide gura mare.
 (Exp. vb.; pfm.) **A face burtă** (sau **pânțec** ori **fălci**) A se îngrășa.
 (Exp. vb.; pfm.) **A face fălci** A se împotrivi.
 (Exp. vb.) **A face genunchi** (D. pantaloni) A se deforma în dreptul genunchilor.
 (Loc. vb.; fam.) **A face din vorbe** **1.** A minți. **2.** A înșela.
 (Exp. vb.) **A face copil de suflet pe cineva** A adopta pe cineva.
 (Exp. vb.; pop.) **A face (de) nevastă** A se însura.
 (Exp. vb.) **A (se) face bine** (sau **sănătos**) A (se) vindeca.
 (Exp. vb.; pop.) **A face din două babe o nevastă** A coase din două cărpe o cămașă.
 (Exp. vb.; pop.) **A face din babă nevastă** A repara o casă veche.
 (Exp. vb.; pop.) **A face (cuiva) coastele pânțec** (sau **spinarea cobză**) sau **a face pe cineva ghem** A bate (pe cineva) tare.
 (Exp. vb.) **A face pe cineva cobză** A lega fedeleș.
 (Exp. vb.) **A-și face ochii roată** A se uita de jur-împrejur.
 (Exp. vb.) **A face ochii în patru** A fi foarte atent.
 (Loc. vb.) **A face în două** (**bucăți** sau **părți**) A tăia în două bucăți, a *înjumătăți*.

(Loc. vb.; inv.) **A face întru mii** A înmulți (ființe).

(Loc. vb.; inv.) **A face un loc în „n” bătrâni** A împărți un loc în „n” loturi.

(Exp. vb.) **A face ceva cunoscut** 1. A anunța. 2. A populariza.

(Exp. vb.) **A face pe cineva cunoscut** 1. A prezenta pe cineva cuiva. 2. A populariza. 3. A califica pe cineva drept..., *a declara, a numi*. 4. A învinui pe cineva de...

(Loc. vb.) **A face de minciună pe cineva** A arăta, în public, că o persoană este mincinoasă.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) cum îi vine la gură** 1. A batjocori (pe cineva). 2. A certa rău pe cineva, fără a-și alege cuvintele.

(Exp. vb.) **A face pe cineva scăpat** A lăsa (sau a ajuta) pe cineva să scape.

(Exp. vb.) **A face (ceva sau pe cineva) pierdut** 1. A lăsa (ceva sau pe cineva) să se piardă, dând impresia că fără voia lui. 2. A fura.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva sau ceva) uitat** 1. A se preface că a uitat (de ceva sau de cineva). 2. A nu mai pomeni de cineva sau ceva.

(Exp. vb.; îvp.) **A face scos de vânzare** A expune spre vânzare.

(Exp. vb.; pop.) **A face (toate) parale(le)** Merită (toți) banii.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) face parale(le)** A (nu) valora atât cât este cerut, cât s-a plătit.

(Exp. vb.; pop.) **Nu face nicio para, o para chioară** ori **nici două parale** Nu are nicio valoare.

(Exp. vb.) **(E) scump, dar face!** (sau **fie, că face!**) E scump, dar merită (banii)!

(Exp. vb.; fam.) **A face un dans (pe cineva sau cu cineva)** A dansa (cu cineva).

(Exp. vb.) **A face (așa) după cum (sau cum ori precum) zice (poruncește etc. cineva)** 1. A se conforma unei porunci. 2. A se comporta după cum i s-a cerut.

(Loc. vb.) **A face a bine, a rău, a ploaie** etc. 1. A prevesti. 2. A cobii.

(Loc. vb.) **Nu se face să...** 1. Nu merită să... 2. Nu se cuvine să...

(Exp. vb.; fam.) **Nu face pentru...** 1. Nu e potrivit pentru... 2. Nu e de prestigiul cuiva.

(Loc. vb.; fam.) **A face la stânga** 1. A fura. 2. A coti.

(Exp. vb.) **Se face frumos** Se înseninează.

(Exp. vb.) **A i se face (cuiva) negru (sau roșu)**

înaintea ochilor 1. A i se face rău (de supărare, mânie etc.). 2. A se mânia foarte tare.

(Exp. vb.) **A i se face cuiva (de ceva sau cineva)** A fi puternic atras de...

(Exp. vb.) **Ce s-a făcut (cineva)?** 1. Ce a devenit? 2. Cum s-a descurcat?

(Exp. vb.) **Cum se face că... (sau de...)?** Cum e posibil ca?

(Exp. vb.) **A se face (roșu) ca sfecla sau ca focul** A se înroși.

(Exp. vb.) **A se face galben (ca lămâia, ca șofranul)** A se îngălbeni.

(Exp. vb.) **A se face vânat** A se învineți.

(Exp. vb.) **A se face stăpân pe ceva** A lua un lucru în stăpânire, prin forță sau viclenie.

(Exp. vb.) **A se face în două** (D. drumuri, rețele etc.) A se bifurca.

(Exp. vb.) **A se face (tot) (o) rană** A se umple de răni.

(Exp. vb.) **A se face trup și suflet** A se uni strâns.

(Exp. vb.) **A se face mare** A crește.

(Exp. vb.) **A se face frumos** 1. A se înfrumuseța. 2. A se împodobi.

(Exp. vb.) **A se face mare și tare** A-și da importanță.

(Exp. vb.) **A se face la loc, din nou, iarăși** etc. (sau, pop., **a se face ca întâiu**) A redeveni.

(Exp. vb.) **A se face (tot sau, inv., tot de) una** A se contopi.

(Exp. vb.) **A se face de (sau să...)** A ajunge să...

FALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu fală** Cu mândrie.

(Loc. vb.; pop.) **A-i fi cuiva fală (cu cineva sau ceva)** A se mândri (cu cineva sau ceva).

(Exp. vb.; pop.) **A socoti (a ține sau a avea) drept fală** A socoti ca vrednic de laudă.

FALCĂ *s. f.*

(Exp. a.) **Cu o falcă în cer și (cu) alta (sau una) în (ori pe) pământ** 1. Foarte furios. 2. (În basme) Cu gura larg deschisă, spre a înghiți tot ce-i iese în cale.

(Exp. vb.; fam.) **A da fălci** A mânca cu lăcomie.

(Exp. vb.) **A (stră)muta, a strămba** ori **a dregea cuiva fălcile** A lovi zdravăn peste față.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi tare în fălci** A fi greu de convins.

(Exp. vb.; reg.) **A pune mâinile sub fălci** A lenevi.

FAPT *s. n.*

(Loc. vb.; îvp.) **A (se) da în fapt** A (se) declara vinovat.

(Exp. vb.; îvp.) **A prinde în fapt sau asupra faptului** 1. A prinde în flagrant delict. 2. A prinde pe cineva săvârșind un adulter.

(Sint.) *Fapt împlinit* Situație iremediabilă sau inatacabilă.

(Loc. a., loc. av.) **De** (sau **în**) **fapt** (sau, înv., **cu faptul**) (Care există) în realitate.

(Exp. vb.) **Fapt e că...** **1.** Adevărul e că... **2.** În orice caz...

FAPTĂ *s. f.*

(Sint.) *Faptă bună* Binefacere.

(Sint.) *Faptă rea* **1.** Prejudiciu. **2.** Păcat.

(Sint.) *Om al faptei* sau *al faptelor* **1.** Om care își pune în practică năzuințele. **2.** Om cu spirit practic.

(Exp. vb.) **A pune în fapt** A pune în aplicare.

(Sint.) *Fapte de arme* Acte de eroism militar.

(Loc. av.; înv.) **În faptă** În realitate.

FASOLE *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) arăta, rânji** sau **beli fasolea** (sau **fasolele**) A râde.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate** (sau **a da**) **ca la fasole** A bate fără milă (metodic).

(Exp. vb.; înv.) **A nu avea** (sau **a nu-i fi**) **fasolea fiartă** A se înșela.

FAȘĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Din** (sau **în**) **fașă** **1.** (De) pe vremea când era copil mic. **2.** (P. ex.) De când se știe. **3.** (P. ex.) De la început.

(Exp. vb.) **A fi abia ieșit din fașă** A fi foarte tânăr, încă copil.

(Exp. vb.; pop.) **De la fașă la barbă albă** Toți, fără excepție.

FATĂ *s. f.*

(Sint.) *Fată mare* (sau *fată de măritat*, pop. *fată 'n floare*) **1.** Fată la vârsta căsătoriei. **2.** Fecioară.

(Sint.) *Fată bătrână* (sau *fată stănută*) Fată trecută de vârsta măritășului și rămasă necăsătorită.

(Sint.; reg.) *Fete nune* sau *fete de nune* Fete care merg cu mirele după mireasă.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi fată la cap** **1.** A-și fi pierdut fecioria. **2.** A umbla cu capul descoperit, ca fetele.

(Exp. vb.) **A-și da fata din casă** A-și mărita fiica.

(Sint.) *Fată în casă* Menajeră.

FATĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De față** **1.** Prezent. **2.** Care aparține prezentului.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **De față** **1.** În prezența tuturor. **2.** În mod evident.

(Loc. av.; înv.) **De față** **1.** Unul în prezența celuilalt (într-o confruntare). **2.** Piept la piept.

(Loc. pp.; înv.) **De fața** Dinaintea.

(Loc. av.) **Din față** (De) dinainte.

(Loc. av.) **În față** **1.** (Drept) înainte. **2.** Direct. **3.** Fără menajamente.

(Loc. av.) **Făț în** (rar **la**, înv. **către**) **față** **1.** Unul înaintea celuilalt. **2.** Unul împotriva celuilalt.

(Loc. pp.) **În fața** (cuiva sau a ceva) **1.** Înaintea (cuiva sau a ceva). **2.** Luând în considerare...

(Loc. av.) **Pe față** **1.** Direct. **2.** Sincer. **3.** Fără teamă.

(Loc. pp.) **Făț cu...** (sau **de...**) **1.** În raport cu... **2.** În ceea ce privește... **3.** Pentru. **4.** Având în vedere.

(Loc. pp.) **De față cu...** În prezența...

(Exp. vb.) **A pune (de) față** (sau **față în față**) **1.** A confrunta. **2.** A compara.

(Loc. vb.) **A fi** (sau **a se întâmpla**) (de) **față** A fi prezent (sau martor din întâmplare) la ceva.

(Loc. vb.; Jur.; înv.) **A se găsi vina față** A se constata evidența unui delict.

(Loc. vb.; înv.) **A bate războiul față** A duce o luptă deschisă.

(Loc. vb.) **A (se) da (ceva) pe față** **1.** A (se) dezvălui. **2.** A (se) demasca.

(Exp. vb.) **A juca (cu) cărțile pe față** A-și arăta deschis gândurile și intențiile.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) cânta (cuiva) cucul în** (sau **din**) **față** A-i merge (cuiva) bine.

(Loc. vb.) **A face față (cuiva sau la ceva)** **1.** A rezista. **2.** A corespunde cerințelor.

(Exp. vb.) **A privi** (sau **a vedea, a zări**) **pe cineva din față** A privi (sau a vedea etc.) în întregime figura cuiva.

(Loc. vb.) **A(-l) prinde (pe cineva) la față** (D. haine, culori) A i se potrivi.

(Loc. vb.) **A(-i) lua (cuiva) fața** A apărea brusc înaintea cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A(-i) da** (sau **a trage**) **la față** A lovi peste figură.

(Exp. vb.; fam.) **A(-și) sparge fața** A (se) lovi (grav) la figură.

(Exp. vb.; înv.) **A pieri** (sau **a scădea, a trece, a se ofili**) **la față** A îmbătrâni.

(Exp. vb.) **A-și întoarce fața (de la cineva)** A nu mai vrea să știe de cineva.

(Loc. av.; loc. a.; înv.) **Cu fața curată** (În mod) integru.

(Exp. vb.) **A scăpa cu față** (sau **fața curată**) A scăpa fără neplăceri dintr-o situație dificilă.

(Exp. vb.) **A da față (cu cineva)** **1.** A se întâlni (cu cineva). **2.** (Rare) A înfrunța (pe cineva).

(Exp. vb.; îvp.) **A avea** (sau **a-și face**) **față la cineva** **1.** A merita recunoștința cuiva. **2.** A căuta favoarea cuiva.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A scoate în față** A face cunoscut. (Loc. av.) **Cu față în sus** Pe spate.

- (Exp. vb.) **Vedea-te-aş cu faţa în sus!** (În imprecăzii) Vedea-te-aş mort!
- (Exp. vb.; pop.) **Nici în dos, nici în faţă** În niciun fel.
- (Loc. vb.; pop.) **A da dos la faţă** A fugi.
- (Loc. av.; înv.) **Pre (pe) faţă** De persoană.
- (Sint.) **Faşă bisericească** Cleric.
- (Exp. vb.; pop.) **A face feţe** A se strâmba.
- (Exp. vb.) **A schimba (sau a face) feţe(-feţe)**
- 1.** A-şi schimba fizionomia sau culoarea obrazului (de jenă, ruşine etc.). **2.** A se tulbura.
- (Loc. a.) **Cu două feţe** (D. oameni) Ipocrit.
- (Exp. vb.; înv.) **A nu cunoaşte faţa** A nu fi părtinitor.
- (Exp. vb.; înv.) **A juca (în) feţe** (sau a schimba ori a face feţe) (D. obiecte, mătăsurii) A-şi schimba reflexele, culorile.
- (Exp. vb.) **A da faţă** (D. obiecte) **1.** A colora. **2.** A face în așa fel încât să arate bine.
- (Exp. vb.) **A-i ieși faţă (la soare, la spălat etc.)** (D. o țesătură) A se decolora.
- (Exp. vb.; îvp.) **A-i veni (iarăși) fața** (sau a **prinde față**) A se însănătoși.
- (Loc. av.) **Pe fața pământului** În lume.
- (Loc. av.; rar) **Din fața pământului** La nivelul solului.
- (Exp. vb.) **A pieri (sau a se prăpădi, a se stinge, a se șterge, a se duce) de pe fața pământului** **1.** A muri. **2.** A dispărea (fără urmă).
- (Sint.; pop.) **Față de arie** Suprafața netedă a ariei.
- FAVOARE** *s. f.*
- (Exp. vb.; înv.) **A fi (sau a intra, a ajunge etc.) în (sau la) favoare** (ori favor) A se bucura de bunăvoința cuiva.
- (Loc. pp.) **În favoarea cuiva** În avantajul cuiva.
- (Sint.) **Bilet de favoare** Bilet pe baza căruia se poate intra, gratuit sau cu reducere, la un spectacol.
- FAZAN** *s. m.*
- (Exp. vb.; fam.) **A pica (sau a rămâne) de fazan** A fi păcălit.
- FAZĂ** *s. f.*
- (Loc. av.; Fiz.) **În opoziție de fază** Ale căror faze diferă cu 180°.
- (Sint.; Geol.) **Fază orogenică** sau **de cutare** Etapă de intensificare maximă a mișcărilor tectonice.
- (Sint.; Bot.) **Fază fenologică** Perioadă din ciclul de vegetație al plantelor.
- (Exp. vb.; fam.) **A face o fază (cuiva)** A pune pe cineva într-o situație neplăcută.
- (Exp. vb.; fam.) **A fi pe fază** (A fi atent și) a acționa prompt.

FĂCĂLEȚ *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A amesteca vorba ca făcălețul mămăliga** **1.** A se bâlbâi. **2.** A spune prostii.

(Sint.; pop.) **Gol făcăleț** **1.** Complet gol, *gol pușcă*, *gol nap*. **2.** (Fig.) Extrem de sărac.

FĂCĂTOR, ~OARE *s. m. f., a.*

(Sint.; înv.) **Făcător de bine** Binefăcător.

(Sint.; înv.) **Făcător de rele** Răufăcător.

(Sint.; înv.) **Făcător fără leage** Nelegiuit.

(Sint.; înv.) **Făcător de trușă** Trușaf.

(Sint.; înv.) **Făcător de minuni** **1.** (D. oameni) Tau-

maturg. **2.** (D. obiecte de cult) Care vindecă în mod

miraculos. **3.** (Fig.) Care face lucruri extraordinare.

(Sint.; înv.) **Făcător de pace** Pacificator.

FĂCUT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **Zis și făcut** (D. acțiuni) Îndeplinit fără întârziere (la ordinul sau hotărârea cuiva).

(Exp. vb.) **A rămâne bun făcut** **1.** A fi în forma definitivă, asupra căreia nimeni nu mai intervine.

2. (D. o hotărâre) Irevocabil.

(Loc. a.) **Bine făcut** (D. oameni) **1.** Voinic. **2.** Cu corpul bine proporționat.

(Loc. a.) **Făcut (de) gata** (D. un obiect de îmbrăcăminte) Confecționat în serie, pe mărimi.

(Loc. a.; reg.) **Făcut gata** Pregătit.

(Sint.) **Lucru făcut** Vrajitorie.

(Exp. vb.) **Parcă-i (un) lucru făcut (sau un făcut)**

1. Un lucru se întâmplă surprinzător, contrar așteptărilor, ca și cum ar interveni o forță supranaturală.

2. E o coincidență prea mare, ca și cum ar interveni o forță supranaturală.

FĂGĂDUI *vb.*

(Loc. vb.) **A făgădui marea cu sarea (sau Oltul cu totul ori munți de aur)** A promite ceva exagerat, imposibil.

FĂGĂDUIALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; îvp.) **A da (sau a face) o făgăduială** A promite.

(Exp. vb.; îvp.) **A (nu) se ține de făgăduială** A (nu) se ține de cuvânt.

FĂGĂDUINȚĂ *s. f.*

(Sint.; Bis.) **Pământul (sau țara) făgăduinței** **1.** Palestina. **2.** (P. gn.) Ținut bogat, loc al fericirii.

(Exp. vb.) **A trăi ca în pământul făgăduinței** A trăi bine, în belșug.

FĂ/NĂ *s. f.*

(Sint.) **Făină zero-zero, trei zerouri, trei nule** Făină de grâu de foarte bună calitate.

(Sint. pop.) **Făina orbului** Pulberea cea mai fină din făină.

(Sint.; înv.) *Făina diavolului* Lucru dobândit pe căi necinstite.

(Loc. a.; înv.) **De aceeași (sau de o) făină (cu cineva)** De aceeași categorie, la fel.

(Exp. vb.; fam.) **A se uita cu un ochi la făină și cu altul la slănină** A fi sașiu.

(Exp. vb.) **Altă făină se macină acum la moară!** S-a schimbat situația.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trece (cuiva) făina prin traistă** A îmbătrâni.

FĂRĂ pp.

(Loc. pp.; înv.) **Fără de 1.** (În) afară de... **2.** Pe lângă...

(Loc. av.; înv.) **Făr' de-aceea (sau de-aia)** Oricum.

(Loc. cj.; înv.) **Fără că...** **1.** Decât (numai) că... **2.** Exceptând că...

(Loc. cj.; înv.) **Fără ce...** Pe lângă că...

(Loc. cj.; înv.) **Fără când...** Doar dacă...

(Loc. cj.; înv.) **Fără decât...** **1.** Decât. **2.** Dar numai...

(Loc. cj.; înv.) **Fără decât numai...** Doar că...

(Loc. cj.; înv.) **Fără cât..., fără cât numai..., fără de numai (cât)...** Decât (numai) (că)...

(Loc. av.; înv.) **Fără de cu...** Doar dacă...

(Loc. cj.; înv.) **Fără cât...** Ci numai...

(Loc. cj.; înv.) **Fără de numai...** **1.** Însă. **2.** Ci.

(Loc. av.; loc. a.; înv.) **Fără cale** (În mod) nedrept.

(Loc. a.; pop.) **Fără (de) căpătâi 1.** Sărac. **2.** Vagabond.

(Loc. av.; înv.) **Fără cuvânt sau fără de cale** Pe nedrept.

(Loc. av.; înv.) **Fără rând** Necumpătat.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Fără seamă 1.** Foarte mulți. **2.** Extrem de...

(Loc. av.) **Fără veste 1.** Pe neașteptate. **2.** Bruscă.

(Loc. av.; înv.) **Fără (de) vreme** De timpuriu.

(Loc. a.; înv.) **Fără (de) minte 1.** Nebun. **2.** Nesocotit.

FĂRĂMA vb.

(Exp. vb.; înv.) **A-și fărâma trupul** A-și îndoi trupul de la mijloc.

(Exp. vb.) **A-și fărâma capul** A-și bate capul.

(Exp. vb.; reg.) **A-l fărâma la inimă (sau la stomac) (pe cineva)** A avea colici.

FÂN s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A face fân** A cosi iarba.

(Sint.; pop.) **Vremea fânului** Perioadă a anului când iarba e bună de cosit, pentru a o face fân.

(Exp. vb.; îvp.) **Fân sau paie?** Rezultatul e bun sau rău?

(Exp. vb.; îvp.) **A-și pune fân în ciubote** A se îmbogăți.

FEL s. n.

(Exp. vb.) **De felul meu** (al tău, al său etc.) **1.** Ca temperament. **2.** Din punctul de vedere al originii.

3. De profesie.

(Loc. av.; îvp.) **De fel sau de felul felului** Deloc.

(Loc. a.) **Fel de fel sau de tot felul** Variat.

(Loc. vb.; pop.) **A-și face felul 1.** A-și face cheful.

2. A se sinucide.

(Exp. vb.) **A face felul (cuiva) 1.** A omorî (pe cineva). **2.** A face un rău (cuiva). **3.** A dezvirgina.

4. A distruge (complet) un obiect.

(Loc. av.) **Niciun fel de...** sau (înv.) **nici într-un fel** Deloc.

(Loc. av.; loc. a.) **La fel 1.** Întocmai. **2.** Identic.

(Loc. av.; pop.) **(În) ce fel?** Cum?

(Loc. av.) **În felul cuiva** Într-un mod propriu cuiva.

(Loc. av.; pop.) **În felul (în fel de...)** Ca...

(Loc. av.) **În fel și chip** sau (înv.) **în feluri de chipuri** În toate modurile posibile.

(Exp. vb.; înv.) **A se alege (sau a se vedea) la un fel ori într-un fel (sau altul)** A se clarifica.

FEREASTRĂ s. f.

(Exp. vb.) **A arunca banii pe fereastră 1.** A fi risipitor. **2.** A cheltui bani pe un lucru nefolositor sau de calitate slabă.

(Sint.) *Fereastră oarbă* Adâncitură în perete de forma unei ferestre.

(Sint.; înv.) *Fereastră de soare* Foișor.

(Sint.; Geol.) *Fereastră tectonică* Apariție la suprafața Pământului a unor formațiuni geologice mai noi între altele mai vechi, datorită eroziunii.

(Sint.; Ast.) *Fereastră de lansare* Perioadă în care este posibilă sau favorabilă lansarea unei rachete spațiale.

FERI vb.

(Exp. vb.) **Doamne ferește sau ferească (ferit-a) Dumnezeu (Domnul, Sfântul etc.) 1.** Exclamație prin care se invocă protecție divină în fața primejdiei.

2. Exclamație care exprimă surprinderea, opoziția, dezaprobarea.

(Loc. av.) **Doamne ferește 1.** (Afirmativ) Foarte tare. **2.** (Negativ) Cu niciun preț, deloc, *nici vorbă*.

(Exp. vb.) **A trăi ca Doamne ferește** A trăi foarte rău.

FER/CE a.

(Exp. vb.) **Ferice de mine (sau de tine etc.) 1.** Sunt (sau ești etc.) fericit. **2.** (Ir.) Halal de...

(Exp. vb.) **A-l bate (pe cineva) fericea** E un om norocos.

FEȘTELI vb.

(Loc. vb.; fam.) **A feșteli bățul** sau **briceagul** sau **mantaua**, (eliptic) **a o feșteli** **1.** A o păți. **2.** A se face de răs.

(Loc. vb.; înv.) **A-i feșteli iacaua** A-i face rău cuiva fără să vrei.

FI vb.

(Exp. av.) **De când sunt** (sau ești etc.) **1.** De când mă aflu (sau te aflu etc.) pe lume, dintotdeauna.

2. (Cu construcții negative) Niciodată.

(Exp. vb.) **E ce** (sau **cum**) **e** sau **a fost ce** (sau **cum**) **a fost, dar...** **1.** Fie! **2.** Să zicem că se poate, *treacă-meargă*.

(Exp. av.) **Cât e lumea și pământul** **1.** Totdeauna. **2.** (Cu construcții negative) Niciodată.

(Exp. vb.) **Ce-o fi, o fi!** Asta e, n-ai ce-i face.

(Exp. vb.) **O fi!** Posibil (dar eu n-aș crede)!

(Loc. vb.) **A fi la cheremul cuiva** **1.** A depinde de cineva. **2.** A sluji pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A-i fi aminte** A se gândi.

(Exp. vb.) **Așa a fost să fie** Așa a trebuit să se întâmple.

(Exp. vb.) **A-i fi cald** A se încălzi.

(Exp. vb.; fam.) **Este că...?** Am dreptate, se confirmă ce spun?

(Loc. vb.) **A nu fi bine** (sau **a bună**) A prevesti sau a presimți ceva rău.

(Exp. vb.) **A (nu) fi bine de cineva** sau **a (nu)-i fi cuiva bine** **1.** A (nu) avea o situație favorabilă. **2.** A (nu) fi mulțumit, sănătos, liniștit.

(Exp. vb.) **A fi cu cineva** **1.** A fi de partea cuiva (într-o dispută). **2.** (Pfm.) A fi iubitul (iubita) cuiva.

(Exp. vb.) **Ce mi-e** (sau **ți-e** etc.)? Ce importanță are?

(Loc. vb.) **A fi în apele sale** (ori **în largul său**) A se simți bine.

(Exp. vb.; fam.) **Ți-o** (sau **i-o** etc.) **fi!** Ajunge!

(Loc. vb.) **A-i fi cuiva drag** (cineva sau **ceva**) A-i plăcea (cineva sau **ceva**).

(Exp. vb.) **Mi-e** (sau **ți-e** etc.) **1.** Îmi pasă. **2.** Îmi vine (greu sau ușor). **3.** Sunt interesat.

(Exp. vb.) **A-i fi rău** A fi bolnav.

(Exp. vb.) **Mi-e** (sau **ți-e** etc.) **că...** (sau **să nu...**) Mă tem (sau te temi etc.) că... (sau să nu...).

(Loc. vb.) **A (nu) fi la curent** (cu **ceva**) A (nu) cunoaște (ceva).

(Loc. vb.) **A (nu) fi de cuvânt** (D. oameni) A (nu)-și ține promisiunile.

(Loc. vb.; înv.) **A fi op** A se impune.

(Loc. vb.) **A-i fi degrabă** A se grăbi.

(Loc. vb.) **A-i fi destul** A se sătura.

(Loc. vb.) **A-i fi dor** A dori.

(Loc. vb.) **A fi pe ducă** A fi muribund.

(Exp. vb.) **A fi în elementul său** **1.** A se simți bine. **2.** A fi adaptat.

(Loc. vb.) **A-i fi foame** A fi infometat.

(Loc. vb.) **A-i fi frică** A fi înfricoșat.

(Loc. vb.) **A-i fi frig** A fi înfrigurat.

(Loc. vb.) **A-i fi rușine** A se rușina.

(Loc. vb.) **A-i fi sete** A fi însetat.

(Exp. vb.) **A fi în fonduri** A avea bani.

(Exp. vb.) **A fi în grațiile** (cuiva) A fi simpatizat.

(Loc. vb.) **A-i fi la îndemână** A putea (ușor).

(Loc. vb.; reg.) **Nu mi-e aret** Mi-e incomod.

(Loc. vb.) **A fi în măsură** **1.** A fi abilitat să... **2.** A fi capabil.

(Loc. vb.) **A-i fi milă** (de cineva) A compătimi (pe cineva).

(Exp. vb.) **A fi de mirare** A mira, *a contraria*.

(Loc. vb.; reg.) **A-i fi nează** A fi îngrozit și îngrețoșat.

(Loc. vb.) **A fi la ordinea zilei** A fi actual.

(Exp. vb.) **A fi într-o pasă rea** (sau **proastă**) A fi deprimat.

(Loc. vb.) **A fi pe punctul de a...** A fi gata să..., *a fi pe cale să...*

(Loc. vb.) **A fi cu puțință** A se putea.

(Exp. vb.) **A fi pe roșu** (sau **pe verde**) A (nu) fi permis să...

(Loc. vb.) **A fi în vogă** (sau **la modă**) A avea succes.

FICAT s. m.

(Exp. vb.; fam.) **A-l atinge** (pe cineva) (până) **la ficați** A-l atinge (ceva) foarte tare.

(Exp. vb.; fam.) **A-l roade** (sau **a-l seca** etc. pe cineva) **la ficați** **1.** A simți o durere fizică puternică.

2. (D. griji, necazuri) A frământa (pe cineva).

(Exp. vb.; fam.) **A-l ustura** (pe cineva) **la ficați**

1. A simți o durere fizică puternică. **2.** A produce (cuiva) un sentiment puternic de mânie, de regret, de ciudă etc.

(Exp. vb.; fam.) **A-i îngheța** (cuiva) **ficații** A se înspăimânta.

(Exp. vb.; fam.) **A tăia** (sau **a seca pe cineva**) **frigul la ficați** A pătrunde (pe cineva) frigul.

(Exp. vb.; fam.) **A ofta de la ficați** A ofta din adânc.

(Exp. vb.; fam.) **A se opinti de la ficați** A se opinti cu putere.

FIER s. n.

(Sint.) *Fier nativ* Fier aproape pur, care se găsește uneori în natură.

(Sint.; înv.) *Fier alb* Tablă.

(Sint.; înv.) *Fier turnat* Fontă.
 (Sint.; înv.) *Fier mort* Fier de proastă calitate.
 (Sint.) *Fier forjat* Fier prelucrat prin forjare, din care se fac obiecte ornamentale.
 (Sint.) *Epoca fierului* (sau *de fier*) Perioadă din istoria orânduirii comunei primitive când omul a început să prelucraze și să folosească fierul.
 (Loc. a.) **De fier** 1. Tare. 2. Rezistent. 3. Neînduplecat. 4. Riguros.
 (Exp. vb.) **A bate fierul până-i** (sau **cât e**) **cald** A nu lăsa să scape o ocazie când i se oferă.
 (Exp. vb.) **A-i trece** (sau **a-i da cuiva**) **un fier** (ars sau **roșu**) **prin inimă** A avea o senzație intensă și bruscă de durere, de spaimă etc.
 (Loc. vb.; pop.) **În fierul nopții** În timpul nopții.
 (Exp. vb.; reg.) **A avea fier** A avea bani.
 (Sint.) *Fier de călcat* Aparat pentru călcatul rufelor sau hainelor.
 (Sint.) *Fier de frizat* Instrument de forma unui clește care servește la ondulatul părului, ondulator.
 (Sint.) *Fier roșu* Unealtă, vergea sau bucată de fier înroșită la foc, cu care se ard unele răni sau se înseamnă vitele cu marca proprietarului.
 (Loc. vb.; pop.) **A avea fierul cuiva** A semăna cu cineva.
 (Loc. vb.; pop.) **Cu fierul de la el** Din proprie autoritate.
 (Sint.) *Fier de plug* Cuțit la plug, brăzdar. brăzdător, cormănitor.
 (Sint.; înv.) *Fier de corabie* Ancoră.
 (Exp. vb.; înv.) **A trece prin ascuțișul fierului** A pustii un ținut, tăind și omorând locuitorii.
 (Sint.) *Fier vechi* Obiecte de metal uzate, care nu mai pot fi utilizate și care se adună spre a fi retopite.
 (Exp. vb.) **A arunca la fier vechi** 1. A scoate din uz. 2. A nu mai acorda nicio importanță unui lucru.

FLERBE vb.

(Exp. vb.) **A se amesteca** (sau **a umbla, a-și băga nasul**) **unde nu-i fierbe oala** A interveni acolo unde nu are ce căuta, în probleme care nu-l privesc.
 (Exp. vb.) **A fierbe de nerăbdare** A fi foarte nerăbdător.
 (Exp. vb.) **Nu mă mai fierbe** 1. Nu mă mai chinui. 2. Spune ce ai de spus, fără ocolișuri.

FIERE s. f.

(Exp. vb.) **A vărsa fiere** A fi plin de necaz, de mânie (care se manifestă cu violență).
 (Exp. a.) (**Plin**) **de fiere** (D. inima sau sufletul cuiva) 1. Plin de răutate. 2. Foarte supărat.

(Exp. vb.) **A-i crăpa** (sau **plesni**) **cuiva fierea** (de **necaz**) A fi mâniaș, invidios etc. la culme.

FIGURĂ s. f.

(Exp. vb.) **A face figură bună** (sau **rea**) A face o impresie bună (sau rea) celor din jur.
 (Exp. vb.; înv.) **A face figură** A însemna ceva (în societate).
 (Exp. vb.; fam.) **A face (cuiva) figura** A face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută, a *trage clapa, a amăgi, a păcăli*.
 (Exp. vb.; fam.) **A face figuri** 1. A se da în spectacol. 2. A face fițe. 3. (D. aparate, dispozitive) A nu funcționa (bine).
 (Exp. vb.; fam.) **A se rupe în figuri** A încerca cu orice preț să impresioneze.
 (Exp. vb.) **A face figură de...** 1. A avea aerul de... 2. A fi considerat drept... 3. A ține să fie considerat drept...
 (Sint.) *Figură geometrică* Ansamblu format din puncte, linii și suprafețe.
 (Sint.) *Figură de stil* (sau *poetică*) Procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în așa fel încât sensurile vechi să se îmbogățească.

FIINȚĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A avea ființă (pe lume)** 1. A se naște. 2. A exista.
 (Loc. a.; loc. av.) **În ființă** 1. Existent. 2. În realitate, aieva.
 (Loc. vb.) **A fi** (sau **a sta, rar a se ține**) **în ființă** 1. A exista. 2. A se menține. 3. A dăinui.
 (Loc. vb.) **A da ființă** 1. A naște. 2. A realiza. 3. A concretiza.

FIR s. n.

(Sint.) *Fir cu plumb* Dispozitiv pentru determinarea sau verificarea direcției verticale, format dintr-o sfoară având la un capăt o greutate metalică.
 (Sint.) *Firul apei* Linie imaginară de la suprafața unei ape curgătoare, care unește punctele de viteză maximă ale apei.
 (Exp. vb.) **A se ține** (sau **a sta, a atârna**) (**numai**) **într-un fir de ață** (sau **de păr**) 1. A fi pe punctul de a se rupe. 2. A fi în mare primejdie (de moarte).
 (Sint.) *Fir conducător* (sau *călăuzitor*) 1. Direcție de urmat. 2. Linie de conduită.
 (Exp. vb.) **A(-și) pierde firul** 1. A încurca ideile în cursul unei expuneri. 2. A-și pierde cumpătul.
 (Loc. av.) **Fir cu** (sau **de**) **fir** 1. Bucată cu bucată. 2. Fiecare bob în parte.

(Loc. av.) **De-a fir a păr sau de-a firu-n păr, din fir până-n ată** Cu de-amănuntul.

FIRE *s. f.*

(Loc. av.; înv.) **Peste fire** 1. Supranatural. 2. Nenaatural. 3. Imposibil. 4. Extraordinar. 5. În cel mai înalt grad.

(Loc. a.) **În toată firea** 1. (D. oameni) Matur. 2. În deplinătatea facultăților mintale. 3. Serios.

(Loc. vb.) **A-și veni în** (în **la**) **fire** A-și reveni (după un șoc, o emoție puternică, un leșin).

(Loc. vb.) **A-și ieși din fire** A se enerva foarte tare, *a-și ieși din sărite, a-și pierde cumpătul*.

(Loc. vb.) **A scoate (pe cineva) din fire** A enerva foarte tare (pe cineva), *a scoate (pe cineva) din sărite, din răbdări*.

(Loc. vb.) **A-și ține** (sau **a-și păstra**) **firea** (în **a-și îngădui firii**) 1. A se stăpâni. 2. A nu-și pierde curajul.

(Loc. vb.; îvp.) **A-și face** (sau **a prinde la**) **fire** 1. A-și păstra (sau a-și recăștiga) sângele rece. 2. A-și face (sau a prinde) curaj.

(Loc. vb.) **A-și pierde firea** sau **a se pierde cu firea** 1. A nu se mai putea stăpâni, *a-și pierde cumpătul*. 2. A se descuraja.

(Loc. vb.; fam.) **A se prăpădi** (sau **a se rupe**) **cu firea** 1. A face tot posibilul. 2. A se consuma foarte mult sufletește.

FITIL *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A da** (sau **a pune**) **cuiva fitile** 1. A îmboldi pe cineva să facă ceva. 2. A instiga pe cineva împotriva cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A băga** (sau **a vârî**) **un fitil** (sau **fitile**) A provoca intrigă, discordie.

FLOARE *s. f.*

(Loc. a.) **În floare** 1. (D. plante) Înflorit. 2. (D. plante) În perioada înfloririi. 3. (Fig.; d. oameni) În toată strălucirea și frumusețea. 4. (Fig.; d. oameni) În plină putere, sănătos, voinic, zdravăn. 5. (Fig.; d. un domeniu de activitate) În plină dezvoltare.

(Loc. a.) **În floarea vârstei** (sau **a vieții, a tinereții**) La vârsta deplinei dezvoltări, fizice și intelectuale.

(Exp. vb.) **(E) floare la ureche** (E un) lucru de puțină importanță sau gravitate, foarte ușor de rezolvat.

(Exp. av.) **De florile mărilor** sau **de flori de cuc** 1. În zadar. 2. Fără un scop definit, gratuit.

(Sint.) *Copil din flori* Bastard.

(Exp. vb.) **A strânge degetele floare** A strânge degetele cap la cap.

FLUIERA *vb.*

(Exp. vb.) **A fluiera a pagubă** 1. A fluiera în semn de regret pentru o pagubă sau pentru o nereușită.

2. A face o prostie, a suferi un insucces, fără a mai putea schimba lucrurile.

(Exp. vb.) **A(-i) fluiera cuiva** (sau **pe cineva**) 1. A chema pe cineva printr-o fluierătură. 2. A avertiza pe cineva printr-o fluierătură.

FOAIE *s. f.*

(Sint.) *Foaie volantă* 1. Tipăritură pe o singură față care se difuzează cu un prilej deosebit. 2. Filă de hârtie izolată.

(Exp. vb.) **A întoarce foaia** sau **a o întoarce pe foaia cealaltă** sau **a o schimba pe altă foaie** A-și schimba atitudinea sau purtarea față de cineva, devenind mai aspru.

(Sint.) *Foaie de drum* Bilet (individual sau colectiv) plătit de autoritatea care-l eliberează și pe baza căruia se poate face o călătorie cu trenul.

(Sint.) *Foaie de zestre* (sau *dotală*) Act care consimnează zestrea unei fete sau a unei femei căsătorite.

(Sint.) *Foaie de titlu* Pagina de la începutul unei publicații, pe care este imprimat titlul (și subtitlul) complet al unei cărți, numele autorului, locul și data apariției, editorul sau editura care publică lucrarea.

(Sint.) *Foaie de cort* Material gros impermeabil, din care se confecționează corturi sau alte obiecte de protecție.

FOC *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **Arză-l (-o, -i, -le) focul!** 1. Exprimă un blestem. 2. Exprimă admirația.

(Sint.) *Foc de artificii* Arderă de materii inflamabile care produc jerbe de flăcări colorate.

(Exp. vb.) **A arde ca focul** 1. A fi foarte fierbinte. 2. (Spec.; d. bolnavi) A avea febră (mare).

(Loc. vb.; șfg.) **A lua foc** A se aprinde.

(Exp. vb.) **A sta ca pe foc** A aștepta ceva cu mare nerăbdare.

(Exp. vb.) **A pune pe cineva pe foc** 1. A cere cuiva ceva cu mare stăruință. 2. A insista prea mult.

(Exp. vb.) **A se arunca** (sau **a intra, pop. a da**) **în foc** (pentru cineva sau ceva) A-și expune viața (pentru cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A lua focul cu mâna altuia** sau **a scoate castanele din foc cu mâna altuia** 1. A se folosi de altcineva într-o întreprindere primejdioasă. 2. A fugi de răspundere.

(Exp. vb.) **A(-și) pune** sau **a(-și) băga mâna în foc** (pentru cineva) A garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a prinde**) **foc cu gura** sau **a mânca foc** (pentru cineva) 1. A face tot posibilul,

a fi gata de orice sacrificii (în favoarea cuiva). **2.** A apăra cu tărie pe cineva. **3.** A afirma un lucru cu toată tăria.

(Exp. vb.; reg.) **A lua focul în gură** A se împărtași.

(Exp. vb.; rar) **A da cu mâna în foc** A obține bani mulți (pe neașteptate).

(Exp. vb.) **Harnic** (sau **iute** etc.) (**de mânăncă**) **foc** Foarte harnic (sau iute etc.).

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a fi**, **a se mânâna**, **a se supăra**) **foc** (**și pară**) sau **a scuipa foc** (**de mânâie**) A turba de mânâie.

(Sint.; Bis.; pop.) **Focul de veci** (sau **focul gheenei**) Focul iadului, în care necredincioșii își vor ispăși păcatele.

(Sint.; reg.) **Focul lui Sâmedru** Foc care se aprinde în noaptea sfântului Dumitru, la munte, pentru a coace fructe.

(Sint.; reg.) **Focul oilor** Colibă în care stau ciobanii care păzesc noaptea oile.

(Sint.; îvp.) **Carul de foc** Tren.

(Loc. av.) **De mama focului** Grozav.

(Loc. av.) **Foc nevoie** Neapărat.

(Exp. vb.) **A trece prin foc și sabie** (D. o țară, un oraș etc.) A incendia și a distruge complet cu forța armată.

(Sint.) **Armă de foc** Armă care folosește pulbere explozivă.

(Exp. vb.) **A deschide focul** A începe să tragă cu arma.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a sta**) **între două focuri** A fi încolțit din două părți.

(Exp. a.; fig.) (**Plin**) **de foc** Înflăcărat.

(Exp. av.; fig.) **Cu foc** Cu înflăcărare.

(Exp. av.; loc. a.; fig.) **Fără foc** (Într-un mod) lipsit de pasiune, *rece*.

(Exp. av.; fig.) **În focul...** În momentele de mare intensitate, în faza culminantă a unei acțiuni.

(Exp. vb.; fig.) **A-și vărsa focul 1.** A se destăinui. **2.** A-și descărca nervii.

(Exp. vb.; fig.) **A-și scoate un foc de la inimă 1.** A se răzbuna pe cineva. **2.** A scăpa de o suferință.

(Exp. vb.; fig.) **N-o fi foc** Nu e nicio nenorocire.

FOLOS *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **În** (sau **spre**, **pentru**) **folosul cuiva** În avantajul cuiva.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu, de** (sau **fără**) **folos 1.** (În mod) (dez)avantajos. **2.** (În mod) (ne)profitabil. **3.** (În mod) (în)util.

(Exp. vb.) **Ce folos (ai, avem)? 1.** La ce bun? **2.** Degeaba.

FOND *s. n.*

(Loc. a.) **De fond** Esențial, *fundamental*.

(Sint.) **Articol de fond** Articol care tratează o problemă actuală importantă, *editorial*.

(Loc. av.) **În fond** În realitate.

(Sint.; Lgv.) **Fond lexical principal** (*de cuvinte*) Parte esențială a vocabularului unei limbi, care cuprinde toate cuvintele cu mare frecvență.

(Sint.) **Fond sonor** Ansamblu al zgomotelor, al sunetelor, al temelor muzicale care pun în relief un spectacol sau un film.

(Sint.) **Fond de ten** Cremă semilichidă colorată (în nuanțele tenului), care se aplică pe față și pe gât ca machiaj.

(Exp. fam.) **A fi în fonduri** A avea bani.

(Sint.; Fin.) **Fonduri publice 1.** Bani procurați de stat sau care sunt garantați de către stat. **2.** Valori mobiliare emise de către stat.

(Sint.; Econ.) **Fond de rulment 1.** Excedent al valorilor de exploatare, al valorilor realizabile și al valorilor disponibile al unei întreprinderi asupra datoriilor pe termen scurt. **2.** Capital de rezervă al unei asociații de locatari.

(Sint.) **Fond de cărți** Totalitatea cărților pe care le posedă o bibliotecă.

FORMĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a căpăta**, **a prinde**) **formă** A începe să aibă o aparență ușor de recunoscut.

(Loc. vb.; fam.) **A lua** (sau **a prinde**) **forme** A se îngrișa.

(Loc. vb.) **A fi în formă** A-și folosi la maximum potențialul fizic și intelectual.

(Sint.; Geog.) **Formă de relief** Neregularitate a suprafeței pământului, rezultat al interacțiunii agenților geografici interni și externi.

(Sint.) **Formă de guvernământ** Mod de organizare și de funcționare a conducerii statului.

(Sint.; Jur.) **Viciu de formă** Nerespectare a unei dispoziții de procedură care atrage anularea unui act sau a unei hotărâri judecătorești.

(Exp. vb.; pop.) **A băga formele** A începe, la primărie, îndeplinirea formalităților pentru o căsătorie.

(Loc. av.) **De** (sau, rar, **pentru**) **formă** Pentru a salva aparențele, *formal*, (pfm.) *de ochii lumii*.

(Exp. vb.; reg.) **A bate (pe cineva) în toată forma** A bate (pe cineva) foarte tare.

FORȚA *vb.*

(Exp. vb.) **A forța ușa cuiva** A intra cu sila în casa cuiva.

(Exp. vb.) **A forța (cuiva) mâna** A constrânge (pe cineva) să facă ceva.

(Loc. vb.) **A forța nota** A întrece măsura în comportarea față de cineva, *a exagera*.

FORȚĂ s. f.

(Sint.) **Tur de forță** Acțiune greu de realizat, care cere multă putere fizică, multă abilitate și multă energie morală.

(Loc. a.) **De forță** Foarte capabil.

(Sint.; col.) **Forța publică** Ansamblu al organismelor de menținere a ordinii publice.

(Sint.) **Forțe armate** (sau **forțe militare**) Totalitatea unităților militare ale unui stat.

(Sint.) **Forță de muncă** 1. Totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale ale omului, care-i permit să îndeplinească o activitate socială utilă. 2. (P. ex.) Totalitatea persoanelor care dispun de capacitate de muncă.

(Sint.; Econ.) **Forțe de producție** Mijloace de producție.

(Loc. av.) **În forță** Cu mare intensitate.

(Loc. av.) **Cu forță** Forțat, *constrâns*.

(Loc. av.) **Prin forța împrejurărilor** Din motive obiective.

(Sint.) **Caz de forță majoră** Eveniment imprevizibil care impune un tip de conduită sau de acțiune și care presupune exonerarea de răspundere.

(Sint.) **Lovitură de forță** Intervenție violentă.

(Sint.) **Probă de forță** Conflict în care voința de a triumfa asupra unui adversar este predominantă.

(Sint.; Jur.) **Forță executorie** Calitate a unui act juridic care permite, dacă este cazul, să se recurgă la forța publică pentru executarea sa.

FRATE s. f.

(Sint.) **Frate vitreg** (sau, înv., *mașter, nu bun, nebun, de-al doilea, după* sau *de, despre tată sau mamă*) Persoană care este rudă de sânge numai pe linie maternă sau paternă în raport cu un frate al său.

(Sint.) **Frate gemăn** Frate născut odată cu alt frate (sau soră).

(Sint.) **Frați de lapte** Copii care au supt la aceeași doică.

(Sint.; reg.) **Frați sufletești** Copii de sex diferit care au fost botezați în aceeași apă.

(Sint.) **Frate de** (inv., *pre*) **cruce** Persoane legate prin jurământ de prietenie pecetluit cu sânge.

(Sint.) **Frate de mână** Băiat care servește mireasa în timpul nunții.

(Sint.) **Frate de mire** (sau *de mireasă*) Flăcău însărcinat cu pofirea și cinstirea oaspeților la nunțile

țărănești și cu rostirea orației de nuntă, *vornic, vornicel*.

(Exp. vb.; Bis.) **A fi frate întru Christos** A fi creștin.

(Sint.; reg.; euf.) **Fratele Mihai** Lup.

(Exp. vb.) **Frate, frate, dar brânza-i pe bani** Trebuie să-ți protejezi interesele de rude sau prieteni profitori.

FRĂMÂNȚĂ vb.

(Exp. vb.) **A frământa pământul** A bate pământul cu picioarele în timpul dansului.

(Exp. vb.; îvp.) **A frământa la inimă** A avea colici.

(Exp. vb.) **A-și frământa mintea** (sau **capul** sau **creierul**) A se gândi intens spre a soluționa o problemă, *a-și bate capul*.

(Exp. vb.) **A se frământa cu gândul, cu mintea, cu firea** 1. A fi preocupat intens și chinuit de ceva, *a se întrece cu firea*. 2. A se consuma foarte mult sufletește.

(Exp. vb.) **A-și frământa mâinile** A manifesta o mare neliniște prin frecarea puternică a mâinilor.

FRÂNȚE vb.

(Exp. vb.; pop.) **A frânge carul** A nu reuși.

(Exp. vb.; pop.) **A-i frânge cuiva turtă** 1. A rupe, în mod ritual, o turtă deasupra capului unui copil, la aniversarea zilei sale de naștere. 2. A bate pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și frânge gâtul** 1. A muri (într-un accident). 2. A-și compromite situația prin întreprinderi riscante. 3. A da faliment.

(Exp. vb.) **A frânge (cuiva) gâtul** A omorî pe cineva.

(Exp. vb.; fig.) **A-și frânge mâinile** A-și împreuna mâinile și a-și îndoi cu putere degetele, ca expresie a emoției, a durerii, a disperării etc.

(Exp. vb.; fig.) **A (i se) frânge cuiva inima (sufletul)** 1. A (se) întrista peste măsură. 2. A (se) înduioșa până la lacrimi.

FRÂNT, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A nu avea (nici)o para frântă** A nu avea niciun ban.

(Exp. vb.) **A nu face (nici)o para frântă** A nu valora nimic.

(Exp. vb.; gmt.) **Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o!** 1. Ai spus o banalitate care nu rezolvă problema. 2. Ai ajuns dintr-o situație mai bună într-una mai proastă.

(Sint.; Geom.) **Linie frântă** Linie compusă din mai multe drepte care se succedă urmând sensuri diferite.

(Exp. vb.) **A fi beat frânt** A fi foarte beat.

FRECA *vb.*

(Exp. vb.) **A-și freca mâinile (de bucurie, de mulțumire etc.)** A-și manifesta o stare sufletească (de bucurie, mulțumire etc.) prin agitație, gesturi spontane.

(Exp. av.) **Cât te-ai freca la ochi** Într-un timp foarte scurt, *cât ai clipi (din ochi)*.

(Exp. vb.) **A se freca la ochi (de uimire)** A fi foarte uimit.

(Exp. vb.; pop.) **A freca pe cineva de gălci 1.** A pune la punct pe cineva. **2.** A învăța minte pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A freca cuiva ridichea (la nas) 1.** A muștra pe cineva. **2.** A bate pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și freca coatele pe băncile școlii** A face studii îndelungate.

(Exp. vb.; fam.) **A freca menta (sau parul, mangalul) sau a o freca** A nu face nimic (pretinzând că este foarte ocupat).

FRICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **Frica păzește bostănăria (sau pepenii)** Dacă nu le-ar fi teamă, oamenii ar face multe lucruri nepermise.

(Loc. av.; loc. a.) **Fără (nicio) frică** (În mod) curajos.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu frică 1.** Temător. **2.** (Înv.) Îngrozitor.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu frica lui Dumnezeu** (D. oameni) **1.** Cucernic. **2.** Cinstit.

(Loc. av.) **Nici de frică 1.** Nicidecum. **2.** În niciun caz.

(Loc. av.; reg.) **Cu de-a frica 1.** Amenințând pe cineva. **2.** Forțând pe cineva.

(Exp. vb.) **A ști de frică cuiva (sau, pop., a ști pe cineva de frică sau, înv., a avea cuiva de frică) 1.** A se teme de cineva. **2.** A respecta cu strictețe ordinele cuiva, temându-se de represalii.

(Exp. vb.) **A băga (cuiva) frica în oase (sau a băga frica în cineva)** A înfricoșa pe cineva.

(Exp. vb.) **A duce frica cuiva (sau a ceva) 1.** A-i fi teamă de cineva sau de ceva. **2.** A-i fi teamă să nu i se întâmple cuiva ceva rău.

(Exp. vb.) **A fi cu frica în spate (sau în sân)** A fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă.

(Exp. vb.; pop.) **(E vai de) frica lui!** Ce frică i-a fost!

FRIG *s. n.*

(Exp. vb.) **A nu-i face nici (sau a nu-i ține nici de) cald, nici (de) frig** A-i fi indiferent.

(Sint.; fig.) **Frigul morții sau frig de moarte** Emoție violentă (însoțită de fiori) prin care trece cineva în fața unui pericol mare.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri de cap** Meningită.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri de creștere** Febră cauzată de creșterea prea accelerată a copiilor.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri de lapte** Febră temporară a lăuzelor.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri de stomac** Febră gastrică.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri galbene** Boală infecțioasă caracterizată prin îngălbenirea pielii.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri putrede sau friguri rele** Impaludism.

(Sint.; Med.; pop.) **Friguri tifoide** Febră tifoidă.

(Exp. vb.; pfm.) **A băga (pe cineva) în friguri 1.** A se răsti la cineva. **2.** A amenința pe cineva.

FRIGE *vb.*

(Exp. vb.) **A frige (pe cineva) la inimă sau a-i frige (cuiva) inima 1.** A provoca cuiva o durere vie, profundă. **2.** A provoca cuiva o mare suferință morală.

(Exp. vb.; fig.; fam.; gmț.) **Bea de frige** Bea foarte mult.

FRIPT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca (pe cineva) fript 1.** A chinui pe cineva. **2.** A distruge pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A face (cuiva) zile fripte** A necăji pe cineva (zi de zi), *a hărțui, a șicana*.

FRONT *s. n.*

(Exp. vb.) **A rupe (sau a sparge) frontul** A pătrunde forțat în linia de apărare a inamicului.

(Loc. av.) **În front** Așezat în linie, în poziție de drepti sau pe loc repaus.

(Exp. vb.) **A reveni la front** A-și întoarce fața spre o direcție inițială.

(Exp. vb.) **A face front comun 1.** A sta cu fața spre... **2.** (Fig.) A se grupa pentru o apărare comună.

(Loc. av.) **De front** În linie dreaptă.

(Sint.) **Front de abataj** (Min.) Porțiune dintr-un zăcământ de substanțe minerale unde se face tăierea rocilor, a minereurilor sau a cărbunilor.

(Sint.) **Frontul altarului** (Arhit.) Iconostas.

(Sint.) **Front atmosferic** (Met.) Zonă de contact între două mase de aer cu gradient termic diferit.

(Sint.) **Front de furtună** (Met.) Masă de aer rece care, împinsă de furtună, provoacă deplasarea aerului cald din fața ei.

(Sint.) **Front de undă** (Fiz.) Ansamblu al punctelor până la care ajunge o oscilație la un moment dat.

FRUMOS, ~OASĂ *a.*

(Exp. vb.; fam.) **A se face frumos** A se îmbrăca și aranja cu grijă, a se găti.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu frumosul** A trata (pe cineva) cu blândețe, cu menajamente.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**) **frumos 1.** (D. obicei de îmbrăcăminte) A i se potrivi cuiva. **2.** (D. purtări) A fi așa cum cer regulile de bună-cuviință.

(Exp. vb.) **A face frumos 1.** (D. câini) A sta sluj. **2.** (D. oameni; ir.) A se manifesta după placul cuiva.

(Exp. vb.) **A fi frumos din partea cuiva 1.** A se cuveni. **2.** A fi lăudabil.

(Exp. vb.) **A sta frumos** (D. copii) A sta liniștit.

FRUNZĂ s. f.

(Exp. vb.) **A trăi ca frunza pe apă** A trăi la voia întâmplării.

(Exp. vb.) **A lua frunza-n buză** A fugi în lume.

(Exp. vb.) **A umbla frunza lelii** sau **(de) frunza frâsinelului** (rar **frunza păntinelului**) A umbla fără rost.

(Exp. vb.) **A tăia frunză la câini 1.** A nu avea nicio ocupație serioasă. **2.** A trândăvi.

(Loc. av.) **Ca frunza și ca iarba** (sau **câtă frunză și iarbă**) Numeros.

FUGĂ s. f.

(Loc. av.) **Din** (sau **în fugă**) sau (reg.) **de-a fuga 1.** În timp ce fuge. **2.** (P. ex.) În grabă. **3.** (P. ex.) Fără o examinare mai atentă.

(Loc. av.) **Pe fugă** Repede.

(Loc. av.) **Cu fuga** sau, îrg., **de (ori la) fugă 1.** Repede. **2.** Fără amânare.

(Loc. av.; reg.) **D-a-n fuga** Pe apucate.

(Exp. av.) **În fugă** (sau **în fuga**) **mare** Fugind foarte repede.

(Exp. av.) **În fuga calului** (sau **cailor**) **1.** În galop. **2.** (Fam.; p. ex.) În viteză.

(Loc. av.) **Într-o fugă** Fugind tare și fără oprire.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a lua**) **pe cineva pe (sau la) fugă 1.** A alunga. **2.** A fugări.

(Loc. vb.) **A o lua** (sau **a o rupe**, rar **a o pleca**, **a o apuca**, **a o tuli**, **a o pârli**) **la fugă** sau **a o rupe** (sau **a o rade**, **a o tăia**) **de-a fuga** (sau **de fugă**) A fugi.

(Loc. vb.) **A (o) ține numai (într-)o fugă** A alerga întruna, fără întrerupere.

(Exp. vb.) **A da o fugă (până la...)** sau **a da (cu) fuga** A se duce repede (până la...).

(Sint.) **O fugă (bună) de cal** O distanță nu prea mare, cât poate fugi, fără oprire, un cal.

FUGI vb.

(Exp. vb.) **A fugi în lume** A pleca de acasă (fără să se știe unde).

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) pământul** (rar **terenul de sub picioare 1.** A-și pierde echilibrul și a fi gata să cadă. **2.** (Fig.) A-și pierde cumpătul.

(Exp. vb.; pop.) **A-i fugi laptele** (D. o lăuză) A nu mai avea lapte.

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) sufletul** A fi inconștient, ca mort.

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) sângele (la cap, la inimă)** A se congestiona.

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) ochii în fundul capului** A i se tulbura vederea.

(Exp. vb.; reg.) **A fugi din săltate** A sălta.

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) ochii după cineva 1.** A privi insistent, cu admirație, pe cineva. **2.** A-i plăcea de cineva.

(Exp. vb.) **A-i fugi (cuiva) ochii pe ceva** A nu-și putea fixa privirea pe ceva (din cauza strălucirii sau a unei îmbinări de culori).

(Exp. vb.; fam.) **Fugi de-aici! 1.** Pleacă! **2.** Nu mai spune!

(Exp. vb.; fam.) **Fugi de-acolo! 1.** Da' de unde! **2.** Nici gând să fie așa!

(Exp. vb.) **A-i fugi printre (sau dintre) degete 1.** (D. obiecte) A-i aluneca cuiva din mână. **2.** (D. persoane) A scăpa cu abilitate dintr-o împrejurare. **3.** (D. persoane) A nu se lăsa prins.

FUIOR s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A da pânza pe fuioare** A se înșela într-o tranzacție.

(Exp. vb.; pop.) **A ține fuior cu cineva** A nu se lăsa intimidat de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua (ale) trei fuioare 1.** A pleca repede de undeva, *a fugi*, (fam.) *a o șterge*. **2.** A-și lua catrafusele.

(Sint.; îvp.) **Fuiorul popii** Fuior care i se dădea preotului, la țară, ca dar peste taxa obișnuită, când acesta umbla cu Iordanul.

(Loc. a.) **Ca fuiorul popii** Ca o obligație de care nu poți scăpa.

(Exp. vb.; pop.) **A fi pe deasupra ca fuiorul popii 1.** A fi mai mult decât se cuvine. **2.** A avea noi necazuri, pe lângă cele vechi.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla ca fuiorul popii 1.** A umbla de colo-colo, fără astâmpăr. **2.** A umbla fără rost.

FULG s. m.

(Exp. a.) **Ca fulgul** Foarte ușor.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate (pe cineva) de-i merg** (sau **să-i meargă) fulgii** A bate tare (pe cineva).

(Exp. av.) **Ca fulgul pe apă 1.** Fără dificultate, ușor. **2.** La voia întâmplării.

(Loc. a.) **Spălat fulg 1.** Foarte curat. **2.** Făcut să strălucească.

FULGER *s. n.*

(Sint.) *Ședință* (sau *miting*) *fulger* Ședință (sau miting) care se convoacă pe loc cu ocazia unui eveniment important.

(Sint.) *Telegramă fulger* Telegramă transmisă (în schimbul unei suprataxe) mai repede decât telegramele obișnuite.

(Exp. av.) **Ca fulgerul** (sau **ca un fulger**) **1.** Cu iuțea fulgerului, *iute, scurt*. **2.** Subit.

(Sint.) *Fulger globular* Fulger cu aspectul unui glob de foc de culoare alb-albăstrui sau roșatică.

(Sint.) *Fulger electronic* Bliț.

FULGERA *vb.*

(Exp. vb.) **A tuna și a fulgera** (D. oameni) **1.** A face scandal. **2.** A trânti și a bufni.

(Exp. vb.) **A(-i) fulgera ochii (cuiva)** A arunca priviri pătrunzătoare.

(Exp. vb.; fig.) **A fulgera din ochi (pe cineva)** **1.** A arunca asupra cuiva o privire iute și tăioasă. **2.** (Fig.) A străpunge cu privirea pe cineva, *a scruta*.

FUM *s. n.*

(Exp. vb.) **A pune (ceva) la fum** A afuma (ceva).

(Exp. vb.; pfm.) **A avea fum (sau ceață) în creieri** A fi beat.

FUND *s. n.*

(Sint.) *Fundul văii* Loc unde se înfundă o vale.

(Sint.; pop.) *Fundul pământului* Loc situat la mare adâncime sub pământ.

(Loc. vb.; pop.) **A da de fund** A i se înfunda.

(Exp. vb.) **A se da la fund** **1.** A se cufunda. **2.** (Fam.) A se retrage din viața publică. **3.** (Fam.) A se ascunde.

(Exp. vb.; pop.) **A-i da (cuiva) de fund** **1.** A-i descifra (cuiva) cele mai ascunse gânduri. **2.** A înțelege pe deplin (pe cineva).

(Sint.) *Fundul fundului* **1.** Punct foarte depărtat. **2.** Locul cel mai adânc. **3.** Extremitate.

(Sint.) *Sac fără fund* **1.** Om lacom, nesățios. **2.** Loc unde se găsește o cantitate inepuizabilă din ceva.

FUNIE *s. f.*

(Exp. vb.; pop.; gmț.) **Drept ca funia în traistă** (sau **în sac**) **1.** Strâmb. **2.** (Fig.) Necinstit.

(Exp. vb.) **A (i) se apropia** sau **a-i ajunge (cuiva), a i se strânge funia de (sau la) par (sau de stejar)** **1.** A fi muribund. **2.** A fi într-o situație extrem de dificilă.

(Exp. vb.) **A juca pe funie** **1.** A merge pe funie, făcând diferite figuri. **2.** (Fig.) A fi abil.

(Exp. vb.; pop.) **A pune (cuiva) funia în coarne** **1.** A înșela pe cineva. **2.** A domina pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține funie** A se succeda continuu, fără întrerupere.

(Exp. vb.; îvp.) **A paște (o vacă) din funie** A paște (o vacă) legată de funie.

(Sint.) *Funie de ceapă* (sau *de usturoi*, îrg. *de ai*) Împletitură de ceapă (sau de usturoi), (pop.) *cunună, șir*.

(Sint.) *Funie de paie* Cantitate de paie care se poate lega și transporta de un singur om.

(Exp. vb.; înv.) **A trage cu funia** A măsura o moșie.

(Sint.; îvp.) *Funie de moșie* (sau *de pământ*) Suprafață de teren de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fășii înguste, *sfoară de moșie*.

FURA *vb.*

(Exp. vb.) **A fura (pe cineva) cu ochiul** A privi pe cineva pe furiș (cu dragoste).

(Exp. vb.) **A fura (cuiva) o sărutare (sau un sărut)** A săruta pe furiș sau prin surprindere, fără voia persoanei respective.

(Exp. vb.) **A fura meseria (cuiva)** A-și însuși pe apucate o meserie de la cineva (imitându-l).

(Exp. vb.) **A fura inima (sau mintea) (cuiva)** A fermeca pe cineva.

(Exp. vb.) **A fura (cuiva) ochii (sau vederile)** **1.** A orbi pe cineva. **2.** A fascina pe cineva. **3.** (Fig.) A face pe cineva să se îndrăgostească.

(Exp. vb.) **A fura (pe cineva) cu zâmbetul** A captiva pe cineva zâmbind.

(Exp. vb.; îrg.) **A fura cu urechea** A trage cu urechea.

(Exp. vb.) **A fura ziua lui Dumnezeu** A lenevi.

(Exp. vb.) **A fura ouăle de sub cloșcă (sau cloșca de pe ouă)** **1.** A fi priceput la furat. **2.** A fi foarte abil.

(Exp. vb.; pop.) **Să nu vă fure șarpele de inimă!** Să nu vă împingă păcatul!

(Exp. vb.) **A-l fura (pe cineva) somnul (gmț. Aghiuță)** A adormi.

(Exp. vb.) **A-l fura (pe cineva) gândurile** **1.** A se gândi intens la ceva. **2.** A medita îndelung.

(Exp. vb.; pop.) **A fura (cuiva) somnul** A face pe cineva să nu poată dormi.

FURCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Parc-ar fi puse (sau adunate) cu furca** (D. lucruri) Așezate în dezordine.

(Exp. vb.) **A umbla sau a sta furca** (D. copii) A umbla sau a sta în mâini, cu picioarele ridicate.

(Exp. vb.) **A fi aruncat din furcă** A fi în dezordine.

(Exp. vb.; reg.) **A lua pe cineva cu furca lungă** A lua pe cineva din scurt, *a certa*.

(Loc. vb.) **A avea de furcă cu cineva** (sau **cu ceva**)
1. A se lupta cu cineva (sau cu ceva). **2.** A avea
 dificultăți.

(Loc. vb.) **A da (cuiva) de furcă** A face (pe cineva)
 să-și bată capul cu chestiuni greu de rezolvat.

(Sint.; Teh.) **Furca mașinii** Unealtă sau organ de
 mașină sau extremitate a unui organ de mașină,
 constituită dintr-o bară care se ramifică.

(Sint.; Anat.) **Furca pieptului** Extremitate inferioară
 a sternului, cu cele două cartilaje costale fixate de el.

(Sint.; Anat.) **Furca gâtului** Extremitate superioară
 a sternului, cu cele două clavicule fixate de el.

(Sint.) **Furca puțului** (sau **fântânii**) Stâlp bifurcat
 de care se sprijină cumpăna.

(Sint.) **Furca scrânciobului** Stâlp orizontal de care
 este fixat scrânciobul.

(Sint.) **Furca drumului** Răspântie.

(Sint.; pop.) **Vorbe de furcă** Vorbe de clacă, *flecăreală*.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea de furcă** A fi extrem de
 sărac.

(Loc. vb.; pop.) **A ține furcă (la ceva)** A ține morțiș
 (la ceva).

(Loc. vb.; pop.) **A se ține furcă (cu cineva)** A se
 certa continuu cu cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A se certa furcă 1.** A se certa foarte
 tare. **2.** A se certa mereu.

(Exp. vb.; pop.) **A avea stupit la furcă 1.** A vorbi
 mult și cu plăcere. **2.** A avea chef de vorbă.

FURNICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi harnic ca o furnică** A fi foarte
 muncitor.

(Exp. vb.; pop.) **A se prăsi ca furnicile** A se
 înmulți foarte repede și în număr mare.

(Exp. vb.) **A mânca ca o furnică** (sau **ca furnicile**)
 A mânca foarte puțin.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca furnici** A minți.

G

GAIIE *s. f.*

(Loc. av.; pop.) **Cu un ochi la gaie și cu altul la tigaie** Chiorâș.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține gaie după** (sau **de cineva**) A se ține scai de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A merge** (sau **a veni laie, gaie**) A merge în ceată, cu zgomot mare.

(Exp. vb.; fam.) **A lua gaia pe cineva** A o păți.

(Exp. vb.; gmț.) **A păpa gaia pe cineva** A da de belea.

GALBEN, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A i se face (cuiva) galben înaintea ochilor** A-i veni (cuiva) amețeață, *a i se face rău*.

(Sint.) *Galben de spaimă* Care s-a făcut (brusc) palid din cauza unei spaima puternice.

(Exp. vb.) **A fi galben ca ceara** (ca **turta de ceară** sau **ca lămâia**) A fi palid din cauza unei boli sau a unei emoții.

(Sint.) *Friguri galbene* Boală contagioasă răspândită în țările tropicale care se caracterizează prin febră și colorarea pielii în galben.

(Sint.; ir.) *Galben de gras* Foarte slab și palid, *străverziu, vânăt*.

(Sint.) *Rasa galbenă* Grup de popoare care se caracterizează prin culoarea galben-brună a pielii.

(Sint.; Chim.) *Galben de cadmiu* Sulfură de cadmiu folosită ca pigment galben-oranj în pictură.

(Sint.; Chim.) *Galben de crom* Pigment galben folosit pentru obținerea verdelui.

(Sint.; Chim.) *Galben de anilină* Paraaminoazobenzen.

(Sint.) *Galbenă de Odobești* (Vin dintr-o) specie de viță de vie cu boabele strugurilor galben-verzui.

GALBEN *s. m.*

(Sint.; înv.) *Galben venetic* Monedă de aur din Venetia.

(Sint.; înv.) *Galben împărătesc* Monedă de aur austriacă.

(Sint.; înv.) *Galben olandez* Monedă de aur din Olanda.

GARANȚIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua pe garanție** A garanta.

(Exp. av.) **Pe garanția cuiva** Pe răspunderea cuiva.

(Exp. vb.) **A da garanție** A da asigurări că un lucru va fi îndeplinit.

(Exp. vb.) **A prezenta garanție** A fi de încredere.

GARD *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i părea gardul pârliaz** A fugi mâncând pământul.

(Exp. vb.; înv.) **N-are a face banul birului cu gardul țarinei** N-are a face una cu alta.

(Exp. vb.) **A legat cartea de gard** S-a lăsat de învățătură.

(Sint.; pop.) *Copil de după gard* (sau *de la umbra gardului*, ori *făcut după gard*) Copil nelegitim.

(Sint.; pop.) *Propteaua gardului* Persoană leneșă (și urâtă).

(Exp. vb.) **A sări (peste) garduri** (D. oameni căsătoriți) A umbla după aventuri extraconjugale.

(Exp. vb.) **A-și pune gard la gură 1.** A-și impune tăcerea, *a-și pune lacăt la gură. 2.* (La imperativ) Tacă-ți gura!

(Exp. vb.) **A nimeri** (sau **a da**) (ca **Ieremia**) cu **oiștea-n gard** A face o gafă.

(Exp. vb.) **A lega pe cineva la** (sau **de**) **gard** A păcăli.

(Exp. vb.) **A se ține de ceva ca orbul de gard 1.** A persevera într-o acțiune. **2.** A căuta sprijin, a nu fi independent.

(Exp. vb.; îrg.) **A da** (ceva) **din gard** (sau **din gardul Mântulesei** sau **Oancei, Răzoarei, Bârlobrezoaei, Iloaei**) A nu da cuiva ceea ce ți-a cerut.

(Exp. vb.) **A ajunge ca gardul** A slăbi foarte rău.

(Loc. vb.) **A lega (ceva) la gard** (D. o ocupație, o afacere) A abandona, a pune în cui.

GARDĂ s. f.

(Loc. vb.) **A face (sau a fi) de gardă 1.** A păzi. **2.** (D. personalul medical) A rămâne în spital până ziua următoare supraveghind starea sănătății bolnavilor și rezolvând cazurile urgente.

(Sint.) *Corp de gardă 1.* Grup de soldați însărcinați să păzească ceva. **2.** (P. ex.) Clădire în care se află acești soldați.

(Sint.) *Cameră de gardă* Serviciu medical într-un spital, care funcționează permanent, efectuează internări și rezolvă cazurile urgente.

(Sint.; înv.) *Garda pieții 1.* Soldați însărcinați cu paza unui oraș. **2.** (P. ex.) Cazarmă unde locuiau acești soldați. **3.** (P. ex.) Închisoare militară.

(Sint.) *Gardă de onoare 1.* Subunitate militară care prezintă onorurile unei persoane oficiale. **2.** Pază simbolică în semn de respect la ocazii solemne, escortă.

(Sint.) *Gardă personală* Grup de persoane însărcinate cu paza unui demnitar, a unei celebrități etc.

(Sint.) *Gardă civică (sau națională)* Unitate de voluntari care asigură paza și liniștea într-un oraș.

(Sint.) *Garda albă* Armata contrarevoluționară în timpul revoluției socialiste ruse.

(Sint.) *Garda roșie* Cete muncitorești care au servit ca bază a armatei sovietice.

(Sint.) *Garda de fier* Organizație politică extremistă, naționalistă, dintre cele două războaie mondiale, *legionari*.

(Sint.) *Garda veche* sau *vechea gardă* Grup de persoane în vârstă, cu experiență într-un anumit domeniu.

(Sint.) *Tânăra gardă* Grup de persoane care încep să capete experiență într-un domeniu, urmând să continue activitatea de acolo.

(Loc. vb.) **A se pune în gardă 1.** A-și lua poziția de apărare sau de atac, la scrimă, la box, la lupte.

2. (Fig.) A-și lua toate măsurile de apărare pentru a nu fi surprins de ceva neplăcut.

GATA a. in., av.

(Exp. vb.) **A fi gata 1.** A fi gătit, aranjat. **2.** (D. persoane) A fi pregătit pentru a săvârși ceva. **3.** Nou înființat. **4.** A fi în stare să... **5.** A fi cât pe ce să...

(Sint.) *Haine (de) gata* Haine confecționate de fabrică, nu de un croitor particular, care se cumpără direct din magazin.

(Loc. a.) **De bani gata 1.** (D. oameni, copii) Care nu-și câștigă singur existența, bucurându-se de averea familiei. **2.** (P. ex.) Infatuat și năzuos.

(Loc. av.) **(Pe) de-a gata 1.** Pe nemuncite, pe munca altuia. **2.** (Pop.) Dintr-odată.

(Exp. vb.; înv.) **A plăti de-a gata** A da toți banii datorăți o dată.

(Sint.; înv.) *Bani gata* Bani peșin.

(Exp. vb.) **A veni (sau a sosi) la (de-a) gata** A profita de ceva făcut de altul.

(Exp. vb.; fam.) **A da gata 1.** A isprăvi, a lichida o treabă. **2.** A chinui, a distruge sau a epuiza pe cineva. **3.** A zăpăci, a ului.

(Exp. vb.) **A fi gata la (sau de) bătaie** A fi pregătit și dornic să se bată.

GAURĂ s. f.

(Sint.) *Gaură în zid* Firidă.

(Sint.) *Gaura acului* Orificiu prin care se bagă ața în ac.

(Sint.) *Gaura cheii* Orificiu prin care se bagă cheia în broască.

(Sint.) *Gaura urechii* Orificiu prin care se pun cerceii în urechi.

(Exp. vb.) **A se ascunde (ca) în gaură de șarpe** A se ascunde într-un loc sigur.

(Exp. vb.) **A (se) face (sau a fi) gaură în cer** A se întâmpla un lucru neobișnuit.

(Exp. vb.) **Doar nu s-o face gaură (bortă) în cer** Nu va fi o pagubă prea mare.

(Sint.; Astr.) *Gaură neagră* Relicvă de dimensiuni reduse a unei stele masive, formată prin prăbușire gravitațională, caracterizată prin densitate foarte mare și forță de atracție uriașă.

GAZ s. n.

(Sint.) *Gaze naturale* Gaze combustibile acumulate în pământ în urma unor procese naturale.

(Sint.) *Gaz metan (sau de baltă)* Gaz natural inflamabil care conține metan în proporție de până la 99%.

(Sint.) *Gaz de lemn* Gaz obținut prin distilarea uscată a lemnului, care se folosește drept combustibil.

(Sint.) *Gaz ideal (sau perfect)* Gaz ipotetic extrem de rarefiat, la care produsul dintre presiune și volum rămâne constant la orice temperatură.

(Exp. vb.; pfm.) **(Doar) n-am băut gaz** (Doar) n-am înnebunit.

(Sint.) *Gaz lichefiat* Amestec de gaze combustibile ușor lichefiabile, păstrat în stare lichidă în butelii.

(Sint.) *Gaz nobil* Fiecare dintre elementele chimice situate în grupa a opta a sistemului periodic al elementelor, inclusiv heliu, caracterizate prin inerția lor chimică.

(Sint.) *Gaz solid* Combinație solidă de molecule de gaz metan și apă, care se găsește în special în

zonele unde pământul este înghețat până la mari adâncimi.

(Exp. vb.) **A arde gaz** (sau **gazul**) **degeaba** A nu face nimic.

GĂ/NĂ s. f.

(Exp. vb.) **A se culca (odată) cu găinile** A se culca foarte devreme.

(Exp. vb.) **A trăi ca găina la moară** A trăi în belșug.

(Exp. vb.) **A-i cânta găina în casă** A fi sub comanda nevestei.

(Exp. vb.) **A fi ca găina cu ou** A nu-și găsi locul.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a umbla**) **ca o găină plouată** A fi trist, descurajat, abătut.

(Exp. vb.) **A mânca numai picioare de găină** A fi mincinos și flecar.

(Exp. vb.) **A avea orbul găinii** A nu vedea bine (pe întuneric).

GĂLBINARE s. f.

(Exp. vb.; pop.; gmț.) **A suferi de gălbinare ru-sească** A fi bețiv.

(Exp. vb.; pop.) **A găsi pe cineva gălbina** A se îmbolnăvi de frică.

(Exp. vb.; pop.) **A-și înghiți gălbina** **1.** A păți ceva din prea mult efort, *a se trece cu firea*. **2.** A muri.

GĂRGĂUN s. n.

(Exp. vb.) **A fi cu** (sau **a avea**) **gărgăuni la** (sau **în**) **cap** **1.** A avea idei ciudate, extravagante. **2.** A fi extrem de încrezut.

(Exp. vb.) **A-i intra (cuiva) gărgăuni în cap** A deveni ciudat, extravagant sau încrezut.

(Exp. vb.) **A-i scoate (cuiva) gărgăunii din cap** A determina pe cineva să renunțe la ideile ciudate, extravagante pe care le are.

GĂSI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A găsi vreme** (sau **prilej**) **1.** A găsi momentul potrivit, favorabil pentru a întreprinde ceva. **2.** A-și face timp pentru ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-și găsi astâmpăr(ul)** (D. copii) A nu sta liniștit, a alerga de colo-colo, a fi agitat.

(Exp. vb.; fam.) **A-și găsi (cu cineva) beleaua** (**Bacăul** sau **mantaua**) A da de un lucru neplăcut, a avea necazuri, *a da de dracul*.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și găsi omul** (sau **nașul, popa ori lelea bărbatul**) A găsi acea persoană pe care n-o poți păcăli cu una, cu două, pe care n-o poți birui, care te obligă să te comporți cum se cuvine.

(Exp. vb.; pop.) **A-i găsi cuiva leacul** A-i veni de hac.

(Exp. vb.; pfm.) **A găsit orbul Brăila** **1.** A nimerit-o, s-a prins, în sfârșit. **2.** O să mă descurc, o să găsesc și eu ce caut.

(Exp. vb.; pfm.) **Tu cu mine** (sau **cu el** etc.) **ți-ai** (sau **te-ai**) **găsit (să...)?** Exprimare a mirării, indignării etc., față de fapte sau cuvinte nepotrivite. (Exp. av.; pfm.) **Ți-ai găsit(-o)!** Nici gând, nici vorbă. (Exp. vb.; înv.) **A-i găsi cuiva față** A descoperi (o rezolvare).

(Exp. vb.; pop.) **A găsi dreptate cuiva** **1.** A face cuiva dreptate. **2.** (Înv.) A inventa pretexte.

(Loc. vb.) **A găsi de cuviință** (sau, pop., **cu cale**) A considera nimerit, potrivit.

(Exp. vb.) **A-și găsi mormântul** (sau **moartea**) A muri.

(Exp. vb.) **Ce te-a găsit (de...)?** Ce ai, ce ți s-a întâmplat (de...).

(Exp. vb.) **Găsi-te-ar ciorile** (sau **dracii**) Fir-ai al naibii.

(Exp. vb.) **A se găsi de față** A fi de față.

(Loc. vb.) **A găsi nod în papură** A acuza (pe cineva) de defecte inexistente.

(Exp. vb.; înv.) **A se găsi scris** A fi scris.

(Exp. vb.) **Să te găsesc sănătos** Formulă de salut la despărțire.

(Loc. vb.) **A găsi ac de cojocul (cuiva)** **1.** A învinge pe cineva. **2.** A supune pe cineva.

GĂVAN s. m. n.

(Exp. vb.) **Anu' și găvanu'** (D. femei) Naște câte un copil în fiecare an.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A (i) se umple găvanul** A nu mai rezista.

(Exp. vb.; pop.) **A dat Nan de găvan** **1.** A pățit-o. **2.** S-a săturat.

GÂND s. n.

(Exp. vb.) **A-i fi gândul** sau **a-i sta gândul la ceva** (ori **cineva**) A se gândi la cineva sau la ceva.

(Exp. vb.) **A-l duce, a-l purta gândul** (ori **gândurile**) A face asociații de gândire, a schimba subiectul gândirii.

(Exp. vb.) **A-i zbură gândul** A sări la o altă idee sau a-și pierde șirul ideilor și a se gândi la cu totul altceva.

(Exp. vb.) **A-i trece multe gânduri prin cap** A avea multe idei în general sau în legătură cu un anumit subiect.

(Loc. av.) **Ca vântul și ca gândul** Extrem de rapid.

(Loc. vb.) **A-și lua** (sau **a-și muta**) **gândul** A nu se mai gândi.

(Exp. vb.; îpv.) **A fi** (sau **a afla pe cineva**) **într-un** (sau **la un gând, gând la gând**) A fi de aceeași părere cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A da în gând cu cineva** A face cauză comună cu cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A da cu gândul** A fi de părere, *a crede*.

(Exp. vb.) **A-i veni gândul să...** A-i veni ideea.

(Loc. vb.; pop.) **A-și pune în gând că...** A-și închipui că...

(Exp. vb.) **A sta (pierdut sau dus) (ori a se pune, a cădea, a rămâne) pe gânduri** A fi într-o stare de meditație, de reflexie adâncă, vecină uneori cu înfrustarea.

(Exp. vb.; euf.) **A-l purta gândul departe** A se gândi la lucruri mai puțin obișnuite, la lucruri departate, la persoane aflate la distanță (și îndrăgite).

(Loc. vb.) **A sta pe (sau, înv., în, ori, pop., la) gânduri** 1. A chibzui. 2. A se îngrijora.

(Sint.; fam.) **Gânduri negre** Gânduri pesimiste.

(Exp. vb.) **A-l cuprinde (sau a-l frământa, a-l apăsa) gânduri (negre)** 1. A deveni tot mai trist din cauza îngrijorării sau presentimentelor. 2. A-l obseda o idee.

(Loc. vb.) **A-l pune pe (sau a-și face, pfm., a intra la, pop., a se lua de și a-l băga în) gânduri** A se îngrijora.

(Exp. vb.) **A (nu-i) sta gândul numai (decât) la...** A fi preocupat (exclusiv) de ceva.

(Sint.; înv.; nob.) **Purtare de înaintea gând** 1. Providență. 2. (Înv.) Presimțire.

(Loc. vb.; înv.) **A-i spune (sau a-i zice) gând că...** A presimți.

(Exp. vb.) **Nici cu gândul n-am gândit** Nu m-am așteptat să se întâmple așa ceva.

(Exp. vb.) **A bate cu gândul (departe)** A-i merge mintea, a fi capabil de a înțelege lucruri dificile.

(Exp. av.) **Când cu gândul n-ai gândi** Pe neașteptate.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i da (sau a-i trece, a-i veni, a-i trăsni) (ceva) prin gând** A-i veni brusc o idee.

(Exp. vb.; fam.) **A-i ieși din gând** A uita.

(Exp. vb.; fam.) **A scoate ceva (sau pe cineva) din gând** A izgoni din amintiri, din minte.

(Exp. vb.) **A purta pe cineva în gând(uri)** A te gândi intens la cineva din cauza grijii sau a iubirii pe care i-o porți.

(Loc. a.; înv.) **Ieșit din gând** Înnebunit.

(Exp. vb.; pop.) **A-i fi în gând** A ști că nu trebuie să uite ceva.

(Loc. vb.) **A avea de (sau a-și pune în, a veni cu) gând să, pop. a-l bate (sau a-l paște), înv. a-i fi gândul să...** A intenționa.

(Loc. av.) **Cu gând să...** Cu intenție să...

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua (sau a-și muta) gândul** A renunța la orice speranță.

(Sint.) **Gând bun** Intenții bune.

(Sint.) **Gând rău** Intenții rele.

(Exp. av.) **Cu gând bun (sau gând rău)** Cu intenții bune (sau rele).

(Exp. vb.; pfm.) **A pune cuiva gând rău** A plănui ceva rău contra cuiva.

(Exp. a.; pop.) **Cu un gând să se ducă și cu zece nu** Indecis.

(Exp. vb.) **(A face ceva) cu gând că** (A întreprinde ceva) având părerea că...

(Exp. vb.) **A face pe (sau după) gândul cuiva** A face pe placul cuiva.

GÂNDAC *s. m.*

(Exp. vb.) **A fi mâncat de gândaci** A avea haine rupte, ciuruite.

(Exp. vb.) **A avea gândaci în cap** A avea gărgăuni în cap.

GÂNDI *vb.*

(Loc. av.) **Pe gândite** Încet, după o cugetare îndelungată.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) de gândit** A da cuiva ocazia de a medita, de a reflecta asupra unei probleme.

(Exp. vb.) **(Nici) nu e de gândit** Nu se poate închipui.

(Exp. vb.; nob.) **A-l gândi de mort** A avea impresia că a decedat.

(Exp. vb.; pop.) **A-i gândi cuiva bine (sau rău) sau gând bun (ori rău) și a gândi bine (sau rău) despre cineva** A avea față de cineva gânduri ori intenții bune (sau rele).

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) gândi cuiva** A bănuși pe cineva de o faptă rea.

(Exp. av.; fam.) **Când nici nu gândești** Pe neașteptate.

(Exp. vb.; fam.) **Unde nici nu gândești (acolo-l găsești)** Unde nici nu te aștepți.

(Exp. vb.; fam.) **Nici cu gândul nu gândești** Nu-ți face iluzii, speranțe deșarte.

GÂRLĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A curge gârlă** A curge din belșug.

(Exp. vb.) **A se duce pe gârlă (sau pe apa gârlei)** A se pierde, *a se risipi*.

(Exp. vb.) **A da pe gârlă** 1. A arunca ceva sau a pierde ceva din neglijență. 2. A cheltui bani (cu neglijență).

(Sint.) **Gârlă de chefal** Canal într-o dună de nisip pentru prinderea chefalilor mari.

GÂSCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A strica orzul pe găște** A dărui, a sacrificia ceva util, bun, valoros cuiva care nu știe să prețuiască.

(Exp. a.; pop.) **Cu găscă-n barbă** Cărunt.

(Exp. av.; pop.) **Altă găscă-n altă traistă** sau (reg.) **altă găscă, (neică Stane) în ceea traistă** (Asta-i) cu totul altceva.

GÂT *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i pune cuiva ștreangul de gât 1.** A spânzura. **2.** (Fig.) A constrânge.

(Exp. vb.) **A strânge de gât pe cineva** A sugruma. (Exp. vb.; pop.) **A potrivi din gât pe cineva** A da cuiva să bea pe săturate.

(Exp. vb.; pop.) **A o strica la gât** (sau **a se strica la gât cu cineva**) A-și pierde încrederea, creditul pe care-l avea în ochii cuiva.

(Exp. vb.) **A se arunca** (sau **a se agăța**) **de gâtul cuiva 1.** A îmbrățișa cu căldură pe cineva. **2.** A copleși și obose pe cineva cu manifestările de dragoste.

(Exp. vb.) **A-și rupe** (sau **a-și frânge**) **gâtul 1.** A se accidenta grav sau a muri în urma unui accident. **2.** A-și pierde situația bună în urma unor greșeli. **3.** A fi arestat în urma săvârșirii unei ilegalități.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a înhăța**) **de gât (pe cineva) 1.** A brutaliza. **2.** A cere cuiva socoteală cu violență.

(Loc. vb.; fam.) **A face gât** A avea pretenții neînte-meiate pe care și le exprimă gălăgios.

(Exp. vb.) **A cădea în genunchi (înaintea cuiva) 1.** A se lăsa cu încredințarea în pământ (înaintea cuiva) în semn de umilință, de respect sau pentru rugăciune. **2.** A ruga pe cineva în mod stăruitor, călduros, cu umilință.

(Exp. vb.; fig.) **A i se tăia cuiva genunchii** A avea senzația că nu se mai poate ține pe picioare (de emoție).

GHEARĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi lung în** (sau **la, de**) **gheare** A avea obiceiul să fure.

(Exp. vb.; fam.) **A-și scoate** (sau **a-și arăta**) **ghearele** A-și arăta partea ascunsă și rea a firii.

(Exp. vb.; fam.) **A fi** (sau **a cădea, a încăpea** etc.) **în ghearele** (sau **gheara**) **cuiva 1.** A fi (sau a ajunge etc.) în posesia, în puterea sau sub autoritatea absolută a cuiva. **2.** A fi la discreția cuiva. **3.** A fi prins (și ținut închis).

(Exp. vb.; fam.) **A pune gheara (pe cineva) 1.** A pune stăpânire (pe cineva). **2.** A prinde (pe cineva).

(Exp. vb.; fam.) **A fi** (sau **a se zbate**) **în ghearele morții** A fi grav bolnav, a fi pe moarte.

(Exp. vb.; fam.) **A-i tăia (cuiva) ghearele 1.** A-i lua posibilitatea de a mai fura. **2.** A-l lipsi de posibilitatea de a mai face rău.

(Exp. vb.; fam.) **A scoate** sau **a scăpa (pe cineva) din ghearele cuiva** A scăpa din stăpânirea, robia, asuprirea, prigonirea cuiva.

(Exp. vb.; fig.) **A scăpa din ghearele morții 1.** A scăpa dintr-o primejdie de moarte. **2.** A ieși din comă.

GHEAȚĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A se da pe gheață** A aluneca pe suprafața apei înghețate.

(Exp. vb.) **A (se) sparge gheața** sau **a (se) rupe gheața** A dispărea sau a face să dispară o atmosferă tensionată.

(Exp. a.; fig.) **De gheață** Rece, indiferent.

(Exp. vb.; fig.) **A avea mâinile (picioarele etc.) (de) gheață** A avea mâinile (picioarele etc.) înghețate.

(Loc. vb.; pfm.) **Moaş-ta** (sau **moaş-sa**) **pe gheață!** Exprimă simpatie și admirație pentru cineva.

GHEM *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A se mântui așa de pe ghem** A fi aproape de moarte.

(Exp. vb.) **A face ghem 1.** (D. tort) A depăna. **2.** (D. obiecte) A mototoli. **3.** (D. ființe) A aduna la un loc.

(Exp. vb.) **A se face ghem** A se ghemui.

(Exp. vb.) **A sta ghem** A sta ghemuit.

GHEMOTOC *s. n.*

(Exp. vb.) **A face ghemotoc** A mototoli.

(Exp. vb.) **A se face ghemotoc** A se strânge în formă de ghem.

(Exp. vb.) **A cădea ghemotoc** A cădea grămadă.

GH/MPE *s. m.*

(Exp. vb.) **A sta (a șede) ca pe ghimpi** A nu mai avea răbdare.

(Exp. vb.; pop.) **A se atârna ghimpii de cineva** A fi beat.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a simți**) **un ghimpe la** (sau **în**) **inimă** (sau **în cuget**) A avea un necaz, o su-părare sau o nemulțumire (nedestăinuită).

GINI *vb.*

(Loc. vb.; arg.) **A gini marginea** A observa atent, a spiona.

GLAS *s. n.*

(Loc. av.) **Într-un glas 1.** Toți deodată. **2.** În unanimitate.

(Loc. vb.; inv.) **A-și da glas cu cineva** A se pune de acord cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A da glas** **1.** A striga. **2.** A exprima (oral sau în scris).

(Loc. vb.; înv.) **A da glas cuiva** A chema pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i pieri cuiva** (sau **a i se stinge, a-și pierde glasul**) A nu mai putea să vorbească, să răspundă.

(Loc. vb.) **A ridica** (sau **a înălța**) **glasul** **1.** A vorbi, a răspunde pe un ton ridicat, răstit. **2.** A protesta.

(Exp. vb.) **A căpăta** (sau **a prinde glas**) A căpăta curaj, a-și reveni și a începe să vorbească.

GLUMĂ s. f.

(Loc. av.) **În glumă** **1.** Fără nicio intenție serioasă. **2.** Fără răutate.

(Loc. av.) **Fără glumă** În mod serios.

(Loc. av.) **Nu glumă!** Cu adevărat. **2.** Serios. **3.** De-a binelea. **4.** De tot. **5.** Mult.

(Exp. vb.) **A se întrece cu gluma** A întrece limita admisă într-o anumită situație.

(Exp. vb.) **A merge prea departe cu gluma** A-și permite prea mult.

(Exp. vb.) **A lua (ceva) în glumă** A nu lua ceva în serios.

(Exp. vb.) **A lăsa gluma (la o parte)** A vorbi serios.

(Exp. vb.) **A nu ști** (sau **a nu înțelege**) **de glumă** **1.** A se supăra când glumești cu el. **2.** A lua lucrurile în serios.

(Exp. vb.) **A nu-i arde (cuiva) de glumă** A fi supărat, indispus etc.

(Exp. vb.) **Nu-i (de) glumă** E ceva serios.

(Exp. vb.) **A se îngroșa gluma** Situația a început ca o glumă și s-a transformat în ceva serios sau periculos.

(Loc. av.) **În** (sau **din** ori, rar, **de**) **glumă** **1.** Fără intenții rele. **2.** Fără gravitate.

GOANĂ s. f.

(Loc. vb.) **A pune (pe cineva) pe goană** A fugări.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) la goană** A alunga pe cineva.

(Exp. vb.) **A nu slăbi (pe cineva) din goană** A urmări continuu pe cineva.

(Exp. vb.) **A se lua la goană (cu cineva)** A se întrece la alergat.

(Loc. av.) **În goană** **1.** (D. cai) În galop. **2.** (D. oameni) În grabă.

(Loc. av.) **Din goană** **1.** Din fuga calului. **2.** Din alergare.

GOL, GOALĂ a., s. n.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu** (sau **în**) **pielea goală** Dezbrăcat.

(Exp. vb.) **(A fi) cu coatele goale** **1.** Cu haina ruptă în coate. **2.** (P. ex.) Îmbrăcat sărăcăcios.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu capul gol** Cu capul descoperit.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu** (sau **în**) **picioarele goale** Desculț.

(Sint.; reg.) *Trup* (sau *corp*) *gol* Parte a fotei fără ornament.

(Exp. a.; pfm.) **Gol nap** (sau **cocean, pușcă, pistol, ca degetul, ca șarpele**) Complet dezbrăcat.

(Exp. vb.; exp. av.) **(A fi) sub cerul gol** **1.** (A fi) fără adăpost. **2.** (A fi) afară.

(Exp. vb.; înv.) **A dormi pe pământul gol** (sau **pe scândura goală**) A dormi fără așternut, direct pe pământ sau pe scândurile patului.

(Sint.; fam.) *Minciună goală* Minciună evidentă.

(Loc. vb.; fam.) **A (se) da de gol** A (se) trăda.

(Exp. vb.; exp. a.; fam.) **(A fi, a veni) cu mâna goală** **1.** (A fi, a veni) fără niciun dar (sau ban). **2.** (A fi, a veni) fără nicio armă asupra sa. **3.** (A veni) fără niciun rezultat.

(Loc. av.; fam.) **Pe burta** (sau, pop., **cu inima**) **goală** ori **pe stomacul gol** Pe nemâncate.

(Sint.; fam.) *Adevărul gol(-golul)* **1.** Adevăr spus direct, fără menajamente. **2.** Adevăr evident.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva sau ceva) gol** A jefui (pe cineva sau ceva) de tot ce are.

(Loc. av.) **În gol** **1.** Fără folos, zadarnic. **2.** (Teh.) Fără a antrena alt utilaj în funcțiune. **3.** În abis. **4.** Cu privirea fixă, fără țintă.

(Exp. vb.; înv.) **A ieși la gol** A ieși în câmp liber.

(Exp. vb.; înv.) **A prinde cu golul** A prinde cu minciuna.

(Exp. vb.; pop.) **A merge cu golul** sau **a(-i) ieși (cuiva) cu gol(ul)** A ieși înaintea cuiva cu un vas fără conținut, ceea ce se crede că aduce ghinion.

(Exp. vb.) **A umple un gol** **1.** A completa o lipsă. **2.** (P. ex.) A satisface o nevoie reală.

(Sint.) *Golul ferestrei* (sau *al ușii*) Spațiu care se lasă într-un perete și în care se așază o fereastră (sau o ușă).

(Sint.) *Gol de aer* Zonă din atmosferă unde o aeronavă întâlnește un curent de aer descendent.

(Sint.) *Gol de producție* Stagnare temporară a producției.

(Sint.) *Gol de trezorerie* Lipsă de fonduri pentru acoperirea plășilor curente, intervenită în activitatea unei întreprinderi.

(Exp. vb.) **A simți un gol la** (sau **în**) **stomac** A avea o senzație neplăcută la stomac din cauza foamei sau a fricii.

GRABĂ *s. f.*(Exp. vb.) **A avea grabă mare** A fi grăbit.(Loc. vb.) **A-i fi cuiva (de) grabă** A se grăbi.(Loc. av.) **În grabă, cu grabă** (înv. **pe grabă, în graba mare**) **1.** Grăbit. **2.** În pripă. **3.** În mod precipitat.(Loc. av.) **Mai de (sau în) grabă** **1.** Mai curând. **2.** Mai ușor. **3.** Mai bine.(Sint.; înv.) **Moarte de grabă** Moarte accidentală.**GRAD** *s. n.*(Sint.) **Grad de libertate** Indice care arată posibilitățile de mișcare ale (elementelor) unui sistem mecanic.(Sint.) **Ecuatie de gradul întâi (al doilea etc.)** Ecuatie a cărei necunoscută este la puterea întâi (a doua etc.).(Sint.) **Grad alcoolic** Fiecare dintre procentele de alcool pur din volumul unui lichid alcoolic.(Sint.) **Grad de comparație** Formă pe care o ia adjectivul și unele adverbe pentru a arăta măsura mai mică sau mai mare în care un substantiv sau un verb posedă însușirea sau caracteristica exprimată de acel adjectiv sau adverb.(Sint.) **Grad de rudenie** Raport de apropiere între rude.(Loc. av.) **În cel mai mare (sau mic) grad** **1.** Cât se poate de mult (sau de puțin). **2.** La maximum sau la minimum.(Loc. vb.; Teh.) **A scoate gradul** **1.** (D. piese sau subsansambluri) A elimina asperitățile printr-o operație de finisare. **2.** A netezi complet un obiect.**GRAI** *vb.*(Loc. av.) **Într-un grai** Toți deodată, *în cor*.(Loc. vb.; pfm.) **A prinde grai** A începe (sau a se hotărî) să vorbească.(Exp. vb.; pfm.) **A-i pieri (sau a-și pierde) graiul** **1.** A amuși de frică, emoție etc. **2.** A nu mai avea ce să spună.(Loc. av.) **Prin viu grai** Oral.**GRAPĂ** *s. f.*(Loc. vb.; reg.) **A merge cu grapa** A merge încet și greu.(Loc. vb.; reg.) **A merge ca (sau a trage) grapa pe uscat** A o duce foarte greu.(Loc. vb.; reg.) **A se ține grapă de cineva** A însoți pretutindeni pe cineva (cerându-i permanent ceva).**GRAS**, ~Ă *s. m. f., a.*(Sint.) **Țesut gras** Țesut adipos.(Exp. vb.; pop.; ir.) **(A fi) gras ca scripca** (A fi) foarte slab.(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) gras la ceafă (sau la pungă)** **1.** (A fi) bogat. **2.** (Pop.) (A fi) moțic.(Sint.; Chim.) **Acid gras** Acid care se combină cu glicerina și formează grăsimi.(Sint) **Grasă de Cotnari** Specie de viță-de-vie cu struguri având boabele dese, galbene-verzui, cu pete ruginii, din care se produce un vin alb superior.**GRĂI** *vb.*(Loc. vb.; reg.) **A grăi peste piezi** **1.** A vorbi anapoda. **2.** A lua peste picior pe cineva.**GRĂMADĂ** *s. f.*(Loc. av.; pfm.) **Cu grămada** **1.** Mult. **2.** În număr mare.(Loc. a.; pfm.) **O grămadă de...** Foarte mult (mulți, multe).(Exp. vb.; pfm.) **A cădea (sau a se prăbuși) grămadă** A se prăbuși la pământ (în nesimțire).(Loc. vb.; pfm.) **A da (sau a face, a pune etc. pe cineva) jos grămadă** **1.** A doborî. **2.** (P. ex.) A omorî.**GRĂUNTE** *s. n.*(Exp. vb.; pop.; euf.) **A (nu) avea grăunte în cap** A (nu) fi prost.(Exp. a.) **Cât un grăunte de muștar** Foarte mic.**GREȘ** *s. n.*(Loc. av.) **Fără greș** Perfect.(Loc. vb.) **A da sau, rar, a face greș** **1.** A nu nimeri ținta sau obiectivul ochit. **2.** A nu izbuti într-o acțiune, într-o întreprindere. **3.** A se înșela.(Loc. vb.; pop.) **A da sau a băga greș cuiva** A-i găsi cuiva o vină, a critica.(Loc. vb.; înv.) **A-i da (cuiva) greș** A-i imputa (cuiva) ceva, găsindu-l vinovat.(Loc. vb.; reg.) **A nu avea greș** **1.** A nu constitui o greșeală. **2.** A nu aduce vătămare. **3.** A fi nimerit.**GREU** *a., av., s. n.*(Exp. vb.; pop.; fig.) **A dormi greu** A fi mort.(Exp. vb.; pfm.) **A avea inima grea** **1.** A fi îngrijorat. **2.** A fi trist.(Exp. vb.; pfm.) **A avea mână grea** **1.** A lovi periculos. **2.** A lucra neatent sau neîndemânic, provocând dureri pacienților.(Exp. vb.; pfm.) **A avea cap greu sau a fi greu de (sau la) cap** A pricepe cu dificultate ceea ce învață.(Exp. vb.; pfm.) **A-i cădea (sau a mistui) greu** (D. mâncăruri) A nu face bine la stomac.(Exp. a.; exp. av.; pfm.) **Greu de...** Dificil.(Exp. vb.; pfm.) **A-i fi (sau a-i veni, a-i cădea, a-i pica cuiva) greu ceva (sau de cineva, de ceva, de**

a face ori să facă ceva **1.** A se afla într-o situație dificilă. **2.** A-l supăra pe cineva ceva.
(Exp. vb.; pfm.) **A o duce greu** A fi în mare dificultate (materială).
(Exp. vb.; pfm.) **A duce greu la ceva** A avea de rezolvat partea cea mai dificilă dintr-o activitate.
(Exp. vb.; pfm.) **A scoate pe cineva de la greu** A scoate pe cineva dintr-o situație precară.
(Exp. vb.; pfm.) **Ți-e mai mare greu să...** Te apucă jalea să...
(Sint.; înv.) **Mare greu** Cantitate mare din ceva.
(Loc. av.; îrg.) **Cu (mare sau mult) greu** Anevoios.
(Loc. av.; pfm.) **Din (sau, învechit, în, de) greu** Mult.
(Sint.) **Industrie grea** Totalitatea ramurilor industriale care produc în general mijloace de producție.
(Sint.; spt.) **Categorii grea** Categorie în care intră boxerii, luptătorii, halterofili etc. cu greutate mare.
(Sint.; spt.) **Categorii super-grea** Categorie în care intră boxerii, luptătorii, halterofili etc. cu cea mai mare greutate.
(Sint.) **Pas greu** Moment greu, care implică o mulțime de dificultăți sau incertitudini.
(Sint.) **Cuvânt greu** Cuvânt decisiv.
(Sint.) **Vorbă grea** Jignire.
(Exp. vb.) **A plăti greu** **1.** A plăti scump, cu mari sacrificii. **2.** A nu plăti la timp (amânând mereu).
(Exp. vb.; pfm.) **Acu-i greu** A sosit momentul decisiv.
(Exp. vb.; pfm.) **A da de greu** A întâmpina dificultăți.

GREUTATE *s. f.*
(Sint.) **Greutate specifică** **1.** Greutate a unității de volum a unui corp. **2.** Mărime care indică, în procente, raportul în care se află o parte a unei colectivități față de întreaga colectivitate. **3.** Valoare proprie a unui obiect.
(Sint.) **Greutate atomică** Număr care arată de câte ori atomul unui element este mai greu decât a 12-a parte din masa atomului de carbon.
(Sint.) **Greutate moleculară** Număr egal cu suma greutăților atomice ale elementelor unei molecule.
(Sint.) **Greutate monetară** Greutate a metalului din care este făcută o monedă.
(Sint.) **Greutate volumetrică** Greutate a unui volum determinat.
(Sint.) **Greutate brută** Greutate a unui obiect, inclusiv aceea a ambalajului.
(Sint.) **Greutate netă** Greutate a unui obiect din care s-a scăzut greutatea ambalajului.
(Exp. vb.) **A i se lua (sau a-i cădea) cuiva o greutate de pe inimă** A răsufla ușurat că a scăpat de un necaz.

(Sint.) **Greutatea fântânii** Butuc de lemn sau piatră prinse de capătul cumpenei fântânii, spre a ține echilibrul găleții.

(Exp. av.) **Cu (mare) greutate** (Foarte) greu.

(Sint.; pfm.) **Om cu greutate** **1.** Om care are o casă grea de întreținut. **2.** Om de valoare. **3.** Om cu (mare) influență.

(Sint.; reg.) **Greutate în somn** Coșmar.

(Sint.; înv.) **Greutate asupra cuiva** Plângere împotriva cuiva.

GR/JĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Cu (mare) grijă** Cu mare băgare de seamă.

(Exp. av.) **Fără grijă** Fără niciun gând neliniștitor.
(Exp. vb.) **A avea (de) grijă** **1.** A băga de seamă. **2.** A se îngriji.

(Exp. vb.) **A da (sau a lăsa) în grija cuiva ori de (sau în) grijă (să...)** A recomanda atenției, îngrijirii cuiva.

(Exp. av.) **Cu (mare) grijă** Cu mare băgare de seamă.

(Exp. pp.) **Despre grija...** În ceea ce privește...

(Loc. vb.) **A purta de grijă** A îngriji.

(Loc. vb.; pfm.) **A intra la griji** A începe să fie îngrijorat.

GROAPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A băga (sau, pop., a vâri) pe cineva în groapă** A supăra pe cineva foarte tare (din aceasta trăgându-i-se moartea).

(Exp. vb.) **A duce pe cineva la groapă** A înmormânta pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi (sau a ajunge) la marginea gropii, sau a fi cu un picior în groapă ori (trivial) a mirosi a groapă** (D. bătrâni, bolnavi) A fi foarte aproape de moarte.

(Exp. vb.) **A fi prost de dă în gropi sau a da în gropi (de prost ce e)** (D. oameni) A fi foarte prost.

(Exp. vb.; fig.) **A săpa cuiva groapa** A căuta pe ascuns distrugerea sau înlăturarea cuiva.

GROAZĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i fi groază de ceva** **1.** A-i fi foarte frică de ceva. **2.** A-i fi lehamite de ceva.

(Loc. av.; fig.) **O groază de...** O cantitate foarte mare de...

GROS, ~OASĂ *a., av.*

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A fi gros la (sau de) obraz ori a fi gros la pielea (sau cu pielea groasă)** **1.** A fi nesimțit. **2.** A fi obraznic.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A fi gros la ceafă (sau cu ceafa groasă)** **1.** A fi bogat. **2.** A fi bădăran.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A fi gros de cap** A înțelege (mai) greu anumite lucruri.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi gros la pungă** (sau **cu punga groasă**) A fi înstărit.

(Sint.) *Intestinul gros* Parte a tubului digestiv cu secțiunea mai mare, cuprinsă între ileon și anus.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea bani groși** A fi foarte avut.

(Exp. vb.; pfm.) **A împinge bani groși** A mitui.

GROȘ *s. m.* „monedă”.

(Loc. vb.; pop.) **A afla gros pe gros** A găsi comori sau avere multă.

(Exp. vb.; pop.) **A înșira** (sau **a spune, a îndruga moș(i) pe gros(i)**) **1.** A vorbi mult și fără rost. **2.** A spune minciuni.

GRUMAZ *s. m.*

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) de grumaz** A lua (pe cineva) prizonier.

(Exp. vb.) **A-și pleca grumazul (în fața cuiva)** **1.** A se umili. **2.** A se preda.

(Exp. vb.) **A-și îndoi grumazul** A renunța la luptă, considerându-se învins.

(Exp. vb.) **A pune piciorul pe grumazul cuiva** **1.** A subjuga pe cineva. **2.** A învinge.

GULER *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A lua** (sau **a apuca** pe cineva) **de guler** **1.** A aduce (pe cineva) cu forța. **2.** (Fig.) A cere cuiva socoteală pentru cele făcute.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A strânge (pe cineva) gulerul** A se simți încolțit.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) A fi intimidat.

GUNOI *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A nu face gunoaie (multe) la casa cuiva** A nu sta multă vreme în casa cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta (cuiva) ca un gunoi în ochi** **1.** A supăra pe cineva. **2.** A dispăcea.

GURĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi moale** (sau **tare**) **în gură** ori **a avea gura moale** (sau **tare**) (D. cai) A se supune ușor (sau greu) la comenzile ce i se dau prin zăbala pusă în gură.

(Exp. vb.) **A da gura unui cal** A-l lăsa să fugă în voia lui.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce (ca) pe gura lupului** A dispărea.

(Exp. vb.; pfm.) **A scoate** (sau **a scăpa ca) din gura lupului** A (se) salva dintr-o mare primejdie ca prin minune (sau în ultimul moment).

(Exp. vb.; pfm.) **A țipa** (sau **a striga**) **ca din gura șarpelui** (sau **ca din gură de șarpe**) ori **cât îl ține** (ori **il ia) gura** A țipa din răspuțeri.

(Exp. vb.; pop.) **A se zvârcoli ca în gură de șarpe** A se zbate cu disperare.

(Sint.) *Gură de broască* Unealtă de dulgherie pentru scobit pe marginile tocurilor de ușă sau de fereastră.

(Sint.) *Gură de lup* **1.** Ochi dublu al unei parâme cu care se prinde un cârlig de remorcă sau o macara.

2. Unealtă care servește la îndoirea tablei groase.

3. Defect congenital de conformație a feței omului, constând într-o despicătură la buza și la gingia superioară, care se prelungeste în cerul gurii.

(Sint.) *Gură cască* (sau *căscată*) Persoană care-și pierde vremea în zadar sau care dovedește neglijență, dezinteres.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a-i fi cuiva) gura amară** (sau **rea**) ori **a avea fiere în gură** A simți gust amar în gură.

(Exp. vb.; fam.) **A uita de la mână pân' la gură** A uita foarte repede.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu sufletul la gură** **1.** Respirând cu greu (de emoție sau de oboseală). **2.** Foarte bolnav, aproape de moarte.

(Exp. vb.; pop.) **A nu pune** (sau **a nu băga, a nu lua) nimic în gură** A nu mânca nimic.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a lua, a băga) ceva în gură** A mânca (puțin).

(Exp. vb.; pop.) **A-și trage** (sau **a-și da bucățica) de la gură** A se lipsi de cele necesare în favoarea altuia.

(Loc. vb.; pop.) **A-și trage** (sau **a-și pune) gura la cale** A mânca.

(Exp. vb.) **A (i se) face (cuiva) gura pungă** A avea o senzație neplăcută de areală din cauza unor alimente sau băuturi consumate.

(Exp. vb.; pop.) **A face gura pâlnie** **1.** A bea mult. **2.** A se îmbăta.

(Exp. vb.; fam.) **A da (cuiva) mură-n gură** A da cuiva ceva de-a gata, fără ca acela să facă cel mai mic efort.

(Sint.) *De-ale gurii* Mâncare.

(Exp. av.) **Nicio gură de apă** Nimic.

(Exp. vb.) **A avea gură de aur** (sau **aurită**) A prevesti (corect și) de bine.

(Exp. vb.; fam.) **A-i umbla (cuiva) cuvântul prin gură** A nu găsi cuvântul potrivit pentru a exprima ceva.

(Exp. vb.) **Taci** (sau **nu blești) din gură!** Nu (mai) vorbi deloc!

(Exp. vb.) **A astupa** (sau **a închide) gura (cuiva)** A face pe cineva să nu mai spună (sau să nu mai ceară) nimic.

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) vorba din gură 1.** A spune tocmai ceea ce voia să zică altcineva. **2.** A întrerupe pe cineva, nelăsându-l să termine ce avea de spus. (Exp. vb.; pop.) **A i se muia (cuiva) gura 1.** A nu mai avea curaj să vorbească. **2.** A schimba tonul și conținutul celor spuse.

(Exp. vb.) **A-și bate (sau a-și strica, a-și răci, a-și rupe) gura degeaba (sau de pomană ori de clacă)** A pleda fără niciun folos.

(Loc. vb.) **A-l lua (sau a-l scăpa) gura pe dinainte 1.** A se destăinui. **2.** A spune un lucru pe care mai târziu îl regretă.

(Exp. vb.; fam.) **A avea gura spartă (sau de cârpă)** A divulga orice secret.

(Exp. vb.) **A fi slobod la gură** A fi obraznic sau a folosi cuvinte obscene.

(Exp. vb.) **A fi cu gura mare** A fi certăreț.

(Exp. vb.) **A avea o gură cât o șură** A vorbi mult și tare.

(Exp. vb.) **A-și pune lacăt (sau gard) la gură ori a-și păzi gura 1.** A fi prudent în tot ceea ce spune. **2.** A-și impune tăcere.

(Exp. vb.) **A da din gură (sau cu gura) ori a-i umbla (sau a-i merge, a-i toca) (cuiva) gura (ca o meliță, ca o fofează, ca o moară stricată, ca o pupăză)** A vorbi repede și fără întrerupere.

(Exp. vb.) **A nu se uita în (sau la) gura cuiva** A nu crede ceea ce spune cineva.

(Loc. av.) **Din gură în gură** Prin tradiție orală.

(Loc. av.) **Gură în (sau la, cu) gură 1.** Printr-o înțelegere directă. **2.** Foarte aproape unul de celălalt.

(Loc. av.; inv.) **Cu o gură** (D. mai multe proane) Unanim.

(Exp. vb.) **A vorbi (sau a zice) cu jumătate de gură (sau cu gura jumătate)** A vorbi fără convingere.

(Exp. vb.; peior.) **A fi bun de gură 1.** A fi vorbăreț. **2.** A ști să pledeze bine cauza cuiva. **3.** A fi bârfitor.

(Exp. vb.) **A fi rău de gură (sau gură rea) 1.** A vorbi urât, folosind cuvinte obscene. **2.** A prevesti (cuiva) ceva nefavorabil.

(Sint.) **Gura satului (sau a mahalalei ori a lumii) 1.** Persoană care lansează sau duce bârfe, critici, intrigi. **2.** (Reg.; gmț.) Peșitor.

(Exp. vb.) **A intra în gura lumii (sau a satului, a mahalalei)** A ajunge să fie vorbit de rău (provocând antipatia tuturor).

(Exp. vb.) **A te lua după gura cuiva** A acționa (în mod greșit) după sfatul cuiva.

(Loc. av.) **Din gură** Verbal.

(Exp. vb.) **A se pune (sau a sta) cu gura pe cineva** A insista mult pe lângă cineva cu scopul de a-l convinge să facă ceva, *a cicăli*.

(Exp. vb.) **A striga (sau a boci, a vorbi) în gura mare** A striga (sau a boci, a vorbi) pe un ton ridicat.

(Exp. vb.) **A nu i se auzi gura** A fi liniștit.

(Exp. vb.) **A face gură (mare sau largă)** A face gălăgie, *a vocifera*.

(Exp. vb.; pfm.) **A da o gură** A striga.

(Exp. vb.) **A se lua în (sau de) gură (cu cineva)** A se apuca de ceartă.

(Exp. vb.) **A sta (sau a sări, a începe) cu gura pe (sau la) cineva ori a-i da (ori a-i trage) o gură (cuiva)** A certa pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A da gură la câini** A porunci câinilor să nu mai latre.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i da (ori a-i trage) o gură (cuiva)** A săruta pe cineva.

(Exp. vb.) **A nu avea gură (să răspunzi, să spui ceva)** A nu avea posibilitatea (sau curajul) de a mai zice ceva.

(Sint.) **Gura băii** Gură a unei mine.

(Sint.) **Gură de vizitare** Gaură prin care intră omul care controlează sau curăță interiorul unui rezervor, al unui cazan etc.

(Sint.) **Gură de observare** Gaură prevăzută cu sticlă colorată, prin care se poate urmări procesul de topire în interiorul unui cubilou.

(Sint.) **Gură de pod** Fereastra podului de casă.

(Exp. vb.) **A lega gura pânzii 1.** A înnoda capetele firelor de urzeală înainte de a începe țesutul. **2.** A se înstări.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde pânza gură** A fi făcut deja începutul.

(Exp. vb.) **A se afla (sau a trimite pe cineva) în gura tunului** A fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol.

(Sint.; pop.) **Gura coasei (sau a cușitului, a securei etc.)** Tăiș.

GUST s. n.

(Exp. av.; exp. a.) **Cu gust 1.** Cu pricepere. **2.** În mod estetic. **3.** Gustos.

(Exp. a.) **Fără (niciun) gust** Lipsit de gust bun, fad.

(Exp. vb.) **A da de (sau a afla) gustul (unui lucru)** A începe să-i placă (un lucru).

(Loc. a.) **De gust 1.** (D. oameni) Cu simț estetic sau artistic dezvoltat. **2.** (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă, care arată un simț estetic sau artistic dezvoltat.

(Loc. a.) **Fără** (sau **lipsit de**) **gust** (D. oameni) Lipsit de simț estetic. **3.** (D. manifestări ale oamenilor) Inestetic.

(Loc. a.) **De prost gust** **1.** Care arată lipsa simțului estetic. **2.** Nepotrivit. **3.** Penibil.

(Exp. vb.) **A (i se) tăia** sau **a (i se) lua cuiva gustul** A pierde sau a face să piardă plăcerea sau dispoziția pentru ceva.

(Exp. vb.) **A avea** sau **a-i fi ori a (i) se face cuiva gust de...** sau **a(-l) prinde** sau **a(-l) apuca (pe cineva) gustul de...** A fi (sau a se lăsa) cuprins de dorința de a face ceva.

(Exp. vb.) **A face pe gustul cuiva** A face potrivit plăcerii sau dorinței cuiva.

(Exp. vb.) **A(-și) face gustul** A-și îndeplini o dorință, a-și satisface o plăcere.

(Exp. vb.; reg.) **A veni cu gust** A aduce o mostră de rachiu sau de vin pentru vânzare.

GUȘĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A se umfla în gușă** **1.** A se mândri. **2.** (Fam.) A se răsti.

(Exp. vb.) **A râde din gușă** A râde afectat, forțat.

(Exp. vb.) **A vorbi din gușă** **1.** A vorbi gros. **2.** A vorbi afectat.

(Sint.) **Gușă de conductă** Cută care se formează uneori la curbarea unei țevi.

(Exp. vb.) **Ce e-n gușă și-n căpușă** Spune tot ce gândește, nu are nimic de ascuns.

GUTĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A se face (cineva) gută de apă** A se uda learcă.

(Exp. vb.) **A lovi pe cineva gută** **1.** A se îmbolnăvi de apoplexie. **2.** A paraliza.

H

HABAR *s. n.*

(Loc. vb.) **A nu avea habar** **1.** A nu ști. **2.** A nu se îngriji de ceva. **3.** A nu-i păsa.

HAC *s. n.*

(Loc. vb.; îvp.) **A-i veni cuiva de (sau la) hac** **1.** A răsplăti pe cineva după merit. **2.** A sili pe cineva să se dea învins. **3.** A o scoate la cap cu cineva. **4.** (P. ex.) A omorî pe cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A da de (sau peste) hac** A găsi un adversar mai puternic.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva) hacul** A-l pune la respect.

HAP *i.*

(Exp. vb.) **A face hap** A înhăța.

(Loc. av.) **Hap pe cap** Tocmai pe tocmai.

(Exp. vb.) **A înghiți hapul (sau un hap)** A i se întâmpla un lucru neplăcut.

HAPCĂ *s. f.*

(Loc. av.; loc. a.) **Cu hapca** **1.** Cu de-a sila. **2.** Pe nedrept. **3.** Foarte mult.

(Exp. vb.) **Nu-i cu hapca** Nu se poate lua la întâmplare.

(Exp. vb.) **A lua cu hapca** A lua repede și pe nedrept.

HAR *s. n.*

(Exp. vb.) **Har Domnului!** Mulțumim lui Dumnezeu.

(Exp. vb.; înv.) **A afla har înaintea cuiva** A obține bunăvoința cuiva.

(Loc. vb.) **A da în har** A dărui.

(Exp. vb.; înv.) **A lua în har numele Domnului** A comite o blasfemie.

(Loc. vb.; înv.) **În har Domnului** Fără motiv.

(Exp. vb.; înv.) **A ști harul unui lucru** A se pricepe la ceva.

HARAM *s. n.*

(Exp. vb.) **Haram de...** Vai de...

(Exp. vb.) **Haram că...** Păcat că...

(Loc. vb.) **A mânca haram** **1.** A vorbi fără rost. **2.** A spune minciuni.

(Loc. av.) **De haram** **1.** Pe nedrept. **2.** Degeaba.

HAT *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi într-un hat cu cineva** A fi vecin cu cineva.

(Exp. a.) **Din hat** Vecin.

(Exp. vb.) **A umbla haturile** (D. femei) A duce o viață desfrânată.

(Loc. vb.) **A nu ieși la hat (cu cineva)** A nu ajunge la un acord (cu cineva).

HATAL *s. n. sg.*

(Loc. av.) **Cu hatal** Cu părere de rău, silit.

(Loc. vb.) **A da cu hatalul** A da ceva cu inima îndoită.

(Loc. vb.) **A munci cu hatalul** A munci cu bucată.

HATĂR *s. n.*

(Loc. av.) **Pentru (sau de, în) hatărul (cuiva sau a ceva)** **1.** De dragul (cuiva sau a ceva). **2.** Pentru a face plăcere (cuiva).

(Loc. pp.; înv.) **De hatărul...** Grație...

(Exp. vb.) **A face (cuiva) un hatăr** **1.** A acorda (cuiva) o favoare. **2.** A satisface (cuiva) o dorință sau un capriciu. **3.** A manifesta față de cineva o atitudine concesivă. **4.** A face un serviciu cerut.

(Loc. vb.; înv.) **A căuta hatărul cuiva** A acorda (cuiva) o favoare.

(Loc. vb.; înv.) **A păzi hatărul cuiva** A păstra interesul (pentru cineva).

(Loc. vb.) **A strica hatărul cuiva** A lipsi pe cineva de plăcerea la care se așteaptă.

HAZ *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A avea haz 1.** A fi amuzant. **2.** A avea farmec.

(Exp. vb.; înv.) **A fi cu haz 1.** A avea farmec. **2.** A avea umor.

(Loc. vb.; înv.) **A nu face haz de cineva** (sau **de ceva**) **1.** A nu da importanță cuiva (sau la ceva). **2.** A nu-i plăcea de cineva sau de ceva. **3.** A nu iubi pe cineva sau ceva.

(Loc. vb.) **A face haz 1.** A fi vesel. **2.** A face glume pe seama cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.) **A face haz de necaz** A-și ascunde supărarea glumind.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu haz** Nostim.

(Exp. vb.; ir.) **Știi că ai** (sau **are**) **haz?** Știi că-mi plăci (sau că-mi place)?

HĂIS *i.*

(Loc. vb.; pop.) **A da hăisa 1.** A mâna boii la stânga. **2.** (Fig.) A evolua într-o direcție greșită.

(Loc. vb.; pop.) **A da hăisa-n loc** A se întoarce pe drumul pe unde a venit.

(Loc. vb.; pop.) **A face hăisa** A dispărea repede spre stânga.

(Loc. vb.; pop.) **A apuca hăisa 1.** A se abate de la drumul convenit. **2.** A nu fi niciodată de acord cu ceilalți.

(Exp. vb.; pop.) **Nu știe nici de hăis, nici de cea 1.** Este nepriceput. **2.** Este neascultător.

(Exp. vb.; pop.) **A trage unul hăis și celălalt cea** A nu se înțelege.

HĂLĂDUI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **Dumnezeu să vă hălăduiască** Rămâneți cu bine.

(Exp. vb.; reg.) **Cum o mai hălăduiești?** Ce mai faci?

HĂȚ *s. n.*

(Sint.; pop.) **Cal din hăț** Cal din stânga oiștii.

(Exp. vb.; pop.) **A ține hățurile în mână** A prelua conducerea.

(Exp. vb.; pop.) **A scăpa hățurile din mână** A pierde conducerea.

(Exp. vb.; pop.) **I-a venit iapa la hăț** Îi merge bine (cuiva).

(Exp. vb.; pop.) **A ține (pe cineva) în hățuri** A-și exercita autoritatea strictă asupra cuiva.

HÂRB *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A face hârburi** A sparge.

(Loc. vb.; pop.) **A-i sfârâi cuiva cu hârbul** A-i face farmece.

HÂRZOB *s. n.*

(Loc. vb.; pop.) **A se crede coborât cu hârzobul din cer** A se crede mult superior celor din jur, a fi *îngâmfat*.

(Loc. vb.; pop.) **A cădea cu hârzobul din cer 1.** A veni pe neașteptate. **2.** A se realiza de la sine.

(Loc. vb.; pop.) **A lega hârzob** A lega ceva în formă de elipsă.

HOP *i.*

(Exp. vb.; pop.) **Hop zup, hop țup(a), hop lupa, hopai-da** Exclamații care subliniază un salt sau altă figură de virtuozitate la dans.

(Loc. av.; fam.) **Hop așa** Îndemn adresat copiilor mici când îi săltăm pe genunchi sau îi ridicăm în brațe.

(Loc. a.; pop.) **Hop de-** (sau **într-o parte**) Țicnit. (Exp. vb.; pop.) **Hop odată** Exclamație care exprimă surpriza față de sosirea cuiva sau alt eveniment neașteptat.

(Sint.) **Hopa(i) Mitică** Păpușă care revine întotdeauna la poziție verticală, pentru că are centrul de greutate situat la bază.

HORĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A porni hora** A începe hora.

(Exp. vb.; pop.) **A se prinde în horă** A intra în horă.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-i veni (cuiva) vremea la horă** A fi încă copil.

(Exp. vb.; pop.) **A duce** (sau **a purta**) **hora** A fi flăcău de frunte.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși la horă** A intra (la vârsta convenită) în rândul fetelor și flăcăilor care dansează la horă.

(Exp. vb.; pop.) **A se găti (ca) de horă** A se îmbrăca în haine de sărbătoare.

(Sint.) **Hora mătușilor** Ninsoare cu vârtejuri.

(Loc. av.) **Hora bora** Claiă peste grămadă.

HORN *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A scrie cu cărbunele de pe horn 1.** A fi începător la scris. **2.** A scrie prost.

(Exp. vb.; pop.) **A fi abia ieșit din horn** A fi tânăr.

HOTAR *s. n.*

(Sint.) **Piatră de hotar** Piatră, stâlp prin care se indică un hotar.

(Sint.) **Peste hotare** În țări străine.

(Sint.; înv.; pop.) **Între hotare 1.** Regiune unde se învecina Muntenia cu Moldova. **2.** Limită dintre teritoriile aparținând unei comune.

(Sint.; fig.) **Hotarul vederilor** Orizont.

(Exp. vb.; înv.) **A pune hotar** **1.** A se hotărî. **2.** A termina.

HOTĂRĂRE *s. f.*

(Loc. vb.) **A lua** (înv. **a face, a pune, a încheia**) **o hotărâre** sau **a veni în hotărâre** A se hotărî.

(Loc. av.) **Cu hotărâre** (sau **cu toată hotărârea**) În mod hotărât, neîndoios, sigur.

(Sint.; Jur.) *Hotărâre judecătorească* Sentință judecătorească.

HRĂNI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A hrăni batoza** A alimenta batoza cu snopi.

(Exp. vb.; pop.) **A se hrăni cu vânt** **1.** A nu avea ce mânca. **2.** A mânca foarte puțin, a ciuguli.

HUHUREZ *s. m.*

(Exp. vb.) **A sta ca un huhurez** (sau **ca huhurezul**) **1.** A sta singur, părăsit. **2.** A avea insomnii.

(Exp. vb.) **A se scula ca huhurezii** A se scula foarte devreme dimineața.

I

IAPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A necheza ca o iapă** A căuta dragoste.

(Exp. vb.) **A bate şaua (ca) să priceapă** (sau **să înțeleagă**) **iapa** **1.** A da să se înțeleagă ceva în mod indirect. **2.** A face aluzie la ceva.

(Exp. vb.) **A avea burtă de iapă** A nu se mai sătura mâncând.

(Exp. vb.; gmf.) **A fi neam cu cineva după iapa popii** A fi neam foarte îndepărtat.

(Exp. vb.; dep.) **Du-te unde şi-a dus mutul iapa** Du-te la dracu.

(Exp. vb.) **Dezleagă-ţi iapa de la gard** Vorbeşte mai clar.

(Exp. vb.) **A umbla până îţi stă iapa** A umbla încontinuu.

IARBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Paşte murgule, iarbă verde** Aşteaptă mult şi bine până ţi se va întâmpla ceea ce îţi doreşti.

(Exp. vb.) **Din pământ, din iarbă verde** Cu orice preţ.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de-o iarbă cu cineva** A fi de aceeaşi vârstă sau de acelaşi neam cu cineva.

(Exp. vb.) **Când mi-o creşte iarba-n barbă** Niciodată.

(Exp. vb.) **A creşte iarba pe sub cineva** A fi leniş.

(Sint.) *Ierburi de leac* Plante medicinale.

(Exp. vb.) **A merge la iarbă verde** A merge la picnic.

IARNĂ *s. f.*

(Exp. a.) **De iarnă** **1.** Care sunt necesare în timpul iernii. **2.** Care se face iarna.

(Exp. vb.) **Face din iarnă vară** Este om harnic.

(Exp. av.) **La iarnă** **1.** Când va veni iarna. **2.** La iarna viitoare.

(Loc. av.) **De cu iarnă** Atâta timp cât mai este încă iarnă.

(Loc. av.) **Astă iarnă** Iarna trecută.

IAURT *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A sufla şi-n iaurt** A fi extrem de precaut.

(Exp. vb.; pfm.) **A turna iaurt peste smântână** A fi o gospodină nepricepută.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune piper şi-n iaurt** A-şi bate joc de ceva ce ai (în cantitate mare).

IDEE *s. f.*

(Exp. vb.) **A (nu) avea idee de ceva** A (nu) avea (decât) cunoştinţe sumare despre un lucru.

(Exp. vb.; fam.) **Ce idee!** Exprimă dezaprobarea (faţă de un gând, o propunere etc.).

(Sint.; fam.; ir.) *Idee fixă* Obsesie legată de un anumit lucru.

(Exp. vb.; fam.) **A băga (pe cineva) la o idee (sau la idei)** ori **a intra la o idee (sau la idei)** A speria pe cineva sau a-i fi teamă.

(Loc. av.; fam.) **O idee de...** Foarte puţin.

IEPURE *s. m.*

(Sint.; reg.) *Iepure de două hotare* Locuitori în zona de frontieră, care îşi schimbă domiciliul dintr-o ţară în alta.

(Exp. vb.; pop.) **A ajuns Griva iepurele** S-a apropiat timpul să răspundă pentru faptele sale.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde iepurele cu mâna** A face o încercare zadarnică.

(Exp. vb.; pop.) **Câţi iepuri (sunt) în biserică** Deloc.

(Sint.; pop.) **Brânză de iepure** Ceva inexistent.

IERTĂ *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A iertat-o** sau **l-a iertat Dumnezeu** **1.** Datorită vârstei, acea persoană nu mai are necezuri din iubire. **2.** A murit.

(Exp. vb.) **Dumnezeu să-l ierte** (sau **Fie iertat**) Despre cei morți nu mai trebuie reținut nimic rău.

(Exp. vb.) **Doamne iartă-mă** A fi conștient că a spus sau a gândit ceva necuviincios.

(Exp. vb.) **Mă ierți** Expresie politicoasă stereotipă care introduce o rugămintă.

IERTARE s. f.

(Exp. vb.) **A se ruga de iertare** A-și cere scuze.

(Exp. vb.) **Să am iertare, să avem iertare** Expri-mare politicoasă prin care se captează bunăvoința interlocutorului înaintea unei rugăminți.

IEȘI vb.

(Exp. vb.; fig.) **A ieși la (între) oameni** (sau **în lume**) A frecventa (prima oară) societatea.

(Exp. vb.; fig.) **A ieși cu dosul la oameni** A nu se purta cum trebuie în societate.

(Loc. vb.; fig.) **A ieși la lumină** (sau **la iveală**) **1.** A se face observat. **2.** A se deconspira.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși de față** A se prezenta.

(Loc. vb.) **A ieși la pensie** A se pensiona.

(Exp. vb.; înv.) **A ieși deasupra** A se revela.

(Exp. vb.) **A ieși afară (la scaun sau la poiană)** A defeca sau a urina.

(Exp. vb.) **A ieși în afară** (D. părți ale unui întreg) A fi proeminent.

(Loc. vb.) **A ieși la liman 1.** A reuși. **2.** A scăpa.

(Exp. vb.; înv.) **A ieși la luptă** A începe războiul.

(Exp. vb.) **A ieși înaintea** (sau **în calea, în drumul**) **1.** A întâlni pe cineva. **2.** A întâmpina.

(Exp. vb.) **A ieși în întâmpinarea cuiva 1.** A primi (cordial) pe cineva. **2.** A ghici dorințele, gândurile cuiva înainte de a fi exprimate.

(Exp. vb.) **A nu-i mai ieși din cap** A fi obsedat de ceva.

(Exp. vb.) **A-i ieși vorba din gură** A vorbi ce nu trebuie (fără să vrea).

(Exp. vb.) **A-i ieși un sfânt din gură** A spune ceva înțelept sau dorit de auditori.

(Loc. vb.) **A-i ieși pe nas 1.** A se întoarce în rău binele de care se bucură cineva. **2.** A se sătura de ceva.

(Loc. vb.; pop.; sprs.) **A-i ieși cu plin** (sau **cu sec**) A întâlni pe cineva cu un recipient plin (sau gol), ceea ce prevestește noroc (sau ghinion).

(Exp. vb.) **A-i ieși ochii din cap 1.** A i se bulbuca ochii. **2.** A nu mai putea suporta, a fi prea mult de muncit, de așteptat etc.

(Exp. vb.) **A-i ieși sufletul 1.** A nu mai putea de obo-seală. **2.** A muri.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși pârâș asupra cuiva** A fi pârât de cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A-i ieși vorbe** A se vorbi de rău despre cineva.

(Loc. vb.) **A ieși (de) mincinos** A căpăta faimă de mincinos.

(Loc. vb.) **A ieși de minciună** A se dovedi neade-vărat.

(Loc. vb.; arg.) **A ieși la maidan** A se descoperi, *a se da pe față*.

(Exp. vb.; nob.) **A ieși din lume (către Dumnezeu sau dintre noi)** A muri.

(Loc. vb.) **A ieși de la (sau din) modă** A se de-moda.

(Loc. vb.) **A ieși din cuvântul cuiva 1.** A se răzvrăți. **2.** A se emancipa.

(Loc. vb.) **A-și ieși din minți** A înnebuni.

(Loc. vb.) **A-i ieși din minte (ceva)** A uita.

(Loc. vb.) **A-și ieși din fire** (sau **din sărite, din țâțâni, din balamale, din pepeni, din șine**) A se înfuria.

(Loc. vb.) **A-și ieși din răbdări** A fi nerăbdător.

(Loc. vb.; înv.) **A-și ieși din piele** A nu mai putea de bucurie.

(Exp. vb.) **A ieși la liman 1.** A scăpa teafăr. **2.** A reuși un lucru foarte dificil. **3.** A ajunge la o țință, la un scop.

(Loc. vb.) **A ieși la covrigi (sau la pepeni) 1.** A sărăci. **2.** A falimenta.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși la vâpsea (sau la capăt bun)** A sfârși cu bine.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși la obraze** A parveni.

(Exp. vb.) **A ieși la larg 1.** A ajunge în loc deschis. **2.** A se simți liber.

(Exp. vb.) **A ieși basma (sau batistă) curată** A nu mai fi bănuț de nimic rău.

(Exp. vb.) **A ieși tobă de carte** A deveni foarte învățat.

(Exp. vb.) **A-i ieși cuiva de bine** A-i merge bine.

(Exp. vb.) **A-i ieși cu rău (sau de-a-ndoaselea)** A-i merge rău.

(Loc. vb.) **A ieși la bedreag** A se îmbogăți.

IEȘ/RE s. f.

(Loc. s.; fig.) **Ieșire la lumină (sau la iveală) 1.** Apa-riție. **2.** Deconspirare.

(Loc. s.) **Ieșire la pensie** Pensionare.

(Loc. s.; înv.) **Ieșire deasupra** Revelare.

(Sint.; euf.) **Ieșire afară (sau la scaun ori la poiană) 1.** Defecare. **2.** Urinare. **3.** Diaree.

(Sint.; Med.; pop.) **Ieșire afară cu sânge** Dizenterie.

(Sint.; spec.) **Ieșirea muștei** Roire a albinelor.

(Sint.; spec.) *(Bilet de) ieşire în oraş* Bilet care certifică o permisiune dată elevilor interni de a pleca în oraş pentru scurt timp.

(Sint.; înv.) *Ieşire înaintea* (sau *în calea, în drumul*) Întâlnire (pentru prima oară).

(Sint.) *Ieşire în întâmpinarea cuiva* Primire (cordială) a cuiva.

(Sint.) *Ieşirea ochilor din cap* Bulbucare a ochilor.

(Loc. s.) **Ieşire din cuvântul cuiva 1.** Răzvrătire.

2. Emancipare.

(Loc. s.) **Ieşire din minţi** Nebunie.

(Loc. s.) **Ieşire din fire** (sau **din sărite**) Furie mare.

(Loc. s.) **Ieşire din răbdări** Nerăbdare.

(Loc. s.) **Ieşire la covrigi** sau **la pepeni 1.** Sărăcire.

2. Faliment.

(Loc. s.; înv.) **Ieşire la obraze** Parvenire.

(Sint.; înv.) *Ieşire la larg* Sentiment al libertăţii.

(Loc. s.; pop.; sprs.) **Ieşire cu plin** (sau **cu sec**) Întâmpinare a cuiva cu un vas plin (sau gol), ceea ce aduce noroc (sau ghinion).

IMPRESIE s. f.

(Exp. vb.) **A da (a face, a produce, a lăsa, a cauza) o impresie bună/rea** A obţine (prin înfăţişare, gesturi, vorbă) un efect bun/rău.

(Exp. vb.) **A da (a face, a lăsa) impresia că** A face pe cineva să creadă că..., a părea că...

(Exp. vb.) **A face (a produce) impresie (asupra cuiva)** A impresiona pe cineva.

(Exp. vb.) **(A fi) sub impresia** (A fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite.

(Exp. vb.) **A avea impresia că** A presupune că.

INDEX s. n.

(Exp.) **A pune la index 1.** A trece o lucrare în lista cărţilor interzise. **2.** (Fig.) A exclude pe cineva de la cinstirea cuvenită. **3.** (Fig.) A socoti pe cineva nedemn. **4.** (Fig.) A nesocoti pe cineva. **5.** A pune pe cineva la respect.

(Sint.) *Index bibliografic* Lucrare de îndrumare bibliografică cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoţită uneori de adnotări asupra conţinutului lor.

INDIFERENT, ~Ă a.

(Loc. cj.) **Indiferent dacă 1.** Fără a acorda importanţă faptului că... **2.** Fie că..., fie că.

(Loc. pp.) **Indiferent de...** **1.** Fără a ţine seamă de...

2. Oricare ar fi...

(Exp. vb.) **A fi (cuiva ceva) indiferent** A-i fi totuna.

INDUCE vb.

(Loc. vb.) **A induce în eroare** A înşela, a *păcăli*.

INEL s. n.

(Exp. vb.) **Tras (ca) prin** (sau **printr-un) inel** Cu talia subţire, *zvelt*.

(Exp. vb.) **De-a inelul** Joc ai cărui participanţi sunt dispuşi în cerc.

(Sint.) *Inel de logodnă* (*de credinţă* sau *de încredinţare*) Inelul pe care şi-l dau cei ce se logodesc ca simbol al legăturii lor, *verigă, verighetă*.

(Sint.) *Inel de cununie* Verighetă.

INIMĂ s. f.

(Loc. av.) **Pe inima nemâncată** sau **pe inima goală** Pe nemâncate.

(Exp. vb.) **A i se pune soarele drept inimă** A i se face foame.

(Exp. vb.) **A (se) simţi greu la inimă** A-i fi greaţă.

(Exp. vb.) **A lovi la inimă** A se îmbolnăvi de diaree.

(Exp. vb.) **A (mai) prinde la inimă** A scăpa de senzaţia de slăbiciune după ce a mâncat.

(Sint.) *Inima copacului* Măduva copacului.

(Sint.) *Inima vinului* Partea cea mai concentrată când vinul îngheaţă iarna.

(Exp. vb.; ir.) **A rupe inima târgului 1.** A face o afacere proastă. **2.** A impresiona pe cineva foarte tare.

(Sint.) *Inima pământului* Cristal sau diamant de Marmaţia folosit la farmece.

(Sint.; Astr.) *Inima scorpionului* Steaua Antares.

(Sint.; spec.) *Inima carului* (ori *căruţei*) Lemn care leagă cele două osii (de dinainte şi de dinapoi) ale carului sau căruţei.

(Exp. vb.) **A grăi, a spune, a striga** etc. **de la (sau din) inimă** A-şi spune părerea fără reticenţe.

(Exp. vb.) **A-i merge (cuiva ceva) la inimă** A-i plăcea ceva foarte mult.

(Exp. vb.) **A avea ceva pe inimă** sau **a-i sta (cuiva ceva) pe inimă** A fi chinuit de un gând neîmpărtăşit.

(Exp. vb.) **A-şi răcori** sau **săra inima 1.** A spune cuiva ceva pe şleau. **2.** A se răzbuna.

(Exp. vb.) **A coace pe cineva la inimă** A dori cuiva răul.

(Exp. vb.) **A da (şi) inima (din sine)** A da foarte mult.

(Exp. vb.) **A avea inimă tare** (sau **inimă de piatră** sau **împietrită**) sau **a i se împietri (cuiva) inima** A fi sau a deveni insensibil la orice, la durere, bucurie etc.

(Sint.) *Inimă neagră* Inimă rea, insensibilă.

(Exp. vb.) **A pune ceva la inimă** A se supăra (pentru ceva) mai mult decât merită.

(Exp. vb.) **A-și călca pe inimă** A face ceea ce rațiunea, pudoarea, demnitatea etc. ar trebui să te împiedice să faci.

(Exp. vb.) **A avea pe cineva la (sau în) inimă** A îndrăgi sau a simpatiza pe cineva.

(Exp. vb.) **A crește inima din (sau în) cineva** A fi foarte bucuros.

(Exp. vb.) **A râde inima în cineva sau a-i râde (cuiva) inima** A se simți foarte bine, a fi vesel, fericit.

(Exp. vb.) **A unge pe cineva la inimă** A face plăcere cuiva.

(Loc. av.) **Cât îi cere cuiva inima** Cât vrea, cât pofteste.

(Loc. av.) **După (sau pe) voia inimii** Cum îi e dorința.

(Exp. vb.) **A arde (a încinge, a încinde sau a frige) la inimă** A simți o durere puternică.

(Exp. vb.) **A seca (sau a strica pe cineva) la inimă sau a seca inima (cuiva) (de durere sau de dor)** A provoca cuiva o durere morală.

(Exp. vb.) **A (i se) rupe (sau frânge) cuiva inima sau a fi cu inima ruptă (sau frântă)** A-i fi milă.

(Exp. vb.) **A topi (cuiva) inima sau a i se topi (cuiva) inima sau a se topi la inimă (de dragoste, de dor)** A suferi foarte tare.

(Exp. vb.) **A i se sfârși inima sau a se sfârși la inimă** A avea un sentiment de epuizare.

(Exp. vb.) **A se zbura inima cuiva** A muri.

(Sint.) *Inimă rea* Întristare.

(Exp. vb.) **A(-și) face inimă rea (sau amară)** A (se) supăra pe cineva.

(Sint.) *Inimă albastră* Suflet trist, îndurerat.

(Exp. vb.) **A fi cu inima (în)frântă** A fi foarte îndurerat.

(Exp. vb.) **A frânge inima (cuiva)** A supăra pe cineva foarte rău.

(Exp. vb.) **A strica inima (cuiva) sau a fi cu inima stricată** A indispuce pe cineva sau a fi indispus.

(Exp. vb.) **A rămâne cu inima friptă** A rămâne dezolat.

(Exp. vb.) **Parcă mi-a trecut (sau mi-a dat cu) un fier ars (sau roșu) prin inimă** A-i produce cuiva (printr-o veste rea etc.) o durere puternică.

(Sint.) *Inima mea* Formulă adresată unei ființe afectuoase.

(Exp. vb.) **A-i cădea (tronc sau cu tronc) la inimă** A-i deveni simpatic.

(Exp. vb.) **A avea foc la inimă** A dori foarte mult.

(Exp. vb.) **A-i rămâne cuiva inima la...** A rămâne cu gândul la cineva care ți-a plăcut.

(Exp. vb.) **A avea tragere de inimă (pentru) sau a-l trage (pe cineva) inima să...** A se simți atras să facă ceva.

(Sint.) *Inimă fierbinte* Dor mare.

(Exp. a.) **Cu inimă** Bun, milos.

(Exp. a.) **Cu inima deschisă** Sincer.

(Exp. a.) **Cu inimă dreaptă** Drept, cinstit.

(Exp. a.) **Cu inimă curată** Inocent.

(Exp. a.) **(Cu) inimă de aur** Bun, blând.

(Exp. a.) **Slab de inimă** Impresionabil.

(Exp. vb.) **A fi moale la inimă** A fi fără voință.

(Exp. vb.) **A (se) muia la inimă** A deveni îndurător.

(Exp. vb.) **A-l lăsa (pe cineva) inima** A se îndura.

(Exp. a.) **Băiat de inimă** Milos.

(Exp. vb.) **A-i spune inima** A presimți.

(Exp. vb.) **A-l lăsa (rar a-l îndura) pe cineva inima să...** A se îndura.

(Exp. vb.) **A fi cu inima împăcată** A fi cu conștiința împăcată.

(Exp. vb.; fam.) **A sta (sau șede) grecește (sau călare) pe inima cuiva** A-i cunoaște cuiva toate gândurile tainice.

(Exp. vb.) **Nu mă trage inima** Nu am niciun impuls, chef.

(Exp. vb.) **A-și lua (o) inimă sau inima în dinți** A învinge emoția, frica.

(Exp. vb.) **A strica cuiva inima** A-i lua cuiva o plăcere.

(Exp. vb.) **A prinde (la) inimă 1.** A-și reveni. **2.** A se încuraja.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) inima la loc** A redeveni curajos după un moment de descurajare sau frică.

(Exp. vb.) **A băga inimă în cineva** A-l îmbărbăta.

(Exp. vb.) **A-i ține cuiva inima** A-l consola.

(Exp. vb.) **A se împuțina cu inima sau a i se face (cuiva) inima cât un purece 1.** A se descuraja. **2.** A se speria.

(Exp. vb.) **I-a căzut inima în călcâi (sau jos)** S-a speriat.

(Exp. vb.) **A i se tăia inima (cuiva)** A fi cuprins de slăbiciune.

(Exp. vb.) **Cu (sau din) toată inima sau din inimă (sau adâncul inimii) sau cu dragă inimă** Cu mare plăcere.

INTENȚIE s. f.

(Exp. av.) **Cu intenție** Intenționat.

(Exp. av.) **Fără intenție** Involuntar.

(Exp. cj.) **Cu intenția să...** Pentru ca să...

(Exp. pp.) **Cu intenția de a...** Pentru a...

(Exp. vb.) **A face cuiva proces de intenții** A învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut.

(Exp. vb.) **A avea intenții serioase 1.** A fi hotărât să facă ce și-a propus. **2.** A fi hotărât să ia în căsătorie pe cineva.

INTERES s. n.

(Exp. a.) **De interes general (sau public)** De importanță socială.

(Exp. vb.) **A-și face interesele** A fi preocupat numai de propriile scopuri.

(Exp. vb.) **A fi în interesul cuiva** A fi spre binele cuiva.

(Exp. vb.) **A fi de (mare) interes** A fi de (mare) folos sau importanță.

(Sint.) **Interes economic** Categorie a materialismului istoric care desemnează stimulul fundamental al activității umane.

(Sint.; Jur.) **Daune interese** Despăgubire bănească pentru repararea unui prejudiciu.

(Exp. vb.) **A purta cuiva interes 1.** A avea grijă de cineva. **2.** A se interesa de cineva.

(Exp. vb.) **A-și da interesul** A se preocupa.

INTRA vb.

(Exp. vb.) **A intra în pământ 1.** A muri. **2.** (Fig.) A dispărea.

(Exp. vb.) **A intra în foc pentru cineva 1.** A se expune la un mare pericol pentru cineva. **2.** A garanta pentru cineva.

(Loc. vb.) **A intra pe linie moartă** A fi exclus.

(Loc. vb.) **A intra mesa** A se păcăli.

(Exp. vb.) **A intra la mijloc** A interveni.

(Exp. vb.) **A intra în (sau într-un) păcat** A comite o nelegiuire, o faptă urâtă.

(Exp. vb.; fig.) **A intra pe mâna cuiva** A ajunge la discreția cuiva.

(Loc. vb.) **A intra într-o belea (sau în chichion ori la apă)** A da peste un necaz, un neajuns, o neplăcere.

(Exp. vb.) **A intra cu sila la cineva** A da buzna nepoftit.

(Loc. vb.) **A intra în mănăstire** A se călugări.

(Loc. vb.) **A intra în funcție** A fi angajat sau promovat.

(Loc. vb.) **A intra în funcțiune** A începe să funcționeze.

(Loc. vb.) **A intra în spital** A se interna.

(Exp. vb.; fig.) **A intra în pământ de rușine** A-i fi foarte rușine.

(Exp. vb.) **A-i intra cuiva în voie (sau pe plac)** A-i satisface toate pretențiile, gusturile cuiva.

(Exp. vb.; fig.) **A-i intra cuiva pe sub piele 1.** A se lipi de cineva. **2.** A-i plăcea cineva. **3.** A câștiga bunăvoința cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A intra în favoarea (înv. în favorul sau în grațiile cuiva)** A deveni cuiva plăcut, simpatic.

(Exp. vb.) **A intra în groazele morții** A fi cuprins de frică la apropierea morții.

(Exp. vb.) **A intra în agonie** A se lupta cu moartea.

(Exp. vb.) **A intra în cheltuială sau în cheltuieli** A face cheltuieli.

(Loc. vb.; înv.) **A intra epitrop** A fi numit epitrop.

(Loc. vb.; înv.) **A intra chezaș** A deveni garant.

(Loc. vb.; înv.) **A intra cumpărător** A se oferi să cumpere ceva.

(Loc. vb.; înv.) **A intra în județ (sau judecată)** A se judeca cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A intra sub judecată** A fi dat în judecată.

(Exp. vb.; peior.) **A intra în cârd cu cineva** A face afaceri dubioase cu cineva.

(Exp. vb.) **A intra la stăpân** A ajunge sub stăpânirea sau influența cuiva.

(Exp. vb.) **A intra în joc (sau horă)** A se amesteca într-o afacere.

(Exp. vb.) **A intra în gura satului** A fi pricină de bătăi.

(Loc. vb.) **A intra în delă** A avea necazuri.

(Loc. vb.) **A intra la presupus** A bănuși.

(Loc. vb.) **A intra la (sau în) griji** A fi îngrijorat.

(Loc. vb.) **A intra la gânduri** A cădea pe gânduri.

(Loc. vb.) **A intra la o idee (la idei)** A deveni suspicios.

(Exp. vb.) **A intra într-o belea (sau încurcătură, impas, necaz)** A avea de îndurat un necaz, o încurcătură etc.

(Exp. vb.) **A intra în vorbă (sau în discuție) cu cineva 1.** A începe o discuție cu cineva. **2.** (Pop.) A intra în relații de dragoste sau de prietenie cu o persoană de sex opus.

(Loc. vb.; pop.) **A intra la tocmeală cu cineva 1.** A începe tratative cu cineva. **2.** A cădea de acord cu cineva.

(Exp. vb.) **A intra în materie** A începe expunerea subiectului, temei, studiului etc.

(Exp. vb.) **A intra de serviciu** A începe garda la un spital, la o unitate militară etc.

(Exp. vb.) **A intra în război** (sau **în luptă, în acțiune** etc.) A începe războiul, lupta, acțiunea etc.

(Exp. vb.) **A intra boala în cineva** (sau **în oasele cuiva**) A se îmbolnăvi.

(Exp. vb.) **A intra frica (spaima, groaza) în cineva** A se înfricoșa.

(Loc. vb.; îvp.) **A intra glasul (sau strigarea) în (sau întru, la, pe) urechile (cuiva)** A ajunge la cunoștința cuiva.

(Exp. vb.) **A intra (cuiva) ceva în cap 1.** A se convinge de ceva. **2.** A reține ceva. **3.** A se încăpățâna.

(Exp. vb.) **A intra vremea în sac** A trece vremea potrivită pentru ceva.

(Exp. vb.) **N-a intrat vremea (sau n-au intrat zilele) în sac** Mai este timp.

(Exp. vb.) **A intra în (sau sub) stăpânirea cuiva** A ajunge în puterea cuiva.

(Exp. vb.) **A intra (cuiva ceva) în sânge** A deveni un act reflex, obicei, necesitate.

(Exp. vb.) **A intra în sufletul cuiva 1.** A plictisi pe cineva cu amabilități și insistențe. **2.** A-i deveni cuiva drag.

(Loc. vb.) **A intra la apă** (D. țesături) A-și micșora dimensiunile după spălare.

(Loc. vb.) **A intra în vigoare** (D. regulamente, legi, tratate) A deveni aplicabil.

INTRIGĂ *s. f.*

(Loc. vb.; pfm.) **A face (sau a băga, a vârfi sau a iscodi) intrigă** (sau **intrigi**) A unelti împotriva cuiva.

(Loc. vb.; îvp.) **A fi (cu cineva) la intrigă** A fi vrăjmași de moarte.

INVENTAR *s. n.*

(Sint.) **Inventar viu** Totalitatea vitelor și a păsărilor dintr-o gospodărie.

(Sint.) **Inventar mort** Totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport aparținând gospodăriei sau întreprinderii.

(Exp. vb.) **A face inventarul** A inventaria.

(Sint.; Jur.) **Beneficiu de inventar** Beneficiu acordat moștenitorului de a nu plăti datoriile succesiunii decât până la suma cuprinsă în inventar.

(Loc. av.; Jur.) **Sub beneficiu de inventar** Cu rezerva de a controla și verifica înainte de a admite ceva.

ISPRAVĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **Fără nicio ispravă** Fără rezultat, fără folos, zadarnic.

(Loc. vb.) **A face ispravă** A duce la bun sfârșit o misiune, a *îndeplini*.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce în ispravă** A realiza.

(Loc. a.) **1. De ispravă** (D. oameni) Care inspiră încredere, cumsecade, onest, vrednic. **2.** (D. acțiuni) Vrednic de luat în seamă, *bun, remarcabil*.

(Loc. a.) **1. Fără (de nicio, nici de o) ispravă** (D. oameni) Care nu inspiră încredere, nesăbuit, neserios, netrebnic. **2.** (D. acțiuni) Fără niciun rezultat.

(Exp. vb.; înv.) **A face ispravă de...** A face rost de, a procura.

(Loc. av.; înv.) **De ispravă** Definitiv.

(Loc. av.) **De toată isprava** Cu desăvârșire, de tot.

(Exp. vb.) **A dormi de toată isprava** A fi mort.

ISTOV, ~Ă *a., av., s. n.*

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **De istov, cu tot istovul 1.** (Care se face) până la sfârșit. **2.** (În mod) desăvârșit. **3.** Pentru totdeauna. **4.** Integral.

(Loc. vb.; înv.) **A bate de istov** A bate cumplit.

(Loc. av.; înv.) **Fără istov** Fără sfârșit.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **De istov** de moarte.

ÎȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A incurca cuiva ițele 1.** A strica planurile cuiva. **2.** A produce confuzie. **3.** A complica lucrurile.

(Exp. vb.; pfm.) **Se incurcă ițele** Problema devine greu de rezolvat, se complică.

(Exp. vb.; pfm.) **A descurca ițele** A rezolva o problemă complicată.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi în patru ițe 1.** A fi beat. **2.** A fi strâns legat de cineva.

IUȚI *vb.*

(Loc. vb.) **A iuți pasul (sau mersul)** A se grăbi.

(Exp. vb.; pop.) **Se iuțește tărâța în borș** Se înfurie repede.

(Exp. vb.; pfm.) **A se iuți ca piperul** A se supăra.

IVEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **La iveală** Fățiș.

(Loc. vb.) **A ieși la iveală 1.** A apărea. **2.** A fi publicat. **3.** A se deconspira. **4.** A se înfățișa.

(Loc. vb.) **A da la iveală, a scoate la iveală 1.** A deșteina. **2.** A găsi ceva ascuns. **3.** A ivi.

IZBELIȘTE *s. f.*

(Loc. vb.) **A lăsa de izbeliște** A lăsa părăsit, la voia întâmplării.

(Loc. a.) **De izbeliște 1.** Fără niciun rost. **2.** (D. copii) Nelegitim. **3.** (D. animale) Fără stăpân.

IZINĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A scoate pe cineva din izină** A-l ridica deasupra nevoilor.

(Loc. vb.) **A băga pe cineva în izină** A-l înfricoșa foarte rău.

(Exp. vb.) **A băga rufele la izină** A le spăla foarte rău, încât murdăria nu mai poate fi scoasă.

(Exp. vb.; d. rufe) **A intra în izină** A se înnegri de praf și transpirație.

(Exp. vb.) **A scoate rufele din izină** A le spăla foarte bine, până se albesc.

IZMANĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi cu izmenele pe băț** A fi foarte sărac.

(Loc. av.) **Izmene pe călător 1.** În mod superficial.

2. Cu pretenții neîntemeiate. **3.** În mod nestatornic.

(Exp. vb.) **A da izmene pe călător** A încredința

ceva de preț în mâini nesigure.

(Sint.) *Izmene acre* Om pipernicit.

Î

ÎMBĂȚA vb.

(Exp. vb.; pfm.) A (se) **îmbăta cuc** (sau **lulea, tun, turtă, criță, clei, crup**) A (se) îmbăta foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) A (se) **îmbăta cu apă rece** (sau **chioară**) **1.** A (se) zăpăci. **2.** A (se) înșela.

(Exp. vb.; pfm.) A (se) **îmbăta lesne** A nu ține la beție.

ÎMBRĂȚA vb.

(Exp. vb.) A (se) **îmbrăca bine** **1.** A (se) îmbrăca cu haine fine, de calitate. **2.** A (se) îmbrăca la modă.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca pe cineva** **1.** A-l îmbogăți. **2.** A-l împovăra cu o sarcină. **3.** A face cuiva un rău.

(Loc. vb.) A (se) **îmbrăca în pardesiu de scânduri** **1.** A muri. **2.** A fi ucis.

(Loc. vb.) A **îmbrăca ușa** A fugi.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca (pe cineva) cu ușa** A face pe cineva să plece.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca ușa** A fugi.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca pășunile cu vite** A scoate la păscut un număr de vite în raport cu suprafața pășunii.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca un lan (sau o moșie)** A împărți un lan (o moșie) spre a fi lucrat(ă).

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **îmbrăca ziua** A face cât mai multe lucruri utile pe parcursul zilei.

(Exp. vb.; pop.; fig.) A **fi îmbrăcat(ă) de foc** (D. case, lanuri etc.) A arde.

ÎMBREDELI vb.

(Loc. vb.) **Mi s-au îmbredelit băierile** Mi s-au încurcat treburile de nu le mai pot desface.

(Loc. vb.) A **se îmbredeli cu cineva** A avea o relație amoroasă cu cineva.

(Loc. vb.) **Ai îmbredelit-o** Ai lucrat ceva de mântuială.

ÎMBROBODI vb.

(Exp. vb.) A **îmbrobodi pe cineva (la ochi)** **1.** A cuceri pe cineva. **2.** A înșela pe cineva.

ÎMBURDA vb.

(Exp. vb.) E **îmburd** **cu leagănul** E nebun.

ÎMPĂȚA vb.

(Exp. vb.) A **împăca și capra, și varza (sau capra cu varza)** A aduce armonie între două contraste.

ÎMPĂNA vb.

(Exp. vb.) A **împăna un lan (cu secerători)** A așeza secerătorii la locurile lor.

(Loc. vb.) A **împăna o fugă** A o lua la fugă.

ÎMPĂRĂTESC, ~EASCĂ a.

(Sint.) *Pravilă împărătească* Lege a împăratului bizantin.

(Sint.; Bis.) *Ușile împărătești* Uși din mijlocul altarului deasupra cărora se află icoana Domnului Iisus Hristos.

(Sint.; Bis.) *Sărbători (sau praznice) împărătești* Sărbători religioase legate îndeosebi de viața Mântuitorului Iisus Hristos.

(Sint.; inv.) *Boală împărătească* Icter.

(Sint.) *Pere împărătești* Pere turcești, rotunde.

(Sint.; inv.) *Galbeni împărătești* Monedă austriacă (cu efigia împăratului).

(Sint.; pop.) *Nebun împărătesc* Nebun de legat, foarte nebun.

(Sint.; pop.) *Bețiv împărătesc* Alcoolic.

(Sint.; pop.) *Zi împărătească* Duminică.

ÎMPĂRTĂȘANIE s. f.

(Exp. vb.) A **fi aproape de ceva (sau de cineva) ca turcul de împărtașanie** A fi foarte departe de ceva sau de cineva.

ÎMPĂRȚI *vb.*

(Exp. vb.) **A nu avea ce împărți** (sau **a nu avea nimic de împărțit**) **cu cineva** A nu avea nimic în comun cu cineva.

(Exp. vb.) **A-i împărți cuiva colacul** A vedea pe cineva mort.

ÎMPIEDICA *vb.*

(Exp. vb.) **Împiedică la deal sau despiedică la vale** E un om îndărătnic, face lucrurile pe dos.

(Exp. vb.) **A se împiedica în picioare** A se împletici.

(Exp. vb.) **A i se împiedica (cuiva) limba** A nu putea articula bine sunetele (din cauza beției).

(Exp. vb.) **A se împiedica la vorbă** A gângăvi.

ÎMPINGE *vb.*

(Exp. vb.) **A se împinge cu vorba** A se îndemna.

(Exp. vb.) **A împinge la roată cu cineva** A ajuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A împinge păcatul (sau păcatele, sau dracul, ori mititelul) pe cineva să facă ceva** A face ceva regretabil.

(Exp. vb.) **A împinge bani (cuiva)** A mitui (pe cineva).

ÎMPLINI *vb.*

(Loc. vb.) **A i se împlini cuiva sau a o împlini cu cineva** **1.** A (se) pune capăt unei relații. **2.** A o păți rău cu cineva.

(Exp. vb.) **A (nu)-și împlini somnul** A (nu) dormi suficient.

ÎMPOTRIVĂ *pp., av.*

(Loc. vb.) **A fi (sau a sta, a se pune etc.) împotrivă** **1.** A se împotrivi. **2.** A rezista.

(Loc. vb.) **A zice (sau a răspunde, a vorbi etc.) împotrivă** A contrazice.

ÎMPREJUR *av.*

(Exp. vb.) **Stânga-mprejur** Comandă militară la care persoana căreia i se ordonă face o întoarcere de 180° spre stânga.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) împrejur** A fi aspru cu cineva, cerându-i socoteală.

(Loc. av.) **(De) jur-împrejur** (Din sau) în toate părțile.

(Exp. vb.) **A crește împrejur** (D. plante) A se face tufă.

(Exp. vb.) **A umbla primprejur** A face lucrurile în afara legii, a moralei etc.

(Loc. av.; loc. pp.) **Prin împrejur(ul)** Prin apropiere(a).

(Loc. av.; loc. pp.) **De primprejur(ul)** Din apropiere(a).

(Loc. av.; loc. pp.) **Roată împrejur(ul)** În spațiul înconjurător.

ÎMPROȘCA *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A împrășca cu noroi pe cineva** A calomnia.

(Exp. vb.; înv.) **A împrășca cu bombe** A bombarda.

ÎMPRUMUT *s. n.*

(Sint.) **Împrumut de stat** Operație de atragere în circuitul bugetar a diverselor resurse bănești, care se realizează prin emiterea de obligații.

(Exp. vb.) **A da (sau a lua, a cere) cu împrumut** A împrumuta.

(Exp. a.) **De împrumut** **1.** Care este luat cu împrumut de la cineva. **2.** (Fig.) Imitat.

(Exp. vb.) **A fi ca (sau a părea) de împrumut** A nu i se potrivi ceva cuiva.

ÎMPULĂ *vb.*

(Loc. vb.) **A împuia urechile (sau capul, sufletul) cuiva** **1.** A repeta cuiva ceva la nesfârșit. **2.** A amăgi cu vorba.

ÎMPUNGE *vb.*

(Exp. vb.) **A-l împunge (sau înțepa) orzul (sau ovăzul)** **1.** (D. cal; fig., d. om) A fi neliniștit. **2.** (D. oameni) A-i merge foarte bine cuiva.

(Loc. vb.; pop.) **A (o) împunge (la, rar de) fugă** A fugi repede.

ÎMPUȘCA *vb.*

(Sint.) **Împușcă-n lună** Om îndrăzneț, dar nesocotit.

(Loc. vb.; fam.) **A împușca francul** **1.** A avea o situație materială precară. **2.** A trăi din expediente.

ÎMPUȚINA *vb.*

(Exp. vb.) **A i se împuțina (cuiva) sufletul (sau a se împuțina cu inima)** **1.** A se descuraja. **2.** A se înfricoșa.

ÎNAINȚA *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A înainta în vârstă** A îmbătrâni.

(Exp. vb.; fig.) **A înainta în carieră** A fi avansat.

ÎNAINȚE *vb.*

(Exp. av.) **Mai înainte** **1.** În continuare. **2.** Mai demult. **3.** Mai repede decât altcineva sau altceva.

(Exp. av.) **De mai înainte** De mai demult.

(Exp. av.) **Cu... (mai) înainte sau (mai) înainte cu...** Timp trecut de la întâmplarea de care este vorba.

(Loc. av.) **Înainte vreme** Odinioară.

(Exp. av.) **De azi (sau aici, acum etc.) înainte** De azi (sau aici, acum etc.) încolo.

(Loc. vb.) **A o lua cuiva înainte** A întrece pe cineva. (Exp. vb.) **A ieși înainte** **1.** A fi cel dintâi. **2.** A întâmpina pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A-i da cuiva înainte** A oferi un avantaj.

(Loc. vb.; înv.) **A pune înainte 1.** A aduce o dovadă. **2.** A pretexta.

(Loc. vb.; înv.) **A vedea înainte** A prevedea.

(Loc. vb.; înv.) **A sta înainte cuiva** A se opune.

(Loc. vb.) **A se apleca înainte** A se înclina.

ÎNALT, ~Ă a.

(Sint.; fig.) **Înaltul cerului** Boltă cerească.

(Sint.) **Înaltă fidelitate** Calitate a unor aparate sau sisteme electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore.

ÎNAPOI av.

(Loc. vb.) **A da înapoi 1.** A se retrage. **2.** (Fig.) A ceda. **3.** (Fig.) A fi în regres. **4.** A restitui.

(Loc. vb.) **A veni înapoi** A reveni.

(Loc. vb.) **A se da înapoi (de la ceva)** A se codi.

(Loc. a.) **Rămas înapoi** Retardat.

(Exp. vb.) **A-și lua vorba înapoi 1.** A-și retrage făgăduiala făcută. **2.** A reveni asupra celor spuse, rectificându-le.

ÎNARMA vb.

(Exp. vb.) **A se înarma cu răbdare** A aștepta cu stăpânire de sine desfășurarea faptelor.

(Exp. vb.; fig.) **A înarma cu...** A prevedea cu...

ÎNĂCRI vb.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A i se înăcri cuiva de ceva sau de cineva** A se sătura (de ceva sau de cineva).

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A i (se) înăcri sufletul 1.** A (se) supăra. **2.** A (se) plictisi.

ÎNĂLȚA vb.

(Exp. vb.) **A înălța din umeri (cu umerele)** A strânge din umeri, exprimând neputință, nedumerire, neștiință sau nepăsare.

(Exp. vb.) **A (-și) înălța ochii** A privi în sus (în semn de nesupunere).

(Loc. vb.; înv.) **A se înălța la preț** A se scumpi.

(Loc. vb.) **A înălța glasul** A ridica vocea, tonul, a striga, a țipa.

(Exp. vb.; fig.) **A înălța numele lui Dumnezeu** A slăvi pe Dumnezeu.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) înălța la tron** A fi întronat, a prelua domnia.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) înălța pe cal** A încăleca.

ÎNĂLȚ/ME s. f.

(Exp. vb.; fig.) **A fi la înălțime 1.** A face față unei situații dificile. **2.** A fi foarte bun.

(Exp. vb.; fig.) **A fi la înălțimea (cuiva)** A fi egal valoric cu cineva.

ÎNCĂ av.

(Loc. av.) **Ba încă (sau și încă)** Chiar mai mult decât atât.

(Loc. av.) **Încă (o dată) pe atât(a)** Dublu.

(Loc. av.) **Dar încă (sau încă-mi-te) 1.** (În construcții afirmative) Cu atât mai mult. **2.** (În construcții negative) Cu atât mai puțin.

(Loc. av.) **Încă cum! 1.** Foarte mult. **2.** În mare măsură.

(Loc. av.) **Încă o dată** sau (inv.) **deodată 1.** Din nou. **2.** A doua oară.

(Loc. av.) **Până încă nu...** Înainte de a...

(Loc. av.) **Încă nu... bine** Până a nu... de tot.

ÎNCĂLȚA vb.

(Exp. vb.; pop.) **A se încălța (cu cineva)** A face cunoștință cu o persoană dezagreabilă, de care nu mai poți scăpa.

(Exp. pop.) **A încălța o căsătorie** A face o meza-liață.

(Exp. vb.; înv.) **Încalț-o de aici!** Pleacă!

(Exp. vb.; înv.; arg.) **A încălțat-o** A scăpat din mâna poliției.

ÎNCĂLZI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A-și încălzi măseaua** A consuma o băutură alcoolică.

(Exp. vb.; reg.) **A încălzi pe cineva** A bate pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **Ce-o tot încălzești atâta?** Ce tot întârzi să răspunzi?

ÎNCĂPEA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-și (mai) încăpea în piele sau a nu-l mai încăpea pielea de gras** A fi foarte gras.

(Exp. vb.; fig.) **A nu-și (mai) încăpea în piele sau a nu-l mai încăpea pielea de bucurie, de mândrie sau de fericire** A fi foarte bucuros, mândru sau fericit.

(Exp. vb.; pfm.) **Nu mai încape vorbă (sau mai încape vorbă?)** Este cert.

(Loc. vb.) **A încăpea cu mintea** A înțelege.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-l (mai) încăpea (pe cineva) locul (de bucurie, de veselie etc.)** A fi foarte neastâmpărat sau foarte bucuros.

(Loc. vb.; pfm.) **A încăpea pe mâna (sau mâinile) cuiva** A fi în posesia sau la discreția cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A nu-l încăpea (pe cineva) vremea (sau a nu încăpea cu timpul)** A nu avea timp suficient pentru a face ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i încăpea cuiva strigările** A fi excedat de treburi.

(Exp. vb.; înv.) **Nu-l încape cămașa** Este neliniștit.

ÎNCĂRCA vb.

(Exp. vb.) **A-și încărca stomacul cu...** A mânca prea mult.

(Exp. vb.) **A-și încărca sufletul cu...** A-și împovăra conștiința.

(Exp. vb.; fam.; fig.) **A-și încărca bateriile** A se reface fizic sau psihic, *a se întrema, a se odihni*.

ÎNCEPE vb.

(Exp. vb.; înv.) **A se începe (cu cineva)** A se lua la ceartă cu cineva.

(Exp. vb.) **A începe o bute** A da cep.

(Exp. vb.; înv.) **A începe o lumânare** A aprinde o lumânare.

ÎNCEPERE s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A face începere** A porni o activitate.

(Loc. av.) **Cu începere de (sau din)** Începând de... (sau din..., de la...).

ÎNCEPUT s. n.

(Sint.) *Un început de... sau începuturi de...* Inițială și prime încercări în derularea unei acțiuni.

(Exp. vb.) **A avea începuturi bune** A avea o pregătire bună.

(Loc. a.; Bis.; înv.) **Fără de-nceput** (D. divinitate) Nenăscut și nemuritor.

(Loc. av.; înv.) **De sus și de-nceput** Mai înainte de toate.

(Exp. av.) **De la început sau pe la, întru ori dintru început** În (sau din) momentul inițial.

ÎNCET, ~EATĂ a.

(Exp. vb.; exclamativ) **Încet! Încet, domnule!** Nu te înfuria.

(Loc. av.) **Încet-încet sau cu încetul, cu încetul ori încetul cu încetul, (în.) pre încet(ul) sau pre-ncet (-încet), ori pri-ncet(ul), sau pe încetul** Treptat și cu mare atenție.

ÎNCETA vb.

(Exp. vb.) **A înceta din viață** A muri.

(Exp. vb.) **A înceta din gură** A tăcea.

(Exp. vb.) **A înceta de la ceva** A nu mai persevera.

(Exp. vb.) **A înceta de a vedea** A-și pierde vederea.

ÎNCETIȘOR, ~OARĂ a.

(Exp. vb.) **A lua pe cineva cu încetul** A lua pe cineva cu blândețe, cu tact, cu binișorul.

(Loc. vb.) **A o lua cu încetul** A nu se grăbi.

ÎNCHEGA vb.

(Exp. a.) **De încheagă apele (sau apa)** (D. meșteri) **1.** Neîntrecut. **2.** (D. meșteri; ir.) Nepriceput. **3.** (D. mincinoși) Celebru. **4.** (D. mincinoși) Neconvingător, care denaturează total realitatea. **5.** (D. șmecheri) Care păcălește pe oricine.

ÎNCHEIA vb.

(Exp. vb.) **A-și încheia zilele sau viața (undeva)** A-și petrece ultima perioadă din viață într-un anumit loc.

(Exp. vb.; reg.) **S-a încheiat bobocul** Gata, nu mai merge!

(Exp. vb.; reg.) **A i se încheia (calea în) codru 1.** A nu mai avea nicio posibilitate. **2.** A se termina cu plăcerile.

(Exp. vb.; arg.) **A încheia afacerea** A da o spargere.

(Exp. vb.) **A încheiat-o (cu...)** A renunțat (la...).

(Exp. vb.; fig.) **A-și încheia catastihul** A i se înfunda (cuiva).

(Exp. vb.) **A încheia pace** A semna un tratat care face să înceteze ostilitățile.

ÎNCHEIERE s. f.

(Exp. vb.) **A face o încheiere** A trage o concluzie.

(Sint.; jur.) **Încheiere judecătorească** Act al instanței judecătorești în care sunt consemnate dispozițiile luate de aceasta în cursul procesului.

ÎNCH/DE vb.

(Exp. vb.) **A închide gura 1.** A împreuna buzele una de alta. **2.** A nu mai vorbi.

(Exp. vb.) **A închide gura cuiva 1.** A face pe cineva să tacă. **2.** (Fig.) A pune capăt protestelor sau obiecțiilor cuiva.

(Exp. vb.) **A i se închide cuiva glasul** A amuți.

(Exp. vb.) **A-și închide urechile 1.** A-și astupa urechile pentru a nu auzi ceva. **2.** (Fig.) A nu voi să asculte ceva sau de cineva.

(Exp. vb.) **A închide ochii 1.** (Fig.) A se face că nu observă. **2.** (Fig.) A trece cu vederea. **3.** (Fig.) A muri.

(Exp. vb.) **A închide ochii pentru totdeauna** A muri.

(Exp. vb.) **A închide un ochi 1.** A se face că nu vede ceva. **2.** A face semn.

(Exp. vb.) **A nu închide ochii sau un ochi (toată noaptea)** A nu putea dormi.

(Exp. vb.) **A i se închide cuiva ochii (de somn)** **1.** A-i fi foarte somn. **2.** (Fig.) A fi foarte obosit.

(Exp. vb.) **A închide cuiva ochii** A fi lângă cineva în momentul morții.

(Exp. vb.) **A închide mâna** A strânge degetele, făcând mâna pumn.

(Exp. vb.) **A închide paranteza 1.** A pune, în scris, partea a doua a parantezei la locul convenit. **2.** (Fig.) A încheia o digresiune făcută în timpul unei comunicări.

(Exp. vb.) **A-și închide porțile** (D. o instituție) A-și înceta activitatea.

(Exp. vb.) **A închide taraba 1.** (D. un negustor) **A înceta comerțul. 2.** (P. ex.) A da faliment.

(Exp. vb.) **A i se închide cuiva cărările 1.** A nu mai avea nicio soluție de a rezolva o problemă. **2.** A nu mai putea face nimic.

(Exp. vb.) **A (se) închide urna A (se) termina, con-**
form legislației în vigoare, timpul în care cetățenii
și pot exercita dreptul la vot.

(Exp. vb.) **A i se închide părul cuiva A căpăta o**
nuanță mai închisă.

(Exp. vb.; Jur.) **A închide un dosar A opri corecta-**
rea într-un proces.

ÎNCHINA vb.

(Exp. vb.) **A se închina pântecului A fi gurmand.**

(Exp. vb.) **A se închina dracului A se devota prac-**
ticilor necreștine.

(Exp. vb.) **A închina pe cineva dracului A se**
dezinteresa de cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A închina cuiva o cetate A preda o**
cetate invadatorilor.

(Exp. vb.) **A închina cuiva o țară sau cheile țării**
A face declarații de supunere în numele țării.

(Exp. vb.) **A închina armele sau steagul A capitula.**

(Exp. vb.; fig.) **A închina steagul A muri.**

(Exp. vb.; inv.) **Mă închin de sănătate** Transmite
cuiva salutări.

(Exp. vb.; inv.) **A închina o mănăstire A subor-**
dona o mănăstire altei mănăstiri sau unei patriarhii.

ÎNCHIPUIRE s. f.

(Exp. vb.; inv.) **A-și face închipuire A-și imagina.**

(Exp. vb.) **A-și face închipuiri A intra la griji sau**
la bănuielei.

(Exp. a.) **O închipuire de... 1.** Un fel de... **2.** Ceva
asemănător cu...

ÎNCHIS, ~Ă a.

(Exp. vb.) **Se joacă cu casa închisă** (D. un spec-
tacol) S-au vândut toate biletele cu multă vreme
înainte.

(Exp. vb.) **A face un lucru cu ochii închiși 1.** A face
un lucru ușor, fără dificultate. **2.** A face un lucru
fără o cercetare prealabilă.

(Exp. av.) **Cu ochii închiși 1.** Fără dificultate. **2.** Fără
o cercetare prealabilă.

(Exp. vb.) **A se desfășura sau a se ține cu ușile**
închise (D. ședințe, adunări etc.) A se desfășura fără
participarea unor persoane din afară.

(Exp. av.) **Cu ușile închise** (D. ședințe, adunări) Fără
participarea unor persoane străine de organizația,
societatea etc. respective.

(Sint.) **Vocală închisă** Vocală în timpul articulării
căreia canalul fonator este strâmtat, limba fiind mai
apropiată de cerul gurii decât în timpul articulării
unei vocale deschise.

(Sint.) **Silabă închisă** Silabă terminată în con-
soană.

ÎNCLEȘTA vb.

(Exp. vb.) **A i se încleșta (cuiva) fălcile (sau gura)**
1. A i se înțepeni cuiva maxilarele. **2.** (P. ex.) A nu
mai putea vorbi, a amuți.

ÎNCOACE av.

(Loc. av.) **Încoace și încolo** Dintr-o parte în alta.

(Exp. vb.) **A avea pe vino-ncoace A avea putere de**
atracție.

(Exp. vb.) **Ce mai încoace (și) încolo 1.** E inutilă
orice discuție. **2.** Nu avem altă alternativă.

(Exp. av.) **De... încoace** Din momentul acela până...

ÎNCOLO av.

(Exp. av.) **Mai încolo 1.** Mai departe. **2.** Mai târziu.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla (sau a duce) încolo și**
încoace ori încolo... încoa A umbla (sau a duce)
dintr-o parte în alta.

(Exp. vb.; pfm.) **A căuta încolo, a căuta pe dincolo**
A căuta în toate părțile.

(Loc. vb.; pop.) **A lua pe cineva încolo A râde de**
cineva.

(Loc. vb.; pfm.) **A lăsa (sau a da) pe cineva încolo**
A ignora.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce până (mai) încolo A se**
duce destul de aproape.

(Exp. vb.; pfm.) **Fugi încolo! 1.** Nu mai spune flea-
curi! **2.** Nu te cred.

(Loc. av.; pfm.) **De aici (sau de acu(m) ori de astăzi,**
ori de atunci) încolo 1. Începând din acest moment
(sau de azi, sau de atunci). **2.** După aceea.

ÎNCOLȚI vb.

(Exp. vb.; fig.) **A-i încolți (ceva) în minte A-i veni**
o idee.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A-l încolți (pe cineva) nevoile**
A-l copleși nevoile.

ÎNCORNORAT, ~Ă a.

(Loc. vb.; pop.) **A o face prea încornorată A spune**
ceva de necrezut.

(Exp. vb.; pop.) **A spune una încornorată A exa-**
gera.

(Sint.; pop.) **Minciună încornorată** Minciună mare.

ÎNCOTRO av.

(Loc. av.; loc. cj.) **Ori încotro** Indiferent în ce di-
recție, oriunde.

(Exp. vb.) **Care (sau cine) încotro (poate) 1.** În toate direcțiile. **2.** Care pe unde poate.

(Exp. vb.) **A nu mai avea încotro 1.** A nu mai avea nicio posibilitate. **2.** A nu avea altă scăpare. **3.** A nu găsi altă soluție. **4.** A fi constrâns să... **5.** A nu avea altceva (decât...).

(Exp. vb.) **N-ai încontro 1.** Nici că se poate! **2.** Nici vorbă! **3.** Vorba vine!

ÎNCREDERE s. f.

(Loc. a.) **De (mare) încredere 1.** Care se bazează exclusiv pe cinstea, capacitatea cuiva. **2.** Pentru care e necesară o mare încredere. **3.** Căruia i se acordă o mare încredere.

(Sint.) *Post de (mare) încredere* Post care se încredințează numai persoanelor sigure.

(Exp. vb.) **A da vot de încredere** A aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern.

(Sint.) *Abuz de încredere* Înșelăciune care constă din însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare.

(Loc. av.) **Pe încredere 1.** Fără o verificare prealabilă, fără dovezi, doar în baza încrederii în cineva. **2.** Fără acte, prin acord verbal.

(Sint.) *Om (sau persoană) de (mare) încredere 1.* Persoană pe a cărei cinste, discreție, fidelitate se poate conta. **2.** Persoană care este capabilă să ducă la îndeplinire sarcini importante sau chestiuni, secrete delicate.

(Sint.) *Casă (sau magazin) de încredere* Magazin (sau casă de comerț) unde se vând numai lucruri de calitate bună.

(Exp. vb.) **A pune chestiunea de încredere** A cere deputaților să-și precizeze în anumite împrejurări, prin vot, atitudinea față de politica guvernului.

(Exp. vb.) **A inspira (sau a insufla cuiva) încredere 1.** (D. oameni) A dovedi (cuiva) că se poate conta pe el (ea). **2.** (D. lucruri, produse etc.) A lăsa impresia unei bune calități.

ÎNCROPI vb.

(Loc. vb.; pop.) **A-și încropi traiul** A-și îmbunătăți traiul cu mijloace puține.

(Loc. vb.; pop.) **A încropi din tei curmei 1.** A strânge cu țărâita. **2.** A realiza ceva din ecomomii.

ÎNCRUCIȘA vb.

(Exp. vb.) **A-și încrucia brațele 1.** A sta inactiv (în semn de protest). **2.** A avea o atitudine de indiferență.

(Exp. vb.) **A încrucia săbiile 1.** A se duela. **2.** (P. ex.) A începe lupta.

(Exp. vb.) **A-și încrucia privirile** A se privi unul pe celălalt.

ÎNCRUCIȘAT, -Ă a.

(Sint.; Mil.) *Foc încruciat* Foc deschis asupra inamicului din două părți.

(Sint.) *Cuvinte încruciate* Rebus.

(Exp. vb.) **A sta, a șede etc. cu brațele (sau cu mâinile) încruciate 1.** A sta în inactivitate. **2.** A nu face nimic. **3.** A fi indiferent. **4.** A nu interveni.

ÎNCURĂ vb.

(Loc. vb.) **A-și încura caii** A alerga. (Fig.) A-și face mendrele.

(Loc. vb.) **A se încura măgarii** (D. adulți) A se juca asemenea unor copii.

ÎNCURCA vb.

(Exp. vb.) **A i se încurca zilele cuiva sau a încurca lumea 1.** A fi inutil. **2.** A stânjeni pe cei din jur. **3.** A fi foarte neîndemânat.

(Exp. vb.; fam.) **A i se încurca cuiva limba** A i se împletici limba din cauza beției, a unei emoții etc.

(Exp. vb.) **Se încurcă lucrurile sau ițele** Se complică lucrurile.

(Exp. vb.) **A încurca vorba 1.** A vorbi confuz pentru a ascunde adevărul. **2.** A da răspunsuri evazive.

(Loc. vb.) **A o încurca 1.** A duce o viață chinuită.

2. (D. animale) A trăi. **3.** A crea (intenționat) o situație ambiguă, confuză. **4.** A face un lucru de mântuială.

5. A nu fi clar în ceea ce spune. **6.** A da de necaz. (Loc. vb.) **Nu se încurcă 1.** Nu se lasă. **2.** Nu glumește. **3.** Nu-și pierde vremea.

(Exp. vb.; fig.) **A i se încurca (cuiva) potecile 1.** A se rătăci. **2.** A da de belea.

(Exp. vb.) **A încurca cuvinte 1.** A îngăima cuvinte, a bolborosi din cauza perplexității. **2.** A minți.

ÎNCURCAT, -Ă a.

(Loc. vb.) **A o lăsa încurcată 1.** A lăsa o problemă nelămurită. **2.** A renunța la rezolvarea unei probleme.

ÎNCURCĂTURĂ s. f.

(Sint.; Med.; pop.) *Încurcătură de mațe* Ocluzie intestinală.

(Exp. av.) **Din încurcătură în împleticire** Dintr-o situație rea în alta și mai rea, *din lac în puț*.

(Exp. vb.) **A pune pe cineva în încurcătură** A pune pe cineva într-o situație din care nu mai știe cum să iasă.

ÎNDATĂ av.

(Loc. av.; înv.) **Îndată..., îndată 1.** Când..., când. **2.** Uneori..., alteori.

(Loc. av.) **De îndată** Numai decît.

(Loc. cj.) **(De) îndată ce** 1. Imediat ce. 2. După ce.
3. Când.
 (Loc. av.; reg.) **Îndata mare** 1. În cea mai mare grabă. 2. Pe loc.
ÎNDĂRĂȚ av.
 (Loc. av.) **(De-a) îndăratele(a)** 1. Cu spatele înainte. 2. Pe dos.
 (Loc. vb.) **A (se) da îndărăt** 1. A se retrage. 2. A ceda. 3. (Fig.) A regresa.
 (Loc. vb.) **A da (ceva) îndărăt** A înapoia.
 (Loc. vb.; îvp.) **A da pe cineva îndărăt** A retrograda.
 (Loc. vb.; înv.; ir.) **A grăi îndărăt** A vorbi cu ironie.
 (Loc. a.; loc. av.; înv.) **De îndărăt** Din spate.
ÎNDEMÂNĂ av.
 (Loc. av.) **La îndemână** 1. Accesibil. 2. Ușor de folosit sau de obținut. 3. În imediata apropiere.
 (Loc. pp.) **La îndemâna...** La dispoziția...
 (Loc. vb.; înv.) **A-i face cuiva îndemână** A-i ușura munca.
 (Loc. vb.) **A nu-i fi cuiva îndemână** A nu se simți în largul său.
 (Loc. vb.; înv.) **A da sau a sta îndemână** A se ivi o ocazie favorabilă.
ÎNDEMÎNĂ s. n.
 (Loc. pp.) **Din (sau la, prin) îndemnul...** 1. Îndemnat de... 2. La stăruința...
ÎNDEPLINIRE s. f.
 (Loc. av.; înv.) **Întru toată îndeplinirea** 1. Cu totul. 2. Pretutindeni. 3. Cu desăvârșire.
 (Sint.; i. uz) **Îndeplinirea planului de muncă** Efectuare a planului de muncă la data fixată pentru aceasta.
 (Loc. vb.) **A duce la sau (întru) îndeplinire** A pune în aplicare, a executa.
ÎNDESA vb.
 (Exp. pop.) **A-și îndesa căciula pe urechi** 1. A se arăta nepăsător. 2. A se preface că nu știe despre ce e vorba.
ÎNDESAT, ~Ă a.
 (Loc. av.; pfm.) **Cu vârf și îndesat** Din belșug, cu prisosință.
 (Loc. av.; pop.) **Pe îndesate** Apăsat.
ÎNDOIALĂ s. f.
 (Loc. av.) **Cu îndoială** Nesigur.
 (Loc. av.) **Fără îndoială** Negreșit.
 (Loc. av.) **În îndoială** Nesigur.
 (Loc. vb.) **A avea îndoială sau îndoieli** A nu fi sigur.

(Loc. vb.) **A cădea la îndoială** A nu fi sigur.
 (Loc. vb.) **A sta la îndoială** A ezita.
 (Loc. vb.) **A pune la îndoială** A nu se încrede în cineva sau ceva.
 (Loc. vb.) **A (nu) rămâne îndoială că...** A (nu) fi sigur că...
 (Loc. vb.) **A trage la îndoială** 1. A se îndoii. 2. A bănuși.
ÎNDOIT¹ s. n.
 (Loc. av.; înv.) **Fără îndoii** Cu certitudine.
 (Loc. a.; înv.) **De îndoii** Care se poate îndoii ușor.
 (Loc. a.; înv.) **De neîndoii** Cert.
ÎNDOIT², ~Ă a.
 (Sint.) **Înimă îndoită** 1. Nehotărâre. 2. Nesiguranță.
 (Loc. av.; reg.) **Cu inima îndoită** 1. Nesigur. 2. Îndurerat.
ÎNDRĂCIT², ~Ă a.
 (Exp. vb.) **A-i fi cuiva osul îndrăcit** 1. A fi un om foarte rău. 2. A fi foarte șmecher.
ÎNDRĂZNEALĂ s. f.
 (Loc. av.) **Cu îndrăzneală** 1. Cu curaj. 2. Cu obraznicie. 3. Pe față, deschis.
ÎNDREPTA vb.
 (Exp. vb.) **A se îndrepta ca un băț** (D. oameni) A lua o ținută dreaptă.
 (Exp. vb.; fig.) **A îndrepta (cuiva) spatele** A bate (pe cineva).
 (Exp. vb.; înv.) **A se îndrepta de păcat** A se mântui de păcate.
 (Exp. vb.) **A-și îndrepta ochii (sau privirile) asupra cuiva** sau **a ceva** A se uita la cineva sau la ceva.
 (Exp. vb.) **A-și îndrepta pașii** A porni într-o anumite direcție.
 (Exp. vb.) **A-și îndrepta gândul asupra cuiva** sau **a ceva** A se gândi la cineva sau la ceva.
ÎNDRUGA vb.
 (Exp. vb.) **A îndruga (la) verzi și uscate** sau **cai verzi pe pereți** sau **ca la moară** sau **moși pe groși** A înșira multe fleacuri sau minciuni.
ÎNDULCI vb.
 (Exp. vb.) **A se îndulci la ceva** A descoperi un lucru bun și a-l căuta mereu, *a se deda la...*
ÎNDURARE s. f.
 (Exp. vb.; înv.) **A avea îndurare cu cineva** A avea milă, *a se milostivi*.
 (Sint.; înv.) **Îndurarea ta** sau **voastră** Termen de politețe cu care se adresa cineva unei persoane de rang înalt.

ÎNECA *vb.*

(Exp. vb.) **A se îneca în vorbă** A se încurca în timp ce vorbește.

(Exp. vb.) **A-și îneca sufletul** A bea foarte mult.

(Exp. vb.; ir.) **A i se îneca cuiva corăbiile** A fi trist (fără motiv).

(Exp. vb.) **A se îneca (ca țiganul) la mal** A suferi un eșec în ultimul moment.

ÎNF/GE *vb.*

(Exp. vb.; inv.) **A înfige corturile (tabăra sau șederele) undeva** A se instala într-un loc.

(Exp. vb.) **A se înfige undeva** (D. oameni) A sta neclintit.

(Exp. vb.) **A se înfige la ceva 1.** A se apuca de ceva fără dreptul sau pricepera necesară. **2.** A stăruii într-o acțiune.

(Exp. vb.) **A înfige mâna sau mâinile (în ceva) 1.** A apuca ceva cu putere. **2.** A-și însuși ceva (fără a avea dreptul).

ÎNFLORI *vb.*

(Exp. av.; fig.) **Unde înflorește tămâia (sau pipurul)** Foarte departe.

ÎNFRÂNT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; inv.; fig.) **Cu inima înfrântă 1.** Zdrobit. **2.** Smerit.

ÎNFRUPTA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A se înfrupta din oala cu smântână** A face o greșeală greu de scuzat.

ÎNFUNDA *vb.*

(Exp. vb.) **A-i înfunda (cuiva) gura** A reduce pe cineva la tăcere.

(Exp. vb.) **A înfunda pușcăria (sau ocna, temnița)** A fi condamnat la ani grei de închisoare.

(Loc. vb.) **A i se înfunda (cuiva) 1.** A se afla într-o situație fără ieșire. **2.** A o păți.

(Exp. vb.) **A-l înfunda râsul (pe cineva)** A izbucni în râs.

ÎNGĂDUINȚĂ *s. f.*

(Loc. av.; loc. a.) **Cu îngăduință** (În mod) îngăduitor.

ÎNGÂNA *vb.*

(Exp. vb.) **A se îngâna ziua cu noaptea 1.** A se ivi zorile. **2.** A începe să se însereze.

(Exp. vb.) **A se îngâna zorile (sau zorii)** A se lumina de ziua.

ÎNGENUNCHEA *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A îngenunchea cu desăvârșire** A rămâne fără nimic.

ÎNGER *s. m.*

(Sint.) **Înger păzitor 1.** (Bis.) Înger protector dat fiecărui om la botez. **2.** (Fig.) Persoană care veghează asupra cuiva, care are grijă de sănătatea și viața cuiva.

(Sint.; dep.) **Înger de baltă** Diavol.

(Exp. a.) **Ca îngerii** Ascultător.

(Loc. a.) **Tare de înger 1.** Care nu se lasă ușor intimidat sau înduioșat. **2.** Rezistent. **3.** Curajos.

(Loc. a.) **Slab de înger 1.** Lipsit de voință. **2.** Care se descurajează ușor. **3.** Timid. **4.** Fricos.

ÎNGHEȚA *vb.*

(Exp. vb.) **A-i îngheța cuiva inima (sau sângele în vine)** A fi paralizat de teamă.

(Loc. vb.) **A îngheța bocnă 1.** (D. ființe) A fi cuprins puternic de frig. **2.** (D. obiecte) A fi întărit prin transformarea în gheață a lichidului conținut.

ÎNGHEȚARE *s. f.*

(Sint.) **Înghețarea salariilor (sau a prețurilor)** Măsură economică de menținere neschimbată a salariilor sau a prețurilor pentru a limita inflația.

(Sint.) **Înghețarea anului școlar (universitar)** Oprire a activității didactice fără a încheia situația școlară a elevilor, studenților.

ÎNGHIȚI *vb.*

(Exp. vb.) **Înghite călți!** E un escroc.

(Exp. vb.) **A înghiți hapul (gălușca, gutuia) 1.** A suporta o neplăcere fără să crâcnească. **2.** A fi păcălit de cineva.

(Exp. vb.; arg.) **A înghiți găluște** A plânge cu sughituri.

(Exp. vb.) **A înghiți în sec (sau în gol sau uscat) 1.** A înghiți doar gândindu-se la mâncare sau la băutura. **2.** (Fig.) A nu se putea împărtași din ceva la care poștește.

(Exp. vb.) **A înghiți (cu) noduri 1.** A mânca cu greutate, de supărare. **2.** A suporta cu neceaz o durere, o umilință etc.

(Exp. vb.) **A înghiți rău (sau strâmb ori pe stearpa)** A se îneca.

(Exp. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) să înghită (pe cineva) de bucurie** A-și manifesta o mare bucurie, afecțiune etc.

(Exp. vb.; fam.) **A înghiți pe cineva din ochi sau cu ochii** A nu se mai sătura privind pe cineva.

(Exp. vb.) **A nu (putea) înghiți (pe cineva) 1.** A nu putea suferi pe cineva. **2.** A avea păreri proaste despre cineva. **3.** A nu adopta principiile cuiva. **4.** A nu admite să i se impună ceva.

(Exp. vb.) **L-a înghițit pământul** (sau **mormântul**) **1.** A murit. **2.** A dispărut.

(Exp. vb.) **A-și înghiți lacrimile** (sau **plânsul**) **1.** A-și stăpâni plânsul. **2.** A reprima izbucnirea unui sentiment.

(Exp. vb.) **A-și înghiți necazul sau amarul** A îndura un necaz, o durere.

(Exp. vb.) **Înghite Agachi!** **1.** A face un lucru silit. **2.** A fi nevoit să rabzi ironiile altuia.

(Loc. vb.) **A o înghiți** A rămâne păcălit.

ÎNGLODA vb.

(Exp. vb.; fig.) **A se îngloba în datorii** A face multe datorii, fără a le mai putea plăti.

ÎNGRĂȘA vb.

(Exp. vb.) **A îngrașa porcul în ajun** A încerca să facă ceva serios în ultimul moment.

ÎNGRIJ/RE s. f.

(Sint.) *Personal de îngrijire* **1.** Personal care se ocupă cu curățenia într-o instituție. **2.** Personal medical cu calificare medie dintr-un spital.

(Exp. vb.) **A da primele îngrijiri** A da primul ajutor unui accidentat, unui bolnav etc.

ÎNGROPA vb.

(Exp. vb.; arg.) **Așa să mă îngropi!** Mă jur că e adevărat!

(Exp. vb.; liv.) **A îngropa securea războiului** A înceta dușmănia sau ostilitățile.

ÎNGROȘA vb.

(Exp. vb.; fig.) **Se îngroșă gluma** (sau **lucrul, treaba**) Situația ia o întorsătură neplăcută, îngrijorătoare.

(Exp. vb.) **A îngroșa rândurile** A-și spori numărul.

(Exp. vb.) **A (i se) îngroșa (cuiva) obrazul** **1.** A răbda insulte, neajunsuri. **2.** A se face că nu știe faptul că un lucru este altfel decât ar trebui. **3.** A se face obraznic.

ÎNGROȘAT, -Ă a.

(Exp. vb.) **A rămâne cu buzele îngroșate** A fi păcălit.

ÎNGURGA vb.

(Exp. vb.) **Se îngurgă două străiți goale** Doi săraci se căsătoresc.

ÎNHĂMA vb.

(Exp. vb.; fig.) **A se înhăma la treabă** A (se) angaja în realizarea unui lucru care necesită eforturi stăruitoare.

(Exp. vb.; reg.) **A se înhăma după...** A prigni pe cineva.

ÎNMULA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A (i se) înmuia (cuiva) inima** A (se) înduioșa.

(Exp. vb.; fig.) **A se înmuia gerul** A se domoli, a fi mai puțin aspru.

ÎNNĂDI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla înnădind teie putrede** (sau **a înnădi din tei curmei**) A o duce greu.

(Exp. vb.; pfm.) **A se înnădi la vorbă** A se antrena la vorbă.

(Exp. vb.; pfm.) **A se înnădi la cașcaval** A se obrăznic.

ÎNNEBUNI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **Nu mă înnebuni!** **1.** Mă mir de cele auzite. **2.** Lasă-mă în pace!

(Exp. vb.) **A înnebuni după cineva** (sau **după ceva**) A-i plăcea cuiva foarte mult cineva (sau ceva).

ÎNNEGRI vb.

(Exp. vb.; fam.) **A înnegri hârtia** A scrie.

ÎNNODA vb.

(Exp. vb.) **A se înnoda la vorbă** A se porni la vorbă.

(Exp. vb.) **A se înnoda la ceartă** A începe cearta.

(Exp. vb.) **A i se înnoda cuiva tusea-n gât** A-l apuca tusea. **1. vt.** (Fig) A agonisi. **2. vt.** A lega fixând cu un nod.

(Exp. vb.) **A se înnoda cu cineva** A începe o relație de dragoste cu cineva.

ÎNOT s. n.

(Loc. av.) **De-a înotul** Înotând.

(Loc. vb.; îvp.) **A o da** (sau **a se da** sau **a-și da calul**)

înot A trece o apă înot.

ÎNOTA vb.

(Exp. vb.; fig.) **A înota în bani** A fi bogat.

(Exp. vb.; fig.) **A înota împotriva curentului** A face ceva cu dificultate, biruind împotrivirea celor din jur.

ÎNSĂMBRAT s. n.

(Sint.) *Însămbratul oilor* Adunarea mai multor turme pentru a obține o producție mai mare.

(Sint.) *Însămbratul la plug* Înțelegere între doi gospodari de a-și ara pământurile împreună, cu vitele amândurora.

ÎNSCR/E vb.

(Loc. vb.; Jur.) **A se înscrie în fals** A susține în fața unei instanțe judiciare că dovada scrisă adusă de partea adversă este falsă.

ÎNSEMNA *vb.*

(Loc. vb.) **A însemna cu fierul roșu** A înfiera.

ÎNSOȚIRE *s. f.*

(Loc. vb.; nob.) **A lua întru însoțire** A se căsători.

ÎNSURA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A se însura cu caș la gură** (sau cu **buricul neuscat**) A se însura prea tânăr.

ÎNȘELA *vb.*

(Exp. vb.) **A înșela așteptările** A dezamăgi.

(Exp. vb.) **Dacă nu mă înșel** Nu sunt sigur de cele susținute.

ÎNȘIRA *vb.*

(Exp. vb.) **Înșiră-te mărgărite** Basmul continuă.

(Exp. vb.) **A înșira moși pe groși** (sau **a înșira la gogoși ori verzi și uscate; multe și mărunte; de pe apa Dunării**; rar, **mărgăritare**) **1.** A spune tot felul de lucruri fără importanță și fără o succesiune logică, a pălăvrăgi. **2.** A spune lucruri neadevărate, fantezii sau minciuni.

ÎNȘURUBA *vb.*

(Exp. vb.) **A înșuruba pe cineva împotriva altuia** A ațâța pe cineva împotriva cuiva.

(Exp. vb.) **A (nu) se înșuruba la treabă** A (nu) se apuca serios de treabă.

ÎNTĂI(UL), ÎNTĂIA *nr. ord.*

(Loc. av.) **Întăia vreme** (sau **oară, dată**) Anterior.
(Exp. vb.; inv.) **A fi întâiul la jocul de cărți** A fi în mână.

(Sint.; inv.) **Zi întâilea** Prima zi a lunii.

(Sint.) **Întăiul născut** Cel mai mare dintre fii.

(Sint.; Bis.) **Întăia venire** sau **întăiul venit** Prima venire a Mântuitorului.

(Sint.) **Întăiul venit** Cel care ajunge primul undeva.
(Loc. av.) **Dintru întâi** **1.** De la început. **2.** Înainte de toate.

(Loc. av.) **Întâi și întâi** sau **mai întâi și mai întâi** În primul rând.

(Loc. av.) **Mai întâi de...** Mai înainte de...

(Loc. av.) **(Pentru) întâia dată** (sau **oară**) La început.

ÎNTĂIETATE *s. f.*

(Loc. vb.) **A avea** (sau **a da**) **întăietate** A avea (sau da) prioritate.

ÎNTÂMPINARE *s. f.*

(Exp. vb.) **A ieși** sau **a veni în** (sau **întru**) **întâmpinarea cuiva** A întâmpina.

ÎNTÂMPPLARE *s. f.*

(Loc. av.) **Din întâmplare** Incidental.

(Loc. av.) **La întâmplare** sau **în voia întâmplării** **1.** În voia sorții. **2.** La nimereală.

(Loc. av.; pop.) **La toată întâmplarea** În orice caz.

(Loc. av.; pop.) **De o** (sau **pentru orice**) **întâmplare** Pentru orice eventualitate.

ÎNTÂRZIERE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu întârziere** Mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut.

(Loc. av.) **Fără întârziere** Imediat.

(Loc. a.) **În întârziere** Care a depășit termenul fixat.

(Exp. vb.) **A fi în întârziere** A fi rămas în urmă.

(Loc. vb.; Jur.) **A pune în întârziere** A trimite o înștiințare sau o somație expresă, cu scopul ca destinatarul să nu poată invoca în apărare faptul de a fi fost în necunoștință de cauză.

(Exp. vb.) **A exploda cu întârziere** (D. bombe) A exploda la un anumit interval de timp după momentul amorsării.

ÎNTINDE *vb.*

(Exp. vb.) **A întinde coarda** A împinge lucrurile la extrem.

(Exp. vb.) **A întinde (cuiva) o cursă** (sau **lațul, un laț**) **1.** A pregăti o cursă, un laț pentru a prinde un animal. **2.** (Fig.) A pregăti cuiva o înșelătorie.

(Exp. vb.) **A întinde undița** **1.** A lăsa undița la apă. **2.** (Fig.) A momi. **3.** (Fig.) A înșela.

(Exp. vb.) **A întinde la jug** A munci din greu.

(Exp. vb.) **A întinde mâna** (sau **o mână**) **1.** A indica ceva orientând brațul în acea direcție. **2.** (Fig.) A cerși.

(Exp. vb.) **A întinde (cuiva) mâna** (sau **măinile**) **1.** A-i strânge cuiva mâna în semn de recunoștință.

2. (Fig.) A veni în ajutorul cuiva.

(Exp. vb.) **A întinde cuiva o mână de ajutor** (sau **mână bună**) A ajuta pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A întinde înainte** (D. cal) A-și îndrepta urechile înainte.

(Exp. vb.) **A întinde pasul** A merge cu pași mari și grăbiți.

(Exp. vb.) **A o întinde (la drum)** **1.** A pleca repede la drum. **2.** (Fig.) A o șterge.

(Exp. vb.) **A o întinde (la fugă)** A o lua la fugă.

(Exp. vb.) **A se întinde după ceva** **1.** A fi lipsit de ceva. **2.** A avea mare nevoie de un lucru fără a avea însă mijloacele necesare pentru a-l obține.

(Exp. vb.; fig.) **A se întinde la cașcaval** **1.** A avea prea multe pretenții. **2.** A deveni obraznic, necuviincios.

(Exp. vb.) **A se întinde cu cineva** A avea relații cu o persoană controversată.

- (Exp. vb.; înv.) **A întinde pedeapsa asupra cuiva** A pedepsi pe cineva.
- (Exp. vb.) **A întinde (pe cineva) de mâneacă 1.** A se ține scai de cineva. **2.** A ruga insistent pe cineva.
- (Exp. vb.) **A se întinde cu vorba sau la vorbă (la sfat, la cuvinte)** sau **a întinde vorba 1.** A prelungi discuția, vorbind mai mult decât trebuie. **2.** A se întinde la taifas.
- (Exp. vb.) **A întinde rufele** A pune rufele la uscat pe o frânghie.
- (Exp. vb.) **A întinde cortul** A instala un cort.
- (Exp. vb.) **A întinde cărțile** A desfășura cărțile de joc pe masă pentru a ghici.
- (Loc. vb.) **A întinde masa sau masă (mare) 1.** A pune masa. **2.** A da o masă pentru mulți oaspeți.
- (Loc. vb.; reg.) **A întinde praznic** A da mâncare de pomană pentru morți.
- (Exp. vb.) **A se întinde ca o pomană țigănească 1.** A se extinde pe un spațiu mai mare decât ar fi necesar. **2.** A dura prea mult timp.
- (Exp. vb.) **A întinde hora** A forma o horă.
- (Exp. vb.; înv.) **A întinde cu privirea** A putea vedea până la o anumită distanță.
- ÎNȚINS, ~Ă a.**
- (Exp. av.; fig.) **Cu brațe(le) întinse** Cu mare dragoste.
- (Exp. av.) **Cu pânzele întinse** (D. ambarcațiuni) Cu pânzele desfășurate.
- (Sint.) **Masă întinsă** Masă pusă pentru mâncare.
- (Loc. av.) **Pe scară întinsă** În proporții foarte mari.
- (Exp. vb.) **Vedea-te-aș întins** Vedea-te-aș mort.
- ÎNTOARCE vb.**
- (Exp. vb.) **A se întoarce într-un călcâi 1.** A se învărti pe loc, sprijinit într-un călcâi. **2.** (Fig.) A face un lucru repede.
- (Exp. vb.) **A întoarce șurubul (cuiva)** A umbla cu înșelătorii sau minciuni.
- (Exp. vb.) **A o întoarce pe (sau la) șurub** A-și schimba atitudinea pentru a ieși dintr-o încurcătură.
- (Exp. vb.) **A o întoarce la viclenie (sau șiretlic)** sau **a întoarce vreun viclesug** A recurge la șiretlicuri.
- (Exp. vb.) **A întoarce sau a învărti negoțul sau comerțul** A face afaceri comerciale.
- (Exp. vb.) **A întoarce cheia în broască** (A încuia sau) a descuia ușa.
- (Loc. vb.; reg.) **A întoarce dulapuri** A păcăli pe cineva.
- (Exp. vb.) **A întoarce ceasornicul** A învărti resortul ceasului pentru a nu se opri.

- (Exp. vb.) **A întoarce înainte** (D. cal) A-și îndrepta urechile înainte.
- (Exp. vb.) **A(-și) întoarce ochii sau privirea A(-și)** îndrepta ochii sau privirea în altă direcție decât cea inițială.
- (Exp. vb.) **A întoarce cuiva capul 1.** A prosti (sau a înșela) pe cineva. **2.** A seduce.
- (Loc. vb.; înv.) **A întoarce cuvânt** A răspunde.
- (Exp. vb.) **A întoarce cuiva spatele (sau dosul, ceafa) 1.** A pleca în mod ostentativ. **2.** A părăsi pe cineva.
- (Exp. vb.) **A(-și) întoarce fața de la cineva** A părăsi pe cineva.
- (Exp. vb.) **A (se) întoarce inima cuiva 1.** A (se) îmblânzi. **2.** A câștiga încrederea cuiva.
- (Exp. vb.) **A i se întoarce mațele (sau stomacul) pe dos 1.** A i se face greață, scârbă. **2.** (Fig.) A fi dezgustat, scârbit.
- (Exp. vb.) **A întoarce casa pe dos (sau cu susu-n jos)** A răscoli totul în casă.
- (Exp. vb.) **A o întoarce și pe o parte, și pe alta 1.** A discuta amănunțit o problemă. **2.** A examina detaliat.
- (Exp. vb.) **A(-și) întoarce cojocul pe dos** A-și schimba în rău atitudinea de până atunci.
- (Exp. vb.) **A(-și) întoarce mantaua după vânt** A-și schimba atitudinea în funcție de împrejurări.
- (Exp. vb.) **A întoarce punga pe dos** A cheltui toți banii.
- (Loc. vb.; arg.) **A întoarce de gologan** A fura.
- (Exp. vb.) **A întoarce foaia sau a (o) întoarce pe foaia cealaltă (sau pe altă strună)** A-și schimba atitudinea devenind mai ferm, mai sever.
- (Exp. vb.) **A întoarce pe cineva de la moarte** A salva pe cineva de la moarte.
- (Exp. vb.) **A întoarce de la țâță** A înțărca.
- (Exp. vb.) **A întoarce un copil înțărcat** A lăsa un copil înțărcat să sugă din nou.
- (Exp. vb.; gmț.) **A întoarce porcii** A sforăi în somn.
- (Exp. vb.) **A i se întoarce cuiva mâncarea** A avea o indigestie.
- (Exp. vb.) **A întoarce pe cineva ca-n dulap** A stăpâni cu totul pe cineva.
- (Exp. vb.) **A i se întoarce cuiva mânia** A-i trece cuiva supărarea.
- (Exp. vb.) **A (i) se întoarce cuiva inima** A i se schimba cuiva dispoziția.
- (Exp. vb.) **A întoarce logodna** A desface logodna.
- (Exp. vb.) **A(-și) întoarce vorba** A-și retrage cele spuse.

(Exp. vb.) **A întoarce târgul** A anula o înțelegere.
(Exp. vb.) **A (se) întoarce pe dos** **1.** A (se) supăra foarte tare. **2.** A (se) tulbura. **3.** A (se) bosumfla.

(Exp. vb.) **A întoarce vorba** A replica cu ostentație, cu impertinență.

(Exp. vb.) **A-și întoarce paralele** A reintra în posesia unor bani pierduți.

(Exp. vb.) **A-și întoarce paguba** (sau **cheltuiala**) A recâștiga pierderea, cheltuiala.

(Exp. vb.) **A întoarce vizita** A răspunde printr-o vizită la o alta primită anterior.

(Exp. vb.; pop.) **A întoarce un farmec** A desface un farmec.

ÎNTORS, ~OARSĂ a.

(Sint.) *Seceră intoarsă* Seceră curbă.

(Loc. av.) **Întors pe dos** Supărat.

(Sint.) *Copil întors de la față* Copil căruia i se dă din nou să sugă după ce a fost înțârcat.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a apuca**) **cale întoarsă** A se întoarce din drum.

(Exp. vb.) **A merge până la cale întoarsă** **1.** A nu merge departe. **2.** A scăpa de primejdie. **3.** (Fig.) A se opri la jumătatea lucrului.

ÎNTRE pp.

(Sint.) *Între drumuri* (sau *uliți*) Loc unde se despart sau se întâlnesc două sau mai multe drumuri.

(Sint.) *Între văi* Loc unde se întâlnesc două sau mai multe (râuri sau) văi.

(Loc. av.) **Între acestea** sau **între timp** Simultan cu altă întâmplare.

(Loc. av.; înv.) **Între olaltă** **1.** Unul (cu sau) pe altul, *reciproc*. **2.** Împreună.

(Exp. vb.; înv.) **L-a prins cu coada între ușă** L-a prins cu minciuna.

(Exp. vb.) **E între baros și nicovală** Se află la mare strâmtoare.

(Exp. a.) **Cu coada între picioare** Rușinat.

(Exp. av.) **Între ochi** În fața ochilor.

(Loc. av.; reg.) **Între ușă** În ogradă.

(Exp. vb.; îrg.) **Să nu mai dea între ochi** Să nu se mai vadă unul cu altul.

(Loc. av.; înv.) **Între lumea feței** (sau **ochilor**) Înaintea cuiva.

ÎNTREBA vb.

(Exp. vb.) **Întrebă-mă să te întreb** Nici eu nu știu mai mult.

(Loc. vb.; înv.) **A întreba sfat** A cere sfatul cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A întreba voie pe cineva** A cere voie cuiva.

(Loc. vb.; Jur.; înv.) **A-și întreba județ** sau **a se întreba cu cineva** A se judeca cu cineva.

(Exp. vb.) **A întreba pe cineva de sănătate** **1.** A se interesa de starea în care se află cineva. **2.** A intra în vorbă cu cineva. **3.** (Fig.) A încolți pe cineva.

(Loc. vb.) **A se întreba cu cineva** A se informa reciproc.

ÎNTREBARE s. f.

(Loc. vb.) **A pune** sau **a face** (rar **a spune**) o **întrebare** (sau **întrebări**) A întreba.

(Sint.) *Semn de întrebare* (sau *al întrebării*) Semn care se pune la sfârșitul unui enunț interogativ.

ÎNTRECE vb.

(Exp. vb.) **A se întrece cu gluma** (sau **vorba, deochiul, nebuniile** etc.) **1.** A depăși limitele bunei-cuviințe. **2.** A exagera.

(Exp. vb.; înv.) **Se întrece cu dracu în fugă** Aleargă foarte repede.

(Exp. vb.) **A se întrece în apă rece** (A fi sau) a deveni impertinent.

(Exp. înv.) **A se întrece (cu firea)** **1.** A se copilări. **2.** A face mofturi. **3.** A fi nesuferit.

ÎNTRECERE s. f.

(Exp. vb.) **A se lua la întrecere** A se întrece.

(Sint.; i. uz.) *Întrecere socialistă* Mișcare cu caracter de masă, prin care se urmărește stimularea competiției și creșterea producției în diverse domenii.

(Exp. vb.) **A fi în întrecere** A fi angajat într-o competiție.

ÎNTRECUT s. n.

(Loc. av.) **Pe întrecute** În competiție cu cineva.

(Loc. av.) **De întrecut** Mai mult decât trebuie, de prisos.

(Loc. av.) *De-a întrecutul* Joc-întrecere între copii.

(Exp. vb.) **A mânca ceva de întrecut** A ciuguli.

(Sint.; înv.) *Cal de întrecut* Cal de cursă.

ÎNTREG, ~EAGĂ a.

(Loc. av.) **Pe de-a-ntregul** **1.** În întregime. **2.** Peste tot.

(Sint.) *Notă întregă* sau *pauză întregă* Notă (sau pauză) cu durata de patru timpi.

ÎNTRU pp.

(Exp. vb.) **A da într-altele** (D. copii) A se speria.

(Loc. av.) **Într-acoace** Încoace.

(Loc. av.) **Într-acolo** Încolo.

(Loc. av.; înv.) **Într-una** **1.** Împreună. **2.** Mereu.

(Loc. av.; înv.) **Întru-ntâi** La început.

(Loc. av.; înv.) **Într-aceea** **1.** În acel timp. **2.** În același timp cu... **3.** Tot timpul cât...

(Loc. av.) **Într-o fugă** Repede.

(Loc. av.) **Într-amurg** Seara.
 (Exp. vb.) **Întru mulți ani** La mulți ani.
 (Loc. av.) **Într-aleanu** 1. Împotrivă. 2. Potrivnic.
 (Loc. av.) **Într-adins** Intenționat.
 (Exp. vb.) **A domni întru (cineva, ceva)** A domni asupra.
 (Loc. av.) **Întru nimic** (sau **într-o nimică**) 1. Fără nicio valoare sau importanță. 2. Zadarnic.
 (Loc. av.) **Într-atâta** 1. De tot. 2. Atât de mult.
 (Loc. av.; înv.) **Într-o potrivă** Deopotrivă.
 (Loc. av.; înv.) **Întru puțin** Puțin lipsește ca...
 (Loc. av.; înv.) **Întru ceva** Puțin.
 (Loc. av.; înv.) **Întru tot** sau **toate** În toate privințele, absolut, complet.
 (Loc. av.) **Întru** (sau **într-)** **jadevăr** Cu adevărat.
 (Loc. av.; înv.) **Într-aiurea** În altă parte.
 (Loc. av.; înv.) **Într-alergate** În fugă.
 (Loc. av.; înv.) **Într-ales(uri)** Pe alese.
 (Loc. av.; înv.) **Într-ascuns** Pe ascuns.
 (Loc. a.) **Într-o ureche** Nebun.
 (Loc. av.; înv.) **Întru deșert** În zadar.
 (Exp. av.) **Într-acest chip** Așa.
 (Exp. av.) **Într-alt chip** Altfel.
 (Loc. a.) **(Hop) într-o parte, într-o doagă, într-o dungă** Nebun.
 (Loc. av.) **Într-o doară** La întâmplare.
ÎNTUNECA vb.
 (Exp. vb.) **Mănâncă și întunecă** Muncește de dimineața până seara.
 (Exp. vb.) **A se întuneca (la față)** sau **a i se întuneca fața** A lua o înfățișare tristă, a se încrunta, a se posomorî, a se supăra.
ÎNTUNECARE s. f.
 (Sint.) **Întunecarea ochilor** Orbire.
 (Sint.; pop.) **Întunecare de soare** Eclipsă.
ÎNTUNECAT, ~Ă a.
 (Sint.) **Moarte întunecată** Moarte fără lumânare la căpătâi.
 (Loc. av.) **Pe (la) întunecate** Pe înserat.
ÎNTUNERIC s. n.
 (Exp. av.) **Pe (sau la) întuneric** Noaptea.
 (Exp. vb.) **A fi întuneric în pungă** A nu avea niciun ban.
 (Exp. vb.) **A i se face cuiva întuneric (sau negru) înaintea ochilor** A nu mai vedea nimic de supărare sau de mânie.
 (Loc. a.) **Întunec de...** Foarte mulți... (multe...)
ÎNTURNA vb.
 (Exp. vb.) **A înturna inima (pe cineva)** A simți nevoia să...

ÎNTURNAT, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A merge pe înturnate** A pleca pentru scurt timp.

(Exp. vb.) **Înturnat de la țată** (D. un copil) Lăsat să sugă după ce a fost înțărcat.

ÎNȚĂRCA vb.

(Exp. av.) **Unde (și-)a înțărcat dracul copiii** 1. Foarte departe. 2. Dincolo de limitele lumii cunoscute.

(Exp. vb.) **L-a înțărcat dracul** Este foarte șiret.

(Exp. vb.; fig.) **A înțărcat Bălaia** Nu vei mai primi un lucru bun și nemeritat.

ÎNȚELEGE vb.

(Exp. vb.) **Așa (mai) înțeleg și eu** Asta e pe placul meu.

(Exp. vb.) **A înțelege pe cineva** 1. A pricepe ce spune sau ce simte cineva. 2. A pricepe (și a aproba) cauzele comportării cuiva.

(Exp. vb.) **A înțelege de glumă** A nu se supăra pentru o glumă făcută pe socoteala lui.

(Exp. vb.) **Se înțelege de la sine** Este evident.

(Exp. vb.) **A da cuiva să înțeleagă că...** A face pe cineva să priceapă prin aluzii, fără o exprimare explicită.

(Exp. vb.) **A nu înțelege nimic din ceva** A nu profita cu nimic de ceva.

ÎNȚELES, ~EASĂ a.

(Loc. av.; loc. a.) **Bineînțeles sau de (la) sine înțeles** (Într-un mod) evident pentru toată lumea.

ÎNȚEPA vb.

(Exp. vb.) **A înțepe pe cineva orzul sau ovăzul** A nu-și mai încăpea în piele.

ÎNȚEPAT, ~Ă a.

(Loc. a.) **Înțepat la limbă** Amețit de băutură.

ÎNȚEPEN/RE s. f.

(Sint.; Med. pop.) **Înțepenire de încheietură** Pierdere totală sau parțială a mobilității încheieturilor.

(Sint.; pop.) **Înțepenirea cailor** Pierdere momentană a mobilității, la cai, cauzată de oboseală extremă.

ÎNVĂLUI vb.

(Loc. vb.; înv.) **A se învălui în gură** A fi pe punctul de a spune ceva.

ÎNVĂLUIALĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A face cuiva învăluială** A incomoda.

ÎNVĂȚA vb.

(Exp. vb.) **A se învăța ca faurul cu scânteile** sau **ca broasca cu grindina** A se obișnui cu lucrurile neplăcute sau cu greutatea vieții.

(Exp. vb.) **A învăța la troacă** A fi lipsit de orice învățătură.

(Exp. vb.) **A învăța păsărește** sau **ca papagalii** sau **papagalicește** A învăța cuvânt cu cuvânt fără a înțelege în profunzime.

(Exp. vb.) **A (se) învăța minte 1.** A câștiga experiență. **2.** A trage învățăminte dintr-o întâmplare neplăcută sau dintr-o pedeapsă.

(Exp. vb.) **A învăța de bine pe cineva** A da cuiva sfaturi bune.

ÎNVĂȚĂTOR, -OARE *s. m. f.*

(Sint.; înv.) *Învățătoriu de leage* Cunoscător al legilor.

(Sint.; înv.) *Învățător de suflete* Preot.

ÎNVĂȚĂTURĂ *s. f.*

(Exp. a.) **Cu învățatură** Erudit.

(Exp. a.) **Fără învățatură** Incult.

(Exp. vb.) **A-i fi cuiva ceva de învățatură** A-i servi cuiva ceva drept experiență pentru a nu mai greși.

(Sint.; înv.) *Învățatură bisericească* Predică.

(Exp. av.) **Cu învățatura cuiva** Povățuit, îndemnat de cineva.

(Exp. vb.) **A da cuiva o învățatură** A învăța minte pe cineva.

(Exp. vb.; Jur.; înv.) **A da învățatură** A da ordin, a porunci.

(Loc. av.; înv.) **Cu învățatura cuiva** Din ordinul cuiva.

(Exp. vb.) **A călca învățatura 1.** (Înv.) A încălca legea. **2.** (Bis.) A nu urma poruncile bisericești.

ÎNVÂRTEJI *vb.*

(Exp. vb.) **A i se învârteji capul cuiva** A avea amețeli.

ÎNVÂRTI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A se învârti ca un coi într-o căldare** A se agita fără rost, fără a face nicio treabă.

(Exp. vb.; pop.) **A suci, a învârti** A roti în gol.

(Exp. vb.; pfm.) **A se învârti casa (locul, capul sau pământul) cu cineva 1.** A avea amețeli. **2.** A se simți rușinat.

(Exp. vb.; pop.) **A se învârti într-un călcâi** A fi iute la treabă.

(Exp. vb.) **A-și învârti ochii** A privi în toate direcțiile.

(Exp. vb.; pop.) **A învârti hora** (sau **a se învârti în horă**) A juca (bine) într-o horă.

(Exp. vb.; fam.) **A se învârti pe lângă cineva** (sau **în jurul cuiva**) A căuta să câștige simpatia sau bunăvoința cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A învârti pe cineva pe degete** A conduce pe cineva după plac.

(Exp. vb.; pop.) **A învârti capul cuiva 1.** A convinge (păcălind) pe cineva. **2.** A determina pe cineva să facă ceva. **3.** A câștiga dragostea unei fete. **4.** A stăpâni pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A învârti de cap pe cineva** A seduce.

(Exp. vb.) **A se învârti ca funia în traistă** A nu putea ține direcția în mers, fiind beat.

(Exp. vb.) **A se învârti ca un prâsnel** A se mișca sau a face ceva foarte repede.

(Loc. vb.; înv.) **A învârti dulapuri** A umbla cu înșelătorii.

(Exp. vb.) **A învârti capital mare** A investi o sumă mare de bani.

ÎNVECHIT, -Ă *a.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fi învechit în rele 1.** A fi deprins cu practicarea unor fapte sau obiceiuri rele. **2.** A fi înrăit.

ÎNVELI *vb.*

(Exp. vb.) **A înveli o fată** A lua de nevastă o fată, urmând ca nunta să aibă loc după întoarcerea feciorului din armată.

(Exp. vb.) **Când se învelește ziua cu noaptea** Pe înserate.

(Exp. vb.; pfm.) **Rogojina nu te învelește** O unealtă rea nu te poate servi.

ÎNVELIT, -Ă *a.*

(Exp. vb.) **A fi învelit ca un pepene** (A fi) foarte gras.

ÎNVERZI *vb.*

(Exp. vb.) **A i se înverzi cuiva ochii 1.** A simți o durere intensă. **2.** A-i fi foarte dor de cineva.

ÎNVOI *vb.*

(Exp. vb.) **A se învoi din preț** (sau **asupra prețului**) A se pune de acord asupra prețului.

ÎNVOIALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A face** (sau **a cădea la**) **învoială** A cădea de acord.

(Sint.) *Învoială agricolă* Contract agricol.

(Sint.) *Legea învoielilor agricole* Lege votată de parlament după răscoalele țărănești din 1907.

(Sint.) *Bună învoială* Angajament în urma convenirii de bună voie asupra unor condiții.

ÎNVOIRE *s. f.*

(Exp. av.) **Cu** (sau **fără**) **învoirea cuiva** Cu (sau fără) acordul cuiva.

(Exp. av.) **Prin** (bună) **învoire 1.** Pe cale pașnică. **2.** De comun acord.

(Sint.; înv.) *Învoirea firilor* Potrivire de caracter.

(Exp. av.) **După învoire** După cum s-a căzut de acord.

ÎNZECCIT, -Ă *a.*

(Loc. av.) **Înzeccit și însutit** De foarte multe ori pe atât.

J

JAF *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A face jaf 1.** A jefui. **2.** A prăda.

3. (Fam.) A face risipă.

(Sint.) *Jafarmat* Jaf săvârșit cu arme de foc.

(Exp. vb.) **Jaf (sau pagubă) în ciuperci!** Este o pagubă neînsemnată.

(Loc. vb.; înv.) **A fi de (sau în) jaf** A fi de batjocură.

(Loc. vb.) **A da jaf (la ceva)** A se repezi la pradă.

(Loc. vb.; înv.) **A da în (sau de) jaf** A lăsa pradă.

(Loc. vb.; înv.) **A lua cu jaful** A răpi.

JALBĂ *s. f.*

(Exp. vb.; înv.; fam.) **Cum e jalba, nene Ioane?**

1. Ce mai e nou? **2.** Ce dorești?

(Exp. vb.; înv.) **A veni cu jalba în proțap 1.** A porni o răscoală cu anumite revendicări. **2.** (Fam.) A cere insistent (și ostentativ) un drept sau o favoare.

JALE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A (cu)prinde (ori a ajunge, a lua) pe cineva o jale 1.** A-i fi dor. **2.** A se întrista.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi jale (cuiva) de cineva (sau ceva) 1.** A-i fi dor de cineva sau de ceva. **2.** (Reg.)

A compătimi pe cineva.

(Loc. av.) **A jale 1.** Cu tristețe. **2.** De durere.

(Loc. av.) **Cu jale** Plin de tristețe.

(Loc. a.; d. cântece) **De jale 1.** Trist. **2.** Plin de dor.

3. De plâns.

(Sint.; înv.) *Glas a jale* Glas plângător.

JANTĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A rămâne (sau a fi) pe jantă 1.** A avea cauciucul dezumflat. **2.** (Fam.) A rămâne fără bani.

JAR *s. n.*

(Exp. vb.; fig.) **A sta ca pe jar** A fi foarte nerăbdător.

JĂRATIC *s. n.*

(Exp. vb.) **A sta (sau a șede) ca pe jărat 1.** A fi extrem de nerăbdător și de neliniștit. **2.** A fi foarte grăbit.

(Exp. vb.; pop.) **A trage jărat 1** A fi preocupat în primul rând de interesele personale.

(Exp. vb.; pop.) **A arde (pe cineva) jărat 1** A fugi repede.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca jărat 1** (D. cai) A fi foarte iute.

(Exp. a.; fig.) **De jărat 1.** Care pare că arde. **2.** (Fig.) Arzător.

(Exp. vb.; pop.) **Jarul stă și sub cenușă** O primejdie este pe cale să (re)apară.

JENĂ *s. f.*

(Sint.) *Jenă financiară* Lipsă de bani.

(Exp. vb.) **A avea o jenă 1.** A nu putea să facă ceva.

2. (Ir.) A nu avea chef să facă ceva.

JERTFĂ *s. f.*

(Sint.) *Jertfă omenească 1.* Om sacrificat pe altar.

2. (P. ex.) Om sacrificat pentru un scop înalt.

(Loc. vb.; înv.) **A cădea jertfă 1.** A fi sacrificat.

2. A muri.

JIDAN *s. m.*

(Sint.; pop.) *Jidan botezat* Creștin cu apucături rele.

(Exp. vb.; pop.) **A avea cap de jidan** A umbla cu înșelăciuni.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă se bat jidanii la gura lui** Vorbește repede și nedeslușit.

(Exp. av.; pop.) **Când vor ieși jidanii la seceră** Niciodată.

JIDOV *s. m.*

(Exp. vb.; îrg.) **De când cu jidovii** Din vechime.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi rupt din jidovi** (D. oameni) A fi voinic.

JIMBA vb.

(Exp. vb.) **A se jimba la cineva** (D. copii) A scoate limba și a se schimonosi.

JIR s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A mâna** (sau **a duce**) **porcii la jir** A dormi sforăind tare.

JOACĂ s. f.

(Loc. av.) **În joacă** În glumă.

(Sint.) *Joacă de copil* Lucru foarte simplu.

(Exp. vb.; reg.) **Joaca aduce târbaca** Adeseori petrecerile se termină cu bătaii.

JOARDĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A măsura pe cineva cu joarda** A bate.

JOC s. n.

(Sint.) *Joc de societate* Distracție într-un grup de persoane care constă din întrebări și răspunsuri hazlii sau din dezlegarea unor probleme amuzante.

(Sint.) *Joc de cuvinte* **1.** Glumă bazată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înțeles diferit, calambur. **2.** (Înv.) Glumă proastă făcută pe seama cuiva.

(Loc. vb.) **A-și bate joc (de cineva)** **1.** A batjocori pe cineva. **2.** (Pfm. d. o fată) A seduce (prin înșelătorie).

(Loc. s.) *Bătaie de joc* Batjocură.

(Sint.) *Joc de noroc* Distracție cu cărți, cu zaruri etc., care angajează de obicei sume de bani, câștigul fiind determinat de întâmplare.

(Loc. vb.) **A fi în joc** **1.** A se afla într-o situație critică. **2.** A fi în pericol. **3.** A fi vorba de...

(Exp. vb.) **A-și pune** (sau **a-i fi cuiva**) **capul sau viața în joc** A-și risca viața.

(Exp. vb.) **A pune (totul) în joc** A risca (totul) în vederea realizării unei acțiuni nesigure.

(Exp. vb.) **A juca un joc mare** (sau **periculos**) A întreprinde o acțiune riscantă.

(Exp. vb.) **A descoperi** (sau **a pricepe**) **jocul cuiva** A înțelege manevrele sau intențiile ascunse ale cuiva.

(Exp. vb.) **A face jocul cuiva** A servi (conștient sau nu) interesele cuiva.

(Sint.) *Casă de joc* Loc în care se practică jocurile de noroc.

(Exp. vb.; liv.) **Jocurile sunt făcute** Totul este deja hotărât.

(Sint.) *Joc de bursă* Speculare a valorilor cotate la bursă.

(Sint.) *Jocuri olimpice* Întreceri sportive la vechii greci, reluate și în timpurile moderne, la care participă majoritatea țărilor.

(Sint.) *Joc de scenă* Totalitate a mișcărilor și a atitudinilor unui actor în timpul interpretării unui rol sau a unui cântăreț în timpul interpretării unei melodii.

(Sint.; gmț.) *Jocul lui Adam și al Evei* Dragoste.

(Sint.; Spt.) *Joc de picioare* Fel de a se mișca specific boxerilor în ring.

(Sint.; fig.) *Jocuri de lumină* Reflexe mobile produse de lumină pe suprafața lucioasă a unui obiect.

(Sint.; fig.) *Jocuri de apă* Mișcări diferite și combinate ale apei ce țâșnește din fântânile arteziene.

(Sint.) *Teoria jocurilor* Teorie matematică a situațiilor conflictuale, în care două sau mai multe părți au scopuri, tendințe contrare.

(Sint.; Muz.) *Joc de clopoței* Glockenspiel.

JOI s. f.

(Exp. av.; pfm.) **De joi până mai apoi** **1.** La nesfârșit.

2. Mereu. **3.** Niciodată. **4.** Scurt timp.

(Exp. vb.) **Ține de joi până mai apoi** E un lucru făcut de mântuială.

(Loc. av.; îvp.) **Joi mai de apoi** sau **joi după Paște** Niciodată.

(Exp. vb.; înv.) **Din (sau de) joi în Paști** Rar.

(Sint.; Bis.) *Joia mare* (sau *Joia patimilor*) Ultima joi din Postul Paștelui.

(Exp. vb.; pop.) **A îndruga ca de joia mare** A spune verzi și uscate.

(Sint.; îvp.) *Joia verde* Joia din săptămâna Rusaliilor.

(Sint.; îvp.) *Joia furnicilor* sau *joia tuturor jivinelor*, *joia nemaipomenită* (sau *necurată*) Joia din Săptămâna albă.

(Sint.; îvp.) *Joia apelor* Joia de dinainte de Sf. Toader.

(Sint.; îvp.) *Joia mâniaasă* A noua joi după Paști.

(Sint.; îvp.) *Cele joi* (sau *joile grele* sau *joile păzite*) Ultimele două joi din cele nouă ale Cinzecimii luminate.

JOS, JOASĂ a., av., s. n.

(Exp. vb.) **A se muta jos** **1.** A se muta la un etaj inferior. **2.** A se muta la parter. **3.** A se muta la subsol.

(Exp. vb.; înv.) **A rămâne jos** (D. o afacere) A nu se mai realiza, fiindcă una din părți a renunțat.

(Exp. vb.) **A da jos** **1.** A lua (pe cineva sau ceva) dintr-un loc mai înalt și a pune la pământ, a coborî.

2. A doborî ceva sau pe cineva.

(Loc. vb.) **A se da jos** A coborî.

(Loc. vb.) **A se da jos de pe cal** A descăleca.

(Loc. vb.; înv.) **A frânge jos** A înfrânge.

(Exp. vb.) **A lăsa jos** **1.** A lăsa din mână. **2.** (Înv.) A renunța de a mai face ceva.

(Exp. vb.) **A (se) lăsa jos 1.** A (-și) da drumul spre pământ. **2.** A (se) trânti la pământ. **3.** A (se) culca la pământ.

(Exp. vb.) **A pune jos 1.** A lăsa din mână. **2.** A pune pe masă, pe pământ etc. **3.** (Reg.) A pune banii pe masă, în mâna altcuiva etc.

(Loc. vb.) **A sta jos 1.** A se așeza. **2.** A șede.

(Exp. vb.) **A trage jos (ceva) 1.** A jupui (pielea). **2.** A scoate (mănușa, cizmele etc.).

(Loc. vb.) **A-și da jos** A-și dezbrăca.

(Exp. vb.) **A lăsa ochii în jos** A privi în pământ (din cauza rușinii, timidității etc.).

(Exp. vb.) **A privi (sau a măsura) pe cineva de sus în jos** A se uita la cineva cu atenție, dispreț etc.

(Exp. av.) **De sus în jos** În direcție verticală descendentă.

(Exp. av.) **De jos în sus** În direcție verticală ascendentă.

(Exp. av.) **De sus până jos 1.** Peste tot. **2.** În întregime.

(Exp. av.) **În jos 1.** La vale. **2.** Spre pământ.

(Exp. av.) **Cu fața în jos** Pe burtă.

(Exp. av.) **Cu capul în jos 1.** Cu capul plecat. **2.** Răsturnat. **3.** Atârnat sau spânzurat de picioare. **4.** Pe dos. **5.** Anapoda.

(Exp. av.) **Cu nasul în jos 1.** Supărat. **2.** Umilit. **3.** Rușinat. **4.** Trist.

(Exp. a.) **De jos 1.** Care se află într-o regiune din vale sau din sud. **2.** (Fig.) Care provine din popor. **3.** (P. ex.) Inferior.

(Loc. av.; loc. pp.) **Din jos(ul)...** **1.** Dinspre pământ. **2.** Din vale. **3.** Inferior. **4.** Mai la vale de... **5.** La sud de...

(Loc. av.; loc. pp.; inv.) **Pe din jos(ul)...** **1.** Înspre pământ. **2.** În vale.

(Loc. av.) **Pe jos 1.** La o înălțime mai mică. **2.** Pe pământ, podele, covor, dușumea etc. **3.** Pedestru.

(Loc. a.; loc. av.) **De pe jos 1.** De pe pământ. **2.** De pe dușumele, podea, covor etc.

(Sint.) *Tările de jos* Olanda, Belgia și Luxemburgul.

(Sint.; inv.) *Chilipir de pe om pe jos 1.* Afacere bună la care se poate ajunge ușor. **2.** Câștig de care cineva nu știe să se folosească.

(Exp. av.; fig.) **De jos, pe jos 1.** Sub limită. **2.** (Fig.) În stare de decădere morală, materială sau socială.

(Sint.; ir.) *Muncă de jos* Muncă la care este trimis cineva retrogradat dintr-o funcție.

(Exp. vb.) **A fi sau a rămâne mai (pre)jos 1.** A fi întrecut de cineva.

(Exp. vb.) **A nu se lăsa mai (pre)jos 1.** A se strădui să fie egal cu cineva. **2.** A nu se lăsa întrecut de cineva.

(Loc. a.; inv.) **În jos** (D. vârstă) Mic.

(Loc. pp.; inv.) **În a josulea** (D. apă) În aval.

(Loc. av.; loc. pp.) **În jos(ul) 1.** În (sau din) partea inferioară. **2.** De la baza unui obiect, a unui loc.

(Loc. av.) **În josul apei** În direcția curgerii apei, în aval.

(Exp. vb.) **Jos pălăria!** Exprimă admirația sau respectul față de cineva.

JUCA vb.

(Exp. vb.) **A învăța jucădu-se** A învăța fără efort.

(Exp. vb.) **A se juca cu banii 1.** A fi foarte bogat.

2. (Imp.) A nu da importanță banilor.

(Exp. vb.) **A se juca cu sănătatea** A nu se îngriji de sănătate.

(Exp. vb.) **A se juca cu viața** A se expune primejdiei.

(Exp. vb.; pfm.) **A se juca cu focul 1.** A trata cu ușurință o problemă gravă sau un lucru primejdios.

2. (Rar) A nu lua dragostea în serios.

(Exp. vb.) **Te joci cu...** Crezi că-ți poți măsura puterile cu cineva.

(Exp. vb.) **A juca cuiva o festă** (sau, pop., **un renghi**) **1.** A face cuiva o farsă. **2.** A păcăli pe cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A juca din mână** (La jocul de cărți) A juca fără a ridica talonul.

(Exp. vb.) **A juca la bursă** A specula valori cotate la bursă.

(Exp. vb.; inv.) **Se joacă o drăcie** Nu-i lucru curat.

(Exp. vb.) **A juca un rol (important) 1.** A fi factor hotărâtor într-o afacere. **2.** A avea o mare însemnătate. **3.** A fi decisiv pentru cineva sau ceva.

(Loc. vb.; reg.) **A juca verbuncul** A sări în sus de durere.

(Loc. vb.; reg.) **A juca drăgaica 1.** A fi neastâmpărat. **2.** A sări.

(Exp. vb.; reg.) **A-și juca calul** A-și face voia cu cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A juca pe cineva pe degete 1.** A sili pe cineva să facă ce vrei. **2.** A duce pe cineva de nas.

(Exp. vb.; pop.) **A-și juca pe cineva în ciur sau în palmă** A duce pe cineva după voia proprie.

(Exp. vb.) **A juca pe sfoară** A înșela.

(Loc. vb.) **A i-o juca cuiva 1.** A râde de cineva. **2.** A înșela pe cineva.

(Loc. vb.; îvp.) **A juca cuiva vicleşug** (sau **un lucru neplăcut**) A înşela pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A-şi juca mendrele** A-şi satisface toate capriciile, *a-şi face mendrele*.

(Exp. vb.) **A-i juca cuiva ceva 1.** A i se mişca involuntar, spasmodic. 2 (D. ochi) A i se bate.

(Exp. vb.; pop.) **A-i juca cuiva ochii în cap 1.** Se vede că e un om şiret. 2. Se pare a fi un om isteţ, cu privirea ageră, inteligentă.

(Loc. vb.; fam.) **A-i juca paraua** (sau **banii**) A nu duce lipsă de bani.

(Exp. vb.; reg.) **A juca feţe** A face feţe feţe.

(Exp. vb.; pop.) **Joacă seceta** Din cauza secetei mari, se văd tremurături ale aerului dogoritor.

(Exp. vb.; pop.) **A-i juca cuiva coliva în piept** A tuşi mult şi a fi pe moarte.

(Exp. vb.; reg.) **A juca albinele** A umbla (cineva) la stupi.

(Exp. vb.; Spt.) **A juca balonul** (sau **mingea**) A lovi balonul cu mâna sau cu piciorul.

(Loc. vb.; reg.) **A juca (cuiva) un dulap** A păcăli pe cineva.

JUCĂR/E s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A strica jucăria cuiva** A dejuca planurile cuiva.

JUDECA vb.

(Exp. vb.) **A judeca pe alţii după sine** A-i considera pe alţii în funcţie de propriul caracter.

(Exp. vb.) **A judeca bine despre sine** A avea o părere bună despre propria persoană.

JUDECATĂ s. f.

(Sint.; înv.) *Judecata lui papuc* Judecată proastă.

(Loc. vb.; înv.) **A face judecata** A judeca.

(Sint.; înv.) *Judecată de moarte* Condamnare la moarte.

(Sint.; spec.) *Judecata lui Dumnezeu* (sau *judecata înfricoşată, cea mare, cea din sau de pe urmă, cea de apoi*) Hotărâre luată de Dumnezeu la sfârşitul lumii în legătură cu viii şi morţii.

(Sint.; înv.) *Scaun de judecată* Tribunal.

(Loc. vb.; înv.) **A da în** (sau **a chema, a merge cu cineva, înv., a trage, a soroci la) judecată** A intenta proces contra cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A închide judecata** A încheia procesul.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu judecată 1.** Cu bun-simţ. 2. Cu tact. 3. Cu măsură. 4. Priceput. 5. Serios.

(Exp. a.; exp. av.) **Fără judecată 1.** Lipsit de tact. 2. Superficial. 3. Prost.

(Sint.; înv.) *Om cu judecată* Om care gândeşte cu înţelepciune.

(Sint.; înv.) *Judecată dreaptă* Minte sănătoasă, care distinge binele de rău.

(Sint.; înv.) *Judecată publică* Opinie publică.

JUDECĂTOR, ~OARE s. m. f.

(Sint.) *Judecător de pace* (sau *deocol*) Magistrat care conduce o judecătorie de pace.

(Sint.) *Judecător de instrucţie* Judecător de tribunal cu însărcinarea specială de a face instrucţia în materie penală.

(Sint.; înv.) *Judecător de şedinţă* Judecător de tribunal care judecă în şedinţă.

(Sint.; Bis.) *Cartea judecătorilor* Parte din Biblie, cu istoria judecătorilor, precedată de o expunere a situaţiei politice şi religioase.

(Sint.; Bis.) *Dreptul judecător* Dumnezeu.

JUG s. n.

(Exp. vb.; îvp.) **A pune cuiva jugul după cap** A stăpâni pe cineva cu totul.

(Exp. vb.; îrg.) **A trage în jug de fier 1.** A se lupta din greu cu viaţa. 2. A fi la ananghie.

(Exp. vb.) **A trage la jug 1.** (D. animale) A pune în mişcare carul, căruţa, plugul etc. 2. (Fig.; d. oameni) A munci din greu. 3. (Fig.; d. oameni) A munci peste puteri.

(Loc. a.; îvp.) **Un jug de...** (D. cai) Bătrân, slab şi neputincios.

JUMĂTATE s. f.

(Sint.) *Un om şi jumătate* sau *un măgar (dobitoc, prost, hoţ, drac, porc de câine, ramolit etc.) şi jumătate* Un om care-i întrece pe toţi ceilalţi în destoinicie, prostie, măgărie, dobitocie etc.

(Exp. av.) **Cu jumătate de măsură 1.** Fragmentar, incomplet. 2. (Fig.) Fără curaj, nedus până la capăt. (Sint.; Mit.; pop.) *Jumătate de om* Monstru închipuit numai cu o mână, cu un picior şi cu un ochi, care poate muri şi învia.

(Sint.; pop.) *Jumătate de naş* Persoană care, fără să fie naşul copilului, îndeplineşte ritualul de primă tăiere a părului (la băieţi) sau ruperea turtei (la fete).

(Loc. a.; îvp.) **Prin jumătate** Înjumătăţit.

(Loc. av.) **Pe (sau în) jumătate 1.** În două părţi egale. 2. Incomplet. 3. (P. ex.) Segmentat.

(Exp. av.) **Cu jumătate de preţ** (sau **în jumătate preţul**) Cu reducere de 50%.

(Exp. av.; înv.) **La calea (drumul) jumătate** sau **la jumătate calea** (sau **drumul**) ori **la jumătatea căii (drumului)** La mijlocul distanţei de parcurs.

(Exp. vb.) **A se opri la calea jumătate 1.** A nu termina ceea ce a început. **2.** A termina rău ceea ce a fost început bine.

(Exp. vb.) **A face ceva pe jumătate** A nu duce un lucru până la capăt.

(Exp. av.) **Cu jumătate de gură (sau de glas) ori cu jumătate gura (sau gură) sau cu gura (pe) jumătate 1.** Cu voce scăzută. **2.** Fără convingere. **3.** Fără entuziasm. **4.** Fără curaj.

(Exp. av.) **Cu jumătate de inimă sau cu inima pe jumătate 1.** Fără curaj. **2.** Fără hotărâre. **3.** Fără avânt.

(Exp. av.) **O dată și jumătate** Exprimă ideea de superlativ.

JUR s. n.

(Loc. av.) **În (sau prin) jur 1.** În (sau prin) preajmă. **2.** Alăturat. **3.** Împrejur.

(Loc. av.) **În jur împrejur** sau, înv., **jur de jur împrejur.**

(Loc. av.; înv.) **De jur** De toate părțile.

(Loc. av.) **De (sau din) jur împrejur** (ori, înv., **jur prejur**) Din toate părțile.

(Loc. pp.) **În jurul 1.** În preajma. **2.** Relativ la. **3.** Aproximativ în... **4.** Împrejurul...

(Loc. pp.) **Prin jurul 1.** În apropiere de... **2.** Cam pe la... **3.** Împrejurul...

(Loc. pp.) **Din jurul 1.** De pe lângă. **2.** De prin preajma.

(Loc. pp.) **De jur împrejurul 1.** În preajma. **2.** Împrejurul.

JURĂMÂNT s. n.

(Loc. vb.; Jur.; înv.) **A-i da cuiva jurământ** A da cuiva dreptul de a se jura.

(Loc. av.; Jur.) **Sub prestare de jurământ** Întărit prin jurământ.

(Loc. vb.) **A depune jurământul** A se angaja în mod solemn în fața unei autorități de a îndeplini cu fidelitate funcția acordată.

JURNAL s. n.

(Sint.) *Jurnal de călătorie* Relatare în scris, zi de zi, a unei călătorii.

(Sint.) *Jurnal de modă* Publicație periodică în care se dau desene (și tipare) de îmbrăcăminte și accesorii.

(Sint.) *Jurnal de bord* Registru în care se consemnează faptele survenite în timpul călătoriei unei nave.

(Sint.) *Jurnalul acțiunilor de luptă* Document militar în care sunt descrise zilnic pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă.

JUSTIȚIE s. f.

(Loc. vb.) **A chema în fața justiției** A cita la proces.

(Loc. vb.) **A se prezenta în fața justiției** A se prezenta la proces.

JUVĂȚ s. n.

(Loc. vb.) **A-i pune cuiva juvățul de gât 1.** A prinde pe cineva pe care îl acuzi. **2.** (Fig.) A forța pe cineva să facă ceva.

L

LA *pp.*

(Loc. av.) **La ce?** În ce scop?

(Loc. av.) **De la o vreme** Începând cu un moment dat.

(Loc. av.) **Până la unul** Absolut toți.

(Loc. av.; pfm.) **Floare la ureche** 1. Foarte ușor de realizat. 2. Fără importanță.

(Exp. vb.) **A ura la mulți ani** A dori cuiva să trăiască încă mulți ani.

(Loc. av.) **La anul** (sau **la vară, noapte** etc.) În cursul unui interval de timp precizat, situat în viitor.

(Loc. av.; pfm.) **La Paștele cailor** (sau **la sfântul așteaptă, la moșii ai verzi** sau **la anul și la mulți ani**) Niciodată.

(Loc. av.) **De la sine** Fără nicio intervenție externă.

LABĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A pune laba pe cineva** A prinde.

(Exp. vb.; pop.) **A pune laba pe ceva** 1. A apuca.

2. A-și însuși.

(Exp. vb.; pop.) **A avea la labă pe cineva** sau **a juca în labe pe cineva** A dispune de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i încăpea** (sau **a-i pica, a-i cădea**) **în labă** (sau **în labe**) 1. A pune mâna pe ceva, *a prinde*. 2. A ajunge la discreția cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune (pe cineva) cu botul pe labe** A pune la punct pe cineva, reducându-l la tăcere.

(Exp. vb.; rar) **A-și pune botul pe labe** A se desemna.

(Loc. a.; pfm.) **Cu botul (așternut) pe labe** Resemnat.

(Exp. vb.; pop.) **A lua în labe (pe cineva)** A bate.

(Exp. vb.; pop.) **A-și mușca labele** A se căi amarnic pentru o faptă.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca labe de pui** 1. A purta vorba dintr-un loc în altul. 2. A fi indiscret.

(Exp. vb.; pop.; ir.) **A se scula în două labe (împotriva cuiva sau a ceva)** A se revolta.

(Exp. vb.; pop.) **A-și bate labele** A pierde timpul.

(Loc. av.) **În** (sau **pe**) **(patru) labe** De-a bușilea.

(Exp. vb.; pfm.) **A da cuiva peste labe** A admonesta o persoană obraznică.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate laba** A-și strânge mâna în semn de înțelegere.

LAC *s. n.*

(Sint.) **Lac de acumulare** Lac artificial realizat prin construirea unui baraj pe albia unui râu, în scopul formării unei rezerve de apă.

(Sint.; Med.; pop.) **Bubă de lac** Cancer.

(Loc. a.) **Lac de sudoare** (sau **de nădușeală, de apă**) Ud de transpirație abundentă.

(Exp. vb.; pfm.) **A sări** (sau **a cădea, a da, a nimeri** etc.) **din lac în puț** A trece dintr-o situație grea în alta și mai grea.

LACĂT *s. n.*

(Loc. av.) **Sub lacăt** Încuiat.

(Exp. vb.; pfm.) **A ține** sau **a avea, a pune lacăt la gură** ori **gurii** sau, rar, **a ține lacătul asupra gurii** A-și impune tăcere.

(Exp. vb.) **A pune sub lacăt** A încuia.

(Exp. vb.) **A fi cheia și lacătul** A fi elementul esențial, de prim ordin într-o problemă.

(Exp. vb.; pop.) **A ține sub trei lacăte și șapte peceți** sau **a păstra cu nouă lacăte** A manifesta mare grijă pentru siguranța a ceva sau a cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A pune lacăt pe ceva** A pune stăpânire pe ceva.

(Exp. vb.; îvp.) **A-i pune lacăt (cuiva)** A obliga, a sili pe cineva să (nu) facă ceva.

LACRIMĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Cu lacrimi (fierbinți sau de sânge, înv. crunte)** Cu mare durere.

(Loc. av.) **În lacrimi** Plângând de bucurie, de durere etc.

(Exp. av.) **Până la lacrimi** Până la cel mai înalt grad de înduioșare, de emoție etc.

(Exp. vb.) **A vărsa lacrimi fierbinți** sau (pop.) **de sânge** sau **a vărsa șiroaie** sau (înv.) **râu, pârâu de lacrimi**, (îvp.) **a plânge cu lacrimi fierbinți** (sau **de sânge**), (fam.) **a plânge cu zece rânduri** (sau **cu șiroaie**) **de lacrimi** A plânge cu mare durere.

(Exp. vb.) **A râde cu lacrimi** A râde cu poftă.

(Sint.; fam.; ir.) *Lacrimi de crocodil* Plâns prefăcut.

LADĂ *s. f.*

(Sint.) *Ladă de gunoi* (sau *de gunoaie*) Ladă în care se depozitează și se transportă gunoiul menajer.

(Sint.) *Ladă frigorifică* Ladă cu pereți dubli, de obicei metalici, izolați termic, cu un sistem interior de răcire, folosită pentru păstrarea sau pentru transportarea alimentelor.

(Sint.) *Ladă de hingheri* Ladă în care sunt închiși și transportați câinii prinși de hingheri.

(Exp. vb.; arg.) **A da lovitura la lada cu maimuțe** A eșua.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi cu (sau ca) banu-n ladă** A trăi în liniște și în belșug.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea ladă cu cineva** A nu se împăca cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde la ladă** A prinde cu minciuna.

LAF *s. n.*

(Loc. vb.; inv.) **A ședeia (cu cineva) la lafuri** A pălăvrăgi.

(Exp. vb.; inv.) **A tăia frunză verde și lafuri** A spune minciuni.

(Sint.) *Tafa și lafa* Discuție ușoară, fără subiecte serioase sau interesante, pălăvrăgeală.

LAIÉ¹ *s. f.* „ceată”

(Sint.; pfm.) *Țigan de laie 1.* Rrom nomad. **2.** (P. ex.) Persoană certăreață, mahalagiu.

(Loc. a.; pfm.) **De laie 1.** Care aparține unei cete de rromi. **2.** (P. ex.) Vagabond. **3.** (P. ex.) Needucat.

(Loc. av.; pfm.) **În laie** Buluc.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține laie (după cineva)** (D. un grup) A însoți permanent pe cineva.

LAIÉ² *a.* „negru”

(Exp. vb.) **Că e laie, că-i bălaie** sau **ba e laie, ba-i bălaie 1.** Ba una, ba alta. **2.** Așa și pe dincolo.

(Exp. vb.) **Ori laie, ori bălaie** Ori așa, ori invers, alege!

(Exp. vb.) **Nici laie, nici bălaie** Nici așa, nici așa.

LAMPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A vorbi la lampă** A nu fi ascultat.

(Exp. vb.; arg.; fig.) **A stinge (cuiva) lampă** A lovi peste ochi pe cineva.

(Sint.; reg.) *Lampă de vânt* Felinar.

(Sint.) *Lampă de lipit* Aparat care produce o flacără foarte puternică pentru sudarea unor piese metalice.

(Loc. vb.) **A-i lipsi (cuiva) o lampă, a avea o lampă lipsă** (ori **stinsă**) sau **a-i fila (cuiva) o lampă** A fi nebun.

LANCE *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A rupe lancea cu cineva** A purta o discuție în contradictoriu cu cineva.

(Exp. vb.) **A pleca lancea 1.** A ceda. **2.** A se declara învins.

LANDRĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A se face la loandă** A se certa.

(Loc. vb.; reg.) **Mai ține-ți loandra!** Taci din gură!

(Loc. vb.; reg.) **A se ține** (sau **a pleca, a se duce**) **landră 1.** A merge în grup. **2.** A merge în șir.

(Loc. vb.) **A-și lua landra** A-și lua gândul.

LANGRĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A ședeia langră 1.** A sta degeaba. **2.** A pierde vremea.

(Loc. vb.) **A umbla langră** (sau **langra**) A umbla fără rost.

LANSA *vb.*

(Exp. vb.) **A lansa moda...** (sau **o modă**) A face ca vestimentația, comportamentul, creația etc. sa originală să fie adoptată de un număr mare de oameni.

(Exp. vb.) **A lansa o idee** A populariza o idee personală.

(Exp. vb.) **A lansa o dezbatere** A pune în dezbatere o problemă.

LANȚ *s. m.*

(Exp. vb.) **A băga** (sau **a pune ori a arunca ori, rar, a zvârli**) **în lanțuri** sau, îrg., **în lanțuri (pe cineva)**

1. A încătușa. **2.** A întemnița.

(Exp. vb.) **A scoate** (sau, reg., **a slobozi**) **din lanțuri (pe cineva) 1.** A descătușa. **2.** A elibera din captivitate.

(Exp. vb.; fig.; rar) **A fereca în lanțuri (ceva)** A imortaliza.

(Exp. a.; fig.) **Legat în lanțuri** Inert.

(Sint.) *Lanț de siguranță* Lanț montat la ușa unui imobil, care, permițând numai întredeschiderea ușii, blochează parțial intrarea.

(Loc. a.; loc. av.) **În lanț** Unul (după sau) lângă altul, continuu, neîntrerupt.

(Loc. vb.) **A se ține lanț** A se succeda în număr mare.

(Exp. vb.) **A face lanț** (D. oameni) **1.** A se înșirui pentru a-și transmite un obiect din mână în mână. **2.** A încercui ceva.

(Sint.; Tel.) *Lanț de transmisiune* Ansamblu al dispozitivelor, aparatelor și instalațiilor care asigură realizarea căilor de transmisiune a semnalelor.

(Sint.; Mil.) *Lanț de trăgători* Formație de luptă în care militarii sunt dispuși și acționează pe aceeași linie de front.

(Sint.; Fiz.; Chim.) *Reacție în lanț* **1.** Reacție care se propagă dintr-un punct în toată masa unui corp, prin generarea unei succesiuni de reacții elementare. **2.** (Fig.) Succesiune de întâmplări asemănătoare legate cauzal, declanșate de un eveniment.

LAPTE s.

(Exp. vb.; pop.) **A fi învățat ca mâța la lapte** A avea obiceiuri rele.

(Exp. vb.; pop.) **A fi supt lapte de capră** A fi o persoană excesiv de energică.

(Exp. vb.; pop.) **A spune și laptele pe care l-a supt** A mărturisi tot, cu lux de amănunte.

(Sint.) *Lapte dulce* Lapte proaspăt, nefermentat.

(Sint.) *Lapte pasteurizat* Lapte din care s-au eliminat, în aparate speciale, bacteriile.

(Sint.) *Lapte condensat* Lapte căruia i s-a redus conținutul de apă.

(Sint.) *Lapte praf* Lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui.

(Exp. vb.; pop.) **Tare-i lapte acru!** E foarte greu de suportat.

(Exp. a.; reg.) **De lapte acru** (D. ochi) De culoare deschisă.

(Sint.; pop.) *Lapte de pasăre* **1.** Desert preparat din lapte, ouă și zahăr, folosit și ca remediu împotriva tusei, șodou. **2.** (Fig.) Lucru imposibil.

(Sint.) *Frate sau soră de lapte* Copil, considerat în raport cu alt copil, care a fost alăptat de aceeași doică.

(Sint.; Ast.; pop.) *Calea* (sau, îvp., *drumul*) *laptelui* Calea lactee.

(Loc. a.) **De lapte** (D. animale domestice) **1.** Crescut pentru producția de lapte. **2.** Care produce mult lapte. **3.** Care nu este stearpă. **4.** (D. pui) Care nu a fost întărcat, sugar.

(Loc. a.) **Bună** (sau **rea**) **de lapte** (D. femele) Care are mult (sau puțin) lapte.

(Exp. vb.) **A curge lapte și miere** A fi îmbelșugare.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi numai lapte și miere** (D. oameni) **1.** A se purta frumos. **2.** A fi binevoitor.

(Sint.) *Miere și lapte* **1.** Bunăstare. **2.** Înțelepciune. (Loc. a.; fig.) **Cu lapte** **1.** (D. afirmații) Adevărat. **2.** Folositor. **3.** Ușor de realizat.

(Exp. vb.; pop.) **A curge** (sau **a cădea cuiva**) **lapte** (sau **laptele**) **în păsat** sau **a** (se) **vârșa laptele în păsat** (ori **în păsatul cuiva**) **1.** A beneficia de un ajutor sau de un noroc neașteptat. **2.** A-i merge foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **E lapte cu păsat** E un lucru bun, util.

(Exp. vb.; pop.) **A pune tot laptele în păsat** A fi risipitor.

(Exp. vb.; pop.) **A storce laptele din piatră** A realiza lucruri extraordinare, învingând obstacole de netrecut.

(Exp. vb.; pop.) **Când a da din piatră lapte** Nicio dată.

(Exp. vb.; pop.) **A cădea** (a se **băga**, a se **lovi**, a **pica**, a se **potrivi**) **ca musca-n lapte** A fi inoportun.

(Sint.) *Dinți de lapte* Primă dentiție, la copii și la puii unor mamifere.

(Exp. vb.; pop.) **A avea dinții de lapte** **1.** A fi încă tânăr. **2.** A fi lipsit de experiență de viață.

(Exp. vb.; pop.) **A fi de un lapte cu cineva** A fi de aceeași vârstă cu cineva.

(Sint.; pop.) *Lapte de cuc* (sau *de vrabie*) Lucru inexistent, imposibil de realizat.

(Exp. vb.; pop.) **A băga oile în lapte** (sau, reg.) **A pune oile pe lapte** A despărți oile de miei primăvara și a începe mulsul, pentru a face brânză.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate oile din lapți** A înceta mulsul oilor.

(Sint.; reg.) *Lapte de pește* Lapți.

(Sint.; îvp.) *Lapte vegetal* Suc cu aspect lăptos care se găsește în unele plante ori fructe sau care se prepară din acestea.

LARG, ~Ă a.

(Loc. av.) **În** (sau, înv., **preste**) **lumea largă** **1.** Prețutindeni. **2.** Nicăieri.

(Exp. vb.) **A pleca** (sau **a ieși**, **a porni**, **a se duce** etc.) **în lumea largă** A pleca departe, într-un loc necunoscut.

(Exp. vb.) **A umbla** (sau **a rătăci**) **în lumea largă** A călători mult în locuri diferite.

(Exp. vb.) **Du-te în lumea** (sau, reg., **în țara**) **largă** Ești liber să pleci unde dorești.
 (Exp. vb.; pop.) **A-i fi** (sau **a-i face cuiva**) **larg** 1. A-i fi sau a face să-i fie cuiva la îndemână. 2. A se simți sau a face pe cineva să se simtă bine. 3. A avea sau a face să aibă libertate de mișcare.
 (Sint.; Bis.) **Calea** (sau **poarta**) **largă** Drum spre iad.
 (Exp. vb.; pfm.) **A avea mână** (sau **mână**) **largă** ori **a fi larg la mână** (sau **la buzunar**) A fi darnic.
 (Exp. av.; pfm.) **Cu mână largă** 1. Cu generozitate. 2. Din belșug.
 (Exp. vb.; reg.) **A fi larg în burtă** A fi lacom la mâncare.
 (Loc. av.; reg.) **În gura largă** Zgomotos.
 (Exp. vb.; reg.) **A face gură largă** A-și exprima protestul vociferând.
 (Exp. vb.; îvp.) **A da (ceva) cu mâneci largi** A da ceva bucurios, cu plăcere.
 (Exp. vb.; pop.) **Cu mâneci largi** Cu nerăbdare.
 (Exp. vb.; pop.) **Strâmt-n șale, și largă-n poale** E o situație care dezamăgește.
 (Loc. av.) **Pe larg** Detaliat.
 (Loc. av.) **În larg și-n lat** În toate direcțiile, pretutindeni.
 (Exp. vb.; pop.) **A ieși** (sau **a scoate pe cineva**) **la** (sau **în**) **larg** A scăpa (pe cineva) dintr-o situație dificilă.
 (Sint.) **Largul văii** Loc unde se formează o vale între doi munți.
 (Loc. vb.) **A lua largul** A fugi.
 (Exp. av.) **În** (sau **la**) **largul meu, tău, său** etc. În deplină siguranță sau libertate, nestingherit.
 (Exp. vb.; pop.) **A fi la largul tău și la strâmtul altuia** A-ți lua libertăți excesive, în detrimentul altcuiva.

LARMĂ s. f.
 (Exp. vb.; îvp.) **A face asupra cuiva larmă** A certa.
 (Exp. vb.) **A face** (sau **a stârni**) **larmă în jurul** (sau **împrejurul**) **cuiva** (sau **a ceva**) A produce senzație.

LAT, ~Ă a.
 (Exp. av.; înv.) **Mare și lat** Nu mare lucru.
 (Exp. a.) **Lat în spate** (sau **în spete**) (D. oameni) Voinic.
 (Exp. vb.; pop.) **A fi limbă lată** 1. A nu avea dicție bună, a pronunța neclar. 2. A vorbi neclar. 3. A se exprima greoi. 4. A vorbi cu particularități regionale din Moldova.
 (Exp. vb.; pop.; gmț.) **A avea gură lată** A vorbi mult și tare.

(Exp. vb.; pop.) **A spune vorbe mari și late** A vorbi pompos, dar fără conținut.
 (Exp. av.; rar) **În lumea lată** Pretutindeni.
 (Exp. vb.; reg.) **A fi lat de foame** A fi foarte flămând.
 (Exp. vb.; fam.) **A lăsa (pe cineva) lat** 1. A bate pe cineva foarte tare, lăsându-l în nesimțire. 2. (Fig.) A impresiona puternic pe cineva.
 (Exp. vb.; pop.) **A da latul pe spate** A cădea lungindu-se la pământ.
 (Sint.; pop.) **Un lat de palmă** (sau **de mână**) Unitate de măsură egală cu lățimea unei palme care are degetele lipite.
 (Exp. a.; pop.) **De un lat de mână** (sau **de palmă**) 1. Relativ mare. 2. Foarte gros.
 (Exp. av.; pop.) **De** (sau **la**) **un lat de mână** 1. De durată scurtă. 2. La distanță mică.
 (Sint.; pop.) **Lat de deget** Unitate de măsură egală cu lățimea unui deget.
 (Loc. av.; pop.) **De un lat de deget** Foarte puțin.
 (Loc. av.) **În lat** Transversal.
 (Loc. pp.) **De-a** (sau **pe**) **latul...** Exprimă o poziționare pe dimensiunea mai scurtă a unui spațiu delimitat.
 (Loc. vb.) **A trece** (sau **a tăia**) **latul** (sau **în lat, pe lat, de-a latul**) A traversa pe diagonală.
 (Loc. av.) **În lung și în lat** În toate direcțiile, pretutindeni.
 (Loc. av.; loc. pp.) **De-a lungul și de-a latul** În toate direcțiile.
 (Exp. vb.; pop.) **A se da** (sau **a se perpelii**) **și pe lat, și pe uscat** (sau **lat pe lat**) A face eforturi desperate pentru a realiza ceva.
 (Loc. vb.; fam.) **A fi lată** (**rău** sau **de tot**) (D. o încercătură, un necaz) A lua proporții neașteptate.
 (Loc. vb.; fam.) **A o face lată** (**rău** sau **de tot**) 1. A face un chef strașnic. 2. A face o boacănă.

LATURĂ s. f.
 (Sint.; reg.) **Latură de cap** (sau **a capului**) Tâmplă.
 (Sint.; reg.) **Latură de umeri** Spinare.
 (Loc. a.; înv.) **De laturi** (sau **lături**) 1. Alăturat. 2. (Înv.; d. grade de rudenie) Colateral.
 (Loc. av.) **În** (sau **pe ori pe de**) (**amândouă**) **laturi(ile)** 1. De o parte și de alta a unui corp, a unui obiect etc. 2. (P. ex.) Alături. 3. (P. ex.) La oarecare distanță, deoparte. 4. (P. ex.) Izolat.
 (Loc. av.) **Pe (de)** (sau **într-o latură** sau **pe lături**) Într-o rână.
 (Loc. av.; îvp.) **Din lature** Din profil.

(Loc. av.; reg.) **La lături** Sub braț.
 (Loc. pp.; îvp.) **De (sau din) lături de...** (sau de **laturea, într-o lature a...**) **1.** În preajma. **2.** Alături de..., lângă.
 (Exp. vb.) **A (se) da (sau a se pune, a se trage, a se feri) în** (sau, îvp., **de o) lature** (sau **în lature ori în lături**) **1.** A (se) da deoparte. **2.** A face loc să treacă cineva. **3.** A (se) feri (din calea cuiva). **4.** (P. ex.; fig.) A se eschiva.
 (Exp. vb.; pop.) **A da (sau a împinge, a arunca) în lături (sau laturi)** (sau, reg., **a feri în lături**) **1.** A arunca. **2.** A îndepărta. **3.** A abandona.
 (Exp. vb.; înv.) **A da (sau a pune) în lături (sau într-o ori de o lature)** **1.** A păstra. **2.** A ascunde. **3.** A sustrage. **4.** (P. ex.; fig.; înv.) A nu lua în considerație.
 (Exp. vb.) **A da (sau a deschide) în lături** (o ușă, o fereastră etc.) A deschide larg o ușă, o fereastră etc.
 (Exp. vb.; înv.) **A trece în lături de (sau a lăsa de lături)** A ocoli.
 (Exp. vb.; pop.) **(Stai) (sau feri) în lături!** **1.** Tacii! **2.** Dă-te la o parte!
 (Exp. vb.) **A privi (sau a se uita) în lături** A privi în altă parte.
 (Exp. vb.) **A-și feri privirea în lături** A evita să se uite în mod deschis, direct la cineva sau la ceva.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se uita într-o latură** A trage cu coada ochiului.
 (Exp. vb.; pfm.) **A privi dintr-o latură** **1.** A privi în mod iscoditor. **2.** A privi bănuitor. **3.** A privi cu răutate.
 (Loc. vb.; reg.) **A umbla în laturea cuiva** A face curte unei femei.
 (Exp. vb.) **A spune (sau a face) ceva pe de lături** A spune sau a face ceva pe căi ocolite, în mod indirect.
 (Exp. vb.) **A vorbi (sau, reg., a băsădi, a vorovi, a grăi, a bâigui) într-o (sau într-altă) lature (sau în lături)** **1.** A aiura. **2.** A flecări.
 (Loc. a.; reg.) **A fi într-o lature** (D. oameni) A fi nebun.
 (Sint.; Bis.) **Laturea cea departe (sau a pământului de gios) ori laturile iadului** Iad.
 (Loc. av.) **În (sau din sau peste) toate laturile (De) pretutindeni.**
 (Exp. vb.) **A da pe de lături** (D. ape curgătoare) A se revărsa.
 (Loc. vb.; îvp.) **A bate (sau a umbla) laturile** **1.** A pribegi. **2.** A vorbi pe ocolite.

(Exp. vb.; pop.) **A ține laturile** **1.** A ezita să pășească înainte. **2.** A înainta în mod șovăielnic.
 (Loc. a.) **Pe (de) lături** Lăturalnic.
 (Loc. av.) **Pe (sau de) toate laturi(le)** De jur împrejurul unui obiect.
 (Exp. vb.) **Dintr-o lature până într-alta** Pe toată suprafața.
 (Exp. vb.) **A se uita la cineva pe (sau de) toate laturile** A examina cu multă atenție.
 (Exp. vb.) **A pune degetul pe latura dureroasă** A descoperi punctul slab.
 (Loc. av.) **Dintr-o latură** Dintr-un punct de vedere.

LAȚ s. n.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A întinde (ori, îvp., a încorda) sau a țese (ori, înv., a găti) (cuiva) laț sau lațuri** **1.** A întinde o cursă. **2.** A ademini pe cineva. **3.** A unelti împotriva cuiva. **4.** A înșela pe cineva.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se prinde (ori a fi atras, a cădea, a pica, a intra) în laț (sau în lațuri) ori a-(și) da în laț** A fi înșelat de cineva.
 (Exp. vb.; pop.) **A lăsa pe cineva cu lațu-n gât** A lăsa pe cineva la greu.
 (Exp. vb.; pop.) **A lăsa scoate capul din laț** A fugi de greu, părăsindu-și tovarășii.
 (Exp. vb.; pop.) **A se da (sau a se alinta) ca cioara în laț** **1.** A face mofturi. **2.** A munci fără elan, fără energie.
 (Exp. vb.; pop.) **A-și băga capul în laț sau a-și pune lațul de gât** **1.** A se spânzura. **2.** A se implica într-o situație disperată.
 (Exp. vb.; reg.) **A-și pune lațul de gât** A se căi.
 (Exp. vb.; pop.) **A băga (pe cineva) cu gătu-n laț** A aduce pe cineva într-o situație disperată, fără ieșire.
 (Exp. vb.; înv.) **A cădea în lațul gâtului** A fi spânzurat.

LAUDĂ s. f.

(Exp. a.) **Vrednic (sau demn) de laudă (sau de toată lauda, ori de toate laudele)** Meritoriu.
 (Loc. a.) **(Plin) de (mare) laudă (sau de laude)** Elogios.
 (Loc. av.) **Cu laudă** **1.** Cu rezultate bune. **2.** Lăudabil. **3.** În mod elogios.
 (Loc. vb.; înv.) **A aduce laudă** **1.** A lăuda. **2.** A preamări.

LAUR s. m.

(Exp. vb.) **A culege (sau a aduna) lauri** A obține succese.
 (Exp. vb.) **A pune (cuiva) cunună de lauri** **1.** A recunoaște victoria, succesul cuiva. **2.** A lăuda.

(Exp. vb.) **A purta lauri 1.** A obține succes. **2.** A primi laude.

(Exp. vb.) **A se culca pe lauri** A se mulțumi cu succesele obținute și a nu duce activitatea mai departe.

LĂCOMIE s. f.

(Loc. av.) **Cu lăcomie 1.** Cu mare poftă. **2.** Cu mare interes. **3.** Cu aviditate. **4.** Cu elan.

(Exp. vb.; îrg.) **A-i fi cuiva lăcomie de...** A râvni la...

(Exp. vb.; reg.) **A-i cădea (cuiva) lăcomie (pe cineva)** A fi cuprins de patimă pentru cineva.

LĂMÂIE s. f.

(Exp. vb.; rar) **A storce cuiva lămâia în nas** A înfrunta pe cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A-i plăcea un lucru ca grecului lămâia** A-i plăcea un anumit lucru foarte mult.

(Sint.) **Sare de lămâie** Substanță chimică acră, sub formă de cristale, folosită drept condiment, *acid citric*.

(Sint.) **Apă de lămâie** Zeamă de lămâie amestecată cu apă, utilizată în scopuri cosmetice.

LĂMURI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) lămuri liniștea** A rămâne nedumerit în urma unei explicații insuficiente, neclare.

(Exp. vb.) **A se lămuri de ziuă** A se ivi zorile.

LĂMURIRE s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu toată lămurirea (sau cu multă ori deplină lămurire)** În mod clar.

(Exp. vb.; înv.) **A veni în lămurire** A ajunge la opinia..., la concluzia...

(Sint.; iuz.) **Muncă de lămurire** Acțiune politică întreprinsă cu scopul de a crea anumite convingeri sau atitudini (comuniste).

LĂRGI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) lărgi gura (sau buzele) asupra cuiva (sau spre cineva)** A certa.

(Exp. vb.; înv.) **A-și lărgi mâinile (sau mațele)** A deveni foarte lacom (la mâncare).

(Exp. vb.; înv.) **A-i lărgi cuiva calea** A-i face drum.

LĂRGIME s. f.

(Exp. vb.; îvp.) **A scoate pe cineva (sau a merge) la (ori întru) lărgime** sau **a-și face loc la lărgime** A se deplasa dintr-un spațiu mic sau strâmt într-unul larg.

(Loc. av.; îvp.) **În lărgime** În libertate, comod, lejer.

(Sint.) **Lărgime de vederi** Orizont intelectual deschis.

(Loc. av.) **În lungime și lărgime** În lung și în lat.

(Loc. av.; loc. pp.) **În lărgime(a...)** De-a latul.

LĂSA vb.

(Exp. vb.; îvp.) **A(-și) lăsa (sau a se lăsa de) legea sa sau de legea creștinească ori a lăsa (pe) Dumnezeu(I) (său) etc.** A trece de la religia creștină la o altă religie.

(Exp. vb.; pfm.) **Te (vă) las cu bine (sau sănătos, cu sănătate, cu Domnul, cu Dumnezeu), ori a lăsa (cuiva) ziua bună (sau sănătate) 1.** Formulă de salut la despărțire sau de încheiere a unei scrisori. **2.** Formulă prin care un muribund se desparte de cei apropiați.

(Exp. vb.; îvp.) **A nu-și lăsa vorba (sau cuvântul jos) sau a nu se lăsa de cuvânt** A-și ține o promisiune.

(Exp. vb.; îvp.) **A lăsa viața (lumea sau ortul popii)** A muri.

(Exp. vb.; îvp.) **A nu lăsa (pierzării)** A sări în ajutorul cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A se lăsa de dulceța lumii** A se călugări sau a se pustnici.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și lăsa lumea sa** A-și părăsi universul existențial.

(Exp. vb.; înv.) **A lăsa sânge 1.** A face, printr-o incizie, să curgă o cantitate de sânge de la cineva, în scop terapeutic sau pentru analize. **2.** (Ir.) A răni. **3.** (Ir.) A ucide.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lăsa (cuiva) gura apă** A pofți foarte tare la ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **Lasă-mă să te las** Este un om indiferent, lipsit de energie, neglijent sau comod.

(Loc. vb.; pop.) **A lăsa la vatră** A elibera un soldat din stagiul militar.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) viu, cu viață, cu zile (sau a-i lăsa cuiva zilele)** A cruța.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) în pace** sau (pop.) **încolo (sau în odihnă) 1.** A nu supăra pe cineva. **2.** A nu mai fi interesat de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) în boii (sau în banii, în apele) lui 1.** A nu se amesteca în treburile cuiva. **2.** A nu contraria pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) oltean sau în sapă de lemn ori la papuci, la tînichea, cu scândura, (reg.) la lemn, cu mâna la burtă, cu (ori în) pielea goală sau gol ori cu buzele umflate sau cu buza umflată ori pe drumuri** A sărăci pe cineva.

(Exp. vb.) **A lăsa dracului 1.** A abandona. **2.** A renunța la ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe cineva cu buzele umflate 1.** A frustra. **2.** A păcăli. **3.** A dezamăgi.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe cineva în voie** A da cuiva multă sau întreaga libertate.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) rece** A nu impresiona.

(Loc. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) de (sau în) râsul cuiva** (ori de răs, de batjocură, înv. în sfârlă sau de rușine) A face de răs.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa ceva sau pe cineva (ori a o lăsa) baltă** (ori încurcată) sau **a o lăsa moartă (în păpușoi ori, rar, în cânepă)** A renunța să se mai preocupe de ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe cineva) cu gura căscată** (sau praf, interzis, tuț, flească, pop. brebenel, mut, mască) A uimi foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu se lăsa (mai) pe (sau pre) jos** A nu (mai) îngădui să fie întrecut de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu se lăsa cu una, cu două (sau odată cu capul)** A nu ceda cu ușurință.

(Loc. vb.; pfm.) **A se lăsa păgubaș** A renunța la ceva.

(Loc. vb.; pfm.) **A lăsa de azi pe mâine** A amâna.

(Exp. vb.; fam.) **A (se) lăsa în (ori pe) seama (sau în grija, în voia) cuiva** A (se) da în seama sau în grija, voia cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **Las' (sau lasă-te) pe mine!** Exprimă îndemnul de a avea încredere în sprijinul celui care vorbește.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa la naiba 1.** A trata cu indiferență. **2.** A nu se mai gândi la ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **Las' dacă** Sigur (că nu).

(Exp. vb.; pfm.) **Lasă că...** În afară de faptul că...

(Loc. vb.) **A lăsa în urmă 1.** A depăși. **2.** (Fig.) A întrece.

(Exp. vb.) **A lăsa cu limbă de moarte (sau cu jurământ)** A da, în ultimele momente ale vieții, dispoziții care să fie îndeplinite după moarte.

(Exp. vb.) **A se lăsa sec(ul) 1.** (Bis.) A începe zilele de post. **2.** A petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea unui post.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa greu 1.** A apăsa cu toată greutatea corpului. **2.** A consimți cu mare greutate să facă ceva.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A lăsa pe cineva mare și de vreme** A uimi.

(Loc. vb.) **A lăsa pe cineva liș** A-i lua tot.

(Exp. vb.; euf.) **A lăsa însărcinată, grea, îngreunată,** (pfm.) **borțoasă, cu burta mare, cu burta la gură** A procrea.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe cineva mort** A ucide.

(Exp. vb.) **A lăsa rece pe cineva 1.** A ucide. **2.** (Fig.) A nu impresiona.

(Exp. vb.; pop.) **A lăsa (pe cineva) cu izmenele dezlegate** A părăsi pe cineva într-un moment nepotrivit.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (pe) jos (sau lat, pe coaste)** A lovi pe cineva făcându-l să se prăbușească.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lăsa cuiva stârvul (pradă) ciorilor (sau corbilor)** A nu îndeplini ritualul înmormântării.

(Exp. vb.) **A lăsa încolo (sau în pace)** A nu supăra, a nu deranja pe cineva.

(Exp. vb.) **A lăsa ceva sau pe cineva la bunul plac (sau la discreția, la cheremul, pe ori la mâna cuiva) sau a-i lăsa cuiva ceva sau pe cineva la discreție (ori pe mână)** A pune la dispoziția cuiva ceva sau pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A lăsa (pe cineva) (tocmai) la aman** A părăsi pe cineva atunci când are mare nevoie.

(Exp. vb.; pop.) **A lăsa (pe cineva) sub masă 1.** A rezista mai bine la beție. **2.** A batjocori. **3.** A nu băga în seamă.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa la latitudinea sau aprecierea, (inv.) chibzuința, arbitrul, (rar) propunerea cuiva** A accepta libera decizie a cuiva.

(Exp. vb.) **A lăsa în suspensie** A abandona o idee, o acțiune etc. înainte de a o fi dus până la capăt.

(Loc. vb.) **A lăsa locului** A nu mișca, a nu disloca.

(Loc. vb.; pfm.) **A lăsa tabără** A părăsi diferite obiecte în dezordine.

(Loc. vb.) **A lăsa mască 1.** A uimi pe cineva. **2.** A surprinde pe cineva cu ceva.

(Exp. vb.) **A nu (mai) lăsa nici piatră pe (sau peste) piatră** (D. construcții) A distruge complet.

(Loc. vb.; pfm.) **A lăsa (în) afară sau pe dinafară** A exclude.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu lăsa din vedere (sau din ochi)** A urmări.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa din vedere** A omite.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa ceva la spate 1.** A uita un necaz. **2.** A nu ține seama de un anumit lucru, de un anumit fapt. **3.** A ascunde intenționat, a piti.

(Exp. vb.) **A lăsa înapoi (sau în urmă)** A depăși o idee, o teorie, un argument etc.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe planul al doilea** A considera ceva sau pe cineva ca având o importanță secundară.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (ceva sau pe cineva) pe ultim(ul) plan** A desconsidera.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa la o parte**, sau (înv.) **în lă-turi, într-o parte** **1.** A nu folosi un obiect necores-punzător. **2.** A înlătura. **3.** A trece cu vederea.
 (Exp. vb.; pfm.) **A nu lăsa cartea din mână** A citi con-tinuu, pasionat.
 (Exp. vb.) **A (nu) lăsa armele** A (nu) se preda.
 (Exp. vb.; pfm.) **A lăsa toate** sau **tot(ul) jos** ori **la** sau **în pământ** (sau **a lăsa jos**) **1.** A întrerupe brusc o acțiune, un proces de gândire etc. **2.** A nu mai acționa fizic sau psihic asupra cuiva.
 (Exp. vb.; pfm.) **A nu lăsa pe cineva** sau **ceva din mână** **1.** A ține cu autoritate lângă sine. **2.** A nu pierde o ocazie favorabilă.
 (Exp. vb.; pfm.) **A lăsa pe cineva** sau **ceva din mână** **1.** A nu putea ține lângă sine. **2.** A pierde o ocazie favorabilă.
 (Exp. vb.; pfm.) **A lăsa în (bună) pace** sau, înv., **în odihnă**, ori **a lăsa în pacea lui** A nu strica starea de liniște sau de repaos a cuiva.
 (Exp. vb.) **A (se) lăsa la (sau în) voia întâmplării** (ori **sortii, valurilor**) sau **a lăsa în plata** (sau **în mila**) **Domnului**, ori **a (se) lăsa în seama** (sau **în plata, în știrea, înv. în mâna, în judecata**) **lui Dumnezeu**, ori **a (se) lăsa la Dumnezeu** sau **a (se) lăsa în plata Sfântului** (sau **în paza Celui de Sus, în știrea Tatălui**), ori, înv., **a se lăsa la mila Ce-rescului Împărat** **1.** A se încrede în norocul, soarta, destinul său. **2.** A nu mai fi interesat de ceea ce i se întâmplă.
 (Exp. vb.) **A lăsa ceva** (sau **pe cineva**) **la dracu** ori **naibii, boii, pustiei, pârdaľnicii**, sau **dracului** (ori **focului, morții, păcatelor** sau, euf., **încolo**) ori **în trudă** Exprimă îndemnul de a întrerupe o acțiune, o stare etc. percepută ca fiind dăunătoare, malefică sau de a nu se mai preocupa de cineva nedemn.
 (Exp. vb.) **A lăsa amanet** (sau **gaj**) A amaneta.
 (Exp. vb.) **A lăsa ortul popii** A muri.
 (Exp. vb.; înv.) **A lăsa cuiva cuvântul** A înscrie pe cineva la cuvânt.
 (Exp. vb.) **A lăsa pe cineva la examen** A nu pro-mova pe cineva.
 (Exp. vb.) **A lăsa în loc(ul)** A substitui.
 (Exp. vb.) **A-și lăsa pielea** (sau **oasele, ir. potcoa-vele**) **undeva** **1.** A se expune unui pericol. **2.** A muri.
 (Exp. vb.; arg.) **Lasă fleanca, trompa** (sau **gura**)! Exprimă îndemnul de a tăcea.
 (Exp. vb.) **A lăsa ceva** sau **pe cineva în umbră** A întrece performanțele cuiva.
 (Exp. vb.) **A nu mai lăsa (cuiva) nicio** (sau **vreo**) **îndoială** A da certitudinea.

(Exp. vb.) **A lăsa un gol** (D. persoane) A reprezenta o mare pierdere prin dispariția fizică.
 (Exp. vb.) **A lăsa un nume** A face să rămână în urma sa o anumită faimă sau un anumit prestigiu.
 (Exp. vb.) **A lăsa cu jurământ** (sau **cu legământ, cu blestem**) A obliga pe cineva să îndeplinească un ordin, o dorință.
 (Loc. vb.; înv.) **A lăsa poruncă** A porunci.
 (Exp. vb.) **A lăsa cuiva ceva în** (sau, înv., **la**) **ve-dere** A atrage atenția.
 (Exp. vb.; pop.) **Lăsa-ți-ai oasele picioarelor și pielea vameșului!** (În blesteme) De-ai muri!
 (Exp. vb.; pop.) **A lăsa să-și (mai) joace calul** A lăsa pe cineva să creadă că avantajul este de partea lui.
 (Exp. vb.; pfm.) **A lăsa de capul** (sau **în doaga** sau **dodiile, frâul, treburile, banii, salba, apele, râul, sucul**) **lui** **1.** A permite unei ființe, unui lucru, fenomen etc. să acționeze, să se desfășoare etc. conform propriei voințe, tendințe etc. **2.** A se dezinteresa.
 (Exp. vb.; pfm.) **A (nu)-l lăsa pe cineva inima** A (nu) se îndura.
 (Exp. vb.) **A lăsa câmp (liber sau întins)** A permite desfășurarea (unor aspecte noi).
 (Loc. vb.) **A lăsa de dorit** A avea lipsuri sau defec-te.
 (Loc. vb.; îrg.) **A lăsa la mas** A primi în gazdă.
 (Exp. vb.) **A(-și) lăsa (o) portiță de scăpare** A avea o soluție pentru ieșirea dintr-o încurcătură.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa moale** **1.** A se așeza, lipsit de vlagă, de putere. **2.** A se relaxa fizic. **3.** A leșina. **4.** A nu mai avea voință. **5.** A fi indecis.
 (Exp. vb.; pop.) **A se lăsa mai mic** **1.** A-și recu-noaște greșelile. **2.** A accepta o stare, o condiție de inferioritate.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa pe-o rână** sau **într-o dungă** A se culca sau a se apleca pe o parte.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa pe dreapta** A se culca.
 (Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa pe o ureche** (sau, reg., **pe urechea aia**) A neglija.
 (Loc. vb.; pfm.) **A se lăsa pe tânjală** A se lenevi.
 (Exp. vb.; pfm.) **A nu lăsa (pe cineva sau ceva) nici în ruptul capului** ori **nici mort** A nu ceda sub nicio formă.
 (Exp. vb.) **A se lăsa pradă** (ori **prada**) **cuiva** A (se) abandona.
 (Exp. vb.; reg.) **A nu se lăsa de olaltă** A nu dori să se despartă.
 (Exp. vb.; pop.) **A se lăsa nevoii** A se neglija.
 (Exp. vb.; pop.) **A lăsa buza** A-și manifesta vizibil nemulțumirea prin mimică.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa nasul în jos** A nu mai fi îngâmfat.

(Exp. vb.) **A lăsa bărbie 1.** A se îngrășa. **2.** (Fig.) A se îmbogăți.

(Loc. vb.) **A lua notă 1.** A nota. **2.** A lua în considerație.

(Exp. vb.; inv.) **A lăsa în brațe (sau la piept)** A îmbrățișa pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lăsa cuiva mână (sau mâna) liberă** (ori, rar, **mâinile slobode**) A-i permite cuiva realizarea unei anumite acțiuni.

(Exp. vb.) **A lăsa (toată) iibertatea de (a)...** A permite.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (cuiva) frâu liber** sau (pop.) **a lăsa (pe cineva) în frâu** său A permite cuiva să acționeze după propria voință.

(Exp. vb.; pfm.) **A mai lăsa din cataramă** A renunța la unele din pretențiile sale.

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa din preț** A ieftini.

(Exp. vb.; pfm.) **A o lăsa (ori a lăsa ceva) mai ieftin** (sau **mai moale, mai domol, mai încet**, inv., **mai slab 1.** A nu exagera sau a reduce din pretenții. **2.** A nu se pripi.

(Exp. vb.) **A lăsa timp** A amâna.

(Exp. vb.) **A lăsa ancora** A ancora.

(Loc. vb.) **A lăsa la apă 1.** A lansa un obiect plutitor pe suprafața apei. **2.** A inaugura o ambarcațiune.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lăsa la fund 1.** A nu se mai evidenția într-o activitate, într-o acțiune. **2.** A nu mai apărea în societate.

(Loc. vb.) **A se lăsa seara** A se însera.

(Loc. vb.) **A se lăsa întunericul (sau umbra)** A se întuneca.

(Loc. vb.) **A se lăsa amurgul** A amurgii.

(Loc. vb.) **A lăsa (pe cineva baltă)** A abandona.

LĂSARE s. f.

(Loc. s.) **Lăsare la vatră** Eliberare a unui soldat din stagiul militar.

(Loc. s.) **Lăsare în viață, cu viață** (pop. **cu zile, viu**) Cruțare.

(Loc. s.; pfm.) **Lăsare cu buzele umflate 1.** Frusturare. **2.** Păcălire.

(Loc. s.) **Lăsare pe tânjală** Lenevire.

(Sint.) **Lăsare pe dinafară** Excludere.

(Loc. s.) **Lăsare în urmă** Depășire.

(Loc. s.) **Lăsare la o parte** (sau, inv., **în lături 1.** Abandonare. **2.** Înălăturare.

(Sint.) **Lăsare amanet (sau gaj)** Amanetare.

(Sint.) **Lăsare a ancorei** Ancorare.

(Sint.) **Lăsare la fund** Sedimentare.

(Loc. s.) **Lăsare la apă** Lansare a unei ambarcațiuni.

(Loc. s.) **Lăsare a serii (sau a amurgului)** Înserare.

(Loc. s.) **Lăsare a nopții** Înnoptare.

(Loc. s.) **Lăsare a întunericului** Întunecare.

LĂSAT, ~Ă a.

(Exp. a.; pfm.) **Lăsat în boii (în banii, în apele lui)** Abandonat propriilor idei, gânduri etc.

(Exp. a.; pfm.) **Lăsat oltean (în sau la sapă de lemn, la pupuci, la tinichea, reg. la lemn, cu mâna la burtă, gol ori pe drumuri)** Sărăcit.

(Loc. a.; pfm.) **Lăsat cu buzele umflate 1.** Dezamăgit. **2.** Păcălit.

(Loc. a.; pfm.) **Lăsat baltă** Abandonat.

(Loc. a.; pfm.) **Lăsat cu gura căscată (sau praf, interzis, tuț, mut, mască, flească, reg. brebenel)** Uimit.

(Loc. a.; pfm.) **Lăsat păgubaș** Păcălit.

(Exp. a.; pfm.) **Lăsat de azi pe mâine** Amânat.

(Exp. a.) **Lăsat în urmă** Depășit.

(Loc. a.) **Lăsat în suspensie** (D. acțiuni, idei) Abandonat.

(Loc. a.) **Lăsat în (sau pe din) afară** Exclus.

(Exp. a.) **Lăsat în urmă** (D. idei, teorii) Depășit.

(Loc. a.) **Lăsat pe ultimul plan** Desconsiderat.

(Loc. a.) **Lăsat la o parte** (sau, inv., **în lături 1.** Nefolosit. **2.** Demis.

(Exp. a.) **Lăsat amanet (sau gaj)** Amanetat.

(Exp. a.) **Lăsat la examen** Picat.

(Exp. a.; inv.) **Lăsat în loc** Substituit.

(Loc. a.) **Lăsat la apă** (D. ambarcațiuni) Lansat.

LĂSCAIE s. f.

(Sint.) **Lăscaie frântă** Monedă de cea mai mică valoare.

(Loc. a.; pfm.) **Fără lăscaie** Lefter.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu avea (nici) lăscaie (frântă sau chioară)** A nu avea bani.

(Loc. vb.; pop.) **A i se șterge lăscaia (cuiva)** A-și pierde rangul.

LĂTRĂ vb.

(Exp. vb.; pop.) **A lătra în lună** A fi un om incapabil.

(Exp. vb.; pop.) **A lătra (ca câinii) la lună (sau la stele ori, rar, în vânt) 1.** A vorbi fără rost. **2.** A vorbi de rău.

LĂȚI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A se lăți la...** A ajunge la...

(Exp. vb.) **A se lăți la pământ** A se întinde pe jos cu corpul lipit de pământ.

(Exp. vb.; pop.) **A lăți vorba** A vorbi mai mult decât trebuie.

LĂȚ/ME *s. f.*

(Loc. av.; înv.) **În cea mai mare lățime** 1. Mult.

2. În întregime. 3. În mare parte.

LĂUDA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.; ir.) **Laudă-mă gură, că ți-oi da o bucătură** (sau **friptură, prăjitură**) Ești un lăudăros.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lauda marfa** A vorbi cu ostentație despre lucrurile pe care le posedă sau despre meritele personale.

(Exp. vb.; ivp.) **A lauda de rău** A bârfi.

(Exp. vb.; reg.) **Laudă-se Iisus Christos** Formulă de salut.

(Exp. vb.; înv.) **Cum lauzi pe Dumnezeu?** Cum o mai duci?

(Exp. vb.; fam.) **Cum te mai lauzi?** Ce mai faci?

(Exp. vb.; fam.) **Nu că mă laud** (sau **ne lăudăm, nu ca să mă laud** sau **să ne lăudăm**) Adevărul obiectiv este că avem cu ce ne lăuda.

LĂUTAR *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A aduce o femeie în casă cu lăutari** A se însura.

(Exp. vb.; pop.) **A aduce pe dracul în casă cu lăutari** 1. A se însura. 2. (Fig.) A se băga singur în necaz.

LÂNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A cere lână de la broască** A pretinde lucruri imposibile.

(Loc. a.; pop.) **Lână în lână** 1. (D. țesături) Care are urzeala și bătătura în lână. 2. (Fig.) De calitate superioară, autentic, veritabil.

LEAC *s. n.*

(Sint.) **Leac băbesc** Medicament sau tratament empiric, învechit, lipsit de eficacitate.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **De leac** 1. Folosit ca medicament, curativ, vindecător. 2. Puțin. 3. Cât de cât.

(Sint.) **Iarbă** (sau **buruiână**) **de leac** Medicament miraculos.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla ca după** (sau **a-i trebui ca**) **iarba de leac** A căuta ceva deosebit de prețios.

(Exp. vb.; pop.) **A da de leac unei boli** (unui **bolnav** sau unui **organ bolnav**) A descoperi tratamentul adecvat.

(Exp. vb.; pop.) **A găsi** sau **a afla** ori **a ști leacul** (cuiva sau a ceva) A descoperi mijlocul de a controla pe cineva, silindu-l să se poarte într-un anumit fel, sau de a rezolva problemele cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi (cineva) fântână de leac** A fi bogat și a fi generos cu cei din jur.

(Exp. vb.; reg.) **Atâta ți-i leacul** O să fie vai de tine!

(Exp. vb.; reg.) **A-i face (cuiva) de leac** A bate pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **Leac și babii colac** Formulă glumeață de urare.

(Exp. vb.; reg.) **A avea leac de cojocul cuiva** A putea învinge pe cineva.

(Exp. vb.; reg.; rar) **A-și pierde leacul** A dori un lucru imposibil de obținut.

(Exp. vb.; pop.) **Cu** (sau **fără**) **leac** Vindecabil (sau incurabil).

(Exp. vb.) **Boală cu leac** Problemă care se poate rezolva.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu)-și mai da de leac** A (nu) se putea vindeca.

(Loc s.) **(Un) leac de...** 1. (Un) pic. 2. (Un) moment.

(Exp. vb.; pop.) **Nu e leac să nu se întâmple** Trebuie neapărat să se întâmple.

(Loc. av.; pop.) **(Nici) de leac** sau **nici leac** ori **nici cât îi leacul** Deloc.

(Loc. a.; pop.) **(De) leac de...** Niciun (sau nicio)...

(Loc. av.; pop.) **(De) leac de...** Niciun pic de...

LEAFĂ *s. f.*

(Loc. a.) **În (de) leafă** Mercenar.

(Exp. vb.; înv.) **A striga în leafă** A angaja mercenari.

LEAGĂN *s. n.*

(Sint.) **Cântec de leagăn** Cântec cu care se adoarme copilul.

(Loc. av.) **Din** (sau **de la** ori **în**) **leagăn** 1. Din fașă. 2. Din copilărie.

(Exp. vb.) **Din** (sau **de la**) **leagăn până la** (sau **în**) **mormânt** Pe tot parcursul vieții, *mereu, totdeauna*.

(Loc. vb.) **A se da în leagăn** A se legăna.

LEASĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A cădea** (sau **a prinde** ori **a da**) **în leasă** 1. A intra într-o încurcătură. 2. A da de necaz.

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a face**) **leasă** A snopi pe cineva în bătaie.

(Exp. vb.; reg.) **A face** (sau **a rămâne**) **leasă** 1. A culca o plantă cultivată la pământ, *a strivi*. 2. (Fig.) A ucide.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se face**) **(beat) leasă** A se îmbăta foarte tare.

LEAT *s. n.*

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) de un** (sau **aceleși**) **leat cu cineva** (A fi) de aceeași vârstă cu cineva.

LEBĂDĂ *s. f.*

(Sint.) *Cântecul lebedei* **1.** (Mit.) Cel mai frumos cântec pe care lebăda l-ar cânta înainte de moarte.

2. (Fig.) Ultima operă sau manifestare de valoare a unui mare creator sau interpret.

(Exp. vb.) **A face lebădă** A arunca pe apă, făcând să plutească.

LECȚIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A da lecții** **1.** A pregăti elevi în particular, a medita. **2.** (Fig.) A fi sau a se crede superior altora.

(Exp. vb.) **A lua lecții** A studia cu ajutorul unui profesor în afara unei instituții de învățământ.

(Exp. vb.) **A chema, a scoate la lecție** A numi un elev pentru a-l examina.

(Exp. vb.) **A ieși la lecție** A fi examinat.

(Exp. vb.) **A-și face lecția** (sau **lecțiile**) A-și pregăti temele.

(Exp. vb.) **A spune lecția** A expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite.

LECUI *vb.*

(Exp. vb.) **A(-și) lecu** **1.** A (se) spovedi.

2. A (se) purifica sufletește.

LEGA *vb.*

(Exp. vb.) **A lega gura pânzei, a lega nodurile, a lega la gură** **1.** A înnoda firele de la capătul urzelii înainte de a începe țesutul. **2.** (Fig.) A începe cu bine un lucru sau o afacere. **3.** (Fig.) A începe să-î meargă bine cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A lega băierile de la pungă** **1.** A face economii. **2.** A deveni mai econom, mulțumindu-se cu un trai mai modest.

(Exp. vb.; îvp.) **A lega tei** (sau **teie**) **de curmei** (sau **curmeie**) **1.** A căuta subterfugii. **2.** A vorbi fără temeii.

(Exp. vb.; reg.) **Cât ți-ai lega nojița** (sau **nojițele la un picior**) Foarte repede.

(Exp. vb.; pop.) **A lega paraua cu șapte** (sau **nouă, zece**) **noduri (ațe)** **1.** A cheltui cu economie o sumă de bani. **2.** (Pop.) A fi zgârcit.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) lega două în** (sau **într-un**) **tei** A (nu) pune nimic deoparte din câștigul obținut.

(Exp. vb.; reg.) **A nu lega două** A nu aduna deloc bani sau avere.

(Exp. vb.; pop.; gmț.) **Să-î legi cu tei** (**într-un curmei**) **și să-î dai pe apă** (sau **în gărlă**) (D. oameni) Sunt la fel de netrebniici sau de ineficienți.

(Exp. vb.; fig.) **A avea inima legată cu curele** **1.** A fi nepăsător. **2.** (Fig.) A fi insensibil.

(Exp. vb.; înv.) **A lega tabăra** (sau, rar, **lagărul**) **1.** A fortifica, prin diverse întărituri, în special prin care de luptă, o armată. **2.** A pune o armată în dispozitiv de luptă.

(Exp. vb.; Mar.) **A lega în barbă** A ancora cu două ancore ale căror lanțuri sunt paralele.

(Exp. vb.; Mar.) **A lega la schelă** A opri într-un port o corabie, fixând-o cu pârâme de stâlpii cheiului.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu ciolanele legate la gât** A se comporta nefiresc.

(Exp. vb.; îvp.) **A-î lega (cuiva) lingurile de gât** **1.** A nu aștepta cu masa pusă pe cineva invitat, care a întârziat. **2.** A lăsa flămând pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A-î lega (cuiva) bășica** (sau **tini-cheaua**) **de coadă** **1.** A concedia pe cineva cu scandal. **2.** A retrage cuiva bunăvoința sau favoarea de care se bucura, a disgrația.

(Exp. vb.; fam.) **A lega cartea** (sau **vornicia** etc.) **de gard** A întrerupe o activitate.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi legat de gard** A nu fi etern sau fără sfârșit.

(Exp. a.; pop.) **Bun să-î legi la rană** Bland și generos.

(Exp. vb.; reg.) **A fi legat de poalele mamei** (D. copii mici) A depinde total de ajutorul mamei.

(Exp. vb.; fam.) **A ține (pe cineva) legat de fusta (cuiva)** A fi nedezlipit de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A fi legat de scaun** (D. musafiri) A nu mai pleca.

(Exp. vb.) **A nu putea să lege un cuvânt, o vorbă** (sau **vreo câteva cuvinte, vorbe**) **1.** A nu putea pronunța. **2.** A nu ști să se exprime.

(Exp. vb.; rar) **A lega vorbe fără șir** A vorbi incoerent.

(Exp. vb.; rar) **A nu lega două** A nu putea înțelege nimic din vorbirea cuiva.

(Loc. vb.; rar) **A lega în stihuri** A versifica.

(Loc. vb.; înv.) **A lega împresurare** (D. oști) A se desfășura.

(Exp. vb.) **A se lega prieteni** sau **a lega prietenie**, **îrg. prieteșug** A se împrieteni.

(Exp. vb.) **A se lega tovarăși** sau **a lega tovarășie** A se întovărăși.

(Exp. vb.; înv.) **A se lega frați de cruce** A deveni frați de cruce, (înv.) a se înfrăți.

(Loc. vb.; fam.; înv.) **A lega (o) cunoștință** A cunoaște pe cineva.

(Loc. vb.; fam.) **A lega vorbă** A începe vorba cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A lega pacea** (sau **împăcăciunea**)
A încheia pace.

(Loc. vb.) **A lega cuvânt** A face un legământ.

(Loc. vb.; înv.) **A lega tablele** A ratifica un acord
prin documente.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și lega viața** (sau, rar, **viețile**) ori
soarta (și viața) (de cineva) A se căsători.

(Exp. vb.; îvp.) **A fi legat cu Duhul** (sau, rar, **cu cel
necurat**) A fi sub influența Duhului Sfânt (sau a
celui necurat).

(Exp. vb.) **A-și lega destinul (soarta) de cineva**
(sau **de soarta, destinul cuiva**) A împărtăși aceeași
soartă cu cineva.

(Exp. vb.; rar) **A fi legat cu veșnicia** A fi predesti-
nat veșniciei.

(Exp. vb.; rar) **A-și lega ochii (de ceva)** A nu-și
putea lua privirea de la ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A lega de glie** (sau **de pământ, rar
de moșie**) A aduce pe cineva în situația de șerb care
nu se poate muta de pe o anumită moșie.

(Exp. vb.) **Ce te legi de (cineva)?** De ce nu-l lași
în pace?

(Exp. vb.; îvp.) **A se lega de cineva ca scail de oaie,
a se lega de capul (cuiva)** A sta mereu în preajma
cuiva, devenind uneori agasant.

(Exp. vb.; rar) **A se lega de coada (cuiva)** A se ține
după cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și lega unul și altul gura (de
cineva)** A bârfi.

(Exp. vb.) **Legă-s-ar moartea de...!** De-ar muri...!

(Exp. vb.) **A(-și) lega numele (de ceva) 1.** A (se)
face cunoscut prin ceva. **2.** A i (se) asocia reputația
cu ceva.

(Exp. vb.) **A lega (pe cineva) fedeleș** (sau **bur-
duf, butuc, bute, cobză, nod, snopi**) A imobiliza
complet pe cineva prin legături foarte bine
strânse.

(Exp. vb.) **A lega (pe cineva) spate în spate** (sau
la spate) A imobiliza într-o singură legătură trupu-
rile a doi oameni așezați spate la spate.

(Exp. vb.; fig.) **A lega (pe cineva) de mâini și de
picioare 1.** A imobiliza total pe cineva. **2.** (P. ex.)
A priva pe cineva de libertatea de mișcare sau de
acțiune.

(Exp. vb.; fam.) **A fi nebun** (sau, rar, **bun**) **de legat**
1. A fi bolnav psihic. **2.** (Fam.) A se comporta ca un
nebun.

(Exp. vb.; rar) **A lega (pe cineva) la stâlpul infamiei**
A condamna pe cineva în public, a blama.

(Exp. vb.; înv.) **A fi cu mâinile legate la piept**
1. A-și împreuna mâinile în semn de cucernicie sau
de neputință. **2.** (P. ex.) A fi uluit.

(Exp. vb.) **A lega limba** (sau **gura**) **cuiva 1.** A împiedica
pe cineva să vorbească. **2.** A reduce la tăcere
pe cineva.

(Exp. vb.) **A i (se) lega cuiva limba** A face pe cineva
să nu mai vorbească sau să nu mai poată vorbi,
a amuți.

(Exp. vb.; fam.) **Leagă-ți gura** (sau **clanța, fleoanca,
leorpa, troampa**)! Nu mai vorbi.

(Exp. vb.; rar) **A-i lega (cuiva) fierul** A împiedica
pe cineva să mai lupte, blocându-i mișcarea spadei,
a dezarma.

(Exp. vb.) **A(-și) lega măgarul** (sau **samarul**)
de gard A se îmbogăți în urma slujbei pe care o
are.

(Exp. vb.; rar) **A-și lega calul** (reg. **caii**) A se liniști.

(Exp. vb.; reg.) **A lega câinele la gard** A se lăuda
în mod justificat.

(Exp. vb.; fam.) **Leagă-ți căteua** (sau **haita**)!
Taci!

(Exp. vb.) **A spune cuvinte care leagă** A-și lua un
angajament față de cineva cu ocazia logodnei sau
căsătoriei.

(Exp. vb.) **A lega (cuiva) drumul 1.** A împiedica pe
cineva să meargă unde dorește. **2.** A zădărnici pla-
nurile cuiva.

(Exp. vb.) **A-și lega capul cu..., a-și lega de cap
necaz** (sau **nevoie**) **1.** A se căsători. **2.** A-și com-
plica existența.

(Exp. vb.) **A-și lega ochii, a lega la ochi 1.** A (se)
amăgi. **2.** A(-și) face iluzii. **3.** (Spec.) A fermeca.

(Exp. vb.) **A lega la gard pe cineva** A înșela.

(Exp. vb.; fam.) **A se lega la cap fără să-l doară**
A-și crea complicații, greutăți inutile.

(Loc. vb.; pop.) **A lega sec** A nu rodi.

LEGALITATE *s. f.*

(Exp. vb.) **A intra** (sau **a reintra**) **în legalitate** A
se conforma legilor în vigoare.

(Exp. vb.) **A fi în legalitate** A fi în conformitate cu
legile în vigoare.

LEGĂMÂNT *s. n.*

(Loc. pp.) **Fără legământ cu...** Fără legătură cu...

(Sint.) **Legământ de pace 1.** Tratat de pace. **2.** (P. ex.)
Alianță.

LEGĂNAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pop.) **A nu(-i) zice, a nu spune, a nu sufla
(cuiva) (nici) două vorbe** (sau **boabe**) **legănate**

(sau o vorbă legănată, un cuvânt legănat) **1.** A nu-i spune cuiva absolut nimic. **2.** A vorbi fără sens. (Exp. vb.; reg.) **A nu avea (cu cineva) cuvânt legănat** (sau vorbă legănată), **a nu fi vorbă legănată între...** A nu se certa deloc cu cineva.

(Sint.; pop.) *Vorbă legănată* (sau *cuvânt legănat*)
Vorbă bună, de laudă.

LEGĂTURĂ s. f.

(Loc. a.) **Cu legătură** Bine încheiat.

(Sint.) *Legătură pânză* (sau *legătură postav*) Mod simplu de unire a firelor de urzeală cu cele din bătătură care constă în trecerea alternativă a firelor de urzeală peste și pe sub firul de bătătură.

(Loc. a.; inv.) **În legătură 1.** În țesătură. **2.** În stivă.

(Sint.) *Forță de legătură* Forță care unește între ele particulele constitutive ale unui sistem material.

(Sint.) *Energie de legătură* Energie eliberată la formarea unui sistem material.

(Sint.) *Legătură fizică* Interacțiune între atomii elementelor prin intermediul forțelor fizice slabe, de natură electrostatică.

(Sint.; Chim.) *Legătură chimică* Forță ce asigură legarea atomilor între ei în molecula unui compus chimic prin intermediul electronilor de valență și conduce la formarea substanțelor chimice.

(Sint.; Teh.) *Legătură mecanică* Condiție geometrică prin care sunt restrânse posibilitățile de mișcare ale unui punct material sau ale unui sistem de puncte materiale.

(Sint.) *Legătura stâlpilor* (sau *la stâlpi*) Parte a morii numită „puntea bogdanilor”.

(Sint.) *Legături în cruciș* Curele la încălțăminte.

(Exp. vb.) **A fi legătură de picior** A nu valora nimic în ochii celorlalți oameni.

(Sint.; rar) *Legătură de ciorapi* Jartieră.

(Sint.; spec.) *Legătură de rană* Material flexibil cu care se acoperă o rană, *bandaj, fașă, pansament, tifon*, (pop.) *oblojeală*.

(Sint.; Med.; inv.) *Legătură de vână* Garou.

(Sint.; pop.) *Legătură de cap* Bucată de pânză, de diferite culori și forme, pe care o poartă femeile pe cap, *basma, broboadă*.

(Loc. vb.; inv.) **A avea legătură, a da legătură, a prinde legătură, a face legătură, a lega legătură** (D. plante) A rodi.

(Loc. vb.) **A face legătura cu, a fi în legătură cu...** A comunica.

(Exp. vb.) **A stabili legătura (cu cineva)** A stabili relații (cu cineva).

(Exp. vb.; fig.) **A veni în legătură cu...** A ajunge să aibă relații, raporturi datorită vecinătății etc. cu...

(Loc. vb.) **A fi în legătură cu, a sta în legătură cu...** **1.** A depinde de... **2.** A fi în strictă conexiune cu...

(Loc. vb.) **A pune în legătură** A corela.

(Loc. pp.) **În legătură cu...** În raport cu...

(Exp. vb.) **A nu avea nicio legătură cu ceva** (sau **cu cineva**) **1.** A nu ști nimic despre ceva sau cineva. **2.** A nu avea de-a face cu ceva sau cu cineva.

(Loc. av.) **Fără legătură 1.** Întâmplător. **2.** Fără motiv. **3.** Fără sens.

(Loc. vb.) **A face legătura, (rar) a pune legătura 1.** A relaționa. **2.** A corela. **3.** A asocia.

(Loc. vb.) **A lua legătura cu (cineva)** A contacta pe cineva.

(Loc. a.) **Cu legătură 1.** Coerent.

(Loc. a.) **Fără legătură 1.** Separat. **2.** Izolat. **3.** Incoerent.

(Sint.) *Ofițer de legătură* Ofițer din compunerea statului major trimis la un alt stat major superior, vecin sau subordonat, cu misiunea de a transmite o comunicare verbală sau scrisă din partea comandamentului.

(Sint.) *Om de legătură 1.* Persoană care asigură contactul între două instituții, două întreprinderi, două grupuri de persoane etc. **2.** Persoană prin care membrii unui partid sau ai unei grupări aflate în ilegalitate țin contactul cu organele superioare.

(Exp. vb.; spec.) **A da legătura** A stabili un contact telefonic între două persoane.

(Loc. vb.) **A face legătură 1.** A se angaja. **2.** A se obliga. **3.** A paria.

(Loc. pp.) **În legătură cu...** **1.** Referitor la... **2.** Privitor la...

(Loc. pp.) **Fără legătură cu...** Care nu se referă la...

LEGE s. f.

(Sint.) *Legea veche, legea lui Moise 1.* Vechiul Testament. **2.** Religie mozaică.

(Sint.) *Legea nouă, legea vieții 1.* Noul Testament. **2.** Religie creștină.

(Sint.) *Legea lui Mahomed* Religie mahomedană.

(Sint.; Bis.) *Tablele* (sau, rar, *tabla*) *legii* Fiecare dintre cele două lespezi de piatră pe care era săpat decalogul, care i-au fost date de către Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai.

(Loc. av.; loc. a.; pop.) **Fără de lege 1.** Contrar normelor religioase, etice, juridice. **2.** (D. oameni) Păcătos. **3.** (D. oameni) Mișel.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Pre (sau cu, după, spre) lege (dreaptă), cu lege așezată** În conformitate cu normele religioase, etice, juridice, *just*.

(Exp. vb.; Bis.; înv.) **A pune lege, a da lege** (D. divinitate) A fixa normele de conduită, în conformitate cu preceptele religioase.

(Exp. vb.) **Pe legea mea!** Jur că e așa!

(Sint.) *Legea pământului*, (rar) *legea țării*, *legea nescrisă 1.* Totalitate a normelor de viață necodificate, transmise prin tradiție, din generație în generație. **2.** (P. ex.) Obicei specific unei țări, unei regiuni etc.

(Loc. av.; înv.) **De lege** Care este conform uzanței.

(Loc. av.) **După lege** În conformitate cu preceptele religioase.

(Exp. vb.; înv.) **A avea lege** A avea obicei.

(Loc. av.) **În lege, în toată legea 1.** De-a binelea.

2. Cu totul. **3.** În adevăratul înțeles.

(Loc. av.; reg.) **Cum e legea** Cum se cuvine.

(Sint.) *Legea junglei* Luptă acerbă, fără scrupule, pentru existență.

(Sint.) *Lege fundamentală* (sau, înv., *lege constituțională*) Constituție.

(Sint.) *Lege marțială* Lege care autorizează în unele state folosirea forței armate pentru represiune internă.

(Sint.) *Lege salică* Culegere fundamentală de norme de drept bazate pe obiceiul pământului, aparținând francilor de pe teritoriul Galiei.

(Sint.) *Legea talionului* Lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil.

(Sint.) *Om de lege 1.* Jurist. **2.** Avocat.

(Sint.) *Omul legii* (sau, rar, *legilor*), *om al legii* (sau, înv., *de lege*) **1.** Reprezentant al autorității de stat. **2.** Persoană care respectă cu strictețe normele stabilite și apărute de puterea de stat.

(Loc. av.) **După (sau, înv., cu, pe) lege** În conformitate cu prevederile normelor cu caracter obligatoriu stabilite și apărute de puterea de stat.

(Exp. vb.) **Vorba (sau cuvântul) cuiva e lege** Vorba cuiva se respectă cu strictețe.

(Loc. a.; înv.) **Cu lege, după lege** (D. soți) Legitim.

(Exp. vb.; înv.) **A pune (sau a da, a face, a tocmi) legea, a da (sau a dicta, a face) legi 1.** A statua. **2.** A statornici. **3.** A hotări. **4.** A porunci.

(Loc. vb.) **A pune (sau a scoate) în afara legii 1.** A decreta că o persoană e pasibilă de execuție fără judecată. **2.** A declara ceva ca fiind incompatibil cu normele de drept.

(Loc. vb.) **În numele legii** În numele autorității legale.

(Loc. av.) **În baza legii** Potrivit prevederilor normelor cu caracter obligatoriu stabilite și apărute de puterea de stat.

(Exp. vb.; rar) **A fi în lege** A avea împuternicire legală.

(Exp. vb.) **(Nu) e lege** (Nu) este neapărat așa.

(Loc. vb.; îrg.) **A face lege, a da lege, a rupe lege**

1. A soluționa în favoarea sau în defavoarea cuiva un litigiu. **2.** A decide în urma unei dezbatere judiciare.

(Exp. vb.; pop.) **A citi legea** A pronunța o sentință.

(Loc. vb.) **A pune legea** A pedepsi.

(Loc. vb.; înv.) **A face (sau, înv., a ține) legea** A cerceta dovezile aflate într-un proces în calitate de judecător.

(Loc. vb.; reg.) **A duce (sau a băga, înv. a chema, a scotoci) la lege** A da în judecată.

(Loc. vb.; reg.) **A fi sub lege** A fi inculpat.

(Loc. vb.; înv.) **A rămâne de lege** A pierde un proces.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face de lege, a-și face (sau a sta de) legi** A chibzui.

(Sint.; reg.) **În (sau după) legea cuiva 1.** După părerea cuiva. **2.** În felul cuiva.

(Sint.; îrg.) *Scaun de lege 1.* Judecătorie. **2.** Tribunal.

(Sint.; Fil.) *Lege naturală*, (în v.) *legea firii* Tendință naturală a omului de a discerne binele de rău, de a manifesta în relațiile interumane bunăvoință și sollicititudine.

LEGENDĂ s. f.

(Exp. a.) **De legendă** Care este specific legendei, fabulos, fantastic, mitic.

(Exp. vb.) **A intra (sau a trece) în lege 1.** A deveni foarte cunoscut, celebru, faimos. **2.** A deveni subiect pentru o legendă.

LEGUMĂ s. f.

(Exp. vb.) **A sta ca o legumă** A fi inactiv, lipsit de energie.

LEGUMI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A-și legumi vorbele** A vorbi rar, încet, stins.

LEHAMITE s. f.

(Exp. vb.) **A-i fi lehamite, a i se face lehamite (de ceva sau de cineva) 1.** A-i fi silă. **2.** A fi sătul

de ceva sau de cineva. **3.** A se lipsi de ceva sau de cineva.

LEICĂ¹ *s. f.* „lele”.

(Exp. vb.) **Altă Stancă, leică vorbă** Cineva nu înțelege sensul spuselor altcuiva.

LEICĂ² *s. f.* „pâlnie”.

(Exp. vb.) **A face gâtul (gurița) leică (și pântecele balercă)** A bea mult.

(Exp. vb.) **A pune mâna leică la ureche** A pune mâna ca o pâlnie în dreptul urechii pentru a auzi mai bine.

LEIT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A fi leit (poleit) cu, a semăna leit cu** A avea același aspect și aceleași însușiri cu ceva sau cu cineva.

LELE *s. f.*

(Sint.; îvp.) **Lele mică 1.** Verișoară a unuia dintre părinți, mătușă. **2.** Soție a unchiului, tanti.

(Sint.; pop.) **Fecior (sau fu, copil, pui, rar fată) de lele** Bastard.

(Loc. av.; fam.) **În (sau de) dorul lelii 1.** Într-o doară. **2.** Fără rost.

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi în dorul lelii** A vorbi fără sens.

LEMN *s. n.*

(Sint.; inv.; fig.) **Lemnul vieții** Credință creștină.

(Sint.; reg.) **Lemn sălbatic** Portaltoi.

(Exp. vb.) **A crăpa lemnele de ger sau a fi (un) ger de crapă lemnele** A fi foarte frig.

(Exp. vb.) **A da lemne la cel de îngădește** A face lucruri inutile.

(Exp. vb.) **A încurca lemnele degeaba** A nu face nimic.

(Exp. vb.) **A o pune de mămăligă (cu lemne verzi) 1.** A acționa ineficient. **2.** A se băga într-o mare primejdie.

(Exp. vb.) **A intra în lemne de Crăciun** A cădea pe gânduri.

(Loc. av.; reg.) **A lemne seci 1.** Foarte tare. **2.** (P. ex.) Exagerat.

(Exp. vb.) **A rămâne (de) lemn (sau ca de lemn)** A rămâne nemișcat din cauza surprizei, a unei emoții puternice etc., *a încremeni, a înlemni.*

(Exp. vb.) **A fi de lemn (sau ca lemnul) 1.** A nu simți nimic. **2.** (Fig.) A fi insensibil la ceva. **3.** A rămâne paralizat.

(Exp. vb.) **A se face de lemn 1.** A înțepeni. **2.** A deveni dur.

(Exp. vb.; fam.) **A se face lemn** A se îmbăta foarte tare.

(Exp. vb.) **A îngheta lemn** A îngheta foarte tare.

(Exp. vb.) **A dormi lemn (sau ca lemnul)** A dormi profund.

(Exp. vb.) **A tăcea lemn** A nu scoate nicio vorbă.

(Exp. vb.) **A sta de lemn (Tănase)** A sta degeaba.

(Exp. vb.) **A fi de lemn (Tănase)** (D. oameni) **1.** A fi lipsit de energie și de inițiativă. **2.** A fi prost.

(Exp. vb.) **A fi lemn de tufă** A nu fi bun de nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A sta (sau a șede) ca găina (sau curca) în lemne** (D. oameni) **1.** A fi posac. **2.** A fi tăcut.

(Exp. vb.) **A fi lemn** A fi foarte beat.

(Exp. vb.) **A dormi de poți tăia lemne pe el** A dormi foarte adânc.

(Loc. vb.) **A ajunge (ori a fi, a rămâne, a aduce, a lăsa pe cineva) în sapă de lemn** A sărăci.

(Exp. vb.) **A porni (sau a începe) de la lingură de lemn** A porni în viață fără avere.

(Exp. vb.) **A sta lemn** (D. diverse alimente, carne, etc.) A rămâne tare în urma fierberii.

(Sint.; reg.) **Lemn cu ghiulea** Mai.

(Sint.; reg.) **Măță de lemn** Cursă pentru șoareci.

(Sint.; reg.) **Lemn de țigară** Port-țigaret.

(Sint.; Bis.; inv.) **Lemn sfânt** Cruce pe care a fost răstignit Iisus Christos.

LENE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu lene** Fără vigoare și fără tragere de inimă, alene, încet.

(Exp. vb.) **A-i fi lene** A se complăce în inactivitate.

(Loc. vb.; reg.) **A-i pica lene** A-și pierde vigoarea.

(Exp. vb.; reg.) **Nu ți-e lene?** Nu ți-e rușine?

(Loc. av.; reg.) **La lene goală** Alene.

LENEȘ, ~Ă *a.*

(Sint.; reg.) **Albină leneșă** Trântor.

LENEVIRE *s. f.*

(Loc. av.) **În (întru) lenevire 1.** În părăsire. **2.** În neîngrijire. **3.** (D. păr) În dezordine.

(Loc. av.) **Cu lenevire** Încet.

LEPĂDA *vb.*

(Exp. vb.) **A lepăda armele** A înceta o luptă, *a se preda.*

(Exp. vb.) **A-și lepăda potcoavele** A muri.

(Exp. vb.) **A-și lepăda masca 1.** A-și dezvălui adevăratul caracter. **2.** A-și arăta adevăratul scop.

(Exp. vb.; Bis.) **A se lepăda de păcate (sau a-și lepăda păcatele)** A se mântui.

(Exp. vb.) **A se lepăda de sine 1.** (Bis.) A-și părăsi condiția individualistă a vieții materiale și a se dedica ascezei. **2.** A-și pierde identitatea individuală, națională etc.

(Exp. vb.) **A lepăda (pe cineva) pe drumuri** **1.** A alunga. **2.** A abandona.

(Exp. vb.; înv.) **A lepăda (pe cineva) sortii** A lăsa la voia întâmplării.

(Exp. vb.; înv.) **A lepăda la pat (pe cineva)** **1.** A distruge pe cineva fizic și moral. **2.** A îmbolnăvi pe cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A lepăda (pe cineva) din credință** A forța pe cineva să părăsească religia creștină.

(Exp. vb.; Bis.) **A (nu) se lepăda de Christos** sau **a (nu) (se) lepăda pe (de ori de la) Dumnezeu** sau, înv., **a (nu) lepăda Christosul său** A (nu) renunța la credința sa creștină.

(Exp. vb.) **A (nu) se lepăda de Satana sau dracul, diavolul, Ucigă-l toaca (ori crucea)** A (nu) alunga de la sine orice ispită, orice gând sau fapt rău.

(Exp. vb.) **A nu fi lepădat încă mucii de la nas** A fi încă prea tânăr și lipsit de experiență.

LEPĂDARE s. f.

(Loc. av.) **De lepădare** Inutil.

(Sint.) *Lepădare de sine (de mine, de tine etc.) (în-suși, însumi, însuși)* **1.** Renunțare la nevoile, interesele sau părerile proprii, pentru o anume cauză, ideal etc. **2.** Altruism. **3.** Obiectivitate.

(Sint.; Bis.; înv.) *Lepădarea sufletului* Moarte.

(Sint.; înv.) *Lepădare de lege* Părăsire a credinței creștine, renegare.

LEPĂDAT¹ s. n.

(Exp. vb.) **A nu fi de lepădat** **1.** A avea (mari) calități, merite etc. **2.** A avea o valoare deosebită. **3.** A fi demn de luat în considerație.

LEPĂDAT², ~Ă a.

(Exp. vb.; înv.) **A fi lepădat de lege** A fi scos în afara legii.

LEU¹ s. m.

(Sint.) *Leu paraleu* **1.** (În basme) Leu mare și cu o putere extraordinară. **2.** (Fig.) Om foarte curajos.

3. (Ir.) Om lăudăros.

(Sint.; fig.) *Pui de leu* Om curajos, viteaz.

(Sint.) *Partea leului* **1.** Cea mai mare parte sau cea mai valoroasă pe care și-o însușește cel mai puternic dintre părtași la împărțirea unui bun. **2.** (P. gn.) Cea mai importantă, cea mai valoroasă parte a unui lucru.

LEUCĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi lovit (sau bătut, pălit, trăsmit, reg. tras) cu leuca (în cap)** **1.** (D. oameni) A fi prostănac. **2.** (D. cuvinte, expresii etc.) A fi pus la întâmplare, nepotrivit. **3.** (D. oameni) A fi beat.

(Loc. a.) **Beat leucă** Foarte beat.

(Exp. a.; reg.) **Făcut leucă** Adus de spate, cocoșat. (Loc. vb.; reg.) **A vorbi de-a leuca** A vorbi în batjocură.

L/BER, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A fi (sau, rar, a rămâne) liber să ori (de) a... 1.** A i se permite să... **2.** A avea posibilitatea de a...

(Sint.) *Traducere liberă* Traducere care redă conținutul originalului fără a urma riguros forma acestuia.

(Sint.) *Versuri libere* Versuri care nu respectă canoanele clasice obișnuite (rimă, măsură, ritm).

(Sint.) *Intrare liberă* Intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc.

(Sint.) *Lovitură liberă* (La unele jocuri sportive cu mingea) Lovitură acordată unei echipe drept recompensă pentru o greșeală comisă de echipa adversă.

(Sint.) *Profesiune liberă* Profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu, fără să fie angajată permanent într-o instituție.

(Sint.) *Liberă cugetare* Opinie proprie, lipsită de constrângeri.

(Sint.) *Liberă practică* **1.** Exercițiu a unei profesii pe cont propriu. **2.** (Nav.) Permisie de a manevra un vas în rada unui port și de a avea contact cu țarmul.

(Sint.) *Liber consimțământ* Manifestare, fără constrângere, a adevărului.

(Sint.) *Liber arbitru* Libertate de a acționa după propria voință.

(Sint.) *Liber profesionist* Persoană care exercită o profesiune pe cont propriu, fără a fi angajată într-o întreprindere sau instituție.

(Loc. av.) **Pe liber** (D. semnele de circulație) Indicând permisiunea de a trece.

(Loc. vb.) **A da frâu (sau, rar, drum) liber** **1.** A permite să acționeze. **2.** A favoriza.

(Sint.) *Desen liber* Desen efectuat fără ajutorul instrumentelor tehnice.

(Sint.) *Aur liber* Aur în stare neprelucrată, provenit din filoane compacte.

(Sint.; înv.) *Arte libere* Arte liberale.

(Sint.) *Stil indirect liber* Stil prin care se exprimă ideile și sentimentele cuiva ca și cum cel care le relatează s-ar identifica cu persoana căreia acestea îi aparțin.

(Loc. av.) **Cu ochiul liber (sau cu ochii liberi)** Fără ajutorul unui instrument optic.

(Loc. av.; rar) **La liber** Cu posibilitatea de a acționa în voie, nestingherit.

(Exp. vb.) **A avea mână liberă** (sau **câmp liber**)

1. A dispune în mod absolut de posibilitatea de a face ceva. **2.** A avea permisiunea de a face ceva.

(Exp. vb.) **A vorbi liber** **1.** A ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text. **2.** A spune deschis ceea ce gândește, a fi sincer. **3.** A vorbi obscen.

(Exp. av.) **Sub cerul** (sau **sub cer**) **liber** Într-un loc descoperit, *afară*.

(Exp. av.) **În** (la sau, rar, **spre**) **aer liber** În mijlocul naturii, *afară*.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a avea**) **liber** A se afla în afara obligațiilor profesionale pe o perioadă de timp.

(Sint.; Chim.) *Atom liber* Atom care nu este atras de niciun nucleu.

LIBERTATE s. f.

(Exp. av.) **În** (sau **cu**) (**deplină** sau, rar, **mare**) **libertate** ori **în** (sau **cu**) **toată libertatea** După bunul plac, *necontrolat, nestingherit*.

(Exp. vb.) **A-și lua libertatea să...** (sau **de a**) A-și permite să...

(Loc. vb.) **A pune în libertate** **1.** A acorda drepturi cetățenești. **2.** A elibera din detenție, din captivitate etc.

(Loc. s.) **Punere în libertate** Eliberare.

(Exp. av.) **În libertate** Liber.

(Sint.) *Libertate individuală* Drept care garantează libertatea persoanei.

(Sint.) *Libertate de conștiință* (sau *libertatea conștiinței*) Drept cetățenesc de a avea o opinie proprie în orice domeniu al vieții sociale.

(Sint.) *Libertate de gândire* (sau *de a gândi, de a cogita, de a cugeta, cugetării*) sau *libertatea cuvântului* Drept de a exprima oral sau în scris propriile opinii.

(Exp. vb.) **A (se) pune în libertate** A (se) elibera dintr-o combinație cu alte elemente, *a (se) degaja*.

L/BOV s. m.

(Loc. pp.; îvp.) **Pentru** (sau, înv. **pre**) **libovul** **1.** De dragul... **2.** Din considerație sau din devotament pentru...

(Loc. vb.) **A face libov** A fi amabil.

(Loc. vb.; reg.) **A fi cu libov** A fi atrăgător.

L/CĂR, ~Ă s. n. f.

(Exp. vb.) **A nu vedea nicio licără** A nu putea distinge nimic din cauza întunericii.

(Loc. a.; loc. av.) **Ca licăra** Rapid.

(Loc. vb.; înv.) **(A face) licăr poteca** A fugi.

LICĂRI vb.

(Exp. vb.) **A-i licări ochii după ceva** A dori ceva foarte mult.

LICUR/CI s. m. i.

(Exp. vb.) **A avea licurici la cap** **1.** A avea idei neobișnuite. **2.** A avea toane.

(Exp. vb.; reg.) **A-i scoate cuiva licuricii din cap** A determina pe cineva să devină serios.

LIMAN s. n.

(Exp. vb.) **A ajunge** (sau **a ieși cu bine**) **la** (sau **într-un**) **liman** ori (rar) **a afla** (sau **a atinge**) **limanul** **1.** A ieși dintr-o situație dificilă. **2.** A-și realiza scopul propus.

(Exp. vb.) **A duce** sau **a scoate la (bun) liman** sau **a aduce la limanul odihnei** (sau **de mântuit**), **a da un liman de adăpost** sau, înv., **liman lin** A salva pe cineva dintr-o situație grea.

LIMBAJ s. n.

(Sint.) *Limbaj comun* **1.** Exprimare simplă. **2.** Mijloc de înțelegere între persoane cu idei sau concepții diferite.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a găsi**) **un limbaj comun** A cădea de acord asupra unui subiect.

(Sint.) *Limbaj verde* Exprimare directă, deschisă, fără menajamente.

(Sint.) *Limbaj cu cheie* Exprimare încifrată.

(Sint.) *Limbaj interior* Reprezentare imaginativă a activității lingvistice care însoțește gândirea.

(Sint.) *Limbaj formalizat* Mijloc de exprimare artificial, alcătuit dintr-un sistem de semne convenționale.

(Sint.) *Limbaj artistic* Modalitate de comunicare specifică artei.

L/MBĂ s. f.

(Sint.) *Limbă de crap* Parte cărnosă din cavitatea bucală a crapului, foarte gustoasă.

(Exp. vb.) **A alerga** (sau **a umbla, a veni, a aștepta** etc.) **cu limba scoasă** A alerga sau a umbla, a veni, a aștepta cu mare nerăbdare, agitat.

(Exp. vb.; ir.; pop.) **A asuda** (sau **a năduși**) **sub limbă** A se plânge că a muncit prea mult când, în realitate, a stat degeaba.

(Exp. vb.; reg.) **A-l trece (pe cineva) apa sub limbă** A-i fi foarte frig.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **Nici limba nu-i asudă** **1.** Vorbește încontinuu. **2.** Nu muncește cu tragere de inimă.

(Exp. vb.; pfm.) **A scoate limba (la cineva)** **1.** A dispregui pe cineva. **2.** A sfida.

(Exp. vb.; reg.) **Nu sta cu limba afară** Hai, răzi, vorbește!

(Exp. vb.; pop.) **A avea limba lungă** sau **(a fi) lung de** (ori **la, în**) **limbă** sau, reg., **fraged la limbă** **1.** A fi vorbăreț. **2.** A fi incapabil de a păstra un secret.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi** (sau **a avea**) **limbă (foarte) ascuțită** (ori **veninoasă, otrăvită, rea, neagră, de șarpe**) **1.** A spune vorbe răutăcioase. **2.** A fi bârfitor. (Exp. av.) **Cu limbă înveninată** (sau **veninoasă**) Cu răutate.
 (Exp. vb.; fam.) **A înțepa cu limba** sau (reg.) **a fi cu** (sau **a avea**) **piper, țepi pe** sau **aguridă sub limbă** A vorbi ironic ori malițios, a batjocori.
 (Exp. vb.; fam.) **A fi slobod la limbă** (sau **limbă slobodă** ori **a avea limba dezlegată**) **1.** A fi excesiv de sincer și direct în vorbire. **2.** A fi necontrolat în vorbire. **3.** A fi incapabil de a păstra un secret.
 (Exp. vb.; fam.) **A fi cu două limbi** sau **a avea (mai) multe limbi** **1.** A fi mincinos sau prefăcut. **2.** A fi ipocrit.
 (Exp. vb.; pfm.) **A fi iute de limbă** A vorbi prea repede.
 (Exp. vb.; pfm.) **A avea limbă ascuțită** (sau **a-i umbla limba cu ascuțime**) A fi înzestrat cu însușirea de a vorbi convingător.
 (Exp. vb.) **A-și mușca limba** A tăcea, evitând să spună ceva nepotrivit.
 (Exp. vb.; fam.) **A-și înghiți limba** **1.** A mânca cu mare poftă. **2.** A amuți de uimire, de emoție etc. **3.** A se abține de la a spune ceva nepotrivit.
 (Exp. vb.; pfm.) **A-și ține** (sau **băga**) **limba (în gură)** A tăcea.
 (Exp. vb.; pfm.) **A-și pune frâu la limbă** (sau **limbii**) ori **a-și înfrâna** (sau **struni**) **limba** A se feri de a spune ceva necuviincios.
 (Exp. vb.; fam.) **A scoate** (sau **a-i ieși cuiva**) **limba de-un cot** **1.** A i se tăia respirația datorită efortului sau oboselii, a gâfâi. **2.** A fi foarte obosit.
 (Exp. vb.; fam.) **A trage (pe cineva) de limbă** A pune cuiva întrebări multe și insistente pentru a afla anumite lucruri, a iscodi.
 (Exp. vb.; fam.) **A (i) (se) dezlega (cuiva) limba** sau **a se dezlega** (ori **a prinde**) **la limbă** sau **a prinde limbă** A căpăta chef de vorbă.
 (Exp. vb.) **A (se) dezlega (cuiva) limba** A-și redobândi facultatea vorbirii.
 (Exp. vb.; pfm.) **A-și bate limba(-n gură) de pomană** sau **a-și toci limba** A vorbi mult și neîntrerupt, fără a fi luat în seamă.
 (Exp. vb.; pfm.) **A-i merge (cuiva) limba ca o moară stricată** (sau **de vânt**) (ori, reg., **a-i toca limba în gură** sau **a-i bate limba**) A vorbi repede și fără întrerupere, *a flecări, a pâlăvrăgi*.
 (Exp. vb.; pfm.) **A avea mâncărime** (sau, reg., **mâncărici, mâncătură**) **la** (sau **de**) **limbă** ori **a avea**

vierme (sau, reg., **gâdilici**) **la limbă** sau **a-l mânca** (ori **a-l arde limba**) sau, reg., **a-l frige limba** (ori **la limbă**) A vorbi prea mult, a fi limbut, *a fi palavrăgiu, a fi vorbăreț*.

(Exp. vb.; pfm.) **A (i) se încurca** (sau **împiedica**) **(cuiva) limba (în gură** sau **la vorbă)** A rosti cu greutate cuvintele din cauza unei emoții, a beției.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea limba legată** A refuza să vorbească.

(Exp. vb.; îvp.) **A nu avea limbă în gură** (sau **de grăit**) A nu dori să vorbească.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva) limba legată** sau **a fi cu limba legată** (sau **legată încurcată**) A fi mut.

(Exp. a.; înv.) **Împiedicat la limbă** (sau, pop., **cu limba împiedicată**) Bălbâit.

(Sint.; reg.) **Limbă lată** Care se exprimă greoi.

(Exp. vb.; pfm.) **A vorbi** sau **a grăi în vârful limbii** (sau **în ori pe limbă**) sau **a-i fi (cuiva) limba prinsă** (ori **împiedicată**) A fi peltic.

(Exp. vb.; pop.) **A (i) se lega (cuiva) limba (în gură)** sau **a-i pieri** (ori **a i se încurca, a-i îngheța, a i se îngroșa, a i se lua, a i se scurta**) **(cuiva) limba** A nu mai avea curajul să vorbească, a amuți.

(Exp. vb.; pop.) **A-i pieri cuiva limba** A muri.

(Exp. vb.; pop.) **A-i lega** (sau **a-i scurta, a-i tăia**) **(cuiva) limba** A împiedica pe cineva să spună ceva (calomnios sau jignitor).

(Exp. vb.; pop.) **Pișcat** (sau **înțepat**) **la limbă** sau **prins de limbă** Ușor amețit de băutură, (pfm.) *afumat, cherchelit*.

(Exp. vb.; reg.) **A avea păr pe limbă** A fi lipsit de educație.

(Exp. a.; reg.) **Cu păr pe limbă** Lipsit de educație, de maniere, *prost, necioplit*.

(Exp. vb.) **A avea limbă de aur** A avea darul de a vorbi frumos și elocvent.

(Exp. vb.) **A fi cu limba fagure de miere** A vorbi excesiv de prietenos și amabil.

(Exp. vb.; pfm.) **Pușchea pe limbă(-ți)** Nu vorbi despre un lucru neplăcut, pentru ca aceasta să nu se îndeplinească, *nu cobii!*

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) pune pe limbă (ceva)** A (nu) gusta din ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și bate limba-n gură ca calicii la pomană** A vorbi repede și prost.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă-l trage cineva de limbă** Vorbește mult, neputând păstra un secret.

(Exp. vb.; reg.) **Nu i-a** (sau **nu v-a** etc.) **tors mama pe limbă** **1.** Vorbește cu ușurință. **2.** Vorbește morocănos.

(Exp. vb.; reg.) **A-și toarce pe limbă** A se gândi bine înainte de a vorbi.

(Exp. av.; pfm.) **Cum îi vine sau ce-i vine pe limbă** Fără a-și controla exprimarea, *la întâmplare*.

(Exp. vb.) **A-i sta (sau a-i umbla, a-i veni) (cuiva) pe limbă (ceva)** **1.** A fi pe punctul de a spune ceva. **2.** A nu-și aminti un lucru bine știut.

(Exp. vb.; reg.) **L-a(u) mușcat albinele (sau albina) de limbă** **1.** Nu vorbește (prea mult). **2.** Este prea beat ca să poată vorbi clar.

(Exp. vb.; pop.) **Gură am și limbă n-am** Mă abțin, deși aș mai avea multe de adăugat.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-și băga limba unde nu-i fierbe oala** A nu se amesteca într-o problemă care nu-l privește.

(Exp. vb.; pop.) **Inima o are pe limbă sau ce-i pe inimă aceea-i și pe limbă sau ce are-n suflet are și pe limbă** Este o persoană sinceră, deschisă și onestă.

(Sint.; reg.) *Limba beregății* Uvulă.

(Exp. vb.; inv.) **A da limbă prin țară** A face să se știe pretutindeni.

(Sint.; îrg.) *Rășura limbii* Amendă aplicată cuiva găsit vinovat de calomnie.

(Sint.; inv.) *Limba strâmbă* Calomnie.

(Loc. s.; îvp.) **Carte cu limbă de moarte** Testament.

(Loc. av.) **Cu (sau, rar, prin) limbă de moarte** **1.** Ca ultimă dorință, exprimată pe patul morții. **2.** (P. ex.) Ca dispoziție testamentară.

(Exp. vb.) **A lega pe cineva cu limbă de moarte** A obliga pe cineva prin jurământ să îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de moarte.

(Sint.; inv.) *Frântură (sau frământare) de limbă* **1.** Vorbire încâlcită. **2.** (P. ex.) Frază încâlcită, alcătuită din cuvinte greu de rost. **3.** (Spec.) Joc ce constă în rostirea rapidă și corectă a unei asemenea fraze.

(Exp. av.) **Nici cu (sau cât ori ca) o limbă de cuțit** Nici cât de puțin.

(Exp. vb.) **A nu vorbi aceeași limbă** A nu avea același mod de a gândi sau de a simți.

(Sint.) *Limba aglutinată* Limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin înlănțuirea de afixe strict specializate pentru fiecare funcție în parte.

(Sint.) *Limba flexionară* Limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin afixe perfect sudate cu tema și care au, în general, valori complexe.

(Sint.) *Limba analitică* Limbă flexionară în care raporturile gramaticale sunt exprimate cu ajutorul mijloacelor analitice (al cuvintelor auxiliare).

(Sint.) *Limba sintetică* Limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor.

(Sint.; inv.) *Limba cărâitorilor* Argou folosit de hoți.

(Sint.) *Limba păsărească* **1.** Argou al copiilor constând în intercalarea unor silabe suplimentare între silabele cuvintelor. **2.** (P. ex.) Limbaj convențional, greu de înțeles.

(Sint.) *Limba maternă* (sau, îvp., *mamă* ori *limba mamei*) Prima limbă pe care o învață cineva în copilărie, de la părinți.

(Sint.) *Limba (de) bază (sau fundamentală)* ori *limbă mamă* Limbă din care provin limbile aceleiași familii sau ale aceluiași grup genealogic.

(Sint.) *Limba internațională (sau universală)* Limbă națională cu largă circulație în afara granițelor acelei țări, folosită în relațiile internaționale dintre state.

(Sint.) *Limba modernă* Limbă vorbită în perioada actuală sau într-o epocă apropiată.

(Sint.) *Limba clasică* **1.** Limbă care aparține antichității greco-latine, din epoca ei clasică, considerată ca bază a educației și civilizației. **2.** (P. ex.) Formă a unei limbi care are calitățile estetice ale perioadei clasice.

(Sint.) *Limba vie* Limbă care se vorbește în mod curent.

(Sint.) *Limba moartă* Limbă care nu se mai învață ca limbă maternă și nu se mai află în circulație.

(Sint.) *Limba națională (inv., naționalicească)* Limbă comună și unică a tuturor membrilor unei națiuni.

(Sint.) *Limba literară* Cel mai corect aspect al limbii naționale, produs al unei continue prelucrări de către scriitori, publiciști, oameni de știință etc., utilizat în mediile intelectuale, în instituții etc.

(Sint.) *Limba de stat (sau oficială* ori, inv., *oficioasă*) Limbă utilizată în administrația unui stat sau într-una dintre instituțiile acestuia.

(Sint.) *Limba comună (inv. obștească)* **1.** Aspect al unei limbi folosit ca mijloc de comunicare al întregii colectivități, independent de apartenența dialectală a vorbitorilor. **2.** Fază din trecutul unei limbi, anterioară diversificării ei dialectale.

(Sint.) *Limba veche* Limbă vorbită în perioadele din trecut, constituindu-se ca o etapă anterioară, distinctă de limba modernă.

(Sint.) *Limbă curentă* (sau *de toate zilele, de conversație*) Limbă obișnuită, folosită în relațiile zilnice dintre oameni.

(Sint.) *Limbă standard* Aspect al unei limbi care reprezintă trăsăturile ei comune și modelul general de folosire.

(Sint.) *Limbă scrisă* Aspect al unei limbi consemnat în textele scrise.

(Sint.) *Limbă vorbită* Limbă uzuală, utilizată în mod obișnuit în viu grai.

(Sint.) *Limba surdomușilor* Totalitate a semnelor folosite de surdomuși pentru a comunica.

(Exp. vb.; reg.) **S-au amestecat limbile** Într-o adunare, discuțiile au devenit aprinse și vorbitorii au început să se certe.

(Sint.; pfm.; ir.) *Limbă chineză* Vorbire confuză, greoaie, din care nu se înțelege nimic.

(Exp. av.) **Pe limba cuiva 1.** Pe înțelesul interlocutorului. **2.** (P. ex.) Potrivit felului de a gândi sau de a vorbi al interlocutorului sau al celui despre care se vorbește.

(Sint. s.; înv.) *Limbă de mare* Golf.

(Sint.; înv.) *Limbă de pământ* Peninsula.

(Sint.) *Limbă de foc* Fosfură de hidrogen care iese din mlaștini și arde singură.

(Exp. vb.) **A vorbi (două) limbi diferite** A nu avea același mod de a gândi și de a simți.

(Sint.) *Limbă de lemn* Limbaj al propagandei totalitare, caracterizat prin formule fixe, șabloane, exprimare greoaie etc.

(Sint.) *Limbi de pisică* Fursecuri înguste și alungite.

LIMITĂ s. f.

(Sint.) *Limită teritorială* Linie care separă două țări, două teritorii vecine, graniță, hotar.

(Sint.; Lgv.) *Limită silabică* Loc unde se termină o silabă și începe o alta în fluxul vorbirii.

(Exp. av.) **De limită** Care se află la granița dintre două zone, dintre două domenii.

(Exp. a.) **Fără limite** Care este sau pare a fi nelimitat, nesfârșit.

(Sint.) *Limită de vârstă* Vârstă până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcție publică.

(Exp. vb.; Spt.) **A câștiga înainte de limită** A câștiga prin knock-out sau abandonul adversarului, înainte de sfârșitul meciului de box.

(Loc. av.) **În limita** (sau **în limitele**) **posibilităților** Până unde pot ajunge posibilitățile, facultățile, mijloacele etc. cuiva.

(Loc. cj.) **În limita** (sau **limitele**) **în care...** În măsura în care...

(Loc. av.) **La limită 1.** În măsura posibilităților cuiva sau a ceva. **2.** În cele din urmă. **3.** În ultimă instanță.

(Sint.) *Limită funcțională* Valoare minimă sau maximă care marchează intrarea sau ieșirea din funcție a unui mecanism psihofiziologic și, corespunzător, a unei activități psihice.

(Loc. a.) **De limită** Extrem.

(Loc. av.) **Fără (de) limită** (sau **limite**) Fără măsură, exagerat.

(Loc. av.) **Peste (orice) limită** Foarte mult, *excesiv*.

(Exp. vb.) **A trece peste** (sau **dincolo**) **de orice limită** (sau **limite**) A merge dincolo de ceea ce este permis de lege, de morală etc.

LIMPEDE a., av.

(Loc. vb.) **A da în limpede 1.** A se limpezi. **2.** A se însenina.

(Exp. vb.; înv.) **A sta în limpede 1.** A se potoli. **2.** A înceta.

(Exp. vb.; reg.) **A fi limpede** A nu mai avea nicio datorie față de cineva.

(Loc. av.) **Limpede ca lumina zilei** sau **limpede ca (bună) ziua 1.** De necontestat. **2.** Evident.

(Exp. vb.; înv.) **A chema la limpede** A provoca la luptă.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa limpede** A rămâne nevătmătat.

LIMPEZI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A se limpezi la minte 1.** A se calma. **2.** A-și reveni dintr-o stare confuză.

LIN, ~Ă a.

(Exp. vb.; înv.) **A sta întru lin** A se potoli.

L/NGE vb.

(Exp. vb.; pop.; dep.) **A linge unde a scuiptat** A-și schimba în bine atitudinea față de ceva blamat înainte.

(Exp. vb.) **A linge în bot pe cineva** A linguși.

(Exp. vb.; pop.) **A se linge în bot (cu cineva)** A se săruta cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A linge mâna** (sau **mâinile, laba**) **cuiva** A manifesta servilism față de cineva, sărutându-i, insistent, mâna.

(Exp. vb.; pop.) **A linge picioarele** (sau **cizma, cizmele**) **cuiva** A se umili în fața cuiva.

(Exp.; pfm.) **A-și linge degetele** (sau **buzele, botul**) **ori a se linge pe degete** (sau **pe buze**) A trece cu limba peste degete sau peste buze, după ce a mâncat ceva gustos.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și linge buzele** A-și manifesta o dorință sau o poftă mare pentru ceva de mâncare.

(Exp. vb.; reg.) **A linge melesteul 1.** A fi foarte sărac.

2. A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.; îpv.) **A linge talerele** A fi un slujbaş lipsit de importanță.

(Exp. vb.; îmv.) **A linge țărăna** (sau **lut**) A nu avea nimic scăpare.

(Exp. vb.) **A putea linge mac** (sau **miere**) **undeva** A fi un loc foarte curat, datorită hărniciei proprietarului.

(Sint.; fam.) *Linge blide* (sau *linge taler*, *linge talgere*, *linge tipsia*) Persoană lipsită de demnitate, care trăiește pe seama altora.

(Exp. vb.) **A se linge pe bot de ceva 1.** A pierde ceva. **2.** A fi nevoit să renunțe la ceva.

LINGOARE s. f.

(Sint.; îrg.) *Lingoare neagră*, *lingoare nebună*, *lingoare rea*, *lingoare tifoasă* Denumiri populare ale unor boli febrile grave, infecțioase și epidemice.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă e sculat după lingoare** (D. oameni) Este foarte slab.

LINGURĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A-și amesteca** (sau **băga**) **lingura unde nu-i fierbe oala** A interveni în treburile altora.

(Exp. vb.; pop.) **A fi lingură cu coadă mare și cu leafă mică** A avea o slujbă prost plătită.

(Exp. vb.; pop.) **Dai cu banița și scoți cu lingura** Dai cu împrumut bani mulți și iei înapoi câte puțin.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) mânca (cuiva) banii** (sau **aurul**, **averea**, **leafa**) **cu lingura** A cheltui prea mult din banii unui om bogat.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) pune** (sau **a atârna**, **a spânzura**, **a lega**) **(cuiva) lingura la** (sau **în**, **de**) **brâu** (sau **gât**) **1.** A lăsa pe cineva nemâncat pentru că a întârziat la masă. **2.** A se certa cu cineva pentru că a întârziat.

(Exp. vb.; pop.) **A sorbi (pe cineva) cu lingura** (sau **ca dintr-o lingură**) **ori a sorbi (pe cineva)** (sau **a înghiți**) **într-o lingură de apă** (sau **de sorbitură**) A manifesta o imensă dragoste și admirație pentru cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A începe de la lingură** A-și începe viața și gospodăria de la foarte puțină avere.

(Exp. vb.; pop.) **A se lăsa de lingură** A muri.

(Sint.) *Lingură de zidărit* Unealtă de zidărie făcută din lemn sau din fier cu care se ia și se netezește tencuiala, *mistrie*, *lopată*.

(Sint.) *Lingura cea mare* Unealtă de forma unei linguri de dimensiuni mari, folosită de păstori ca unitate de măsură, ca strecurătoare etc.

(Sint.) *Lingură de curățat*, *lingură de lăcărit* Tub închis la capătul de jos, folosit la curățarea găurii de sondă.

LINGURȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A da cu lingurița 1.** A hrăni cu grijă și în cantități mici un copil sau un om bolnav, neajutorat etc., a cocoloși. **2.** (Fig.) A da cuiva ceva cu zgârcenie.

(Exp. av.) **Nici cât încape în linguriță** Foarte puțin.

LINGUROI s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A fi sub linguroi** A fi sub autoritatea nevastei, *a fi sub papuc*.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca banii** (sau **averea**, **paralele**) **cu linguroiul** A cheltui fără măsură.

LINIAR, ~Ă a.

(Sint.) *Măsuri liniare* Măsuri care privesc lungimea.

(Sint.; Mat.) *Ecuatie liniară* Ecuatie de gradul întâi.

(Sint.; Bot.) *Foi liniare* Foi lungi și înguste.

(Sint.; Mat.) *Funcție liniară* Funcție care conține o variabilă exclusiv la puterea întâi și al cărei grafic este o linie dreaptă.

(Sint.) *Mișcare liniară* Mișcare rectilinie.

LINIE s. f.

(Sint.) *Linie de nivel* Linie care unește pe un grafic punctele cu aceleași cote de pe un teren.

(Sint.) *Linii isotere* Linii care unesc pe un grafic punctele ce au aceeași temperatură medie în timpul verii.

(Sint.) *Linii isochimene* Linii care unesc pe un grafic punctele cu aceeași temperatură medie în timpul iernii.

(Sint.; Fiz.) *Linie de colmațiune* Axă optică a ocheanului.

(Sint.; Geog.) *Linia echinoctiilor* sau *a punctelor echinoctiale* Linie care marchează intersecția eclipticei cu ecuatorul.

(Sint.) *Linie de demarcație 1.* Linie care desparte două țări sau provincii. **2.** (Fig.) Limită care distinge două ideologii.

(Sint.; Mar.) *Linie de apă* sau *de cufundare a unei nave* Nivel până la care se cufundă partea inferioară a navei în apă.

(Exp. vb.) **A trece** (sau **a depăși**) **linia** A exagera.

(Exp. vb.) **A sta (drept) la linie** (D. cumpănă) A se echilibra.

(Sint.) *Linie de apărare* Linie alcătuită din fortificații și trupe.

(Sint.) *Linii de comunicații* Trasee prin care se face legătura cu serviciile din spatele frontului.

(Sint.; Mil.) *Trupe de linie* Trupe destinate să lupte în primul rând.

(Sint.; pop.) *Linie principală* Stradă principală dintr-un oraș, șosea.

(Sint.) *Linie ferată* Cale ferată.

(Sint.) *Linie vizuală* Linie între ochiul observatorului și obiectul privit.

(Sint.) *Linie de ochire* Linie între ochitorul puștii vânătoarești și țintă.

(Sint.) *Linie de conduită* sau *de purtare* Mod de a se purta.

(Sint.) *Linie de cules* Unealtă tipografică, cu două urechi, ce se pune între rânduri când se culege zațul.

(Sint.) *Linie de plutire* Nivel al apei pe suprafața exterioară a unei nave în timpul plutirii.

(Loc. pp.) **La** (sau **în**) **linia...** La nivelul...

(Loc. av.) **În linie** În șir drept.

(Sint.) *Linie de bătaie* (sau *de luptă*) **1.** Desfășurare sistematică a unor forțe militare în vederea luptei.

2. Întindere a frontului ocupată de trupele care luptă.

(Sint.) *Linie electrică* Ansamblu al conductelor, dispozitivelor și construcțiilor care asigură transmiterea la distanță a energiei electrice, *rețea*.

(Sint.) *Linie telefonică* (sau *de telefon*) Ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi și centralele telefonice, *rețea*.

(Sint.) *Linie telegrafică* Totalitate a conductelor și instalațiilor dintre un emițător și un receptor telegrafic.

(Sint.) *Linie de întârziere* Dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice.

(Sint.) *Linie tehnologică* **1.** Organizare a procesului de fabricație. **2.** Ansamblu de mașini de lucru și mijloace de transport dintr-o uzină, dispuse în ordinea operațiilor prevăzute de procesul tehnologic.

(Sint.) *Linie automată* Complex de mașini-unelte care execută în mod automat operațiile de prelucrare și transportul fără intervenția muncitorului.

(Loc. av.) **În linii generale** (sau **mari**) În ansamblu, fără a intra în detalii.

(Sint.; Mat.) *Linie curbă* Linie alcătuită din unul sau mai multe arcuri de cerc.

(Sint.; Mat.) *Linie frântă* Linie care formează unghiuri pe traiectoria ei.

(Exp. vb.) **A fi (a se menține sau a aduce) pe linia de plutire** A (se) situa la limita normalității, a acceptabilului etc.

L/NIȘTE s. f.

(Sint.) *Liniște sufletească* Stare de echilibru psihic, seninătate.

(Loc. av.) **Cu (în sau, înv., întru) liniște** În mod calm.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) precede** (sau **a păși**) **în** (sau **la ori întru) liniște** A muri.

(Sint.; fig.) *Liniștea mormântului* Moarte.

(Sint.; Bis.; fig.) *Liniște de veci* (sau *eternă, veșnică*) Odihnă veșnică din viața de apoi.

(Exp. av.) **În (toată sau bună) liniște** sau **cu (mare) liniște** În armonie și cu calm.

(Loc. vb.) **A intra în liniște** A se liniști.

LINIȘTI vb.

(Exp. vb.) **A (se) liniști spiritele** A (se) calma.

(Exp. vb.) **A(-și) liniști conștiința** A face să înceteze o stare de neîmpăcare cu sine, prin ignorarea remușcărilor.

LINIȘT/RE s. f.

(Loc. av.) **În (cu sau, înv., întru) liniștire** În mod organizat.

(Sint.) *Liniștire veșnică* Moarte.

LINIȘT/Ț, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A sta sau a șede liniștit** **1.** A nu se agita.

2. A nu se alarma. **3.** A nu se sinchisi.

(Exp. vb.) **(Să) fii** (sau **stai) liniștit** Fii fără grijă.

(Exp. vb.) **A răsufla** (sau **a respira) liniștit** **1.** A scăpa de o grijă, de un necaz. **2.** A simți ușurare sufletească.

(Exp. vb.; înv.) **A rămâne liniștit din partea cuiva** A nu avea necazuri, probleme cu cineva.

L/NTE s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A fi (în) linte** A fi necopt suficient pentru a putea fi fiert.

(Exp. av.; pop.) **Până la un bob de linte** Absolut tot.

(Sint.; dep.; pop.) *Spală linte* Persoană care vorbește mult și fără rost.

L/PCĂ s. f.

(Loc. vb.) **A se face lipcă** A se lingeși.

(Exp. vb.) **A se ține lipcă de cineva sau de ceva** A însoți mereu pe cineva sau ceva, incomodând.

(Loc. vb.) **A sta lipcă, a șede lipcă, (rar) a se lipi lipcă (undeve, de sau lângă cineva)** A sta mult timp, incomodând.

(Loc. vb.) **A rămâne lipcă, a sta lipcă** **1.** A fi neclintit. **2.** A fi statornic.

(Loc. vb.) **A sta (sau a șede) lipcă pe capul cuiva** A insista mult pe lângă cineva.

(Loc. vb.) **A umbla lipcă după ceva** A dori ceva foarte mult.

LIPEALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-și face o lipeală (sau lipeala cu cineva)** A avea o relație de dragoste cu cineva.

LIP/ *vb.*

(Exp. vb.) **A se lipi ca scaiul (de cineva)** A însoți permanent, stârnjenind pe cineva.

(Loc. vb.; pfm.) **A lipi o minciună** A minți.

(Exp. vb.; pop.) **A nu se putea lipi de cineva** **1.** A nu se putea înțelege cu cineva. **2.** A nu se putea baza pe sprijinul cuiva.

(Exp. vb.) **A se lipi de inima (sau de sufletul) cuiva** A(-i) fi drag cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lipi (sau a i se lipi) inima (de sau către ceva)** A fi atras de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu se lipi învățătura (de cineva)** **1.** A nu asimila cu ușurință cunoștințe noi. **2.** A nu fi atras de învățatură.

LIP/CI *s. n.*

(Exp. vb.; îvp.) **A avea lipici (la vorbă)** A seduce (prin cuvinte).

(Exp. vb.; îvp.) **A fi cu lipici** A atrage prin frumusețe, prin gingășie.

(Exp. vb.; îvp.) **A-i fi vorba cu lipici** A vorbi fermecător, *a fi plăcut la vorbă.*

(Exp. vb.; îvp.) **A râde cu lipici** A avea un zâmbet care cucerește.

(Sint.; îvp.) **Leac cu lipici** Care vindecă prin vrăji.

(Exp. vb.; rar) **A prinde lipici de cineva** A se îndrăgosti de cineva.

LIP/Ț, -Ă *a.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fi lipit de foame sau a avea (ori a fi cu) coastele lipite de foame** A fi foarte flămând.

(Sint.) **Sărăcie lipită** Sărăcie extremă.

(Exp. vb.; pop.) **A fi sărac (sau, rar, calic sau sârman) lipit pământului** A fi foarte sărac.

L/PSĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi sau (înv.) a se afla lipsă** (D. persoane) A nu fi prezent.

(Exp. vb.) **A pune sau a da lipsă** (D. persoane) A declara absent.

(Loc. av.) **În lipsă** **1.** În absență. **2.** (Jur.; înv.) În contumacie.

(Loc. pp.) **În lipsa... (cuiva sau a ceva)** Cât timp lipsește cineva sau ceva...

(Loc. pp.) **În (sau din, rar la) lipsă de (ceva)** **1.** Din pricina faptului că lipsește ceva. **2.** Neavând ceva. **3.** Din cauză că cineva nu este prezent.

(Loc. pp.) **Din lipsa...** Din cauza lipsei...

(Loc. pp.; înv.) **Pentru (sau, rar, la lipsa)** Din cauza lipsei...

(Exp. av.) **Mai bine lipsă** Mai bine fără...

(Exp. vb.) **A avea (sau a duce, a simți, rar a trage) lipsă de sau a simți (a resimți ori a duce) lipsa**

1. A nu avea ceva în cantitate suficientă. **2.** A nu avea ceva atunci când este nevoie.

(Exp. vb.) **A simți, a resimți ori a duce lipsa** (D. persoane) A-i fi dor de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A fi sau a se afla ori a rămâne în lipsă de ceva** **1.** A nu mai avea ceva în cantitate suficientă. **2.** A nu mai avea ceva în caz de nevoie.

(Exp. vb.) **A fi lipsă de sau a se simți lipsa (cuiva sau a ceva)** A nu se găsi într-un loc unde ar trebui să se afle.

(Exp. vb.) **A fi sau a se afla, a se găsi în sau (rar) cu lipsă sau a duce lipsă ori lipsuri** A trăi într-o stare de mare sărăcie.

(Loc. a.; înv.) **De lipsă** Necesar.

(Exp. vb.; înv.) **A(-i) fi ori a avea lipsă sau de lipsă**

1. A(-i) fi necesar ceva sau cineva. **2.** A(-i) fi util ceva sau cineva. **3.** A(-i) fi indispensabil ceva sau cineva.

LIPS/ *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A(-i) lipsi o doagă (sau, rar, din doage, pop. o sâmbătă, o lampă)** A fi (cam) nebun.

(Exp. vb.) **Puțin sau, rar, nu mult sau un fir de păr lipsește sau a lipsit (ca) să** Ar mai (fi) trebui(t) foarte puțin pentru ca o acțiune sau o stare să fie posibile.

(Exp. vb.; rar) **(Să) lipsești din ochii mei (sau din fața mea sau dinaintea mea ori de aici!)** Dispari din fața mea!

(Exp. vb.) **A lipsi din viață (sau, rar, dintre vii)** A muri.

(Exp. vb.; înv.) **A lipsi din viață, de viață sau din lume (pe cineva)** A cauza moartea cuiva, a ucide.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lipsi ca Adam de rai** A renunța.

L/TERĂ *s. f.*

(Sint.) **Literă mică (sau minusculă)** Literă utilizată pentru scrierea cuvintelor din interiorul unei propoziții.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a rămâne**) **scris cu litere de aur** (sau **neșterse**) A fi demn de a fi păstrat în memoria colectivă.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a rămâne**) **scris cu litere de foc** A fi consemnat într-o manieră pregnantă, impresionantă etc.

(Exp. vb.) **A fi scris cu litere de sânge** A fi marcat printr-o serie de crime sau sacrificii.

(Sint.) **Literă de afiș** Literă de format mare, confecționată de obicei din lemn, servind la imprimarea afișelor.

(Exp. vb.) **A fi** (**a deveni**, **a rămâne** etc.) **literă moartă** (D. un tratat, o lege etc.) A nu se mai aplica.

(Exp. av.) **Literă cu literă** Până în cele mai mici amănunte, *aidoma*, *întocmai*.

(Sint.) *Om de litere* Scriitor.

(Sint.) *Litera legii* (sau *a cărții*) Exact cum scrie într-o lege sau într-o carte, fără interpretări subiective.

(Loc. a.) **În literă** (D. o interpretare) Literală.

LITRĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi din litră** **1.** A fi beat. **2.** A vorbi asemenea unui om beat.

LITURGH/E s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A face** (sau **a fi**) **liturghie cu bragă** A face un lucru sau a fi superficial, contrar regulilor stabilite.

(Exp. vb.) **A da (o) liturghie** A plăti preotului o sumă de bani, pentru ca acesta să pomenească numele rudelor sau celor apropiați, în viață sau decedați, cu prilejul oficierei liturghiei.

LOC s. n.

(Sint.; Geom.) *Loc geometric* **1.** Linie plană ale cărei puncte au aceeași proprietate. **2.** Totalitatea punctelor dintr-un spațiu definite printr-o singură proprietate geometrică.

(Sint.; Gram.) *Adverb* (sau *complement circumstanțial*) *de loc* Adverb (sau complement circumstanțial) care arată locul unde se petrece o acțiune, punctul de plecare, direcția și limita în spațiu a unei acțiuni.

(Sint.; Gram.) (*Propoziție*) *circumstanțială de loc* Propoziție care arată locul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă.

(Loc. av.; reg.) **De loc** **1.** Imediat. **2.** Din timp.

(Loc. av.) **De pe** (sau **din**) **loc** De acolo de unde se află cineva, stând nemișcat, fără a se deplasa.

(Loc. vb.) **A o lua** (sau **a o rupe**, ori **a porni**) **din loc** **1.** A pleca de undeva. **2.** (Reg.) A începe o activitate.

(Exp. vb.) **A(-i) sări inima din loc** A simți brusc o mare frică (sau o emoție intensă).

(Loc. av.) **Din loc în loc** (sau **dintr-un loc într-altul**) **1.** Încoace și încolo. **2.** La anumite intervale în spațiu.

(Loc. av.) **În** (sau **pe**) **loc** **1.** Pe aceeași bucată de pământ unde se află cineva sau ceva. **2.** Neclintit. **3.** Imediat.

(Exp. vb.; rar) **A nu-l prinde vremea în loc** A fi foarte ocupat.

(Exp. vb.; reg.) **A sta în loc** (**de cineva**) A fi împiedicat de la o acțiune.

(Exp. vb.; fam.) **A-i sta mintea în loc** **1.** A nu (mai) înțelege nimic. **2.** A rămâne foarte mirat.

(Exp. vb.) **A bate** (**pasul**) sau **a sta pe loc** A nu progresa.

(Exp. vb.) **A sta pe loc** A se opri.

(Exp. vb.; reg.) **A sta pe loc ca turta-n foc** **1.** A sta nemișcat. **2.** (P. ex.) A nu acționa.

(Exp. vb.) **A ține** (**ceva**) **pe loc** A împiedica să se dezvolte.

(Exp. vb.) **Pe loc repaus** Comandă militară indicând ieșirea din poziția de drepti și adoptarea unei poziții mai libere.

(Loc. av.) **La loc** Acolo unde era mai înainte, unde stătea de obicei.

(Exp. vb.; îvp.) **A nu avea capul la loc** A fi zăpăcit.

(Exp. vb.; fam.) **A face la loc** A reface.

(Exp. vb.; fam.) **A-i veni inima** (sau **sufletul**) **la loc** A-și reveni dintr-o sprietură, o emoție etc., *a se liniști*.

(Exp. vb.; fam.) **A-i veni mintea** (sau **mințile**) **la loc** **1.** A se cumiși. **2.** (P. ex.) A se maturiza.

(Exp. vb.; rar) **A-i veni fața la loc** A-și recăpăta expresia sau înfățișarea firească după o emoție puternică, o boală etc.

(Exp. vb.; Mil.) **La loc comanda** **1.** Comandă prin care se revine asupra unui ordin dat anterior. **2.** (Fam.) Comandă prin care se revine asupra unei dispoziții (sau asupra unei mișcări greșite).

(Exp. vb.; fam.) **A pune** (**pe cineva**) **la locul lui** A da cuiva o lecție de bună-cuviință.

(Loc. av.) **La un loc** Împreună.

(Exp. vb.; înv.) **A sta la un loc** **1.** A conviețui cu cineva. **2.** A sta cuminte.

(Exp. vb.; îvp.) **A sta grămadă** (sau **roi**) (**la un loc**) A se îngământă.

(Exp. vb.; îrg.) **A ține la un loc** A fi uniți.

(Loc. av.) **Până într-un** (sau **la un**) **loc 1.** Până la un punct (sau până la un moment). **2.** Într-o măsură oarecare.

(Exp. av.) **În** (sau **peste**) **tot locul** Pretutindeni.

(Exp. av.; înv.) **Pe unele locuri** Pe alocuri.

(Loc. av.) **La fața locului** Acolo unde s-a întâmplat sau se află ceva.

(Loc. av.; îrg.) **În uibul locului 1.** Pretutindeni. **2.** La întâmplare.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi în uibul locului** (sau **al cuiva**) **1.** A se comporta după firea și obiceiurile locului sau ale cuiva. **2.** A fi pe placul cuiva. **3.** A se acomoda.

(Exp. vb.; pop.) **A-și afla locul** A se stabili undeva.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-și (mai) afla** (sau **găsi**) **locul** sau **a nu-l (mai) ține** (sau **încăpea**) **(pe cineva) locul 1.** A nu mai avea astâmpăr sau odihnă. **2.** A fi neliniștit. **3.** A fi nerăbdător.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu (mai) avea loc de cineva 1.** A fi incomodat de cineva. **2.** A se lega mereu de cineva, provocându-i neazuri, neajunsuri.

(Exp. vb.; pfm.) **A se învârti locul (cu cineva)** A avea amețeli.

(Loc. vb.; îvp.) **A nu-l prinde locul** (sau **starea**) **pe cineva** A nu avea astâmpăr.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a se ține**, **a rămâne**, **a încremeni**) **țintuit locului** A sta neclintit.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta la un loc** A sta cuminte, liniștit.

(Exp. vb.; fam.) **A nu (putea) sta locului** (sau **la un loc**, **pe loc**) A alerga încoace și încolo.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva sau ceva) la loc sigur** A pune într-un loc ferit de orice pericol, a ascunde.

(Exp. vb.; pop.) **Cum îl rabdă locul?** Este un om rău.

(Exp. vb.) **A muta din loc** A duce în altă parte.

(Exp. vb.) **A merge (a se deplasa, a se duce etc.) la fața locului** A se deplasa acolo unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări).

(Loc. av.) **La fața locului** Acolo unde s-a petrecut un eveniment, o întâmplare etc.

(Loc. a.) **Din** (sau **de prin**) **partea locului** sau (înv.) **despre loc 1.** Din (sau de prin) regiunea despre care se vorbește, bășinaș, originar. **2.** Situat în regiunea despre care se vorbește.

(Loc. av.) **În** (sau **prin**) **partea locului** În regiunea despre care se vorbește.

(Exp. vb.) **A fi de loc** (sau **de locul lui ori ei din...**) A fi originar din...

(Sint.) *O palmă de loc* Se folosește pentru a indica o distanță mică.

(Sint.) *Loc de muncă 1.* Întreprindere sau instituție în care o persoană își desfășoară activitatea. **2.** Ocupație pe care o are cineva în calitate de angajat, serviciu.

(Sint.) *Loc de veci 1.* Teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat pentru morminte sau cavouri. **2.** (P. restr.) Mormânt. **3.** (Pop.) Cimitir.

(Sint.) *Loc de casă* Teren destinat pentru construcția unei locuințe.

(Loc. vb.) **A-și face loc** A da la o parte pe cineva sau ceva spre a putea trece înainte.

(Loc. vb.) **A face loc** A se da la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.) **A (nu) fi la locul lui** (sau **ei**) A (nu) fi așa cum se cuvine.

(Loc. a.) **La locul lui** (D. oameni) **1.** Cumsecade. **2.** Modest.

(Exp. vb.; fig.) **A(-și) încălzi locul** A sta mult într-un loc.

(Exp. vb.) **A încurca locul** (sau **lumea**, **zilele** etc.) **1.** A stânjeni activitatea celor prezenți. **2.** A nu fi de niciun folos.

(Loc. vb.) **A lua loc** A se așeza.

(Loc. vb.) **Ia loc!** Șezi!

(Exp. vb.; pfm.) **A puți locul (sub cineva) (de lene)** A fi foarte leneș.

(Exp. vb.; fam.) **A sta pe** (sau **la, în**) **locul său 1.** A se găsi la locul obișnuit, stabilit sau destinat. **2.** A păstra măsura.

(Exp. vb.) **A ține loc de...** A înlocui.

(Sint.) *Loc comun* Idee cunoscută de toată lumea, banalitate.

(Sint.) *Locuri albe* Blanc tipografic sau spațiu între rândurile culese.

(Exp. vb.; fam.) **A prinde loc 1.** A fi luat în considerație. **2.** (Îvp.) A trece drept...

(Exp. vb.) **A se pune în locul cuiva** A se închipui în situația cuiva (pentru a-l putea înțelege).

(Exp. av.) **În locul cuiva** În situația cuiva.

(Loc. vb.) **A avea loc 1.** A se întâmpla. **2.** A se produce. **3.** A se desfășura.

(Loc. vb.) **A da loc la...** **1.** A determina. **2.** A provoca.

(Exp. vb.) **A (nu) fi locul 1.** A (nu) fi cazul. **2.** A (nu) fi potrivit.

(Loc. av.; înv.) **La loc de nevoie** Într-un moment dificil.

(Loc. av.) **Din capul locului** De la început.

(Loc. pp.) **În loc de** (sau **în locul**) În schimbul.

(Loc. pp.) **La un loc cu** Împreună cu.

(Loc. cj.) **În loc să** (sau **ca... să**) Nu..., ci... etc.

LOCAL, ~Ă a.

(Sint.) *Autorități locale* (sau, înv., *ocărnuire locală*) Autorități care exercită funcții administrative pe un teritoriu restrâns.

(Sint.) *Resurse locale* Resurse ale unei întreprinderi sau ale unei administrații provenind din posibilități proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află.

(Sint.) *Anestezie locală* Anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenții chirurgicale sau unui tratament medical dureros.

(Sint.) *Tratament local* Tratament care se aplică direct pe locul bolnav.

LOCALITATE s. f.

(Loc. a.; loc. av.) **Din localitate** Din orașul, satul, comuna etc. despre care este vorba.

(Loc. a.; înv.) **De localitate** Local.

LOCAȘ s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A da (cuiva) locaș** A primi pe cineva în casă, a adăposti, a găzdui.

(Exp. vb.; înv.) **A lua locaș** A se adăposti.

(Sint.) *Locaș sfânt* (sau *dumnezeiesc*) **1.** Biserică. **2.** Mănăstire. **3.** (Rar) Templu.

LOCATIV, ~Ă a.

(Sint.) *Valoare locativă* Venit pe care îl poate aduce un imobil sau un apartament în cazul închirierii lui.

(Sint.) *Spațiu locativ* **1.** Ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva. **2.** (P. ex.)

Autoritate care se ocupă cu administrarea spațiilor destinate a fi locuite.

(Sint.) *Fond locativ* Totalitatea suprafețelor de locuit aflate în proprietatea statului și închiriate populației.

(Sint.; Gram.) *Caz locativ* Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acțiunea verbului.

LOGIC, ~Ă a.

(Sint.; Fiz.) *Circuit logic* Circuit electronic sau electromecanic folosit în calculatoarele electronice pentru efectuarea operațiilor logice elementare.

LOITRĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **Acum mă cobor pe loitre** Formulă prin care cineva refuză să facă ce i se cere.

(Sint.; reg.) *Loitre lungi* Cele două bare de lemn care se fixează paralel cu loitrele carului, pentru a transporta grâu, fân etc.

LOPATĂ s. f.

(Exp. a.) **Ca lopețile** (D. dinți) Lați.

(Exp. av.) **Cu lopata** În cantitate mare.

(Sint.; fam.) *Sapa și lopata* Moartea.

(Loc. vb.) **A da la lopată** A vântura cerealele.

(Sint.) *Lopată de săpat* Cazma.

(Sint.; reg.) *Lopată de maltăr, de mălțărit* Mistrie.

(Sint.; reg.) *Lopată mică* Unealtă cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului.

(Sint.; reg.) *Lopata umărului, lopata de la mână* Omoplat.

LOVI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A lovi cuiul în cap** A aduce argumentul hotărâtor într-o discuție.

(Exp. vb.; fam.) **A lovi (pe cineva) în călcâi** A nu-și atinge scopul.

(Exp. vb.; fam.) **A-I lovi unde îl doare** A afecta probleme sensibile, neplăcute.

(Exp. vb.; fam.; gmț.) **A-I lovi (pe cineva) peste coțifa cu ouă** A atinge pe cineva în puncte sensibile.

(Exp. vb.; fam.) **A se lovi cu capul de pragul de sus** A dobândi experiență în urma unor întâmplări nefericite.

(Exp. vb.; fam.) **A bate cu pumnul în masă** A-și manifesta mânia (sau autoritatea) într-un mod foarte categoric, imperativ.

(Exp. vb.; fam.) **A lovi din palme** A bate din palme.

(Exp. vb.; fam.) **A lovi de moarte** A ataca cu forță.

(Loc. vb.; reg.) **A se lovi de (sau din) ani** (cu cineva) A fi de o vârstă cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lovi ca nuca-n perete** A nu se potrivi deloc.

(Loc. vb.; fam.) **A o lovi** A o nimeri (bine).

LOVIRE s. f.

(Loc. av.) **Cu o lovire** Dintr-odată.

(Exp. vb.; pfm.) **A da lovirea (cea) de moarte** A da cuiva lovitura finală.

LOVIT, ~Ă a.

(Exp. a.) **Lovit în inimă** Măhnit.

(Exp. a.; pfm.) **Lovit cu leuca (în cap)** (D. oameni) Prost.

(Loc. a.; pfm.) **Lovit de dambla** (D. oameni) **1.** Nebun. **2.** Bolnav de apoplexie, *apoplectic, paralizat*.

(Exp. a.; pop.) **Lovit cu mâneca țundrei** (D. oameni) Prostănac.

(Exp. vb.; pfm.) **Parc-ar fi lovit de praștie** (D. oameni) Este cam nebun.

(Exp. a.) **Lovit cu capul de pragul de sus și de cel de jos** Cu multă experiență.

(Loc. vb.; pop.) **A fi lovit (din zile mari)** **1.** A fi nebun. **2.** A fi epileptic.

(Loc. a.; înv.) **Lovit de stârpiciune 1.** (D. pământ) Steril. **2.** (D. oameni) Fără copii.

LOVITURĂ *s. f.*

(Sint.) *Lovitura glonțului 1.* Sunet înăbușit al glonțului, după ce s-a tras focul. **2.** Loc în care glonțul atinge ținta.

(Sint.; fig.) *Lovitură de grație* sau *lovitura din* (sau *de pe*) *urmă* ori *cea* (mai) *din urmă* Acțiune care distruge pe cineva.

(Sint.) *Ultima lovitură* ori *lovitura decisivă* Lovitură care definitivează o acțiune distrugătoare.

(Sint.) *Lovitura de moarte* Lovitură care răpunc definitiv pe cineva sau distruge ceva.

(Loc. av.) **Dintr-o (singură) lovitură** Deodată.

(Sint.) *Lovitură de topor* Scobitură pe care unii cai o au la marginea de sus a gâtului, considerată un defect care micșorează valoarea animalului respectiv.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) o lovitură** A-i provoca cuiva o pagubă, o vătămare.

(Exp. vb.) **A primi o lovitură** A suporta o pagubă, o vătămare.

(Sint.; Mil.) *Lovitură militară* Atac puternic asupra inamicului în scopul zdrobirii lui și al capturării armamentului său.

(Sint.) *Lovitură de stat* Act de violare a constituției prin care un grup de persoane preia cu forța puterea într-un stat.

(Sint.) *Lovitură de bursă* Speculație îndrăzneată (sau schimbare bruscă) a cursului bursei.

(Sint.) *Lovitură de teatru* Acțiune (sau întâmplare) bruscă și neașteptată, care șochează sau impresionează profund.

(Exp. vb.) **A da lovitura** sau **a da** (rar **a face**) **o lovitură** A obține un succes important și neașteptat.

(Exp. vb.; arg. și ir.) **A da lovitura la lada cu gunoi** A încheia o afacere (bună).

(Sint.) *Lovitură de iele* (În credințele populare) Paralizie a unei jumătăți a corpului, *hemiplegie*, (pop.) *dambla*.

(Sint.; fig.) *Lovitură de trăsnet 1.* Întâmplare neprevăzută. **2.** Vorbă neașteptată.

(Sint.; Spt.) *Lovitură de pedeapsă* Sancțiune acordată de arbitru, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiții avantajoase.

(Sint.; Spt.) *Lovitură de colț* Lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc, *corner*.

(Sint.; Spt.) *Lovitură la poartă* Încercare de a înscrie un punct.

(Sint.; Spt.) *Lovitură de picior căzută* Dropgol.

(Sint.; Teh.) *Lovitură de berbec* Creștere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape.

LU *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva sau ceva) la că(u)tare** sau **la ochi** A ține pe cineva sub observație, suspectându-l de ceva rău.

(Exp. vb.; reg.) **A-și lua poalele-n brâu** A depăși orice limită.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua picioarele la spinare**, ori **pe umere** (sau **călcăiele de-a umere**) sau **a-și lua ușa-n cap** sau **în spate** A pleca (repede) de undeva. (Loc. vb.; fam.) **A(-și) lua lumea în cap** A pleca în lume.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua ca din strachină** (sau **ca din oală**) **1.** A face ceva fără nicio dificultate. **2.** A surprinde pe cineva.

(Exp. vb.) **A lua prin surprindere (pe cineva)** A surprinde pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua în coarne cu cineva** A se certa cu cineva.

(Loc. vb.) **A lua foc** A se aprinde.

(Exp. vb.; pop.) **A lua focul** (sau **cărbunele**) **cu mâna altuia** A se folosi de cineva într-o situație dificilă.

(Loc. vb.) **A o lua de-a dreptul 1.** A traversa, a nu ocoli. **2.** (Fig.) A vorbi direct.

(Loc. vb.) **A o lua la drum** A pleca.

(Loc. vb.) **A lua ființă** A (se) înființa.

(Loc. vb.) **A lua fitil 1.** A se aprinde. **2.** A se întărâta.

(Exp. vb.) **A se lua la hârjoană** A se hârjoni.

(Loc. vb.) **A-și lua gândul 1.** A renunța, a nu se mai gândi. **2.** A nu mai visa la...

(Exp. vb.; pop.) **A lua biciul** A amenința pe cineva cu pedeapsa.

(Exp. vb.; pfm.; dep.) **A se lua de mână cu cineva** A avea aceleași obiceiuri, aceleași defecte.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua de gât cu cineva 1.** A fi prieten la cataramă cu cineva. **2.** A se certa, a se bate cu cineva.

(Exp. vb.; îrg.) **A lua (pe cineva) de grumaz 1.** A face (pe cineva) prizonier. **2.** A-i cere (cuiva) socoteală pentru o pagubă.

(Loc. vb.; pfm.) **A o lua de coadă** A se pune pe treabă.

(Loc. vb.) **A lua izvor** A izvorî.

(Exp. vb.; pfm.) **A (se) lua cu luleaua (neamțului, a lui Dumnezeu etc.)** sau (reg.) **a lua purceaua de coadă**, (pop.) **a lua apă la cap** (sau **a o lua în cap**) A se îmbăta.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua cu mâinile de cap** (sau **de păr**) A fi îngrozit de ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A lua armele 1.** A se înarma. **2.** A începe lupta.

(Loc. vb.) **A lua împrejur 1.** A încolți. **2.** A lua în răs.

(Exp. vb.; reg.) **A lua grânele la mână** A vântura grânele.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua o afacere în mână** A începe o treabă pentru a o duce la bun sfârșit.

(Exp. vb.; pfm.) **A (o) lua la măsura** A bea peste măsură.

(Loc. vb.; pop.) **A lua la (sau în) cap 1.** A învăța. **2.** A pricepe.

(Exp. vb.; pop.) **A lua (o lucrare) cu ruptu** A face (o lucrare) cu bucată.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pasărea din zbor 1.** A doborî o pasăre cu săgeata sau glonțul. **2.** A fi un vânător foarte bun.

(Exp. vb.; pop.) **A lua foc cu gura** A face tot posibilul.

(Loc. vb.) **A lua aer 1.** A se aerisi. **2.** A ieși afară (pentru a respira aer proaspăt).

(Loc. vb.) **A-și lua aere** A fi înfumurat.

(Loc. vb.) **A lua în aeroplan** (sau **în avion, în automobil, în balon, în băscălie, în birjă, în căruță, în tramvai**) A ironiza.

(Exp. vb.; fam.) **A se lua de cineva 1.** A ataca (verbal) pe cineva. **2.** A pune stăpânire pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A lua masa** A mânca.

(Exp. vb.) **A lua jurământul** A face un jurământ.

(Exp. vb.; inv.; fig.) **A lua credință** A gusta din mâncărurile și băuturile domnitorului, pentru a se asigura că nu sunt otrăvite.

(Exp. vb.; pop.) **A lua doliu** (sau **haine de jale**) A se îmbrăca în negru.

(Exp. vb.; inv.) **A lua caftanul 1.** A deveni domn. **2.** A deveni boier.

(Exp. vb.; pop.) **A se lua de piept** (sau **de cap**) **cu cineva 1.** A sări la bătaie. **2.** A se certa în mod violent cu cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A se lua în colți (cu cineva)** A se certa.

(Loc. vb.; nob.) **A se lua la arme** A se lupta.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva cu băta (cu ciomagul, cu topoarele, cu mătura etc.)** A ataca pe cineva (cu băta, cu ciomagul, cu topoarele, cu mătura etc.).

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva cu furca (cea) lungă** A certa.

(Loc. vb.; reg.) **A lua pe (cineva) în (pe) gurgui** A alunga.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (sau a apuca) (pe cineva) în unghii (în unghie sau în colți și-n unghii) 1.** A pune stăpânire pe cineva. **2.** A certa foarte tare pe cineva. **3.** A bate.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) lua pe (lângă) cineva cu binele** (rar **bine**), **cu bineșorul (cu buna), cu frumosul, cu măguleli** sau **încet (încetșor ori cu încetșorul)** A proceda cu blândete, înțelegere sau bunăvoință față de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva rău (sau cu răul, cu asprime, reg. în răspăr) 1.** A se purta urât cu cineva. **2.** A trata pe cineva cu multă severitate.

(Loc. vb.) **A lua sub ocrotire (sau sub aripa sa)** A ocroti.

(Loc. vb.) **A o lua la dreapta (sau la stânga)** A coti.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva cu cuvântul** A duce cu vorba.

(Exp. vb.; fig.) **A lua pe cineva în gură (sau în cap) 1.** A vorbi de rău pe cineva, *a bârși*. **2.** A critica pe cineva.

(Loc. vb.; fig.) **A lua pe cineva în batjocură (în bătaie de joc, în răs, în șfichiu, în zeflemea, în târlie, în deșert, reg. în har, în hulă sau în defăimare, peste picior, la vale sau, inv., în batgioc) ori, pfm., a lua pe cineva încolo, a lua pe cineva în balon, a lua apă la galoși** A batjocori.

(Exp. vb.) **A lua altă vorbă (sau a lua pe cineva înainte)** A nu lăsa pe cineva să vorbească, schimbând (cu dibăcie) subiectul unei discuții.

(Loc. vb.; reg.) **A lua la (sau a-i lua cuiva) dopros** A interoga pe cineva.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua (pe cineva) la rost (la trei parale, la refec, la trei păzește, la socoteală, împrejur, reg. la ghermete) 1.** A-i cere cuiva socotelă. **2.** A certa pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A lua cu amenințări** A amenința.

(Loc. vb.; reg.) **A lua cu huideo** A huidui.

(Loc. vb.) **A lua urma (sau din urmă)** A urmări.

(Loc. vb.; inv.) **A lua de veste** A afla.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) de departe (sau în sus, în jos)** A începe o discuție pe ocolite cu scopul de a obține ceva, de a comunica ceva neplăcut etc.

(Exp. vb.; reg.) **A o lua moldovenește** A acționa fățiș și ferm.

(Exp. vb.; fam.) **A lua pe cineva de sus** A trata pe cineva cu superioritate.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva așa** A vorbi urât cuiva, *a repezi*.

(Exp. vb.; pop.) **Nu mă lua așa** Nu-mi vorbi în felul ăsta nepotrivit.

(Exp. vb.) **A se lua dragi** A se îndrăgosti.

(Loc. vb.) **A lua în considerare** A ține seama de ceva, *a considera*.

(Loc. vb.; fam.) **A o lua de bună** A crede ce i se spune.

(Loc. vb.; fig.) **A lua în** (sau **a**) **nume de bine** (sau **de rău**) A judeca (ne)favorabil.

(Loc. vb.; fig.) **A o lua în glumă** A socoti drept o glumă.

(Loc. vb.; pop.) **A o lua așa** A considera un lucru așa cum este.

(Loc. vb.) **A lua dampf** A se îmbăta.

(Loc. vb.; pop.) **A lua la sigur** A ataca pe cineva cu dovezi evidente, fără a-i lăsa posibilitatea de a se eschiva.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe credință** A lua pe datorie.

(Loc. vb.; pop.) **A lua pe cineva în antipatie** A antipatiza pe cineva.

(Exp. vb.; fig.) **A lua lucrurile cum sunt** **1.** A fi realist. **2.** A se împăca cu situația.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua pe cineva (ceva) de...** (sau **drept**)... A considera pe cineva sau ceva drept altceva sau altcineva, *a confunda*.

(Loc. vb.) **A lua (ceva) drept nimic** A nu acorda importanță unui lucru, *a desconsidera*.

(Loc. vb.) **A (nu) lua (ceva sau pe cineva) în serios** A (nu) trata un lucru sau pe cineva cu seriozitate.

(Loc. vb.; pop.) **A lua pe cineva înainte** A copleși.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua frica cuiva** (sau **a ceva**) sau **a lua cu frică** A se teme de ceva sau de cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A se lua de** (sau **pe**) **gânduri** **1.** A fi cuprins de gânduri (sau de mirare) **2.** A începe să fie îngrijorat, *a se îngrijora*, *a se neliniști*.

(Exp. vb.) **A lua foc** **1.** A se aprinde. **2.** A se supăra foarte rău.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A-i lua ciuful** (sau **părul**) **foc cuiva** A fi bătut foarte rău.

(Exp. vb.; pop. fig.) **A-i lua cuiva apa de la moară** A schimba împrejurările în defavoarea cuiva.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **A-și lua gura de pe cineva** A nu mai certa pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A-și lua nădejdea** A nu mai spera.

(Exp. vb.; fig.) **A-și lua gândul de la...** A nu se mai gândi la...

(Loc. vb.; inv.) **A lua în lături** **1.** A respinge. **2.** A discredita.

(Exp. vb.) **A-și lua seamă** sau **de seamă** A se răzgândi.

(Exp. vb.; pfm.; fig.) **A-și lua ochii de la** (sau **de pe**) **ceva** A se uita în altă parte.

(Exp. vb.) **A nu-și lua ochii de la** (sau **de pe**)... A privi insistent ceva sau pe cineva.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua pe cineva în** (sau **la goană**), ori **la** (sau **pe**) **fugă** (sau **la fugărit**) A goni pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua o grijă de pe cap** A scăpa de o grijă, *a se elibera*.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua cu mâna** (ori **cu căușul**) **boala** sau **durerea**, **suferința** etc. A vindeca rapid pe cineva.

(Exp. vb.) **A i se lua (cuiva) o piatră de pe inimă** A scăpa de o grijă, de o durere, de o suferință etc. chinuitoare.

(Exp. vb.; pop.) **A-i lua cuiva calea** (sau **drumul din picioare**) A scuti pe cineva de a mai face un drum.

(Exp. vb.; ivp.) **A lua sânge** A face cuiva o incizie, lăsând sângele să curgă, în scop terapeutic.

(Exp. vb.) **A lua în gură** A mânca.

(Loc. vb.) **A-l lua gura pe dinainte (pe cineva)** **1.** A destăinui. **2.** A divulga.

(Exp. vb.; fam.) **A lua cuiva vorba din gură** **1.** A întrerupe. **2.** A spune tocmai ce voia să spună altcineva.

(Loc. vb.; pop.) **A lua o copie (de pe ceva)** A copia.

(Exp. vb.; inv.) **A lua afară** A nu ține seamă de faptul că...

(Exp. vb.; reg.) **A lua (Avram) cuiva sporul** **1.** A împiedica pe cineva să progreseze, să prospere. **2.** A aduce cuiva ghinion.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua cuiva pâinea** (sau, îrg., **pita**) **de la gură** A lăsa pe cineva muritor de foame.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva mințile** A face pe cineva să-și piardă judecata.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva ochii, vederile** (sau **vederea**), **văzul**, **luminile** **1.** A atrage privirea cuiva, orbindu-l prin frumusețe sau strălucire. **2.** A impresiona puternic pe cineva, *a ului*, *a zăpăci*.

(Loc. vb.) **A lua în nume de rău** A bănuși.

(Exp. vb.) **A-i lua ochii cuiva** A-i atrage privirea prin strălucire.

(Exp. vb.) **A (nu)-și lua ochii de la ceva** A (nu) privi în altă direcție.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua cuiva auzul** (sau **urechile**) A asurzi.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) lua cuiva cuvântul** A între-rupе.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) lua cuiva maul** A face (pe cineva) să-și piardă cunoștința (în urma unei loviturii).

(Exp. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva piuita (sau piutul)**

1. A lăsa pe cineva fără replică. **2.** (Rar) A ucide.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) lua cuiva respirația** A provoca cuiva o emoție mare.

(Exp. vb.) **A se lua de păr** A se bate, *a se păru*.

(Loc. vb.) **A lua în periploturi** A lua la palmе.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua cuiva viața, sufletul, zilele, (pop.) a lua mirul cuiva** A ucide.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) lua (singur) viața sau zilele** A se sinucide.

(Exp. vb.; reg.; sprs.) **A lua mana de la vite** A face ca vitele să nu dea lapte.

(Loc. vb.; reg.) **A-și lua tălpășița** (reg. *tălpășițele, teșchereaua, tărăbușele ori funia în traistă*) A pleca.

(Exp. vb.; reg.) **A-și lua traista și ciubucul** A fi foarte sărac, a nu avea bagaje când părăsește un loc.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva pe procopseală** A ține pe cineva pe lângă sine pentru a-l ajuta.

(Loc. vb.; reg.) **A lua în porneală** A mâna oile la pășune.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua la (sau în) armată (sau miliție), de miliție, la oaste, cătană, la cătane, în cătănie, la sorti, la numărșu** A înrola.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe sus** A duce pe cineva cu sine, fără voia acestuia.

(Loc. vb.; reg.) **A lua pe nepusă masă (sau a lua pe cineva pe nepregătite)** A nimeri peste cineva fără veste, fără să fie așteptat.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe cineva moartea sau Dumnezeu (sau dracul sau mama dracului), (inv.) a se lua de pe pământ sau a-și lua cale(a) spre drumul veșniciei** A muri.

(Exp. vb.; pfm.) **L-a luat dracul (sau mama Dracului, naiba)** **1.** Se află într-o situație critică. **2.** (Pfm.) Este la capătul puterilor în urma unui efort fizic foarte mare.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe cineva gura pe dinainte (sau înainte)** A vorbi prea mult, spunând lucruri care nu ar fi trebuit rostite.

(Exp. vb.; pfm.) **A striga (sau a țipa, a răcni sau a se văita) cât îl (sau te) ia gura** A striga foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A fugi cât îi iau picioarele** A fugi foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua ceva înapoi (sau îndărăt)** A recupera.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua vorba înapoi** A se răzgândi.

(Exp. vb.; pop.) **A (și-o) lua (așa) în cap** **1.** A începe să facă un lucru cu entuziasm. **2.** A face de capul său, fără să asculte de nimeni, a se încăpățâna.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua de gând** A-și pune în gând.

(Exp. vb.; pop.) **A se lua de gânduri** A fi dezamăgit de ceva sau cineva.

(Exp. vb.) **A lua cu (sau în) chirie** A închiria.

(Exp. vb.) **A lua cu (sau în) arendă** A arenda.

(Exp. vb.; pop.; fig.) **Parcă a luat în arendă vorba** Cineva nu lasă și pe alții să vorbească.

(Exp. vb.; reg.) **A lua în parte** (D. pământ) A lua în arendă, dând proprietarului jumătate din recoltă.

(Exp. vb.; pfm.) **Ia-l de unde nu-i** Nu se află la locul lui, nu-l găsești.

(Loc. vb.) **A lua măsura cuiva** A măsura pe cineva (pentru a-i confecționa ceva).

(Loc. vb.; pfm.) **A-i lua urma cuiva (sau a ceva)** A descoperi sau a fi pe cale să descoperi pe cineva (sau ceva) căutat.

(Loc. vb.; pfm.) **A-și lua rămas bun, ziua-bună** etc. A se despărți (de cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua timp** A-și face timp (pentru a îndeplini ceva).

(Loc. vb.) **A lua la cunoștință** A fi înștiințat.

(Loc. vb.; ivp.) **A lua obraz** **1.** A se obrăznicii. **2.** (Îvp.) A îndrăzni.

(Exp. vb.) **A lua lecții** A studia o disciplină cu ajutorul unui profesor.

(Exp. vb.) **A lua o notă bună (sau rea)** A obține o notă bună (sau rea).

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua măsurii** A se proteja.

(Loc. vb.) **A lua inițiativa** A fi primul care începe o acțiune, care propune o idee etc.

(Loc. vb.) **A lua comanda** A conduce (unități sau acțiuni militare).

(Exp. vb.) **A-i lua cuiva comanda** A înlătura pe cineva de la comanda unei unități militare sau de la un post de răspundere.

(Loc. vb.) **A lua (ceva) în primire** A primi un lucru asumându-și răspunderea pentru buna lui păstrare.

(Exp. vb.) **A-și lua răspunderea** A se declara și a se socoti răspunzător de ceva.

(Exp. vb.) **A nu ști de unde să iei pe cineva** A nu-și aduce aminte în ce împrejurare a cunoscut pe cineva.

(Loc. vb.) **A lua (cu) împrumut, (pe sau în) datorie, în (sau pe credit, pe credință, pe cambie)**. A împrumuta de la cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe cineva părtaș (sau tovarăș)** A face pe cineva asociat.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua la joc (sau la dans)** A invita la dans.

(Exp. vb.; pop.) **A lua pe cineva pe garanție sau pe (în. în) chezașie, pe credință** A garanta pentru cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A lua martor (sau în mărturie) pe cineva** A se servi de cineva ca martor.

(Loc. vb.) **A lua loc** A se așeza.

(Loc. vb.) **A-și lua angajamentul** A se angaja.

(Exp. vb.) **A lua puterea** A prelua conducerea unei armate, instituții, a unui stat etc. (prin abuz, lovitură de stat etc.).

(Loc. vb.; pop.) **A lua grija unui lucru** A se angaja să aibă grijă de ceva.

(Loc. vb.; înv.) **A lua cu sufletul său 1.** A jura. **2.** A pune la contribuție.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua ceva asupra sa sau (în. spre sine)** A-și asuma o răspundere, obligație, o vină etc.

(Exp. vb.; înv.) **A și-o lua asupra** A băga în cap.

(Loc. vb.; înv.) **A se lua la prinsoare (sau la rămășag)** A paria.

(Exp. vb.; reg.) **A lua cu hapca (sau cu japca)** sau (în. în) **cu jacul 1.** A-și însuși ceva. **2.** A nedreptăți.

(Exp. vb.) **A lua în gazdă** A găzdui.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua numele (în. nașterea) 1.** A se trage din... **2.** A purta un nume care amintește de...

(Loc. vb.; pop.) **A lua hasnă (sau folos) din ceva** A profita de ceva.

(Loc. vb.) **A lua aspectul, înfățișarea etc. 1.** A se prezenta sub aspectul, înfățișarea etc. **2.** A da impresia, a *părea*.

(Loc. vb.) **A lua (numele Domnului) în deșert 1.** A desconsidera. **2.** A jura în fals.

(Loc. vb.) **A lua un nou aspect, o nouă formă** A se transforma.

(Loc. vb.) **A lua în discuție** A discuta.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua o mină bună** A arăta mai bine la față.

(Loc. vb.; înv.) **A lua izbânda** A învinge.

(Loc. vb.) **A lua sfârșit (sau, înv., săvârșirea)** A se termina.

(Loc. vb.; înv.) **A(-și) lua tămăduirea** A se vindeca.

(Loc. vb.; înv.) **A lua izbăvirea** A se elibera.

(Loc. vb.; înv.) **A lua în pânțec (sau a lua greime)** A rămâne însărcinată.

(Loc. vb.) **A lua cu japca 1.** A fura. **2.** A răpi.

(Loc. vb.) **A lua grâu (porumb)** A recolta.

(Loc. vb.; îrg.) **A lua o năframă** A fi ocărât.

(Loc. vb.; pop.) **A (o) lua în nas (sau a lua peste nas)** A primi muștrări aspre.

(Loc. vb.; pfm.) **A o lua pe coajă (sau la ceafă)** A fi bătut.

(Loc. vb.; înv.) **A lua primire de...** A accepta.

(Loc. vb.) **A lua de veste** A afla.

(Loc. vb.) **A lua apă** (D. ambarcațiuni) A se scufunda.

(Exp. vb.; pop.) **A lua apă la galoși** A o păți.

(Exp. vb.; înv.) **A lua un lucru în preț** A accepta un lucru în loc de bani, pentru o datorie.

(Exp. vb.; înv.) **A lua de cuvânt** A asculta de cineva.

(Loc. vb.) **A o lua de la început** A începe.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua de (sau la) ceva** A se apuca de ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A se lua cu cineva 1.** A fi ocupat cu cineva. **2.** A începe să se certe cu cineva.

(Exp. vb.) **A lua hainele la purtare** A începe să poarte hainele.

(Loc. vb.) **A lua ofensiva** A începe o luptă ofensivă.

(Loc. vb.) **A lua cuvântul** A începe să vorbească.

(Exp. vb.; pop.) **A lua vorba mai înainte** A continua vorba.

(Exp. vb.; pop.) **A se lua la (sau de vorbă cu cineva)** A intra în vorbă cu cineva.

(Exp. vb.) **A se lua în (sau de) gură (cu cineva)** A se certa cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A lua știre** A afla.

(Loc. vb.) **A lua pe cineva la bătaie (sau la palme, pumni etc.)** A începe să bată pe cineva.

(Loc. vb.) **A lua sufletul (sau viața, zilele) cuiva 1.** A ucide. **2.** (Fig.) A-i lua tot ce contează pentru el.

(Loc. vb.) **A lua de suflet** A înfia.

(Loc. vb.) **A se lua la luptă (la bătaie sau la trântă)** A se bate corp la corp cu cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A lua (la depănat sau la descântat)** A muștra.

(Loc. vb.) **A (se) lua la (în) ceartă** (înv. **în cuvinte, la sfadă, la harță**) A începe cearta.

(Loc. vb.) **A se lua la întrecere** A se întrece.

(Loc. vb.) **A o lua din loc** **1.** A porni (rapid). **2.** A înnebuni.

(Loc. vb.; îrg.) **A o lua în porneală** A porni brusc.

(Loc. vb.; îvp.) **A-și lua calea în picioare** A pleca.

(Loc. vb.; înv.; fig.) **A se lua pre cineva** A apela la cineva.

(Loc. vb.) **A o lua la vale** **1.** A coborî. **2.** (D. prețuri) A scădea.

(Loc. vb.; fig.) **A lua drumul...** A se apuca de ceva.

(Exp. vb.; fig.) **A lua drumul uliței** A umbla fără țintă.

(Loc. vb.; fam.) **A o lua înainte** (sau **a-și lua drumul înainte**) **1.** A continua drumul. **2.** A merge înaintea altuia sau altora (pentru a-i conduce).

(Loc. vb.; fam.) **A i-o lua cuiva înainte** (pop. **pe dinainte**) A sosi înaintea cuiva, *a întrece*.

(Exp. vb.; pfm.) **A o lua peste câmp** A se abate de la subiectul vorbirii, *a aiura*.

(Exp. vb.; fig.) **A o lua pe altă cale** A se abate de la drumul cel bun.

(Exp. vb.; înv.) **A se lua într-o parte** A se izola de ceilalți.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua rândul** A se așeza în șir.

(Loc. vb.; reg.) **A o lua hăbăuca** A vagabonda.

(Loc. vb.; pfm.) **A o lua la** (sau **pe picior**) sau **a o lua la sănătoasa** (sau **la goană**), (înv.) **a o lua la papuc** ori **a-și lua papucii** **1.** A fugi. **2.** A porni la un drum lung.

(Loc. vb.) **A lua seama** (sau **în seamă**, înv. **de seamă**) **1.** A fi atent. **2.** A supraveghea.

(Loc. vb.; pfm.) **A o lua razna** sau **a(-și) lua câmpii** **1.** A divaga, *a bate câmpii, a exagera*. **2.** A înnebuni.

(Loc. vb.) **A o lua la galop, la trap** (D. cai) A începe să meargă la trap, la galop etc.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) lua câmpii** A(-și) pierde cumpătul.

(Exp. vb.; fam.) **A se lua după cineva** (sau **ceva**) **1.** A merge în urma cuiva sau a ceva, *a urmări*. **2.** A merge împreună cu cineva, *a însoți*. **3.** A supraveghea pe cineva. **4.** A fugi după cineva, *a alunga, a fugări, a urmări*. **5.** A asculta, a crede pe cineva.

6. A imita pe cineva. **7.** A-i păsa de cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A (o) lua (pe) urma cuiva** **1.** A semăna cu cineva. **2.** A îmbrățișa aceeași meserie, aceleași preocupări cu cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A se lua (împreună) cu cineva** **1.** A pleca la drum împreună cu cineva. **2.** A se întovărăși cu cineva. **3.** A se atașa de cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A se lua de ochi cu...** A se îndrăgosti de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A se lua cu cineva sau ceva** **1.** A-și petrece vremea cu cineva sau ceva. **2.** A se destăinui cuiva. **3.** A se distra.

(Loc. vb.; fam.) **A se lua cu una, cu alta** **1.** A vorbi de toate. **2.** A face de toate.

(Loc. vb.) **A lua aminte** A fi atent la cineva sau ceva, *a cerceta, a observa*.

(Loc. vb.; înv.) **A lua întru minte** A ține seama de ceva, *a considera*.

(Loc. vb.) **A lua mirul** A lovi în frunte.

(Loc. vb.) **A lua apărarea** A apăra.

(Loc. vb.) **A lua atitudine** A adopta o poziție clară.

(Loc. vb.) **A lua în râs (pe cineva)** **1.** A ironiza pe cineva. **2.** A glumi.

(Loc. vb.; i. uz.) **A lua o baie** A se spăla.

(Loc. vb.) **A lua o hotărâre** A hotărî.

(Loc. vb.; înv.) **A-și lua începutul** A începe.

(Loc. vb.; înv.) **A-și lua îndrăzneala** A îndrăzni.

(Loc. vb.) **A lua la rost** (sau, îrg., **la refec**) A dojeni.

(Loc. vb.) **A-și lua inima în dinți** A îndrăzni.

(Loc. vb.) **A lua la înțelegere** A cădea de acord.

(Loc. vb.) **A lua pe cineva la întrebare** (sau **întrebări**) A chestiona.

(Loc. vb.; fam.) **A o lua pe mâneacă** A se speria.

(Loc. vb.; pfm.) **A lua nas** (sau **a-și lua nasul la purtare**) A se obrăznicii.

(Loc. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) de olac** A grăbi (pe cineva).

(Loc. vb.; fam.) **A lua parte** A participa.

(Loc. vb.; pfm.) **A-i lua cuiva pielea** **1.** A distruge. **2.** A ucide. **3.** A sărăci.

(Exp. vb.; pop.) **A-i lua cuiva porumbul de pe foc** A dejuca planurile cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A lua sațiu** A se sătura.

(Loc. vb.; înv.) **A lua în scris** A procura o dovadă scrisă despre ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua din** (sau **de**) **scurt pe cineva** A obliga pe cineva să se justifice.

(Loc. vb.) **A lua (în) seamă** A fi atent la ceva.

(Loc. vb.; înv.) **A lua stricăciune** A se strica.

(Exp. vb.; înv.) **A lua la târbacă** **1.** A bate rău pe cineva. **2.** A-și bate joc de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A lua pe cineva de țuluc** A păruși pe cineva.

(Loc. vb.) **A lua de bărbat (sau de nevestă, de soție, în căsătorie)** A se căsători cu cineva.

(Loc. vb.) **A-și lua catrafusele 1.** A pleca. **2.** A se muta.

(Loc. vb.) **A lua cunoștință (de ceva)** A afla.

(Loc. vb.) **A lua contact 1.** A se întâlni. **2.** A se cunoaște.

(Loc. vb.) **A-și lua zborul 1.** A porni în zbor. **2.** (Fig.) A părăsi o rudă, un prieten etc. stabilindu-se în altă parte. **3.** (Fig.) A pleca în grabă.

(Exp. vb.; pop.) **A lua hainele la purtare** A îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare.

(Exp. vb.; inv.) **A lua veste (sau scrisoare, răspuns etc.)** A primi veste, scrisoare, răspuns etc.

LUARE s. f.

(Sint.) **Luare de poziție (sau de atitudine)** Adoptarea a unei atitudini hotărâte în legătură cu o persoană, o idee etc.

(Sint.) **Luare de sânge** Operație prin care i se scoate cuiva sânge dintr-o venă.

(Sint.; inv.) **Luare la miliție (sau la armată)** Recrutare.

(Loc. s.) **Luare în posesiune** Posedare.

(Sint.) **Luare de mită** Primire de către cineva (funcționar public, demnitar etc.) a unei sume de bani sau a unor avantaje materiale necuvenite, în schimbul unor servicii ilegale sau pentru care a fost deja plătit.

(Loc. s.) **Luare în considerare (sau în considerație)** Atenție acordată unei circumstanțe, punctului de vedere al cuiwa etc.

(Loc. s.; inv.) **Luare înaintea 1.** Pornire puternică. **2.** Subiectivitate.

(Loc. s.) **Luare aminte** Băgare de seamă, observare.

LUAT, ~Ă a.

(Sint.; sprs.) **Luat din sau de iele 1.** Nebun. **2.** Paralitico. **3.** Bolnav de reumatism articular acut.

(Loc. a.) **Luat în armată** Recrutat.

(Loc. a.; Jur.) **Luat în posesie** Intrat în posesia cuiwa.

(Loc. a.) **Luat de suflet** Înfiat.

(Sint.) **Luat asupra sa** Pentru care se poartă răspunderea sau se dă socoteală.

(Loc. a.) **Luat de poliție (D. infractori)** Arestat.

LUCI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i luci ochii departe** A dori altceva decât ceea ce i se oferă.

LUCIU, ~IE a.

(Sint.; pfm.) **Sărăcie lucie** Sărăcie mare, mizerie.

(Exp. vb.; pop.) **A fi sărac luciu** A fi foarte sărac.

(Loc. vb.) **A da luciu 1.** A lustrui. **2.** (Fig.) A da strălucire, frumusețe.

LUCRA vb.

(Exp. vb.) **A nu avea ce lucra** A face un lucru care trebuia sau putea fi evitat.

(Exp. vb.; pfm.) **A lucra (pe cineva) în foi de viță (sau pe la spate)** A unelti împotriva cuiwa cu multă șiretenie, fără ca cel vizat să simtă.

LUCRARE s. f.

(Sint.) **Lucrarea pământului (sau a solului)** Cultivarea pământului, agricultură.

(Loc. vb.; inv.) **A pune în lucrare** A aplica.

(Sint.) **Lucrări publice** Lucrări desfășurate cu cheltuiala și sub supravegherea statului.

(Sint.) **Lucrare edilitară** Proiect executat în vederea creării unui mediu salubru pentru locuitorii unei aglomerații umane.

(Sint.) **Lucrare hidraulică** Sistem de elemente realizat pentru prevenirea pagubelor provocate de ape sau pentru a folosi apa în diverse scopuri.

(Sint.) **Lucrare maritimă** Construcție realizată la țărmul mării sau în larg, cu diferite scopuri (apărare, navigație, semnalizare etc.).

(Sint.) **Lucrare de explorare** Operație minieră superficială care se execută pentru a constata existența și întinderea unui zăcămint.

(Sint.) **Lucrare rutieră** Operație care se execută pentru construirea unei șosele.

(Sint.) **Lucrarea solului** Ansamblu de operații de arat, grăpat, semănat etc.

(Sint.) **Lucrare scrisă (de control sau, rar, în scris)** Probă scrisă susținută periodic de către elevi sau studenți pentru verificarea cunoștințelor.

LUCRĂTOR, ~OARE s. m. f., a.

(Sint. inv.) **Împreună lucrător** Colaborator.

(Sint.; inv.) **În condeiu lucrătoriu** Scriitor.

(Sint.) **Lucrător de pământ** Agricultor.

(Sint.) **Lucrător necalificat** Muncitor nepregătit, începător în meserie.

(Sint.) **Lucrător calificat** Muncitor care a dobândit toate cunoștințele necesare exercitării meseriei.

LUCRU s. n.

(Loc. av.; inv.) **Fără (de) lucru 1.** Non profit. **2.** Fără folos, zadarnic. **3.** În mod abuziv. **4.** Pe nedrept.

(Exp. vb.) **A(-i) scăpa un lucru printre degete** A nu reuși într-o întreprindere.

(Exp. vb.) **A se scutura (sau a-și spăla) mâinile de un lucru** A refuza asumarea responsabilității pentru o faptă.

(Sint.; Fil.) *Lucru în sine* Noțiune a filosofiei care desemnează realitatea obiectivă, existentă independent de cunoașterea noastră.

(Sint.; Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemișcător*) Lucru care nu poate fi mutat dintr-un loc în altul.

(Sint.; Jur.) *Lucru mobil* (sau *mișcător*) Lucru care poate fi mutat dintr-un loc în altul.

(Sint.) *Lucru de mână* **1.** Obiect realizat manual. **2.** Sătură făcută cu mâna.

(Sint.; fig.; dep.) *Lucru rău* (sau *prost*) **1.** Ființă inutilă. **2.** Obiect lipsit de calitate.

(Sint.; pop.) *Lucru rău* (sau *necurat, slab*) **1.** Diavol. **2.** Spirit necurat, *stafie, strigoi*.

(Sint.) *Front de lucru* Porțiune dintr-o construcție la care lucrează concomitent mai multe echipe dotate cu utilajele și materialele necesare.

(Loc. a.) **De lucru** **1.** (D. ore, zile, săptămâni) În care se lucrează, *lucrător*. **2.** Cu ajutorul căruia se lucrează.

(Sint.) *Cal de lucru* Cal folosit la arat, la cărăușit etc.

(Exp. vb.) **A avea (de) lucru** **1.** A avea o slujbă, o ocupație. **2.** A fi foarte ocupat. **3.** (Fig.) A avea dificultăți în ducerea la bun sfârșit a unei activități. **4.** A avea mult de luptat cu cineva.

(Exp. vb.) **A nu avea de lucru** **1.** A nu avea o slujbă. **2.** A nu avea ce face. **4.** A nu-și vedea de treabă. **5.** A face un lucru nepotrivit.

(Exp. vb.) **A pune la lucru (pe cineva)** A obliga pe cineva să muncească.

(Exp. vb.) **A se pune pe lucru** (sau **a se apuca de lucru**) A începe să muncească, dându-și tot interesul.

(Exp. vb.) **A da de lucru** **1.** A da cuiva ceva să muncească. **2.** A crea dificultăți cuiva.

(Exp. vb.) **A-și face de lucru (cu cineva sau cu ceva)** **1.** A-și pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță. **2.** A-și pierde vremea cu o persoană care creează dificultăți. **3.** A părea că lucrează. **4.** A-și crea singur încurcățuri.

(Exp. vb.) **A fi în lucru** **1.** A fi în curs de fabricare. **2.** (D. opere literare sau științifice) A fi în curs de elaborare.

(Loc. av.) **În lucru** (D. obiecte) În curs de executare.

(Exp. vb.; inv.) **Bun lucru** **1.** Formulă de salut. **2.** Formulă de aprobare.

(Sint.) *Lucru în* (sau *pe*) *bandă* Organizare a producției în care obiectele de realizat se deplasează cu ajutorul unei benzi rulante.

(Sint.) *Lucru în lanț* Mod de organizare a producției în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori.

(Sint.) *Lucru manual* Disciplină școlară în cadrul căreia elevii deprind anumite activități practice elementare.

(Sint.; Fiz.) *Lucru mecanic* Energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componenta forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări.

(Sint.; inv.) *Lucru domenesc* Obligație pe care o aveau în Evul Mediu țărani dependenți din țările române, care consta în prestații de muncă în folosul domnitorului.

(Loc. av.; inv.) **Cu lucrul** De fapt.

(Loc. av.; inv.) **Fără (de) lucru** Fără aplicare.

(Exp. vb.; inv.) **A fi în lucru** A (se) pune în practică, a (se) înfăptui, a (se) realiza.

(Exp. vb.; inv.) **A-și ține lucrul** (sau **lucrurile**) **pe sus** sau **înalte** A fi ambițios.

(Exp. vb.) **A scoate** (sau **a duce**) **lucrul la cap(ăt)** A ajunge la un rezultat (satisfăcător).

(Loc. vb.; inv.) **Se vede lucru** Se deduce.

(Loc. av.) **Frumos, lucru mare** Foarte frumos.

(Loc. p.) **Niciun lucru** Nimic.

(Loc. p.) **Puțin(tel) lucru** Mai nimic.

(Loc. p.) **Tot lucrul** sau **Toate lucrurile** Totul.

(Loc. cj.; inv.) **Care lucru...** Pentru ca să...

LULEA s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi îndrăgostit** (sau **amorezat**) **lulea** A fi foarte îndrăgostit.

(Loc. vb.; pop.) **A fura** (sau **a apuca, a lua, a prinde, a pupa, a turti**) **luleaua neamțului (cu zale cu tot), a se lua cu luleaua lui Dumnezeu** sau **a se afuma cu luleaua** A se îmbăta.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) da (cuiva) luleaua prin cenușă** A-l face de răș.

(Exp. vb.; reg.) **A ajunge** (sau **a rămâne**) **la lulele** A sărăci.

(Exp. vb.; reg.) **A da** (sau **a turti**) **(cuiva) luleaua în** (sau **sub**) **nas** A disprețui.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi** (sau **a se face, a se îmbăta**) **lulea** A se îmbăta foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi beat** (sau **făcut**) **lulea** A fi foarte beat.

(Exp. vb.; reg.) **A-i bate luleaua pe datorie** A supăra pe cineva.

LUMÂNARE *s. f.*

(Exp. av.; loc. av.) **(Drept) ca lumânarea** foarte drept.

(Exp. av.; pop.) **Pe la aprinsul lumânărilor** Pe înserate.

(Exp. vb.; pop.) **A muri (sau a se stinge) fără lumânare** A muri pe neașteptate.

(Loc. av.) **La lumânare** La lumina lumânării.

(Exp. vb.; pop.) **A ține (cuiva) lumânarea** A veghea pe cineva în momentul morții ținându-i lumânarea aprinsă.

(Exp. vb.; reg.) **A lua mucle lumânării** A lua puțin din ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca mucle lumânării** A fi în mare pericol.

(Exp. vb.; pop.) **A-și mânca lumânarea cu feștilă cu tot** A-și pierde onoarea.

(Exp. vb.; pop.) **A căuta (pe cineva sau ceva) cu lumânarea** A căuta (pe cineva sau ceva) cu multă insistență.

(Exp. vb.; pfm.) **A căuta ceartă (sau bătaie) cu lumânarea** A căuta ceartă (sau bătaie) cu orice preț.

(Sint.; înv.) *Lumânare de vânt* Faclă.

(Sint.; reg.) *Lumânarea puțului* sau *lumânarea fântânii* Prăjină de la fântâna cu cumpănă de care se atarnă ciutura și care intră în fântână cu găleata.

(Sint.) *Lumânare de gaz* Lampă care luminează prin arderea gazului.

(Sint.; reg.) *Lumânare de gheață* Țurțuri de gheață.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla cu lumânarea (după)...** A insista mult într-o acțiune.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i sufla (cuiva) în lumânare** A pricinui sau a dori cuiva moartea.

(Exp. vb.; pop.) **A se arde ca musca la lumânare** A se înșela.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu lumânarea în mână** A se afla în pragul morții.

(Exp. vb.; rar) **A arde (pe cineva) lumânarea la deget** A fi constrâns de împrejurări.

LUME *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A ieși la lume** A ajunge la un loc larg, deschis.

(Exp. av.; pop.) **De când (e, îi sau cu) lumea și pământul** 1. De (sau din) totdeauna. 2. Vreodată.

(Exp. av.; pop.) **Cât e (sau până-i) lumea și pământul** 1. Veșnic. 2. (În construcții negative) Niciodată.

(Loc. av.) **În (sau, înv., preste sau prin) toată lumea sau în lumea toată** Peste tot.

(Loc. av.; pop.) **În (sau din) fundul lumii** (De) departe.

(Loc. av.) **Peste lume** Foarte departe.

(Exp. vb.; pop.) **A lua lumea de-a lungul (și de-a latul)** (sau **a umbla prin lume** ori **a cutreiera lumea**) sau **a înconjura lumea toată** A călători mult și în locuri diferite, *a colinda, a cutreiera*.

(Exp. vb.; pfm.) **A se duce (sau a fugi, a pleca) în lume (sau în toată lumea, în lumea largă)** (ori **a-și lua lumea-n cap**) A pleca departe, fără să se știe unde (de obicei pentru a scăpa de un necaz).

(Exp. vb.; pop.) **Că (doar) nu piere lumea** E ceva nu prea greu de făcut sau care nu cere sacrificii prea mari.

(Exp. vb.) **Parcă toată lumea e a lui** Este foarte fericit.

(Exp. vb.) **A (a)dormi ca dus de pe lume** A dormi (sau a adormi) foarte adânc.

(Sint.) *Lumea veche* Pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa și Africa).

(Sint.) *Lumea nouă* Cele două Americi și Oceania.

(Sint.) *Lumea tăcerii* Universul adâncurilor marine și oceanice.

(Exp. av.) **(Nici) pentru toată lumea (sau pentru nimic în lume)** Cu niciun preț.

(Exp. vb.; pop.) **A fi în (sau pe sau a trăi pe) lume** A fi în viață, a exista.

(Loc. vb.) **A veni pe lume (sau a deschide ochii) pe (sau în) lume** A se naște.

(Loc. vb.; pfm.) **A se duce (sau a ieși) din lume (sau din lumea aceasta) sau a se duce pe ceea lume (sau pe lumea cealaltă)** A muri.

(Sint.; sprs.) *Lumea albă* Viață pământească, în care trăiesc oamenii.

(Sint.; sprs.) *Lumea neagră* Viață subpământeană, în care ar trăi duhurile rele.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce în lumea albă** A se duce departe, ca să nu-i dea cineva de urmă.

(Exp. vb.; pop.) **A-i părea lumea vânătă** A fi foarte trist.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce fiecare în lumea lui** A-și vedea fiecare de treburile sale.

(Exp. vb.; fam.) **A nu ști pe ce lume e (sau se află)** 1. A nu avea conștiință clară. 2. A nu ști nimic ce se întâmplă în jurul lui. 3. A fi foarte aiurit. 4. A fi foarte fericit.

(Exp. vb.; reg.) **A face lumea dragă** A face far-mece sub pretextul de a procura cuiva fericirea.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) fi cuiva lume(a) albă** (sau **dragă, bună**) A fi mulțumit, fericit.

(Exp. vb.; pop.) **A nu mai ști de lume dragă** A nu mai fi fericit.

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi cuiva lumea (bună)** (sau **dragă**) **1.** A fi fericit. **2.** A-i plăcea cuiva să trăiască.

(Exp. av.) **Când ți-e lumea mai dragă** **1.** Când te simți mai bine. **2.** Când nu te aștepți.

(Exp. vb.; pfm.) **Zi-i lume și te mântuie!** Asta e, n-ai ce-i face!

(Loc. a.) **De lume** (D. cântece) Despre plăcerile vieții, de dragoste.

(Sint.) *Toată lumea* Toți oamenii.

(Sint.) *Multă lume* Oameni mulți, mulțime.

(Sint.) *Lumea de pe lume* (sau *lumea toată, o lume întreagă*) Mulțime nenumărată de oameni.

(Sint.) *Puțină lume* Oameni puțini.

(Exp. vb.; reg.) **A fi pătruns de-ale lumii** A avea experiența vieții.

(Sint.; pop.) *Lumea luminată* Mulțime bine îmbrăcată.

(Exp. vb.; reg.) **A se lua (a se da) după lume** A face cum fac alții.

(Exp. vb.) **A purta lumea pe degete** **1.** A induce în eroare, a înșela, a păcăli. **2.** A-și bate joc de oameni.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi în rând cu lumea** (sau **în rândul lumii**) **1.** A fi ca ceilalți oameni. **2.** A fi așezat, chibzuit.

(Loc. av.) **Ca lumea** **1.** Ca de obicei. **2.** Cum trebuie. **3.** (Fam.) Frumos. **4.** (Fam.) Bine.

(Loc. av.) **În rând cu lumea** **1.** Ca ceilalți oameni. **2.** Cu rost.

(Exp. vb.; inv.) **A fi în lume** A întreține relații sociale.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși la (sau în) lume** (ori **a scoate capul în lume**) **1.** A intra în societate. **2.** A lua contact cu oameni și relații noi. **3.** (Reg.; d. flăcăi și fete) A se prinde pentru prima dată în horă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi om (sau femeie) de lume** A-i plăcea societatea și petrecerile.

(Sint.) *Om de lume* **1.** Persoană care are experiență și cunoaște uzanțele vieții din societate. **2.** Persoană dornică de petreceri.

(Sint.) *Lume bună* Oameni aparținând claselor privilegiate.

(Exp. vb.; pfm.) **A ajunge (sau a fi) de răsul lumii** **1.** A ajunge (sau a fi) într-o situație degradantă. **2.** A se face de răs.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) lua lumea (sau averea) în cap (sau în traistă)** A pleca departe spre a-și găsi condiții de viață mai bune.

(Sint.; pop.) *Boierul lumii* Dracul.

(Sint.; inv.) *Învățătură despre lume* Cosmologie.

(Sint.) *Frumoasa lumii* Cea mai frumoasă dintre toate femeile.

(Sint.; pop.) *Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume*) **1.** (În concepțiile religioase) Viața de dincolo de moarte. **2.** (În basme) Celălalt tărâm.

LUMESC, ~EASCĂ a.

(Loc. a.; pop.) **Cele lumești** **1.** În legătură cu viața de pe pământ. **2.** De mirean.

(Sint.; pop.) *Boli lumești* Boli venerice.

LUMINA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lumina de ziuă** sau (inv.) **a lumina ziua** **1.** A se face ziuă (în zori). **2.** A se însenina.

(Exp. vb.; pop.) **A se lumina de (sau a) ploaie** A se pregăti de ploaie.

(Exp. vb.) **A lumina calea (sau drumul) (cuiva)** A conduce spre țință.

LUMINĂ s. f.

(Loc. a.; loc. av.) **(Limpede) ca lumina zilei** Incontestabil, clar, evident.

(Loc. av.) **Pe (sau la) lumină** În timpul zilei.

(Exp. vb.) **A se bucura de lumină (sau a vedea) lumina** **1.** A se bucura de viață. **2.** A fi înzestrat cu simțul văzului.

(Exp. vb.; pfm.) **A vedea lumina (zilei)** A se naște.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu mai vedea lumina** A orbi.

(Exp. vb.; pop.) **A se arăta (sau a răsări) la lumină (sau la lumina zilei)** A ieși la vedere.

(Exp. vb.) **A da (sau a scoate, a ieși) la lumină** **1.** A scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură. **2.** A ajuta pe cineva să dobândească o situație.

(Loc. vb.; pop.) **A ieși la lumină** **1.** A se vedea. **2.** A se afla.

(Loc. vb.; inv.) **A vedea lumina tiparului** A tipări.

(Exp. vb.; inv.) **A fi în lumină** A fi valabil.

(Exp. vb.) **A prezenta (a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-o lumină oarecare** A prezenta (a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-un anumit fel sau dintr-un anumit punct de vedere.

(Exp. vb.) **A arunca (a răspândi) o lumină asupra unei chestiuni** A clarifica (o problemă).

(Exp. vb.) **A pune (o chestiune) în lumină** A atrage atenția asupra ei, a sublinia.

(Exp. vb.) **A se face lumină în mintea** (sau **în capul**) **cuiva** A explica cuiva o chestiune.

(Exp. vb.; pop.) **A vorbi de un lucru ca orbul de lumină** A vorbi despre lucruri necunoscute.

(Sint.; Ast.) *Lumina zodiacală* Pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul soarelui, și primăvara spre vest, după apusul soarelui.

(Sint.) *Lumina apei* (sau *a câmpului*) Suprafața apei (sau a câmpului).

(Exp. vb.; pop.) **A-i stinge cuiva lumina** A omori pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A aprinde lumina** A înțelege.

(Exp. vb.; îrg.) **A pune lumina sub obroc** A ascunde adevărul.

(Exp. vb.; pfm.) **A căuta ceartă cu lumina** (sau **cu lumânarea**) A căuta ceartă cu orice preț.

(Sint.; pop.) *Lumina de veci* Lumânare care nu se va stinge niciodată pe lumea cealaltă.

(Sint.; îvp.) *Lumina de stat* Lumânare de înălțimea unui om, care se aprinde lângă sicriu.

(Sint.; pop.) *Lumina morților* Lumânare care a ars aproape în întregime.

(Exp. vb.; pfm.) **A ține lumina** (sau **lumânarea**) **cuiva 1.** A fi naș la cununia cuiva. **2.** A asista la moartea cuiva, punându-i în mână o lumânare aprinsă.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea parte de lumină** A muri singur, fără lumânare.

(Sint.) *Lumina ochiului 1.* Pupilă. **2.** (P. ex.) Ochi. **3.** (P. ex.) Privire. **4.** (Fig.) Ființă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preț.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i fi (cuiva) drag ca lumina ochilor** A-i fi cuiva foarte drag.

(Exp. vb.; pfm.) **A îngriji (a păzi, a feri) pe cineva ca (pe) lumina ochilor** A îngriji (a păzi, a feri) pe cineva cu multă grijă și atenție.

(Exp. vb.; pop.) **A fi lipsit de lumină** sau **a-și pierde lumina** A nu vedea.

(Sint.) *Oameni ai luminii* Oameni care trăiesc cu frica lui Dumnezeu.

(Sint.) *Lumină albă* Lumină mijlocie a zilei, care conține toate radiațiile spectrului vizibil.

(Sint.) *Lumină rece* Lumină care conține un număr foarte mic de radiații infraroșii și care are un efect termic redus.

(Sint.; Fiz.) *Lumină monocromatică* Lumină formată din radiații de o singură culoare spectrală.

(Sint.; Fiz.) *Lumină compusă* Lumină care conține radiații de mai multe lungimi de undă.

(Sint.; Fiz.) *Lumină naturală* Lumină caracterizată prin diversitatea direcțiilor de oscilație ale radiațiilor, distribuite uniform în jurul direcției de propagare.

(Sint.; Fiz.) *Lumină polarizată* Lumină alcătuită din radiații electromagnetice ale căror direcții de oscilație nu sunt uniform distribuite în jurul direcției de propagare.

(Sint.; Ast.) *Lumină antisolară* Pată foarte slab luminoasă care se vede noaptea pe cer în locul opus soarelui.

(Sint.; Biol.) *Lumină animală* Lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanțe.

(Loc. av.) **La lumina mare** În văzul tuturor, fățiș.

(Loc. pp.) **În lumina...** Din punctul de vedere al...

(Loc. vb.) **A da lumină** A lumina.

(Exp. vb.) **A pune într-o lumină bună** (sau **rea, urâtă** etc.) A scoate în evidență aspectele pozitive (sau negative) din viața sau din activitatea cuiva.

(Sint.) *Lumină electrică* Iluminare pe bază de energie electrică.

(Sint.) *Lumină de control* Indicație luminoasă care servește la controlul stării și al modului de funcționare a unei instalații de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc.

(Sint.; reg.) *Lumina casei* Fațada unei case.

LUNAR, ~Ă a.

(Sint.) *An lunar* Interval de timp (de 354 de zile, 8 ore, 48 de minute și 36 de secunde) în care luna efectuează de 12 ori rotația în jurul Pământului.

(Sint.) *Zi lunară* Interval de timp (de 24 de ore și 50 de minute) dintre două culminații consecutive ale lunii.

LUNĂ s. f.

(Sint.; Ast.) *Lună nouă* Moment în care Luna este în conjuncție cu Soarele.

(Sint.; pop.) *Lună tânără* (sau *seacă*) Lună aflată în primul pătrar, atunci când se află în conjuncție cu Soarele și se vede pe cer o parte din suprafața ei luminată.

(Exp. vb.; pop.) **A fi făcut la lună plină** A fi somnambul.

(Sint.) *Lună plină* (sau, reg., *întreagă, împlinită, veche*) Fază a lunii când aceasta se află în opoziție cu soarele și se vede pe cer luminată în întregime.

(Exp. vb.; pop.) **A fi ca o lună plină** A fi cu obrazul (sau fața) rotund(ă) și plin(ă).

(Sint.; pop.) *Lună veche, lună la sfârșit*, (reg.) *lună pișcată* Ultima fază a lunii, când aceasta este în conjuncție cu soarele și se vede o mică porțiune din suprafața ei luminată, în forma unei seceri subțiri.

(Loc. a.; îrg.) **(De) sub lună 1.** Care se află pe pământ. **2.** (P. ex.) Care se află în univers.

(Loc. av.) **Câte-n lună și în stele** (sau **și în soare**) Tot ce se poate închipui.

(Exp. vb.; pop.) **A promite (cuiva) (și) luna de pe cer** A promite (cuiva) ceva imposibil de realizat.

(Exp. vb.; pop.) **A cere (și) luna de pe cer** A cere foarte mult.

(Exp. vb.; pop.) **A apuca** (sau **a prinde**) **luna cu dinții (și soarele cu picioarele)** A încerca realizarea unui lucru aproape imposibil sau greu accesibil.

(Exp. vb.; fam.) **A trăi** (sau **a fi căzut**) **în (din) lună** A fi rupt de realitate.

(Exp. vb.; rar) **Parcă e căzut din lună** Este aiurit și lipsit de simț practic.

(Exp. vb.; pop.) **A da** (a **arunca** sau a **zvârli**) **cu barda (cu toporul sau cu pușca) în lună** A se comporta irațional.

(Exp. vb.; reg.) **A fi un (im)pușcă-n lună** A fi nebun.

(Exp. vb.; Trs.) **A azvârli cu pălăria după lună** A se comporta ca un om beat.

(Exp. vb.; fam.) **A lătra** (sau a **urla**) **(precum câinele) la lună** A protesta inutil.

(Exp. vb.; reg.) **A scos luna din fântână** Este prost și neîndemânic.

(Exp. vb.; rar.) **A fi cu luna în cap** A fi labil psihic.

(Exp. vb.; reg.) **A se schimba** (sau **a fi schimbător**) **ca luna** A fi inconsecvent în păreri sau în comportare.

(Exp. vb.; pop.) **A-i răsări** (sau **a-i ieși cuiva**) **luna în cap** (sau **în ceafă**) A cheli.

(Exp. vb.; reg.) **A i se vedea (cuiva) luna** A fi evidentă sărăcia cuiva.

(Exp. vb.; Arg.) **A atinge pe cineva la lună** A-i da cuiva o lovitură în cap.

(Exp. vb.; pop.) **A fi (o) lună ca ziua** Este o noapte foarte luminoasă.

(Sint.; înv.) *Boală de* (sau *din*) *lună 1.* Somnambulism. **2.** Epilepsie.

(Exp. av.) **La** (sau **pe, sub, rar în**) **lună** La (sau pe, sub, în) lumina lunii.

(Exp. vb.; pop.) **A se zări de lună** A răsări luna.

(Sint.; reg.) *Luna ochiului* (sau *ochilor*) sau *luna neagră* Pupilă.

(Sint.; reg.) *Lună de inel* (sau *inel cu lună*) Piatră (strălucitoare) de inel.

(Sint.; rar) *Luna mare* (sau *mică*) Velă.

(Sint.) *Lună calendaristică* Fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluție a lunii, în care e divizat anul calendaristic.

(Sint.) *Lună siderală* (rar *siderică*) Perioadă de revenire a lunii în dreptul aceleiași stele fixe.

(Sint.) *Lună zodiacală* (sau *draconitică*, rar *draconică*) Interval de timp dintre două treceri succesive ale lunii prin dreptul aceleiași punct nodal al orbitei sale.

(Sint.) *Lună anormală* (sau *anormalistică*) Interval de timp necesar lunii pentru a reveni la perigeu.

(Sint.) *Lună solară* Interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar.

(Sint.) *Lună periodică* (sau *tropică*) Interval de timp corespunzător descrierii de către lună a 360° de longitudine.

(Loc. a.; înv.) **De toată luna** Care apare în fiecare lună.

(Loc. av.; înv.) **De lună 1.** Pentru fiecare lună. **2.** (D. plante) Care ajunge la maturitate și rodește în timp de (aproximativ) o lună. **3.** (D. plante) Care apare și se recoltează timpuriu.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu luna** (Care este angajat) cu plată lunară.

(Loc. av.) **Lună de** (rar **după**) **lună** sau **din lună în lună** În fiecare lună, în mod neîntrerupt.

(Loc. av.; înv.) **În** (sau **pe**) **toată luna ori în toate lunile** Lunar.

(Loc. av.) **La (o) lună** sau **(la două, trei etc. luni o dată)** O singură dată la interval de o lună.

(Loc. av.) **Până într-o lună** sau **până în două (trei etc.) luni** În curs de o lună, de două (de trei etc.) luni.

(Loc. av.) **Acum** (sau, pop., **acu**) **o lună (două, trei etc.)** Cu o lună (cu două, cu trei etc. sau câteva luni) în urmă.

(Loc. av.) **Cu lunile** Timp de mai multe luni.

(Loc. av.; pop.) **La luna câinilor** (sau **a cailor**) Niciodată.

(Sint.) *Lună de miere 1.* Prima lună dintr-o căsătorie. **2.** (P. ex.) Perioadă de început a unei căsnicii, considerată a fi cel mai fericit timp din viața celor căsătoriți.

(Exp. vb.; d. femei) **A fi (gravidă) într-o lună** (sau **în două, trei etc. luni**) sau **a fi gravidă în prima lună** (sau **în a doua, în a treia etc. lună**) A fi în prima, în a doua etc. lună de sarcină.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi de lunile toate** A nu fi născut la termen.

(Exp. vb.; pop.) **A fi în șapte luni** sau **a-i lipsi (cuiva) o lună** A fi arțăgos.

LUNCĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De luncă 1.** Propriu luncii. **2.** (D. plante, păsări, animale) Care crește (și trăiește) în luncă.

(Sint.; reg.) *Luncile Arșunelului* Loc imaginar, necunoscut, din care nu se mai întoarce nimeni.

LUNECA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i luneca cuiva ochii după ceva** (sau **după cineva**) A-i plăcea cuiva ceva sau de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A se luneca cu vorba** A spune mai mult decât vrea.

LUNG, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pop.) **A avea mâna lungă** (sau **degete lungi**) sau **a fi lung de mână** A avea obiceiul să fure.

(Exp. vb.; pop.) **A fi lung în** (sau **de**) **limbă** sau **a avea limba lungă** A vorbi prea mult și a spune ce nu trebuie.

(Sint.; pop.) *Ciorbă (borș sau zeamă) lungă 1.* Mâncare fără gust. **2.** (Fig.) Discurs fără conținut.

(Sint.) *Zile (sau ani) lungi* Zile (sau ani) mulți.

(Sint.; pop.) *Cale lungă* Călătorie care durează mult.

(Sint.; pop.) *Vorbă lungă* Vorbă multă.

(Sint.; rar) *Vindecare lungă* Vindecare lentă.

(Sint.) *Silabă (sau vocală) lungă* Silabă (sau vocală) care are o durată de pronunțare mai mare decât durata medie.

(Exp. vb.; pop.) **A cădea cât este de lung** A cădea lungindu-se pe jos.

(Sint.; pop.) *Lungul nasului* Obrăznicie.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu)-și cunoaște** (sau **vedea) lungul nasului** A (nu)-și da seama de poziția sa și de respectul pe care trebuie să le păstreze față de alții.

(Loc. av.; pop.) **Cătu-i lungu(l) pe sub soare** Foarte departe.

(Loc. av.; loc. pp.) **De-a** (sau **în, pe) lung(ul)** În lungime.

(Exp. vb.; pfm.) **A se uita** sau **a (se) privi** (peior. **a se holba) lung (la ceva)** A privi (mirat sau nedumerit) mult și atent (la ceva).

(Loc. vb.; înv.) **A i se da lung** A i se da drumul.

LUNGI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A i se lungi cureaua** A i se mări averea.

(Exp. vb.; pop.) **A i se lungi (cuiva) mațul** (sau **urechile) (de foame)** A fi foarte flămând.

(Exp. vb.; pop.) **A i se lungi (cuiva) nasul** A se obrăznicii.

(Exp. vb.; pop.) **A i se lungi (cuiva) ochii** (sau **căutarea) a drum** A fi dornic de a pleca (departe).

(Exp. vb.; pop.) **A lungi pasul** A se grăbi.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) lungi vorba** A (nu) vorbi mai mult decât trebuie.

LUNG/ME *s. f.*

(Sint.) *Lungime de undă 1.* Distanță care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeași fază de oscilație. **2.** (P. ex.) Spațiu parcurs de undă timp de o perioadă.

(Sint.; Inf.) *Lungimea cuvântului* Număr de biți care compun un cuvânt.

LUNG/Ș *av.*

(Loc. pp.; loc. av.) **În** (sau **de-a) lungiș(ul)** În lungime(a).

(Loc. pp.; loc. av.) **În** (sau **de-a) lungiș(ul) și (în sau de-a) curmeziș(ul)** Pe toată suprafața (a ceva).

(Loc. vb.; pop.) **A se da (în) curmeziș și în lungiș** A încerca toate posibilitățile.

LUNI *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A ține luna** (sau **lunile)** A posti în ziua (sau în zilele) de luni.

(Sint.) *Lunea curată* (sau, pop., *lunea vaselor*) Zi de luni cu care începe postul Paștelui.

(Sint.; pop.) *Lunea răităcită* Zi de luni dintre sărbătoarea Paștelui și duminica Rusaliilor.

(Sint.; pop.) *Lunea păstorilor* Zi de luni după Lăsatul secului (de carne).

(Sint.) *Lunea Floriilor* Zi de luni după duminica Floriilor.

(Sint.) *Lunea Paștilor* (sau *lunea săptămânii luminată*) Zi de luni după duminica Paștelui.

(Sint.) *Lunea Patimilor* Zi de luni din ultima săptămână înainte de Paști.

LUNTRE *s. f.*

(Loc. vb.; pfm.) **A se face** (sau **a se așeza, a se pune) luntre și punte** A se strădui.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla** (sau **a fi) (cu curul) în două luntre 1.** A juca pe două planuri **2.** A fi indecis.

LUP *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **Lup îmbrăcat în piele de oaie sau lup în pielea oii** Om șiret, rău și prefăcut.

(Exp. vb.; pop.) **A intrat lupul în coșar** E pericol de hoție, de prădăciune.

(Exp. vb.; pop.) **A da oile în paza lupului** A lăsa pe cineva la discreția dușmanilor.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca lupul în** (sau **la**) **stână** A trăi bine.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca lupul în pădure** A trăi fericit.

(Exp. vb.; reg.) **A se arunca cum se aruncă lupii la mîci** A se repezi la cineva cu toată puterea și cu toată cruzimea.

(Exp. vb.; pop.) **A avea urechi de lup 1.** A auzi bine. **2.** A spiona pentru a da lovitura.

(Exp. vb.; pop.) **A avea peri de lup** A fi dușmănit de toți.

(Exp. vb.; pop.) **A închide lupul în stână** A-și aduce singur dușmani în casă sau în preajmă.

(Exp. vb.; pfm.) **A înghiți** (sau **a mânca**) **ca** (sau **cât**) **lupul** A înghiți (sau a mânca) mult și cu lăcomie.

(Exp. vb.; pop.) **A avea foamea lupului** sau **a fi (a veni) cu nouă** (sau **cu șapte**) **lupi** A fi înformat.

(Exp. vb.; pfm.) **A se bate lupii la gura cuiva** A mânca cu multă lăcomie.

(Exp. vb.; pfm.) **A scoate** (sau **a scăpa**) **din gura lupului 1.** A salva un lucru aproape pierdut. **2.** A (se) salva dintr-o situație foarte grea.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce (ca) pe gura lupului** A dispărea cu repeziciune.

(Exp. vb.; pop.) **A-i mirosi a urmă de lup** A bănuși.

(Exp. vb.; pop.) **A se arunca în gura lupului** A se expune primejdiilor.

(Exp. vb.; pop.) **A se linge lupul pe bot** A fi frig afară într-un anotimp nepotrivit.

(Exp. vb.) **Vorbești de lup și lupul la ușă** Se vorbea despre cineva care tocmai sosește.

(Loc. av.; pfm.) **De când era lupul cățel (și măgarul vițel)** sau **de când lupii albi** Foarte demult.

(Sint.) **Foame de lup** Foame foarte mare.

(Sint.; fig.) **Lup bătrân 1.** Om cu experiență. **2.** Om șiret și răutăcios.

(Sint.; fig.) **Lup de mare** Marinar cu experiență.

(Sint.; Tex.) **Lup destrăcător** Mașină de lucru folosită în filaturile de lână pentru destrămarea firelor.

(Sint.; Tex.) **Lup amestecător** Mașină de destrămat și de amestecat materia primă în filaturile de lână.

(Sint.; Tex.) **Lup bătător** Mașină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea și curățarea de impurități a bumbacului desfoiat.

LUPTĂ vb.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) lupta în luptă dreaptă** A (se) bate respectând anumite reguli, fără arme.

(Exp. vb.; pop.) **A se lupta ziua cu noaptea** A se face ziuă.

(Exp. vb.) **A (se) lupta pentru existență** A (se) lupta pentru cele strict necesare traiului.

(Exp. vb.; înv.) **A se lupta cu frica și nădejdea** A oscila între frică și speranță.

(Exp. vb.; pop.) **A se lupta cu gândul** A fi preocupat în mod constant și intens de ceva.

(Exp. vb.; liv.; ir.) **A se lupta cu morile de vânt 1.** A întreprinde acțiuni inutile. **2.** A înfrunța dușmani ireali.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lupta cu moartea** (sau **între viață și moarte**) A fi în agonie.

(Exp. vb.; pop.) **A se lupta cu somnul** A încerca să rămână treaz.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lupta cu sine (cu inima sa, cu el) însuși** A se autocontrola.

(Exp. vb.; pop.) **A se lupta cu viața** sau **cu lumea (întreagă)** A înfrunța dificultățile și neajunsurile existenței.

LUPTĂ s. f.

(Sint.) **Luptă dreaptă** Luptă corp la corp, fără arme și fără vicieșuguri.

(Sint.) **Lupte clasice** (sau **greco-romane**) Formă de lupte la care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului.

(Sint.) **Lupte libere** Formă de lupte la care procedeele tehnice se aplică la oricare dintre părțile corpului, putând fi executate și cu ajutorul picioarelor.

(Sint.; înv.) **Om de luptă** Combatant.

(Sint.) **Lupte interne 1.** Confruntări (de obicei armate) între cetățenii aceleiași țări. **2.** Confruntări între membrii aceluiași partid, grup politic etc.

(Sint.; spec.) **Luptă biologică** Metodă de distrugere a speciilor dăunătoare culturilor agricole, prin utilizarea prădătorilor și a paraziților lor naturali sau a unor produse de natură biologică.

(Sint.; spec.) **Luptă integrată** Ansamblu de mijloace și metode (fizice, chimice, biologice) utilizate împotriva dăunătorilor agricoli.

(Sint.; înv.) **Car de luptă** Vehicul ușor, cu două roți, blindat, cu tracțiune animală, care servea ca mijloc de deplasare rapidă a luptătorilor pe câmpul de luptă în timpul desfășurării acțiunilor militare.

(Sint.; înv.) **Ordine de luptă** Organizare a trupelor și a dispozitivelor de luptă în teren.

(Sint.) *Tovarăș de luptă* **1.** Camarad. **2.** (P. ex.) Soldat.
 (Exp. av.; exp. a.) **Fără luptă** (În mod) pașnic.
 (Exp. vb.) **A (se) angaja în luptă** (D. țări, popoare etc.) A (se) implica în cheltuielile și pregătirile pentru desfășurarea unor acțiuni armate.
 (Exp. vb.) **A se ridica la luptă** A veni la război, *a se mobiliza*.
 (Exp. vb.) **A scoate din luptă** **1.** A îndepărta de pe câmpul de luptă ceva sau pe cineva. **2.** A face inapt pentru luptă.
 (Exp. vb.; înv.) **A se scula (asupra cuiva) cu luptă** A declanșa un conflict, o ceartă, un atac etc. împotriva cuiva.
 (Exp. vb.) **A cădea în luptă** (D. oameni) A muri în timpul unei confruntări armate.
 (Exp. vb.) **A intra în luptă** (D. țări, persoane) A interveni cu trupe, tehnică militară etc. în desfășurarea unui război.
 (Sint.; p. ex.) *Lupta pentru viață, pentru trai sau lupta vieții* Totalitate a eforturilor, acțiunilor etc. depuse în scopul asigurării celor necesare traiului zilnic.
 (Exp. a.) **De luptă** Militant.
 (Exp. vb.; înv.) **A lupta lupte** A depune eforturi.
 (Exp. vb.; pop.) **A avea lupte** A se confrunta cu mari greutăți.
 (Exp. vb.; înv.) **A-i da (cuiva) lupte** A persecuta.
 (Sint.; rar) *Luptă de partid* Activitate politică desfășurată în favoarea propriului partid.
 (Sint.; înv.) *Luptă de clasă* Luptă desfășurată pe plan ideologic, politic și economic între clase cu interese opuse.
 (Exp. vb.; reg.) **A se da pe (sau în) luptă** A se trânti.

LUSTRU s. n.(Sint.) *Sărăcie cu lustru* Sărăcie mare.(Loc. vb.) **A da lustru** A lustrui.**LUT** s. n.(Exp. vb.; pop.) **A fi ca lutul în mâna olarului** (D. oameni) A fi lipsit de personalitate, putând fi ușor influențat.(Exp. vb.; reg.) **A se cerca lut pe lut** A lovi două vase unul de altul spre a vedea dacă sunt tari.(Exp. vb.; reg.) **A se face lut și pământ** A se supune fără comentarii.(Sint.; reg.) *Lut verde* Argilă de culoare verde, folosită pentru tras brăie la casele țărănești.(Sint.) *Lut de pământ* Argilă.(Sint.; reg.) *Lut de tocilă* Nisip fin ce se roade din tocilă și rămâne pe fundul jgheabului.**LUX** s. n.(Sint.) *Ediție (sau tiraj) de lux* Ediție tipărită într-un număr foarte mic de exemplare, pe hârtie de foarte bună calitate, în condiții grafice superioare.(Sint.) *Mașină de lux* Automobil foarte scump.(Exp. a.; înv.) **Cu lux** Fastuos.(Exp. a.) **De lux** **1.** De prim rang, *elegant, select, somptuos*. **2.** De calitate superioară. **3.** Deosebit. **4.** De excepție. **5.** Scump. **6.** Rafinat. **7.** Care produce (sau comercializează) articole de calitate superioară și de rafinament. **8.** Care nu este necesar, *superfluu*.(Exp. vb.) **A face lux** **1.** A duce o existență foarte costisitoare. **2.** (Spec.) A se îmbrăca extrem de costisitor și de elegant.(Exp. av.) **Cu lux de amănunte** Foarte amănunțit.

M

MAC *s. m.*

(Exp. a.; pop.) **Cât un fir** (sau **un sâmbure, un grăunte**) de mac Foarte mic.

(Exp. av.) **Nici cât un fir de mac** Foarte puțin.

MACAZ *s. n.*

(Sint.) **Macaz aerian** Dispozitiv montat pe firul electric aerian, pentru a permite unui troleibuz sau unui tramvai să treacă de pe un traseu pe altul.

(Exp. vb.) **A schimba macazul 1.** A-și modifica atitudinea față de cineva. **2.** A-și schimba total părerile, concepția etc.

MAESTRU, ~Ă *s. m. f.*

(Sint.) **Concert maistru** sau (inv.) **maistru de concert** Prim-violonist într-o orchestră.

(Sint.) **Maistru al sportului** Titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanțe deosebite.

(Sint.) **Maistru emerit al sportului** Cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanțe excepționale.

(Sint.) **Maistru emerit al artei** Titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei.

(Sint.) **Maistru de ceremonie** (sau **de ceremonii**) Persoană care conduce desfășurarea unei solemnități, conform protocolului.

MAGIC, ~Ă *a., av.*

(Sint.) **Baghetă** (sau, pop., **vargă, nielușă** etc.) **magică 1.** Baghetă a magicianului. **2.** (P. ex.) Baghetă a scamatorului.

(Sint.) **Cerc magic** Cerc trasat pe pământ în practicile de magie neagră, dincolo de care demonul invocat nu mai poate trece.

(Sint.) **Lanternă magică** Aparat care mărește și proiectează pe un ecran imaginea unor desene, schițe, diapozitive etc. introduse în interiorul lui.

(Sint.) **Ochi magic** Indicator luminos de funcționare a aparatelor de recepție radiofonică sau radio-telegrafică.

MAGIE *s. f.*

(Sint.) **Magie neagră** Practică magică prin care se invocă puterea demonilor pentru a face rău cuiva.

(Sint.) **Magie albă** Practică magică prin care se invocă puteri supranaturale pentru a influența pozitiv viața unei persoane.

(Exp. a.) **De** (sau **cu**) **magie** Magic.

(Exp. av.) **Ca prin magie** Deodată.

MAGNETIC, ~Ă *a.*

(Sint.) **Câmp magnetic** Stare fizică a unui spațiu în care se exercită forțe magnetice.

(Sint.) **Fluid magnetic** Forță misterioasă prin care se explică fenomenele telepatice și hipnotice.

(Sint.) **Pol magnetic 1.** Fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet. **2.** Fiecare dintre cele două puncte ale globului pământesc către care se îndreaptă capetele unui ac magnetic.

MAGNETISM *s. n.*

(Sint.) **Magnetism animal 1.** Fluid universal care străbate toate corpurile însuflețite și care se poate transmite, în anumite condiții, de la om la om. **2.** Concepție și ansamblu de procedee terapeutice bazate pe magnetismul animal.

MAHMUR, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; îvp.) **A scoate mahmurul din om** A exaspera pe cineva.

MAI¹ *av.*

(Exp. vb.; fam.) **Mai e vorbă?** Sigur!

(Exp. vb.) **Ce mai...? 1.** Ce rost are să...? **2.** E inutil să mai discutăm.

(Exp. vb.; pfm.) **Așa (sau acum) mai vii de acasă**
E bine că revii asupra unei erori, adopți o atitudine mai conciliantă, mai înțeleaptă.

(Loc. pp.; inv.) **Mai apoi de...** După.

(Loc. av.; pfm.) **Mai an 1.** Anul trecut. **2.** Cu câțiva ani în urmă.

(Loc. av.; reg.) **Mai anțărț** Acum doi ani.

(Loc. av.; reg.) **Mai alaltăieri** Răsalaltăieri.

(Exp. vb.) **Mai ieri, (rar) mai alaltăieri** De curând.

(Loc. av.) **Mai mult sau mai puțin** Aproximativ.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **Mai așa** Nu tocmai bun (sau bine).

(Exp. av.) **Mai altfel 1.** Nu chiar așa (de rău) cum pare. **2.** Nu cum te-ai aștepta.

(Exp. vb.) **Unul (sau una) mai... decât altul (sau alta) sau care (mai) de care mai...** (D. un grup de ființe, de obiecte) Toate se întrec în a fi foarte bune (sau rele).

(Exp. av.; inv.) **Mai apoi de toate** În cele din urmă.

(Loc. a.; loc. av.) **Încă și mai (decât)...** (În mod superior (cuiva, a ceva).

MAI² *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A se ține ca maiul cu coada 1.** A fi nedespărțit de cineva. **2.** A se ține cu statornicie de ceva.

(Sint.; reg.) **Maiul puștii** Pat al puștii.

MAI³ *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A (-i) plesni (cuiva) maiul în el (de...)** A fi grozav de supărat.

MAI⁴ *s.*

(Sint.) **Întâi mai** sau, rar, **Zi întâi de mai 1.** Arminden. **2.** Festivitate organizată cu prilejul zilei de întâi mai.

(Loc. vb.) **A face maiul** sau (reg.) **a face pe mai**
A chefui cu prilejul zilei de arminden.

MALA *s. f.*

(Loc. vb.; pop.) **A prinde maia 1.** A prinde puteri. **2.** A se îmbogăți, *a prinde cheag*.

(Exp. vb.; pop.) **Cu maiiauă în (sau la) cap** Amețit de băutură.

MAICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **De când maica m-a făcut** De când sunt pe lume.

(Sint.) **Maica Domnului** Fecioara Maria.

(Sint.; reg.) **Maică bătrână, maică bună, maică mare** Bunică.

MAIDAN *s. n.*

(Loc. vb.; inv.) **A scoate (sau, rar, a da) în (sau la) maidan** A scoate la iveală.

(Loc. vb.; inv.) **A ieși în (sau la) maidan** A se arăta.

(Loc. vb.; inv.) **A ajunge la maidan** A izbuti.

(Loc. vb.; inv.) **A face maidan** A struni calul.

(Exp. vb.) **A bate maidanul (sau maidanele)**

(D. copii) A-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se.

MAIMUȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi în anii maimuței** A fi bătrân și scnil.

MAJOR, ~Ă *a.*

(Sint.) **Terță (sau cvartă, cvintă) majoră** (La jocurile de cărți) Serie de trei (sau patru, cinci) cărți de aceeași culoare, în ordine descendentă, începând de la as.

(Sint.; Log.) **Termen major** Termen care servește de predicat concluziei unui silogism.

(Sint.; Log.) **Premisă majoră** Premisă care conține termenul major al silogismului.

(Sint.; Mil.) **Sergent major** Grad militar între sergent și plutonier.

(Sint.; Mil.) **Plutonier major** Cel mai mare grad în ierarhia subofițerilor.

(Sint.; Mil.) **Locotenent major** Grad militar în ierarhia ofițerilor între locotenent și căpitan.

MAJORITATE *s. f.*

(Sint.) **Majoritate relativă** Cel mai mare număr de voturi obținut de cineva în raport cu voturile obținute de fiecare candidat în parte.

(Sint.) **Majoritate absolută (sau simplă)** Număr de voturi egal cu cel puțin jumătate plus unu din totalul voturilor exprimate.

(Sint.) **Majoritate calificată** Număr de voturi egal cu două treimi din numărul total al voturilor exprimate.

MAL *s. n.*

(Loc. av.; reg.) **Un deal ș-un mal** Mult timp.

(Exp. vb.; pfm.) **A cădea ca un mal** A cădea greoi.

(Exp. a.; pfm.) **Cât malul** Mare.

(Sint.; inv.) **Mal de (sau cu) sare** Munte de sare, *ocnă, salină*.

(Loc. vb.; pop.) **A da (pe cineva sau ceva) de mal**
A distruge.

(Exp. vb.; pop.) **A da carul de mal** A eșua într-o acțiune sau într-o întreprindere.

(Exp. vb.) **A fi una cu malul** (D. ape) A se umfla.

(Exp. vb.; fig.) **A ieși la mal** A duce ceva la bun sfârșit, *a o scoate la capăt*.

(Exp. vb.; pop.) **L-a scos apa la mal** A scăpat cu bine dintr-o primejdie sau dintr-o nenorocire.

(Exp. vb.; pop.) **A se bate ca apa de maluri** A se frământa zadarnic, a nu găsi ieșirea dintr-o situație dificilă.

MALDĂR *s. n.*
(Exp. vb.; reg.) **A sta** (sau **a fi lăsat**) **pe maldăr** A trăi în belșug, fără griji.
(Exp. a.; reg.) **Un maldăr de om** Om înalt.

MAMĂ *s. f.*
(Sint.) *Mamă vitregă* (sau, reg., *bătrână, de salcă, fiiastră, mașteră, strămbă*) Soție a tatălui, considerată în raport cu copiii lui dintr-o căsătorie anterioară.
(Exp. a.) **De mamă** (D. rude) În linie maternă.
(Exp. a.; exp. av.) **Dinspre** (pop. **despre**) **mamă** În linie maternă.
(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau **ca de**) **mama focului** Grozav.
(Loc. av.) **La mama dracului** sau (reg.) **la mama săcretă** Foarte departe, *la capătul pământului, la dracu-n praznic.*
(Exp. av.) **De când mama m-a** (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut** sau **de când m-a** (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut mama 1.** De când sunt (sau ești, este etc.) pe lume.
2. De totdeauna.
(Exp. av.) **De** (sau **pe când**) **era mama fată (mare)** De foarte multă vreme.
(Exp. vb.; pop.) **A cere cât pe mă-sa** A pretinde un preț exagerat.
(Sint.) *O mamă de bătaie* O bătaie strașnică.
(Exp. vb.; reg.) **Ăsta e muma banilor** Este în stare de orice pentru bani.
(Sint.; reg.) *Mama puilor, mama gaia, mama cu uliul, puii mamei de trei ori* Joc de copii, *cloșca, de-a puia gaia.*
(Sint.; reg.) *Mama albinelor* Matcă.
(Sint.) *Mamă mare, mamă bătrână, mamă bună, ma' mare* Bunică.
(Sint.) *Mamă soacră* Soacră.
(Sint.; reg.) *Mamă mare* Soție a fratelui mai mare al tatălui.
(Sint.; reg.) *Mamă mică* Soție a fratelui mai mic al părinților.
(Sint.; înv.) *Adunarea mămă* Divanuri ad-hoc.
(Sint.; înv.) *Limbă mamă 1.* Limbă de bază, din care s-au dezvoltat alte limbi. **2.** Limbă maternă.
(Sint.; Teh.) *Soluție mamă* Soluție lichidă rămasă în urma solidificării unui aliaj, *soluție matcă.*

(Sint.; Teh.) *Șurub mamă* Șurub care transformă mișcarea de rotație în mișcare de translație, sau invers.
(Sint.; Mit.; pop.) *Mama* (sau *muma*) *pădurii* (sau, rar, *pădurilor*) ori (reg.) *codrului, luciului, ogașilor* Personaj închipuit ca o bătrână urâtă și rea, care umblă prin păduri și care ademenește și ucide oameni, ia somnul copiilor din leagăn etc., (reg.) *fata pădurii, pădureana, surata din pădure, vâlva pădurii, vidma pădurii.*

MANĂ *s. f.*

(Sint.; pop.) *Mana albinelor* Polen de brad sau de fag, care plutește primăvara pe deasupra pădurilor, apelor etc.

(Sint.) *Mana florilor 1.* Nectar. **2.** Miere.

(Exp. vb.; înv.) **A nu fi de vreo mană** sau **a nu fi mare mană (de)**... A nu fi de valoare sau de folos, a nu aduce profit.

MANGĂR *s. m.* „monedă”.

(Loc. vb.; înv.) **A da mangărul cel de apoi** A muri.

MANIERĂ *s. f.*

(Loc. av.) **De (o) manieră** sau **de așa manieră** În așa fel.

(Loc. a.) **De manieră** Manierist.

MANȘETĂ *s. f.*

(Sint.; înv.; arg.) *Manșetă de gagică* Brățară.

(Exp. vb.; înv.; arg.) **A atinge (pe cineva) la manșetă** A da cuiva un bacșiș.

(Sint.) *Manșetă bibliografică* Indicație bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicațiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citirii periodicului respectiv.

MANTA *s. f.*

(Sint.; pfm.) *Manta de vreme rea* (sau, rar, *manta rea*) Persoană care este băgată în seamă numai când e nevoie de ea.

(Exp. vb.; pop.) **A-și întoarce mantaua după vânt** A se adapta cu abilitate împrejurărilor.

(Exp. vb.; pop.) **A pune (cuiva) o manta** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și găsi mantaua (cu cineva)** A o păți cu cineva, *a-și găsi beleaua.*

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) feșteli mantaua** A se face de răs printr-o faptă reprobabilă, (pop.) *a feșteli iacaua.*

(Sint.) *Manta de ploaie* Impermeabil.

MARCĂ *s. f.*

(Sint.; spec.) *Marca fabricii* sau *marcă de fabrică* Inscripție, cifră, desen aplicat pe un produs industrial pentru a-l deosebi de alte produse, prin indicarea modului, locului de fabricație etc.

(Loc. a.) **De marcă 1.** (D. produse) De bună calitate. **2.** (D. oameni) De seamă, *marcant*.

(Sint.) *Marcă de încărcare* Însemnare făcută pe flancul unei nave pentru a indica potențialul ei maxim de încărcare.

(Sint.) *Marcă de siguranță* Bucată de șină vopsită în alb, așezată transversal între două linii de cale, indică vehiculelor până unde pot înainta fără pericol de ciocnire cu vehiculele care circulă pe cealaltă linie.

(Exp. vb.) **A face (sau a avea) marcă bună** (D. trenuri) A fi bine garat.

MARE¹ a., av.

(Sint.) *Literă* (sau, înv., *slovă*) *mare* Majusculă.

(Sint.) *Degetul (cel) mare* Deget gros, opozabil, de la mână.

(Loc. av.) **În mare 1.** Pe scară amplă. **2.** După un plan vast. **3.** În linii generale. **4.** În rezumat. **5.** (Com.; înv.) Cu ridicata, *en gros*.

(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu) gura mare** A fi certăreț.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) mare și devreme** A lăsa pe cineva dezamăgit.

(Exp. vb.) **A face (sau a deschide etc.) ochii (sau ochi) mari (cât cepele)** A privi cu uimire, cu atenție, cu curiozitate.

(Sint.; reg.) *Pământ mare* Pământ argilos.

(Sint.) *Fată mare 1.* Fată la vârsta măritişului. **2.** Virgină.

(Exp. vb.) **Să crești mare! 1.** Formulă cu care se răspunde unui copil la salut. **2.** Formulă cu care i se mulțumește unui copil pentru un serviciu etc.

(Exp. av.; înv.) **La mare 1.** La adolescență. **2.** La maturitate.

(Exp. p.) **(Cu) mic, (cu) mare** Toți.

(Exp. p.) **Nici mic, nici mare** Nimeni.

(Sint.) *Postul (cel) mare* Cel mai lung post din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea Paștilor.

(Sint.; pop.) *An mare* An bisect.

(Loc. a.) **De mare preț** Foarte valoros, *prețios, scump*.

(Exp. av.; reg.) **La mai mare! 1.** Joc de noroc în care câștigă cel care dă zarul cel mai mare. **2.** Formulă de urare de bine, de propășire. **3.** Urare adresată unei persoane avansate în grad.

(Sint.) *Ziua mare* Parte a dimineții, după răsăritul soarelui, când lumina este deplină, intensă.

(Exp. av.) **Ziua în amiază** (sau, înv., *ziua amiază*) *mare* La amiază.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi mare 1.** A vorbi tare. **2.** A comanda. **3.** A vorbi cu aroganță, cu ifos, provocator.

(Exp. vb.; reg.) **A râde mare** A râde cu hohote.

(Sint.; reg.) *Vreme mare* Furtună.

(Exp. vb.) **(A-i fi cuiva) mai mare dragul** (sau **mila, rușinea, ciuda** etc.) Cineva simte multă plăcere (sau milă, rușine, ciudă etc.).

(Sint.) *Duminica mare* sau (rar) *duminica cea mare 1.* Rusaliele. **2.** Prima zi de Paști.

(Sint.; pop.) *Seara mare* Ajun al Crăciunului.

(Sint.; pop.) *Zi mare* Zi de sărbătoare.

(Loc. a.) **De zile mari** Deosebit.

(Sint.) *Doliu mare* Doliu solemn, manifestat prin îmbrăcăminte de culoare neagră, purtat la moartea unei rude foarte apropiate.

(Sint.; pop.) *Prânzul (cel) mare 1.* A doua masă pe care o iau țărani aflați la muncă, în cursul verii. **2.** Masă principală de la amiază.

(Sint.; pfm.) *Drumul (cel) mare* Drum principal, de largă circulație, care leagă localități importante.

(Sint.) *Strada (sau ulița) (cea) mare* Stradă sau uliță principală.

(Sint.) *Vorbă mare* Vorbă solemnă, hotărâtă, importantă, care angajează.

(Sint.) *Vorbe mari 1.* Cuvinte bombastice. **2.** Promisiuni goale. **3.** (Rar.) Laude.

(Sint.) *Lucru mare 1.* Lucru sau ființă de seamă, de valoare. **2.** Extraordinar.

(Exp. vb.) **(Nu) e mare lucru 1.** (Nu) este un lucru care impresionează sau trezește mirare. **2.** (Nu) este un lucru semnificativ. **3.** (Nu) este un lucru care reprezintă mult pentru cineva.

(Exp. av.; rar) **Cât un lucru mare** Cât nu se poate spune, *foarte mult*.

(Exp. vb.; rar) **A avea mari cuvinte să...** A avea motive puternice, întemeiate să...

(Exp. vb.; excl.; fam.) **(A fi) mare minune** (sau, înv., **ciudă**) sau **minune mare 1.** Exprimă uimire, admirație etc. **2.** (Reg.; cu valoare de superlativ) (A fi) foarte frumos sau bun etc.

(Exp. vb.; pfm.) **(Ar fi) mare minune să (nu)...** Ar fi de mirare să (nu)...

(Sint.) *Mare ținută* Îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnități.

(Loc. av.) **Cu mare greu** (sau **greutate**) Cu dificultăți deosebite, *anevoie*.

(Exp. vb.; reg.) **Cu mare ce 1.** Cu dificultăți deosebite. **2.** (P. ex.) În cele din urmă.

(Exp. vb.) **A se ține mare** A fi mândru, semeț.
 (Exp. vb.; pop.) **A trage** (sau **a călca**) **a mare** sau (nob.) **a o lua pe mare** **1.** A-și da importanță. **2.** A căuta să-i ajungă pe cei sus-puși.
 (Exp. a.) **Mare (și) tare** sau **tare și mare** (D. oameni) Extrem de influent prin funcția pe care o deține.
 (Exp. vb.) **A fi** (sau **a umbla**) **cu capul mare** sau **a fi cap mare** (ori **mare de cap**) **1.** A avea o părere foarte bună despre sine. **2.** A fi încâpățânat.
 (Exp. vb.; reg.) **A se face mare pe ceva** (sau **pe cineva**) **1.** A face pe stăpânul unui lucru sau unei persoane. **2.** A face pe superiorul cuiva.
 (Exp. vb.) **A face pe marele** **1.** A-și da importanță. **2.** A se considera sus-pus.
 (Sint.) *Mamă mare* Bunică.
 (Sint.) *Tată mare* Bunic.
 (Sint.) *Văr mare* Văr primar.
 (Sint.; pop.) *Unchi* (sau *lele*) *mare* (Frate sau) soră a(l) tatălui sau a(l) mamei, în raport cu copiii.
 (Sint.) *Socru* (sau *soacră*) *mare* (Tatăl sau) mama mirelui, în ziua căsătoriei a doi tineri.
 (Sint.) *Nun* (sau *nună*) *mare* Fiecare dintre cele două persoane care asistă ca martori principali la săvârșirea unei cununii religioase.
 (Sint.; înv.) *Mai mare* Strămoș.

MARE² s. f.

(Sint.; înv.) *Marea oceanului* Ocean.
 (Exp. av.; înv.) **De la mare până la mare** De la un capăt la altul al pământului, pretutindeni.
 (Exp. av.; pop.) **Peste mări negre** Foarte departe.
 (Exp. av.; pop.) **Peste (nouă) sau șapte** **mări și (nouă sau șapte) țări** sau (rar) **peste nouă țări și mări, peste nouă mări, peste nouă țări** Foarte departe.
 (Exp. vb.; fam.) **A făgădui** (sau **a cere**) **marea cu sarea (și Oltul cu totul)** **1.** A făgădui sau a cere prea mult. **2.** (P. ex.) A făgădui sau a cere imposibilul.
 (Exp. vb.) **A vântura** (sau **a cutreiera**) **țările și mările** A hoinări.
 (Exp. vb.; fam.) **A (în)cerca marea cu degetul** **1.** A încerca să rezolve ceva la întâmplare, cu foarte puține șanse de reușită. **2.** A încerca imposibilul.

MARFĂ s. f.

(Sint.; p. gn.) *Marfă sălbatică* Animal sălbatic, cerb sau căprioară.
 (Sint.) *Marfă monedă* sau *marfa monedei* Monedă considerată ca echivalent de schimb, *bani*.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lăuda marfa** (ca **țiganul cio-canul** ori **pila**) A-și lăuda lucrurile pe care le posedă sau meritele personale.
 (Exp. vb.; pop.) **Nu-mi vinde el mie marfă** Nu mă poate înșela.
 (Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) marfă** A lua pe cineva în spate, în cârcă.
 (Exp. a.; dep.) **Bună marfă** sau **marfă bună** **1.** (D. oameni; ir.) Șmecher și imoral. **2.** (Rare) Obiect cu calități deosebite.
 (Exp. a.; rar) **Altă marfă** Alt aspect al unei probleme, altă situație, altă împrejurare.

MARGINE s. f.

(Sint.; îvp.) *Marginea* (sau *marginile*) *pământului* (sau *lumii*) ori *marginie* (sau *marginii*) *de pământ* **1.** Limită a pământului, privit ca întindere. **2.** (P. ex.) Oameni de pe întreg pământul, lume.
 (Exp. a.) **Fără (de) margini** (sau, rar, **marginie**) Care este sau pare a fi nelimitat, nemărginit, nesfârșit.
 (Exp. av.) **De la** (sau **din** ori **la**) **marginiea** (sau **marginile lumii** (sau **de lume, pământului, de pământ**)) (De) foarte departe.
 (Exp. av.; înv.) **De la margini până la margini** De la un capăt la altul, peste tot.
 (Exp. vb.; înv.) **A nu ști la ce marginie (ii) va ieși (ceva)** A nu ști ce reușită va avea la ceea ce a întreprins.
 (Loc. vb.; reg.) **A umbla huci marginea** A fugi de frică.
 (Exp. vb.; arg.) **A gini** (sau **a gimbi**) **marginea** A fi atent la ceva, a observa.
 (Exp. a.; exp. av.) **Fără margini** Întins.
 (Exp. a.; exp. av.; înv.) **De margine** Periferic.
 (Loc. vb.; pop.) **A ține (tot) marginile** sau **a bate marginile** **1.** A se feri de ce-i mai greu. **2.** A se codi la treabă. **3.** (P. ex.) A fi ascuns, fals, înșelător.
 (Sint.; înv.) *Marginea unghiului* sau *marginie de unghi* Temelie.
 (Loc. av.; reg.) **Într-o margine** (Culcat sau) aplecat pe o parte.
 (Sint.) *Pe marginea cărților* Rubrică a unor reviste, în care se face prezentarea lucrărilor recent apărute.
 (Loc. av.) **Pe marginea** (sau **marginile**) **1.** În legătură cu... **2.** În raport cu... **3.** Drept corolar...
 (Exp. vb.) **A fi** (sau **a se găsi, a ajunge**) **pe** (sau **la**) **marginea gropii** A fi aproape de moarte.
 (Exp. vb.) **A fi pe** (sau **la**) **marginea prăpastiei** **1.** A se afla într-un moment critic. **2.** A fi amenințat de o mare primejdie.

MARIONETĂ *s. f.*

(Sint.) *Guvern marionetă* Guvern care execută serviciul ordinele primite de la o putere străină.

MARȘ *s. n.*

(Sint.) *Pas de marș* Mers în cadență.

(Sint.) *Batalion (sau companie) de marș* Batalion sau companie instruită în spatele frontului pentru a completa efectivul de pe front.

(Exp. vb.) **A câștiga un marș** A ajunge la un obiectiv înaintea inamicului.

(Sint.) *Marș forțat* Marș executat cu o viteză mai mare decât cea normală.

(Exp. vb.) **Înainte marș** Ordin de a pleca adresat unei unități militare, unei formații încolonate, unui militar.

(Exp. vb.) **Marș de aici!** Pleacă numaidecât!

MARȚ *s.*

(Exp. vb.) **A face (sau a fi, a rămâne etc.) marț 1.** (A câștiga sau) a pierde la unele jocuri, în special la jocul de table, în condițiile în care se punctează dublu. **2.** (A întrece sau) a fi întrecut cu mult. **3.** (A pune sau) a fi pus în situația să nu mai poată obiecta sau spune nimic.

MARȚI *s. f.*

(Sint.; pop.) *Marțea vaselor* Zi de marți din prima săptămână a Postului Paștelui.

(Sint.; pop.) *Marțea încuiată* Zi de marți din a doua săptămână a Postului Paștelui.

(Sint.; pop.) *Marțea ciorilor* Zi de marți din Săptămâna brânzei.

(Sint.; pop.) *Marțea morților* Sărbătoare care cade în marțea din a doua săptămână după Duminica Mare.

(Sint.; reg.) *Marțea Mare* Rusalii.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă e făcut marțea (pe gratii)** Este un om lipsit de noroc.

(Exp. vb.; pop.) **Toate pe dos și nunta marțea** Șir de lucruri, de întâmplări care de care mai nepotrivite.

MARȚIAL, ~Ă *a., av.*

(Sint.) *Curte marțială* Tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare, în timpul stării excepționale sau de asediu, și care judecă infracțiunile săvârșite atât de militari, cât și de civili.

(Sint.) *Lege marțială* Lege care autorizează folosirea forței armate în represiunea internă.

MAS *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A se așeza de (sau pe) mas ori a cădea la (sau de) mas, a rămânea cu masul** A petrece noaptea, (îvp.) *a mânca*.

(Loc. vb.; reg.) **A-l ajunge (pe cineva) masul** A-l apuca seara sau noaptea într-un anumit loc.

(Loc. vb.) **A primi (sau a lăsa) de mas** A găzdui peste noapte, *a adăposti*.

MASALA *s. f.* „făclie”

(Exp. vb.; pop.) **Dă masalaua pe un poponeț** E nechibzuit, dă un lucru mai bun pe altul mai prost.

MASĂ¹ *s. f.*

(Sint.) *Masă verde 1.* Masă acoperită cu postav verde, la care se joacă jocuri de noroc. **2.** (P. ex.) Joc de noroc. **3.** Masă în jurul căreia se duc tratative diplomatice.

(Sint.; Bis.) *Sfânta masă* Pristol.

(Sint.) *Sală de mese* Încăpere în care se servește mâncarea într-o școală, într-o cazarmă, la o cantină etc.

(Sint.) *Capul mesei* sau (rar) *cap de masă* Loc de cinste la o masă, la un ospăț.

(Exp. vb.) **A aduce sau a duce (ceva) la (sau pe, reg. în) masă** A servi mesenilor o mâncare sau o băutură.

(Exp. vb.) **A pune (sau a întinde) masa** A pune, a pregăti pe masă toate cele necesare pentru servirea mâncării.

(Exp. vb.) **A strânge masa** A aduna de pe masă mâncăturile rămase, vasele din care s-a mâncat, tacâmurile etc.

(Exp. vb.) **A pune masa cu toții** A se împrieteni cu toată lumea.

(Exp. vb.) **A întinde cuiva masa** A da cuiva de mâncare.

(Exp. vb.) **A întinde masă mare sau a ține masa întinsă 1.** A oferi ospete, banchete. **2.** (P. ex.) A se ține de petreceri.

(Exp. vb.; fam.) **A lăsa pe cineva sub masă 1.** A nu da cuiva nicio atenție. **2.** A fi mai rezistent la băutură. **3.** A învinge pe cineva într-o competiție, într-un joc.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) casa casă și masa masă 1.** A fi chibzuit. **2.** A trăi tihnit, liniștit.

(Exp. vb.) **A avea casă și masă 1.** A avea cele trebuitoare pentru existență. **2.** A duce o viață tihnită.

(Exp. vb.) **A (nu) avea ce pune pe masă 1.** A (nu) avea existența asigurată. **2.** A (nu) fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **N-are casă, n-are masă** E om fără căpătâi.

(Exp. vb.; reg.) **A fi la masa cuiva** A se afla, ca soție ori ca rudă apropiată, în dependență materială față de capul familiei.

(Exp. vb.; reg.) **A pune pe cineva la masă cu tine** A trata pe cineva ca pe un prieten apropiat.

(Exp. vb.) *Umplutul meselor* Datină constând din umplerea cu alimente a diferite vase care se dau de pomână, la Moși sau la Rusalii.

(Sint.; Bis.; inv.) *Masa cea tainică* Cina cea de taină.

(Sint.) *Înainte de masă* **1.** În partea zilei care precedă prânzul. **2.** În fiecare dimineață.

(Sint.) *După masă* **1.** În partea zilei care urmează după prânz, după-amiază, după-prânz. **2.** În fiecare după-amiază.

(Exp. vb.) *A șede* (sau *a sta*) **la masă** sau **a lua masa** A mânca.

(Exp. vb.) *Poftim* (sau *poftiți*) **la masă** Formulă de politețe cu care este invitat cineva să se așeze la masă pentru a mânca.

(Sint.; pop.) *Masa mare* sau *masa de dar*, *a doua masă* Ospăț dat de părinții mirelui după cununie pentru perechea căsătorită.

(Sint.) *Masa de operație* Masă metalică pe care este întins un pacient în timpul intervenției chirurgicale.

MASĂ² s. f.

(Sint.) *Masă verde* Nutreț pentru vite, furaj.

(Loc. av.) *În masă* **1.** În cantitate mare, masiv. **2.** Cu toții. **3.** În număr mare.

(Sint.) *Masă moleculară* Masă obținută din însumarea maselor atomice ale atomilor din care e constituită o moleculă.

(Sint.; i. uz.) *Masă magnetică* Sarcină magnetică.

(Sint.; inv.) *Masă electrică* Sarcină electrică.

(Loc. a.) *De masă* Care cuprinde, care antrenează o întreagă colectivitate umană.

(Sint.; i. uz.) *Cântec de masă* (sau *de mase*) Cântec cu conținut patriotic revoluționar, destinat să fie cântat de un cor numeros.

(Sint.) *Masă plastică* Produs sintetic macromolecular de natură organică, anorganică sau mixtă, care se poate prelucra ușor.

MASCARA s. f.

(Loc. vb.) *A face (pe cineva) de mascara* **1.** A face de râs. **2.** A certa cu asprime, (fam.) *a face de două parole*.

(Loc. vb.; reg.) *A da de mascara* A se face de râs.

MASCĂ s. f.

(Sint.) *Bal cu mască* Bal mascat.

(Sint.) *Mască mortuară* Mulaj în ghips al feței unei persoane, făcut îndată după deces.

(Exp. vb.) *A(-i) cădea* (sau *a i se lua cui*) **masca** **1.** A (se) dezvălui minciuna, înșelătoria cui. **2.** (A apărea sau) a face să apară în adevărata lumină.

(Exp. vb.) *A-și scoate* (sau *a-și arunca*, *a-și lepăda* etc.) **masca** ori **a ridica** (sau **a lua**, **a smulge**, **a rupe**) **cuiva masca** A(-și) arăta adevărata fire, intențiile ascunse, a (se) demasca.

(Loc. vb.; arg.) *A lăsa (pe cineva) mască* **1.** A înșela pe cineva. **2.** A uimi foarte tare pe cineva.

(Sint.; spec.) *Mască de gaze* sau *de gaz* Dispozitiv care se așază pe cap și pe față, folosit ca mijloc de protecție împotriva gazelor toxice de luptă și a substanțelor radioactive.

MAT s. n.

(Sint.) *Șah mat* (La jocul de șah) Situație în care regele unuia dintre jucători trebuie să se predea, ceea ce echivalează cu pierderea partidei.

(Loc. vb.; fam.; fig.) *A face mat (pe cineva)* A învinge.

MATCĂ s. f.

(Sint.) *Matcă de albine*, *matcă de stup* Albină femelă, mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouă, *regină*.

(Exp. a.) *Ca un roi fără (de) matcă* Dezorientat.

(Exp. vb.) *A reveni la* (sau *a reintra în*) **matcă** **1.** A reveni la starea obișnuită. **2.** A-și relua cursul normal.

(Exp. vb.) *A readuce la matcă* A readuce pe calea cea bună.

(Sint.; Mit.; pop. inv.) *Matca focului* sau *matca de foc* **1.** Iad. **2.** Fluviu de foc în Infern.

(Sint.; reg.) *Matca copilului* Placentă.

MATERIE s. f.

(Sint.) *Materie cenușie* **1.** Parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos. **2.** (P. ex.) Creier.

(Loc. av.; loc. a.; inv.) *Fără (de) materie* (În mod spiritual.

(Exp. vb.) *A intra în materie* A începe, după o introducere, discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis.

(Sint.) *În materie* În problema respectivă.

(Loc. pp.) *În materie de...* În ceea ce privește..., cu privire la...

(Sint.) *Tablă de materii* Listă la începutul sau la sfârșitul unei cărți, în care sunt trecute capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginii.

MAȚ s. n.

(Sint.; pop.) *Mațul (cel sau ăl) gros* Intestin gros.

(Sint.; pop.) *Mațul (cel) subțire* Intestin subțire.

(Sint.; pop.) *Mațul orb* (sau *mort*) Apendice.

(Exp. vb.; pop.) *A i se lărghi* (sau *a i se lungi*) **cuiva mațul (spre ceva)** A se lăcomi la ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A fierbe mațele în cineva** A fi foarte enervat, înfuriat.

(Exp. vb.; pop.) **A-l pătrunde la mațe 1.** A-l surprinde ceva. **2.** A-l afecta ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A frige** (sau, rar, **a pătrunde**) **pe cineva la mațe** A face cuiva un mare neajuns.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi pestriț** (sau **târcat, rău, câine**) **la mațe** sau **a fi cu mațe** (sau **cu mațele**) **târcate** sau **bălțate** ori **a avea mațe pestrițe** (sau **negre**) **1.** A fi rău la suflet. **2.** A fi zgârcit.

(Exp. a.; reg.) **Iute** (sau **strâmt**) **la mațe** Artăgos.

(Sint.; pfm.) **Mațe fripte 1.** Om sărac, care n-are ce mânca. **2.** Om rău. **3.** Om zgârcit.

(Sint.; pfm.) **Mațe pestrițe** (sau **albastre**) **1.** Om foarte zgârcit. **2.** Om rău, primejdios și nesincer.

(Sint.; pop.) **Maț uscat** sau **mațe goale** ori **maț gol** Om foarte sărac.

(Sint.; pop.) **Mațe sparte** (sau **rupte**) ori **maț gros** (sau **de cal**) Om care mănâncă prea mult.

(Sint.; pop.) **Mațe acre** Om rău.

(Sint.; Anat.; reg.) **Mațul lupului** Beregată.

(Exp. av.; înv.) **Din mațe** De la naștere.

MAU s.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua (cuiva) maul 1.** A amuți pe cineva cu o lovitură. **2.** A-l lăsa fără cunoștință. **3.** A reduce pe cineva la tăcere.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și pierde** (sau **a i se lua cuiva**) **maul 1.** A-și pierde curajul, cumpătul. **2.** A rămâne perplex.

(Loc. vb.; pop.) **A face (cuiva) maul (pentru... sau să...)** A înlesni să...

(Loc. vb.; pop.) **A-i fi (cuiva) mau** A se fi obișnuit undeva sau cu ceva.

MĂCAR av.

(Loc. cj.) **Măcar de...** (sau **dacă...**) Și dacă, *chiar de, chiar dacă.*

(Loc. cj.) **Măcar că...** (sau **să...**, înv. **că ce...**) Cu toate că, *deși.*

(Loc. cj.; loc. p.) **Măcar cine 1.** Oricine. **2.** Fiecare.

(Loc. cj.; loc. p.) **Măcar cât** Oricât.

(Loc. cj.; loc. p.) **Măcar cum** Oricum.

(Loc. cj.; loc. p.) **Măcar unde** Oriunde.

(Loc. cj.; loc. p.) **Măcar care 1.** Cineva. **2.** Oricare.

MĂCINA vb.

(Exp. vb.; pop.) **A măcina cuiva** A-i împlini cuiva dorințele, a-i face pe plac.

(Exp. vb.; pop.) **A măcina făină** A face o treabă zadarnică, fiindcă a mai fost făcută.

MĂCIUCĂ s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A i se face** (sau **a i se pune, a i se zburli cuiva**) **părul** (sau **chica**) **măciucă** (în sau **pe cap**) A fi cuprins de o spaimă puternică, *a se îngrozi, a se înspăimânta.*

MĂDUVĂ s. f.

(Sint.) **Măduva spinării** Parte a sistemului nervos central, aflată în interiorul coloanei vertebrale.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i îngheța** (sau **a-i degera cuiva**) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (de frig) A-i fi foarte frig.

(Exp. vb.; reg.) **A-i cerca (cuiva) măduva și oasele** A pune pe cineva la tot felul de încercări.

(Exp. av.; pfm.) **Până în** (sau **la**) **măduva oaselor** (sau **din oase**) ori **până în măduvă 1.** Până în adâncul ființei, al sufletului. **2.** În cel mai înalt grad.

(Sint.; gmt.) **Măduvă de miel** Mâncare aleasă, rară.

(Sint.; reg.) **Măduva luminii** Feștilă a lumânării.

MĂGAN s.

(Loc. av.; reg.) **De măgan** sau **de (ori din) (bun) măganul meu** (sau **tău, lui** etc.) **1.** De la sine, din proprie inițiativă. **2.** După dorință, după plac. **3.** Pe din afară.

(Loc. a.) **De măgan** sau **de măganul meu** (sau **lui** etc.) Liber să facă ce vrea.

MĂGAR s. m.

(Exp. vb.) **A fi măgarul cuiva** (D. oameni) A-i face cuiva tot felul de servicii obositoare și umilitoare. (Exp. vb.; pop.) **A ajunge** (sau **a face pe cineva**) **din cal măgar 1.** (A ajunge sau) a aduce pe cineva dintr-o situație mai bună în alta mai rea. **2.** (A ajunge sau) a face pe cineva de răs.

(Exp. vb.; fam.) **A nu fi nici cal, nici măgar** A nu aparține niciunei categorii determinate, a nu avea o situație precisă.

MĂIESTRU, ~IASTRĂ a.

(Sint.; Mit.; pop.) **Pasăre măiastră** Pasăre înzestrată cu înșușiri supranaturale.

(Sint.) **Zână măiastră 1.** Zână cu puteri supranaturale. **2.** (La pl.) Iele. **3.** (La pl.) Ursitoare.

(Sint.) **Duh măiestru** Duh necurat.

MĂLAI s.

(Exp. vb.; reg.) **A apropia mălaiul de traistă** A-și risipi aproape întreaga avere.

(Exp. a.; pop.) **În locul pitei, mălai** Din bogat, sărac.

(Exp. vb.; pfm.) **Și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul** A îmbătrânit, s-a învechit, s-a uzat.

(Sint.; îvp.) *Zeamă de mălai* **1.** Lucru lipsit de valoare. **2.** Om prost.

(Sint.; fam.) *Mălai mare* Om mândăcios și măthălos, bleg și lipsit de vlagă.

(Sint.; reg.) *Mălai crăpat* Om gras și nesimțit.

MĂMĂLIGĂ s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A o pune de mămăligă** sau (reg.) **a pune de mămăligă fără făină** **1.** A se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută, într-o încercătură. **2.** A da greș.

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva sau ceva) mămăligă** A distruge.

(Exp. vb.; reg.) **A căuta nod în mămăligă** A căuta cusururi unde nu există, *a căuta nod în papură*.

(Exp. vb.; reg.) **A-și scoate mămăliga** A-și câștiga strictul necesar pentru trai.

(Sint.) *Mămăliga ursului* Figură pe care o fac copiii la scrânciobul cu frânghie, învârtindu-se astfel ca frânghiile să se răsucescă.

MĂNĂSTIRE s. f.

(Exp. vb.) **A se duce sau a (se) închide, a intra, a trimite, a băga la (o)** (sau, rar, **în**) **mănăstire** A (se) călugări.

(Exp. vb.; arg.) **A se face mănăstire** **1.** A se produce învâlmășeală, înghesuială. **2.** A începe bătaia.

MĂNUȘĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A umbla (sau a se purta cu cineva) cu mânuși** A se purta cu atenție și îngăduință, cu multă politețe.

(Exp. vb.) **A arunca (cuiva) mânușa** **1.** A provoca la duel. **2.** (P. gn.) A provoca (pe cineva).

(Exp. vb.) **A ridica mânușa** A primi provocarea cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A se potrivi (ca o) mânușă** A se potrivi perfect.

MĂR¹ s. m.

(Exp. av.; fam.) **De florile mărilor** **1.** Fără rost. **2.** Fără un scop anumit.

(Exp. vb.; rar) **A trăi ca în flori de măr** A duce o viață fericită, lipsită de griji.

(Sint.; pop.) *Mărul mirelui* (sau *de la nuntă*) **1.** Creangă de măr împodobită cu turte, mere etc. **2.** (P. ex.) Colac mare împodobit cu mere, care se face la țară, la nuntă, și se aduce în biserică pentru a fi sfințit de preot.

(Loc. vb.) **A bate (sau a face) măr sau a lăsa (bătut) măr** A bate foarte tare pe cineva.

(Sint.) *Mărul de cununie* Creangă de măr împodobită cu daruri, pentru sărbătorirea unui an de la cununie.

MĂR² s. n.

(Sint.) *Mărul discordiei* Pricină, obiect al dușmăniei, râvnit de mai multe persoane.

(Sint.) *Mărul lui Adam* Parte proeminentă a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbați în partea anterioară a gâtului, (pop.) *nodul-gâtului*.

(Sint.; îvp.) *Merele obrazului* Pomeți ai obrazilor.

(Sint.; reg.) *Mărul palmei* (sau *de la palmă*) Podul palmei.

MĂRAR s.

(Exp. vb.; pfm.) **A se băga în vorbă ca măraru-n ciorbă** sau (rar) **a se amesteca ca măraru în bucate** **1.** A interveni nepoftit în treburile cuiva. **2.** A participa nepoftit la o discuție.

MĂRĂCINE s. m.

(Exp. vb.; fam.) **A sta ca (dracul) pe mărăcini** **1.** A nu avea astâmpăr. **2.** A fi foarte nerăbdător să plece.

(Exp. vb.; rar) **A călca (ca) pe mărăcini** A pași încet, nesigur, sfios.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi ca pe mărăcini** A trăi rău, în neînțelegere cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **(Umblă) parcă treieră la mărăcini** Nu reușește să ducă un lucru la bun sfârșit.

MĂRGĂRITAR s. n.

(Exp. a.) **De mărăgăritar** **1.** Încrustat, împodobit cu mărăgăritare. **2.** Scilpitor.

MĂR/RE s. f.

(Sint.; îvp.) *Mărirea trupului* Statură.

(Exp. vb.; înv.) **A da (sau a face) mărire (cuiva)** A preamări.

MĂRIȘOR, ~OARĂ a.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) mare mărișor** **1.** A părăsi. **2.** A lăsa pe cineva să facă ce vrea.

MĂR/T s. n.

(Loc. a.) **De mărit** De măritat.

(Exp. vb.; sprs.) **A-și face de mărit** A face vrăji, farmece pentru a se mărita.

MĂRTUR/E s. f.

(Sint.; Bis.) *Mărturia credinței* Crezul.

(Sint.; înv.) *Mărturie de cercetare* Anchetă.

(Sint.; reg.) *Mărturie de vestiri* Dovadă prin care se adeverește că s-au făcut strigările sau vestirile mirilor înainte de cununie.

(Sint.; reg.) *Mărturie de cununie* Certificat de cununie.

(Sint.) *Mărturie de botez* Iconiță sau cruciuliță de metal dăruită de naș participanților la botezul unui copil.

(Loc. vb.; reg.) **A veni la mărturie** A apuca pe calea cea bună, *a se da pe brazdă*.

(Loc. av.; îrg.) **De** (sau **drept**) **mărturie 1.** De formă, de mântuială. **2.** Fără folos.

MĂRUNT, ~**Ă** *a., s.*

(Sint.) *Vite mărunte* Oi și capre.

(Sint.; reg.) *Vin mărunt* Vin de bună calitate.

(Loc. av.; înv.) **Cu măruntul** În cantitate mică, *cu amănuntul, cu bucata, în detaliu*.

(Loc. av.) **(Cu) de-a mărunta** În mod amănunțit, *cu de-amănuntul*.

MĂRUNȚEL, ~**EA** *a., s. m. f.*

(Loc. av.; îrg.) **Cu mărunțeaua** În cantitate mică, cu amănuntul, cu bucata, în detaliu.

(Loc. av.; reg.) **De-a** (sau **de**) **mărunțelul** În mod amănunțit, *cu de-amănuntul*.

MĂRUNȚIȘ *s. n.*

(Loc. av.; înv.) **Cu mărunțișul** În cantitate mică, cu bucata, în detaliu, *cu amănuntul*.

MĂSEĂ *s. f.*

(Sint.) *Măsea de minte* sau *măseaua minții* (ori, pop., *măsea întreagă, din capăt, din fund, din urmă*) Fiecare dintre măselele situate la capătul interior al maxilarelor și care apar la sfârșitul adolescenței.

(Sint.; reg.) *Măseaua cățelii* (sau *cățelească*) Măsea de lângă dintele canin, *premolar*.

(Exp. vb.) **A clănțâni din măsele** A tremura de frig.

(Exp. vb.) **A-i crăpa** (sau, rar, **a-i scăpăra**) **măseaua** sau **măselele (în gură)** **1.** A fi foarte nerăbdător (să...). **2.** A avea mare nevoie (de...).

(Exp. vb.) **A nu avea ce pune (nici) pe o măsea** sau **a pune abia pe o măsea ori (nici) cât (să) pui pe o măsea** A avea foarte puțin de mâncare.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea cu ce-și stropi măseaua 1.** A nu avea ce bea. **2.** A fi sărac.

(Exp. vb.) **A trage** (sau **a o lua, a suga**) **la măsea** sau **a pune** (ori, pop., **a-și încălzi, a-și pili, a-și stropi**) **măseaua** A bea mult (băuturi alcoolice).

(Exp. vb.; pop.) **A nu-l durea (pe cineva) măseaua (de ceva)** A nu-i păsa de ceva.

(Exp. av.) **De-i sar** (sau **crapă, trosnesc**) **măselele** sau **de-și culege măselele (de pe jos)** Extrem de tare, de mult etc.

(Exp. vb.) **A lepăda (pe cineva sau ceva) ca pe o măsea stricată** A se debarasa de cineva sau de ceva fără părere de rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i scoate** (sau **a-i vinde**) **(cuiva) și măselele (din gură)** A-i lua cuiva tot ce are, *a săraci*.

(Exp. av.; pop.) **Cât te-ai scobi în măsea** Repede. (Sint.) *Oltean* (sau, rar, *mehedințean*) *cu douăzeci și patru de măsele 1.* Oltean aprig, îndărătnic. **2.** (P. gn.) Om voinic și isteț.

MĂSURĂ *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A măsura banii cu dimirlia** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.; reg.) **A măsura oile** (sau **laptele**) A cântări laptele muls o dată de la oile dintr-o turmă, pentru a evalua cantitatea de brânză ce se va produce.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua la măsurat** A lua la bătaie.

(Exp. vb.; reg.) **A-i măsura (cuiva) vorba cu împlăciul 1.** A spune nimicuri. **2.** A vorbi nedeluzat.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla gonind vânturile și măsurând câmpurile** A umbla fără niciun rost.

(Exp. vb.) **A nu se putea măsura (cu cineva sau cu ceva)** A fi în inferioritate evidentă față de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A-și măsura puterile (cu cineva)** A se lupta.

MĂSURĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A-și face** (sau **a-și lua**) **măsură** A chibzui.

(Exp. vb.; reg.) **A băga oile în** (sau **la**) **măsură** A izola oile de mici, spre a stabili cât lapte dă fiecare oaie.

(Loc. av.) **De** (sau **pe**) **o măsură** Deopotrivă.

(Exp. vb.; pop.) **A fi de o măsură (cu cineva)** A fi de aceeași vârstă cu cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **Să nu fie de o măsură** sau **n-ar fi de o măsură!** (D. o nenorocire, o boală, un mort etc.) De n-am păți la fel!

(Exp. vb.) **A fi pe o măsură (cu cineva)** A se asemăna la fapte rele.

(Exp. a.) **După** (sau **pe**) **măsură** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte) Potrivit cu dimensiunile corpului.

(Loc. av.) **În largă** (sau **în mare, înv. cu multă**) **măsură** În cantitate mare, *mult*.

(Loc. av.) **În mică măsură** sau **în măsură neînsemnată** În cantitate mică, *puțin*.

(Loc. av.) **În egală** (sau **în aceeași**) **măsură** La fel de mult.

(Loc. av.; îrg.) **La măsură** Corespunzător unei măriimi dinainte determinate, *precis, exact*.

(Loc. vb.) **A veni la măsură** A atinge o anumită limită dinainte stabilită în ce privește mărimea, dimensiunea, cantitatea etc., *a nivela, a potrivi*.

(Loc. vb.; înv.) **A veni (sau a sosi) la măsura vârstei sau la măsură de vârstă** 1. A depăși vârsta adolescenței. 2. A ajunge la majorat.

(Loc. pp.) **După (sau pe, în) măsura...** 1. În raport cu... 2. Potrivit cu... 3. Proporțional cu...

(Loc. cj.) **Pe măsură ce...** Cu cât...

(Loc. cj.) **În măsura în care...** Numai atât cât...

(Loc. vb.) **A lua (cuiva) măsură** A măsura diferite dimensiuni ale cuiva în vederea confecționării unor obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte.

(Exp. vb.; pop.) **I-a uitat Dumnezeu măsura sau i-a pierdut dracul măsura** 1. E un om foarte înalt. 2. E foarte bătrân.

(Loc. vb.; reg.) **A duce măsură** A (se) echilibra.

(Loc. vb.) **A umple măsura** A ajunge la limită.

(Exp. vb.; pop.) **A i se umple măsura** 1. A se sătura de ceva sau de cineva. 2. A-și pierde răbdarea. 3. A-și ieși din fire.

(Exp. vb.) **A fi în măsură (să...)** A fi în stare, indicat, a avea posibilitatea de a face ceva, de a reuși.

(Exp. vb.) **A-și da măsura** A arăta tot ce este capabil să facă, să dea.

(Loc. av.) **Peste (sau, înv., cu asupra de) măsură** Din cale-afară de mult, *exagerat, excesiv*.

(Loc. av.) **Fără de măsură** 1. Exagerat. 2. Foarte mare, nemăsurat.

(Loc. av.) **Cu măsură** Chibzuit.

(Loc. av.) **În măsura posibilităților** Atât cât se poate, *în limita posibilităților*.

(Exp. vb.; reg.) **A avea măsură bună** A avea fire bună, temperament bun.

(Loc. vb.; înv.) **A nu(-i) fi măsură** 1. A fi foarte mare, *nemăsurat, nelimitat*. 2. A fi în număr foarte mare, *nenumărat*.

MĂTASE *s. f.*

(Sint.; reg.) **Mătasea morților** Funigei.

(Exp. a.) **De mătase** Mătăsos, *moale, lucios*.

(Sint.) **Mere de mătase** Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape.

(Exp. a.) **Crescut în mătase** Răsfățat.

(Sint.) **Mătasea porumbului sau mătase de porumb** Fire subțiri, cafenii-gălbui, la vârful știuletelui de porumb, în formă de smoc mătăsos.

(Exp. vb.) **A fi în (sau a face, a da, a da în, a lepăda, a slobozi) mătase** (D. porumb) A începe să lege.

MĂTRĂGUNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **Parcă i-a dat cineva mătrăgună** Pare să fie nebun.

MĂTRĂȘI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A mătrăși (pe cineva) din lumea asta** A ucide.

MÂC *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A nu zice nici mâc** A tăcea.

(Exp. vb.) **A tăcea mâc** 1. A nu scoate o vorbă. 2. A nu răspunde la o întrebare.

MÂINE *av.*

(Exp. a.) **De mâine** Care urmează zilei de azi.

(Exp. av.) **Pe mâine** Formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare.

(Exp. av.) **Ca mâine (poimâine)** 1. În curând. 2. În viitorul apropiat. 3. Cândva.

(Exp. av.; reg.) **Mâine alaltă** Nu peste mult timp.

(Exp. a.) **De mâine** Din viitor.

MÂLC *av.*

(Exp. vb.) **A tăcea mâlc** A nu spune niciun cuvânt.

MÂLC/TĂ *a.*

(Loc. vb.) **A o face mâlcită** A trece sub tăcere ceva.

(Loc. av.) **Pe mâlcite** Pe tăcute.

MÂNĂ *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A mâna porcii (la jir sau, rar, la Brașov)** A sforăi în somn.

(Exp. vb.) **Mână măgaru'!** Pleacă de aici!

(Exp. vb.; reg.) **A-l mâna (pe cineva) afară sau a-l mâna burduhanul** A avea diaree.

(Exp. vb.) **A(-și) mâna viața sau a o mâna** A-și duce viața.

MÂNĂ *s. f.*

(Exp. a.) **De mână** 1. (D. o unealtă, un instrument) Acționat manual. 2. Făcut cu mâna.

(Loc. av.; îrg.) **A mână** La îndemână.

(Loc. av.; Com.; înv.) **De-a mână** Cu amănuntul.

(Loc. av.) **Pe (sau, rar, în, la, înv. de-a) mână dreaptă (sau stângă)** În partea dreaptă (sau stângă).

(Loc. av.; reg.) **Pe mână** Pe dibuite.

(Exp. av.; reg.) **Sub mână** Subsuoară.

(Loc. av.) **Pe sub mână** 1. Pe ascuns. 2. În mod clandestin.

(Loc. vb.) **A fi peste mână** A fi dificil de realizat, de obținut.

(Exp. av.) **Cu mână lui (ori mea, ta etc.) sau cu mâinile lor (ori noastre, voastre etc.)** În mod direct.

(Exp. av.) **Cu mână cuiva** Cu ajutorul cuiva.

(Exp. vb.) **A scoate castanele (sau cărbunii) din foc ori a stinge cărbunii (reg. a prinde șarpele) cu mână altuia** A se folosi de cineva pentru a-și rezolva o problemă dificilă sau riscantă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi mână singură** A fi lipsit de ajutor.

(Exp. av.) **Cu mâna goală 1.** Fără a aduce sau fără a lua nimic. **2.** (P. ex.) Fără a-și fi atins scopul.

(Exp. av.) **Cu amândouă mâinile** sau, pop., **cu mână bună, cu o mână ca c-o mie 1.** În cantitate mare. **2.** Cu toată bunăvoința.

(Exp. av.; reg.) **Cu mână (sau mâna) de sare 1.** Fără noroc. **2.** Fără putere morală sau materială. (Exp. vb.; fam.) **A avea (sau a fi cu) mână (sau mâna) lungă** sau **a fi bun de mână** A fi hoț.

(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu) mână largă** (sau **deschisă**) ori (înv.) **a fi slobod la mână** A fi darnic.

(Sint.; îvp.) *Mână slobodă (sau întinsă, îndurată)* Dărnicie.

(Exp. a.; pfm.) **Cu mână (sau mâna) spartă** sau **spart la mână** Risipitor.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua cu o mână și a da cu alta** (sau **cu zece**) A cheltui mult, *a fi risipitor*.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea mână bună** sau **a fi bun de (ori la) mână 1.** A fi îndemânat. **2.** A purta cuiva noroc.

(Exp. vb.) **A-și face mână bună (pe) la cineva** A obține simpatia sau încrederea cuiva.

(Exp. vb.) **A fi ușor (sau ager) de mână** sau **a avea mână ușoară** A lucra cu finețe și cu abilitate.

(Exp. vb.) **A fi greu de mână** A fi neîndemânat.

(Exp. vb.) **A avea mâna strânsă (sau scurtă)** sau **a fi strâns la mână** A fi zgârcit.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (om) cu dare de mână** A fi om înstărit.

(Loc. vb.) **A da o mână de ajutor** A ajuta.

(Exp. vb.) **A fi mâna (cea) dreaptă a cuiva** A fi principalul ajutor, omul de încredere al cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A scăpa cu capul a mână** A scăpa nevățamat dintr-o mare primejdie.

(Loc. a.; reg.) **Cu capul a mână 1.** Nechibzuit. **2.** Foarte îndrăzneț.

(Loc. av.) **Cu zilele a (sau în) mână** Amenințat de o mare primejdie.

(Exp. vb.; pop.) **A muri cu zilele în mână** A muri înainte de vreme.

(Exp. vb.) **A da din mâini și din picioare** A depune eforturi pentru a învinge o dificultate, *a se strădui*.

(Exp. vb.) **A lega (sau a-i tăia) cuiva mâinile (și picioarele)** sau **a lega de mâini și de picioare 1.** A împiedica sau a pune în imposibilitate să acționeze într-o anumită direcție. **2.** A-i lua, a-i reduce cuiva posibilitatea de a se manifesta.

(Exp. vb.) **A avea (sau a lăsa, a da cuiva) mână (sau mâna) liberă** (A acționa sau) a lăsa pe cineva să acționeze după bunul său plac.

(Exp. vb.; înv.) **A-și largi mâinile spre (sau pre) lăcomie** A deveni foarte lacom.

(Exp. vb.; înv.) **A-și ține mâinile de (la)...** A se abține de la ceva.

(Exp. vb.) **A se spăla pe mâini** sau **a-și spăla mâinile 1.** A pierde ceva. **2.** A refuza să-și ia răspunderea unei probleme dificile sau a unei fapte reprobabile.

(Exp. vb.; pop.) **A avea mâna curată (sau mâinile curate)** A fi cinstit.

(Exp. vb.; fam.) **A prinde (pe cineva) cu mâna în sac (sau în traistă, în sân)** A surprinde pe cineva furând sau înșelând.

(Exp. vb.; reg.) **A se prinde cu mâinile de vatră** A-și înjgheba o gospodărie, un cămin.

(Exp. vb.) **A lua boala (sau durerea etc.) cu mâna** A face să treacă boala sau să înceteze durerea etc. repede, numaidecât.

(Exp. vb.; reg.) **A da cu mâna în foc (sau prin spuză, prin șperlă) 1.** A se păcăli. **2.** A se îmbogăți deodată, fără muncă.

(Exp. vb.) **A pune (sau a băga) mâna în foc pentru cineva (sau pentru ceva)** A garanta pentru cineva sau pentru ceva.

(Exp. vb.) **I-a pus Dumnezeu mâna în cap** A dat norocul peste el.

(Exp. vb.) **A primi în (sau a lua în, reg. a lua la) mână** (D. bani) A obține ca venit net.

(Exp. vb.) **A nu da (sau lăsa) hățurile din mână** A păstra pentru sine puterea, conducerea.

(Exp. vb.) **A duce de mână (pe cineva) 1.** A călăuzi, a conduce pe cineva. **2.** (Fig.) A sprijini, a proteja pe un nepriceput.

(Exp. vb.) **A pune mâna 1.** A întreprinde ceva. **2.** A acționa. **3.** A fura.

(Exp. av.) **De la mână până la gură 1.** În timp scurt. **2.** (Reg.) Foarte puțin.

(Exp. av.; fam.) **Una la mână** (Într-o enumerare) În primul rând.

(Exp. a.; reg.) **Cu mâinile la piept** sau **cu căciula în mână** Umil.

(Exp. vb.) **A pune (sau a încruși) mâinile pe piept** A muri.

(Exp. vb.) **A pune mâna pe cineva** A prinde.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (cuiva) mâna în piept (sau în gât) 1.** A înșfăca. **2.** A trage la răspundere pe cineva.

(Exp. a.) **Cu mâinile** (sau **mâini**) **în șolduri** (sau **încrucșate**) **1.** Indiferent. **2.** Inactiv. **3.** În voie.

(Exp. vb.) **A-și pune mâna pe inimă** (sau **pe cuget**) A se angaja să spună adevărul.

(Exp. av.) **Cu mâna pe inimă** Cu conștiința curată.

(Exp. vb.) **A ridica mâna asupra cuiva** **1.** A amenința pe cineva cu bătaia. **2.** A fi agresiv. **3.** A bate.

(Sint.; pop.) **Mână moartă** (sau **ciungă**) Joc de copii, în care unul apucă mâna altuia, care și-o lasă moale, și începe să i-o legene.

(Sint.; pop.) **Năframă de mână** Batistă.

(Exp. vb.) **A lăsa** (ori **a da**, **a încredința** etc.) **pe mâna (cuiva)** A lăsa ceva sau pe cineva în grija sau paza cuiva.

(Exp. vb.) **A întinde cuiva mâna** (sau, înv., **mână bună**) A ajuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) la mâini bune** A-i fi cuiva prieten credincios, ajutor de nădejde.

(Exp. vb.) **A ajunge pe mâini bune** A avea parte de o îngrijire atentă.

(Exp. vb.) **A-și lua mâna de pe cineva** A înceta de a mai ajuta, de a mai ocroti pe cineva.

(Exp. vb.) **A purta** (sau **a ține**) **pe cineva pe mâini** A avea o grijă deosebită față de cineva.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) mână de fier** sau **mână forte** (A fi) om energetic, autoritar.

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi la cineva**) **mâna** (La jocul de cărți) A-i veni rândul să împartă cărțile.

(Exp. vb.) **A trece** (sau **a ceda**) **mâna** (La jocul de cărți) A ceda rândul jucătorului sau jucătorilor următori.

(Exp. vb.) **A-și trage mâna** A-și retrace stăpânirea, autoritatea.

(Loc. vb.) **A-i da mâna** **1.** A putea. **2.** A-și permite. **2.** A-i conveni să...

(Loc. av.) **De-a mână** **1.** Apropiat. **2.** (D. lupte) Corp la corp. **3.** Necurmat, în lanț.

(Loc. av.) **Mână în mână** În perfect acord.

(Exp. av.) **Dintr-o mână în alta** sau **din mână în mână** De la unul la altul.

(Exp. vb.) **A pune mână de la mână** (sau **de la mână la mână**) A aduna bani, obiecte etc. prin contribuție benevolă.

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a da**) **mâna** **1.** A se înțelege în privința unei tranzacții. **2.** A se lega cu jurământ.

(Exp. vb.) **A-și da mâna (cu cineva)** **1.** A strânge mâna cuiva în semn de salut sau în semn de împăcare. **2.** A se uni prin căsătorie. **3.** A colabora.

(Exp. vb.; reg.) **A da mâna cu moartea** A trece printr-o mare primejdie.

(Exp. vb.; înv.) **A da mâna la ceva** A sprijini ceva.

(Exp. vb.; fam.) **A se ține de mână** A fi nedespărțiți.

(Exp. vb.; fam.) **Ia-te** (sau **poți să te iei**) **de mână cu...** sau **puteți să vă luați de mână** Vă potriviți la fapte rele sau la caracterul urât.

(Loc. vb.) **A cere mâna cuiva** A cere în căsătorie pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și disputa mâna cuiva** (D. bărbați) A concura pentru a se putea căsători cu o anumită fată.

(Exp. vb.) **A da pe mâna justiției** A înainta pe un infractor organelor judiciare, pentru a fi cercetat, judecat etc.

(Sint.; Jur.) **Mână moartă** **1.** Situație a acelor bunuri care aparțineau orașelor, spitalelor, mănăstirilor și nu puteau fi înstrăinate. **2.** (La jocuri de cărți) Situație în care se distribuie cărțile unui jucător fictiv sau în care unul din cei prezenți nu joacă, partenerul de echipă mânuind și cărțile lui.

(Sint.; reg.) **Frate de mână** Cavaler de onoare la nuntă.

(Sint.; reg.) **Cumnat de mână** Vornicel la nuntă.

(Loc. a.) **De toată mâna** sau **de multe mâini** De toate felurile.

(Sint.; rar) **Mână curentă** Balustradă.

MÂNCA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca ca în târgul** (sau **ca în satul**) **lui Cremene** (sau **ca în codru**) A mânca fără socoteală.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca cât** (sau **ca**) **un lup** (sau **cât patru, cât șapte, cât un turc din cei calici, ca o căpușă, ca o lăcustă, ca un popă, ca diacul la pomene, de parcă n-a văzut fir verde**) A mânca mult și cu lăcomie.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca ca o pasăre** (sau **ca o vrabie**) A mânca puțin.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca de-a gata** A profita de munca altuia.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea ce mânca** A avea din ce trăi.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca pâinea** (sau **pâinea și sarea, pita**) **cuiva** **1.** A fi găzduit, întreținut de cineva. **2.** A fi în slujba cuiva. **3.** A se folosi de binefacerile cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca pâine și sare** (de pe un talger) **cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mânca toți o pâine și o sare** **1.** A trăi la un loc, a conviețui.

2. (Pop.) A se afla în raporturi de strânsă prietenie cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi mâncat pâine** (sau **pită**) **din multe cuptoare** sau **a fi mâncat (mai) multe paști** (sau **mai mulți crăciuni decât cineva**) **1.** A fi mai bătrân. **2.** A fi cu mai multă experiență.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama** A trage singur foloasele.

(Loc. vb.; pfm.) **A-și mânca de sub unghii** (sau **de sub unghie, de sub tălpi, de sub dânsul**) A fi foarte zgârcit.

(Loc. vb.) **A mânca schimbeaua** A se pârli, a pierde într-o afacere.

(Loc. vb.) **A mânca bocluc** (sau **boc**) **1.** A păți un necaz. **2.** A intra într-o încurcătură.

(Loc. vb.; reg.) **A mânca borșul** (sau **asmațuchi, calupul, lumânarea, mucul, schimbeaua, șofranul**) **cuiva** A se lăsa păcălit de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca răbdări prăjite** (sau **ciuperci, coaste fripte**) A nu mânca nimic, a răbda.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca praz** (sau **borș, haram, rahat, ciuperci**) **1.** A minți. **2.** A flecări.

(Exp. vb.; pfm.) **(Parcă) a mâncat bureți** (sau **ciuperci, ceapa-ciorii, laur, măsălar**) Parcă e nebun.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i mânca colacul** (sau **colacii, coliva**) **cuiva** sau **a-i mânca (cuiva) din colivă 1.** A vedea mort pe cineva. **2.** A omorî.

(Exp. vb.; pfm.) **Îi mănâncă câinii** (sau **rațele**) **din traistă** (sau **din buzunar**) (D. oameni) **1.** E mic de statură. **2.** E prost, bleg sau prea cumsecade.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca foc pentru cineva 1.** A face orice pentru a servi pe cineva. **2.** A-și pune viața în primejdie pentru cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca foc** (sau **jăratie**) (D. cai) A fi foarte iute.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca nori de...** A fi extraordinar de...

(Exp. vb.; reg.) **A mânca pământ de durere** A suferi peste măsură.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca lut și pământ** A tăgădui cu încăpățănare.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca piatră** A răzbi toate greutatele.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și mânca averea** (sau **banii, aurul**) **cu lingura 1.** A cheltui fără măsură. **2.** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.) **A mânca (cuiva)** sau **a-și mânca (cu cineva sau cu ceva) viața** (sau **zilele, tinerețele, norocul** etc.) A(-și) irosi existența.

(Exp. vb.; îvp.) **A mânca (cuiva sau a-și mânca) capul** A (se) distruge.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și mânca credința** (sau **omenia, lefteria, reg. leanca**) A-și pierde prestigiul, cinstea.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i mânca inima** (sau **sufletul cuiva**) A necăji pe cineva peste măsură.

(Exp. vb.; pfm.) **(Îți vine) să-l** (sau **s-o**) **mănânci (din ochi ori de viu, de vie)** E o persoană frumoasă, atrăgătoare.

(Exp. vb.; pfm.) **Măncați-aș ochii** sau **mânca(-mi)-te-aș** Exprimă afecțiunea față de interlocutor.

(Exp. vb.; pfm.) **Mănâncă-l fript** sau **mănânc-o friptă** Exprimă disprețul față de cineva sau ceva, precum și hotărârea de a renunța să mai intervină.

(Loc. vb.) **A mânca bătaie** (sau **trânțele, chelșaneală** etc.) **1.** A fi bătut. **2.** A fi învins într-o luptă, la o întrecere, la un joc de societate etc.

(Loc. vb.; Bis.) **A mânca de dulce 1.** A nu posti. **2.** (Fig.) A păcătui.

(Loc. vb.) **A(-și) mânca zilele** A (se) necăji.

(Loc. vb.) **A mânca (o) papară** A fi bătut.

(Exp. vb.) **A mânca pumni** (sau **palme, bastoane** etc.) **1.** A fi bătut. **2.** A fi aspru certat.

(Exp. vb.; pfm.) **A fugi** (sau **a alerga**) **mâncând pământul** (sau **de mănâncă pământ ori pământul**) sau **a mânca pământ** (ori **pământul**) (fugind ori **alergând**) A fugi foarte repede, în goană.

(Exp. vb.) **A crede că tot ce** (sau **toate câte**) **zboară se mănâncă 1.** A-și imagina că poate obține orice. **2.** A fi naiv.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca carne de** (sau **din**) **om** ori **a-și mânca din carne** (sau **carnea de pe el**) A fi crud (cu alții sau) cu sine.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l mânca palma dreaptă** A simți o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l mânca palma stângă** A simți o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani.

(Loc. vb.; pfm.) **A-l mânca spinarea** (sau **pielea, pop. cojocul**) A merita bătaie.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l mânca mâna** (sau **palma**) A fi dornic, nerăbdător să bată pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l mânca tălpile** A nu avea astâmpăr să stea într-un loc.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l mânca (pe cineva) să...** A simți impulsul, îndemnul să...

(Exp. vb.; reg.) **A fi mâncat ca alba (sau iapa) de hrană** A fi sătul, plictisit de ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A se mânca cu lucrul** A se speti niucind.

(Exp. vb.; pfm.) **A mânca cartea** A învăța bine și cu ambiție.

MÂNCARE *s. f.*

(Sint.) *Poftă de mâncare* Stare a organismului care determină consumarea unei cantități de mâncare, *apetit.*

(Sint.) *De mâncare sau de-ale (sau de-a) mâncării* Hrană.

(Exp. a.) **De mâncare** Comestibil.

(Sint.; înv.) *Mâncare păsărilor* Ciuguleală.

(Exp. vb.; pfm.) **A strica mâncarea degeaba** A trăi fără a fi de vreun folos.

(Sint.) *Mâncări și băuturi* Ospete.

(Exp. vb.) **A o duce (sau a petrece etc. tot) într-o mâncare și (într-o) băătură** A chefui foarte des.

(Exp. vb.; loc. a.; pfm.) **(Asta-i) altă mâncare de pește** (Asta-i) cu totul altceva.

(Exp. vb.; loc. a.; pfm.) **(A fi) tot o mâncare de pește** (A fi) același lucru.

(Loc. a.; înv.) **Cu mâncare** Roditor.

MÂNCĂR/ME *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A avea mâncărime de (sau la) limbă** (sau, rar, **de cuvânt**) 1. A simți nevoia de a vorbi. 2. A fi vorbăreț, palavragiu, limbut.

(Exp. vb.) **A avea mâncărime la degete** A fura.

(Sint.; reg.) *Mâncărime de inimă* Mâncătură de inimă.

MÂNCĂTURĂ *s. f.*

(Sint.; reg.) *Mâncătură bătrână* Galerie veche într-o mină.

(Exp. vb.) **A avea mâncătură de limbă** A avea mâncărime de limbă.

(Sint.; pop.) *Mâncătură de inimă* Boală de care suferă în special copiii și care se manifestă prin dureri de stomac.

MÂNDĂLAC *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A căuta (cuiva) păcate în mândălaci** A găsi cuiva cu orice preț o vină.

(Exp. vb.; pop.) **A se lăsa tot mândălac** A se lăsa jos, inert, ca mort.

MÂNEA *vb.*

(Exp. vb.; îvp.) **A mânca de noapte, peste noapte, noaptea** A petrece undeva noaptea.

(Exp. vb.; reg.) **Mâie** (sau **mânea-o-ar**) (pe) **unde a înserat** De nu s-ar mai întoarce!

(Exp. vb.; pop.) **(Parcă) i-au mas șoarecii (sau o cireadă de boi) în pânțec** Este mereu flămând.

MÂNECĂ *s. f.*

(Exp. av.; rar) **Pe sub mânecă** Pe ascuns.

(Exp. vb.; pop.) **A da cu mâneci largi** A da cu plăcere.

(Exp. av.; pop., rar.) **Ca pe mâneca cămășii** Foarte ușor.

(Exp. vb.; pop.) **A-și șterge nasul cu mâneca** A fi rău crescut, *a fi necioplit.*

(Exp. vb.; pop.) **A-și tăia mâneca și a fugi** A face un sacrificiu mic spre a evita o pagubă mare.

(Exp. vb.; rar) **A lovi (pe cineva) în mânecă** A încerca să faci cuiva un rău, fără a reuși.

(Exp. vb.; pfm.) **A trage (pe cineva) de mânecă** sau (rar) **a rupe (cuiva) mâneca** 1. A insista. 2. A stărui pe lângă cineva pentru a obține ceva. 3. A atrage cuiva atenția că minte sau exagerează.

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) se lăsa tras de mânecă** A (nu) se lăsa prea mult rugat.

(Exp. vb.; rar) **A pune (cuiva) mâneci** A constrânge pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A scoate din mâneci** A găsi la rezezeală un răspuns, o explicație, o soluție.

(Exp. vb.; rar) **A o trage pe mânecă** 1. A bea. 2. A fura.

(Exp. vb.; pfm.) **A o băga pe mânecă** (sau, rar, **pe mâneci**) A se speria de consecințele unei fapte săvârșite, *a o sfecli.*

(Exp. vb.; rar) **Aceasta-i altă mânecă** (sau, rar, **altă pereche de mâneci**) Asta-i altceva.

MÂN/IE *s. f.*

(Exp. a.) **Iute (sau grabnic, rău) la mânia** (D. oameni) Care se înfurie ușor.

(Loc. av.; înv.) **Într-o mânia** Cuprins subit de un acces de enervare, de furie.

(Loc. vb.; pop.) **A ține (cuiva) mânia** A dușmăni.

(Loc. vb.; reg.) **A-și pune mânia** 1. A se supăra. 2. A se încăpățâna.

MÂNJI *vb.*

(Exp. vb.; rar) **Nici cât te-ai mânji la un ochi** Foarte puțin.

(Exp. vb.) **A mânji (cuiva) o palmă** A da cuiva o palmă.

(Exp. vb.; reg.) **A o mânji la ceafă** 1. A spune un lucru cu totul nepotrivit. 2. A face o mare prostie.

MÂNTUI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A mântui în bătaie** A bate zdravăn. (Loc. vb.) **A mântui de zile** A omorî.

(Exp. vb.) **A se mântui cu (cineva)** sau (înv.) **a se mântui de viață** A muri.

(Exp. vb.) **S-a mântuit!** Gata!

MÂNZ *s. m.*

(Exp. vb.; înv.) **Când mâșcolii vor face mânji** Niciodată.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla (sau a bate, a face, a se duce) calea mânzului 1.** A se obosi zadarnic. **2.** A umbla fără rost și fără folos.

(Exp. vb.; reg.) **A fi făcut un mânz mort** A nu fi realizat nimic.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține (sau a umbla, a merge după cineva) mânz** A nu se dezlipi de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A lua mânz (pe cineva)** A-și face pe cineva tovarăș nedespărțit.

(Exp. vb.; rar) **A fi în anii mânzului** A fi tânăr.

(Sint.; Mit.; pop.) **Mânzul de cu sară** Ființă fantastică umblând prin păduri după apusul soarelui.

MÂNZĂLĂU *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A umbla mânzălău după cineva** A nu se dezlipi de cineva.

MÂRC *i.*

(Exp. vb.) **A nu zice nici mărc** sau (rar) **a tăcea mărc** A nu spune niciun cuvânt.

(Exp. vb.) **A face mărc (pe cineva)** A face pe cineva să nu scoată nicio vorbă.

(Exp. vb.) **A se face mărcă (pe pământ)** A se ghemui.

(Exp. vb.) **A bate mărcă** A bate zdravăn.

MÂRLĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A se face mâră** A se ghemui de frig în pat, în culcuș.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) cădea mâră pe pârlă** A se îndrăgosti de cineva, *a-i cădea cu tronc.*

MÂȚ *s. m.*

(Exp. a.) **Ca un măt plouat** (D. oameni) Fără chef, *abătut.*

(Exp. a.) **Ud (sau udat) măt** Ud până la piele.

MĂȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi mătă blândă** A fi prefăcut, ipocrit.

(Exp. vb.; fam.) **A fi (ca o) mătă plouată (sau udă) 1.** A fi fără chef, abătut. **2.** A fi rușinat, umilit.

(Exp. vb.; reg.) **A cumpăra (sau a lua, a fi etc.) mătă-n (sau mătă-n) sac** A cumpăra un lucru fără a-l cunoaște înainte de a intra în posesia lui.

(Loc. vb.; fam.) **A umbla cu mătă-n sac** A înșela.

(Loc. vb.; fam.) **A prinde (pe cineva) cu mătă-n sac** A demasca un înșelător.

(Exp. vb.; fam.) **A trăi (sau a se înțelege etc.) ca mătă cu șoarecii (sau cu șoarecele ori cu căinele)** A fi în relații foarte rele.

(Exp. vb.; reg.) **A se stupi ca mâțele 1.** A nu se înțelege bine. **2.** A se certa mahalagește.

(Exp. vb.; pop.) **A fi învățat ca mătă la lapte 1.** A fi rău învățat. **2.** A avea un obicei prost.

(Exp. vb.; reg.) **A păți cinstea mătăi la oala cu smântână** A fi bătut.

(Exp. vb.; reg.) **A se învărti ca mătă împrejurul oalei cu smântână** A da târcoale unui lucru sau unei ființe care-ți place.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla ca mătă pe lângă laptele fierbinte** A dori ceva de care te temi.

(Exp. vb.; reg.) **A se învărti ca mătă pe lângă blidul cu păsat** A evita să spună adevărul.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi ca mătă pe rogojină** A trăi, a o duce rău.

(Exp. vb.; fam.) **A trage mătă de coadă (sau, reg., pe rogojină)** A o duce greu din cauza sărăciei.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea nici mătă la casă** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; reg.) **A se uita ca mătă la pește** A privi cu lăcomie.

(Exp. vb.; fam.) **A se uita (sau a se pricepe etc.) ca mătă-n calendar** A nu pricepe nimic.

(Exp. vb.; reg.) **Mătură ca mătă** (D. oameni) Este neglijent și își ascunde murdăriile.

(Exp. vb.; pfm.) **A se spăla ca mătă** A se spăla superficial.

(Exp. vb.; reg.) **(Taci) să nu te audă (sau că te aude) mătă 1.** Taci, că spui minciuni pe care nu le crede nimeni. **2.** Bagă de seamă ce spui.

(Exp. vb.; reg.) **A călca în urme de mătă stearpă** A fi îndrăgostit.

(Exp. vb.; fam.) **A rupe mătă în două 1.** A fi voinic. **2.** A fi energic, hotărât. **3.** A fi vrednic. **4.** (Reg.) A se învoi din preț cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A se face mătă** A se ghemui ca o pisică la pândă.

(Exp. vb.; reg.) **A-i oua și mătă** A fi om norocos.

(Exp. vb.; pop.) **A se da de-a mătă-popii** A se da peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul.

MEDALIE *s. f.*

(Exp. vb.) **Reversul (sau, rar, întorsătura) medaliei** Alt aspect al unui lucru, al unei situații, opus și neplăcut, nefavorabil față de cel inițial.

MEDIU¹ *s. n.*

(Sint.) **Mediu de cultură** Soluție, substanță etc. nutritivă, folosită pentru culturi de microorganisme.

(Sint.) *Mediu intern* Totalitate a umorilor unui organism.

MEDIU², -IE a.

(Sint.) *Învățământ mediu* Treaptă a învățământului public, între învățământul elementar și cel superior.

(Sint.) *Școală medie* Școală de învățământ mediu. (Sint.; Log.) *Termen mediu* 1. Al doilea termen al silogismului. 2. (Lit.) Însușire sau însușiri comune a două obiecte, ființe, fenomene, care facilitează realizarea figurii de stil numite comparație.

(Sint.) *Medie aritmetică* Număr rezultat din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor.

(Sint.) *Medie geometrică* Radical al unui produs. (Exp. vb.) **A (nu)-i ieși sau a (nu) avea media (sau medie)** A (nu) obține media minimă de absolvire.

MEI s.

(Exp. vb.; rar) **Cât ai zice mei** Într-o clipă, *cât ai zice pește*.

(Sint.; rar) *Gol mei* Foarte sărac.

MELC s. m.

(Exp. vb.) **A merge (sau a umbla, a fi grabnic) ca melcul** A merge sau a se mișca foarte încet.

(Exp. vb.; reg.) **A tăcea ca melcul sau a tăcea melc** A nu scoate niciun cuvânt, *a tăcea chitic*.

(Sint.; p. an.; îrg.) Orbită a ochiului.

(Sint.) *Melcii ochilor* Globi oculari.

MELEAG s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla meleagurile** 1. A hoinări (prin împrejurimi), *a colinda*. 2. A cutreiera peste tot.

(Exp. vb.; pop.) **A-i ști (cuiva) meleagul** A-i cunoaște cuiva secretele, gândurile.

MELIȚA vb.

(Exp. vb.; fig.) **A melița cu gura, a melița din gură** A vorbi mult și fără rost, *a flecări, a trâncăni*.

(Exp. vb.; fam.) **Îi melița gura** Vorbește foarte repede.

MELIȚĂ s. f.

(Loc. vb.; pop.) **A bate la meliță** A melița.

(Exp. vb.; pop.) **A dat cânepa prin meliță** Este un om flecar.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă te-a făcut (mumă-ta) la meliță** Ești bun de gură, palavragiu.

(Exp. vb.; fig.) **A da din meliță sau cu melița** A vorbi întruna, repede și fără întrerupere, a flecări, a trâncăni.

MELIȚOI s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A-i toca sau a-i merge (cuiva) gura ca melițoiul (cel hodorogit)** A vorbi repede și fără întrerupere.

MEMORIE s. f.

(Exp. av.) **Din memorie** 1. Din aducere-aminte. 2. Pe de rost.

(Exp. vb.) **În memoria cuiva (sau a ceva)** În semn că cineva decedat sau ceva pierdut n-a fost dat uitării, în amintirea, spre aducere-aminte, ca omagiu.

MENDRE s. f. pl.

(Exp. vb.; fam.) **A-și face (sau, rar, a-și bate, a-și juca) mendrele (cu cineva)** 1. A-și face toate gusturile, a-și satisface orice capriciu, *a-și face de cap*. 2. A-și bate joc de cineva.

MENI vb.

(Exp. vb.) **A meni a bine (sau a rău, rar a rele)** A prezice lucruri (favorabile sau) nefavorabile.

MEREU av.

(Exp. vb.; pop.) **Stai mereu** 1. Stai liniștit! 2. (Pfm.) Astâmpără-te! 3. Lasă-mă în pace!

MERGĂTOR, ~OARE adj.

(Loc. s.) **Mergător înainte** Sfântul Ioan.

(Loc. a.) **Înainte mergător** 1. Care merge înaintea altuia. 2. (D. oameni) Care a pus bazele unei învățături, unei teorii, unui domeniu, înaintea.

MERGE vb.

(Exp. vb.; reg.) **A merge de-a roata (sau de-a zburdigoala)** A se da peste cap.

(Exp. vb.) **A merge înaintea cuiva sau a-i merge (cuiva) înainte** A întâmpina pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A merge de la...** A se despărți de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A merge (fiecare) în (sau la) treaba lui (ori sa etc.)** A-și relua treburile obișnuite.

(Exp. vb.; reg.) **Mergi încolo!** sau **mergi în treabă-ți!** 1. Pleacă de aici! 2. Nu mai spune!

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) merge (ceva) (drept) la inimă (sau la suflet)** A-i plăcea foarte mult.

(Exp. vb.) **A merge prea departe** A trece peste limitele îngăduite.

(Exp. vb.) **A merge mână în mână** 1. (D. întâmplări, fenomene) A se afla în strânsă legătură, a fi strâns legate între ele. 2. (Pop.; d. persoane) A fi înțeleși pentru săvârșirea unei nereguli, a unei fraude etc.

(Loc. vb.; înv.) **A merge după...** 1. A urma. 2. (D. femei) A se căsători cu... 3. A urmări. 4. A accepta, a urma sfaturile, învățăturile cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A merge pe legea cuiva** A accepta sau a respecta o credință.

(Loc. vb.; reg.) **A merge în urma cuiva** A urmări.

(Exp. vb.; înv.) **A merge în (sau la) sfatul cuiva** A accepta, a urma sfaturile cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A merge spre nuntă** (sau, reg., în **cununie cu...**) A se căsători.

(Loc. av.) **De-i sar** (sau **să-i meargă fulgii** (sau **colbul, peticile, untul, rar scânteile**) (După vb. *a bate*) Zdrăvăn.

(Exp. vb.) **Merge vorba** sau **vorba merge** Se vorbește peste tot.

(Exp. vb.) **Merge (cuiva) vestea** (sau **numele, vorba** etc.) **1.** Se spune despre el că... **2.** Este renumit.

(Exp. vb.) **Meargă-i numele!** Să nu se mai audă de el sau de ea decât numele.

(Exp. vb.) **A-i merge bine** (sau **rău**) (D. ființe) A o duce bine (sau rău).

(Exp. vb.) **A merge pe... ani** (D. oameni) A fi pe cale să împlinească... ani.

(Exp. vb.) **A merge spre...** (sau **către...**) A se apropia de un anumit stadiu de evoluție, de o anumită fază.

(Exp. vb.) **De ce** (sau, rar, **pe cât**) **merge sau pe zi** (ori **pe an**) **ce merge** Pe măsură ce trece timpul.

(Exp. vb.; pfm.) **Unde merge mîia, meargă și suta** Dacă s-a cheltuit atât de mult, se mai poate cheltui încă puțin.

(Loc. vb.) **A (nu)-i merge la socoteală** A (nu)-i conveni.

MERIDIAN *s. n.*

(Exp. vb.) **Pe toate meridianele (lumii)** În întreaga lume.

(Sint.) *Meridian (de) origine* sau *primul meridian ori meridianul zero* Meridian stabilit, prin convenție internațională, ca fiind cel care trece prin localitatea Greenwich din Anglia și în raport cu care se calculează longitudinile diferitelor puncte de pe glob.

(Sint.) *Meridianul locului* Intersecție a planului meridian al unui loc de pe pământ cu planul orizontului.

(Sint.) *Meridian magnetic* Linie obținută prin intersecția suprafeței pământului cu planul vertical indicat de direcția acului magnetic.

MERIT *s. n.*

(Exp. av.; exp. a.) **Cu merite** (sau **merit**) sau **de merit** (În mod) merituos.

(Sint.) *Diplomă de merit* Diplomă care se acordă elevilor și absolvenților școlilor superioare pentru învățătură și comportare excepțională.

(Loc. av.) **Pe merit** Pe bună dreptate, în mod justificat.

MERS *s. n.*

(Loc. av.) **Din mers** Fără a se opri sau a opri pe altcineva din înaintare.

(Sint.) *Mers înainte* Progres.

MERT/C *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și lua** (sau **a da cuiva**) **mersul** A primi (sau a da cuiva) o bătaie, *a-și lua porția*.

MESER/E *s. f.*

(Sint.) *Școală de meserii* Școală în care se pregăteau muncitorii calificați.

(Loc. a.) **De meserie** Care s-a calificat sau s-a specializat într-un anumit domeniu de activitate.

MESTECA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Mestecă cât poți înghiți** Nu fi lacom.

(Loc. vb.; fig.) **A mesteca în sine** A pune la cale, a plănuși, a pregăti.

MEȘI *s. m. pl.*

(Loc. vb.; fam.) **A nu-i da (cuiva) meși 1.** A nu-i conveni cuiva ceva. **2.** A nu îndrăzni.

(Loc. vb.; fam.) **A ține (pe cineva) meși** A fi în stare.

MEȘNIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A face meșniță (ceva sau pe cineva)** A zdrobi ceva sau pe cineva.

MLA *s. f.*

(Exp. vb.; îvp.) **Stă ca miaua lui Roman** (sau **parcă-i miaua lui Roman**) Stă nedumerit, îngândurat sau trist.

MIAU *i.*

(Exp. av.; fam.) **Cât ai zice miau** Într-o clipă.

(Exp. vb.; fam.) **A nu zice nici miau** A nu mai zice nimic.

(Loc. vb.; fam.) **A-i lua (cuiva) miaul 1.** A reduce la tăcere. **2.** (P. ex.) A omori.

(Loc. vb.; rar) **A păpat miaul 1.** A pățit-o. **2.** (Rare) A fost bătut.

MLAZĂ *s. f. sg.*

(Exp. av.) **Ziua (la) miază mare** În mijlocul zilei. (Sint.; reg.) *Miază cale* (sau *cărăre*) Punct situat aproximativ la mijlocul drumului.

(Sint.; îrg.) *Miază coastă* Punct situat aproximativ la mijlocul unei coaste de munte sau de deal.

(Sint.; pop.) *Miază păresimi* (sau *miezele păresimilor* sau *părese*) Mijloc al postului mare, care cade întotdeauna miercurea, în a patra săptămână din post.

(Sint.; înv.; nob.) *Miază vară* Perioadă centrală a verii, când temperatura și luminozitatea ajung la valori maxime.

MIC, ~Ă *a.*

(Sint.; înv.) *Lume* (sau *lumea cea*) *mică* Microcosm. (Sint.) *Literă mică* Minusculă.

(Sint.) *Degetul (cel) mic* Cel mai scurt și mai subțire deget al mâinii sau al piciorului la om.

(Exp. vb.) **A avea (pe cineva) la degetul (cel) mic** **1.** A dispune de cineva cum vrea. **2.** A fi cu mult superior altcuiva.

(Exp. vb.) **A avea (sau a-i fi ceva) în degetul (cel) mic** A cunoaște temeinic, cu de-amănuntul.

(Exp. vb.; nob.) **A lăsa (pe cineva) la degetul cel mic** A întrece pe cineva ca valoare, cunoștințe etc.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la degetul cel mic sau a schimba (pe cineva) cu degetul cel mic** A disprețui pe cineva.

(Loc. av.) **În mic** **1.** Pe scară redusă, fără amploare. **2.** După un plan restrâns.

(Exp. a.) **Mic la os** (D. oameni) De constituție delicată.

(Exp. vb.) **A face ochii mici** (D. oameni) **1.** A fi obosit, pe punctul de a dormi. **2.** A se prefăce că nu vede.

(Loc. av.) **De mic** Din fragedă vârstă, de copil.

(Exp. vb.) **Cu mic, cu mare** Toată lumea.

(Sint.; pop.) *Prânzul (cel) mic* Primă masă, de dimineață, pe care o iau țărani aflați la muncă, în cursul verii.

(Sint.; reg.) *Masă mică* Masă de la nuntă la care se mănâncă, de obicei, numai pâine, sare și rachiu.

(Sint.; reg.) *Cartea mică* Abecedar.

(Exp. vb.) **A se face (sau a deveni) (mai) mic** A deveni umil sau timid.

(Exp. vb.; înv.) **A se lăsa mai mic** **1.** A deveni mai modest, mai nepretențios. **2.** A ceda.

(Sint.) *Unchi mic (sau lele mică)* (Văr sau) vară a tatălui sau a mamei, în raport cu copiii acestora.

(Sint.) *Socru mic (sau soacră mică)* (Tată sau) mamă a miresei, în ziua căsătoriei a doi tineri.

(Sint.) *Nun mic (sau nună mică)* **1.** Fiecare dintre persoanele care asistă ca martori de mai mică importanță la săvârșirea unei cununii. **2.** Copii ai nunului.

MICĂ s. f. sg.

(Loc. av.; îvp.) **Într-o mică de ceas** (ori, rar, de vreme) sau **Pe mică de ceas, pe făcă pe mică, în mica ceasului** etc. **1.** Într-o clipă, *imediat*. **2.** Dintr-un moment în altul. **3.** La intervale foarte dese, mereu.

MIE s. f.

(Exp. vb.) **A-l trece o mie de nădușeli (sau de sudori)** Exprimă starea cuiva care izbutește cu greu să facă ceva sau care se află într-o situație dificilă.

(Exp. vb.; pfm.) **Dintr-o mie să pui mâna pe el (sau pe ea)** Exprimă admirația pentru un om mândru, falnic.

(Exp. vb.; fam.) **A da (cuiva) o mie înainte** Se referă la un om foarte priceput, inteligent.

(Loc. av.) **Cu miile (sau, rar, cu mia) ori cu miile și sutele** În cantitate sau în număr foarte mare.

(Exp. vb.; fam.) **A avea o mie și o sută pe cap** A avea multă treabă sau griji, necazuri etc.

MIEL s. m.

(Sint.; reg.) *Zăpada (sau omățul, neaua) mieilor sau zăpada la miel* **1.** Ninsoare sub formă de mici particule sferice, *mielușel*. **2.** Grindină.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla ca mielul orbului** **1.** A umbla neîngrijit. **2.** A umbla fără rost.

(Exp. vb.; pop.) **A avea somnu' mieilor** A dormi mult.

(Exp. vb.; pop.) **A face miel de ghindă** A fi lipsit de caracter.

(Sint.; Bis.) *Mielul lui Dumnezeu* Iisus Christos.

MIELUȘEL, ~EA s. m. f.

(Sint.; Bis.) *Mielușelul lui Dumnezeu sau mielușelul Domnului* Iisus Christos.

(Sint.; Bis.) *Mielușeaula Domnului* Mucenică.

(Sint.; gmț.) *Mielușel cu botul lung* Porc.

MIERE s. f. sg.

(Exp. a.; fam.) **De miere** (D. oameni) Foarte bun. (Exp. vb.; pop.) **A da de miere sau a-i pica (cuiva) miere-n păsat** **1.** A avea un noroc neașteptat. **2.** A-i merge foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **A-i curge numai miere** **1.** A fi harnic. **2.** A se bucura de belșug.

(Exp. vb.; pop.) **A înota în miere** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.) **Să fie (sau să știi, să știi etc. că este) (și) miere (și tot nu...)** Exprimă hotărârea nestrămutată de a respinge o propunere sau o situație, oricâte avantaje ar prezenta.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu limba fagur de miere** A vorbi foarte frumos.

(Exp. vb.; pop.) **A unge (pe cineva) (la inimă) cu miere** A-i spune cuiva lucruri plăcute.

(Exp. vb.; pop.) **În buze (sau în gură) miere și în inimă fiere (sau otravă) sau în față miere și în dos fiere** (D. oameni) E fățarnic și viclean.

(Exp. vb.; pop.) **A ascunde un ac în miere** **1.** A ascunde un gând rău în vorbe spuse cu blândețe. **2.** A face intrigi.

(Exp. vb.; rar) **A-i tăia (cuiva) cuvântul cu miere** A întrerupe pe cineva din vorbire, spre a-l ajuta.

(Loc. vb.; reg.) **A da bani pe miere** **1.** A muștra. **2.** A batjocori. **3.** A bate.

(Exp. vb.; pop.) **A se face miere de găleată** sau **a se lipi ca mierea de găleată** A se supune cuiva orbește.

(Exp. vb.; pop.) **A fi bun** (sau **dulce**) **ca mierea câinelui** **1.** A fi răutăcios. **2.** A fi săcâitor.

(Exp. vb.; pop.) **A avea miere de șarpe la inimă** A fi rău.

(Sint.) **Miere de trandafir** (sau **miere rozată**) Substanță obținută prin fierberea unui amestec de miere, alcool și petale de trandafiri roșii, macerate în apă, și folosită ca medicament.

(Sint.) **Lună** (sau, rar, **săptămână**) **de miere** Cea dintâi lună sau săptămână de după căsătorie.

MIEZ s. n. m.

(Sint.) **Miezul** (reg. **miezii**) **noptii** sau **miez de noapte** (reg. **de cântători**) **1.** Ora 24. **2.** Personaj din mitologia populară despre care se crede că apare în toiu noptii pe pământ.

(Sint.) **Miezul zilei** sau **miez de zi** Ora 12 ziua.

(Sint.; pop.) **Miezul** (sau **miezii**) **păresimilor** Mijloc al Postului mare, miercurea, în a patra săptămână din post. (pop.) **miază păresimi**.

(Sint.) **Miezul verii** (sau **iernii**) ori **miez de vară** (sau **de iarnă**) Perioadă de mijloc (a verii sau) a iernii, putere, toi, (înv.) **miază vară**.

(Exp. vb.; pfm.) **A hrăni** (sau **a crește**) **pe cineva cu miez de nucă** A răsfăța.

(Exp. a.; pop.) **De la cinci pâini miezul și de la nouă colaci coaja** (D. oameni) A fi foarte lacom.

(Exp. vb.; rar) **A pipăi miezul cuiva** A afla adevărata valoare a cuiva.

MIGDALĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A încânta** (pe cineva) **cu migdale amare** A spune cuiva vorbe răutăcioase, aparent plăcute.

MIJI vb.

(Exp. vb.) **A (se) miji de ziuă** sau **a miji zorile** (sau, rar, **zorii**, **ziua** etc.) A se face ziuă.

(Exp. vb.) **A miji a primăvară** A apărea primele semne de primăvară.

(Exp. vb.) **A miji a răs** (sau **a râde**) A surâde.

(Exp. vb.) **A miji** (sau **a-i miji cuiva**) **mustața** (sau **mustăcioara**, **tuleiele**) **1.** A începe să-i crească unui tânăr mustața. **2.** (Fig.) A fi pe punctul de a deveni bărbat.

MIJLOC s. n.

(Sint.; înv.) **Mijlocul cerului** **1.** Zenit. **2.** (Reg.) Sud. (Loc. a.) **De mijloc** Situat în centru sau în spațiul dintre alte lucruri.

(Sint.) **Drum** (sau **cale**, **linie**, înv. **hotar**) **de mijloc** **1.** Soluție intermediară. **2.** Atitudine de compromis. (Sint.; reg.) **Degetul de mijloc** Deget mijlociu.

(Loc. a.; loc. av.) **În mijloc** **1.** Așezat în centru, central. **2.** (Înv.) În devălmășie. **3.** În flanc. **4.** (P. ex.) În plin.

(Exp. vb.; înv.) **A ridica** (sau **a scoate**) (pe cineva sau **ceva**) **din mijloc** **1.** A înlătura. **2.** A exclude din discuție.

(Exp. av.) **La** (sau **în**) **mijloc** Aproximativ în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a se pune**) **la mijloc** **1.** A sta între două persoane pentru a le împiedica să se încaiere. **2.** (Îvp.) A interveni, a stăruii pentru cineva. (Exp. vb.; înv.) **A pune** (ceva) **la mijloc** A oferi în folosință comună.

(Exp. vb.; înv.) **A aduce** (sau **a pune pe cineva sau ceva**) **la** (sau **în**) **mijloc** **1.** A aduce în discuție. **2.** A convoca pe cineva într-o adunare.

(Exp. vb.; înv.) **A sta la mijloc** A sta în cumpănă, a fi nehotărât.

(Exp. vb.; fam.) **A-și pune capul** (sau, rar, **gâtul**) **la mijloc** A garanta cu viața.

(Exp. vb.; înv.) **A fi la mijloc** **1.** A fi prezent într-o adunare, la o consfătuire. **2.** A fi în cauză, în joc. **3.** Există un factor suplimentar care influențează desfășurarea faptelor.

(Exp. vb.; pfm.) **A băga** (pe cineva) **la mijloc** **1.** A înconjura pe cineva cu simpatie sau afecțiune. **2.** A face din cineva obiectul glumelor, ironiilor.

(Loc. pp.) **În** (sau **prin**) **mijlocul** sau (înv.) **în mijlocul a..., pe mijlocul..., în** (sau **prin, pre, întru**) **mijloc de...** **1.** Între, printre. **2.** (Urmat de un substantiv colectiv) În.

(Loc. pp.) **Din mijlocul...** sau (înv.) **de mijloc de** **1.** Din. **2.** Dintre.

(Exp. vb.) **A apuca** (sau **a prinde**, **a cuprinde**, a **ține** etc.) **de mijloc** A petrece brațul în jurul taliei cuiva, în semn de afecțiune.

(Exp. vb.; pop.) **A fi moale de mijloc** A fi lingușitor.

(Sint.; înv.) **Mijloc înconjurător** Mediu înconjurător. (Sint.; înv.) **Mijloc social** Mediu social.

(Loc. pp.) **În mijlocul...** sau (înv.) **în mijloc de...** **1.** În timpul, în cursul. **2.** (Cu nuanță intensivă) În plină desfășurare, în toiu...

(Exp. vb.) **A trece** (sau **a fi**, rar **a face**) **la** (sau, înv., **în**) **mijloc** Exprimă insistența asupra ideii de interval, de răstimp dintre două date de referință.

(Sint.; înv.) *Veacul* (sau *vârsta*) *de mijloc* Evul Mediu.
 (Sint.) *Om de mijloc* Om de statură mijlocie.
 (Loc. a.) **De mijloc** 1. Potrivit ca dimensiune. 2. Obişnuit. 3. Moderat.
 (Loc. pp.) **Prin** (sau **cu**) **mijlocul...** sau **prin mijloc de...** Prin intermediul.
 (Loc. av.) **Prin toate mijloacele** sau **prin orice mijloc, cu orice mijloace** 1. Pe toate căile. 2. (P. ex.) Cu orice preţ.
 (Exp. vb.; îrg.) **A nu fi mijloc (de a...)** A nu exista nicio posibilitate de realizare.
 (Exp. vb.) **A nu avea mijloc să...** A-i fi imposibil să...
 (Exp. vb.; înv.) **A face toate mijloacele** (sau **mii de mijloace**) A face tot ce este posibil.
 (Sint.) *Mijloace de muncă* (sau *de bază*) Lucruri cu care omul acţionează asupra obiectului muncii.
 (Sint.) *Mijloace de producţie* Totalitate a obiectelor muncii şi a mijloacelor de muncă.
 (Sint.) *Mijloace de circulaţie* (sau *de locomoţie*) Vehicule pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor.
 (Sint.; spec.) *Mijloace băneşti, financiare* Bani.
MILĂ *s. f.*
 (Loc. vb.) **Fără milă** Neîndurător.
 (Loc. av.) **De milă** sau **de mila cuiva** Din compătimire faţă de cineva.
 (Loc. cj.; înv.) **De milă să nu...** Cu grijă ca nu cumva să...
 (Exp. vb.) **De silă, de milă** sau **de milă, de silă** De voie, de nevoie, *vrând, nevrând*.
 (Exp. vb.; pop.) **Fără milă de păcat** 1. Fără scrupule. 2. Fără teama de a greşi.
 (Exp. vb.) **A fi vrednic de milă** A fi într-o stare jalnică.
 (Exp. vb.) **Mai mare mila** 1. Exprimă starea jalnică a cuiva. 2. Foarte tare sau foarte dureros.
 (Exp. vb.) **A-i plânge (cuiva) de milă** A compătimi pe cineva.
 (Exp. vb.) **A-i fi milă ca Țiganului de pilă** A nu cruţa pe nimeni.
 (Exp. av.; înv.) **Cu milă** Jalnic.
 (Exp. vb.) **A da cu milă (în cineva)** A lovi în așa fel încât să nu doară prea tare.
 (Exp. vb.) **A (nu) avea (sau găsi) milă (undeva)** A (nu) găsi înțelegere din partea cuiva.
 (Exp. vb.; îvp.) **A avea milă de...** A avea parte de...
 (Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) în** (sau **la**) **mila Domnului** A nu se mai interesa de cineva.

(Exp. vb.; fam.) **Dumnezeu cu mila!** Fie ce-o fi!
 (Exp. vb.; înv.) **Prin** (sau **din, cu**) **mila lui Dumnezeu** (sau **Domnului**) Formulă de introducere la scrierile vechi.
 (Exp. vb.; reg.) **O milă de ploaie** Ploaie căzută la timp.

(Loc. vb.) **A cere milă** A cerși.
 (Exp. vb.; înv.) **A(-și) face milă (de... sau cu...)** A ajuta pe cineva material.

MILITĂR/E *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A se pune cu milităria pe cineva** A supune pe cineva unui regim sever.
 (Exp. vb.; pfm.) **A face militărie cu cineva** A se purta sever cu cineva, *a struni*.
 (Exp. vb.; pfm.) **A da milităria jos din pod** A deveni aspru.

MILOSTENIE *s. f.*

(Exp. vb.; ir.) **A-i tremura mâna de milostenie** A fi un om zgârcit.

MINCIUNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.; fam.) **Să nu spun minciuni** Nu garantez total asupra adevărului celor ce urmează.
 (Exp. vb.) **A da** (sau **a face**) **(pe cineva) de minciună** sau (în.) **a lăsa (pe cineva) în minciună** sau **a prinde cu minciuna** A dovedi că cineva a spus un neadevăr.

(Exp. vb.) **A i se prinde (cuiva) minciuna** (sau **minciunile**) **de bună** (sau **de bune**) A fi crezut.

(Exp. vb.) **A purta** (sau **a duce, a ține**) **(pe cineva) cu minciuni** A promite mereu, fără a se ține de cuvânt.

(Sint.; pop.; gmț.) *Strunga minciunilor și vama rachiului* Om mincinos și bețiv.

(Exp. vb.; pop.) **A fi puțină de minciuni** A fi foarte mincinos.

(Exp. vb.; pop.) **A face minciuna iepurelui** A înșela.

MINIATURĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În miniatură** 1. De dimensiuni foarte mici, *mic, miniatural*. 2. Pe plan restrâns, limitat, *în mic*.

MINOR, ~Ă *a.*

(Sint.; Log.) *Termen minor* Termen care servește de subiect concluziei unui silogism.

(Sint.; Log.) *Premisă minoră* Premisă care conține termenul minor al silogismului.

(Sint.; Muz.) *Mod minor* Mod a cărui gamă are la bază o terță mică.

(Sint.; Muz.) *Gamă minoră* Succesiune de opt note muzicale dispuse astfel încât între treapta a doua și a treia și între a cincea și a șasea să existe un semiton.

(Sint.; Muz.) *Acord minor* Acord care are la bază o terță mică și o cvintă perfectă.

MINORITATE *s. f.*

(Loc. av.) **În minoritate** În număr prea mic pentru a-și impune punctul de vedere.

(Sint.) *Minoritate națională* Grup de oameni de aceeași limbă și origine care locuiește pe teritoriul unui stat al altei naționalități.

M/INTE *s. f.*

(Loc. a.) **Cu minte 1.** Cu judecată normală, sănătoasă. **2.** (P. ex.) Cumpătat.

(Loc. s.; loc. a.) **Fără (de) minte** sau **fără minți** (Om) lipsit de rațiune.

(Loc. av.; loc. a.; p. ex.) **Fără (de) minte** sau **fără minți** (În mod) nesocotit.

(Exp. vb.; îrg.) **A nu-și fi în minte** (sau **în minți**) A fi nebun.

(Loc. a.; loc. av.) **Ieșit din minți** (sau, rar, **din minte**) **1.** Nebun. **2.** Necontrolat.

(Loc. vb.) **A-și pierde mintea** (sau **mințile**) sau **a(-și) ieși din minte** (sau **din minți**) **1.** A înnebuni. **2.** A-și pierde cumpătul.

(Loc. vb.) **A-și rătăci mintea** (sau **mințile**) A înnebuni.

(Exp. vb.) **A (nu) fi în** (sau, înv., **cu**) **toată mintea** sau **în toate mințile 1.** A (nu) fi în deplinătatea facultăților mintale. **2.** (P. ex.) A (nu) fi matur.

(Exp. vb.) **A lua** (sau, rar, **a fura, a răpi, a pierde cuiva**) **mințile** (ori **mintea**) sau **a scoate** (sau **a lua**) **(pe cineva) din minți** (ori **din minte**) A face pe cineva să nu mai raționeze, să-și piardă controlul, judecata, *a zăpăci*.

(Exp. vb.) **A suci mintea** (sau **mințile cuiva**), (reg.) **a lua de minți (pe cineva) 1.** A zăpăci. **2.** A face să se îndrăgostească nebuște.

(Exp. vb.; reg.) **A se aluneca cu mintea** A-și pierde judecata.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și bea mințile** A se imbeciliza din cauza băuturii.

(Exp. vb.) **A se frământa cu mintea** sau **a-și frământa mintea** (sau **mințile**) A se gândi mult, a-și bate capul.

(Loc. vb.; înv.) **A-și veni în minte 1.** A deveni înțelept. **2.** (Pop.) A-și recăpăta calmul, *a se calma, a se liniști*.

(Exp. vb.) **A (nu) fi întreg la** (sau **de) minte** A (nu) fi cu judecata normală, sănătoasă.

(Exp. vb.; fam.) **Unde mi-s mințile?** Îmi pare rău pentru neatenția mea.

(Exp. vb.) **Unde ți-e mintea** (sau **ți-s, vi-s** etc.) **mințile?** Ce e cu lipsa de atenție, neglijența în executarea unei acțiuni?

(Exp. vb.; pfm.) **Îți stă mintea-n loc** Indică cel mai înalt grad de uluire, de surprindere.

(Exp. av.) **În minte** În gând, fără a vorbi sau a gesticula.

(Exp. vb.; înv.) **De mintea mea** (sau **a ta, a sa** etc.) Din proprie inițiativă.

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva, ceva) în minte 1.** A-și aminti de ceva. **2.** A se gândi la ceva.

(Exp. vb.) **A (nu)-i trece** sau **a (nu)-i trăsnii**, reg. **a (nu)-i pica cuiva ceva prin minte 1.** A (nu) se gândi la ceva. **2.** A (nu) bănuși. **3.** A (nu)-și imagina.

(Exp. vb.; înv.) **A avea (ceva) în minte 1.** A intenționa. **2.** A fi preocupat de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.) **A (nu)-și pune mintea (cu cineva sau cu ceva)** A (nu) lua în serios pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A fi dus cu mintea** (sau **cu mințile**) A fi cufundat în gânduri, *a fi distrat, neatent*.

(Exp. vb.) **A-și aduna mințile** A se concentra.

(Exp. vb.; înv.) **A fi într-o minte (cu cineva)** A avea aceeași părere cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi orb de minte** A fi prost.

(Loc. vb.; înv.) **A nu-l ajunge (pe cineva) mintea** A nu fi în stare să înțeleagă ceva.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a ajunge, a da, a cădea**) **în mintea copiilor** A nu mai judeca cum trebuie din cauza bătrâneții.

(Exp. vb.) **La mintea omului** (fam. **a cocoșului**) Ușor de înțeles, clar.

(Exp. vb.; pop.) **Ai minte!** Îndemn de a nu-și pierde cumpătul.

(Loc. av.; înv.) **Cu minte bună** Cu chibzuială.

(Exp. vb.; fam.) **A-i veni (cuiva) mintea** (sau **mințile**) **în** (sau **la**) **cap** (sau **acasă, la loc**) **1.** A se cuminti. **2.** A deveni mai înțelept. **3.** (P. ex.) A se maturiza.

(Exp. vb.) **A-și vâri** (sau **a-și băga**) **mințile-n cap 1.** A judeca cu seriozitate. **2.** A renunța la planuri nesocotite, *a se cuminti*.

(Loc. a.; reg.) **Ajuns de minte** (D. copii) Ajuns la vârsta înțelegerii.

(Exp. vb.) **A (se) învăța minte 1.** A trage învățături dintr-o întâmplare personală neplăcută. **2.** A se obișnui să fie prevăzător, atent.

(Exp. vb.) **A învăța (pe cineva) minte 1.** A face pe cineva să devină înțelept, chibzuit. **2.** A pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai cu judecată.

MINȚI *vb.*

(Exp. vb.) **Minte de se opresc apele (în loc)** (sau **de-ngheață apele, de ia spumele de la gură, de stă soarele-n loc, de stinge, de-ți stă ceasul**) (D. oameni) Este foarte mincinos.

(Exp. vb.; pop.) **A-și minți foamea** A-și potoli temporar foamea gustând ceva, mâncând puțin.

MINUNE *s. f.*

(Exp. av.) **(Ca) prin minune** Pe neașteptate.

(Exp. vb.) **E minune** (sau **ce minune**) E de mirare (că...)

(Sint.) **Cele șapte minuni ale lumii** (sau, rar, **din lume**) Șapte monumente antice, majoritatea dispărute azi, impresionante prin dimensiuni și prin realizare tehnică și artistică.

(Loc. vb.) **De minune** (În mod) admirabil.

(Loc. vb.) **Cu minune** (În chip) uimitor.

(Loc. av.; înv.) **A minune** În mod surprinzător.

(Loc. av.; reg.) **D-a minune** Din curiozitate, numai așa, (fam.) *ca chestie*.

(Exp. vb.; reg.) **A fi** (sau **a face**) **de minune** (sau **de minunea lumii**) A fi (sau a face) pe cineva de răs.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce minune** A se duce vestea.

MINUT, ~Ă *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **La minut** (Care se execută) pe loc, imediat.

(Loc. av.) **Din minut în minut** Dintr-un moment în altul.

(Loc. av.) **Într-un minut** sau **în minutul** (ori, reg., **în minut**), **în două minute** Îndată.

(Loc. av.; înv.) **Pe tot minutul** Mereu.

(Loc. av.; înv.) **În toate minuturile** sau **în tot minutul** Tot timpul.

MIR *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A lovi** (sau **a trăsnii etc. pe cineva**) **la mir 1.** A izbi pe cineva în frunte (mortal). **2.** (Fig.) A distruge.

(Exp. vb.) **A-i lua (cuiva) mirul** A omorî pe cineva.

(Exp. vb.) **A scălda de mir** A scălda un copil în ziua următoare botezului.

MIRĂ *vb.*

(Exp. p.; dep.) **Te miri cine** (sau **ce**) Un oarecare.

(Exp. p.) **Te miri** (sau, rar, **miră**) **ce** (și **mai nimic** sau **nimica**) Un lucru neînsemnat.

(Exp. av.) **Te miri unde** Undeva, cine știe unde.

(Exp. av.) **Te miri cum** Cumva, fără voie.

(Exp. vb.; rar) **Te miri de nu...** Cine știe dacă nu...

MIRARE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **De-(a) mirare** (În mod) surprinzător.

(Loc. vb.; îpv.) **A-i fi (cuiva) de** (sau **a, de-a**) **mirare** (sau **de-a mirarea**) A se mira.

(Exp. vb.) **N-ar fi de mirare să...** E posibil să...

(Exp. vb.; reg.) **Nu-i mirare** N-aveți de ce mulțumi.

(Exp. a.) **(Vrednic) de mirare** Care merită admirație, admirabil.

MIRAZ *s. n. sg. „ciudățenie”*

(Loc. av.) **De miraz** Foarte bine, *minunat, strășnic*.

(Loc. av.) **Mai mare meraz** Spre mirarea tuturor.

(Loc. vb.) **A fi vrednic de miraz** A fi vrednic de bațjocură.

(Loc. vb.) **A fi** (sau **a se face**) **de miraz** (sau **de mirazul lumii**) A se face de răs.

M/RE *s. m.*

(Exp. vb.) **A lua pe Hristos de mire** (D. fete) A se călugări.

(Sint.; reg) *Al doilea mire* Însoțitor al miresei la nuntă.

MIREASĂ *s. f.*

(Sint.) *Dansul* (sau *hora, jocul*) *miresei* Dans popular care se joacă în timpul nunții.

(Exp. vb.) **A plânge ca o mireasă** A plânge fără rost.

(Exp. vb.; pop.) **A sta ca o mireasă 1.** A sta degeaba.

2. A fi timid.

(Exp. vb.) **A mânca ca o mireasă** A mânca foarte puțin.

(Exp. vb.; pop.) **A sta (de) parcă i-a murit mireasa** A sta supărat.

(Sint.; rar) *Mireasa lumii* Moartea.

(Sint.; Bis.) *Mireasa lui Dumnezeu* (sau *a Domnului*, rar, *a cerului*) Călugăriță.

MIRONOSIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A face pe mironosița** A simula pietate și modestie.

MIROSI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Nici nu pute, nici nu miroase** (D. o persoană sau un obiect) Mi-este indiferent.

(Exp. vb.; pfm.) **A mirosi a pământ** (sau **a groapă, a colivă**) A fi pe moarte.

(Exp. vb.; pfm.) **A mirosi a butoi** A fi beat.

(Exp. vb.; pop.) **A-i mirosi (cuiva) a rău** sau **a nu(-) mirosi a bine 1.** A presimți consecințele nefaste ale unui fapt. **2.** A i se părea că un lucru nu e curat, cinstit.

(Exp. vb.; pop.) **A nu mirosi a nas de om** A nu fi cinstit, onorabil, demn.

(Exp. vb.; pop.) **A-i mirosi (cuiva) a catrință** (D. bărbați) A începe să umble după femei.

MISTUI *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A nu (putea) mistui (pe cineva sau ceva)** A nu putea suporta pe cineva, *a nu înghiți, a nu suferi.*

MIȘCA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A mișca toate pietrele (sau toată piatra, toată coarda, tot firul)** A face tot ce e posibil pentru atingerea unui scop.

(Exp. vb.; fam.) **A mișca din urechi** A promite (p. ex., a da) cuiva un bacșiș în schimbul unui serviciu, al unei favori etc., *a mitui, (fam.) a unge.*

MIȘCARE *s. f.*

(Exp. av.; fam.) **În doi timpi și trei mișcări** Foarte repede.

(Exp. vb.; fam.) **A prinde mișcarea** A înțelege din vreme rostul unui lucru, desfășurarea unei acțiuni etc.

(Sint.) *Mișcare perpetuă (perpetuum mobile)* Funcționare a unui sistem fizic imaginar care, odată pornit, nu s-ar mai opri niciodată.

(Loc. vb.) **A se pune în mișcare** A porni.

(Exp. vb.; fam.; spec.) **A face mișcare** Activitate fizică, de obicei plimbare, făcută în scop recreativ, curativ etc.

(Sint.) *Birou (sau serviciu) de mișcare (sau al mișcării)* Birou sau serviciu de unde se dirijează într-o gară circulația trenurilor.

(Loc. av.) **În mișcare** Într-o stare de agitație, de încordare.

(Exp. vb.) **A (se) pune în mișcare** (A intra sau) a determina pe cineva să intre în acțiune, *a (se) activa.*

MIȘTO *a., av.*

(Loc. vb.) **A lua (sau, rar, a umfla pe cineva) la mișto sau a lua peste mișto** **1.** A(-și) bate joc de cineva. **2.** (Rar) A lua la rost.

MITITEL, ~**EA** *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **A se face mititel** A se strânge, a se chirci pentru a nu fi văzut, *a se piti, a se tupila.*

(Exp. av.) **De mititel** **1.** De copil. **2.** De tânăr.

MIXT, ~**Ă** *a.*

(Sint.) *Școală mixtă* Școală cu elevi de ambele sexe.

(Sint.) *Cor mixt* Cor compus din voci bărbătești și voci femeiești.

(Sint.) *Tren mixt* Tren compus din vagoane de călători și vagoane de marfă.

(Sint.) *Număr mixt* sau (înv.) *fracție mixtă* Număr compus din numere întregi și fracții ordinare.

(Sint.; înv.) *Linie mixtă* Linie formată din porțiuni drepte și porțiuni curbe.

MIZERIE *s. f.*

(Exp. a.) **De mizerie** **1.** Mizerabil. **2.** Sărăcăcios.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face (cuiva) mizerii** **1.** A cauza cuiva neplăceri. **2.** A șicana.

MOACĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A da (sau a lovi, a arde) la moacă** A bate rău, lovind la cap.

(Loc. vb.; pop.) **A o lua la moacă** A primi o bătaie zdravănă, cu lovituri la cap.

(Loc. av.) **(Pe) de-a moaca** Gratis.

MOALE *av., s.*

(Sint.) *Carne moale* **1.** Carne fără oase. **2.** Carne fragedă.

(Sint.) *Ou moale* Ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) moale sau a trăi (sau a se așeza) pe moale (și la cald sau și la căldură)** **1.** A duce o viață liniștită, fără griji. **2.** A se simți bine.

(Sint.; reg.) *Moalele capului (sau frunții, obrazului)* Tâmplă.

(Sint.; reg.) *Moalele urechii* Adâncitură de după ureche.

(Exp. vb.) **A avea picioare moi** A umbla, a se mișca încet.

(Loc. a.) **Moale de gură sau moale la vorbă** Care vorbește puțin.

(Loc. vb.) **A (o) (sau a se) lăsa (mai) moale** **1.** A ceda. **2.** A face concesii.

(Exp. vb.) **A fi moale la inimă** A fi bun, milos, îngăduitor.

MOARĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i merge (sau a-i umbla, a-i toca) gura (ca o) moară (hodorogită sau stricată, neferecată etc.) sau a vorbi (ori a îndruga) ca la (sau ca în) moară** **1.** A vorbi foarte tare. **2.** A vorbi mult și fără rost.

(Exp. av.) **Ca surdu la moară** Fără să ia în seamă nimic din ceea ce se întâmplă în jurul lui.

(Exp. vb.; ir.) **A turui ca moara fără apă** A tăcea.

(Exp. vb.) **A spune un lucru în târg și la moară** A spune ceva în gura mare, la toată lumea.

(Exp. av.) **Ca la moară** **1.** Pe rând, în ordinea sosirii. **2.** Într-un continuu du-te-veno.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) apa la moară** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) da sau a(-i) aduce (cuiva) apă la moară** **1.** A-i crea cuiva o situație favorabilă. **2.** A-i înlesni să facă un anumit lucru. **3.** A încuraja.

(Exp. vb.) **A-i lua (sau a-i tăia) (cuiva) apa de la moară** **1.** A priva pe cineva de anumite avantaje de

care s-a bucurat. **2.** A întrerupe pe cineva în timp ce vorbește. **3.** A nu-i permite cuiva să mai vorbească.

4. A face să renunțe, *a descuraja*.

(Exp. vb.) **A mâna apa la moara sa** A căuta să tragă foloasele singur.

(Exp. vb.) **A-i umbla (cuiva) moara 1.** A-i merge bine. **2.** A fi în putere.

(Exp. vb.) **A trăi ca găina la moară** A trăi bine, *a huzuri*.

(Exp. vb.) **A-i sta (cuiva) moara 1.** A nu-i mai merge bine. **2.** A nu mai avea profituri, avantaje.

(Exp. vb.) **A ajunge de la moară la râșniță** A ajunge rău, *a decădea, a scăpăta*.

(Exp. vb.) **A nu avea (sau a nu fi) de moară** A nu avea cu ce trăi.

(Exp. vb.) **A isprăvi de moară** A-și epuiza toate proviziile, toate resursele materiale.

(Exp. vb.; reg.) **A face (ceva) moară 1.** A cheltui. **2.** A muri.

(Exp. vb.) **A face dintr-un fus de moară (o) coadă de teslă** A-și irosi averea, cheltuind fără socoteală, pe lucruri mărunte.

(Exp. vb.; reg.) **A pleca ca de la o moară frântă** A pleca de undeva nemulțumit, dezamăgit.

(Exp. vb.) **A strânge ca găina la moară** A risipi.

(Exp. vb.) **A trimite (pe cineva) de la moară la râșniță** A face pe cineva să sărăcească.

(Exp. vb.) **A dejuga la moară rea 1.** A nimeri rău. **2.** A intra într-o afacere proastă.

(Exp. vb.) **A se întoarce ca moara în vânt** A fi nestatornic.

(Exp. vb.; rar) **(A-și face) moară în cap** A-și crea complicații, încurcătură.

(Exp. vb.) **A-i face (cuiva) (o) moară (de cap)** A răsuci părul de pe capul cuiva, provocându-i o durere vie.

(Exp. vb.) **A-i face (cuiva) o moară de vânt** A-și bate joc de cineva.

(Exp. vb.) **A da la moară** A bea zdravăn.

(Exp. vb.; liv.) **A se bate (sau a se lupta) cu morile de vânt 1.** A întreprinde acțiuni inutile, ridicole. **2.** A se lupta cu dușmani imaginari.

(Sint.; dep.) *Moară hodorogită, moară stricăță* (Gura unei) persoane, femeie, care flecărește fără încetare, meliță.

MOARE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **Îmi bag capul în moare de sare numai să...** Sunt dispus să fac orice pentru...

(Exp. vb.; reg.) **A ști (sau a cunoaște) moarea cuiva** A cunoaște firea, obiceiurile cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca (sau a gusta) (din) moarea cuiva** A avea de suportat supărarea, mânia, toanele cuiva.

MOARTE s. f.

(Loc. a.) **Fără (de) moarte 1.** Veșnic. **2.** (D. obiecte) Foarte durabil. **3.** Nemuritor.

(Exp. a.; exp. av.) **De moarte 1.** Mortal. **2.** (Rar) Funerar. **3.** Cumplit.

(Loc. vb.; pop.) **A face moarte (de om) sau a-i face cuiva moarte** A ucide.

(Loc. vb.; îvp.) **A-și face moarte (singur sau el însuși, cu mâna lui) 1.** A se sinucide. **2.** (Fig.) A face eforturi disperate. **3.** (Fig.) A se frământa, *a se chinui*.

(Loc. av.) **Pe viață și (sau ori) pe moarte 1.** Din toate puterile, cu înverșunare, punându-și în joc viața. **2.** Pentru totdeauna.

(Exp. vb.) **A fi (ori a se afla) pe (patul de) moarte sau pe patul morții sau a se lupta cu moartea ori (reg.) a (se) chinui de moarte, a fi la chinul morții, a fi în gura morții, a-i fi (cuiva) moartea pe ascultate** A fi în agonie.

(Loc. vb.) **A trage (a) moarte (sau de moarte sau pe moarte), a trăgâna de moarte, a da în rostul morții** A fi în agonie.

(Exp. av.) **Între viață și moarte 1.** În agonie. **2.** În primejdie de moarte.

(Exp. av.) **(Ca) de frica morții 1.** Înfrigurat. **2.** Cu disperare.

(Exp. a.) **Cu moartea-n suflet** Extrem de mâhnit, de îndurerat, *disperat, deznădăjduit*.

(Exp. vb.) **A se da de ceasul morții 1.** A depune eforturi disperate. **2.** A se frământa mult.

(Exp. vb.; reg.) **A da (sau a intra) moartea în cineva** A-l cuprinde o spaimă îngrozitoare.

(Exp. vb.; îvp.) **A arunca (sau a azvârli, a băga) moartea în țigani** A învinui pe nedrept pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A da mâna cu moartea sau a vedea moartea cu ochii** A trece printr-o mare primejdie.

(Exp. vb.) **A scăpa din gura morții** A scăpa dintr-o mare primejdie.

(Exp. vb.; reg.) **S-a strâmbat moartea la el 1.** A murit. **2.** Era gata să moară.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) uitat de moarte (A fi) foarte bătrân.**

(Exp. vb.) **A nu avea moarte** (D. obiecte) A fi foarte durabil.

(Exp. vb.; dep.) **(Parcă e) moartea cu coasa (în mâini)** Om foarte slab.

(Exp. vb.) **A fi murit și moartea (în cineva)** E prăpădit, lipsit de vlagă.

(Exp. vb.; pop.) **Nu-i moartea chioară?** Moare un om bun, tânăr, util etc.

(Sint.; Bis.) **A doua moarte** Pierdere a vieții veșnice.

(Loc. vb.; înv.) **A da morții** A ucide.

(Sint.; fam.) **Moarte de om** Mare înghesuială, îmbulzeală.

(Exp. vb.) **La moarte!** Să fie condamnat la pedeapsa capitală!

(Exp. a.; înv.) **Vinovat morții** Pasibil de pedeapsa capitală.

(Exp. vb.) **Moartea mea** (sau *ta, lui* etc.) *e...* sau *e moartea mea* (ori *ta, lui* etc.) Lucru care place cuiva în mod deosebit.

MOAȘĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A-și găsi moașa să-l moșească** A-și găsi nașul.

MOAȘTE s. f. pl.

(Exp. vb.; rar) **A avea rude printre moaște** A fi de neam mare.

(Exp. vb.) **A se preface în moaște** **1.** A se mumifica. **2.** (Fig.) A se usca. **3.** (Fig.) A se atrofia.

MOBIL, ~Ă a.

(Sint.; Jur.) **Avere mobilă sau bunuri mobile** Avere, bunuri care pot fi mutate dintr-un loc în altul.

(Sint.; Mil.) **Trupe mobile** Unități militare cu capacitate de deplasare rapidă.

MOBILAT, ~Ă a.

(Exp. vb.; fig.) **A avea cap (bine) mobilat** (D. persoane) A fi citit foarte mult, asimilând multe cunoștințe.

MOCAN s. m.

(Sint.; Ast. pop.) **Calea** (sau *drumul, cărarea*) *mocanului* Calea lactee.

(Exp. vb.; arg.) **A rămâne mocan** A rămâne cu gura căscată.

MOCĂNESC, ~EASCĂ a.

(Sint.) **Cal mocănesc** Cal scund de munte, cu coamă stufoasă și aspră.

(Sint.) **Coamă mocănească** Coamă groasă, cu firul aspru.

(Sint.; reg.) **Buz mocănesc** Bucată de mămăligă umplută cu brânză și prăjită pe jeratic.

(Sint.; reg.) **Mlog mocănesc** sau *ploaie mocănească* Ploaie mărunță interminabilă.

(Sint.) **Trântă mocănească** Luptă corp la corp, la care partenerii se apucă de mâini, apropiindu-și picioarele, dreptul de dreptul sau stângul de stângul.

MOD s. n.

(Exp. vb.; îrg.) **Nu e mod** Nu se poate.

(Exp. vb.; înv.) **A (nu) avea mod să...** A (nu) avea posibilitatea să...

MODĂ s. f.

(Loc. a.) **La** (sau, înv., **de**) **modă** **1.** Care corespunde gustului colectiv într-un anumit moment dat, *actual*. **2.** Care se folosește frecvent la un moment dat. **3.** (D. oameni) Care se comportă, se îmbracă conform gustului, preferințelor unui anumit mediu social la un moment dat. **4.** Foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat.

(Loc. a.) **De modă** (sau **de moda**) **veche** (ori, rar, **de veche modă**) **1.** Care nu mai corespunde cu gustul momentului, *depășit, demodat*. **2.** Care aparține unor realități din trecut, ieșite din uz. **3.** (D. oameni) Cu concepții vechi, depășite, *demodat, desuet*. **4.** Care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, *învechit*.

(Sint.) **Casă de modă** (sau *de mode*) Atelier de lux unde se confecționează la comandă obiecte de îmbrăcăminte.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) o modă de bătaie** A bate zdravăn (pe cineva).

MODEL s. n.

(Exp. vb.) **A lua (ceva sau pe cineva) de (sau drept) model** sau **a lua model de la ceva** (sau **de la cineva**) **1.** A imita ceva sau pe cineva. **2.** A se inspira de la ceva sau de la cineva.

MODRU s. n.

(Loc. av.) **Cu ori(și)ce modru** Cu orice preț.

(Loc. av.) **În tot modrul** În fel și chip.

(Loc. av.) **Cu** (sau **la**) **modru** Potrivit.

(Loc. av.) **De modru-n afară** Foarte.

(Exp. vb.) **A nu fi** (sau **a nu avea, a nu mai avea**) **modru** A nu se mai putea să...

MOFLUZ, ~Ă a.

(Sint.; înv.) **Mofluz mincinos** Falit fraudulos.

(Exp. vb.; înv.) **A rămâne** (sau **a ajunge, a ieși**) **mofluz** A da faliment, (înv.) *a mofluzi*.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) mofluz** A aduce pe cineva în stare de faliment.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) mofluz** A înșela pe cineva în așteptările sale.

MOFT s. n.

(Exp. vb.) **A umbla cu mofturi** A invoca diverse pretexte pentru a se eschiva de la o obligație.

(Loc. av.) **Pe mofturi** Prin artificii menite să inducă în eroare, prin tertipuri.

(Loc. vb.) **A face mofturi** A se răsfăța, *a fi capricios*.

MOI *a. in., s.*

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a da**, **a băga**, **a lăsa**, **a sta la** (sau **a pe**, **de-a**) **moi** sau **a pune de-a moiul** A pune sau a lăsa, a sta într-un lichid, pentru a se înmuia.

(Loc. vb.) **A umbla de-a moiul** A umbla tot timpul beat.

MOLCOM *av.*

(Exp. vb.) **A tăcea molcom** A nu spune nimic.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**, înv. **a înceta**) **molcom 1.** A sta nemișcat, neclintit. **2.** A sta cuminte. **3.** A rămâne pasiv, a nu lucra sau a nu întreprinde nimic.

MOLIE *s. f.*

(Exp. a.; dep.) **Ros** (sau **mâncat**) **de molii 1.** Foarte bătrân, foarte vechi. **2.** (Reg.) Cu obrazul ciupit de vărsat.

MOLITVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; Bis.) **A citi**, **a zice** sau **a face molitvă** A face o rugăciune înainte de spovedanie.

(Exp. vb.) **A ieși la molitvă** (D. lăuze) A se duce la biserică pentru a i se citi rugăciunea rituală, la 40 de zile după naștere.

MOMEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **Cu șoșele**, **cu momelile** (sau **cu momelile**, **cu șoșele ori cu șoptele**, **cu momelile** sau **cu tocmele și momelile**) Cu făgăduieli mincinoase, cu înșelătorii.

MOMENT *s. n.*

(Loc. a.) **De (un) moment** De scurtă durată, *efemer, vremelnic*.

(Exp. av.) **În acest moment** sau **în momentul acesta** Chiar acum.

(Exp. av.) **În momentul acela** sau **în acel moment** Chiar atunci.

(Exp. av.) **Din momentul acela** sau **din acel moment** De atunci.

(Exp. av.) **Pentru (un) moment** Numai pentru un timp foarte scurt, *provizoriu, deocamdată*.

(Loc. av.) **Pe moment** În acea clipă.

(Loc. av.) **La moment** Imediat.

(Loc. av.) **Niciun moment** În niciun caz.

(Loc. av.) **În tot momentul** În permanență.

(Loc. av.) **Din moment în moment** Imediat.

(Loc. cj.) **Din moment ce...** Deoarece...

(Sint.) **Ultimele momente** Ultimele clipe de viață, de dinainte de moarte.

(Exp. av.) **Din primul moment** Chiar de la început.

(Exp. av.) **În ultimul moment 1.** În ultimul interval de timp care precedă o acțiune. **2.** Înainte de a fi prea târziu.

(Loc. av.) **La** (sau, rar, **într-un moment dat**) Într-un anumit timp nedeterminat.

MONEDĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a tăia ori a face**) **monedă** A emite bani de metal.

(Exp. vb.; fig.) **A bate monedă din** (sau, rar, **cu ceva**) **1.** A insista. **2.** (Fig.) A face caz de ceva urmărind beneficii, *a specula*.

(Exp. vb.) **A plăti (cuiva) cu aceeași monedă** A răspunde cuiva printr-o comportare similară.

(Exp. vb.; fam.) **Asta e moneda plătită** O întâmplare neplăcută este considerată o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute.

MONOLIT, ~**Ă** *a.*

(Loc. a.) **De monolit** De nezdruccinat, *solid, trainic*.

(Loc. av.) **În monolit** Dintr-un singur bloc de piatră.

MONOSILAB, ~**Ă** *a.*

(Exp. vb.) **A vorbi** (sau **a răspunde**) **cu monosilabe** A vorbi sau a răspunde cu frânturi de frază sau de cuvinte, izolate.

MORCOV *s. m.*

(Exp. vb.) **A-i intra morcovul** (sau **un morcov mare**) **(în fund)** A fi foarte stresat, speriat de apropierea unui pericol sau a unei confruntări.

MORȘCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i umbla (cuiva) gura ca o morișcă** A vorbi mult și fără rost, a-i umbla gura ca o moară hodorogită.

(Exp. vb.) **A face (cuiva) morișcă (de vânt) în cap** (sau **în păr**, **în chică**) **1.** A-i răsuci cuiva părul din cap, producându-i o durere vie. **2.** A trage pe cineva de păr.

(Exp. vb.) **A făcut morișcă** A murit.

(Exp. vb.) **A face o morișcă** (D. un car plin) A se răsturna.

(Exp. vb.) **A ajunge de la moară la morișcă** A ajunge rău, *a sărăci*, *a scăpăta*.

MORMĂNT *s. n.*

(Exp. av.) **Nici în mormânt** Niciodată.

(Loc. vb.) **A băga** (sau **a vârî**, **a pune**, **a trimite** etc. **pe cineva**) **în mormânt 1.** A omorî. **2.** (P. ex.) A necăji, a chinui foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și săpa singur mormântul** A-și cauza singur nenorociri care îi pot aduce moartea.

(Exp. vb.) **A intra în mormânt** A muri.

(Exp. vb.) **A duce (pe cineva) la mormânt** A cauza moartea cuiva.

(Exp. vb.) **A-și găsi (undevea) mormântul** A muri (într-un anumit loc).

(Exp. vb.; reg.) **(A fi) un mormânt de om** (sau **ca un mormânt năruit**) A fi lipsit de valoare, netrebnic, inutil.

(Exp. vb.) **A fi pe marginea mormântului** A fi foarte bătrân, aproape de moarte.

(Sint.) *Liniste* (sau *tăcere*) *de mormânt* Tăcere mormântală.

MORT, MOARTĂ *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **A cădea sau a rămâne mort pe loc** sau, reg., **din picioare** A muri subit.

(Exp. a.) **Mai mult mort decât viu** sau **pe jumătate mort** **1.** Foarte speriat. **2.** Foarte bolnav.

(Exp. vb.) **A fi mort după...** (sau **fără...**) **1.** A ține foarte mult la... **2.** A dori foarte mult să obțină, să aibă... **3.** A fi foarte îndrăgostit de...

(Exp. vb.) **A umbla sau a se ține mort după...** **1.** A depune toate eforturile pentru a obține ceva. **2.** A-și manifesta dragostea față de o persoană, străduindu-se să fie mereu aproape de ea.

(Exp. vb.) **A umbla după** (sau **a căuta**) **potcoave de cai morți** sau **a umbla după** (ori **a căuta**) **cai morți, să le iei potcoavele** A umbla după lucruri fără valoare, după himere.

(Exp. vb.) **A se face mort** (sau **a face pe mortul**) **în păpușoi** A se face că este neștiutor sau neimplitat în legătură cu ceva.

(Exp. vb.) **A o lăsa moartă în păpușoi** (sau, rar, **în cânepă**) A lăsa o chestiune încurcată, a renunța la ceva.

(Exp. vb.) **A rămâne** sau **a șede moartă** A rămâne pe loc, a nu progresa.

(Loc. av.) **Mort, copt** **1.** Cu orice preț, neapărat. **2.** Vrând-nevrând. **3.** Cu chiu, cu vai.

(Loc. av.) **Nici mort** sau (rar) **nici tăiat** Cu niciun chip.

(Loc. a.) **Mort de viu** sau **mort pe picioare** **1.** (D. persoane) Foarte slăbit. **2.** (Reg.) (D. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Putred, rărit.

(Loc. a.) **Beat mort** sau **mort de beat** Foarte beat.

(Exp. vb.) **A dormi** (sau **a adormi**) **mort** A dormi profund.

(Sint.) *Limbă moartă* Limbă care a încetat de a fi vorbită ca limbă maternă.

(Sint.) *Inventar mort* Totalitate a uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport care aparțin unei întreprinderi.

(Sint.) *Linie moartă* Linie de cale ferată care se înfundă, servind numai pentru gararea trenurilor.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se afla, a trece**) **pe linie moartă** **1.** A fi înlăturat, ca necorespunzător, dintr-un post de răspundere. **2.** A fi considerat inutil sau inutilizabil.

(Sint.) *Unghi mort* Loc pe traiectoria unei arme de foc pe care nu îl poate ajunge proiectilul.

(Sint.) *Punct mort* Poziție a unui mecanism bielă-manivelă, când biela și manivela au axele în prelungire sau suprapuse.

(Exp. vb.) **A ajunge la un** sau **într-un punct mort** A fi în imposibilitatea de a găsi o soluție.

(Sint.) *Țimp mort* **1.** Lipsă de activitate a forțelor de muncă sau a mașinilor în timpul când ar trebui să lucreze. **2.** Întrerupere neprevăzută a muncii.

(Sint.; reg.) *Fier mort* Fier de calitate inferioară.

(Sint.) *Apă moartă* **1.** (Sprs.; reg.) Apă care este adusă din timpul când mortul era neîngropat. **2.** (Mit.; pop.) Apă miraculoasă care are puterea de a îmbina părțile corpului unui om tăiat în bucăți.

(Exp. vb.) **A scula** (sau **a trezi, a deștepta**) **și morții** (sau **din morți**) A face zgomote foarte stridente.

(Exp. vb.) **A mirosi a mort** **1.** A fi pe moarte. **2.** (Arg.; d. o afacere) A fi pe punctul de a eșua.

(Exp. vb.; reg.) **A da cu mort peste viu** A se lua la întrecere cel mai slab cu cel mai tare.

(Loc. av.) **Ca la mort** În număr mare.

(Exp. vb.) **A umbla** (sau **a merge**) **ca după mort** A merge foarte încet.

(Sint.) *Ziua morților* Zi anumită în calendarul creștin, a cărei dată variază după regiuni și confesii, când se fac rugăciuni speciale pentru cei decedați.

(Sint.; arg.) *Locul mortului* Loc din mașină situat în față, lângă șofer.

MOȘ *s. m.*

(Exp. vb.) **Din** (sau **de la**) **moși** (**de la strămoși**) **1.** Păstrat din generație în generație. **2.** (P. ex.) Din vremuri străvechi.

(Exp. vb.) **De când cu moș Adam** sau (reg.) **de la** (sau **din**) **moși putrezi** De foarte multă vreme.

(Sint.) *Moș Ajun* **1.** Zi din ajunul Crăciunului. **2.** Colind care se spune în ajunul Crăciunului.

(Sint.; Mit.; pop.) *Moș Nicolae, Moș Crăciun* Personaje care aduc daruri copiilor de Sfântul Nicolae, respectiv de Crăciun.

(Sint.; gmț.) *Moș Martin* sau *Moș Ursilă* Urs.

(Sint.; Mit.; pop.) *Moșul codrului* **1.** Personaj închipuit având însușirile mamei-pădurii. **2.** Spirit rău.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) moș Ene pe la gene** A i se face somn, a începe să moțăie.

(Exp. vb.) **A spune** (sau **a înșira**, **a îndruga**) **moși pe groși** sau **moși păroși** A îndruga nimicuri, a spune minciuni, a povesti lucruri fanteziste.

(Loc. av.) **La moșii ai verzi** Niciodată.

(Loc. av.) **De când cu moșii verzi** (sau **roșii**) Demult.

(Exp. vb.) **S-a strâns lumea ca la moși** S-a adunat multă lume pentru a vedea un lucru neobișnuit.

MOȘIE *s. f.*

(Loc. a.; înv.) **De moșie** Ereditar.

(Loc. a.; reg.) **Cu moșie** Certăreț.

(Loc. a.; reg.; d. cai) **Cu moșia în baltă** Nărăvaș.

(Loc. a.) **De moșie** sau **de moșia lui** (ori **sa** etc.)

1. (D. oameni) Originar din... **2.** (D. limbă) Care aparține patriei vorbitorului, *matern*.

MOTIV *s. n.*

(Loc. av.) **Fără motiv** Nejustificat.

(Loc. cj.) **Pentru motivul că...** Deoarece...

(Loc. cj.) **Pe motiv că...** Pretextând că...

(Exp. vb.) **A da cuiva motiv (să...)** A oferi cuiva un pretext pentru ceva.

MOTOTOL, ~**OALĂ** *s. n., a.*

(Loc. vb.) **A se face mototol 1.** (D. oameni) A se ghemui. **2.** (D. mulțimi) A se îngrămădi.

(Exp. vb.) **A face mototol** A doborî pe cineva la pământ, a lăsa nemișcat, inert.

(Loc. vb.; reg.) **A se da de-a mototolul** A se rostogoli.

MOȚ *s. n.*

(Exp. av.; Exp. a.; ir.) **(Mai) cu moț 1.** Mai deosebit, mai iscusit, mai grozav decât altcineva. **2.** Mai îngrijit.

3. Mai nostim.

(Exp. vb.) **Moț și el! 1.** A apărut pe neașteptate.

2. S-a băgat brusc în discuție.

(Exp. vb.; gmț.) **A lua** (sau **a apuca**) **de moț** A trage de păr.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) cu moț** A defăima.

MREAJĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A arunca mreaja 1.** A încerca să păcălească pe cineva. **2.** A încerca să prindă pe cineva cu o minciună. **3.** A încerca să facă pe cineva să se îndrăgostească.

(Exp. vb.) **A (se) prinde în mreje 1.** A păcăli sau a se lăsa păcălit. **2.** A (se) da de gol. **3.** A se îndrăgosti.

MUC *s. n. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și lăsa lucrul și a-și lua** (sau **a-i lua cuiva**) **mucul** A-și lăsa treburile importante pentru a se ocupa de lucruri lipsite de însemnătate, ale sale sau ale altuia.

(Loc. a.; reg.) **Frumos de muc** Foarte frumos.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **Îi curg mucii de gras (ce e)** E foarte slab.

(Exp. vb.; fam.) **A-i pica (cuiva) mucul** (sau **mucii după cineva**) A-i plăcea cuiva mult cineva, a fi îndrăgostit de cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A fi (încă) cu mucii la nas** A fi tânăr, lipsit de experiență, naiv.

(Exp. vb.; reg.) **A prăji cu muc** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; fam.) **Să nu dai (nici) mucii pe el** Este un om lipsit de valoare, de sinceritate, de caracter.

(Exp. vb.) **A lua mucul lumânării** A se alege numai cu ceva lipsit de valoare, a rămâne păcălit, pentru că n-a știut să profite de împrejurări.

(Exp. vb.) **A-i ajunge** (sau **a-i veni**) **cuiva mucul la deget 1.** A se afla într-o situație dificilă, a fi în primejdie. **2.** A ajunge la capătul răbdării.

(Exp. vb.; rar) **A scrie pe mucul lumânării 1.** A uita repede o binefacere. **2.** A nu mai avea trecere la cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A ajunge la mucuri de țigări** A sărăci cu totul.

MUCEGAI *s. n.*

(Loc. vb.; rar) **A prinde mucagai** sau **a-i prinde inima nucegai** (D. oameni) A se ramoli.

MUCHIE *s. f.*

(Exp. a.) **În (trei sau patru, cinci etc.) muchii** Alcătuit din trei (sau patru, cinci etc.) fețe plane care se intersectează.

(Loc. av.) **Pe muchie** La limită.

(Loc. av.; rar) **De pe muchie** Dintr-o parte, *pieziș*.

(Loc. a.; rar) **Cioplit în patru muchii** Dichisit.

(Loc. a.) **Bătuți pe muche 1.** (D. bani de metal) Cu marginea zimțată. **2.** (D. o sumă de bani) Din care nu lipsește nimic, *exact*.

(Exp. vb.) **A coase pe muchie** A împreuna două bucăți de stofă, așezând una peste alta marginile lor și cosându-le cu împunsături dese.

(Loc. vb.; reg.) **A da peste muchie** A tivi.

(Exp. vb.; rar) **A nu fi trecut nici pe foaie, nici pe muchie** A nu fi băgat în seamă.

(Loc. a.) **(Ca sau cât) (de) o muchie (de cuțit sau de topor) 1.** Foarte îngust. **2.** Foarte mic.

(Exp. vb.) **Pe muchie de cuțit 1.** Într-o situație primejdioasă, riscantă. **2.** La limita până la care se poate admite ceva.

(Exp. av.) **Cât ai pune pe o muchie de cuțit** Foarte puțin.

(Loc. vb.; reg.) **A tăcea muchie** A nu scoate niciun cuvânt.

(Sint.; reg.) **Muchie de pământ** (sau **de deal**) Ridi-cătură mică de pământ, *colnic, dâmb, movilă*.

MUIA *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A muia coada** A-și mai reduce din pretenții.

(Exp. vb.; fam.) **A i se muia (cuiva) balamalele** A-i slăbi cuiva puterile.

(Exp. vb.; fig.; pfm.) **A muia (cuiva) oasele sau ciolanele** A bate zdravăn pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A i se muia (cuiva) gura** A nu mai avea curajul să vorbească.

MUJDEI *s. n.*

(Exp. vb.) **A avea mujdei la inimă** A fi plin de mânie, furios.

MULT, ~Ă *a., av.*

(Loc. a.) **Multe și mărunte 1.** De tot felul, diverse, felurite. **2.** Fleacuri.

(Exp. vb.) **A nu mai avea zile multe** A fi aproape de moarte.

(Loc. a.; pop.) **De zile multe** Bătrân.

(Loc. av.) **De (mai) multe ori sau în (mai) multe rânduri** În mod repetat, *adesea*.

(Loc. av.; înv.) **Cu multul** În cantitate mare.

(Loc. s.) **Multe toate sau multe (și) de toate, (rar) de multe de toate, (îvp.) multe cele 1.** Lucruri de tot felul. **2.** Probleme diverse, variate.

(Exp. vb.) **Nu știe multe** Nu șovăie, trece repede la fapte, fără a cântări urmările.

(Loc. av.; pop.) **Mutul mult, ori multul cu pământul sau mult cu multul** Oricât de mult, *foarte mult*.

(Loc. av.; reg.) **Mai mulți cu multul** Cu mult mai mulți.

(Exp. vb.; reg.) **A spune multe pe cineva** A certa.

(Loc. av.) **Și mai multe nu 1.** Nimic altceva decât... **2.** În orice caz, *cu orice chip, neapărat*.

(Loc. av.) **De mult 1.** Dintr-o vreme îndepărtată, din vechime. **2.** Într-o epocă trecută, *altădată*. **3.** De vreme relativ îndelungată, *demult*. **4.** (Reg.) De timpuriu, devreme.

(Loc. cj.) **De mult ce...** **1.** Din cauza cantității mari. **2.** Din cauza duratei îndelungate. **3.** Din cauza intensității extreme.

(Exp. vb.) **E mult de când...** (sau **de-atunci**) A trecut vreme îndelungată de atunci.

(Exp. vb.) **E mult până să...** **1.** Trebuie să treacă o vreme îndelungată până să... **2.** Trebuie să depui eforturi ca să...

(Exp. vb.) **Nu mai e mult până departe** Un lucru care pare foarte îndepărtat, greu realizabil, urmează a se produce, a se realiza curând.

(Exp. av.) **Nu mult după** După scurt timp, *curând*.

(Exp. vb.) **A nu mai avea mult** A fi aproape de moarte.

(Exp. vb.) **Mai mult decât probabil** sau (fam.) **mai mult ca sigur** Foarte probabil.

(Loc. av.) **Cu atât (sau cu atâta) mai mult** Într-o măsură și mai mare, determinată de împrejurarea respectivă.

(Loc. av.) **Cât de mult 1.** În foarte mare măsură, nespus. **2.** În oricât de mare măsură, *oricât*.

(Exp. vb.) **Cel mult** În cel mai bun caz, *abia, doar, numai*.

(Loc. av.) **Atât, (și) nimic mai mult 1.** Numai atât. **2.** Nimic în plus.

(Exp. vb.; fam.) **Asta-i prea mult** Asta întrece măsura, e peste ceea ce se poate admite.

(Loc. av.; fam.) **Mult și bine** Pentru o perioadă foarte lungă sau pentru totdeauna.

(Loc. av.; rar) **Din mult în mai mult** Într-o măsură tot mai accentuată, mai mare, mai intensă.

(Exp. av.; înv.) **Nu mai mult să...** De aici înainte să nu mai...

(Exp. vb.) **A nu mai fi mult să...** **1.** A lipsi puțin ca să... **2.** A fi pe punctul de a..., gata să.

(Exp. vb.; înv.) **A nu-i sta cuiva în mult** A nu reprezenta nimic pentru cineva.

(Loc. av.) **Mult-puțin** sau **mai mult sau mai puțin** În oarecare măsură, *cam, intrucâtva*.

(Loc. av.) **Nici mai mult, nici mai puțin 1.** E ceva cu totul neașteptat, nepotrivit. **2.** E o pretenție exagerată.

MULȚAM *vb., i.*

(Exp. vb.; reg.) **Mulțam lui Dumnezeu!** Mulțumesc lui Dumnezeu! *Slavă Domnului!*

(Exp. vb.; reg.) **A da mulțam lui Dumnezeu** A mulțumi lui Dumnezeu.

MULȚIME *s. f.*

(Loc. av.; rar) **Cu mulțimea** În număr mare.

(Sint.; Mat.) **Mulțime vidă** Mulțime care nu conține niciun element.

MULȚUM/RE *s. f.*

(Loc. av.; loc. a.; înv.) **De mulțămire** Satisfăcător. (Exp. vb.; înv.) **A avea de mulțămire 1.** A fi mulțumit să... **2.** A considera drept bucurie să...

MULȚUM/T, ~Ă *a.*

(Loc. a.) **De mulțumită** Care exprimă o mulțămire. (Loc. av.) **Cu mulțumită** Cu cuvinte de mulțămire, *mulțumind*.

(Loc. vb.; reg.) **A-și da mulțumita** A renunța la... (Loc. av.; rar) **Cu mulțumita lui** Rămânând mulțumit.

(Loc. vb.; pgn.) **1. A fi de mulțumită** A satisface.
2. (Rar) A bucura. **3.** (Rar) A mulțumi.

MUNCĂ *s. f.*

(Sint. îvp.; spec.) *Muncă veșnică, de vecie, munca vecilor* etc. Chinuri ale iadului.

(Sint.; înv.) *Muncă de cap* Pedepsă cu moartea.

(Exp. vb.; reg.) **A fi muncă de muncă** A fi greu să...

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi muncă (de cineva)** A se jena.

(Sint.; Jur.) *Muncă silnică* Pedepsă privativă de libertate, cu obligația de a munci, prevăzută pentru infracțiuni grave.

(Sint.) *Protecția muncii* Ansamblu de măsuri luate în scopul de a asigura celor ce muncesc cele mai bune condiții de activitate.

(Loc. a.) **De muncă** Arabil.

(Loc. vb.) **A cuprinde munca** A-și îndeplini cu succes sarcinile.

(Loc. vb.) **A scoate din muncă** A îndepărta pe cineva dintr-un anume post.

MUNCI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A-l munci (pe cineva) dracul** A avea convulsii epileptice.

(Loc. vb.) **A se munci cu gândul** A se gândi intens și cu neliniște la ceva, *a se frământa*.

(Loc. av.) **Pe nemuncite** Fără muncă.

MUNTE *s. m.*

(Exp. av.) **Prin munți și văi** Pretutindeni.

(Exp. vb.; rar) **A se face munte și punte** A depune toate eforturile pentru a reuși, *a se face luntre și punte*.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi precum calul la munte** A trăi în libertate, fără să depindă de nimeni.

(Sint.) *Munte de gheață* Aisberg.

MURĂ *vb.*

(Exp. vb.; gmț.) **E murat în varză acră** A mâncat o bătaie zdravănă.

MURĂ *s. f.*

(Loc. s.) **Mură în gură** Lucru de-a gata, obținut fără osteneală.

(Exp. vb.; reg.) **A lua cuiva mura din gură** A-i lua cuiva un lucru de a cărui stăpânire se credea sigur.

MURG, ~Ă *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **Paște, murgule, iarbă verde** Aștepti zadarnic, nu e speranță în ce privește realizarea unui lucru.

(Exp. vb.) **A intrat murga în sat** S-a înserat.

(Loc. s.; Mit. pop.; reg.) **Murgu de cu seară** Ființă fantastică despre care se crede că umblă prin păduri după apusul soarelui, (reg.) *mânzu dă cu sară*.

(Exp. vb.) **A înțărcat murga** A dispărut posibilitatea unor avantaje nemeritate, *a înțărcat bălaia*.

MURI *vb.*

(Exp. vb.) **A muri de foame** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **A muri și a învia** A trăi cu intensitate maximă o senzație sau un sentiment.

(Exp. vb.) **A muri să...** A fi foarte dornic de a...

(Exp. vb.) **A muri după...** A ține foarte mult la...

(Exp. vb.) **Până mor 1.** Multă vreme. **2.** Întreaga viață.

(Exp. vb.) **Să mor!** E sigur așa cum am afirmat.

(Exp. vb.; gmț.) **Nu i-ar muri mulți înainte!** E o persoană pe care o urăști, căreia îi dorești moartea.

(Exp. vb.; pop.) **A muri mortăciune** (D. animale crescute de om pentru a-i servi ca hrană) A muri netăiat, neînjunghiat, ceea ce înseamnă că nu mai poate fi mâncat.

(Exp. vb.) **Nici (nu) trăiește, nici nu moare** Zace bolnav de vreme îndelungată.

(Exp. vb.; reg.) **Trăind și nemurind** Dacă vom trăi.

(Exp. vb.) **A muri cu zile** A muri înainte de vreme, în împrejurări neprevăzute.

(Exp. vb.) **A muri fără lumânare** A muri pe neașteptate, fără a putea fi îndeplinită datina aprinderii unei lumânări.

MURITOR, ~OARE *s. m. f.*

(Sint.) *Muritor de foame* Om foarte sărac.

MUSCAL *s. m.*

(Exp. vb.) **De când muscalii cu coadă** De demult.

MUSCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A se aduna** sau **a se strânge** ori **a veni ca muștele la miere** A se aduna în număr mare, acolo unde se pot obține anumite avantaje.

(Exp. vb.) **A se lua după muște** A ține cont de sfaturile unor povățuitori răi.

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) musca la nas** A se supăra.

(Loc. vb.) **A-i lua (cuiva) musca de la nas** A domoli avântul sau pornirile cuiva.

(Exp. vb.) **A spune** sau **a scrie muște pe perete** A spune lucruri fantastice, de necrezut.

(Loc. av.) **De când se scria musca pe perete 1.** De demult. **2.** Niciodată.

(Exp. vb.) **A cădea** sau **a se băga ca musca-n lapte 1.** A interveni în discuție într-un mod nepotrivit. **2.** A veni undeva nepoftit.

(Exp. vb.) **A se vârî ca musca în băligar** A se vârî pretutindeni, cu insistență, nepoftit.

(Exp. vb.) **A fi sau a se simți ori a se ști cu musca pe căciulă** A se simți vinovat.

(Exp. vb.) **A se bate de muscă** A sta degeaba.

(Exp. vb.) **A se bate ca de muscă** A nu-și găsi locul.

(Exp. vb.) **A avea gustul muștelor** A avea obiceiuri rele.

(Loc. vb.) **A face musca cât cămila** A exagera.

(Loc. s., loc. a.) **Rea (sau, rar, rău) de muscă** (Persoană) imorală, care are mereu relații sexuale nepermise.

(Exp. vb.) **A-i pieri (cuiva) musca** A se potoli.

(Exp. vb.) **A muri ca muștele** A muri în număr foarte mare.

(Exp. vb.) **Să se audă musca!** Tăcere! Liniște!

(Exp. vb.; pop.) **Nu știe să facă o muscă sau nu știe să facă două muște-ncărligate** (D. fete și femei) Nu știe să coasă răuri pe cămăși.

(Exp. vb.) **A se speria de toate muștele** A se speria de orice fleac, de toate nimicurile.

MUSTAȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-i râde (sau a-i zâmbi) cuiva mustața** A se bucura.

(Exp. vb.) **A râde (sau a zâmbi, a rânji) pe sub mustață (sau mustăți)** A râde pe ascuns.

(Exp. vb.) **A trage (sau a duce) la mustață** A bea băuturi alcoolice în cantitate mare.

(Exp. vb.; reg.) **A trage pe sub mustață** A mânca repede.

(Exp. vb.; reg.) **A-i rade (cuiva) mustața sau o mustață 1.** A-și bate joc de cineva. 2. A pierde un pariu.

(Exp. vb.) **A-și răsuți (sau a-și suci) mustața ori a face cu mustața** A cocheta cu o femeie.

MUSTRA vb.

(Loc. vb.) **A-l mustra (pe cineva) cugetul (sau conștiința, inima)** A se simți vinovat de ceva, a avea remușcări, a se căi.

(Exp. vb.; îrg.) **Mă mustră nevasta cu...** Mă ceartă nevasta și mă bănuiește că o înșel cu...

MUSTRARE s. f.

(Loc. a.; inv.) **De mustrare** Dojenitor.

(Loc. av.) **Cu mustrare** Cu reproș.

(Loc. vb.; inv.) **A da în mustrare** A mustra.

(Loc. s.) **Mustrare de cuget** Părere de rău, remușcare, căință.

MUȘAMA s. f.

(Exp. vb.) **A face un lucru (sau lucrurile) mușama** A ascunde, a acoperi o faptă necinstită, urâtă, reprobabilă.

(Loc. vb.) **A rămâne lucru mușama** A rămâne lucru curat.

MUȘCA vb.

(Exp. vb.) **A-și mușca mâinile (sau degetele, pumnii etc.) 1.** A se căi amarnic de ceea ce a făcut. 2. A se înfuria.

(Exp. vb.) **A-și mușca buzele (sau limba)** A-și stăpâni un sentiment puternic, strângând buzele sau limba între dinți.

(Exp. vb.) **(Să) nu te muște șarpele de inimă** Nu cumva să...

(Exp. vb.) **A mușca pământul (sau țărâna) 1.** A cădea la pământ rănit sau mort. 2. (P. ex.) A muri.

(Exp. vb.; gmț.) **L-a mușcat albina de limbă 1.** Este tăcut și prostănac. 2. Este beat.

(Exp. vb.) **A-l mușca pe cineva inima să...** A fi cât p-aci să se lase ispitit.

MUȘCĂTURĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **E bună cu mușcătura** E o femeie miloasă.

MUȘIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A dormi să facă mușiți la gură** A dormi adânc și timp îndelungat.

MUȘTAR s. n.

(Exp. vb.; fam.) **A(-i) veni cuiva muștarul la nas sau a-i ieși muștarul pe nas, a-i sări muștarul 1.** A se supăra, a se înfuria foarte tare. 2. (Fam.; arg.) A-i curge sânge din nas.

MUT, MUTĂ s. m. f., a.

(Exp. vb.) **A venit mutul la ușă** Un obiect este pus în fața ușii, pentru a arăta că nu e nimeni acasă.

(Exp. vb.) **A se juca cu mutul** (D. jocurile de cărți) A juca în absența celui de-al patrulea jucător, împărțind cărțile ca și când acesta ar fi de față.

(Exp. vb.) **S-o spui (sau să i-o spui) lui mutul (de la Manutanță)** S-o spui cui vrea să te creadă, căci eu nu te cred.

(Exp. vb.; reg.) **A bate (pe cineva) a mutul (sau a muta)** A bate pe cineva pe înfundate, mutește.

(Sint.) *Cor mut* Ansamblu vocal care execută o melodie fără cuvinte.

(Sint.) *Film mut* Film cinematografic care înregistrează numai imagini, nu și vorbirea personajelor, sunetele, zgomotele.

(Sint.) *Scenă mută sau joc de scenă mut* Scenă sau joc de scenă în teatru, în care personajele nu vorbesc, ci exprimă ideile și sentimente prin gesturi.

(Sint.) *Literă mută* Literă care nu se pronunță.

(Exp. vb.) **Intră mutul în el** Devine aprig, energic.

MUTA vb.

(Exp. vb.; fam.) **A-i muta (cuiva) fălcile** (sau **căpriorii**) A bate pe cineva tare, lovindu-l peste obraz.

(Exp. vb.) **A(-și) muta gândul** 1. A renunța la o idee, la un proiect etc. 2. A se răzgândi.

(Exp. vb.) **A muta vorba** (sau **cuvântul**) A da o interpretare greșită celor spuse de cineva, *a răstălmăci*.

MUTRĂ s. f.

(Exp. vb.) **Nu e de mutra lui** E mai presus de ce i s-ar cuveni.

(Exp. vb.) **E după mutra lui** E după rangul, după condiția socială a cuiva.

(Exp. vb.; rar) **Mai ai mutra să vorbești** Mai ai îndrăzneala să spui.

(Exp. vb.) **A face mutre** A nu fi de acord, *a face mofturi*.

(Loc. vb.; rar) **A tăia mutre** A se strâmba.

MUȚI vb.

(Loc. av.; reg.) **Pe muțite** Pe tăcute.

MUZEU s. n.

(Loc. a.) **De muzeu** 1. Care merită să fie expus într-un muzeu, *prețios, rar*. 2. (Ir.) Învechit, demodat.

MUZICĂ s. f.

(Loc. vb.; fam.) **A face muzică** 1. A plânge. 2. A face gălăgie, scandal.

(Loc. vb.; arg.) **A-și ține muzica** A tăcea.

(Sint.) *Muzica sferelor* Sunete bizare emise de vânturile solare și de pulsațiile corpurilor planetelor.

MUZICUȚĂ s. f.

(Sint.) *Muzicuță mecanică* Flașnetă.

(Exp. vb.; reg.) **A avea muzicuță** A vorbi excesiv.

N

NADĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-(și) face nadă** A-și face un obicei, o deprindere, un nărav.

NAFTALINĂ *s. f. sg.*

(Exp. vb.; fam.) **Parc-ar fi scos de la naftalină** **1.** Este ceva învechit. **2.** A revenit în atenție după o lungă uitare.

(Exp. a.; fam.) **Scos de la naftalină** **1.** Vechi. **2.** Demodat.

(Exp. vb.; fam.) **A pune (ceva) la naftalină** **1.** A nu se mai interesa de ceva. **2.** A da uitării.

NAIBA *s. f. art.*

(Loc. a.; loc. av.) **Al naibii (de...)** Peste măsură de..., *foarte, grozav, teribil.*

(Exp. vb.) **A da de (sau a vedea pe) naiba** A o păți.

(Exp. vb.) **A da (sau a lăsa) la naiba (sau naibii)** **1.** A renunța la... **2.** A nu mai ține seama de... **3.** A nu se mai interesa de ceva sau de cineva, *a abandonat, a părăsi.*

(Exp. vb.) **A nu avea nici pe naiba** **1.** A fi perfect sănătos. **2.** A se simți bine. **3.** A nu se resimți în urma unui efort.

NAMIAZĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Ziua nămiaza mare** În toiul zilei.

(Loc. av.; rar) **Ziua la nămiez** În plină zi.

NAP *s. m.*

(Exp. av.) **(Gol) ca un nap (sau ca napul, gol nap)** **1.** Complet dezbrăcat. **2.** (P. ex.) Sărac.

(Exp. a.; reg.) **Prost ca napul** Foarte prost, *imbecil, tembel.*

NARĂ *s. f.*

(Exp.) **A se umfla în nări sau a-și umfla nările** **1.** A-și lua un aer semeț, o ținută mândră, a se îngâmfă. **2.** A se enerva.

(Exp. av.) **Cu nările (sau, rar, nara) în vânt** **1.** Cu capul sus. **2.** Cu o ținută semeată și avântată. **3.** (P. ex.) Sigur de sine, *mândru, sfidător, țanțoș.*

(Exp. vb.; reg.) **A băga pe sub nară (sau nări)** A mânca.

NART *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A da vite cu nart** A lăsa oile în grija unei stâni străine, care își oprește produsele lor, dând proprietarului oilor o cotă fixată anterior. (Loc. vb.; îrg.) **A pune (sau a da, a face) nart sau a tăia nartul** A fixa un preț de vânzare, peste care nu se poate trece.

(Loc. vb.) **A fi cu nart** **1.** A nu lăsa din prețul unei mărfi. **2.** (D. oameni) A avea obligația de a termina un lucru până la o anumită dată sau până la un anumit punct. **3.** (D. lucrări) A trebui să fie terminat la o dată fixă.

(Loc. av.) **Cu nart** Cu măsură.

(Loc. vb.) **A-i pune (cuiva) nart** **1.** A fixa un termen (cuiva). **2.** A impune (cuiva) o obligație.

(Loc. vb.) **A face nart (la ceva)** **1.** A începe un lucru. **2.** A lua inițiativa.

NAS *s. n.*

(Exp. av.) **Sub (sau, rar, în) nasul (cuiva) sau sub nas** **1.** În imediata apropiere. **2.** În fața cuiva.

(Loc. av.) **Pe nas** Cu timbru nazal.

(Loc. vb.) **A avea nas sau a-și ridica nasul** A îndrăzni.

(Exp. vb.) **A strâmba (sau a cârni) din nas sau (rar) a-și cârni nasul** A-și manifesta nemulțumirea, dezaprobarea, disprețul.

(Exp. vb.) **A da (sau a băga) pe sub nas** A mânca (cu lăcomie).

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) și pe gură, și pe nas** A da cuiva mai mult decât îi trebuie, *a îmbuiba.*

(Exp. vb.) **A râde pe sub nas** A râde pe ascuns, discret.

(Exp. vb.; gmț.) **A nu vedea de nas 1.** A nu vedea un lucru aflat chiar în apropierea sa. **2.** A fi neatent.

(Exp. vb.) **A nu vedea mai departe de(cât) lungul nasului 1.** A fi prost sau limitat din punct de vedere intelectual. **2.** A nu fi prevăzător.

(Exp. vb.) **A (nu)-și cunoaște (sau ști) lungul nasului 1.** A avea pretenții exagerate. **2.** A (nu) fi modest. **3.** A (nu)-și da seama care îi este poziția față de alții. **4.** (P. ex.) A (nu) se comporta cuviincios. **5.** A (nu)-și da seama de câte este în stare să facă cu forțele proprii.

(Exp. vb.; fam.) **A-și arăta sau a(-și) scoate nasul (la iveală)** (D. oameni) A se arăta undeva unde nu a mai fost văzut de mult timp, a apărea.

(Exp. vb.) **A da cu nasul (pe undeva sau prin ceva) 1.** A trece în grabă pe undeva. **2.** A trece întâmplător pe undeva.

(Exp. vb.) **A da cu nasul de ceva** A întâmpina o dificultate.

(Exp. vb.) **A da nasul (cu ceva) 1.** A lua cunoștință de ceva. **2.** A se familiariza cu ceva.

(Exp. vb.) **A da nasul cu cineva** A se întâlni cu cineva pe neașteptate și fără voie.

(Exp. vb.) **A avea lumânări la nas 1.** A fi încă un copil. **2.** A se comporta copilărește.

(Exp. vb.) **A-și beli (sau jupui, rupe) nasul 1.** A fi în primejdie. **2.** A se păcăli. **3.** A o păți.

(Exp. vb.; fam.) **A-și băga (sau a-și vârî) nasul (undeva) sau în (ori la) ceva sau unde nu-i fierbe oala** A se amesteca într-o problemă, afacere etc. care nu-l privește.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) peste nas sau a scoate (cuiva ceva) pe (ori prin, pe sub) nas, a(-i) trece (cuiva ceva) pe sub nas, a-i trage una (ori un ibrișin) pe la nas 1.** A face pe cineva să simtă că nu s-a purtat cum se cuvine. **2.** A-i face cuiva aluzii răutăcioase. **3.** A-i reproșa cuiva ceva (cu răutate).

(Exp. vb.) **A (nu)(-i) da nas (cuiva)** A (nu) permite cuiva să fie prea familiar, prea îndrăzneț sau obraznic.

(Exp. vb.) **A-și lua nasul la purtare sau a(-și) lua nas, a-și lungi nasul 1.** A deveni prea îndrăzneț. **2.** (P. ex.) A se obrăznic.

(Exp. vb.) **A umbla (sau a fi, a se ține, a merge) cu nasul pe sus (sau în vânt) sau a-și ține nasul (pe sau în) sus 1.** A fi îngâmfat. **2.** A fi obraznic. **3.** A fi sfidător.

(Exp. vb.) **A pune (sau a lăsa) nasul în jos (sau în pământ) 1.** A se rușina. **2.** A se simți vinovat.

(Loc. av.) **Cu nasul (lăsat) în jos 1.** Rușinat. **2.** Umilit.

(Exp. vb.) **A(-și) pleca nasul** A se umili.

(Exp. vb.) **A (nu) avea nas 1.** A (nu) îndrăzni. **2.** A (nu) avea autoritate, trecere, credit.

(Exp. vb.; reg.) **A avea (sau a fi cu) nas de câine** A fi fără rușine.

(Exp. vb.) **A tăia (sau a frânge, a rupe, a scurta, reg. a tâmpi) (cuiva) nasul 1.** A pune pe cineva la locul lui. **2.** (P. ex.) A umili pe cineva. **3.** A pedepsi pe cineva.

(Exp. vb.) **Să-mi tai nasul dacă... 1.** E adevărat ce spun! **2.** Garantiez că se va întâmpla așa.

(Exp. vb.) **A-i crește (cuiva) nasul cel tăiat** A se obrăznicii din nou (după ce a fost mustrat, pedepsit).

(Exp. vb.; fam.) **A-i cădea (sau a-i pica, rar a i se muia cuiva) nasul 1.** A-și pierde mândria. **2.** A-și pierde îndrăzneala. **3.** A rămâne rușinat. **4.** A rămâne umilit.

(Exp. vb.; fam.) **Nu-ți pică sau nu-ți cade nasul ori nu-ți ia din nas 1.** Nu ți se întâmplă nimic. **2.** Nu-ți pierzi din demnitate.

(Exp. vb.) **A nu-i ajunge (cuiva) cu prăjina (sau cu strămurarea) la nas** A fi foarte îngâmfat.

(Exp. vb.; rar) **A-și face nasul mătură** A-și pierde omenia.

(Exp. vb.) **A (nu) fi (sau face) de nasul (cuiva) sau a (nu)-i fi de nas** A (nu) fi (destul de bun) pentru cineva.

(Loc. vb.) **A-i fi (rușine) pe la nas** A se rușina.

(Loc. vb.) **A da nasul (să...)** A îndrăzni.

(Exp. vb.) **A-i râde (cuiva) în nas** A-i râde cuiva în față, bătându-și joc de el.

(Exp. vb.; exp. av.) **(A se întâlni) nas în nas** (cu cineva) (A se întâlni) față în față cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și duce nasul undeva 1.** A răspunde de ceva. **2.** A păți rușine pentru ceva.

(Exp. vb.) **A-i întoarce (cuiva) nasul 1.** A ignora în mod voit și ostentativ prezența cuiva. **2.** A manifesta dispreț față de cineva.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) cu ardei pe la nas 1.** A supăra pe cineva. **2.** A întârâta (pe cineva).

(Exp. vb.) **A stoarce cuiva ceapa (sau lămâia) în nas sau a-i freca cuiva ridicheea la nas** A înfrunta vehement pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și umfla nasul sau a-i tremura (ori a-i fumega) cuiva nasul, a-i veni (cuiva) muștarul (ori musca, țâfna) la nas, a-i da (cuiva) dracul cu coada pe la nas 1.** A se supăra. **2.** A se înfuria.

(Exp. vb.) **A-i sări (cuiva ceva) în nas** A se simți jignit.

(Exp. vb.) **A cădea cu nasu-n terci sau a-și turti nasul, a lua în nas (rușinea)** 1. A-și pierde reputația. 2. A păți ceva rușinos.

(Exp. vb.) **A-i da (sau a-i ajunge, a-i miroși cuiva) pe sub nas** A se simți jignit.

(Exp. vb.) **A-i sta (cuiva) ca piperu-n nas** A nu-i fi pe plac (cuiva).

(Exp. vb.) **A fi cu nasul de ceară** 1. A se supăra ușor și din nimic. 2. A fi mofturos. 3. A fi timid, rușinos.

(Exp. vb.) **A-i da (sau a-i ieși cuiva) ceva pe nas sau (inv.) a vărsa ceva pe nas** A o păți.

(Loc. vb.; rar) **A-i da (cuiva) cu luleaua în nas** 1. A nesocoti. 2. A disprețui.

(Exp. vb.; reg.) **A prinde (pe cineva) de nas** A mitui (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-i pune (cineva) belciug(ul) în nas sau (reg.) a-i atârna (cuiva) cinghelul (sau iabașaua) de nas** 1. A conduce pe cineva după voie. 2. A obliga (pe cineva) la o acțiune, mituindu-l.

(Exp. vb.) **A duce (sau a purta, a târî, a ține pe cineva) de nas** 1. A stăpâni pe cineva determinându-l să acționeze într-un anumit fel. 2. A purta pe cineva cu vorba, a amăgi. 3. A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A duce (sau a trage) pe cineva cu nasul la teică** A da în judecată pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i trânti (sau a-i închide, a-i da cuiva) ușa-n nas** 1. A refuza să primească pe cineva. 2. A goni pe cineva cu dispreț. 3. A pleca supărat, trântind ușa.

(Loc. vb.) **A-i da (cuiva) cu cădelnița pe la nas** A linguși (pe cineva).

(Exp. vb.) **A da (sau a trece cuiva ceva) pe la (sau pe lângă) nas** 1. A tenta. 2. A amăgi.

(Exp. vb.) **A umbla (sau a fi) cu plosca (ori cu țuica) la (sau în) nas sau a-i ieși cuiva vinul în nas** A fi bețiv.

(Exp. vb.; ir.) **Îi curge untura (sau îi dă grosul) pe nas** (D. oameni) E foarte slab.

(Exp. vb.) **Cu nasu-n șold, cu mâna-n vânt** E ceva nepotrivit.

(Loc. vb.) **A scoate panglici pe nas** 1. A exagera. 2. A minți.

(Exp. vb.) **A se întoarce (de undeva) cu nasul în jos** A se întoarce rușinat.

(Exp. vb.; fam.) **Să-ți fie de nas!** Ar trebui să-ți fie rușine.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) pe la (sau pe lângă) nas** 1. A-i trece pe dinaintea ochilor. 2. A pierde un prilej favorabil.

(Exp. vb.) **A se împiedica de nas** A avea nasul excesiv de lung.

(Exp. vb.; fam.) **A arunca ceva cuiva în nas** A-i spune cuiva ceva în față fără menajamente.

(Exp. vb.) **Nu miroase a nas de om** Nu e faptă de om vrednic.

NAȘ, ~Ă s. m. f.

(Sint.; reg.) **Nașul Domnului (sau al lui Iisus Christos) sau nănașul lui Dumnezeu** Ioan Botezătorul.

(Sint.; Ast.; reg.) **Drumu' nașului** Calea lactee.

(Exp. vb.) **A-și găsi nașul sau a da de (sau peste) nașul** (D. copii neastâmpărați) 1. A întâlni omul energic care știe să-i potolească. 2. (P. ex.) A întâlni pe cineva care știe să pună la punct pe cel vizat.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) nașul (sau nașa)** 1. A găsi mijlocul de a potoli, de a cuminti, de a face inofensiv pe cineva. 2. A-i veni (cuiva) de hac. 3. A pune la punct pe cineva. 4. (P. ex.) A bate pe cineva. (Sint.; reg.) **Cântecul nașului** Cântec cântat în timpul mesei de după cununie, în momentul când nașul, ridicându-se de la masă, le permite mesenilor să plece acasă.

NAȘTE vb.

(Loc. vb.) **A naște o întrebare** A se întreba.

NAȘTERE s. f.

(Sint.; inv.) **Casă de (sau pentru) nașteri** Maternitate.

(Sint.; inv.) **Nume de naștere** Nume de familie.

(Sint.) **Act (sau certificat, buletin) de naștere** Document oficial prin care se constată că o persoană s-a născut.

(Sint.; reg.) **Loc de naștere sau locul nașterii, casă de naștere** Placentă.

(Sint.) **Zi de naștere sau ziua nașterii** Dată când s-a născut cineva.

(Loc. a.; loc. av.) **Din naștere** Congenital.

(Loc. av.) **Prin naștere** Prin structura naturală, prin înclinațiile firești.

(Loc. s.; Bis.) **A doua naștere** 1. Înnoire a ființei individului, produsă prin taina botezului. 2. Înviere din morți și viață veșnică a celor buni, după judecata din urmă.

(Sint.) **Nașterea Domnului (Iisus Christos) sau nașterea lui Christos** Crăciun.

(Loc. av.) **Înainte (sau mai înainte) de nașterea lui Christos** Înaintea erei noastre.

(Loc. av.) **De la** (sau **după**) **nașterea lui Christos** În era noastră.

(Loc. av.) **De naștere** sau **de nașterea sa** **1.** De loc din... **2.** De naționalitate.

(Loc. vb.) **A da naștere** **1.** A naște. **2.** A crea. **3.** A produce. **4.** A provoca.

(Loc. vb.) **A lua naștere** **1.** A apărea. **2.** A se forma. **3.** A se produce.

NATRĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **Nu stă natra într-un fir** Nu e mare pagubă.

(Loc. vb.; reg.) **A(-și) da natrele** (sau **natra**) **(cu cineva)** A se certa groaznic cu cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A da (pe cineva) natra** A trage cuiva o bătaie.

NATURAL, ~Ă a., av.

(Sint.) **Gaz natural** **1.** Gaz format în natură, fără intervenția omului, folosit drept combustibil. **2.** (Spec.) Gaz metan.

(Sint.) **Economie naturală** Formă de economie în care bunurile materiale se produc pentru satisfacerea nevoilor proprii, fiind consumate în cadrul gospodăriei producătoare.

(Sint.; Mat.) **Număr natural** Fiecare dintre numerele întregi pozitive.

(Sint.) **Moarte naturală** Moarte survenită în chip firesc (din cauza bătrâneții).

(Sint.) **Mărime naturală** Mărime reală a reproducerii, în artele plastice și fotografie.

(Sint.; Gram.) **Gen natural** Gen al substantivelor care corespunde sexului ființelor sau distincției dintre ființe și lucruri.

(Sint.) **Alăptare naturală** Hrănire a unui sugaci cu lapte matern sau de doică.

(Sint.) **Părinți naturali** Părinți adevărați ai unui copil.

(Sint.) **Bogăție naturală** Bogăție necultivată a solului sau a subsolului.

(Sint.) **Graniță naturală, hotar natural sau limită naturală** Graniță marcată de elemente ale naturii fizice (ape, munți, văi).

NATURĂ s. f.

(Sint.) **Științele naturii** Științe care au ca obiect studierea naturii.

(Sint.) **Natură moartă** sau **statică** Grup de obiecte (fructe, flori, vânat etc.) folosite ca model de pictori.

(Loc. av.; loc. a.) **După natură** (Într-un mod) care ia ca model obiecte din realitate.

(Loc. av.) **În natură** **1.** În realitate, *aieva*. **2.** (P. ex.) În persoană.

(Loc. av.; înv.) **Din natură** **1.** În mod firesc. **2.** Pe cale naturală.

(Loc. a.; loc. av.) **În natură** (Care constă) în obiecte sau în produse.

(Sint.) **A doua natură** Ansamblu de însușiri dobândite, care au căpătat forța și importanța celor innăscute.

(Loc. a.; loc. av.) **Din** (sau **de la**) **natură** Innăscut.

(Loc. vb.; reg.) **A avea** (sau **a fi cu**) **natură** **1.** A fi violent. **2.** A fi periculos. **3.** A fi arțagos.

(Loc. a.) **De natură să...** Capabil să...

NAȚIE s. f.

(Loc. a.; înv.) **De nație** De origine socială modestă.

(Exp. vb.; înv.) **A fi de nație spurcată** (sau **rea, a dracului**) **1.** A fi răutăcios. **2.** A fi cu năravuri rele.

(Exp. vb.; înv.) **A fi nație blagoslovită** A fi om bun, blând.

NAVETĂ s. f.

(Loc. vb.) **A face naveta** A se deplasa regulat între două localități apropiate.

NAZ s. n.

(Loc. vb.) **A face nazuri** (sau, rar, **naz**) **1.** A se răsfăța, a se fandoni. **2.** A refuza.

NAZAR s. n.

(Exp. vb.) **A avea (pe cineva) la nazar** **1.** A acorda cuiva protecție. **2.** A avea pe cineva în grație.

(Exp. vb.) **A ajunge la nazarul cuiva** A obține bunăvoința cuiva.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) de la nazar** A dizgrația pe cineva.

NĂBĂDAIE s. f.

(Loc. vb.) **A băga în năbădăi** **1.** A speria. **2.** A face pe cineva să-și piardă calmul, stăpânirea de sine, a *innebuni, a zăpăci*.

(Loc. a.) **Cu năbădăi** Temperamental.

NĂDEJDE s. f.

(Loc. vb.) **A trage nădejde (de la cineva)** sau (rar) **a se da nădejdi** A spera.

(Exp. vb.) **A trage nădejde (de cineva)** sau **a-i trage (cuiva) nădejde** **1.** A spera să revadă o ființă iubită. **2.** A spera să aibă aproape pe cineva. **3.** (Spec.) A spera să ia în căsătorie o ființă iubită. **4.** A spera să aibă copii.

(Exp. vb.; reg.) **E nădejde să...** (sau **de...**) Este posibil.

(Loc. av.; rar) **În nădejdea...** **1.** În speranța... **2.** (Rare) Bazându-se pe...

(Exp. vb.) **A fi slabă nădejde** sau, înv., **nădejde slabă să...** A avea prea puțină încredere sau speranță în ceva.

(Loc. av.) **Slabă nădejde** **1.** Puțin probabil. **2.** Nesigur. (Exp. vb.) **A(-și) lua nădejdea (de... sau de la..., reg. despre...)** **1.** A nu mai avea nicio speranță. **2.** A renunța.

(Loc. a.) **De nădejde** În care poți avea toată încrederea.

(Loc. av.) **De (sau cu) nădejde** **1.** Așa cum trebuie. **2.** Foarte bine. **3.** Solid. **4.** Temeinic.

(Exp. vb.) **A avea nădejde (sau a-și pune nădejdea) în...** **1.** A se bizui pe cineva sau pe ceva. **2.** A se încrede în...

(Exp. vb.) **A se lăsa în nădejdea cuiva** A se bizui pe...

NĂDI *vb.*

(Exp. vb.; îrg.) **A nădi din tei curmei** **1.** A fi foarte sărac. **2.** A o duce foarte greu.

NĂDRĂG *s. m.*

(Loc. vb.; pop.) **A-i scutura (cuiva) nădragul de praf** A bate.

NĂDUF *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și vărsa năduful (pe cineva)** A-și manifesta supărarea față de cineva.

NĂDUȘEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-l trece (a-l cuprinde) (toate) nădușelile** **1.** A transpira abundant de căldură, de emoție, de spaimă etc. **2.** (P. ex.) A depune mari eforturi. **3.** (P. ex.) A avea mari emoții.

NĂFRĂMĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-și pune năframă** A se mărita.

(Sint.; reg.) *Năframă de credință* Batistă pe care o dă fata logodnicului ei.

(Sint.; reg.) *Năframa mirelui* Batistă pe care o primește mirele de la soacra mică.

NĂLUCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-și face nălucă** sau (reg.) **a-și lua năluca** **1.** A fi cuprins de panică. **2.** A se speria. **3.** A se amăgi singur. **4.** A i se părea că vede sau aude ceva.

NĂMOL *s. n.*

(Exp. vb.) **A face (băi de) nămol** A-și acoperi corpul cu un strat de nămol cu proprietăți radioactive, în scopuri curative.

(Sint.; reg.) *Nămol de carne* Ființă exagerat de grasă.

NĂPASTĂ *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Cu năpastă** Pe nedrept.

(Exp. vb.) **A grăi cu năpaste** A spune neadevăruri, nedreptățind pe cineva.

(Exp. vb.) **A cădea (sau a pica) năpasta** **1.** A provoca cuiva neplăceri, necazuri, nenorociri. **2.** A nedreptăți. **3.** A persecuta.

(Exp. vb.) **A-i sta năpastă** A provoca cuiva o nenorocire.

NĂPĂDI *vb.*

(Exp. vb.) **A-l năpădi sudorile** A-și da osteneală, a se trudi.

NĂPĂRCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A-l mușca (pe cineva) năpârca** A simți o durere acută.

NĂPUȘT, -Ă *s. n. f.*

(Exp. vb.) **A fi năpușt de păduchi** A avea păduchi mulți.

(Exp. vb.) **A veni năpuștă** A năvăli peste cineva.

(Loc. vb.; îrg.) **A lăsa (ceva) în năpușt** sau a **închina năpuștului** sau a **lăsa năpușt** A abandona.

NĂPUȘTI *vb.*

(Exp. vb.) **A se năpuști în vorbă** A se avânta într-o discuție.

NĂRAV *s. n.*

(Loc. av.) **Întru (sau pre, din) nărav** Conform obiceiului.

(Loc. vb.; înv.) **A umbla pe nărav de...** **1.** A se comporta ca... **2.** A imita pe...

(Exp. vb.) **A (se) învăța cu nărav** A (se) obișnui să pretindă ceva ca pe un drept al său.

(Exp. vb.) **A fi cu nărav** (D. oameni) **1.** A fi capricios, dificil. **2.** A fi încăpățânat.

NĂSCARE *s. f.*

(Loc. a.) **De născare** **1.** Cu care s-a născut cineva. **2.** Originar.

(Loc. av.) **Din născare** De la începutul existenței.

(Loc. vb.; rar) **A da născare** **1.** A naște. **2.** A produce. **3.** A cauza.

NĂSCUT, ~Ă *a.*

(Loc. a.; loc. s.) **(Copil) nou născut** **1.** (Copil) care abia s-a născut. **2.** (Copil) sugar.

(Sint.) *Întâiul (sau primul, cel dintâi) născut* **1.** Cel dintâi dintre copiii unei familii.

(Sint.; înv.) *Unul sau (singur) născut* **1.** Copil unic. **2.** (Spec.; Bis.) Iisus Christos.

(Sint.) *Născut, iar nu făcut* Ale cărui însușiri sunt înnăscute, nu dobândite, autentic, veritabil.

(Loc. a.; rar) **Bine născut** **1.** De familie bună. **2.** De neam.

NĂSTĂVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea năstavă la cap** A fi deștept, priceput.

NĂSTRĂP *s. m.*

(Loc. vb.) **A lăsa năstrăpi** A asuda.

NĂVALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A da năvală**, (înv.) **a face năvală** **1.** A se năpusti. **2.** A năvăli. **3.** (Rar) A copleși. **4.** (Mil.; înv.) A ataca.

(Loc. av.; înv.) **Cu năvală** În mod impetuos.

(Sint.; îvp.) **Ceas de năvală** **1.** Împrejurare grea. **2.** Ceas de cumpănă.

NĂVALNIC, ~Ă *s. n., a.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea năvalnic** **1.** A fi iubit, simpatizat de lume. **2.** (D. o prăvălie) A avea mulți mușterii.

NĂVOD *s. n.*

(Loc. vb.) **A trage** (sau **a da**) **cu năvodul** sau **a trage la năvod** A prinde pește.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce la năvod** A se duce la pescuit.

NEAGĂ *s. f. sg.*

(Sint.) **Neaga rea** **1.** Om plicticos, pisălog, încăpățânat, care se ține scai de cineva, belea, cobe, piază-rea. **2.** (Euf.) Drac.

(Exp. vb.) **A ședea ca neaga reaua pe capul cuiva** sau **a se ține ca neaga reaua de cineva** **1.** A se ține morțiș de cineva. **2.** A nu slăbi pe cineva.

(Exp. vb.) **A fugi de cineva ca de neaga rea** A fugi de cineva ca de dracul.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) gol neagă** (A fi) complet dezbrăcat.

NEAJUNS, ~Ă *a.*

(Sint.; înv.) **Neajuns cu mintea** Neînțeles.

(Loc. a.; înv.) **Neajuns de minte, neajuns la minte, neajuns de cap** Imatur.

NEAM *s. n.*

(Loc. av.) **De neam (până) în neam** sau (înv.) **de neam și neam, din neam, din răsneam** **1.** Din generație în generație. **2.** În veci.

(Loc. p.; loc. av.) **Neam de** (ori, rar, **din**) **neamul meu** (sau **tău, lui** etc.) sau **neam de neam** **1.** Toți ascendenții sau (rar) descendenții (cuiva). **2.** Din generație în generație. **3.** De când se știe. **4.** (Neg.) Niciunul dintre ascendenții sau (rar) descendenții (cuiva).

(Exp. vb.) **Neam după** (sau **de pe**) **Adam** sau **neam după** (sau **de**) **a noua spiță** **1.** Rudă foarte îndepărtată. **2.** Pretinsă rudă.

(Loc. a.) **De neam (bun sau mare, ales, de sus)** sau (înv.) **de bun neam** **1.** Dintr-o familie nobilă. **2.** Dintr-o familie de oameni cumsecade.

(Exp. vb.) **A avea neamuri (bune)** A fi dintr-o familie bogată, aleasă și influentă.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) de un neam (cu)...** (A fi) din aceeași familie (cu)...

(Loc. a.) **De un neam (cu)...** Din aceeași familie cu...

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se face**) **neam (cu...)** A avea sau a intra în legături de rudenie cu cineva.

(Loc. a.) **De neam** (sau **de neamul lui**) sau **neam de** De naționalitate.

(Exp. vb.) **A fi de neam de...** sau **a-și trage neamul din...** A fi de origine...

(Sint.; înv.) **Neam bun** Persoană nobilă, distinsă.

(Sint.; pop.; ir.) **Neam de traistă** sau, fam., **neam prost** **1.** Om necioplit, bătăran. **2.** Om lipsit de caracter.

(Loc. a.) **De neam** **1.** De familie bună. **2.** Dintr-o specie superioară.

(Loc. a.) **De tot neamul** sau **de toate neamurile** **1.** De toate naționalitățile. **2.** De toate felurile, felurit, variat.

(Loc. a.) **De la nouă neamuri** De toate felurile, felurit, variat.

(Loc. av.) **Neam de...** **1.** De niciun fel. **2.** Niciun pic de...

NEAMȚ *s. m.*

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a fi**) **neamț** A se preface că nu înțelege.

(Exp. vb.; rar) **A merge** (sau **a umbla**) **drept ca neamțul** A fi beat și a merge clătînându-se.

(Exp. vb.; rar) **A spune drept ca neamțul** A spune lucrurilor pe nume.

(Exp. vb.; rar) **A tăcea ca neamțul** A fi foarte tăcut și închis, a tăcea chitic.

(Exp. vb.; fam.) **A lua** (sau **a fura**) **luleaua neamțului** A se îmbăta.

(Exp. av.) **De când nemții cu coadă** De mult.

(Sint.; reg.) **Vânt de la nemți** Vânt care bate dinspre apus.

NEAPĂRAT, ~Ă *a., av.*

(Exp. vb.) **A fi neapărat (necesar), a avea neapărată nevoie** A trebui.

(Loc. vb.; rar) **A fi de-a neapărat** A fi absolut necesar.

(Exp. vb.) **A fi de** (sau **a avea**) **neapărată nevoie** sau **trebuință** A fi sau a avea absolută nevoie.

NEASTĂMPĂR *s. n. sg.*

(Exp. a.) **În neastămpăr** **1.** Care se află în continuă mișcare. **2.** (P. ex.) Agitat.

(Loc. av.) **Cu neastămpăr** **1.** Fără răbdare. **2.** Cu nervozitate.

NEAZĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) nează 1.** A simți groază, oroare. **2.** A-i fi cuiva silă, greață.

NEBĂGARE *s. f.*

(Loc. s.) **Nebăgare în seamă** Desconsiderare a cuiva, dispreț.

(Loc. s.) **Nebăgare de seamă 1.** Neatenție. **2.** Distracție. **3.** Neglijență. **4.** Imprudență.

NEBĂGAT, ~Ă *a.*

(Loc. a.) **Nebăgat în seamă 1.** Care nu este luat în considerare, ignorat. **2.** Care nu a fost observat.

NEBĂGĂTOR, ~OARE *a.*

(Loc. a.; îvp.) **Nebăgător de (sau în) seamă 1.** Indiferent. **2.** Disprețuitor. **3.** Care poate fi trecut cu vederea. **4.** Imperceptibil. **5.** Neatent la cele din jur. **6.** Imprudent.

NEBUN, ~Ă *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **A prinde șarpele cu mâna nebunului** A scăpa dintr-o primejdie, băgând pe altul mai prost în ea.

(Exp. vb.; fam.) **Ești nebun? 1.** Nu e acceptabil ce faci. **2.** E uimitor, e surprinzător ce spui.

(Exp. vb.; fam.) **A (o) face pe nebunul 1.** A-și acorda o importanță exagerată. **2.** A fi mereu cu nasul pe sus. **3.** A fi nemulțumit. **4.** A se prefăca că nu știe nimic.

(Exp. vb.) **A umbla (sau a fi) nebun după cineva (sau după ceva) 1.** A fi îndrăgostit foarte tare de cineva. **2.** A-i plăcea foarte mult cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A fi nebun de carte** A fi învățat foarte mult.

NEBUNEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A băga în nebuneli 1.** A face pe cineva să-și piardă dreapta judecată. **2.** A zăpăci pe cineva. **3.** A scoate pe cineva din minți.

NEBUN/ *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **Nu mă nebuni!** Exprimă (mirarea sau) neîncrederea față de cele auzite.

(Exp. vb.; fam.) **A se nebuni după cineva (sau după ceva)** A-i plăcea foarte mult cineva sau ceva.

NEBUN/ *s. f.*

(Loc. av.) **La nebunie** sau, rar, **până la nebunie** Foarte mult, *enorm*.

(Exp. a.) **O nebunie!** (D. un lucru, o întâmplare, o situație) Excepțional!

(Exp. vb.; fam.) **A-i veni cuiva nebunia (sau, rar, nebunie) 1.** A-și pierde stăpânirea de sine. **2.** A-și ieși din fire.

NECAZ *s. n.*

(Loc. pp.) **De necazul... 1.** Din pricina... **2.** De răul...

(Exp. vb.) **A se vedea deasupra necazului** A învinge o greutate, fără a se mai sinchisi de cei care l-au ajutat.

(Exp. vb.) **A-i da necazul de nod 1.** A avea de înfruntat mari greutăți. **2.** A fi foarte nenorocit.

(Exp. vb.) **A da de ziua necazului** A ajunge în împrejurări neplăcute.

(Exp. vb.) **A scoate din necaz 1.** A ajuta pe cineva la o mare nevoie. **2.** A crește copii sau pui de animale până la o vârstă când nu mai necesită îngrijiri.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) necazul oamenilor (A fi) plâpând, neajutorat.**

(Loc. av.; loc. a.) **Cu necaz 1.** Difícil. **2.** Dureros.

(Loc. pp.) **În necazul (cuiva) 1.** Cu intenția de a face în ciudă cuiva. **2.** Pentru a se răzbuna pe cineva.

(Exp. vb.) **A se tăia în necazul nevastei** A dori să le facă altora în ciudă și a-și face lui însuși rău.

(Loc. pp.) **De necaz 1.** Ca ripostă la o nemulțumire. **2.** Pentru a-și vărsa ciuda, mânia.

(Loc. av.) **În (sau într-)un necaz 1.** Sub impulsul enervării. **2.** (P. ex.) De disperare.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) necaz sau a avea necaz (de ceva) 1.** A-i fi ciudă. **2.** A-i părea rău.

(Exp. vb.) **A-i fi (sau a avea, a purta) necaz pe cineva 1.** A fi supărat pe cineva. **2.** A purta pică, ranchiună cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) face (în) necaz 1.** A supăra pe cineva în mod intenționat. **2.** A căuta să întărate pe cineva. **3.** A face cuiva în ciudă.

(Exp. vb.) **A-și vărsa (sau, reg., a-și scoate) necazul pe cineva** A-și descărca mânia asupra cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A-l ajunge (pe cineva) la necaz** A supăra pe cineva peste măsură.

(Loc. av.) **La necaz 1.** Într-un moment de supărare. **2.** Într-un moment critic. **3.** La primejdie.

NECĂD/NIȚĂ *s. f.*

(Loc. vb.; îvp.) **A fi cu necădiniță** A nu se conveni.

NECESAR, ~Ă *a.*

(Sint.) **Muncă necesară** Parte a muncii depuse de lucrător în procesul de producție, prin care se creează produsul folosit pentru întreținerea lui și a familiei sale.

(Exp. vb.) **A fi necesar** A trebui.

(Exp. av.) **În mod necesar** Obligatoriu.

(Sint.) **Strictul necesar 1.** Cantitate minimă din ceva, indispensabilă pentru un anumit scop. **2.** (Spec.)

Cantitate de alimente, îmbrăcăminte indispensabile pentru un trai decent.

NECESITATE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (nicio) necesitate** Inutil.

(Loc. a.; loc. av.) **De primă necesitate** sau **de (cea mai) mare necesitate** 1. Absolut necesar. 2. Indispensabil traiului.

(Loc. av.) **Cu necesitate** 1. În mod necesar. 2. Obligatoriu.

NEC/NSTE *s. f.*

(Loc. vb.) **A face necinste** A dezonoara.

NECONSOLAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **Sunt neconsolat!** Formulă prin care cineva își exprimă regretul, consternarea față de o întâmplare neplăcută (de care se simte răspunzător).

NECUM *av.*

(Loc. cj.) **Necum că...** 1. Numai că. 2. Cu toate că... 3. (Cumulativ) În afară de faptul că...

(Loc. cj.) **Necum să...** 1. Nu numai că... 2. Nici vorbă să...

(Loc. cj.) **Necum nici** Și cu atât mai puțin.

NEDREPT, ~EAPTĂ *a.*

(Sint.; înv.) **Mărturie nedreaptă** Martor mincinos, *sperjur*.

(Sint.) **Război nedrept** Război purtat pentru anexiuni, pentru cotropirea, jefuirea și subjugarea altor popoare.

(Loc. av.) **Pe** (sau, înv., **cu**) **nedrept** sau (pop.) **pe** (sau **cu**) **nedreptul** 1. În mod silnic, samavolnic. 2. În mod subiectiv, nedreptățind pe alții. 3. În mod neîntemeiat.

(Sint.; Gram.; înv.) **Complement nedrept** Complement indirect.

NEGÂND/Ț, ~Ă *a.*

(Loc. av.) **Pe negândite** În mod neașteptat, deodată, prin surprindere.

NEGHI/ŃĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A alege neghina din grâu** 1. A alege binele de rău. 2. A despărți pe cei buni de cei răi.

(Exp. vb.) **A semăna neghină (în urechile cuiva)** A produce discordie, ceartă.

NEGLIJEU *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi în neglijeu** 1. A fi îmbrăcat sumar. 2. A fi cu toaleta neterminată.

NEGRĂ/Ț, ~Ă *a.*

(Sint.; Mit.; pop.) **Apă negrăită** Apă adusă de la izvor sau de la fântână de către cineva care în tot timpul acestei acțiuni nu vorbește, (reg.) *apă mută*.

NEGRU, NEAGRĂ *a.*

(Sint.) **Pâine neagră** Pâine preparată din făină integrală de grâu, seară etc.

(Sint.) **Pământ negru** 1. Cernoziom. 2. (Reg.) Pârloagă.

(Sint.; reg.) **Drum negru** Drum de căruță, peste câmp.

(Sint.) **Vin negru** Vin de culoare roșu-închis.

(Sint.) **Cutie neagră** 1. Aparatură în avioane, care înregistrează parametrii de zbor. 2. Sistem a cărui structură este necunoscută, dar pentru care se știe ce intră și ce rezultă din el.

(Sint.) **Principiul cutiei negre** Renunțare la cunoașterea structurii interne a unui sistem, stabilind doar corelațiile între ieșiri și intrări, pentru a descrie comportamentul sistemului față de exterior.

(Exp. vb.) **Ba e albă, ba e neagră** Este o persoană nehotărâtă, se contrazice.

(Exp. av.) **Nici albă, nici neagră** Nici așa, nici așa.

(Exp. vb.) **Albă, neagră, asta este** Un fapt împlinit nu mai poate fi schimbat.

(Exp. vb.; îrg.) **A nu-i zice** (sau **spune, scrie** cuiva)

negri țî-s ochii 1. A nu face nicio imputare cuiva.

2. A nu muștra pe cineva. 3. A nu supăra cu nimic pe cineva. 4. A nu lua în seamă pe cineva.

(Sint.) **Continental negru** Africa.

(Sint.; pop.) **Negrul ochiului** Pupilă.

(Exp. av.) **În negru** sau (în v.) **în negre** 1. În haine de culoare neagră. 2. În doliu.

(Exp. vb.) **A se îmbrăca în negru** 1. A se îmbrăca în haine negre. 2. A fi în doliu.

(Loc. av.) **Negru pe alb** 1. Clar. 2. În scris.

(Exp. vb.) **A face albul negru** 1. A denatura spre rău adevărul despre ceva sau despre cineva. 2. A dovedi că un lucru este altfel decât în realitate.

(Exp. vb.) **A deosebi albul de negru** A deosebi binele de rău.

(Loc. av.) **Cât e negru bobului** Foarte puțin.

(Exp. vb.) **A i se face (cuiva) negru înaintea** (sau **dinaintea**) **ochilor** A se enerva foarte rău.

(Loc. av.) **(Nici) cât negru sub unghie** 1. Deloc. 2. Extrem de puțin.

(Sint.) **Bursă** (sau **piață**) **neagră** Comerț clandestin.

(Sint.) **Preț negru** Preț de speculă, suprapreț.

(Loc. av.) **La negru** Care se vinde ilegal, ieftin, fără plata taxelor vamale și accizelor.

(Sint.) **Listă neagră** Listă pe care sunt înscrise numele unor persoane împotriva cărora o organizație, un grup sau un individ urmează a întreprinde reprăsiuni.

(Sint.; Mit. pop.) *Lumea neagră* Lumea morților, aflată sub pământ.

(Exp. vb.) **A avea sau a-i fi (cuiva) inima neagră** A fi foarte trist.

(Exp. vb.) **A face (cuiva) zile negre** A supăra pe cineva foarte rău și frecvent.

(Exp. vb.) **A vedea (sau a zugrăvi) (toate) în negru** A fi pesimist.

(Exp. vb.; reg.) **A avea suflet negru sau a fi negru la suflet (sau la inimă)** ori **a fi negru în cerul-gurii** A fi rău, neîndurător.

(Sint.; reg.) *Vântul negru* Vânt de apus, care aduce uscăciune, sărăcilă.

(Sint.; reg.) *Tuse neagră* Tuse convulsivă.

(Sint.; reg.) *Limbă neagră* Limbă încărcată.

(Sint.; reg.) *Bubă neagră* Cancer.

(Sint.; Mit. pop.) *Săptămâna negrilor* A doua săptămână după Paști, când se crede că morții cei răi ajung în iad.

(Sint.) *Post negru* Post complet, fără mâncare și băutură, *ajunare*.

(Sint.; reg.) *Săptămâna neagră* Săptămână dinaintea Paștilor, începând de miercuri.

(Sint.; reg.) *Vineri negre* Zile de vineri din timpul anului în care se ține post negru.

(Sint.) *Magie neagră* Magie prin care unele persoane încearcă să săvârșească fapte miraculoase invocând forțe demonice.

NEGUSTOR, ~OARE s. m. f.

(Exp. vb.) **Negustor greu ca fulgul de apă (sau cu marfă de un leu)** sau **negustor de piei de cloșcă (sau de ploșniță, de purici)** Negustor care face comerț cu mărfuri mărunte, lipsite de valoare.

NEÎNCHIPUIT, ~Ă a.

(Loc. a.; loc. av.) **De neînchipuit 1.** Care întrece orice imaginație. **2.** Extrem de...

NEÎNTORS, ~OARSĂ a.

(Exp. vb.) **A se duce (sau a merge) pe drum neîntors (sau pe cale neîntoarsă)** A muri.

(Exp. vb.) **A dormi somn neîntors** A dormi adânc, liniștit.

(Sint.) *Somn neîntors* Somn adânc.

NEÎNTURNAT, ~Ă a.

(Loc. vb.; pop.) **A se duce (sau, rar, a se lua pe) drum neînturnat sau pe cale neînturnată** A muri.

NEJUDECATĂ s. f.

(Loc. av.) **Cu nejudecată 1.** Fără a fi fost judecat. **2.** Fără o sentință de condamnare. **3.** În mod samavolnic.

NELEAPCĂ s. f.

(Loc. vb.) **A fâta (de) neleapcă** A lepăda fătul, a avorta.

NELUCRARE s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A rămâne în nelucrare, a ține în nelucrare** A nu fi aplicat, folosit, exploatat.

(Exp. vb.; Jur.; înv.) **A lăsa în nelucrare** A nu da curs unei acțiuni judiciare.

NEMILOSTIV/RE s. f.

(Loc. av.) **Cu nemilostivire** Fără cruțare.

NEMILUIT, ~Ă a.

(Loc. av.) **Cu nemiluita** În cantitate foarte mare.

NEMINCINOS, ~OASĂ a.

(Loc. av.) **Pe nemincinos 1.** Fără exagerare. **2.** Într-adevăr.

NEMȚESC, ~EASCĂ a.

(Sint.; Gmț.) *Cald nemțesc* Frig.

(Sint.; reg.) *Plug nemțesc* Plug de fier.

NEMȚEȘTE av.

(Exp. vb.; i. uz.) **A se îmbrăca nemțește 1.** A se îmbrăca după moda occidentală. **2.** (Pop.) A se îmbrăca orășenește.

(Exp. vb.; fam.) **A plăti nemțește** A plăti părți egale din prețul unor bunuri de care s-a beneficiat în comun.

NEMUR/RE s. f.

(Loc. av.; fam.) **La nemurire 1.** Fără sfârșit. **2.** Vesnic. **3.** Extrem de mult. **4.** Extrem de tare. **5.** Extrem de intens.

(Exp. vb.) **A trece în sau la nemurire** A face să devină nemuritor, a immortaliza.

NEOM s. m.

(Loc. a.) **Ca neoamenii 1.** Altfel de cum este un om normal, obișnuit. **2.** Altfel de cum trebuie. **3.** Altfel de cum se cuvine între oameni, (pop.) *pidosnic*.

(Exp. vb.) **A (se) face (sau a ajunge) (din om) neom 1.** A-și pierde însușirile de om normal. **2.** A nu mai fi el însuși. **3.** (P. ex.) A (se) distruge.

NEORÂNDUIALĂ s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu neorânduială** În dezordine.

(Loc. a.; loc. av.) **În neorânduială** Dezordonat.

NEPĂSARE s. f.

(Loc. av.; pop.) **În nepăsare 1.** Nepăsător. **2.** Vesel.

NEPREGET s. n.

(Loc. av.) **Cu nepreget 1.** Fără întârziere. **2.** Fără șovăire.

NEPUS, ~Ă a.

(Loc. av.) **Pe (sau cu) nepusă masă ori cu nepus în masă 1.** Fără întârziere. **2.** Prin surprindere.

NEPUT/ÎNȚĂ *s. f.*(Exp. vb.; fam.) **A-l apuca** (sau **a-l găsi**, **a-l trece**)**pe cineva neputința** A se scăpa pe el.(Loc. a.; loc. av.) **Cu neputință** **1.** Imposibil. **2.** Irealizabil. **3.** Imaginar. **4.** Ireal.**NERĂBDARE** *s. f.*(Loc. av.; loc. a.) **Cu** (sau, înv., **în**) **nerăbdare** **1.** Nerăbdător. **2.** Tensionat.**NERV** *s. m.*(Sint.; înv.) **Nevre de bou** Parte groasă a ligamentului cervical posterior al bouului sau al calului care, uscată, este folosită ca instrument de lovire.(Sint.) **Boală de nervi** Nevropatie.(Sint.) **Bolnav de nervi** Persoană care suferă de o boală nervoasă.(Exp. vb.) **A avea nervi** A fi enervat.(Exp. vb.) **A-l apuca nervii** A avea un acces de furie.(Exp. vb.) **A fi în nervi** **1.** A fi nervos. **2.** A fi în starea de spirit necesară pentru ceva.(Exp. vb.) **A avea nervi slabi** **1.** A fi ușor de enervat. **2.** A fi ușor impresionabil.(Sint.) **Stare de nervi** (Stare de) enervare.**NESPĂLAT, ~Ă** *s. m. f., a.*(Exp. vb.) **A fi nespălat la gură** A vorbi în termeni necuviințioși, injurioși, obsceni.(Sint.) **Gură nespălată** Persoană care vorbește vrute și nevrute.(Exp. vb.; gmț.) **A mânca-o nespălată** A suferit o neplăcere, un afront la care nu a putut riposta.**NESTINS, ~Ă** *a.*(Sint.) **Focul (cel) nestins** Iad.(Sint.) **Var nestins** Var în forma în care iese din cuptorul de calcinat.**NEȘTI/ÎNȚĂ** *s. f.*(Sint.) **Neștiință de carte** Analfabetism.**NEȘTIRE** *s. f.*(Loc. av.) **În neștire** **1.** Fără a-și da seama. **2.** Fără a ști cum... **3.** La întâmplare. **4.** Distrat. **5.** (P. ex.) Involuntar. **6.** Fără măsură. **7.** Fără rost, *inutil*. **8.** Fără sens.(Loc. av.; rar) **Din neștire** **1.** Din neatenție. **2.** (Rare) Involuntar.**NEȘTIUTOR, ~OARE** *s. m. f., a.*(Sint.) **Neștiutor de carte** Analfabet.**NETED, ~Ă** *a.*(Sint.) **Mușchi neted** sau **fibră (musculoasă) netedă** Mușchi sau fibră care nu prezintă striții.(Exp. vb.) **A-i fi** (sau **a-i veni**) **neted** A-i fi ușor, comod să facă ceva.(Exp. vb.) **A merge (ceva) neted** A decurge normal, fără complicații sau dificultăți.**NEUTRU, ~Ă** *a.*(Sint.) **Gen** (sau, înv., *fel*) **neutru** (Gen gramatical) caracteristic numelor de obiecte, *ambigen*.(Sint.) **Zonă neutră** sau **teritoriu neutru** Teritoriu pe care nu staționează forțe armate, situat între granițele a două țări.**NEVĂZUT, ~Ă** *a.*(Loc. av.) **Nevăzut, neauzit** **1.** Cu totul necunoscut. **2.** Extraordinar.(Exp. vb.) **A se face** (sau, înv., **a fi**) **nevăzut** **1.** A pleca brusc. **2.** A dispărea dintr-odată (și în taină) de undeva.(Loc. av.) **În nevăzut** **1.** Fără un obiectiv precis. **2.** În gol.**NEVOIE** *s. f.*(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau, înv., **cu**) **nevoie** Strict necesar.(Loc. av.) **Fără nicio (trebuință și) nevoie** sau (în v.) **fără de nevoie** În mod (absolut) inutil, *gratuit*.(Loc. av.) **La nevoie** **1.** Când este necesar. **2.** Dacă împrejurările vor cere.(Exp. vb.; rar) **La ultimă nevoie** În ultimă instanță.(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi**) **nevoie de ceva** (sau **de ceva**) A fi necesar ceva sau ceva.(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi**) **nevoie să...** A trebui să...(Exp. vb.; înv.) **A(-i) fi cuiva (de) nevoie** **1.** A fi obligat să... **2.** A fi necesar să...(Loc. av.; pfm.) **Zor nevoie** **1.** Cu orice preț, neapărat. **2.** Numai decît.(Exp. vb.) **A-și face** (sau, înv., **a i se ușura**) **nevoile** A defeca sau a urina.(Exp. vb.) **A-și căuta de nevoie** A se îngriji de propriile sale interese și obligații, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc.(Exp. vb.; pop.) **A încăleca pe nevoie** A scăpa de lipsuri, de sărăcie.(Exp. vb.; înv.) **A-și prinde nevoile** A face față pentru un timp lipsurilor materiale.(Sint.) **Om de nevoie** Om de nimic.(Loc. a.) **De nevoie** Care provoacă neplăceri, neajunsuri, *buclucaș*, *dificil*.(Loc. av.) **La nevoie** sau **la vreme** (sau **zi**, **loc** etc.) **de nevoie** Într-un moment dificil.

(Exp. vb.; îpv.) **A fi la (mare) nevoie** A fi într-o situație grea, la ananghie.

(Exp. vb.; înv.) **A avea nevoie (de către, despre cineva sau ceva)** 1. A avea neplăceri, dificultăți. 2. A avea de suferit din partea cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A nu avea (nicio) nevoie (de cineva sau de ceva)** 1. A nu avea nicio grijă. 2. A nu-i păsa de cineva sau de ceva. 3. (Reg.) A nu avea habar de nimic.

(Exp. vb.; reg.) **Mai e nevoie** Mai e de îndurat până...

(Exp. vb.; reg.) **A-și băga viața în nevoi sau a băga (pe cineva) la (mare sau grea) nevoie** 1. A intra sau a băga pe cineva într-o mare încurcătură. 2. (Reg.) A intra sau a băga pe cineva într-o situație foarte dificilă, primejdioasă.

(Exp. vb.; reg.) **A da de nevoi** A ajunge într-o situație neplăcută, dificilă.

(Exp. vb.; înv.) **A se da în nevoi** A avea de îndurat o nenorocire, a se nenoroci.

(Exp. vb.; îrg.) **A face (cuiva) nevoi** 1. A provoca cuiva neajunsuri, necazuri. 2. A chinui pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa (sau a ieși) deasupra nevoii** A scăpa de griji.

(Exp. vb.; înv.) **A păți (sau a pătimi) nevoi** A suferi. (Loc. vb.; înv.) **A pune la nevoi** 1. A pedepsi. 2. A amenda.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu (mare sau multă) nevoie** sau (rar) **cu nevoi** Care se face foarte greu.

(Loc. av.; reg.) **Cu vai nevoie** Cu mare greutate.

(Loc. av.; înv.) **Cu nevoie** Primejdios.

(Exp. vb.; înv.) **A fi (sau a sta) în nevoi** A se afla în pericol.

(Exp. vb.; reg.) **A fi nevoie de cap** A fi în pericol de moarte.

(Loc. vb.; înv.) **A lua nevoie** A se expune unui pericol.

(Loc. av.) **De (sau, rar, din) nevoie** 1. În mod silit, fiind constrâns de cineva sau de împrejurări. 2. (P. ex.) Prin forța împrejurărilor.

(Exp. vb.; înv.) **De nevoia (cuiva sau a ceva)** Din cauza cuiva sau a ceva.

(Loc. av.) **De voie, (ori) de nevoie** sau (înv.) **au de voie, au de nevoie** Mai mult silit decât de bunăvoie.

(Loc. av.) **Nevoie mare** sau (rar) **nevoie de cap** Grozav de...

(Sint.; reg.) **Aflat la nevoie** Epileptic.

(Exp. vb.; pop.) **A-l călca (pe cineva) nevoia (sau nevoie)** 1. A se îmbolnăvi de epilepsie. 2. A avea crize de epilepsie.

NEVOI/ŢĂ s. f.

(Loc. av.) **Cu multă nevoie** Cu greu.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu nevoie** 1. Fără milă. 2. Aspru. 3. Zelos. 4. Stăruitor.

(Loc. av.) **În nevoie** 1. Chinuit. 2. Torturat.

(Loc. av.) **Cu (multă sau mare, bună) nevoie** sau **cu toată nevoie** 1. Cu tragere de inimă. 2. În mod insistent.

(Loc. av.) **Cu (sau prin) nevoie** 1. Prin munca asiduă a cuiva. 2. Datorită eforturilor depuse de cineva.

(Exp. vb.) **A pune (sau, rar, a face, a avea) (multă) nevoie** (sau **toată nevoie**) A depune eforturi deosebite.

(Loc. vb.; înv.) **A pune nevoie** la... A insista pe lângă cineva.

NEURALGIC, ~Ă a.

(Sint.) **Punct (sau centru) neuralgic** 1. Parte a corpului în care este localizată o neuralgie. 2. Punct sensibil, dureros. 3. (Fig.) Parte dificilă, greu de rezolvat a unei situații, a unei discuții, a unei probleme.

NICI cj.

(Exp. vb.) **Nici îl ninge, nici îl plouă** (D. bărbați) Se află sub ocrotirea unei femei.

(Exp. vb.) **Nici tu..., nici tu...** Lipsesc mai multe lucruri.

(Exp. av.) **Nici cât negru sub unghie** Absolut nimic.

(Exp. vb.) **Nici atâta** 1. În și mai mică măsură. 2. Și mai puțin (decât...).

(Loc. av.; reg.) **Nici încotro** 1. În nicio parte. 2. În toate părțile, fără o țintă precisă.

(Loc. av.) **De niciunele** Nimic.

(Loc. av.) **Nici că...** Deloc nu...

NICIODATĂ av.

(Exp. vb.) **A fost (odată) ca niciodată** Acțiunea se petrece într-un timp ireal, nedeterminat, în basme.

(Loc. av.) **Ca niciodată** Cum nu s-a mai întâmplat.

NICOVALĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se afla etc.) între ciocan (sau baros) și nicovală** 1. A fi într-o situație dificilă, din care nu există ieșire. 2. A se afla între două persoane sau între două părți în conflict.

NIMARĂ s. f.

(Loc. a.; îrg.) **Cu nimară** Incert.

(Loc. av.) **Într-o nimară** 1. Cu o ocazie oarecare. 2. O dată.

(Loc. av.) **Cu nimară** 1. La întâmplare. 2. (Reg.) În grabă. 3. (Reg.) Pe nimerite.

NIMENI *p. neg.*(Sint.) *Copil al nimănu* Orfan.(Exp. vb.) **A fi ca nimeni de pe lume** A fi ciudat, cu comportări neobișnuite.(Exp. vb.) **A nu fi cununoscut cu nimeni 1.** A nu avea nicio obligație față de cineva. **2.** A nu depinde de cineva.(Sint.; reg.) *Nimea* (sau *nima*) *oamenilor* (sau *a lumii*) Om prăpădit, de nimic.(Sint.; reg.) *Nime-n drum* Om fără adăpost.**NIMEREALĂ** *s. f.*(Loc. av.; înv.) **Cu nimereală 1.** În mod potrivit, judicios. **2.** Cu succes.(Loc. av.) **La nimereală 1.** Fără a socoti, aproximativ. **2.** La întâmplare.**NIMERI** *vb.*(Exp. vb.) **A (o) nimeri bine** (sau **rău**) **1.** A raționa corect (sau incorect). **2.** A proceda așa cum trebuie (sau cum nu trebuie).(Exp. vb.; fam.) **A o nimeri (bine)** **1.** A spune lucrurilor pe nume. **2.** A ghici.(Exp. vb.) **A (o) nimeri ca Irimia** (sau **ca Ivan, ca Stan**) **cu oiștea-n gard** sau **a (o) nimeri ca țiganul la împărat, a (o) nimeri ca nuca-n perete 1.** A proceda exact cum nu trebuie. **2.** A-și face o socoteală greșită, nepotrivită.(Exp. vb.) **A (o) nimeri (ca țiganul) miercurea** (sau **vinerea**) **la stână** A ajunge undeva într-un moment nepotrivit.**NIMIC** *p. neg.*(Loc. vb.) **A nu avea nimic a face** A nu avea nicio legătură cu ceva.(Loc. a.) **De** (sau, înv., **întru**) **nimic 1.** Fără nicio valoare, **fără importanță, mărunț 2.** (D. oameni) Lipsit de orice merit. **3.** (D. oameni) Lipsit de caracter.(Loc. a.; înv.) **Drept nimicică** Care nu trebuie luat în seamă.(Loc. av.) **Cu** (sau, înv., **întru**) **nimic** sau (înv.) **de nimicică** În niciun fel.(Loc. av.) **Pe nimic 1.** Fără contravaloarea corespunzătoare. **2.** (Aproape) gratuit.(Loc. av.) **Alt(a) nimicică** sau **nimică** **alt(a)** Niciun alt lucru.(Loc. av.; reg.) **Pe (o) nimicică pe ceas** (sau **într-o nimicică**) Într-o clipă, repede.(Loc. av.) **Nimica toată** De foarte mică importanță sau valoare.**NINGE** *vb.*(Exp. av.) **Pe când ninge pe miriște** sau **de când ninge în căruță** Demult.(Exp. vb.) **Ningă, plouă 1.** În orice împrejurare. **2.** Orice s-ar întâmpla.(Exp. vb.) **A-i ninge în barbă** (sau **pe cap**) A încărunți.(Exp. vb.) **(Parcă) îi ninge și (ii) plouă** sau **(parcă) îi plouă și (ii) ninge** E mereu supărat, posomorât, fără chef.(Exp. vb.) **Nici nu-i ninge, nici nu-i plouă** Este închis, posac, indiferent față de tot ce se întâmplă.(Exp. vb.) **Nici îl ninge, nici îl plouă** Nu are nicio grijă.(Exp. vb.) **E nins în luna lui mai** A încărunțit devreme.**NINS, NNSĂ** *a.*(Exp. a.; fig.) **Nins de ani** sau **de vreme** (D. oameni) **1.** Bătrân. **2.** Cărunt.**NIS/P** *s. n.*(Exp. av.) **(Ca stelele cerului și) ca** sau **(cât) nisipul mării 1.** În număr foarte mare. **2.** Foarte mult.(Exp. vb.) **A clădi** (sau **a face, a funda** ceva) **pe nisip** A întreprinde o acțiune fără a avea o bază care să o susțină, fără sorți de izbândă.(Exp. vb.) **A pune** (sau **a arunca** etc. **cuiva**) **nisip în ochi 1.** A face pe cineva să nu vadă lucrurile așa cum sunt. **2.** A înșela pe cineva.**NIȚEL, ~ICĂ** *a. neh.*(Loc. av.) **Nițel câte nițel 1.** Încetul cu încetul, treptat. **2.** Puțin câte puțin.**NIVEL, -Ă** *s. n. f.*(Sint.) *Nivelă cu bulă* (sau, înv., *cu bășică, cu bășicuțe*) *de aer, nivel(ă) cu* (sau, rar, *de*) *apă* Instrument sau dispozitiv pentru determinarea poziției orizontale a suprafețelor.(Sint.) *Nivelul mării* Punct situat la înălțimea mijlocie a mărilor și a oceanelor, în raport cu care se măsoară toate altitudinile.(Sint.) *Curbă* (sau *linie*) *de nivel* Linie care unește, pe o hartă, punctele suprafeței terestre cu aceeași altitudine.(Loc. pp.) **La nivelul...** **1.** În regiunea... **2.** În dreptul...(Sint.) *Nivel de trai* Grad de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației unei țări, ale unor clase sau ale unor persoane.(Sint.) *Pasaj de nivel* Loc unde se încrucișează, la aceeași altitudine, o cale ferată cu o șosea.**NIZNAI** *s. n.*(Exp. vb.) **A face pe niznai** (sau **pe niznaiul**) **1.** A se preface că nu este la curent cu evenimentul petrecut. **2.** A pretinde că nu știe nimic despre ceva.

NOAPTE *s. f.*

(Sint.) *Noapte bună!* **1.** Urare făcută cuiva înainte de culcare. **2.** Formulă de salut folosită la despărțirea de cineva în cursul serii.

(Exp. a.; exp. av.) **De noapte** **1.** (Care acționează, lucrează etc.) în timpul nopții. **2.** (Care începe) din timpul nopții. **3.** (D. animale, insecte) Cu organele vizuale și auditive adaptate pentru viața din timpul nopții, *nocturn*. **4.** Care își desfășoară activitatea în cursul nopții și doarme ziua.

(Loc. av.) **Azi** (sau **astă**) **noapte** În timpul nopții care a trecut.

(Loc. av.) **La noapte** **1.** În timpul nopții următoare. **2.** Când va începe noaptea următoare.

(Loc. av.) **Peste** (sau **pe**) **noapte** ori (rar) **asupra nopții** **1.** În timpul nopții, *noaptea*. **2.** Pe neașteptate. **3.** Foarte repede.

(Loc. av.) **Noapte de noapte** sau **noapte după noapte** În fiecare noapte.

(Loc. av.) **(Și) zi, și noapte** sau **(și) ziua, (și) noapte(a), zi, noapte, zile, nopți, toată ziua (și) toată noaptea, din zori până-n noapte, noaptea și ziua, nopți și zile,** (inv.) **din zi până-n noapte, din zi, din noapte,** (reg.) **(cu) zi, cu noapte** Continuu.

(Loc. av.) **Din noapte-n noapte** **1.** De la o noapte la alta. **2.** Mereu.

(Loc. av.) **Nici zi(ua), (și) nici noapte(a)** Niciodată.

(Loc. av.) **De (cu) noaptea** sau (reg.) **din** (ori în, cu) **noapte** **1.** Înainte de răsăritul soarelui. **2.** Foarte devreme.

NOCTURN, ~Ă *a.*

(Loc. a.; loc. av.) **În nocturnă** (D. competiții sportive) (Care se desfășoară) în timpul nopții.

NOD *s. n.*

(Loc. a.) **În noduri** Încălcit.

(Exp. vb.) **A lega paraua cu zece noduri** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.) **A lega pe cineva nod** A lega pe cineva foarte strâns.

(Exp. vb.) **A da în noduri** (D. cereale) A crește.

(Exp. vb.) **A căuta** (sau **a găsi** **cuiva**) **nod** (sau, rar, **noduri**) **în papură** **1.** (A căuta sau) a găsi cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt. **2.** A căuta (sau a găsi) **cuiva** pricină de învinuire pe nedrept.

(Sint.; Anat.) **Nod vital** Punct situat pe al patrulea ventricul cerebral, de care depind mișcărilor respiratorii și a cărui rupere are ca urmare moartea imediată.

(Sint.; Anat.) **Nodul gâtului** (sau *gâtulejului, beregatei, grumazului, de la grumaz*) Mărul lui Adam.

(Sint.; fig.) **Nod în gât** (sau *în gâtulej*) Senzație de sufocare, de greutate în respirație.

(Exp. vb.) **A înghiți cu noduri** (sau **a înghiți nodul**)

1. (Fig.) A suporta cu greu un necaz, o amărăciune, o umilință, fără a spune nimic. **2.** A înghiți mâncarea cu mare greutate din cauza unei neplăceri, a unei supărări etc.

(Exp. vb.) **A merge** sau **a se duce, a aluneca (pe gât) cu noduri** (D. mâncare) A aluneca foarte greu pe gât din cauza unei supărări, a unei emoții etc.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi cu noduri fripte** **1.** A nu avea ce mânca. **2.** (Reg.; p. ex.) A muri de foame.

(Exp. vb.) **A-i sta nod** sau **ghem (în capul pieptului)** A se scârbi de o mâncare, de oameni etc.

(Sint.) **Nod de cale ferată** Punct de intersecție a cel puțin 3 linii principale de cale ferată.

(Sint.) **Nod gordian** Problemă, încurcătură, dificultate mare, greu sau cu neputință de rezolvat.

(Exp. vb.) **A tăia nodul gordian** A recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situații, căreia nu i se poate găsi altă soluție.

(Exp. vb.; reg.) **A da de nod** A se afla la un moment dat în fața unei mari dificultăți.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (cuiva) necazul de nod** A-l copleși (pe cineva) necazurile.

NOI¹ *p. pers.*

(Loc. av.) **(Pe) la noi** **1.** Acasă. **2.** În casa, în gospodăria noastră. **3.** În familia noastră. **4.** În satul sau în orașul, în părțile noastre. **5.** În țara noastră.

(Loc. av.; reg.) **Ca pe la noi** **1.** Așa cum trebuie. **2.** Strașnic.

(Loc. av.) **Noi între noi** sau (reg.) **noi în de noi** Între ai noștri, între oameni cunoscuți, apropiați.

NOI² *s.*

(Sint.; sprs.) **Noi de pădure** sau **noi cu leac** Cenușă, cărbuni, bucăți de frunză care intră, de obicei în număr de nouă, în compoziția unor leacuri.

(Sint.) **Noi de apă** Rouă.

(Exp. vb.; sprs.) **A lua noi** A aduna apă neînceptută pentru a o folosi în descânțece și la leacuri.

(Exp. vb.; reg.) **A fi luat noi** **1.** A tăcea chitic. **2.** A se îmbolnăvi de reumatism.

NOLAN *s. n.*

(Loc. av.) **În noian** **1.** În largul mării. **2.** În largul oceanului.

(Sint.; inv.) **Noianul mării** (sau *de apă*) Imensitate.

NOIMĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu noimă** **1.** Cu înțeles. **2.** Cu judecată, *cuminte, înțelept*.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (nicio) noimă 1.** Fără sens. **2.** Fără judecată. **3.** (În mod) prostesc, *absurd*.

(Exp. vb.) **A nu avea (nicio) noimă 1.** A nu avea niciun înțeles. **2.** A nu avea nicio explicație.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu noimă** (În mod) semnificativ.

(Loc. vb.; rar) **A găsi noima 1.** A găsi o soluție la o problemă. **2.** A-i veni cuiva de hac.

NOJI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A nu noji două într-un tei** A nu reuși să agonisească nimic.

NOJȚĂ s. f.

(Exp. av.; reg.) **Cât ți-ai lega nojița sau nojițele (la un picior)** Foarte repede.

NOMINAL, ~Ă a.

(Sint.) **Valoare nominală 1.** Valoare înscrisă pe un titlu de credit, obligație, cec etc., plătitibilă de obicei la prezentarea lui. **2.** Valoare a parametrilor unui sistem tehnic, pentru care sistemul e construit să funcționeze în regim normal.

(Sint.) **Salariu nominal** Sumă de bani pe care o primește un salariat pentru munca prestată.

(Sint.) **Putere nominală** Putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic, indicată pe plăcuța indicatoare.

(Sint.) **Flexiune nominală** Declinare.

(Sint.; Gram.) **Predicat nominal** (sau, rar, *construcție nominală*) Predicat alcătuit dintr-un verb copulativ la un mod personal și un nume predicativ.

NOR s. m.

(Loc. a.; loc. av.) **Până la (sau în) nor(i) 1.** Foarte sus. **2.** Foarte înalt. **3.** (Înv.) Pretutindeni.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi sau a trăi) cu capul în nori 1.** (A trăi) izolat de realitatea înconjurătoare, într-o lume fantezistă. **2.** (A fi) distrat.

(Exp. vb.) **Parcă ar fi căzut din nori** E străin de cele ce se petrec în jurul lui.

(Exp. vb.) **A bate cu fruntea-n nori 1.** A fi foarte înalt. **2.** A fi mândru.

(Exp. vb.; reg.) **A purta (pe cineva) prin nouri** A bate pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.) **A fi nor (sau nori)** A fi timp înnorat.

(Sint.; Geol.) **Nor arzător** Masă de gaze și de cenușă vulcanică, cu temperatura de cca 700° C, care este expulzată în atmosferă în timpul unei erupții vulcanice.

(Sint.; Ast.) **Nor de stele** Grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii.

NORĂ s. f.

(Exp. vb.) **A intrat nora-n blide** (D. femei) E neîndemânică la treburile gospodărești.

NORMAL, ~Ă a.

(Sint.) **Linie normală 1.** Dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafață convexă, în punctul de contact. **2.** Dreaptă perpendiculară pe tangenta la o curbă, în punctul de contact.

(Sint.) **Plan normal** Plan perpendicular pe tangenta dusă într-un punct al unei curbe.

(Sint.) **Literă normală** Literă care indică mărimea pe care o are floarea literelor dintr-un corp sau dintr-un caracter de litere.

(Sint.; înv.) **Școală normală 1.** Școală primară. **2.** Școală de învățământ mediu în care se pregăteau învățătorii și institutorii, (înv.) *preparandie*.

NORMĂ s. f.

(Sint.) **Normă morală (sau etică)** Regulă privitoare la modul de comportare a omului în societate, la obligațiile sale față de ceilalți oameni și față de societate.

(Sint.) **Normă juridică** Regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente.

(Sint.) **Normă de producție (sau normă de muncă)** Cantitate de muncă ce trebuie să fie efectuată de cineva (sau produse realizate) într-o unitate de timp.

(Sint.) **Normă tehnică** Normă stabilită prin mijloace științifice, pe baza unor condiții tehnice date, pentru îndeplinirea unui proces tehnologic.

(Sint.) **Normă de consum** Cantitate de material, de combustibil etc. necesară pentru efectuarea unui proces de producție și care nu trebuie depășită.

(Sint.) **Normă de hrană** Necesară de substanțe nutritive al unui animal pe timp de 24 de ore.

NOROC s. n.

(Exp. av.) **La cât mi (ți-, i- etc.)-a sta norocul** În ce măsură este cineva favorizat de soartă.

(Exp. vb.) **A-i fi scris în noroc să...** A-i fi sortit să...

(Sint.) **Joc de (sau, înv., la) noroc** Joc de cărți, de zaruri etc., în care câștigul depinde de întâmplare.

(Sint.; reg.) **Norocul copiilor** Primul ou roșu.

(Exp. a.; înv.) **De norocul (cuiva)** Care este potrivit cu soarta cuiva.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu noroc 1.** Cu succes. **2.** În avantajul cuiva. **3.** În mod fericit.

(Exp. a.; exp. av.) **Fără (de) noroc 1.** Fără succes. **2.** În dezavantajul cuiva. **3.** În mod nefericit.

(Exp. a.) **Cu (sau fără) (de) noroc 1.** Care exprimă, prevestește (ne)fericire. **2.** Care exprimă, prevestește (in)succes.

(Exp. a.; exp. av.) **De noroc** **1.** De bun augur. **2.** Care este făcut pentru a-i merge bine. **3.** Făcut pentru a avea succes.

(Loc. av.) **Într-un** (sau **la**) **noroc** La întâmplare.

(Exp. av.; reg.) **Cum** (sau **ce**) **a** (sau **o**) **da târgul și norocul** La întâmplare, indiferent de rezultat.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva) scris în noroc să...** A-i fi cuiva sortit să...

(Exp. vb.) **A(-și) încerca** (sau **cerca, căuta, înv., ispiti**) **norocul** A întreprinde o acțiune fără a fi sigur că va reuși.

(Exp. vb.) **A avea noroc la...** A avea succes la...

(Exp. vb.) **A avea noroc porcesc** (sau **orb, chior, cu carul**) sau **a-i curge (cuiva) norocul gărlă** A obține întotdeauna succese foarte mari în acțiunile riscante întreprinse.

(Exp. vb.) **A fi plin de noroc ca broasca de păr** sau (în v.) **a-i sta norocul tot împotriva** A nu reuși în acțiunile întreprinse, a fi *ghinionist*.

(Exp. vb.) **A-i mânca norocul (cuiva)** **1.** A fi vinovat de nereușita cuiva. **2.** A nenoroci pe cineva.

(Exp. vb.; sprs.) **A fi cu noroc** A aduce împrejurări favorabile.

(Loc. vb.) **A-și face de noroc** A face descântece, vrăji pentru succesul în acțiunile întreprinse.

(Exp. vb.; d. păsări) **A-i cânta (cuiva) de noroc** A-i prevesti cuiva succesul în acțiunile întreprinse.

(Exp. vb.) **A avea noroc** (sau **norocul**) **să...** A i se ivi prilejul favorabil pentru...

(Exp. vb.) **A avea noroc de** (sau **cu...**, reg. **pe...**) **1.** A avea avantajul de a întâlni pe cineva sau ceva folositor. **2.** A se sluji cu folos de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A avea noroc** (sau **norocul**) **că...** sau **noroc de la Dumnezeu** (sau **din cer până în pământ**) **că...** A avea șansa să...

(Loc. av.) **Noroc că...** **1.** Bine că... **2.** Din fericire... (Exp. vb.) **Unde-i norocul să...** Ce bine ar fi să...

(Exp. vb.) **A da noroc** **1.** A da mâna cu cineva. **2.** (P. ex.) A saluta. **3.** A ciocni paharul de băutură cu cineva.

(Exp. vb.) **Noroc!** Formulă de salut sau de urare.

NOROC/RE s. f.

(Sint.; reg.) *Norocire slabă* Ghinion.

(Loc. av.) **Din norocire** **1.** Printr-o întâmplare favorabilă. **2.** Din fericire.

(Loc. av.) **Cu norocire** Cu bine.

(Exp. vb.) **Norocire că...** Bine că...

NOROI s. n.

(Exp. vb.; fig.) **A împrășca (pe cineva) cu noroi** sau **a zvârli cu noroi (în cineva)** A calomnia pe cineva.

NOSTIMADĂ s. f.

(Loc. a.) **De toată nostimada** Foarte nostim.

NOTĂ s. f.

(Exp. vb.) **A lua notă (de ceva)** **1.** A afla ceva. **2.** A reține ceva. **3.** A ține seama de ceva.

(Sint.) *Notă de plată* Document prin care se dispune plata unei sume de către o persoană fizică sau juridică, în numerar sau prin virament.

(Sint.) *Notă de comandă* Document emis de client către furnizor, prin care se cere livrarea unei anumite mărfi, prestarea unui anumit serviciu sau executarea unei lucrări determinate.

(Sint.) *Notă contabilă* Document folosit pentru înregistrarea operațiilor economice în conturi.

(Sint.) *Notă discordantă* (sau *falsă*) Afirmație, atitudine, element etc. care nu se potrivește într-un caz dat, în ansamblu, care face o impresie neplăcută, care șochează.

(Exp. vb.) **A face notă discordantă** **1.** A avea o atitudine care nu se potrivește într-un caz dat. **2.** A avea o părere sau o atitudine diferită față de a altora.

(Exp. vb.) **A fi în notă** A se potrivi unei situații.

(Exp. vb.) **A forța** (sau **a exagera**) **nota** A trece dincolo de limitele obișnuite (în atitudini, comportări etc).

(Exp. vb.) **A fi în notă** A fi în concordanță cu situația.

(Loc. av.; fam.) **Ca pe note** Așa cum trebuie.

NOTIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; rar) **A lua notiță (de ceva)** **1.** A înregistra. **2.** A reține.

NOTORIETATE s. f.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a deveni, a ajunge** etc.) **de notorietate publică** A fi sau a deveni, a ajunge cunoscut de toată lumea.

NOU, NOUĂ a.

(Sint.) *Lună nouă, crai nou* Fază a lunii când aceasta este în conjuncție și când fața dinspre pământ, nefiind luminată, este invizibilă.

(Sint.; înv.) *Lumea nouă* Continentul America.

(Sint.) *Nou născut* Copil care abia s-a născut.

(Loc. av.; înv.) **Din** (sau **de**) **nou** De curând.

(Exp. vb.) **Ce mai e nou?** Ce s-a întâmplat în ultima vreme?

(Loc. a.; loc. av.) **Nou-nouț** Foarte recent.

(Loc. a.) **Nou-nouț 1.** Care nu a fost încă folosit.

2. (P. ex.) În foarte bună stare.

(Loc. av.) **Din** (sau, rar, **de**) **nou 1.** De la început.

2. Încă o dată, iar, iarăși.

(Sint.) *An* (sau *anul*) *nou* sau *noul an* Anul calendaristic care începe să se desfășoare.

(Sint.; Bis.) *Legea* sau *învățătura* (*cea*) *nouă* sau *noua lege* Religie creștină (în raport cu religia mozaică).

(Sint.; Bis.) *Noul Testament* sau, înv., *Scriptura* (sau *sfânta Scriptură*) *cea nouă* Parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile și alte scrieri religioase de după nașterea lui Christos.

NOUĂ *nr. card.*

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a-și pune**) **nouă băieri la pungă** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.) **A merge pe nouă cărări** A fi foarte beat.

(Exp. vb.) **A avea nouă suflete** (sau **vieți**) **1.** A fi foarte rezistent. **2.** A fi foarte viteaz.

(Exp. av.) **(Peste) nouă țări și nouă mări** sau **(peste) nouă mări și nouă țări** Foarte departe.

(Exp. vb.) **A mânca din nouă cuptoare** (D. oameni) A fi umblat mult și a fi văzut multe.

NOUĂLEA, NOUA *nr. ord.*

(Exp. vb.) **A fi în al nouălea cer** A fi foarte fericit.

(Exp. av.) **Pe planul al nouălea** Neimportant, lăsat la o parte.

NOUȚ, ~Ă *a.*

(Loc. av.) **Nou-nouț 1.** Foarte recent. **2.** Care nu a fost folosit. **3.** (P. ex.) Aproape nefolosit.

NU *av.*

(Exp. av.) **Da, cum** (să sau **de**) **nu** sau (reg.) **(păi) dacă nu (cum)?** **1.** Sigur că da. **2.** Altfel nu se poate.

3. (Îr.) Nu prea cred.

(Exp. av.) **Nu altceva, nu glumă** sau (reg.) **nu ceva, nu șagă 1.** Sigur. **2.** Foarte, extrem de...

(Loc. av.) **Nu mai departe 1.** Chiar în cazul... **2.** Chiar în ceea ce privește pe...

(Loc. av.) **Nu o (singură) dată** De multe ori, adesea.

(Exp. av.) **Nu și nu 1.** Categoric nu. **2.** E inutil să încerci.

(Exp. cj.) **De** (sau **dacă**) **nu...** În caz contrar...

(Loc. vb.) **A zice nu 1.** A nega. **2.** (P. ex.) A se opune.

3. (P. ex.) A refuza.

NUCĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Când o face plopul nuci și răchita mere**

dulci Niciodată.

(Exp. vb.) **A se potrivi** sau **a se nimeri**, (pop. **a se lovi, a se lipi**) **ca nuca în perete** (sau, rar, **în gard**) A nu se potrivi deloc.

NUIA *s. f.*

(Sint.; reg.) *Gard de nui* Gard viu.

(Sint.; reg.) *Nuiaua boabelor* Par pe care se atârână porumbul la uscat pentru iarnă.

(Loc. vb.; rar) **A pleca pe nui** **1.** A pleca de undeva pe neașteptate și numai cu hainele cu care este îmbrăcat. **2.** A face ceva de nevoie.

NUL, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; Jur.) **A declara nul** A anula.

(Exp. vb.; Arg.) **A fi nul la...** A nu ști absolut nimic într-un domeniu.

NUMAI *av.*

(Loc. av.) **Numai așa** sau **asa numai 1.** Fără complicații, simplu. **2.** Fără motiv. **3.** Fără scop. **4.** Fără rost. **5.** Dezinteresat. **6.** (Pe) degeaba.

(Loc. cj.) **Numai să...** (sau **de..., dacă...**) Doar dacă...

(Loc. cj.) **Nu numai..., ci și** (sau **ci încă, ori dar încă și, ci**) Și..., și.

(Loc. cj.) **Nu numai că..., dar...** În afară de faptul că...

(Loc. av.; loc. cj.; îrg.) **Numai cât** (sau, reg., **ce**) **1.** (De) abia. **2.** Îndată ce...

(Loc. av.; pop.) **Numai ce** (sau **numai iacă, numai uite, numai iacă ce**) **1.** Pe neașteptate. **2.** (Îrg.) Imediat.

(Loc. cj.) **Numai (atâta) că...** sau (reg.) **numai cât** Atâta doar că...

NUMĂR *s. n.*

(Sint.) *Număr atomic* Număr de ordine pe care îl poartă elementele chimice așezate în ordinea tabloului lui Mendeleev și care exprimă cantitatea de protoni din atomul respectiv.

(Sint.; înv.) *Numărul cel mic* Scăzător.

(Sint.; înv.) *Numărul cel mare* Descăzut.

(Sint.; reg.) *Bani de număr* Bani numerar.

(Loc. a.) **Fără (de) număr 1.** Care este în număr atât de mare, încât nu poate fi numărat. **2.** (P. ex.) Îmens.

(Loc. a.) **Cu număr 1.** Socotit. **2.** (P. ex.) Limitat. **3.** (P. ex.) Puțin numeros.

(Loc. av.) **În număr 1.** Cu socoteală. **2.** (P. ex.) Complet. **3.** (P. ex.) Exact.

(Loc. pp.) **În** (sau **din**) **numărul...** **1.** Printre. **2.** Dintre.

(Exp. vb.) **A nu (mai) avea număr** A fi peste măsură de numeros.

(Loc. p.) **Un număr de...** Câțiva.

(Loc. p.) **Un mare număr de...** (Foarte) mulți.

(Loc. p.) **La număr** sau **în număr de...** În total.

(Loc. vb.; arg.) **A face numărul cinci** A fura.

NUMĂRA vb.

(Exp. vb.) **A (putea) număra (ceva) pe degete** (sau **pe o mână**) A fi un număr foarte mic de obiecte sau de ființe.

(Exp. vb.) **A număra (cuiva) îmbucăturile** (sau **înghițiturile**) **1.** A ține cuiva socoteală de cât mănâncă. **2.** A da cuiva mâncare cu zgârcenie, cu părere de rău.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) slab** (sau, ir., **gras de-i numeri coastele** (A fi) foarte slab.

(Exp. vb.; rar) **A număra pașii cuiva** A supraveghea pe cineva de aproape.

(Exp. vb.) **A număra pietrele** (sau **pavelele**) A umbla fără treabă, fără rost.

(Exp. vb. fam.) **Până numeri (la) trei** Într-o clipă.

(Exp. vb.) **A nu număra zile multe** sau (rar) **a număra puțin** A mai avea puțin de trăit.

NUMĂRAT, ~Ă a.

(Loc. av.) **Bani numărați** **1.** În bani peșin. **2.** În sumă exactă.

(Loc. av.) **Bob numărat** **1.** Cu exactitate. **2.** În cele mai mici amănunte.

NUMĂRĂTOARE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A face numărătoare** A număra câte oi are stâna.

(Sint.) *Numărătoarea banilor* Plată.

(Sint.; înv.) *Bani (în) numărătoare* Bani lichizi.

(Sint.) *Numărătoare inversă* Program de operații prevăzut a se desfășura în intervalul de timp ce desparte momentul curent de momentul lansării unei nave spațiale.

NUME s. n.

(Sint.) *Nume de* (sau, reg., *din*) *botez* sau *nume mic* Nume care se dă unei persoane la naștere, prenume.

(Sint.) *Ziua numelui* sau (rar) *zi de nume* Zi în care se sărbătoresc cei ce poartă numele sfântului prăznuit în acea zi de biserică, onomastică.

(Sint.) *Nume de familie, nume patronimic* (sau, reg., *după naștere*) Nume pe care îl poartă toți membrii unei familii și care se transmite de la părinți la copii. (Sint.; î. o. c. poreclă) *Nume bun* Nume adevărat al cuiva.

(Sint.) *Nume topic* (sau *de loc*) Toponimie.

(Loc. a.) **Fără (de) nume** **1.** Care nu este cunoscut, identificat. **2.** (P. ex.) Lipsit de importanță, obscur. (Loc. a.) **Pe nume** **1.** Adresându-se cu numele. **2.** Direct.

(Loc. av.) **În** (sau, înv., **drept, cu, pe**) **numele cuiva** (sau **a ceva**) **1.** Invocând numele unei divinități, ca simbol al unei credințe. **2.** În cinstea cuiva. **3.** (P. ex.) Prin os adus cuiva, în special unei divinități. **4.** Din partea cuiva. **5.** Invocând autoritatea, puterea cuiva. **6.** În locul cuiva.

(Exp. vb.) **A spune** (sau **a zice cuiva, a chema, pop., a striga pe cineva**) **pe nume** **1.** A rosti (cu voce tare) numele cuiva, a numi. **2.** (P. ex.) A spune răspicat, fără ocolișuri.

(Exp. vb.) **Zi-i pe nume!** **1.** Spune-mi numele lui, de care momentan nu-mi amintesc. **2.** Nu-mi amintesc pe moment denumirea exactă a unui obiect.

(Exp. vb.) **Să nu-mi (mai) zici** (sau **spui**) **pe nume dacă...** **1.** Să nu mă mai recunoști dacă... **2.** Garantiez că...

(Exp. vb.) **A (nu) lua (cuiva ceva) în nume de rău** **1.** A (nu) interpreta greșit sau cu rea-voință vorbele cuiva. **2.** (P. ex.) A (nu) se supăra.

(Exp. vb.) **A (nu) lua** sau (rar) **a (nu) avea (pe cineva) în nume de bine** (sau **de rău**) A (nu) aprecia pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A lovi** (sau **a păli, a-i trage cuiva una**) **în (sau la) numele tatălui** A lovi pe cineva drept în frunte.

(Exp. vb.) **Pentru numele lui Dumnezeu** (sau **al cerului!**) **1.** Exclamație care subliniază, întărind, o rugămintă. **2.** Exclamație care exprimă indignare, nedumerire, exasperare.

(Loc. av.) **Pe numele (cuiva)** **1.** (D. o proprietate, un act etc.) Înscriș ca proprietate legală a cuiva. **2.** (Fiind numit) cu numele cuiva.

(Loc. av.) **Cu numele...** sau **cu nume de...** Având numele de..., numit.

(Exp. vb.) **A cunoaște (ceva) numai din** (sau **după**) **nume** A cunoaște ceva din auzite, fără să-l fi văzut vreodată.

(Exp. vb.; rar) **A nu cunoaște (ceva) nici de nume** A nu fi auzit despre ceva.

(Exp. vb.) **A auzi de numele cuiva** A cunoaște din auzite, din reputație.

(Exp. vb.) **A nu (mai) ști** (sau **auzi**) **cuiva de nume** sau **a nu (mai) ști** (sau **auzi**) **de numele cuiva** **1.** A nu mai ști nimic despre cineva plecat departe. **2.** (Imper.)

Îndemn adresat cuiva de a pleca și de a nu se mai întoarce niciodată.

(Exp. vb.) **Veniți-ar sau pieriți-ar numele sau să nu-ți mai aud de nume, nu ți-aș mai auzi de nume, acolo să-ți rămână numele** 1. Ești o persoană insuportabilă. 2. Nu vreau să te mai revăd niciodată. 3. De-ai muri!

(Loc. av.) **Cu (sau sub) nume de...** (sau **că...** sau, rar, **cu numele să...**) 1. Cu titlul de... 2. Sub formă de... 3. Sub pretext că... 4. Pe motiv că...

(Exp. vb.) **Sub niciun fel de nume** În niciun caz.

(Loc. av.) **(Numai) cu numele** 1. De formă, fără să corespundă realității. 2. (P. ex.) În aparență.

(Loc. av.; înv.) **(În) nume de...** 1. Socotind că... 2. Recunoscând drept... 3. Ca și... 4. Având reputație (bună sau) rea, faimă, renume.

(Exp. vb.) **A scoate (sau a scorni, a face, a-i ieși cuiva) nume (rău)** 1. A (se) vorbi de rău despre cineva. 2. A se afla sau a pune pe cineva într-o lumină defavorabilă.

(Exp. vb.) **A-și face (un) nume** 1. A ajunge cunoscut, vestit, prin acțiuni pozitive. 2. A-și face o carieră.

(Exp. vb.) **A-i merge (cuiva) numele că...** A i se duce cuiva vestea că...

NUM/vb.

(Loc. vb.) **A numi-o sus** A se socoti superior.

(Exp. vb.; reg.) **Numindu-se pă sine** Făcându-și faimă, nume.

(Loc. vb.; reg.) **A-i numi cuiva rău** A prevesti cuiva ceva rău.

NUM/RE s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu numire (sau numiri) de... sau cu numire că...** 1. Cu titlu de... 2. (P. ex.) Sub pretextul... 3. Ca și cum...

(Loc. av.; înv.) **Cu numire a cuiva** Cu invocarea cuiva, în special a unei divinități.

(Exp. vb.; înv.) **A întoarce într-o numire** A aduce două sau mai multe fracții la același numitor.

NUMIT, ~Ă a.

(Exp. vb.; rar) **A fi numit din botez** A fi nebun.

NUMITOR, ~OARE s. m., a.

(Exp. vb.) **A aduce la același numitor** 1. (Mat.) A transforma două sau mai multe fracții care au numitorul diferit în fracții echivalente care au numitorul identic. 2. (Fig.) A egaliza în mod forțat, *a plafona*. 3. (Fig.) A judeca nediferențiat două sau mai multe aspecte. 4. (Fig.) A pune de acord puncte de vedere diferite. 5. (Fig.) A uniformiza fără temei păreri, tendințe sau concepții diferite.

(Sint.) *Numitor comun* Numitor care aparține mai multor fracții.

NUNTĂ s. f.

(Sint.) *Nuntă de argint* Aniversare a douăzeci și cinci de ani de la căsătorie.

(Sint.) *Nuntă de aur* Aniversare a cincizeci de ani de la căsătorie.

(Exp. vb.; rar) **A da (cuiva) de nuntă** A bate tare pe cineva.

(Exp. vb.; fig.) **A pleca cu nunta** (D. câini) A se ține haită după o cățea.

(Exp. vb.; reg.) **A fi nuntă** (D. oameni) A fi în număr mare.

(Sint.) *Altă nuntă* Aceasta e cu totul altceva.

NUTREȚ s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (cuiva) nutreț pe darac** A căuta să faci rău cuiva, prefăcându-te că-i vrei binele.

O

OACA *i.*

(Exp. vb.) **Se dă de-a oaca** Înnoată cu capul afară (ca broasca).

OAI *s. f.*

(Exp. av.) **Ca oile** (D. oameni) **1.** Cu grămada. **2.** În dezordine. **3.** Fără discernământ.

(Exp. vb.) **A se lua, ca oile, unul după altul** A imita în mod mecanic pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi oaie între lupi** A fi bun, blând, moale între oameni răi.

(Exp. vb.; ir.) **E deștept (sau șiret) ca oaia (cu jug sau pe zăduf)** E naiv, prostănac.

(Loc. vb.) **A o face de oaie** **1.** A greși grav. **2.** A gafa, a o face boacănă.

(Exp. vb.) **Prea e de oaie** E cu totul nepotrivit.

(Exp. vb.) **A suga (de) la două oi** A trage concomitent foloase din două părți.

(Exp. vb.) **A umbla să iei (sau să scoți) două piei de pe o oaie** A urmări un câștig exagerat.

(Exp. vb.) **Te trezești la oi?** Ești lipsit de bun simț.

(Exp. vb.) **A da oile în paza lupului** A lăsa ceva în grija unei persoane care nu e de încredere.

(Exp. vb.) **A se ține (sau a se agăța) de cineva ca scaiul de oaie** A nu se dezlipi de cineva niciun moment.

(Exp. vb.) **A băga oile în lapte** A începe mulsul oilor după întărcarea mieilor.

OALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Cât o oală de praznic (mare)** Foarte mare.

(Exp. vb.) **A fi goală ca o oală** (Despre case) A fi sărăcăcioasă.

(Exp. vb.) **A se feri (sau a se teme) ca de oala mălaiului** A se feri cu multă grijă (să facă ceva).

(Exp. vb.) **A prinde (sau a lua, a ridica pe cineva) ca din oală** **1.** A prinde pe cineva fără nicio greutate. **2.** A lua pe cineva prin surprindere.

(Exp. vb.) **Sună a oală** **1.** E grav bolnav, e pe moarte. **2.** Sună a gol.

(Exp. vb.) **A se face (sau a fi) oale și ulcele (sau ulcioare)** sau **a se face pământ (sau lut) de oale** A fi mort de mult.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) în oală** A întrece (pe cineva).

(Exp. vb.) **A pune (toate) în aceeași oală** A amesteca lucruri, probleme etc. diferite și a produce astfel neînțelegeri, confuzii.

(Exp. vb.) **A-i fierbe oala (fără foc)** A-i merge bine.

(Exp. vb.) **A-i fierbe două oale, una seacă și una goală** A-i merge foarte rău.

(Exp. vb.) **A fierbe (pe cineva) în oală seacă** A-i face cuiva multe neplăceri.

(Exp. vb.) **A mâncat din oală** sau **a gustat la oala cu chișleag** (D. fete tinere) Și-a pierdut fecioria.

(Exp. vb.) **A plăti oalele sparte (de altul)** A plăti paguba făcută de altul.

(Exp. vb.) **A-i pune (cuiva) oala** A fermeca (pe cineva).

(Exp. vb.) **A sufla (sau a se uita) în fundul oalei** **1.** A bea zdravăn. **2.** A se îmbăta.

(Exp. vb.) **A fi bolnav de oală** A fi bețiv.

(Exp. vb.) **Învățată să țină oala de toartă** (D. femei) Îi place să fie stăpână în gospodăria ei.

(Exp. vb.) **A trage jar (sau foc) la oala sa** A se îngriji de interesele sale, în dauna altuia.

(Exp. vb.) **Mustățile îi caută (sau îi trag) a oală (sau spre fundul oalei)** sau **i-a crescut mustața în**

oală sau **i-s mustățile făcute pe oală** (D. oameni) Îi place să bea.

(Exp. a.) **(Făcute) pe** (sau **aduse a, date după**)

oală (D. mustăți) Lungi și cu capetele lăsate în jos.

(Exp. a.; reg.) **Tuns pe oală 1.** Cu părul lung până pe gât și retezat rotund. **2.** (P. ex.) Tuns rău.

(Exp. vb.) **A-i da oala în foc** A se supăra.

(Exp. vb.) **A se amesteca** (sau **a-și băga nasul unde nu-i fierbe oala**) A se băga unde nu are ce căuta.

OARĂ *s. f.*

(Loc. av.; înv.) **Întru** (sau **din**) **acea oară 1.** În (sau din) vremea aceea. **2.** În (sau din) acel moment.

(Loc. av.; înv.) **(De) altă oară 1.** Odinioară. **2.** Altă dată.

(Loc. av.; înv.) **Astă oară** Acum.

(Loc. av.; reg.) **De-a doua oară** De-al doilea, de-a doua.

(Sint.) **Maică de-a doua oară** Mamă vitregă.

(Loc. av.) **De multe** (sau **nenumărate, îrg. bogate** etc.) ori, înv., **de ori multe** sau (excl.) **de câte ori!** Adesea.

(Loc. av.) **De puține ori** Rar.

(Loc. av.) **De câte ori... (de atâtea ori...)** De fiecare dată.

(Loc. av.; înv.) **De toate orile** (sau **ori**) Totdeauna.

(Loc. cj.) **(Ori) de câte ori...** De fiecare dată.

(Loc. vb.; reg.) **A fi în ori (bune)** A fi bine dispus.

(Loc. vb.; reg.) **A scoate (pe cineva) din ori** A-și pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) cumpătul.

(Loc. vb.; reg.) **A-și veni în** (sau **la**) **ori** (sau, rar, **în ori**) **1.** A-și veni în fire. **2.** A se reface.

(Loc. vb.; reg.) **A-i veni (cuiva ceva) în ori** A-i veni (cuiva ceva) în gând.

OARBA *s. f. art.*

(Exp. vb.) **A da cuiva cu oarba** A pune la punct pe cineva.

OARECE *p. neh.*

(Exp. vb.) **A avea oarece (pe cineva)** A fi supărat (pe cineva).

OARECUM *av.*

(Loc. av.; înv.) **Nu oarecum să...** În niciun caz...

(Loc. vb.) **A-i fi oarecum 1.** A-i fi greu, neplăcut. **2.** A se jena.

OARZĂN, -Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A spune una oarzănă** A spune o minciună mare, gogonată.

(Exp. vb.; reg.) **A-i spune** (sau **a i-o spune**) **cuiva oarzăn(ă) (în față)** A-i spune cuiva de-a dreptul.

OASTE *s. f.*

(Exp. vb.) **A face oastea** A executa serviciul militar.

(Exp. vb.; rar) **A pune oști tătărăști** A mânca exagerat de mult.

(Sint.; fam.; gmț.; dep.) **Oastea lui Papuc** Colectiv neorganizat, nedisciplinat.

(Exp. vb.; reg.) **De-a oastea** Joc de copii în care unul dintre jucători caută să prindă cu o frânghie pe un altul.

OBADĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg) **A se face obadă** (D. cai) A-și îndoi spinarea opintindu-se la tras, a se cocoșa.

(Exp. vb.) **A-i sări obada** A se înfuria.

(Exp. vb.) **A pune (în) obezi** A subjugă.

OBIALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A întinde (pe cineva) ca pe o obială** A bate (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-l arde obielele** A se afla într-o situație dificilă, a fi strămtorat.

(Exp. vb.) **A-i curge (cuiva) obielele de pe** (sau **după**) **cineva** A fi sărac și rău îmbrăcat, a fi zdrențăros.

(Exp. vb.) **A scoate pe cineva din obiele** A ajuta pe cineva să ajungă la o situație mai bună.

(Exp. vb.) **A-și căuta de obiele** A-și vedea de propriile sale interese.

(Exp. vb.) **A dormi obiele** A dormi profund.

OBICEI *s. n.*

(Loc. av.) **De obicei** De regulă.

(Loc. vb.) **A avea obicei** (sau **obiceiul, pop. de obicei**) A obișnui.

(Sint.) **Obiceiul locului** (sau **pământului, pământesc**) **1.** Lege nescrisă stabilită de practica îndelungată a vieții. **2.** Drept sau obligație statornicite prin tradiție.

(Loc. vb.; înv.) **A pune limbii obicei** A se reține de la vorbă, *a-și pune frâu.*

OBIȘNUINȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Din** (sau **după, prin**) **obișnuință** Potrivit obiceiului.

(Loc. av.; înv.) **Peste obișnuință** Contrar obiceiului.

OBLU, OABLĂ *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A (nu) spune** (sau **zice, grăi**) **oblu** A (nu) vorbi deschis, a (nu) se exprima direct, fără ocolșuri.

(Exp. vb.; îrg.) **A (nu)-i merge cuiva oblu** A (nu)-i merge bine.

OBOROC *s. n.*

(Loc. vb.; reg.) **A pune** (sau **a ține**, **a ascunde**) **ceva sub oboroc** A feri ceva de văzul lumii, *a tăinui*.

(Loc. vb.; reg.) **A sta** (sau **a zăbovi**) **sub oboroc** A rămâne necunoscut.

(Loc. vb.; reg.) **A coase la oboroace** A sforăi.

OBRAZ *s. n., m.*

(Exp. vb.; pop.) **A închide cuiva ușa în obraz** A nu primi pe cineva undeva.

(Loc. vb.; pfm.) **A nu (mai) avea obraz să...** **1.** A-i fi rușine să... **2.** A nu (mai) îndrăzni să...

(Exp. vb.; pop.) **Cu ce obraz?** Cu ce îndrăzneală?

(Exp. vb.; pfm.) **A-i spune** (sau **a-i zice**) **cuiva ceva de la** (sau **în**) **obraz** A-i spune cuiva ceva direct, fără menajamente.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși** (sau **a scăpa**, **a o scoate la capăt**) **cu obrazul curat** A ieși cu reputația nepătată dintr-o situație dificilă.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pune obrazul pentru cineva** A garanta pentru cineva cu propria reputație.

(Exp. vb.; pop.) **A orbi** sau **a prosti pe cineva de la obraz 1.** A spune minciuni vădite. **2.** A încerca în mod neîndemânatic să înșele.

(Exp. vb.; pop.) **A-și scoate obrazul în lume** (sau **printre oameni**) A se arăta în societate.

(Exp. vb.; reg.) **A da cuiva obraz** A-i permite prea multe, făcându-l să se obrăznicească.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face obraz 1.** A se pune bine cu cineva. **2.** A se preface.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi cu două obraze** A fi prefăcut.

(Loc. av.; pop.) **Cu obraz curat 1.** Cu conștiința curată. **2.** Cu reputația nepătată.

(Exp. vb.; înv.) **A-și curăți obrazul** A se dezvinovăți.

(Loc. vb.; înv.) **A face obraz la cineva** A ține piept.

(Loc. vb.; înv.) **A nu da obraz** A nu se prezenta în fața cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A căuta cuiva la** (sau **în**) **obraz** A ține seama de autoritatea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A face cuiva pe obraz** A se răzbuna pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă i-a luat pânza de pe obraz** Este palid ca un mort.

(Exp. av.; îrg.) **Pre obraz** (sau **după obrazul cuiva**) La fel cu cineva.

(Exp. vb.; îrg.) **Să-ți fie rușine obrazului** sau **să-ți fie în obraz!** Ai săvârșit ceva necuviincios.

(Exp. vb.; pop.) **A-i crăpa** (sau **a-i plesni**) **cuiva obrazul de rușine** A-i fi foarte rușine.

(Exp. vb.) **A avea atâta obraz** A avea bun-simț.

(Exp. vb.) **A avea obraz subțire** sau **a fi subțire de obraz** A fi bine crescut.

(Exp. vb.) **A avea obraz gros** (de scoarță) sau **a fi gros de obraz** A fi prost crescut.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) fără obraz** (A fi) necuviincios.

(Exp. vb.; înv.) **A apuca** (sau **a prinde**) **pe cineva de obraz** A dovedi pe cineva drept mincinos.

(Exp. vb.; reg.) **A lua** (sau **a prinde**, **a dobândi**) **obraz** A deveni obraznic sau îndrăzneț.

(Exp. vb.; pop.) **A îngroșa din obraz** sau **a-și îngroșa obrazul** A deveni îndrăzneț.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da** sau **a-i pune cuiva o pupăză în obraz** A ofensa pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și tăvăli obrazul** A se face de rușine.

(Exp. vb.; reg.) **A-i bate cuiva obrazul** A imputa cuiva o faptă nerușinată.

(Exp. vb.; pop.) **A-i ieși** (sau **a i se ridica**, **a i se urca**) **cuiva sângele în obraz 1.** A se înroși de furie. **2.** A se emoționa.

(Loc. av.) **De la obraz** În mod direct.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși** (sau **a scoate pe cineva**) **la obraze 1.** A deveni sau a face să devină bogat. **2.** A ieși sau a scoate în înalta societate.

(Exp. vb.; îrg.) **A deveni obraz** A ajunge demnitar.

OBȘTE *s. f.*

(Sint.; îrg.) **Școală de obște** Școală publică primară.

(Sint.; înv.) **Doftor al obștii** Medic al orașului.

(Loc. a.) **De obște 1.** Care interesează, privește pe toți. **2.** Care aparține obștii, *obștesc*. **3.** Care se referă la popor. **4.** Obișnuit.

(Loc. av.; înv.) **De obște 1.** Pretutindeni. **2.** Împreună. **3.** În mod obișnuit. **4.** Deopotrivă.

(Exp. vb.; îvp.) **A plăti** (sau **a da**) **datoria cea de obște** A muri.

OBȘTESC, **-EASCĂ** *adj.*

(Sint.; înv.) **Obșteasca adunare** Organ legislativ suprem în țările românești.

(Sint.; înv.) **Casă obștească** Consiliu comunal.

(Sint.; înv.) **Sfat obștesc** Adunare.

(Exp. vb.; îvp.) **A-și da obștescul sfârșit** A muri.

OCA *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A prinde pe cineva cu ocă** (sau **cu ocaua mică 1.** A prinde pe cineva că înșală la cântar. **2.** (Fig.) A prinde pe cineva în flagrant. **3.** (Fig.) A prinde pe cineva cu o minciună sau cu o faptă necinstită.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla cu ocaua mică** A înșela.

(Exp. vb.; înv.) **A da (ceva) cu ocaua lui Cuza**
A da cu generozitate.

(Exp. vb.; reg.) **A duce cu ocaua plină** (sau **rasă**)

(D. cai) A merge repede și ușor, fără să zdruncine.

OCARĂ s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu ocară** În mod jignitor.

(Loc. a.) **De ocară** Compromițator, *injositor*.

(Exp. vb.; pop.) **A ajunge** (sau **a se face**) **de răs și de ocară** A ajunge (sau a se face) demn de dispreț, de batjocură.

(Loc. vb.; înv.) **A ridica ocară pe cineva** A defăima.

(Loc. vb.; înv.) **A da de ocară cu...** A se face de răs.

(Sint.; pop.) *Ocara lumii* Persoană demnă de dispreț.

OCAZIE s. f.

(Loc. a.) **De ocazie** Potrivit cu o anumită împrejurare.

(Loc. a.; loc. av.) **De ocazie 1.** Întâmplător. **2.** Cumpărat sau vândut din întâmplare, în mod avantajos.

(Loc. vb.) **A da ocazie la...** (sau **de...**) A prilejui.

OCHELARI s. m. pl.

(Exp. vb.; rar) **A mânca ca grecul, cu ochelari**
A fi zgârcit la mâncare.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea ochelari de cal** (D. oameni)
A nu avea o perspectivă largă asupra lucrurilor.

OCHI s. m.

(Sint.; pop.) *Albul ochiului* Sclerotică.

(Sint.; reg.) *Ochiul ochiului* Pupilă.

(Loc. av.; pop.) **Văzând cu ochii** Foarte repede.

(Loc. av.) **Cu ochii închiși 1.** Orbește. **2.** Pe de rost.

(Exp. vb.) **A arăta (cuiva ceva) din ochi** A semnală în mod discret, prin mimică.

(Exp. vb.; pop.) **A iubi pe cineva sau a-i fi drag cuiva ca** (sau **mai mult decât**) **ochii din cap** A iubi sau a fi iubit din tot sufletul.

(Exp. vb.) **A (nu) lua pe cineva la ochi buni** sau **a (nu) vedea pe cineva cu ochi buni** A (nu) simpatiza pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A deschide ochii pe cineva** A se îndrăgosti pentru prima oară.

(Exp. vb.; pop.) **A păzi** (sau **a îngriji**) **ceva ori pe cineva ca pe ochii din cap** A păzi sau a îngriji pe cineva cu cea mai mare atenție.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea ochi la spate** A vedea totul.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi numai ochi și urechi** A fi foarte atent.

(Exp. vb.; pfm.) **A deschide** (sau **a face**) **ochii mari**
A se mira foarte tare de ceva.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a arunca**) **cuiva praf ori colb în ochi** A înșela pe cineva ascunzându-i realitatea.

(Exp. vb.; reg.) **A i se întoarce cuiva ochii în cap** (sau **pe dos**) A fi în agonie.

(Exp. vb.) **A-și da ochii peste cap 1.** A fi în agonie. **2.** A cocheta. **3.** A face mofturi.

(Exp. vb.; pop.) **A face ochii mici** A i se face somn.

(Exp. vb.) **A dormi numai cu un ochi** A dormi superficial.

(Exp. vb.) **A nu vedea lumea înaintea ochilor 1.** A fi foarte supărat. **2.** A avea multe treburi.

(Exp. vb.) **A nu avea ochi să vezi pe cineva** A fi foarte supărat pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se uita pe sub ochi** A se uita urât.

(Exp. vb.; pop.) **A-i crăpa** (sau **a-i plesni, a-i pocni**) **cuiva ochii** (de rușine, de foame, de oboseală) A nu mai putea de rușine, de foame, de oboseală.

(Exp. vb.; pop.) **Muncește, lucrează de-i sar ochii** (sau **de-și scoate ochii**) Muncește foarte mult.

(Exp. av.) **Încotro vede cu ochii** sau **unde îl duc ochii** Indiferent unde.

(Exp. vb.) **A vedea cu ochii altuia** A judeca prin prisma altcuiva.

(Exp. vb.) **A (nu) le fi dat ochilor să vadă ceva**
A (nu) avea ocazia să vadă ceva deosebit.

(Loc. av.) **Cât te-ai șterge la ochi** sau **cât ai clipi din ochi** Foarte repede.

(Exp. vb.) **A-și scoate ochii cu ceva** A-și strica vederea cu un lucru migălos.

(Exp. vb.) **A cheltui ca din ochii lui** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.; pfm.) **A cheltui** (sau **a-l costa și ochii din cap**) A fi foarte scump, a cheltui foarte mult.

(Exp. vb.; fig.) **A fi om cu patru ochi 1.** A purta ochelari. **2.** A fi om învâțat.

(Exp. vb.) **A nu-i sta cuiva bine ochii în cap**
A avea privirea jucăușă.

(Exp. vb.) **A se uita cu un ochi la slănină și cu altul la făină** A avea strabism.

(Exp. av.) **Sub ochii noștri** Aici, acum.

(Exp. av.) **De ochii lumii** Formal.

(Exp. av.) **În ochii cuiva** După părerea cuiva.

(Exp. av.) **Cu ochii pierduți** Privind în gol.

(Exp. vb.; pop.) **A pierde din ochi pe cineva 1.** A nu mai vedea pe cineva care se îndepărtează. **2.** A nu se mai sătura privind pe cineva drag.

(Exp. vb.) **A i se prinde cuiva ochii de cineva sau de ceva** A alege ceva din priviri.

(Exp. vb.) **A nu avea ochi decât pentru cineva** A fi atras numai de o anumită persoană.

(Exp. vb.) **A i se scurge ochii după cineva sau ceva** A se uita cu mult drag la cineva sau la ceva.

(Exp. vb.) **A mânca (sau a înghiți, a sorbi) din ochi pe cineva (de drag)** A iubi foarte mult pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i fugi sau a-i aluneca ochii după cineva** A privi insistent, cu admirație.

(Exp. vb.) **A da cu ochii de cineva sau de ceva** A observa ceva sau pe cineva întâlnit întâmplător.

(Exp. vb.) **A da ochii cu cineva** A întâlni pe cineva (din întâmplare).

(Exp. vb.) **A-i râde cuiva ochii** A fi bucuros.

(Exp. vb.) **A lua ceva sau pe cineva la ochi 1.** A ținti cu pușca. **2.** A avea bănuieli asupra cuiva.

(Exp. vb.) **A ține pe cineva sub ochi sau a fi cu ochii pe cineva** A supraveghea pe cineva îndeaproape.

(Exp. vb.) **Cât poate cuprinde ochiul sau cât vezi cu ochii** Până la orizont.

(Exp. vb.) **A pune ochii în grindă sau a fi cu ochii stâlpiți după ușă** A fi pe moarte.

(Exp. vb.) **A mânca sau a înghiți ceva și cu ochii** A-i plăcea mult o mâncare.

(Exp. vb.) **A avea ochi** A fi priceput la ceva.

(Exp. vb.) **A măsura (sau a cântări, a judeca) din ochi** A examina cu privirea.

(Exp. vb.) **A vinde (sau a da, a cumpăra) pe ochi** A vinde, a da, a cumpăra apreciind cu privirea.

(Loc. av.) **De sau din ochi sau verde în ochi** Cu îndrăzneală.

(Sint.) **Ochi de pisică** Dispozitiv de semnalizare din sticlă reflectorizantă.

(Sint.) **Ochi magic** Beculeț de semnalizare a funcționării la aparatele electronice.

OCH/RE s. f.

(Exp. vb.; îrg.) **A face (sau a întoarce) ochirea roată** A se uita în jur.

(Exp. vb.) **A arunca o privire** A privi rapid.

(Loc. av.) **Dintr-o privire sau cu o singură privire ori de la prima privire** Foarte rapid.

OCNĂ s. f.

(Loc. av.; fam.) **Sărat ocnă** Foarte sărat.

OCOL s. n.

(Loc. a.) **De ocol** Indirect.

(Loc. vb.) **A da cuiva (sau la ceva) ocol (sau ocoale)** A înconjura.

(Exp. vb.; pop.) **A da ocol cu ochii** A privi în jur.

(Exp. vb.; pop.) **A da ocol țării (sau pământului)** A umbla foarte mult.

(Exp. vb.) **Fără ocol sau ocoluri** Direct, fără menajamente.

OCOLIT s. n.

(Loc. av.) **Pe ocolite (sau ocolitele)** În mod indirect.

OCULAR, -Ă a.

(Sint.) **Martor ocular** Persoană care a văzut cum s-a petrecut un fapt.

OCUPA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A ocupa loc 1.** A se așeza. **2.** A ședea.

OCUPAȚIE s. f.

(Loc. a.) **De ocupație** (D. o forță armată) Care ocupă temporar un teritoriu, o localitate străină, *ocupant*.

ODĂIE s. f.

(Sint.; pop.) **Odaia (mai) mare, dinainte, curată, cea gătită** Camera în care se primesc oaspeții.

(Loc. av.; reg.) **Prin (sau în) odăi 1.** Prin străini. **2.** Pe la vecini. **3.** Pe la ușile altora.

ODATĂ av.

(Loc. av.) **Odată și odată 1.** De foarte multă vreme, cândva. **2.** Într-o bună zi.

ODĂJDII s. f. pl.

(Exp. vb.) **A-și pune odăjdiile** A se preoți.

(Exp. vb.; reg.) **A-și da odăjdiile** A-și da sufletul, *a muri*.

ODIHNĂ s. f.

(Exp. a.; exp. av.) **Fără odihnă 1.** (D. fințe) Neastâmpărat. **2.** Mereu. **3.** (D. mișcare) Continuu.

(Exp. vb.; inv.) **A pune (cuiva) odihnă sau a lăsa (ceva) în odihnă 1.** A înceta de a mai utiliza un obiect. **2.** A întrerupe (o acțiune).

(Loc. av.; reg.) **Pe hodină 1.** Pe îndelete. **2.** Comod. **3.** În liniște.

(Loc. vb.; îrg.) **Fii pe (sau în) odihnă** Fii fără grijă, *fii pe pace*.

ODIHNI vb.

(Exp. vb.) **A odihni bucatele (sau mâncarea)** A se culca după masa de la amiază, *a-și face siesta*.

(Exp. vb.) **Domnul (sau Dumnezeu să) îl (o, îi) odihnească (în pace)** Dumnezeu să se îndure de cei morți.

ODIHNI/T s. n.

(Loc. av.) **Pe odihnite sau pe odihnit 1.** Fără zot. **2.** În liniște.

OF i.

(Exp. vb.; arg.) **A da pe of** A da pe gratis.

OF/CIU *s. n.*

(Loc. av.) **Din oficiu** În conformitate cu o dispoziție dată de o autoritate.

(Sint.; înv.) *Sfântul oficiu* Tribunalul inchiziției.

OFIȚER *s. m.*

(Sint.) *Ofițer de serviciu* **1.** Ofițer însărcinat cu asigurarea ordinii interioare într-o unitate militară.

2. (P. ex.; în instituții și întreprinderi) Angajat însărcinat, în anumite ocazii, cu paza și ordinea interioară.

(Sint.) *Ofițer în rezervă* Ofițer inactiv care poate fi rechemat sub arme la nevoie.

(Sint.) *Ofițer al stării civile* Persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă și cu oficierea căsătoriei civile.

OFTA *vb.*

(Exp. vb.) **A ofta după cineva** (sau **după ceva**)

1. A regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva). **2.** A dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva).

OFȚICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A avea ofțică (pe cineva)** A-i fi necaz (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-i fi ofțică (de cineva sau de ceva)** sau **a-i face (cuiva) ofțică** A-i face cuiva (în) ciudă.

OFȚICOS, -OASĂ *a.*

(Exp. vb.) **A-i fi punga ofțicoasă** A fi lipsit de bani.

OGAR *s. m.*

(Sint.) (*De-a*) **ogarul și iepurele** Joc de copii în care unul, numit ogar, încearcă să-l prindă pe celălalt, numit iepure.

(Exp. vb.) **Nici câine** (sau, rar, **copoi**), **nici ogar** Nu aparține în mod clar unei specii sau unei grupări, unei tagme.

(Exp. vb.) (**Slab**) **ca un ogar** Foarte slab (și lipsit de vlagă).

OGHEAL *s. n.*

(Exp. vb.) **A se ascunde sub ogheal** A disimula.

(Exp. vb.) **A privi de sub ogheal** A privi cu indiferență.

OGL/NDĂ *s. f.*

(Sint.) *Oglinda laptelui* sau *oglanda ugerului* Porțiune de piele, netedă și lucioasă, de sub perineu și de pe fese la bovine și alte animale de lapte.

(Sint.; Geol.) *Oglindă de falie* (sau *de fricțiune, de alunecare*) Suprafață lustruită în roci, care ia naștere prin frecarea acestora sub acțiunea mișcărilor tectonice.

(Sint.; Min.; i. uz.) *Oglinda măgarului* Antimoniu.

OGOD, -OADĂ *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi pre ogoadă** (sau **pre ogoada**) **cuiva** A fi pe placul cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi în ogodul tău** (al său etc.) A fi în largul tău (al său etc.).

(Loc. av.) **Cu ogoadă** Plăcut.

(Loc. a.; reg.) **Cu ogodul** sau **pre ogod** Pe îndelete, încet.

(Exp. vb.) **A-i căuta (cuiva) ogodul** A căuta să-i faci pe plac (cuiva).

OGODI *vb.*

(Exp. vb.) **A nu ogodi pe cineva** A nu se arăta mulțumit de cineva.

OGR/NJI *s. m. pl.*

(Exp. vb.; reg.) **Nu lăsa ogrinji** Spune sincer, pe față.

(Exp. vb.) **A face ogrinji** A face mofturi.

OIȘTE *s. f.*

(Exp. vb.) **A (o) nimeri** (sau **a o potrivi, a da ca Irimia** sau **ca Ivan, ca neica Stan**) **cu oiștea-n gard** A spune sau a face o prostie mare.

OIȚĂ *s. f.*

(Sint.) *Oiță îmbrobodită* Cintează de iarnă.

(Sint.) *Oiță sălbatică* Dedițel de pădure.

OLAC *s.*

(Loc. a.; înv.) **De olac** **1.** Care aparținea poștei sau poștalionului. **2.** Care era folosit pentru necesitățile transportului călătorilor și al corespondenței. **3.** (D. cai) Datorat de săteni trimișilor domnești în țară (ca prestație temporară).

(Loc. a.) **De olac** lute.

(Loc. av.) **De olac** Deajuns, *destul*.

(Sint.) *Cal de olac* **1.** Cal de corvoadă. **2.** Om pus să muncească peste măsură.

(Exp. av.) **În cai de olac** **1.** Prin poștă. **2.** (P. ex.) Urgent.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) de olac** A grăbi (pe cineva).

OLALTĂ *av.*

(Loc. av.; înv.) **Între olaltă** **1.** Unul cu altul. **2.** Unul pe altul.

(Loc. av.) **După olaltă** **1.** Unul după altul. **2.** Fără întrerupere.

(Loc. av.) **De olaltă** **1.** Fără alegere. **2.** Unul pe celălalt.

(Loc. av.) **De la olaltă** Împreună.

(Loc. av.) **Pe (sau peste) olaltă** Unul peste altul.

(Loc. av.) **(Pe) lângă olaltă** **1.** Unul (pe) lângă altul. **2.** Alături.

(Loc. av.) **Înspre olaltă** Unul către altul.

OLAR *s. m.*

(Sint.) *Neam de olar* Epitet dat unui om care inventează repede minciunile.

(Sint.) *Roata olarului* Dispozitiv care rotește obiectul modelat.

(Exp. vb.) **A râde râsul olarului** A râde silit.

OLAT *s. n.*

(Exp. vb.) **A da (sau a face) cuiva olat** A ceda (de obicei unei puteri din afara țării) un teritoriu, o regiune etc.

OLECUȚĂ *av.*

(Loc. av.) **Niciolecuță** Niciun pic.

(Loc. av.) **Olecuță de...** Un pic de...

OLOG, ~*OAGĂ* *a.*

(Loc. vb.) **A lăsa (pe cineva) olog** A ologi

OLOVENIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A nu (mai) avea olovenie** A nu mai avea astâmpăr, stare, odihnă.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face de olovenie** A face după bunul plac, *a-și face de cap*.

OLOVINĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face olovina pisicii** A plânge.

OM *s. m.*

(Loc. s.) **Om politic** Politician.

(Loc. s.) **Omul legii** 1. Polițist. 2. Jurist.

(Sint.) **Omul datoriei** Om care își face mereu datoria.

(Loc. s.) **Om de știință** Cercetător.

(Loc. s.) **Om de artă** 1. Artist. 2. Critic de artă.

(Loc. s.) **Om de litere** 1. Scriitor. 2. Critic literar.

(Loc. s.) **Om de afaceri** Afacerist.

(Sint.) **Fiul omului** Iisus Christos.

(Sint.; înv.) **Om bun (și bătrân)** Martor (la proces).

(Sint.; înv.) **Om ucigătoriu** Ucigaș.

(Sint. Mit.; pop.) **Omul de flori** Personaj pozitiv în basme, alcătuit din flori.

(Sint.; Mit.; pop.) **Oameni de apă** Ființe imaginare, cu însușiri fizice omenești, care sunt lipsite de grai.

(Sint.; Mit.; pop.) **Omul (cel) alb** 1. Ființă imaginară care păzește comorile. 2. Înger.

(Sint.; Mit.; pop.) **Om lup** Vârcolac.

(Loc. av.) **Ca de la om la om** În mod sincer, deschis, prietenește.

(Exp. a.) **Om ca (toți) oamenii** Om obișnuit, care nu se deosebește prin nimic esențial de alții.

(Loc. av.) **Ca omul** sau (rar) **ca toți oamenii** 1. Cum se întâmplă oricui. 2. În mod obișnuit.

(Loc. av.) **Ca oamenii** 1. Omenește. 2. Cum se cuvine.

(Loc. av.) **La mintea omului** De înțeles.

(Loc. av.) **De către (sau dinspre) om** (D. animale de tracțiune) Care se află în partea stângă a carului, căruței, plugului etc.

(Sint.) **Om bun!** Răspuns dat de către cel care bate la poartă.

(Sint.) **Oameni buni!** Formulă de adresare.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) om** A instrui (pe cineva) dezvoltându-i însușirile umane caracteristice, a educa.

(Loc. a.) **Om pe sine** Stăpân pe voința și pe acțiunile sale.

(Sint.) **Om de casă** Casnic.

(Sint.) **Om de serviciu** Servitor.

(Exp. vb.) **(A fi) omul (sau om al) lui Dumnezeu** A fi om bun, cinstit.

(Exp. vb.) **(A fi) omul (sau om al) dracului** A fi om rău, necinstit.

(Exp. vb.) **A fi om (fecior) din (sau de) oameni** A descinde din părinți cu stare sau de neam.

(Exp. vb.) **A se face om** sau (rar) **a ieși la oameni** A ajunge în rândul oamenilor înstăriți, *a se îmbogăți*.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) om** A crea cuiva o situație avantajoasă din punct de vedere material și social.

(Exp. vb.; înv.) **Suflete ome!** Formulă de adresare utilizată în stilul retoric.

OMĂT *s. m. n.*

(Loc. vb.) **A da omătul** A începe să ningă.

OMEGA *s. n. sg.*

(Exp. vb.) **(A fi) alfa și omega** A fi începutul și sfârșitul, *a fi totul*.

(Loc. av.) **De la alfa la omega** De la început până la sfârșit, *de la un capăt la altul*.

(Exp. vb.; rar) **Hai..., drumul și omega!** Șterge-o cât mai repede.

OMENIE *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A scoate (pe cineva) din omenie** A degrada (pe cineva) fizic sau moral.

(Loc. a.) **De omenie** 1. Bun. 2. Ospitalier.

(Loc. a.) **Fără (de) omenie** Lipsit de onestitate.

(Loc. av.) **Cu omenie** Cu bunăvoință, *binevoitor, afabil, cinstit, corect*.

(Exp. vb.) **Pe omenia mea** Pe cuvântul meu de onoare.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) omenie** A manifesta respect față de cineva, *a cinsti, a onora*.

(Exp. vb.) **A da pe omenie** A da pe încredere.

(Exp. vb.; înv.) **A face omenie (cu cineva)** A se arăta blând și înțelegător (față de cineva).

(Exp. vb.) **A ști (la) omenie sau a ști ce-i omenia** A cunoaște bunele moravuri.

(Exp. vb.) **A învăța (pe cineva) omenie** A pedepsi sau a certa (pe cineva) pentru a-l cumiși.

(Exp. vb.) **A-și mânca omenia** A-și pierde buna reputație.

(Exp. vb.) **A merge (sau a se duce etc.) pe omenie** A merge (sau a se duce) ca oaspete, de obicei la o rudenie.

OMORÍ vb.

(Exp. vb.) **A omorí pe cineva cu zile 1.** A pricinui moartea cuiva înainte de vreme. **2.** A-i învenina cuiva viața.

(Exp. vb.) **A omorí (pe cineva) în bătaie** A bate zdravăn.

(Exp. vb.; fam.) **Nu mă omorí!** Exclamație care exprimă uimirea, surprinderea, neîncrederea, *nu mă înnebuni!*

(Exp. vb.) **A omorí păduchele (sau puricele) pe burtă** A fi sătul peste măsură.

(Exp. vb.) **Parcă am omorât pe tata (pe mama etc.) sau doar n-am omorât pe nimeni (în viața mea)** Nu am nicio vină pentru care să plătesc cu asemenea necazuri.

(Exp. vb.) **A-și omorí foamea** A-și potoli foamea.

(Exp. vb.) **A(-și) omorí vremea (sau timpul) cu ceva** A(-și) petrece timpul cu ocupații fără importanță, ca să-i treacă de urât.

(Exp. vb.) **A se omorí de răs** A râde foarte tare.

(Exp. vb.) **A se omorí cu firea** A face mari eforturi pentru a realiza ceva.

ONANIE s. f.

(Exp. vb.) **Ei, onanie!** Exclamație care exprimă surpriză sau nemulțumire.

(Exp. vb.) **A spune onanii** A spune minciuni.

OPINCĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi opincă hârzobată** A fi om de nimic.

(Loc. a.) **C-un pantof și c-o opincă** Luat prin surprindere, *nepregătit*.

(Exp. vb.) **A-l strânge (pe cineva) opinca** A avea un necaz.

(Exp. vb.) **A călca (pe cineva) pe opinci** A atinge pe cineva cu vorba, *a jigni*.

(Exp. vb.) **A întinde (pe cineva) ca pe o opincă scurtă** A bate (pe cineva) foarte tare.

(Exp. vb.) **A pune cuiva (sau a-i da cu) opinca (în obraz) 1.** A trage pe sfoară pe cineva, a păcăli. **2.** A face de rușine.

(Exp. vb.) **A sparge dracul opincile** A nu-i merge cuiva, *a i se înfundă*.

(Exp. vb.) **A umbla cu opinci de fier sau a rupe trei perechi de opinci de fier** A umbla mult.

(Exp. vb.) **Pe unde și-a spart dracul opincile** Departe.

(Exp. p.) **De la vladică până la opincă** Din toate clasele sociale, *toată lumea*.

(Exp. vb.) **A fi din opincă** A fi de origine țărănească.

OP/NIIE s. f.

(Sint.) **Opinie (sau opiniune) publică** Opinie predominantă în societate.

(Exp. vb.) **A face opinie separată** A susține o părere deosebită de cea a majorității.

OPOR s. n.

(Loc. av.) **Până la (sau în) opor** Până la refuz, total, complet.

(Loc. vb.) **A pune opor 1.** (D. cai) A fi cu nărav. **2.** (D. oameni) A opune rezistență, a se împotrivi.

OPOZIȚIE s. f.

(Loc. av.) **În opoziție cu...** Spre deosebire de...

(Loc. vb.) **A face opoziție** A se opune.

OPREALĂ s. f.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din oprele** A face (pe cineva) să-și piardă cumpătul.

OPRI vb.

(Exp. vb.) **Minte de se opresc apele în loc** Spune minciuni foarte mari.

(Exp. vb.) **A opri (cuiva) calea sau (înv.) a-i fi oprită calea 1.** A sta în calea cuiva. **2.** A împiedica pe cineva (din drum).

OPR/RE s. f.

(Loc. av.) **Fără oprire** Neîntrerupt.

OPROVENIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi de oprovenie** A nu fi de niciun folos.

OPT n. card.

(Exp. vb.) **A se duce opt (cu a brânzei sau cu a brânzei nouă)** A se duce departe, cât vede cu ochii.

OPTIC, -Ă a.

(Sint.) **Centru optic** Punct de pe axa unei lentile, către care tind punctele principale și cele nodale ale ei și prin care raza de lumină trece fără să-și schimbe direcția.

(Sint.) *Nerv optic* Nerv care transmite senzațiile vizuale de la ochi la centrul nervos respectiv al creierului.

OPUS, -Ă *a.*

(Sint.) *Unghiuri opuse* Unghiuri care au același vârf, laturile unuia fiind în prelungirea laturilor celuilalt.
(Loc. av.) **În direcție opusă** În sens invers.

ORACOL *s. n.*

(Exp. vb.) **A vorbi ca un oracol** A se exprima sentențios și neînțeleș.

ORAR, -Ă *a.*

(Sint.) *Diferență orară* Diferență de timp marcată de două ceasornice situate pe longitudini diferite ale pământului.

(Sint.; inv.) *Cerc orar* Meridian ceresc.

ORAȘ *s. n.*

(Sint.) *Haine de oraș* **1.** Haine mai bune decât cele de lucru. **2.** Haine croite după moda de la oraș.

(Sint.) *Oraș deschis* Oraș în care este permis să se stabilească cetățeni din alte localități.

(Sint.) *Mierța orașului* Persoană guralivă și bârfitoare.

(Sint.; reg.) *De-a orașul* Oină.

(Loc. av.) **De oraș** **1.** Care provine din oraș. **2.** Care are caracteristicile orașului.

(Exp. vb.) **A trăi ca vițelul la oraș** A trăi foarte rău.

ORĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu ora** (Angajat și plătit) după un tarif orar.

(Loc. av.) **Pe oră** **1.** În decurs de un ceas. **2.** La fiecare ceas.

(Loc. av.) **Cu orele** Timp îndelungat.

(Loc. av.) **Din oră în oră** La intervale regulate de un ceas.

(Loc. av.) **Oră de oră** sau **(tot) pe oră, pe ceas** Foarte des, *mereu, întruna*.

(Loc. av.) **La ore mici** După miezul nopții, *târziu*.

(Loc. a.) **La ultimă oră** Foarte actual.

(Loc. av.) **La ora actuală** În prezent.

(Loc. av.) **La ora asta** În această clipă.

ORÂNDUI *vb.*

(Loc. vb.; inv.) **A orândui pe cineva de moarte** A condamna la moarte.

ORÂNDUIALĂ *s. f.*

(Sint.; inv.) *Orânduiala de trei* Regula de trei simplă.

(Loc. a.; inv.) **Fără de orânduială** Lipsit de o bază reală, *neîntemeiat*.

(Loc. a.; inv.) **Strămutat din orânduiele** **1.** Neobișnuit. **2.** Exagerat.

(Loc. av.) **Cu orânduială** În mod organizat.

(Loc. av.; inv.) **Fără bună orânduială** La întâmplare, *alandala*.

(Loc. av.; inv.) **Peste orânduială** Peste măsură.

(Loc. av.; inv.) **Afară de orânduială** Din cale-afară.

(Loc. vb.) **A pune în (bună) orânduială** sau **a pune orânduială** A orândui.

(Loc. a.; inv.) **Din toată orânduiala** De diferite categorii.

ORB, OARBĂ *s. m. f., a.*

(Sint.) *De-a baba oarba* (sau *de-a mâța oarbă, de-a oarba, de-a orbul*) Joc de copii în care unul dintre jucători, legat la ochi, încearcă să-i prindă pe ceilalți, iar cel prins trece în locul lui.

(Sint.; reg.) *Calea orbilor* sau *orbii cerului* Calea lactee.

(Sint.; sprs.) *Oarbele șchioapele* Nume dat zilei de luni dinaintea rusaliilor.

(Exp. vb.) **A se ține ca orbul de gard** A susține ceva cu încăpățănare.

(Exp. vb.) **A se lega (de cineva) ca orbul de gard** A se ține scai (de cineva).

(Exp. vb.) **A se bate ca orbii (la târguri)** A se bate foarte tare.

(Exp. vb.) **A umbla de-a oarba** **1.** A umbla fără rost. **2.** A o lua razna.

(Exp. a.; reg.) **Orb de foame** Foarte flămând.

(Exp. a.; reg.) **Orb de gras** Foarte gras.

(Exp. vb.) **A fi orb de minte** A fi prost.

(Exp. vb.) **A fi orb de inimă** A fi nesimțitor.

(Sint.) *Cartuș orb* Cartuș fără proiectil, folosit la exerciții, la parade, la demonstrații etc.

(Sint.) *Pușcătură oarbă* sau *foc orb* Împușcătură sau foc de armă tras cu cartuș orb.

(Sint.) *Țeavă oarbă* Sul de fire textile în formă de țeavă fără suport.

(Sint.; reg.) *Coș orb* Coș de nuiele, fără fund, care servește la pescuit.

(Sint.) *Puț orb* Puț de mină, care nu are ieșire directă la suprafață și care servește pentru a face legătura între orizonturi.

(Sint.) *Dușumea oarbă* Dușumea de scânduri brute, așezate distanțat, pe care se montează parchetul.

(Sint.) *Cameră oarbă* Cameră fără ferestre, destinată unor scopuri speciale (în fizică, în fotografie etc.)

(Sint.) *Fereastră oarbă* sau *geom orb* Firidă.

(Sint.) *Sobă oarbă* **1.** Motiv ornamental de forma unei sobe. **2.** Sobă de cărămidă, construită în perete, având deschiderea în altă cameră.

(Sint.) *Zid orb* Zid fără ferestre.

(Sint.) *Lanternă oarbă* sau *felinar orb* Lanternă sau felinar care luminează numai înainte, lăsând purtătorul în întuneric.

(Sint.; reg.) *Drum orb* Drum care se înfundă în pădure sau în țarină.

(Sint.; reg.) *Pădure oarbă* Pădure mare, din care nu s-a tăiat niciun copac.

(Sint.; reg.) *Brazdă oarbă* Fâșie îngustă de pământ rămasă nearată, greș.

(Sint.; reg.) *Mănușă oarbă* Mănușă cu un singur deget.

ORBETE s. m.

(Sint.) *Orbetele pământului* Specie de mamifer rozător, cu ochii acunși sub piele, care duce o viață subterană, cățelul-pământului, țâncul-pământului.

ORBI vb.

(Exp. av.) **Nici cât** (sau **nici măcar**) **să orbești un șoarece (chior)** **1.** Foarte puțin. **2.** Deloc.

(Exp. vb.) **A orbi (pe cineva) de la obraz** A spune minciuni evidente.

ORCHESTRĂ s. f.

(Sint.) *Fosa orchestrei* Parte a unui teatru, situată între scenă și primele scaune, de obicei sub nivelul parterului, destinată orchestrei.

(Sint.) *Fotoliu de orchestră* **1.** Loc în primele rânduri (din apropierea orchestrei). **2.** (P. ex.) Loc în primele rânduri (din apropierea orchestrei) în orice sală de spectacol.

ORDIN s. n.

(Exp. av.) **La ordinele cuiva** La dispoziția cuiva, gata a-i îndeplini comenzile.

(Exp. av.) **Sub ordinele cuiva** Sub comanda cuiva.

(Exp. vb.) **La ordin!** Vă stau la dispoziție.

(Sint.) *Ordin de front* Dispoziție dată de comandantul unei unități militare, referitoare la organizarea activității în unitatea respectivă.

(Sint.; înv.) *Ordin de zi* Act prin care comandantul se adresează întregii unități în anumite ocazii.

(Sint.) *Ordin de chemare* Dispoziție scrisă prin care un militar în rezervă este chemat la unitate.

(Sint.) *Ordin de serviciu* Act prin care cineva primește o însărcinare oficială, *delegație*.

(Sint.) *Ordin de plată* Dispoziție dată către o bancă de a plăti o sumă în numerar sau în cont de virament unei persoane fizice sau juridice.

(Loc. av.) **De prim** (sau **de primul**) **ordin** De cea mai mare importanță.

(Loc. av.; loc. pp.) **De ordin(ul)**... De natură... (de natura...)

ORDINAR, ~Ă s. n., a.

(Sint.) *Sesiune ordinară* Sesiune convocată conform regulamentului de funcționare.

(Sint.) *Fracție ordinară* Raport a două numere întregi.

(Sint.; i. uz.) *Elev ordinar* Elev care urma cursurile de zi ale unei școli.

(Loc. av.; înv.) **De ordinar** De obicei.

(Exp. vb.; Mil.; înv.) **A trece** (sau **a înscrie**) **(pe cineva) la ordinar** A înscrie (pe cineva) în registrul de evidență a soldei și a rației alimentare.

ORDINE s. f.

(Sint.; înv.) *Ordine de bătaie* Dispozitiv de luptă.

(Sint.) *Ordine de zi* sau *ordinea zilei* Program cu chestiunile care urmează a fi discutate într-o ședință.

(Loc. av.) **La ordinea zilei** **1.** De actualitate. **2.** Pe primul plan.

(Sint.) *Oameni de ordine* Persoane care au sarcina să vegheze la păstrarea disciplinei în timpul manifestărilor.

(Loc. av.) **În ordine** Așa cum se cuvine, *în regulă*.

(Exp. vb.) **A chema (pe cineva) la ordine** A soma (pe cineva) să respecte anumite reguli de conduită pe care le-a încălcat.

(Loc. pp.; înv.) **De ordinea**... De natura...

ORDONANȚĂ s. f.

(Sint.) *Ordonanță prezidențială* Măsură cu caracter urgent și provizoriu pe care președintele unei instanțe judecătorești o poate lua, în cazuri excepționale, pentru prevenirea unei pagube.

(Sint.) *Ordonanță de plată* Ordin de plată a unei sume.

(I. uz.) *Ofițer de ordonanță* Ofițer detașat pe lângă marile comandamente, cu misiunea specială de a transmite ordinele.

(Sint.; înv.) *Soldat de ordonanță* Soldat atașat pe lângă un ofițer pentru servicii personale.

ORGANIC, -Ă a.

(Loc. av.) **În mod organic** **1.** Inseparabil. **2.** Integral. **3.** Fundamental.

ORGHIDAN s. m., a.

(Sint.; reg.) *Prunc orghidan* **1.** Tânăr. **2.** Holtei.

ORGHIDĂNE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce în orghidănie** (D. feciori) A merge în alt sat la joc.

ORICE *p. neh.*

(Loc. av.) **În orice caz** Independent de situație.

(Loc. av.) **Cu orice chip** Indiferent de piedici.

(Loc. av.) **Cu orice preț 1.** Indiferent cât ar costa.

2. Cu orice sacrificii.

ORIGINAL, ~Ă *a.*

(Loc. av.) **În original 1.** În forma primitivă, necopiat. **2.** În limba în care a fost scris.

ORIGINE *s. f.*

(Loc. a.) **De origine 1.** De proveniență. **2.** De natură.

4. Originar.

(Loc. vb.; inv.) **A da origine** A da naștere, *a crea, a produce.*

(Loc. a.) **De origine 1.** De obârșie. **2.** De neam. **3.** De naționalitate.

ORJATELE *s. pl. art.*

(Exp. vb.; reg.) **A merge** (sau **a umbla**) **de-a orjatele** A merge cu nepăsare, fără grijă.

ORNAMENT *s. n.*

(Loc. a.) **De ornament** Decorativ.

ORT *s. m.*

(Loc. vb.; fam.) **A-(și) da ortul popii** A muri.

(Exp. vb.) **Tot doi bani** (sau **lei**) **și un ort 1.** (Lucru) la fel de neînsemnat ca altul. **2.** Tot atâta.

ORTĂCIE *s. f.*

(Loc. av.) **În** (sau **de, pe**) **ortăcie** În tovărășie, împreună.

ORZ *s.*

(Exp. vb.) **A dat orzul în copt** A sosit momentul (spre a face un lucru oarecare).

(Exp. vb.) **A-l împunge** (sau **a-l înțepa**) **pe cineva orzul** A nu avea astâmpăr.

(Exp. vb.) **A strica** (sau **a pierde**) **orzul pe găște** A dăruî lucruri bune cuiva care nu știe sau nu poate să le prețuiască.

(Exp. vb.) **A face orz din grâu** A schimba un lucru mai bun cu altul mai rău.

OS *s. n.*

(Sint.; reg.) **Osul umărului** (sau **al pieptului**) Claviculă.

(Sint.; reg.) **Osul pieptului** Stern.

(Sint.; reg.) **Osul grumazului** Greabăn.

(Sint.; reg.) **Os mort 1.** Umflătură a unui os la picioarele de dinapoi ale calului, care provine dintr-o lovitură. **2.** Coccoasă.

(Sint.) **Os moale** Cartilaj de la nas.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a se scula, a ședea, a se ridica** etc.) **în capul oaselor** A sta în șezut.

(Exp. vb.) **A rupe** (sau **a frânge, a muia**) **cuiva oasele** A snopi în bătai pe cineva.

(Exp. vb.) **A(-i) ajunge** (cuiva) **cuțitul la os 1.** A nu mai putea îndura ceva. **2.** A-și pierde răbdarea.

(Exp. vb.) **A căpăta** (sau **a dobândi, a prinde** etc.) **un os (de ros)** A obține un profit (de obicei neînsemnat).

(Exp. vb.) **A fi numai piele și oase** sau **a fi numai oase înșirate, a-i fluiera** (cuiva) **oasele, a avea numai sufletul în oase, a-i curge oasele** A fi foarte slab.

(Exp. vb.) **A(-i) îngheța** (sau **a-i degera** cuiva) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (de frig) A-i fi foarte frig.

(Exp. vb.) **A băga** sau **a(-i) intra** (cuiva) **frica** (sau **spaima, groaza, fiorii**) **în oase** A (se) speria.

(Exp. vb.) **A(-i) rămâne** (cuiva) **oasele** (sau **ciolanele**) **pe undeva** A muri departe de casă.

(Exp. vb.) **A(-i) trece** (cuiva) **os prin os** A fi extrem de obosit.

(Exp. vb.) **A lăsa** (cuiva) **numai pielea și oasele** A face pe cineva să slăbească peste măsură.

(Exp. vb.) **A fi copt la os 1.** A fi bătrân. **2.** A fi trecut prin multe.

(Exp. vb.) **A fi cu oasele pestrițe** A fi om rău.

(Exp. av.) **Până la oase** (sau **la os**) sau **până la măduva oaselor** În tot trupul.

(Exp. av.) **În carne și (în) oase** În persoană.

(Exp. av.) **Pentru os** În folosul personal.

(Exp. vb.) **A-i da** (cuiva) **de os** A-i veni cuiva de hac.

(Exp. vb.) **A ști ce-i poate** sau **cât îi plătește** (cuiva) **osul** A ști de ce e capabil, ce putere are cineva.

(Exp. vb.) **A pune osul** A munci din greu.

(Exp. vb.) **La oase!** Expresie folosită pentru a huidui pe cineva.

(Exp. vb.) **Cu oasele goale** Gol de tot, *dezbrăcat, despuiat.*

(Exp. vb.) **(A fi) (din) os sfânt** sau **din oase sfinte** A fi din neam domnesc.

OSÂNDĂ *s. f.*

(Loc. av.; loc. a.; inv.) **Fără (de) osândă 1.** Fără vină. **2.** (În mod) nevinovat.

(Loc. vb.; inv.) **A face** (cuiva **pre**) **osândă** A pedepsi (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-și face osânda** A executa pedeapsa la care este condamnat.

(Loc. vb.; inv.) **A-și face osânda cu cineva** A chinui pe cineva.

- (Exp. vb.; îvp.) **A nu scrie (pe cineva) în osândă** 1. A nu pedepsi. 2. A ierta (pe cineva).
- OSÂNZĂ** *s. f.*
(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu) osânză (la pântece)** (A fi) bogat.
- OSEB/RE** *s. f.*
(Sint.; înv.) *Semnul osebirei* Paranteză.
(Loc. av.) **Fără osebire** La fel, *întocmai, identic*.
(Loc. av.) **Cu osebire** 1. În special. 2. Mult.
(Exp. vb.) **A (nu) avea osebire** A (nu) fi diferit (unul de altul).
- OSEB/T, -Ă** *a.*
(Loc. pp.) 1. **Osebit de...** (sau, rar, **dintre...**) În afară de... 2. Diferit de...
- OSIE** *s. f.*
(Loc. vb.) **A unge osia** A mitui.
- OSPĂȚ** *s. n.*
(Sint.; reg.) *Ospățul feciorilor* Petrecere (cu mâncare și băutură) făcută în trecut de tinerii necăsătoriți de la țară.
(Sint.; reg.) *Ospățul turcei* Petrecere la care flăcăii satului invită fetele din casele unde au colindat.
(Sint.; reg.) *Uspățul mortului* Praznic după înmormântare, *pomană*.
(Loc. vb.; înv.) **A pune ospăț** A da de mâncare și de băut, *a ospăta*.
(Exp. vb.; reg.) **A se pune la ospăț** 1. A se așeza la masă. 2. A mânca.
(Exp. vb.) **A merge pe (sau în) ospăț** A merge într-o vizită în care este ospătat.
- OSTENEALĂ** *s. f.*
(Loc. av.) **Pe osteneală** Fiind obosit.
(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) rupt (sau frânt) de osteneală** (A fi) peste măsură de obosit.
- OTÂNC** *s. n.*
(Exp. vb.; reg.) **A pune otânc** (D. cai) A se împotrivi.
(Exp. vb.; reg.) **A avea otânc pe cineva** A avea pică pe cineva.
- OTPUȘT** *s. n.*
(Loc. vb.) **A da (cuiva) otpuștul** A ucide (pe cineva).
(Loc. vb.) **A-și da otpuștul** A muri
- OTREAPĂ** *s. f.*
(Exp. vb.) **A ajunge otreapă de vase** A deveni om de nimic, fără caracter.
- OTURAC** *s. n.*
(Exp. vb.) **A ședeă oturac** A face popas.
- OTUZB/R, -Ă** *s. n., a.*
(Loc. av.) **Cu otuzbirul** Cu forța.
- (Exp. vb.) **A lua pe cineva cu otuzbirul** A trata cu asprime.
- OȚEL** *s. n.*
(Loc. a.) **De oțel** Asemenea oțelului (ca tărie, rezistență sau culoare).
(Exp. vb.) **Îi taie gura în fier și în oțel** E foarte limbut, spune răutăți.
(Exp. vb.) **A se duce (sau a ajunge, a se trezi) în oțelele puștii** A ieși sau a ajunge în bătaia puștii.
(Exp. vb.) **A fi iute (sau slab) de oțele** A fi iute (sau slab) din fire.
- OȚET** *s. n.*
(Loc. vb.) **A face (sau a spăla) pe cineva cu ou și (cu) oțet** A dojeni (pe cineva), a certa, a ocări.
(Exp. vb.) **A da oțet mâții** A fi zgârcit.
(Exp. vb.) **Nu mai bea (sau nu mai mănâncă) mâța (sau pisica) oțet** Nu se mai lasă înșelat.
- OU** *s. n.*
(Exp. a.) **Ca oul** Fragil.
(Exp. vb.) **A sta pe ouă** A cloci.
(Exp. vb.) **A nu fi nici de zeama ouălor (sau oului)** A nu fi bun de nimic.
(Exp. vb.) **Umblă parcă are (sau ca cu) ouă în poală sau parcă calcă pe ouă** Umblă încet, cu atenție, cu grijă exagerată.
(Exp. vb.) **A fura oul de sub cloșcă sau cloșca de pe ouă** A fi un hoț foarte abil.
(Exp. vb.) **A umbla cu cineva (sau cu ceva) ca cu un ou (moale)** A umbla foarte atent cu cineva (sau cu ceva).
(Exp. vb.) **Stă ca oul în cui** E ceva ce nu se potrivește deloc.
(Exp. vb.) **Oul lui Columb** Problemă pe care cineva o rezolvă în mod foarte simplu, deși anterior nu i se găsisse soluția.
(Sint.) *Oul inului* Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori și semințe galbene, (reg.) *lubiț, gâlbenuș, gâlbenușul inului*.
(Sint.) *Oul nagățului* Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lineare, cu flori pestrițe, (reg.) *bibilică*.
(Sint.) *Ouăle gănilor (sau găinii)* Păpădie.
- OUA** *vi.*
(Exp. av.) **Lung de-ți ouă găina în traistă** (D. un drum) Foarte lung.
(Exp. vb.) **I-a ouat găina în căciulă** Are mult noroc.
- OUȘOR** *s. n.*
(Loc. vb.) **A-i cădea (cuiva) oușorul** A răguși.

(Sint.; reg.) *Fasole oușoare* Soi de fasole oloagă cu bobul rotund.

OUȚ *s. n.*

(Sint.; reg.) *Ouțe galbene* Bureți comestibili galbeni.

(Sint.; reg.) *Ouțu piciorului* **1.** Rotulă. **2.** Maleolă.

OVĂZ *s.*

(Sint.) *Fulgi de ovăz* Cereale măcinate și deshidratate, pentru micul dejun.

(Sint.; reg.) *Pere de ovăz* Pere cu coaja groasă, maronie, *pere murgî*.

(Exp. vb.) **Nu-i ovăzul pentru găște** Nu e pentru cine nu știe să aprecieze un lucru bun.

P

PACE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (bună) pace** Fără vărsare de sânge, liniștit, pașnic.

(Sint.) *Sol de pace* Trimis al uneia dintre părțile beligerante pentru a cere sau a duce tratative în vederea încetării războiului.

(Sint.) *Lada păcii* Ladă în care, în templele evreiești, se păstrau tablele cu legile lui Moise și toaigul lui Aron, *chivotul legii*.

(Sint.) *Judecătoria de pace* Primă treaptă în ierarhia judiciară din trecut, cu atribuții limitate.

(Sint.) *Judecător de pace* Magistrat care conducea o judecătoria de pace.

(Loc. vb.) **A se (sau a-și) face (bună) pace (cu cineva)** A se împăca.

(Exp. vb.) **A cădea (sau, înv., a veni) la pace** A ajunge la o înțelegere, *a cădea la învoială, a se învoi*.

(Exp. vb.) **A strica pacea (cu cineva)** A rupe relațiile de prietenie cu cineva.

(Exp. vb.) **O mie de ani pace** Formulă familiară de salut.

(Sint.) *Eterna pace* **1.** Totală nemișcare. **2.** Odihnă după moarte.

(Exp. av.) **În (sau, rar, cu) (bună) pace** În liniște.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) (bună) pace sau a lăsa (pe cineva) în pace (sau în pacea lui)** A nu deranja pe cineva.

(Exp. vb.) **Dă-i pace!** **1.** Nu te sinchisi. **2.** Asta e!

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea pace de la cineva** A fi chinuit de cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A sta pe pace** A sta nemișcat.

(Exp. vb.) **Mergi sau du-te, umblă, rămâi în (sau cu) pace** (Mergi sau) rămâi cu bine.

(Loc. vb.) **A se da la pace** A se liniști.

(Exp. vb.) **Fii pe (sau, rar, în) pace** Fii liniștit, căci totul se va rezolva.

(Exp. vb.; reg.) **Pace bună!** Formulă de salut folosită la despărțire.

(Exp. vb.; Bis.) **Pace vouă!** Formulă de salut sau de binecuvântare.

(Loc. av.; pop.) **Pace bună** **1.** Deloc. **2.** Nimic.

(Exp. vb.) **(E) pace de (sau, rar, cu) cineva (sau ceva)** S-a terminat cu cineva sau ceva.

(Loc. av.; pop.) **Și pace bună!** Gata!

PACOSTE *s. f.*

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva sau ceva) în pacoste** A nu se mai ocupa de cineva sau de ceva.

(Loc. av.; înv.) **Cu pacoste** În mod nedrept.

(Exp. vb.) **Este pacoste** Nu se cuvine.

PACT *s. n.*

(Sint.; Jur.; rar) *Pact fundamental* Constituție a unui stat.

(Sint.; Jur.; rar) *Pact constituțional* Înțelegere dintre cetățenii unei țări de a respecta stipulațiile constituției.

(Sint.; Jur.) *Pact succesoral* Înțelegere prin care una dintre părți se obligă să cedeze celeilalte o parte din drepturile sale de moștenire.

PAF *i.*

(Exp. vb.; fam.) **A rămâne paf** A rămâne uimit peste măsură.

(Exp. vb.; fam.) **A face paf (pe cineva)** A uimi pe cineva.

PAGINĂ *s. f.*

(Loc. av.) **A pune în pagină** A pagina.

PAGUBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Pagubă-n ciuperci!** Nu este o pierdere importantă.

(Exp. vb.) **Atâta pagubă!** Nu e o pagubă mare și să sperăm că va fi singura.

(Loc. av.) **În pagubă** Fără folos material, în pierdere.

(Loc. av.; reg.) **Pe paguba lui** Riscând.

(Loc. av.) **A da (pe cineva) de pagubă** A păgubi pe cineva.

(Exp. vb.) **A fluiera, a vorbi, a sufla etc. a pagubă** A fluiera, a vorbi etc. manifestându-și părerea de rău, surprinderea pentru o pierdere suferită sau nedumerirea în fața unei anumite situații.

(Exp. vb.; sprs.) **E rău de pagubă** E semn rău.

(Exp. vb.) **A scoate, a plăti, a întoarce paguba** A plăti prețul pierderii suferite de cineva sau pricinuite cuiva.

(Loc. pp.) **În paguba...** (cuiva sau a ceva) Știrbind calitatea, prestigiul, autoritatea etc. cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.; reg.) **E pagubă că...** (sau de...) E păcat că s-a întâmplat ceva.

PAHAR s. n.

(Reg; î.) **A bea dintr-un pahar (cu cineva) 1.** A fi intim cu cineva. **2.** A fi prieten cu cineva. **3.** A fi de aceeași teapă cu cineva.

(Sint.; reg.) *Pahar dulce* (sau *de dar*) **1.** Pahar de vin sau de țuică, de obicei îndulcit cu miere, care se oferă oaspeților la nuntă, când aceștia dăruiesc bani mirilor. **2.** (P. ex.) Obicei de a oferi un pahar.

(Loc. av.) **La un pahar de (sau cu) vin 1.** În timp ce se bea împreună cu alții. **2.** (P. ex.) La chef.

(Sint.; fig.) *Paharul morții* (sau, rar, *mortal*) Moarte.

(Exp. vb.; fig.) **A bea (sau a primi) paharul morții** (ori **de moarte**) A muri.

PAHARNIC, ~Ă s. m. f.

(Sint.; înv.) *Vel* (sau *mare*) *paharnic* ori *paharnicul cel mare* Dregător de curte cu atribuții speciale la ospetele domnești, șeful paharnicilor.

PAI s. n.

(Sint.; rar) *Țigară cu pai* Țigară cu filtru.

(Loc. av.; pop.) **În paie** (D. grâu) Care nu a fost secerat sau treierat.

(Exp. vb.) **A da în pai** (D. cereale) A începe să le crească tulpina.

(Exp. vb.) **A-și aprinde paie-n cap 1.** (Înv.) A participa la o răscoală, demonstrație cu rogojini aprinse pe cap. **2.** A-și atrage fără să vrea represalii sau nemulțumirea cuiva.

(Exp. vb.) **A pune paie pe (sau peste) foc sau a stinge focul cu paie 1.** A ațâța pe cineva deja nervos. **2.** A înrăutăți o situație deja dificilă.

(Exp. vb.; fig.) **Arde focu-n paie ude** (D. sentimente) A mocni fără a se manifesta.

(Sint.) *Foc de paie* Entuziasm sau pasiune trecătoare.

(Exp. vb.) **A întemeia (ceva) pe paie** A clădi ceva pe temelii nesigure.

(Exp. vb.) **A nu ridica un pai de jos** A nu face absolut nimic.

(Exp. vb.) **A nu putea să împartă un pai la doi boi** A avea insuficientă mâncare sau alte bunuri pentru mai mulți.

(Exp. vb.) **A nu ști să incurce două paie, a fi bun de paie** (D. oameni) A nu fi bun de nimic.

(Sint.) *Om* (sau, rar, *soț, tată* etc.) *de paie* Persoană lipsită de personalitate, de valoare, de caracter pe care cineva o folosește drept paravan, pentru a-și atinge scopul.

(Sint.; fam.) *Văduvă* sau (rar) *văduv de paie* Persoană care a rămas de puțin timp fără soț, respectiv fără soție.

(Exp. vb.; reg.) **A fugi ca tăunul cu paiul** A fugi foarte repede.

(Exp. vb.; reg.) **Fân ori paie?** Bine sau rău?

(Exp. vb.) **Ăl cu paie, ăl cu fân!** (D. soldați) (Pare că) nu știe care este piciorul drept și care cel stâng.

(Exp. vb.) **La paie! 1.** Strigăt cu care se gonesc câinii. **2.** (P. ex.) Strigăt pentru speriat oamenii care cască sau chicotesc.

(Sint.) *Pai de chibrit* Băț de chibrit.

(Sint.; reg.) *De-a paiul* Joc de copii în care jucătorii stau așezați în cerc și așteaptă cu mâinile la spate paiul pe care unul dintre ei îl poartă pe la fiecare.

(Sint.; Ast.; reg.) *Paiele țiganului* (sau *lui nănașu*) sau *cărarea, calea, drumul de paie* ori *calea* (sau *drumul*) *țiganului cu paie* Calea lactee.

(Sint.; reg.) *Pai lung* Plântă din familia pirului.

PAJURĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A merge înainte ca pajura nemțească** A înainta fără întrerupere.

PALMĂ s. f.

(Loc. a.; loc. av.) **Ca în palmă 1.** Fără asperități, neted. **2.** (D. capul omului) Chel. **3.** Deloc. **4.** Nicăieri. **5.** Foarte bine. **6.** În cele mai mici amănunte. **7.** Cu mare ușurință. **8.** Clar.

(Loc. av.; rar) **Ca din palmă** Pe nevăzute.

(Exp. av.) **Bătând din palme sau cât ai bate din (ori în) palme 1.** Foarte repede. **2.** (Rar) Ușor.

(Exp. vb.) **A bate din (sau în) palme** A aplauda.

(Exp. vb.) **A ține sau a duce, a purta pe cineva ca pe (sau ca în) palme 1.** A îngriji foarte bine pe cineva. **2.** A răsfăța pe cineva.

(Exp. vb.) **A bate palma cu cineva** **1.** A da mâna cu cineva. **2.** A ajunge la o înțelegere cu cineva.

(Exp. vb.) **A avea (pe cineva sau ceva) în (sau ca în) palme** A avea pe cineva sau ceva la discreția sa.

(Exp. vb.) **A cădea în palma cuiva** A ajunge în puterea cuiva.

(Exp. vb.) **A juca (pe cineva) pe palme** A dispune de cineva după bunul plac.

(Exp. vb.; rar) **A fi în palmă** A fi la îndemână.

(Loc. av.) **Cu palma sau cu palmele** Cu brațele, manual.

(Exp. vb.) **A fi greu la palmă** sau **a avea palmă grea** A bate rău pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi cu sufletul sau cu zilele în palmă (sau în palme)** **1.** A fi în mare primejdie. **2.** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) pune palma (în spate cuiva)** **1.** A părtini pe cineva. **2.** A ocroti pe cineva. **3.** A răzgâia pe cineva.

(Exp. vb.; rar) **A face palma bici** A bate pe cineva cu palmele.

(Exp. vb.) **Când va crește păr în palmă** Niciodată.

(Exp. vb.) **A se bate cu palma peste gură** A regreta cele spuse.

(Exp. vb.) **A-l mânca (pe cineva) palma (sau palmele)** A simți dorința nestăvilită să bată pe cineva.

(Sint.; sprs.) **Îl mănâncă palma dreaptă** Simte o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani.

(Exp. vb.) **Îl mănâncă palma stângă** Simte o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani.

(Exp. vb.; rar) **A căuta peri în palmă** A-și pierde vremea în zadar.

(Exp. vb.; reg.) **A vedea pe Sfântul Gheorghe în palmă** A scăpa de iarnă.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) în (sau la) palme** A bate pe cineva cu lovituri de palmă.

(Exp. vb.) **A duce sau a purta (pe cineva) în palme** A bate întruna pe cineva în timpul mersului.

(Sint.) **Palmă ingenuncheată (sau domnească)** Veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma obișnuită.

(Exp. vb.) **A scurta de o palmă (pe cineva)** A tăia capul cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de șapte palme în piept** A fi om voinic.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de șapte palme în frunte** A fi foarte deștept.

PANAGH/E *s. f.*

(Exp. vb.) **A ridica (cuiva) palma** **1.** A ucide (pe cineva). **2.** A înjura.

PANĂ¹ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **Ușor în pene** **1.** Îmbrăcat subțire. **2.** Prost îmbrăcat.

(Exp. vb.; rar) **Smuls de pene** Rușinat.

(Exp. vb.; rar) **A lua (pe cineva) în (sau prin) pene** A muștrului.

(Exp. vb.) **A se umfla în pene** A se lăuda.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu pălăria (sau cu căciula) pană** **1.** A ține pălăria sau căciula pe vârful capului. **2.** (Ir.) A se fuduli.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa ca prin pene** A scăpa cu greu dintr-o situație complicată, dintr-o primejdie etc.

(Loc. vb.; reg.) **A scăpa din pene rele sau a-i da (cuiva) penele cele bune** **1.** A ajunge să-și câștige singur existența. **2.** A se însănătoși.

(Loc. vb.; reg.) **A scoate pene** A ajunge într-o situație bună, *a se îmbogăți*.

(Exp. vb.; rar) **A avea pană (frumoasă)** A avea scris frumos.

(Sint.; Spt.) **Categoria pană** Categorie în care intră boxerii având greutatea corpului între 54 și 57 kg.

(Sint.) **Pana căpăstrului** sau **Pană de căpăstru** (Ștreang sau) curea cu care se priponește calul.

(Exp. vb.) **A tăia-n pană (ceva)** A despică în curmeziș, *oblic, ascuțit, în formă de pană*.

(Sint.) **Pană de somn** Bucată de carne de somn de la burtă sau de la coadă, de obicei sărată.

(Loc. a.; reg.) **Plin pană** Umplut până la refuz, *doldora, ticsit*.

PANĂ² *s. f.*

(Loc. vb.; fam.) **A lăsa în pană** A pune pe cineva în încurcătură.

(Loc. vb.) **A fi (sau a rămâne) în pană** **1.** A se afla într-o situație materială neplăcută. **2.** A duce lipsă de ceva. **3.** A nu mai avea bani.

PANGLICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A scoate panglici pe nas** **1.** A inventa. **2.** A păcăli cu trucuri neobișnuite.

PANORAMĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A (se) face de panoramă** A (se) face de râs.

PANORAMIC, ~Ă *a.*

(Sint.) **Fotografie panoramică** Fotografie luată, de obicei, din avion, care cuprinde un peisaj extins.

(Sint.) *Ecran panoramic* Ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lățimea mult mai mare în raport cu înălțimea.

PANTAHUZĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A umbla (sau a pleca) cu pantahuza** **1.** A umbla cu o listă de subscripție, pentru a strânge fonduri. **2.** (Dep.) A umbla din loc în loc purtând vorbe, minciuni.

PANTĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În pantă** Înclinat.

(Exp. vb.) **A cădea (sau a aluneca) pe (o) pantă** **1.** A se lăsa antrenat (într-o activitate nerecomandabilă). **2.** A se îndrepta într-o direcție greșită.

PANTOF *s. m.*

(Exp. vb.; înv.) **A sta sub pantoful cuiva** A fi sub autoritatea cuiva, *a fi sub papuc*.

PANTOM/M, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pop.) **A i se întâmpla (cuiva) o pantomimă** A avea ghinion.

PAOS *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i mânca (cuiva) paosul** A-i mânca pomană cuiva.

(Loc. av.) **A face paos** A jertfi.

(Exp. vb.) **A-i face paosul (cuiva)** A îndeplini ritualul de stropire a mortului cu vin, cu untdelemn sfințit sau cu agheasmă.

PAPAGAL *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **A avea papagal** A vorbi mult (și convingător).

PAPAINOG *s. n.*

(Loc. av.) **În papainoage** În echilibru nestabil.

(Exp. vb.; reg.) **A merge (sau a călca, a umbla) în papainoage** A merge ca și când ar avea catalige.

(Exp. vb.; reg.) **A călca (sau a umbla) în papainoage** A-și da aere.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi în papainoage** A vorbi cu aroganță, de sus.

PAPARĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A mânca sau a înghiți (o) papară sau papara (cuiva)** **1.** A fi bătut. **2.** A fi învins. **3.** A fi aspru certat.

(Exp. vb.) **A trage cuiva o papară (ca aceea sau ca acele)** A bate pe cineva.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva sau din ceva) papară** **1.** A bate pe cineva sau ceva. **2.** A învinge pe cineva sau ceva. **3.** A distruge pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A (i se) găti sau face (cuiva) o papară sau a (i se) fierbe (cuiva) papară** **1.** A i se întinde cuiva o cursă. **2.** A i se pregăti o mustrare.

(Exp. vb.) **A ști păpara cuiva** A cunoaște foarte bine firea aspră a cuiva.

PAPUC *s. m.*

(Exp. vb.) **A fi sub papuc (ul cuiva)** A se lăsa condus de cineva.

(Exp. vb.) **A ține (sau a pune pe cineva) sub papuc** A ține sau a pune sub ascultare pe cineva.

(Loc. vb.) **A o lua (sau a o șterge) la papuc** A pleca repede de undeva.

(Exp. vb.) **A-i da (sau a i se da cuiva) papucii** (A da pe cineva afară sau) a fi dat afară.

(Exp. vb.) **A călca (pe cineva) pe papuci** A supăra pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și pierde papucii** A muri.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) la papuci** A sărăci complet pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi cu papuci galbeni** A se găsi foarte rar.

(Exp. vb.) **A bate (sau a toca) la papuci** A cheltui mulți bani în jocuri și petreceri.

PAPURĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A căuta (sau a găsi cuiva) nod în papură** A căuta cuiva defecte cu orice preț.

(Exp. av.; reg.) **Cât papură în baltă** În cantitate foarte mare.

(Exp. vb.; reg.) **A avea dinți de papură** A amenința, fără a fi în stare să treacă la fapte.

PAR *s. m.*

(Sint.; sprs.; reg.) *Legatul parilor* Obicei după care fata, în ajunul Crăciunului, leagă cu fir roșu unul dintre parii din curte, pentru ca, după forma lui, să afle cum va arăta persoana cu care se va mărita.

(Loc. a.; reg.) **Pus pe par** **1.** Criminal. **2.** Tălhar. **3.** Ocnaș. **4.** Bătăuș.

(Exp. av.) **Cu parul** Cu forța.

(Exp. av.) **Cât cioara în par (și apa în ciur)** Forate puțin timp.

(Exp. vb.) **A sta (sau a șede, a se simți) ca cioara în par (și găina în lemne)** A se afla într-o situație foarte neplăcută.

(Exp. vb.; reg.) **A sta par (în calea sau în drumul, înaintea cuiva)** A sta neclintit, încurcând pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A (-i) pune (cuiva) parul în (sau la) ușă** **1.** A împiedica pe cineva să iasă din casă. **2.** A pune cuiva sechestrul pe avere. **3.** (P. ex.) A sărăci pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A pune parul în ușă și mărcini la fereastră** A părăsi locuința.

(Exp. vb.; îrg.) **A bate par(ul) într-un loc** A se stabili într-un anumit loc.

(Exp. vb.; reg.) **A pune potcapul în par** A fugi de la mânăstire.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu parul pe sus** (sau **în spinare**) A se ține numai de certuri.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) cu parul în cap 1.** A bate foarte tare pe cineva. **2.** (P. ex.) A omori pe cineva în bătaie. **3.** (P. ex.) A împiedica în mod brutal pe cineva să promoveze, să acționeze etc.

(Exp. vb.) **Parcă mi-a** (sau **ți-a, i-a** etc.) **dat cu parul în cap** Cineva a primit, pe neașteptate, o veste neplăcută sau a fost insultat grav.

(Exp. vb.) **A lua (la goană) cu parul (pe cineva)** A alunga pe cineva.

(Exp. vb.) **Parcă a stat** (sau **s-a ținut numai**) **cu parul la drum** Îi merg rău treburile.

(Sint.; spec.; reg.) *Par de vie* Arac.

(Exp. vb.) **A (i) se apropia** (sau **a i se strânge**) **(cuiva) funia la** (sau **de**) **par 1.** A îmbătrâni și a se apropia de moarte. **2.** A se apropia termenul fixat pentru îndeplinirea unei activități.

(Exp. vb.; reg.) **A dezlega funia de la par** A găsi soluția cea mai potrivită pentru rezolvarea unei situații foarte dificile.

(Sint.; rar) *Par de telegraf* Stâlp de telegraf.

(Sint.; reg.) *Par de oale* Copac tânăr, cu crăcile tăiate aproape de tulpină, astfel ca să se obțină crăcane de care se atarnă diferite obiecte casnice, oale, (pop.) *prepeleac*.

(Sint.; pop.) *Par de legat* Bucată de lemn cu care se răsucesc funia trecută peste o sarcină de fân, de lemne etc., pentru a o strânge, (reg.) *ceatlău*.

PARA s. f.

(Sint.; pop.) *La o para cinci* Ruletă.

(Loc. av.) **Până într-o para sau până la (o) para** Până la ultimul ban.

(Exp. vb.) **A nu avea (nicio) para (chioară sau frântă ori de ac) 1.** A nu avea bani. **2.** A fi sărac.

(Exp. vb.) **A ști câte parale face (cineva)** A ști că cineva nu prețuiește prea mult.

(Exp. vb.; reg.) **A nu ști** (sau **a nu vedea**) **câte parale face sfantul** A nu prețui ceva sau pe cineva la timpul potrivit.

(Exp. vb.) **A nu(-i mai) face (pielea nici) două parale** (sau **nicio para chioară**) ori (reg.) **a fi trei de o para** A nu avea nicio valoare.

(Exp. vb.) **A lega paraua cu zece noduri** A fi zgârcit.

(Exp. vb.; fam.) **A lua** (sau, reg., **a apuca**) **la trei parale (pe cineva)** A-i cere socoteală cuiva pentru ceea ce a făcut.

(Exp. vb.) **A lua la** (sau **în**) **trei parale (pe cineva)** A-și bate joc de cineva.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) de trei** (sau **de două**) **parale** A certa aspru pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **Ca o para** Fără discuție.

(Exp. vb.) **Parale bune** Bani mulți.

(Exp. vb.; fam.) **A face parale** A fi de preț.

PARADĂ s. f.

(Loc. a.) **De paradă 1.** Care participă la o paradă. **2.** Festiv.

(Loc. av.) **De paradă** (Care se face) de formă.

(Loc. av.) **Cu paradă** (În mod) ostentativ.

(Loc. vb.) **A (se) face paradă (de sau cu ceva) 1.** A (se) face ceva ostentativ, a parada. **2.** A (se) face caz de ceva sau de cineva.

PARAD/S s. n.

(Exp. a.) **De paradis** Splendid.

PARALEL, ~Ă a., s. f.

(Sint.) *Paralelă terestră* (sau *pământescă, de latitudine*) Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele de aceeași latitudine de pe suprafața pământului și care rezultă din intersectarea pământului cu un plan paralel cu planul ecuatorului.

(Sint.; Ast.) *Paralelă cerească* Cerc al sferei cerești descris de o stea în mișcarea ei diurnă.

(Sint.) *Legătură (electrică) în paralel* Ansamblu de două sau mai multe conductoare electrice, acumulatori, pile etc. care sunt legate prin intermediul altui conductor, fără a comunica între ele.

(Exp. vb.) **A (se) pune în paralelă** (sau **în paralel**) A (se) compara.

PARALEU s. m.

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a face pe cineva**) **leu paraleu** A (se) înfuria peste măsură.

PARANTEZĂ s. f.

(Sint.) *Paranteză rotundă* Semn de punctuație care constă din două arcuri de cerc dispuse cu deschiderea spre textul intercalat, care reprezintă un adaos, o completare, o explicare, o precizare făcută tot de autor.

(Sint.) *Paranteză dreaptă* Semn de punctuație care constă din două dreptunghiuri cărora le lipsește latura lungă situată spre textul intercalat, care reprezintă de obicei un adaos citat în text.

(Sint.) *Paranteză acoladă* Paranteză în formă de acoladă folosită în expresiile algebrice, care include parantezele drepte și rotunde.

(Loc. av.) **În paranteză** În trecut.

PARĂ¹ *s. f.*

(Loc. a.) **De (sau în) pară 1.** Arzător. **2.** Roșu aprins, ca para focului.

(Loc. a.; loc. av.) **(Cu) foc și pară 1.** Înverșunat. **2.** Îndârjit. **3.** Furios. **4.** (Reg.) Sprinten.

(Exp. vb.) **A trece (sau a sări) prin foc și pară A** înfrunta orice primejdie pentru atingerea unui scop.

(Loc. vb.) **A se face foc și pară (de mânie)** A se supăra, *a se înfuria, a se mânîia.*

(Sint.; Asr.) *Roșu pară* Foarte intens.

PARĂ² *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i bate (cuiva) perele** A-i arăta cu de-amănuntul ce să facă.

(Exp. vb.) **A-i pica (sau a-i cădea cuiva) para (mălăiață) în gură** A obține ceva fără efort.

(Exp. vb.) **Nu plătește (nici) o pară putredă** Nu face nici doi bani.

(Exp. vb.; reg.) **A face (averea) pere-mere** A risipi.

(Exp. vb.) **A mânca și pere pădurețe** A mânca orice, de foame mare.

PARCURS *s. n.*

(Loc. pp.) **Pe parcursul...** **1.** În timpul... **2.** În limitele... **3.** În decursul...

(Loc. av.) **Pe parcurs 1.** Între timp. **2.** În acest interval.

PARDAF *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i merge pardaful** sau **a (se) face pardaf** A (se) distruge.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) pardaf 1.** A certa cu asprime pe cineva. **2.** A bate.

(Sint.) *Pardaf de bătaie* Bătaie strașnică.

(Sint.) *Pardaf de somn* Somn adânc.

PARDON *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A cere (sau a da, a avea) pardon** A cere iertare, absolvire de o pedeapsă sau de o obligație.

(Exp. vb.; fam.; gmt.) **Pardon cu capul spart** Degeaba îți ceri scuze după ce m-ai lovit zdravăn.

PAROLĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De parolă** (D. oameni) Care se ține de cuvânt, *punctual.*

(Exp. vb.) **A(-i) da (sau a-și da) (parola de onoare)** sau (inv.) **a(-i) da** (ori **a pune**) **parolă** A se angaja în mod solemn, *a făgădui, a promite.*

(Exp. vb.; reg.) **A bate parola** A cădea la învoială.

(Exp. vb.) **A se ține de parolă** sau **a(-și) ține** (ori, înv., **a-și păzi**) **parola** A se ține de cuvânt.

(Exp. vb.) **A sta la o parolă 1.** A sta de vorbă. **2.** A flecări.

(Loc. vb.) **A da parola (sau parolă) 1.** A ordona. **2.** A stabili cuvântul secret de recunoaștere. **3.** A comunica celor în drept acest cuvânt. **4.** A rosti cuvântul secret, de recunoaștere.

PARTE *s. f.*

(Loc. a.; inv.) **În parte** Personal.

(Loc. av.) **În parte 1.** Separat. **2.** Pe rând. **3.** În special. **4.** Parțial. **5.** Reciproc. **6.** Și de-o parte, și de alta.

(Exp. vb.) **A vorbi în parte** A vorbi făcând abstracție de unii dintre cei de față, aparte, confidențial.

(Loc. av.) **În (cea mai) mare parte** sau (îvp.) **spre cea mai multă parte** În foarte mare măsură.

(Loc. a.) **(Cea mai) mare parte dintre...** Cei mai mulți dintre...

(Exp. vb.; pop.) **A (se) face (în) părți 1.** A (se) rupe în bucăți. **2.** A (se) împărți. **3.** A (se) risipi.

(Loc. vb.) **A lua parte la ceva 1.** A participa la ceva. **2.** A contribui la ceva.

(Loc. vb.) **A face parte din...** (sau **dintre...**) **1.** A fi unul dintre elementele componente și principale ale unui tot. **2.** A fi membru al unei grupări, al unei organizații etc.

(Exp. vb.) **A(-i) face (cuiva) parte (de... sau din...)** **1.** A-i da cuiva ceva ce îi revine de drept. **2.** A-i face rost cuiva de ceva. **3.** A avea în vedere pe cineva cu... **4.** A hărăzi.

(Exp. vb.) **A (nu) avea parte 1.** A (nu) avea dreptul la... **2.** A (nu) primi. **3.** A nu avea noroc.

(Exp. vb.) **A-și face parte (din...)** A lua în mod abuziv ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A căpăta parte (din...)** A moșteni. (Exp. vb.) **A-i cuveni (cuiva) partea** A-i da dreptate cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) fi (sau a-i veni) (cuiva) partea** (sau, rar, **parte**) A-i reveni cuiva ceva.

(Exp. vb.) **A lua partea leului** (sau, rar, **a lupului**)

1. A lua cea mai mare cantitate dintr-un bun, arogată de cel mai puternic în calitate de stăpân. **2.** A lua prin abuz cel mai de seamă folos sau câștig dintr-o afacere, dintr-o acțiune realizată în comun.

(Sint.; inv.) **Partea sufletului 1.** Mulțumire sufletească. **2.** (Pop.) Ceea ce pune cineva deoparte, cu scopul de a fi folosit la îndeplinirea ritualurilor de înmormântare.

(Sint.; i. uz.) *Partea apei* (sau *a proprietății*) Cotă sau sumă realizată prin vânzarea peștelui pescuit de o echipă de pescari, care îi revenea proprietarului bălții din care s-a scos peștele.

(Sint.) *Partea năvodului* Cotă din suma realizată prin vânzarea peștelui pescuit de o echipă de pescari, care îi revenea proprietarului uneltelor de pescuit.

(Sint.) *Partea muncii* Cotă din suma realizată din vânzarea peștelui pescuit de o echipă de pescari, care le revenea membrilor echipei respective.

(Sint.; i. uz.) *Parte socială* Contribuție în bani, în unelte etc. pe care o aducea fiecare membru cooperator la intrarea în cooperativa agricolă de producție.

(Loc. a.; loc. av.) **În parte 1.** (În mod) proporțional.

2. (În sistemul de arendare a pământurilor) În dijmă.

(Loc. a.; loc. av.) **La parte** (În sistemul de retribuire a angajaților la un patron) Care este angajat cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat, mai mare decât cel mai ridicat salariu fix.

(Sint.) *Parte și parte* Contribuție egală în bani sau în muncă la o întreprindere, dând drept la cotă egală de beneficiu.

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) avea parte de** (sau, înv., **cu**) **cineva 1.** A (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia, de tovarășia sau de existența cuiva. **2.** A (nu) avea fericirea să conviețuiască cu cineva drag.

(Loc. a.) **Din** (sau **de prin**) **partea** (sau, rar, **părțile**) **locului 1.** Care provine din regiunea despre care se vorbește, *băștinaș*, *originar*. **2.** Care e situat în regiunea despre care se vorbește.

(Loc. av.) **În** (sau **din, prin**) **toate părțile 1.** (De) pretutindeni. **2.** În sau din toate direcțiile.

(Loc. av.) **În altă parte** Altundeva.

(Loc. av.) **(Pe) de o parte..., (pe) de altă parte 1.** Într-un loc..., în altul. **2.** (Pe) aici..., (pe) dincolo.

(Loc. av.) **Într-o** (sau **la o**) **parte** Pieziș.

(Loc. av.) **La o** (sau **într-o**) **parte 1.** La oarecare distanță. **2.** Deoparte. **3.** Izolat.

(Exp. vb.) **A se da la o** (sau **într-o, de-o**) **parte 1.** A se da în lături. **2.** A se retrage din calea cuiva. **3.** (P. ex.) A se eschiva.

(Exp. vb.) **La o parte! 1.** Fă loc! **2.** Ferește-te!

(Exp. vb.) **A da la o parte 1.** A deplasa în lături pe cineva sau ceva. **2.** (Fig.) A priva pe cineva de un avantaj sau de un drept.

(Exp. vb.) **A lăsa la o parte 1.** A nu mai face un lucru. **2.** A abandona. **3.** A nu mai vorbi despre...

(Exp. vb.) **A pune la** (sau **de**) **o parte 1.** A economisi. **2.** A strânge.

(Exp. vb.; reg.) **A da într-o parte** A ocoli.

(Exp. vb.; reg.; fam.) **A pune mai** (sau **prea**) **mult într-o** (sau **de o, pe o**) **parte** sau **a fi nea-ntr-o parte 1.** A se îmbăta foarte rău. **2.** A fi nebun.

(Exp. vb.; pop.) **A se pune** (sau **a o apuca**) **într-o parte (ca Uca)** A nu asculta, a fi încăpățânat, a o lua razna.

(Sint.) *Partea aceea* sau *cea parte 1.* Mal. **2.** Țărm. (Loc. av.) **(Pe) de o parte...** (sau, învp., **pe o parte...**), **(pe) de altă parte** Într-o privință..., în altă privință...

(Sint.) *Din* (sau *dinspre, învp. despre*) *partea (cuiva sau a ceva) 1.* În ceea ce privește (pe cineva sau ceva). **2.** Sub aspectul...

(Loc. a.) **Din** (sau **dinspre**) **partea mamei** (sau **a tatălui**) Care face parte din familia mamei sau a tatălui.

(Loc. av.) **Din** (sau, înv., **despre**) **partea (cuiva) 1.** În numele cuiva. **2.** Trimis de cineva. **3.** De către cineva.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se declara**) **de partea cuiva** A fi alături de cineva, susținându-l.

(Exp. vb.) **A avea de partea sa, ta, lui** etc. A fi susținut de...

(Exp. vb.; învp.) **A trage (pe cineva) în** (sau **spre**) **partea sa** A face să adere la...

(Exp. vb.) **A-i lua** sau **a(-i) ține cuiva partea** (sau **parte) 1.** A apăra pe cineva. **2.** A susține. **3.** A favoriza.

(Exp. vb.; pop.) **A se arunca** (sau **a se da**) **în partea cuiva** A semăna cu cineva.

(Loc. a.; pop.) **Parte(a) bărbătească 1.** (Ființă) de sex masculin. **2.** Totalitatea bărbaților.

(Loc. a.; pop.) **Parte(a) femeiască** (sau, înrg., **muie-rească) 1.** (Ființă) de sex feminin. **2.** Totalitatea femeilor.

(Sint.; Jur.) *Partea adversă* (sau *în proces, litigiantă*) Fiecare (dintre persoanele sau) dintre grupurile de persoane care participă la un proces.

(Sint.; Jur.) *Parte civilă* Persoană care, în cadrul procesului penal, exercită acțiunea civilă.

(Sint.; Jur.) *Parte responsabilă civilmente* Persoană care răspunde de pagubele pricinuite prin infracțiunea săvârșită de o altă persoană, aflată sub tutela sa.

(Sint.; Jur.) *Parte vătămată* Persoană căreia, prin săvârșirea unei infracțiuni, i s-a cauzat o vătămare, pe care încearcă să o recupereze printr-un proces penal.

(Sint.; Jur.) *Parte contractantă* Fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract.

PARTICULAR, ~Ă a.

(Loc. av.) **În particular 1.** În mod deosebit. **2.** De către fiecare individ în parte. **3.** Într-un grup restrâns, separat. **4.** În așa fel încât să nu devină public, oficial. **5.** Confidențial.

(Sint.) *Viață particulară* Viață intimă, de familie.

(Sint.) *Lecție (sau oră) particulară* Lecție pe care un profesor o predă unui elev în afara școlii, în schimbul unei remunerații.

(Sint.) *Profesor particular* Profesor care predă cuiva lecții în afara școlii.

(Sint.) *Elev particular* Elev care se pregătește fără a frecventa cursurile unei școli și apoi susține examene.

PARTID s. n.

(Sint.) *Partide muncitorești* Partide care reprezintă interesele clasei muncitoare.

(Sint.) *Membru de partid* Persoană care face parte dintr-un partid.

(Sint.) *Partide istorice* Partide care s-au succedat la conducerea țării noastre până în anul 1945.

(Loc. a.; i. uz) **Fără de partid** (D. oameni; în țările comuniste) Care nu face parte din partidul unic, comunist, aflat la putere.

PARTIDĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A pierde partida 1.** A nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere. **2.** A nu mai avea nicio șansă.

(Sint.) *Spirit (sau, înv., duh) de partidă 1.* Atitudine părtinitoare față de un anumit grup. **2.** Solidaritate cu concepțiile unei grupări.

(Exp. vb.; înv.) **A fi de partidă cuiva** A aparține unui grup.

(Exp. vb.; înv.) **A lua partidă cuiva** A fi de partea cuiva.

(Sint.; Ctb.) *Partidă dublă* Înregistrare în două conturi a unei operații economice, care constă în trecerea aceleiași sume atât în debitul unui cont, cât și în creditul altui cont.

(Sint.; Ctb.) *Partidă simplă* Înregistrare a unei operații economice într-un singur cont.

(Sint.) *A face o partidă* A reuși o căsătorie din interes.

PAS s. n.

(Sint.; fig.) *Pas înainte* Progres.

(Sint.; fig.) *Pas înapoi* Regres.

(Loc. av.) **Pas cu** (sau, rar, **de pas** (În legătură cu verbe de mișcare) **1.** Încetul cu încetul. **2.** Din aproape în aproape. **3.** Rând pe rând. **4.** Mereu.

(Loc. av.) **La tot pasul sau la fiecare pas 1.** La orice mișcare. **2.** Pretutindeni. **3.** Neconținut.

(Loc. av.) **Nici (un sau, pop., de-un) pas** Deloc.

(Loc. vb.; îrg.) **A da pas** (sau **pasul**) A merge.

(Loc. vb.) **(A face) primul** (sau **cel dintâi, cel întâi) pas** A începe.

(Sint.) *Primul pas 1.* Inițiativă. **2.** Început.

(Loc. vb.; înv.) **A (nu) da (cuiva) pas** A (nu)-i da cuiva posibilitatea să facă ceva, a (nu) permite, a (nu) îngădui.

(Loc. vb.) **A (nu) avea pas** A (nu) avea posibilitatea să facă ceva.

(Loc. vb.) **A da** (sau **a ceda) pasul** A se lăsa depășit de cineva în mers, într-o acțiune etc.

(Sint.; Mil.) *Pas alergător* Mers în fugă.

(Sint.; Mil.) *Pas de front* (sau *de defilare*) Mers de paradă, cu cadență bine marcată, cu piciorul ridicat la 45°.

(Loc. a.; înv.) **Bun de pași** Care merge repede.

(Loc. av.) **La pas** sau (rar) **în pas** (ori **pași**) sau **în pasul calului 1.** În ritm de mers obișnuit. **2.** Domol.

(Loc. av.) **În pași** În etape.

(Exp. vb.) **A se ține de pasul cuiva** A urmări pe cineva.

(Exp. vb.) **A ține pasul** (sau **pas**) **cu cineva ori a fi, a merge etc. în pas cu cineva 1.** A avea același mers, ritm, cadență etc. cu cineva. **2.** A se menține pe același plan, la același nivel cu cineva sau cu ceva.

(Exp. vb.) **A da pas** sau **a-i da drumul** (ori **vânt, brânci** etc.) **pasului** (sau **la pas**) A se grăbi.

(Exp. vb.) **A-și iuți** (sau **lua) pasul** A fugi.

(Exp. vb.; înv.) **A călca** (sau **a urma, a merge) pe pașii** (sau **pasurile) cuiva** A urma exemplul cuiva.

(Sint.) *Pas de filet* sau *pasul filetului* Distanță dintre laturile paralele a două spire consecutive ale filetului.

PASAJ s. n.

(Sint.) *Pasaj de nivel* (sau *pasaj denivelat*) Încrușișare între o cale ferată și o cale de circulație rutieră, amenajată la același nivel sau la nivele diferite.

(Loc. a.; Biol.) **De pasaj** (D. păsări) În trecere prin țara noastră, în perioada migrațiilor.

(Sint.; Teh.) *Pasaj de laminare* Trecere a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulți cilindri metalici, care sunt așezați în laminor la distanță reglabilă.

PASĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi în**) **pasă bună** (sau **proastă**) **1.** A trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile). **2.** A-i reuși (sau a nu-i reuși) cuiva ceea ce întreprinde într-o anumită perioadă. **3.** A avea noroc (sau nenoroc).

PASĂRE *s. f.*

(Sint.; Mit.; pop.) *Pasăre măiastră* Pasăre fermecată.

(Sint.; Mit.; pop.) *Pasăre cu cioc de fier* **1.** Ființă fabuloasă din basme. **2.** (Reg.; dep.) Om lacom și hrăpăreț.

(Sint.) *Pasăre rară* Ceva deosebit de rar și greu de găsit.

(Sint.; spec.) *Pasărea casei, pasăre de casă, pasăre de curte, pasăre de poiată, pasăre domestică* Pasăre crescută pe lângă casa omului, în scop economic, *orătanie*, (reg.) *cobaie, cojbăliță, galiță*.

PASCAL/E *s. f.*

(Loc. vb.) **A-și pierde pascalia** (sau **pascaliile**) **1.** A face erori de calcul. **2.** A pierde socoteala.

PASIENTĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A (nu)-i ieși pasiența** **1.** A (nu) obține rezultatul dorit. **2.** A (nu) reuși într-o acțiune.

PASIUNE *s. f.*

(Exp. av.) **Cu pasiune** **1.** Entuziast. **2.** Intens.

(Exp. vb.) **A face (o) pasiune (pentru cineva sau pentru ceva)** A se simți atras în mod deosebit de cineva sau de ceva, a se pasiona.

PASIV, -Ă *a., s. n.*

(Sint.) *Vocabular* (sau, *lexic, fond*) *pasiv (al limbii)* Parte a vocabularului care nu este folosită în mod frecvent în vorbire, deși este cunoscută de vorbitor.

(Sint.) *Drept electoral pasiv* Drept de a fi ales în diverse organe legislative.

(Sint.) *Apărare pasivă* Formă de apărare a populației civile de atacurile aeriene inamice.

PASTĂ *s. f.*

(Sint.) *Paste făinoase* Produse alimentare de diferite forme și dimensiuni obținute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu.

PASTRAMĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva) pastramă** A bate foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A ține (pe cineva) la pastramă** A ține pe cineva închis.

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a fi**) **pastramă** A slăbi foarte tare.

PAȘAPORT *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A-i da (cuiva) pașaportul** **1.** A alunga pe cineva. **2.** (P. ex.) A da afară din serviciu pe cineva, (reg.) *a-i da (cuiva) pășușul*.

PAȘTE *vb.*

(Exp. vb.; inv.) **A paște cinstea (cuiva)** A dezonora pe cineva.

(Exp. vb.) **A paște bobocii** (sau **muștele**) A pierde vremea.

(Exp. vb.; fam.) **A paște mingea** **1.** A pasa mult mingea. **2.** (La unele jocuri) A fi la prinsul mingii.

(Exp. vb.; fam.) **N-am păscut porcii** (sau **gâștele, bobocii** etc.) **împreună** (sau **cu tine, cu el** etc.) Îți permiți prea multe.

(Exp. vb.; rar) **A paște (pe cineva) cu prăjina** A-l pândi pentru a-l bate.

(Loc. vb.; inv.) **A paște cinstea cuiva** **1.** A respecta pe cineva. **2.** A se îngriji de bunul renume al cuiva.

(Loc. a.; pfm.) **Paște vânt** Pierde vară.

(Exp. vb.; rar) **A-și paște privirea** A se sătura privind.

(Loc. vb.) **Să nu te pască păcatul să...** Să nu cumva să...

(Exp. vb.; fam.) **Ce pașteti (aici sau acolo)?** **1.** De ce nu ești atent? **2.** Ce urmărești? **3.** Ce faci? **4.** Ce păzești aici?

(Exp. vb.; inv.) **A(-și) paște prilejul** (sau **vremea**) A pândi momentul potrivit.

(Exp. vb.) **A paște sămbetele (cuiva)** A dușmăni pe cineva.

PAȘTI *s. n.*

(Sint.; reg.) *Paștile (alea) mici* sau *Paștile blajinilor* **1.** Sărbătoare prăznuită de credincioși în duminica Tomii. **2.** Sărbătoare prăznuită de credincioși în prima luni de după duminica Tomii.

(Sint.; reg.) *Paștile rohanilor* (sau *rogmanilor*) **1.** Sărbătoare prăznuită în miercurea a patra de la Paști. **2.** Înălțarea Domnului.

(Loc. av.) **Din an** (sau **din joi, din Paști**) **în Paști** sau **din Paști în Crăciun** Foarte rar.

(Loc. av.) **La Paștile cailor** (sau **calului**) Niciodată. (Exp. vb., exp. a.) **(A fi) dat în Paște** (sau **în Paștele mă-sii**) (A fi) foarte șmecher.

PAȘT/CĂ *s. f.*

(Loc. av.; gmț.) **Din florică în paștică** Foarte des.

PAT *s. n.*

(Exp. vb.) **A cădea la pat** A se îmbolnăvi grav.

(Exp. vb.) **A sta în pat** A nu se putea deplasa.

(Exp. vb.) **A părăsi patul** A se însănătoși.

(Exp. vb.) **(A fi) pe patul de moarte sau pe patul morții** A fi gata să moară.

(Exp. vb.; rar) **A da pat** A adăposti peste noapte.

(Exp. vb.; înv.) **Vremea patului** Timp de culcare.

(Loc. s.; înv.) **Despărțire de pat** Divorț.

(Loc. s.; înv.) **Muiere de pat 1.** Amantă. **2.** (Fig.) Femeie. **3.** (Fig.) Nevastă.

(Loc. s.; pop.) **Pat mortuar** Năsălie.

(Exp. vb.; rar) **A împușca cu pat de pușcă grecesc** A bate cu bățul.

PATARAMĂ s. f.

(Exp. vb.) **A da (sau a cădea) în (sau a ajunge, a gusta) patarama cuiva** A o păși la fel cu altcineva.

(Exp. vb.) **A ști patarama cuiva** A cunoaște firea, obiceiurile, cusururile cuiva, (reg.) *a ști moarea cuiva*.

PATĂ s. f.

(Sint.) **Pată de culoare** Porțiune pe o pictură, colorată diferit de cele înconjurătoare.

(Exp. vb.) **A căuta pete-n soare** A căuta cu orice preț defecte acolo unde nu sunt.

(Loc. av.) **Fără (de) pată 1.** Curat. **2.** (Fig.) Inocent.

PATIMĂ s. f.

(Sint.; Bis.; la pl.) **Săptămâna patimilor** Chinuri îndurate de Iisus Christos în săptămâna premergătoare răstignirii Sale.

(Sint.; înv.) **Patimile mării** Rău de mare.

(Exp. av.) **Cu patimă** Pătimaș.

(Exp. vb.) **A cădea în patima băuturii (sau a alcoolului, a jocului etc.)** A bea, a juca jocuri de noroc etc. în mod excesiv.

PATRIE s. f.

(Sint.) **Patrie mamă (sau mamă)** Țară din care s-a desprins o altă țară, o provincie etc., legate de ea prin unitate de limbă, cultură etc.

PATRON, ~OANĂ s. m. f.

(Exp. vb.) **A face patron** A-și serba ziua numelui.

PATRU nr. card.

(Sint.; înv.) **Patru clase 1.** Învățământ elementar. **2.** Curs inferior al liceului, gimnaziu.

(Loc. s.) **Patru scânduri** Sicriu.

(Loc. av.) **Între patru ochi (sau pereți)** Confidențial, tănuț.

(Loc. av.) **În cele patru zări (sau colțuri, vânturi etc.) 1.** Spre toate punctele cardinale principale. **2.** În toate părțile, pretutindeni. **3.** (P. ex.) Fără urmă.

(Loc. a.; reg.) **În patru ițe** Beat.

(Loc. a.) **Cu patru picioare sau în patru picioare** Patruped.

(Sint.; reg.) **Patru popi** Capră cu care se ridică piatra unei mori.

(Loc. av.) **În patru** Împărțit în patru părți egale, în sferturi.

(Exp. vb.) **A (-și) deschide (sau a-și face, a avea etc.) ochii (și urechile sau, rar, urechile în) patru sau (a fi) (cu) ochii (în) patru 1.** A fi foarte atent. **2.** A proceda cu mare băgare de seamă.

(Exp. vb.) **A despica (sau a tăia) firul (de păr sau, rar, un fir de păr, părul) în patru** A cerceta în mod amănunțit, mai mult decât este necesar.

(Exp. vb.; pop.) **A face pe dracul în patru** A-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbândi într-o acțiune.

(Exp. vb.; reg.) **A se face în patru** A munci din greu, a se strădui, a depune eforturi mari.

(Exp. av.) **Cât patru** Foarte mult, depășind limitele obișnuite.

PATRULĂ s. f.

(Exp. vb.) **A face de patrulă** A păzi.

(Exp. vb.) **A merge în patrulă** A cerceta, a iscodi.

PATRUZECI nr. card.

(Exp. vb.) **A aștepta (pe cineva) cu patruzeci de ochi** A aștepta pe cineva cu mare nerăbdare.

(Exp. vb.) **A fi cu patruzeci de inimi** A fi foarte atent, a fi numai ochi și urechi.

(Sint.) **(Ce) patruzeci de sfinți (sau de mucenici)** Sărbătoare religioasă celebrată la 9 martie.

(Sint.; înv.) **Postul patruzecilor** Postul Paștilor.

(Exp. vb.; rar; î. impr.) **Patruzecile mâne-sa** Desconsiderare a celor sfinte ale celui apostrofat.

PAUZĂ s. f.

(Exp. av.) **Fără pauză** Fără încetare, continuu, neîntrerupt.

(Sint.) **Bară (sau linie de) pauză** Semn de punctuație în formă de linie orizontală, care marchează o enunțare incidentă, diferite valori stilistice etc.

PAZĂ s. f.

(Sint.; sprs.; reg.) **Paza usturoiului** Petrecere tradițională din noaptea Sfântului Andrei, la care fiecare mesean păzește o căpățână de usturoi, ca să nu i-o fure strigoi.

(Sint.; rar) **Pază de sine** Stăpânire de sine, reținere, tact, rezervă.

(Loc. av.; loc. a.) **De pază 1.** Care păzește. **2.** (Într-un mod) care ocrotește.

PĂCAT s. n.

(Sint.; înv.) **Cădere în păcat** Pierdere a virtuților prin slabă rezistență la tentații vinovate.

(Sint.) **Păcat greu (sau capital, de moarte)** Crimă.

(Sint.; fig.) *Păcat negru* Abateră gravă de la morala creștină care este asociată cu ideea de pedepsire după moarte prin căderea în infern.

(Sint.; Bis.) *Păcat strămoșesc* (sau *originar*, rar *omenesc*) Greșeală săvârșită față de Dumnezeu de primul om, Adam, și care apasă asupra omenirii.

(Loc. av.; loc. a.) **Cu păcat 1.** (În mod) vinovat. **2.** (În mod) nedrept.

(Loc. av.; loc. a.) **Fără de** (sau **leac de**) **păcat** (În mod) nevinovat.

(Exp. vb.) **(E) păcat de...** sau **să...** ori **(e) păcat de Dumnezeu**, **(e) mai mare păcatul 1.** (E) o încălcare a preceptelor bisericesti, morale etc. **2.** (E) regretabil.

(Exp. vb.) **A-și face păcat** (sau **păcate**) **cu cineva** A comite o faptă rea în dauna cuiva, a nedreptăți, a oropsi.

(Exp. vb.) **A vorbi** (sau **grăi**) **cu păcat** A se face vinovat spunând lucruri (neadevărate sau) nedrepte și prejudiciind astfel pe cineva.

(Exp. vb.) **A intra** (sau **a cădea**) **în** (ori, înv., **întru**) **păcat** sau (rar) **a da de păcat** A face ceva condamnable, a comite o greșeală.

(Exp. vb.) **A vârfi pe cineva în păcat** A determina pe cineva să comită o faptă condamnable.

(Exp. vb.) **A trage păcatul** (sau **păcatele**) **cuiva** A suporta consecințele greșelii altuia.

(Exp. vb.) **A-și lua păcatele pe cineva** A bănuși pe cineva, a avea suspiciuni asupra cuiva.

(Exp. vb.) **A împinge** (sau **a îndemna**, **a duce**) **pe cineva păcatul** (sau **păcatele să...** sau **de...**) A simți un imbold spre ceva oprit.

(Sint.; pop.) *Păcatul copiilor* Epilepsie.

(Loc. av.) **Din păcate 1.** Spre regretul cuiva. **2.** Din nenorocire. **3.** (Reg.) Din întâmplare.

(Exp. vb.) **(Vai de) păcatele mele** (sau **tale**, **noastre** etc.) sau **păcatele mele cele** (sau, reg., **ale**) **grele!** Exclamație care exprimă supărarea, regretul, nemulțumirea sau neputința cuiva.

(Exp. av.) **Ce păcat!** Cât îmi pare de rău!

(Exp. vb.) **Mai știi păcatul?** Se prea poate.

(Exp. vb.; reg.) **Păcate amărâte** (sau **încrosniate**) Exprimă compătimirea și regretul în legătură cu o nenorocire prin care trece cineva.

(Exp. vb.; reg.) **Atâta păcat de...** O cantitate mult prea mare de...

(Loc. av.) **Al păcatelor (de)...** Strașnic de...

(Exp. vb.) **Ce păcatul** (sau **păcatele**)? Atât mai trebuia!

PĂDUCHE *s. m.*

(Sint.) *Păduche de cap* Insectă care trăiește în părul omului, depunând ouă, numite lindini, care se lipesc de firele de păr.

(Sint.) *Păduche de cămașă* (sau *de corp*, *de haine*) Insectă care trăiește și își depune ouăle în încrețiturile hainelor omului.

(Exp. vb.) **Are păduchi în loc de bani** Este complet lipsit de mijloace de trai.

(Exp. vb.) **Az, buche și-un păduche** Nu știe carte. (Exp. vb.) **A ieși ca păduchele (în frunte sau înainte) 1.** A căuta să se pună în evidență. **2.** A apărea la timpul și la momentul nepotrivit, *a stingeri*.

(Loc. s.) **Păduche leșinat 1.** Om lacom, apucător. **2.** Om foarte slab și lihnit de foame. **3.** Om care îi parazitează pe alții.

PĂDURE *s. f.*

(Sint.; reg.) *Pădure neagră* Pădure de brad.

(Loc. a.) **De (la) pădure 1.** (D. plante și animale) Sălbatic. **2.** (P. ex.) Deprins cu pădurea. **3.** (D. oameni) Fără maniere civilizate.

(Loc. av.) **La pădure!** La dreapta!

(Exp. vb.) **(A fi) butuc de pădure** sau **parcă ar fi născut** (sau **crescut**) **în pădure** A avea o comportare care denotă lipsă de educație, de maniere alese. (Sint.) *Ciuhă, buhă, din pădure* Femeie neîngrijită. (Exp. vb.) **A fura ca în** (sau **într-o**) **pădure** sau **a fura ca în pădurea Vlăsiei** A fura mult și cu îndrăzneală, fără nicio teamă, *a fura ca în codru*, a jefui, a prăda.

(Exp. vb.) **A căra lemne în pădure** A face un lucru de prisos.

PĂDUREȚI, ~EAȚĂ *a.*

(Exp. vb.) **A mânca și mere** (sau **pere**) **pădureți 1.** A fi foarte flămând. **2.** A accepta să facă orice.

(Exp. vb.) **A se sătura (de ceva sau de cineva) ca de mere pădureți** A fi foarte plictisit de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.) **A alege ca în pere pădureți** A nu prea avea de unde alege.

(Sint.) *Cireșe pădurețe* Cireșe amare.

PĂGUBAȘ, ~Ă *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **A se lăsa păgubaș (de ceva sau de cineva)** A renunța la ceva sau la cineva.

PĂHĂREL *s. n.*

(Exp. vb.) **A bea un păhărel** A obișnui să bea băuturi alcoolice, (fam.) *a trage la măsca*.

PĂLĂNGI *vb.*

(Exp. vb.) **Fură de pălăngește** Fură mult și fără teamă, (fam.) *fură de stinge, fură de zvântă*.

PĂLĂR/E s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A lovi** (sau **a pocni**, **a plesni**) **pe cineva în pălărie** sau **a-i turti (cuiva) pălăria** **1.** A nimeri punctul slab al cuiva. **2.** A atinge pe cineva cu o vorbă ofensatoare. **3.** A da cuiva o veste neașteptată.

(Exp. vb.; reg.) **A azvârli cu pălăria după lună** A acționa necugetat.

(Exp. vb.) **A purta pălăria** (D. femei) A fi mai mare în casă, a porunci.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu flori la pălărie** A nu-i păsa de nimic, a umbla fără nicio grijă.

(Exp. vb.; reg.) **A avea casa sub pălărie** A fi foarte sărac.

PĂLI vb.

(Sint.) **A păli la pământ** **1.** A doborî. **2.** (Rar) A omorî.

PĂLIȘ, ~Ă a., av.

(Loc. vb.) **A o lua păliș** (sau **în păliș**) A o lua de-a dreptul, *a o lua (în) pieptiș*.

(Exp. vb.) **A lua păliș** (sau **în păliș**) **(pe cineva)** **1.** A-i vorbi cuiva răstit, a certa, a dojeni. **2.** A se uita chiorăș, neprietenos sau ironic la cineva.

(Exp. vb.) **A se întinde** (sau **a se da**, **a se lăsa**) **în pălișul soarelui** **1.** A se prăji la soare. **2.** (P. ex.) A lenevi.

PĂLTINEL s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla de(-a) frunza păltinelului** **1.** A umbla fără rost. **2.** A fi haimana.

PĂMÂNT s. n.

(Exp. vb.; î. impr.) **Înghiți-te-ar pământul! Mânca-te-ar pământul!** De-ai muri!

(Exp. vb.) **Cum te (îl, vă etc.) rabdă** (sau **ține**) **pământul?** Exprimă indignarea față de lipsa de omenie a cuiva.

(Loc. av.) **Pământ îngăurit** Epitet pentru un om leneș.

(Loc. av.) **Din pământ** De jos.

(Loc. av.) **De la pământ** De jos.

(Exp. vb.) **A uita ca pământul** A uita cu desăvârșire, de tot.

(Exp. vb.) **A dormi ca pământul** A dormi profund.

(Exp. vb.) **A nu ști ca pământul** A nu ști deloc.

(Loc. av.) **Din pământ (din iarbă verde)** sau **din fundul pământului** Cu orice preț, prin orice mijloace.

(Exp. vb.) **A se înclina până la** (sau **în**) **pământ** A se înclina foarte adânc, cu politețe exagerată.

(Loc. av.) **În** (sau **la**) **pământ** Aplecat până jos (de teamă, de emoție, de modestie etc.).

(Exp. vb.) **A pune** sau **a băga (ceva) în pământ** **1.** A însămânța. **2.** A planta.

(Exp. vb.) **A băga (pe cineva) în pământ** **1.** A înmormânta. **2.** A omorî. **3.** A intimida, a speria pe cineva.

(Exp. vb.) **A cădea la pământ (în fața cuiva)** **1.** A se prosterna, a îngenunchea cu fața la pământ. **2.** A se umili în fața cuiva.

(Exp. vb.) **A lăsa totul** (sau **toate**) **la pământ** A abandona totul, *a lăsa baltă*.

(Exp. vb.) **Nu-l încape pământul** E o persoană lacomă, îngâmfată sau foarte fericită.

(Exp. vb.) **A nu-l (mai) ține (pe cineva) pământul (de bucurie)** A fi foarte bucurios.

(Exp. vb.) **A nu mai călca pe pământ** A fi foarte fericit.

(Exp. vb.) **A nu atinge pământul** sau **a nu se (mai) simți pe pământ (de bucurie)** A fi foarte fericit.

(Exp. vb.) **A nu avea nici cer, nici pământ** A nu avea niciun adăpost.

(Exp. vb.) **A (nu) fi (cu picioarele) pe pământ** **1.** A (nu) avea simțul realității. **2.** A fi foarte distant.

(Exp. vb.) **A tăcea** (sau **a fi mut**) **ca pământul** A nu spune niciun cuvânt.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a ține**) **umbră pământului (degeaba)** **1.** A trăi degeaba. **2.** A nu fi bun de nimic.

(Exp. vb.) **A nu(-l) ști** sau **a nu(-l) afla**, **a nu(-l) auzi**, **a nu(-l) simți** etc. **nici pământul** A nu-l ști, a nu-l afla etc. absolut nimeni.

(Exp. vb.) **A așterne** (sau **a trânti**, **a culca**, **a da** etc.) **la pământ** (sau, rar, **pământului**) **1.** A doborî. **2.** (P. ex.) A omorî.

(Exp. vb.) **(Nu) se dărâmă pământul** Ești îngrijorat sau zorit, în mod nejustificat.

(Exp. vb.) **A ieși** (sau **a răsări**, **a se ivi**, **a apărea** etc.) **ca din pământ (din iarbă verde)** A apărea pe neașteptate (și fără să fi fost observat înainte).

(Exp. vb.; reg.) **A pune fața la pământ** A muri.

(Exp. vb.) **Plânge de udă pământul** Plânge mult.

(Exp. vb. reg.) **A sta cu burta la pământ** A trândăvi.

(Exp. vb.) **A-i fugi cuiva pământul de sub picioare** **1.** A-și pierde echilibrul din cauza unei proaste stări fizice sau din cauza unui pas greșit. **2.** A fi pe punctul de a pierde o anumită situație materială, socială etc.

(Exp. av.) **Cu o falcă în cer (și) cu una** (sau **alta**) **în pământ** Cu mare mânie, cu mare supărare.

(Exp. vb.) **A-i veni cuiva să intre în pământ** A se simți foarte stânjenit.

(Exp. vb.) **A intra în pământ de frică** (sau de rușine) A avea un puternic sentiment de frică (sau de rușine).

(Exp. vb.) **Parcă a intrat în pământ sau parcă l-a înghițit pământul** A dispărut fără urmă, nu poate fi găsit cu niciun preț.

(Exp. vb.; reg.) **A răsturna pământul într-o dungă** A realiza lucruri extraordinare.

(Loc. a.) **La pământ 1.** Nimic. **2.** (D. oameni) Distrus sufletește, într-o situație disperată. **3.** (D. boxeri) Knock out. **4.** (Ca formulă de comandă) Culcat!

(Exp. vb.) **A duce la pământ** A face să eșueze.

(Exp. vb.) **Plânge pământul sub el** (sau ea etc.) E foarte supărat.

(Exp. vb.; rar) **Geme pământul sub cineva** Se vaită și geme întruna.

(Exp. vb.; rar) **Doarme și pământul sub om** Este mare liniște, *domnește calmul*.

(Exp. vb.; reg.) **Cu inima pe pământ** Foarte trist.

(Exp. vb.; reg.) **A-i crăpa (cuiva) pământul (undeva)** A muri undeva.

(Exp. vb.) **A frământa** (sau **a pisa** etc.) **pământul** A juca, a dansa cu pasiune.

(Exp. vb.) **A mânca** (sau **a pupa**) **pământul** A atinge pământul în treacăt, din zbor.

(Exp. vb.; rar) **A lua pământ** (D. avioane) A atinge pământul cu roțile, la aterizare.

(Exp. vb.; Spt.) **Mîngea a mâncat pământ** Mîngea a depășit linia de marcație reglementară.

(Exp. vb.) **A nu(-l) primi pe cineva (nici) pământul** Este un om foarte păcătos.

(Exp. vb.) **A-i fi greu (și) pământului (cu cineva)** Este un om rău.

(Exp. vb.; reg.) **A da** (sau **a răsturna** etc.) **pământul cu curul** (sau **cu dosul, cu fundul**) **în sus 1.** A căuta, a scotoci peste tot pentru a găsi un lucru. **2.** A fi foarte harnic.

(Exp. vb.; reg.) **Ce pământ?** Ce Dumnezeu?

(Exp. vb.; reg.) **Pământe, răsufli?** Nu ai scos nicio vorbă.

(Loc. av.) **La** (sau **de la, până la, din**) **capătul** (sau **marginea**) **pământului** sau **peste pământ** De foarte departe.

(Exp. vb.) **A curma pământul** A colinda toată lumea.

(Loc. av.) **De când (lumea și) pământul 1.** Dintotdeauna. **2.** Niciodată.

(Exp. vb.; reg.) **Când s-or roade furnicile pământului** Niciodată.

(Loc. a.) **Vechi ca pământul** Foarte vechi.

(Exp. vb.) **Nu e peste pământ** Nu e departe de aici.

(Exp. av.) **Ca de la cer la pământ** sau (rar) **cât cerul de pământ, ca între cer și pământ** Sunt două ființe, două lucruri, două fenomene foarte deosebite.

(Exp. vb.) **A (se) jura cu cerul, cu pământul** A (se) jura cu multă convingere invocând atât forțele de pe pământ, cât și pe cele cerești.

(Exp. vb.) **A făgădui, a cere, a căuta, a se ruga sau a jurui cerul și pământul 1.** A făgădui, a cere, a căuta mult sau totul. **2.** A făgădui, a căuta lucruri nerealizabile, imposibilul, *a cere marea cu sarea*.

(Exp. vb.) **A șterge** (sau **a rade, a stinge** etc.) **de pe** (sau **din**) **fața pământului 1.** A distruge. **2.** A ucide.

(Exp. vb.; reg.) **A veni sau a se duce cu pământul** A veni sau a se duce în număr mare, cu tot neamul, cu cățel și cu purcel.

(Loc. av.) **De stinge** (sau **zvântă, rar sfârșește** etc.) **pământul** Foarte mult, peste măsură, exagerat.

(Sint.) **Buricul pământului** Persoană care se crede foarte importantă.

(Exp. vb.) **A fi urechea pământului** A fi foarte atent.

(Exp. vb.; î. impr.) **Taci, astupa-ți-ar pământul gura** De-ai muri.

(Exp. vb.) **Pământ negru** (sau, reg., *mare*) Cernoziom.

(Sint.) **Pământ roșu** Pământ ars.

(Exp. vb.) **Pământ de turnătorie** Amestec format din nisip de turnătorie și din alte substanțe.

(Exp. vb.) **A face lut sau tot o apă și un pământ sau una cu pământul** A distruge.

(Exp. vb.) **A fi (toți) o apă și un pământ** A fi deopotrivă, la fel.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se face**) **negru pământ** (ori **negru ca pământul**) A fi foarte mâhnit sau mânios.

(Exp. vb.) **A se face pământ la față** sau **a i se face fața ca pământul** A slăbi.

(Exp. vb.) **E a pământ** Prevestește moarte.

(Exp. vb.) **Trage a pământ** Este aproape de moarte, *cu un picior în groapă*.

(Exp. vb.) **A duce pământ din deal în vale** A face o muncă inutilă.

(Loc. a.) **Cu inima ca pământul** Foarte supărat.

(Sint.; spec.) **Pământ galben** Argilă.

(Sint.; rar) **Pământ de porțelan** Caolin.

(Sint.) **Pământ stabilizat** Pământ argilos amestecat cu gudroane, rezistent la apă și folosit la fundații.

(Sint.) **Pământ activ** (sau *decolorant*) Material natural asemănător argilei, format din hidrosilicați de aluminiu, calciu și fier și având proprietatea de a absorbi și a reține substanțe colorante din uleiuri animale, vegetale și minerale.

(Sint.) *Pământ amar* Oxid de magneziu.
 (Sint.) *Pământuri rare* Grup de oxizi ai unor metale rare, cu anumite proprietăți chimice comune.
 (Sint.) *Pământuri metalice* Oxizi de aluminiu, bor, galiu, indiu și taliu.
 (Loc. a.) **Sărac** sau **calic lipit pământului** Foarte sărac.
 (Sint.) *Pământul făgăduinței* (sau *făgăduii*) **1.** Nume biblic dat Palestinei. **2.** (P. ex.) Ținut bogat, fericit. **3.** (Fig.) Situație de care cineva leagă mari speranțe.
 (Exp. vb.) **A trăi ca în pământul făgăduinței** A trăi foarte bine, a trăi ca în sânul lui Avram.
 (Sint.) *Obiceul pământului* **1.** Totalitate a normelor de viață nescrise, stabilite între membrii unei comunități și transmise din generație în generație. **2.** (P. ex.) Obicei specific al unei țări, al unei regiuni etc. păstrat din vechime.
 (Loc. a.; inv.) **De pământ** Pământean.
 (Loc. s.) **Pământ tare, pământ statornic** sau **pământ uscat** Țăr.

PĂNURĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi (tot) de-o pănură (cu cineva)** A fi la fel, a fi de aceeași categorie cu cineva.

PĂPA vb.

(Exp. vb.) **A păpa bătaie** **1.** A mânca bătaie. **2.** (P. ex.) A suferi alte pedepse. **3.** A fi învins.
 (Loc. s., loc. a.) **Papă lapte** (Persoană) lipsită de energie și de inițiativă.
 (Loc. s.) **Papă tot** Măncău.

PĂPUȘĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi păpușa cuiva** **1.** A se lăsa dirijat de cineva. **2.** A fi lipsit de voință.
 (Exp. vb.) **A ști de păpușă (unui lucru)** **1.** A ști rostul unui lucru. **2.** A fi complice cuiva într-o afacere necinstită.
 (Exp. vb.; pop.) **A juca păpușile** **1.** A da un spectacol, o reprezentație cu păpuși. **2.** (Fig.) A spune minciuni, a înșela pe cineva.
 (Sint.) *Teatru de păpuși* sau, inv., *jocul păpușilor*
 Gen de spectacol popular, realizat de către un păpușar prin manevrarea păpușilor.

PĂPUȘOI s. m.

(Sint.) *Păpușoi de papură* Inflorescență a papurii.
 (Sint.) *Păpușoi de brad* Con de brad.
 (Exp. vb.) **A-i lua (cuiva) păpușoiul de pe foc** **1.** A-i răsturna cuiva planurile. **2.** A lovi cu putere.
 (Exp. vb.; fam.) **A se face mort** (sau **a face pe mortul**) **în păpușoi** **1.** A se ascunde. **2.** (Fam.) A nu recunoaște ce a făcut.
 (Exp. vb.; fam.) **A o lăsa moartă în păpușoi** A renunța.

(Exp. vb.) **A scăpa boii în păpușoi** A-și pierde autoritatea sau controlul asupra cuiva.

PĂR s. m.

(Sint.; reg.) *Fată în păr* Fată care a rămas nemăritată, fată bătrână.
 (Sint.; reg.) *Părul pintenului* Smoc de fire de păr lungi și aspre care cresc pe pintenul calului.
 (Sint.; reg.) *Părul pământului* Plante cultivate, semănături.
 (Exp. a.; pop.) **În doi peri** **1.** (D. animale) Care are părul în amestec de două culori, *sur*. **2.** (D. oameni) Cărunt. **3.** (P. ex.) Care este între două vârste.
 (Loc. a.; loc. av.; reg.) **În doi peri** **1.** Amețit de băutură, *cherchelit, afumat*. **2.** Neprecizat. **3.** Nehotărât. **4.** Îndoielnic.
 (Exp. av.) **Pe păr sau pe părul calului** (D. călărit) Fără șa, *pe deșelate*.
 (Loc. av.; reg.) **În păr** **1.** În sensul direcției normale de creștere a firelor de păr. **2.** Cu toții prezenți, fără să lipsească vreunul.
 (Loc. av.) **Din** (sau **de-a**) **fir în** (ori **a**) **păr** sau (reg.) **până într-un păr** (D. povestire) De la un capăt la altul și cu lux de amănunte, în întregime și cu multe detalii.
 (Exp. vb.) **A atârna de un fir de păr** **1.** A depinde de foarte puțin. **2.** A avea o poziție primejdioasă.
 (Exp. vb.) **A se lua cu mâinile** (ori, rar, **a se smulge**) **de păr** sau **a-și smulge părul din cap** A fi foarte supărat, cuprins de disperare.
 (Exp. vb.) **A se lua** (sau **a se prinde**) **(cu cineva) de păr** A se lua la bătaie, *a se încăiera*.
 (Exp. vb.) **A i se ridica** (sau **a i se sui**) **(tot) părul în cap** sau **a i se face părul măciucă** (sau **vâlvoi**) A fi cuprins de o spaimă puternică, *a se îngrozi, a se înspăimânta*.
 (Exp. vb.) **A despica** (sau **a tăia**) **părul** (sau **firul de păr, un fir de păr**) **în patru** A cerceta ceva în mod amănunțit, a se ocupa de ceva cu minuțiozitate exagerată, mai mult decât este necesar.
 (Exp. vb.) **(Nici) un păr (mai mult)** sau **nici cât e un fir de păr** (Nici) oricât de puțin.
 (Exp. vb.) **Cât s-ar** (ori **ai**) **rupe un păr (din cap)** Foarte puțin.
 (Exp. av.) **N-am păr în cap** (sau **în barbă**) sau **cât păr în cap** În număr sau în cantitate foarte mare.
 (Exp. vb.; reg.) **Cât păr** (sau **câți peri**) **în palmă** (ori **pe broască**) Deloc.
 (Loc. a.) **Tras de păr** **1.** (D. o afirmație) Exagerat, care denaturează adevărul. **2.** (D. un lucru) Nefiresc, *silit*.

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) părul foc** A intra în mari încurcături sau primejdii, *a da de belea*.

(Exp. vb.) **A scoate (cuiva) peri albi 1.** A pricinui cuiva multe necazuri și supărări. **2.** A săcăi pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i ieși (cuiva) peri albi 1.** A îmbătrâni înainte de vreme din cauza necazurilor. **2.** A fi hărțuit și tracasat de ceva.

(Exp. vb.) **A-i ieși (sau a-i trece) cuiva părul prin căciulă** A face eforturi deosebite trecând peste multe greutăți, a ajunge la limita răbdării, fiind silit să suporte multe neajunsuri.

(Exp. vb.; reg.) **A întoarce părul pe dos** A se mânia.

(Exp. vb.; reg.) **A se ține în păr** A arăta bine, a se menține tânăr, sănătos.

(Loc. a.; reg.) **Cu păr pe limbă** Lipsit de educație.

(Exp. vb.; pop.) **A-și da părul pe mâna altuia** sau **a fi cu părul în mâna altuia** A-și încredința soarta cuiva, *a fi la discreția cuiva*.

(Exp. vb.; reg.) **A ține (sau a apuca) pe cineva de păr 1.** A avea influență asupra cuiva. **2.** A depinde cu totul de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A se da (sau a se lăsa) după păr** A accepta să se comporte așa cum i se cere, să facă ceea ce i se cere, *a se acomoda, a se conforma*.

(Exp. vb.) **Cu mari peri** Cu deosebit efort.

(Loc. s.; fam.) **Păr de câine** Om de nimic.

(Exp. vb.) **Are peri de lup** Este un om rău, hain la inimă.

(Sint.; îvp.) **Părul purceleii** Capac al lăzii.

(Loc. av.) **Păr pe (sau în) păr** (D. un schimb între lucruri) Echivalent, în proporții egale.

PĂRĂLUȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face părăluțe** A agonisi avere cu încetul.

PĂRĂSI *vb.*

(Exp. vb.) **A părăsi lumea** A muri.

(Exp. vb.) **A părăsi patul 1.** A se scula din pat după o boală mai lungă. **2.** (P. ex.) A se însănătoși.

(Exp. vb.; reg.) **A părăsi ulița** A nu mai bate drumurile.

PĂRĂSIRE *s. f.*

(Loc. a.) **În părăsiere 1.** Uitat. **2.** Izolat.

PĂRÂNGĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A căra, a duce sau a purta în părângă 1.** A căra pe umerii a două persoane, cu ajutorul unei parângi. **2.** (D. o persoană) A căra cu greutatea dispusă în mod egal pe piept și pe spate.

(Exp. vb.) **Legat în părângă** Joc în care un copil legat este purtat de alți doi pe umeri cu ajutorul unei prăjini.

(Exp. vb.) **A se pune în părângă cu cineva 1.** A se împotrivi cuiva. **2.** A-și măsura forțele cu cineva.

PĂREA *vb.*

(Loc. vb.) **A-i părea (cuiva) bine** A se bucura.

(Loc. vb.) **A-i părea (cuiva) rău** sau (fam.; gmf.) **a-i părea cu regret** A regreta.

(Loc. vb.; rar) **A-i părea rău pe cineva** A avea necaz pe cineva.

(Loc. av.) **Pare că...** Parcă.

(Exp. vb.) **Pe cât (se) pare sau (îvp.) de câte să par** După aparențe, după cum se observă.

(Loc. vb.; îrg.) **A-i (sau a i se) părea cu rușine** (sau, rar, **rușinare**) A se rușina.

PĂRERE *s. f.*

(Loc. av.) **La părere 1.** În aparență. **2.** La prima vedere.

(Loc. cj.) **Cu părere că...** **1.** Sub pretext că... **2.** Pe motiv că...

(Loc. a.; înv.) **Fără (de) părere** Neîndoielnic.

(Loc. av.) **Într-o părere 1.** Într-o doară. **2.** Insistent.

(Loc. av.) **Pe părere 1.** Pe bază de simple impresii. **2.** Din auzite.

(Loc. av.) **O părere de...** O cantitate infimă, abia perceptibilă din ceva.

(Loc. vb.; reg.) **A-și ieși din păreri** A se convinge că nu avea dreptate.

(Loc. vb.) **A fi de (sau, înv., întru) părere** A crede.

(Loc. vb.) **A(-și) da (cu) părerea (ori câte o părere)** A opina.

(Exp. vb.) **A fi de aceeași părere (cu cineva)** sau **a fi de (sau, reg., la) părerea cuiva** A fi de acord cu cineva.

(Exp. vb.) **A fi de altă părere 1.** A crede altceva. **2.** A considera altfel un anumit lucru. **3.** A nu fi de acord cu cineva.

(Loc. s.) **Părere de bine** sau (îrg.) **părere bună** Sentiment de satisfacție, de bucurie.

(Loc. s.) **Părere de rău** sau (îrg.) **părere rea 1.** Sentiment de regret sau de remușcare. **2.** Sentiment de supărare.

PĂRINTE *s. m.*

(Loc. a.) **Sărac de părinți** Orfan.

(Sint.; pfm.) **Ultimul la părinți** Ultima rezervă de bani.

(Exp. av.) **De când te-au făcut doi părinți** Nicio dată.

PĂRTINIRE *s. f.*

(Loc. av.) **Fără părtinire 1.** În mod obiectiv. **2.** Fără excepție.

(Loc. av.) **Cu părtinire** În mod subiectiv, favorizând pe cineva în dauna altcuiva.

PĂS *s. n.*

(Loc. a.; înv.) **Păs pământului** Nenumărat, mult.

(Loc. av.) **Fără păs** Nepăsător, indiferent.

(Exp. vb.) **A nu avea păs de...** A nu se sinchisi de, a nu-i păsa de...

(Exp. vb.; reg.) **A avea păs pe cineva** A fi supărat pe cineva.

PĂSAT *s. sg.*

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) păsat** A nimici, a zdrobi pe cineva, a face pilaf.

(Exp. vb.) **A-i curge (sau a-i cădea, a-i pica etc.)**

(cuiva) lapte (sau miere) în păsat 1. A avea un noroc neașteptat. 2. A-i merge foarte bine.

(Exp. vb.) **A vărsa laptele în păsatul cuiva** A face un bine cuiva, a-l ajuta.

(Exp. vb.) **A-i cădea păsat în gușă** A-i veni cuiva ceva de-a gata, fără muncă și cam pe neașteptate.

(Exp. vb.) **A fi lapte cu păsat sau a fi păsat dulce** A fi lucru bun și plăcut, de mare folos pentru cineva.

PĂSĂREȘTE *av.*

(Exp. vb.) **A vorbi (sau a zice, a grăi etc.) păsărește (sau pe păsărește)** 1. A vorbi într-o limbă care nu se poate înțelege. 2. A vorbi în argou sau în jargon.

(Exp. vb.) **A învăța păsărește** A învăța pe dinafară fără a înțelege, a învăța papagalicește.

PĂSĂR/CĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea (o) păsărică (sau păsărele) la cap (sau sub pălărie)** 1. A fi nebun. 2. A fi excentric.

PĂSTOR *s. m.*

(Sint.; Ast.; pop.) **Păstorul cu oile** Cloșca cu pui.

(Sint.; Bis.; fig.) **Păstor sufletesc sau de suflet** 1. Preot. 2. (P. ex.; fig.) Conducător.

PĂSTORI *vb.*

(Exp. vb.) **L-am păstorit eu!** Îl cunosc bine! 2. Știu la ce te poți aștepta de la el!

PĂSTRA *vb.*

(Loc. av.) **A păstra tăcere(a)** 1. A nu vorbi. 2. A nu se destăinui.

(Exp. vb.) **A păstra amintirea sau a păstra (pe cineva sau ceva) în amintire (sau în inimă, în minte, în suflet etc.)** A nu uita niciodată pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A(-și) păstra cumpătul (sau calmul ori sângele rece)** A rămâne calm, a nu se enerva.

(Exp. vb.) **A păstra în viață** A lăsa să trăiască.

PĂSTRARE *s. f.*

(Loc. av.) **La (sau în, spre) păstrare (ori bună păstrare)** 1. La loc sigur, în siguranță. 2. La adăpost. 3. Sub pază. 4. (Fam.; ir.) La închisoare.

PĂSTRĂV *s. m.*

(Sint.; lht.) **Păstrăv icraș** Păstrăv femelă în perioada de reproducere.

(Sint.; lht.) **Păstrăv lăptos** Păstrăv mascul în perioada de reproducere.

(Exp. vb.) **Doar n-am mâncat păstrăvi** N-am înnebunit.

PĂȘI *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A păși pe cineva din urmă** 1. A urma foarte de aproape pe cineva, a merge imediat după cineva. 2. A se lua după cineva, a urmări.

PĂȘ/RE *s. f.*

(Sint.; fig.; rar) **Pășire înainte** Progres.

(Sint.; fig.; rar) **Pășire înapoi** Regres.

PĂTRAR, ~Ă *s. n., a.*

(Sint.) **Pătrar de lună sau al lunii** Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate.

PĂTRARE *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **De-o pătrare** În vârstă de patru ani.

PĂTRAT, ~Ă *s. n., a.*

(Sint.; înv.) **Pătrat lungieț** Dreptunghi.

(Sint.) **Pătrat logic** Schemă construită în cadrul unui pătrat, destinată reprezentării și memorizării raporturilor dintre judecățile de contrarietate, de subcontrarietate, de contradicție și de subalternare.

(Sint.) **Metru (sau centimetru, kilometru, milă, stânjen etc.) pătrat** Unitate de măsură pentru suprafețe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru, sau de un centimetru, de un kilometru etc.

(Sint.; fam.) **Cap pătrat** Om mărginit, cu vederi înguste.

(Sint.; Mat.) **Pătrat perfect (sau, înv., complet)** Număr întreg și pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg.

(Sint.; Mat.) **Rădăcină pătrată (a unui număr)** Expresie algebrică sau număr care, prin ridicare la puterea a doua, reproduce expresia algebrică dată sau numărul dat.

PĂTRUNJEL *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **Vinde pătrunjel** (D. fete) Nefiind invitată la dans, stă și privește.

PĂTUL *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face pătul** A sta la pândă.

PĂTULI *vb.*

(Exp. vb.) **Cum mai pătulești?** Cum o mai duci?

PĂTURĂ *s. f.*

(Sint.) **Pătură vie** Totalitate a plantelor de dimensiuni mici (arbuști, ierburi, mușchi) care cresc într-o pădure.

(Sint.) *Pătură moartă* Strat format din resturile vegetale descompuse care acoperă suprafața solului în pădure sau sub o vegetație bogată de fâneață, *lițieră*.

(Sint.) *Pătură cu semințe* Cotiledon.

(Loc. vb.; reg.) **A lua cu pătura (pe cineva) 1.** A certa pe cineva. **2.** A goni.

PĂȚI vb.

(Loc. vb.) **A o păți (bună) 1.** A avea neplăceri, a intra într-un bucluc, într-o încurcătură mare. **2.** A da peste belea, *a i se înfunda*.

(Exp. vb.) **A o păți cu cineva 1.** A întâlni pe cineva care îți poate produce mari neplăceri, încurcături. **2.** A suferi mari neplăceri din cauza cuiva, *a-și găsi beleaua cu cineva*.

(Exp. vb.) **Ce-ai pățit? 1.** Ce ți s-a întâmplat? **2.** Cum se explică? **3.** Ce te-a apucat?

PĂȚIT, -Ă s. m. f., a.

(Loc. av.) **Din pățit** Din proprie experiență, trecând prin multe încercări.

(Exp. vb.) **A fi Stan pățitul** A fi om cu experiență vieții, încercat.

PĂUN s. m.

(Exp. vb.; fig.) **A se îmbrăca (sau a se împodobi) ca un păun 1.** A se împodobi prea mult, fără gust. **2.** A se lăuda cu meritele altora, *a se împăuna*.

PĂUNAȘ s. m.

(Sint.) *Păunașul codrilor* Haiduc tânăr, frumos, voinic.

PĂZEALĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi (cuiva) de păzeală** A fi grăbit.

PĂZI vb.

(Exp. vb.; fam.) **Ce păzești (aici)? 1.** Ce urmărești? **2.** Cu ce-ți pierzi timpul? **3.** Ce ai în gând?

(Exp. vb.) **A(-și) păzi gura (sau, înv., limba) 1.** A vorbi cu prudență. **2.** A nu spune ce nu trebuie. **3.** A tăcea.

(Exp. vb.; fam.) **A-și păzi cojocul (sau pielea) 1.** A se teme de bătaie. **2.** A se feri, din prudență, să facă un anumit lucru.

(Exp. vb.; Bis.) **Doamne păzește (și apără) sau păzească (ori păzit-a) sfântul! 1.** Dumnezeu să ne ferească de rău! **2.** Vai de mine!

(Exp. vb.; fam.) **A lua (pe cineva) la trei păzește** A certa pe cineva, *a lua la zor, a lua la trei parale*.

(Loc. vb.; fam.) **A o lua la trei păzește** A o lua la fugă.

(Exp. vb.; fam.) **Să te păzești, Pârleo!** Acum e acum!

(Exp. vb.) **A păzi (sau a ține) calea (sau drumul) cuiva 1.** A aștepta trecerea cuiva pentru a i se adresa,

pentru a-l ataca, pentru a-l prinde etc. **2.** A ieși în calea cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A păzi vreme** A aștepta momentul prielnic pentru a acționa.

(Exp. vb.) **A-și păzi treaba 1.** A nu se amesteca în treburile altora, *a-și vedea de treabă*. **2.** A fi prudent, rezervat.

(Exp. vb.) **A-și păzi calea (sau drumul)** A-și continua neabătut drumul.

(Loc. av.) **A păzi tăcerea 1.** A tăcea. **2.** A trece sub tăcere, *a nu pomeni*.

PÂINE s. f.

(Exp. vb.) **A avea (sau a ține, a fi cu) pâinea și cuțitul (în mână) 1.** A avea la îndemână toată puterea și toate mijloacele. **2.** A dispune de ceva sau de cineva cum dorește. **3.** A avea cele necesare traiului.

(Exp. vb.) **(A fi) bun ca pâinea (sau ca o pâine) caldă sau ca pâinea cea de grâu ori pâinea lui Dumnezeu sau pâinea cea bună** A fi om foarte bun, blând, darnic.

(Exp. vb.) **(A avea) o bucată (sau un codru de) pâine 1.** A avea un minim de existență. **2.** A avea resurse modeste de trai.

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) pâinea de la gură** A lipsi pe cineva de posibilitatea de a-și câștiga existența.

(Exp. vb.) **A mânca pâine și sare (de pe un talger) cu cineva (sau împreună)** A conviețui cu cineva.

(Exp. vb.) **A împărți pâinea cu cineva** A trăi împreună.

(Exp. vb.) **A umbla cu pâinea după cineva** A căuta să ajute pe cineva.

(Exp. vb.) **A mânca pâinea (și sarea) cuiva** A fi întreținut de cineva.

(Exp. vb.) **A mânca pâinea degeaba** A se întreține de pe urma cuiva fără a-i aduce un folos.

(Exp. vb.) **A nu gusta nici sare cu pâine** A fi foarte zgârcit.

(Sint.; spec.; înv.) *Pâine nedospită* Azimă folosită la săvârșirea unor ritualuri religioase.

(Sint.) *Pâine de vamă* Colac din făină de grâu care se împarte în amintirea unui mort.

(Sint.) *Pâinea uitaților* Turtă făcută din făină de grâu, care se dă de pomână pentru morții fără rude în viață.

(Sint.; rar) *Pâine de mălai* Mămăligă.

(Exp. vb.) **A pune sau a băga (pe cineva) în pâine** A angaja pe cineva într-un serviciu.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din pâine** A da pe cineva afară dintr-un serviciu, a concedia.

(Exp. vb.) **A-și pierde pâinea** A fi dat afară dintr-un serviciu.

(Sint.) *Pâine albă* (sau *măruntică, mică*) Cereale cu excepția porumbului.

PĂLNIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A face (burta butie și) gura pâlnie 1.** A bea mult. **2.** A se îmbăta.

(Exp. vb.) **A (-și) face (sau a-și duce) palmele (sau palma) pâlnie la gură (sau la ureche)** A pune mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii pentru a fi auzit sau pentru a auzi mai bine.

(Sint.) *Pâlnia telefonului* sau *receptorului* Parte a receptorului telefonic folosită pentru a capta sau pentru a amplifica sunetele.

PĂNĂ *pp.*

(Loc. av.) **De sus până jos, de jos până sus** Pe toată înălțimea.

(Loc. cj.) **Până unde...** Ajungând la o limită spațială.

(Loc. pp.) **Până la...** Ajungând la o limită spațială, temporală, cantitativă.

(Loc. av.) **Până la sfârșit, până la capăt 1.** Până la terminarea acțiunii. **2.** Până se ajunge undeva.

(Loc. pp.) **Până în** În interior.

(Loc. pp.) **Până peste, până dincolo de...** Arată depășirea unui reper spațial.

(Loc. pp.) **Până spre..., până înspre..., până către...** Exprimă apropierea.

(Loc. pp.) **Până deasupra, până sub** Exprimă limitele spațiale pe verticală.

(Loc. pp.) **Până aproape de, până alături de, până lângă... 1.** În vecinătatea. **2.** Înainte de un anumit moment.

(Loc. cj.) **Până când, până ce...** Ajungând la un reper temporal.

(Loc. av.) **Până una, alta** În momentul actual.

(Loc. cj.) **Până și..., până chiar...** Introduce un element neașteptat, excepțional.

(Loc. av.) **Până la urma urmelor** La limita decisivă.

(Loc. av.) **Până la un punct** Cu valabilitate limitată.

(Loc. av.) **De la mână până la gură 1.** Foarte aproape. **2.** Foarte scurt.

(Loc. av.) **Până într-atât(a), până în așa măsură** Neașteptat de mult.

(Loc. pp.) **Până peste...** Atingând maximumul intensității unei stări, depășirea limitei de suportabilitate.

(Loc. av.) **Până e lumea 1.** Mereu. **2.** Veșnic. **3.** Întotdeauna.

(Loc. av.) **Până peste cap, până peste măsură** Peste posibilități.

PÂNDAR *s. m.*

(Exp. vb.; ir.) **A se băga pândar în cimitir** A muri.

PÂNDĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A sta (sau a șede, a se pune) la pândă** A pândi, pentru a prinde, a ataca pe cineva sau ceva, *a iscodi, a observa, a pândi, a spiona.*

(Sint.) *Vânătoare la pândă* Vânătoare care se face așteptând trecerea animalului.

PÂNDI *vb.*

(Loc. vb.; rar) **A pândi cu urechea** A trage cu urechea.

(Exp. vb.; rar) **A-i pândi (cuiva) calea (sau drumul)** A aștepta ocazia de a ieși în calea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A pândi vreme (cu prilej)** A aștepta ocazia favorabilă.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pândi (cuiva) zilele** A aștepta momentul prielnic pentru a-i face cuiva un rău, pentru a-l omori.

PÂNGĂRI *vb.*

(Exp. vb.) **A pângări așternutul cuiva** A înșela în căsnicie.

PÂNTECE *s.n.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i face (cuiva) pântecel cobză** A bate pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.; pop.) **A lua (sau a avea, a purta) cio-lane în pântece** A rămâne sau a fi însărcinată.

(Exp. vb.; fam.) **(Parcă) are oase în pântece** Se apleacă greu.

(Exp. vb.; îpv.) **A cădea pântece 1.** A cădea lat la pământ. **2.** A cădea brusc.

(Exp. a.; pop.) **Cu pântecel lipit de coaste (sau de spate)** Foarte slab.

(Exp. vb.; rar) **A pune lume în pântece** (A mânca sau) a bea cu lăcomie.

(Exp. vb.) **(A ști, a-i păsa etc.) (de) (cele) ale pântecelui 1.** A fi interesat numai de hrană. **2.** A fi preocupat de asigurarea celor necesare vieții.

(Exp. vb.; reg.) **A face (gâtul leică și) pântecel balercă** A fi bețiv.

(Loc. av.) **Din pântecel mamei** Încă dinainte de a se naște.

(Loc. a.; pfm.) **Cu pântecel la gură** (D. femei) Însărcinată în stadiu avansat.

(Exp. vb.; pfm.) **A trăi (sau a fi, a se simți) ca în pântecel mamei (sau maicii)** A trăi bine, în belșug și în siguranță.

PÂNZĂ *s. f.*

(Sint.) *Pânză de casă* (sau *țărănească*) Pânză țesută manual la război.

(Sint.; reg.) *Pânză goală* (sau *de tramă*) Țesătură de fuior.

(Sint.; reg.) *Pânză-nvălită* Țesătură țărănească cu urzeală de bumabc și cu băteală de fuior.

(Sint.; înv.) *Pânză de masă* sau *pânza mesei* Față de masă.

(Sint.; înv.) *Pânză de piele* (sau *de ceară, ceruită*) Mușama.

(Sint.; înv.) *Pânză de calc* Hârtie de calc.

(Sint.; înv.) *Pânză de cort* Foaie de cort.

(Loc. av.) **Până în pânzele albe** 1. Fără încetare. 2. La infinit. 3. Până la capăt.

(Loc. vb.; pop.) **A pune pânză** A țese.

(Exp. vb.; pop.) **Ține-te** (sau **să te ții**) **pânză (să nu te rupi)** Este vorba de o încercare grea și de lungă durată pentru cineva.

(Loc. vb.; rar) **A țese pânzele** A face intrigi, a *complota*.

(Exp. vb.; rar) **A (i) se încurca (cuiva) pânza** (D. o situație, o împrejurare, o afacere) A lua o întorsătură neprevăzută și neplăcută.

(Exp. vb.) **A i se ridica** (sau **a-i cădea cuiva**) **o pânză de pe ochi** A începe să înțeleagă clar lucrurile, revenindu-și din confuzie.

(Exp. vb.; înv.) **A înălbit pânza** S-a făcut ziuă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi pânză** (D. mai multe persoane) A fi extrem de uniți.

(Exp. vb.; reg.) **A fi tot de pânza cuiva** A avea aceleași vederi cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A da pânză pe fuioare** A schimba un lucru bun pe altul mai prost.

(Exp. vb.; reg.) **A da pânză de groasă** A vinde ceva repede și pe un preț de nimic.

(Sint.; reg.) *Pânză înălbită* 1. Pânză de casă din bumbac, albită prin spălare repetată în apa de râu, bătută cu maiul și uscată la soare. 2. (P. ex.) Lucru foarte curat.

(Exp. vb.; reg.) **A veni pânză** A veni drept, întins.

(Exp. vb.) **A curge pânză** (D. ploaie, ape etc.) A curge continuu și în mare cantitate.

(Sint.; p. an.) *Pânză de păianjen* Ansamblu de fire cu aspect de pânză produse de glandele sericigene ale păianjenului, *plasă*.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă i-a luat** (sau **fi luase**) **pânza de pe obraz** (ori **de pe ochi**) E foarte palid, ca un mort.

PĂRĂ *s. f.*

(Loc. vb.; îrg.) **A avea pâră (cu cineva)** sau **a se băga în pâri** A se judeca.

(Exp. vb.; îvp.) **A face (o) pâră (asupra cuiva)** sau **a pune, a băga pâră (după cineva)** A da în judecată pe cineva.

(Sint.; îvp.) *Carte de pâră* Plângere făcută împotriva cuiva.

(Loc. vb.; pop.) **A aduce** (sau **a ridica, a face, a porni**) **pâră** A acuza.

PĂRĂ/ *vb.*

(Exp. vb.) **Îi pârâie fălcile** Cască cu zgomot, deschizând la maximum gura.

(Exp. vb.) **Merge** (sau **fuge**) **de-i pârâie călcăiele** Merge sau fuge foarte repede.

PĂRĂȘ, ~Ă *s. m. f.*

(Sint.; Jur.; înv.) *Pârâșul mare, pârâșul de sus* Reclamant.

(Sint.; Jur.; îrg.) *Pârâșul mic, pârâșul de jos* Împricinat.

PĂRĂȘESTE *av.*

(Exp. vb.; îvp.) **A sta (cuiva) pârășeste** A sta cuiva împotriva ca pârăș, *a se împotrivi*.

PĂRCI *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A da (cuiva) pârciul babei** A îmbrânci pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla pârci** (D. copiii) A umbla de-a bușelea.

(Sint.; reg.) *Pere de pârci* (Soi de) pară foarte gustoasă.

PĂRGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A aduce (pe cineva sau ceva) pâr-gă** A aduce pe cineva sau ceva ca prinos, ca ofrandă.

(Exp. vb., loc. a.) **(A fi) în pârgă** 1. (D. fructe) (A fi) gata să se coacă. 2. (P. ex.) (A fi) aproape de timpul potrivit.

(Loc. vb.) **A da în pârgă** A începe să se coacă, *a se pârgui*.

(Sint.; reg.) *Pârgă de caș* Caș preparat din cel dintâi lapte muls de la oi.

PĂRJOALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i șterge (cuiva) pârjoala de pe foc** 1. A priva pe cineva de un lucru dorit. 2. A-i lua cuiva orice posibilitate de a realiza ceva.

PÂRJOL *s. n.*

(Loc. av.) **Cu pârjol** sau **cu (mare) foc și cu pâr-jol** Foarte repede și cu mare intensitate.

(Loc. av.) **Foc și pârjol** Cu înverșunare, *aprig, aprins, îndârjit, înverșunat*.

(Loc. vb.) **A da** (sau, înv., **a lăsa, a slobozi**) **pârjol** A aprinde un foc, *a pârjoli, a incendia*.

(Exp. vb.; reg.) **A lua pârjol** A se aprinde.

(Exp. vb.; pfm.) **A face pârjol 1.** A distruge totul (prin foc). **2.** (P. ex.) A face prăpăd.

(Exp. vb.) **A i se aprinde (cuiva) pârjol înaintea ochilor** sau (reg.) **a se face foc și pârjol** A se înfuria foarte tare, *a se face foc și pară.*

(Exp. vb.) **A plânge cu foc și cu pârjol** A plânge în hohote.

(Exp. vb.) **A purta fierul și pârjolul** A distruge cu forța armată.

PÂRLEA *s. m. art.*

(Exp. vb.) **Ține-te** (sau **să te ții, să te păzești**) **Pârleo!** **1.** Bagă de seamă, aleargă cât te țin puterile (să n-o pățești)! **2.** Ține-te bine! **3.** Ia-o la fugă! **4.** Pe aici ți-e drumul!

(Exp. vb.) **Întinde-o (la drum)** (sau **tunde-o**), **Pârleo!** Pleacă imediat, *ia-o din loc! Pe aici ți-e drumul! Tule-o!*

(Exp. vb.) **A se duce pârlii 1.** A pleca departe fără gând sau posibilitate de întoarcere. **2.** A pleca încotro îl duc pașii, în lumea largă. **3.** A dispărea fără urmă.

PÂRLITURĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A da pe** (sau **prin**) **pârlitură 1.** A necăji pe cineva. **2.** A face cuiva zile fripte. **3.** A demasca. **4.** A lua ceva în râs, *a ironiza.*

(Sint.; Silv.) *Pârlitura scoarței* Uscare a scoarței copacilor, cauzată de căldura prea puternică a soarelui.

PÂRPĂLEALĂ *s. f.*

(Loc. a.; reg.) **De pârăleală** (D. carne) Expus la acțiunea rapidă a focului, fript numai pe deasupra.

(Loc. av.; reg.) **La pârăleală** La repezeală, *rapid.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage** (sau **a-i da**) **o pârăleală (bună)** A acționa cu mare grabă, *a-i da zor.*

PÂRPĂLI *vb.*

(Exp. vb.) **A se pârăli de răs** A râde cu mare poftă.

(Exp. vb.) **A se pârăli de ceasul morții** A depune eforturi desperade pentru a realiza ceva, *a se da de ceasul morții.*

PÂRPOR, ~Ă *s. m. n. f.*

(Exp. vb.) **A trece prin** (sau **printr-o**) **pârporă** A trece prin împrejurări grele, prin emoții.

(Exp. vb.) **Își dă** (sau **își face**) **pârporul** Este foarte schimbător.

PÂRȘ *s. m.*

(Loc. s.) **Pârș roșu** Animal cu înfățișare de maimuță, cu blana de culoare galbenă-roșcată, cu coada lungă, care trăiește în păduri, cățarat în copaci și se hrănește cu alune.

(Loc. av.; reg.) **Ca pârșu** Pe furiș.

PÂRTIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A deschide** (sau **a rupe, a croi, a tăia** etc.)

pârtie 1. A merge primul dintr-un șir prin zăpadă neatinsă, înaintând greu și făcându-le celorlalți merge mai ușor. **2.** (Fig.) A face ceva pentru prima dată.

3. (Fig.) A începe ceva, luptând cu dificultățile.

4. (Fig.) A-și croi singur un drum în viață.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (cuiva) în pârtie 1.** A descoperi însușirile, intențiile sau faptele tainice ale cuiva. **2.** A identifica pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și da în pârtie** A deveni om de treabă.

PÂRȚ *i.*

(Exp. vb.; reg.) **Hârț pârț** Ai făcut o gafă.

(Exp. vb.) **A umbla hârța pârța** (D. oameni) A pierde vremea, *a umbla creanga.*

PÂS *i.*

(Exp. vb.) **A nu zice (nici) păs** A nu spune nimic.

PÂSLĂ *s. f.*

(Exp. a.) **Obraz de pâslă** (D. oameni) Fără de rușine, îndrăzneț sau necuviincios, *obraz de toval.*

(Exp. vb.) *Pâslă minerală* Material termoizolant, fabricat din fibre minerale, vată de sticlă și o cantitate mică de bitum, folosit în construcții.

PE *pp.*

(Loc. pp.) **Pe lângă, pe aproape, pe deasupra, pe alături** Prin apropierea...

(Loc. av.) **Pe atunci, pe vremuri** Într-un trecut (îndepărtat) nedeterminat.

(Loc. av.) **Pe drum, pe cale** În timpul deplasării.

(Loc. av.) **Pe viitor** De acum încolo.

(Loc. av.) **Pe urmă** După aceea.

(Loc. cj.) **Pe când** În timp ce...

(Loc. av.) **Pe dată, pe loc** Brusc, chiar atunci.

(Loc. pp.) **Pe seama..., pe socoteala...** Pe răspunderea cuiva, în contul cuiva.

(Loc. cj.) **Pe cât..., pe atât sau tot atât... pe cât (de)...** Exprimă o corelație între două fenomene de importanță egală.

(Loc. pp.) **Pe lângă... (și) pe deasupra** Exprimă adăugarea cumulativă la un tot.

(Loc. av.) **Pe cuvânt** Garantez că e adevărat.

(Loc. av.) **(Rând) pe rând** Unul după altul, în ordine.

(Loc. cj.) **Pe motiv că...** Din cauză că...

PECETE *s. f.*

(Loc. a.) **Închis** (sau **ferecat**) **cu șapte pecetei 1.** Ascuns cu desăvârșire, *tăimuit.* **2.** Interzis.

(Loc. vb.) **A pune sub peceti** **1.** A sigila. **2.** (P. ex.) A tăinui. **3.** (P. ex.) A interzice.

PECINGINE *s. f.*

(Exp. vb.) **A se întinde** (sau **a se răspândi**, **a cuprinde** etc.) **ca pecinginea** A se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni.

(Sint.) *Pecingine rea* Pelagră.

PEDALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A pune pedala** A insista asupra unui lucru.

PENAL, ~**Ă** *a.*

(Sint.) *Drept penal* Ramură a științei dreptului care se ocupă de normele juridice cu caracter represiv.

(Sint.) *Cod penal* sau (înv.) *condică penală* Ansamblu al principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancționarea lor.

(Sint.) *Fapt penal* Infracțiune.

(Sint.) *Sanctiune* (sau *pedeapsă*) *penală* Pedeapsă prevăzută de codul penal.

(Sint.) *Clauză penală* Clauză prin care părțile unui contract evaluează, anticipat, daunele ce se cuvin creditorului, în caz de neexecutare a obligațiilor contractului, *penalitate*.

PENDUL *s. n.*

(Sint.) *Pendul matematic* (sau *ideal*, *simplu*) Punct material greu, atârnat la unul dintre capetele unui fir, care, sub acțiunea propriei sale greutate, oscilează în jurul celuilalt capăt fix al firului.

(Sint.) *Pendul fizic* (sau *compus*, *real*) Pendul considerat ca fiind compus dintr-o infinitate de pendule simple de lungimi diferite.

(Sint.) *Pendul electric* Pendul care este folosit ca electroscop.

(Sint.) *Pendul compensator* Pendul matematic astfel construit încât să păstreze, la orice temperatură, aceeași lungime.

PENITENȚĂ *s. f.*

(Sint.; rar) *Haine* (sau *straie*) *de penitență* Haine negre din țesătură groasă, purtate de călugării asceți.

(Exp. vb.) **A face penitență** A executa canonul impus de preotul confesor pentru ispășirea păcatelor.

PENIȚĂ *s. f.*

(Sint.) *Desen în peniță* Procedeu de a executa un desen, de obicei în tuș negru, folosind o peniță.

(Loc. a.) **În peniță** **1.** Lucrat cu penița. **2.** Tăiat în formă ascuțită.

PENSIE *s. f.*

(Sint.) *Pensie de întreținere* (sau *alimentară*) Sumă de bani pe care cineva trebuie să o plătească unei persoane pe care justiția îl obligă să o întrețină.

(Loc. a.) **La pensie** Pensionar.

(Loc. vb.) **A ieși** (sau **a se retrage**) **la pensie** A se pensiona.

(Loc. vb.; înv.) **A pune în pensie** (pe cineva) A pensiona pe cineva.

(Loc. vb.) **A scoate** (pe cineva) **la pensie** **1.** A pensiona pe cineva. **2.** (Arg.) A bate pe cineva rău.

PENSULĂ *s. f.*

(Exp. vb.; liv.) **A mânui pensula** A picta.

PENTRU *pp.*

(Exp. vb.) **Nu (e) pentru alta, ci...** Nu (e) din altă cauză.

(Exp. vb.) **Pentru puțin** (sau **nimic**, ori **nu ai pentru ce**) Formulă de politețe cu care se răspunde când cineva mulțumește.

(Exp. av.) **Pentru nimic în lume** **1.** Cu niciun preț. **2.** În niciun caz.

(Exp. vb.) **Pentru (numele lui) Dumnezeu!** **1.** Exclamație care însoțește o cerere sau o rugăminte. **2.** Exclamație care exprimă uimirea sau indignarea cuiva.

(Exp. vb.) **Pentru unii mumă, pentru alții ciumă** Părtinitor cu unii și persecutor cu alții.

(Loc. av.) **Pentru moment** **1.** Momentan. **2.** Deocamdată.

(Loc. cj.) **Pentru ca să** În scopul să.

(Loc. cj.) **Pentru că** **1.** Fiindcă. **2.** De vreme ce. **3.** Întrucât.

(Loc. cj.) **Pentru ce** De ce.

(Loc. av.) **Pentru aceasta** (sau **pentru aceea**) **1.** Așadar. **2.** De aceea. **3.** Drept care. **4.** Din care cauză.

PEPENE *s. m.*

(Exp. a.) **(Gras sau învelit) ca pepenele ori ca un pepene de gras** Foarte gras.

(Exp. vb.) **A scoate** (pe cineva) **din pepeni** (afară) **1.** A face pe cineva să-și piardă răbdarea. **2.** A enerva pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și ieși din pepeni** (afară) **1.** A-și pierde răbdarea. **2.** A se enerva.

(Exp. vb.) **A ieși** (sau **a ajunge**, **a o scoate**) **la pepeni** **1.** A face o afacere proastă, a avea pagubă mare într-o acțiune. **2.** A săraci.

(Exp. vb.) **A vinde pepeni la grădinar** **1.** A vinde cuiva ceva de care nu are nevoie. **2.** A încerca să păcălești pe cineva mai șmecher decât tine.

PERDEA *s. f.*

(Exp. a.; exp. av.) **(Mai) cu perdea** (Care este exprimat, spus, făcut) indirect, prin aluzii, *discret*, *cu bună-cuviință*.

(Exp. a.; exp. av.) **Fără perdea 1.** (Care este exprimat, spus, făcut) pe față, fără înconjur, fără sfială. **2.** Necuviincios, *trivial*.

(Exp. vb.) **A avea perdea la ochi** A nu pricepe clar un lucru.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (cuiva) perdea (sau perdele) la ochi 1.** A împiedica pe cineva să vadă lucrurile așa cum sunt. **2.** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.) **A i se lua (sau a i se ridica) cuiva o perdea de pe ochi** A înțelege deodată ceva sau a face pe cineva să vadă clar, să priceapă ceva.

(Exp. vb.) **A se da după perdea 1.** A se ascunde, lucrând din umbră. **2.** A se sustrage de la ceva.

(Exp. vb.) **A ridica perdeaua 1.** A arăta care este adevărul. **2.** A da lucrurile pe față. **3.** A spune fără ocolișuri.

(Exp. vb.) **A nu avea nicio perdea 1.** A nu avea nicio rușine. **2.** A depăși măsura.

(Exp. vb.; rar) **A da cuiva o perdea** A certa foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.) **A avea ceva după perdea 1.** A ține un secret. **2.** A ascunde ceva.

(Sint.; Mil.) **Perdea de fum** Nor artificial de ceață sau de fum, creat pentru a împiedica observarea de către inamic.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) cu o perdea mai sus 1.** A lua repede cu vorba pe cineva. **2.** A i-o lua înaintea. **3.** A-i tăia avantajele.

PERECHE *s. f.*

(Sint.) **Pereche de palme** Două lovituri succesive aplicate cuiva cu ambele palme.

(Sint.; Mat.; înv.) **Număr fără pereche** Număr impar.

(Sint.; Mat.; înv.) **Număr pereche** Număr par.

(Exp. a.) **Fără pereche 1.** Care nu se poate compara cu nimic prin dimensiune, calitate, intensitate etc. **2.** Unic. **3.** Extraordinar.

(Exp. vb.) **A nu (mai) avea (sau a nu-și afla) pereche 1.** A poseda anumite însușiri într-un grad foarte înalt. **2.** A nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă. **3.** A nu-și găsi asemănare.

(Sint.) **Pereche de case** Corp, rând de case care formează o unitate.

(Sint.) **Pereche de haine** Rând de haine.

(Sint.) **Pereche de cărți (de joc)** Pachet care cuprinde toate cărțile necesare la anumite jocuri de cărți.

PERETE *s. m.*

(Loc. a.) **De perete** Conceput pentru a fi fixat pe perete.

(Loc. a.; loc. av.) **Perete în perete 1.** Construit cu unul din pereți lipit de o construcție vecină. **2.** (P. ex.) Cu locuința, cu sediul etc. în imediata vecinătate a cuiva.

(Loc. av.) **Sub perete 1.** Foarte aproape de casă. **2.** Lângă casă.

(Exp. vb.) **A da (sau a deschide, a lăsa, a izbi, a trânti) ușa (sau poarta, fereastra etc.) de (sau la) perete 1.** A deschide larg. **2.** A deschide la maximum. **3.** A trânti ușa sau poarta, fereastra cu putere. (Exp. vb.) **A se da (sau a se izbi, a se bate) cu capul de pereți (sau de toți pereții) 1.** A fi disperat, deznădăjduit. **2.** A regreta foarte mult o greșeală făcută.

(Exp. vb.; rar) **A bate cu buretele piron în pereți** A face ceva nepotrivit și fără efect.

(Exp. vb.) **A supune, a înșira, a îndruga etc. cai verzi pe pereți** A spune fantezii fără rost sau minciuni.

(Exp. vb.; reg.) **A avea patru pereți** A avea o gospodărie bine încheată.

(Exp. vb.) **A ridica (sau a face) patru pereți** A-și face o casă sau un adăpost.

(Exp. vb.) **A vorbi cu pereții (sau pereților) sau a spune la pereți 1.** A nu avea cu cine să vorbească. **2.** A fi cu totul singur. **3.** A-i vorbi cuiva în zadar, fără niciun efect.

(Exp. vb.; rar) **(A avea) casă în doi pereți sau a-i fi casa în trei pereți și ușa prin pod** A avea o căsnicie nereușită.

(Exp. vb.; Mit.; pop.) **De (pe) când scria musca pe perete** De demult.

PERFECT, ~Ă *a.*

(Sint.) **Gaz perfect** Gaz ale cărui molecule nu exercită forțe de atracție una asupra alteia și care verifică, la orice temperatură, legile gazelor.

(Sint.; Gram.) **Perfect compus** Timp verbal trecut, format cu auxiliar, care exprimă acțiuni terminate.

(Sint.; Gram.) **Perfect simplu** Timp verbal trecut, format cu sufix, care exprimă acțiuni terminate de curând.

(Sint.; Gram.) **Mai mult ca perfect** Timp al verbului care exprimă o acțiune încheiată în trecut înaintea altei acțiuni încheiate tot în trecut.

PERFORAT, ~Ă *a.*

(Sint.; Med.) **Apendicita perforată** Complicație a unei apendicite acute, constând din găurirea peretelui apendicelui și pătrunderea conținutului său în cavitatea peritoneală.

(Sint.; Med.) *Ulcer (gastric) perforat* Ulcer gastric deschis în cavitatea peritoneală.

PERGHEL *s. n.*

(Loc. av.) **În perghel** Circular.

(Loc. vb.) **A da perghel(uri)** **1.** A înconjura. **2.** A da târcoale.

(Loc. vb.) **A lua la perghel** A certa foarte tare.

PERIE *s. f.*

(Exp. a.) **În perie** Des ca o perie.

(Exp. vb.; fam.) **A trage cu peria** A linguși.

(Sint.; reg.) *Perie de uns sau de var, de vărui* Bidinea.

(Sint.; reg.) *Perie mică sau de-ale mici, de fărbit, de tras brăie* Pensulă.

PERIFER/E *s. f.*

(Loc. a.) **De periferie** **1.** Provincial. **2.** Periferic. **3.** (Fig.) De mică importanță. **4.** (Fig.) De calitate scăzută. **6.** (Fig.) De mâna a doua.

PER/LIPSIS *s. n.*

(Loc. av.) **În perilipsis** Pe scurt.

PERIODIC, ~**Ă** *a.*

(Sint.) *Vânturi periodice* Vânturi care-și schimbă direcția după un anumit interval de timp.

(Sint.) *Ploi periodice* Ploi care cad la intervale regulate de timp sau care cad într-o anumită perioadă a anului.

(Sint.) *Vulcani periodici* Vulcani care devin activi la anumite perioade de timp.

(Sint.) *Sistemul periodic al elementelor* Sistem de clasificare a elementelor chimice după proprietățile lor, greutate atomică, număr de ordine etc.

(Sint.) *Tabloul periodic al elementelor* Tabel care cuprinde elementele chimice, dispuse potrivit sistemului periodic.

(Sint.; Mat.) *Fracție zecimală periodică* Frație zecimală în care, începând de la un anumit punct, aceleași cifre se repetă la infinit în aceeași ordine.

PERIPLIZON *s. n.*

(Loc. vb.; fam.; rar) **A lua (pe cineva sau ceva) în periplizon** A-și bate joc de cineva sau de ceva.

(Loc. vb.; fam.) **A vorbi periplizoane** A face aluzii mușcatoare.

PERMANENȚĂ *s. f.*

(Sint.; inv.) *Carte de permanență* Act prin care se aprobă stabilirea cuiva într-o localitate.

(Loc. av.) **De permanență** **1.** De serviciu. **2.** În exercițiul funcțiunii.

(Loc. av.) **În permanență** **1.** Mereu. **2.** Fără întrerupere, *continuu*.

PERNĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A muri fără pernă la cap** A muri singur și în mare sărăcie.

(Exp. vb.; reg.) **A-i cădea (cuiva) perna** **1.** A pierde un avantaj. **2.** A-i merge cuiva mai puțin bine.

(Sint.; reg.) *Pernă mare sau de cele mari, de fulgi* Pilotă.

(Sint.) *Pernă electrică* Dispozitiv în formă de pernă, în care se găsesc rezistențe electrice și releuri de protecție și care servește la încălzirea unei regiuni a corpului.

PERNICIOS, ~**OASĂ** *a.*

(Sint.; Med.) *Anemie pernicioasă* Formă gravă de anemie, în care numărul globulelor roșii scade foarte mult și care poate provoca moartea.

(Sint.) *Febră pernicioasă* sau (inv.) *friguri pernicioase* Formă gravă a paludismului.

PERSOANĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În persoană** sau (inv.) **în persoana sa** **1.** Personal, fără intermediul cuiva. **2.** Personificat.

(Sint.) *Persoană fizică* Om considerat ca subiect de drepturi și obligații și care participă la raporturile juridice civile.

(Sint.) *Persoană juridică* (sau *morală*) Organizație care are o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege.

PERSONAL, ~**Ă** *a., s. n.*

(Sint.) *Legături personale* Legături de prietenie.

(Sint.) *Răspundere personală* Răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual.

(Sint.) *Fișă personală* Fișă care conține informații despre o persoană.

(Sint.) *Tren personal* Tren pentru persoane care are viteza mai mică decât acceleratul și care oprește în toate stațiile.

(Sint.) *Pronume personal* Pronume care substituie numele persoanelor după locul sau funcțiunea lor în vorbire.

(Sint.) *Mod personal* Mod al verbului ale cărui forme se modifică după cele trei persoane.

(Sint.) *Verb personal* Verb care poate fi conjugat la toate persoanele.

PESCU/ *vb.*

(Exp. vb.) **A pescui în (apă) tulbure** A profita de o situație încordată sau neclară pentru a trage foloase personale.

(Exp. vb.) **A tulbura apa ca să pescuiască** A provoca neînțelegeri pentru a trage foloase personale din ele.

PESCUITOR, ~OARE *s. m. f.*

(Exp. vb.) **Pescuitor în apă tulbure** Persoană care profită de situațiile neclare pentru a trage foloase personale.

PESTE *pp.*

(Loc. a.) **Unul peste altul** sau **una peste alta, unii peste alții, unele peste altele 1.** (D. obiecte) Aglomerate, stivuite, înghesuite. **2.** (D. idei) Aglomerate. (Loc. av.) **Peste drum** Față în față, de o parte și de alta a unui drum.

(Loc. av.) **Peste vară** sau **peste zi, peste noapte** Pe parcursul unui interval de timp.

(Loc. av.) **Peste curând** În curând, *în viitor*.

(Exp. vb.) **A privi peste umăr** A privi cu indiferență sau dispreț.

(Loc. vb.) **A lua peste picior** A persifla.

(Loc. av.) **Peste rând** Stricând ordinea, sărind o etapă.

(Loc. av.) **Peste tot** Acoperind tot spațiul.

(Loc. av.) **Claie peste grămadă** Aglomerat, în dezordine.

(Exp. vb.) **A da peste cineva** sau **ceva** A se confrunta pe neașteptate cu ceva întâlnit accidental.

PESTEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Fără (de) pesteală** Imediat.

PESTI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **Cât pestește apa pe streășină** (sau **în ciur**) Foarte puțin timp.

PESTRĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A ține în pestră (pe cineva) 1.** A întreține pe cineva. **2.** A susține pe cineva.

PESTRÎȚ, ~Ă *a.*

(Sint.; reg.) *Șarpe pestrîț* Viperă.

(Sint.; reg.) *Șopârlă de apă pestrîț* Salamandră.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi pestrîț la mațe** sau **pe cerul gurii ori (a fi) cu mațe** (sau, rar, **cu oase**) **pestrîțe** sau **a avea mațe pestrîțe 1.** A fi rău la suflet. **2.** A fi zgârcit.

PEȘCHEȘ *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A da** (sau **a duce**) **pe cineva peșcheș (cuiva) 1.** A preda sau a duce pe cineva prins, legat. **2.** A preda pe cineva dușmanului.

(Loc. vb.) **A da ceva peșcheș 1.** A da un bir. **2.** A da mită.

PEȘTE *s. m.*

(Sint.) *Pește alb* Pește comestibil cu carnea albă.

(Sint.) *Pești albi* Albitură.

(Sint.) *Untură de pește* Grăsime de pește, foarte bogată în vitamina D, folosită în combaterea rahitismului.

(Loc. av.) *La pește* La pescuit.

(Loc. vb.) **A prinde** (sau **a da la**) **pește** A pescui.

(Loc. av.) **Cât ai zice pește 1.** Foarte repede. **2.** Într-o clipă. **3.** Imediat.

(Exp. vb.) **A tăcea ca peștele** (sau **ca un pește**) A nu spune nimic, *a tăcea chitic*.

(Exp. vb.) **A trăi (a o duce, a se simți etc.) ca peștele în apă 1.** A trăi bine. **2.** A se simți bine. **3.** A se simți la largul lui.

(Exp. vb.) **A trăi** (sau **a o duce, a se zbate**) **ca peștele pe uscat 1.** A duce o viață grea. **2.** A face eforturi zadarnice.

(Exp. vb.; fam.; gmt.) **A da (mâncare) la pești** A vomita.

(Exp. av.) **Când o prinde mâța pește** Niciodată.

(Exp. vb.; rar) **A vâna pește în apă tulbure** A obține avantaje personale datorită unei situații incerte.

(Exp. vb.) **Asta-i altă mâncare de pește** Asta-i altceva.

(Exp. vb.) **A fi tot o mâncare de pește** A fi același lucru.

PETIC *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A-și da în petic 1.** A-și da pe față, a-și arăta, fără voie, anumite cusururi, vicii. **2.** A-și trăda lipsa de valoare.

(Exp. vb.; rar) **A-și cunoaște peticul 1.** A ști ceea ce i se cuvine. **2.** A-și cunoaște slăbiciunile, defectele.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) petic 1.** A certa rău. **2.** A insulta pe cineva. **3.** A istovi pe cineva prin muncă.

(Exp. vb.; reg.) **A coase petic la petic** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.; dep.; ir.) **A-și găsi** (sau, înv., **a-și nimeri**) **sacul petecul** A se potrivi doi oameni, două lucruri etc. cu defecte.

(Sint.) *Petec de pământ* (sau *de loc, de moșie* etc.) Suprafață mică de teren cultivabil.

PETICI *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A-i petici cojocul (cuiva)** A bate foarte tare pe cineva.

PET/ȚIE *s. f.*

(Sint.) *Petiție de ereditare* Acțiune în justiție prin care urmașul direct își revendică succesiunea contra altor preținși moștenitori.

(Sint.; Log.) *Petiție de principiu* Sofism prin care se consideră, de la început, ca adevărat tocmai ceea ce trebuie să fie demonstrat.

PETREC *s. n.*

(Loc. vb.) **A-i face (cuiva) de petrec a-i face capului petrec** A omori pe cineva.

(Loc. vb.) **A-și face capului petrec** A-și face singur neazuri, dificultăți, neplăceri, *a și-o face cu mâna lui*.

(Loc. vb.) **A face petrec** A conduce o plută în trei oameni, în loc de doi.

(Loc. vb.) **A-și face petrecul** A trăi.

PETRECANIE *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A-i face de petrecanie (cuiva)** 1. A omori pe cineva. 2. A risipi, a strica, a distruge un bun, un obiect. 3. A cheltui tot.

(Exp. vb.) **A-și face de petrecanie** A se sinucide.

(Exp. vb.) **A i se face (cuiva) de petrecanie** 1. A-și căuta moartea. 2. A căuta singur primejdia.

PETRECE *vb.*

(Exp. vb.) **A petrece ceva din mână în mână** A trece ceva de la unul la altul.

(Exp. vb.) **A-și petrece ochii** A-și plimba privirea asupra unor lucruri, ființe etc.

(Exp. vb.; fig.; îvp.) **A se petrece din viață, a se petrece din lume** A muri.

(Exp. vb.) **A petrece (pe cineva sau ceva) cu ochii sau cu privirea** 1. A urmări cu privirea pe cineva care pleacă, trece, se îndepărtează de ceva. 2. A observa.

(Exp. vb.) **A(-și) petrece (ceva) în (ori prin) minte (sau, rar, în amintire)** 1. A(-și) reconstitui în minte trecutul. 2. A depăna în gând firul amintirilor, *a(-și) aduce aminte*.

(Exp. vb.; rar) **A petrece ca găina la moară** 1. A trăi bine. 2. A avea un trai îmbelșugat.

(Exp. vb.; rar) **A petrece ca câinele în car** A trăi rău.

PETRECIERE *s. f.*

(Sint.; înv.) *Bilet de liberă petrecere* Pașaport.

(Exp. vb.) **Petrecere frumoasă!** Formulă prin care i se urează cuiva să petreacă în mod plăcut un anumit timp.

(Exp. vb.; înv.) **A face de petrecere cuiva** A face pe cineva să se distreze, să se înveselească.

(Exp. vb.) **A fi om de petrecere** A fi vesel, amuzant, antrenant în societate.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **A pica în petrecere** A da de o mare neplăcere, de un neaz etc.

PETRECUT, ~Ă *a.*

(Loc. a.; reg.) **Petrecut de minte sau de simțiri**

1. Fără cunoștință, *amețit, leșinat*. 2. Care delirează.

3. Distrat, neatent la cele din jur, *zăpăcit*.

PEȚITOR, ~OARE *s. m. f.*

(Exp. vb.) **Să ne șadă pețitorii** Formulă glumeață cu care un musafir este invitat de o gazdă care are fete să ia loc sau să mai stea.

PIATRĂ *s. f.*

(Sint.) *Piatră de încercare* (sau *piatră de încercat, de probă, de cercare, de probat*) 1. Rocă foarte dură, folosită în trecut la verificarea purității metalelor prețioase. 2. (Fig.) Mijloc de verificare a capacității, a valorii, a sentimentelor cuiva sau a ceva, *dovadă*.

(Sint.) *Piatră de temelie* sau (în v.) *piatra temeliei* 1. Prima piatră a fundației unei clădiri, care este pusă cu prilejul unei solemnități. 2. (Fig.) Element sau principiu de bază.

(Sint.) *Piatră unghiulară* (sau, în v., *în margine de unghi*) 1. Piatră așezată în colțul fundației unei clădiri. 2. (Fig.) Element de bază, fundamental.

(Sint.; reg.) *Piatră sclipitoare* Cuarț.

(Loc. a.) **De piatră** 1. Neclintit. 2. Greu.

(Exp. vb.) **A avea (sau a i se pune, a-i sta cuiva ca) o piatră pe inimă** 1. A avea un mare neaz. 2. A fi foarte îngrijorat.

(Exp. vb.) **A i se lua sau a i se ridica (cuiva) o piatră (de moară) de pe inimă** 1. A se simți eliberat de o grijă sau de o teamă. 2. A găsi o soluție care pune capăt unei situații dificile.

(Exp. vb.) **A-și pune carul în pietre** 1. A lua o hotărâre nestrămutată. 2. A se încăpățâna.

(Exp. vb.) **A aduce (sau a scoate ceva) (și) din piatră seacă** A realiza ceva cu orice preț, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutățile. (Exp. vb.) **A călca (sau a umbla) din piatră-n piatră** A face orice pentru a obține ceva.

(Exp. vb.) **A călca în piatră seacă** 1. A se osteni zadarnic. 2. A avea ghinion.

(Exp. vb.) **A număra pietrele** A umbla fără treabă, fără rost.

(Exp. vb.) **A pune cea dintâi piatră** A începe o acțiune, o lucrare etc.

(Exp. vb.) **A nu (mai) rămâne sau a nu se mai ține (nici) piatră pe piatră (din ceva)** A se distruge complet, a nu mai rămâne nimic din ceva sau din cineva.

(Loc. vb.) **A nu mai lăsa nici piatră peste piatră** A nimici.

(Exp. vb.) **A arunca (cu) piatra (sau pietre) (în cineva)** A defăima pe cineva.

(Exp. vb.) **A arunca (cu) piatra (sau pietre) în grădina cuiva (sau vecinului)** A ataca pe cineva indirect, prin aluzii.

(Exp. vb.) **A arunca prima piatră sau a arunca primul piatra 1.** A acuza pe cineva de un mare păcat. **2.** A nu se gândi la propriile păcate.

(Exp. vb.) **(E frig sau ger de) crapă pietrele** E ger foarte mare.

(Exp. vb.) **(A fi) tare (sau sănătos) ca piatra** A fi foarte sănătos și rezistent.

(Exp. vb.) **A sparge piatra în palmă** A fi foarte puternic.

(Exp. vb.; rar) **Piatră de scandal** Motiv de conflict.

(Exp. vb.) **(A fi) piatră (de moară) în casă sau moara din casă** A fi fată bătrână, nemăritată, considerată ca o povară la casa părinților.

(Exp. vb.) **A sta piatră pe capul cuiva** A constitui o povară pentru cineva, în casa cuiva.

(Exp. vb.) **A ridica (sau a duce) pietre de moară** A face lucruri foarte grele, care depășesc puterile unui om.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) să mănânce pietre** A supăra foarte tare pe cineva.

(Sint.) **Zbârnâială cu piatra** Joc de copii în care se aruncă o piatră care trebuie să zbârnâie prin aer.

(Sint.) **Epoca pietrei** Cea dintâi și cea mai lungă perioadă din istoria omenirii, care a durat sute de mii de ani, începând odată cu desprinderea omului din lumea animală.

(Sint.) **Piatră filosofală** Substanță imaginară, despre care alchimiștii credeau că poate transforma orice metal în aur și poate da viață veșnică.

(Sint.) **Piatră prețioasă (sau scumpă, semiprețioasă)** Mineral cristalizat cu aspect frumos, de culori variate, cu duritate mare.

(Loc. s.; reg.) **Piatră de foc (sau de trăsnet)** Trăsnet.

PIAȚĂ s. f.

(Sint.) **Trăsură (sau mașină) de piață** Trăsură sau mașină care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc., *birjă, taxi*.

(Exp. vb.) **A face piața** A cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică.

(Exp. vb.; fam.) **Se ceartă ca la piață** Se ceartă folosind cuvinte vulgare, grosolane.

(Sint.) **Piață liberă** Totalitate a relațiilor de schimb desfășurate pe baza unor prețuri care oscilează în funcție de cerere și ofertă.

PIAZĂ s. f.

(Loc. av.) **În piază (sau, rar, în piezi) 1.** Oblic. **2.** Cruciș.

(Exp. vb.) **A merge (sau a se duce) în piază** A colinda de Crăciun.

(Exp. vb.) **A se uita în piază** A avea strabism.

(Exp. vb.) **A vorbi (a grăi) în (sau peste) piază 1.** A vorbi cu două înțelesuri. **2.** A lua în bătaie de joc, în derădere.

(Sint.; sprs.) **Piază rea (sau bună)** Semn care prevestește (răul sau) binele, *augur, prevestire*.

PIC s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A-i cădea cuiva pic** A-i fi drag, a se îndrăgosti brusc de cineva.

(Exp. vb.) **A fi sau a se face pic de apă (sau de nădușală)** A fi foarte asudat.

(Loc. av.) **Fără (un sau niciun) pic de...** Cu totul lipsit de ceva.

(Loc. av.) **Un pic** Puțin.

(Loc. av.) **Niciun pic sau (nici) pic de...** Deloc.

(Loc. av.) **Pic cu pic 1.** Puțin câte puțin. **2.** Încetul cu încetul.

PICA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pica (cuiva) sânge din obraz** A fi rumen la față.

(Exp. vb.) **A nu-i fi picat mucul (sau mucii) de la nas (sau cașul de la gură)** A fi foarte tânăr și lipsit de experiență.

(Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) mucul (sau mucii) după cineva** A-i plăcea cuiva mult cineva, a fi îndrăgostit de cineva.

(Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) mucul sau mucii undeva ori la cineva** A se duce într-un loc mai des decât s-ar cuveni sau a zăbovi prea mult.

(Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) mierea-n păsat** A i se ameliora situația în mod neașteptat și nemeritat.

(Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) steaua 1.** A-i merge cuiva rău, *a decădea*. **2.** A muri.

(Exp. vb.; fam.) **A pica (sau a fi picat) (ca) din cer (ori din lună, din nori, din stele etc.) 1.** A veni pe neașteptate. **2.** (Reg.) A fi singur pe lume, a nu avea rude. **3.** A fi dezorientat, a nu ști ce să facă.

(Exp. vb.; pfm.) **A pica cerul pe cineva 1.** (Reg.) A se supăra foarte rău. **2.** A rămâne uimit. **3.** A se simți rușinat.

- (Exp. vb.; reg.) **Pică de coaptă** Lucru din cale afară de exagerat, minciună prea evidentă.
- (Exp. vb.) **A pica în genunchi (înaintea cuiva)** A cădea în genunchi pentru a se ruga.
- (Exp. vb.) **A pica de somn (sau de oboseală, de beat)** A fi foarte obosit sau beat.
- (Loc. av.) **Frumos (sau frumușel) de pică** Foarte frumos.
- (Exp. av.) **(Nici) să-l (sau să mă, să ne etc.) pici cu ceară (sau cu lumânarea)** Cu niciun chip, pentru nimic în lume.
- (Exp. vb.; înv.; fam.) **A-i pica (cuiva) ceva în (sau sub) mână** A ajunge în posesia sau la îndemâna cuiva.
- (Exp. vb.; reg.) **A-i pica (cuiva) cineva în mână (sau palmă) sau a pica cineva în (sau pe) mâna cuiva 1.** A ajunge la discreția sau în puterea cuiva. **2.** A prinde pe cineva.
- (Loc. vb.; reg.) **A cădea la învoială** A se învoi.
- (Loc. vb.; reg.) **A-i pica (cineva cuiva) drag** A se îndrăgosti de cineva.
- (Exp. vb.; reg.) **A-i pica (cuiva) carte (sau hârtie)** A primi o scrisoare, o adresă etc.
- (Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) năpastă** A avea un necaz neașteptat.
- (Exp. vb.) **A-i pica (cuiva) greu (sau rău) (la stomac) ceva 1.** A avea o indigestie. **2.** A avea dificultăți. **3.** A nu-i conveni ceva.
- (Loc. vb.; fam.) **A-i pica (cuiva) bine (ceva) 1.** A-i folosi. **2.** A-i plăcea. **3.** A-i prii.
- (Loc. vb.; reg.) **A-i pica (cuiva ceva) prin minte 1.** A-i veni o idee. **2.** A fi cuprins de...
- (Loc. vb.; îrg.) **A pica pe cugete** A cădea pe gânduri.
- PICAT, ~Ă a.**
(Loc. a.; reg.) **Picat din cer (sau soare)** Foarte frumos.
- PICĂ s. f.**
(Loc. pp.; reg.) **În pica... (cuiva) 1.** Pentru a necăji pe cineva. **2.** Pentru a-i crea neplăceri. **3.** Pentru a se răzbuna pe cineva.
- PICĂTURĂ s. f.**
(Loc. av.) **Printre picături 1.** Din când în când. **2.** (P. ex.) În timpul liber. **3.** (P. ex.) Pe apucate.
- (Loc. av.) **Picătură cu picătură 1.** Puțin câte puțin. **2.** Încetul cu încetul. **3.** Pe îndelete. **4.** Până la epuizare.
- (Loc. av.) **Cu picătura** În cantitate mică.
- (Loc. av.) **Până la o picătură** Tot.
- (Exp. vb.; reg.) **A sta în picătură** (D. cașul pus la scurs) A picura.

- (Exp. vb.) **A semăna (cu cineva) ca două picături de apă** A se asemăna perfect cu cineva, a fi leit.
- (Exp. vb.) **A se strecura (sau a scăpa) ca printre picături 1.** A ieși cu mare greutate dintr-o situație neplăcută. **2.** A scăpa greu dintr-o primejdie.
- (Exp. av.) **Până la ultima picătură de sânge** Până la moarte, *până la ultima suflare*.
- (Exp. vb.; înv.) **A lua (cuiva) picătura** A uzurpa bunurile cuiva.
- (Sint.; înv.) *Jumătate de picătură* Virgulă.
- PICĂȚEL, ~EA s. m. f.**

- (Loc. a.; reg.) **În picățele** Care are pete mici.
- (Loc. a.; reg.) **Cu picățele** (D. ouă) Încondeiat.
- (Exp. vb.; fam.; gmț.) **(Nostim și) cu picățele** (D. oameni) Plin de haz, *atrăgător, picant*.
- PICIOR s. n.**
(Sint.; rar) *Picior de câine* Nod marinăresc.
- (Exp. a.; înv.) **Cu patru picioare** (D. animale) Patruped.
- (Loc. a.) **Bun (sau iute) de picior 1.** Care merge repede. **2.** Sprinten.
- (Loc. a.) **În trei picioare 1.** (D. animale) patrupele) Șchiop. **2.** (D. oameni; gmț.) Cu baston.
- (Loc. a.; loc. av.) **La picior 1.** (D. vânători) Care vânează animale în timp ce acestea se odihnesc, mănâncă etc. **2.** (D. câini) Lipit de piciorul stăpânului.
- (Loc. av.) **În (sau pe) picioare sau (fam.) de-a-n picioarele** În poziție verticală.
- (Exp. vb.) **A sări (drept sau ars) în picioare** A se ridica brusc din locul în care se află așezat.
- (Exp. vb.) **A fi (sau a sta, a veghea) în picioare 1.** A sta de pază. **2.** A fi gata oricând de acțiune.
- (Exp. vb.) **A scula (sau a ridica, a pune) în picioare 1.** A mobiliza. **2.** A instiga la răscoală.
- (Loc. a.; loc. av.) **Pe picioare sau de-a-n picioarele 1.** Neîntârziat. **2.** Sănătos, puternic. **3.** Fără local. **4.** Ambulatoriu.
- (Loc. av.) **În vârful picioarelor** (Cu verbele de mișcare) **1.** Cu corpul sprijinit numai pe vârful degetelor. **2.** (P. ex.) Fără zgomot, *tiptil*.
- (Loc. av.) **Cu piciorul (sau picioarele) ori pe picioare** Fără vreun mijloc de locomoție, *pe jos*.
- (Loc. av.) **Din cap până în (sau la) picioare 1.** În întregime, *de sus și până jos, din creștet până în tâlpi*. **2.** Cu desăvârșire.
- (Loc. av.) **Pe picior greșit 1.** (La unele jocuri sportive) Nepregătit pentru a para acțiunea adversarului sau pentru a colabora cu partenerul într-o acțiune. **2.** (P. gn.) Nepregătit.

(Exp. vb.) **A pune piciorul (undeva)** **1.** A păși. **2.** (P. ex.) A pătrunde undeva pentru prima oară. **3.** (P. ex.) A frecventa pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A se duce unde-l duc picioarele** A pleca oriunde, cât mai departe.

(Loc. vb.) **A o lua (sau a o apuca) la picior** sau **a-și lua picioarele la spinare**, (reg.) **a lua drumul la picior** **1.** A începe să fugă din toate puterile, *a o tuli*. **2.** A se grăbi foarte tare. **3.** A încerca să se facă nevăzut prin fugă.

(Exp. vb.) **A-i lua cuiva drumul din picioare** A urmări de aproape pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face picioarele fuse** A merge repede, grăbindu-se.

(Exp. vb.) **A-și bate (sau a-și rupe) picioarele** **1.** A umbla mult. **2.** A obosi de prea multă alergătură.

(Exp. vb.; înv.) **Unde îți (sau îmi, îi) stau picioarele, îți (sau îmi, îi) va sta și capul** Ți (sau mi, i) se va tăia capul.

(Exp. vb.) **A nu-i (mai sta cuiva) picioarele** sau (reg.) **a nu-și strânge picioarele** **1.** A nu sta potolit, liniștit. **2.** A alerga de colo-colo. **3.** A nu se odihni.

(Exp. vb.; reg.) **Mi-au trecut picioarele prin mine** Sunt foarte obosit.

(Exp. vb.) **A fi (sau a sta) pe picior de plecare (ori de ducă)** **1.** A fi pe punctul de a pleca. **2.** A fi pregătit de plecare.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde (undeva) picior** A se stabili undeva.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) pe (sau în) picioare** **1.** A îngriji un bolnav și a-l însănătoși. **2.** A iniția, a organiza, a face să funcționeze bine ceva. **3.** A scoate pe cineva din impas. **4.** A ridica o construcție.

(Exp. vb.) **A se pune (sau a fi) pe picioare** **1.** A se însănătoși după o boală lungă și grea. **2.** A se reface din punct de vedere material.

(Exp. vb.) **A vedea (pe cineva) pe (sau în) picioare** A vedea pe cineva sănătos.

(Exp. a.) **Cu coada între picioare** **1.** Rușinat. **2.** Umilit. **3.** Speriat.

(Exp. vb.) **A se topi (sau a se usca, a zăcea, a pieri, a se pierde) pe picioare** **1.** A slăbi progresiv. **2.** A se prăpădi cu încetul, din pricina unor suferințe fizice sau morale.

(Exp. vb.) **A duce boala pe picioare** A fi bolnav fără a zăcea în pat.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A sta, a ședea etc.) picior peste picior** **1.** (A ședea) cu gamba unui picior ridicată peste genunchiul celuilalt. **2.** (A sta) degeaba, sfidător. **3.** (A fi) fără nicio grijă.

(Exp. vb.) **A sta cu picioarele pe pereți** A sta degeaba.

(Exp. vb.) **A fi cu un picior în groapă (și cu unul afară)** **1.** A fi foarte bătrân. **2.** A fi foarte bolnav. **3.** A fi aproape de moarte.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) cu picioarele înainte** A scoate pe năsalie un mort pentru a-l înmormânta.

(Exp. vb.) **A vedea (pe cineva) cu picioarele înainte** A vedea mort pe cineva.

(Exp. vb.) **A ieși cu picioarele înainte** A fi mort.

(Exp. vb.; fam.) **A-i rămâne cuiva picioarele (pe undeva)** A-și pierde viața, *a-i rămâne oasele*.

(Exp. vb.) **A sta (sau a rămâne, a fi) în picioare** **1.** A continua să existe. **2.** (D. teorii, ipoteze, planuri) A nu fi infirmat de realitate. **3.** A continua să fie valabil, aplicabil. **4.** (D. construcții) A fi, a rămâne intact. **5.** (D. copaci, păduri) A rămâne în poziție verticală, *a dămii*.

(Exp. vb.) **A i se înmuia (sau a i se tăia) cuiva picioarele** **1.** A avea o senzație de slăbiciune fizică. **2.** A nu putea sta în picioare de spaimă, de durere.

(Exp. vb.) **A-i lua (cuiva) gura și picioarele** A(-l) paraliza.

(Loc. p.) **Nici picior (de)...** **1.** Nimeni, *nici țipenie*. **2.** Nici urmă de... **3.** (P. ex.) Nimic.

(Loc. vb.) **A lua pe cineva peste picior** A-și bate joc de cineva, *a ironiza*.

(Exp. vb.; reg.) **A pune ceva sub picior** A desconsidera, a nu ține seama de ceva.

(Exp. vb.) **A călca (pe cineva) pe picior** **1.** A-i face semne cuiva să nu facă sau să nu spună ceva. **2.** A face sau a spune cuiva ceva supărător.

(Exp. vb.) **A sări într-un picior** A se bucura tare, a nu mai putea de bucurie.

(Exp. vb.) **A bate din picior** **1.** A se răsti. **2.** A se impune. **3.** A comanda.

(Exp. vb.) **A-i pune cuiva piciorul în prag** **1.** A lua o atitudine hotărâtă. **2.** A se opune în mod energic.

(Exp. vb.) **A lega pe cineva de mâini și de picioare** A aduce în stare de a nu putea face nimic.

(Exp. vb.) **A da din mâini și din picioare** A face eforturi disperate.

(Loc. vb.) **A călca (pe cineva sau ceva) în picioare** **1.** A zdrobi. **2.** A înăbuși. **3.** A umili.

(Loc. vb.) **A da (cuiva sau la ceva) cu piciorul** **1.** A respinge pe cineva sau ceva. **2.** A sfida pe cineva sau ceva. **3.** A rata ceva. **4.** A refuza un avantaj.

(Loc. vb.) **A trăi pe picior mare** **1.** A duce un trai costisitor, îmbelșugat. **2.** A cheltui mult, *a risipi*.

(Loc. vb.; loc. av.) **A fi, a se afla pe picior de pace** (sau **de război**) (A fi, a se afla) în stare de pace (sau de război).

(Loc. vb.; loc. av.) **(A fi sau a se pune, a se afla) pe picior de egalitate sau pe același picior cu cineva 1.** (A fi) egal în drepturi cu cineva. **2.** (A fi) egal în valoare, în merite cu cineva.

(Exp. vb.) **Parcă (l-)a prins (sau apucat) pe Dumnezeu de (un) picior** A fi foarte bucuros.

(Exp. vb.) **A fi (cineva) în picioare sau din cap până în picioare** (A semăna) leit cu...

(Exp. vb.) **A-și tăia (sau a-i tăia cuiva) craca de sub picioare 1.** A face pe cineva să piardă sau a pierde din vină proprie un mare avantaj. **2.** A periclita cuiva sau a-și periclita singur situația.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (cuiva) capul sub picior** A distruge pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune în cap și în picioare 1.** A depune toate eforturile posibile pentru a izbuti. **2.** A încerca prin toate mijloacele să obțină ceva.

(Exp. vb.) **A merge pe picioarele altuia** A fi protejat sau ajutat de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A vorbi (sau a grăi, a scrie etc.) cu picioarele** A vorbi sau a scrie greșit din punct de vedere gramatical sau logic.

(Loc. av.) **Fără cap și fără picioare 1.** Fără logică. **2.** Lipsit de sens.

(Exp. vb.) **A dormi (sau a sta, a se culca) de-a picioare(le)** (D. două persoane) A se culca fiecare la câte un capăt al patului, cu picioarele întinse în sens invers.

(Loc. av.; rar) **Cât de apucă piciorul** Foarte repede.

(Loc. av.) **Cât te-ai întoarce (sau învărti) într-un picior** Într-o clipă.

(Exp. vb.; fam.) **A sta cu picioarele în apă rece** A se gândi profund.

(Exp. vb.) **A sta (sau a fi) în picioarele cuiva** A încurca, a împiedica pe cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A sta pe picior mare (sau bun) 1.** A fi în siguranță. **2.** A se găsi într-o situație favorabilă. **3.** A avea o situație materială bună, a fi bogat.

(Exp. vb.) **A călca cu piciorul stâng** A începe prost o activitate.

(Exp. vb.) **A călca cu piciorul drept** A începe bine o activitate.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (sau așterne, închina, su-pune etc. ceva) la picioare (sau, înv., picioarele) cuiva** A oferi cuiva ceva în semn de omagiu, de prețuire, de supunere etc.

(Exp. vb.) **A cădea (sau a se arunca) la picioarele cuiva sau a săruta picioarele cuiva 1.** A se prosterna în fața cuiva, implorând iertare, milă sau în semn de respect. **2.** A implora pe cineva. **3.** A se umili înaintea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi într-un picior** (D. timp) A fi schimbător.

(Exp. vb.; fam.) (D. obiecte, bunuri) **A face (sau a căpăta) picioare** A dispărea.

(Sint.; arg.) *Picior de porc* Pistol.

(Sint.; arg.) *Picior de porc de mare* Pușcă.

(Sint.) *Picior de lemn* Proteză a unui picior, la oameni.

(Sint.; reg.) *Picioare de lemn* Catalige.

(Sint.; reg.) *Picioare de fier sau de oală* Pirostriei.

PICNI vb.

(Exp. vb.; înv.) **A picni (pe cineva) la coada ișlicului 1.** A supăra pe cineva cu vorba. **2.** (Fig.) A atinge pe cineva unde îl doare mai tare, din punct de vedere moral. **3.** A jigni.

PICURA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **Nici să-l (sau să mă, să ne etc.) picuri cu ceară (sau cu lumânarea)** Cu niciun chip, *pentru nimic în lume, nicidecum.*

(Exp. vb.; îrg.) **A picura de somn (sau din picioare)** A moțâi.

PIEDICĂ s. f.

(Exp. vb.) **A (se) pune (sau a întinde, înv. a sta, a face o piedică sau piedici)** A (se) crea dificultăți, a (se) opune la realizarea unui lucru.

(Exp. vb.; înv.) **A fi piedică pentru cineva 1.** A sta în calea cuiva. **2.** A fi certat cu cineva.

(Exp. vb.) **A-i pune (cuiva) (o) piedică (sau, rar, piedici) 1.** A pune cuiva un obstacol, pentru a-l face să se împiedice și să cadă. **2.** A face pe cineva să nu-și atingă scopul.

(Exp. vb.) **A slăbi piedica** A da mai multă libertate cuiva.

PIE/RE s. f.

(Loc. av.; îrg.) **În pieire** Cu niciun chip.

(Sint.; reg.) *Pieire cu nevoie* Asociere a mai multor oameni de aceeași teapă.

(Sint.; înv.) *Pieirea soarelui* Eclipsă de soare.

PIE/ȘTE s. f.

(Loc. vb.) **A trage a piește** A prevesti o nenorocire.

(Loc. a.; reg.) **De piește** (D. ființe) Prăpădit.

PIELE s. f.

(Sint.; Anat.; înv.) *Pielea oului* Corion.

(Sint.; Anat.; înv.) *Pielea oaselor* Periost.

(Sint.; Anat.; înv.) *Pielea foalelui* Diafragmă.

(Sint.; reg.) *Piele groasă* Bătătură în talpa picio-rului.

(Loc. a.; loc. av.) **În** (sau **cu**) **pielea goală** sau (îrg.) **în piele** ori **cu pielea** Complet dezbrăcat, *gol, nud.*

(Loc. av.) (**Până**) **la piele** În întregime, *de tot, complet, cu desăvârșire, total.*

(Loc. av.) **Cât îi încape** (pe cineva) **pielea** sau **cât îi încape** (cuiva) **în piele** **1.** Cât poate îndura cineva. **2.** Cât îi este cu puțință, mult.

(Exp. vb.) **A ști** (sau **a vedea**) **cât îi** (sau **ce-i**) **poate** (sau **îi face, îi plătește**) **pielea cuiva** **1.** A ști sau a vedea de ce este în stare cineva. **2.** A cunoaște cât valorează cineva.

(Exp. vb.) **A nu-i face** (cuiva) **pielea** (nici) **doi bani** (sau **nici două parale, nicio ceapă degerată**) **1.** A nu fi bun de nimic. **2.** A nu avea nicio valoare.

(Exp. vb.) **A nu(-și) mai încăpea în piele** **1.** A fi foarte bucuros, fericit etc. **2.** A nu ști ce să mai facă de prea mult bine. **3.** A fi extrem de îngâmfat, a fi plin de ifose, de pretenții.

(Exp. vb.) **A-i intra** (sau **a i se băga**) **cuiva** (pe) **sub piele** ori **a intra** (sau **a se băga**) (pe) **sub pielea cuiva** A reuși prin insistențe, servicii, lingușire etc. să câștige încrederea sau simpatia cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) lua** (cuiva) (și) **pielea** (de pe el) sau **a jupui șapte** (sau **nouă**) **piei** (de pe cineva) **1.** (Rar) A omorî, a distruge pe cineva. **2.** A pretinde de la cineva mai mult decât poate da. **3.** (Spec.) A estorca de bani.

(Exp. vb.; exp. a.) (**A fi**) **numai pielea(a) și os(ul)** (A fi) foarte slab.

(Exp. vb.) **A fi** (sau, rar, **a se pune**) **în pielea cuiva** A fi, a se pune în aceeași situație cu altcineva.

(Exp. vb.) **A-i face** (cuiva) **pielea tobă** (sau **burduf**) A bate pe cineva tare, a-l stâlci în bătaie.

(Exp. vb.; exp. av.) (**A fi**) **vai** (și **amar**) **de pielea cuiva** A-i fi rău cuiva, (*a fi*) *vai de capul lui.*

(Exp. vb.) **A-i da** (sau **a-i ieși cuiva ceva**) **prin piele** **1.** A suferi consecințele unui lucru, *a o păți, a-i ieși pe nas.* **2.** A-i fi ca învățătură de minte.

(Exp. vb.) **A-l mânca pielea** (pe cineva) **1.** A simți nevoia să se scarpine. **2.** (Fig.) A căuta să ia bătaie.

(Exp. vb.) **A i se face** (cuiva) **pielea** (ca) **de găină** **1.** A i se încreți cuiva pielea de frică, de frig. **2.** (P. ex.) A-i fi foarte frică, frig etc.

(Exp. vb.) **A face ceva pe pielea altuia** **1.** A face ceva în dauna cuiva, obligându-l să suporte greutățile și neajunsurile. **2.** A-și crea avantaje pe spina-reaa altuia.

(Exp. vb.) **A-și pune pielea în** (sau **la**) **saramură pentru cineva** (sau **pentru ceva**) **1.** A se expune unui risc pentru cineva sau pentru ceva. **2.** A-și impune anumite restricții. **3.** A face sacrificii mari. (Exp. vb.; fam.) **A(-și) pune pielea pe băț** (sau **pe ciomag**) **1.** A (se) distruge. **2.** A (se) omorî.

(Exp. vb.; fam.) **A da pielea popii** sau **a-și lăsa pielea pe undeva** A plăti ceva cu viața.

(Exp. vb.; reg.) **A răbda în piele** A răbda cât poate de mult.

(Exp. vb.; reg.) **A plăti cu pielea** **1.** A fi ucis. **2.** A suporta o pedeapsă corporală, o bătaie.

(Exp. vb.) **A-i frige** (cuiva) **pielea** **1.** A chinui pe cineva, a-i face zile fripte. **2.** A pedepsi foarte aspru. **3.** A se răzbuna pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și vinde** (sau **a-și cheltui**) (și) **pielea de pe el** **1.** A vinde tot ce are, pentru a scăpa de o anumită situație sau pentru a realiza un anumit lucru. **2.** A nu-i mai rămâne nimic.

(Exp. vb.) **A-și vinde scump pielea** A lupta cu înverșunare, provocând neajunsuri mari adversarului, a-l face pe adversar să plătească scump victoria.

(Exp. vb.; îrg.) **A i-o face cuiva pe piele** **1.** A contrazice pe cineva. **2.** A se opune cuiva. **3.** A-i face rău, a se răzbuna pe cineva.

(Exp. vb.) **A fi gros la piele** sau **a avea pielea groasă** A fi lipsit de bun simț, a fi neobrăzat.

(Exp. vb.; reg.) **A întări din piele** A se prefăce că nu înțelege o aluzie.

(Sint.; pop.) *Piei roșii* Amerindieni.

(Sint.; reg.; dep.) *Piele lungă* Om foarte slab, căruia îi atârnă pielea.

(Sint.; reg.) *Piele largă* Pelagră.

(Exp. vb.; fam.) **A umbla după piei de cloșcă** **1.** A-și pierde vremea. **2.** A fi fără ocupație.

(Exp. vb.; reg.) **A semăna pe piele** A semăna direct pe miriște, înainte de a ara.

(Sint.) *Piele de drac* **1.** Țesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă, imitând anti-lopa, *diftină*. **2.** (Fig.; ir.) Om foarte rezistent.

(Sint.) *Pielea dracului* Țesătură ușoară de bumbac, cu lustru, utilizată de obicei la căptușeala hainelor.

PIELIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și trage pielitele** **1.** A fi pe moarte. **2.** A trage să moară.

(Sint.; Anat.; înv.) *Pieliță vânoasă* Corion.

(Sint.; Anat.; înv.) *Pielița apei* Amnios.

(Loc. vb.; Bis.; înv.) **A lua** (sau **a primi**) **pielită** (sau **pielite**) A se întrupa.

PIELM *s. n.*

(Exp. vb.) **A rămâne în sapă de lemn și în casă fără piel** A sărăci de tot.

PIELUȘ/CĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi vai de pielușica cuiva** A fi vai de pielea cuiva.

PIEPT *s. n. m.*

(Sint.) *Capul pieptului* Partea de sus a pieptului.

(Sint.) *Furca pieptului* Adâncitură unde se termină coastele și sternul.

(Sint.) *Coșul pieptului* Cușcă toracică.

(Sint.; înv.) *Anghină de piept* Anghină pectorală.

(Loc. a.; loc. av.) **Piept la piept** (D. lupte) (Care se desfășoară) corp la corp, *pieptiș*.

(Loc. a.; loc. av.) **Piept în piept** (Care stau) față în față, nas în nas, (rar) *pieptiș*.

(Loc. av.) **Cu pieptul deschis** **1.** Fără teamă. **2.** Fără sfială. **3.** Fățiș.

(Loc. av.) **(Cu) capul (sau cu fruntea ori, rar, cu barba) în piept** Cu capul plecat, sprijinind bărbia în piept, de rușine, de supărare etc.

(Loc. av.) **Cu mâinile încrucișate** (sau, înv., **strânse la** (sau **pe**) **piept** **1.** Cu brațele încrucișate, în inactivitate. **2.** (Înv.) Cu mâinile împreunate în față în semn de închinare, smerenie, respect. **3.** Mort.

(Loc. vb.) **A strânge (pe cineva) la piept** A îmbrățișa. (Loc. vb.) **A(-i) ține piept** **1.** A rezista pe poziție. **2.** A nu se da bătut. **3.** A se împotrivi cuiva. **4.** A înfrunta pe cineva sau ceva. **5.** A face față. **5.** (P. ex.) A concura cu succes. **6.** (P. ex.) A rivaliza cu cineva sau ceva.

(Loc. vb.) **A da piept cu cineva** (sau **cu ceva**) **1.** A se lua la luptă cu cineva. **2.** A se împotrivi cuiva sau la ceva.

(Exp. vb.) **A se bate cu pumnii în piept** A exprima căință, remușcare, suferință morală.

(Exp. vb.) **A(-i) pune cuiva mâna în piept** A prinde pe cineva și a-l opri de la o acțiune nepermisă.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a încrucișa, a împreuna**) **mâinile la piept** A muri.

(Loc. vb.) **A lua (ceva) în piept** **1.** A se strădui din toate puterile pentru a învinge sau a cuceri ceva. **2.** A înfrunta direct o greutate, o primejdie, un obstacol, străduindu-se să le învingă.

(Loc. vb.; reg.) **A lua în piepturi** (sau **cu pieptul**) A lua pe cineva sau ceva cu forța, silnic.

(Exp. vb.) **A(-și) pune pieptul (pentru cineva sau ceva)** **1.** A veni în ajutor. **2.** A proteja pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și sparge pieptul (vorbind, strigând)**

1. A vorbi sau a striga inutil, fără a fi ascultat. **2.** A obosi vorbind tare și neprimind răspuns.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) slab la piept** (A fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză.

(Loc. vb.; înv.) **A face piept (bărbătesc)** **1.** A avea curaj. **2.** A da dovadă de bărbăție.

(Sint.) *Boală de piept* Tuberculoză pulmonară.

(Sint.) *Copil de piept* Sugaci.

(Sint.) *Cămașă cu piepți* Cămașă bărbătească cu plastron.

(Exp. vb.) **A apuca** (sau **a lua, a înhăța pe cineva**) **de piept** **1.** A apuca sau a înhăța etc. pe cineva de partea din față a hainei, pentru a-i cere socoteală. **2.** (P. ex.) A lua pe cineva la bătaie.

(Exp. vb.) **A se prinde** (sau **a se apuca, a se lua de piept cu cineva**) **1.** A se certa sau a începe să se bată cu cineva. **2.** A înfrunta pe cineva.

(Loc. av.; înv.) **Piept la...** De-a dreptul la...

(Loc. a.; loc. av.) **Cu piept** (D. vase) Umplut peste limită, *cu vârf*.

PIEPTENE *s. m.*

(Exp. vb.; reg.; gmț.) **A bate din** (sau **în**) **piepteni ori a face din pieptene** A clănțani din dinți de frig, de frică, din cauza unei emoții etc.

PIERDE *vb.*

(Exp. vb.) **A pierde pe cineva (din ochi) (de drag)** **1.** A se uita cu mult drag la cineva. **2.** A manifesta o afecțiune puternică pentru cineva.

(Exp. vb.) **A pierde pe cineva** (sau **ceva**) **din vedere** A omite.

(Exp. vb.) **A-și pierde pâinea** A fi concediat.

(Exp. vb.) **A pierde (pe cineva sau ceva) din mână** A scăpa de sub influență.

(Loc. vb.) **A pierde teren** A rămâne în urmă.

(Exp. vb.) **A pierde pământul de sub picioare** **1.** A-și pierde echilibrul din cauza unei proaste stări fizice sau din cauza unui pas greșit. **2.** A fi pe punctul de a pierde o anumită situație materială, socială. **3.** A nu mai fi sigur de poziția sa.

(Loc. vb.) **A-și pierde viața** (ori, rar, **zilele**) **1.** A muri. **2.** A fi omorât.

(Loc. vb.; înv.) **A pierde viața cuiva** A omorî pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și pierde sufletul** **1.** (Reg.) A muri. **2.** (Bis.) A-și atrage, prin păcate, osânda la chinurile iadului. **3.** (Bis.) A nu mai avea dreptul la viața veșnică. **4.** (Bis.) A nu se mai putea mântui.

(Exp. vb.) **A pierde sufletul cuiva** **1.** (Înv.) A omori pe cineva. **2.** (Bis.; d. Dumnezeu) A osândi pe cineva la chinurile iadului pentru păcatele săvârșite. (Loc. vb.) **A(-și) pierde cunoștința** (sau **simțirea**) A fi inconștient, a leșina.

(Loc. vb.) **A-și pierde firea** sau **a se pierde cu firea** A se zăpăci.

(Exp. vb.) **A-și pierde piuitul** A nu mai avea replică.

(Loc. vb.) **A-și pierde sărita** A se enerva.

(Exp. vb.) **A(-și) pierde cumpătul** (sau **răbdarea**) **1.** A nu-și mai păstra calmul, stăpânirea de sine, *a se enerva, a-și ieși din fire*. **2.** A deveni nerăbdător.

(Exp. vb.) **A-și pierde capul** A se zăpăci.

(Exp. vb.; reg.) **A perde cheia** A se emoționa.

(Exp. vb.) **A(-și) pierde mintea** sau **mințile** A înnebuni.

(Exp. vb.) **A pierde sânge** A avea hemoragie, *a sângera*.

(Exp. vb.) **A pierde laptele** (sau, reg., **rodul**) (D. femele) A le scădea sau a le înceta complet lactația.

(Loc. av.) **Fără a (mai) pierde vreme(a)** Repede, *imediat, neîntârziat*.

(Sint.; fam.) **Pierde vară** sau (reg.) **pierde vremea** **1.** Persoană care își irosește timpul degeaba. **2.** Om fără căpătâi, *golan, haimana, vagabond*.

(Exp. vb.) **A-și pierde busola** A se rătăci.

(Exp. vb.) **A-și pierde calendarul** (sau **șirul zilelor**) **1.** A fi dezorientat în privința timpului calendaristic în care se află. **2.** A nu mai ști data exactă. **3.** (P. ex.) A se încurca în socoteli.

(Exp. vb.) **A-și pierde șirul (vorbelor)** **1.** A nu mai avea continuitate. **2.** A se încurca. **3.** A se zăpăci în expunere. **4.** A se întrerupe din vorbit.

(Exp. vb.) **A-și pierde papucii** A fugi repede.

(Exp. vb.) **A(-i) pierde urma** (ori, reg., **de știre cuiva** sau **la ceva**) **1.** A nu mai ști unde a dispărut, unde se află cineva sau ceva. **2.** A nu mai avea nicio informație despre cineva sau despre ceva.

(Exp. vb.) **A-și pierde** (sau **a i se pierde**) **urma** (ori **urmele** sau, reg., **de urmă**) A se face nevăzut, *a se ascunde, a dispărea*.

(Exp. vb.) **A-și pierde mințile** A înnebuni.

(Exp. vb.) **A pierde nădejdea** A deznădăjdi.

PIERDERE s. f.

(Loc. av.) **În pierdere** **1.** Fără câștig. **2.** În pagubă. **3.** În deficit.

(Sint.; înv.) **Pierderea capului** **1.** Pedeapsă cu moartea. **2.** Amețeală.

(Sint.; pop.) **Pierdere de copil** Avort.

(Sint.) **Pierdere de vreme** (sau **de timp**) Ocupare a timpului altfel decât este util, necesar.

(Loc. av.; înv.) **Fără pierdere de vreme** În foarte scurt timp, *imediat*.

PIERDUT, ~Ă a.

(Exp. vb.; fam.) **A face (ceva) pierdut** A se preface că nu știe unde se află un lucru, pentru a și-l putea însuși.

PIERI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A pieri după** (sau **pentru**) **cineva** A fi foarte îndrăgostit de cineva, a-i plăcea foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **A pieri pe lângă cineva** A-și pierde vremea în zadar alături de cineva.

(Exp. vb.) **Nu pierie lumea** (sau **târgul** etc.) Realizarea unei acțiuni nu este foarte importantă sau urgentă.

(Exp. vb.) **A(-i) pieri (cuiva) graiul** (sau **glasul**) ori **a-i pieri (cuiva) cuvintele (de) pe buze** **1.** A nu mai putea spune un cuvânt, de emoție, de uimire etc. **2.** A nu mai avea argumente. **3.** A fi pus în încurcătură. **4.** A fi redus la tăcere. **5.** (Reg.) **A-i pieri (cuiva) graiul** (sau **limba**) A muri.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pieri de dinaintea ochilor** A fi om foarte avar, căruia i se pare că este mereu jefuit. (Exp. vb.; euf.) **Piei Iuda!** Exclamație pentru a alunga diavolul.

PIERICIUNE s. f.

(Sint.) **Locul piericiunii** Loc de execuție a pedepsei capitale.

(Loc. vb.; reg.) **A da (pe cineva) piericiunii** **1.** A ucide, *a omori*. **2.** A condamna la moarte.

PIERIT, ~Ă a.

(Loc. av.) **După pierit** După un frate născut mort.

PIERITOR, ~OARE a.

(Sint.; exp. a.) **Pieritor de foame** **1.** (Om) foarte sărac. **2.** (Om) care nu are ce mânca.

PIERSIC s. m.

(Exp. vb.; pop.) **A da (ceva) după piersic** A ascunde ceva, *a dosi*.

(Exp. vb.; pfm.) **A o lua** (sau **a o aduce**) **după piersic** **1.** A spune ceva pe ocolite, a evita să spună lucrurilor pe nume. **2.** A căuta un subterfugiu, *a se eschiva*.

(Exp. vb.) **A bate piersic (pe cineva)** A bate foarte tare pe cineva, *a bate măr*.

PIERZARE s. f.

(Sint.; îvp.) **Locul (cel) de pierzare** Loc de execuție a pedepsei capitale.

(Loc. vb.; îvp.) **A da pierzării** (sau **la pierzare**) ori, (reg.), **a scoate la pierzare** A ucide.

(Exp. vb.; înv.) **A-și pune viața întru pierzare** **1.** A garanta cu prețul vieții. **2.** A-și pune capul. (Sint.; reg.) *Marhă de pierzare* Vită de pripas.

(Loc. a.; pop.) **De pierzare** **1.** (D. unități de timp) Care este risipit în zadar, *irosit*. **2.** (D. obiecte) Care este de desconsiderat, de neluat în seamă, *de lepădat*. **3.** (D. activități sau locul unde se desfășoară) În care îți pierzi averea sau sufletul.

PIETROI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) pietroiul de pe varză** A scăpa pe cineva de sărăcie.

(Exp. vb.; reg.) **Coace un pietroi** Cineva stă mult pe unde se duce.

PIEZIȘ, ~Ă *a., av.*

(Loc. av.) **În pieziș și-n curmeziș** În toate părțile, în lung și în lat, *cruciș și curmeziș*, pretutindeni.

(Exp. vb.) **A zâmbi pieziș** A zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune etc.

(Exp. vb.) **A vedea (ceva) pieziș** A aprecia ceva în mod subiectiv, greșit, denaturat.

PIFT/E *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea carnea piftie** A fi foarte obosit.

(Exp. vb.) **A face piftie pe** (sau **din**) **cineva** sau **a-i face (cuiva) pielea piftii** **1.** A bate foarte tare pe cineva. **2.** A zdrobi în bătaie pe cineva.

PILAF *s. n.*

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) pilaf** **1.** A bate foarte tare. **2.** A zdrobi pe cineva în bătaie. **3.** A nimici pe cineva.

(Exp. vb.) **A făgădui (cuiva) munți de pilaf** A promite cuiva foarte mult.

PILĂ¹ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A linge pila** **1.** A îndura neajunsuri. **2.** A duce lipsa unui lucru. **3.** A se face de rușine.

4. A o scrânti.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu pila-n turească** A fi ori-când gata să comită fapte rele.

PILĂ² *s. f.*

(Sint.) *Pilă atomică* Ansamblu de instalații care servește la producerea reglabilă a fisiunii nucleare în lanț.

(Exp. vb.; fam.) **A pune** (sau **a băga**) **o pilă** (sau **pile**) **(pentru cineva sau cuiva)** **1.** A interveni în mod abuziv în favoarea cuiva sau pentru sine. **2.** A solicita o protecție ilegală pentru cineva sau pentru sine.

(Exp. vb.; fam.) **A avea pile** A fi protejatul cuiva.

P/LDĂ *s. f.*

(Loc. av.; îvp.) **În pildă** Sub pretext, *chipurile*.

(Loc. pp.; înv.) **În pilda...** Cu aluzie la...

(Loc. vb.; reg.) **A bate pilduri** A insinua ceva.

(Exp. vb.; reg.) **Pildă plăcintă** Formulă ironică folosită de cineva pentru a arăta că a înțeles și se simte atins de o aluzie a interlocutorului.

(Exp. vb.) **A lua pildă** (sau **a urma pilda**) A lua exemplu, imitând ceva sau pe cineva.

(Exp. vb.) **A da pildă** **1.** A oferi exemplu ce poate servi cuiva drept învățătură, model de urmat, drept termen de comparație. **2.** A oferi un model ce poate servi ca obiect de imitație sau inspirație în privința formei, aspectului, alcătuirii.

(Loc. av.) **De o** (sau, înv., **spre, pentru, într-o**) **pildă** **1.** De exemplu. **2.** Cum ar fi, *bunăoară, să zicem*.

(Loc. pp.) **În pilda (cuiva)** Pentru a face cuiva în necaz.

PILUG *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A tunde** (sau **a rade**) **(pe cineva) pilug** A tunde sau a rade pe cineva până la piele.

(Exp. vb.) **A rămâne** (sau **a fi**) **(gol) pilug** **1.** A rămâne sau a fi complet dezbrăcat. **2.** (P. ex.) A rămâne sau a fi extrem de sărac.

PILULĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A înghiți o pilulă** (sau **pilula**) **1.** A fi nevoit să suporte un lucru neplăcut. **2.** (P. ex.) A fi păcălit.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) să înghită o pilulă** (sau **pilula**) **1.** A pune pe cineva într-o situație neplăcută, jenantă. **2.** A păcăli pe cineva.

PINGEA *s. f.*

(Sint.; reg.) *Pingeaua casei* Cap al familiei.

(Loc. vb.; fam.) **A-i pune (cuiva) pingeaua** A înșela pe cineva, *a amăgi, a păcăli*.

(Exp. vb.; rar) **A ține (la cineva) ca la pingele** A nu ține deloc la cineva.

(Loc. vb.; rar) **A bate la pingea** **1.** A risipi banii la jocuri și petreceri.

(Loc. vb.; rar) **A-i da (cuiva) pingeaua** **1.** A respinge rugămintea sau cererea cuiva. **2.** A rezezi pe cineva.

PING/CĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A aduce (pe cineva) la o pingică** **1.** A pricinui cuiva pagube însemnate. **2.** A sărăci pe cineva.

P/NTEN *s. m.*

(Exp. vb.) **A bate din pinteni** (sau **pintenii**) A lovi călcăiele unul de altul și a lua poziția de dreptți.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a bate**) **în pinteni** (de bucurie) A se bucura foarte tare, manifestându-se în mod zgomotos.

(Exp. vb.) **A da pinteni** (cuiva) sau (rar) **a strânge în pinteni** (pe cineva) **1.** A îmboldi un animal de călărie, pentru a-l face să meargă mai repede. **2.** (P. ex.) A grăbi pe cineva, a zori.

(Exp. vb.; reg.) **A lua** (în) **pinteni** (pe cineva) A-și bate joc de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A primi pinteni** (de la cineva) A primi vești de la cineva.

(Sint.; reg.) **Pintenul piciorului** (La om) Os rotund, proeminent, care unește laba piciorului cu partea de jos a fluierului, (reg.) *oul piciorului*.

PIPĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A face pipe** **1.** (D. oameni) A moțâi. **2.** (D. cai) A da din cap în sus și în jos, din cauza căldurii.

PIPĂI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A pipăi vorba cu bățul** A căuta ceartă.

PIPER *s. m.*

(Loc. a.; fig.) **Cu piper** (D. glume, anecdote) **1.** Distractiv, apreciat de ascultători. **2.** Cu aluzii indecente. (Exp. vb.) **A avea piper pe limbă** sau **a fi cu piper pe limbă** A fi ironic.

(Exp. vb.) **A-i sta** (cuiva) **ca piperu-n-nas** A enerva pe cineva.

(Exp. vb.) **A face** (pe cineva) **cu sare și cu piper** A certa aspru pe cineva, *a face cu ou și cu oțet*.

(Exp. vb.) **A-i da** (cuiva) **cu piper** (pe) **la nas** **1.** A-i face cuiva o neplăcere. **2.** A întârâta pe cineva.

(Exp. vb.) **A i se sui** (sau **a-i veni cuiva**) **piperul la nas** sau **a-și lua piper în nări** A-i sări cuiva muștarul, *a se înfuria*.

(Exp. vb.; rar) **A presăra piper între două persoane** A ațâța ceartă.

PIPERAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea mâini piperate** A fi hoț.

(Loc. a.) **Sărat și pipărat** **1.** (Reg.; d. oameni) Rău. **2.** (D. glume, anecdote) Cu aluzii indecente.

PIPOTĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A i se umfla** (cuiva) **pipota** A se înfuria.

(Exp. vb.; reg.) **A avea** (sau **a fi cu**) **pipota plină** (sau **umflată**) A fi înfuriat.

(Exp. vb.; reg.) **A-i crăpa** (cuiva) **pipota de nerăbdare** A fi foarte nerăbdător.

(Exp. vb.; reg.) **A-și umple** (sau **a-și îneca**) **pipota** A se îmbăta.

(Exp. vb.; reg.) **A avea** (sau **a face**, **a fi cu**) **pipotă** (mare) A deveni îngâmfat.

(Exp. vb.; nob.) **A fi rău de pipotă** A fi afemeiat. (Exp. vb.; arg.) **A-i bățai** (cuiva) **pipota** A-i fi cuiva frică.

PIR *s. m. sg.*

(Exp. vb.) **A se întinde ca pirul** A fi obraznic.

PIRAMIDAL, ~Ă *a.*

(Sint.; Anat.) **Celulă piramidală** sau **neuron piramidal** Celulă nervoasă mare în formă de piramidă aflată pe scoarța cerebrală, în ariile motorii.

(Sint.; Anat.) **Mușchi piramidal** Mușchi de formă triunghiulară situat la mijlocul bazinului.

(Sint.; Anat.) **Os piramidal** Unul dintre cele opt oscioare care formează laba piciorului la om.

PIRAMDĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A ajunge** (sau **a fi**, **a se afla** etc.) **în vârful piramidei** A ajunge sau a fi, a se afla etc. pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii sociale, politice, științifice etc.

(Sint.; Mil.; i. uz) **Piramidă de arme**, **de puști** sau **de carabine** Grup de puști sau de alte arme de foc așezate cu talpa patului pe pământ și sprijinite una de alta la vârful fevii.

PIRON *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A face** (la) **piroane** (și **la cuie**) A tremura de frig, *a dârdâi*.

(Exp. vb.; fam.) **A tăia** (sau **a da**) (la) **piroane** A spune minciuni.

(Exp. vb.; rar.) **A bate cu buretele piron în perete** A face o acțiune absurdă și inutilă.

(Exp. vb.; rar) **A sta piron** A fi piedica în calea cuiva.

PIRONI *vb.*

(Exp. vb.) **A pironi locului** A imobiliza ca și când ar fi bătut în cuie.

PIROSTR/E *s. f.*

(Sint.) **De-a pirostriile** Joc de copii în care participanții își dispută unul altuia un băț de lemn înfipt în pământ.

(Exp. vb.) **A(-și) pune pirostriile** (pe sau **în cap**) A (se) căsători.

PISAT *a.*

(Exp. vb.; pop.) **Cu oasele pisate** Extenuat din cauza zdruncinăturilor unui vehicul, unui cal în mers.

PISĂLOG, ~OAGĂ *s. m. f., a.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i sta** (cuiva) **pisălog pe cap** A insista, a presa pe cineva.

PISICĂ *s. f.*

(Sint.; Zool.) **Pisică sălbatică** Animal de pradă cu corpul lung de cca. 70 cm, cu blană deasă, de culoare cenușie-gălbuie, cu vârful cozii negru precedat de două inele negre.

(Sint.) *Ochi de pisică* Far mic sau bucată triunghiulară de material reflectorizant pus la spatele unor vehicule, pentru semnalizarea poziției.

(Exp. a.) **De pisică 1.** Specific pisicii. **2.** În felul pisicii, viclean, prefăcut.

(Exp. vb.) **A fi pisică blândă** A fi prefăcut, ipocrit.

(Exp. vb.) **A trăi (sau a se înțelege, a se iubi etc.) ca câinele (sau ca șoarecele) cu pisica 1.** A fi în relații foarte rele unii cu alții. **2.** (D. soți) A se certa tot timpul, a nu se înțelege bine.

(Exp. vb.) **A umbla cu pisica-n traistă** A încerca să înșele pe cineva.

(Exp. vb.) **A cumpăra pisica în traistă** A nu putea să cunoști un lucru înainte de a intra în posesia lui.

(Exp. vb.) **A avea ochi de pisică 1.** A avea privirea ageră. **2.** A fi viclean.

(Fam.; îe) **A face rachiu pisicii** A plânge fără rost.

(Exp. vb.) **A avea nouă suflete, ca pisica 1.** A fi rezistent. **2.** A avea o mare vitalitate. **3.** A avea noroc, a scăpa din mari primejdii.

(Exp. vb.) **A cădea în picioare ca pisica** A ieși cu bine din orice încurcătură.

(Exp. vb.) **A fi pisică plouată 1.** A fi fără chef, abătut, descurajat. **2.** A arăta prost. **3.** A avea o ținută necorespunzătoare. **4.** A fi umilit.

(Exp. vb.) **A spăla (sau a mătura) ca pisica 1.** A face o curățenie superficială. **2.** A fi neglijent și murdar.

(Exp. vb.; reg.) **A rupe pisica (de la început) 1.** A fi energetic. **2.** A ști să-și impună voința.

(Exp. vb.; reg.) **A trage pisica de coadă (pe rogojină)** A o duce greu, din cauza sărăciei, a fi sărac, a fi strămtorat.

(Exp. vb.; reg.) **A da apă (sau țuică) la pisici** A pierde vremea degeaba.

(Exp. vb.; fam.) **A fi (sau a face rost de) pisică pe orez** A fi (sau a face rost de) ceva bun, a se învârti.

(Sint.; lht.) *Pisică de mare* Pește mare cu corpul turtit, lipsit de solzi, de formă romboidală, cu coadă în formă de bici, prevăzută cu un spin lung și ascuțit care conține otravă.

PISTOL *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **Gol (ca un) pistol sau îmbrăcat pistol 1.** Gol pușcă. **2.** (P. ex.) Sărac.

(Exp. vb.; reg.) **Sărac (sau golan) pistol** Foarte sărac.

PIȘA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A nu ști pe unde se pișă găina** A fi încă neștiutor, fără experiență.

(Exp. vb.; reg.) **A se pișa împotriva vântului 1.** A se răzvrăti. **2.** A-și cauza singur un neajuns, voind să lovească în alții.

(Exp. vb.; reg.) **A pișa tot butuci** A fi obraznic și prost.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pișa ochii** A plânge repede, ușor, degeaba.

PIȘAT *s. n.*

(Loc. av.) **Drept ca pișatul bouului** Strâmb.

PIȘCA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A pișca bou de corn** A-și atrage o neplăcere.

(Loc. av.) **Ca (și) cum (sau, reg., cât) te-ar pișca un purice 1.** Foarte puțin. **2.** Aproape imperceptibil. **3.** Extrem de ușor.

PIȘCARE *s. f.*

(Sint.; fig.; reg.) *Pișcarea lunii* Fază în care conturul lunii începe să descrească.

PIȘCAT, ~Ă *a.*

(Fam.; pop.) **A fi pișcat la limbă (sau la vorbă)** A fi ușor beat.

PITĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi la cineva pita și cuțitul** sau **a avea (ori a fi cu) pita și cuțitul în mână** A avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele.

(Exp. vb.) **A fi mâncat pită din multe cuptoare** A fi bătrân și a avea multă experiență de viață.

(Exp. vb.) **A mânca pită și sare (la o masă) cu cineva 1.** A trăi împreună cu cineva, a conviețui.

2. A se afla în raporturi de strânsă prietenie cu cineva.

(Exp. vb.) **A fi bun ca pita caldă sau pită de om**

A fi un om foarte bun.

(Exp. vb.) **A mânca pita cuiva** A fi întreținut de cineva.

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) pita (de la gură)** A lua cuiva posibilitatea de a-și câștiga existența.

(Exp. vb.) **A mânca pita lui vodă** A fi salariat al statului.

(Exp. vb.) **A pune (sau a băga) în pită (pe cineva)**

1. A-i găsi cuiva o slujbă. **2.** (Ir.) A face cuiva o neplăcere la serviciu. **3.** (Ir.) A face să fie dus la închisoare cineva.

PIȚĂRĂU *s. m.*

(Loc. vb.) **A merge (sau a umbla etc.) în pițărâi (sau cu pițărâii)** A colinda.

PIȚIGOI *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i veni (cuiva) un pițigoi** A-i veni cuiva o nebunie, o toană, o trăsnaie.

(Loc. vb.) **A(-i) pune (cuiva) pițigoiul** A încuia pe cineva undeva.

PIȚIGUȘ *s. m.*

(Exp. vb.) **A avea (sau a părăsi) pițiguși la cap** A avea idei bizare.

P/UA *s. f.*

(Exp. vb.) **A bate** (sau **a pisa**) **apa în piuă** (să se aleagă unt) A vorbi mult și fără rost plictisind pe cei din jur.

(Exp. vb.; pop.) **A se pune (în) piuă** (sau **a pua**) **1.** A se apleca ghemuindu-se pentru ca cineva să se poată înălța pe spinarea lui. **2.** A sprijini pe cineva într-o acțiune.

PIUI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i piui (cuiva) urechea** (sau **urechile**) A-i țui cuiva urechea sau urechile.

PIUIT *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A-i lua** (sau, rar, **a-i tăia, a-i curma**) **(cuiva) piuitul** (sau, rar, **piuita**) **1.** A face pe cineva să nu mai poată scoate niciun cuvânt de uimire, de spaimă etc. **2.** (Reg.) A istovi, a slăbi, a muia pe cineva. **3.** A face pe cineva să nu mai aibă ce zice, să nu mai aibă nicio replică într-o discuție. **4.** A omori pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A-i pieri (cuiva) piuitul** (sau **piuita**) **1.** A-i pieri cuiva pofta de vorbă. **2.** A-și pierde curajul. **3.** (Reg.) A fi pe moarte. **4.** (Reg.) A muri.

P/VNITĂ *s. f.*

(Sint.; Mar.; inv.) *Pivnița mărfurilor* Cală.

(Exp. vb.; rar) **A ieși** (sau **a se auzi**) **ca dintr-o pivniță** (D. voce) A ieși sau a se auzi de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav.

(Exp. vb.) **A vorbi (ca) din pivniță** A vorbi cu ton scăzut, profund, grav.

P/ZMĂ *s. f.*

(Loc. vb.; îrg.) **A-și pune în pizmă** sau (inv.) **a pune pizmă** A se supăra pe cineva.

(Loc. pp.) **În pizma (cuiva)** **1.** Cu intenția de a supăra pe cineva, de a face cuiva în necaz. **2.** În pofida cuiva.

(Loc. vb.) **A se lua** (sau **a se pune**) **în pizmă (cu cineva)** **1.** A face în ciudă cuiva. **2.** A se lua la ceartă cu cineva.

PLAC *s. n.*

(Loc. av.; loc. pp.) **Pe** (sau **după, rar în**) **plac** (sau **placul...**) **1.** Potrivit cu gustul, cu voia, cu dorința cuiva. **2.** După capriciul cuiva.

(Loc. vb.; rar) **A intra în placul cuiva** **1.** A fi cuiva plăcut, agreabil. **2.** A satisface gustul, preferința cuiva. (Loc. vb.; rar.) **A fi la placul cuiva** A fi la discreția, la cheremul cuiva.

PLACĂ *s. f.*

(Sint.) *Placă fotografică* Bucată de sticlă pe care este depus un strat dintr-o substanță sensibilă la acțiunea luminii, care este folosită pentru obținerea imaginilor fotografice negative sau pozitive.

(Sint.) *Placă aglomerată* Placă fabricată prin aglomerarea cu lianți a așchiilor de lemn din deșeuri.

(Sint.) *Placă turnantă* (sau *învâritoare*) Disc de oțel sau de fontă, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale și care servește la întoarcerea vehiculelor de cale ferată, la trecerea lor de pe o linie pe alta.

(Exp. vb.; fam.) **A schimba placa** **1.** A schimba subiectul unei discuții (care a ajuns să plictisească). **2.** A schimba atitudinea față de cineva.

(Exp. vb.) **A pune placa** A vorbi mult și a repeta mereu aceleași lucruri.

(Sint.; Med.) *Placă dentară* Proteză dentară mobilă.

(Sint.) *Placă funerară* Placă de metal sau de marmură, fixată pe o piatră de mormânt pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viață, un epitaf.

PLAI *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **Prin** (sau **în**) **plaiurea** **1.** Prin (sau în) toate părțile, pretutindeni. **2.** În lung și în lat.

PLAINIC, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A se da plainic** A înceta să mai lupte, a ceda.

PLAJĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face plajă** A-și expune corpul la acțiunea soarelui.

PLAN, ~Ă *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face plan de inginer chior** A spune ceva, dorind să se înțeleagă altceva.

(Exp. vb.) **A face planul ca țiganul** A-și propune lucruri, fapte etc. nerealizabile.

(Exp. vb.; reg.) **A se da la plan (cu cineva)** A se pune de acord cu cineva, a se înțelege.

(Sint.) *Plan de simetrie* Plan al unei figuri în raport cu care punctele figurii se află de o parte și de alta, la depărtare egală.

(Sint.) *Unghi plan* Porțiune dintr-un plan cuprinsă între două semidrepte (cu aceeași origine) ale planului.

(Sint.) *Geometrie plană* Ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în același plan, *planimetrie*.

(Sint.) *Plan de proiecție* Plan pe care, prin metoda proiecțiilor, se pot obține imaginile obiectelor din spațiu.

(Sint.) *Plan orizontal* Plan perpendicular pe verticala locului.

(Sint.) *Plan înclinat* **1.** Dispozitiv simplu alcătuit dintr-o suprafață dreaptă care formează un unghi cu planul orizontal și care ușurează deplasarea obiectelor. **2.** Galerie de mină cu axa longitudinală

înclinată față de orizontală, care face legătura între două niveluri.

(Sint.; Ast.) *Plan meridian* Plan definit de verticala locului și de axa lumii.

(Exp. vb.; înv.) **A ieși pe plan** A ieși în evidență.

(Sint.) *Primul sau întâiul plan* **1.** Partea cea mai apropiată de public a unei scene. **2.** Parte a unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori.

(Loc. av.; loc. pp.) **Pe plan** (sau **pe planul...**) **1.** În domeniul... **2.** În ceea ce privește... **3.** Din punctul de vedere al...

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a sta, a pune etc.**) **pe primul plan** A avea (sau a considera) ceva de importanță primordială.

(Exp. vb.) **A fi pe al doilea, pe ultimul plan** A fi (sau a considera că este) de o importanță secundară, minimă.

(Sint.; Cin.) *Prim plan* Plan care cuprinde bustul până la umeri.

(Sint.; Cin.) *Gros plan* Reprezentare pe peliculă a capului unui personaj.

(Sint.; Cin.) *Plan semigeneral* Plan care încadrează personajul în toată înălțimea.

(Sint.; Cin.) *Plan american* Plan care încadrează personajul până la genunchi.

(Sint.) *Plan de aripă* Suprafața de susținere a unui avion.

PLANETAR, ~Ă a.

(Sint.) *Sistem planetar* Totalitatea planetelor care se mișcă în jurul soarelui sau al unei stele.

(Sint.; Teh.) *Mecanism planetar* Mecanism cu roți dințate format din cel puțin trei elemente mobile, în care axa uneia dintre roți se rotește în jurul celeilalte roți.

(Sint.; Teh.) *Arbore sau ax planetar* (ori *axă planetară*) Arbore asamblat cu roata centrală a unui diferențial, prin intermediul căreia se transmite mișcarea la roata motoare a unui automobil.

(Sint.; Fiz.) *Model planetar* Model al structurii atomului asemănător cu sistemul planetar.

PLANTA vb.

(Exp. vb.) **A se planta în fața cuiva** A se opri inoportun sau ostentativ în fața cuiva.

PLANTON s. n.

(Loc. a.; loc. av.) **De planton** (Care face) de pază.

PLAPUMĂ s. f.

(Exp. vb.; rar) **A trage plapuma** A lua partea cea mai bună din ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se întinde cât îi e** (sau **cât îi ajunge, cât îl ține**) **plapuma** A nu acționa decât în limitele posibilităților.

(Exp. vb.; fam.) **A-și lua o plapumă** **1.** A se pune la adăpost de răspunderi. **2.** A-și lua măsuri de prevedere.

PLASĂ s. f.

(Loc. vb.) **A prinde (pe cineva) în plasă** **1.** A înșela. **2.** A ademeni. **3.** A seduce.

(Exp. vb.) **A cădea în plasă** **1.** A intra într-o încercătură. **2.** A cădea în cursă. **3.** A fi înșelat.

(Exp. vb.) **A lua plasă** sau **o plasă** A fi înșelat.

(Exp. vb.) **A se afla în plasa cuiva** (La unele jocuri sportive) A se afla imediat în spatele unui adversar (așteptând momentul prielnic pentru a ataca și a-l depăși).

PLATĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi bun** (sau **rău**) **de plată** A (nu)-și onora la timp datoriile.

(Exp. vb.; îrg.) **A-și face sau a i se face cuiva plată** A se despăgubi sau a fi despăgubit.

(Loc. vb.; înv.) **A face plată** **1.** A răsplăti. **2.** (Înv.) A pedepsi.

(Loc. vb.) **A-și lua plata** (sau **plată**) A fi pedepsit.

(Exp. vb.) **A lăsa** (sau, rar, **a da, a părăsi pe cineva în plata Domnului** (sau **a lui Dumnezeu, a sfântului**) A nu se mai ocupa de cineva, lăsându-l în voia soartei.

(Exp. vb.) **A se duce** (sau **a pleca, a merge etc.**) **în plata Domnului** (sau **a lui Dumnezeu**) A se duce (sau a pleca, a merge etc.) unde-i place sau unde vrea.

PLATCĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A pune** (sau **a face pe cineva**) **platcă** **1.** A face (pe cineva) să piardă la jocul de cărți. **2.** A păcăli pe cineva.

(Loc. vb.) **A pune (pe cineva) platcă peste platcă** **1.** A înșela. **2.** A distruge.

(Loc. vb.) **A intra** (sau **a fi**) **platcă** A pierde la jocul de cărți.

(Loc. vb.) **A intra în platcă** (sau **a fi de platcă**) **1.** A fi obligat să plătească o datorie. **2.** A rămâne dator.

(Loc. vb.) **A rămâne platcă** **1.** A rămâne de rușine. **2.** A se face de râs.

PLATNIC, ~Ă a.

(Loc. vb.) **A da (pe cineva) platnic** **1.** A obliga (pe cineva) să plătească o datorie. **2.** A declara dator.

(Loc. vb.) **A se da platnic** **1.** A se recunoaște dator. **2.** A fi de acord să plătească o datorie.

(Sint.) *Bun* (sau *rău*) *platnic* Persoană fizică sau juridică ce își plătește ușor și la timp (sau greu și cu întârziere) obligațiile bănești.

PLAVIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A (se) lăsa sau a (se) lungi plavie**
1. A (se) întinde (la pământ). **2.** A (se) lungi pe toată suprafața.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva sau ceva) plavie**
 A doborî pe cineva la pământ.

(Exp. vb.) **A pluti (sau a merge) plavie** A aluneca pe suprafața unei ape.

PLĂCEA *vb.*

(Exp. vb.) **Știi că-mi plăci?** sau **Știi că mi-ai plăcut?** ori **Asta-mi place!** Exprimă mirarea și dezaprobară în fața unei propuneri, a unei afirmații etc. cu care vorbitorul nu este de acord.

(Exp. vb.) **Îmi place să cred că...** Sper că...

PLĂCERE *s. f.*

(Loc. a.; inv.) **Plin de plăcere** Satisfăcut, încântat.

(Loc. av.) **Cu plăcere** **1.** (În formulele de politețe) Bucuros! **2.** Formulă de răspuns la mulțumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. **3.** Încântat. (Loc. av.) **Fără plăcere** **1.** Fără voie. **2.** (P. ex.) În silă.

(Exp. vb.) **Fă-mi o plăcere...** (În formule de politețe) Te rog, fii bun...

(Sint.) **Călătorie (sau navigație etc.) de plăcere** Călătorie, navigație etc. care se face în scop recreativ. (Sint.; i. uz.) **Tren de plăcere** Tren special pentru excursii.

(Loc. vb.; inv.) **A avea (pe cineva) la plăcere** **1.** A agreea. **2.** A aprecia.

(Loc. av.) **După (sau de) plăcere** **1.** După voie. **2.** După gust.

PLĂC/INTĂ *s. f.*

(Sint.; reg.) **La plăcinte** Ospăț care are loc la casa mirelui, a doua zi după cununie.

(Exp. vb.) **A găsi plăcinta gata** **1.** A se folosi de munca altuia. **2.** A-i veni totul de-a gata.

(Exp. vb.) **A aștepta (pe cineva) cu plăcinte calde**
 A aștepta (pe cineva) cu mari pregătiri și cu deosebită plăcere.

(Exp. vb.) **A se vinde (sau a se căuta) ca plăcinta caldă**
 A se vinde repede, fiind foarte căutat.

(Exp. vb.) **A-i veni (sau a-i pregăti) o plăcintă** A(-i) veni sau a(-i) pregăti (cuiva) o surpriză neplăcută, un necaz etc.

(Exp. vb.) **A se pune (sau a se trânti, a se așeza etc.) ca o plăcintă (țigănească)** A se tolăni, a se lungi cât e de mare.

(Exp. vb.) **A număra foile la plăcintă** **1.** A pierde vremea inutil. **2.** A-și face prea multe socoteli. **3.** A despica firul în patru.

(Exp. vb.) **A socoti câte foi intră în (sau într-o) plăcintă** A ține prea mult seama de toate amănuntele.

(Exp. vb.) **A sta ca o plăcintă** **1.** A fi pasiv, comod. **2.** A fi nesimțit.

(Exp. vb.) **Ce-i plăcintă, să-mi placă?** Replică glumeată dată cuiva care întrebă dacă îți place cineva.

(Exp. vb.) **A face plăcinte** A face cerculețe pe suprafața apei, aruncând în ea pietricele plate.

PLĂMĂDI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A plămădi inima cuiva** **1.** A face cuiva descântece pentru a-l vindeca de o boală.

(Exp. vb.; pop.) **A i se plămădi inima cuiva** A se îmbolnăvi de inimă. **2.** A se vindeca (prin descântece).

(Exp. vb.; reg.) **A plămădi curechi** A pune varza la acrit.

PLĂMÂN *s. m.*

(Sint.) **Plămân de oțel** Aparat folosit pentru respirație artificială.

PLĂPÂND, ~Ă *a.*

(Loc. av.; inv.) **Plăpând de zile** Tânăr.

PLĂSEA *s. f.*

(Loc. vb.; rar) **A i se mișca (cuiva) plăselele** A muri.

PLĂTI *vb.*

(Exp. vb.) **A plăti cu capul (sau cu viața)** A fi omorât pentru o greșeală, o îndrăzneală, o faptă necugetată.

(Loc. vb.) **A plăti cu aceeași monedă sau cu dobândă** A se răzbuna.

(Exp. vb.) **A nu plăti (nici) o ceapă (degerată) sau (nici) două parale (ori doi bani, un ban, doi creițari)** A nu avea nicio valoare.

PLĂVIȚ, ~Ă *a.*

(Sint.; reg.) **Viță plăviță** Varietate de viță de vie care face struguri cu boabe de culoare foarte deschisă.

(Exp. vb.) **A fi de viță plăviță** A se pretinde de neam mare.

PLÂNGE *vb.*

(Loc. vb.) **A-și plânge păcatele** A regreta.

(Exp. vb.) **A-i plânge (cuiva) de milă** A-i părea foarte rău de durerea, nenorocirea cuiva.

PLÂNGERE *s. f.*

(Sint.) **Valea plângerii** sau (inv.) **vale de plângere**

1. Lumea, pământul (considerat ca loc de suferință). **2.** (În basme) Loc al suferințelor, unde domnește plânsul.

(Exp. vb.) **A depune (o) plângere** A reclama.

PLÂNS *sn.*

(Exp. a.) **De plâns** Vrednic de milă, *jahnîc, lamentabil*.

(Sint.; fam.) *Plânsul crocodilului* Plâns ipocrit, fără lacrimi.

PLÂNSET *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și plânge plânsetul** A-și destăinui păsurile, necazurile.

PLEASNĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) în pleasnă** (sau **în pleasna bicicului**) **1.** A biciui. **2.** (Fig.) A satiriza. **3.** (Fig.) A ironiza.

PLEAȘCĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A face pleașcă** A jefui.

(Exp. vb.) **A umbla în** (sau **după**) **pleașcă** ori **a căuta pleașcă** A umbla după situații avantajoase.

PLEATĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se da** (sau **a umbla**) **cu pletele în vânt** **1.** A căuta ceva cu înfrigurare. **2.** A se agita.

PLEAVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi** (sau **a spune, a grăi, a vorovi**) **pleve** **1.** A spune fleacuri, prostii. **2.** A spune minciuni.

PLECA *vb.*

(Loc. vb.) **A-și pleca genunchii** A îngenunchea.

(Exp. vb.) **A(-și) pleca capul** (sau **fruntea, grumazul, genunchiul** sau, înv., **cerebicea**) **1.** A (se) supune. **2.** A (se) umili. **3.** A renunța sau a face pe cineva să renunțe.

(Exp. vb.) **A(-și) sau a nu-și pleca capul sau a (nu) avea unde să(-și) plece capul** (sau **trupul, oasele**) **1.** A (nu) se odihni. **2.** A (nu) se putea odihni. **3.** A (nu) avea unde să se odihnească. **4.** A (nu) avea unde să se adăpostească.

(Exp. vb.) **A(-și) pleca inima** **1.** A (se) dedica. **2.** A (se) închina. **3.** A se lăsa convins. **4.** A arăta înțelegere. **5.** (P. ex) A (se) înduioșa. **6.** A arăta smerenie, evlavie față de cineva. **7.** A da ascultare suferințelor cuiva.

(Exp. vb.) **A(-și) pleca urechea** (sau **urechile**) **1.** A asculta cu atenție. **2.** A lua în considerare. **3.** (P. ex.) A se îndura. **4.** A da crezare vorbelor de nimic, calomniilor, bârfelilor etc.

PLECARE *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a-i veni**) **în plecare** A fi gata să...

(Sint.) *Punct de plecare* Început al unei acțiuni.

(Loc. av.) **La plecare** **1.** Pe punctul de a porni. **2.** În momentul pornirii.

(Loc. av.) **Gata de plecare** Pe punctul de a porni.

(Exp. vb.; reg.) **A duce (oile) în plecare** A duce (oile) la pășunat.

PLESNI *vb.*

(Loc. av.) **Cât ai plesni în** (ori **din**) **palme** (sau **reg.) în palmi** (sau, **reg., cât plesnești în palmi**) ori **cât ai plesni din bici** Foarte repede, imediat.

(Loc. vb.) **A plesni pe cineva în pălărie** A ironiza.

(Exp. vb.) **Unde-o plesnești și unde crapă** **1.** Spusele lui nu au nicio legătură cu discuția purtată.

2. A înțeles pe dos spuselor cuiva. **3.** Rezultatele sunt cu totul altele decât cele așteptate.

(Exp. vb.) **A o plesni (bine)** A spune ceva foarte potrivit într-o anumită situație, într-un anumit moment.

(Loc. vb.; pop.) **A-i plesni (ceva) în** (sau **prin**) **cap** (sau **în minte, prin gând**) **1.** A se gândi (pe neașteptate) la ceva. **2.** A avea (pe neașteptate) intenția să...

3. (Rar) A simți (deodată) atracție pentru cineva de sex opus.

(Exp. vb.; fam.) **Cum îi plesnește în** (sau **prin**) **cap** **1.** Cum crede. **2.** Cum se pricepe. **3.** Cum știe.

(Exp. vb.; fam.) **A plesni de...** **1.** A nu mai putea de... **2.** A(-i) fi foarte... **3.** (Fam.) A fi plin de...

(Exp. vb.) **A-i plesni cuiva obrazul de rușine** A-i fi cuiva foarte rușine.

PLEȘNIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta pleșniță** A sta degeaba.

PLETER *s. n.*

(Loc. vb.) **A se uita prin pleter(e)** **1.** A cerceta. **2.** A spiona.

PLIMBA *vb.*

(Exp. vb.) **A se plimba ca vodă prin lobodă** A umbla prin toate părțile fără nicio piedică.

(Exp. vb.; fam.) **Du-te de te plimbă** Ocupă-te de treburile personale, nu te amesteca în treburile altuia.

(Exp. vb.; fam.) **Plimbă ursul** Du-te și vezi-ți de treabă!

(Exp. vb.; pop.) **A-și plimba urechea** A-și încorda auzul pentru a prinde zgomotele ușoare, vorbele șoptite.

PLIMBARE *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A trimite pe cineva la plimbare** **1.** A nu vrea să stea la discuție (cu cineva). **2.** A da afară. **3.** A concedia. **4.** A se descotorosi de cineva.

PLIN, *~Ă a.*

(Loc. av.) **Plin ochi** Umplut până la limita capacității.

(Loc. av.) **Cu gura plină** **1.** Cu mâncare în gură. **2.** (Înv.) Cu satisfacție răutăcioasă.

(Exp. vb.) **A fi plin de sine** (însuși sau de el etc.)

1. A fi încrezut. **2.** A fi sigur de capacitatea, de forțele sale.

(Loc. av.) **Plin de el** (sau de sine) **1.** Arogant. **2.** Sigur pe el.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) paharul plin** A fi suferit mult, a fi îndurat multe ne cazuri și a nu le mai putea suporta.

(Sint.) *Profesor plin* Profesor universitar titular, beneficiind de toate drepturile prevăzute de lege.

(Sint.) *Catedră plină* Catedră care are numărul complet de ore prevăzute de regulament.

(Loc. av.) **În** (sau, rar, **la, din**) **plin...** **1.** (Înv.) În (sau din) mijlocul... **2.** În toiu!

(Exp. vb.; înv.) **A fi plin de neam** A face parte dintr-o familie nobilă, bogată.

(Sint.) *Plinul conductei* Cantitate de fluid care rămâne în permanență într-o conductă de transport.

(Loc. av.) **Din plin 1.** Din abundență. **2.** Cu intensitate maximă.

(Loc. av.) **În plin 1.** (D. lovături) Exact în țintă. **2.** (D. lovături) Drept în corpul, în masa cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.) **A lovi, a ținti în plin 1.** A lovi drept la ținta vizată. **2.** A-și atinge scopul.

(Loc. pp.) **În plinul...** În mijlocul... **2.** În toiu!

(Exp. vb.) **A-i merge cuiva în** (sau **din**) **plin 1.** A-i merge cuiva bine. **2.** A reuși în (tot) ceea ce întreține.

(Exp. vb.; sprs.) **A ieși cuiva cu plin(ul)** A ieși înaintea cuiva, cu un vas plin, fapt care este considerat semn prielnic.

(Loc. av.) **Cu plin** Cu rezultate pozitive.

(Loc. vb.) **A face plinul** A umple rezervorul unei mașini.

PLISC s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A fi bun de plisc** A fi bun de gură.

PLOAIE s. f.

(Exp. vb.) **După ploaie, manta** E prea târziu, nu mai este de folos.

(Exp. vb.) **A-și întoarce umbrela dincotro vine ploaia** A-și îndrepta atenția în direcția de unde vine o primejdie, o nenorocire.

(Sint.; reg.) *Ploaie mocănească* Ploaie mărunță, de lungă durată.

(Exp. av.) **Pe ploaie** În timp ce plouă.

(Exp. av.) **În** (sau **sub**) **ploaie** În bătaia ploii.

(Sint.; fam.) *Apă de ploaie* Ceva lipsit de conținut, de valoare sau de seriozitate.

(Exp. vb.; fam.) **A(-și) sau a-i aranja (cuiva) ploile 1.** A(-și) crea condiții favorabile spre a obține

(fără să merite) ceva. **2.** A(-și) rezolva treburile, afacerile (pe căi lăturalnice).

(Exp. vb.; reg.) **A căsca** (sau **a face**) **a ploaie** A fi cuprins de moleșeală, de lene, a *picoti*.

(Exp. vb.; fam.) **A lăsa (pe cineva) în ploile lui** A lăsa (pe cineva) în voia lui, în apele lui.

(Exp. vb.) **A se lumina a ploaie** (D. cer, văzduh) A căpăta o lumină difuză care anunță venirea ploii.

(Sint.; Ast.) *Ploaie de stele* Apariție a unui mare număr de stele căzătoare venind din aceeași regiune a bolții cerești într-un mic interval de timp.

PLOCON s. n.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a aduce**) **pe cineva plocon (cuiva) 1.** A duce, a aduce pe cineva cuiva (în semn de omagiu, de supunere etc.). **2.** (P. gn.) A (se) preda.

3. (Ir.) A transmite cuiva o grijă în plus.

(Exp. vb.) **A-i pica plocon** A-i veni cuiva pe neașteptate ceva sau cineva (nesuferit).

PLOD s. n.

(Exp. a.; înv.) **Fără plod** Sterp.

(Exp. vb.; reg.) **Ține-ți plodu!** Taci din gură!

PLOP s. m.

(Sint.) *Plop alb, plop argintiu, reg. plop bălan* Arbore cu scoarță netedă și albicioasă, cu frunze acoperite pe dos cu un puf argintiu.

(Sint.) *Plop tremurător, (reg.) plop tremuriu* Arbore de mărime mijlocie, cu scoarța netedă de culoare albă-verzuie, ale cărui frunze tremură ușor în bătaia vântului.

(Sint.) *Plop negru, plop algerian, rar plop de luncă* Arbore cu flori roșietice, cu scoarța crăpată, de culoare închisă, folosită la tăbăcitul pieilor.

(Sint.) *Plop negru hibrid, plop canadian* Arbore cu tulpina cilindrică neramificată, cu scoarța cenușie, cu coroana largă.

(Sint.) *Plop de munte, plop cenușiu* Arbore cu frunzele acoperite pe fața inferioară cu un puf cenușiu.

(Loc. a.; reg.) **De plop** (D. rude, grade de rudenie) Îndepărat.

(Exp. av.) **Când va face plopul pere și răchita micșunele** Niciodată.

(Exp. vb.; arg.) **A fi în plop** (D. elevi, studenți) A nu ști nimic la o lucrare, la un examen.

PLOSCĂ s. f.

(Sint.) *Spălătură de ploscă* Băutură alcoolică slabă, contrafăcută.

(Exp. vb.; pop.) *Boală de ploscă* Beție.

(Exp. vb.) **A umbla (de colo până colo) cu** (sau **a purta**) **plosca** (minciunilor sau **cu minciuni**) A umbla cu vorbe, cu minciuni, cu bârfeli de la unii la alții.

(Exp. vb.) **A umbla cu plosca la nas** A fi bețiv.

(Exp. vb.; reg.) **Ai noștri de la gura ploștii** Formulă de salut, între bețivi.

(Exp. vb.) **A se duce (sau a veni etc.) cu plosca** A se duce (sau a veni etc.) în peșit.

(Exp. vb.) **S-a băut plosca** S-a încheiat o logodnă.

(Loc. vb.; arg.) **A scăpa laba-n ploscă** A fura.

PLOȘNIȚĂ *s. f.*

(Exp.) **I-au fătat ploșnițele** Deși este lipsit de mijloace materiale, face risipă de bani.

(Exp. vb.) **A sta ploșniță (sau ca ploșnița)** A sta degeaba.

PLOUA *vb.*

(Exp.) **A ploua cu găleata (sau ca din cofă)** A ploua foarte tare cu picături mari și rezezi.

(Exp. vb.) **Plouă de varsă** A ploua torențial.

(Exp. vb.) **A ploua ca prin sită** A ploua mărunț și des, *a bura, a cerne*.

(Exp. vb.) **Parcă tot îi ninge și îi plouă** Este o persoană posomorâtă și mereu nemulțumită.

(Exp. vb.) **A se face că plouă** A vrea să pară indiferent.

PLOUAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; gmț.) **(A fi sau a sta, a umbla) ca o curcă (sau ca o găină, rar ca o măță)** plouată sau **ca un câine plouat** (D. oameni) A fi trist, abătut.

PLUG *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi de la coarnele plugului** A fi de la țară.

(Loc. av.) **De la coarnele plugului** (D. oameni) De la țară.

(Exp. vb.) **A-i merge sau a-i umbla (cuiva) plugul (bine)** **1.** A-i merge (cuiva) bine treaba. **2.** A avea succes. **3.** A fi bine dispus (din cauza reușitei unei acțiuni).

(Exp. vb.) **A-i merge plugul în grădina altuia** A munci la altul, *a slugări*.

(Exp. vb.) **A-i sta plugul** A nu mai avea niciun folos de nicăieri.

(Exp. vb.) **A nu-i fi plugul pe brazdă** A nu fi cumsecade.

(Exp. vb.) **A băga sau a-și pune (boii, vitele etc.) în plug cu cineva sau a se pune în plug cu altul, a pune amândoi în plug** A face un lucru împreună cu cineva, *a se asocia, a se întovărăși*.

(Exp. vb.; reg.) **(A avea) un plug de copii** A avea copii foarte mulți.

(Exp. vb.; reg.) **Acesta (sau acela) mi-i plugul** Aceasta este ocupația, profesia cuiva.

(Sint.) **Plug de zăpadă** Vehicul sau dispozitiv atașat la un vehicul, folosit pentru înlăturarea zăpezii de pe căile de comunicație.

PLUMB *s. n. sg.*

(Exp. a.) **De plumb 1.** De culoarea plumbului.

2. Întunecat. **3.** Care dă o puternică senzație de greutate, de apăsare, apăsător. **4.** (Fig.; p. ex.) Profund. **5.** (Fig.) Prin care nu se poate pătrunde, impenetrabil.

(Loc. a.) **Ca plumbul** Greu.

(Sint.) **Apă de plumb** Soluție bazică de acetat de plumb, cu gust dulce, folosită în medicină, în industria textilă.

(Sint.) **Plumb de garanție** Disc mic de plumb, rotund, cu care se sigilează vagoane, colete, saci etc.

(Sint.) **Fir cu plumb** Dispozitiv pentru determinarea direcției verticale, format dintr-o sfoară sau un cablu subțire având atârnată la un capăt o greutate metalică de plumb.

PLUS *s. n.*

(Sint.) **Plus infinit** Simbol matematic care arată creșterea nelimitată a numerelor pozitive.

(Loc. a.; loc. av.) **În plus 1.** Peste ceea ce există în mod obișnuit, *pe deasupra*. **2.** Mai mult decât atât.

(Loc. av.; fam.) **Plus de asta 1.** În afară de asta. **2.** Pe deasupra.

(Loc. cj.) **Plus că...** **1.** Pe lângă că... **2.** În afară de faptul că...

PLUTĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face pluta** (D. oameni) A se menține la suprafața apei plutind pe spate.

(Exp. vb.; reg.) **A ieși plută** (D. pești) A ieși la suprafața apei, plutind.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea de-a pluta** A cădea întins la pământ.

PLUTI *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A pluti în aer** (D. un fenomen, un eveniment) A fi gata să se dezlănțuie.

POALĂ *s. f.*

(Sint.) **Poalele muntelui, poalele dealului** Baza unei pante, a unui versant.

(Exp. av.; inv.) **La poala (sau poalele) cuiva 1.** Înaintea cuiva. **2.** La voia, la bunul plac al cuiva. **3.** Sub autoritatea cuiva.

(Exp. vb.) **A-și da poalele peste cap sau a-și lua (ori a-și pune) poalele în cap 1.** A nu mai ține cont de nimic. **2.** A depăși orice limită (a bunei-cuviințe). **3.** A da pe față un caracter josnic, imoral.

(Exp. vb.) **A-l trage (pe cineva) copiii de poale 1.** A avea mulți copii. **2.** A fi copleșit, strămtorat de greutatea familiale.

(Exp. vb.; d. copii mici) **A se ține de poala (sau poalele) mamei 1.** A se prinde de hainele mamei. **2.** (Fig.; d. copiii mici) A sta neconținut în preajma,

sub ocrotirea mamei. **3.** (Fig.) A urmări cu insistență pe cineva. **4.** (Fig.) A nu da pace cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A ține pe cineva legat de poalele (sau poala) ei** (D. femei) **1.** A dispune de cineva după bunul plac. **2.** A nu lăsa cuiva prea multă libertate de acțiune.

(Exp. vb.; inv.) **A săruta poala (sau poalele) (cuiva)** **1.** A săruta partea de jos a hainei unui suveran, a unui cleric sau a unei personalități, în semn de supunere și respect. **2.** (Fig.; p. ex.) A se prosterna în fața cuiva.

(Exp. vb.; inv.) **A purta poale** **1.** A avea fire de femeie. **2.** A fi slab din fire, influențabil.

(Exp. vb.; inv.) **A fi vrednic de poala cuiva** A fi pe măsura cuiva.

(Exp. vb.; inv.) **A-și aprinde poalele** A se supăra foarte tare.

(Sint.) (*Plăcintă cu poale (sau poalele)-n brâu* Plăcintă (cu brânză) făcută dintr-o foaie de aluat ale cărei colțuri se aduc peste umplutură, formând un fel de plic.

(Exp. av.) **Cu poala** În cantitate mare, mult.

(Exp. vb.; inv.) **A fi în poala cuiva** **1.** A depinde de cineva. **2.** (Inv.) A fi la bunul plac, la cheremul cuiva.

(Exp. vb.; inv.) **A-și lua capul în poală** **1.** A porni (orbește) la fugă. **2.** A se preface că nu vede sau nu aude nimic.

(Loc. vb.; rar) **A duce pe cineva în poală** **1.** A ocroti. **2.** (Rar) A favoriza.

(Sint.) *Poala lui Avram, poala lui Dumnezeu* **1.** Rai. **2.** (P. ex.) Loc plin de desfătări.

(Sint.) *Pe sub poale de dugheană* Dans popular executat de perechi de dansatori care se prind de capetele unei basmale și se învârtesc pe sub ea.

POAMĂ s. f.

(Sint.; îrg.; col.) *Poamă de struguri, poamă din vie, poamă de vie* **1.** Strugure. **2.** Stafidă.

(Sint.; Anat.; reg.) *Poama lui Adam, poama grumazului Mărul lui Adam.*

(Sint.; Anat.; reg.) *Poama obrazului Pomeți.*

POARĂ s. f.

(Loc. av.; îrg.) **În poară** **1.** Împotrivă. **2.** În ciudă. **3.** Invers decât trebuie, decât este normal.

(Loc. vb.; îrg.) **A se pune (în) poară (sau în pori) cu cineva** **1.** A se împotrivi cuiva. **2.** A se contrazice cu cineva. **3.** A se lua la harță, *a se certa.*

(Loc. vb.; îrg.) **A (se) pune poară** (D. animale) A nu mai vrea (sau a nu mai putea) să tragă.

(Loc. vb.; inv.) **A pune poară** A se strădui.

POARCĂ s. f.

(Exp. vb.) **A bate poarca** **1.** A juca poarca. **2.** (Arg.) A trage chiulul de la școală.

POARTĂ s. f.

(Loc. av.) **Poartă-n-poartă** Față în față, *vizavi.*

(Loc. av.) **Din poartă-n-poartă** sau (rar) **de la poartă la poartă** **1.** De la unul la altul. **2.** Dintr-un loc într-altul. **3.** Din casă în casă.

(Exp. vb.) **A sta (sau a se uita, a rămâne) ca vițelul (sau ca vaca, bou) la poarta nouă** **1.** A sta (sau a se uita, a rămâne) uimit, nedumerit, dezorientat, perplex. **2.** A nu putea să reacționeze în niciun fel în fața unei situații neașteptate.

(Sint.) *Poartă de scăpare* Mijloc de a ieși dintr-o situație dificilă.

(Exp. vb.) **A bate la porțile cuiva (sau la toate porțile)** **1.** A solicita sprijinul sau concursul cuiva (într-o împrejurare grea). **2.** (P. ex.) A se adresa tuturor, cerând sprijin.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune poartă** (D. lemne, la transportul pe apă) A se așeza de-a curmezișul apei împiedicând astfel alunecarea lor la vale.

(Loc. av.) **Cu porțile închise** În secret.

POCAIANIE s. f.

(Loc. av.; reg.) **A-și face de pocaianie** A se sinucide.

POCĂINTĂ s. f.

(Loc. vb.) **A face pocăință** A se pocăi.

POCEALĂ s. f.

(Exp. vb.; arg.) **A lua la poceală pe cineva** A bate foarte tare pe cineva (desfigurându-l).

POCEANCĂ s. f.

(Exp. vb.) **A da poceanca cu cineva** A bate palma cu cineva (la o tranzacție).

POCINOG s. n.

(Loc. a.; reg.) **Bun de (sau la) pocinog** **1.** Care este aducător de noroc. **2.** Bun de safta.

(Loc. av.; reg.) **A-i face (cuiva) pocinogul** A omorî.

POCIT, ~Ă a.

(Exp. vb.; fam.) **A avea gură pocită (sau a fi pocit la gură)** A prevesti lucruri neplăcute.

POCIUMB s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A sta pociumb** A nu face nimic.

POCNET s. n.

(Loc. av.; reg.) **Într-un pocnet** Într-o clipă, *imediat, îndată, numaidecât.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) pocnetul** **1.** A obliga (pe cineva) să tacă. **2.** (P. ex.) A face să cadă grav bolnav, pe moarte. **3.** (P. ex.) A face pe cineva să moară.

(Exp. vb.) **A se duce pocnetului (sau la, în pocnetul)** A se duce dracului.

(Loc. vb.; reg.) **A da în pocnetul 1.** A părăsi. **2.** A renunța (la cineva sau ceva).

POCNI vb.

(Exp. vb.; rar) **A-i pocni fălcile** A-i trosni fălcile.

(Exp. vb.) **A pocni de necaz (sau de ciudă)** A-i fi extrem de ciudă.

(Exp. vb.; fam.; fig.) **A-i pocni (cuiva ceva) în cap** A-i trece cuiva (ceva) prin minte.

(Exp. vb.) **A-i pocni (cuiva) obrazul de rușine** A-i fi foarte rușine.

POCOLI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A nu putea (sau a nu avea a) poelui 1.** A nu avea liniște. **2.** A nu avea astâmpăr.

POCSĂIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A(-și) pune pocsăie (pe ceva) 1.** A hotărî. **2.** A-i fi ciudă.

POD s. n.

(Loc. a.; rar) **Din pod până în pivniță** În întregime, *complet*.

(Exp. vb.; pfm.) **A călca (sau a se uita etc.) (ca) din pod** A fi un om plin de sine, îngâmfat, încrezut.

(Exp. vb.; pfm.) **A călca ca din pod** A merge greu și cu pași nesiguri.

(Exp. vb.; pfm.) **A cădea ca din pod** A rămâne surprins, uimit, dezorientat (într-o situație neașteptată).

(Exp. vb.; reg.; gmț.) **A-i face (cuiva) treabă până-n pod 1.** A nu-i face cuiva nicio treabă. **2.** A păcăli pe cineva.

(Sint.; reg.) *Podul popii* Joc de copii în care jucătorii își pun pumnii unii peste alții.

(Sint.; reg.) *Podul gurii* Cerul gurii.

(Sint.) *Podul mâinii* Dosul mâinii.

(Sint.) *Podul palmei* Partea inferioară a palmei, de la încheietura cu antebrațul până la degete.

(Sint.) *Pod carstic* Porțiune a tavanului unei peșteri rămasă suspendată după prăbușirea acestuia.

(Sint.) *Pod de gheață* Strat continuu de gheață care acoperă în întregime suprafața unui râu, a unui lac.

(Exp. vb.; rar) **A face pod cu palma** A(-și) pune mâna streășină la ochi pentru a putea vedea mai bine.

(Exp. vb.; Spt.) **A face podul** A executa o figură caracteristică de gimnastică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini și pe picioare.

(Sint.) *Pod de vase, pod de vase stătător, pod de luntri* Pod demontabil format dintr-o platformă așezată peste un lanț de bărci, de plute etc.

(Sint.) *Pod umblător, pod mișcător, pod plutitor* Platformă plutitoare care servește la transportul ființelor sau obiectelor de pe un mal pe celălalt al unei ape, bac.

(Sint.) *Pod rulant* Macara mobilă cu o platformă metalică ce se mișcă la înălțime deasupra solului, folosită pentru ridicarea sarcinilor și deplasarea lor pe direcție orizontală.

(Sint.) *Podul sondei* Platformă folosită ca rampă pentru materialul tubular care se introduce sau se extrage din sondă.

(Sint.) *Pod de siguranță* Platformă montată în puțul de mină, spre a reține o rocă desprinsă din pereți sau pentru a opri căderea unei persoane care ar aluneca pe scări.

(Sint.) *Pod basculant* Pod metalic mobil, destinat circulației vagonetelor între rampele puțurilor de mină și colivia de extracție.

(Exp. av.) **Pe poduri 1.** Ca un cerșetor. **2.** (P. ex.) Sărac. **3.** (P. ex.) Fără adăpost.

(Loc. vb.) **A bate podurile (și prundurile)** A hoinări.

(Exp. vb.; fam.) **Treci podu' și-nghiți nodu'** Ești nevoit să suporti o situație neplăcută.

PODOABĂ s. f.

(Loc. pp.; înv.) **Cu podoaba (sau în podoaba)** Asemenea.

(Loc. av.; înv.) **Cu (sau pre) podoabă 1.** După cum se cuvine. **2.** În mod corespunzător.

(Loc. av.; înv.) **Podoabă vreme** Timp potrivit, *oportunitate, prilej*.

PODOBIE s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu (sau pre) podobie 1.** După cum se cuvine. **2.** În mod corespunzător.

(Loc. vb.; reg.) **A vorbi pre podobie** A vorbi ales, distins.

PODVAL s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A așeza nunta pe podvale** A începe pregătirile de nuntă.

PODVOLNIC, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne (sau a lăsa) podvolnic 1.** A rămâne sau a lăsa pe cineva pe dinafară. **2.** A fi concediat (sau a concedia pe cineva).

POF/DĂ s. f.

(Loc. pp.) **În pofida... (cuiva sau a ceva) 1.** Cu intenția de a se supăra pe cineva. **2.** Înfruntând împotrivirea cuiva (sau a ceva). **3.** Nesocotind dorința cuiva.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva sau ceva) în pofidă** A ironiza. **2.** A batjocori.

POFTĂ *s. f.*

(Loc. av.) **După** (sau **pe**, rar **de**) **poftă** (sau **pofta inimii**, ori **sufletului**) **1.** Conform cu dorința cuiva. **2.** Pe placul cuiva. **3.** După gustul cuiva. **4.** Pentru plăcerea proprie. **5.** Spre mulțumirea cuiva. **6.** Fără nicio obligație.

(Exp. vb.) **A-și (mai) pune pofta în cui** A fi nevoit să renunțe la un lucru mult dorit.

(Exp. vb.) **A-i face pe poftă** (sau **a-i face poftele**) (**cuiva**) A satisface voile, dorințele, capriciile, toanele (cuiva).

(Exp. vb.) **A-i tăia pofta (cuiva) 1.** A face (pe cineva) să nu mai dorească (ceva). **2.** A pune la punct pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A-i trece (cuiva) pofta** A nu mai avea curajul sau dispoziția să facă ceva.

(Exp. vb.) **N-am poftă** Nu vreau.

(Loc. av.) **Numai sau doar, măcar, nici de poftă sau cât să-și prindă pofta 1.** (D. produse comestibile) În cantitate foarte mică, numai cât să guste. **2.** Deloc.

(Exp. vb.) **Poftă bună** (sau **mare**) Urare adresată unei persoane care mănâncă sau urmează să mănânce.

(Loc. vb.; fam.) **A-i trece (cuiva) pofta de mâncare** A muri.

POFTI *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **Du-te unde poftești** Pleacă unde vrei, mi-e indiferent unde mergi.

POFTIM *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **S-a dus luna** (sau **vremea**) **lui poftim 1.** A trecut toamna, cu belșugul de produse. **2.** A trecut copilăria, când toate sunt de-a gata.

POGACE *s. f.* „turtă”.

(Exp. vb.; reg.) **E pace de pogace** Nu se poate face cu niciun chip un lucru.

POGHIJAZ *s. n.* „incursiune”.

(Exp. vb.) **A umbla în** (sau **la**) **poghiazuri** A umbla haimana (pe la petreceri), *a hoinări*.

POGH/RC, ~Ă *a.* „nedezvoltat”.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă-i poghirc** Este om nepriceput, rămas în urma celorlalți.

POHOLALĂ *s. f.* „cataractă”.

(Exp. vb.; pop.) **A avea** (sau **a i se pune cuiva**) **pohiole** (ori **pohiolele**) **pe ochi** A fi lipsit de spirit de observație, de perspicacitate.

(Exp. vb.; pop.) **A-i lua (cuiva) pohiole de pe ochi** A face pe cineva să înțeleagă sau să vadă un lucru, *a lămuri*.

POLANĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A face crângu' poiană** A fugi foarte repede.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși** (sau **a merge**, **a se duce**) **în** (sau **la**) **poiană** A-și face nevoile fiziologice.

POIMĂINE *av.*

(Exp. av.; pop.) **Poimăinea ailaltă** (sau **cealaltă**) Răspoimăine.

(Exp. av.) **Ca mâine, poimăine** În curând.

POJAR *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A da pojar** A incendia.

POL *s. m.*

(Sint.) **Polul Pământului**, *pol geografic*, *pol terestru* Fiecare dintre cele două puncte situate la capetele axei de rotație a Pământului.

(Sint.) **Polul nord** (sau *pol arctic*) Punctul extrem nordic al Pământului.

(Sint.) **Polul sud** (sau *pol antarctic*) Punctul extrem sudic al Pământului.

(Sint.; Fiz.) **Pol electric pozitiv** (sau *negativ*) Fiecare dintre cele două regiuni ale unui corp polarizat electric, de la care converg liniile de câmp ale inducției magnetice.

POLITEȚE *s. f.*

(Sint.) **Pronume personal de politețe** Pronume care se folosește în vorbirea cu sau despre o persoană căreia i se cuvine respect.

(Loc. a.) **De politețe 1.** Care exprimă politețe, *amabil, politic*. **2.** Protocolar.

(Loc. av.) **Din (sau de, rar pentru) politețe 1.** Obligație de anumite cerințe de conduită, de etichetă. **2.** Formal.

POLITIC, ~Ă *a.*

(Sint.) **Politică externă** Ansamblu de metode și mijloace folosite de un stat pentru atingerea obiectivelor pe plan internațional.

(Sint.) **Politică economică** Domeniu al politicii constând în măsuri pentru realizarea anumitor obiective în economie.

(Exp. vb.) **A face politică** A lua parte în mod activ la discutarea și la rezolvarea treburilor interne și externe ale statului.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua cu politica pe lângă cineva** A proceda cu tact în relațiile cu cineva, pentru a-i câștiga favoarea, adeviziunea, încrederea.

(Sint.) **Drepturi politice** Drepturi de participare ale cetățenilor la conducerea treburilor statului.

(Sint.) **Nivel politic 1.** Grad de pregătire a cuiva în probleme de politică. **2.** Orientare justă a cuiva în probleme de politică.

(Sint.) *Știință politică* Disciplină care se ocupă cu analiza formelor de putere exercitate în state și instituții.

(Sint.) *Filosofie politică* Disciplină care se ocupă cu studiul comparativ al formelor de putere și al formelor de guvernământ.

POLIȚĂ *s. f.*

(Sint.) *Poliță în alb* Poliță pe care nu figurează numele beneficiarului.

(Exp. vb.; fam.) **A plăti (cuiva) polița (sau o poliță)** A se răzbuna.

(Exp. vb.; rar) **A face (pe cineva) poliță** A trimite (pe cineva) de la unul la altul.

(Sint.) *Poliță de încercare* Document care însoțește transportul mărfurilor pe apă.

(Sint.) *Poliță de asigurare* Document al unei instituții de asigurare prin care aceasta certifică condițiile asigurării vieții sau bunurilor cuiva.

POLIȚIE *s. f.*

(Sint.) *Poliție judiciară* Secție a poliției care urmărește infractorii de drept penal spre a-i deferi instanțelor judecătorești.

(Sint.) *Poliție sanitară* Instituție care supraveghează aplicarea metodelor de ocrotire a sănătății oamenilor și animalelor domestice.

(Loc. vb.) **A face poliție** A menține ordinea într-un mod sever și autoritar.

POLOG *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta polog (sau a zăcea)** A sta culcat la pământ.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea polog** A cădea grămadă.

(Loc. vb.; reg.) **A pune polog** 1. A doborî. 2. A omorî.

POLON/C *s. n.*

(Exp. vb.) **A da cu polonicul** A oferi din abundență.

POM *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi în pom** 1. A fi fără bani. 2. A fi într-o situație dificilă, fără ieșire.

(Sint.) *Pom de Crăciun* sau *pom de iarnă* Brad împodobit cu bomboane, jucării, lumânări, beteală etc., cu care se decorează casa cu ocazia Crăciunului și a Anului Nou.

POMANĂ *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Nici pomană** Nici urmă de..., deloc.

(Loc. av.) **Din pomană** De demult.

(Loc. vb.; reg.) **A ridica o pomană** A organiza masa și ceremonialul împărțirii bucatelor și a obiectelor pentru sufletul unui mort.

(Exp. vb.; reg.) **Mânca-ți-aș la pomană!** De-ai muri!

(Loc. a.; reg.) **Lung (sau mare) cât pomană (sau o pomană) țigănească** Foarte lung în timp (sau spațiu).

(Exp. vb.; reg.) **Nu mai e (sau s-a dus) pomană aia** S-a schimbat o situație favorabilă cu una nefavorabilă.

(Exp. av.; reg.) **Ca la pomană** În număr foarte mare.

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) dracului pomană** A renunța (la cineva).

(Sint.; reg.) *Pomană fără lumânare* Chilipir.

(Exp. vb.; reg.) **Unde e (sau unde dă Dumnezeu) pomană aia** Ar fi o afacere rentabilă, un câștig, un chilipir, un noroc.

(Exp. vb.; reg.) **Nu te mai întâlnești cu pomană asta** Ai scăpat sau ești gata să scapi o ocazie favorabilă.

(Loc. av.; loc. a.) **De pomană** 1. (În mod) gratuit. 2. La un preț foarte scăzut. 3. (În mod) inutil. 4. Pe nedrept.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) (de) pomană** A face (cuiva) o milostenie (pentru iertarea păcatelor, mântuirea sufletului, ca act caritabil etc.), (rar) *a pomănu*.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **A dat prea mult de pomană** Îi tremură mâinile, de bătrân și zgârcit ce e.

(Exp. vb.; pfm.) **A trăi din pomană (cuiva)** A trăi din mila cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și face (milă și) pomană sau a-și face o pomană (cu cineva)** A face (cuiva) un bine.

(Exp. vb.) **A cere de pomană** A cerși.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca cuiva pomană** 1. A supra-viețui cuiva. 2. A omorî (pe cineva).

(Exp. vb.) **A umbla după pomană** A umbla după avantaje materiale nemeritate.

POMENEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Nici pomeneală (de... sau să...)** 1. Nici urmă de... 2. Nici vorbă (despre una ca asta). 3. Nimic.

(Loc. vb.; reg.) **A-și da în pomeneală despre...** A aduce ceva în discuție.

POMENI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A pomeni (de) rău** A cobî.

(Exp. vb.) **Nici că se pomenește!** (sau **unde se pomenește?**) 1. N-a existat și nu există așa ceva. 2. Nu are precedent. 3. Nu este conform cu morala, obiceiurile.

(Exp. vb.; reg.) **A pomeni mortul** A da de pomană pentru un mort.

(Exp. vb.) **Te pomenești că...** 1. Se poate întâmpla să... 2. Nu cumva...

(Exp. vb.; reg.) **M-am pomenit nicăieri** Eram inconștient (de beție, de boală etc).

POMEN/RE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A se stinge (sau a pieri) pomenirea (cuiva) cu sunet 1.** A dispărea din atenție. **2.** (Înv.) A fi dat uitării.

(Sint.) *Veșnica (lor sau lui, ei) pomenire* Cântare bisericească de încheiere a slujbei de înmormântare sau de parastas.

POMINĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De pomină 1.** Care se păstrează multă vreme în amintire. **2.** (P. ex.) Care nu se poate uita. **3.** Renumit. **4.** Extraordinar.

(Loc. av.; rar) **Nici pomină** Deloc.

(Exp. vb.) **A (i) se duce sau a(-i) merge (cuiva) pomina 1.** A se răspândi pretutindeni faima (despre cineva sau ceva). **2.** A (i) se duce vestea ca de ceva neobișnuit sau extraordinar.

(Exp. vb.; fam.) **A ajunge (sau a se face) de pomină (sau pomina lumii) 1.** A se compromite în fața tuturor. **2.** A se face de răs. **3.** A intra în gura lumii.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de pomină** A fi surprinzător, uimitor.

POMPA *vb.*

(Exp. vb.) **A pompa (de undeva) bani** A obține (de undeva) bani fără încetare (prin presiuni, insistențe etc.).

POMPĂ¹ *s. f.*

(Sint.) *Pompă de incendiu* Pompă cu care se aruncă apa la distanță pentru a stinge incendiile.

(Sint.) *Pompă de lapte* Obiect din sticlă de forma unei ventuze, prevăzut cu o pară de cauciuc, folosit pentru aspirarea laptelui din sânul matern.

POMPĂ² *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A face pompă de ceva** A da prea mare importanță unui lucru.

(Sint.) *Pompe funebre* Instituție care se ocupă cu pregătirea și cu efectuarea înmormântărilor.

(Loc. av.) **Cu mare pompă** Fastuos.

PONC, POANCĂ *s. m. f., a.*

(Loc. a.; loc. av.) **În poancă 1.** Oblic. **2.** Chiorâș.

(Loc. av.) **De-a poanca** La întâmplare, fără o țintă precisă.

(Loc. av.) **În ponc** În contradictoriu.

(Exp. vb.; reg.) **A da poanca** A-i merge rău.

PONC/Ș, ~Ă *a., av. „abrupt”.*

(Loc. vb.) **A se pune ponciș sau a sta în ponciș, a sta de-a poncișul** A se opune.

(Loc. vb.) **A spune (sau a vorbi) ponciș** A se exprima direct, fără a menaja pe interlocutor.

(Exp. vb.; reg.) **A da (cuiva) ponciș** A înghionti (pe cineva).

(Exp. vb.) **A se uita, a privi ponciș 1.** A avea strabism. **2.** A privi cu răutate, cu dușmănie.

PONOS *s. n. „calomnie”.*

(Loc. vb.; înv.) **A pune (cuiva) ponos sau a pune (pe cineva) în (sau întru) ponos** A acuza (pe cineva).

(Loc. vb.) **A-i purta (cuiva) ponos** A dușmăni.

(Loc. vb.) **A-și face ponos cu cineva** A avea neplăceri cu cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A se arăta cu ponos** A fi supărat.

PONOSLŪ *s. n. „plângere”.*

(Loc. vb.; reg.) **A merge (sau a se duce ori a veni la cineva) pe ponoslu** A se prezenta (înaintea cuiva) cu o plângere, o raclamație, *a se jeli*.

(Loc. vb.; înv.) **A pune (pe cineva) în ponoslu** A învinui (pe cineva).

PONT *s. n. „aluzie”.*

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi în ponturi 1.** A da să se înțeleagă, *a sugera*. **2.** A vorbi în pilde.

(Loc. vb.; fam.) **A bate (cuiva) pontul 1.** A face cuiva aluzie la ceva. **2.** A-i da cuiva să înțeleagă ceva.

(Exp. vb.; fam.) **A vinde cuiva pontul** A dezvălui cuiva un secret prin care poate obține un avantaj, un profit.

(Loc. av.; fam.) **La pont** La momentul potrivit.

(Loc. vb.; fam.) **A pune pont** A fixa locul potrivit pentru ceva.

(Loc. av.; reg.) **Pe pont** Așa cum trebuie.

(Loc. av.; înv.) **Ponturi, ponturi** În mod amănunțit.

(Exp. vb.; pop.) **A avea ponturi** A începe bine o treabă.

(Loc. vb.; pop.) **A-i face (cuiva) pontul 1.** A-i crea cuiva o situație favorabilă. **2.** A păcăli pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A grăi pe ponturi** A vorbi afectat.

PONTA *vb.*

(Exp. vb.) **A ponta pe mâna cuiva** A miza (pe cartea altuia) fără a participa efectiv la joc.

POPAS *s. n.*

(Sint.; înv.) *Popasul cel veșnic* Moarte.

(Loc. av.) **Fără popas (sau popasuri)** Neîncetat.

(Loc. av.) **În popasuri 1.** Agale. **2.** (Rar) Cu întrepreri.

(Exp. vb.) **A nu avea (nicăieri) popas sau (popasuri)** A nu avea (nicăieri) astâmpăr, liniște.

POPĂ *s. m.*

(Exp. vb.; pfm.) **A plăti ca popa** A plăti sigur (și până la ultimul ban).

(Loc. av.; pop.) **Ca fuiorul popii** Inutil.

(Loc. vb.; pop.) **A da ortul** (sau **pielea**, reg. **hâsti-oaga**) **popii** ori (reg.) **a-i zice popa la cap** A muri. (Exp. vb.; pop.) **A-i ședeă popa la cap** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; pfm.) **A (i) se duce** (sau **a-i merge cuiva**) **vestea** (reg. **buhul**) **ca de popă tuns** **1.** A se face sau a produce mare zarvă (în jurul cuiva sau a ceva).

2. A stârni mare vâlvă cu o faptă neobișnuită. (Exp. vb.; pfm.) **A-i fi (cuiva) popă** **1.** A domina (pe cineva). **2.** A tempera pe cineva. **3.** A face pe cineva inofensiv. **4.** A învăța minte (pe cineva). **5.** A rezolva o situație dificilă.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și găsi popa** A-și găsi nașul. (Exp. vb.) **A călca a popă** **1.** A da semne de seriozitate, ispirând încredere. **2.** A face pe grozavul.

(Exp. vb.; pfm.) **A se uita (la cineva) ca dracul la popă** A se uita urât la cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se ține după cineva ca dracul după (sau de) popă** A se ține pretutendeni după cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A fugi ca de popă tuns** A nu voi să aibă de-a face cu cineva.

(Exp.; pfm.) **A trăi ca dracul cu popa** A nu se înțelege (cu cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A fi botezat de un popă beat** A fi nebun.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea burtă de popă** **1.** A fi (foarte) gras. **2.** A mânca foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **Vorbă de popă ostenit** Flecăreală.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla cu uite popa, nu e popa** **1.** A umbla cu șmecherii. **2.** A fi foarte inconsecvent.

(Loc. a.; reg.) **De popă** **1.** (D. alimente) De post. **2.** (D. zile, perioade) În care se postește.

POPÂNDĂU s. m.

(Exp. vb.; pop.) **A sta popândău** A sta în picioare, drept și nemișcat, în fața cuiva.

POPEȘTE av.

(Exp. vb.; pfm.) **A călca popește** **1.** A fi mândru (fără motiv). **2.** A face pe grozavul.

(Exp. vb.; pfm.) **A dormi (sau a mânca) popește** A dormi (sau a mânca) mult.

POPIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A se lăsa de popia (cuiva)** **1.** A renunța la serviciile unui preot. **2.** (Reg.) A refuza de a mai face parte din parohia unui preot.

POPONET s. m.

(Exp. vb.) **A sta sau a se așeza, a ședeă poponet** **1.** A sta sau a rămâne în picioare, țepăn, nemișcat. **2.** (P. ex.) A sta provocator în fața cuiva. **3.** A sta izolat de alții.

POPOR s. n.

(Sint.) *Poporul ales* (sau *lui Dumnezeu*) Evreii.

(Exp. vb.; pop.) **A umbla în popor** (D. preoți) A merge din casă-n casă cu botezul, în ajunul Bobotezei.

(Loc. a.) **Din popor** **1.** Care face parte din grosul populației. **2.** (P. ex.) De origine socială modestă.

POPREALĂ s. f.

(Exp. vb.; ivp.) **A pune (la) popreală (pe cineva)** **1.** A aresta. **2.** A ține închis. **3.** A ține în arest la domiciliu.

PORC s. m.

(Sint.) *Porc mistreț* (sau *sălbatic*), (pop.) (*de pădure*) Mamifer sălbatic, cu corpul masiv, cu greabănul înalt, capul mare, botul alungit, cu caninii puternici și părul aspru și gros, de culoare sură-neagră.

(Exp. vb.) **A trăi ca câinii cu porcii** A trăi foarte rău unii cu alții.

(Exp. vb.; fam.) **A tăcea ca porcul în păpușoi (sau în cucuruz)** **1.** A păstra tăcere desăvârșită asupra unui lucru, când se simte vinovat. **2.** A tăcea prefăcându-se preocupat de ceva foarte important, spre a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri directe.

(Exp. vb.; pfm.) **A da năvală ca porcul** **1.** A fi foarte îndrăzneț. **2.** A fi foarte nesimțit. **3.** A fi obraznic.

(Exp. vb.; pfm.) **Doar n-am păscut (sau n-am păzit) porcii cu tine (sau împreună etc.)** Îți permiți prea multe.

(Exp. vb.; pfm.) **A mâna (sau, reg., a întoarce) porcii (de) la jir (sau acasă)** A sforăi în somn.

(Exp. vb.; pfm.) **A face (pe cineva) albie (sau troacă) de porci** A certa (pe cineva) foarte aspru.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi în porcii lui (sau în toți porcii)** **1.** A fi fără chef. **2.** A fi trist.

(Exp. vb.; reg.; gmț.) *Jurământul porcului* Promisiune mincinoasă a cuiva că renunță la o deprindere rea.

(Exp. vb.; reg.) **(A avea) norocul porcului** **1.** (A avea) noroc mare (și nemeritat). **2.** (A avea) succes foarte mare în acțiunile întreprinse.

(Exp. vb.) **A îngrășa porcul în ajun** A încerca (zadarnic) să recupereze în ultimul moment timpul pierdut.

(Sint.; reg.) *Porcii în coteț* Model pe ouăle încondeiate, cu un fond roșu cu motive florale albe.

(Sint.; pfm.) *Porc de câine* Om de nimic, *nemernic, ticălos*.

(Sint.; Ast.; pop.) *Luceafărul porcilor* (sau *porcului*) ori *steaua porcului* Steaua Aldebaran, (pop.) *porcarul*.

(Exp. vb.; fam.) **A fi născut în zodia porcului** A fi extrem de norocos.

PORCESC, ~EASCĂ *a.*

(Sint.; reg.) **Ploaie porcească** Ploaie mărunță care ține vreme îndelungată.

(Exp. vb.; înv.) **A face pe cineva (ca pe o) albie porcească** A certa pe cineva foarte aspru și cu vorbe injurioase.

(Exp. vb.; înv.) **(A avea) noroc porcesc** (A avea) noroc mare, neașteptat și adesea nemeritat.

PORNEALĂ *s. f.*

(Loc. vb.; pop.) **A o lua la porneală** A pleca la drum.

(Exp. vb.; pop.) **A fi plecat la porneală** A fi plecat (de) undeva.

(Exp. vb.; reg.) **A merge** (sau **a pleca**, **a ieși**, **a duce** etc.) **în (ori la) porneală** A merge cu oile sau cu alte animale domestice la păscut.

(Exp. vb.; reg.) **A da** (sau **a lua**) **oile** (sau, rar, **vitele**) **în porneală** A da (sau a lua) oile sau vitele în pază spre a le duce la păscut.

PORNI *vb.*

(Exp. vb.) **A o porni de jos** A ajunge la o situație (materială sau socială) bună, prin muncă, merite și cu forțe proprii.

(Exp. vb.) **A porni cu stângul** A nu începe bine și a nu avea succes într-o acțiune.

(Exp. vb.) **A porni cu dreptul** A începe bine și a avea succes într-o acțiune inițiată.

(Loc. vb.; pop.) **A porni pâră** (sau **jalbă**, rar **hârtie**) **1.** A reclama. **2.** (Pop.) A revendica ceva (printr-un act scris).

(Loc. vb.; înv.) **A porni pâră de vinovăție** (sau **de înavinovățire**) A acuza în fața justiției (printr-un act scris).

(Exp. vb.; pfm.) **A porni hârtiile** A înainta actele pentru căsătorie.

(Exp. vb.; înv.) **A porni pâră mincinoasă** A calomnia (printr-un act adresat unei persoane oficiale).

(Exp. vb.; fam.) **(A fi) pornit** (sau **a porni**) **pe...** A căuta (cu tot dinadinsul) să...

(Exp. vb.; pop.) **A porni grea** (sau, înv., **într-adevăr**) (D. femeii) A rămâne însărcinată.

(Exp. vb.; reg.) **A-i porni (cuiva) capul la ceva** **1.** A-și propune să facă ceva. **2.** A fi neclintit în hotărârea luată.

(Loc. vb.) **A o porni la sănătoasa** A fugi, *a o lua la sănătoasa*.

PORT *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i purta portul (cuiva)** **1.** A se adapta la felul (dificil) de a fi al cuiva (suportându-i

toanele, curiozitățile). **2.** A fi la fel cu cineva. **3.** A se potrivi cu cineva.

PORȚIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A-și lua porția** A fi certat sau bătut (după cum se cuvine).

PORUMB, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) porumbul de pe foc** **1.** A zădărnici planurile (cuiva). **2.** A juca (cuiva) o festă.

PORUMBEL *s. m.*

(Exp. vb.) **A trăi (sau a se iubi, a se giugiuli) ca porumbei** (sau **ca doi**) **porumbei** A trăi în dragoste și bună înțelegere unii cu alții.

(Sint.) **Porumbel sălbatic** sau (reg.) **porumbelul lui Noe** Pasăre înrudită cu porumbelul, cu penele de pe spate cenușii-roșcate, cu pete negre, tivite cu alb pe laturile gâtului, cu gâtul scurt și coada lungă, turtura. (Sint.; Orn.; rar) **Porumbel turcesc** sau **porumbel rătător** Guguștiuc.

PORUNCĂ *s. f.*

(Exp. av.; reg.) **De poruncă** **1.** Prin constrângere. **2.** În silă.

(Exp. vb.; înv.) **A avea (pe cineva) sub** (sau **la**) **porunca sa** **1.** A avea (pe cineva) la dispoziția sa. **2.** A putea dispune după plac de cineva.

(Exp. vb.; fam.) **Care-i porunca?** Ce doriți?

PORUNCEALĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau **pe, după**, reg. **în**) **porunceală** **1.** Făcut după indicațiile, dorințele, etc. cuiva.

2. Făcut sau acceptat la ordin. **3.** Impus cu forță. **4.** Făcut în silă.

POS/BIL, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A face tot posibilul (și imposibilul)** **1.** A face tot ce se poate într-o împrejurare. **2.** A încerca totul pentru a ajunge la rezultatul dorit.

POSBILITATE *s. f.*

(Loc. vb.) **În măsura** (sau **în limita**) **posibilităților** Atât cât (se) va putea sau cât (se) poate.

POST¹ *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi pe post de...** A executa în mod temporar (în locul altcuiva) rolul de...

(Exp. av.) **La post** (sau **la postul meu, al tău** etc.) Prezent la datorie pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu.

POST² *s. n.*

(Exp. a.; exp. av.) **De post** **1.** (D. mâncare) Gătit fără carne, lapte, ouă și fără grăsime animală. **2.** (D. zile, perioade) În care se recomandă postul.

(Exp. a.) **Cât o zi de post** **1.** Care dă impresia că nu se mai termină (atât de lung, de înalt, de mare etc. este). **2.** Foarte mare.

(Exp. vb.) **A fi mare (sau lung) cât o zi de post** A fi foarte mare (sau lung).

(Loc. vb.) **A ține sau a mânca (de) post** A posti.

(Sint.; îvp.) *Post limpede* Regim.

(Sint.) *Postul (cel) mare* Postul care precedă sărbătoarea Paștilor.

(Exp. vb.) **Martie din post nu (mai) lipsește** Cineva nu lipsește niciodată de la ceva care îi poate aduce un profit.

(Exp. av.) **Ca nunta în post** Necugetat, nepotrivit pentru o anumită împrejurare.

POSTOMOL s. n.

(Loc. av.) **Cu postomolul 1.** În număr mare. **2.** Cu grămada, mult.

(Loc. av.) **De-a postomolul** De-a rostogolul.

POȘTĂ s. f.

(Exp. a.) **De poștă** Poștal.

(Sint.) *Căruța de poștă* Poștalion (pentru corespondență).

(Exp. av.) **(Cale) de-o poștă sau de la o poștă 1.** (De) la o distanță relativ mare. **2.** De (sau până) departe.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce cu poșta nemțească** A merge pe jos.

(Sint.) *Cal de poștă* Cal destinat exclusiv serviciului de transport cu poștalionul sau călare și schimbat la fiecare popas.

(Loc. av.; înv.) **În cai de poștă** Cu ajutorul poștalionului sau cu ajutorul cailor schimbați la fiecare popas.

(Exp. vb.) **A fi (sau a ajunge etc.) cal de poștă** (D. oameni) **1.** A fi sau a ajunge extrem de solicitat, de hărțuit. **2.** A fi obligat să alerge mereu într-o parte și în alta pentru treburi mărunte.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia poșta cuiva** A împiedica pe cineva de la o acțiune începută ori plănuită.

(Exp. vb.) **A umbla cu poșta sau a aduce (ori a purta) poșta 1.** A face public un secret. **2.** A răspândi zvonuri, știri, păreri de la o persoană la alta. **3.** A face intrigi.

(Exp. av.) **Cu prima poștă sau cu poșta următoare** (sau **viitoare**) Cu prima corespondență care urmează să vină sau să plece.

POTĂNG, ~Ă s. n.

(Exp. a.; reg.) **Ca potăngul 1.** (D. carne) Foarte tare, ațos. **2.** (D. oameni) Vânos.

(Exp. av.; reg.) **Negru ca potăngul** Foarte negru.

POTĂRNICHE s. f.

(Exp. vb.; exp. av.) **(A fugi, a se împrăștia, a se risipi) ca potărnichile sau ca (pe) puii de potărniche** (A fugi, a se împrăștia) în toate direcțiile.

(Loc. av.; înv.) **Ca puii de potărniche** În număr foarte mare.

POTCAP s. m.

(Loc. vb.; rar) **A pune potcapul în cap** A se călugări.

(Exp. vb.; rar) **A pune potcapul în par 1.** A fugi de la mănăstire. **2.** A părăsi viața monahală.

POTCĂ s. f.

(Loc. a.; pop.) **De potcă** (D. oameni) Arțăgos.

(Loc. vb.; pop.) **A da de potcă 1.** A avea de suportat necazuri. **2.** A i se întâmpla ceva neplăcut.

POTCOAVĂ s. f.

(Loc. av.) **În potcoavă** În formă de semicerc.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla după (sau a căuta) potcoave de cai morți sau cai morți să le iei potcoavele** A-și pierde vremea cu lucruri fără rost, fără importanță sau imposibil de găsit.

(Sint.) *Potcoave de cai morți 1.* Lucruri fără valoare. **2.** Himeră.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lepăda potcoavele sau a sta să-i pice cuiva potcoavele 1.** A fi pe moarte. **2.** A muri.

(Exp. vb.; reg.) **A-i rămâne cuiva potcoavele** A sărăci cu totul.

(Exp. vb.; rar) **A se duce de nu-i mai vezi potcoavele** A pleca foarte repede.

(Loc. a.; înv.) **Cu potcoave** (D. scris) Chirilic.

POTCOVI vb.

(Exp. av.; pop.) **De (sau pe) când se potcovea puricele (la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier) 1.** Foarte demult. **2.** Niciodată.

POTCOVIT, ~Ă a.

(Exp. vb.; rar) **A merge ca un purice potcovit** A merge foarte încet.

POTEA s. sg. art.

(Loc. av.; reg.) **De-a potea** Pe degeaba, *gratis*.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla de-a potea** A-și pierde vremea degeaba.

POTECĂ s. f.

(Exp. av.) **Pe toate potecile** Peste tot, *pretutindeni*.

(Exp. vb.; îrg.) **A păzi (sau a aține) poteca cuiva** A pândi pe cineva (pentru a-i face un rău).

(Exp. vb.; reg.) **A ști toate potecile** A ști foarte bine (un lucru).

(Exp. vb.; reg.) **A-i ști potecile** A cunoaște secretele cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A aduce pe cineva la potecă** A convinge pe cineva să nu mai greșescă, să se îndrepte.

(Exp. vb.) **A merge (sau a umbla) pe două (sau pe zece) poteci** A fi beat.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-și vedea poteca** A fi foarte supărat.

(Exp. vb.; reg.) **A i se scurta cuiva poteca** A nu-i mai lăsa cuiva libertatea să facă orice.

(Exp. vb.; reg.) **A se strânge de pe poteci** sau **a i se strânge potecile** A nu mai umbla fără rost.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla ca pe o potecă** A umbla cu sfială, cu teamă sau cu greutate.

(Exp. vb.; reg.) **A-și căuta poteca 1.** A se duce acolo unde are treabă. **2.** A-și vedea de drum. **3.** A fugi.

(Loc. vb.; reg.) **A-și lua poteca** A pleca.

(Exp. vb.; reg.) **I-a adunat Dumnezeu potecile** A murit.

POTECEA s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A lua poteceaua înapoi** A se întoarce de unde a venit.

POTECUȚĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A-și lua potecuța (casei)** A se întoarce acasă.

POTENȚIAL, ~Ă s. n., a.

(Sint.; Fiz.) **Potențial electric** Mărime a cărei variație caracterizează câmpul electric.

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Potențial de ionizare** Diferență de potențial necesară accelerării unui electron, încât, prin ciocnirea cu un atom sau cu o moleculă, să provoace ionizarea acestuia.

(Sint.; Ast.) **Potențial terestru** Geopotențial.

(Sint.; Biol.) **Potențial de înmulțire** Capacitate a unor organisme vegetale sau animale de a fi (foarte) prolific.

(Sint.) **Potențial de război** Capacitate militară a unui stat.

(Sint.) **Energie potențială** Energie pe care o poate dezvolta un corp aflat în mișcare liberă din poziția în care se află până la un nivel de referință.

POTERĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A face o poteră** (sau **a pleca în poteră**) A face cercetări pentru prinderea hoților.

(Sint.; reg.) **De-a hoții și potera** Joc de copii în care unii, numiți hoți, se ascund, iar ceilalți, numiți potera, trebuie să-i prindă.

POTLOG s. n.

(Exp. vb.; înv.) **A-i pune (cuiva) potlog pe nas 1.** A dojeni pe cineva. **2.** A face de rușine pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea potlog pe nas 1.** A nu avea rușine. **2.** A-și permite prea mult.

(Exp. vb.; reg.) **A-și pune potlog pe gură** A-și impune să tacă.

POTOLI vb.

(Exp. vb.) **A(-și) potoli foamea** (sau **setea**) A mânca sau a bea (puțin) cât să nu-i mai fie foame sau sete.

POTOLIT, ~Ă a.

(Exp. vb.; rar) **A fi cărbune potolit** A-și ascunde gândurile, secretele.

POTOP s. n.

(Loc. av.; reg.) **Din alte potoape** Din vremuri străvechi.

(Exp. vb.) **După noi potopul** Nu ne pasă de ceea ce se va întâmpla după ce vom pleca.

(Loc. av.; înv.; fig.) **Cu foc și cu potop 1.** Fierbinte. **2.** Disperat.

POTRIVĂ s. f., a.

(Exp. vb.; înv.) **A-și găsi potrivă 1.** A-și găsi perechea. **2.** A-și găsi un seamăn.

(Loc. a.; loc. av.) **Pe** (sau, înv., **de, într-o**) **potrivă 1.** Identic ori asemănător cu cineva sau cu ceva. **2.** Adecvat.

(Loc. av.; înv.) **Într-o potrivă** În egală măsură, *deopotrivă*.

(Loc. pp.) **De** (sau **pe, la**) **potriva 1.** La fel cu... **2.** Asemenea. **3.** Egal cu... **4.** Corespunzător cu...

5. Pe măsura... (dintr-un anumit punct de vedere). (Loc. pp.; înv.) **După potriva** Conform cu... (ceea ce vrea cineva, ceea ce trebuie etc.).

(Exp. vb.; reg.) **A-și găsi potrivă 1.** (D. piese care se assemblează) A se potrivi cu alta. **2.** (Ir.; d. oameni) A întâlni omul energic care știe să-l stăpânească, să-l conducă.

(Sint.; îrg.) *Loc potrivă* Loc șes (pe deal).

POTRIVEALĂ s. f.

(Loc. av.; reg.) **La** (sau **cu**) **potriveală** Corespunzător.

(Exp. vb.; rar) **A fi pe potriveala cuiva** A fi indicat, potrivit cuiva.

POTRIVI vb.

(Exp. vb.; rar) **Ce se potrivește! 1.** Ce are a face!?

2. Nu-i logic. **3.** N-ai dreptate.

(Exp. vb.; fam.) **Ce te potrivești?** De ce crezi ceea ce îți se spune?

(Exp. vb.) **A se potrivi ca nuca-n perete** (sau **ca musca-n lapte**) A fi nepotrivit, *deplasat*.

POTROZ s. m.

(Loc. vb.) **În potrozul (cuiva sau a ceva)** sau **în potroz de..., după potrozul...** În felul (cuiva sau a ceva), *asemănător*.

POVARĂ s. f.

(Exp. a.) **De povară 1.** (D. animale) Care este folosit pentru cărat greutatei (mari). **2.** (D. vehicule) Destinat transportului (de mărfuri).

(Exp. vb.) **A-și duce povara** A fi obligat să îndure greutatea vieții de fiecare zi.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face povară** A se sătura.
(Exp. vb.; reg.) **A tăia povara** A tăia trunchiul de copac după o anumită măsură (atât cât poate fi cărat de boi).

POVAȚĂ *s. f.*

(Exp. a.) **De povață** Care servește cuiva ca îndrumare, ca sfat, ca îndemn.

(Exp. vb.; reg.) **A pune (pe cineva) la povață** A îndemna (pe cineva) la rău.

(Exp. vb.; reg.) **A avea povață bună** A fi cumpătat, chibzuit.

POVESTE *s. f.*

(Exp. a.; înv.) **De poveste** 1. Care servește ca mărturie că așa s-au petrecut faptele. 2. (D. o persoană) Rămas în viață ca să relateze un fapt. 3. Niciunul.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta (sau a se apuca) de povești** sau **a se pune la povești** 1. A sta de vorbă (îndelung ori prea mult) cu cineva. 2. A vorbi cu cineva despre lucruri mărunte, personale.

(Exp. vb.; pfm.) **A ajunge (sau a fi, a se face, a rămâne etc.) de poveste** 1. A ajunge (sau a fi, a deveni etc.) cunoscut, renumit, vestit (prin fapte reprobabile). 2. A se face de răs.

(Exp. vb.; pop.) **A-i merge (sau i se duce cuiva) vestea și povestea** A deveni foarte cunoscut printr-un fapt sau printr-o pățanie.

(Exp. vb.; înv.) **A fi de veste și de poveste** 1. A fi demn de povestit. 2. A fi renumit.

(Exp. av.; fam.) **Nici poveste** 1. Nici vorbă. 2. Nu e adevărat.

(Exp. vb.; înv.) **A nu zice nici vorbă, nici poveste** A nu spune nimic, niciun cuvânt.

(Exp. vb.; pfm.) **Ce (mai) veste poveste?** sau (rar) **Ce veste? Ce poveste?** Ce (mai) e nou?

(Exp. vb.; pfm.) **Așa e (sau ți-e, ți-a fost) povestea** Așa stau lucrurile.

(Exp. a.) **Ca din (sau în, de) poveste** 1. Foarte frumos, *minunat*. 2. Miraculos.

POVESTI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A povesti pe la spate (pe cineva)** A bârbi.

POVLĂ *s. f.* „curea de ham”.

(Exp. vb.) **A-i pune (cuiva) povila (sau pofilul) în nas** 1. A nu permite (cuiva) să facă tot ce dorește. 2. A stăpâni pe cineva, *a înfrâna*.

POVOD *s. n.* „căpăstru”.

(Loc. a.; reg.) **În (sau, rar, de) povod** (D. cai) 1. Dus de căpăstru. 2. Care este prins (la căruță) alături de calul de la oiște, *lăturas*.

(Exp. vb.) **A lua vitele-n pohod** A mâna vitele de dinapoi, ducându-le de frângie.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) în pohod** A-și bate joc (de cineva).

POZĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A-și lua o poză** A adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie.

POZIȚIE *s. f.*

(Sint.; Mil.) **Poziție de tragere** Loc (special amenajat) de unde o subunitate militară execută tragerile. 2. Fel în care stă trăgătorul în timpul (sau în vederea) tragerii. 3. Fel în care trăgătorul își orientează gura de foc.

(Loc. vb.) **A lua poziție** 1. A se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic.

2. (D. oameni) A manifesta o atitudine (fermă, hotărâtă) într-o problemă. 3. (D. oameni) A-și exprima punctul de vedere în legătură cu o problemă. (Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) în poziție** (D. femei) (A fi) însărcinată.

(Exp. vb.) A sta (sau a rămâne, a se menține etc.) **pe poziție** A-și menține (cu fermitate) părerile, opinia formulată.

(Exp. vb.; exp. av.) **(A se situa, a fi etc.) pe poziții opuse** (A fi) de păreri diferite sau contrare.

(Exp. vb.) **A se situa (sau a fi) pe aceeași poziție** A fi de aceeași părere.

(Exp. av.) **Pe aceeași poziție** (D. oameni) De aceeași părere.

POZNĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A da de pozna (cu cineva)** A o păți.

(Loc. av.; reg.) **A pozna** De-a-ndoaselea.

(Loc. vb.; reg.) **A face pozna** 1. A face o impresie deosebită. 2. A face senzație.

PRACTICĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În practică** 1. În mod efectiv. 2. În realitate.

(Loc. vb.; înv.) **A se lua la practică** A se folosi.

(Loc. vb.) **A (se) pune în practică** A (se) aplica.

PRADĂ *s. f.*

(Loc. vb.; înv.) **A da în (foc și) pradă** A prăda.

(Loc. av.) **Pradă (sau prada, în prada) cuiva (sau a ceva)** 1. Sub dominația, în stăpânirea cuiva. 2. (Fig.) Sub dominația unui sentiment, a unei idei etc. 3. La bunul plac al cuiva sau a ceva.

PRAF *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva sau ceva) praf (și pulbere)** sau **scrum, cenușă, fărâme** 1. A distruge complet pe cineva sau ceva, *a nimici*. 2. (D. bunuri

materiale) A risipi în totalitate, a irosi. **3.** (Fig.) A învinge pe cineva într-o discuție în contradictoriu, anulându-i toate argumentele. **4.** (Fig.) A impresiona profund pe cineva prin cele spuse sau făcute, *a epata*.

(Exp. vb.) **A se alege praful** (sau **praful și pulberea, praful și țărâna**) **de cineva** sau **de ceva** sau **a nu se (mai) alege nici praful (și pulberea)** **1.** A fi complet distrus, *nimicit*. **2.** A fi ucis. **3.** A fi complet irosit, *risipit*.

(Exp. vb.) **A (se) face praf și pulbere** sau **a (se) preface în praf** **A (se) distruge** complet.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a arunca cuiva cu**) **praf în ochi** **A** induce în eroare, a înșela pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate.

(Exp. vb.; reg.) **A se face praf pentru cineva** **1.** A-i purta cuiva mare grijă. **2.** A face tot posibilul pentru a ajuta pe cineva.

(Loc. vb.; fam.; fig.) **A face praf** (D. oameni) **1.** A minți. **2.** A combate. **3.** A anula, *a desființa*. **4.** A uimi pe cineva, *a epata*.

(Sint.; fam.) *Praful de pe tobă* *Nimic*.

(Loc. vb.; rar) **A trage un praf (cuiva)** **1.** A mostra. **2.** A critica.

(Loc. vb.; fam.) **A o face praf** **1.** A nu realiza nimic. **2.** A suferi un eșec.

(Sint.) *Praf de bronz* Pulbere metalică de culori variate, fabricată din metale simple sau din aliaje care, în amestec cu lacuri, formează vopsele ce imită metalul.

(Sint.) *Praf de spumă* (sau *spumant*) Amestec de pulberi de bicarbonat de sodiu și de sulfat de aluminiu, care în contact cu apa produce o spumă folosită pentru stingerea incendiilor.

(Sint.) *Praf de strănutat* (sau, înv., *strămutător*) Substanță pulverulentă iritantă care provoacă strănutul.

(Sint.) *Praf de copt* Preparat chimic sub formă de pulbere, care în contact cu umezeala și căldura degajă bioxid de carbon și este folosit pentru a face să crească aluatul.

(Sint.) *Praf de mătase* Substanță cu aspect lucios, preparată din mică pisată, folosită la zugrăveli.

(Sint.) *Praf de lipit* Material pulverulent format dintr-o anumită substanță sau dintr-un amestec, folosit la lipituri.

(Sint.) *Praf hidrofoab* Pulbere neinflamabilă, obținută din cenușa de la termocentrale mici cu un adaos de păcură, folosită pentru hidroizolări.

(Sint.) *Lapte ptaf* Lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui.

(Sint.) *Praf de pușcă*, (înv.) *praf de tun* Substanță pulverulentă folosită ca explozibil, la armele de foc.

(Exp. vb.) **Miroase a praf de pușcă** Se simte atmosfera de război, de lupte armate.

PRAFTORIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A da cu praftorița (pe la nas)**

1. A vorbi mult. **2.** A supăra pe cineva prin aluzii jignitoare.

PRAFTURĂ s. f. „pământuf”.

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva) praftură** sau **a-i face ori a-i da, a-i trage (cuiva) o praftură**

1. A face pe cineva de râs. **2.** A batjocori pe cineva.

3. A certa aspru pe cineva.

PRAG s. n.

(Sint.) *Pragul de sus* Partea de sus, orizontală, a tocului ușii.

(Exp. vb.) **A(-i) păși ori a(-i) trece, a(-i) călca etc. pragul (cuiva sau a ceva)** **1.** A intra la cineva sau undeva. **2.** A ieși de la cineva sau de undeva. **3.** (P. ex.) A vizita pe cineva.

(Exp. vb.) **A (se) da** (sau **a se lovi, a se izbi** etc.) **cu capul de pragul de sus** **1.** A se convinge de unele adevăruri în urma unei experiențe personale neplăcute. **2.** A trage învățătură dintr-o întâmplare neplăcută. **3.** A câștiga experiență în urma unui insucces.

(Exp. vb.) **A(-i) pune piciorul** (sau, rar, **picioarele**) **în** (sau, rar, **pe**) **prag** **1.** A lua o atitudine hotărâtă. **2.** A se opune în mod energic. **3.** A obliga pe cineva să facă ceva.

(Loc. vb.; rar) **A se pune prag** **1.** A se așeza în calea cuiva, pentru a-l împiedica să treacă. **2.** (Fig.) A împiedica acțiunile cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi la praguri** **1.** A trăi din mila altora. **2.** A cerși.

(Exp. vb.; pop.) **A fi pragul casei** A fi sprijinul, susținătorul familiei.

(Exp. vb.; fam.) **A bate pragurile** **1.** A umbla de colo-colo fără rost. **2.** A fi haimana.

(Loc. av.) **Din prag în prag** Din casă în casă.

(Sint.) *Prag suboceanic* Treaptă mai înaltă care separă două depresiuni oceanice.

(Sint.) *Prag glaciar* Proeminență a unei văi glaciare, care separă o treaptă glaciară superioară de alta inferioară.

(Sint.; înv.) *Pragul mării* Litoral.

PRAHAIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A nu se alege nici pârhaița (de ceva)** **1.** A se sfârâma foarte tare. **2.** A se distruge în întregime. **3.** A nu se alege nimic din ceva.

PRAȘTIE *s. f.*

(Loc. av.) **Ca din praștie** 1. Cu mare viteză. 2. Cu putere. 3. În mod violent. 4. În dezordine, *împrăștiat, răsfirat*.

(Exp. vb.; fam.) **A fi lovit cu praștia** (sau **de praștie**) A fi cam nebun.

(Exp. vb.; fam.) **A da cu praștia în** (sau **prin**) **ceva** 1. A se repezi la ceva. 2. (P. ex.) A încerca să fure. 3. (P. ex.) A fura.

(Exp. vb.; rar) **A da cu praștia (pe) undeva** A merge pe undeva foarte rar, din când în când.

(Exp. vb.; rar) **A învăța carte cu praștia** A învăța puțin și pe apucate.

(Exp. vb.; rar) **A păzi casa cu praștia** 1. A sta puțin pe acasă. 2. A nu fi aproape niciodată acasă.

(Exp. vb.) **A păzi treaba cu praștia** A lucra foarte puțin.

(Exp. vb.; rar) **A-și face praștia** 1. A face cum dorește. 2. A face cum e normal. 3. A-și face voia, gustul, plăcerea.

(Loc. av.) **Ca de o praștie** sau **cât dai cu praștia** 1. La mică distanță, aproape. 2. Puțin.

(Sint.; pop.) **Cal de praștie** Cal lăturaș.

(Exp. vb.; rar) **A-și lua praștia și hamul** (sau **hamul și praștia**) 1. A-și căuta de lucru. 2. A-și găsi un rost. 3. A se apuca cu hotărâre de o treabă.

(Exp. vb.) **A da un cal la praștie** A dresa un cal ținându-l legat cu o funie și făcându-l să alerge în cerc, împrejurul celui care îl dresează.

PRAVĂȚ *s. n.*

(Loc. vb.; îrg.) **A bate pravățul** A ține calea unei femei.

(Loc. av.; înv.) **În pravățul vântului** În direcția vântului.

PRAVILĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **După** (sau **pe, ca pe**) **pravilă** 1. Conform legii. 2. (P. ex.) Just, *drept*.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Peste pravilă** (În mod) nedrept, *illegal*.

(Loc. av.) **În pravilă** În poziție de tragere.

(Exp. vb.) **A bate în** (sau **la**) **pravilă** A trage la țintă.

PRAZ *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **(Adio și)-jun praz verde** Nu-mi pasă că pleci!

(Exp. vb.; fam.) **A mânca praz** A spune minciuni.

PRAZNIC *s. n.*

(Loc. av.; înv.) **De praznic** 1. (D. îmbrăcăminte) Care se poartă în zile de sărbătoare. 2. De gală, *festiv*.

(Loc. av.; fam.) **La dracu-n praznic** Undeva foarte departe.

PRĂJI *vb.*

(Loc. vb.; rar) **A i-o prăji** 1. A încerca să facă un rău cuiva. 2. A pune cuiva gând rău.

(Exp. vb.) **A-și prăji burta la soare** A nu face nimic, *a lenevi*.

PRĂJ/NĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua cu prăjina** A alunga pe cineva.

(Exp. vb.; gmț.; ir.) **A încăleca prăjina** A pleca.

(Sint.; îvp.) **Călare pe prăjină** Om fără căpătâi.

(Sint.; îrg.) **Prăjină fâlcească, stânjenească** (sau **mare, domnească, legiuită**) Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5-7 metri.

(Sint.; îrg.) **Prăjină pătrată fâlcească, prăjină pogonească, prăjina vânzării** Veche unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu circa 180-210 metri pătrați.

(Exp. vb.; fam.) **A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas** A fi foarte încrezut.

(Exp. vb.; fam.) **A paște (pe cineva) cu prăjina** A urmări pe cineva pentru a-i face rău.

PRĂPASTIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se afla, a ajunge** etc.) **pe (ori la) marginea prăpastiei** A se afla într-o situație extrem de critică.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a împinge, a băga pe cineva**) **în prăpastie** 1. A pricinui cuiva mari neajunsuri. 2. A distruge.

(Exp. vb.; fig.) **A spune** (sau **a vorbi**) **prăpăstii** 1. A spune lucruri care înspăimântă. 2. A spune lucruri lipsite de rațiune.

PRĂPĂD *s. n.*

(Loc. av.) **Prăpădul pământului** (sau **Domnului, lui Dumnezeu**) Insuperabil, *copleșitor*.

PRĂPĂDI *vb.*

(Exp. vb.) **A prăpădi (pe cineva) în bătaie** (sau **cu bătaia**) A bate foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.) **A se prăpădi după** (sau, rar, **de**) **ceva** sau **cineva** 1. A-i plăcea foarte mult ceva sau cineva. 2. A iubi foarte mult pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A se prăpădi cu firea** 1. A se agita foarte mult. 2. A-și face prea multe griji, *a se consuma*.

(Exp. vb.; înv.) **A-și prăpădi călcâiele** A fugi foarte repede.

(Exp. vb.; reg.) **A prăpădi (pe cineva) din ochi** A iubi pe cineva nespus de mult.

(Exp. vb.; fam.) **A se prăpădi de râs** (sau **de plâns, de rușine**) A râde sau a plânge, a-i fi foarte rușine.

(Exp. vb.; fam.) **A se prăpădi de dorul cuiva** sau **a ceva** A dori foarte mult.

PRĂS/LĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De prăsilă** (D. animale domestice) Selecționat pentru reproducere.

PRĂȘTINĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-i cădea (cuiva) prăștina** A înceta, silit de împrejurări, să mai fie încrezut.

(Loc. vb.) **A-i da (cuiva) cu prăștină pe la nas** A-și bate joc de cineva.

PRĂVAL *s. n.*

(Loc. av.) **De-a prăvala** De-a dura.

(Loc. vb.) **A da prăval (sau prăvala) pe cineva** A doborî pe cineva.

PRĂVĂL/E *s. f.*

(Sint.; fig.; îrg.) **Prăvălie drăcească** (sau *a diavolului*) Persoană despre care se crede că este stăpînită de diavol.

(Sint.; i. uz) **Băiat de prăvălie** **1.** Tânăr care învâța negustoria servind într-un magazin. **2.** Tânăr angajat ca om de serviciu într-un magazin.

PRÂNZ *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A șede la prânz** A prânzi.

(Exp. vb.; gmt.) **A fi (cam) după prânz** A fi amețit de băutură.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (cuiva) prânzurile** A-i face cuiva pomană.

(Sint.; pop.) **Prânzul (cel) mic** Primă masă care se ia în cursul dimineții, în prima pauză de muncă, variind după ora de începere a activității.

(Exp. av.) **După prânz, reg. din prânz înainte** În a doua parte a zilei, între amiază și seară, după-amiază, după-masă.

(Loc. av.) **După prânzurile** În fiecare după-amiază.

(Loc. av.; rar) **Din zori în prânz** Toată dimineața.

(Loc. av.) **Din prânz până-n cină** Toată ziua.

(Sint.; reg.) **Prânz de pământ** Bucată de pământ pe care o poate lucra un om până la prânz.

PRÂSNEL *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i umbla (cuiva) iute prâsnelul** A fi foarte vioi, iute și harnic.

PREA *av.*

(Exp. vb.) **A fi prea de tot (sau prea din cale afară ori prea-prea)** A se depăși o limită permisă.

(Exp. av.) **Nu prea** Nu chiar, nu tocmai atât de...

(Exp. av.) **Nici prea-prea** **1.** Nu peste măsură de. **2.** Nu ieșit din comun.

(Exp. av.; pfm.) **Nici prea-prea, nici foarte-foarte** Așa și așa, *potrivit*.

PREAJMĂ *s. f.*

(Loc. a.) **Din (sau de prin) preajmă** Care se află în (sau prin) jur.

(Loc. av.) **În (din sau prin) preajmă** În (din sau prin) jur.

(Loc. pp.) **În (din sau prin) preajma... 1.** În, din sau prin jurul... **2.** În, din sau prin fața... **3.** Puțin înainte de... **4.** În jurul datei de... **5.** În ajunul...

(Exp. vb.; pop.) **A umbla în (sau prin) preajma cuiva** A se ține după cineva.

PRECIZIE *s. f.*

(Loc. a.) **De precizie** (D. aparate, instrumente de măsură) **1.** Care funcționează cu cea mai mare exactitate, *exact*. **2.** (P. ex.) De calitate, *bun*.

PRECUM *cj.*

(Loc. a.; loc. av.) **Precum se cade** Cum trebuie să fie.

(Loc. cj.) **Precum și** Ca și.

(Exp. vb.; fam.) **Precum vezi** Asta-i situația.

(Exp. vb.; fam.) **Precum urmează** Ca în următoarea enumerare, completare, lămurire.

(Loc. cj.; pop.) **Precum ca să** În scopul de a..., *pentru ca să*.

PREDĂ *vb.*

(Exp. vb.; Spt.) **A preda ștafeta** A înceta activitatea competițională sperând să aibă continuatori.

PREDICA *vb.*

(Exp. vb.) **A predica în pustiu (sau în deșert)** **1.** A da sfaturi pe care nimeni nu le urmează. **2.** A vorbi în zadar.

PREDILECȚIE *s. f.*

(Loc. a.) **De predilecție** **1.** Preferat. **3.** Frecvent.

(Loc. a.) **Cu (sau de) predilecție** La care se pricepe cineva cel mai bine.

PREFACE *vb.*

(Exp. vb.) **A se preface că nu știe** A ascunde.

(Exp. vb.) **A se preface mut** A tăcea.

(Exp. vb.) **A se preface că plouă** A se comporta ca și cum nu s-a întâmplat sau nu a văzut nimic deosebit.

PREFĂCANIE *s. f.*

(Loc. vb.) **A trage la prefăcanie** (D. țuică) A distila.

PREFERINȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **De (sau, înv., cu) preferință** Îndeosebi.

(Sint.; Jur.) **Drept de preferință** Drept recunoscut creditorilor titulari ai unei ipoteci de a fi despăgubiți din vânzarea silită mai înaintea altor creditori.

PREGĂTI *vb.*

(Exp. vb.) **A pregăti terenul** **1.** A crea condiții prielnice pentru ceva. **2.** A încerca să vadă, să tatoneze dacă o acțiune pe care vrea s-o inițieze are sorți de izbândă.

PRELUNG, ~Ă *a.*

(Loc. av.; reg.) **În prelung** **1.** În pantă domoală, lină. **2.** Puțin abrupt. **3.** Progresiv, pe măsură ce înaintează spre capăt.

PREOȚIE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A lepăda din (sau de) preoție** A răspopi.

PREPELEAC *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi gol prepeleac** A fi foarte sărac.

PREPELIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se înțelege ca găscă cu prepelelița** A nu se înțelege deloc.

(Exp. vb.; reg.) **A prins prepelelița de coadă** Este foarte beat.

(Exp. vb.; reg.; fig.) **A căuta coada prepeleliței** A căuta un lucru inexistent.

PRESĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A pune sub presă** **1.** A presa. **2.** A tipări.

(Exp. vb.) **A avea presă bună (sau proastă)** A se bucura de apreciere bună (sau rea) în presă.

PRESCHIMBA *vb.*

(Loc. vb.; înv.) **A preschimba cuvinte** A sta de vorbă cu cineva, *a conversa, a vorbi*.

(Loc. vb.; înv.) **A preschimba glume** A-și spune glume unii altora, *a glumi*.

PRESIUNE *s. f.*

(Sint.) *Presiune atmosferică (sau a atmosferei)* Presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeței pământului, care variază în funcție de condițiile atmosferice.

(Sint.) *Presiune radiculară* Presiune care apare în celulele vii ale rădăcinii unei plante și determină împingerea apei în sus.

(Sint.) *Presiune arterială (sau sangvină, presiunea sângelui)* Forță elastică reactivă a pereților arterelor față de presiunea sângelui impulsionat de inimă, *tensiune*.

(Loc. av.) **Sub presiune** **1.** (D. motoare) Gata de a se pune în funcțiune. **2.** (Fig.; d. oameni) În condiții de stres.

PRESTA *vb.*

(Exp. vb.) **A presta un jurământ** A depune un jurământ în condițiile prevăzute de lege sau de uz.

(Exp. vb.; înv.; spec.) **A presta omagiu (sau jurământ de credință)** (D. vasali) A depune jurământul de credință și supunere către suzeranul său.

PREST/GIU *s. n.*

(Loc. a.) **De prestigiu** **1.** Prestigios. **2.** Care onorează. **3.** Care aduce glorie, considerație. **4.** Important. **5.** Valoros.

PREȘ *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A duce (pe cineva) cu preșul** **1.** A induce în eroare, *a păcăli, a înșela*. **2.** A amâna la nesfârșit împlinirea unei promisiuni.

(Exp. vb.; arg.) **A bate preș (pe cineva)** A bate măr pe cineva.

PRETCĂ *s. f.* „bețișor”.

(Exp. vb.; reg.) **L-o da el dracu-n pretcă** O va păți el odată și-odată.

(Exp. vb.; reg.) **A băut de a trecut peste pretcă** A băut peste măsură.

PRETENȚIE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu pretenții** **1.** Cu aere de superioritate, de infatuare. **2.** Cu o falsă aparență de rafinement.

(Loc. a.) **Fără pretenție (sau fără pretenții)** **1.** Natural, *neafectat*. **2.** Foarte modest.

(Loc. a.) **Cu pretenție de...** **1.** Care vrea să pară... **2.** Care ar vrea să fie...

PRETEXT *s. n.*

(Loc. cj.) **Sub pretext (ul) că...** **1.** Invocând drept motiv că... **2.** Pretinzând că...

PREȚ *s. n.*

(Loc. a., loc. av.) **Fără (de) preț** **1.** (Care se vinde) mult sub valoarea reală, *ieftin*. **2.** Imposibil de evaluat în bani, *neprețuit, valoros*.

(Loc. a.; îrg.) **Cu (sau de) (mare, înv., mult) preț** Foarte valoros.

(Loc. av.) **Cu orice preț** În orice condiții, *neapărat*.

(Loc. av.) **Cu niciun preț** În niciun caz, *deloc*.

(Loc. av.; pop.) **Preț (ca) de...** **1.** Reprezentând contravaloarea a..., egal cu... **2.** Aproximativ... **3.** Un interval de timp de circa...

(Exp. vb.) **A pune preț pe ceva (sau pe cineva)** **1.** A considera că ceva sau cineva este foarte important sau necesar. **2.** A ține mult la ceva sau la cineva. (Exp. vb.) **A avea preț** **1.** (D. mărfuri) A se vinde bine, cu preț ridicat. **2.** A valora mult sub aspect material.

(Exp. vb.) **A ajunge la preț** A fi căutat, apreciat.

(Exp. vb.) **A se învoi (sau, reg., a veni) la (sau din) preț** sau (reg.) **a se ajunge din preț** A încheia o tranzacție comercială, înțelegându-se asupra sumei de plată.

(Exp. vb.) **A ține la preț, (înv.) a se ține greu la preț** A nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare.

(Sint.; înv.) *Preț de sânge* Pedeapsă cu moartea.

(Sint.; înv.) *Prețul sângelui* Legea talionului.

(Loc. pp.) **Cu prețul...** **1.** În schimbul contravalorii materiale. **2.** (Fig.) Cu sacrificiul... **3.** (Fig.) Cu efortul...

(Exp. av.) **În preț** Drept compensație a unei datorii.

(Exp. a.) **Fără (de) preț** Foarte important, neprețuit. (Loc. a.; îpv.) **Pre preț** De mare însemnătate.

PREȚUI vb.

(Exp. vb.) **A ști cât prețuiește ceva** (sau **cineva**)

1. A cunoaște defectele cuiva sau a ceva. **2.** A ști dinainte că nu trebuie să contezi pe ceva sau pe cineva.

PREVEDERE s. f.

(Sint.) *Prevederi sociale* Sistem de măsuri privitoare la acordarea de asistență socială persoanelor care și-au pierdut capacitatea de muncă ori celor rămași fără venituri.

(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau **ca**) **prevedere** Pentru a preveni un lucru primejdios care s-ar putea întâmpla.

(Loc. av.; rar) **Cu prevedere** Cu atenție și prudență.

PREVENTIV, ~Ă a.

(Sint.) *Medicină preventivă* Ramură a medicinei care se ocupă cu mijloacele de combatere a condițiilor care favorizează apariția bolilor.

(Sint.) *Arest preventiv, detenție preventivă, (rar) închisoare preventivă* Privare de libertate în cursul unui proces penal, pentru a preveni dispariția infractorului ori influențarea martorilor.

PREVIZIUNE s. f.

(Loc. pp.; rar) **În previziunea...** **1.** Având în vedere... **2.** În cazul... **3.** Cu condiția...

PREZENT, ~Ă s. n., a.

(Loc. av.) **În prezent** **1.** În momentul de față. **2.** În zilele noastre, *acum, azi*.

(Sint.; Gram.) *Prezent istoric* Prezent cu valoare de perfect, folosit în narațiuni, pentru a da operei forță de evocare.

(Sint.; Gram.) *Prezent gnomic* Prezent care arată că o acțiune se îndeplinește indiferent de timp.

PREZENTA vb.

(Exp. vb.) **A prezenta arma** A mânui arma după anumite reguli militare, fixând-o într-o poziție stabilă, pentru a da onorul unui superior, unei personalități la o ceremonie etc.

(Exp. vb.) **A prezenta importanță** A fi important pentru cineva.

(Exp. vb.) **A prezenta interes** A fi interesant, incitant pentru cineva.

PREZENȚĂ s. f.

(Sint.) *Condică* (sau *caiet, listă* etc.) *de prezență* Registru, caiet, listă etc. în care semnează cei care se află la serviciu, la un curs, la o ședință etc.

(Loc. pp.) **În prezența (cuiva)** În fața cuiva.

(Exp. vb.) **A avea prezență de spirit** A avea operativitate în împrejurări dificile și neprevăzute.

PREZIUĂ s. f.

(Loc. pp.) **În** (sau **din**) **preziua...** **1.** În ajunul. **2.** (P. ex.) Cu puțin timp înainte de...

PRICE s. f.

(Loc. a.; înv.) **De price** **1.** Care constituie prilej de neînțelegere. **2.** Care este potrivit.

(Loc. av.; înv.) **Fără de price** Cu supunere.

(Loc. vb.; înv.) **A se pune în** (sau **de, cu**) **price** A contrazice pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A face cu pricea** A trișa.

PRICEPE vb.

(Loc. vb.; reg.) **A se pricepe de inimă** A se lumina.

(Loc. vb.) **A nu pricepe boabă** (D. o limbă străină) A nu înțelege, *a nu ști*.

PR/CINA s. f.

(Loc. av.) **Fără (nicio sau, înv., de) pricină** Fără justificare, *nemotivat*.

(Loc. cj.) **Din pricină că** Deoarece.

(Loc. pp.) **Din pricina...** sau (rar) **din pricină de...** Ca urmare a...

(Loc. vb.) **A(-i) căuta (cuiva) pricină** A căuta motiv de ceartă cu cineva.

(Loc. vb.) **A(-i) găsi (cuiva) pricină** **1.** A găsi motiv de ceartă cu cineva. **2.** (P. ex.) A reproșa cuiva ceva pe nedrept.

(Loc. vb.; îrg.) **A se pune de** (sau **în**) **pricină** **1.** A se certa. **2.** A se împotrivi.

(Loc. vb.; înv.) **A avea** (sau **a fi în**) **pricină (cu cineva)** **1.** A fi certat cu cineva. **2.** (Înv.; spec.) A se judeca cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A sta (de) pricină** A se împotrivi.

(Loc. vb.; reg.) **A da la pricină** A începe să se certe.

(Loc. vb.; înv.) **A pune pricină (că...)** A motiva.

(Loc. a.; înv.) **De** (sau **cu**) **pricină** ori **cu pricini** Vinovat.

(Loc. vb.; înv.) **A-i da pricină** A acuza.

(Loc. a.) **Cu pricina** Despre care este sau a fost vorba, *respectiv*.

PRICOPSEALĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A lua** (sau **a da, a avea**) **pe cineva pe** (sau **spre, de**) **pricopseală** A lua (sau a da) pe cineva ca ucenic, ca elev.

PRIETEN, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A se face prieteni** A se întovărăși.

PRIETEN/E s. f.

(Exp. av.) **Cu prietenie** În mod amabil, *binevoitor, prietenos, afabil, afectuos*.

(Exp. av.) **Fără prietenie** Lipsit de amabilitate, *ostil, rece*.

PRIGON *s. n.*

(Loc. a.) **Din** (sau **în, de la, la**) **prigon** (D. animale de tracțiune) **1.** Înhamat. **2.** Înhamat la mijloc.

(Loc. vb.) **A pune (un animal) la prigon** A înhăma la mijloc, între alte animale într-un atelaj.

PRIGOREALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A face** (sau **a se da**) **prigoreală** A face plajă.

PRIHANĂ *s. f.*

(Loc. vb.; i. uz.) **A-i arunca** (sau **a-i zice**) **prihană** **1.** A învinui. **2.** A reproșa.

(Loc. a.) **Fără (de) prihană** **1.** Nevinovat. **2.** Cast.

PRIINTĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.; inv.) **Cu (mare) priintă** Cu multă bunăvoință.

(Loc. av.; îvp.) **Fără de priintă** În mod obiectiv.

(Loc. av.; îrg.) **Cu priintă** Devotat.

(Loc. a.; loc. av.; inv.) **De** (sau **cu**) **priintă** (În mod) util.

PRILEJ *s. n.*

(Loc. av.; inv.) **La prilej** În fața situației.

(Sint.; îrg.) **Vreme cu prilej** Moment potrivit, favorabil.

(Loc. vb.; inv.) **A-și face prilej cu...** A se îndeletnici cu...

(Loc. vb.; inv.) **A lua (de)** (sau **a-și afla**) **prilej** A invoca un pretext.

(Loc. av.; i. uz.) **Cu prilej** Mult.

(Loc. a.; reg.; sprs.) **Cu prilej** Aducător de rele.

PRILEJI *vb.*

(Loc. vb.; inv.) **A i se prileji moarte(a)** A muri.

PRIM, ~Ă *a.*

(Sint.) **Primă audiție** Executare pentru prima oară a unei compoziții muzicale.

(Loc. a.; loc. av.) **În primă audiție** (Care se execută) pentru prima oară în fața publicului.

(Sint.) **Prim plan** Imagine în cinematografie care prezintă detaliile unor obiecte, ale unor personaje filmate de aproape.

(Sint.) **June prim** sau **prim amarez** Actor sau cântăreț care interpretează rolul principal de îndrăgostit la teatru sau la operă.

(Sint.) **Prim secretar, prim dirijor, primă balerină** Persoană care ocupă gradul cel mai înalt în ierarhia acestor funcții.

(Sint.; Mat.) **Număr prim** Număr care este divizibil numai cu unitatea și cu el însuși.

(Loc. av.) **În primul rând** (sau, rar, **loc**) Înainte de toate.

(Sint.) **Materie primă** Material prin a cărui prelucrare se obțin produse finite.

PRIMAR, ~Ă *1 a.*

(Sint.; reg.) **Cale primară** Primă vizită pe care o fac tinerii căsătoriți și părinții mirelui părinților miresei, la câteva zile după nuntă.

(Sint.) **Vâr primar** (sau **vară primară**) Grad de rudenie între copiii mai multor frați și surori.

(Sint.; inv.) **Frați primari** Frați născuți care au în comun ambii părinți.

PRIMAR, ~Ă *2 a.*

(Sint.) **Medic primar** Grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, care se obține în urma unui concurs.

(Sint.) **Învățământ primar** Prim ciclul de patru clase al învățământului obligatoriu.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) primar** A bate.

PRIMĂ *s. f. sg.*

(Loc. a.; loc. av.; inv.) **De(-a) prima, din prima** **1.** De la început. **2.** (Care s-a făcut) de timpuriu, devreme. **3.** Înainte de orice, *primordial*.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **În primă** **1.** Înainte de vreme. **2.** Prematur.

PRIMĂVARĂ *s. f.*

(Exp. a.) **De primăvară** **1.** Care crește în timpul primăverii, primăvăritic. **2.** (D. plante) Care se seamănă sau răsăr în timpul primăverii. **3.** Care are loc în timpul primăverii. **4.** (D. haine) Potrivit pentru primăvară.

(Exp. av.) **În primăvară** **1.** În timpul primăverii. **2.** În fiecare primăvară. **3.** În cursul sau la sosirea primăverii viitoare.

(Exp. av.) **La primăvară** **1.** În cursul primăverii viitoare. **2.** La sosirea primăverii.

(Exp. av.) **Astă primăvară** În cursul primăverii trecute.

(Exp. av.) **Spre** (sau, îrg., **despre**) **primăvară** Când se apropie primăvara.

(Exp. vb.) **A bate (un) vânt de primăvară (peste ceva)** A risipi.

(Sint.; fig.) **Primăvara vieții** Tinerețe.

PRIMEJDIE *s. f.*

(Loc. a.) **De (mare) primejdie** **1.** Primejdios. **2.** Care vestește un pericol. **3.** (Grț.) Extraordinar.

(Exp. a.; exp. av.; pop.; sprs.) **Cu primejdie** De rău augur.

(Exp. vb.) **A-și pune viața (ori capul) în primejdie** A-și risca viața.

(Exp. vb.; inv.) **A se pune (ori a se băga, a cădea) la** (sau **în**) **primejdie** A se expune pericolului.

(Exp. vb.) **A-i fi capul în primejdie** A se afla în mare pericol.

(Loc. vb.; îrg.) **A da de** (sau **a veni la**) **primejdie cu cineva** A avea o supărare cu cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A da (pe cineva) de primejdie ori a băga** (sau **a pune pe cineva în primejdie**) **1.** A pricinui cuiva un rău. **2.** A băga pe cineva într-un necaz.

PRIMENI *vb.*

(Loc. vb.; îrg.) **A primeni gazda, a se primeni din...** A se muta din...

(Loc. vb.) **A se primeni din lumea aceasta, a primeni viața** A muri.

(Loc. vb.; înv.) **A primeni (pe cineva) din viață** A ucide.

PRIMI *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A primi în sine** A rămâne însărcinată.

(Exp. vb.; înv.) **A primi de...** A considera ca... sau drept...

PRIM/RE *s. f.*

(Loc. vb.) **A-și lua (ceva) în primire** A prelua un lucru, un post, o sarcină etc.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva în) primire** **1.** A ține pe cineva sub supraveghere, în evidență. **2.** A purta de grijă pentru cineva. **3.** (Fig.) A certa pe cineva. **4.** (Fig.) A-și bate joc de cineva.

(Loc. vb.) **A da (pe cineva sau ceva) în primire** **1.** Predare a cuiva sau a ceva unei alte persoane.

(Loc. vb.; gmf.) **A da în primire** A muri.

(Loc. vb.) **A avea (ceva) în primire** A răspunde de ceva.

(Exp. a.) **De primire** **1.** (D. încăperi) Care este destinat oaspeților, vizitatorilor sau solicitanților. **2.** (D. zile, ore) Când se primesc oaspeți, vizitatori sau solicitanți. **3.** (D. încăperi) În care este permis accesul vizitatorilor.

PRIMPREJUR *av., pp.*

(Loc. a.) **De primprejur** **1.** Care se află în jur. **2.** Înconjurător. **3.** Învecinat.

PRIN *pp.*

(Loc. av.) **Prin excelență** Indică dezvoltarea maximă a intensității de manifestare a cuiva.

(Loc. pp.) **Prin intermediul..., prin mijlocirea...** Prin medierea...

PRINCIPAL, ~Ă *a.*

(Sint.; Gram.) **Propoziție principală** Propoziție independentă dintr-o frază, de care depind propozițiile subordonate.

(Sint.) **Fond lexical principal** sau **fondul principal (de cuvinte)** Parte esențială a vocabularului unei

limbi, care cuprinde cuvintele utilizate cel mai frecvent de toți vorbitorii.

(Loc. av.) **În principal** **1.** În primul rând. **2.** Cu precădere. **3.** În linii mari.

PRINC/PIU *s. n.*

(Loc. a.) **De principiu** (sau **principii**) Care are caracter teoretic, general și preliminar.

(Loc. av.) **În principiu** **1.** Din punct de vedere teoretic. **2.** În linii generale.

(Loc. av.) **Din principiu** Conform unui punct de vedere general, hotărât o dată pentru totdeauna.

(Loc. a.) **Cu** (sau **fără**) **principii** (D. oameni) Cu (sau fără) convingeri sau norme de conduită precise.

PR/NDE *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A prinde un sărutat** (sau **o sărutare**) A săruta.

(Exp. vb.) **A prinde foc cu gura** A face tot posibilul pentru a reuși.

(Exp. vb.) **A prinde oala de toartă** A deveni obraznic și încrezut.

(Loc. vb.; îrg.) **A-și prinde capul** (sau **capetele**) A se pune la adăpost de primejdii.

(Exp. vb.) **A se prinde cu dinții de carte** A se apuca serios de învățatură.

(Exp. vb.) **A prinde de urechi (pe cineva)** A urechea.

(Loc. vb.; reg.) **A-și prinde de gură** A se abține să spună ceva, *a tăcea*.

(Exp. vb.; reg.; d. vin) **A prinde de limbă** A pișca (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A prinde (un) lucru** A lucra.

(Exp. vb.; reg.) **A-I prinde (pe cineva)** sau **a-I prinde (cuiva) mâna (la ceva)** A se pricepe la ceva, dovedindu-se îndemânatic.

(Exp. vb.; înv.) **A prinde arme** (sau **armele**) A porni o acțiune militară împotriva cuiva.

(Exp. vb.) **A se prinde (cu cineva) de păr** (sau **de piept**) A se încăiera cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A se prinde în horă** (sau **în joc**) **1.** A participa pentru prima dată la horă. **2.** (D. tineri) A ajunge la vârsta când poate ieși la horă, la dans etc. în sat. **3.** A se lăsa antrenat într-o acțiune, atras de mersul evenimentelor.

(Exp. vb.) **A prinde (pe cineva) la joc** (sau **în horă** etc.) A invita sau a lua pe cineva la joc, în horă etc.

(Loc. vb.; rar) **A prinde obicei** A se obișnui.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde nărav** A se năravi.

(Loc. vb.) **A prinde de veste** (ori, rar, **de știre**) sau (îrg.) **a prinde veste** **1.** A afla. **2.** A-și da seama.

(Exp. vb.) **A (se) prinde în cursă** (sau **în capcană, în laț**) **1.** A face să intre într-o încercătură mare,

periculoasă, din care nu se poate ieși. **2.** A (se) înșela. **3.** A (se) da de gol.

(Exp. vb.; îvp.) **A prinde (pe cineva) la oaste** (sau, reg., **la cătane**) A duce pe cineva cu forța în armată. (Exp. vb.; îvp.) **A-i prinde ochii (cuiva)** sau **a-l prinde (pe cineva) de ochi** A atrage privirile cuiva, datorită aspectului armonios sau ieșit din comun, *a frapa*.

(Exp. vb.) **A prinde (pe cineva) la mână (sau la, în mâna lui)** A ajunge să dispună de soarta, de viața etc. cuiva (care a comis ceva).

(Exp. vb.) **A prinde șarpele cu mâna altuia** A rezolva o situație dificilă folosindu-se de efortul altcuiva, dar atribuindu-și meritele.

(Exp. vb.; gmf.) **A prinde vulpea de coadă** A fugi pentru a scăpa de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.) **A prinde prepelița (ori ciocârlanul sau purceaua etc.) de coadă** A se îmbăta.

(Exp. vb.) **A prinde pește 1.** A pescui. **2.** (Arg.) A copia la teză.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde (cuiva) o nevoie** A ajuta pe cineva aflat într-o situație materială dificilă.

(Loc. vb.; pop.) **A-și prinde o (sau vreo) nevoie (sau nevoile cu ceva)** A face față unei nevoi materiale.

(Exp. vb.; reg.) **A se prinde ca nuca (sau ca mazărea) în (sau de) perete** A fi total nepotrivit pentru o anumită împrejurare.

(Exp. vb.) **A nu se prinde somnul de cineva** A nu putea dormi.

(Exp. vb.; îrg.) **A i se prinde (cuiva) privirile (sau ochii ori ochiul) de (ori pe) cineva (sau de ceva) 1.** A se opri cu privirea pe cineva sau pe ceva. **2.** A alege cu privirea pe cineva sau ceva.

(Loc. vb.; înv.) **A i se prinde mintea după ceva** A fi de acord cu cineva sau cu ceva.

(Loc. vb.) **A-i prinde rău (bine)** A-i face un (de)serviciu sau a-i cauza un rău (un bine).

(Loc. vb.) **A-și prinde foamea, setea, pofta 1.** A-și potoli foamea, setea, pofta. **2.** A lua foarte puțin din ceva, *a-și amăgi foamea, setea, pofta*.

(Loc. vb.) **A-l prinde rău (bine) (pe cineva)** A (nu)-i sta bine cu ceva, a (nu)-l avantaja.

(Loc. vb.) **A prinde putere (ori puteri sau forță)** sau (reg.) **a prinde la putere 1.** (D. ființe) A începe să capete sau a căpăta mai multă forță, vitalitate, *a se întări*. **2.** (D. fenomene fizice etc.) A-și intensifica activitatea.

(Loc. vb.) **A prinde rădăcini (sau rădăcină)** (D. oameni) **1.** A căpăta stabilitate într-un anumit loc, *a se fixa, a se stabili*. **2.** (D. acțiuni, deprinderi ale

oamenilor) A începe să găsească un mediu prielnic pentru a se manifesta.

(Loc. vb.) **A prinde carne (moale sau burtă ori seu etc.) ori a se prinde carnea (pe cineva)** A se îngrășa.

(Loc. vb.) **A prinde limbă (sau glas) ori (pop.) a prinde la limbă 1.** A se încuraja. **2.** A începe să vorbească. **3.** (D. copii; rar) A începe să vorbească. (Loc. vb.; înv.) **A prinde (o) limbă** A găsi un informator, un spion.

(Loc. vb.) **A prinde viață sau (reg.) a prinde la viață 1.** A se înviora. **2.** A se însănătoși.

(Loc. vb.; pop.) **A prinde inimă ori (reg.) a-și prinde inima sau a (mai) prinde la inimă 1.** A începe să capete curaj, *a se îmbărbăta*. **2.** A-și veni în fire. **3.** A-și reface forțele.

(Loc. vb.) **A prinde ființă (sau viață) 1.** A se naște. **2.** A se contura vizual sau în minte.

(Loc. vb.) **A prinde nas sau (reg.) a prinde la nas** A deveni arogant sau obraznic, *a se obrăznicii*.

(Loc. vb.) **A prinde față 1.** (D. oameni) A începe să arate bine, căpătând culoare, un aspect frumos, sănătos. **2.** (D. alimente) A se rumeni sub acțiunea focului.

(Exp. vb.) **A prinde un fir 1.** A avea un punct de plecare pentru a afla ceva. **2.** A obține firul liber la telefon, pentru a putea avea o convorbire.

(Loc. vb.; îvp.) **A prinde temeii** A căpăta stabilitate, *a se statornici, a se stabili*.

(Loc. vb.; îvp.) **A prinde foc** A se înflăcăra.

(Loc. vb.) **A prinde minte (ori, reg., la minte, la cumiinție) 1.** A câștiga experiență, devenind mai înțelept. **2.** A se face om de treabă.

(Loc. vb.) **A prinde chef (sau, rar, la chef, la voie bună) 1.** A începe să se înveselească.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde partea (cuiva) 1.** A lua cuiva apărarea. **2.** A se situa pe aceeași poziție cu cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A(-și) prinde gazdă** A poposi la o anumită gazdă.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde la zile 1.** A se maturiza. **2.** A îmbătrâni.

(Loc. vb.; pfm.) **A prinde seu (la rărunchi)** A se îmbogăți.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde urechi 1.** A auzi. **2.** A înțelege.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde în cap** A se îmbăta.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde zburător** A se transforma în strigoi.

(Loc. vb.) **A(-l) prinde mirarea sau, îvp., mirare, minune, minuni (pe cineva)** A se mira tare.

(Loc. vb.; înv.) **A-l prinde otrava** A se otrăvi.
(Exp. vb.; rar) **Ce te-a** (sau **l-a**, **v-a** etc.) **prins?** E de mirare această atitudine, acțiune etc. neașteptată, anormală.

(Loc. vb.; reg.) **A-l prinde mințile (pe cineva)** **1.** A ști. **2.** A pricepe.

(Loc. vb.) **A prinde beția (pe cineva)** A (se) îmbăta.

(Loc. vb.) **A-l prinde (pe cineva) friguri** (sau **friguri de moarte**) A simți un fior de spaimă, de furie etc.

(Exp. vb.; reg.) **A prinde (pe cineva) cu coada între ușă** A surprinde pe cineva mințind.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde cu chirie** A închiria.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde loc** **1.** A se bucura de considerație. **2.** A fi util. **3.** A ține loc de...

(Loc. vb.) **A nu-l prinde locul** (sau **starea pe cineva**) A nu avea astâmpăr, neputând sta locului sau negăsindu-și locul.

(Exp. vb.; înv.) **A-i prinde calea cuiva** A pândi trecerea cuiva, stând în drumul lui.

(Exp. vb.; rar) **A prinde (pe cineva) cu măsura** (sau **cu litra ori cu ocaua mică**) A descoperi minciuna sau înșelătoria practicate de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A prinde în piuă** (sau **cu piulița**) A da pe cineva de gol.

(Exp. vb.; rar) **A nu-l prinde (pe cineva) vremea în loc** A fi extrem de ocupat.

(Loc. vb.; înv.) **A se prinde chezaș** (sau **cu chezașie**) A garanta pentru sine sau pentru altul.

(Loc. vb.; înv.) **Cum s-ar prinde** Cum s-ar zice.

(Exp. vb.) **A (se) prinde la** (sau **în**) **vorbă** (sau, reg., **în cuvinte**) **cu cineva** **1.** A începe să discute cu cineva. **2.** (Reg.) A se înțelege.

(Loc. vb.) **A (o) prinde la fugă** sau **a prinde fuga** A o lua la fugă.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde (pe cineva) de mușteriu** A face pe cineva să devină client.

(Loc. vb.; reg.) **A prinde post** A posti.

(Loc. vb.; reg.) **A se prinde în câini (cu cineva)** **1.** A încerca să enerveze pe cineva. **2.** (Reg.) A provoca pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A-și prinde mintea (cu cineva)** A lua în serios spusesele cuiva.

(Loc. vb.; reg.) **A-și prinde treabă** (sau **vadul cu cineva**) A o păți.

(Loc. vb.) **A se prinde în sâmbură** sau **a prinde în ortăcie** (ori **în, de sâmbură**) sau **a prinde tovarășie** A se întovărăși.

(Loc. vb.) **A prinde cheag** **1.** (D. oameni) A se îmbogăți. **2.** (D. conversații) A se înfiripa.

(Loc. vb.) **A nu i se prinde (cuiva) colacii** A nu reuși ceea ce și-a propus.

(Exp. vb.; fam.) **A prinde (pe cineva) cu mâța-n sac** A demasca un înșelător.

PRINS, ~Ă a.

(Exp. vb.; rar) **A fi prins de cap și de picioare** A nu putea acționa liber.

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi (cuiva) graiul prins** A nu putea vorbi, *a fi mut*.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu brațele prinse** (D. o femeie) A avea copil mic.

(Exp. vb.; înv.) **A fi prins de limbă** A fi amețit de băutură.

PRINSOARE s. f.

(Loc. vb.) **A face prinsoare** A paria.

(Loc. a.; reg.) **Cu prinsoare** (D. oameni) Bogat.

PR/NTRE pp.

(Exp. vb.) **A-i scăpa printre degete** A nu putea reține, a nu putea prinde ceva important.

(Loc. av.) **Printre picături** În mod discontinuu, *sporadic*.

(Exp. vb.) **A vorbi printre dinți** sau (rar) **printre buze** **1.** A vorbi neclar, pentru a nu fi auzit bine. **2.** A-și stăpâni cu greu furia.

(Exp. vb.) **A citi printre rânduri** A descifra aluziile dintr-un text.

PRIPAS s. n.

(Loc. a.; fam.) **De pripas** **1.** (D. animale domestice) Care este sau a rămas fără stăpân. **2.** (D. copii) Care a fost abandonat de părinți. **3.** (P. ex.; d. copii) Nelegitim. **4.** (Dep.; d. oameni) Venetic.

(Exp. vb.; rar) **A lăsa pe cineva de pripas** A abandona pe cineva într-un moment dificil.

(Exp. vb.) **A lua, a prinde, a cădea de pripas** (D. vite) A fi folosit drept zălog până la răscumpărarea de către stăpân a pagubelor cauzate în semănături.

PR/PĂ s. f.

(Loc. av.) **În** (sau, îrg., **de, cu**) **pripă** În grabă mare, (pop.) *de zor*.

(Loc. a.; înv.) **De pripă** **1.** Care se face sau are loc repede. **2.** Care trebuie făcut repede.

(Loc. av.; pop.) **Fără pripă** Pe îndelete.

PRIPON s. n.

(Exp. vb.) **A lega (sau a sta, a pune, a lăsa) în pripon** A (se) priponi.

PR/ISMĂ s. f.

(Loc. pp.) **Prin** (sau, rar, **sub**) **prisma... 1.** Din punctul de vedere al... **2.** Potrivit cu...

PRISOS *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **De** (sau **în de**) **prisos** 1. Din belșug.

2. În plus. 3. (P. ex.) Inutil. 4. Mai mult decât trebuie.

(Loc. a.; loc. vb.; inv.) **Cu prisos** (Într-o măsură) care depășește obișnuitul, normalul, cerințele, așteptările etc., excesiv.

(Loc. av.; inv.) **La prisos** Pus deoparte (ca rezervă sau) ca economie.

PRISOS/NTĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu** (sau, inv., **de, din**) **prisosintă** 1. Mai mult decât trebuie. 2. (P. ex.) Din plin. 3. (P. ex.) Îndeosebi.

PRISOS/RE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu prisosire** 1. Mai mult decât trebuie.

2. (P. ex.) Din plin.

PRITOCI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A pitroci limba** (sau **vorbele**) **în gură** 1. A vorbi încurcat sau nedeslușit. 2. (P. gn.)

A trâncăni. 3. (P. gn.) A nu fi ascultat.

PRIVEALĂ *s. f.*

(Loc. pp.; inv.) **În priveala...** 1. În văzul cuiva

2. În prezența cuiva.

(Loc. vb.; inv.) **A ieși** (sau **a se afla**) **în priveală** sau **a face priveală** 1. A privi. 2. A asista.

(Exp. vb.; inv.) **A fi în priveală** A inspecta.

PRIVEGHERE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În priveghere** În grija cuiva.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu priveghere** Cu grijă.

PRIVELIȘTE *sf.*

(Loc. av.; inv.) **În** (inv., **spre**) **privești** 1. În văzul tuturor. 2. Ca să vadă oricine. 3. În prezența cuiva sau a tuturor.

(Loc. pp.; inv.) **În privești**... 1. În văzul cuiva.

2. În prezența cuiva.

(Exp. vb.; inv.) **A se face (de) privești** A se da în spectacol în fața cuiva.

PRIVI *vb.*

(Exp. vb.) **A privi spre** (sau **către**) **ceva** (D. clădiri) A fi cu fațada spre ceva.

(Loc. pp.) **În (ceea) ce** (sau **cât, inv. întrucât, încât**) **privește...** (ori, rar, **privea...**) 1. Referitor la... 2. Din punctul de vedere al...

PRIVINȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În această** (sau, pop., **astă**) **privință** (sau **într-o privință**) 1. În ceea ce privește. 2. Din acest punct de vedere.

(Loc. av.) **Într-o (oarecare) privință** Dintr-un anumit punct de vedere.

(Loc. av.) **În unele privințe** Din unele puncte de vedere.

(Loc. av.) **În multe privințe** Din multe puncte de vedere.

(Loc. pp.) **În privința...** (inv. **cu privință la...**)

1. Referitor la... 2. Sub aspectul... 3. Sub raportul...

(Loc. vb.; inv.) **A lua în privință** A lua în considerație.

PRIV/RE *s. f.*

(Loc. av.) **Dintr-o privire** 1. Imediat ce s-a uitat.

2. Cât a putut vedea uitându-se repede.

(Loc. pp.; inv.) **În** (sau **la**) **privirea (cuiva)** În văzul cuiva.

(Loc. av.; inv.) **În această privire** Din acest punct de vedere.

(Loc. av.; inv.) **Într-o (oarecare) privire** Dintr-un anumit punct de vedere.

(Loc. av.; inv.) **În unele priviri** Din unele puncte de vedere.

(Loc. av.; inv.) **În multe priviri** Din multe puncte de vedere.

(Loc. av.; inv.) **În toate privirile** Din toate punctele de vedere.

(Loc. pp.) **Cu privire la...** Referitor la...

(Loc. pp.) **În** (sau **din**) **privirea...** În privința...

PRIVITOR, ~OARE *s. m. f., a.*

(Loc. pp.) **Privitor la...** Referitor la...

PRIZĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se afla**) **în priză** (D. o piesă de șah) A fi în pericol de a fi capturată.

(Sint.; Teh.) **Priză electrică, priză de curent** Dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează conectarea la o rețea electrică a unui aparat prin intermediul unei fișe de curent.

(Sint.) **Priză de pământ** Dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează o legătură electrică conductoare directă cu pământul a unei rețele electrice, pentru asigurarea protecției contra pericolului de electrocutare.

(Sint.) **Priză aeriană (de curent)** Priză prin care se realizează legătura dintre o rețea electrică aeriană și un tramvai, un troleibuz, o locomotivă electrică.

(Exp. vb.; fam.) **A fi** (sau **a băga pe cineva**) **în priză** 1. A fi sau a face ca cineva să fie în contact direct cu ceva. 2. A fi sau a face ca cineva să fie foarte activ.

(Loc. vb.) **A avea priză la...** A trezi interesul cuiva.

PROASPĂT, ~Ă *a.*

(Loc. vb.; reg.) **A face proaspăt** A tăia porcul.

(Loc. av.; pop.) **Din** (sau, inv., **de**) **proaspăt** De curând.

(Loc. av.; inv.) **În proaspătă vreme** Imediat.

PROAȘCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A face** (sau **a da**) **proașcă** sau **proașca** (în, între, prin, printre sau împrejurul...) A năvăli în, între, prin, printre sau împrejurul a ceva, a se năpusti, a da iama.

PROBABIL, ~Ă *a.*

(Sint.) *Timp probabil* Condiții meteorologice care se prevăd pentru zilele care urmează.

(Exp. vb.) **Este** (sau **e**) **probabil că...** Este posibil să...

PROBABILITATE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu probabilitate 1.** În mod probabil.

(Loc. av.) **După toate probabilitățile** (sau, înv., **după toată probabilitatea**) După cât se pare, *probabil, poate, posibil*, (pfm.) *pesemne*, (inv.) *probabilmente*.

(Sint.; Mat.) *Calculul* (sau *teoria*) *probabilităților* (sau *probabilității*) **1.** Calcul care permite să se aprecieze dacă un eveniment se va întâmpla sau nu, în funcție de evenimente mai simple, presupus cunoscute. **2.** Capitol al matematicii care studiază proprietățile claselor de mulțimi și ale variabilelor aleatorii.

PROBĂ *s. f.*

(Sint.; Jur.) *Probă cu martori* Dovedire cu martori a unei afirmații, a unei situații etc. în fața instanțelor de judecată.

(Loc. vb.) **A da probă** (sau **probe**) **de...** A dovedi, a demonstra, a proba.

(Loc. a.) **De** (sau, pop., **de o**) **probă** Care servește ca încercare.

(Loc. av.) **De** (sau, pop., **de o**) **probă** De verificare.

(Sint.) *Corp de probă* Eșantion.

(Sint.) *Arbore de probă* Arbore ales după anumite criterii, apoi tăiat și stivuit, astfel ca din volumul obținut să se poată deduce volumul unei specii de arbori.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) o probă de bătaie** A bate zdravăn pe cineva.

PROCES *s. n.*

(Exp. vb.; Jur.) **A face** (sau **a intenta**) **cuiva** (sau, înv., **asupra cuiva**) **proces** A chema pe cineva în fața instanțelor de judecată.

(Exp. vb.) **A face procesul (cuiva sau a ceva)** A ataca în cuvinte pe cineva sau ceva, a critica.

(Exp. vb.) **A-i face cuiva proces de intenții** (sau **intenție**) A învinui pe cineva pentru intenții reprobabile pe care nu poți dovedi că le-a avut.

(Exp. vb.) **A-și face proces(e) de conștiință** A-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni, a regreta.

(Sint.) *Proces de producție 1.* (Econ.) Activitate socială în cadrul căreia oamenii acționează, cu ajutorul uneltelor de producție, asupra obiectului muncii, pentru a crea bunuri materiale. **2.** (Teh.) Totalitate a procedeelelor folosite pentru transformarea materiilor prime și a semifabricatelor în produse finite.

PROCH/MEN *s. n.*

(Loc. vb.) **A veni** (iar sau **iarăși**) **la prochimen 1.** A reveni la subiectul în chestiune, după o digresiune. **2.** (Reg.) A se potrivi.

(Loc. vb.) **A aduce (pe cineva) la prochimen** A aduce pe cineva pe calea cea bună.

PRODUCȚIE *s. f.*

(Sint.; Econ.) *Producție de mărfuri* Formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sunt create de către diferiți producători independenți.

(Sint.; Econ.) *Mica producție de mărfuri* Formă de economie bazată pe proprietatea privată și munca personală a proprietarului mijloacelor de producție.

(Sint.; Econ.) *Mod de producție* Mod istoricește determinat în care oamenii produc bunurile necesare existenței lor, caracterizând o orânduire socială.

(Sint.; Econ.) *Relații de producție* Raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producție.

(Sint.; Econ.) *Mijloace de producție* Totalitate a obiectelor muncii și a mijloacelor de muncă pe care oamenii le folosesc în procesul de producere a bunurilor materiale.

(Sint.; Econ.) *Forță de producție* Însurmare între mijloacele de producție și forța de muncă a oamenilor implicați în producție.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se afla, a intra** etc.) **în producție** A fi sau a intra într-un serviciu care produce ceva pentru schimbul de mărfuri.

PRODUS *s. n.*

(Sint.; Econ.) *Produce brut* Material obținut dintr-o exploatare, înainte de sortare sau de prelucrarea finită.

(Sint.; Econ.) *Produce finit* Produce cu procesul de fabricație încheiat, care corespunde întocmai condițiilor tehnice stabilite.

(Sint.; Econ.) *Produce de schimb* Marfă.

(Sint.; Econ.) *Produce necesar* Parte a produsului creat care este necesară pentru asigurarea reproducerii forței de muncă.

(Sint.; Econ.) *Produce global* Totalitate a bunurilor materiale create într-o ramură din sfera productivă.

(Sint.; Econ.) *Produx net* **1.** Parte a produsului global care reprezintă valoarea nou creată. **2.** (P. ex.) Venit național.

(Sint.; Econ.) *Produx social total* **1.** Totalitate a bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp. **2.** Sumă a produsului global din toate ramurile economiei, într-o perioadă dată.

(Sint.; Econ.) *Produx intern brut* Valoare monetară la prețurile pieței a bunurilor și serviciilor produse de o economie în decursul unei perioade, de regulă un an.

PROERESIS *s. sg.*

(Loc. vb.; înv.) **Din (sau cu) bun proeresis ori de bun proeresisul (cuiva)** De bună voie.

(Loc. vb.; înv.) **A lăsa la (bun) proeresisul (cuiva)** A da cuiva libertatea să procedeze cum dorește.

PROFIL *s. n.*

(Loc. a.) **Din (sau în) profil** Dintr-o parte a feței sau a corpului.

(Sint.) *Profil geologic* Reprezentare grafică, în plan vertical, a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră.

(Loc. a.) **De profil** Care aparține unei anumite specialități.

PROFIT *s. n.*

(Loc. pp.) **În profitul... (cuiva)** În interesul material sau spiritual al cuiva.

(Loc. av.; fam.) **Un ce profit** Un oarecare beneficiu.

(Sint.; Econ.) *Profit mijlociu* Parte a plusvalorii creată în societate care revine fiecărui capitalist proporțional cu mărimea capitalului avansat.

(Sint.; Econ.) *Profit comercial* Parte a plusvalorii creată în sfera productivă.

PROHAB *s. n.* „șliț”.

(Exp. vb.; rar) **A descoase (pe cineva) din toate prohaburile** A încerca cu orice preț să afli secretele cuiva.

PROOR *s. n.*

(Exp. vb.) **A da oile în proor** A duce oile la pășune înainte de mulsul de dimineață.

PROPRIU, ~IE *a.*

(Loc. a.; loc. av.) **Propriu zis 1.** În sensul strict al cuvântului. **2.** La drept vorbind.

(Loc. av.) **La propriu 1.** În mod real. **2.** Concret. **3.** Obiectiv.

(Sint.) *Amor propriu* Sentiment al propriei demnități.

PROPTĂ *s. f.*

(Exp. vb.; îrg.) **A sta proptă gardului** A sta degeaba.

(Loc. pp.; reg.) **În proptă** În contra.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune (în) proptă (cu cineva) sau a sta în propta cuiva** A se împotrivi cuiva.

PROST, PROASTĂ *a.*

(Sint.) *Soldat prost* Militar fără grade.

(Sint.; pfm.) *Neam prost* Persoană lipsită de bunele maniere.

(Exp. vb.) **A se simți prost** A fi stânjenit.

(Sint.; înv.) *Palmă proastă* Veche unitate de măsură pentru lungime, mai mică decât palma obișnuită.

(Exp. vb.; pfm.) **A pica prost** A sosi într-un moment nepotrivit.

(Sint.) *Glumă proastă* Glumă nepotrivită, care jignește.

(Loc. a.) **De prost gust** Deplasat.

(Loc. av.; reg.) **A proasta sau a (ori de-a) prostul** În zadar.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și găsi prostul** A găsi omul pe care să-l poată înșela ușor.

(Exp. vb.; pfm.) **A face pe prostul** (sau, reg., **a se face prost**) A simula prostia.

(Exp. vb.) **A fi un prost și jumătate** sau **a fi prost ca noaptea** A fi foarte prost.

(Exp. vb.; reg.) **A fi prost în dungi** A fi foarte prost.

PROSTEȘTE *av.*

(Exp. vb.; pfm.) **A râde (sau a zâmbi) prostește** A râde sau a zâmbi fără niciun motiv și atunci când nu trebuie.

PROSTIE *s. f.*

(Loc. av.; pfm.) **În prostie** Fără măsură.

PROȚAP *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A umbla (sau a veni, a purta, a se înfățișa etc.) cu jalba (sau, rar, cu hârtia) în proțap 1.** A umbla cu o jalbă în vârful unei prăjini pentru a se face remarcat din mulțime și a putea înmâna plângerea unui demnitar. **2.** (P. ex.; fam.) A cere ceva cu insistență. **3.** (P. ex.; fam.) A protesta.

(Exp. vb.; fam.) **A sta proțap** A sta drept, nemișcat. (Sint.; reg.) *Proțapul nunții* sau *proțapul soacrei* Petrecere care se face luni, după nuntă, când soacra primește daruri.

PROVERB *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi (sau a se face) de proverb** A fi (sau a se face) de râs.

(Sint.; rar) *Proverb dramatic* Operă dramatică, de proporții reduse, care ilustrează un proverb.

PROVINCIE *s. f.*

(Loc. a.) **De provincie** Situat în provincie.

PRUDENȚĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu prudență** (În mod) precaut.

PRUN *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu mintea prin pruni** A nu avea minte.

(Sint.; reg.) *Prun gogoneț* Goldan.

(Sint.; reg.) *Prun sălbatic* Mălin.

PRUNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu pruna în gură** A fi prost.

(Exp. vb.; pfm.) **A vorbi** (sau **a răspunde**) **de parcă are** (sau **este cu**) **prune** (sau **cu o prună ori**

cu pruna în gură) A vorbi (sau a răspunde) neinteligibil.

(Sint.; fam.) *Rahat cu prune* Rahat.

(Exp. vb.; fam.) **A nu fi nici de zeama prunelor** A nu fi bun de nimic.

PRUNC *s. m.*

(Exp. vb.) **A avea minte de prunc** A fi lipsit de maturitate.

(Sint.; reg.) *Prunc tânăr* sau *om prunc* Băiat de înșurat.

PUBLIC, ~Ă *s. n., a.*

(Sint.) *Marele public* sau (rar) *publicul cel mare* Mase largi ale populației considerate în raport cu participarea la un eveniment social, cultural, artistic etc.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **În public** În văzul lumii.

(Exp. vb.; înv.) **A da (ceva) în public** A aduce ceva la cunoștința unei colectivități.

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) în public** A demasca pe cineva.

(Sint.; înv.) *Drept public* Subîmpărțire a dreptului care trata despre relațiile persoanelor, ca indivizi particulari, cu statul.

(Sint.; înv.) *Minister public* Minister.

(Sint.; i. uz) *Învățământ public* sau *instrucție* (ori *instrucțiune, școală*) *publică* Învățământ de stat.

(Sint.; i. uz) *Forță publică* Poliție.

(Sint.) *Viață publică* **1.** Activitate politico-administrativă a unui stat. **2.** Activitate a cuiva în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă.

(Sint.) *Datorie publică* Suma totală datorată la un moment dat de către un stat în baza unor împrumuturi interne și externe.

(Sint.) *Om public* (sau *persoană publică*) Persoană care joacă, prin funcția sa, un rol important în viața politică și socială a unei țări.

(Sint.) *Grădină publică* Parc.

PUBLICITATE *s. f.*

(Sint.; înv.) *Organ de publicitate* (sau al *publicității*) sau *organul publicității* Publicație periodică.

(Sint.; i. uz) *Publicitatea judecătii* sau *principiul publicității* Principiu al dreptului procesual socia-

list potrivit căruia soluționarea litigiilor se face de regulă în ședință publică.

(Sint.) *Mica publicitate* Rubrică în care se publică, contra plată, cereri și oferte de serviciu, înștiințări cu caracter personal etc.

(Sint.) *Agent de publicitate* Persoană angajată de o firmă comercială pentru a face reclamă mărfurilor ei.

(Loc. vb.) **A da publicității** (sau, rar, **în publicitate**) A publica.

PUCHINOS, ~OASĂ *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A se uita puchinos** A miji ochii.

PUF *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A crește** (sau **a trăi, a ține** etc.) **în** (sau **pe**) **puf** (sau, rar, **pufuri**) sau **în perini de puf** A crește, a trăi etc. în confort, neducând lipsă de nimic.

(Sint.) *Puf de piersică* sau *puful piersicii* Păr fin și moale care crește la oameni pe obraz și pe ceafă.

(Sint.) *Bumbac puf* Bumbac brut obținut la cules.

PUFNI *vb.*

(Exp. vb.) **A-l pufni pe cineva răsul** sau **a pufni în răs** A începe să rădă (brusc și zgomotos).

(Exp. vb.) **A-l pufni pe cineva plânsul** sau **a pufni în plâns** A începe să plângă (brusc și zgomotos).

PUI *s. m.*

(Sint.) *Pui de cuc* Bastard.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi pui și ouă** A spune nimicuri, a *flecări*.

(Exp. vb.; reg.) **A sta** (sau **a trăi**) **ca puiul în găoace** **1.** A sta sau a trăi izolat. **2.** A fi resemnat.

(Exp. vb.; pfm.) **A muri ca puiul de găină** A muri repede, fără chinuri.

(Sint.; pop.) *(De-a) puia-gaia* Joc de copii în care unul dintre jucători are rolul cloștii sau păsării care își apără puii de atacul găii, (pop.) *(de-a) cloșca cu pui*, *(de-a) uliul și porumbeii*.

(Sint.; reg.) *Pui de leu* Om viteaz.

(Sint.) *Pui de viperă* (sau *de năpârcă*) Om rău, viclean.

(Sint.; fam.) *Pui de lele* (sau *de bogdaproste*) **1.** Copil din flori. **2.** (P. ex.) Om șmecher. **3.** Bărbat ațameiat. **4.** Femeie de moravuri ușoare.

(Sint.; fam.) *Pui de drac* Copil sau om neastâmpărat.

(Sint.; fam.) *Puiul dracului* Om nesupus.

(Sint.; reg.) *Pui de giol* Potlogar.

(Loc. vb.; reg.) **A da pui de giol** A înșela.

(Exp. vb.; pop.) **A nu fi nici pui de...** A nu fi nimeni sau nimic.

(Loc. a.) **Ca un pui de bogdaproste 1.** Prăpădit.
2. Necăjit.

(Sint.; reg.) *Puiul târgului* Obiect deosebit.

(Sint.; reg.) *Puiul șurii* Pod de deasupra șurii, în care se păstrează nutrețul.

(Sint.; reg.;) *Pui de fereastră* Ochi mic de fereastră.

PULA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A puia capul** (sau **urechile**) **cuiva** A nu lăsa în pace pe cineva, repetându-i mereu o idee.

PUICĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A face mâna** (sau **degetele**) **puică** A apropia vârful degetelor de la mână.

(Loc. vb.; rar) **A se lăsa puică** sau **a șede** (ori **a se da** etc.) **puica** A se lăsa pe vine.

(Exp. vb.; reg.) **A i se face (cuiva) părul puică** A i se face cuiva părul măciucă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi cu inima puică** A fi extrem de înfricoșat.

(Sint.; reg.) *Puică de curechi* Sarma.

PUIOS, -OASĂ a.

(Sint.; reg.) *Fagure puios* Fagure din care ies pui de albine.

(Sint.; reg.) *Bubă puioasă* Boală de piele care se manifestă prin ieșirea unor bube mărunte, pe față.

PUIȘOR s. m.

(Exp. vb.; rar) **A fi pușor cu caș la gură 1.** A fi copil, încă nematurizat. **2.** (P. ex.) A fi lipsit total de experiență.

PUITĂ s. f.

(Loc. a.) **În puită** (D. femelele unor animale) Care este în călduri.

PUJLĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla ca o pujlă** A umbla de colo-colo fără niciun rost.

PUJLĂU s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla pujlău** A umbla de colo-colo fără niciun rost.

PULBERE s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține norocul sau sărăcia (după cineva) ca pulberea după câini 1.** A nu reuși. **2.** A fi sărac.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) face** sau **a (se) preface în (praf și) pulbere** ori **pulbere și cenușă (din cineva sau ceva) 1.** A fi zdrobit, nimicit. **2.** (D. obiecte, bani, bunuri materiale) A nu mai rămâne nimic.

(Exp. vb.; înv.) **A pune (ceva) în foc și pulbere** A distruge.

(Exp. vb.) **A arunca pulbere în ochi(i) (cuiva)** A da cuiva impresia că lucrurile sunt altfel decât în realitate.

(Exp. vb.; rar) **A-și scutura pulberea de pe picioare** A se lepăda cu totul de un lucru.

(Exp. vb.; rar) **A se ridica** (sau **a se scula**) **din pulbere** sau **din pulberi 1.** A evolua. **2.** (Rar) A parveni.

(Exp. vb.; rar) **A ridica** (sau **a ardica**) **capul din pulbere** A se emancipa.

(Exp. vb.) **A scoate** (sau **a ridica**) **din pulbere (pe cineva)** A scoate din anonim pe cineva.

(Loc. av.) **Cu fruntea în pulbere** (D. oameni) Umilit.

(Loc. av.; reg) **Câtă pulbere și spuză** Numeros.

(Exp. vb.; ir.) **A face pulberea praf** A nu face nicio ispravă.

(Sint.) *Pulbere neagră* Substanță pulverulentă folosită ca explozibil, îndeosebi la armele de foc, (pop.) *iarbă*, (în v.) *praf de pușcă*.

(Sint.) *Pulbere fără fum* Exploziv pe bază de nitroceluloză, care conține un absorbant de vapori.

(Sint.; pop.; fig.) *Drum fără pulbere* Transport fluvial.

PULPANĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A se ține de pulpana cuiva** A urmări cu insistență pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A trage de pulpană (pe cineva)** A stăruii pe lângă cineva pentru a obține ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe cineva sub pulpană** A proteja.

PULPĂ s. f.

(Sint.; pop.) *Pulpa mâinii*, *pulpa de la mână*, *pulpa de la brâncă* Biceps.

(Sint.; reg.) *Pulpa mâinii* Antebraț.

(Sint.) *Pulpă de fructe* Fructe închise ermetic în butoaie parafinate și păstrate cu ajutorul unui conservant pentru industrializare.

PULS s. n.

(Exp. vb.) **A(-și) lua pulsul** A număra (cuiva) pulsațiile inimii.

(Exp. vb.; fig.) **A simți** (sau **a prinde**) **pulsul** A înțelege sau a intui exact o situație, o stare de lucruri.

(Exp. vb.; fig.) **A pipăi pulsul** A căuta să-și dea seama de intențiile cuiva, de o stare de spirit existentă etc.

PUMN s. m.

(Exp. a.) **Cât pumnul** sau **cât un pumn 1.** Extrem de mic. **2.** (D. obiecte mici) Extrem de mare.

(Exp. vb.) **A sta cu capul** (sau **cu tâmpla**) **în pumni** A medita, proptindu-și capul sau tâmpla cu pumnii.

(Exp. vb.) **A arăta pumnul (cuiva)** A face un semn de amenințare cu pumnul spre cineva.

(Exp. vb.; rar) **A rămâne cu pumnul în gură** A rămâne păcălit.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) pune (sau vârî) (cuiva) pumnul în gură** A împiedica pe cineva, cu mijloace dure, să vorbească sau să acționeze.

(Exp. vb.; pop.) **A-și da cu pumnii în cap 1.** A nu mai putea de necaz. **2.** A regreta extrem de mult.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și plânge în pumni 1.** A plânge pe ascuns, de necaz sau de durere. **2.** A regreta greșeala făcută.

(Exp. vb.; pfm.) **A râde în pumni** A râde pe ascuns.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) bate (cuiva) în (sau din) pumni** sau (rar) **a juca pumnii** A necăji sau a lua în răs pe cineva, lovindu-și pumnii unul de altul și zicând „sâc”.

(Exp. vb.) **A-și rupe pumnii și picioarele pe cineva** A bate foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A cânta în pumni** A fi supărat.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa pe cineva cu (un) pumn la inimă** A lăsa pe cineva adânc îndurerat.

(Exp. vb.) **A da, a trage un pumn** A da cuiva o lovitură cu pumnul.

(Exp. a.; rar) **Iute de pumn** Care este gata să se ia la bătaie, *bătăuș*.

(Exp. vb.; pop.) **A lua (pe cineva) în (sau la) pumni** A lua pe cineva la bătaie cu pumnii.

(Exp. av.) **Cu pumnul (sau pumnii)** În mare cantitate, fără număr, *cu ghiotura, cu toptanul*.

PUNCT *s. n.*

(Loc. av.) **Din punct în punct** sau **punct cu punct 1.** Unul după altul. **2.** (P. ex.) Detaliat.

(Exp. vb.) **A pune (ceva) la punct 1.** A regla un aparat sau un sistem tehnic. **2.** A aranja lucrurile așa cum trebuie, fără a neglija niciun amănunt. **3.** A restabili cu fermitate adevărul.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi pus la punct** A fi bine și îngrijit îmbrăcat.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune (pe cineva) la punct** A interveni în mod ferm, ca o ripostă la manifestarea necontrolată a cuiva.

(Sint.) **Punct de onoare** Problemă care angajează prestigiul cuiva.

(Sint.) **Punct de plecare** (sau *de pornire*, înv. *de purcedere*) Început al unei acțiuni.

(Loc. av.) **La punct** La momentul oportun, *la timp*, (fam.) *la țanc*.

(Loc. av.) **Până la un punct 1.** Până la un moment dat. **2.** Într-o anumită măsură.

(Loc. av.) **Până la ce punct** În ce măsură.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se găsi etc.) pe punctul de a...** A fi gata să...

(Exp. vb.) **A ajunge (sau a se găsi, a se afla) într-un punct mort** A ajunge (sau a se găsi, a se afla) într-un impas.

(Sint.) **Două puncte** Semn de punctuație format din două puncte așezate vertical, care arată că urmează vorbire directă, o enumerare, o explicație, o concluzie etc.

(Sint.) **Punct și virgulă** Semn de punctuație format dintr-un punct și o virgulă așezate vertical, despărte propoziții sau grupuri de propoziții relativ independente într-o frază.

(Sint.) **Puncte de suspensie** sau **puncte-puncte** Semn de punctuație format din trei puncte așezate în linie orizontală, folosit pentru a marca o pauză mare în cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gândirii sau al acțiunii ori o omisiune voluntară într-un text reprodus.

(Exp. vb.) **A pune punctul (sau, rar, punctele) pe i** A preciza ce este esențial într-o chestiune.

(Sint.; rar) **Punct de întrebare** sau, înv., **punct întrebător** Semnul întrebării.

(Sint.) **Punct al mirării** sau **punct de mirare** (ori *de exclamație*) Semnul exclamării.

(Sint.; pop.) **Punct negru** Comedon.

(Sint.) **Punct de topire, de fierbere** etc. Temperatură fixă, caracteristică, la care se petrece un anumit fenomen fizico-chimic.

(Loc. a.; loc. av.) **Pe puncte 1.** Cumpărat, procurat, raționalizat în baza dreptului conferit de cartelă. **2.** (Pfm.; d. obiecte) De proastă calitate. **3.** (Pfm.; d. oameni) Fără pregătire corespunzătoare funcției pe care o ocupă sau titlului pe care îl deține.

(Sint.) **Punct de ochire** Loc din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire.

(Sint.) **Punct de articulare** Loc pe bolta palatului unde se emite un sunet cu ajutorul organelor de vorbire.

(Sint.; rar) **Puncte de foc** Procedeu terapeutic folosit în anumite afecțiuni și constând din cauterizări locale.

(Sint.) **Punct material** Abstractizare folosită în mecanică, cu masă, dar cu dimensiunile reduse la zero.

(Sint.) **Punct de sprijin (sau de reazem) 1.** Punct fix pe care se sprijină o pârgie pentru a ridica ceva. **2.** Proptea. **3.** (Fig.) Sprijin.

(Sint.) **Punct medical (sau sanitar)** Serviciu medical organizat cât mai aproape de locul de muncă.

(Sint.) *Punct de vedere* (sau *de privire*) **1.** (Înv.) Loc de unde se poate privi ceva din unghiul cel mai bun cu putință. **2.** (Înv.) Loc de unde se vede o priveliște frumoasă. **3.** (Fig.) Mod de a gândi.

(Sint.) *Punct de plecare* Loc de unde pleacă cineva sau ceva.

(Loc. pp.) **Din punct de vedere...** sau **din punctul de vedere al...** În privința...

(Loc. pp.) **Din punctul de vedere al cuiva** După felul în care concepe sau în care privește cineva ceva sau pe cineva.

PUNE vb.

(Exp. vb.) **A pune mâna 1.** A lua ceva în mână, a apuca, a prinde. **2.** (P. ex.) A se apuca de lucru, a acționa. **3.** A-și însuși ceva prin abuz, a fura, a jefui, a prăda, a sustrage. **4.** A captura. **5.** (P. ex.) A lua prizonier. **6.** A dobândi un lucru interesant. **7.** (P. ex.) A găsi în mod întâmplător ceva sau pe cineva interesant, deosebit.

(Exp. vb.; peior.) **A pune laba 1.** A aresta. **2.** A se atinge de ceva ce nu-i aparține.

(Exp. vb.; înv.) **A pune mâna pe pâine și pe cuțit 1.** A obține putere deplină. **2.** A obține puterea de a se întreține singur.

(Exp. vb.; înv.) **A pune mâna asupra cuiva 1.** A amenința pe cineva cu bătaia. **2.** (P. ex.) A bate.

(Loc. vb.; înv.) **A pune la mână pe cineva** A face ca cineva să fie la discreția cuiva.

(Exp. vb.) **A pune piciorul (undeva, la cineva) 1.** A pătrunde undeva. **2.** A păși undeva. **3.** A se duce la cineva.

(Exp. vb.; rar) **A pune piciorul (sau picioarele) la pământ** (ori **pe uscat, jos** etc.) A coborî dintr-un vehicul.

(Loc. vb.; înv.) **A pune în ajutor** sau **a pune mână de ajutor (cuiva)** A veni în ajutorul cuiva.

(Exp. vb.) **A pune umărul** sau (reg.) **a pune piept (pentru cineva) 1.** A împinge cu umărul. **2.** A veni cuiva în ajutor. **3.** A contribui cu munca sa.

(Exp. vb.; fam.) **A pune osul** A participa la o muncă grea.

(Exp. vb.) **A pune gura (pe ceva)** A mânca.

(Exp. vb.) **A pune ochii** (sau, rar, **ochiul**) **(pe cineva sau pe ceva)** A se opri cu interes asupra cuiva sau a ceva, dorind să și-l apropie, să-l obțină.

(Exp. vb.) **A pune degetul pe rană (deschisă)**, rar, **unde ar trebui** A atinge o problemă dureroasă, dificilă sau delicată.

(Exp. vb.) **A pune ochii** (sau **capul, nasul, privirea**) **în pământ** A avea o atitudine modestă, rușinoasă, vinovată etc., plecându-și privirea.

(Loc. vb.) **A pune problema...** A aduce în discuție o anumită chestiune teoretică sau practică importantă care cere o rezolvare, a *ridica problema*.

(Loc. vb.) **A pune probleme** A crea o situație dificilă care trebuie rezolvată.

(Exp. vb.) **A pune înainte(a) (cuiva)** sau **a pune (cuiva) dinainte 1.** A pune masa pentru cineva și a servi. **2.** A prezenta. **3.** A propune. **4.** (Înv.) A aduce sau a invoca drept argument.

(Loc. vb.) **A pune (ceva) în evidență** A sublinia ceva.

(Loc. vb.) **A pune în lumină (ceva) 1.** A da la iveală. **2.** (P. ex.) A evidenția.

(Loc. vb.) **A pune la foc** (D. alimente) A fierbe sau a frige.

(Loc. vb.) **A(-i) pune (cuiva) la dispoziție** (sau **la îndemână**) A oferi cuiva ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A pune buza** A lăsa colțul buzelor în jos, fiind gata de plâns.

(Exp. vb.; înv.) **A-și pune sufletul** (sau **avuția, capul, sănătatea, viața**) **(pentru cineva)** A fi în stare de orice sacrificiu pentru cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A-și pune capul 1.** A-și risca viața.

2. (P. ex.) A garanta cu viața.

(Loc. vb.; reg.) **A pune (cuiva) capul** (sau **sufletul**) **1.** A zăpăci. **2.** (P. ex.) A nenoroci pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A pune zilele (cuiva)** A omori.

(Loc. vb.) **A pune în ordine** (sau **în bună orânduială**) A ordona.

(Exp. vb.) **A pune la un loc** (sau, reg., **laolaltă**, înv. **depreună**) **1.** A grupa, a aduna. **2.** A unifica.

(Exp. vb.) **A pune deoparte, a pune bine** sau **la păstrare 1.** A sorta. **2.** A păstra. **3.** A ascunde. **4.** A economisi.

(Exp. vb.) **A pune pânză** (sau **pânza**) A pregăti urzeala pentru țesut la război.

(Exp. vb.; pop.) **A pune fuiorul în două** (sau **în trei, în patru** etc.) A împleti firul sau fuiorul în două, în trei etc. pentru a obține un fir mai trainic.

(Exp. vb.) **A pune (pe) sul** A înfășura urzeala pe sulul de dinapoi, la războiul de țesut manual.

(Exp. vb.) **A pune (pe) ghem** (sau **pe rășchitor**) A depăna firele toarse pe ghem sau pe rășchitor.

(Exp. vb.; îrg.) **A-și pune marama** A se mărita.

(Exp. vb.; arg.) **A se pune în fustă** (sau **în fuste**) (D. bărbați) A plânge cu ușurință.

(Exp. vb.) **A-și pune cenușă în cap 1.** A se pocăi. **2.** (P. ex.) A se spovedi, a-și recunoaște vina sau greșeala în mod public.

(Exp. vb.) **A pune iscălitură** (sau **semnătură**) A iscăli.

(Exp. vb.) **A pune pe note** (sau, rar, **pe muzică**) A compune muzica adecvată unui text, unei poezii.

(Exp. vb.) **A pune pe curat** A transcrie.

(Exp. vb.) **A pune aprobarea** A aproba un document scris, prin semnătură proprie.

(Exp. vb.) **A pune accent(ul)** (sau **un accent deosebit**) **pe ceva** A scoate în evidență un anumit lucru.

(Exp. vb.; înv.) **A pune lipsă pe cineva** sau (pop.) **a pune lipsă cuiva** A nota absența cuiva de la cursuri, de la o ședință etc.

(Exp. vb.; Jur.) **A pune pe numele cuiva** (D. o avere imobiliară) A înscrie cu drept de proprietate pe numele altcuiva.

(Exp. vb.; Jur.) **A pune pe rol** (D. un proces) A înscrie pe lista tribunalului în vederea judecării efective la o anumită dată.

(Exp. vb.) **A(-i) pune (cuiva) lingura** (sau **lingurile de gât** (sau **de brâu**)) **1.** A lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. **2.** (Reg.; fig.) A pierde ocazia favorabilă pentru a realiza sau a dobândi ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și pune lingura de brâu** A termina de mâncat.

(Exp. vb.; reg.) **A pune cuiva ștreangul de gât** **1.** A spânzura pe cineva. **2.** (Fig.) A forța pe cineva să facă un lucru neplăcut.

(Exp. vb.; reg.) **A pune cuiva funia-n coarne** **1.** A înșela pe cineva. **2.** A dispune de cineva după bunul plac.

(Exp. vb.; reg.) **A pune (cuiva) ghiocei la ureche** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A(-l) pune (pe cineva) în sus** A spânzura pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A pune coadă la oală** A găsi un motiv pentru a-și justifica refuzul.

(Loc. vb.) **A pune în scenă** **1.** A regiza un spectacol. **2.** A înscena.

(Loc. vb.; înv.) **A pune cuiva iacana** A ruga cu stăruință pe cineva.

(Exp. vb.; îvp.) **A-i pune (cuiva) pingea** A păcăli pe cineva.

(Exp. vb.; arg.) **A pune guler** A nu plăti datoria.

(Loc. vb.) **A pune șaua (pe cal)** A înșeu.

(Exp. vb.) **A pune șaua (pe cineva)** **1.** (D. copii) A face să devină ascultător. **2.** (P. ex.; d. oameni maturi) A constrânge să muncească orbește.

(Exp. vb.) **A pune frâul (unui cal)** A înfrâna.

(Exp. vb.) **A pune frâu (la ceva)** **1.** (D. sentimente, pasiuni) A reuși să domine. **2.** (D. o acțiune în desfășurare) A face să înceteze brusc.

(Exp. vb.) **A-și pune frâu limbii** (sau **gurii**) ori **a-și pune frâu la limbă** A vorbi cumpătat, cu prudență.

(Exp. vb.; pop.) **A-și pune lacăt la gură** A-și impune tăcere, discreție.

(Loc. vb.) **A pune în groapă** (sau **în mormânt**) **1.** A îngropa. **2.** A omorî.

(Loc. vb.) **A pune un chiulaf** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și pune lingura unde nu-i fierbe oala** A se amesteca unde nu e treaba lui.

(Loc. vb.) **A-și pune burta la cale** sau **a se pune (bine) la cale** A mânca pe săturate.

(Loc. vb.) **A (se) pune la adăpost** A (se) adăposti.

(Loc. vb.) **A pune barbă** (sau **bărbi**) A minți.

(Exp. vb.) **A-și pune ceva în gând** (sau **în cap**) **1.** A lua hotărârea să... **2.** (Înv.) A ține minte. **3.** A se gândi la un lucru dorit, cu speranța că el se va îndeplini.

(Exp. vb.) **A nu avea nici ce pune în gură** (sau, reg., **în căldare**) A fi lipsit de orice mijloc de existență.

(Exp. vb.) **A pune bețe-n roate** A sabota.

(Exp. vb.) **A nu pune țigară în gură** A nu fuma.

(Exp. vb.) **A pune în gura cuiva** (D. expresii, cuvinte) A introduce în vorbirea cuiva ca element specific.

(Loc. vb.) **A-și pune (ceva) în cap** A se hotărî.

(Loc. vb.) **A pune capac** **1.** A face o boacăna. **2.** (Arg.) A condamna la închisoare pe viață.

(Loc. vb.) **A pune pe cineva sub călcâi(e)** **1.** (D. țări, popoare) A supune. **2.** (Rar; d. oameni) A desconsidera.

(Exp. vb.) **A pune pe toți într-o ciorbă** A trata un grup de oameni la fel, fără a face deosebire între ei după merite, după valoare etc.

(Exp. vb.) **A pune cuiva pumnul în gură** A împiedica pe cineva să vorbească.

(Exp. vb.; fam.) **A pune (pe cineva) în cofă** A întrece pe cineva prin pricepere, viclenie, istețime.

(Exp. vb.; gmț.) **A-și pune capul sub comănac** A se călugări.

(Loc. vb.) **A pune (cuiva) calupul** A înșela pe cineva.

(Loc. vb.) **A (se) pune la curent** A (se) informa.

(Exp. vb.; înv.) **A pune (pe cineva) sub sabie** sau **a pune capul cuiva sub picior** A ucide.

(Exp. vb.) **A pune (ceva) sub picior** A neglija.

(Exp. vb.; reg.) **A pune lumea în pântece** **A mânca sau a bea cu lăcomie.**

(Exp. vb.) **A pune benzină (sau gaz) pe foc** **A agrava o situație și așa neplăcută.**

(Exp. vb.; reg.) **A pune plumb topit în capul cuiva** **A domoli pe cineva.**

(Exp. vb.) **A pune la (sau în) închisoare sau în pușcărie,** (arg.) **la gros** (D. oameni) **A închide.**

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) în lanțuri (sau în lanț, în fiare, în obezi, în butuc, în cătușe,** arg. **tumurluc, hedicce)** **A imobiliza pe cineva prin legare în lanțuri, în cătușe, în butuc, în obezi.**

(Loc. vb.) **A pune la ciochină (sau la Cucuiata, în cui)** **A părăsi pe cineva, a-l da uitării.**

(Exp. vb.) **A pune un glonț în piept** **A împușca pe cineva.**

(Exp. vb.) **A-i pune (cuiva) cuțitul (sau cuțitele)** **A omori.**

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) sula în coastă (sau cuțitul în ori la gât)** **A constrânge pe cineva să facă un lucru neplăcut și greu pentru el.**

(Exp. vb.) **A pune (carne) în frigare** **A înfișe carnea în frigare pentru a se frige la jărat.**

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) în țepă** **A trage pe cineva în țepă.**

(Exp. vb.) **A (î se) pune (cuiva) un ghimpe (sau un cuțit) la inimă (sau, rar, la stomac)** **(A face să fie sau) a fi cuprins de anxietăți sau de supărare.**

(Exp. vb.) **A-și pune gheara-n gât** **A se încăiera.**

(Exp. vb.; reg.) **A pune acul** (D. albine, viespi) **A înțepa.**

(Exp. vb.) **A se pune pe capul cuiva sau a se pune cu rugămintea pe lângă cineva** **A stăruii fără încetare pe lângă cineva pentru realizarea unor dorințe, pentru obținerea a ceva etc.**

(Exp. vb.) **A pune la colț** (D. copii) **A obliga să stea în genunchi într-un colț al camerei, cu fața la perete, drept pedeapsă.**

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la zid 1.** **A împușca în urma unei sentințe de condamnare. 2.** (Fig.) **A blama.**

(Exp. vb.) **A pune pe (sau în) picioare 1.** (D. bolnavi) **A reda sănătatea cuiva prin îngrijire medicală adecvată. 2.** (Reg.; d. oameni) **A scoate dintr-o încurcătură. 3.** (D. lucrări, acțiuni, afaceri, construcții) **A crea condiții necesare pentru a începe, a se desfășura etc.**

(Exp. vb.) **A se pune pe (sau în) picioare 1.** **A se însănătoși. 2.** **A se reface din punct de vedere material.**

(Exp. vb.) **A se pune (în) piuă (sau piua)** **A se apleca ghemuindu-se la pământ, de obicei prin sprijinire în mâini (pentru ca cineva să se poată sui pe spina lui).**

(Exp. vb.) **A se pune luntre (sau, rar, cruce) și punte ori (pop.) a se pune în ruptul capului, și(-n) cruciș, și(-n) curmeziș** **A se strădui din răspuțeri pentru a obține, a realiza ceva.**

(Exp. vb.) **A (i) se pune în curmeziș (sau de-a curmezișul)** **A împiedica pe cineva în acțiunile sale.**

(Exp. vb.) **A pune jos (pe cineva sau ceva)** **A trânti la pământ.**

(Exp. vb.) **A i se pune (cuiva) în cale (sau în drum) ori a se pune în calea cuiva** **A bara drumul cuiva.**

(Loc. vb.) **A se pune împotriva (sau împotriva...)** sau (înv.) **a se pune înainte (sau tare)** **A se împotrivi.**

(Exp. vb.; rar) **A se pune cu capul** **A se opune din răspuțeri, cu prețul vieții.**

(Exp. vb.) **A (i) se pune soarele drept inimă** (D. oameni) **A-i fi foame.**

(Exp. vb.; îrg.) **A se pune de pricină (sau în poară, în pizmă, de sau la price)** **1.** **A fi în conflict cu cineva. 2.** **A se împotrivi.**

(Exp. vb.) **A se pune în situația (sau în locul, în postura, în pielea) cuiva** **A-și imagina că se află în situația în care se găsește cineva, pentru a înțelege modul acestuia de a gândi.**

(Exp. vb.) **A se pune în postura...** **A se manifesta ca...**

(Loc. vb.) **A pune (pe cineva sau ceva) la probă (sau la încercare)** **A proba.**

(Loc. vb.; Tip.) **A pune în pagină** **A pagina.**

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la chinuri (sau la cazne, la torturi, îvp. la munci)** **A chinui, a tortura etc. pe cineva.**

(Exp. vb.; înv.) **A pune în socoteală că...** **A băga de seamă că...**

(Exp. vb.) **A pune (ceva) la socoteală** **A avea în vedere ceva.**

(Loc. vb.) **A pune temei** **A avea încredere.**

(Loc. vb.) **A(-i) pune nume (sau poreclă, rar porecliri) 1.** **A numi. 2.** **A porecli.**

(Loc. vb.) **A pune întrebări (sau o întrebare)** **A întreba.**

(Exp. vb.; reg.) **A pune pace** **A încheia pace.**

(Exp. vb.; reg.) **A pune tăcere** **A impune tăcere.**

(Exp. vb.) **A(-și) pune pomană** **A face pomană.**

PUNERE *s. f.*

(Sint.; Fiz.) *Punere la pământ* Legare a unui circuit electric cu pământul sau cu o masă metalică în contact cu pământul.

(Loc. s.) **Punere la cale** Plănuire a unei acțiuni.

(Loc. s.) **Punere în libertate** Eliberare din detenție.

(Loc. s.) **Punere în scenă** **1.** Regizare a unui spectacol. **2.** (Fig.) Înscenare.

(Loc. s.; Tip.) **Punere în pagină** Paginație.

PUNGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) strânge** (sau **a face, a i se face, a avea**) **gura** (sau **buzele**) **pungă** **1.** A-și contracta buzele din cauza unui aliment astringent, acru etc. **2.** A strânge buzele în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.

(Exp. vb.) **A sufla în pungă** sau **a-i sufla vântul în pungă** ori **a avea pe dracu-n pungă** sau **a-i fi pungă ofticoasă** sau **a da de fundul pungii** A nu mai avea bani.

(Exp. vb.; reg.) **A i se întoarce (cuiva) punga pe dos** A-și cheltui toți banii.

(Exp. vb.; reg.) **A-l mânca (pe cineva) în pungă** A simți nevoia să facă cheltuieli de prisos.

(Exp. vb.; reg.) **A-l ustura (pe cineva) în (sau la) pungă** A plăti un lucru cât nu face.

(Exp. vb.; reg.) **A sta cu mâna în pungă** A cheltui mereu.

(Exp. vb.; reg.) **A-l scurma paralele în pungă** A fi cheltuitor.

(Sint.) *Pungă goală* Om fără bani.

(Exp. vb.; reg.) **A-i face punga păienjeni la gură** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu doi bani în trei pungi** A se purta necinstit.

(Exp. vb.; reg.) **A fi ca un ban în două pungi** A fi sărac, dar fudul.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi ca banul în punga săra-cului** A trăi liniștit.

(Exp. vb.; reg.) **A bate pe cineva în pungă** A produce cuiva o pagubă.

(Exp. vb.) **A fi gros** (sau, rar, **cald**) **la (ori de) pungă** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.; reg.) **A avea cheag la pungă** A avea bani.

(Exp. vb.; reg.) **A sta cu punga în drum** A fi datomic.

(Exp. vb.) **A-și dezlega** (sau **a-și desface**) **punga** (ori **băierile pungii**) **1.** A da cuiva bani. **2.** (P. ex.) A fi darnic.

(Exp. vb.; reg.) **A-l avea** (sau **a-l băga**) **în (sau la) pungă (pe cineva)** A dispune de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și căuta în pungă** A fi foarte bolnav.

(Exp. vb.; reg.) **A-l băga (popa) în pungă (pe cineva)** A muri.

(Sint.; fam.) *Punga statului* Bugetul statului.

(Sint.; spec.) *Pungă de bani* Săculeț cuprinzând 500 de galbeni, cu care se făceau unele plăți înaintea de sec. al XIX-lea.

PUNTE *s. f.*

(Sint.) *Punte de scăpare* Mijloc de a ieși dintr-un impas.

(Exp. vb.; pfm.) **A se face** (sau **a se pune**) **luntre** (sau, rar, **munte**) **și punte** A-și da toată silința în vederea realizării unui scop.

(Exp. vb.; pop.) **A trece puntea** A scăpa de o primejdie.

(Exp. vb.; pfm.) **A face punte** A nu merge la serviciu într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale.

(Sint.; Anat.; reg.) *Puntea umărului* Claviculă.

(Sint.; Anat.; reg.) *Puntea nasului* Cartilaj care desparte fosele nazale.

PUP *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A sări tot pupuri** A face sărituri scurte și dese, de bucurie.

PUPA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A pupa (pe cineva) în bot** A se da bine pe lângă cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se pupa în bot** (sau, rar, **în gură**) **cu cineva** A fi în relații extrem de strânse cu cineva.

(Exp. vb.) **A-l pupa (pe cineva) (mă-sa) rece** (În imprecății) A vedea pe cineva mort.

(Exp. vb.) **A pupa luleaua neamțului** (sau **a se pupa cu clondirul**) A se îmbăta.

(Exp. vb.) **A-l pupa (pe cineva) cucul armenesc** A se scula târziu, după ce a lenevit în pat.

PUPĂZĂ *s. f.*

(Sint.) *Cuib de pupăză* **1.** Loc murdar. **2.** (P. ex.) Locuință murdară, urât mirositoare.

(Sint.; reg.) *Brânză de pupăză* Mâncare proastă.

(Exp. vb.; reg.) **A-l spurca (pe cineva) pupăza** A auzi pupăza cântând pentru prima oară într-un an, ceea ce aduce ghinion.

(Exp. vb.; reg.) **A aduce tot pui (sau ouă) de pupăză** sau **a-i cânta pupăza** A-i merge totul rău, în pagubă.

(Exp. vb.; reg.) **A-i merge (cuiva) gura ca pupăza** A vorbi mult.

(Exp. vb.; reg.) **A-și umple cuibul ca pupăza** (sau **ca o pupăză**) **1.** A fi murdar. **2.** A avea obiceiuri proaste.

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) dracul din pupeze** **1.** A-și pierde răbdarea. **2.** A fi nebun.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (sau a-i da) (cuiva) o pupăză în obraz** A batjocori.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate din pupăză** A vorbi mult.

(Exp. vb.) **Colac peste pupăză** sau (rar) **pupăză peste colac** Supărare, pagubă care se adaugă peste o altă nenorocire, supărare.

(Sint.; rar) *Pupăză pe colac* Lucru excepțional.

PUP/TRU s. n.

(Exp. av.) **La pupitru** La conducerea unei orchestre în calitate de dirijor.

(Sint.; Teh.) *Pupitru de comandă* Instalație de unde se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură.

PUR, ~Ă a.

(Loc. av.) **Pur și simplu** Nimic altceva decât.

(Loc. av.; reg.) **De pur ce...** Extrem de..., foarte.

PURCEA s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A lua purceaua de coadă** (sau **de nas**) A se îmbăta.

(Exp. vb.; reg.) **A pune cuiva purceaua** A necăji pe cineva.

(Sint.) *De-a purceaua, de-a purcica* Joc de copii în care unul împinge cu un baston o bilă spre o groapă care se află în mijlocul unui cerc, în timp ce ceilalți jucători încearcă să-l împiedice, *de-a poarca*.

(Exp. vb.) **Rădem, și purceaua-i moartă-n coteț** **1.** Facem haz de necaz. **2.** Ignorăm o mare pacoste.

(Exp. vb.; reg.) **A se juca de-a purceaua în ceafa** (sau **pe spinarea**) **cuiva** A trage cuiva o bătaie.

PURCEDE vb.

(Exp. vb.; inv.) **A purcede în** (sau **spre**) **risipă** **1.** A se împrăști. **2.** A decurge în mod nefavorabil.

(Exp. vb.; inv.) **A purcede către Domnul** (sau **dintru această viață**) A muri.

(Loc. vb.; reg.) **A purcede de veste** A afla, a prinde de veste.

(Exp. vb.; ivp.) **A purcede grea** (sau **îngreunată, groasă**) A rămâne însărcinată.

PURCEL s. m.

(Sint.; reg.) *Purcel sălbatic* (sau *de pădure, de gligan*) Pui (mic) de sex bărbătesc al porcului mistreț.

(Loc. av.) **Cu cățel, cu** (sau **și**) **purcel** **1.** Cu tot ce are. **2.** Cu toată familia. **3.** (P. ex.) Cu toții.

PURICE s. m.

(Exp. vb.; fam.) **A nu (mai) face (mulți sau prea mulți) purici** **1.** A pleca repede de undeva sau de la cineva. **2.** A nu rezolva nimic acolo unde se duce.

(Exp. vb.; fam.) **A i se face inima cât un purice** sau **a fi cu inima cât un purice** A se speria foarte tare de o primejdie iminentă.

(Exp. vb.; reg.) **A avea purici pe limbă** A avea mâncărime pe limbă.

(Exp. vb.; pop.) **A avea purici** A nu avea astâmpăr.

(Exp. vb.; reg.) **A face purici** A fi nerăbdător.

(Loc. vb.; pop.) **A scutura (pe cineva) de purici** A bate.

(Exp. vb.; reg.) **A-și scutura puricii** A scăpa de sărăcie.

(Exp. av.; rar) **Nici cât (ai chiorî) un purice** Deloc.

(Exp. vb.; pop.) **A fi plin de parale ca câinele de purici** A avea mulți bani.

(Exp. av.; pop.) **De când** (sau **pe când**) **se potcovea puricele** **1.** De demult. **2.** Niciodată.

(Exp. vb.; reg.) **A i se cerni (cuiva) puricii** A nu-i păsa.

PURTA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A purta (pe cineva) pe degete** **1.** A dispune de cineva după bunul plac. **2.** (P. ex.) A înșela.

(Loc. vb.; reg.) **A purta poșta** A flecări.

(Exp. vb.; reg.) **A purta sufletul în traistă** A nu se ține de cuvânt, a minți.

(Exp. vb.; rar) **A-i purta (cuiva) de cheltuială** A suporta toate cheltuielile cuiva.

(Exp. vb.) **A purta (pe cineva) cu vorba** (sau **cu vorbe** ori, inv., **cu voroave**) A face promisiuni fără a-și ține cuvântul, pentru a obține răgaz.

(Exp. vb.; inv.) **A i se purta numele** A ajunge să fie cunoscut de toți.

(Exp. vb.) **A purta (pe cineva) prin judecăți** A da pe cineva în judecată, târându-l mereu pe drumuri.

(Exp. vb.) **A purta doliu** A se îmbrăca în negru sau a avea aplicată o fâșie neagră pe haine, în semn de doliu.

(Loc. vb.) **A purta (de) grijă** (sau **grija**) **cuiva** sau **de** (ori, inv., **despre**) **ceva** A se îngriji de cineva sau de ceva.

(Loc. vb.; fam.) **A-i purta cuiva un dinte** A urmări să se răzbune pe cineva.

PURTARE s. f.

(Exp. vb.) **A lua (un lucru) la purtare** A începe să folosească un lucru foarte des, aproape zilnic.

(Pfm; îe) **A-și lua nasul la purtare** A deveni obraznic.

PURTĂTOR, ~OARE *s. m. f.*

(Sint.) *Purtător de cuvânt* Persoană abilitată să difuzeze în țară și în străinătate știri și textele documentelor oficiale sau ale unor organizații, instituții etc.

(Sint.; rar) *Purtător de condei* Scriitor.

(Sint.) *Undă purtătoare* Undă de înaltă frecvență care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia.

(Sint.) *Purtător de germeni* Organism uman sau animal care adăpoștește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind o sursă permanentă de infecție.

(Loc. a.; loc. av.) **La purtător** (Care poate fi plătit, achitat, folosit etc.) fără a avea indicat numele titularului.

(Sint.; înv.) *Purtător de Dumnezeu, de dumnezeire* **1.** (Om) care crede în Dumnezeu și practică ori propagă religia creștină. **2.** (P. ex.) Sfânt.

(Sint.; înv.) *Purtător de grijă* Persoană care se ocupă de cineva sau de ceva.

PUSTIU *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A se pustii în ha lume** A deceda.

PUSTIU, ~E *s. n.*

(Loc. av.) **În pustiu** sau (pop.) **în pustie** Zadarnic.

(Loc. av.) **A pustiu** Prevestind moartea sau o altă mare nenorocire, *a jale, a moarte.*

(Exp. vb.) **A fluiera în** (sau **a**) **pustiu** A fluiera în semn de pagubă.

(Exp. vb.; reg.) **A puși a pustiu** A fi gol.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi pustiu** (sau **pustii**) **1.** A vorbi prostii, lucruri neadevărate. **2.** (P. ex.) A aiura. **3.** A vorbi obscen.

(Exp. vb.; reg.) **A arunca (pe cineva) în pustie** A distruge pe cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A lua munții și pustiile-n cap** A pleca fără nicio țintă precisă.

(Exp. vb.; pfm.) **Ducă-se** (sau **duce-te-ai, duce-s-ar** etc.) **pe** (sau **la** ori **în**) **pustii** sau **pustiu, pustia**

1. Să nu mai știm, să nu mai auzim de el, de ea etc. **2.** Să-l ia naiba (pe cineva).

(Exp. vb.; pfm.) **A lăsa (la) pustia** sau **la pustii, pustiei, în pustie** A nu se mai interesa de cineva sau de ceva.

PUȘCA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A pușca în lună** A nu fi conștient de realitate.

(Exp. vb.; reg.) **A pușca cu biciul** A pocni din bici.

(Exp. vb.; reg.) **A pușca în palmă** A bate palma la încheierea unui târg.

PUȘCĂ *s. f.*

(Sint.) *Pușcă antitanc* Pușcă mare, folosită pentru trageri împotriva tancurilor.

(Sint.; înv.) *Pușcă împărătească* Pușcă veche militară care era pusă la primărie ca simbol al autorității.

(Sint.; reg.) *Pușcă de soc* Pușcă cu apă, *pușcoci.*

(Exp. a.; loc. av.) **Gol pușcă** (înv. **îmbrăcat pușcă**)

1. Complet dezbrăcat. **2.** Foarte sărac.

(Exp. vb.; loc. av.) **A ieși** (sau **a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce**) **ca din pușcă** (A se duce) în cea mai mare grabă.

(Exp. vb.; reg.) **A sta drept ca pușca** sau **oblu ca țeava puștii** A sta foarte drept.

(Exp. vb.; fam.) **A da cu pușca-n Dumnezeu** A nu-i fi teamă de nimic.

PUȘCĂRIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi pușcărie (de fum)** A fi mult fum.

PUȘCHEA *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **Pușchea pe limbă(-ți)** Ferească sfântul să nu se întâmple lucrul neplăcut despre care ai vorbit!

PUȘCOCI, ~OACE *s. m. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A fi o pușcoace** sau **cât pușcoacea** A fi mic de tot.

PUTEA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **Cât** (sau **ce**) **îi poate capul** (sau **pielea, mâna** etc.) sau **ce poate osul (cuiva)** **1.** Cât sau ce este în stare să facă cineva. **2.** Câtă rezistență are cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu (mai) putea de...** A fi cuprins de un sentiment, de o senzație extrem de puternică sau insuportabilă.

(Exp. vb.; pfm.) **De nu mai pot** (sau **poți, poate** etc.) ori **nu mai pot** (sau **poți, poate** etc.) **de...** (Sunt sau ești, este etc.) foarte mult, intens etc., extrem de...

(Exp. vb.; pfm.) **A nu mai putea după...** **1.** A-i plăcea foarte mult. **2.** A ține foarte mult la cineva. **3.** A regreta foarte mult ceva pierdut.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu (mai) putea fără...** A avea absolută nevoie de...

(Exp. av.; pfm.) **Cât** (sau **ce**) **poate** (sau **pot, putem**) Din răspuțeri.

(Exp. av.; pfm.) **Cum poate** (sau **poți, putem** etc.) În limita posibilităților cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A nu mai putea (de...)**! A nu se sinchisi de cineva, de ceva.

(Exp. av.) **Cât se poate (de... sau mai...)** ori (**cum nu se poate mai...** sau (pop.) **de nu se mai poate 1.** În cel mai înalt grad, *din cale-afară*.

(Exp. vb.) **Se prea poate** Este foarte posibil.

(Loc. vb.; reg.) **A i se putea** A se supăra.

(Loc. vb.; înv.) **Poate fi (că... sau de...)** Probabil că...

(Loc. av.; pop.) **Peste poate 1.** Cu neputință. **2.** Foarte mult.

(Loc. av.; pop.) **Fără doar și poate** Cu siguranță.

PUTERE s. f.

(Sint.) **Putere de muncă** Forță de muncă.

(Sint.) **Puterea vârstei** Perioadă din viața unui om când acesta se află în deplinătatea capacităților fizice și intelectuale.

(Sint.) (*Vin*) **puterea ursului 1.** Sortiment de vin negru sau roșu. **2.** (P. gn.) Vin foarte bun.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **În putere 1.** Prin forță armată. **2.** (Pop.) În toi. **3.** În plină dezvoltare, maturizare, înfloritor.

(Exp. vb.; loc. a.) (**A fi**) **în toată puterea vârstei** (sau, reg., **vieții**) (**A fi**) în plină vigoare, fizic și intelectual.

(Loc. av.) **Din (sau cu) toate puterile ori din (sau cu) toată puterea ori cu (sau, înv., din) putere 1.** Extrem de mult, de intens etc. **2.** Cu toată voința.

(Loc. av.; înv.) **Cu (de-a) puterea** Cu forța.

(Loc. av.) **Peste puterea (sau puterile) cuiva** Depășind posibilitățile cuiva.

(Loc. av.; înv.) **Cu putere** Temeinic.

(Loc. av.; înv.) **În toată puterea** Pe deplin.

(Loc. av.; înv.) **În puterea calului** În goana calului.

(Loc. av.; reg.) **Cu puterea** De-a valma.

(Loc. pp.; înv.) **În putere de** În ceea ce privește...

(Exp. vb.) **A fi (sau a sta) în puterea cuiva** sau **a-i sta (cuiva) în putere (sau în puteri)** A depinde de cineva rezolvarea unui lucru.

(Exp. vb.; reg.) **A-și prinde (sau a-și apuca) pe putere 1.** (D. plante) A se înrădăcina, a se întări. **2.** (D. oameni) A se îmbogăți.

(Loc. a.; loc. av.) **În (toată) puterea cuvântului** În înțelesul adevărat.

(Loc. a.; rar) **În putere (sau puteri)** Care dispune de autoritate.

(Loc. av.; înv.) **De puterea sa** De sine stătător.

(Loc. pp.; rar) **În (sau, înv., după) puterea...** În baza...

(Exp. vb.) **A fi (sau a rămâne) în puterea cuiva** A fi sau a rămâne la dispoziția cuiva.

(Sint.) **Putere de stat** Conducere a unei țări, a unui teritoriu etc. prin organele reprezentative.

(Sint.) **Putere populară** Regim în care conducerea politică aparține partidului unic al clasei muncitoare.

(Sint.) **Puterea legislativă** Organ care votează legile țării.

(Sint.) **Puterea executivă** Formă de organizare prin care statul își exercită conducerea, *guvern*.

(Sint.) **Puterile centrale** În primul război mondial, Germania și Austro-Ungaria.

(Sint.) **Mare putere** Stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc.

(Loc. av.) **Cu de la sine putere** sau (în v.) **cu puterea sa (ori a lui, a ei etc.)** Din proprie inițiativă și în mod abuziv.

(Exp. vb.) **A avea puteri depline** A avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva.

(Sint.) **Putere de cumpărare (a banilor)** Cantitate de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani.

(Loc. pp.; înv.) **În puterea...** În schimbul...

(Loc. av.; rar) **Din putere** Tare.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu putere** Eficient.

(Sint.; pop.) **Puterea nopții** Miezul nopții.

(Sint.; reg.) **Puterea apei** Loc adânc în mijlocul unei ape curgătoare.

(Sint.; Mat.) **Ridicare la putere** Operație prin care se obține puterea unui număr.

(Sint.; Teh.) **Putere nominală** Putere pentru care a fost construit un sistem tehnic.

(Sint.; Teh.) **Putere instalată** Mărime egală cu puterea dezvoltată de un sistem tehnologic în anumite condiții.

PUTINĂ s. f.

(Loc. av.) **De-a putina** De-a rostogolul.

(Exp. vb.; pfm.) **A spăla (sau a șterge, a rade) putina** A fugi, a pleca pe furiș din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute.

PUTINEI s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A bate ca într-un putinei deocheat** A încerca în zadar să facă ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi trântit de un putinei** A fi gras.

PUTINȚĂ s. f.

(Loc. a.; loc. av.) **Peste puțință sau peste puțința cuiva 1.** Mai presus de puterile sau posibilitățile (de realizare ale) cuiva. **2.** Foarte tare.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu puțință** Posibil.
 (Loc. av.) **Pe cât cu puțință** Pe cât este posibil.
 (Loc. vb.) **A(-i) fi cu puțință** sau (înv.) **a(-i) fi (la, prin) puțință** A (se) putea.
 (Exp. vb.) **A(-i) sta cuiva în** (sau, înv., **prin**) puțință ori **a fi în puțința cuiva** A depinde (numai) de cineva.
 (Exp. vb.) **A face tot ce-i stă în** (sau, înv., **prin**) puțință A face tot posibilul.
 (Loc. a.) **Cel mai cu puțință** Extrem de...
 (Exp. vb.; înv.) **A fi fără puțință** A nu mai avea nicio posibilitate de a realiza ceva.
 (Exp. vb.; rar) **A fi în puțința de a...** A fi în situația de a...
 (Exp. vb.; înv.) **Pe (sau prin) cât îi va fi cuiva (sau îl iartă pe cineva) puțința** În măsura în care (ii) este posibil.
 (Loc. a.) **Cu puțință** sau **cu puținți** Înstărit.

PUTRED, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A fi ceva putred la mijloc (sau în Danemarca)** Există ceva suspect la mijloc.
 (Exp. a.) **Putred de bogat** Foarte bogat.
 (Exp. a.) **Putred de copt** Foarte copt, *răscopt*.

PUTREZI vb.

(Exp. vb.) **A-i putrezi (cuiva) ciolanele (sau oasele, oscioarele)** **1.** A fi mort. **2.** (P. ex.) A muri.

PUȚ s. n.

(Sint.; rar) **Puț artezian** Fântână arteziană.
 (Sint.) **Puț absorbant** Groapă făcută până la un strat de pământ permeabil, prin care se introduc apele uzate din canale.
 (Exp. vb.) **A căra apă la puț** A întreprinde acțiuni zadarnice.
 (Exp. vb.; pfm.) **A cădea (sau a sări) din lac în puț** A da de un rău mai mare, fugind de alt rău.
 (Exp. vb.; loc. av.; rar) **(A se simți) ca câinele în puț** (A se simți) prost.
 (Exp. vb.; rar) **A cădea ca pisica în puț** A ajunge într-un loc sau într-o situație rea, nepotrivită, în care nu te-ai fi așteptat să ajungi.

(Sint.; reg.) **Puț părăsit** Persoană care consumă băuturi alcoolice fără să se îmbete.

PUȚI vb.

(Exp. vb.) **A puți locul (sub cineva) (de lene) sau a-i puți cuiva și urma (de lene)** A-i fi cuiva foarte lene.
 (Exp. vb.) **Nici nu pute, nici nu miroase** Nu-i nici bun, nici rău, *e așa și așa*.
 (Exp. vb.; pfm.) **A(-i) puți (cuiva) gura** A fi mincinos.
 (Exp. vb.; reg.) **A puți a pustiu** A fi gol.
 (Exp. vb.; rar) **Parcă tot îi pute ceva** A nu-i plăcea cuiva nimic, a fi mereu nemulțumit.

PUȚIN, ~Ă a.

(Exp. av.) **De puțin ori** Rareori.
 (Exp. av.) **În puțin zile (sau, rar, ceasuri)** Peste câteva zile sau ceasuri.
 (Loc. a.; rar) **Puțin la minte** **1.** Prost. **2.** Naiv.
 (Loc. a.; înv.) **Puțin la simțire** Nesimțitor.
 (Loc. av.) **Mai puțin** În afară de.
 (Loc. av.) **Cel puțin** sau **pe puțin** Într-o măsură minimă acceptată ca necesară, posibilă, *măcar*.
 (Loc. av.) **Cât de puțin** În foarte mică măsură.
 (Loc. av.) **Cătuși de puțin** Niciun pic, *deloc*.
 (Loc. av.) **(Puțin) câte puțin** sau **(câte) puțin, puțin** **1.** Gradual. **2.** Pe rând.
 (Loc. av.) **Pe puțin** Cu un preț scăzut.
 (Exp. av.) **În (sau peste) puțină vreme ori în (sau peste) puțin timp** Curând.
 (Exp. av.) **Peste (sau, înv., în) puțin** În curând.
 (Loc. av.) **Cu atât (sau, înv., atâta) mai puțin** Într-o măsură și mai mică, determinată de împrejurarea respectivă.
 (Loc. av.) **Nu mai puțin...** Deopotrivă.

PUȚINEL, ~EA a.

(Exp. av.; înv.) **Cât de puținel** În cât de mică măsură.
 (Exp. av.; înv.) **Câte puținel** Încetul cu încetul.

PUZDERIE s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) face puzderie** A (se) sfârâma.

R

RABAT *s. n.*

(Sint.) *Rabat comercial* Diferență care există între prețul cu ridicata și prețul de desfacere cu amănuntul.

RABĂ *s. f.*

(Sint.; reg.) *Slabă rabă* Slabă afacere.

RAC *s. m.*

(Exp. vb.) **A da** (sau **a merge**) **înapoi** sau **îndărăt ca racul** (sau **ca racii**) sau **a-i spori ca la rac** A-i merge rău, *a regresa*.

(Sint.) *Gât de rac* Lucru foarte bun.

(Exp. av.) *Iute ca racul* Încet.

(Exp. vb.) **I se bate inima ca la un rac mort** Este foarte speriat.

(Exp. vb.) **Fierbe sângele ca într-o coajă de rac (mort)** Este lipsit cu totul de energie, fără vlgă.

(Sint.) *Tropicul racului* (sau *cancerului*) Paralelă la 23° 27' latitudine la nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală.

(Sint.; Med.; pop.) *Boală de rac* Cancer.

RACH/U *s. n.*

(Sint.) *Rachiu nemțesc* (sau *de venin*) Produs farmaceutic folosit ca purgativ.

(Sint.; reg.) *Rachiul miresei* Rachiu care se servește nuntașilor în casa noilor căsătoriți, a doua zi după nuntă.

(Loc. vb.) **A face rachiul pisicii** A plânge.

RACORDA *vb.*

(Exp. vb.) **A se racorda cu ceva** A se potrivi.

(Exp. vb.; fig.) **A se racorda la ceva** A ajunge la același stadiu (cu ceva).

RADE *vb.*

(Exp. vb.) **A rade putina** sau **a o rade (la sau de fugă)** A fugi din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute, *a spăla putina*.

(Exp. vb.) **A-i rade cuiva o mustață** A-și bate joc de cineva.

(Exp. vb.) **Să-mi razi** (sau **să-mi radă**, **să-mi radeți**) **mustața** (sau **mustățile**) (**dacă nu...**) Sigur e adevărat ceea ce afirm.

(Exp. vb.; fam.) **A rade (cuiva) o palmă** A da cuiva o palmă.

(Exp. vb.; inv.) **A rade fața cuiva** A nimici, *a ucide*.

(Exp. vb.) **A rade pe cineva fără săpun** A critica aspru pe cineva.

RADICAL, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A vorbi (pe) radical** A vorbi în termeni aleși, folosind neologisme.

RAGE *vb.*

(Exp. vb.) **Nici nu-mi rage, nici nu-mi plânge** Nu mă interesează.

RAHAT *s. n.*

(Sint.; fam.) *Rahat cu apă rece* Lucru lipsit de valoare sau de importanță.

RAHIDIAN, ~Ă *a.*

(Sint.) *Canal rahidian* Canal format din vertebre, care conține măduva spinării.

(Sint.) *Anestezie rahidiană* Rahianestezie.

(Sint.) *Bulb rahidian* Segment inferior al creierului, în forma unei umflături, care face legătura cu măduva spinării.

RAI *s. n.*

(Exp. vb.) **Bătaia** (sau **frica**, **răbdarea**) **e (ruptă) din rai** E bun, *util, eficace*.

(Sint.) *Gură de rai* Colț încântător de natură.

RAITĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Cu raita în sus** Cu partea de jos în sus, *răsturnat, dat peste cap*.

RAMAZAN *s. n.*

(Loc. vb.; fam.) **A face (un) ramazan** A răbda de foame.

(Loc. vb.; fam.) **A-l tăia pe cineva ramazamul** A-i fi foame.

RAMĂ *s. f.*

(Exp. vb.; ir.) **Bun de pus în ramă** Rău, *neplăcut, urât, necorespunzător.*

RAMPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A chema la rampă** A cere, prin aplauze, ca artiștii să repara pe scenă.

(Exp. vb.) **A vedea lumina rampei** (D. piese de teatru) A intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului.

(Sint.) **Rampă de lansare** Platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosită pentru lansarea avioanelor sau rachetelor.

RANĂ *s. f.*

(Loc. a.) **Bun de pus (sau de legat) la rană** (D. oameni) Foarte bun.

(Exp. vb.) **A pune (sau a turna) sare (sau oțet etc.) pe rană** A întărâta pe cineva, *a pune paie pe foc.*

(Exp. vb.) **A pune degetul pe rană** A arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare.

(Exp. vb.) **A prinde vulpea la rană** A se sclifosi, *a face mofturi.*

RANG *s. n.*

(Loc. a.) **De rangul întâi (sau de primul, al doilea etc.) rang** De calitate, de gradul întâi (sau al doilea etc.).

(Sint.) **Lojă de rangul întâi (sau al doilea)** Lojă din rândul situat imediat deasupra parterului (sau din rândul al doilea).

(Sint.; Mat.) **Unitate de rangul întâi** Unime.

RANIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și lua concediu de la raniță** A-și acorda un răgaz de odihnă.

RAPANGHEL *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A lua (pe cineva) la rapanghel sau a da (pe cineva) la rapanghel** 1. A lua (pe cineva) la rost, a certa. 2. A lua (pe cineva) la bătaie.

RAPĂN *s. n.*

(Exp. vb.) **A se umple de rapăn** A nu se alege cu nimic, a nu trage niciun folos.

(Exp. vb.) **A fi plin de noroc ca porcul de rapăn** A fi foarte norocos.

RAPORT *s. n.*

(Loc. vb.) **A da sau a-(și) face raport(ul)** A raporta. (Exp. vb.) **A-i face cuiva raport** A comunica unui șef ierarhic o greșeală săvârșită de un subaltern.

(Exp. vb.) **A se prezenta (sau a ieși, a fi scos etc.) la (un) raport** A se prezenta (sau a fi chemat) în

fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau pentru a răspunde de o greșeală.

(Loc. pp.) **Sub raportul...** Din acest punct de vedere.

(Loc. av.) **Sub toate raporturile** Din toate punctele de vedere, sub toate aspectele.

(Loc. vb.; înv.) **A (nu) avea raport** A (nu) avea legătură, *a (nu) se potrivi.*

(Loc. vb.; înv.) **A avea raport** A se referi.

(Sint.; i. uz.) **Raport aritmetic** Diferența dintre două mărimi.

(Sint.) **Raport geometric** Câtul dintre două mărimi.

(Sint.) **Casă (sau imobil) de raport** Casă sau imobil care aduce venit proprietarului prin închiriere.

RAPORTA *vb.*

(Exp. vb.) **A se raporta la ceva** A se subordona.

RAPTĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A o spune cuiva raptă (în ochi)** A spune (cuiva) în față, fără înconjur, deschis.

(Exp. vb.) **A-și pierde sau a-și lua raptă (de la viață)** A se resemna.

(Exp. vb.) **A-și lua rapta și mândașul** A-și lua gândul de la ceva.

(Exp. vb.) **A fi rapta (cu cineva)** A fi chit.

(Exp. vb.) **A da rapta (pe cineva)** A bate (pe cineva).

RAS *s. n.*

(Loc. av.; reg.) **În ras** Până la nivelul gurii sau nasului.

(Exp. vb.) **La ras Total, complet.**

(Exp. vb.) **A ieși ras pe ras** 1. A fi exact. 2. A fi distrus, nimicuit, lefter.

RAS, ~Ă *a.*

(Exp. a.) **Ba (că) e tunsă, ba (că) e rasă** sau **C-o fi tunsă, c-o fi rasă** Exprimă nehotărârea, ezitarea.

(Exp. av.) **Ori tunsă, ori rasă** Într-un fel sau altul.

(Exp. av.) **Ras, neras** Indiferent cum, *în orice fel, oricum.*

(Exp. av.) **Nici tuns, nici ras** În niciun chip, *niciun fel.*

(Exp. vb.) **Tu zici rasă, el zice tunsă** sau **Unul zice tunsă, altul rasă** Nu se potrivesc în păreri, nu sunt niciodată de acord.

(Exp. vb.) **A scăpa ras** A ieși bătut.

(Sint.) **Rase, tunse** Certuri, cuvinte de ocară.

RASĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De rasă** 1. Superior, *ales.* 2. De soi bun.

RASOL *s. n.*

(Loc. vb.; fam.) **A da rasol** 1. A se grăbi. 2. A lucra de mântuială, *a rasoli.*

RATĂ *s. f.*

(Exp. a.; exp. av.) **În rate** Cu plata eşalonată în părți (egale).

(Sint.; Econ.) **Rata plusvalorii** Raport dintre plusvaloare și capitalul variabil.

(Sint.; Econ.) **Rata profitului** Raport dintre plusvaloare și întregul capital avansat.

(Sint.) **Rată medie a profitului** Profitul mijlociu pe care îl dau întreprinderile.

RAȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i intra (cuiva) rața în traistă** A i se face frică, *a se speria*.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde (pe cineva) cu rața în traistă** A prinde pe cineva asupra faptului.

(Exp. vb.; pop.) **Îi mănâncă rațele din traistă** (sau **din buzunar**) Este om prea cumsecade sau bleag.

(Exp. vb.; pop.) **A face mâna rață** A așeza degetul arătător peste cel mare, mijlociul peste arătător etc.

RAȚIONAL, ~Ă *a.*

(Sint.; Mat.) **Număr rațional** Nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive sau negative.

RAȚIUNE *s. f.*

(Sint.) **Rațiune de stat** Interes general, de stat.

(Sint.) **Rațiune de a fi** (sau **de a exista, de existență**) Scop al existenței (unei persoane, unui lucru, unui fenomen etc.).

RAZACHIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A o lua pe coarda razachie** A o lua cu binișorul.

RAZĂ *s. f.*

(Loc. vb.; înv.) **A da rază** A descinde, *a fi originar din...*

(Sint.) **Raze cosmice** Radiații ionizate cu mare putere de pătrundere, care străbat atmosfera în direcție aproape verticală.

(Sint.) **Raze infraroșii** Radiații electromagnetice invizibile, cu efect termic pronunțat, situate în spectru între lumina roșie și microundele radioelectrice.

(Sint.) **Raze ultraviolete** Raze situate dincolo de marginea violetă a spectrului luminii.

(Sint.) **Raze X** (sau **Roentgen**) Unde electromagnetice cu lungimi mult mai mici decât acelea ale luminii.

RAZNA *av.*

(Loc. vb.) **A o lua razna 1.** A divaga, *a bate câmpii, a exagera*. **2.** A înnebuni.

(Exp. vb.) **A se ține, a sta razna de...** A sta la o parte, la oarecare distanță, izolat, deoparte.

RĂBDA *vb.*

(Exp. vb.) **A răbda în piele** A îndura mult, fără a se plânge.

(Exp. vb.; fig.) **A nu răbda vremea (pe cineva)** A fi presat de timp.

(Exp. vb.) **A (nu) răbda pe cineva inima (să...)** A (nu) se putea stăpâni (să...), *a nu suporta (să...), a (nu) se îndura (să...)*

(Exp. vb.) **A (nu)-l mai răbda (pe cineva) puterile să...** A părăsi (pe cineva) puterile, *a nu mai putea (să...)*

(Exp. vb.) **A nu-l (mai) răbda pământul** A fi foarte rău, plin de păcate.

RĂBDARE *s. f.*

(Exp. vb.; gmț.) **A mânca** (sau **a înghiți, a se hrăni, a trăi cu**) **răbdări prăjite** A nu mânca nimic, a răbda de foame.

(Exp. vb.) **A avea răbdare** A nu se grăbi, a nu se impacienta.

(Exp. vb.) **A-(și) ieși sau a scoate (pe cineva) din răbdare** (sau **din răbdări, din toate răbdările**) A (se) supăra, a (se) enerva (foarte tare).

(Exp. av.; gmț.) **Răbdare și tutun** Multă vreme de așteptat.

RĂBOJ *s. n.*

(Exp. vb.) **A însemna la răboj** A număra, *a socoti, a ține în evidență*.

(Exp. vb.) **A șterge de pe răboj** A da uitării.

(Exp. vb.) **A lua (sau a da) pe răboj** A lua (sau a da) pe datorie.

(Exp. vb.) **A trăi pe răboj** A trăi pe datorie, din împrumuturi.

(Exp. vb.) **Ca pe (sau după) răboj** Întocmai, *exact, cuvânt de cuvânt, ca din carte*.

(Exp. vb.) **A i se uita cuiva răbojul** A i se uita cuiva numărul anilor, *a-l uita moartea*.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din răboj (afară)** A-(și) pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea, *a se supăra*.

RĂCI *vb.*

(Exp. vb.) **A-și răci gura degeaba sau în zadar, de pomană, de-(a) surda** A vorbi fără folos, a insista zadarnic.

(Exp. vb.) **A i se (sau a-i) răci (cuiva) inima** A (se) speria, *a (se) înspăimânta*.

RĂCNI *vb.*

(Exp. vb.) **A răcni ca din gură de șarpe** A țipa foarte tare (ca mușcat de un șarpe).

RĂCOARE *s. f.*

(Exp. vb.) **A se lăsa (cu) răcoare** **1.** A se face frig.
2. (Fig.) A se înspăimânta.

(Exp. vb.; fam.) **A sta (a băga etc.) la răcoare** A băga la închisoare.

(Exp. vb.) **A-l lua (pe cineva) cu răcori** A i se face frig. **2.** (Fig.) A se înspăimânta.

(Exp. vb.) **A (se) băga în răcori** (sau **în toate răcorile**) sau **a-l trece (toate) răcorile** A (se) speria tare, a (se) înspăimânta, a (se) îngrozi.

(Exp. vb.; reg.) **A-și lua răcorile** A scăpa de grijă.

RĂDĂC/NĂ *s. f.*

(Loc. av.) **A tăia, a rupe, a curma etc. din rădăcină** (sau **din rădăcini**) A distruge în întregime, cu totul, definitiv, din temelie.

(Exp. vb.) **A prinde rădăcini** (sau **rădăcină**) A se stabili undeva.

(Exp. vb.) **A rupe rădăcinile** A se hotărî să plece, a pleca.

(Sint.; reg.) **Rădăcina plastii** Căpiță de fân.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A surpa, a slăbi) din rădăcini** A surpa, a slăbi din temelie, cu totul.

(Loc. a.; inv.) **De rădăcină** De bază, *fundamental, esențial*.

(Sint.) **Rădăcina mâinii** Carp.

(Sint.) **Rădăcină pătrată** (inv. *pătratică*) (a unui număr sau a unei expresii algebrice) Număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată).

RĂFULĂLĂ *s. f.*

(Exp.) **A-i trage** (sau **a-i da**) **cuiva o răfulală** A muștra, a certa, a bate pe cineva.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) la răfulală** A muștra (pe cineva) cu asprime, a cere cuiva socoteală, a lua la rost.

RĂGAZ *s. n.*

(Loc. av.) **Fără (de) răgaz** Neconținut, *continuu*.

(Loc. av.) **Cu răgaz** Fără grabă, *pe îndelete*.

(Loc. av.) **În răgaz** În tihnă, *liniștit*.

RĂ/ME *s. f.*

(Loc. vb.) **A avea o răime** A se necăji, a se înfuria, a avea toane.

RĂMAS¹ *s. n.*

(Exp. av.) **Rămas bun** sau **bun rămas** Formulă de salut adresată de cel care pleacă celor care rămân.

(Exp. vb.) **A-și lua rămas bun** sau **a-și lua bun (sau bunul) rămas** **1.** A face urări de bine la despărțire.
2. (P. ex.) A se despărți de cineva.

(Exp. av.) **De ajuns și de rămas** Din plin, *din belșug, cu prisosință*.

RĂMAS², ~Ă *a.*

(Loc. vb.; îvp.) **A da rămas pe cineva** sau **a da rămas din judecată** **1.** A declara pe cineva învins.
2. A se da bătut.

RĂMÂNE *vb.*

(Exp. vb.) **A-i rămâne cuiva inima** (sau **ochii**) **la ceva** (sau **la cineva**) ori **a-i rămâne cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă** A-i plăcea foarte mult un lucru sau o persoană, a ține foarte mult la ceva sau la cineva.

(Exp. vb.) **Să rămână între noi** Să păstrăm ceva în secret.

(Exp. vb.) **A-i rămâne cuiva gândul la ceva** A nu putea să se gândească la altceva, a fi obsedat de ceva.

(Exp. vb.) **A rămâne de cineva sau de ceva** **1.** A se răzleți de o ceată, de tovărășie. **2.** A nu face la timp un lucru. **3.** A lăsa moștenire.

(Exp. vb.) **A rămâne de căruță** **1.** A fi întrecut de alții. **2.** A nu reuși.

(Exp. vb.; fam.) **A-i rămâne cuiva oasele** (sau **ciolanele, zilele**) **pe undeva** A muri în locuri străine.

(Exp. vb.) **A rămas înțeleș** sau **rămânem înțeleși** S-a ajuns la un acord.

(Exp. vb.) **Cum rămâne (cu)...** **1.** Ce se întâmplă (cu)?... **2.** Ce hotărâre s-a luat?

(Exp. vb.) **A rămâne morțiș la ceva** **1.** A ține cu orice preț la ceva. **2.** A se hotărî pentru ceva. **3.** A preținde ceva.

(Exp. vb.) **A rămâne pe lângă** (sau **la**) **ale mele** (**tale, sale** etc.) A fi neclintit într-o hotărâre luată.

(Exp. vb.) **A rămâne lipcă la ceva** A fi neclintit.

(Exp. vb.) **A rămâne cu gura căscată** A fi foarte uimit.

(Exp. vb.) **A rămâne tablou** A fi paralizat de mirare, de emoție.

(Exp. vb.) **A rămâne pe drumuri** **1.** A nu mai avea locuință. **2.** A nu mai avea loc de muncă.

(Exp. vb.) **A-i rămâne (cuiva ceva) de cap** A fi blestemat pentru o faptă rea.

(Exp. vb.) **A rămâne tot pe a cuiva** A se impune într-o discuție punctul de vedere al cuiva.

(Exp. vb.) **A nu rămâne piatră pe piatră** A se surpa, a se dărâma.

(Exp. vb.) **A rămâne pentru** (sau **pe**) **altă dată** (sau **pe săptămână** etc.) A se amâna pentru o dată ulterioară.

(Exp. vb.) **Mai rămâne vorba despre...** (sau **de...**) Urmează să mai fie discutat.

(Exp. vb.) **A rămâne (numai) să...** Urmează (doar) să...

(Exp. vb.) **Asta mai rămâne** Aceasta mai este de făcut.

(Exp. vb.) **Tot ce mai rămâne** Tot ce se mai poate face.

(Exp. vb.) **A nu-i (mai) rămâne cuiva (alta) decât să...** A nu se găsi pentru cineva altă soluție decât...

(Exp. vb.) **A rămâne (ceva) la (sau întru, până la) alta sau a rămâne (ceva) numai la...** A mai fi de făcut atâta, a mai lipsi numai atâta, a ajunge lucrul până la un punct.

(Loc. vb.; îvp.) **A rămâne pe cineva** A bate, a învinge pe cineva într-o judecată, într-o prinsoare, la un concurs etc.

(Loc. vb.) **A rămâne de (sau din) judecată** A pierde un proces.

RĂPĂI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A-i răpăi cuiva tălpile** A fugi foarte repede izbind cu putere pământul.

RĂPĂNOS, ~OASĂ a.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) broască râioasă** (A fi) orgolios fără temeii, care nu-și vede propriile defecte.

(Exp. a.) **Piele răpănoasă** Copil murdar și neastâmpărat.

RĂPI vb.

(Exp. vb.; fig.) **Moartea l-a (i-a, le-a etc.) răpit dintre noi** Moartea l-a despărțit de noi.

(Exp. vb.; fig.) **A-i răpi (cuiva) sufletul, viața, zilele 1.** A distruge, a nimici. **2.** A ucide.

(Exp. vb.) **A răpi (cuiva) inima** A fermeca.

RĂPUNE vb.

(Loc. vb.; înv.) **A răpune (ceva) din vedere** A nu mai ști unde se află (ceva), a pierde din vedere.

(Loc. vb.; înv.) **A se răpune din ochii cuiva** A nu mai putea fi văzut, a dispărea.

(Exp. vb.) **A-și răpune capul (sau viața, zilele)** A-i lua cuiva viața, a omori.

(Exp. vb.) **A răpune (pe cineva) de zile** A omori.

(Exp. vb.; înv.) **A rămâne (cuiva) sufletul** (În credințe religioase) A face pe cineva să intre în păcat, să-și piardă sufletul, să se ticăloșească.

RĂPUNERE s. f.

(Loc. av.; înv.) **Pe răpunere** Care mai de care, pe întrecute.

RĂPUȘ/E s. f.

(Loc. vb.; îrg.) **Cu răpușia** În mod forțat, cu forță.

(Loc. vb.) **A veni (sau a merge) pe (sau cu) răpușie** A veni (sau a merge) la cineva cu intenția de a

se certa, de a provoca dușmănie, sau cu scopul de a se răzbuna.

RĂRI vb.

(Exp. vb.) **A (o) mai rări (cu ceva)** A da, a oferi, a face un lucru la intervale mai mari (sau în cantitate mai mică) decât de obicei.

(Exp. vb.) **A o (mai sau cam) rări de (pe) undeva 1.** A se duce undeva din ce în ce mai rar. **2.** A pleca de undeva, a o șterge.

RĂRUNCHI s. m. n.

(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu, a prinde) seu la rărunchi** A fi om înstărit, cu avere.

(Loc. av.) **Din rărunchi sau din (sau până în) fundul rărunchilor** Din toate puterile, foarte tare, intens, puternic.

(Exp. vb.) **A i se rupe cuiva rărunchi de milă (sau de mâhnire)** A-i fi foarte milă de cineva, a i se rupe inima.

RĂSĂRI vb.

(Exp. vb.; dep.) **A răsări ca ciupercile sau ca ciuperca (după ploaie sau din gunoi)** A apărea în număr mare, cu mare repeziciune, a se înmulți peste măsură. (Exp. vb.; gmț.) **Seamănă, dar nu răsare** Nu există nicio asemănare între...

(Exp. vb.) **A-i răsări (cuiva) luna-n cap** A cheli.

(Exp. vb.) **A răsări ca din pământ (din iarbă verde) sau parcă a răsărit din pământ** A apărut pe neașteptate, nu se știe de unde.

(Exp. vb.) **A răsări la lumină (sau la lumina zilei)** A-și face apariția.

(Exp. vb.; gmț.) **Răsare unde nu-l semeni** Se ivește acolo unde nu te aștepti.

(Exp. vb.) **A i (se) răsări sau a se răsări (cuiva) (în sau pe gât)** A se îneca (cu mâncare sau cu băutură).

(Exp. vb.) **Unde bați (sau dai) și unde răsare** Se produc cu totul alte efecte decât cele așteptate.

RĂSĂRI/T s. n.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu un ochi la răsărit și cu altul la apus** Cu strabism.

(Exp. vb.) **A vorbi una de la răsărit și alta de la apus** A spune lucruri fără legătură.

(Exp. a.; reg.) **Una la răsărit și alta la asfințit** Împrăștiate, în dezordine.

(Exp. vb.) **A sta cu un picior la răsărit și cu altul la apus** A nu avea domiciliul stabil, a fi nestătornic.

(Loc. av.; înv.) **Cât stau răsăritele de apuse** Foarte departe.

(Exp. a.) **(De) la răsărit (ul soarelui) și (de) la apus**
(Din) toată lumea, *de pretutindeni*.

RĂSCOALĂ *s. f.*

(Loc. vb.; înv.) **A da răscoală** A răscoli.

RĂSCOL *s. m.*

(Loc. vb.) **A trece (sau a da) peste răscoale** **1.** (D. lichide) A ieși afară din vas, a se vărsa peste margini.
2. A merge prea departe, *a se întrece cu firea, cu gluma, cu îndrăzneala*.

(Loc. vb.) **A lega (pe cineva) în răscol** A-i prinde unui condamnat gâtul sau picioarele între două lemne legate la capete.

(Loc. vb.; înv.) **A întinde la răscol** A tortura (pe cineva), *a căzni*.

(Loc. vb.) **A da oile în răscol** A scula oile culcate și a le sili să se miște, ca să nu se îmbolnăvească de splină.

(Loc. vb.) **A face (pe cineva sau ceva) răscol** A risipi.

RĂSCOLI *vb.*

(Exp. vb.) **A răscoli cerul și pământul** A face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut).

RĂSCRĂCĂRA *vb.*

(Exp. vb.) **A se răscrăcăra de ziuă** A se lumina de ziuă, *a se face ziuă, a se crăpa de ziuă*.

RĂSCRUCI *s. f.*

(Loc. av.) **În răscruci** În formă de cruce, *cruciș*.

(Loc. av; fig.) **La răscruci** În momentul unei decizii importante.

RĂSFIRA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A-și răsfira năcazul (pe cineva)** A-și descărca nervii asupra cuiva.

RĂSFUG *s. n.*

(Loc. vb.) **A dat răsfigu-n el** Cineva se agită fără motiv.

RĂSPĂR *s. m.*

(Loc. av.) **În răspăr** **1.** Împotriva direcției firești în care crește părul. **2.** Împotriva direcției de mișcare a unui curs de apă, a unui agent fizic etc. **3.** (Fig.) Contrar, *ostil*.

(Loc. pp.; înv.) **În răspărul... 1.** Împotriva..., *în contra... 2.* În ciuda..., *în pofida...*

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) în (sau la) răspăr** **1.** A-și bate joc (de cineva), *a lua în răs, a ironiza*.
2. A dojeni aspru, *a brusca*.

(Loc. vb.; rar) **A-i merge cuiva în răspăr** A-i merge cuiva rău, a întâmpina greutatea.

RĂSPÂNDI *vb.*

(Exp. vb.) **A se răspândi ca potârnichele** (sau **ca pui de potârniche**) A fugi speriați în toate direcțiile.

RĂSPÂNTIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A șede ca lupul în (sau la) răspântii** A pândi.

(Exp. vb.) **A fi la răspântie** A fi într-un moment hotărâtor în viața unui om, în istoria unui popor etc.

RĂSPLATĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i veni cuiva zi de plată și răsplată** A sosi momentul răfuieiilor.

RĂSPUNDE *vb.*

(Exp. vb.) **A răspunde monosilabic (sau cu monosilabe)** **1.** A răspunde cu da și nu, cu minimum de cuvinte. **2.** A nu părea încântat.

(Exp. vb.) **A răspunde de-a bățul** A răspunde răstit.

RĂSPUNDERE *s. f.*

(Loc. vb.) **A trage (sau a chema) (pe cineva) la răspundere** A obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale.

(Exp. vb.) **A (nu) avea, a-i trezi, a-i lipsi simț de răspundere** sau **simțul răspunderii** A (nu) avea, a-i trezi, a-i lipsi conștiința importanței sarcinilor asumate sau primite, seriozitatea.

(Exp. av.) **Pe răspunderea mea (sau ta, sa etc.)** Pe garanția mea (sau ta, sa etc.).

(Exp. vb.) **A-și lua răspunderea** A garanta pentru ceva.

RĂSPUNS *s. n.*

(Exp. a.) **Fără de răspuns** Care nu poate fi combătut, fără replică, definitiv.

(Exp. vb.) **A aduce, a duce, a lua, a trimite răspuns** A face să circule o veste, o informație.

RĂSPUTERE *s. f.*

(Loc. a.) **Din răsputeri (sau, rar, din răspuțere, din toată răspuțerea, din toate răspuțerile)** Din toate puterile, cu toate forțele, *foarte tare*.

RĂSTEA *s. f.*

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) cu răsteaua** A certa (pe cineva) cu asprime.

RĂSTEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu răsteală** Aspru, *amenințător, răstit*.

RĂST/MP *s. n.*

(Loc. av.) **În (sau, rar, la, pe la, prin) răstimpuri** sau **din răstimp în răstimp** sau (inv.) **răstimpuri** Din când în când, *câteodată*.

(Loc. av.) **Într-un răstimp** **1.** De la o vreme. **2.** La un moment dat.

(Loc. vb.) **În răstimp** În acest timp, în răgazul avut, *între timp*.

(Loc. av.) **Fără de (niciun) răstimp** Neconținut, *neîntrerupt, continuu.*

RĂST/RE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu răstire** Aspru, *răstit.*

RĂST/Ț *s. n.*

(Loc. av.; îrg.) **Cu răstît(ul)** (sau **cu răstita**) **1.** Aspru, tare. **2.** Cu mânie, *nervos.*

RĂSTURNA *vb.*

(Exp. vb.) **A răsturna brazda, pământul** etc. A tăia brazde cu plugul, a ara.

(Exp. vb.) **A răsturna casa (cu susu-n jos)** A produce dezordine, a întoarce casa pe dos.

(Exp. vb.; reg.) **A i se răsturna (cuiva) rânza** A i se face greață, a i se întoarce (cuiva) stomacul pe dos.

(Exp. vb.) **A răsturna o băutură (pe gât)** A bea repede, pe nerăsuflate.

RĂSUCI *vb.*

(Loc. vb.; rar) **A o răsuci** A-și schimba atitudinea spre a ieși dintr-o încurcătură, *a o întoarce.*

(Exp. vb.) **A suci și a răsuci (pe cineva)** A hărțui (pe cineva) cu întrebări, pentru a obține mărturisiri.

(Exp. vb.) **A răsuci capul cuiva** A zăpăci pe cineva, a-l face să-și piardă dreapta judecată.

(Exp. vb.) **A răsuci cuiva gâtul** A omorî, *a ucide* (pe cineva).

(Exp. vb.) **A i se răsuci (cuiva) rău** A i se face greață (din cauza mâncării).

RĂSUFLA *vb.*

(Exp. vb.) **A răsufla în fundul sticlei (cofei etc. de vin)** A bea pe nerăsuflate, *a da (de) dușcă.*

(Exp. vb.) **A-și răsufla veninul asupra cuiva** A-și manifesta mânia, furia asupra cuiva.

(Exp. vb.) **A nu răsufla de nicăieri** A nu apărea de nicăieri.

RĂSUFLARE *s. f.*

(Exp. a.) **Fără răsuflare** Mort.

(Exp. av.) **Dintr-o (singură) răsuflare** Din-tr-odată, *repede, pe nerăsuflate.*

(Exp. vb.) **A-și ține (sau a-și opri, a-și stăpâni) răsuflarea** A se sili să nu respire sau să respire ușor, fără zgomot.

(Exp. vb.) **A i se curma (sau a i se tăia, a i se opri, a-i pieri etc. cuiva) răsuflarea sau (a fi) cu răsuflarea oprită, tăiată** etc. A fi copleșit de o senzație sau de o emoție puternică.

(Loc. vb.; înv.) **A lua (sau a apuca) răsuflarea** A respira liniștit, *a se odihni.*

(Loc. av.) **Cu răsuflarea la gură** Tensionat, *speriat.*

(Loc. vb.) **A-și da răsuflarea (de pe urmă)** A muri.

RĂSUNET *s. n.*

(Exp. vb.) **A avea (sau a găsi) răsunet** A trezi interes, *a face impresie.*

RĂTĂCI *vb.*

(Exp. vb.) **A i (se) rătăci cuiva mintea (sau mințile)** A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă rațiunea.

RĂTĂC/Ț, ~Ă *a.*

(Loc. av.; reg.) **De-a rătăcita** Fără o țintă precisă, *razna.*

(Sint.; reg.) **Drumul rătăciților** sau **calea rătăcită** Călea lactee.

RĂȚOI *s. m.*

(Loc. a.) **(În) coada rățoiului (sau coadă de rățoi)** (D. șuvițe de păr, mustăți) Cu capetele răsucite în spirală.

RĂU, REA *a.*

(Exp. a.) **Rău la mânie** Care se înfurie repede.

(Exp. a.) **Rău la (sau de) suflet** (sau, reg., **la credință**) **1.** Fără milă, *răutăcios, înrăit. **2.** Lipsit de omenie.*

(Exp. vb.) **A fi rău de gură (sau gură rea)** **1.** A spune multe răutăți, injurii, necuviințe. **2.** A prevesti lucruri rele care se îndeplinesc.

(Exp. vb.) **A fi rău la suflet.** **2.** A fi zgârcit. **3.** A fi arțăgos.

(Exp. vb.) **A da răului (sau răilor) (pe cineva)** **1.** A ocări, *a blestema* pe cineva. **2.** A abandona, *a părăsi.*

(Exp. vb.) **A duce casă rea (cu cineva)** A nu se înțelege, a nu se împăca, *a trăi rău* (cu cineva).

(Exp. vb.) **(A-și) face sânge rău (sau inimă, voie rea)** A (se) necăji, *a (se) mâhni, a (se) întrista.*

(Loc. a.) **Cu inimă rea** Întristat.

(Loc. a.) **Cu voie rea** Supărat.

(Exp. a.) **Rău la auz (văz etc.)** (D. ființe) Care nu aude (vede etc.) bine.

(Exp. a.) **Rău de frig (de căldură)** Sensibil la frig (la căldură).

(Exp. a.) **Rău de carne** Care se vindecă greu la o rană.

(Loc. a.) **Rea (sau, rar, rău) de muscă** **1.** (D. vite, cai) Care suferă din pricina muștelor. **2.** (D. oameni) Desfrânat.

(Exp. a.) **Rău de pagubă** (D. oameni) Care se necăjește foarte mult când suferă o pagubă.

(Exp. a.) **Rău de lucru (sau de mână)** Căruia nu-i place să muncească, *leneș.*

(Exp. vb.) **(A fi) rău de...** A fi neprielnic, nefast.

(Exp. vb.) **A fi rău de moarte (sau de boală)** A aduce moarte (sau boală), a fi pericol, primejdie de moarte (sau de boală).

(Exp. vb.) **A fi rău de (sau la) ochi** sau **a avea ochi răi** A deochea.

(Sint.) *Ceas rău* Moment nefast, *ghinion*.

(Sint.) *Semn rău* Prevestire a unui necaz.

(Exp. vb.) **A fi de rău augur** A prevesti un necaz.

(Exp. vb.) **A-i fi (sau a-i merge) (cuiva) rău 1.** A avea o viață grea, a trece prin momente grele, a o duce greu. **2.** A nu-i prii.

(Exp. vb.) **A ajunge rău** A fi sărac, vicios, fără locuință etc.

(Exp. vb.) **A sta rău** A nu avea cele necesare, a nu avea bani, a fi sărac.

(Exp. vb.) **A sta rău de...** (sau **cu...**) A fi în criză de ceva, a fi lipsit de ceva.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) rău (sau a se simți rău)** A fi (sau a se simți) bolnav, a-l ducea ceva.

(Exp. vb.) **A fi rău** (D. un bolnav) A fi în stare gravă.

(Exp. vb.) **A se simți rău 1.** A încerca un sentiment de apăsare, de stînghereală. **2.** A fi bolnav.

(Exp. vb.) **A fi (sau a părea) rău dispus** A fi fără chef sau irascibil.

(Exp. vb.) **A-i cădea (cuiva) rău 1.** A nu-i prii mîncarea. **2.** A nu-i conveni.

(Exp. vb.) **A-i părea (cuiva) rău (de sau după...)** A regreta (ceva sau pe cineva).

(Exp. vb.) **A se avea rău cu cineva** A nu se înțelege, a se dușmăni.

(Exp. vb.; reg.) **A fi rău de...** A fi criză de...

(Exp. vb.) **A călca (sau a umbla) rău 1.** A nu avea niciun rezultat, a nu-i merge bine. **2.** A face o afacere proastă, a ieși în dezavantaj.

(Exp. vb.) **A-i ședea (sau a-i sta, a-i veni) rău 1.** (D. o haină, o podoabă etc.) A nu i se potrivi, a nu-i sta bine, a-l dezavantaja. **2.** A nu i se cădea (să facă sau să spună ceva).

(Exp. vb.) **A arăta rău** A avea o figură obosită sau a se vedea că e bolnav.

(Exp. vb.) **A-i mirosi (cuiva) rău** A bănui că ceva nu e în regulă.

(Exp. vb.; fam.) **Nu-i rău!** E încurajator.

(Loc. av.) **Bine, rău** Cum o fi.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla rău** A avea o purtare dezamățată, a-și face de cap.

(Loc. av.; inv.) **De rău 1.** Dușmănos. **2.** Supărător. **3.** Vătămător.

(Loc. av.) **Cu părere de rău** Cu regret.

(Exp. vb.) **A vrea (sau a voi, a dori, inv. a cugeta, a cere) (cuiva) răul** A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute, a dușmăni.

(Exp. vb.) **A avea rău (pe cineva)** A dușmăni, a urî. (Loc. vb.) **A vorbi (sau, rar, a grăi, a povesti) (pe cineva) de rău 1.** A bârbi. **2.** A calomnia.

(Exp. vb.) **A ține (de) rău pe cineva (sau, rar, ceva) 1.** A face pe cineva răspunzător, a reproșa. **2.** A fi supărat pe cineva.

(Exp. vb.) **A băga (pe cineva) la rău** A provoca cuiva necazuri, nemulțumiri.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) răului** A părăsi pe cineva aflat într-o situație dificilă.

(Exp. vb.) **E de rău!** Vă previn că urmează ceva neplăcut, grav.

(Exp. av.) **Atâta rău! 1.** Nu-mi pasă! **2.** Nu-i nimic.

(Exp. vb.) **A meni a rău (sau, rar, a rele) 1.** A prevesti răul. **2.** A dori cuiva răul.

(Loc. vb.) **De bine, de rău** Măcar, *cel puțin*.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu răul** A fi prea sever cu cineva.

(Exp. vb.; gmț.) **Uita-te-ar rele!** Îți urez noroc și fericire.

(Loc. a.; loc. av.) **Din rău în mai rău** Dintr-o nenorocire în alta, dintr-o situație grea în una și mai grea.

(Exp. vb.) **A i se face (sau a-i veni) (cuiva) rău** A simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc.

(Exp. vb.) **A-i face (cuiva) rău** A produce cuiva o senzație neplăcută.

(Exp. vb.) **(A fi) învechit în rele** A avea antecedente rele.

(Loc. pp.) **De (rar pentru) răul... (cuiva)** Din cauza răutății cuiva.

RĂUTATE s. f.

(Exp. av.) **Cu răutate** (În mod) răutăcios.

RĂVAȘ s. n.

(Sint.) *Răvaș de drum* (sau *de străji*) Legitimație de călătorie, *pașaport*.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face (cuiva) răvașul sau a-i da (cuiva) răvaș (de drum)** A îndepărta (pe cineva), a izgoni, a da *pașaportul*.

RĂVĂRI vb.

(Exp. vb.) **A răvări pe cineva** A lua pe cineva la rost.

RĂZBATE vb.

(Exp. vb.) **A răzbate cu urechea** A-și încorda auzul, a asculta cu atenție.

RĂZBI vb.

(Exp. vb.) **A răzbi (pe cineva) cu bătaia (sau în bătaie, în bătăi)** A bate rău pe cineva, a bate *măr*.

(Exp. vb.) **A răzbi (pe cineva) în palme** A lua pe cineva la palme, a *palmui*.

(Exp. vb.; înv.) **A răzbi (cuiva) ochii (cu ceva)** A face pe cineva să se minuneze, să admire.

(Exp. vb.) **A răzbi în viață** A reuși să ajungă într-o situație materială sau socială bună.

(Loc. vb.; îrg.) **A o răzbi în...** A trece la..., a se apuca de...

RĂZBOI *s. n.*

(Exp. vb.) **A declara război** A începe ostilitățile.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se pune) pe picior de război** A fi într-o continuă luptă, stare de ostilitate cu cineva sau cu ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A face (sau a sta cu) război asupra cuiva** A se lua la luptă, a ataca pe cineva.

RĂZBUNA *vb.*

(Loc. vb.) **A răzbuna pe cineva la inimă sau a i se răzbuna cuiva inima** 1. A (se) înveseli, a (se) îmbuna. 2. A-i prii (cuiva), a-i face bine.

(Exp. vb.) **A se răzbuna vremea** 1. A se îmbunătăți. 2. A se lumina, a se însenina.

RĂZGHIOS, ~OASĂ *a.*

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) în răzghios** A lua (pe cineva) repede și pe neașteptate.

RĂZNI *vb.*

(Loc. vb.; îrg.) **A o răzni spre cineva sau ceva** A se năpusti, a tăbări asupra cuiva sau a ceva.

(Loc. vb.) **A o răzni la fugă** A o lua (a o rupe) la fugă.

(Loc. vb.; reg.) **A răzni vorba** 1. A pierde firul ideilor. 2. A face digresiuni.

RĂZUI *vb.*

(Exp. vb.) **A-l răzui (pe cineva) la inimă** A umple de neliniște, de supărare, a chinui.

(Exp. vb.) **A-l răzui la ficați** A se căi, a regreta.

(Exp. vb.; reg.) **A te răzui cu cineva în gură** A te ciorovăi cu cineva.

(Exp. vb.) **A răzui cuiva pragul** A vizita pe cineva prea des, prea stăruitor.

RĂCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A căuta (cuiva) răcă** A căuta (cuiva) prilej de ceartă cu orice preț.

(Exp. vb.) **A purta (cuiva) răcă** A purta (cuiva) dușmănie.

(Exp. vb.) **A se pune în răcă (cu cineva)** A se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă.

(Exp. vb.) **A băga răcă** A învrăjbi.

RĂCĂI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i răcăi (cuiva) inima** A chinui pe cineva un gând, un sentiment etc.

(Exp. vb.) **A(-l) răcăi (pe cineva) la inimă** A neliniști.

RÂDE *vb.*

(Exp. vb.) **A râde galben** A râde fals.

(Exp. vb.) **A râde (cuiva) în nas (sau în față, în obraz)** A sfida pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) zâmbi (sau, înv., zâmbire) a râde** A surâde.

(Exp. vb.) **A râde și câinii (sau curcile, ciorile, papagalii) (de cineva)** A se face de râs.

(Exp. vb.) **A râde (sau, rar, a-și râde) în barbă (sau pe sub mustață)** A râde reținut.

RÂIE *s. f.*

(Sint.) **Râie căprească (sau, înv., sălbatică)** Formă gravă de râie, frecventă la animale.

(Exp. vb.) **Se ține ca râia de om** Nu mai poți să scapi de el (ea).

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) face (cuiva) râie pe inimă** 1. A fi invidios pentru ceva. 2. (Reg.) A necăji.

RÂIOS, ~OASĂ *s. m. f., a.*

(Exp. vb.; fam.) **A face pe râiosul** 1. A fi înfumurat fără motiv. 2. A fi arogant.

RÂMA *vb.*

(Exp. vb.) **A-l râma (un gând) pe cineva la (sau în, prin) inimă** A chinui (un gând) pe cineva.

RÂNĂ *s. f.*

(Loc. av. loc. a.) **Într-o (sau pe o) rână** (D. oameni) Culcat (sau aplecat) pe o parte, cu partea de sus a corpului sprijinită într-un cot.

(Loc. av.) **Într-o (sau pe o) rână** (D. obiecte) Înclinat într-o parte, *strâmb, șoldiu, pieziș*.

RÂND *s. n.*

(Loc. av.) **La rând** În șir.

(Loc. av.) **De-a rândul, (în) de-a rând, (în) de rând** 1. Unul după altul. 2. Fără întrerupere, *continuu*. 3. De la un capăt la altul.

(Loc. av.) **Pe (sau, înv., pre) rând** 1. Succesiv. 2. De la unul la altul. 3. Alternativ. 4. (Înv.) În șir. 5. Treptat. (Loc. av.) **Rând pe rând (sau rânduri-rânduri, înv. rând-rând)** Unul după altul.

(Loc. av.) **În primul rând** Înainte de toate.

(Loc. av.) **În rând** În mod egal.

(Loc. av.; reg.) **(Pe) (tot) de-a rândul sau (pe) de-a rând, d-a randa, (în) de (sau în) rând** De la un capăt la altul.

(Loc. pp.; reg.) **D-a rând cu...** Alături de...

(Exp. vb.) **A fi în primele rânduri** 1. A ocupa un loc de frunte într-un șir. 2. (Fig.) A fi în fruntea unei activități.

(Exp. vb.) **Haină încheiată la două rânduri** Haină bărbătească cu două șiruri de nasturi.

(Loc. av.) **Rând cu rând** În mod amănunțit.

(Exp. vb.) **A citi printre rânduri** A înțelege (sau a încerca să înțeleagă) și ceea ce nu se spune explicit într-un text scris.

(Loc. av.) **La rând** Potrivit ordinii stabilite (sau momentului indicat).

(Loc. av.) **Cu rândul** Alternativ.

(Loc. pp.) **După rândul...** În ordinea...

(Loc. vb.) **A trage rândul pe cineva** A fi cazul.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) la (sau după) rând** A se ocupa de cineva conform ordinii stabilite (sau cuvenite).

(Exp. vb.) **A ține (sau a păstra) rândul** A respecta locul stabilit (sau ordinea stabilită).

(Exp. vb.) **A ține (cuiva) rândul** A păstra un loc pentru cineva într-un șir.

(Exp. vb.) **A lăsa (sau a ceda) (cuiva) rândul** A se retrage dintr-un loc (sau dintr-o activitate) pentru a permite altcuiva să ocupe locul sau să acționeze.

(Exp. vb.) **A intra la rând** A începe să acționeze la momentul potrivit (sau după ordinea stabilită) în urma altora.

(Exp. vb.) **A veni (sau a fi) rândul (cuiva sau pentru ceva)** sau **a veni la rând** A sosi momentul pentru a face ceva.

(Exp. vb.) **La (sau, înv., pre) rândul meu (tău etc.)**
1. Atunci când este potrivit pentru mine (tine etc.).
2. În urma altora într-un șir. **3.** Din partea mea (a ta etc.).

(Loc. vb.) **A nu-și da rând** **1.** A lucra de zor. **2.** A se îmbulzi la treabă (sau la vorbă).

(Loc. vb.; pop.) **A nu-și putea da rând (cu cineva)** A nu o putea scoate la capăt cu cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A da rând la...** A ține seama.

(Loc. vb.; pop.) **Fără de rând** Fără seamă.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face rândul** A-și face datoria potrivit ordinii stabilite.

(Loc. vb.; înv.) **A nu da (cuiva) rând** **1.** A nu da cuiva răgaz. **2.** A nu permite.

(Loc. vb.; înv.) **A nu-și (putea) da rând cu (sau la) ceva** A nu pridiți.

(Exp. vb.; reg.) **A avea rând** A avea timp.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face rând** A-și face timp.

(Exp. vb.; reg.) **A-și afla de rând** A-și face timp.

(Loc. av.) **Într-un rând** La un moment dat.

(Loc. av.; înv.) **De la un rând de vreme** De la un timp încoace.

(Loc. av.; reg.) **(Ca și) de la rând** (Ca și) data trecută.

(Loc. av.; reg.) **De-un rând** Deocamdată.

(Sint.) **Rând de case** Corp de case.

(Loc. a.) **De rând** **1.** De serviciu. **2.** Alături. **3.** Din popor. **4.** (P. ex.) Obișnuit.

(Exp. av.) **În rând cu cineva (sau cu ceva)** În categoria cuiva.

(Exp. av.) **În (sau de) rândul cuiva** La același nivel.

(Loc. pp.) **De (sau din) rândul...** În privința.

(Loc. av.; înv.) **Fără (de) rând** Fără seamă.

(Loc. a.; reg.) **Afară de rând** Neobișnuit.

(Exp. vb.; reg.) **Cum e rândul?** **1.** Cum se face că...? **2.** Cum stau lucrurile?

(Exp. vb.; înv.) **A umbla (sau a căuta, a vedea) de (sau în) rândul cuiva** A purta grijă cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A căuta de rând cu cineva** A se interesa de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i umbla de rând** A-i merge cuiva bine (sau rău).

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea (sau a nu fi) rând de...** A nu avea posibilitatea să...

(Loc. a.; îrg.) **La rând** **1.** Într-o situație materială bună. **2.** Bine văzut.

(Exp. vb.; reg.) **A pune la (sau în) rând** **1.** A organiza. **2.** A crea o situație materială bună.

(Exp. vb.; reg.) **A-i face (cuiva) rând de ceva** A-i face (cuiva) rost de ceva.

(Exp. vb.) **A ști rândul** A cunoaște mersul lucrurilor.
RÂNDUIALĂ s. f.

(Loc. vb.) **A pune în (bună rânduială sau a pune cu, îvp. la) rânduială** A rândui.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu (bună sau multă) rânduială** sau **cu (după) toată rânduiala** **1.** În ordine, *ordonat, organizat, disciplinat*. **2.** Cum se cuvine, *cum se cere, după toate regulile*. **3.** Cu chibzuială.

(Loc. a.) **Cu rânduială la cap** (Despre persoane) Chibzuit.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Afară din rânduială** Neobișnuit, *exagerat*.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Fără rânduială** **1.** Exagerat, excesiv, *fără măsură, fără socoteală, nechibzuit*. **2.** Neorganizat, *în dezordine*.

(Loc. av.; înv.) **Cu această** sau (reg.) **cu astă rânduială** În acest mod, *astfel*.

(Exp. vb.; pop.) **A-i purta (cuiva) rânduiala (sau rânduielile)** sau **a purta rânduiala înmormântării** A-i face cuiva înmormântarea și slujbele religioase de pomenire conform tradiției.

RÂNJI vb.

(Exp. vb.) **A-i rânji cuiva în (sau sub) nas** A-și bate joc de cineva care e prezent, *a-i râde cuiva în nas*.

(Exp. vb.) **A rânji în sine** A-și bate joc în sinea sa.
 (Exp. vb.) **A rânji la stele** A nu avea ce mânca, *a răbda de foame*.

RÂNZĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A se împăca cu rânza** **1.** A mânca. **2.** A se sătura.

(Exp. vb.) **A i se întoarce (cuiva) rânza pe dos** **1.** A i se face greață, *a i se întoarce stomacul pe dos*. **2.** A se enerva.

(Exp. vb.) **A avea rânză domnească** A fi bolnav de stomac.

(Exp. vb.) **A crăpa sau a plesni (în cineva sau a-i crăpa cuiva) rânza (de ciudă, de necaz etc.)** **1.** A fi foarte necăjit. **2.** A fi furios.

(Exp. vb.) **A avea rânza fierbinte** A se înfuria ușor, *a fi iute*.

(Exp. vb.) **A fi cu rânza mare sau a avea rânza prea mare** **1.** A fi necăjit. **2.** A fi mânios.

(Exp. vb.) **A nu mai încăpea rânza în cineva** A fi nervos, iritabil, rău.

(Exp. vb.) **A-l mânca (pe cineva) rânza (sau o rânză)** A fi furios.

(Exp. vb.) **A-i slăbi (cuiva) rânza** A sărăci.

(Exp. vb.) **A fi în rânza părinților** **1.** A trăi pe seama părinților. **2.** A moșteni avere de la părinți.

RÂPĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A merge de râpă** A se rostogoli pe un povârniș, *a se prăvăli*.

(Exp. vb.) **A se duce de râpă** sau (rar) **a ajunge la malul râpei** **1.** A se distruge, *a se nimici*. **2.** A eșua.

(Exp. vb.; pop.) **A da de râpă** A distruge, *a nimici, a prăpădi*.

(Loc. vb.) **A (se) da de (sau, rar, pe, la) râpă** **1.** A (se) omorî. **2.** (Rare) A (se) înșela.

(Exp. vb.; rar) **A da cu nasul de râpă** A fi silît să se oprescă.

(Exp. vb.; reg.) **A merge (sau a veni, a fugi) în râpă (sau în râpele ale mari)** A merge repede, *a alerga, a goni*.

RÂS *s. n.*

(Loc. a.) **De răs** **1.** Care provoacă răsul, *hazliu, vesel*. **2.** Fără valoare, fără importanță. **3.** Compromițător, *rușinos, de ocară*.

(Exp. vb.) **A se porni pe răs sau a pufni (a bufni) de (sau în) răs sau a-l pufni (a-l bufni, a-l umfla etc.) răsul (pe cineva)** A nu-și putea stăpîni răsul, *a izbucni în răs*.

(Exp. vb.) **A leșina (sau a se strica, a se prăpădi etc.) de răs** A râde foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (cuiva) răsul prin piele** **1.** A mânca bătaie. **2.** A da de necaz, *a (o) păți*.

(Loc. a.; înv.) **Luător în răs** Batjocoritor, *jignitor*.

(Loc. av.; reg.) **Pe răs** Gratis.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se face, a ajunge, a rămâne etc.) de răs (și de ocară) sau a fi (sau a se face, a ajunge etc.) (de) răsul lumii (satului, curcilor, câinilor etc.)** A fi (sau a se face, a ajunge etc.) de batjocură, de ocară, *a se compromite*.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) de răs (și de ocară) sau a face pe cineva de răsul satului** A face (pe cineva) de batjocură, de ocară, a batjocori, *a compromite*.

(Exp. vb.) **A-și face (sau a-și bate) răs de (sau, înv., după) cineva (sau ceva) sau (în v.) a-și face răs** A-și bate joc (de cineva sau ceva), *a batjocori*.

(Sint.) *Răsul pământului* Om de nimic.

RÂT *s. n.*

(Exp. vb.) **A face rât** **1.** A se obrăznici. **2.** A face nazuri.

(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu) rât** A fi obraznic.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) peste rât** A dojeni aspru, *a pune la respect*.

RÂVÂNĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De râvnă** De dorit.

(Loc. vb.; reg.) **A face râvne** A pofți, *a jindui*.

REAȚIE *s. f.*

(Sint.) *Reacție în lanț* Reacție care, producându-se într-un anumit punct al unui corp, se propagă în toată masa lui, dând naștere unei succesiuni de reacții elementare.

(Sint.) *Reacție nucleară* Interacțiune între două sau mai multe nuclee atomice (ori constituenți ai lor), care dezvoltă o mare cantitate de energie.

(Sint.; Fiz.) *Forță de reacțiune* Forță care se opune unei acțiuni, fiind egală și de sens contrar cu aceasta.

(Sint.) *Avion cu reacție* Avion a cărui propulsie este asigurată de reactoare.

(Sint.) *Motor cu reacție* Reactor.

(Sint.; Ast.) *Reacție gravitațională* Modificare a direcției și a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spațiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitațional al acestuia.

REAL *a.*

(Sint.; fig.) *Imagine reală* Imagine a unui obiect dată de un instrument optic (aparat de proiecție, aparat fotografic etc.) care poate fi prinsă la un ecran, pe o peliculă etc.

(Sint.) *Capital real* Capital care funcționează efectiv în procesul producției și care are o valoare proprie.

(Sint.) *Salariu real* Cantitate de bunuri și de servicii care pot fi obținute cu salariul nominal.

(Sint.; Jur.) *Drept real* Drept (de proprietate, de uzufruct etc.) pe care o persoană îl are asupra unui lucru.

(Sint.) *Număr real* Număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale.

(Sint.; i. uz.) *Științe reale* Științe exacte.

(Sint.; i. uz.) *Secție reală, liceu real sau școală reală* Secție, liceu sau școală în care se pune accentul pe științele exacte.

REALITATE s. f.

(Loc. av.) **În realitate** De fapt, *efectiv, în adevăr*.

(Exp. vb.) **A aduce** (sau **a chema, a readuce pe cineva**) **la realitate** A face (pe cineva) să înțeleagă o anumită situație, să vadă un lucru sub aspectul lui real.

(Exp. vb.) **A reveni la realitate** A se trezi din somn sau din visare, din iluzii.

REALIZA vb.

(Exp. vb.; rar) **A-și realiza viața** A reuși în viață.

REBUT s. n.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a cădea** etc.) **la rebut** A declara că un produs este rebut.

RECE a., av.

(Sint.) *Război rece* Stare de tensiune în relațiile internaționale, provocată de politica de pe poziții de forță a unor state.

(Sint.) *Abces rece* Abces fără caracter inflamator.

(Exp. vb.) **A îmbăta (pe cineva) cu apă rece** A face pe cineva să aibă iluzii nefundamentate.

(Sint.) *Rahat cu apă rece* Lucru fără valoare.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) un șarpe rece prin sân** (sau **prin inimă**) A se îngrozi, *a se înspăimânta*.

(Exp. vb.) **A se întrece în apă rece** A se obrăznicii.

(Loc. av.) **La rece** **1.** La o temperatură scăzută. **2.** La temperatura normală, fără a încălzi. **3.** (Fig.) Neinfluențat de sentimente, de pasiuni etc., în mod obiectiv.

(Exp. vb.; fig.) **A nu-i fi (cuiva) nici cald, nici rece** sau **a nu-i face (cuiva) nici cald, nici rece** sau **a nu-i ține (cuiva) nici de cald, nici de rece** A-i fi (cuiva) indiferent, a nu-l impresiona.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) rece prin inimă** (sau **prin spate**) A se înfiora, *a se înspăimânta*.

(Exp. vb.) **A scoate** (sau **a sufla, a-i ieși**) **din gură când cald, (și) când rece** A susține când una, când alta, a acționa când într-un fel, când într-altul. A o întoarce în toate felurile, *a o scălda*.

(Sint.) *Hrană rece* Hrană care se ia în excursii, în călătorii, în deplasări.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu sânge rece** Cu calm, cu prezență de spirit.

(Loc. av.) **Cu gura rece** Fără a mânca sau a bea ceva. (Exp. vb.) **A(-i) fi (cuiva) inima rece** A-i fi mereu teamă, a fi mereu înspăimântat.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) rece** A lăsa indiferent.

RECORD s. m.

(Exp. vb.) **A bate recordul (în ceva)** A atinge treapta cea mai înaltă în ceva.

(Exp. vb.) **A ține** (sau **a deține**) **recordul** (sau **un record**) A păstra un record stabilit, a fi neîntrecut în...

RECURS s. n.

(Exp. vb.; Jur.; înv.) **A avea recurs** A avea dreptul de a cere instanței superioare anularea unei hotărâri judecătorești anterioare.

(Exp. vb.) **A avea recurs la...** A avea acces la..., *a recurge la...*

REDUCE vb.

(Exp. vb.) **A reduce la un singur** (sau **la același**) **numitor** A face ca niște fracții să aibă același numitor.

(Exp. vb.) **A reduce (pe cineva) la tăcere** A face pe cineva să tacă.

REFEC s. n.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) la refec** sau (rar) **a trage cuiva un refec** **1.** A muștra (pe cineva). **2.** A critica. **3.** A cere socoteală, *a lua din scurt*.

REFENEA s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) la refenea** A cere (cuiva) socoteală, *a lua din scurt, a lua la rost*.

(Loc. vb.) **A trage (cuiva) o refenea** A lua în răs.

REFLEX, ~Ă s. n., a.

(Sint.) *Act reflex* Reacție inconștientă a organismului animal sau uman la o modificare a mediului extern sau intern.

(Sint.) *Reflex necondiționat* Act reflex înnăscut.

(Sint.) *Reflex condiționat* Act reflex dobândit în cursul vieții.

REFORMĂ s. f.

(Sint.) *Reformă agrară* Schimbare a formelor de stăpânire și folosire a pământului.

(Sint.) *Reformă monetară* (sau *bănească*) Operație financiară prin care se înlocuiește moneda unei țări cu o monedă nouă, având un curs diferit față de prima.

(Loc. a.) **De reformă** Scos din uz.

(Loc. vb.) **A da (ceva) la reformă** A reforma.

REFUZ *s. n.*

(Loc. av.) **Până la refuz** Atât încât nu mai încapă nimic, până la maximum.

(Loc. vb.; fam.) **A trata cu refuz** A refuza.

REGIE *s. f.*

(Sint.) **Cheltuieli de regie** **1.** Totalitatea cheltuielilor unei unități economice, care privesc asigurarea continuării activității. **2.** (P. ex.) Cheltuieli de întreținere ale unei locuințe (încălzire, lumină etc.).

(Exp. av.) **În regie (proprie)** (D. construcții, reparații etc.) Cu propria finanțare.

(Sint.) **Regie artistică** Artă regizorală.

(Sint.) **Regie tehnică** Conducere tehnică a realizării unui spectacol.

REGRES *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **În regres** (Care evoluează) către o stare inferioară.

REGRET *s. n.*

(Loc. av.) **Cu regret** sau **cu tot regretul** Cu (multă) părere de rău, regretând (mult).

REGULĂ *s. f.*

(Loc. av.) **De regulă** În mod obișnuit, *de obicei*.

(Loc. a.; loc. av.) **În** sau (înv.) **la (bună, perfectă) regulă** sau **în toată regula** În ordine, așa cum se cuvine.

(Loc. a.; înv.) **Cu regulă** Ordonat, *rânduit*.

RELATIV, ~Ă *a.*

(Loc. pp.) **Relativ la...** **1.** În legătură cu... **2.** Referitor la... **3.** Cu privire la... **4.** Față de... **5.** În raport cu...

RELIEF *s. n.*

(Exp. vb.) **A ieși** (sau **a scoate**, **a pune**, **a reieși**) **în relief** A (se) evidenția, *a (se) remarca*, *a (se) sublinia*, *a (se) releva*.

RELUARE *s. f.*

(Exp. vb.) **Reluare în primire** Primire din nou a unui obiect, cu asumarea răspunderii pentru buna păstrare.

REMORCĂ *s. f.*

(Loc. a.) **La remorcă** Fiind remorcat sau remorcând un alt vehicul.

(Exp. vb.) **A fi** sau **a sta**, **a (se) pune** etc. **la remorca (cuiva sau a ceva)** A fi sau a deveni condus, dominat, dependent de cineva sau de ceva.

RENGHI *s. n.*

(Loc. vb.) **A(-i) juca (cuiva) (un) renghi** (sau **renghiul**, **renghiuri**) sau (rar) **a-i trage (cuiva) renghiul** A-i face cuiva o farsă, *a păcăli*.

REPAUS *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără repaus** Neîntrerupt, *continuu*, *neîncetat*.

REPEDE *av., a.*

(Loc. vb.) **A o lua repede** A se grăbi într-o acțiune fără a judeca rezultatele, *a se pripri*.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) repede** sau **cu repede** A lua (pe cineva) pe nepregătite, prin surprindere.

(Loc. av.) **Repede repejor** Fără întârziere, *îndată*.

(Loc. av.) **Cu pași repezi** În ritm rapid, *grabnic*.

REPEJUNE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (sau în) repejune** Repede, *iute*.

REPETAT, ~Ă *a.*

(Loc. av.) **În repetate rânduri** sau **de repetate ori** De multe ori, *adesea*.

REPETIȚIE *s. f.*

(Sint.) **Armă cu repetiție** Armă automată.

(Loc. av.) **Cu repetiție** De mai multe ori, *mereu*.

REPEZEALĂ *s. f.*

(Loc. av.) **La repezeală** Foarte repede, *cu mare iuțeală*, *în grabă*.

REPEZI *vb.*

(Loc. vb.; înv.) **A repezi veste** A aduce la cunoștință, *a vesti*.

REPLICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A da** (sau **a vorbi în**) **replică** A răspunde (în cursul unor dezbateri) combătând afirmațiile și atacurile părții adverse.

(Loc. a.) **Fără replică** La care nu se mai poate răspunde, *definitiv*.

(Loc. vb.) **A da (o) replică** (sau **replica**) A replica, *a răspunde*.

(Exp. vb.) **A fi tare în replici** A găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție.

REPRIZĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În reprize** Pe rând, *în etape*.

REPUNE *vb.*

(Exp. vb.) **A repune pe cineva sau ceva în drepturi** (sau, rar, **în drept**) A-i reda cuiva drepturile.

(Exp. vb.) **A repune piciorul** **1.** A sosi din nou (undeva). **2.** A pătrunde din nou.

RESORT *s. n.*

(Sint.) **Autoritate** (sau *organ* etc.) *de resort* Autoritate (sau organ etc.) sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva.

(Exp. vb.) **(A fi) de resortul (cuiva)** **1.** (A ține) de competența, de specialitatea cuiva. **2.** A intra în atribuțiile cuiva.

RESPECT *s. n.*

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) la (sau în) respect** **1.** A ține pe cineva la distanță. **2.** A nu lăsa pe cineva să devină familiar.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la respect** **1.** A impune cuiva o atitudine respectuoasă. **2.** A pune pe cineva la punct.

(Sint.) *Respectele mele* Formulă de salut.

(Loc. av.) **În tot respectul** (sau **în toate respectele**) Din toate punctele de vedere, *întru totul*.

(Loc. pp.) **În respectul...** (cuiva sau a ceva) sau **cu respect la...** În ceea ce privește..., *în privința...*, *față de...*

RESPIRA vb.

(Exp. vb.) **A-și respira sufletul** A muri.

RESPIRAȚIE s. f.

(Loc. a.) **De largă** (sau **scurtă**) **respirație** De amplitudine mare (sau redusă).

REST s. n.

(Loc. av.) **În rest** În afară de obiectul în discuție.

RESTANȚĂ s. f.

(Loc. a.) **În restanță** **1.** (D. studenți) Restanțier. **2.** (D. plăți) Întârziat.

RESTEU s. n.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu restul** A se purta (cu cineva) aspru, *a(-l) amenința*.

(Exp. vb.) **A fi cu restul la brâu** sau **a umbla cu restul** A fi cicălitor, săcâitor, arțăgos.

(Exp. vb.) **A ajunge la restul de alun** A sărăci de tot.

REȘEDINȚĂ s. f.

(Loc. a.) **De reședință** **1.** Care servește drept sediu unei autorități sau unei persoane oficiale. **2.** (D. orașe) În care se află sediul organelor puterii de stat sau organele de conducere ale unei unități teritoriale, *rezidențial*.

RETEVEI s. n.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu reteveul** **1.** A bate. **2.** A trata cu asprime.

RETEZ s. n.

(Exp. vb.; pop.) **La retezul părului** În locul unde se taie, se retează părul, la ceafă.

RETEZA vb.

(Exp. vb.) **A-i reteza (cuiva) unghiile** A face pe cineva inofensiv, *a pune la punct*.

(Exp. vb.) **A-i reteza (cuiva) firul vieții** A ucide pe cineva.

(Loc. vb.) **A o reteza** A o lua de-a dreptul pentru a scurta drumul.

(Loc. vb.) **A o reteza de** (sau **la**) **fugă** A începe să alerge, *a o lua la fugă*.

(Loc. vb.) **A-l reteza (pe cineva) scurt** sau **a (i-)o reteza** **1.** A-i limita cuiva pretențiile, *a pune pe cineva la locul lui*. **2.** A pune brusc capăt discuției.

(Loc. vb.) **A o reteza cu cineva** (sau **cu ceva**) A întrerupe brusc relațiile cu cineva sau a renunța brusc la un lucru.

RETEZAT, ~Ă a.

(Loc. av.) **Cuvânt retezat** Scurt, fără multă vorbă, fără a admite replică.

REVANȘĂ s. f.

(Sint.) *Spirit de revanșă* Dorință de răzbunare.

(Loc. vb.) **A-și lua** (sau **a da cuiva**) **revanșa** A se revanșa.

REVĂRSA vb.

(Loc. vb.) **A se revărsa zorile** (sau **zori de ziuă**) sau **a se revărsa de ziuă** (sau **de zori**) A se ivi zorile, *a se lumina de ziuă*.

REVEDERE s. f.

(Exp. vb.) **La revedere** Formulă de salut la despărțire.

(Exp. vb.) **A-și lua la revedere** A se despărți de cineva, salutându-l.

REVELAȚIE s. f.

(Exp. vb.) **A fi o revelație** A depăși așteptările prin calitate, *a surprinde, a uimi*.

REVENI vb.

(Exp. vb.) **A-i reveni (cuiva) griul** A se liniști după o surpriză, după o emoție, putând vorbi din nou.

(Exp. vb.) **A reveni la viață** A scăpa dintr-o boală grea, *a se însănătoși*.

(Exp. vb.) **A reveni la realitate** A fi conștient din nou de starea de lucruri înconjurătoare.

(Exp. vb.) **A reveni la sentimente mai bune** A deveni mai înțelegător, mai binevoitor.

REV/STĂ s. f.

(Loc. vb.) **A trece în revistă** **1.** (D. un comandant) A trece de-a lungul frontului unei formații militare care dă onorul. **2.** (D. un comandant) A inspecta trupele adunate în acest scop într-o anumită formație. **3.** (Fig.) A examina pe rând, succesiv.

(Loc. vb.; inv.) **A face revista** A cutreiera, *a vizita*.

REZEMA vb.

(Exp. vb.) **A rezema pereții** (sau **peretele**) A sta degeaba, *a pierde vremea*.

(Exp. vb.; fig.) **Nu te răzima de stâlp putred** Nu te baza pe un om care nu e de nădejde.

(Loc. vb.) **A o rezema la...** **1.** A merge spre... **2.** A ajunge într-un anumit loc.

(Exp. vb.) **A se rezema în contra cuiva** A se apăra de cineva sau de ceva.

REZEMAT, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A sta rezemat în bătă** A se baza pe forță.

REZERVA vb.

(Exp. vb.) **A-și rezerva dreptul de a...** A-și păstra pentru sine dreptul de a...

REZERVĂ s. f.

(Sint.) *Rezervă succesorală* (sau *legală*) Parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, pentru că este rezervată moștenitorilor de drept.

(Sint.) *Rezervă de pădure* Porțiune de pădure în care nu se pășunează.

(Loc. a.) **De rezervă 1.** Destinat să înlocuiască la nevoie o piesă tehnică, un obiect, o persoană. **2.** (Spt.; spec.) Jucător care înlocuiește, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajați în competiție. **3.** Păstrat pentru a fi folosit în anumite condiții.

(Loc. av., loc. a.) **În rezervă 1.** La dispoziție pentru a fi utilizat la nevoie. **2.** (D. militari) Care nu activează în cadrul armatei.

(Sint.) *Rezerve interne* Posibilități de creștere a capacității de producție a unei întreprinderi prin reducerea consumului, prin mai buna organizare etc.

(Loc. av.) **Fără rezerve** Fără reticente.

(Loc. av.) **Sub toate rezervele** Fără nicio garanție.

(Loc. av.) **Cu (multă) rezervă** Cu îndoială.

(Loc. pp.) **Sub rezerva...** Cu condiția...

(Loc. vb.) **A face rezerve** A-și exprima îndoielile.

(Sint.; Econ.) *Rezerve de stat* Cantitate de bunuri materiale acumulate de un stat cu scopul de a asigura necesitățile de producție și consum în situații dificile neprevăzute.

(Sint.; Fin.) *Rezervă de aur* Cantitate de aur pe care o păstrează băncile ca garanție pentru biletele de bancă puse în circulație și pentru lichidarea datoriilor către alte țări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obișnuite.

(Sint.; Fin.) *Rezervă lichidă* Totalitatea mijloacelor bănești disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.

(Sint.; Fin.) *Rezervă bugetară* Parte dintr-un buget constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor.

REZOLUȚIE s. f.

(Loc. av.) **Cu rezoluție** Ferm.

(Loc. vb.; înv.) **A face rezoluțiune** A (se) hotări.

REZON s. n.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la rezon** A învăța minte (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A-și ieși din rezon** A-și ieși din minți.

(Exp. vb.) **A avea rezon** A avea dreptate.

REZULTAT s. n.

(Exp. vb.) **A da rezultat(e)** A produce efectul dorit.

(Loc. av.) **Fără rezultat** Inutil.

RIDICA vb.

(Exp. vb.) **A ridica mânușa** A primi o provocare (la duel).

(Loc. vb. înv.) **A ridica (ceva) cu sufletul** A susține ceva fără a avea dovezi.

(Loc. a.; înv.) **De ridicat la cer** Vrednic de laudă.

(Exp. vb.) **A ridica (pe cineva) în slavă** (sau **în slava cerului**) A lăuda exagerat.

(Loc. vb.; înv.) **A ridica jalbă 1.** A înainta unei autorități o reclamație. **2.** A se revolta, a veni cu jalba în protap.

(Exp. vb.) **A ridica armele** (sau **arma, sabia**) **contra** (sau, înv., **asupra**) **cuiva 1.** A ataca (pe cineva). **2.** A porni război (împotriva unui popor).

(Exp. vb.) **A ridica paharul** (sau **un pahar, un pocal, o cupă, toast, un toast** etc.) A închina în cinstea cuiva.

(Exp. vb.) **A-i ridica (cuiva) panaghia** (sau **praznic, parastas, paos**) **1.** (Bis.; înv.) A face slujbă pentru pomenirea unui mort. **2.** A omori. **3.** (Ir.) A înjura pe cineva.

(Loc. vb.) **A ridica în scaun** A înscăuna.

(Exp. vb.; înv.) **A ridica pe** (sau **spre**) **cruce** A răstigni.

(Exp. vb.; înv.) **A ridica (pe cineva) în furci** A spânzura (pe cineva) în furci.

(Exp. vb.) **A(-și) ridica fruntea** (sau **capul**) **1.** A (se) arăta dârz. **2.** A deveni amenințător. **3.** A (se) răzvrăti.

(Exp. vb.) **A(-și) ridica ochii** (sau **privirea**) **1.** A privi în sus. **2.** A nu mai fi sfios.

(Exp. vb.; Bis.) **A(-și) ridica ochii** (sau **sufletul**) **către Dumnezeu 1.** A(-și) îndrepta gândul spre Dumnezeu. **2.** A (se) ruga.

(Exp. vb.) **A ridica mâinile** (sau, rar, **mâna**) (către cineva) A implora (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A(-și) ridica mâna de pe cineva** A înceta ostilitățile împotriva cuiva.

(Exp. vb.) **A ridica mâna** (sau **două degete**) A cere cuvântul.

(Exp. vb.) **A ridica un deget** (sau **brațul**) A acționa.

(Exp. vb.) **A ridica pumnul la cineva** A amenința (pe cineva) cu bătaia.

(Exp. vb.) **A ridica ochii** (sau **nasul, fruntea**) **din** (sau **de pe**) (lucrarea, cartea etc. **din față**) A întreprinde lucrul, lectura etc.

(Exp. vb.; înv.) **A ridica cornul** A se mândri.
 (Exp. vb.) **A (i se) ridica (cuiva) pieptul** A (i se) umfla pieptul atunci când trage aer în piept.
 (Exp. vb.) **A-și ridica pălăria** (sau **căciula** etc.)
1. A-și descoperi capul în semn de respect sau de salut. **2.** A saluta.
 (Exp. vb.) **A (se) ridica ședința** A (se) declara ședința terminată.
 (Exp. vb.; înv.) **A (se) ridica Divanul** A (se) încheia lucrările divanului.
 (Exp. vb.) **A ridica (cuiva) viața** (sau **zilele**) A omori (pe cineva).
 (Exp. vb.) **A-și ridica viața** A se sinucide.
 (Exp. vb.) **A ridica tabăra** (sau **taberele**, înv. **lagărul**) A desface corturile unei tabere și a se muta în altă parte.
 (Exp. vb.) **A ridica stâna** A desface stâna toamna și a cobori cu turma și cu toate uneltele păstorești de la munte.
 (Exp. vb.) **A ridica masa** A strânge vesela și tacâmurile de pe masă după ce s-a terminat de mâncat.
 (Exp. vb.) **A se ridica în** (sau **pe**) **coate** A părăsi poziția de culcat, sprijinindu-și trunchiul în coate.
 (Exp. vb.) **A se ridica în capul oaselor** A se scula și a sta așezat pe locul unde mai înainte fusese așezat.
 (Exp. vb.) **A se ridica pe vârfuri** (sau **pe vârful degetelor**) A sălta de la pământ călcâiele, sprijinind corpul numai pe vârfurile picioarelor.
 (Exp. vb.) **A se ridica pe călcâie** A sălta de la pământ vârfurile picioarelor, sprijinind corpul pe călcâie.
 (Exp. vb.) **A se ridica în scări** A se scula în șa, sprijinind picioarele în scări.
 (Exp. vb.) **A se ridica din cenușă** A-și crea o situație bună, pornind de la una foarte rea.
 (Exp. vb.) **A ridica (pe cineva) din pulbere** (sau **din gunoi, din pământ**) A ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație proastă.
 (Exp. vb.) **A (se) ridica din** (sau **dintru**) **morți**
1. A învia. **2.** (Fig.) A (se) însănătoși.
 (Exp. vb.; înv.) **A se ridica spre lumină** A se clarifica.
 (Exp. vb.) **A ridica casa în slavă** A face tărăboi.
 (Exp. vb.) **A (se) ridica mai (pre) sus** A (se) înnobila (din punct de vedere moral).
 (Exp. vb.) **A (nu) se ridica până la...** A (nu) reuși să fie egalul cuiva, să fie demn de el.
 (Exp. vb.) **A se ridica în șa** (sau **în scară**) A încăleca.

(Exp. vb.) **A se ridica pe umerii** (sau **pe umărul cuiva**) A ajunge la o situație prin cineva.
 (Exp. vb.) **A (se) ridica în ochii cuiva** A câștiga sau a face (pe cineva) să câștige mai multă apreciere din partea cuiva.
 (Exp. vb.) **A se ridica mai presus de orice critică** A atinge un nivel foarte înalt.
 (Exp. vb.) **A ridica prețul** A scumpi (o marfă).
 (Exp. vb.; Mat.) **A ridica un număr la (o) putere** (sau, înv., **la o potență**) A înmulți un număr cu el însuși de câte ori arată exponentul.
 (Exp. vb.; Mat.) **A ridica un număr la pătrat** A înmulți un număr cu el însuși.
 (Exp. vb.; Mat.) **A ridica un număr la cub** A înmulți pătratul unui număr cu numărul simplu.
 (Exp. vb.) **A ridica din cenușă** (sau **din ruine**) A reconstrui (din temelii).
 (Exp. vb.; Top.) **A ridica un plan** A determina prin măsurători poziția punctelor dintr-o regiune și a le reprezenta pe un plan.
 (Loc. vb.; pop.) **A ridica nuntă** A nunti.
 (Loc. vb.; pop.) **A ridica danțuri** A dansa.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica negustorie** A negustori.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica făgăduință** A făgădui.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica gonire** A goni.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica izbândă** A izbândi.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica ocară** A ocări.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica pără** A pări.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica împotrivire** A se împotrivi.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica sfadă** A certa.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica vrajbă** A învrăjbi.
 (Loc. vb.) **A ridica o acuzație** A acuza.
 (Loc. vb.) **A ridica o învinuire** A învinui.
 (Loc. vb.) **A ridica obiecții** A obiecta.
 (Loc. vb.) **A ridica pretenție** (sau **pretenții**) A pretinde, a revendica un lucru.
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica cuvinte rele** (sau **violene** etc.) **(asupra cuiva)** A vorbi (pe cineva) de rău.
 (Exp. vb.; înv.) **A ridica gând asupra gândului (cuiva)** A contrazice (pe cineva).
 (Loc. vb.; înv.) **A ridica război** **1.** A porni război. **2.** A purta război. **3.** A se război.
 (Exp. vb.) **A ridica o problemă** (sau **o chestiune**)
1. A crea o situație nouă care trebuie rezolvată. **2.** A pune în discuție o problemă.
 (Exp. vb.; înv.) **A(-și) ridica glasul** (sau **glas, graiul**) A vorbi.
 (Exp. vb.) **A ridica glasul** (sau **glas, tonul**) **1.** A vorbi tare. **2.** A vorbi cu îndrăzneală. **3.** (P. ex.) A protesta.

(Exp. vb.; fam.) **A nu ridica pliscul** A tăcea.

(Exp. vb.) **A ridica glasul (la cineva)** A se plânge (cuiva).

(Exp. vb.) **A-și ridica glasul în favoarea** (sau **împotriva**) **cuiva** (sau **a ceva**) A lua atitudine în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva).

(Exp. vb.) **A se ridica (cu vorbe) asupra cuiva** **1.** A se răsti la cineva. **2.** A-și vărsa mânia (sau necazul) pe cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A se ridica cu pâra (asupra cuiva)** **1.** A obiecta. **2.** A pârî (pe cineva).

(Exp. vb.; inv.) **A se ridica cu oaste pre cineva** (sau **cu sabie asupra cuiva**) A porni război împotriva cuiva.

(Exp. vb.; îvp.) **A ridica oaste** (sau **oști, oștire, ostași**) A înarma.

(Exp. vb.; inv.) **A ridica pe cineva la arme** A înarma.

(Exp. vb.) **A ridica în picioare** (sau **în sus**) **1.** A mobiliza. **2.** A porni la luptă.

(Exp. vb.; inv.) **A ridica mâinile (către cineva)** A se preda.

(Loc. vb.) **A(-și) ridica capul** **1.** A se arăta dârz. **2.** A se răzvrăti. **3.** A-și reveni dintr-o situație proastă, a se redresa.

(Exp. vb.) **A(-și) ridica nasul (sus sau mai sus decât se cuvine)** **1.** A fi înfumurat. **2.** A deveni obraznic.

(Exp. vb.) **A ridica din sprâncene** A face ochii mari de mirare.

(Exp. vb.) **A ridica din umeri** A-și arăta nedumerirea (sau indiferența) față de ceva (sau de cineva).

(Exp. vb.) **A (i) se ridica părul măciucă** A se spezia foarte tare.

RID/CHE *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A freca (cuiva) ridichea (la nas)** **1.** A bate rău (pe cineva). **2.** A-i face cuiva greutate. **3.** A certa aspru pe cineva.

(Exp. vb.) **A freca ridichea (pe cineva)** A bate rău pe cineva.

(Exp. vb.) **A tunde ridichea** A tunde la piele.

RIGOARE *s. f.*

(Loc. a.) **De rigoare** **1.** Cerut de o anumită împrejurare (sau de o anumită etichetă). **2.** Indispensabil.

(Loc. av.) **La rigoare** În caz de extremă necesitate.

(Exp. vb.) **A suferi** (sau **a-i aplica cuiva**) **rigorile legii** A fi pedepsit conform legii.

RINDEA *s. f., a.*

(Loc. vb.) **A da** (sau **a trage ceva**) **la rindea** A rindelui.

(Exp. vb.) **A da (pe cineva) la rindea** A bate pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A nu fi dat la rindea** (D. oameni) A fi grosolan.

RISC *s. n.*

(Loc. av.) **Cu orice risc** Cu orice preț.

(Exp. vb.; inv.) **A pune în risc** A pune în primejdie.

RIS/PĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În risipă** **1.** În dezordine. **2.** Care se sfărâmă. **3.** Care este în ruină.

(Loc. a.) **În risipă** **1.** Care se dărâmă. **2.** În ruină.

(Loc. vb.; inv.) **A purcede în risipă** A se risipi.

RIVAL, ~Ă *s. m. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de) risipă** Fără asemănare.

ROATĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A pune pe roate** A organiza o lucrare, o acțiune, în așa fel încât să se realizeze fără piedici.

(Exp. vb.) **A merge** (sau **a fi**) **ca pe roate** A se realiza fără piedici, *a fi activ*.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) carul într-o roată** A avea o stare materială rea, precară.

(Exp. vb.) **A-i lua (cuiva) roatele de la sanie** **1.** A fi foarte sărac, a nu avea ce lua de la el. **2.** A nu putea să-i faci niciun rău.

(Exp. vb.) **A se întoarce roata** **1.** A se schimba situația (în defavoarea cuiva). **2.** A se întoarce norocul (de partea altcuiva).

(Exp. vb.; rar) **A fi pe roată** (D. o situație, o stare) A fi schimbător.

(Exp. vb.) **A veni roata la știrbină (și drăguș la căuș)** A fi nevoit să ceri ajutorul cuiva care nu ți-e binevoitor, care te are la mână.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a împinge**) **la roată pe cineva** sau **a pune umărul la ceva** A ajuta (pe cineva).

(Exp. vb.) **A trage** (sau **a fi**, **a împinge**) **la roată** A duce greul.

(Exp. vb.) **Du-te** (sau **să te duci**) **unde a dus surdul roata și mutul iapa** Pleacă și să nu te mai întorci!

(Exp. vb.) **(A fi) cât roata carului** (A fi) foarte mare. (Loc. vb.) **A-și face roată** **1.** A-și face loc. **2.** A-și croi o situație.

(Exp. vb.) **A trage la roată** A juca la roata norocului.

(Loc. av.; rar) **Roate, roate** În cercuri concentrice.

(Exp. vb.) **A (se) face roate (în jurul sau împrejurul cuiva sau a ceva)** A înconjura, *a încercui*.

(Loc. av.) **De-a roata** De-a rostogolul.

(Loc. vb.) **A da (o) roată** sau (rar) **roate** A merge de jur împrejur, *a da ocol*.

(Loc. vb.) **A face (o) roată** sau **a da o roată** (sau **roata**) A alerga, *a da o fugă, a da o raită*.

(Exp. vb.) **A fi la roată** (Reg.; d. una din cele două echipe, la jocul cu mingea) A fi la bătaie.

ROB, ROABĂ *s. m. f.*

(Sint.) *Calea (sau drumul) robilor* Calea lactee.

ROD *s. n.*

(Loc. a.) **De (sau pe) rod 1.** Roditor. **2.** (D. pomi) Fructifer. **3.** (D. pomi) Încărcat de roade.

(Loc. vb.; pop.) **A da în rod** sau **a se da pe rod**, (reg.) **a lega rod** (sau **roadă**) A începe să rodească.

ROGOJNĂ *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A aprinde rogojini în cap** A se răscula, a ieși cu plângeri în fața domnitorului.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) rogojina de sub picioare** A învinge pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A i se sparge (cuiva) rogojini în cap** A i se întâmpla (cuiva) ceva rău, *a o păți*.

ROGOZ *s. m. sg.*

(Exp. vb.; gmt.; reg.) **A se duce la rogoz** A muri.

(Sint.; reg.) *Rogoz negru, iarbă de rogoz, rogoz de pe râu* Papură.

(Sint.; reg.) *Rogoz de grădină* Narcisă.

ROI *s. n.*

(Loc. vb.; Arg.) **A face roiul** A pleca în grabă, *a o șterge*.

(Loc. av.) *În roiuri* În grupuri.

ROI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A roit stupul popii** A murit cineva.

ROMÂN, -Ă *s. m. f., a.*

(Sint.) *Mintea românului, cea de pe urmă* Înțelepciune dobândită prin experiență.

(Exp. vb.) **L-am făcut român** L-am creștinat.

ROMÂNEȘTE *av.*

(Exp. vb.) **Ce, nu știi românește?** Nu înțelegi ce-ți spun?

(Exp. vb.) **A spune românește, în ochi** sau **a spune verde, românește** A spune adevărul în față, fără menajamente.

ROND, -Ă *a.*

(Sint.) *Ofițer de rond* Ofițer care patrulează și inspectează un teritoriu.

(Exp. vb.) **A fi de rond** A fi însărcinat cu inspecția.
(Exp. vb.) **A face rondul 1.** A face un control. **2.** A da o raită.

(Sint.) *Scriere rondă* Scriere cu litere rotunde, groase și drepte.

(Sint.) *Peniță rondă* Peniță specială cu vârful lat, pentru scrierea rondă.

ROPOT *s. n.*

(Loc. av.) **În ropot** sau **într-un ropot** (sau **într-o ropotă**) Într-o fugă.

(Loc. vb.; rar) **A da un ropot** (sau **o ropotă**) A da o fugă.

(Loc. vb.) **A pune ropot** A trage să moară.

ROST *s. n.*

(Loc. vb.) **A-i fi (cuiva) rostul de aur** (sau **aurit**) A prevesti lucruri bune.

(Loc. av.) **În rost 1.** Prin viu grai, verbal. **2.** Inventat, *închipuit*. **3.** Din propria inițiativă, *neîndemnat, de la sine*.

(Loc. av.) **Pe de rost** (sau **de-a rostul**, înv. **de rost**) **1.** Din memorie, *pe dinafară*. **2.** Foarte bine știut.

(Exp. vb.) **A învăța pe de rost** (sau, îrg., **de rost, de-a rostul**) A învăța un text, pentru a-l putea reproduce din memorie.

(Loc. vb.; reg.) **A pune rostul** A rosti.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu rost** Ordonat, *metodic, cu rânduială*.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără rost** Dezordonat, *nemetodic, fără rânduială*.

(Loc. vb.) **A ști** (sau **a învăța, a cunoaște, a înțelege rostul** (sau **rosturile**) A ști (sau a cunoaște, a înțelege) mersul unui lucru, *a fi familiarizat*.

(Loc. vb.) **A face rost (de ceva)** A obține, *a procura, a realiza, a găsi*.

(Loc. vb.) **A fi** (sau, rar, **a simți**) **rost (de ceva)** A exista o posibilitate sau o ocazie favorabilă pentru ceva.

(Loc. vb.) **A-și pierde rostul** (sau **rosturile**) A se zăpăci, *a-și pierde cumpătul*.

(Loc. vb.) **A (nu) ști de rostul cuiva** A (nu) ști ce face și unde se află cineva.

(Loc. vb.) **A nu-și afla rostul** A nu avea liniște, *a nu-și găsi astâmpăr*.

(Loc. vb.) **A lua sau a trage (pe cineva) la rost** A mostra, *a-i cere socoteală*.

(Loc. av.; reg.) **De rost** În mod neîntrerupt.

(Loc. av.) **Fără (de) rost** Zadarnic, *inutil, de prisos*.

(Loc. vb.) **A da de rost** A descifra, *a înțelege, a desluși, a găsi soluția*.

ROSTOGOL *s. n.*

(Loc. av.) **De-a rostogolul** Rostogolindu-se, *de-a tumba, de-a dura, de-a berbeleacul*.

(Loc. vb.; reg.) **A se duce rostogolul peste cap** A se rostogoli.

(Sint.; Ast.; înv.) *Mișcare a rostogolului* Mișcare de rotație a unui corp ceresc în jurul axei sale.

ROSTOGOLI vb.

(Exp. vb.) **A-și rostogoli ochii** (sau **privirea**) **1.** A-și muta ochii, privirea dintr-un punct în altul. **2.** A mișca ochii foarte repede (datorită unei anumite stări sufletești).

ROSURĂ s. f.

(Loc. vb.) **A fi pe rosură** A-i merge bine, *a se pune pe trai*.

(Loc. vb.) **A nu mai avea de rosură** A nu mai avea cu ce trăi.

(Sint.) *Rosura urechilor Săcăială, cicăleală.*

(Loc. vb.) **A fi la rosură** A fi la toceală, *la intrigă, la contră, care pe care.*

ROȘEAȚĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A-i mânca roșeața față** A fi gras și sănătos.

ROȘU, ~IE a.

(Sint.) *Ouă roșii* Ouă vopsite (cu roșu, p. ex. cu altă culoare) tradiționale la creștini de Paște.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla (cu ceva) ca cu oul (cel) roșu** A trata cu foarte multă grijă.

(Sint.; înv.) **Ban roșu** **1.** Ban de aramă. **2.** (P. ex.) Monedă cu valoare foarte mică.

(Sint.) *Galben roșu* Galben ungueresc de aur.

(Sint.) *Florin roșu* Florin de aur.

(Sint.; reg.) *Vărsat roșu (mărunt sau de copii)* Pojar, rujeolă.

(Exp. vb.) **A se duce (sau a merge) până la mărul roșu** A se duce foarte departe.

(Exp. vb.) **A fi cu ciubote roșii** **1.** A fi rar. **2.** A fi scump.

(Exp. vb.) **A plăti ciubote roșii** A plăti mult.

(Exp. vb.) **A umbla (sau a se duce) cu ciubote roșii** **1.** A umbla desculț. **2.** A fi foarte sărac.

(Sint.; reg.) *Roșu de pică (sau de râde)* Roșu aprins.

(Sint.) *Roșu cardinal* Roșu închis.

(Loc. a.; loc. av.) **În (sau din) roșu** (D. clădiri) Cu zidăria de cărămidă terminată, dar netencuită.

(Loc. a.) **Până la roșu** (D. metale înfierbântate) Până la incandescență.

(Loc. vb.) **A vedea (sau a i se face) (cuiva) roșu (înaintea ochilor)** A se înfuria.

(Exp. vb.; arg.) **A-i face (cuiva) roșu la muștuc** A lovi pe cineva până îi curge sângele pe nas.

(Sint.; înv.) *Fir roșu* Direcție călăuzitoare.

ROTAȚIE s. f.

(Loc. av.) **Prin rotație** (D. persoane) Pe rând.

ROTI vb.

(Exp. vb.) **A-și roti ochii** (sau **privirea, căutătura**) A-și plimba privirea în toate părțile, *a cerceta cu privirea.*

ROT/ȚĂ s. f.

(Loc. vb.; fig.) **A-i sări (cuiva) o rotiță** A înnebuni, *a se sminti.*

ROTOCOL s. n.

(Loc. av.) **În rotocol** sau **în rotocoale** **1.** În formă de cerc sau în spirală. **2.** De jur împrejur.

(Loc. av.) **De-a rotocolul** Rostogolindu-se.

(Loc. vb.) **A da rotocoale (sau rotocol) cuiva (sau la ceva)** A înconjura (ceva sau pe cineva).

ROTUNJI vb.

(Loc. vb.; reg.) **A o rotunji cu cineva** A hotărî ceva (cu cineva).

(Loc. vb.; reg.) **A i-o rotunji (cuiva)** A-i vorbi deschis, *a spune verde.*

ROUĂ s. f.

(Sint.) *Rouă dulce* Nectarul florilor.

(Sint.) *Rouă înghețată* Promoroacă.

(Loc. av.) **Pe rouă (nescuturată)** De dimineață.

(Sint.; reg.) *Domn de rouă* Om cu pretenții.

ROZĂ s. f.

(Exp. vb.) **A nu sta pe roze** A fi într-o situație dificilă.

RUDĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **De (sau, rar, pre) rudă** sau **rude** De origine, *de obârșie, de naționalitate.*

(Exp. vb.; înv.) **A se trage rudă** A proveni de la...

(Exp. av.; înv.) **Din rudă în rudă** sau **de rudă și rudă, în rudă și (în) rudă, în rudă de rudă** Din generație în generație, din neam în neam.

(Loc. a.; înv.) **De rudă bună** (sau **mare, bogată** etc.). Dintre cei bogați, nobili.

(Loc. a.; înv.) **De rudă rea** (sau **mică**) De origine modestă.

(Sint.; înv.) *Rudă începătoriu* Strămoș.

(Exp. vb.) **A fi rudă** (sau **rude**) **cu cineva** A fi din aceeași familie, *a fi înrudit.*

(Exp. vb.) **A se ține rudă (cu cineva)** A se socoti din aceeași familie.

(Exp. vb.) **A avea rude la Ierusalim** A fi protejat de persoane influente, *a avea proptele.*

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **De rudă** De prăsilă, *de reproducție.*

(Loc. av.) **Fără rudă de păcat.** Fără milă.

(Loc. vb.) **A prinde ruda** A obține un alt soi de animale, de pomi.

(Loc. av.) **Pe rudă și pe sămânță** sau, rar, **de pe rudă, de pe sămânță** **1.** Pe toți, fără excepție, până la unul. **2.** Fără milă, *fără cruțare*. **3.** Peste tot.

RUFĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-și usca rufele la un soare** (sau **la același soare**) **cu cineva** **1.** A fi intim cu cineva. **2.** A avea aceleași interese.

RUGA *vb.*

(Exp. vb.) **A ruga (pe cineva)** (sau **a se ruga cuiva**) **pe toți Dumnezeii** (sau **cu Dumnezeu, cu cerul și pământul**) A cere foarte insistent.

(Exp. vb.) **A-și ruga moartea** A-și dori moartea.

(Exp. vb.) **A-i ruga (cuiva) moartea** (sau **paharul morții**) A dori (cuiva) moartea.

(Exp. vb.; îrg.) **A-i ruga (cuiva) de sănătate** A face rugăciune pentru sănătatea cuiva.

(Loc. av.) **Mă rog** (Ca element incidental, fără legătură cu restul frazei) Poate, *probabil*.

RUGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se duce rugă** A se duce vestea.

RUGĂCIUNE *s. f.*

(Exp. vb.) **A face** (înv. **a da, a aduce**) **rugăciune** (sau **rugăciuni**) sau **a-și face rugăciunea, a fi în rugăciune, a sta la rugăciune** A se ruga.

RUINĂ *s. f.*

(Loc. a.) **În ruină** (sau **rulne**) Ruinat, *dărăpănat, strical*.

RUPE *vb.*

(Exp. vb.) **A rupe lanțul (sclaviei sau de robie)** A se elibera din robie. **2.** (P. ex.) A (se) elibera dintr-o constrângere, *a (se) dezrobi, a (se) descătușa*.

(Exp. vb.) **A rupe cuiva inima** (sau **sufletul**) **1.** A-i provoca cuiva multă milă, durere, deznădejde. **2.** (P. ex.) A provoca o emoție puternică.

(Exp. vb.) **A i se rupe (cuiva) inima** (sau **sufletul**, reg. **rărunchii** etc.) (**de milă, de durere, de jale** etc.) **1.** A-i fi cuiva milă. **2.** A simți o deznădejde sau o mare durere sufletească. **3.** (P. ex.) A simți o emoție puternică.

(Exp. vb.) **A-și rupe gâtul** (sau **grumajii**) **1.** A muri. **2.** A-și pierde averea, situația. **3.** (P. ex.) A o păți.

(Exp. vb.) **A-și rupe mâinile** A face gesturi care exprimă deznădejdea.

(Exp. vb.; înv.) **A se rupe în coș** **1.** A se extenua. **2.** (Fig.) A se întrista, *a se mâhni, a se îndurera*.

(Exp. vb.) **A rupe frontul** (sau **tabăra**) A străpunge linia de apărare a inamicului.

(Loc. vb.; îrg.) **A rupe țelina** (sau **țelinile**) A deșțeleni.

(Exp. vb.; reg.) **A rupe căruța** A da de belea.

(Exp. vb.) **A rupe pe cineva în coș** A bate zdravăn.

(Exp. vb.; reg.) **A rupe cazanul** A desface capacul cazanului de țuică pentru a opri distilarea.

(Loc. vb.) **A (o) rupe cu ceva** (sau **cu cineva**) A pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau unei legături.

(Exp. vb.) **A rupe cartea** A învăța mult (pentru a ști pe de rost).

(Exp. vb.; reg.) **A-și rupe din ochi** (sau **din suflet, din inimă**) A da ceva cu mare greutate (de nevoie).

(Exp. vb.) **A (se) rupe tusea** A expectora.

(Exp. vb.) **A-l rupe** (sau **a se rupe**) **la foale** (sau **în jos, la coș** etc.) A avea diaree.

(Exp. vb.) **A(-și) rupe (ceva) de la gură** A se lipsi de strictul necesar pentru a da altcuiva.

(Exp. vb.) **A-i rupe (cuiva) urechile** **1.** A pedepsi, trăgând (tare) de urechi. **2.** A bate zdravăn.

(Loc. vb.) **Cât ai rupe un (fir de) păr din cap** Foarte repede și ușor.

(Exp. vb.) **A fi rupt din soare** (sau **din rai**) (A fi) foarte frumos.

(Exp. vb.) **A (se) rupe rândurile** A (se) strica ordinea unui șir aliniat.

(Loc. vb.) **A o rupe la** (ori **de**) **fugă** (ori **la goană, la sănătoasa, la picior**) sau (reg.) **a o rupe de-a fuga** A o lua la fugă.

(Loc. vb.; reg.) **A o rupe din loc** **1.** A începe o acțiune. **2.** A fugi, *a o șterge*.

(Loc. vb.) **A o rupe de plâns** **1.** A se porni pe plâns. **2.** A plânge în hohote.

(Loc. vb.; îrg.) **A rupe prețul** (sau **prețurile, târgul, tocmeala** etc.) A cădea de acord asupra prețului.

(Loc. vb.; înv.) **A rupe sfat** (sau **sfatul**) A lua o hotărâre în urma unor discuții, *a se înțelege, a hotări*.

(Loc. vb.; îrg.) **A rupe judecata** (sau **legea**) A da o sentință.

RUPT *s. n.*

(Loc. vb.) **A veni** (sau **a se duce**) **în** (sau **de-a**) **ruptul capului** (sau **sufletului**) A veni sau a se duce foarte repede.

(Loc. av.) **Cu ruptul** sau **cu rupta** (reg. **în rupt** sau **la rupt**) (D. modul de remunerare a muncii) **1.** În raport cu o cantitate de muncă dinainte stabilită, indiferent de durata executării ei, în acord. **2.** (D. o cantitate de muncă) Dinainte stabilit, *impus*.

(Loc. av.; reg.) **Cu ruptul** Cu ziua.

(Loc. vb.) **Pe rupte** sau **pe ruptele(a)** Cu mare intensitate, *din rășputeri*.

(Sint.; reg.) **Ruptul oilor** (sau *al sterpelor, al mieilor*) **1.** Separarea oilor fără lapte și a mieilor de oile de lapte. **2.** Ziua când se face ruptul.

(Loc. av.; reg.) **În ruptul de zi** La revărsatul zorilor.

(Loc. av.) **Cu ruptul** sau **cu rupta**, (reg.) **într-un rupt** **1.** Cu ridicata, cu toptanul, în cantități mari. **2.** În total, global.

RUȘ/NE s. f.

(Exp. vb.) **A-i fi** (sau **a i se face, a avea**) **rușine**, înv. **a-i fi** (sau **a-i veni**) **cu (o)** sau **a-l prinde rușinea** A se rușina, *a se jena*.

(Exp. vb.) **N-ai (n-are etc.) rușine** sau **nu-ți (nu-i etc.) e rușine (obrazului)?** Exprimă o atenționare pentru un obraznic sau un nesimțit.

(Exp. vb.) **Să-ți fie rușine obrazului!** Exprimă dojană, reprobare.

(Loc. a.) **De rușine** (D. cuvinte, expresii) Indecent, *trivial*.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de sau nicio) rușine** Fără jenă, *cu obrăznicie, nerușinat*.

(Exp. vb.) **A (se) face** sau **a fi (a rămâne, a se da etc.) de rușine** sau **(de) rușinea lumii, a satului** A (se) face de răs.

(Exp. vb.; reg.) **A spăla obrazul de rușine** A ieși cu fața curată, *a (se) reabilita*.

(Exp. vb.; reg.) **A lua rușinea în nas** **1.** A înfrunța o situație neplăcută. **2.** A îndrăzni.

(Sint.) **Rușinea pământului** Calificativ dat unui om de nimic, *lepădătură, scârbă*.

(Loc. a.; înv.) **Cu (sau plin de) rușine** Compromis, dezonorat.

(Loc. a.; loc. av.) **De sau cu (mare sau multă) rușine** **1.** (Într-un mod foarte) umilitor. **2.** Rezonabil, *blamabil*.

(Exp. vb.) **A păți (o sau vreo) rușine** A ajunge de batjocură.

(Exp. vb.) **Este (sau, reg., șade, stă) rușine** sau **e mare rușine, mai mare rușinea** **1.** E nepotrivit. **2.** E umilitor.

(Exp. vb.) **A fi rușinea cuiva** A fi un om de nimic, de ale cărui fapte cineva se rușinează.

(Sint.) **Rușinea fetelor, fetei** Plantă erbacee cu multe flori mici albe în umbele, în mijlocul cărora se află o florică de un roșu închis.

S

SABIE s. f.

(Exp. a.; înv.) **De sabie** (D. bărbați) Capabil să poarte sabie.

(Exp. av.; înv.) **Cât capul sub sabia gealutului** Foarte puțin timp.

(Exp. vb.) **A avea sabia lui Damocle(s) deasupra capului** A fi într-un mare pericol.

(Sint.; îrg.) **Sabia lui Dumnezeu** Nenorocire suportată (dar meritată) de cineva.

(Exp. vb.) **A trece** (sau **a lua**, **a trage**, înv. **a pune**) în (sau **sub**, **prin**) **sabie** sau **săbii** (**pe cineva**) sau **a trece** (**pe cineva**) **prin ascuțișul sabiei** **1.** A ucide cu ajutorul sabiei. **2.** (P. ex.) A ucide cu ajutorul unor arme. **3.** (P. gn.) A ucide cu ajutorul unor mijloace violente.

(Exp. vb.) **A trece prin foc și (prin) sabie** sau, înv., **a călca cu foc și sabie** **1.** A nimici. **2.** A distruge prin incendiere și masacrare.

(Exp. vb.) **A pune mâna pe sabie** sau **pe săbii** (ori, înv., **a se scula cu sabie** A porni la luptă (înarmat cu o sabie).

(Exp. vb.) **A scoate** (sau **a trage**) **sabia** **1.** A se pregăti de luptă, de atac. **2.** A începe o agresiune (folosind sabia).

(Exp. vb.) **A stăpâni cu sabia în mână** A stăpâni folosind forța (armată).

(Exp. vb.; rar) **A avea gura ca o sabie** sau **a(-i) tăia gura în săbii** (D. oameni) **1.** A fi flecar. **2.** A fi cicălit. **3.** A fi sarcastic.

(Exp. vb.) **A-și pune capul (teafăr sau teafăr și nevinovat, sănătos) sub sabie** A-și cauza singur un necaz, o nenorocire.

(Sint.) **Sabie cu două tășuri** Situație care prezintă, în același timp, avantaje și dezavantaje pentru cineva sau pentru ceva.

(Exp. vb.) **(A fi) cu cumpăna într-o mână și cu sabia în altă mână** A fi fals, fățarnic.

(Exp. vb.) **A fi foc și sabie** (D. oameni) **1.** A fi furios. **2.** A fi violent.

SAC s. m.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) sac fără fund** (sau **sac spart**) **1.** (A fi) om lăcom, nesățios. **2.** (Spec.) (A fi) om mânăcișos. **3.** (A fi) om foarte risipitor.

(Exp. vb.) **A-și umple sacul** **1.** A realiza un câștig mare. **2.** (Rar) A mânca foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **A se vedea cu sacii-n car** (sau **în căruță**) **1.** A fi ferit de primejdii, de surprize neplăcute. **2.** A se asigura.

(Exp. vb.; reg.) **A găsi sac de bucate** A-i reuși toate. (Exp. a.; exp. av.) **Cu sacul** În cantitate (foarte) mare, din abundență.

(Exp. vb.; pfm.) **A da de fundul sacului** A sărăci. (Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) sacul și petecul** **1.** (A fi) potrivit în viciu. **2.** (A fi) la fel de lipsiți de valoare.

(Exp. vb.) **A-și dezlega sacul** **1.** A începe să vorbească. **2.** A spune tot ceea ce știe, *a se destăinui*. **3.** (Reg.) A făta.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a căra**) **sacul** (sau **sacii**) **la moară** A munci din greu.

(Exp. vb.; rar) **A-și pune sacii în car** A-și rezolva treburile.

(Sint.; pop.; spec.) *Sac de călcat, sac de struguri, sac pentru călcat poama, sac de pus poamă, sac de vie, sac de zdrobit struguri* Sac în care se zdrobesc strugurii.

(Sint.) *Sac de călătorie* (sau *sac de drum, sac de voiaj*) Geantă mare de pânză, de piele etc., în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie.

(Sint.; p. an.) *Sac de spate, sac de spinare* Rucsac.

(Sint.; p. an.) *Sac de lucru* Pungă în care femeile își țin cele necesare pentru lucrul de mână.

(Sint.; p. an.) *Rochie sac* Rochie largă și dreaptă.

(Sint.; reg.) *Sac de (sau de pe) perină* **1.** Față de pernă. **2.** Dos de pernă.

(Sint.; p. an.) *Sac de dormit* Așternut în formă de sac căptușit, cu fermoar și cu glugă, folosit de excursioniști.

(Sint.; p. an.) *Sac de pește* Instrument de pescuit în formă de sac, confecționat dintr-o țesătură rară sau din plasă, cu gura deschisă printr-un arc de lemn.

(Loc. vb.; p. an.; reg.) **A da cu sacul** A pescui.

(Sint.; Anat.) *Sac aerian* Prelungire extrapulmonară a bronhiilor păsărilor, care are rolul de a umple cu aer diversele organe, pentru a asigura plutirea în timpul zborului.

(Sint.; Anat.) *Sac lacrimal* sau (inv.) *sacul lacrimilor* Porțiune superioară a canalului nazal și lacrimal.

(Sint.; Anat.) *Sac pericardic* (sau al *pericardului*) Pericard.

(Sint.; Anat.) *Sac embrionar* Parte constituantă a unui oul, în care se află între șapte și câteva zeci de celule, dintre care una este oosfera.

(Sint.; Anat.) *Sac uterin* Vezică ombilicală.

(Sint.; Anat.) *Sac limfatic* Terminație lărgită, bulbiformă, a unui vas limfatic.

(Sint.; Anat.) *Sac olfactiv* Fiecare dintre cavitățile olfactive, întinse de la nările embrionare până la membranele buconazale.

SACA s. f.

(Sint.) *Dop de saca* Om scund și îndesat, om bondoc.

(Exp. vb.) **A-1 călca (pe cineva) sacua** **1.** A păți un necaz. **2.** A fi slab, plăpând.

SAD s. n.

(Exp. vb.) **A avea (sau a fi cu) sad (bun) la vorbă** **1.** A vorbi cu rost, cu seriozitate. **2.** A avea chef de vorbă.

SAFTIAN s. n.

(Exp. vb.; rar; fam.) **A avea urechi de saftian** A fi surd.

SALATĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face (cuiva) o salată** A mostra (pe cineva).

(Exp. vb.) **A mânca o salată** **1.** A suferi o mustrare. **2.** A fi zdrobit în bătaie.

(Exp. vb.; fam.) **A face (pe cineva) salată** A-i trage (cuiva) o bătaie zdravănă.

(Sint.) *Salată de fructe* Desert preparat din diferite feluri de fructe, la care se adaugă zahăr și rom, co- niac, vin alb etc.

SALĂ s. f.

(Sint.) *Sală de arme* sau *sala armelor* **1.** Încăpere într-un muzeu în care sunt păstrate armele, trofee, veșmintele de luptă etc. **2.** Încăpere special amenajată în care se dau lecții de scrimă.

(Sint.) *Sală de baie* Cameră de baie.

(Sint.) *Sală de mâncare* (sau *de mese*, inv. *de ospete*) Sufragerie.

(Exp. vb.) **A face sală plină (goală)** sau **săli pline (goale)** (D. spectacole) **1.** A (nu) avea public mult.

2. (P. ex.) A (nu) avea succes.

SALBĂ s. f.

(Sint.; pop.) *Salba dracului* Persoană agasantă, de care nu te poți debarasa.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) în salba lui** **1.** A lăsa pe cineva așa cum este, cu proastele lui obiceiuri. **2.** A lăsa (pe cineva) în banii lui.

SALCĂM s. m.

(Exp. vb.; rar) **A umbla cu vorbe pe după salcăm** A vorbi pe ocolite.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi (mai) salcăm** A vorbi mieros, cu amabilitate exagerată și falsă.

SALCE s. f.

(Sint.; Med.; pop.) *Salce mare* (sau *păzită*) Leac preparat din salce fiartă în apă și apoi turnată într-un vas cu rachie, uscată, pisată și cernută.

(Sint.; Med.; pop.) *Salce mică* (sau *purtătoare, umblătoare*) Leac preparat din salce nefiartă, ținută în rachie, la căldură, cu zahăr candel, stafide, roșcove etc.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune la salce** A urma un tratament cu salce.

(Exp. vb.; reg.) **A intra în (sau a ieși din) salce** A începe (sau a termina) un tratament cu ceaiuri de salce.

SALCIE s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A umbla pe după salcie** A vorbi pe ocolite.

(Sint.; reg.) *Tată de salcie* Tată vitreg.

(Sint.) *Frate de salcie* Frate vitreg.

(Sint.; reg.) *Copil de salcie* Copil vitreg.

SALON s. n.

(Sint.; inv.) *Salon de așteptare* Sală în care solicitorii așteaptă să fie primiți de cineva.

(Exp. a.; peior.) **De salon** **1.** Specific lumii mondene. **2.** Care se produce într-un salon.

(Exp. vb.; arg.) **Fii salon!** Ține-te de cuvânt. **2.** Nu fi mojiç!

(Exp. vb.; arg.) **A fi salon** **1.** A fi de calitate foarte bună. **2.** (D. oameni) A fi distins.

SALTEA *s. f.*

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**) **pe saltea** **1.** A nu face nimic, din comoditate. **2.** A fi fără nicio grijă.

3. A fi bogat.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a avea**) **sub saltea** A-și face sau a avea economii.

(Exp. vb.) **(De) pe saltea** **1.** Fără a se obosi, fără a face ceva. **2.** Fără să-l coste ceva.

(Exp. vb.) **A se întinde cât ține saltea** A pretinde doar atât cât este posibil.

SAMAR *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și lega samarul** A deveni bogat.

SANIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A lua cuiva roatele de la sanie** A nu avea ce să iei de la cineva (atât e de sărac).

SAPĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De sapă** (D. oameni) Capabil să lucreze cu sapa.

(Exp. vb.) **A ajunge** (sau **a se vedea**, **a aduce**, **a lăsa** etc.) **la** (sau **în**) **sapă de lemn** A (se) ruina.

(Sint.) *Sapa și lopata* Moarte.

SARCINĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În sarcină** **1.** În seamă. **2.** Împotrivă.

(Loc. pp.) **În** (sau, înv., **pe**) **sarcina...** **1.** În atribuția... **2.** În legătură cu... **3.** Pe seama... **4.** Asupra. **5.** Împotriva.

(Exp. vb.) **A pune în sarcină** (D. sisteme fizice ori tehnice producătoare de energie) A pune în funcțiune.

(Sint.) *Sarcină electrică* Mărime fizică ce caracterizează starea de încărcare electrică a unui corp.

(Sint.) *Sarcină magnetică* Mărime fizică ce caracterizează starea de magnetism a unui corp.

SARE *s. f.*

(Sint.) *Sare și piper* Aspect al unor stoffe cu țesătura în două culori.

(Exp. av.) **La sare** **1.** În saramură. **2.** (Înv.; d. oameni) La muncă silnică în saline.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a pune**) **sare** A săra.

(Exp. vb.) **A pune (ceva) la sare** A mura.

(Exp. a.; exp. av.) **Cât sarea și marea** Foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **A avea chef să facă ceva cum îi este cânelui a linge sare** A nu avea chef de (a face) un lucru (necesar).

(Exp. vb.) **A fi ca sarea-n bucate** **1.** A fi potrivit, adecvat. **2.** A fi neapărat necesar.

(Exp. vb.) **A-i fi** (sau, reg., **a-i avea**, **a-i sta** etc.) **cuiva (drag) ca sarea-n ochi** A-i fi cuiva antipatic, nesuferit.

(Exp. vb.) **A primi pe cineva** (sau **a ieși înaintea cuiva**) **cu pâine și cu sare** A primi pe cineva cu mare cinste.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a turna**) **sare pe rană** A provoca (cuiva) o durere sufletească sau iritare, reactualizând o problemă delicată, insistând asupra ei etc. (Exp. vb.) **A-i pune** (sau **parcă i-a pus**) **sare pe coadă** A se enerva (ori a fi enervat).

(Exp. vb.) **A se amesteca în toate ca sarea-n bucate** A se amesteca în numeroase probleme, treburi etc. care nu îl privesc.

(Sint.) *Sarea pământului* (sau, rar, *a lumii, a poporului* etc.) **1.** Element esențial (al unei comunități sociale). **2.** Ceea ce este mai prețios.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) fi cu mâna** (sau **mâinile**) **de sare** A avea ghinion.

(Sint.) *Sare amară* Sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se utilizează în industrie și în medicină (ca purgativ).

(Sint.) *Sare de lămâie* Acid citric.

(Sint.; reg.) *Sare acru* (sau *amară*) Alaun (de aluminiu și de potasiu).

(Sint.; pop.) *Sarea pisicii* (sau *măței*) Sulfură de antimoniu.

(Sint.; înv.) *Sare de cenușă* (sau *de leșie*) Carbonat de potasiu.

SAT *s. n.*

(Sint.) **Sat fără câini ori satul lui Cremene** **1.** Loc fără pază, unde poate intra și ieși oricine și oricând.

2. (P. ex.) Loc în care lipsește ordinea, organizarea.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) face sat (unde va sau cu cineva)** A (nu) rămâne mult (unde va sau cu cineva).

(Sint.) *Sat olimpic, sat de vacanță* etc. Grup de locuințe cu caracter nepermanent, destinate unui anumit scop (sportiv, distractiv, etc.).

(Exp. vb.) **A se supăra** (sau **a se mânâia** etc.) **(ca) văcarul pe sat** A se supăra în mod nejustificat pe cineva.

SATISFACE *vb.*

(Exp. vb.) **A(-și) satisface serviciul militar** (D. militari în termen) A-și îndeplini obligația legală de a se instrui în armată.

SATISFACTIE *s. f.*

(Loc. vb.) **A da satisfacție** A satisface.

(Exp. vb.) **A cere** (sau **a da**) **satisfacție** A provoca (sau a accepta o provocare) la duel.

SAȚ *s. m.*

(Loc. a.; înv.) **De** (sau **cu**) **saț(iu)** Sățios.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Fără (de) saț** **1.** Lacom. **2.** (P. ex.) Nepotolit.

(Loc. av.) **Până la saț(iu)** sau (în v.) **de** (ori **în** sau **întru**) **saț(iu)** În mare cantitate, *de ajuns, din belșug*.

(Loc. av.; rar) **Peste saț** **1.** Foarte mult. **2.** Exagerat, peste măsură de mult.

(Loc. vb.) **A (nu) avea** sau (îvp.) **a (nu) afla, a (nu) vedea saț** **1.** A (nu) se putea sătura (niciodată). **2.** (P. ex.) A (nu) fi mulțumit cu ce are.

(Exp. vb.; îvp.) **A ține (de) saț** sau **a fi cu (sau de) saț** (D. alimente) A sătura repede (și pentru mai multă vreme), *a potoli foamea, a fi hrănitor, sățios.*

(Exp. vb.; reg.) **A avea saț la (sau de) vorbă** A vorbi mult și cu miez.

(Loc. av.; înv.) **Cu sațiu** Îndelung, mult timp.

SAXANA s. f.

(Sint.) *Saxana briceag* Om nevoiaș, prost îmbrăcat.

(Exp. vb.; loc. a.; reg.) **(A fi) saxana de bani** (A fi) plin de bani.

(Loc. a.) **Gol saxana** Complet dezbrăcat, *gol pușcă.*

(Loc. vb.; reg.) **A-și găsi saxana cu cineva** A avea neplăceri.

SĂGETA vb.

(Exp. vb.) **A săgeta cu privirea** sau **cu privirile** **1.** (D. oameni) A privi cu insistență, a aținti pe cineva cu priviri pătrunzătoare, sfredelitoare (și adesea aspre, dezaprobatoare). **2.** (Sprs.; pop.) A deochea.

SĂLAȘ s. n.

(Sint.) *Sălaș de veci* Mormânt.

(Loc. vb.; înv.) **A se afla în sălaș** sau **a-și găsi sălașul** A sălășlui.

SĂLTA vb.

(Exp. vb.) **A sălta de bucurie** sau **a-i sălta (cuiva) inima** sau **suffletul (de bucurie)** **1.** A simți o mare bucurie. **2.** A fi cuprins de o mare emoție.

(Exp. vb.) **A se sălta în vârfuri** (D. ființe) A-și desprinde călcăile de la pământ, sprijinindu-și corpul numai pe vârfurile picioarelor.

SĂMÂNȚĂ s. f.

(Loc. av.) **Nici de sămânță** Absolut nimic.

(Loc. a.) **Bun de sămânță** (D. ființe) Prolific.

(Loc. a.; reg.) **Fără sămânță** Steril.

(Loc. a.; loc. av.) **De (sau pentru) sămânță** Selecționat pentru reproducere, *de prăsilă.*

(Exp. vb.; fig.) **A avea sămânță de vorbă** **1.** A avea prilej de a începe vorba. **2.** Poftă de a vorbi, de a flecări.

(Loc. vb.; pop.) **(A nu fi) (nici) sămânță de...** (A nu fi) (absolut) deloc.

SĂNĂTATE s. f.

(Sint.) *Casă de sănătate* Instituție medicală pentru tratarea unor boli cronice sau pentru convalescență și recuperare, *sanatoriu.*

(Loc. av.) **Cu sănătate** În condiții bune, fără necazuri, *cu bine.*

(Exp. av.) **În (sau, înv., pentru) sănătatea (cuiva)** **1.** Urare făcută în cinstea cuiva atunci când se închină un pahar cu băutură. **2.** Pentru a onora, a preamări pe cineva, *în cinstea...*

(Exp. vb.) **A închina (sau a bea) în (ori pentru) sau, reg., de) sănătatea (cuiva)** A închina băutura sau a bea în cinstea cuiva, urându-i să fie sănătos, fericit, să aibă noroc etc.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate pe cineva din sănătate** A scoate pe cineva din minți.

(Exp. vb.; pfm.) **Sănătate (bună)** **1.** S-a sfârșit, nu mai e nimic de făcut. **2.** Mi-e indiferent, nu-mi pasă. **3.** Absolut nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa sănătate** A muri.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă mănânci sănătate** Mănânci o mâncare foarte bună, foarte gustoasă.

SĂNĂTOS, ~OASĂ a.

(Loc. vb.) **A (se) face sănătos** A (se) însănătoși.

(Exp. vb.; pop.) **A se lega (de cineva) ca boala (sau a se agăța ca moartea) de om(ul) sănătos** **1.** A aduce cuiva învinuire (nejustificate). **2.** A căuta (cuiva) prilej de ceartă.

(Exp. vb.; fam.) **A nu fi sănătos dacă...** **1.** A nu se putea abține sau reține de la ceva (rău). **2.** A nu se simți bine până nu face sau nu spune ceva (rău).

(Exp. vb.; reg.) **Nu-i boala sănătoasă** Este o boală gravă.

(Loc. vb.) **A o lua (sau, înv., a se apuca de, ori, fam., a o apuca la, a o rupe la) sănătoasa** A fugi în mare grabă (și pe furiș) de undeva, *a o rupe la fugă.*

(Sint.) *Răs sănătos* Răs puternic, din toată inima.

(Exp. vb.) **A râde sănătos** A râde cu poftă, din toată inima.

SĂNIUȘ s. n.

(Loc. av.) **De-a săniușul** Alunecând (pe gheață).

SĂPA vb.

(Exp. vb.) **A săpa groapa (sau mormântul) (cuiva) sau a ceva** **1.** A încerca să facă sau a face un mare rău, a pricinui mari necazuri. **2.** A întreprinde ceva care provoacă moartea cuiva sau sfârșitul a ceva.

SĂPTĂMÂNĂ s. f.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu săptămâna** (Pe) timp de o săptămână.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **De săptămână** De serviciu pe timp de o săptămână.

(Loc. av.) **Pe săptămână** În fiecare (sau în interval de o) săptămână, *săptămănal.*

(Loc. av.) **Din săptămână în săptămână** sau **săptămână de săptămână** Săptămănal.

(Loc. av.) **Cu săptămânile** **1.** Timp de mai multe săptămâni. **2.** (P. ex.) Timp (relativ) îndelungat.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi** (sau **a intra**) **în săptămâna oarbă** (sau **chioară**) A nu-și da seama de realitate, a acționa pripit (din cauza unei pasiuni).

SĂPUN *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) cu săpun și cu apă rece** sau **a trage (cuiva) un săpun** A certa aspru (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A striga la săpun** A striga tare.

(Sint.; îvp.) *Frânghie și săpun* Pregătiri pentru spânzurătoare.

SĂPUNEALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-i trage** (sau **a-i da**) **o săpuneală (cuiva)**

1. A certa aspru (pe cineva). **2.** (Rar) A bate pe cineva.

(Exp. vb.) **A primi** (sau **a încasa, a mânca**) **(o) săpuneală** A fi (aspru) dojenit, certat, criticat.

SĂRA *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A-și săra inima** (sau **sufletul**) A simți o satisfacție deosebită (în urma unei răzbunări).

(Exp. vb.; reg.) **A-și săra sufletul cu ceva 1.** A face un rău cuiva. **2.** A avea pe cineva pe conștiință.

(Exp. vb.; reg.) **A săra (pe cineva) să nu se împu-
tă** A bate rău pe cineva.

SĂRAC, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; inv.) **A rămâne sărac de (cineva)** A pierde o ființă dragă (care a decedat).

(Exp. av.) **Sărac cu duhul** sau (rar) **sărac de duh 1.** (D. oameni) Prost. **2.** (D. manifestările oamenilor) Care denotă prostie.

(Exp. vb.; inv.) **Sărac de viață** Plăpând și bolnăvicios.

(Exp. vb.) **Sărac să fie de păcate** (D. oameni decedați) Să fie absolvit de păcate.

SĂRAT, ~Ă *a.*

(Loc. a.; reg.) **Sărat și piperat 1.** (D. oameni) Rău. **2.** (D. glume) Cu haz. **3.** (D. glume) Indecent.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca sărat** A trăi bine.

(Exp. vb.) **A nu lua sare pe limbă** A nu mânca nimic.

SĂRĂCIE *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A trage sărăcia de coadă** A trage mâța de coadă.

(Exp. vb.) **A-și vedea** (sau **căuta**) **de sărăcie** A nu se amesteca în treburile altuia.

(Sint.) *Sărăcie de duh* (ori *cu duhul* sau, rar, *de minte, mintală*) Lipsă de inteligență, prostie.

SĂRBĂTOARE *s. f.*

(Exp. a.) **De sărbătoare** sau **de sărbători 1.** (D. zile) În care se sărbătorește ceva sau cineva. **2.** (D. zile) În care (oficial) nu se lucrează, de odihnă. **3.** (Ca) pentru o sărbătoare, festiv.

(Exp. a.; reg.) **De sărbătoare** (D. cai) Care este folosit de sărbători sau în ocazii deosebite.

(Exp. vb.; reg.) **Împarte sărbătorile (pe drum)** Își pierde vremea, umblă fără rost.

SĂRI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A sări într-un călcâi** A fi vrednic, iute la treabă.

(Exp. vb.) **A sări din lac în puț** A intra dintr-o nenorocire în alta, a fugi de un necaz și a găsi altul mai mare.

(Exp. vb.; rar) **A sări în pod** A fi foarte bucuros, fericit.

(Exp. vb.) **A sări peste cal** A exagera în manifestările, în acțiunile sale.

(Exp. vb.; pop.) **A sări groapa** A scăpa (cu greutate) de moarte sau de o boală extrem de gravă.

(Exp. vb.; pfm.) **A sări părleazul** A avea purtări ușuratică, imorale.

(Exp. vb.; pop.) **A sări garduri** (ori **gardul** sau **peste garduri**) A umbla după sau a avea aventuri amoroase.

(Loc. vb.) **A sări în aer 1.** A se preface în bucăți (în urma unei explozii). **2.** A se desființa.

(Exp. vb.) **A sări în țândări** A se sparge sau a se rupe în mai multe fragmente ca urmare a unei violențe exterioare.

(Exp. vb.) **Plânge** (sau **râde**) **de sare cămașa de pe el** Plânge (sau râde) foarte tare, în hohote.

(Exp. vb.) **A(-i) sări inima (din loc)** A simți în mod brusc o mare frică sau o emoție intensă.

(Loc. vb.) **A-și sări din minți** (sau, pop., **din fire**) A înnebuni.

(Loc. vb.; fam.) **A-i sări (cuiva) țandăra** (sau **așchia, țâfna, muștarul, bâzdăcul, arțagul**) A se enerva.

(Exp. vb.; fam.) **A-și sări din țâțâni** (sau **din balamale, din nituri**) ori (reg.) **a sări de pe țancuș** A nu mai avea răbdare, a nu mai putea suporta, *a-și pierde cumpătul, a se enerva.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i sări cheful 1.** A se supăra. **2.** A-i trece timpul potrivit, favorabil, optim.

(Loc. s.; reg.) **Sai că-l înghit** Papanas.

(Exp. vb.) **A-i sări (cineva) înainte** A alerga în întâmpinarea cuiva cu mare grabă.

(Exp. vb.) **A-i sări (cuiva) (de sau în) gât 1.** A îmbrățișa pe cineva (cuprinzându-l cu brațele pe după gât). **2.** (P. ex.) A arăta cuiva o dragoste exagerată sau impudică, senzuală.

(Exp. vb.) **A sări cu gura (mare)** sau **cu vorba la** (sau **pe**) **cineva** (sau **asupra cuiva**) A face cuiva reproșuri în mod vehement, cu tonul ridicat.

(Exp. vb.) **A sări în capul cuiva** sau **a-i sări cuiva în cap** A se repezi la cineva cu vorbe aspre, violente, critice etc.

(Exp. vb.; reg.) **A sări în coada cucoanei 1.** A se obrăznicii. **2.** A apărea pe neașteptate, brusc (în salturi).

(Loc. vb.) **A(-i) sări în ochi 1.** A(-i) apărea cu evidență. **2.** (Fig.; rar) A se distinge, a *șoca*, a se evidenția.

SĂRIT¹ s. n.

(Loc. vb.; rar) **A scoate pe cineva din sărite** A enerva peste măsură.

(Sint.; reg.) *De-a sărita* Șotron.

(Sint.; reg.) *De-a săritele, de-a săritul 1.* Joc în care un copil stă aplecat cu mâinile sprijinite pe genunchi, iar ceilalți sar peste el, *de-a capra*. **2.** Dans popular care se execută în formație de horă, cu pași băuți pe loc.

(Loc. a.; reg.) **De-a sărita** (D. pași) Care saltă.

SĂRIT², ~Ă a.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a aștepta, a sta** etc.) **cu inima sărită** A fi (sau a aștepta, a sta etc.) extrem de emoționat, de speriat.

(Exp. vb.) **A fi sărit din minte** (sau, fam., **din țâțâni**) A fi nebun.

(Exp. vb.) **A-și ieși din sărite** (sau, pop., **a-și pierde de sărita**) A se enerva tare, pierzându-și cumpătul.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din sărite** A înfuria (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-i sări săritele** A se speria.

SĂRITOR, ~OARE a.

(Loc. av.) **Săritor în ochi** Absolut evident, *frapant*.

SĂRITURĂ s. f.

(Sint.; reg.) *Sărituri de inimă* Palpitații.

(Exp. vb.; rar) **A da o săritură** A merge undeva în grabă.

SĂRUTA vb.

(Exp. vb.) **Sărut mâna** (sau **mâinile, mânușita** etc.) Formulă de salut adresată femeilor și persoanelor în vârstă.

(Exp. vb.) **Sărutăm dreapta** Formulă de salut sau de mulțumire adresată preoților, domnitorilor, boierilor, stăpânilor.

(Exp. vb.; reg.) **A-i săruta (cuiva) cununile** A asista la cununia cuiva, a ajunge să vadă pe cineva căsătorit.

SĂRUTARE s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A da lumii veșnica sărutare** A muri.

SĂTUL, ~Ă a.

(Loc. av.; îrg.) **Până la** (sau **din**) **sătul** Pe săturate.

(Loc. av.; reg.) **Pe sătule 1.** Cu stomacul plin. **2.** (Reg.) După-masă.

(Loc. vb.; reg.) **A da de sătul 1.** A se sătura. **2.** A ajunge la o situație bună, prosperă.

SĂTURĂ a.

(Loc. av.) **Pe săturate 1.** Până la atingerea senzației de sațietate. **2.** (P. ex.) Foarte mult.

(Exp. vb.) **A se sătura (de ceva sau cineva) ca de mere acre** (sau **pădurețe**) sau **a se sătura până în gât** A ajunge să nu mai poată suporta ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A se sătura de viață** sau (reg., ir.) **de toate** A muri.

(Exp. vb.; rar) **A se sătura cu binele** A i se urî cu binele.

SĂU, SA p. pos.

(Exp. vb.) **A se ține de ale sale** A-și vedea de treabă.

(Loc. av.) **După ființa sa** În esență, *în fond*.

SĂVAI av.

(Loc. p.; înv.) **Săvai cine** Oricine.

(Loc. p.; înv.) **Săvai ce** Oricine.

(Loc. av.; înv.) **Săvai unde** Oriunde.

(Loc. p.; înv.) **Săvai care** Oricare.

(Loc. av.; înv.) **Săvai de câte ori** Ori de câte ori.

(Loc. av.; înv.) **Săvai cât** Oricât.

(Loc. cj.) **Săvai să** (sau **de**) Chiar dacă.

(Loc. cj.) **Săvai că** (sau **și**) Cu toate că.

SĂVÂRȘI vb.

(Loc. vb.; înv.) **A se săvârși din viață** (D. oameni) A muri.

SĂVÂRȘIRE s. f.

(Loc. av.) **Fără de săvârșire** Continuu, *perpetuu, veșnic*.

(Loc. vb.) **A lua săvârșire** A se sfârși.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce la** (sau **în, întru**) **săvârșire** A săvârși.

(Loc. vb.; înv.) **A pune la săvârșire** A pune în practică.

SĂVÂRȘIT s. n.

(Loc. a.; înv.) **Fără săvârșit** Etern.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși la săvârșit** A reuși să termine.

(Loc. vb.; înv.) **A aduce la săvârșit** A săvârși.

SĂMBĂTĂ s. f.

(Sint.; Bis.; pop.) *Sâmbăta mare* sau *sâmbăta Paștilor* (ori *Paștehul*) Sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor.

(Sint.; Bis.; pop.) *Sâmbăta morților* (sau *moșilor*) Nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe și pomeni pentru morți.

(Sint.; pop.) *Sâmbăta brânzei* Ultima sâmbăta dinaintea postului mare, în care se lasă sec de Paști.

(Sint.) *Sâmbăta părinților* (sau *plăcintelor*) Sâmbăta precedentă începutului postului mare, în care se fac slujbe pentru morți.

(Sint.) *Sâmbăta pietrii* Sâmbăta de după Rusalii, sărbătorită pentru a feri culturile de ploaie cu piatră.

(Sint.; sprs.) *Apa sâmbetei* Apă de sub pământ, care curge spre lumea celor morți.

(Exp. vb.) **A se duce pe apa sâmbetei** A se pierde.

(Exp. vb.; pop.) **A purta** (sau, rar, **a paște, a ține, a păzi, a păstra**) (cuiva) sâmbetele 1. A face pomână în fiecare sâmbăta până la 40 de zile după moartea cuiva. 2. A urmări pe cineva cu gând rău. 3. A dușmăni pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i lipsi cuiva o sâmbăta** sau **a nu fi în toate sâmbetele** A fi nebun.

SĂMBRĂ s. f.

(Loc. av.; reg.) **De sâmbură** 1. În tovarășie. 2. Împreună.

(Exp. vb.; reg.) **A prinde** (sau **a face**) sâmbură A face tovarășie.

(Sint.; înv.; spec.) *Sâmbură în plug* Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne de vară, (reg.) *simbrie*.

(Sint.; reg.) *Sâmbra oilor* Sărbătoarea începerii mulsului vitelor (la munte).

SĂMBURE s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A fi două inimi într-un sâmbure** A fi trup și suflet cu cineva.

(Loc. av.) **În sâmbure** În embrion.

SÂN s. m.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**, **a rămânea**, **a fi**) **cu mâinile în sân** 1. A nu întreprinde nimic, a sta inactiv. 2. A nu lucra.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a umbla**) **cu frica** (sau **cu gheața, cu moartea**) **în sân** A se teme foarte tare de ceva.

(Exp. vb.; sprs.) **A-și scuipa** (sau, reg., **a-și stupa**) **în sân** A face gestul de a scuipa în sân, pentru a preîntâmpina un rău sau a înlătura frica.

(Exp. vb.) **A crește** (sau **a încălzi, a ține**) **șarpele în** (sau **la**) **sân** sau **a vâri pe dracu-n sân** A ajuta, a ocroti pe un nerecunoscător.

(Exp. vb.) **A-i trece** (sau **a-i intra**) **un șarpe (rece) prin** (sau **în**) **sân** A se înfiora de spaimă.

(Exp. vb.) **A umbla** (sau **a fi**) **cu crucea-n sân** 1. A fi bun, cucernic, evlavios. 2. A fi fățarnic, ipocrit.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se afla, a trăi** etc. ca) **în sânul lui Avram** (sau, rar, **al lui Dumnezeu** ori **ca în sân de rai**) A trăi bine, fericit.

(Exp. vb.; înv.) **A avea** (sau **a ține**) **pe cineva în** (sau **la**) **sân** 1. A ajuta pe cineva. 2. A menaja pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa pe cineva cu mâinile-n sân** A sărăci pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A băga** (pe cineva) **în sân** A arăta (cuiva) dragoste mare.

(Exp. vb.; reg.) **Te-aș** (ori **l-aș**) **băga** (sau **vâri**) **în sân, dacă ai** (ori **ar**) **încăpea** (sau **dar nu încapi**) **ori nu încape** de urechi Nu te pot suferi.

(Exp. vb.; rar) **A muri cu zile în sân** A muri prematur.

(Exp. vb.) **A strânge pe cineva la sân** A îmbrățișa pe cineva.

(Exp. a.) **De sân** (D. copii) Sugar.

(Loc. vb.) **A da sân** A alăpta copilul.

(Exp. vb.) **A fi bun ca sânul mamei** A fi foarte bun.

(Loc. pp.) **Din sânul...** Dintre, *din mijlocul...*

(Loc. pp.) **În sânul...** 1. Între. 2. În interiorul...

SÂNGE s. n.

(Sint.; rar) *Sânge de iepure* Vin roșu.

(Sint.; fam.) *Sânge de prună* Țuică.

(Sint.; pop.) *Sângele Domnului* Vin (roșu).

(Exp. a.) **De sânge** 1. Roșu (aprinș). 2. (D. lacrimi) De mare durere. 3. Sângeros. 4. Crud.

(Exp. a.; exp. av.) **În sânge** 1. (D. cărnuri fripte) Care nu este prea fript, care a rămas crud în interior. 2. Ca sângele curgând. 4. Plin de sânge. 5. În mod sângeros.

(Exp. av.) **(Până) la sânge** 1. Până când țâșnește sângele. 2. (P. ex.) Foarte tare, foarte mult. 3. Extrem de aspru. 4. Până la distrugere.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a-i lăsa, a slobozi cuiva**) **sânge** A scoate cuiva o anumită cantitate de sânge (în scop terapeutic).

(Exp. vb.) **A da sânge** A consimți să i se scoată o cantitate oarecare de sânge pentru a fi folosit la transfuzii.

(Exp. vb.) **A-i îngheța** (cuiva) **sângele în vine** sau **a îngheța sângele (în cineva)** A fi cuprins de groază.

(Exp. vb.) **A i se urca** (sau **a face să i se urce** ori **a i se sui, a-i năvăli, a-i da, a-i ieși** etc.) **sângele în obraz** ori **la cap, în față** 1. A se înroși sau a face să se înroșească din cauza unui sentiment, a unei emoții puternice etc. 2. (P. ex.) A se înfuria.

(Exp. vb.) **A-și face** (sau **a-i face cuiva**) **sânge rău**, sau, reg., **a-și pune** (ori **a pune cuiva**) **sânge rău**

la inimă 1. A (se) supăra foarte tare. 2. A (se) enerva.

(Exp. vb.) **A(-i) fierbe** (sau **a-i clocoti, dogori**) **sângele (în cineva)** A se înfierbânta din cauza mâniei, a unei supărări etc.

(Exp. vb.) **A avea sânge în vine** A fi plin de energie și de vigoare.

(Exp. vb.) **A-și vărsa** (sau **a-și da**, **a-și jertfi**) **sângele** (pentru cineva sau ceva) **1.** A se sacrifica pentru cineva. **2.** A-și da viața (pentru cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a fi cu**) **mâinile pătate de sânge** A fi vinovat de crimă.

(Sint.; înv.) **Sânge amestecat** sau **amestecare de sânge** **1.** Căsătorie între rude apropiate. **2.** (P. ex.) Incest. **3.** (P. ex.) Corcire.

(Sint.) **Legături de sânge** Înrudire (apropiată).

(Sint.) **Rudenie de sânge** sau **înrudire de sânge** Legătură de consangvinitate între membrii aceleiași familii.

(Sint.) **Rudă de sânge** Persoană dintr-o familie, cu care ai legături de consangvinitate.

(Sint.) **Frate de sânge** **1.** Frate care provine de la aceeași mamă și de la același tată, *frate bun*. **2.** Popor care aparține aceleiași ginți.

(Sint.) **Frăție de sânge** Legătură de rudenie între frați buni.

(Sint.) **Glusul** sau (rar) *vocea sângelui* Dragoste firească, înăscută, dintre membrii aceleiași familii.

(Loc. a.) **Cu** (sau **de**) **sânge albastru** De familie nobilă.

(Exp. vb.) **A fi sângele cuiva** A fi copilul cuiva.

(Exp. vb.) **A avea ceva în sânge** **1.** A fi obișnuit, familiarizat cu ceva. **2.** A avea ceva înăscut.

(Sint.) **Pur sânge** Rasă pură de animale, în special de cai.

(Loc. a.) **Sânge rece** **1.** Echilibru sufletesc. **2.** Curaj.

SÂRG s. n.

(Loc. av.; îvp.) **Cu** (sau **de**, **în**, **în**, **în** **de**) **sârg** **1.** În grabă. **2.** (P. ex.) Curând.

SÂRMĂ s. f.

(Sint.) **Sârmă ghimpată** (sau, rar, *cu ghimpi*) Fir dublu obținut prin răsucirea a două fire de oțel moale (galvanizat) pe care sunt fixate din loc în loc noduri cu ghimpi metalici.

(Sint.) **Sârmă de parchet** (ori *de frecat parchetul*) Împletitură din fire de oțel, folosită la curățarea parchetului prin răzuire.

(Exp. vb.; fam.; gmț.) **A veni (ceva) prin sârmă** A fi transmis (ceva) prin telegraf.

(Exp. vb.; gmț.) **A vorbi (cu cineva) pe sârmă** A vorbi (cu cineva) la telefon.

(Loc. vb.; gmț.) **A băga (cuiva) o sârmă** A telefona (cuiva).

(Exp. a.; reg.) **Sârmă de om** Om de neam bun și înzestrat cu multe calități.

(Exp. vb.) **A juca pe sârmă** A se acomoda cu împrejurările, a ști să se descurce în orice situație.

SCAI s. m.

(Exp. vb.) **A se ține** (sau **a se lega**, **a se agăța** etc. **de cineva** sau **de ceva**) **ca scaiul (de oaie)** **1.** A însoți (pe cineva) pretutindeni. **2.** A manifesta o insistență exagerată, adesea inoportună (față de cineva sau, rar, de ceva).

(Exp. vb.; reg.) **A-și aprinde scai în cap** A-și aprinde paie-n cap.

(Exp. vb.; reg.) **A pune (cuiva) scaiul la ușă** A sărăci (pe cineva).

SCALDĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) în scai** A provoca (cuiva) un mare neajuns.

SCANDAL s. n.

(Loc. vb.; reg.) **A-i fi scandal** A fi contrariat de ceva, părându-i-se ciudat.

SCARAOȚCHI s. m.

(Exp. vb.; reg.) **L-a întărcat scaraoțchi** Este șiret, viclean.

(Exp. vb.; reg.) **A avea pe Scaraoțchi într-însul** A fi viclean.

SCARĂ s. f.

(Sint.) **Scara mâței** (sau *pisicii*) ori *scară de piscică* **1.** Scară flexibilă formată din două parâme vegetale sau de sârmă între șuvițele cărora se fixează trepte cilindrice de lemn, folosită în navigație. **2.** (P. ex.; rar) Mod de a pătrunde într-o casă prin cățărare, fără a se folosi de intrarea obișnuită.

(Exp. vb.; reg.) **A se face scară și punte** A face posibilul și imposibilul.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (cuiva) o scară bună** A ajuta (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A tăia (cuiva) scara** A împiedica (pe cineva) să facă ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A pune** (sau **a întinde**, **a așterne**, **a așeza** etc.) **pe cineva la scară** **1.** A întinde (pe cineva) pe jos, de obicei în fața intrării casei, pentru a-l bate (cu biciul). **2.** (P. ex.) A bate cu biciul.

(Exp. vb.) **A tunde în scări** A tunde părul unei persoane cu firele retezate la nivele diferite, mai mic spre ceafă și mai mare spre creștet.

(Exp. vb.; rar) **A da scări** A îndemna calul lovindu-l cu scările sau cu pintenii.

(Exp. vb.; rar) **A nu-l ține bine scările** **1.** A avea o poziție (socială) nesigură, instabilă. **2.** A fi gârbovit de ani, de griji și de nevoi.

(Exp. vb.; rar) **A se duce** (sau **a ajunge**) **până în** (ori **la**) **scara murgului** A stărui până la izbândă.

(Exp. vb.) **A pune piciorul în scări** A adopta o atitudine fermă într-o problemă, spre a o rezolva (operativ).

(Exp. av.; rar) **Cu piciorul în scara murgului** Făcut în grabă.

(Exp. av.; rar) **La scara murgului 1.** Repede.
2. Niciodată.

SCART *s. n.*

(Loc. vb.) **A pune la scart** A da de-o parte.

(Loc. vb.) **A fi scart** A nu mai avea în mână cărți de joc de o anumită culoare.

SCAUN *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A ședea (cu fundul) între două scaune** A fi nehotărât.

(Exp. vb.; reg.) **A fi în scaun** (D. soare) A fi la asfințit.

(Sint.; reg.) **Scaunul diacului** Strana dascălului.

(Exp. vb.) **A (se) pune sau a (se) așeza, a (se) urca, a (se) ridica în scaun** A (se) înscăuna.

(Loc. vb.) **A scoate (sau a arunca, a izgoni etc.) din scaun** A detrona.

(Sint.) **Sfântul scaun** sau **scaunul apostolic** (ori *pontifical*) Papalitate.

(Loc. a.) **De scaun** (D. așezări) Care constituia reședința monarhului sau a cărmuirii, *de reședință*.

(Sint.; reg.) **Scaunul cel mare** Curtea de casație.

(Loc. a.; fam.; rar) **Cu scaun la cap 1.** Temeinic.
2. Înțelept.

(Exp. vb.) **A băga (sau a da) scaun** (D. cereale) A prinde rod, *a lega*.

SCĂDEA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A scădea din mărire** A se rușina.

(Exp. vb.) **A-i scădea cuiva ceva** A prejudicia.

SCĂDERE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A umbla cu scădere** (D. bani) A avea cursul depreciat.

SCĂLDA *vb.*

(Exp. vb.) **A(-și) scălda ochii în lacrimi** sau **a fi cu ochii scăldați în lacrimi** A avea ochii plini de lacrimi.

(Exp. vb.) **A scălda (pe cineva) în lapte (dulce) și în miere 1.** A oferi (cuiva) ceva din abundență, tot ce-i trebuie, ce dorește. 2. (Rar) A fi plăcut, amabil.

(Exp. vb.; reg.) **L-a scăldat mă-sa în găscă albă** Este un om norocos.

(Exp. vb.) **A scălda în sânge** A provoca un măcel sau un omor (sângeros).

(Exp. vb.) **Se scaldă în averi (sau în parale, în aur etc.)** Este foarte bogat.

(Exp. vb.; rar) **A (nu) se scălda în apele sale** A (nu) se simți bine.

(Exp. vb.; rar) **Are unde să se scalde** Are pe ce să se bizuie.

(Exp. vb.; rar) **În ce ape se scaldă?** 1. Ce fel de om este? 2. Ce păreri sau intenții are? 3. În ce poziție sufletească se află?

(Exp. vb.) **A se scălda în sânge 1.** A pierde mult sânge (în urma unui act de violență comis). 2. (P. ex.) A muri de o moarte sângeroasă. 3. Este om violent care provoacă măceluri sau omoruri.

(Exp. vb.; pfm.) **A o scălda (în două ape) 1.** A avea o atitudine lipsită de fermitate, șovăitoare. 2. A răspunde evaziv, pe ocolite.

SCĂLDAT, ~*Ă a.*

(Exp. vb.; rar) **A fi scădat în lapte dulce** A fi alb la față.

SCĂLDĂTOR, ~*OARE s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **S-a căcat în scăldătoare** Este un om norocos.

SCĂPA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa ca din gheara ursului (cu părul vălvoi)** A ieși cu greu și bătut dintr-o situație primejdioasă.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa chel (sau tuns)** A ieși bătut.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa ciut sau scurt (de coadă)** A ieși dintr-o situație primejdioasă cu greutate și cu oarecare pagubă.

(Exp. vb.) **A nu scăpa (pe cineva) din ochi (sau din priviri, din vedere)** A ține (pe cineva) sub continuă ori strictă supraveghere.

(Exp. vb.) **A scăpa (pe cineva) din ochi (sau din priviri, din vedere)** A nu mai reuși să vadă, să supravegheze (pe cineva).

(Exp. vb.) **A(-i) scăpa din mână 1.** A pierde o ocazie avantajoasă. 2. A pierde de sub control, a nu mai putea domina ceva sau pe cineva.

SCĂPARE *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Printre scăpări** Printre picături.

(Loc. vb.; pop.) **A-i fi (de-)a scăpare** ori **a face ceva de-a scăpării 1.** A dori ori a face tot posibilul să scape de cineva sau de ceva. 2. A face ceva în mod superficial, de mântuială.

SCĂPĂRA *vb.*

(Loc. av.) **Cât ai scăpăra din amnar** (Într)-o clipă. (Exp. vb.; rar) **A-i scăpăra fălcile** A mânca foarte lacom.

(Exp. vb.) **Fuge (sau aleargă) de (îi) scapără picioarele (sau călcăiele, potcoavele etc.)** Fuge foarte repede, din toate puterile.

(Exp. vb.; îrg.) **A-i scăpăra (cuiva) picioarele** (sau **călcăiele**) sau **a scăpăra din picioare** **1.** A azvârli, a lovi din picioare. **2.** A bate din picioare de neastâmpăr, de nerăbdare. **3.** A fi extrem de nerăbdător. (Exp. a.; reg.) **(De) scaperi în piatră** **1.** (D. un teren) Pietros, *nisipos, neproductiv*. **2.** (D. un om) Foarte sărac.

(Exp. vb.) **A-i scăpăra buza (de ceva)** A dori, a avea nevoie foarte mult de ceva.

(Exp. vb.; rar) **A-i scăpăra gura** A avea o senzație de usturime intensă.

(Exp. vb.) **A scăpăra din ochi** (D. oameni) A avea o privire strălucitoare, vie, care trădează un sentiment puternic, a privi pătrunzător.

SCĂRMĂNA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A se scărmana de cap** A-și smulge părul de pe cap (de necaz, de durere, de deznădejde).

(Exp. vb.) **A-i scărmana punga cuiva** A-i lua cuiva toți banii.

SCĂRPIN/CI s. in.

(Exp. vb.) **A avea scărpinci** A avea o comportare neastâmpărată (care cere bătaie).

(Exp. vb.) **A avea (sau a prinde) scărpinci la limbă** A avea chef de vorbă, a vorbi vrute și nevrute, *a trâncăni*.

SCĂZĂMÂNT s. n.

(Loc. av.; inv.) **Cu scăzământ** În mod incomplet.

SCÂNDURĂ s. f.

(Exp. vb.) *Scândură de scăpare* (sau *de salvare*) Mijloc oferit sau găsit, folosit de cineva pentru a se salva dintr-o situație disperată.

(Loc. av.; rar) **Din scândură în scândură** Din scoarță în scoarță.

(Exp. vb.; exp. a.; fam.) (D. oameni) **(A se usca sau a slăbi, a se face, a rămâne, a fi) uscat ori slab ca o scândură** sau **ca scândura** (A deveni, a fi etc.) extrem de slab, numai pielea și oasele.

(Exp. vb.; rar) **A-i lua (cuiva) scândura de sub picioare** A-i strica (cuiva) rostul, *a-i lua locul*.

(Exp. vb.) **A lăsa pe cineva pe scândură** (sau **ca scândura, pe scândura goală**) A lăsa pe cineva complet sărac.

(Exp. vb.; rar) **A călca pe scândura putredă** A merge pe căi greșite.

(Exp. vb.; rar) **Văd eu ce scândură calcă** Vicleniile lui (ei) îmi sunt cunoscute.

(Sint.; pop.) *Scândură de brad* (sau, fam., *patru scânduri, ir. pardesiu de scânduri*) Sicriu.

(Exp. vb.) **A-i suna (sau a-i bate) cuiva scândura** A sosi momentul morții cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi pe scândură** A fi mort (în sicriu).

(Exp. vb.) **A rămâne pe scândura goală** A deveni complet sărac.

SCÂNTEIE s. f.

(Exp. vb.) **A i se face (cuiva) scântei (pe dinaintea ochilor)** A primi o lovitură puternică și a avea senzația că vede scântei.

(Exp. vb.; reg.) **A vedea scântei verzi** A vedea stele verzi.

(Exp. vb.) **A se învăța (sau a se deprinde) ca țiganul** (sau, rar, **ca făurarul**) **cu scântea** (ori **cu scântei-le**) A se obișnui cu ceva (neplăcut, rău).

SCĂRBĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A se da scârbei** A se lăsa copleșit de suferință, de necazuri.

(Exp. vb.; reg.) **A fi rău de scârbă** A trăi cu (prea multă) intensitate o durere, o neplăcere.

(Exp. vb.; inv.) **A-i fi (cineva) cu scârbă** A-i fi (cineva) dușman, potrivnic.

(Loc. a.; loc. av.; inv.) **De (sau cu) scârbă** **1.** Care produce supărare, necaz. **2.** Împotriva voinței sale, forțat.

(Exp. vb.) **A-i fi (sau a face ori a i se face cuiva) scârbă** (sau **o scârbă**) ori **a-l prinde** (sau **a-l cuprinde** etc. **pe cineva) scârba** A se dezgusta.

SCĂRBOS, ~OASĂ a.

(Exp. vb.) **(A fi) scârbos la gură** sau **a avea gură scârboasă** A vorbi indecent, trivial.

SCĂRNAV, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A avea gură scârnavă** A vorbi obscenități.

SCĂRȚI i.

(Sint.; dep.) *Scărța scărța (pe hârtie)* **1.** Funcționar. **2.** Scriitor. **3.** Ziarist.

SCĂRȚĂI vb.

(Exp. vb.) **A unge osia ca să nu scărțâie (carul)** A câștiga bunăvoința, favoarea etc. cuiva cu daruri sau cu bani, *a mitui*.

(Exp. vb.; fam.; rar) **A scărțâi ușa cuiva** A stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare.

SCENĂ s. f.

(Loc. av.) **La (sau, rar, în) scenă deschisă** **1.** În timpul spectacolului, *la vedere*. **2.** (Fig.) În văzul lumii.

(Exp. vb.) **A urca (sau a intra) în (sau pe) scenă** **1.** A începe să joace teatru. **2.** A începe să-și debiteze rolul repartizat într-un spectacol. **3.** (P. gn.) A-și începe activitatea într-un domeniu oarecare.

(Exp. vb.) **A părăsi scena 1.** A părăsi profesiunea de actor, a se retrage din teatru. **2.** (P. gn.) A se retrage dintr-o activitate oarecare sau din viața socială. (Exp. vb.) **A-i face cuiva o scenă (sau scene)** A aduce cuiva reproșuri cu vorbe violente, amenințări, plâns (în public).

SCHEMBA *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A mâncat schembeaua** S-a păcălit într-o afacere.

SCHĒPSIS *s. n.*

(Loc. a., loc. av.; fam.) **Cu schepsis 1.** Bine socotit, chibzuit, gândit. **2.** Cu un anumit scop (ascuns). **3.** (P. ex.) Cu șiretenie. **4.** (Rar) În mod hazliu.

SCH/MĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua (sau a îmbrăca) schima călugărească (sau monahală ori monahicească)** ori **a se îmbrăca în schima îngerească** A se călugări.

(Exp. vb.) **A dezbrăca (pe cineva) de schima călugărească** A face să renunțe la călugărie.

SCHIMB *s. n.*

(Sint.; Teh.) **Piesă de schimb** Piesă dintr-un mecanism care se fabrică separat și este menită să înlocuiască altă piesă uzată.

(Sint.; Fiziol.) **Schimb de materii** Totalitatea proceselor care se produc în organism odată cu asimilarea hranei.

(Sint.; Fiziol.) **Schimburi respiratorii** Totalitatea proceselor care au loc în organism în timpul introducerii oxigenului în sânge și al eliminării dioxidului de carbon.

(Sint.) **Liber schimb** Comerț exterior neîngrădit de taxe vamale sau de restricții de import și de export.

(Sint.) **Schimb de experiență** Împărtășire reciprocă de către persoane sau colective a cunoștințelor și deprinderilor dobândite, care servește la ridicarea calificării profesionale.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu schimbul** (Care apare, intervine, are loc) când unul, când altul, *rând pe rând*, alternativ.

(Sint.; Mil.; inv.) **Trupă cu schimbul** Trupă, unitate militară (de călărași sau de dorobanți) în care soldații erau chemați periodic să facă serviciul militar.

(Sint.; Mil.; inv.) **Soldat (sau ostaș, călăraș, dorobanț etc.) cu schimbul** Soldat (sau ostaș, călăraș, dorobanț etc.) care făcea parte din trupă cu schimbul. (Loc. av.) **În schimb 1.** În loc de... **2.** Drept compensație.

(Exp. vb.; reg.) **A da schimb(urile)** A se logodi. (Sint.) **Bancă (sau casă) de schimb** Instituție financiară care se ocupă cu schimbarea banilor, a valorilor, a metalelor prețioase etc.

(Sint.) **Scrisoare de schimb** Act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o anumită sumă de bani celui indicat în act.

(Sint.) **Agent de schimb** Intermediar care are rolul de a negocia în mod oficial, obligații de stat și alte efecte.

(Sint.) **Forță de schimb** Forță de legătură între două sisteme cuantice care se realizează prin schimb reciproc și permanent de fotoni, de mezonii etc.

SCHIMBA *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A schimba inelele** A (se) logodi.

(Exp. vb.) **A schimba priviri (sau o privire, ochiri)** A se privi unul pe altul (fugitiv, în mod semnificativ, cu subînțeles).

(Exp. vb.) **A schimba o vorbă, două vorbe, un cuvânt etc.** A vorbi, a discuta (puțin) cu cineva sau unul cu altul.

(Exp. vb.; reg.) **A schimba urechile (înapoi)** sau **a schimba din urechi** (D. cai) A ciuli urechile.

(Exp. vb.; inv.) **A se schimba din viață (în neviață)** sau **din viața aceasta luminează** A muri.

(Exp. vb.) (D. oameni) **A schimba fețe-fețe (sau, îrg., fel de fel de fețe sau la fețe)** A se înroși la față și apoi a deveni palid din cauza unei emoții puternice.

(Exp. vb.) **Se schimbă vorba (sau socoteala, chestiunea etc.)** Se modifică o situație existentă, prevăzută.

(Exp. vb.; îrg.) **A-și schimba cuvântul** A se răzgândi.

SCHIMBARE *s. f.*

(Loc. av.; inv.) **Fără schimbare** Fără întrerupere.

(Loc. vb.; îvp.) **A lua schimbare** A schimba.

(Sint.; Bis.) **Schimbarea la față (a Domnului)** Sărbătoare în amintirea momentului când Iisus s-a arătat ucenicilor cu fața plină de strălucire.

(Exp. vb.) **A face o schimbare** A schimba.

SCLIP/ *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i sclipi (cuiva) ochii după cineva (sau după ceva)** A dori foarte mult pe cineva (sau ceva).

SCOABĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se face sau a fi (făcut) scoabă 1.** A slăbi foarte tare sau a fi extrem de slab. **2.** (Rar; d. ființe) A se strânge, *a se ghemui*.

SCOARTĂ *s. f.*

(Sint.; îrg.) **Scoartă dulce (sau aromatică)** Scoarță-soară.

(Loc. a.; reg.) **De scoartă** (D. părinți, frați, surori) Vitreg.

(Loc. a.) **Obraz de scoartă** (D. oameni) Fără rușine, lipsit de bună-cuviință, *neobrăzat*.

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a căpăta**) **scoartă** A se îngroșa întărindu-se.

(Loc. av.) **Din scoartă în** (sau **până în**) **scoartă** (D. cărți) De la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârșitul unui text, în întregime.

SCOATE vb.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate (vinul) de pe drojdii** A pritoci.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate (cuiva) sânge** A face să curgă (din corpul cuiva), printr-o incizie, o cantitate de sânge, în scop curativ, (pop.) *a lăsa sânge*.

(Exp. vb.) **A scoate (ceva sau pe cineva) din pământ (din iarbă verde)** ori **de unde-o ști** sau (reg.) **din fundul pământului** A găsi (ceva sau pe cineva) oricare ar fi greutățile de întâmpinat sau mijloacele de folosit în acest scop, *a găsi, a face rost*.

(Exp. vb.; Mat.; rar) **A scoate (un factor) de sub radical** sau **rădăcina pătrată** (ori **cubică**) A extrage (un factor) de sub radical sau rădăcina pătrată (ori cubică).

(Exp. vb.) **A scoate efecte** (sau **un efect**) A reuși să creeze o anumită impresie (artistică).

(Exp. vb.) **A-și scoate pâinea** (sau, reg., **mămăliga**) A-și asigura prin muncă traiul (modest, umil) zilnic.

(Exp. vb.) **A-și scoate ochiii (cu ceva) 1.** A-și strica vederea cu un lucru migălos sau din cauza condițiilor rele de vizibilitate. **2.** A depune mari eforturi pentru a vedea ceva.

(Exp. vb.) **A-și scoate ochii unul altuia 1.** A se certa. **2.** A se bate.

(Exp. vb.; rar) **A-și scoate ochii (pentru cineva)** A fi în stare de orice sacrificiu (pentru cineva).

(Exp. vb.) **A-i scoate (cuiva) ochii (cu ceva) 1.** A-i aduce (cuiva) mereu aminte, cu răutate ori fără tact, fără menajamente, cu reproș, de anumite fapte necorespunzătoare, de un serviciu sau de un bine care i-a fost făcut, *a reproșa*. **2.** A ademeni. **3.** A înșela.

(Exp. vb.; înv.) **A-i scoate (cuiva) sufletul 1.** A ucide (pe cineva), *a omorî*. **2.** A obosi foarte tare (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-și scoate sufletul** A se obosi prea mult într-o acțiune, *a se extenua*.

(Exp. vb.) **A scoate corecturile** A îndrepta greșelile indicate în corecturile de tipar.

(Exp. vb.; fam.) **A scoate (pe cineva) din circulație 1.** A îndepărta (pe cineva) din activitate silindu-l să stea în umbră, *a înlătura*. **2.** A obosi (pe cineva) până la epuizare, *a extenua*.

(Exp. vb.; Jur.) **A scoate din cauză** A hotărî încetarea unei acțiuni judiciare împotriva cuiva.

(Exp. vb.; rar) **A scoate din joc 1.** A renunța să mai acuze, să mai folosească etc. **2.** (P. ex.) A desființa.

(Exp. vb.; rar) **A scoate luleaua de la ciubuc** A se enerva (procedând în consecință).

(Exp. vb.; fam.) **A scoate (pe cineva) din balamale** (sau **din țâțâni**) A enerva peste măsură (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A scoate boii (din jug sau din plug) fără coarne** A termina rău o treabă.

(Exp. vb.) **A scoate arma** (sau **sabia**) (**din teacă**) A începe ostilitățile, războiul, răscoala etc.

(Exp. vb.) **A scoate castane(le)** (sau, rar, **cărbunele, cărbunii**) (**din foc sau din spuză**) **cu mâna altuia** A se folosi de cineva pentru a rezolva o problemă dificilă sau pentru o acțiune periculoasă, riscantă.

(Exp. vb.; îrg.) **A(-și) scoate capul (din... sau de la...)** A(-și) salva viața.

(Loc. vb.) **A scoate (pe cineva) din fire** (sau, reg., **din fire afară**) ori **din minți** (sau, rar, **din minte**) ori (rar) **din simțiri 1.** A face (pe cineva) să nu mai raționeze, *a zăpăci*. **2.** A face (pe cineva) să-și piardă calmul, *a enerva*.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din sărite** (sau, rar, **din sărit**) A supăra foarte tare (pe cineva), *a înfuria*.

(Exp. vb.) **A scoate (cuiva) peri albi 1.** A pricinui (cuiva) mari necazuri. **2.** A săcăi mereu pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate (pe cineva) din viață** (sau **dintre cei vii**) A ucide.

(Exp. vb.) **A (nu avea cu ce) scăpa (pe cineva) din iarnă** A (nu putea) da (cuiva) hrană și adăpost ca să poată ieși cu bine din iarnă.

(Exp. vb.) **A scoate (cu bine) (ceva) sau a o scoate (cu bine) la capăt** ori **la cale, la căpătâi, la cap, la sfârșit, la un fel 1.** A duce la bun sfârșit (un lucru, o acțiune etc.), *a se descurca, a duce, a rezolva, a termina*. **2.** (P. ex.) A ajunge la un rezultat bun, *a scăpa*.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) în lume** A-l conduce la o petrecere, la un spectacol.

(Exp. vb.) **A scoate om din cineva 1.** A face pe cineva să devină om de valoare, *a educa, a șlefui*. **2.** A face ca cineva să obțină o situație mai bună, a promova.

(Exp. vb.) **A scoate din circuit 1.** A face să nu mai funcționeze, întrerupând legăturile cu circuitul. **2.** A retrage din circulație.

- (Loc. vb.) **A scoate la lumină 1.** A descoperi. **2.** (P. ex.) A face cunoscut, *a arăta*. **3.** (Spec.) A da publicității, *a publica*.
- (Exp. vb.) **A scoate la iveală** (sau, înv., **la arătare**) A face să fie văzut, cunoscut, descoperit, identificat în mod public.
- (Loc. vb.) **A scoate în vileag** A demasca.
- (Loc. vb.) **A scoate în evidență** (sau **în relief**) A evidenția, *a dezvălui*, *a sublinia*.
- (Exp. vb.) **A scoate (ceva sau, rar, pe cineva) la** (sau **în** ori, înv., **de**) **vânzare 1.** A oferi spre vânzare (ceva sau, rar, pe cineva), *a expune*, *a prezenta*. **2.** (Spec.) A oferi la licitație, la mezat.
- (Exp. vb.) **A scoate (ceva) la licitație** (ori **la mezat**) A oferi (un bun) spre vânzare prin licitație.
- (Exp. vb.; rar) **A scoate pe piață** A valorifica prin (și pentru) vânzare.
- (Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) la covrigi** A ruina (sau a păgubi) pe cineva.
- (Exp. vb.) **A(-i) scoate limba (cuiva, la cineva etc.) 1.** A-și manifesta disprețul, batjocura, dezaprobarea etc. cu o strămbătură. **2.** A face (cuiva) în ciudă prin arătarea limbii.
- (Exp. vb.) **A munci (a lucra, a alerga, a fugi etc.) până-și scoate ochii** A munci, a lucra, a alerga etc. din răspuțeri.
- (Exp. vb.) **A-și scoate limba de-un cot (muncind, lucrând, alergând etc.)** A munci, a lucra, a alerga etc. din răspuțeri.
- (Exp. vb.) **A-și scoate sufletul (din el) (muncind, lucrând, alergând etc.)** A munci, a lucra, a alerga etc. din răspuțeri.
- (Exp. vb.; rar) **A scoate aburi pe gură** A vorbi zadarnic.
- (Exp. vb.) **A scoate scânteii** A face un lucru cu foarte multă convingere, în mod extrem de eficient.
- (Exp. vb.) **A(-i) scoate (cuiva) vorbe (rele) sau, reg., nume (rău)** A relata (despre cineva) în mod defavorabil, de obicei pe nedrept, *a bârfi*, *a calomnia*, *a cleveti*, *a defăima*, *a denigra*, *a huli*, *a ponegri*.
- (Exp. vb.) **A(-i) scoate vorbă** (sau **vorbe** ori, pop., **veste**, înv. **cuvânt**) (că...) A face să se răspândească știrea (defavorabilă, inoportună, inexactă etc.) că...
- (Exp. vb.; înv.) **A scoate afară o proclamație** A face publică o proclamație.
- SCOB/ vb.**
- (Exp. av.) **Cât te-ai scobi în măsea ori cât te scobești sau până scobești în(tr-un) dinte** (Foarte) repede.
- (Exp. vb.) **A-și scoate dinții cu cineva** A vorbi pe cineva de rău.
- SCOFALĂ s. f. sg.**
- (Exp. vb.; rar) **A nu avea** (sau **a nu face**) **nicio scofală 1.** A nu avea nicio șansă de izbândă. **2.** (Rar) A nu izbuti nimic. **3.** A nu avea niciun succes.
- SCOICĂ s. f.**
- (Exp. vb.; pop.) **A mânca numai zeamă de scoici** (D. oameni) A fi foarte slab.
- (Exp. vb.; pop.) **A se arde cu zeamă de scoici** (D. oameni) A se supăra din nimic.
- (Exp. vb.; pop.) **A ajunge ca o scoică** (D. oameni) A deveni extrem de slab.
- SCOP s. n.**
- (Loc. pp.) **În (sau cu) scopul...** Pentru...
- SCORBURĂ s. f.**
- (Exp. vb.; reg.) **A avea scorbură la inimă** A fi foarte supărat.
- SCORMONI vb.**
- (Exp. vb.; reg.) **A scormoni (pe cineva) la inimă 1.** A tulbura. **2.** A nemulțumi.
- SCORPIE s. f.**
- (Exp. vb.; pop.) **A bea** (sau **a mânca**) **ca o scorpie** A bea (sau a mânca) foarte mult, cu lăcomie.
- SCORUȘĂ s. f.**
- (Exp. vb.; reg.) **A înghiți scorușe 1.** (D. femei nemăritate) A rămâne însărcinată. **2.** A muri.
- SCRÂNCIOB s. n.**
- (Exp. vb.; reg.) **A ști scrânciobul cuiva** A cunoaște șiretlicul cuiva.
- (Sint.; reg.) **Scrânciob mic, scrânciob între stâlpi** Leagăn (în care se balansează cineva).
- (Sint.) **Lucru scrânciob** Situație nesigură, neclară, complicată.
- SCRÂNTEALĂ s. f.**
- (Loc. vb.; rar) **A da de scrânțeleă** A i se întâmpla ceva rău.
- (Sint.; fig.) **Scrânțeleă la cap** Tulburare a minții, *sminteală*, *nebumie*, *șicneală*.
- SCRÂNTI vb.**
- (Loc. vb.) **A o scrânti 1.** A comite o eroare, *a greși*. **2.** A face o gafă.
- SCREME vb.**
- (Exp. vb.) **A se screme să...** A fi pe punctul de a... (fără a reuși).
- SCREMUȘ s. n.**
- (Exp. vb.) **A intra la** (sau **a da de**) **scremuș** A întâmpina (foarte) mari greutăți.
- SCR/E vb.**
- (Loc. vb.; înv.) **A scrie împrejur** A descrie.

(Exp. vb.; pop.) **A scrie (ceva) pe numele cuiva** A-i face cuiva acte de proprietate.

(Exp. vb.) **A scrie pe apă (sau pe nisip, rar pe lumânare, pe mucul lumânării)** **1.** A uita ușor. **2.** A nu lua în serios ceva.

(Exp. vb.) **A se scrie în partea cuiva** A semăna (cu cineva).

(Exp. vb.) **A(-i) fi scris (cuiva sau, rar, pentru cineva)** A-i fi sortit.

SCR/PCĂ s. f.

(Sint.) *Scriptă mare* Contrabas.

(Sint.) *Scriptă de hluj* Jucărie făcută dintr-un cocean de porumb, asemănătoare cu o vioară.

(Exp. vb.) **A fi gol scripcă** A fi dezbrăcat.

SCR/PETE s. m.

(Loc. a.; reg.) **În scripete** (D. țesături) Care a fost țesut în patru ițe, având o singură față.

(Exp. vb.; reg.) **A bate în scripeți** A fi foarte supărat.

(Exp. vb.; reg.) **A sări în scripeți** A sări de pe loc peste un obstacol ținând picioarele lipite.

SCRIPTURĂ s. f.

(Sint.; rar) *Scriptură de mână* Manuscris.

(Exp. vb.) **A arăta cu (sau a pune în) scriptură** A scrie.

(Sint.; Bis.) *Sfânta scriptură*, înv. *scriptura sfântă* Carte sacră a mozaismului (și a creștinismului), Vechiul Testament (și Noul Testament pentru creștini), Biblie.

(Sint.; Bis.; înv.) *Scriptura cea veche* sau *vechea scriptură* Vechiul Testament.

(Sint.; Bis.; înv.) *Scriptura cea nouă* Noul testament.

(Loc. av.) **A treia zi după scripturi** Prea târziu.

SCRIS¹ s. n.

(Exp. a.) **De scris** Cu (sau pe) care se scrie.

(Exp. av.) **În scris** **1.** Efectuat prin intermediul unui text scris. **2.** Pe hârtie.

(Exp. av.) **Cu scrisul** Prin cuvinte scrise.

SCRIS², ~Ă a.

(Sint.) *Limbă scrisă* Aspect scris al limbii naționale.

(Sint.) *Lucrare scrisă* Text scris de elevi la sfârșitul unei perioade de studii, pentru verificarea cunoștințelor dobândite, *teză*.

(Exp. vb.) **A rămâne (ca) scris pe perete** A încremeni.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) ca (sau parcă) scris (sau scris de frumos)** (A fi) foarte frumos.

(Sint.) *Mașină de scris* Mașină pentru dactilografierea textelor.

SCRISOARE s. f.

(Loc. av.) **Cu scrisoare** În scris.

(Loc. a.; înv.) **Pre scrisoare** (D. armate) Regulat.

(Sint.; Fin.) *Scrisoare de credit* (sau, înv., *de schimb*)

Document (la purtător) prin care o bancă cere altei bănci să pună la dispoziția titularului acestui document suma menționată în el.

(Sint.) *Scrisoare de trăsură* Contract de transport pe căile ferate în care se menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, stația de destinație, taxele de transport.

(Sint.) *Scrisoare de transport* Contract de transport rutier în care se menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, taxele de transport.

(Sint.) *Scrisori de acreditare* Document prin care se atestă calitatea unui ambasador de a reprezenta un stat în relațiile cu un alt stat.

(Sint.; înv.) *Scrisoare împrejur* Relatare scrisă.

(Sint.; înv.) *Scrisoarea locului* sau *împrejur scrisoarea locurilor* Topografie.

(Sint.; înv.) *Scrisoarea pământului* Geografie.

(Sint.; înv.) *Scrisoarea vânturilor* Anemografie.

(Sint.) *Scrisoare deschisă* (sau, înv., *publică*) Articol de ziar redactat în formă de scrisoare (având un caracter polemic).

SCRIVEALĂ s. f.

(Loc. vb.) **A-și sări din scrivelii** A nu mai putea răbda.

SCROAFĂ s. f.

(Exp. vb.) **A se sui (sau a se urca) scroafa în copac** (sau, reg., **în salcie**) **1.** A parveni. **2.** A fi îngâmfat.

(Exp. vb.; rar) **A fi născut în zodia scroafei** A fi foarte norocos.

(Sint.) *Scroafă sălbatică* sau *mistreată, de gligan, de pădure* Femela porcului mistreț.

SCROB s. n.

(Sint.; reg.) *Scrob de făină* Mălai muiat pentru pui.

(Exp. vb.; reg.) **A se face scrob** **1.** A se usca foarte tare. **2.** (D. rufe) A se întări din cauza gerului.

SCRUM s. n.

(Exp. vb.; pop.) **A (se) face scrum (și cenușă)** A arde complet.

(Exp. vb.; pop.) **A se alege (numai) scrumul (și fumul sau și cenușa)** sau **(numai) (fum și) scrum de ceva ori de (sau din) cineva** A se distruge în întregime.

(Sint.; reg) *Foc și scrum* Durere (foarte mare).

SCRUPUL s. n.

(Exp. a.) **Fără (niciun) scrupul** sau **lipsit de scrupule** Care își urmărește scopurile fără a ține seamă de niciun considerent moral.

(Exp. vb.) **A-și face scrupule** A se frământa (în legătură cu moralitatea, cu legitimitatea a ceva).

SCUF/E *s. f.*

(Exp. vb.) **A se naște cu scufie (în cap)** (D. oameni) A fi foarte norocos.

SCUFUNDA *vb.*

(Exp. vb.) **A nu se scufunda pământul** A nu se întâmpla niciun rău (dacă nu se va realiza ceva).

SCUFUND/Ș *s. n.*

(Loc. vb.; reg.) **A se da de-a scufundișul** A se scufunda.

SCUIPA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A scuipa de sus (sau departe)** (D. oameni) A fi îngâmfat.

(Exp. vb.) **A linge unde a scuipat** (D. oameni) A-și retrage vorbele (răuvoitoare).

(Exp. vb.; pfm.) **A-și scuipa plămânii** (sau, reg., **bojocii**) **1.** (D. bolnavii de tuberculoză) A tuși și a expectora sânge. **2.** (D. oameni) A depune eforturi mari pentru a realiza ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A scuipa sânge** A avea o hemoptizie.

SCUIPAT *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A i se topi (cuiva) scuipatul în gură** A fi pofticios.

(Exp. vb.; reg.) **A nu mai avea scuipat în gură** A vorbi mult.

(Exp. vb.; reg.) **A-și cântări scuipatul** A nu face nimic.

(Exp; reg.) **A-i veni (cuiva) scuipat la furcă** A avea chef de vorbă.

SCULA *vb.*

(Exp. vb.) **A se scula pe piciorul stâng (sau cu dosul în sus, cu fața la pernă ori la cearșaf)** A fi prost dispus.

(Exp. vb.; îrg.) **A se scula din morți, din mormânt** etc. A reveni la viață după ce a murit, *a învia*, (înv.) *a se deștepta, a se ridica*.

(Exp. vb.; fam.) **A i se scula (cuiva) să... (sau de...)** A se hotărî (brusc) (sau a dori) (pe moment) să obțină, să întreprindă ceva, *a i se năzări*.

(Exp. vb.; pop.) **A i se scula (cuiva) (ceva)** A-i veni (cuiva) o idee (ciudată).

SCULĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A pune sculele în cui** (D. persoane în vârstă) A avea puterile slăbite.

(Sint.; reg.) *Sculă de văduvă* Lucru vechi și uzat.

SCUMP, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) scump la târâțe și ieftin la făină** A fi nechibzuit.

(Exp. vb.) **A fi scump la vorbă** (sau, rar, **la vorbire, la grai**) A fi tăcut.

(Exp. vb.) **A fi scump la vedere** **1.** A trăi retras. **2.** A fi greu de găsit.

(Exp. vb.) **A fi scump la răs** (sau, rar, **de zâmbet**) A fi posac.

(Exp. vb.; rar) **A fi scump de mână** A fi zgârcit.

(Exp. vb.; înv.) **A(-i) cădea (ceva) scump (cuiva)** A fi dezagreabil.

(Exp. vb.; rar) **A ține (ceva) scump (pe cineva)** A plăti mult.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) scump la secure** (D. lemn) (A fi) greu de fasonat.

(Sint.) *Metal scump* Metal prețios.

(Exp. vb.; reg.) **A purta nume scumpe** A avea origine nobilă sau notorietate.

(Sint.) *Cuvinte scumpe* Cuvinte pline de tâlc.

(Exp. vb.; înv.) **A avea scump (pe cineva)** A stima (pe cineva).

SCUMPĂRA *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A-și scumpăra mânia** A se răzbuna.

SCUMPĂTATE *s. f.*

(Loc. av.; înv.) **Cu scumpătate** Cu plăcere.

SCUMPETE *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Cu scumpete** Cu plăcere.

SCURGE *vb.*

(Exp. vb.) **A-și scurge (sau a i se scurge) ochii (de lacrimi sau, înv., în lacrimi)** A plânge până la seacărea lacrimilor (sau până la slăbirea vederii).

(Exp. vb.) **A i se scurge ochii (sau, reg., inima) (după cineva sau după ceva)** **1.** A se uita cu plăcere (sau cu dragoste) la cineva sau la ceva. **2.** A ține mult la cineva sau la ceva. **3.** A dori cu pasiune ceva sau pe cineva.

SCURMA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A scurma (pe cineva) șerpilii la burtă** A-i fi (foarte) foame.

(Exp. vb.; îrg.) **A scurma (pe cineva) la inimă** A tulbura.

(Exp. vb.; reg.) **A scurma (pe cineva) paralele în pungă** A fi risipitor.

SCURT, ~Ă *a.*

(Loc. vb.; pop.) **A scăpa scurt (de coadă)** A scăpa cu greu și dezavantajat, păgubit etc. dintr-o situație dificilă.

(Exp. a.) **Scurt la minte** **1.** Uituc. **2.** Prost.

(Exp. vb.) **A avea memorie (sau memoria) scurtă** **1.** A nu putea (sau a nu vrea) să țină minte ceva. **2.** A uita repede ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A face (pe cineva) mai scurt de (câte) o palmă (sau cu un cap)** A decapita.

(Sint.) *Vedere scurtă* Miopie.

(Exp. vb.) **A fi scurt de** (sau **în, la**) vedere A fi miop.

(Loc. av.; rar) **Din scurt** De aproape.

(Exp. vb.; fam.) **A lua** (sau, **înv., a apuca**) (**pe cineva**) **din** (sau **de**) **scurt** A trage la răspundere (pe cineva).

(Exp. vb.) **A ține** (**pe cineva**) **din** (sau **de**) **scurt**

1. A controla îndeaproape sau cu severitate comportarea (cuiva). **2.** A supune (pe cineva) unei discipline severe. **3.** A trata (pe cineva) cu asprime.

(Loc. vb.; pop.) **A trage scurta** A suporta consecințe (neplăcute).

(Sint.) **Infinitiv scurt** Formă de infinitiv a verbelor în limba română, care poartă caracteristica conjugării. (Loc. av.) **Pe** (sau **în**) **scurt** Fără multe cuvinte, *concis, concentrat, succint, sumar, scurt*.

(Loc. av.; **înv.**) **În** (sau **pe**) **scurtă vorbă** (sau, rar, **vorovă**) sau **în scurte cuvinte** Scurt.

(Exp. vb.; exp. a.) (**A fi**) **scurt la** (sau **în**) **vorbă** (sau, rar, **la cuvânt, la grai**) (A fi) puțin comunicativ.

(Exp. vb.) **A fi scurt** A spune ceva în puține cuvinte.

(Exp. av.) **Scurt și cuprinzător** Fără multă vorbă, *concis, concentrat, succint, sumar, scurt*.

(Loc. av.; fam.) **Scurt pe doi** Fără nicio discuție în plus.

(Exp. vb.) **A (o sau a i-o, a-l) tăia** (sau **reteza**) **scurt** A întrerupe cu hotărâre sau cu bruschețe din vorbă (pe cineva).

(Exp. vb.; fam.; ir.) **A (nu) face scurtă la mână** A (nu) face un efort manual deosebit (și de durată).

(Exp. vb.; fam.; ir.) **A face scurtă la limbă** A trăncați prea mult.

(Exp. av.) **În** (sau, rar, **la**) **scurtă vreme** (sau **scurt timp**) Într-un interval (relativ) mic, curând.

(Exp. av.) **După** (sau **în, peste**) **scurtă vreme, scurt timp, scurte zile** După un interval (relativ) mic, curând.

(Loc. av.) **Scurt timp** (sau **scurtă vreme**) **înainte de...** Într-un interval (relativ) mic, situat în raport de anterioritate imediată.

(Loc. av.) (**La**) **scurtă vreme** (sau **scurt timp**) **după ce...** Într-un interval (relativ) mic situat în raport de posterioritate imediată, *curând după...*

(Loc. av.; **înv.**) **Scurt după** Imediat după.

(Exp. vb.) **Într-un timp mai lung sau mai scurt** La o dată oarecare, *odată și odată, mai curând sau mai târziu*.

SCURTA vb.

(Exp. vb.) **A scurta (cuiva) ghearele** **1.** A limita puterea cuiva. **2.** A pune pe cineva în imposibilitate de a face rău.

(Exp. vb.; reg.) **A i se scurta pasul** A agoniza.

(Exp. vb.; reg.) **A-i scurta (cuiva) potecile** (sau **cărățile, drumurile**) **1.** A împiedica activitatea cuiva. **2.** A pune cuiva viața în primejdie.

(Exp. vb.; rar) **A-i scurta (cuiva) drumul** (sau **calea**) A-i ieși (cuiva) în întâmpinare.

(Exp. vb.; rar) **A scurta (cuiva) vorba** (sau **a i-o scurta**) A împiedica (pe cineva) să vorbească.

(Exp. vb.; **îrg.**) **A-i scurta (cuiva) viața** A omorî.

(Exp. vb.; **înv.**) **A-l scurta vremea (pe cineva)** A zori.

SCURTĂTURĂ s. f.

(Exp. vb.; **înv.**) **A măsură cu o scurtătură (pe cineva)** A bate.

SCUT s. n.

(Loc. vb.; reg.) **A se pune la scut** A se adăposti.

SCUTEALĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A pune pe cineva la scuteală** **1.** A ocroti. **2.** (P. ex.) A părtini pe cineva.

(Loc. vb.) **A (se) ține** (sau **a (se) pune, a (se) băga**) **la scuteală** A (se) adăposti.

(Sint.; **înv.**) **Om de scuteală** Țăran care era scutit de plata birului dădese în schimbul unor obligații suplimentare, (**înv.**) *scutnic, scutelnic*.

(Sint.; **înv.**) **Ostaș de scuteală** Soldat recrutat din rândul scutelnicilor.

SCUT/ vb.

(Exp. vb.; **înv.**) **A (-și) scuti viața** (sau **a se scuti cu viață**) A scăpa cu viață dintr-o mare primejdie.

SCUTURA vb.

(Exp. vb.; pop.) **A scutura blana** (sau **cojocul, nădragii cuiva**) A bate.

(Exp. vb.; **înv.**) **A scutura de pureci (pe cineva)** A bate.

(Exp. vb.) **A scutura mâna (cuiva)** A saluta pe cineva luându-i mâna, strângându-i-o și mișcându-i-o repetat în sus și în jos.

(Exp. vb.; reg.) **A se scutura la foale** A se îmbolnăvi de hernie.

(Exp. vb.) **A-l scutura (pe cineva) frigurile** **1.** A avea frisoane. **2.** A fi bolnav de malarie.

SCUȚ s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A se face** (sau **a îngheța**) **scuț** A îngheța foarte tare (transformându-se într-un sloi de gheață).

SCUZĂ s. f.

(Exp. vb.) **A primi** (sau **a accepta, a admite**) **scuzele (cuiva)** A scuza.

(Exp. vb.) (**Mii de**) **scuze!** (sau **scuzele mele!**) Formulă de politețe prin care cineva își cere iertare

pentru o greșeală, pentru o stângăcie etc., *iertăți-mă!, scuzăți!, pardon!*

SE, SINE *p. refl.*

(Loc. a.; reg.) **De sine** Morocănos.

(Loc. av.) **De (la sau, înv., din, dintre) sine** (sau, înv., **sineși, sinele**) sau, înv., **singur de** (sau **de la, din, dintru**) **sine** (sau **însuși**) sau **de sine singur** (ori **însuși**) **1.** Făcut din inițiativă proprie. **2.** Realizat cu (sau prin) mijloace, prin resurse proprii. **3.** Independent (de cineva sau de ceva).

(Loc. av.; îrg.) **Fără sine** **1.** În mod neechilibrat. **2.** (Ca) nebun.

(Loc. a.) **De sine stătător** Care se poate menține prin puterile sale, prin însușirile care îl caracterizează, nedepinzând de nimeni.

(Loc. av.) **În sine** (sau, înv., **pentru sine, de sineși**) **1.** (Care există) prin (sau în) ceea ce are esențial sau specific. **2.** (Care există) în (sau prin) el însuși. (Loc. a.; înv.) **În sine** Nefalsificat.

(Exp. vb.) **A fi de la sine înțeles** (sau **a se înțelege de la sine**) **1.** A se subînțelege. **2.** A fi evident.

(Loc. av.) **În** (sau, înv., **întru**) **sine** (sau **sine-mi, sine-ți, sine-și** etc.) sau **în sinea mea** (sau **ta, lui** etc.) În gândul cuiva (fără a fi exteriorizat).

(Loc. vb.; înv.) **A-și veni în sine** A-și reveni (dintr-o stare proastă, anormală etc.).

(Loc. vb.; înv.) **A-și ieși din sine** A nu se mai comporta normal.

(Exp. vb.; înv.) **A se afla afară din sineși** A fi bolnav psihic.

SEAMĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără seamă (de...)** sau (rar) **fără de seamă** sau (reg.) **fără chip** (sau **număr, rost**) și (**fără**) **seamă** **1.** Nemăsurat. **2.** Exagerat (de mult, de mare etc.). **3.** Fără asemănare.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Din seamă afară** Ieșit din comun.

(Loc. a.; loc. av.) **Peste seamă** Exagerat, *excesiv, extraordinar*.

(Loc. a.) **De-o seamă (cu cineva)** **1.** De (aproximativ) aceeași vârstă, generație (cu cineva). **2.** la fel (ca aspect, manifestare, situație etc.).

(Exp. vb.; rar) **A fi de-o seamă cu timpul** A fi foarte bătrân.

(Loc. pp.) **Pe** (sau **în**) **seama... (cuiva)** **1.** În obligația cuiva. **2.** În posesia cuiva. **3.** La dispoziția cuiva. **4.** În grija cuiva.

(Loc. pp.) **Pe** (sau **în**, reg. **pentru**) **seama... (cuiva)** În favoarea (cuiva sau a ceva).

(Loc. vb.; înv.) **A băga** (sau **a prinde**, reg. **a-i da**) (**în**) **seamă** sau **a(-și) lua seama** **1.** A calcula. **2.** A număra.

(Loc. vb.; înv.) **A băga seama cu cineva** A se înțelege cu cineva asupra unei datorii, unei obligații etc., a se socoti.

(Loc. vb.; înv.) **A da seamă** **1.** A (se) justifica. **2.** A suporta consecințele pentru cele făcute. **3.** A declara. (Exp. vb.) **A(-i) ține seama** (sau **seamă**) sau **a ține în seamă (de ceva)** A ține în evidență pentru un anumit scop, *a ține cont*.

(Loc. vb.; îrg.) **A(-i) cere** (sau **a lua**) (**cuiva**) **seamă** (sau **seama**) A pretinde ca cineva să se justifice pentru cele făcute.

(Loc. vb.; reg.) **A-și da toate sămile** A relata tot ce știe (pentru a se justifica).

(Loc. vb.; reg.) **A-și căuta de seamă** A se preocupa numai de treburile personale.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face de seamă** A se îngrijora. (Loc. vb.; pop.) **A(-i) face seama** (sau, înv., **o** sau, rar, **de seamă**) (**cuiva**) A omorî.

(Loc. vb.; pop.) **A(-și) face (singur** sau, înv., **singur sieși, sieși) seama** (sau **seamă**) A se sinucide.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face seama** A se sătura (de mâncare, de băutură).

(Loc. vb.; înv.) **A-și trage seama** **1.** A se acomoda. **2.** (Reg.) A se simți.

(Loc. av.; înv.) **Cu seamă** Cu rost.

(Loc. av.) **Fără de** (sau **nicio**) **seamă** (sau, reg., **în seamă de nimică**) Fără rost.

(Exp. vb.; pop.) **A ști** (sau **a cunoaște**) **seama** (sau **seamă**) (**a ceva** sau **a cuiva**) A fi familiarizat (cu ceva sau cu cineva).

(Loc. vb.; pop.) **A nu ști de seama (cuiva)** A nu avea cunoștință despre ce face, unde se află etc. cineva.

(Loc. pp.; îvp.) **De seama...** **1.** La fel cu... **2.** Din temperamentul...

(Exp. vb.; pop.) **A nu-și afla seama** (sau **a nu avea seamă**) **în** (sau **pe**) **lume** A nu avea pereche.

(Loc. a.) **De seamă** **1.** Cu însușiri deosebite. **2.** Cu mari merite într-un anumit domeniu. **3.** Cu mare importanță în ierarhia socială. **4.** Cu o mare însemnătate.

(Loc. s.) **Băgare de seamă** **1.** Atenție. **2.** Considerație. **3.** Observație. **4.** Examinare. **5.** (Înv.) Studiu. **6.** (Înv.) Precept. **7.** (Înv.) Ascultare.

(Loc. s.; înv.) **Luare de seamă** Îndrumare.

(Loc. av.) **Cu băgare de seamă** Cu grijă.

(Loc. vb.) **A băga** (sau **a lua**, înv. **a ține**) **în seamă** A considera.

(Loc. vb.) **A lua** (sau, înv., **a băga**) **seamă** sau **a(-i, -și) lua seama** **1.** A (se) supraveghea. **2.** (P. ex.) A spiona. (Loc. vb.; înv.) **A(-i) lua seama (cuiva)** sau (reg.) **a băga în seamă (ceva)** A înțelege.

(Loc. vb.; pop.) **A-și lua seama** (sau **de seamă**) sau (reg.) **a trage de seamă** A se răzgândi. **2.** A se hotărî. (Loc. vb.; reg.) **A-și lua seama la vorbă** A vorbi cuviincios.

(Loc. vb.; reg.) **A nu-și lua seama** A uita.

(Loc. vb.) **A-și da seama** (sau **seamă**) sau (reg.) **a-și trage** (sau **lua seama**) A fi conștient, *a realiza*.

(Loc. av.; pop.) **De** (sau, îrg., **cu, de-a**) **bună seamă** **1.** Cu adevărat. **2.** Cu certitudine, *desigur, negreșit*. **3.** (Reg.) În mod special, *anume*.

(Loc. av.) **Mai cu seamă** Îndeosebi.

(Loc. av.; nob.) **Chip și seamă** Întru totul.

(Loc. av.; înv.) **Nici într-o seamă de chip** În niciun caz, *nicidecum*.

SEAMĂN, ~Ă s. m. f.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de) seamăn** Incomparabil, *inegalabil, neasemănat*. **2.** (P. ex.) Extraordinar, *nemaiauzit, nemaîntâlnit, nemaipomenit*.

(Exp. vb.) **A nu(-și) (mai) avea** (sau **a nu-și afla seamăn** (pe sau, rar, **în lume**)) A nu se putea compara cu nimic datorită însușirilor pe care le posedă, *a fi unic*.

SEARĂ s. f.

(Exp. av.) **Bună seara** sau **seară bună** Formulă de salut la întâlnire sau la despărțire, folosită în cursul serii.

(Exp. vb.) **A da (cuiva) bună seara** (sau, pop., **seara bună**) A saluta (pe cineva) în cursul serii.

(Exp. vb.) **A-și lua (de la cineva) bună seara** (sau, pop., **seara bună**) A saluta pe cineva, la despărțire, în cursul serii.

(Loc. a.) **De seară** **1.** Care se face, se produce sau acționează în timpul serii sau în prima parte a nopții, *de cu seară*. **1.** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care se poartă în timpul serii sau al nopții, la anumite ocazii.

(Loc. a.) **Astă-seară** sau (reg.) **ia-seară** **1.** În timpul serii precedente, aseară, ieri-seara. **2.** (P. restr.) Deseară.

(Loc. av.) **Ieri seară** Aseară.

(Loc. av.) **Alaltăieri seară** În timpul serii de alaltăieri, alaltăseară.

(Loc. av.) **Măine seară** În timpul serii de mâine.

(Loc. av.) **Poimăine seară** În timpul serii de poimăine.

(Loc. av.) **Pe** (sau **către, spre, înspre**) **seară** Aproape de sau în momentul când începe seara, *pe înserate, în amurg*.

(Loc. av.) **În** (sau, înv., **la**) **seară** Seara.

(Loc. av.) **De dimineață** (sau **din zori**) **(și) până în** (sau **la**) **seară** **1.** Pe întreaga durată a unei zile. **2.** În fiecare zi, *zilnic*. **3.** (P. ex.) Tot timpul, *mereu*.

(Loc. av.) **Din seară până-n zori** sau (în.) **de cu seară până în ziuă** **1.** Pe întreaga durată a nopții. **2.** În fiecare noapte. **3.** Seara.

(Loc. av.) **Seară de** (sau, rar, **cu**) **seară** sau (în.) **din seară în seară** În toate serile.

(Loc. av.) **De cu seară** **1.** (Încă) din (sau în) timpul serii care precedă un eveniment. **2.** Seara devreme. **3.** Din (sau în) prima parte a nopții.

(Loc. vb.) **A se lăsa** (sau **a se pogorî, a se așterne, a cădea**) **seara** sau **a se face seară** A se însera.

(Loc. av.) **În toată seara** Seara.

(Loc. av.; înv.) **Și dimineața și seara (și într-amiarăzi)** Tot timpul.

SEC, SEACĂ a., s. n.

(Sint.) *Regim sec* Regim de interdicție a băuturilor alcoolice impus unor bolnavi.

(Sint.; înv.) *Legume seci* Nume generic pentru legume (fasole, mazăre, linte etc.) uscate.

(Sint.; înv.) *Timbru* (sau *sigiliu*) *sec* Ștampilă în relief, fără tuș, care se imprimă pe anumite acte cu o mașină specială.

(Sint.) *Spălare la sec* Tratare a unor materiale sau a unor fibre cu solvenți chimici, fără apă.

(Sint.) *Tuse seacă* Tuse fără expectorație.

(Sint.; reg.) *Boala a seacă* Tuberculoză (pulmonară).

(Loc. av.) **În sec** **1.** Sunând a gol. **2.** (P. ex.) Forțat. (Exp. vb.) **A tuși sec** A tuși fără expectorație.

(Exp. vb.) **A avea mână seacă** A avea insucces în tot ceea ce întreprinde.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **De sec** **1.** De post. **2.** (D. zile, săptămâni, luni) În care se fac rugăciuni și se ține un regim alimentar strict. **3.** Pentru post.

(Sint.; reg.) *Lună seacă* Lună nouă.

(Loc. av.; îrg.) **În sec** **1.** Degeaba. **2.** În lipsă. **3.** Fără succes.

(Exp. vb.; reg.) **A sări, a călca, a (se) arunca în sec** A sări, a se arunca în gol, în prăpastie.

(Exp. vb.) **A suna, a răsună a sec** A scoate un sunet de lucru gol.

(Exp. vb.) **A înghiți în sec** **1.** A înghiți fără a avea ceva în gură, ca manifestare a poftei de a mânca. **2.** (P. ex.) A fi nevoit să-și înfrâneze (sau a-și înfrâna) o dorință.

(Exp. vb.; pop.; sprs.) **A(-i) ieși cuiva cu sec** A ieși înaintea cuiva cu un vas gol, prevestind prin această un insucces, o pagubă.

(Exp. vb.; reg.) **A-i merge (cuiva) în sec** A avea (permanent) insuccese.

(Exp. vb.; reg.) **A da tot în sec** A lovi în gol.

(Exp. vb.; rar) **A juca în sec** (La jocul de cărți) A juca de unul singur, fără partener.

(Exp. vb.; rar) **A plăti sec** (La jocul de cărți) A achita potul fără a mai cere în plus.

(Exp. vb.; reg.) **A fulgera în sec** A fulgera când este timp senin.

(Sint.; reg.) **Gură seacă** Persoană care vorbește mult.

(Exp. vb.; reg.; sprs.) **A-i fi cuiva (sau a avea) gura seacă** A se împlini lucrurile nefavorabile pe care le-a prevestit.

(Sint.) **Umor sec** Mod de relatare într-o manieră care nu sugerează ideea de umor, a cărei înțelegere implică timp.

SECA vb.

(Loc. vb.) **A-l seca (pe cineva) la inimă (sau a-i seca cuiva) inima** A regreta.

SECARE s. f.

(Loc. av.; rar) **Pe secare 1.** În cantitate mare. **2.** (Rar) Până la ultima picătură.

SECHESTRU s. n.

(Sint.) **Sechestrul convențional** Stabilirea sechestrului.

(Sint.; Jur.) **Sechestrul judiciar 1.** Stabilire a sechestrului de către justiție. **2.** Persoană căreia îi sunt date spre păstrare lucrurile sechestrate până la rezolvarea litigiului.

(Sint.; Jur.) **Sechestrul penal (asigurător)** Măsură juridică de asigurare, care constă în sigilarea unui bun, pentru a se preveni înstrăinarea acestuia înainte de executarea silită.

(Loc. vb.) **A(-i) pune (sau aplica) (cuiva) (un) sechestr (pe ceva) sau a pune sub sechestr (ceva)** A sechestra.

SECRET, ~Ă a., s. n.

(Sint.) **Secretul lui Polichinelle** Fals secret, cunoscut deja de toți.

(Loc. av.) **În secret 1.** Fără martori. **2.** Într-un grup restrâns. **3.** În așa fel încât să nu devină public. **4.** În particular. **5.** În taină, *pe ascuns*, tainic.

(Exp. vb.; rar) **A fi în secretele zeilor 1.** A fi la curent cu fapte cunoscute numai de persoane importante. **2.** (Rar) A se afla în relații apropiate cu persoane importante.

(Sint.) **Agent secret 1.** Persoană cu misiune secretă de informare în domeniul politic, economic, militar etc. **2.** (Spec.) Detectiv.

(Sint.) **Poliție secretă** Serviciu național de spionaj, de care depind toate serviciile de poliție din unele țări.

(Sint.) **Societate (sau organizație, asociație) secretă** Societate (sau organizație, asociație) cu caracter conspirativ, constituită în mod ilegal.

(Sint.) **Fond secret** Sumă de bani de care poate să dispună o formă de guvernământ fără să dea socoteală de întrebuințarea ei.

(Sint.) **Testament secret** Testament depus în timpul vieții la tribunal, închis și sigilat.

(Sint.) **Secret de stat** Informații, date, documente etc. a căror divulgare afectează interesul național (fiind pedepsită de lege).

(Loc. av.) **La secret** Fără martori.

(Exp. vb.; rar) **A pune (sau a băga) la secret** A aresta.

SECRETAR, ~Ă s. m. f.

(Sint.; înv.) **Vel secretar** Secretar șef.

(Loc. av.; înv.) **În secretar** În secret.

(Sint.) **Secretar de stat (sau, înv., al statului, de țară) ori (înv.) secretarul statului 1.** (Înv.) Locuitor al marelui postelnic. **2.** Ministru de externe. **3.** Împuternicit guvernamental sau diplomatic.

(Sint.) **Ministru secretar de stat** Membru al unui guvern, între un ministru adjunct și un ministru plin.

(Sint.) **Secretar general 1.** Funcționar superior care conduce activitatea unui minister, a unui departament. **2.** (P. ex.) Ministru adjunct. **3.** Coordonator al secretariatului unei organizații internaționale. **4.** Coordonator al activității secretariatului unui partid.

(Sint.) **Secretar de ambasadă (sau al ambasadei, de legație, al legației)** Reprezentant al unei misiuni diplomatice.

(Sint.) **Secretar de redacție** Persoană din redacția unei publicații periodice însărcinată cu centralizarea materialului.

SECUND, ~Ă s. m. f., a.

(Loc. vb.; înv.) **A ține secunda** A acompania.

SECUNDAR, ~Ă a.

(Sint.) **Medic secundar** Grad în ierarhia medicală care urmează imediat după medicul stagiar.

(Loc. av.) **În secundar** În al doilea rând.

(Sint.; Muz.) **Ton secundar** Ton armonic superior și de combinație.

(Sint.) **Învățământ secundar** Treaptă a învățământului public care continuă învățământul primar, *învățământ mediu*.

(Sint.; i. uz.) *Şcoală secundară* (sau *curs secundar*) Şcoală de învăţământ secundar, gimnaziu, liceu, şcoală medie.

(Sint.; i. uz.) *Curs secundar* Ciclu de cursuri care se predau în învăţământul secundar.

(Sint.; i. uz.) *Studii* (sau, înv., *învăţături*) *secundare* Studii făcute într-o şcoală secundară.

(Sint.; i. uz.) *Profesor (de cursul) secundar* Profesor care predă în învăţământul secundar.

(Sint.) *Raze secundare* Raze X care sunt emise de un corp bombardat cu raze X primare.

(Sint.) *Eră secundară* A doua eră geologică, caracterizată prin mişcări importante ale scoarţei pământului, *mezozoic*.

(Sint.) *Fenomen secundar* Fenomen patologic puţin important care apare în cursul unei boli ca efect al fenomenelor ei caracteristice şi care nu influenţează cursul bolii.

SECUNDĂ s. f.

(Loc. av.) **Din secundă în secundă** La intervale foarte scurte, *mereu*.

(Loc. av.) **Secundă după** (ori **de**) **secundă 1.** În fiecare moment. **2.** Fără să se oprească, *continuu, întru-na, mereu, neconţinut, neîncetat*.

(Loc. av.) **În toată secunda** Tot timpul.

(Loc. av.) **Într-o secundă** (sau **în două**, rar **în trei**, **în patru** etc. **secunde**) **1.** Într-un interval de timp extrem de scurt, *curând, imediat, îndată, numaidecât, repede*. **2.** Fără să treacă sau fără să întârzie mult timp.

(Loc. av.) **Dintr-o secundă într-alta** Peste puţin timp.

(Loc. av.) **De la o secundă la alta** Foarte frecvent.

(Loc. av.; rar) **La secundă** Imediat.

(Loc. av.) **(Numai) pentru o secundă** (Numai) pentru puţin timp, (numai) pentru o clipă, pentru un moment.

(Loc. av.) **(Chiar) în această secundă** sau **(chiar) în secunda aceasta** În momentul în care ne aflăm, (chiar) acum, (chiar) în această clipă, în acest moment.

(Loc. av.) **(Chiar) în secunda aceea** sau **(chiar) în acea secundă** (sau **în acele secunde**) În momentul acela, (chiar) atunci, (chiar) în clipa aceea.

(Loc. av.) **Pe secundă 1.** În fiecare secundă. **2.** În timp de o secundă.

(Loc. av.) **(Chiar) din această secundă** sau **(chiar) din secunda aceasta** Începând cu momentul în care ne aflăm, de acum (înainte), (chiar) din această clipă, din acest moment.

(Loc. av.) **(Chiar) din secunda aceea** sau **(chiar) din acea secundă** Începând cu momentul despre care este vorba, de atunci, din clipa aceea, din momentul acela.

(Loc. av.) **(Chiar) din prima secundă** (Chiar) de la început, din prima clipă, din primul moment.

(Loc. av.) **(Chiar) în ultima secundă** (Chiar) în ultima clipă, în ultimul moment.

(Loc. av.) **(În) nicio secundă 1.** Nici (măcar) într-un interval de timp care durează extrem de puţin. **2.** (P. ex.) Nici măcar într-o cantitate, într-o modalitate, într-o măsură etc. cât de mică, *defel, deloc, nicum, nicidecum*.

(Exp. vb.) **O secundă!** Aşteaptă un moment.

(Sint.; Muz.; înv.) *Secundă mică* (sau *minoră*) Semiton.

(Sint.; Muz.; înv.) *Secundă mare* (sau *majoră*) Ton.

SECURE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi cioplit numai cu securea** (D. oameni) A fi necioplit.

(Exp. av.; reg.) **Cât oi arunca cu securea** Foarte aproape.

(Exp. vb.; îrg.) **A da cu securea în Dumnezeu** A fi temerar.

SELAMET s. sg.

(Exp. vb.; înv.) **A ieşi** (sau **a o scoate**) **la selamet 1.** A (se) rezolva în mod favorabil o problemă, o situaţie etc. **2.** A scăpa dintr-o primejdie.

(Loc. vb.; îrg.) **A scoate** (sau **a duce la**) **selamet (pe cineva)** A ruina.

(Loc. vb.; îrg.) **A ieşi** (sau **a ajunge**) **la selamet** A se ruina.

(Exp. vb.; reg.) **A ieşi** (sau **a scoate**) **la selamet (pe cineva)** A ieşi (însoţit de cineva) în societate.

SEMŢN s. n.

(Sint.; pop.) *Semn de* (sau, înv., *în*) *hotar* Piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcaţie a unui teren, a unui teritoriu etc.

(Sint.) *Semn de carte* Fâşie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. pusă între paginile unei cărţi pentru a indica o anumită pagină.

(Exp. vb.; reg.; sprs.) **A lăsa semn** A pune pe pieptul sau la căpătâiul unui copil nou-născut un fir roşu ca să-i ocrotească somnul.

(Sint.) *Semn zodiacal* (sau *semnele zodiacului*) Fiecare dintre figurile simbolice ale zodiacului, reprezentând cele douăsprezece zodii.

(Sint.) *Semnul crucii* (sau *semnul sfintei cruci*) Re-prezentare grafică, prin gest etc. a crucii pe care a fost răstignit Christos.

(Loc. vb.) **A-și face semnul crucii** A se închina.

(Exp. vb.) **A avea semne** (sau **a i se face cuiva semn**) A avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare.

(Loc. vb.) **A da semn** (sau **semne**) **de viață** **1.** A se manifesta. **2.** A vesti despre sine.

(Sint.) **Semn grafic** Simbol (literă, cifră etc.) folosit în scrierea curentă a unei limbi.

(Sint.) **Semn de punctuație** Fiecare dintre semnele convenționale (punct, virgulă etc.) care au rolul de a marca în scris pauzele, intonația etc.

(Sint.) **Semnul întrebării** (sau **semn de întrebare**) Semn folosit pentru a marca intonația propozițiilor sau a frazelor interogative, (rar) **punct de întrebare**.

(Exp. vb.) **A pune sub semnul întrebării** **1.** A se îndoii de adevărul unor fapte sau al unor afirmații. **2.** A pune sub observație. **3.** A suspecta. **4.** (Rar) A compromite.

(Sint.) **Semnul exclamării** (sau **mirării**) ori **semn de exclamație** Semn de punctuație care marchează natura exclamativă a comunicării.

(Sint.; inv.) **Semnele citării** Ghilimele.

(Sint.) **Semne matematice** Semne care indică operațiile matematice.

(Sint.) **Semne convenționale** Figuri simbolice cu care se marchează elementele reale pe hărți, planșe etc.

(Sint.) **Semn diacritic** Semn grafic format din punct, virgulă, accent etc., adăugat unei litere (deasupra, dedesubt sau în lateral), pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă.

(Sint.) **Semn moale** Literă a alfabetului chirilic care marchează caracterul palatal al consoanei precedente.

(Sint.) **Semn tare** Literă a alfabetului chirilic care marchează caracterul dur al consoanei precedente.

(Sint.) **Semn de circulație** Simbol utilizat pentru a indica viteza, sensul, parcare, staționarea etc.

(Sint.) **Semn monetar** Inscripționare de pe o monedă.

(Sint.) **Semn lingvistic** Relație convențională dintre un sens și un complex sonor.

(Exp. vb.) **A da (un) semn** (sau, rar, **semne**) **de viață** **1.** A-și manifesta prezența, a se manifesta. **2.** A comunica din depărtare cu cineva.

(Loc. vb.; inv.) **A da (de) semn** A vesti.

(Sint.) **Semn caracteristic, semn distinctiv**, rar **semn deosebitor** Trăsătură caracteristică prin care o persoană, un lucru etc. se deosebește de altele.

(Loc. av.) **În** (sau **ca**) **semn de...** (sau **că...**) **1.** Pentru a dovedi (sau a întări) (că)... **2.** Ca dovadă (că)... **3.** Ca expresie a...

(Exp. vb.) **Sub** (sau, rar, **în**) **semnul (cuiva sau a ceva)** **1.** Sub conducerea cuiva. **2.** Sub protecția cuiva. (Loc. av.; pop.) **Pe semne** Probabil.

SEMNA vb.

(Exp. vb.; inv.) **A semna (pe cineva) la nas** A pedepsi cu stigmatizarea la nas.

SEMNAL s. n.

(Sint.) **Semnal de alarmă** Instalație auxiliară de comandă a frânării automate a unui tren, a unui metrou etc., care poate fi acționată prin intermediul unui dispozitiv montat în fiecare compartiment sau vagon.

(Sint.) Sistem electronic cu declanșare automată care împiedică spargerea locuințelor, a automobilelor, a băncilor, a caselor de bani, a muzeelor etc.

(Exp. vb.) **A trage semnalul de alarmă** **1.** A atrage atenția asupra necesității de a opri sau de a modifica desfășurarea unei activități sortite eșecului. **2.** A avertiza asupra unui pericol.

(Loc. vb.) **A da semnal(ul)** **1.** A produce un semnal. **2.** A comanda începutul și sfârșitul unei acțiuni. **3.** A începe, luând inițiativa.

(Sint.) **Semnal topografic** Baliză.

(Sint.) **Semnal luminos** (sau **electric**) Dispozitiv folosit pentru dirijarea circulației în orașe, pe calea ferată etc.

(Sint.) **Semnal de cale ferată** Semnal acustic, optic etc. prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulația pe căile ferate.

(Sint.) **Semnal rutier** Indicator de circulație.

SEMNALIZARE s. f.

(Sint.; Fiziol.) **Sistem de semnalizare** Totalitate a semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarței cerebrale.

(Sint.; Fiziol.) **Primul sistem de semnalizare** Activitate de semnalizare legată de însușirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate.

(Sint.) **Al doilea sistem de semnalizare** Activitate de semnalizare specifică oamenilor, legată de cuvinte.

SEMNĂTURĂ s. f.

(Exp. vb.) **A purta semnătura (cuiva)** A avea drept autor (pe...).

(Exp. vb.) **A fi sub semnătura (cuiva)** A avea drept autor (pe...).

SEMUIRE s. f.

(Loc. av.) **După semuire** În raport cu...

(Loc. av.) **Pe sămuire** După cât se pare.

SENIN, ~Ă a., s. n.

(Loc. av.) **(Ca) din (bun)** (sau, rar, **chiar**) **senin** Pe neșteptate (sau fără motiv).

(Exp. vb.; reg.) **A face tun pe senin** A nu face nimic.

SENS *s. n.*

(Sint.) *Sens lexical* Ansamblul reprezentărilor sugerate de un cuvânt în cursul utilizării lui în comunicare.

(Sint.) *Sens gramatical* Relație între o formă flexionară și sensul unor categorii sau raporturi gramaticale.

(Sint.) *Sens figurat* Transpunere cu efecte expresive a imaginii sugerate de un cuvânt dintr-un domeniu de reprezentare în altul.

(Loc. av.) **În adevăratul sens al cuvântului** sau **în sensul cel mai adevărat** (ori **înalt, exact, pur etc.**)
1. Cu adevărat. 2. Precis.

(Loc. av.) **În sensul că...** 1. Și anume. 2. Cu alte cuvinte, *adică*.

(Loc. pp.) **În sensul...** În ceea ce privește...

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de sau niciun) sens** 1. La întâmplare. 2. Fără rost.

(Sint.) *Sens unic* Sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe arterele cu mare afluență.

(Sint.) *Sens giratoriu* Sens obligatoriu pe care trebuie să-l urmeze autovehiculele în jurul unui rond situat la o intersecție.

(Loc. av.) **Într-un anumit sens** Privind lucrurile dintr-un anumit punct de vedere.

(Loc. av.) **În sensul cuiva** Potrivit părerilor cuiva.

(Loc. av.) **În acest sens** Cu privire la... (sau care se referă la problema în discuție).

(Loc. pp.) **În sensul...** În direcția...

(Loc. a.; loc. av.) **În sensul** Potrivit părerilor cuiva.

SENTIMENT *s. n.*

(Loc. av.; fam.; peior.) **Cu sentiment** Cu pasiune.

(Loc. av.; fam.; peior.) **Fără sentiment** Cu indiferență, *indiferent, rece*.

SENZAȚIE *s. f.*

(Exp. a.) **De (mare) senzație** Senzațional.

(Exp. vb.) **A avea senzația că...** A i se părea.

(Exp. vb.) **A face senzație** A produce o impresie foarte puternică.

SEPARAȚIE *s. f.*

(Sint.; Jur.) *Separație de bunuri* Regim matrimonial potrivit căruia fiecare dintre soți își păstrează libera dispunere de bunurile sale aduse în căsătorie.

(Sint.) *Separația puterilor* Principiu potrivit căruia există trei puteri (legiuitoare, executivă și judecătorească), exercitate de organe diferite, având o anumită interdependență și dreptul de control reciproc.

(Sint.; Jur.) *Separație de domiciliu* Dispensă, premergătoare divorțului, prin care se acordă soților dreptul de a avea domiciliile legale diferite.

SER *s. n.*

(Sint.) *Ser sangvin* Partea lichidă a sângelui.

(Sint.) *Ser specific* Ser sangvin provenit de la un animal injectat cu un virus și care conține anticorpii formați sub influența directă a acestuia, *antiser*.

(Sint.) *Ser fiziologic* Soluție apropiată de compoziția serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc.

SERGEANT *s. m.*

(Sint.; i. uz.) *Sergent de stradă* (sau *de noapte*) Polițist care asigură paza într-un oraș, *gardian*.

SERIE *s. f.*

(Sint.; spec.) *Legătură în serie* Conexiune a elementelor dintr-un circuit străbătute de același curent electric, astfel ca tensiunile de la bornele lor să se adune.

(Loc. a.) **De serie** 1. (D. mărfuri, obiecte) Confectionat după același tip (sau tipar). 2. (P. ex.) Obișnuit. (Loc. av.) **În serie** În multe exemplare după același tip sau tipar.

(Sint.) *Serie zero* Prime cantități dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însușirii fabricației produsului respectiv.

SERIOS, ~OASĂ *a.*

(Loc. av.; rar) **Cu (tot) seriosul** Fără glumă.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva sau ceva) în serios** A acorda (unei persoane sau unui lucru) toată atenția.

SERIOZITATE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (mare sau toată) seriozitate(a)** Fără glumă.

(Loc. av.) **Cu (toată) seriozitate(a)** Cu mare atenție, *conștiincios, temeinic*.

SERVICIU *s. n.*

(Sint.) *Serviciu comandat* Misiune specială încredințată cuiva spre îndeplinire.

(Loc. a.; înv.) **În serviciu** Actual.

(Loc. a.; loc. av.) **De serviciu** 1. În tură de lucru la serviciu. 2. În folosința curentă, efectivă (și zilnică). 3. Care se referă la serviciu.

(Sint.) *Om (sau femeie) de serviciu* Persoană angajată pentru a efectua diverse munci de curățenie, de întreținere etc.

(Sint.) *Scară de serviciu* Scară secundară într-un imobil, pentru acces la dependințe.

(Sint.) *Poartă (sau ușă) de serviciu* Poartă (secundară) a unei întreprinderi, fabrici etc. pentru transportul materialelor, mărfurilor etc.

(Sint.) *Cameră de serviciu* Cameră într-un imobil (sau într-o instituție), destinată persoanelor angajate pentru muncile de curățenie, de întreținere etc.

(Sint.) *Serviciu militar* Obligație prevăzută de lege pentru cetățenii unor state de a se instrui din punct de vedere militar în cadrul forțelor armate.

(Loc. pp.) **În serviciul...** (cuiva sau a ceva) **1.** La dispoziția... (cuiva sau a ceva). **2.** Pentru a susține... (pe cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A face un prost (sau rău) serviciu cuiva** A face cuiva (fără voie) un rău.

SERVUS *i.*

(Exp. vb.) **A da servus** A da mâna la întâlnire sau la despărțire.

SETE *s. f. sg.*

(Loc. av.) **Cu** (sau, reg. **în**) **sete** **1.** Cu înverșunare, violent. **2.** Cu pasiune, *stăruitor*. **3.** Cu lăcomie.

(Exp. vb.) **A-i fi cuiva sete de ceva (sau de cineva)** A fi cuprins de o dorință puternică.

SEU *s. n.*

(Exp. vb.) **A pune (sau a prinde) seu** **1.** A se îngrășa. **2.** A se îmbogăți.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-și încăpea în seul său** A fi extrem de gras.

(Exp. a.; reg.) **Cu seu** Cu prestigiu.

(Exp. vb.; reg.) **A pierde seu** **1.** A slăbi. **2.** A săraci.

(Exp. vb.; reg.) **A avea seu la rărunchi** A fi bogat.

(Exp. vb.; reg.) **A înota în seu** A fi foarte bogat.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi în (sau din) seul său (sau lui)** A trăi numai din ceea ce a agonisit.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi în seul cuiva** A trăi din munca altuia, *a trândăvi*.

(Exp. vb.; reg.) **A fi crescut în seul său** A fi ferit de griji.

(Exp. vb.; reg.) **A avea său rău (pe cineva)** A fi supărat (pe cineva).

SEX *s. n.*

(Sint.; col.) *Sexul tare* (sau, rar, *urât, viril*) Totalitatea bărbaiilor.

(Sint.; col.) *Sexul (cel) slab* (sau *frumos, rar plin de grații*) Totalitatea femeilor.

SEZON *s. n.*

(Sint.) *Sezon mort* Perioadă de timp în care încetează (sau scade foarte mult) activitatea desfășurată într-un anumit domeniu.

(Sint.) *Sezon oprit* (sau *interzis*) Perioadă de timp în care sunt interzise vânatoarea și pescuitul.

(Exp. a.) **De sezon** **1.** Care se desfășoară sau este potrivit într-o anumită perioadă de timp (într-un anumit anotimp). **2.** Specific unui sezon. **3.** De actualitate.

SFADĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A se lua la (sau, pop., a avea, a face, a se pune, a fi în) sfadă (cu cineva)** A se certa.

(Loc. vb.; înv.) **A face sfadă între...** A învrăjbi.

SFANȚ *s. m.*

(Exp. av.) **Până la ultimul sfaț** Tot.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea (nici sau niciun) sfaț**

1. A fi lipsit de bani. **2.** (P. ex.) A fi sărac.

(Exp. vb.; reg.) **A vedea câte parale face sfațul** A constata valoarea unui lucru atunci când i se simte lipsa.

(Exp. vb.; reg.) **A nu ști câte parale face sfațul** A nu ști să aprecieze la timp ceva sau pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i arăta (cuiva) câte parale face sfațul** A-i dovedi (cuiva) valoarea unui lucru.

SFARĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A da sfară în țară** (Rar) A semnaliza un pericol sau a vesti ceva prin aprindere de focuri în anumite locuri.

(Loc. vb.; pop.) **A da sfară în țară (sau în sat, în mahala etc.)** A anunța.

SFAT *s. m.*

(Loc. vb.; rar) **A duce sfat** A bârbi.

(Sint.; înv.) *Sfatul profesorilor* Consiliu pedagogic.

(Sint.; i. uz.) *Sfat popular* Primărie.

SFĂRÂMA *vb.*

(Exp. vb.) **A-și sfărâma capul (sau mintea)** **1.** A depune eforturi intelectuale (foarte) mari pentru însușirea unor cunoștințe. **2.** A se gândi intens și continuu la găsirea celei mai potrivite soluții pentru o anumită situație.

(Exp. vb.) **A sfărâma piatra (sau pietrele)** A fi foarte voinic.

(Exp. vb.) **A sfărâma (cuiva) măselele** A bate (pe cineva) cu violență (peste maxilare).

SFĂTUI *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A (se) sfătui (cu el sau cu sine) însuși sau a (se) sfătui cu gândul (sau cu capul) (său)** A medita.

SFÂNT, ~Ă *a.*

(Loc. av.; pfm.) **Ferească (sau ferit-a) sfântul** Nici-decum.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l vedea sfântul (pe cineva)** **1.** A o păți. **2.** A da de un noroc neașteptat sau de un chilipir.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l uita (pe cineva) sfântul** A zăbovi prea mult (și fără treabă) într-un anumit loc.

(Exp. vb.; înv.) **A jura (cineva) pe sfântul** A jura pe tot ce are mai de preț.

(Exp. vb.; fam.) **A duce (pe cineva) sfântul** A îndrăzni să...

(Loc. a.; reg.) **Tare de sfânt** Incoruptibil.

(Sint.; pfm.) **Sfântul Nicolae** (din cui sau de pe coardă) Băț sau bici cu care erau bătuți copiii.

(Exp. vb.; pfm.) **A ieși (cuiva) un sfânt din gură** A da o soluție neașteptat de bună într-o anumită situație.

(Exp. vb.; fam.) **A avea sfinți (sau sfinții lui) (la Ierusalim)** 1. A se bucura de protecția cuiva. 2. (Fam.) A cunoaște persoane influente și a beneficia de anumite favoruri.

(Exp. vb.; înv.) **A nu avea (nici) sfânt (nici Dumnezeu)** A fi lipsit de sens.

(Exp. vb.; rar) **A fi sfântul zilei** A se bucura de considerație.

(Exp. vb.; fam.) **A se ruga de toți sfinții (sau a se închina la sfinți)** A apela la cei puternici cu solicitări și rugăminți.

(Exp. vb.; reg.) **A fura (sau a lua) sfântul (sau sfinții) (pe cineva)** 1. A adormi (repede). 2. A păți ceva neplăcut. 3. A fi moleșit de somn sau de beție. 4. A se îmbolnăvi. 5. A muri.

(Exp. vb.; reg.) **A lua sfinții (ceva)** A se distruge.

(Exp. vb.; reg.) **A nu mai fi de niciun sfânt** 1. A nu mai fi bun de nimic. 2. A nu mai exista nicio speranță.

(Exp. vb.; fam.) **A nu ști la ce sfânt să se mai închine** A epuiza toate posibilitățile de a găsi sprijin sau protecție.

(Exp. vb.; fam.) **A dezbrăca un sfânt și a îmbrăca pe altul** A face datorii noi pentru a le plăti pe cele vechi.

(Exp. vb.; înv.) **A-și găsi (cineva) sfântul** 1. A găsi pe cineva care să-l controleze. 2. A găsi un protector puternic.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta (ca un) sfânt (sau ca niște sfinți)** A sta nemișcat.

(Exp. vb.; reg.) **A purta (pe cineva) în gură ca pe un sfânt** A lăuda (pe cineva) foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca sfântul (cuiva)** A cumiți pe cineva dându-i o bătaie.

(Exp. vb.; reg.) **A fi ca sfințele** A fi foarte slabă.

(Sint.) **Sfânta slujbă** Liturghie.

(Sint.) **Lemn sfânt** Lemn care se crede că ar proveni din crucea pe care a fost răstignit Iisus Christos și care e purtat ca talisman.

(Sint.) **Sfânta oaste** Armată de cruciați.

(Sint.) **Război sfânt** Cruciadă.

(Sint.; înv.) **Os sfânt** Sacrum.

(Sint.; reg.) **Boală sfântă** 1. Dizenterie. 2. Epilepsie.

(Sint.) **Locurile sfinte (sau țara sfântă)** Ținuturile menționate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit, a propovăduit și a fost îngropat Iisus Christos.

(Sint.) **Orașul sfânt** Orașul Ierusalim.

(Sint.) **Locul sfânt** Orașul Mecca (spre care se întorc cu fața mahomedanii când se roagă).

(Sint.) **Sfânta sfințelor** Sanctuarul vechiului templu evreiesc de la Ierusalim, în care se ține chivotul legii și în care marele preot intră o singură dată pe an.

SFÂRÂI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i sfârâi (cuiva) călcâiele (sau, rar, picioarele, piciorușele)** A fugi sau a merge foarte repede.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sfârâi (cuiva) inima (sau călcâiele) (după cineva)** 1. A-i fi foarte dor de cineva. 2. A fi îndrăgostit de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sfârâi (cuiva) inima de dorul (a ceva)** A dori foarte mult un anumit lucru.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sfârâi (cuiva) coliva în piept** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; fam.) **A-i sfârâi (cuiva) inima (sau sufletul)** A avea o stare de emoție, de neliniște, de teamă.

SFÂRLĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-i merge (cuiva) norocu-n sfârlă** A avea ghinion.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) peste sfârlă** A face observații cuiva care exagerează, care devine obraznic etc.

SFÂRNĂR/E s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla în sfârnărie** A merge pe la diverse târguri pentru a face negoț cu vite.

SFÂRȘENIE s. f.

(Exp. vb.) **A lua sfârșenie de...** A fi ucis de...

SFÂRȘI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A sfârși de cheltuială (sau din chelciug)** A rămâne fără bani.

(Exp. vb.) **A o sfârși cu viața** A se sinucide.

(Exp. vb.; înv.) **A-și sfârși suflarea** A fi în agonie.

(Exp. vb.) **A (o) sfârși cu cineva** A rupe relațiile cu cineva.

(Exp. vb.) **A i se sfârși (cuiva) inima** 1. A fi îndurerat. 2. A se lăsa cuprins de tristețe.

(Exp. vb.) **A se sfârși (cineva) de la inimă (sau pe picioare)** A-i veni cuiva rău, a leșina.

(Exp. vb.; rar) **A se sfârși de ceva (sau de cineva)** A depune eforturi pentru ceva sau pentru cineva.

SFÂRȘ/RE s. f.

(Loc. av.) **Fără sfârșire** Fără încetare, mereu, neconținut.

SFÂRȘIT *s. n.*

(Loc. a.) **Fără (de) sfârșit 1.** Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la limita temporală, veșnic, etern. **2.** Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la limita spațială, *nesfârșit, nelimitat*. **3.** Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la ultima cifră, *nemăsurat, nenumărat, infinit*.

(Sint.) *Șurub fără sfârșit* Sistem de șuruburi care transformă o mișcare de rotație în altă mișcare de rotație.

(Loc. av.) **Pe sfârșite** Pe punctul de a se termina.

(Loc. av.) **În sfârșit** În cele din urmă.

(Exp. av.) **(Până) la sfârșit (Până)** în ultimul stadiu.

(Loc. vb.) **A lua sfârșit** A se termina.

(Exp. vb.) **A face (sau a pune) sfârșit** A face să înceteze.

(Sint.; pop.) *Luna la sfârșit (sau luna pe sfârșite, sfârșitul luminii)* Ultimul pătrar al lunii.

(Loc. vb.) **A-și da sfârșitul** A deceda.

(Loc. vb.; reg.) **A-i face (cuiva) sfârșitul** A omori pe cineva.

SFÂȘIA *vb.*

(Exp. vb.) **A i se sfâșia (cuiva) inima (sau sufletul, înv. răunchii etc.) 1.** A-i fi cuiva milă de cineva sau de ceva. **2.** A simți o mare deznădejde, o durere sufletească adâncă. **3.** (P. ex.) A simți o emoție puternică.

SFERĂ¹ *s. f.*

(Exp. vb.; nob.) **A se întoarce sfera** A te lovi de o situație (neplăcută) asemănătoare cu una prin care a mai trecut și altcineva.

(Sint.; fig.) *Sferă cerească* sau, înv., *cereasca sferă* Întregul spațiu cosmic imaginat ca o sferă cu raza infinită, pe care se proiectează, aparent, corpurile cerești.

(Sint.; înv.) *Sferă paralelă* Aspect al sferei cerești în mișcare diurnă.

(Sint.; înv.) *Sferă dreaptă* Aspect al mișcării diurne pentru toate punctele situate pe ecuatorul terestru.

(Sint.; i. uz.) *Sferă armilară* Model miniatural al sistemului nostru solar, cu pământul plasat în centrul întregii construcții, folosit de vechii astronomi.

(Sint.) *Sfera producției materiale* Totalitate a ramurilor unei economii în care se creează bunuri materiale.

(Sint.) *Sferă neproductivă* Totalitate a sectoarelor dintr-o economie (națională) în care nu se creează bunuri materiale.

SFERIC, ~Ă *a.*

(Sint.; înv.) *Trigonometrie sferică* Ramură a trigonometriei care se ocupă cu relațiile dintre elementele unui triunghi descris pe o sferă de arce de cerc mari.

(Sint.) *Calotă sferică* Parte din suprafața sferei cuprinsă între două planuri paralele, unul secant și altul tangent.

(Sint.) *Suprafață sferică* Suprafață care se obține prin rotirea unui semicerc în jurul diametrului său.

(Sint.) *Zonă sferică* Porțiune din suprafața sferei cuprinsă între două planuri paralele.

(Sint.) *Sector sferic* Mulțime a punctelor interioare unei sfere, situate în interiorul conului, având ca bază un cerc mic al sferei.

(Sint.) *Compas sferic* Compas cu ajutorul căruia se desenează cercuri pe o sferă.

SFERT *s. n.*

(Sint.; înv.) *Sfert de cerc* Sextant.

(Sint.; Spt.) *Sferturi de finală* Fază de joc, în cadrul unei competiții sportive, care are loc înaintea semifinalelor.

(Sint.; Ast.; înv.) *Sferturi de lună (sau sfertul lunii)* Pătrar (de lună).

(Sint.; Muz.; înv.) *(Tactul) trei sferturi* Măsura de trei pătrimi.

(Loc. a.) **Trei sferturi** (D. haine sau mâneci) Care are o lungime echivalentă cu trei pătrimi din lungimea maximă.

(Loc. av.) **Pe (un) sfert 1.** (Cam) cât a patra parte dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate. **2.** (P. ex.) În cantitate (foarte) mică.

(Loc. av.) **Din trei sferturi** Dintr-o sau într-o poziție (a capului sau a corpului) intermediară între poziția din față și cea din profil.

(Loc. av.) **Pe trei sferturi 1.** (Cam) cât trei părți din cele patru părți egale dintr-un întreg. **2.** (P. ex.) În cantitate sau în măsură (foarte) mare. **3.** (P. ex.) Aproape în întregime.

(Loc. av.; rar) **Pe sfert de sfert** Într-o cantitate extrem de mică.

(Loc. av.) **Din sfert în sfert de oră (sau din sfert de oră în sfert de oră) 1.** La intervale regulate de 15 minute. **2.** (P. ex.) Foarte des.

SFEȘNIC *s. n.*

(Exp. vb.) **A sta sfeșnic** A sta în picioare.

SFETI *vb.*

(Exp. vb.) **A se sfeti pe tobă** (D. oameni) A se lua la bătaie.

(Exp. vb.; ȩrg.) **A i se sfeti** A izbuti.

SFIALĂ *s. f.*(Exp. av.) **Cu sfială** Temător.(Exp. vb.) **Fără (de sau nicio, de nicio) sfială 1.** (În mod) curajos. **2.** (În mod) nerușinat.(Loc. vb.; reg.) **A-i fi (cuiva) sfială** A se sfii.**SFIU** *vb.*(Loc. vb.; înv.) **A-și sfii cuvântul** A se teme să spună în mod deschis ceea ce gândește.(Loc. vb.; înv.) **A-și sfii inima** A se simți rușinat.**SFINȚENIE** *s. f.*(Loc. av.) **Cu (mare) (sau cea mai mare) sfințenie 1.** În mod cucernic, *cu evlavie*. **2.** Cu respect. **3.** În mod corect, *cu exactitate, cu rigurozitate*. **4.** Cu mare atenție.**SFOARĂ** *s. f.*(Loc. a.; pop.) **În sfoară** (D. ornamente) În formă de șnur sau de linie ieșită în relief.(Loc. vb.; fam.) **A trage (pe cineva) pe sfoară** A înșela (pe cineva).(Loc. vb.) **A trage (sau a învârti) sforile** A unelti în ascuns, cu abilitate.(Loc. vb.; rar) **A ține (ceva) sfoară** A continua (ceva).(Loc. vb.) **A întinde sfoara (prea tare sau prea mult) 1.** A fi obraznic. **2.** A exagera.(Loc. vb.) **A ține în mână sforile 1.** A stăpâni. **2.** A domina.(Loc. vb.) **A da sfoară (în țară, rar în târg, în mahala, în sat etc.)** A răspândi o veste.(Exp. vb.; reg.) **A lega (pe cineva) sfoară** A lega foarte strâns.(Loc. vb.) **A trage (sau a așeza) cu sfoara** A alinia.**SFREDEL** *s. m.*(Exp. vb.; rar) **A-i scoate cuiva cuvântul cu sfredelul** A insista pentru a face pe cineva să vorbească.(Exp. vb.) **A (se) da sfredel unei buți** A (se) începe un butoi (de vin) înfundat.(Loc. av.) **Ca un sfredel 1.** În formă de spirală. **2.** (Fig.; d. dureri) Chinuitor.**SICNI** *vb.*(Loc. vb.) **A-i sicni burta (sau mațele) (cuiva)** A-i fi foame.(Loc. vb.) **A-i sicni inima (cuiva)** A avea o mare supărare.(Loc. vb.) **A(-l) sicni la inimă (pe cineva)** A necăji pe cineva.**SICTIR** *i.*(Exp. vb.) **A da (cuiva cu sau un ori cu hai) sictir sau a lua (pe cineva) la (sau cu) sictir** A înjura pe cineva.(Sint.; reg.) *Vremea lui sictir* Împrejurare nefavorabilă.(Sint.; reg.; ir.) *Sictir pașa* Persoană care se crede importantă.(Exp. vb.) **A da mâna cu sictir pașa** A sărăci.**SICTIREALĂ** *s. f.*(Loc. vb.) **A lua (pe cineva) la sictireală** A înjura în mod trivial.**SIDERAL, ~Ă** *a.*(Sint.) *Zi siderală* Interval de timp (de 23 de ore, 56 de minute și 4 secunde) între două treceri consecutive ale oricărei stele la același meridian.(Sint.) *Oră siderală* A 24-a parte dintr-o zi siderală.(Sint.) *Minut sideral* A 60-a parte dintr-o oră siderală.(Sint.) *Secundă siderală* A 60-a parte dintr-un minut sideral.(Sint.) *Revoluție (sau perioadă, înv. rotire) siderală* Interval de timp în care un astru revine la punctul din care a plecat.(Sint.) *Timp sideral* Timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală.**SIFON** *s. n.*(Exp. vb.; fam.) **A-i veni (cuiva) cu sifon** A se supăra.**SIGUR, ~Ă** *a.*(Loc. av.; fam.) **La sigur** Într-un mod sigur.(Exp. vb.; fam.) **A lua (pe cineva) la sigur** A ataca (pe cineva) cu dovezi evidente, fără a-i lăsa posibilitatea să se eschiveze.(Exp. vb.; reg.) **A fi la sigur (de ceva)** A avea certitudinea unui lucru.(Loc. av.; igr.) **Pe (sau la) sigur** Cu exactitate.(Exp. vb.) **A merge (sau a se duce) la sigur** A se îndrepta către țintă, fără risc, *a nu da greș*.(Exp. vb.) **A fi sigur de cineva ori de (sau pe) ceva** A avea deplină încredere, a se baza (pe cineva sau pe ceva).(Exp. vb.) **A fi sigur de (sau pe) sine (ori pe el, pe dânsul) 1.** A se comporta și a acționa în mod neșovăielnic. **2.** A fi conștient de valoarea proprie.(Exp. vb.) **A pune (pe cineva sau ceva) la loc sigur** A pune într-un loc unde nu poate fi găsit, *a ascunde*.**SIGURANȚĂ** *s. f.*(Loc. av.) **Cu siguranță 1.** Cu încredere deplină în realitatea sau în rezolvarea a ceva, *indiscutabil, nepărat, negreșit, precis, sigur*. **2.** Fără condiții sau alternative. **3.** În mod hotărât, *ferm*.(Sint.) *Ac de siguranță* Ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful pentru evitarea înțepăturii sau a desprinderii lui din locul unde este înfipt.

(Sint.) *Siguranță de funcționare* **1.** Calitatea unui sistem tehnic de a funcționa fără defecțiuni și abateri esențiale. **2.** Fiabilitate.

(Sint.) *Siguranță electrică* Aparat de protecție pentru întreruperea automată a circuitului electric, când acesta depășește valoarea normală.

(Sint.) *Siguranța statului* Organ represiv de stat cu atribuția de a apăra ordinea în statul comunist și de a reprima orice încercări de schimbare a acesteia.

SIHĂSTR/E s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A se duce în** (ori, înv., **a se deda pre**) **sihăstrie** A se sihăstri.

SILABIC, ~Ă a.

(Sint.) *Semn silabic* Semn grafic care notează o silabă.

(Sint.) *Scriere silabică* (sau *caracter silabic*) Scriere care utilizează semnele silabice.

(Sint.) *Principiu silabic* Principiu care stă la baza scrierii silabice.

(Sint.) *Ritm silabic* Ritm caracterizat de alternația dintre silabele accentuate și cele neaccentuate.

(Sint.) *Vers silabic* Vers în care măsura este determinată de numărul silabelor.

(Sint.) *Versificație silabică* Versificație bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor.

(Sint.) *Versificație silabo-tonică* Versificație bazată pe numărul silabelor dintr-un vers și pe repartizarea accentelor.

(Sint.) *Cânt silabic* Bucată muzicală în care unui ton îi corespunde o singură silabă.

SILĂ s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu (mare sau atâta) silă** sau **în (sau a) silă** **1.** Cu toată puterea. **2.** Cu greutate.

(Loc. av.) **Cu (de-a) sila** sau **(în ori cu) silă** Făcut prin abuz, forțat, cu forța, fără voie, în silnicie.

(Loc. av.; reg.) **În silă** În ciudă.

(Loc. vb.; îvp.) **A face (cuiva) silă** **1.** A sili. **2.** A săvârși (împotriva cuiva) abuzuri, constrângeri. **3.** A face greutate. **4.** (P. ex.) A persecuta. **5.** A silui.

(Loc. vb.) **A(-și) face silă** A se sili.

(Loc. av.) **În** (sau **cu** ori, înv., **de**) **silă** **1.** Fără interes. **2.** Fără plăcere. **3.** De nevoie. **4.** Din obligație.

(Loc. av.; reg.) **În** (sau **a**) **silă** Încet.

(Exp. vb.) **A-i fi** (sau **a face** ori **a i se face** sau **produce cuiva) silă** A (se) scârbi.

(Exp. vb.; rar.) **A avea silă** A fi dezgustat, a se scârbi.

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi silă (cuiva) de zile** (sau **și de cămașa de pe el**) A fi indispus, plictisit.

SILJ vb.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) sili la drum** A merge repede.

SIL/NIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A face (asupra-și) silințe** (sau **o silință**) A se reține.

(Loc. vb.) **A-și da (toată) silința** ori **toate silințele**, (în v.) **a avea (mare) silință**, **a face (multă) silință**, **a(-și) pune (toată) silința** A face tot posibilul, a se strădui.

SILIȘTE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi mâncat (cineva) de siliști pustii** A fi sătul de necazuri și nevoi.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa siliște (pe cineva)** A sărăci (pe cineva).

SILNIC, ~Ă a.

(Sint.) *Muncă silnică* Pedepsă judiciară grea, care se aplică pentru fapte penale grave, constând în închisoare și muncă forțată.

(Sint.) *Moarte silnică* Moarte violentă.

(Sint.; reg.) *Loc silnic* Teren tare, bolovănos și greu de lucrat.

(Loc. a.; pop.) **Silnic la vorbă** (sau **de vorbă**) Taciturn.

SILNIC/E s. f.

(Loc. av.; înv.) **În (cu sau prin) silnicie** Cu sila.

SIMBR/E s. f.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a intra**, **a se tocmi**) **slugă fără simbrie** A munci din greu pentru cineva fără niciun profit material.

SIMPATIC, ~Ă a.

(Sint.) *Cerneală simpatică* Cerneală incoloră folosită în scrierea mesajelor secrete, care, după scriere, nu devine vizibilă decât în urma tratării cu anumite substanțe chimice sau cu ajutorul căldurii.

(Sint.; înv.) *Pulbere simpatică* Substanță sub formă de pulbere din care se face cerneala simpatică.

(Sint.; Anat.) *Sistem (nervos) simpatic*, (rar) *nervul mare simpatic*, *marele simpatic* Parte a sistemului nervos central, cu rolul de reglare a funcțiilor vegetative.

(Sint.; Anat.) *Ganglioni (sau nervi) simpatici* Ganglioni (sau nervi) care aparțin sistemului nervos simpatic.

SIMPLU, ~Ă a.

(Sint.; Gram.) *Timp simplu* Formă verbală temporală alcătuită dintr-un singur cuvânt, neînsoțită de un auxiliar sau de alte unelte gramaticale.

(Sint.; Gram.) *Perfect simplu* Timp verbal simplu al modului indicativ, care exprimă o acțiune trecută, terminată de curând.

(Sint.; Bot.) *Floare simplă* Floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale și un rând de stamine.

(Sint.; Bot.) *Frunză simplă* Frunză alcătuită dintr-un singur limb.

(Sint.; înv.) *Număr simplu* **1.** Număr natural. **2.** Număr prim.

SIMȚ s. n.

(Sint.) *Organe de simț* Organe periferice ale percepției senzoriale.

(Sint.) *Simț moral* Facultate de a deosebi binele de rău.

(Sint.) *Simț practic* **1.** Îndemănare în rezolvarea diferitelor activități practice. **2.** Pricepere în afaceri, în câștigarea banilor.

(Sint.) *Simț de răspundere* Conștiinciozitate în împlinirea sarcinilor primite sau asumate.

(Sint.; rar) *Simț comun* Bun simț.

SIMȚI vb.

(Loc. vb.; pop.) **A se simți de ziuă** A începe să se facă ziuă.

(Exp. vb.) **A simți lipsa (cuiva sau a ceva)** **1.** A suferi din cauză că ceva sau cineva lipsește. **2.** A fi stăpânit de tendința lăuntrică de a face, de a avea, de a dobândi ceva, a dori, a voi, a vrea.

(Exp. vb.) **A se simți în stare (de ceva)** A se crede capabil de ceva sau să facă ceva.

(Exp. vb.) **A se simți (ca) acasă sau (ca) la el acasă ori (ca) acasă la el, a se simți în (sau la) largul lui ori, rar, în toate ale lui** **1.** A avea sentimentul că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri și persoane cunoscute. **2.** A fi familiarizat cu ceva.

(Exp. vb.) **A se simți (ca) la mama (acasă) sau a se simți (ca) acasă la mama** **1.** A nu fi stânjenit de nimic. **2.** A-i fi (foarte) bine undeva sau la cineva.

SIMȚIRE s. f.

(Loc. av.) **Fără simțire (sau simțiri)** Lipsit de cunoștință, leșinat.

(Loc. vb.) **A-și pierde simțirea (sau simțirile)** A leșina.

(Loc. vb.) **A-și veni (sau a-și reveni, a aduce) în simțire (sau simțiri), a veni în simțirile sale** **1.** A-și recăpăta cunoștința, *a-și veni în fire*. **2.** A reveni la realitate (dintr-o stare patologică, din somn, din reverie etc.). **3.** A-și recăpăta stăpânirea de sine.

SINCHIȘ s. n. sg.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) la sinchiș** **1.** A lua în răspăr. **2.** A ocări.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) cu sinchiș** **1.** A-i da cu tifla. **2.** A lua la goană.

SINGUR, ~Ă a.

(Loc. av.) **De unul singur** Fără să fie însoțit sau asistat de (alt)cineva.

(Loc. av.) **De sine singur** De la sine.

SINOD s. n.

(Sint.) *Sinod ecumenic* Adunare la care participau toți episcopii bisericii creștine, în vremea când aceasta nu era divizată pe confesiuni.

SINODIC, ~Ă a.

(Sint.; Ast.) *Perioadă sinodică*, (în v.) *an sinodic* Interval de timp între două conjuncții succesive ale lunii sau ale altei planete cu soarele.

(Sint.; Ast.) *Lună sinodică* Perioadă de timp existentă între două luni noi consecutive, *lunație*.

(Sint.; Ast.; i. uz) *Revoluțiune sinodică a lunii* Mișcare a lunii efectuată într-o lună sinodică.

(Sint.; Ast.) *Ocol sinodic* Mișcare a lunii efectuată într-o lună sinodică.

SINOPTIC, ~Ă a.

(Sint.) *Hartă sinoptică* Hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localități, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore ale zilei.

SINETIC, ~Ă a.

(Sint.) *Spirit sintetic* Spirit care operează mai mult prin sinteză decât prin analiză.

(Sint.; Lin.) *Limbă sintetică* Limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor.

SISTEM s. n.

(Sint.) *Sistem social* Totalitatea raporturilor stabilite între oameni în societate.

(Sint.) *Sistem economic* Mod de organizare a producției și a repartiției bunurilor materiale într-o societate.

(Sint.; Ast.) *Sistemul lumii (ori lumesc)*, (în v.) *Sistemă a lumii* Mod în care se credea, în trecut, că sunt dispuse planetele și stelele în univers.

(Sint.; Ast.) *Sistem solar (ori soarelui sau de sori)* Ansamblu de corpuri cerești format din soare, din sateliții lui, precum și din alte corpuri meteoritice și pulberi interplanetare.

(Sint.; Ast.) *Sistem stelar* Fiecare dintre grupurile de stele constituite în roiuri și în galaxii.

(Sint.; Bot.; înv.) *Sistem radicular* Totalitatea ramificațiilor rădăcinii unei plante.

(Sint.; Bot.) *Sistem vascular* Totalitatea vaselor prin care circulă seva în plante.

(Sint.) *Sistem geologic* Totalitatea depozitelor formate în timpul unei perioade geologice.

(Sint.; Mat.) *Sistem de ecuații* Ansamblu de ecuații cu mai multe necunoscute ale cărui soluții trebuie să verifice simultan toate ecuațiile ansamblului.

(Sint.) *Sistem electoral* Totalitatea normelor prin care se reglementează alegerea deputaților în organe reprezentative, precum și raporturile dintre deputați și alegătorii lor.

(Sint.) *Sistem monetar* Totalitatea monedelor existente la un moment dat într-un stat și a raporturilor stabilite între valorile lor.

(Sint.) *Sistem informațional* Ansamblu de procedee și de mijloace de prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere.

(Sint.; Mat.) *Sistem de numerație* Complex de reguli pentru exprimarea (orală sau scrisă) a numerelor întregi.

(Sint.) *Sistem Braille* Metodă de scriere pentru nevăzători, cu litere tipografice speciale scoase în relief.

(Loc. vb.) **Fără (niciun) sistem** Incoerent.

(Loc. av.) **Cu sistem** Ordonat, *metodic*.

(Sint.) *Sistem audio* Combină muzicală.

S/TĂ s. f.

(Loc. av.) **Ca prin sită 1.** (D. ploaie) Mărunt și continuu. **2.** (D. vedere) Printre gene. **3.** Neclar.

(Loc. av.; înv.) **Ca la sită, ca la sita cumetrii** Mereu. (Exp. vb.) **A trece (pe cineva sau ceva) prin sită** A analiza (pe cineva sau ceva) temeinic, minuțios și critic.

(Exp. vb.; pop.) **A da (sau, rar, a căuta) (bobi) cu sita, a trage în bobi pe sită (sau pe fundul sitei) 1.** A ghici viitorul cuiva. **2.** A face prevestiri.

(Exp. vb.; pop.) **A strica sita cu cineva** A rupe relațiile de prietenie cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A bate în sită (și) în covată** A face orice pentru realizarea unui scop.

(Sint.) *Sită de incandescență, sită Auer* Manșon din fire textile impregnate cu o soluție chimică, aplicat deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a se obține o lumină mai vie.

(Sint.) *Sită fotografică* Dispozitiv optic dintr-o placă de sticlă pe care sunt trasate combinații de linii foarte subțiri sau de puncte și care se așază, la fotoreproducere, în fața plăcii fotografice pentru divizarea imaginii în puncte de aceeași densitate, raster.

(Sint.) *Sită moleculară* Silicat natural sau sintetic cu proprietatea de a reține în golurile rețelei cristaline diferite molecule organice cu dimensiuni mai mici decât o anumită dimensiune dată.

(Sint.) *Os cu sită* Bucată de os de vită cu aspect poros.

SITUAȚIE s. f.

(Exp. vb.) **A fi la înălțimea situației 1.** A avea o comportare adecvată în anumite condiții date. **2.** A corespunde pe deplin unei misiuni încredințate.

(Sint.) *Comic de situație* Efect comic rezultat din întâmplările (neasteptate și hazlii) prin care trec eroii unei piese de teatru, ai unui film etc.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se găsi, a se afla, a se vedea) în situația cuiva 1.** A se afla în condiții identice sau similare cu cele ale altcuiva. **2.** A fi comparabil cu cineva.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se găsi, a ajunge) în situația (sau, rar, situație) de a... 1.** A avea posibilitatea de a face, de a reuși ceva. **2.** A fi în măsură (să...).

(Exp. vb.) **A fi (pus) (sau a pune pe cineva) în situația de a... (sau să...)** A fi constrâns (sau a obliga pe cineva) să...

(Exp. vb.) **A se pune în situația cuiva** A încerca să înțeleagă împrejurările în care se află altul, pentru a-și da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa.

(Exp. vb.) **A se pune în situația de a...** A se comporta în așa fel încât...

(Exp. vb.) **A fi (sau a rămâne) stăpân (sau călare) pe situație 1.** A domina o situație în momente critice. **2.** A fi sigur pe reușita unei acțiuni. **3.** A ști să se descurce în împrejurări dificile.

(Sint.) *Situație limită* Situație excepțională, la extremă, aparent fără ieșire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale.

(Loc. a.) **Cu situație** Care are o stare materială sau socială bună.

(Exp. vb.) **A-i face cuiva o situație** A înlesni cuiva să ajungă într-o poziție materială sau socială bună.

SLAB, SLABĂ a.

(Loc. a.; reg.) **Slab de gură** Bârfitor.

(Exp. vb.; înv.) **A lăsa (ceva) (mai) în slab 1.** A lăsa (ceva) să se desfășoare de la sine, fără a interveni pentru a grăbi ritmul desfășurării. **2.** A acționa insuficient de energic pentru a încetini sau a opri definitiv desfășurarea a ceva.

(Loc. a.; rar; spec.) **Slab de minte** (D. oameni) Prost.

(Loc. a.; înv.) **Slab de rod** Neroditor.

(Loc. a.) **Slab de inger 1.** Fricos. **2.** Ușor influențabil.

(Loc. a.; rar) **Slab de duh** Emotiv.

(Exp. vb.; pfm.) **Slabă nădejde!** Un lucru de dorit este puțin probabil.

SLAVĂ s. f.

(Loc. vb.) **A da slavă sau a aduce slavă (și cinste ori și închinare) (cuiva)** A slăvi.

(Exp. vb.) **Slavă** (sau **slava**) **Domnului** (sau, rar, **lui Dumnezeu, Maicii Domnului**), **slavă ție, Doamne!**

Formulă prin care cineva își exprimă satisfacția și mulțumirea pentru reușita unei acțiuni, pentru depășirea unei dificultăți etc.

(Loc. vb.; înv.) **A face slavă (cuiva)** A primi (pe cineva) cu toate onorurile și cu toată cinstea cuvenită.

(Loc. av.) **În slavă** Către cer, *în sus*.

(Exp. vb.) **A ridica casa în slavă** A face gălăgie foarte mare.

SLĂBI vb.

(Exp. vb.) **A (nu) slăbi (ceva) din mână 1.** A nu lăsa din mână ceva. **2.** A avea o grijă deosebită (de ceva).

(Exp. vb.) **A nu (mai) slăbi (pe cineva sau ceva) din ochi** (sau **din priviri, din privit, din vedere**) **1.** A urmări insistent cu privirea. **2.** A nu pierde din vedere (pe cineva).

(Exp. vb.) **A nu (mai) slăbi (pe cineva) (din pas, din fugă, din goană sau o clipă) 1.** A urmări îndeaproape pe cineva. **2.** A continua cu insistență să meargă sau să alerge după cineva. **3.** A nu se îndepărta de cineva. **4.** A nu da cuiva răgaz nicio clipă.

(Exp. vb.) **A nu (mai) slăbi (pe cineva) (cu... sau din...)** **1.** A nu înceta cu întrebările, cu insistențele, cu atențiile, cu repetarea unui lucru. **2.** A nu lăsa în pace.

(Exp. vb.) **A slăbi (pe cineva) (cu... sau din...)** **1.** A nu mai plictisi pe cineva. **2.** A nu mai supăra pe cineva.

SLĂN/NĂ s. f.

(Sint.; reg.; dep.) *Slănină cu ochi* Om foarte gras.

SLEI vb.

(Exp. vb.; reg.) **Minte de le sleiește** Este foarte mincinos și lăudăros.

(Exp. vb.; fam.) **A slei puțurile** A fi bețiv.

(Exp. vb.; îvp.) **A (se) slei creierii (cuiva)** A omori sau a muri prin zdrobirea craniului.

(Exp. vb.) **A (î se sau a-și) slei (toată) puterea (sau puterile ori toate puterile sau de puteri ori de vlagă)** A pierde (toată) forța fizică sau morală.

(Exp. vb.; rar) **A-și slei creierii** A depune eforturi deosebite pentru a face, a obține etc. ceva, (fam.) a se screme.

SLOBOD, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A paște sloboda** (D. animale) A paște liber, nelegat.

(Exp. vb.; pop.) **Gura lumii (e) slobodă** Nu îmi pasă ce vorbește lumea.

(Sint.; înv.) *Pornire slobodă* Mișcare de balansare.

(Sint.; înv.) *Meșteșuguri slobode* Arte și meserii.

(Sint.; înv.) *Învățăături slobode* Arte liberale.

(Loc. av.; înv.) **Sub cerul slobod** Fără acoperiș.

(Exp. vb.; exp. av.; rar) **(A vedea) cu ochiul slobod sau cu ochii slobози** (A vedea) fără ochelari.

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A avea) mână slobodă, (în) (a fi) slobod la mână 1.** (A fi) darnic. **2.** (P. ex.) (A fi) risipitor.

(Exp. a.; exp. av.; rar) **Cu inima (de tot) slobodă** (Foarte) liniștit.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A rămâne pe voia slobodă (a cuiva sau a ceva)** A fi la discreția cuiva sau a ceva. (Exp. vb.; rar) **A traduce slobod** A face o traducere liberă.

(Exp. vb.; pop.) **A vorbi slobod 1.** A susține, în mod curent, fluent, o conversație într-o limbă străină. **2.** A exprima o părere în mod deschis, fără rezerve. **3.** A fi sincer. **4.** A ține un discurs fără a citi.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) fi (cuiva) slobod (să... sau, înv., a...)** A(-i) fi (cuiva) permis (să...).

(Exp. vb.; pop.) **(A fi sau, rar, a se face) slobod la (ori de) gură** (sau, rar, **la limbă ori în cuvinte**), **a avea gura slobodă** A vorbi prea mult, fără sfială și depășind limitele bune-cuviințe.

(Exp. vb.; pop.) **A da (sau a lăsa) frâu (mai) slobod (cuiva sau la ceva)** A permite libertate de acțiune.

(Loc. av.; reg.) **Cu sloboda 1.** Fără bagaj. **2.** Fără încărcătură.

SLOBOZENIE s. f.

(Loc. vb.; îvp.) **A cere, a da, a avea slobozenie** A cere, a da, a avea permisiunea.

(Loc. av.; îvp.) **Cu slobozenie** În mod liber.

(Sint.; înv.) *Carte domnească de slobozenie* Autorizație.

(Loc. av.; înv.) **Cu slobozenie, cu toată slobozenia 1.** Cu îndrăzneală. **2.** Cu sinceritate.

(Exp. vb.; înv.) **A-și da (sau a-și lua) slobozenie** A-și permite.

SLOBOZI vb.

(Loc. vb.) **A slobozi în pensie** A pensiona.

(Loc. vb.; reg.) **A slobozi în casă** A (se) logodi.

(Exp. vb.; reg.) **A slobozi casa (lehuzei) 1.** A sfinți casa în care s-a născut un copil. **2.** A ridica interdicția de a fi vizitată casa lehuzei.

(Exp. vb.; reg.) **A slobozi masa (sau pomana) (D. preoți)** A oficia rugăciunile de ritual prin care se începe un praznic făcut după o înmormântare sau după un parastas.

(Exp. vb.; îvp.) **A nu-l slobozi (pe cineva) inima să...** A nu se îndura să facă un lucru.

(Exp. vb.; îrg.) **A (se) slobozi de sub secestru** (sau **secestruiri**) A scoate sau a fi scos de sub sechestr.

(Loc. vb.; înv.) **A slobozi pojar** A aprinde un foc.

(Exp. vb.; îvp.) **A slobozi (cuiva) sânge** A lăsa (cuiva) să curgă sânge.

(Exp. vb.; pop.; sprs.) **A slobozi apa** (sau **apele mortului 1**). A duce apă vecinilor timp de 40 de zile de la moartea cuiva. **2**. A lăsa să plutească pe apă două lumânări aprinse.

(Exp. vb.; reg.) **A-și slobozi limba** A-și da drumul la vorbă (mai mult decât trebuie).

SLOI *s. n.*

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) un sloi** (sau **sloiuri**) **de gheață prin inimă** (sau **prin spinare**, rar **peste obraz**) A-l trece pe cineva fiorii de spaimă.

(Exp. vb.) **A fi sloi de gheață, a îngheța sloi 1**. A-i fi cuiva foarte frig. **2**. A îngheța foarte tare.

(Exp. vb.; rar) **A fi sloi** (D. apă) A fi foarte rece.

(Sint.; fig.) **Sloi de gheață** Om lipsit de sensibilitate și căldură sufletească.

SLOVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A citi din slovă în slovă** A citi totul, fără a pierde nimic din vedere.

SLUGĂ *s. f.*, (îrg.) *s. m.*

(Exp. vb.; înv.) **Sluga (dumitale sau dumneavoas-tră)!** Formulă de salut sau de răspuns la un salut către o persoană apropiată, cunoscută.

SLUJ *i.*

(Exp. vb.) **A face** (sau **a sta**) **sluj 1**. (D. câini dresați) A lua poziție verticală, cu labelle de dinainte ridicate și îndoite în fața pieptului. **2**. (Fig.; d. oameni) A avea o atitudine slugarnică. **3**. (Fig.; d. oameni) A se înjosi.

SLUJBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a se pune**) **în slujba cuiva** (sau **a ceva**) **1**. A fi sau a se pune la dispoziția cuiva (sau a ceva). **2**. A susține pe cineva (ori ceva) sau interesele cuiva. **3**. A fi în folosul cuiva sau a ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A fi cuiva de slujbă** A fi cuiva de folos.

SLUJI *vb.*

(Exp.; îvp.) **A (nu)-i sluji (cuiva) norocul** (sau **norocirea**) **1**. A (nu)-i merge bine. **2**. A (nu) avea succes, *a (nu) reuși*.

SLUT, SLUTĂ *a., s. m. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se uita slut** A încrunta sprâncenele.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla de râsul slutei** A se compromite.

SMÂNTÂNĂ *s. f.*

(Sint.; reg.) **Smântână acră** Lapte prins folosit pentru acrit supă sau pentru închegat laptele.

(Exp. vb.; reg.) **A turna iurt peste smântână** (D. femei) A nu fi bună gospodină.

SMÂRCI *vb.*

(Exp. vb.) **A o smârci** A i se întâmpla cuiva un lucru neplăcut, neașteptat.

(Exp. vb.) **A smârci din nas** A face mofturi.

SMINTEALĂ *s. f.*

(Loc. a.; înv.) **De sminteală** Dăunător.

(Loc. vb.; îvp.) **A da (pe cineva) de sminteală, a face (cuiva) sminteală 1**. A face pe cineva de răs (prin nerespectarea unei promisiuni). **2**. A da de gol. (Loc. av.; îrg.) **Fără (de) sminteală** Negreșit.

(Loc. a.; îrg.) **De sminteală 1**. Care influențează în rău. **2**. Care corupe.

SMOALĂ *s. f.*

(Sint.; rar) **Înger de smoală** Drac.

(Loc. a.) **De smoală** Foarte negru.

(Exp. vb.; rar) **Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **pici cu smoală** Orice i-ai (sau mi-ai, ne-ai etc.) face.

SMUCI *vb.*

(Loc. av.) **Pe smucite** În mod brusc, *precipitat*.

(Exp. vb.; reg.) **A smuci vorba** A vorbi repezit și împiedicat.

SMULGE *vb.*

(Exp. vb.) **A-și smulge părul** (sau **perii, barba**) **(din cap) 1**. A-și manifesta puternic durerea sau disperarea. **2**. A fi foarte supărat.

(Exp. vb.; reg.) **A smulge barba cuiva** A batjocori pe cineva.

(Exp. vb.; înv.) **A smulge o pană (cuiva)** A da (cuiva) o palmă.

(Exp. vb.; reg.) **Smulge-o!** Pleacă!

SNAGĂ *s. f. sg.*

(Exp. vb.; reg.) **A lua snaga cuiva** A-i lua cuiva toată averea.

SNOP *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A adormi snop** A adormi brusc.

(Exp. vb.) **A lega snop** A lega foarte strâns.

(Sint.; spec.) **Snop de gloanțe, snop de schije** Totalitatea gloanțelor, a alicelor sau a schijelor trase deodată cu o armă.

SOACRĂ *s. f.*

(Sint.) **Soacră mare** Mama mirelui.

(Sint.) **Soacră mică** Mama miresei.

(Exp. vb.; pop.) **A sta (cuiva) soacră pe cap** A cicăli (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A se pune** (sau **a se face**) **soacră** A-și căsători fiul sau fiica.

SOARE *s. m.*

(Loc. a.; loc. av.) **(Pe sau de) sub soare** **1.** În lume. **2.** În univers.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) ca la soare** **1.** A se uita la cineva cu foarte mare dragoste. **2.** (P. ex.) A avea o dragoste foarte mare pentru cineva.

(Exp. vb.) **La soare te puteai uita, dar (sau iar) la dânsa (sau la dânsul) ba** (În basme) Era foarte frumoasă (frumos).

(Exp. vb.) **A fi rupt din soare** A fi frumos, deștept, plin de calități.

(Exp. vb.; reg.) **A se vedea (sau a se întâlni) ca luna cu soarele** (D. persoane) **1.** A se întâlni foarte rar. **2.** (Rar) A se evita.

(Exp. vb.; pop.) **A i se pune (cuiva) soare drept la inimă** A i se face foame.

(Loc. av.; pop.) **La soare scapătă, (înv.) la soare petrece (sau soare apune)** La vest.

(Sint.; pop.) *Soare (de) sec, soare în cap* Insolajie.

(Loc. av.; pop.) **La soare răsare** La est.

(Loc. av.) **Cu soare** **1.** Cât mai este încă zi. **2.** (P. ex.) Pe lumină. **3.** (P. ex.) Pe înserate.

(Exp. vb.; rar) **A arăta la soare** A expune public.

(Exp. vb.; pop.) **A lua soarele** A zvânta.

(Exp. vb.; pop.) **A-și usca cămașa (sau cămășile, rufele) la un (sau la același) soare** **1.** A se înrudi. **2.** A avea interese comune. **3.** A duce același mod de viață.

SOARTĂ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A se împăca (sau a fi împăcat) cu soarta (sa)** A se desemna.

(Exp. vb.) **A trage la sorți, (înv.) a trage la soartă, a trage sorți, (îvp.) a-și arunca sorții** A hotărî aleatoriu prin diverse procedee o alegere, o împărțire, o desemnare etc.

(Exp. vb.; pop.) **A trage la sorți, a cădea (sau a ieși) cineva la sorți, (rar) a trage sorții sau sorțul ori sorț, (înv.) a ieși sorțul pentru cineva** A recruta în mod aleatoriu pentru îndeplinirea serviciului militar.

(Exp. vb.; pop.) **A trage cu sorți** A prezice prin sorți.

(Exp. vb.; pop.) **A cădea (sau a ieși) cineva la sorți, a cădea soarta pe cineva, (pop.) a pica sorțul pe cineva, (înv.) a ieși sorțul cuiva, a-i cădea cuiva sorții sau soarta** A fi ales, desemnat etc. prin sistemul sorților.

(Exp. vb.) **A se alege sorții** A se ajunge la un deznodământ.

(Exp. vb.; pop.) **A fi plin (sau a se face ori a se umple) sorții** A se uda foarte tare, până la piele.

SOBĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi cu sufletul pe sobă** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi cu capul în sobă** **1.** A sta tot timpul în casă. **2.** A nu cunoaște nimic din cele care se petrec în jur.

SOCIETATE *s. f.*

(Exp. vb.) **În societate** Între oameni.

(Sint.) *Societate (anonimă) pe acțiuni* Formă de organizare a unei întreprinderi al cărei capital este împărțit în acțiuni, acționarii nerăspunzând de datorii decât în limita sumelor subscrise.

(Sint.) *Societate în nume colectiv* Organizare a unei întreprinderi pentru obligațiile căreia membrii săi răspund solidar și nelimitat, cu întregul patrimoniu.

SOCOATĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A-și da cu socoata** **1.** A crede. **2.** A presupune.

SOCOTEALĂ *s. f.*

(Loc. pp.; înv.) **În (sau pe) socoteala (cuiva)** **1.** Pe cheltuiala (cuiva). **2.** (Rar) În sarcina (cuiva). **3.** În (de) favoarea cuiva sau a ceva. **4.** Pe seama cuiva. **5.** (Rar) Pe răspunderea cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A da (sau a face) cuiva socoteala** **1.** A plăti cuiva ceea ce i se cuvine pentru serviciile aduse. **2.** (P. ex.) A concedia.

(Exp. vb.; rar) **A încheia socotelile (sau o socoteală) (cu cineva)** **1.** A rezolva. **2.** A se răfui.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și încheia socotelile cu viața** A muri.

(Exp. vb.) **A-și greși socotelile** A se înșela în așteptări.

(Loc. vb.; fam.) **A (nu) ieși la socoteală (cu cineva sau cu ceva)** **1.** A (nu) avea un rezultat final bun. **2.** A (nu) duce ceva până la capăt.

(Exp. vb.) **A ține socoteală (sau, înv., socoteala) (de ceva sau de cineva)** A ține cont de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.) **A pune (ceva) în socoteala cuiva** **1.** A obliga pe cineva să plătească ceva. **2.** (P. ex.) A impuța cuiva ceva.

(Exp. vb.; pop.) **S-a mântuit socoteala, scurtă socoteală** Scurtă vorbă.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu (sau fără nicio) socoteală, (reg.) cu socoteală bună (sau rea, proastă)** (În mod (ne)chibzuit.

(Loc. vb.) **A sta la (sau în) socoteală** A șovăi.

(Exp. vb.; reg.) **A avea socoteala (bună)** (sau **socoteli bune**) A fi chibzuit.

(Loc. vb.) **A-și veni în socoteală** A deveni mai înțelept.

(Loc. vb.) **A-i veni în socoteală** A se gândi (la ceva).

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva ceva) la socoteală** A-i conveni.

(Loc. vb.) **A avea în socoteală** A intenționa.

(Loc. vb.; îvp.) **A(-și) da cu socoteala** (sau **socoteală**) (**cum**) **că...**, **a-și face** (sau **a pune în ori la socoteală (că)...** **1.** A crede. **2.** A presupune. **3.** (Rar) A-și da seama.

(Exp. vb.) **A-i cere (cuiva) socoteală**, (înv.) **a lua socoteala** A pretinde de la cineva explicații, satisfacție etc., *a trage la răspundere*, (îrg.) *a(-i) cere (cuiva) seamă*.

SOCOTINȚĂ s. f.

(Loc. vb.) **A-i face (cuiva) socotință** A prețui.

(Loc. vb.) **A lua (sau a se pune) în (sau întru) socotință** A lua în considerare.

(Loc. pp.; înv.) **Cu socotința...** Cu știrea...

(Loc. av.) **Cu (sau fără de) socotință** (Ne)chibzuit.

(Loc. vb.; înv.) **A face socotință** A judeca.

(Loc. av.) **Cu (sau fără nicio) socotință 1.** Cu (sau fără) rost. **2.** Cu (sau fără) alegere.

(Loc. vb.; înv.) **A fi de socotință** A socoti.

(Loc. vb.; rar) **A avea altă socotință** A fi de altă părere.

SOCRU s. m.

(Sint.; pop.) *Drac socru* Lucru neobișnuit.

(Sint.) *Socru mic* Tatăl miresei.

(Sint.) *Socru mare* Tatăl mirelui.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune socru** A-și căsători fiul sau fiica, devenind socru.

(Sint.) *Hora socrilor* Hora mare, în timpul căreia se împart darurile la nuntă.

SOI s. n.

(Loc. a.) **De tot soiul** Variat.

(Loc. p.) **Un soi de...** Ceva asemănător cu... Ceva care pare să fie...

(Sint.) *Soiul frumos* Sexul slab.

(Loc. a.) **De soi 1.** Care are calități deosebite. **2.** De rasă. **2.** (Rar) De seamă.

(Sint.) *Soi rău* (sau *bun*) Persoană cu obiceiuri, comportări etc. rele (sau bune).

SOL¹ s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A da sol** A comunica.

SOL² s. n.

(Sint.; rar) *Sol natal* Loc natal.

(Sint.) *Exercițiul la sol* Probă de gimnastică artistică sau sportivă în cadrul unei competiții, constând dintr-un număr de exerciții pe suprafața sălii.

SOLAR, ~Ă a.

(Sint.) *An solar* Interval de timp de 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9 secunde în care pământul efectuează o revoluție completă în jurul soarelui, *an sideral*.

(Sint.) *Zi solară* Interval de timp dintre două treceri succesive ale soarelui la meridian, *zi siderală*.

(Sint.; înv.) *Microscop solar* Telescop.

SOLDĂ s. f.

(Loc. pp.) **În (sau din ori, rar, la) solda...** (**cuiva** sau **a ceva**) **1.** La dispoziția cuiva (sau a ceva).

2. Pentru a susține pe cineva (sau ceva) ori interesele acestora. **3.** În avantajul cuiva (sau a ceva).

(Exp. vb.) **A fi în solda cuiva** A susține cauza cuiva din interes material.

SOLEMNITATE s. f.

(Loc. a.) **De solemnitate** (D. îmbrăcăminte) **1.** De mare ținută. **2.** De sărbătoare.

(Loc. av.) **Cu solemnitate, cu toată solemnitatea** Cu gravitate.

SOL/E s. f.

(Exp. vb.) **A-și da solia 1.** A expune obiectul misiunii de sol. **2.** A-și îndeplini însărcinarea de sol.

3. A da socoteală de misiunea avută.

(Exp. vb.; înv.) **A ajunge în solii** A fi în tratative.

SOLNIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A întinge mâna într-o solniță cu cineva 1.** A fi intim cu cineva. **2.** A fi omul de încredere al cuiva.

SOLZ s. m.

(Loc. av.) **În solzi** Așezat ca solzii, acoperindu-se în parte unii pe alții.

(Exp. vb.) **A-i cădea cuiva (sau a-i face să-i cadă cuiva) solzii de pe ochi** A deveni (sau a face pe cineva să devină) dintr-odată conștient de realitate.

(Sint.) *Solz de pește* Instrument muzical popular, format dintr-un solz de pește, maleabil.

SOMN s. n.

(Loc. av.) **Fără somn** În stare de veghe, treaz.

(Loc. av.) **În (sau prin, înv. din) somn** În timpul somnului, (p. ex.) în vis.

(Exp. av.) **Ca prin somn** În mod confuz.

(Exp. vb.) **A nu avea somn, a nu-și găsi somnul, a nu (i) se lipi (ori atinge) somnul de pleoape** A nu putea dormi.

(Exp. vb.) **A-și face cineva somnul 1.** A dormi. **2.** A se odihni suficient.

(Exp. vb.; rar) **A fi pe marginea somnului** A fi pe punctul de a adormi.
 (Loc. vb.) **A trage un somn** (sau **soamne** sau **un pui de somn**) A dormi (adânc).
 (Exp. vb.) **A dormi somnul iepurelui** A dormi ușor.
 (Exp. vb.) **A-l fura pe cineva somnul** A ațipi.
 (Exp. vb.) **A-l păli** (sau **a-l toropi pe cineva**) **somnul, a pica** (sau **a nu mai putea de somn**) A nu mai putea rezista nevoii de a dormi.
 (Exp. vb.) **Somn ușor** (sau **bun**)! Urare adresată unei persoane care se culcă.
 (Sint.) *Somn de iarnă* (ori *hibernal*), *somnul iernii* Stare de amortire în care petrec iarna unele vietuitoare.
 (Sint.) *Somnul plantelor* Poziție specială pe care o iau unele părți ale plantelor în timpul nopții.
 (Exp. a.) **Greu de somn** Somnoros.
 (Exp. a.) **Cârpiti** sau **lipiți de somn** (D. ochi) Somnoroși.
 (Exp. av.) **Cu somnul (greu) în** (sau **pe**) **gene** Somnoros.
 (Exp. vb.) **A-i veni cuiva somnul** A simți nevoia de a dormi.
 (Sint.; fig.) *Somnul morții, somnul mormântului, somnul de veci, somnul veșnic, somnul cel veșnic, somnul veșniciei, ultimul somn* Moarte.
SORĂ s. f.
 (Sint.) *Soră bună* (*dulce* sau *dreaptă*) Soră care are ambii părinți comuni cu frații săi.
 (Sint.) *Soră de lapte* Fată care a supt în aceeași perioadă cu alt copil de la aceeași femeie.
 (Sint.) *Soră vitregă*, (reg.) *soră de lingură, soră de scoarță* **1.** Fată care are în comun cu cineva numai unul dintre părinți. **2.** Fiică din altă căsătorie a unuia dintre părinți. **3.** Fiică nelegitimă considerată în raport cu copiii legitimi ai aceluiași părinte.
 (Sint.; pop.) *Soră de cruce* Prietenă nedespărțită a cuiva, de care acesta este legat prin jurământ până la moarte.
 (Sint.) *Soră de mire* (sau *de ginere* ori *de mireasă*) Fată care însoțește mirele sau mireasa la cununie, (reg.) druscă.
 (Loc. a.) **Soră cu moartea** Strașnică.
 (Exp. vb.; reg.) **A se face soră cu drumul** A umbla mult.
SORBI vb.
 (Exp. vb.) **A sorbi (pe cineva) într-o lingură** sau **cu lingura** (sau **într-un pahar**) **cu apă** **1.** A nu putea suferi pe cineva. **2.** A îndrăgi pe cineva.
 (Exp. vb.) **A-i sorbi cuiva zilele** A ucide pe cineva.

(Exp. vb.) **A sorbi cuvintele** (sau **vorbele, scrisul** etc.) **cuiva** A asculta sau a citi cu mare interes și plăcere pe cineva sau ceva.

SORCOVĂ s. f.

(Exp. av.) **Ca o sorcovă** Împopoțonat.

(Exp. vb.) **A merge** sau **a umbla, a se duce cu sorcova** **1.** A merge la colindat cu o sorcovă. **2.** (Gmț.) A umbla fără rost, *a hoinări*.

SORGĂ s. f. „urgentă”.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) sorgă** A se grăbi.

(Exp. vb.) **A-i fi** (sau **a avea**) **sorgă de ceva** A avea nevoie de ceva.

SOROC s. n.

(Loc. av.) **(Pe) la soroace** **1.** Din când în când. **2.** La zile mari.

(Exp. vb.) **A i se împlini (cuiva sau la ceva) sorocul** **1.** A ajunge la sfârșitul existenței. **2.** A muri.

(Exp. vb.) **A sfinți sorocul** A respecta cu strictețe un termen de plată.

SOSI vb.

(Loc. av.) **Pe sosite** Pe punctul de a ajunge undeva.

(Exp. vb.) **A-i sosi cuiva ceasul** (sau, îvp., **veleatul**) **1.** A fi aproape de moarte. **2.** A-i veni cuiva timpul să moară.

SOTNIC, ~Ă a.

(Loc. vb.; reg.) **A fi sotnic** **1.** A fi fără grijă. **2.** A corespunde. **3.** A sosi la timp.

(Loc. vb.; reg.) **A rămâne sotnic** A sta nemișcat.

(Loc. vb.; reg.) **A sta sotnic (lângă cineva sau pe capul ori la ușa cuiva)** **1.** A insista pe lângă cineva pentru a-l determina să acționeze. **2.** A se ține de capul cuiva.

SOȚ s. m.

(Loc. a.; loc. av.) **Cu** (sau **fără**) **(de) soț** (D. obicei, ființe etc.) În număr pereche (sau nepereche).

(Loc. a.) **Cu** (sau **fără**) **(de) soț** (D. numere) Care (nu) este divizibil cu doi.

(Exp. vb.) **A nu avea** (sau, înv., **a nu fi, a nu se da cuiva**) **soț** (ori **soți mulți**) A nu avea pereche.

SOȚIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea soție** A nu avea pereche.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de-o soție (cu cineva)** A fi deopotrivă (cu cineva).

(Loc. vb.; reg.) **A face soție (cu cineva)** A se întovărăși (cu cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A avea soț (cu cineva)** A împărtăși aceleași gânduri, aceleași sentimente (cu cineva).

(Loc. av.; îrg.) **În** sau **într-o soție** ori **de-o soție** Împreună.

SPADĂ *s. f.*

(Sint.) *Film de capă și spadă* Film de aventuri eroice și cavaleresti a cărui acțiune se plasează în epoca medievală.

(Sint.; înv.; liv.) *Spada lui Damocles* Amenințare.

SPAIMĂ *s. f.*

(Exp. a.) **De spaimă** **1.** Care produce spaimă, *crâncen, cumplit, cutremurător, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic*. **2.** Care produce uimire, *extraordinar, fenomenal, formidabil, teribil, uimitor, uluitor*.

(Exp. vb.) **A băga** (ori **a da**, **a vârfi**) **spaimă în cineva**, **a(-l) băga pe cineva** (ori **pe toți**) **în spaime, în toate spaimele, a-i trage cuiva o spaimă** A face să fie cuprins de spaimă, a cutremura, a încrâncena, a înflora, a înfricoșa, a înspăimânta, (îvp) a spăimânta, a îngrozi, (îrg.) a spăima.

(Exp. vb.) **A-și face singur spaimă, a intra** (ori **a da**) **spaima în cineva, a-l trece pe cineva toate spaimele** A fi cuprins de spaimă, *a se cutremura, a se încrâncena, a se înflora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta*.

(Exp. vb.; înv.) **A (se) face (mare) spaimă** **1.** A (se) produce panică. **2.** A (se) da alarma.

(Exp. vb.) **A trăi cu spaima în sân** A fi continuu stăpânit de o mare frică.

(Exp. vb.) **A trage o spaimă** A trece printr-o spieritură puternică.

SPANGĂ *s. f.*

(Loc. av.; rar) **Cu spanga** Cu forța.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a aduce** etc. **pe cineva**) **în(tre) spânghi** (sau **în spangă**) **1.** A lua (sau a aduce pe cineva) cu forța. **2.** A brutaliza (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A lăsa (pe cineva) în spangă** A săraci.

SPARGE *vb.*

(Exp. vb.) **A se sparge în capul cuiva** A suporta consecințele neplăcute ale unei fapte, situații etc. de care nu este vinovat, (pfm.) *a trage ponoasele (cuiva)*, (pop.) *a trage păcatele (cuiva)*.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) sparge casa** (sau **casele**, liv. **menajul**, înv. **câncioara**, reg. **câsnicia**) **(cuiva)** A strica buna înțelegere dintr-o căsnicie, a contribui la destrămarea căsniciei cuiva.

(Exp. vb.) **A sparge norma** A depăși cantitatea de lucru prevăzută pentru o unitate de timp.

(Exp. vb.) **A sparge banca** A câștiga dintr-odată toți banii puși în joc de bancher în cadrul jocurilor de noroc.

(Exp. a.) **S-o** (sau **să-l**) **spargi cu limba** (D. țesături) Foarte subțire.

(Exp. av.; pop.) **Pe unde și-a spart dracul opinci-le** Undeva foarte departe, (fam.) *la dracu-n praznic*.

(Exp. vb.) **A se sparge buba** (sau **buboiul**) A se da totul pe față.

(Exp. vb.) **A(-i) sparge urechile** (sau **timpanul, timpanele**, rar **timpanul urechilor, capul**) **cuiva** **1.** A produce zgomote stridente, supărătoare. **2.** A vorbi foarte tare, *a răcni, a striga, a țipa, a urla, a vocifera, a zberia*.

(Exp. vb.; reg.) **A sparge gura (cuiva)** **1.** (D. alimente, băuturi alcoolice sau fermentate) A avea o concentrație foarte mare. **2.** (D. alimente) A fi foarte condimentat.

(Exp. vb.) **A sparge frontul** A pătrunde forțat în liniile inamicului.

(Exp. vb.; înv.) **A-și sparge drum** (sau **cale**) A-și face loc de trecere.

SPART¹ *s. n.*

(Exp. vb.) **La** (sau, rar, **către, în**) **spartul târgului** (ori, rar, **bâlciiului, iarmarocului, oborului**) **1.** În ultimul moment. **2.** La sfârșit. **3.** Prea târziu.

SPART², ~**Ă** *a.*

(Exp. vb.; exp. a.; reg.; fam.) **(A fi) cu norocul spart în fund** (A fi) lipsit de noroc.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) mână spartă** (A fi) risipitor.

(Exp. vb.) **A mânca de parc-ar fi spart** A mânca foarte mult și cu lăcomie.

SPATĂ *s. f.*

(Exp. a.; înv.) **Lat** (sau **larg**) **în spete** Voinic.

(Exp. a.; înv.) **Adus de spete** Ghebos.

(Exp. av.; înv.) **În spete** În urmă.

(Exp. vb.; înv.) **A pune spete** A întoarce spatele.

(Exp. vb.; înv.) **A da la spete** A desconsidera.

SPATE *s. n.*

(Exp. pp.; înv.) **În spatele cuiva** Înapoia cuiva.

(Exp. a.) **Lat în spate** Cu umeri largi, voinic, spătos.

(Loc. av.) **Din** (sau **de la, de după**) **spate** Din(spre) partea opusă feței cuiva, *dindărăt, dinapoi, din urmă*.

(Loc. av.; loc. pp.) **În, la sau pe la spate(le)...** **1.** În partea opusă feței, *înapoi(a), îndărăt(ul)*. **2.** La o oarecare distanță în urma cuiva.

(Exp. vb.; exp. av.) **(A lua, a aduce, a purta) în spate** (D. purtarea poverilor) (A lua, a duce, a purta) sprijinit pe umeri sau pe spinare, (pop.) *în cârcă*.

(Loc. av.) **Pe la spate** **1.** Prin partea opusă feței. **2.** (Fig.) Fără să fie de față. **3.** (Fig.) Pe ascuns.

(Loc. av.) **Pe spate** **1.** Spre partea dinapoi a corpului, *înapoi, îndărăt*. **2.** Către ceafă, înapoi, îndărăt.

(Loc. av.) **Pe spate** (Întins) cu fața în sus.

(Exp. vb.) **A pune, a ține, a sta, a se plimba etc. cu mâinile la spate** A medita, a se relaxa cu mâinile încrucișate pe porțiunea lombară a spatelui.

(Loc. av.; loc. pp.) **În (sau pe) spate(le) (cuiva)** 1. În obligativitate(a)... 2. În atenția... 3. În sarcina... 4. În grija... 5. În socoteala...

(Loc. pp.) **Din spatele** Din urma...

(Exp. vb.) **A întoarce (sau a arăta) spatele, (inv.) a da spatele** 1. A pleca brusc de undeva. 2. A se îndepărta în mod ostentativ și nepolitic de lângă cineva. 3. A nu mai vrea să știe (de cineva sau de ceva).

(Exp. vb.; inv.) **A pune (sau a da, a așeza) la spate** 1. A nesocoti. 2. A uita.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu frica (sau cu gheața) în spate** 1. A fi înspăimântat de ceva. 2. A-i fi frică de ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A nu ști (sau a nu visa) nici cu spatele** 1. A nu ști nimic. 2. A fi cu totul străin de ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A da pe spate** (D. vase cu băutură) A bea cu lăcomie, ținând capul adus spre spate.

(Exp. vb.) **A se da pe spate** A se da tumba.

(Exp. vb.; fam.) **A da pe spate (pe cineva)** A impresiona foarte tare (pe cineva).

(Exp. av.) **Din spate** 1. Posterior. 2. Din urmă.

(Loc. av.) **Pe spate** Spre partea posterioară, *înapoi*.

(Exp. vb.; rar) **A vorbi (cuiva) ca din spatele calului** A vorbi (cuiva) cu aroganță.

(Loc. av.; loc. pp.) **În (sau la) spate(le)...** În partea opusă orientării unui lucru, *îndărăt(ul)*.

(Loc. av.; loc. pp.) **Din sau de la spate(le)...** Din direcția opusă feței sau orientării unui lucru, *dinapoi(a)...*, *dindărăt(ul)...*

(Loc. pp.) **Prin (sau pe la) spatele...** Prin partea opusă feței sau a orientării unui lucru.

(Sint.) **Spatele frontului** 1. Totalitatea unităților și formațiilor care se ocupă cu asigurarea materială a armatei. 2. (P. ex.) Întreg teritoriul care se află înapoia frontului, cu toate resursele umane și materiale.

(Loc. pp.) **În (sau la, pe la) spatele...** Înapoia.

SPAȚIU *s. n.*

(Sint.) **Geometrie în spațiu** Ramură a geometriei care se ocupă cu studiul figurilor ale căror elemente nu sunt situate în același plan.

(Sint.) **Spațiu locativ** 1. Suprafață a încăperilor destinate ca locuință unei persoane sau unei familii. 2. Întreprindere care se ocupă cu administrarea imobilelor.

(Sint.) **Spațiu aerian** Porțiune din atmosferă care se află deasupra teritoriului unui stat și care este supusă suveranității lui.

(Sint.) **Spațiu cosmic** Întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului.

(Sint.) **Spațiu verde** Suprafață acoperită de vegetație naturală sau cultivată din perimetrul unei așezări.

(Sint.) **Spațiu vital** Teritoriul revendicat de o țară sub pretextul de a-și satisface expansiunea demografică și necesitățile economice.

(Sint.) **Spațiu mioritic** 1. Spațiu geografic românesc, cu dealuri, munți și văi, prielnic păstoritului. 2. În concepția poetului Lucian Blaga, universul spiritual românesc în relație cu relieful undulat.

(Sint.; Tip.) **Spațiu alb** 1. Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese. 2. (P. ex.) Mică lamă metalică folosită de tipografi pentru separarea cuvintelor sau a literelor culese.

SPĂLA *vb.*

(Exp. vb.) **A spăla (pe cineva) pe cap sau (cuiva) capul (cumsecade)** A certa rău pe cineva, *a ocări*.

(Exp. vb.) **A-și spăla obrazul** 1. A face față unei situații. 2. A scăpa de rușine.

(Exp. vb.; pop.) **A spăla cuțitul (ori paloșul sau brațul) în cineva (sau în sângele cuiva)** A lovi pe cineva cu cuțitul (pentru a scăpa de o rușine).

(Exp. vb.) **A spăla în sânge** A răzbuna pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și spăla gura** A-și aduce insulte unul altuia.

(Exp. vb.; reg.) **A fi spălat cu zahăr în gură** 1. A vorbi frumos. 2. A fi plăcut la vorbă.

(Exp. vb.; reg.) **A-și spăla gâtul (sau beregata)** A consuma o băutură alcoolică.

(Exp. vb.; reg.) **A spăla multe** A vorbi despre lucruri fără importanță, *a spune verzi și uscate*.

(Exp. vb.; reg.) **A spăla de păcate (pe cineva)** A omori.

(Exp. vb.; inv.) **A se spăla pe mâini (sau pe bot, rar pe buze, pe dinți) de ceva** 1. A scăpa de ceva. 2. A pierde o situație favorabilă. 3. A-și pierde speranța de a recăpăta un lucru.

(Exp. vb.; fam.) **Spală-te (sau spălați-vă, să se spele) pe cap** Descurcă-te (sau descurcați-vă sau să se descurce) cu propriile puteri.

SPĂLAT *s. n.*

(Exp. vb.; fam.; gmț.) **Iese la spălat** (D. mici neplăceri) Trece repede.

SPĂLĂTURĂ *s. f.*

(Exp. vb.; rar) **A trage cuiva o spălătură (zdravănă)** A muștra tare pe cineva, *a ocări*.

(Sint.; reg.) **Spălătură de ploscă (sau de butoi)** Băutură alcoolică amestecată cu apă, *poșircă*.

SPĂȚAR¹ *s. m.*(Sint.) *Mare spătar, spătar mare, spătarul cel mare***1.** Comandant superior al armatei în lipsa domnitorului. **2.** General de cavalerie în Principatele Române.**SPĂȚAR²** *s. n.*(Exp. vb.; reg.) **A tăia ploșpărele și a cârpi spătarele** A fi foarte sărac.**SPÂN, ~Ă** *a.*(Exp. vb.) **A trage nădejde ca spânul de barbă** A spera în împlinirea unor dorințe nerealizabile.(Exp. av.) **Când va face spânul barbă** Niciodată.**SPÂNZURĂ** *vb.*(Exp. vb.) **A-i spânzura (cuiva) mațele de foame** A fi foarte flămând.(Exp. vb.; pop.) **A spânzura (cuiva) lingurile de (sau la) brâu (sau gât)** A nu da mâncare (celui care vine târziu la masă).(Exp. vb.) **A tăia și a spânzura** A abuza de puterea sau de autoritatea sa.(Exp. vb.; fam.) **A spânzura banii** A cheltui fără rost.**SPECTACOL** *s. n.*(Loc. av.; inv.) **În spectacol** În văzul lumii.(Exp. vb.) **A (se) da (în) spectacol** **1.** A atrage atenția, printr-o purtare nepotrivită. **2.** A se face de răs.**SPECTRAL, ~Ă** *a.*(Sint.) *Analiză spectrală* Metodă cu care se stabilește precis compoziția unui corp, analizându-se spectrul emis de acel corp.(Sint.) *Linie spectrală* **1.** Imagine a fantei de intrare a unui spectroscop, care apare sub forma unei dungii de o anumită culoare. **2.** Radiație electromagnetică, de o anumită lungime de undă, produsă printr-o tranziție între două niveluri energetice diferite.(Sint.) *Instrument spectral* Instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente.**SPECTRU** *s. n.*(Sint.; inv.) *Spectru prismatic* Imagine a spectrului care se formează pe peretele unei camere obscure, pe o hârtie albă etc.(Sint.) *Spectru (de raze sau de radiație) X* Spectru al radiațiilor electromagnetice cu frecvențe mai înalte decât cele ale radiațiilor ultraviolete.(Sint.) *Spectru atomic* Spectru caracteristic unei anumite specii atomice care se obține prin tranziții ale atomilor în atomii elementelor.(Sint.) *Spectru molecular* Spectru creat prin tranziții între nivelurile energetice ale moleculelor care se află în stare liberă.(Sint.) *Spectru acustic, spectru sonor* Ansamblu al amplitudinilor componentelor armonice ale unui sunet.(Sint.; Geol.) *Spectru floristic, spectru biologic* Raport cantitativ, exprimat în procente, dintre familiile de plante care alcătuiesc flora unui teritoriu oarecare.**SPELCĂ** *s. f.*(Exp. vb.) **A (se) găti spelcă** A (se) dichisi în mod deosebit.(Exp. vb.; rar) **A luci spelcă** A fi dichisit.**SPERANȚĂ** *s. f.*(Loc. pp.) **În (sau cu) speranța (de sau a..., întru..., a ceva...)** În (sau cu) credința într-o reușită.(Exp. vb.) **A avea speranțe (sau speranță că...), a trage speranță că...** A spera (că...).(Exp. vb.) **A da speranță (sau speranțe), (inv.) a ridica toată speranța (cuiva)** A face să sper.(Exp. vb.) **A(-și) pune (toată) speranța sau speranțele ori (mari) speranțe în (cineva sau ceva)** A spera în sprijin, în ajutor de la..., *a se încrede în..., a se bizui (pe cineva sau ceva)*.(Exp. vb.) **În (ori cu) speranța (sau speranță) că...** Sperând că...**SPERARE** *s. f.*(Exp. vb.; inv.) **În sperarea de...** În speranța că...(Exp. vb.) **A păstra sperarea de...** A spera.(Exp. vb.) **A da (cuiva) sperări** A face (pe cineva) să sper.(Exp. vb.) **A(-și) pune sperările în (cineva sau ceva)** A spera.**SPERIA** *vb.*(Exp. vb.) **A-și speria sau a(-i) speria (cuiva) somnul** A rămâne (sau a face să rămână) treaz.(Exp. vb.; reg.) **A-și speria foamea** A mânca puțin pentru a-și astâmpăra foamea.(Exp. vb.; sprs.) **A speria boalele** A îndepărta prin descântece bolile.(Exp. a.; pop.) **De speriat** Ieșit din comun, *nemaipomenit*.(Exp. vb.; inv.) **A (se) speria mintea ori mințile sau ochii cuiva** A (se) minuna.**SPERLAT¹** *s. n.*(Loc. vb.) **A (se) umple de speriat (ori de sperieți)** A (se) îngrozi.(Loc. vb.) **A băga (sau a vâri pe cineva) în sperieți (sau în toți sperieții ori în speriate)** A speria rău (pe cineva).(Loc. a.; sprs.) **De speriat** **1.** Care produce frică bolnăvicioasă. **2.** (D. descântece) Care vindecă sperietura.

SPERLAT², ~Ă a.(Exp. a.) **Speriat de bombe** Foarte speriat.**SPERIETURĂ s. f.**(Exp. vb.) **A trage o sperietură** A fi cuprins de spaimă.**SPET/T s. n.**(Loc. av.) **Pe spetite** Din răspuțeri.**SPETĂ s. f.**(Loc. a.; loc. av.) **În spetă 1.** Despre care e vorba.

2. În cazul de față.

SPEZE s. f. pl.(Loc. pp.) **Pe spezele (cuiva) 1.** Pe cheltuiala cuiva.

2. În sarcina cuiva.

SPIC s. n.(Loc. a.; reg.) **În spic 1.** (D. graminee) Care a format spice. 2. (P. ex.) Aflat în plină dezvoltare, *înspicat*.

3. Cu formă de spic.

(Loc. vb.) **A da (în) spic, a face (ori a scoate, reg. a ieși, a slobozi) spic(ul)** (D. graminee) A se înspica.**SPIN s. m.**(Exp. vb.) **A sta (sau a ședea, rar a aștepta) (ca) pe (niște) spini 1.** A fi foarte neliniștit, *a sta ca pe ace*.2. A nu mai avea răbdare, *a sta ca pe ace*. 3. A fi grăbit (să plece).(Exp. vb.) **A fi (sau a sta) ca un spin în ochii sau în inima, rar în coasta cuiva 1.** A nu (mai) fi pe placul cuiva. 2. A constitui o prezență neplăcută pentru cineva. 3. A incomoda pe cineva.(Exp. vb.) **A scoate spinul din ușă** A scăpa de o mare grijă.(Exp. vb.) **A aduce (cuiva) spin în coastă** A aduce pe cineva care constituie o prezență neplăcută.(Exp. vb.; rar) **A călca (ca) pe spini** A păși încet și nesigur.(Exp. vb.; reg.) **A-i scoate (cuiva) spinul din picior (sau din călcâi)** A scăpa (pe cineva) de un necaz.(Exp. vb.; reg.) **A afla spini în colesă** A căuta defecte unde nu sunt.**SPINARE s. f.**(Exp. vb.) **A lua, a purta, a căra etc., în (sau la) spinare, cu spinarea** A lua, a purta, a căra pe spate.(Loc. av.; loc. pp.) **În spinare(a) (cuiva) 1.** În obligativitate(a) (cuiva). 2. (Înv.) În atenție(a) (cuiva).

3. În responsabilitate(a) (cuiva). 4. În (de)favoarea. 5. Pe seama.

(Exp. vb.; exp. pp.) **(A trăi) pe (sau în) spinarea cuiva 1.** (A trăi) din mijloace bănești provenite de la..., *pe cheltuiala cuiva, pe seama cuiva, pe socoteala cuiva*.(Exp.; înv.) **A avea pe cineva la spinare** A avea sprijin foarte puternic.(Exp. vb.; fam.) **A sta în spinare(a) (cuiva), a avea (sau a purta) pe cineva în spinare** A deranja pe cineva cu prezența.(Exp. vb.; pop.) **A duce (sau a purta) pe cineva în spinare** A întreține pe cineva.(Exp. vb.; pfm.) **A(-i) duce (cuiva) ceva în spinare** A munci foarte mult (pentru cineva) făcând totul singur.(Exp. vb.; fam.) **A-și îndoi spinarea 1.** A nu avea personalitate. 2. A fi servil. 3. A fi laș.(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) lua picioarele (tălpile, călcăiele sau, reg., drumul) la spinare** A porni la drum.(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) pune coada pe (sau la) spinare 1.** A pleca pe neașteptate. 2. A lăsa ceva neterminat.(Loc. vb.; pfm.) **A pune spinarea** A ajuta.(Exp. vb.; reg.) **A face (cuiva) spinarea tobă** A bate (pe cineva).(Loc. vb.; înv.) **A da spinare** A se întoarce cu spatele.(Exp. vb.; pfm.) **A fi cu (sau a avea) casa în spinare ca melcul 1.** A nu avea domiciliu stabil. 2. A se muta mereu.**SPIRIT s. n.**(Sint.; Bis.) **Sfântul spirit, (îrg.) spiritul sfânt** Una dintre ipostazele trinității divine creștine, *Sfântul Duh*.(Sint.; Bis.) **Spirit ceresc (sau bun, sfânt)** Înger.(Sint.; Bis.) **Spirit necurat (sau rău, al răului, al întunericului, împelițat)** Diavol.(Loc. vb.; înv.) **A-și da spiritul** A muri.(Loc. a.) **De (sau, înv., cu) spirit 1.** (D. oameni) Spiritual, *glumeț*. 2. (D. cuvinte) Care exprimă inteligență și umor.(Sint.) **Spirit de clasă** Conștiință a apartenenței la o anumită clasă socială.(Sint.) **Spirit de echipă (sau de grup, de castă, de tabără, de turmă etc.)** Tendință de a acționa conform cu principiile și interesele unui grup din care faci parte.(Loc. av.) **În (acest sau același) spirit 1.** În (acest sau același) mod. 2. Ținând seama de...(Loc. pp.) **În spiritul... (cuiva sau a ceva)** După concepțiile, regulile etc. cuiva sau a ceva.**SPITER/E s. f.**(Exp. vb.; reg.) **A vinde ca la spițarie 1.** A vinde foarte scump. 2. A vinde fără tocmeală. 3. A vinde în cantități foarte mici, măsurate atent.

SPL/NĂ *s. f.*

(Loc. a.; pop.) **Fără splină 1.** (D. animale) Care este rezistent la fugă. **2.** Care nu obosește.

(Exp. vb.; pop.) **A i se pune (cuiva) splina** A simți dureri acute în regiunea splinei, de obicei din cauza unui efort fizic.

SPONCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A sta (ca) pe sponci 1.** A fi grăbit. **2.** A fi nerăbdător.

(Loc. a.; loc. av.; pfm.) **Pe sponci 1.** În cantitate mică, puțin. **2.** Pe terminate.

(Exp. vb.; pfm.) **A trăi pe sponci** A se mulțumi cu puțin.

SPOR *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu spor 1.** Cu mare randament. **2.** Rapid.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără spor 1.** Fără randament. **2.** Încet. **3.** Puțin. **4.** (P. ex.) Fără un rezultat favorabil.

(Loc. av.; înv.) **În spor** Progresiv.

(Exp. vb.) **A avea spor** A realiza mult în timp scurt.

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) sporul 1.** A împiedica pe cineva să progreseze. **2.** A aduce (cuiva) ghinion.

(Exp. vb.; sprs.) **A lua sporul vacilor** A provoca sterilitate la vaci, prin vrăji.

(Exp. vb.) **A face (sau a da) spor 1.** A progresa. **2.** A prospera.

(Exp. vb.; pop.) **A avea (sau a da ori a prinde etc.) spor la vorbă (sau la limbă) 1.** A vorbi mult, a flecări. **2.** (Pop.) A fi bine dispus.

SPORNIC, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; îrg.) **Spornic la vorbă (sau la cuvânt, ori cu limbă spornică)** Vorbăreț.

SPRÂNCEANĂ *s. f.*

(Exp. vb.; loc. av.) **A se uita, a pândi etc. pe sub sprâncene 1.** (A se uita) pe furiș. **2.** (A se uita) cu neîncredere.

(Exp. vb.; exp. av.) (A așeza, a purta, a pune) pe (o) **sprânceană** (D. șepci, pălării) (A pune) pe o parte a capului, ștrengărește.

(Exp. vb.) **A alege pe (sau după) sprânceană** A alege ce este mai bun, mai prețios etc.

(Exp. vb.) **A fi cu ochi și (cu) sprâncene** A fi prea evident pentru a fi negat. **2.** (Spec.; d. boala unei fete) (Este) însărcinată.

(Exp. vb.; reg.) **A face cu sprânceana** A face semn cuiva ridicând sprânceana.

SPRÂNCENAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; gnt.) **Călătorie sprâncenată!** Urare prin care se exprimă lipsa de regret la plecarea cuiva.

SPRJIN *s. n.*

(Loc. av.; înv.) **În sprijin** Ca argument.

(Loc. pp.) **În sprijinul...** Pentru susținerea, argumentarea etc. unui fapt.

(Exp. vb.) **A da sprijinul, a veni în sprijinul cuiva** A sprijini.

SPR/NTEN, ~Ă *a., av.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi sprinten la minte (sau a avea minte sprintenă)** A fi inteligent.

SPRIȚĂR, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; fam.) **A avea minte sprințară 1.** A fi inteligent. **2.** A fi pus pe glume.

SPULBER *s. n.*

(Exp. vb.; rar) **A merge în pulber** A merge spre distrugere.

SPUMĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face spume la gură 1.** (D. oameni, animale) A saliva abundent (de poftă, de boală, de furie etc.), a spumega, (reg.) a face spumar la gură.

2. (Fig.; d. oameni, mulțimi etc.) A se înfuria peste măsură, a se dezlănțui.

SPUNE *vb.*

(Exp. vb.) **Ce să spun...!** 1. Nu sunt de acord. **2.** Nu prea cred! **3.** Mare lucru!

(Exp. vb.; fam.) **Nu mai spune! (sau ce spui!) 1.** E de mirare! **2.** Nu prea cred!

(Exp. vb.; fam.) **Mai spune ceva!** Cele relatate nu pot fi răsturnate de niciun argument.

(Exp. vb.; pop.) **A spune din (sau de la) inimă, de la ficăți** A se exprima cu multă participare și amărăciune.

(Exp. vb.; pop.) **A spune drept ca funia în sac** A minți.

(Exp. vb.; pop.) **A-i spune cuiva inima** A presimți.

(Exp. vb.) **A-și spune cuvântul 1.** A-și exprima părerea în legătură cu ceva. **2.** A-și arăta efectele.

3. A avea un anumit rezultat.

(Exp. vb.) **A-i spune cuiva una și bună 1.** A-i comunica cuiva ceva surprinzător. **2.** A-i repeta mereu același lucru.

(Exp. vb.) **A-i spune (cuiva) una 1.** A-i spune cuiva cu curaj un adevăr neplăcut. **2.** A certa pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A spune (câte) verzi și uscate (sau moși pe groși, vrute și nevrute, gogoși, brașoave, cai verzi pe pereți, câte și mai multe) 1.** A pălăvrăgi. **2.** A minți.

(Exp. vb.; pfm.) **A (o) spune și morților (sau și la morți)** A trece printr-o spaimă foarte mare, printr-o situație foarte dificilă.

(Exp. vb.) **A spune lucrurilor pe nume** A se exprima direct, fără menajamente.

(Exp. vb.; pfm.) **Să nu-mi mai spui (pe nume) dacă...** 1. Garantiez pentru adevărul celor afirmate. 2. Garantiez că îmi voi ține promisiunea.

SPURCA vb.

(Exp. vb.; înv.) **A spurca patul** A avea relații sexuale cu rude apropiate.

(Exp. vb.) **Spurcă miercuri** 1. Nu ține post. 2. Este păgân.

(Exp. vb.; pop.) **Nici nu spurcă pe lângă...** Nici nu seamănă cu...

(Loc. vb.) **A o spurca** 1. A eșua într-o acțiune. 2. A fugi.

SPURCAT¹ s. n.

(Loc. vb.) **A-l trece pe cineva spurcatul** A face pe el.

SPURCAT², ~Ă a.

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) fiere spurcată** (A fi) om rău.

(Exp. vb.) **A vorbi curate și spurcate** A pălăvrăgi.

(Sint.; reg.) *Spurcatul ăi mic* Lupul.

(Sint.; reg.) *Spurcatul ăi mare* Ursul.

(Exp. vb.) **A fi spurcat la gură, a avea o gură spurcată** A vorbi trivial.

(Exp. vb.; îvp.) **A fi liftă spurcată (sau de nație spurcată)** 1. A fi de altă religie decât cea ortodoxă. 2. A fi om rău.

SPUZĂ s. f.

(Exp. vb.; înv.) **A-și băga mâinile în spuză** A risca.

(Exp. vb.; reg.) **A da cu spuză (ori cu cenușă) după cineva** A scăpa de cineva antipatic.

(Exp. vb.) **Tras prin spuză** Foarte slab.

(Exp. vb.) **A fi cu spuză-n buză** A fi sărac.

(Exp. vb.) **Parcă a dat cu capul prin spuză** Este neîngrijit sau trist.

(Exp. vb.) **A da cu spuză și a lua cenușă** A da un lucru de valoare pe un lucru lipsit de valoare.

STA vb.

(Exp. vb.) **Stai, că trag!** Formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc.

(Exp. vb.) **A-i sta (cuiva) în gât** 1. (D. alimente) A-i rămâne blocat în gât, putând provoca moartea. 2. (Fig.) A nu se putea bucura de ceva. 3. (Fig.) A constitui un obstacol în calea cuiva zădărniciindu-i proiectele. 4. (P. ex.) A deranja.

(Exp. vb.; reg.) **A sta în loc (de cineva)** A fi împiedicat de la o acțiune.

(Exp. vb.; fam.) **Ia (sau, reg., ian, apoi) stai oleacă (sau puțin, puținel, un pic, cu binișorul), stai, frate (sau frățioare, bre, mă)** Nu te grăbi.

(Exp. vb.) **Stai (sau stați) să-ți (sau să vă) explic (sau să vezi, să vedeți, ori să-ți, să vă spun)** Lasă (lăsați-mă) să-ți (să vă) explic.

(Exp. vb.) **A-i sta (cuiva) sângele în vine** A încremeni de frică.

(Exp. vb.) **A nu-i mai sta (cuiva) gura** 1. A vorbi întruna. 2. A plânge întruna.

(Loc. vb.) **A sta pe loc** A stagna, a nu progresa.

(Exp. vb.; fam.) **A nu (putea) sta locului (sau la un loc, pe loc, reg. în loc)** 1. A alerga încoace și încolo. 2. A nu avea astâmpăr.

(Exp. vb.) **A sta cu cineva, a sta laolaltă (ori, înv., la un loc) (cu cineva)** A conviețui.

(Exp. vb.; pop.) **A sta fără (de) lege (sau necununați) împreună** A trăi în concubinaj.

(Exp. vb.; pop.) **Ce stai tu de vorbești?** (sau spui?) E de necrezut!

(Exp. vb.; înv.; pfm.) **A sta de cineva, a sta de capul cuiva** 1. A fi foarte insistent. 2. A nu lăsa pe cineva în pace până nu...

(Exp. vb.) **A sta a...** (sau, înv., de..., pe...) (D. vreme, anotimpuri) A da semne de...

(Loc. vb.; înv.) **A sta frunte** 1. A înfrunta. 2. A conduce.

(Loc. vb.) **A sta grămadă (sau roi) (la un loc)** A se îngrămădi.

(Exp. vb.) **A sta piatră (sau țepăn, înfipt în pământ)** A se ține drept, nemișcat și cu înfățișare provocatoare.

(Exp. vb.) **A sta cu mâna (sau cu mâinile, cu brațele) în sân (ori în șolduri, în brâu, legate) sau cu brațele încrucișate (sau cruciș) (la piept)** 1. A fi inactiv. 2. A nu lua nicio măsură.

(Exp. vb.) **A sta cu sabia în mână** A fi gata de atac sau de apărare.

(Exp. vb.) **De-abia stă de... (somm, oboseală etc.)** Nu mai poate de... (somm, oboseală etc.).

(Loc. vb.) **A sta călare (sau pe cal, pe cămilă etc. călare)** A călări.

(Loc. vb.) **A sta în (sau la) pat** A zăcea, a boli.

(Exp. vb.) **A sta (ca) pe ace (sau cărbuni, cuțite, cuie, ghimpi, jar, foc, spini etc.)** 1. A nu mai avea răbdare. 2. A se neliniști. 3. A se chinui.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta (cu curul sau cu fundul) în două lunturi (ori pe două, între scaune)** 1. A nu se putea hotărî. 2. A fi duplicitar.

(Exp. vb.) **A sta pe tron sau în scaun** A domni.

(Loc. vb.) **A sta (de) față** 1. A asista. 2. (Jur.; înv.) A confrunta cu cineva. 3. A adevări.

(Loc. vb.) **A sta la baza** (sau **la temelia**) **a ceva** A constitui fundamentul a ceva.

(Loc. vb.) **A sta alături** A se compara.

(Exp. vb.) **A sta în fața cuiva** (D. obiective, sarcini) A trebui să fie realizat de cineva în viitorul apropiat.

(Loc. vb.) **A-i sta cuiva ceva pe** (sau **la inimă** (ori **suflet**), **a-i sta ceva în** (ori, reg. **de**) **cap** (D. gânduri, preocupări) **1.** A obseda. **2.** A neliniști.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sta (cuiva) pe limbă** **1.** A fi pe punctul de a spune ceva (ce nu trebuie). **2.** A nu găsi cuvântul potrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sta (cuiva) în minte** A fi clar (pentru cineva), a înțelege.

(Exp. vb.) **A sta înaintea (cuiva)** (sau **a-i sta cuiva în față**) **1.** A se afla la mică distanță în fața cuiva, privindu-l, vorbindu-i etc. **2.** (Înv.) A servi. **3.** (Înv.) A avea întâietate în... **4.** A înfrunța pe cineva. **5.** (Înv.) A avea în atenție. **6.** (Pop.) A urma să i se întâmple.

(Exp. vb.) **A-i sta înaintea ochilor** A-și aminti cu precizie, ca și când ar vedea aievea.

(Exp. vb.; pop.) **A-i (mai) sta (cuiva) capul pe umeri** (sau **sus**) A rămâne în viață.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sta (cuiva) capul unde-i stau picioarele** (sau **tălpile**) A fi decapitat.

(Exp. vb.; pop.) **A sta pe ouă** (D. păsări) A cloci.

(Loc. vb.) **A-i sta (cuiva) împotriva** (sau, înv., **înainte**), (inv.) **a sta față asupra (cuiva)** **1.** A se împotrivi. **2.** A lupta împotriva...

(Loc. vb.) **A sta în umbră** **1.** A fi modest. **2.** A se ascunde.

(Loc. vb.) **A sta alături de** (sau, reg., **cu**) **cineva ori ceva**, (inv.) **a sta lângă** (ori **cu, spre, pentru**) **cineva** sau **ceva** **1.** A sprijini pe cineva sau ceva. **2.** A fi partizanul cuiva.

(Loc. vb.) **A-i sta (cuiva) aproape** A-i fi apropiat.

(Loc. vb.) **A sta deoparte** (sau **departe, la o parte**) **1.** A se ține în rezervă. **2.** A nu interveni. **3.** A se complăcea în izolare.

(Loc. vb.; fam.) **A sta pe** (sau **la, în**) **locul său** **1.** A se găsi la locul obișnuit, stabilit. **2.** A păstra măsura.

(Loc. vb.; fam.) **A-i sta cuiva pe cap** **1.** A incomoda pe cineva prin prezența sau prin purtarea sa. **2.** A plictisi pe cineva cu insistențele.

(Loc. vb.; inv.) **A-i sta (pe cineva) înaintea (cuiva)** A aduce pe cineva înaintea cuiva.

(Exp. vb.; inv.) **A sta la un loc cu cineva** A conviețui.

(Exp. vb.; pop.) **A sta sub căciula cuiva** A nu avea locuință.

(Loc. vb.) **A sta în extaz** A se extazia.

(Exp. vb.) **A sta la** (sau, pop., **de**) **pândă** (ori, pop., **în priveghere**) A pândi.

(Exp. vb.) **A sta de pază** (sau **de strajă, de plan-ton**), (inv.) **a sta strajă** A păzi.

(Exp. vb.) **A sta la** (sau, reg., **de**) **sfat** **1.** A se sfătu. **2.** (P. gn.) A vorbi.

(Exp. vb.) **A sta la taifas** A tăifăsu.

(Loc. vb.) **A sta în cumpănă** (sau, înv., **în frângere**) **1.** A ezita. **2.** A se cumpăni.

(Loc. vb.) **A sta la îndoială** A se îndoii.

(Loc. vb.) **A sta mărturie** A mărturisi.

(Loc. vb.) **A sta chezășie** A garanta.

(Loc. vb.) **A sta la (bună) învoială** A se învoi.

(Loc. vb.) **A sta pavăză** A apăra.

(Loc. vb.; pop.) **A sta în petrecere** A petrece.

(Loc. vb.; reg.) **A sta la** (sau **în**) **priveghi** A priveghia.

(Loc. vb.; inv.) **A sta cu capul** A insista.

(Loc. vb.; inv.) **A sta cu război asupra cuiva** A ataca (pe cineva).

(Loc. vb.; inv.) **A sta în pieleță** A se întrupa.

(Loc. vb.; inv.) **A sta întru el** A se concentra.

(Loc. vb.; inv.) **A-și sta în simțiri** A-și reveni (din leșin).

(Exp. vb.) **A sta (mai, foarte etc.) bine** (sau **frumos** ori **rău, prost** etc.) A se afla într-o situație bună (sau rea).

(Exp. vb.) **A sta bine** (sau **rău**) **cu cineva** A fi în relații bune (sau rele) cu cineva.

(Exp. vb.) **Cum stai (cu...)?** În ce situație ești (cu...)?

(Loc. vb.) **A-i sta cuiva în fire (să...), a sta în firea cuiva să...** A fi caracteristic pentru cineva (să...).

(Exp. vb.) **A sta (dus sau pierdut, rar ca) pe ori, pop., la, înv., în gânduri** (sau, reg., **în gând**) A fi preocupat de gânduri.

(Exp. vb.; pop.) **A sta pe cugete** **1.** A se frământa neștiind ce hotărâre să ia. **2.** (P. ex.) A ezita.

(Exp. vb.; pop.) **A sta din belșug** A fi îndestulat.

(Exp. vb.; fam.) **A-i sta capul** (sau **firea, gândul, gândurile**) **la ceva** (sau **la cineva**) A se gândi în mod insistent numai la ceva, la cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A sta la cuvânt(ul) dat** A se ține de cuvânt.

(Exp. vb.; inv.) **A sta tare** (sau, inv., **vartos**) **pentru ceva** (sau **cineva**) A fi neclintit.

(Exp. vb.) **A(-i) sta (cuiva) bine** (sau **frumos, admirabil ori rău, prost** etc.) **1.** A (nu) i se potrivea ceva. **2.** A (nu) fi așa cum se cuvine.

STABIL *vb.*

(Exp. vb.) **A stabili legătura** (sau **legături**) **cu cineva** A comunica cu cineva.

STAMBĂ *s. f.*

(Loc. vb.; înv.) **A da în** (sau, pop., **prin, înv. pe, la stambă**) A face cunoscut, a populariza.

(Loc. vb.; pfm.) **A (se) da în stambă** A (se) face de răs.

STAMBOALĂ *s. f.*

(Loc. av.; îrg.) **Cu stamboala** Din belșug.

STAMPĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi la fel cu stampana** A fi conform modelului.

STANĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a sta, a rămâne**) **ca** (ori **ca o stană (de piatră)**) A fi (sau a sta, a rămâne) neclintit, încremenit (ca urmare a unei emoții puternice).

STARE *s. f.*

(Loc. av.; înv.) **Fără (de) stare** Neîncetat.

(Sint.; Med.) **Perioadă de stare** Fază în care o boală, declarată cu câțva timp înainte, își oprește evoluția.

(Exp. vb.) **A nu mai avea stare** (îrg. **și alinare** sau, reg., **și așezare**) sau, reg., **a nu-i mai prinde starea** ori **a nu-și afla stare (și alinare)** A nu avea astâmpăr, liniște.

(Loc. av.; înv.) **A fi în stare** sau (în v.) **a veni în stare (ca) să...** A fi capabil să...

(Exp. vb.) **A aduce** (sau **a pune**) **în stare (ca) să...** **1.** A face capabil să... **2.** A determina să...

(Loc. vb.) **A se pune în stare (de) a...** A se pregăti în vederea...

(Exp. vb.; reg.) **A fi în stare (binecuvântată)** (sau **în starea darului**) (D. femei) A fi gravidă.

(Sint.) **Stare de spirit 1.** Dispoziție sufletească. **2.** (P. ex.) Mentalitate.

(Sint.) **Stare materială** Situație materială.

(Loc. a.) **Cu** (sau, reg., **în**) **stare (bună)** (ori, reg., **frumoasă**) **1.** (D. oameni) Care are o situație materială bună. **2.** (P. ex.) Bogat.

START *s. n.*

(Sint.) **Stare de start** Totalitatea manifestărilor (tahicardie, hipertensiune, emoții etc.) datorate excitației neurofuncționale condiționate de începerea unei probe sportive.

(Exp. vb.) **A da startul** A da semnalul de plecare (într-o întrecere sportivă).

(Exp. vb.) **A lua startul 1.** A porni într-o întrecere sportivă. **2.** A porni într-o acțiune (cu un anumit scop).

(Exp. vb.) **A se prezenta la start** A lua parte la o întrecere sportivă.

STAT¹ *s. n.*

(Sint.) **Examen de start** Examen după absolvirea unei instituții de învățământ superior, în vederea obținerii diplomei, **examen de licență**.

(Loc. a.) **De stat** Oficial.

(Sint.) **Stat de funcții** (sau **de organizare, de personal**) Tabel în care sunt menționate posturile necesare unei întreprinderi, unei instituții etc.

(Sint.) **Stat de plată** (sau **de salarii, înv. de lefti**) Tabel în care sunt înscrise drepturile bănești pe care o întreprindere, o instituție etc. le achită angajaților sau colaboratorilor.

STAT² *s. n.*

(Loc. vb.; pop.) **A-i ieși (cuiva) cu statul** A i se împlini (cuiva termenul).

(Loc. vb.; înv.) **A sosi la vârsta de stat** A ajunge la maturitate.

(Loc. vb.; înv.) **A fi în stat** A fi în stare.

(Loc. vb.; înv.) **A pune în stat** A aduce în stare.

STATIVE *s. f. pl.*

(Exp. vb.) **A pune pânza în stative (cu cineva)** A se asocia (cu cineva).

STATORNIC, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A fi statornic la vorbă** A se ține de cuvânt.

STATUIE *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A ridica (cuiva) (o) statuie 1.** A arăta recunoștință față de cineva. **2.** A aduce cuiva laude exagerate.

(Exp. vb.; fam.; ir.) **Meriți (merită, meritați) (o) statuie** Merită o recompensă sau laude.

STATURĂ *s. f.*

(Loc. a.; înv.) **În toată statura** Din cap până în picioare, în întregime.

STAȚIE *s. f.*

(Loc. vb.) **A face** (sau, înv., **a ține**) **stație** A staționa.

(Sint.) **Stație de distribuție** (sau **de benzină**) Loc special amenajat unde se desfac produse petroliere.

(Sint.) **Stație automată (interplanetară)** Dispozitiv releu pentru zborurile cosmice pe care navele ar putea să aterizeze, ca apoi să-și reia zborul după anumite pregătiri și aprovizionări prealabile.

(Sint.) **Stație de radiocomunicație** (sau **emisie-recepție**) Ansamblu de echipamente necesare funcționării unui post de radiocomunicații.

(Sint.) *Stație electrică* Ansamblu de instalații aparținând unui sistem energetic, care asigură modificarea unor parametri, corespunzător condițiilor de transport și de utilizare a energiei electrice.

(Sint.) *Stație hidrometrică* Unitate de efectuare a observațiilor și de prelucrare a datelor hidrologice.

(Sint.) *Stație meteorologică* Unitate în care se fac observații directe asupra fenomenelor și elementelor meteorologice.

(Sint.) *Stație spațială* (sau *cosmică*) Satelit artificial care se plasează pe o orbită geostaționară și care poate fi utilizat ca laborator și observator sau ca rampă de lansare.

STAUL *s. n.*

(Exp. vb.) **A închide lupul în staulul oilor** A încredința cuiva o treabă în care poate face mult rău.

(Exp. vb.) **A da în staul** A mâna oile la muls.

STAVĂR *s. n.*

(Loc. av.) **De stavăr** Temeinic.

(Exp. vb.) **A fi om de stavăr 1.** A fi om pe care te poți bizui. **2.** A fi om cumsecade.

STAVILĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Fără stavilă** Nestăvilat.

(Exp. vb.) **A (se) pune** (sau **a face, a se face, a ridica**) **(o) stavilă** A stăvilii.

(Exp. vb.) **A pune stavilă gurii 1.** A-și impune tăcere. **2.** A se abține să spună ceva.

STĂPÂN, ~Ă *s. m. f.*

(Exp. vb.) **A fi sau a da, a intra, a (se) băga la stăpân 1.** A (se) angaja în slujba cuiva. **2.** A-și crea obligații, a ajunge (fără să vrea) la bunul plac al cuiva.

(Exp. vb.) **A se face stăpân (pe cineva)** A lua ceva în posesiune (în mod abuziv).

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) stăpân (pe ceva)** A ceda sau a dărui (cuiva ceva).

(Exp. vb.; reg.) **A fi stăpân să...** A avea voie.

(Exp. vb.) **A fi stăpân în casa lui** (sau **la el în casă ori la el acasă**) **1.** A face tot ceea ce dorește în propria gospodărie sau familie. **2.** A avea toate drepturile, a proceda după bunul plac.

(Exp. vb.) **A fi stăpân pe sine** (sau **pe mine, pe tine, pe el** etc.) A fi în stare să-și înfrâneze pornirile, sentimentele etc.

STĂPÂN/RE *s. f.*

(Exp. vb.) **A pune sau a lua, rar a prinde în** (ori, înv., **întru**) **stăpânire ceva sau pe cineva 1.** A deveni proprietar, stăpân (prin mijloace abuzive). **2.** A supune unei influențe, unei presiuni etc. **3.** A ține sub puterea sa, *a poseda, a stăpâni, a subjugă.*

(Loc. vb.) **A lua în stăpânire** A ocupa.

STĂROSTIE *s. f.*

(Exp. vb.; loc. av.) **A merge, a se duce** etc. în **stărostie** A se duce în pețit.

STĂRUINȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu stăruință** Perseverent.

STĂTĂTOR, ~OARE *a.*

(Sint.; înv.) *Stătător înainte* Conducător.

(Sint.) *Piatră stătătoare* Piatra de jos a morii, deasupra căreia se rotește alergătoarea.

(Sint.; reg.) *Stătător bun* Girant.

(Sint. reg.) *Vinchi stătător* Colțar (la tâmplărie).

(Loc. a.; înv.) **Stătător la cuvânt** Care își ține cuvântul dat.

STĂLP *s. m.*

(Sint.) *Stâlp de telegraf* (sau *de telefon, electric* etc.) Fiecare dintre stâlpii așezați la o anumită distanță unul de altul, de care sunt fixate firele telegrafice, telefonice, electrice etc.

(Sint.) *Stâlp de cafeenea* (sau *de cabaret*) Persoană care-și irosește viața în localuri.

(Sint.; reg.) *Stâlp de strugur* Ciorchine de strugure.

(Exp. vb.) **A fi** (ori **a sta** sau **a rămâne**) **stâlp (de cremene ori de piatră)** A fi (ori a sta sau a rămâne) pironit, împietrit (de spaimă, de mirare etc.)

(Sint.; reg.) *Stâlp pentru găleți* Prepeleac la stână.

(Sint.) *Stâlpul casei* (sau *al familiei*) Capul familiei.

(Sint.; înv.) *Stâlpul dughenei* Proprietar al unei dughene.

STĂLPARE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A(-i) da (cuiva) stălpărea** A(-i) acorda (cuiva) locul cuvenit.

STĂNĂ *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **La spartul stânii 1.** La sfârșitul activității. **2.** La sfârșitul negocierii unui acord.

(Exp. vb.) **A închide lupul în stână** A-și aduce dușmanii în casă.

(Sint.; reg.) *Stâna foilor* (sau *a brânzii*) Încăpere la stână în care se păstrează laptele și preparatele din lapte.

(Exp. vb.) **A avea o stână de copii** A avea mulți copii.

(Exp. vb.) **A da stâna pe una** (sau **pe o oaie**) A face un schimb neavantajos.

STĂNCĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De stâncă 1.** Putemic. **2.** Indiferent. **3.** Rece.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a sta**) **stâncă** A împietri.

(Exp. vb.) **A merge, a sări, a urca** etc. **din stâncă în stâncă** A merge, a sări etc. dintr-un loc (înalt) în altul.

STÂNG, ~Ă a.

(Exp. vb.) **Să nu știe stânga ce face dreapta** Să se păstreze discreție absolută.

(Exp. vb.; sprs.) **A călca** (sau **a intra, a păși, a porni** etc.) **cu stângul** A începe (sau a face) ceva prost, fără succes, cu ghinion.

(Loc. av.; loc. pp.) **Din, în, la, pe, spre, de la** (sau, îvp., **de-a, înv. din a**) **stânga 1.** Din (sau în) partea mâinii stângi. **2.** Din (sau în) direcția mâinii stângi. (Exp. vb.) **A-i cânta (cuiva) cucul în stânga** A-i merge cuiva rău.

(Loc. vb.) **A apuca** (sau **a o lua, a face**) **la stânga** A se îndrepta în direcția mâinii stângi.

(Loc. vb.; arg.) **A trage** sau **a da la stânga** A ascunde.

(Loc. vb.; arg.) **A trage** sau **a da la stânga** A fura.

(Exp. vb.) **A ține stânga** A merge pe partea stângă a unui drum.

(Exp. vb.; inv.) **A fi de-a stânga** A păcătui.

(Loc. a.) **De stânga** (D. grupări, persoane) **1.** Care susține progresul, progresist. **2.** Care este apropiat de mișcarea muncitorească.

STÂRCI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A se stârca ca un arici** A fi nesociabil, morocănos.

(Exp. vb.) **A i se stârca** **cuiva inima (de durere)** A simți o emoție puternică, o supărare mare etc.

(Exp. vb.; reg.) **A stârca (pe cineva) în bătaie** A bate rău.

STÂRM/NĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A avea stârmină la cineva** A avea gând rău cu cineva.

STEA s. f.

(Sint.) **Stea cu coadă** (sau **cu coamă**) Cometă.

(Sint.) **Stea căzătoare** Meteorit.

(Sint.) **Steaia ciobanului** Luceafărul de seară.

(Sint.) **Steaia serii** Planeta Venus.

(Sint.) **Steaia păstorilor** (sau **dimineții**) Luceafărul de dimineață.

(Sint.) **Steaia porcului** Aldebaran.

(Exp. vb.) **A vedea stele verzi** A simți o durere insuportabilă în urma unei lovituri puternice.

(Exp. vb.) **A-i sări** **cuiva stelele verzi** A fi foarte obosit.

(Exp. vb.) **A fi ca picat din stele 1.** Exprimă admirația pentru frumusețea unui om. **2.** A fi distrat, neatenț, aerian.

(Exp. vb.) **A sta (a șede, a rămâne) cu dinții la stele** Exprimă starea oamenilor leneși (care rabdă de foame).

(Exp. vb.) **A crede în steaua sa** A fi optimist.

(Exp. vb.) **A se naște sub o stea norocoasă** (sau **rea**) A (nu) avea noroc.

(Exp. vb.) **Vai de steaua mea** (sau **a ta, a lui** etc.)

1. Am dat de belea! **2.** Sunt foarte nefericit, nenorocos.

(Sint.) **Cântec de stea** Colind de origine creștină cântat din prima seară a Crăciunului până în ziua de Bobotează.

(Exp. vb.) **A umbla** (sau **a se duce** etc.) **cu steaua** A colinda cu steaua.

(Exp. vb.) **A fi** (sau **a avea**) **stea în frunte** A fi (sau a se considera) superior altora prin însușiri fizice, morale, intelectuale etc. deosebite.

STEAG s. n.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a purta**) **steagul** A fi în fruntea unei acțiuni, *a conduce, a comanda*.

(Exp. vb.) **A i se înălța** **cuiva steagul** A dobândi stimă, considerație, respect.

(Exp. vb.) **A închina** (sau **a coborî**) **steagul 1.** A renunța la luptă, la acțiune etc., *a capitula*. **2.** (Rare) A se supune. **3.** (Reg.) A moțai. **4.** (Pop.) A muri.

(Exp. vb.) **A ridica** (sau **a scoate**) **steag alb 1.** A se preda. **2.** A cere pace.

(Exp. vb.) **A ridica steagul revoltei** (sau **răscoaliei**) ori (rare) **steag de răzvrătire** A porni o revoltă (sau o revoluție, o luptă etc.).

(Exp. vb.) **A ține sus** (sau **a ridica**) **steagul 1.** A lupta cu dârzenie. **2.** (Rare) A menține.

STEAJĂR s. n.

(Exp. vb.) **A-i ajunge** (sau **a i se apropia** sau **a i se scurta**) **cuiva funia la** (sau **de**) **steajăr 1.** A fi într-o situație foarte grea. **2.** A fi aproape de moarte.

STEAMET s. n.

(Loc. cj.) **Sub steamătul că...** Sub pretext că...

STEMĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi cu** (sau **a avea**) **stemă în frunte 1.** A fi norocos. **2.** (Ir.) A fi de neam mare. **3.** A avea calități deosebite.

STENTOR s. m.

(Sint.) **Voce** (sau **glas**) **de stentor** Voce bărbătească puternică, răsunătoare.

STERP, ~EARPĂ a.

(Exp. vb.; reg.) **A da** (sau **a călca, a aluneca, a cădea**) **pe sterp 1.** A cădea (pășind greșit sau alunecând). **2.** A intra într-o încurcătură, *a o păși*.

(Exp. vb.) **A călca** (sau **a nimeri**) **cu sterpul** A-i merge rău, *a porni cu stângul*.

(Exp. vb.) **A fulgera pe sterp** A fulgera când este senin.

ST/CHIU *s. sg.*

(Exp. vb.; reg.) **A pune stichiu 1.** A ascunde un lucru.

2. A înceta de a-l mai folosi.

(Exp. vb.) **A se pune cu stichiu (pe cineva)** A stăruii mult pe lângă cineva pentru a-l determina să acționeze într-un anumit fel.

ST/CLĂ *s. f.*

(Sint.) *Sticlă de lampă* Obiect de sticlă având partea inferioară de formă sferică și cea superioară de formă cilindrică, alungită, folosit pentru protejarea flăcării la lămpile cu petrol.

(Exp. vb.) **Nu ești de sticlă sau ce, ești de sticlă?** Împiedici vizibilitatea.

(Loc. a.) **Prieten cu sticla** Bețiv.

STICLETE *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A avea (sau a fi cu) sticleți în (sau la) cap sau a-i cânta (cuiva) sticleții (în cap)** A avea idei extravagante, bizare, *a fi nebun, a avea gărgăuni*.

(Exp. vb.) **A-i scoate (cuiva) sticleții din cap** A face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, bizare.

(Exp. vb.; reg.) **A-și pune colivia cu sticleți pe cap** A se căsători.

STICLI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i sticli ochii (pe undeva)** A se afla undeva (departe).

(Exp. vb.) **A-i sticli ochii (în cap)** A fi deștept, vioi.

STIGMAT *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A cădea în stigmat** A fi dezonorat.

STIL *s. n.*

(Exp. vb.) **A face stil** A vorbi figurat.

(Loc. a.) **De stil** Care reia moda unei anumite epoci din trecut.

(Loc. a.; loc. av.) **În stil mare 1.** De proporții. **2.** De mare rafinament.

(Sint.) *Stil vechi* Socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian, cu două săptămâni întârziat față de stilul nou.

(Sint.) *Stil nou (sau actual)* Socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian.

STINDARD *s. n.*

(Exp. vb.) **A ridica stindardul revoltei (sau național, luptei etc.)** A porni, a declanșa o revoltă (sau o luptă, o revoluție, o luptă etc.).

STINGE *vb.*

(Exp. vb.; îrg.) **A stinge viața, zilele** A omori.

(Exp. vb.; îrg.) **A-i stinge cuiva lumina (sau becul)** A-l ucide.

(Exp. vb.) **A stinge var** A turna apă peste piatra de var arsă pentru a obține var stins.

(Exp. vb.; sprs.) **A stinge cărbuni** A arunca în apă cărbunii aprinși (rostind descântece pentru a alunga deochiul).

STIVĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A face stivă** A stivui.

STOARCE *vb.*

(Exp. vb.; înv.) **A stoarce (cuiva) ceapa (sau lămâia) în nas** A înfrunta (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-și stoarce viața sau a stoarce (pe cineva) de puteri (ori de vlagă) 1.** A munci sau a face pe cineva să muncească din greu. **2.** A depune eforturi deosebite.

(Exp. vb.; fam.) **A-și stoarce creierii (sau creierul, mintea)** A se gândi intens pentru a ieși dintr-o situație grea, pentru a rezolva ceva dificil etc.

(Exp. vb.) **A(-i) stoarce (cuiva) (un râu de, câteva) lacrimi (sau, rar, o lacrimă, plâns)** A face (pe cineva) să plângă.

(Exp. vb.) **A stoarce untul (sau măduva) din cineva** A scoate untul (sau măduva) din cineva.

STOC *s. n.*

(Sint.) *Stoc de siguranță* Stoc suplimentar menit să asigure alimentarea producției în cazul unor dereglări de aprovizionare.

(Loc. a.) **În stoc 1.** (D. bunuri materiale) Care este păstrat ca rezervă undeva. **2.** În depozit.

(Exp. vb.) **A produce pe stoc** A produce fără a avea comenzi, mărfuri care riscă să nu fie cumpărate și să rămână în depozit.

STOFĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea stofă (de...)** A avea calități deosebite (într-un anumit domeniu).

STOMAC *s. n.*

(Exp. vb.) **Pe stomacul gol** Înainte de a fi mâncat ceva.

(Exp. vb.; fam.) **A nu avea (pe cineva) (sau a nu-i fi cineva) la stomac** A nu suporta pe cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A avea stomac de struț** A avea stomac foarte sănătos și rezistent.

(Exp. vb.) **A avea stomacul deranjat** A avea diaree.

(Exp. vb.) **A-și pune stomacul la cale** A mânca (pe săturate).

STOP *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A se lăsa (sau a se pune) stopul** A se opri circulația într-un sens prin apariția luminii roșii la semafor.

(Exp. vb.; fam.) **A fi pe stop** (D. femei) A fi la ciclu.

STORÎ *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A i se storî cu cineva** A i se urî.

STRACHINĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A mânca dintr-o strachină (cu cineva)** A fi de aceeași vârstă sau de aceeași condiție socială (cu cineva).

(Exp. vb.) **A lua (sau a prinde, a ridica pe cineva) (ca) din strachină 1.** A prinde pe cineva ușor, fără dificultate. **2.** (P. ex.) A lua pe cineva prin surprindere.

(Exp. vb.) **A călca în străchini (verzi), a umbla după străchini verzi 1.** A umbla după aventuri amoroase. **2.** A umbla neatenț, cu stângăcie.

(Exp. vb.; rar) **A-i mânca cuiva din strachină** A profita de ajutorul material al cuiva.

(Exp. vb.) **A vedea alb în strachină** A spera într-o reușită materială, într-o îmbogățire.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea ca musca-n strachină 1.** A nimeri undeva într-un moment nepotrivit. **2.** (P. ex.) A o păți.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pica mucul în strachina cuiva 1.** A plictisi pe cineva cu prezența. **2.** A cădea pe capul cuiva.

STRADĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De stradă 1.** (D. acțiuni, manifestări, evenimente etc.) Care are loc, care se petrece pe stradă. **2.** (D. îmbrăcăminte) Care se poartă pe stradă. **3.** (Înv.; d. politică, d. politicieni, oratori) De calitate proastă, ieftin. **4.** (D. femei) De moravuri ușoare. **5.** (D. acțiuni, manifestări, evenimente) Care antrenează o întreagă colectivitate.

(Exp. vb.) **A arunca (sau a azvârli) pe cineva în stradă 1.** A da pe cineva afară din (propria lui) casă. **2.** (P. ex.) A lua cuiva tot ce are, *a sărăci*.

(Exp. vb.) **A bate străzile 1.** A umbla în neștire. **2.** (P. ex.) A pierde timpul.

STRAJĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De strajă** Care păzește.

(Loc. vb.) **A fi (sau a sta, a rămâne, pop., a se pune) de strajă ori a ține (sau a face) strajă 1.** A păzi. **2.** (P. ex.) A pândi.

(Exp. vb.; pop.) **A(-și) pune strajă gurii 1.** A vorbi cu măsură și prudență. **2.** A-și controla sau a determina pe cineva să-și controleze vorbele. **3.** (Pop.) A(-și) pune frâu limbii.

(Exp. vb.) **A-și pune strajă ochilor 1.** A-și înfrâna dorința de a privi ceva. **2.** A renunța să mai privească ceva ce îi place.

(Loc. vb.; reg.) **A-i fi cuiva strajă 1.** A-i fi cuiva teamă, groază să facă ceva. **2.** (Reg.) A nu-l trage mîma să facă un lucru greu.

(Sint.; reg.) *Casa strajei* Jandarmerie.

STRAMĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A nu avea stramă (pe el)** A fi sărac.

STRANĂ *s. f.*

(Sint.) *Strana mare* Strana din dreapta iconostasului în care stau, de obicei, cântărețul prim și o parte din cor.

(Loc. a.) **De strană 1.** (D. oameni) Care cântă sau citește la strană. **2.** (D. cărți) Care se citesc sau după care se cântă la strană. **3.** (D. cântece, muzică) Care se cântă la strană.

(Sint.) *Strană arhierescă (sau domnească)* Jilț în biserică, sculptat și bogat ornamentat, în care stăteau domnitorii.

STRAT *s. n.*

(Sint.; reg.) *Stratul bătrân (sau cășii)* Vatra casei.

(Loc. vb.; îrg.) **(A fi, a pune) în (sau la) stratul de moarte** (ori, înv., **în stratul morții**) (A fi) în agonie.

(Loc. vb.; reg.) **A-l lua (pe cineva) din strat 1.** A scula (pe cineva) foarte devreme. **2.** (Reg.) A-l lua (pe cineva) prin surprindere.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face strat** A-și încropi gospodărie.

(Exp. vb.; reg.) **A avea strat (bun)** A moșteni avere (bună) de la părinți.

(Exp. vb.; reg.) **A-și schimba stratul** (D. femei) A se recăsători.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea pe strat** (D. femei) A naște.

(Sint.; reg.) *Strat de copii* Placentă.

(Sint.; reg.) *Strat de răsad sau de gunoi, cald* Răsadniță.

(Sint.) *Strat vegetal* Ansamblu natural de specii vegetale care aparțin aceluiași grup de forme biologice.

(Sint.) *Strat arabil (sau, rar, roditor)* Strat de pământ care se ară și în care plantele cultivate își răspândesc majoritatea rădăcinilor.

STRĂGĂLIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A-și face picioarele străgălie și a o întinde** A se găti și a pleca repede.

STRĂ/N, ~Ă *a., s. m. f.*

(Exp. a.) **Prin (sau printre, în, între) străini** De parte de casă, între oameni necunoscuți.

(Exp. a.; înv.) **Străin de minte** Nebun.

STRĂMUTA *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A i (se) strămuta (cuiva) fălcile (sau falca ori căpriorii)** A lovi sau a fi lovit puternic peste obraz (scoțându-i ori ieșindu-i maxilarul din articulație).

(Exp. vb.) **A-și strămuta fălcile** A căsca mult, tare, mereu.

STRĂPUNGE *vb.*

(Exp. vb.) **A străpunge frontul** (sau **prima linie**)
A distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului.

STRĂVĂLIȘ *s. n.*

(Loc. av.; reg.) **De-a stăvălișul** De-a rostogolul.

STRĂMB, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A avea gura strămbă** A spune minciuni.

(Exp. vb.) **A sta** (sau, reg., **a șede**) **strămb și a judeca** (sau, inv., **a grăi**, **a vorbi**) **drept** A recunoaște adevărul.

(Exp. vb.) **A râde** (sau **a surăde**, **a zâmbi**) **strămb**
A râde (sau a surăde, a zâmbi) forțat, în silă, nesincer.

(Exp. vb.) **A privi** (sau **a se uita**) **strămb 1.** A privi (sau a se uita) cu ciudă, urât, dușmănos. **2.** (P. ex.) A nu privi cu ochi buni.

(Exp. vb.) **A călca strămb 1.** A avea o comportare incorectă. **2.** A aluneca pe o cale greșită.

(Loc. av.; inv.) **Cu** (sau, rar, **pe**) **strămbul 1.** În mod fals. **2.** Pe nedrept.

(Exp. vb.; reg.) **A călca cu strămbul** A nu avea succes, *a avea ghinion.*

(Exp. vb.; inv.) **A lua cu strămbul** A lua prin înșelătorie sau cu forța.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi cu strămbul** A face nedreptăți.

STRĂMBA *vb.*

(Exp. vb.) **A-și strămba gâtul** sau **a i se strămba cuiva gâtul** A privi insistent într-o parte sau înapoi după cineva, întorcând îndelung capul.

(Exp. vb.) **A strămba cuiva gâtul** A omorî pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A strămba cuiva fălcile** A bate pe cineva foarte tare, lovindu-l peste obraz.

(Exp. vb.) **A vorbi până i se strămbă gura la ceafă** A vorbi mult și fără rost.

(Exp. vb.; pop.) **A strămba limba** (sau **gura**) **(la cineva)** A scoate limba la cineva.

(Exp. vb.) **A se strămba de răs 1.** A face mare haz. **2.** (Fam.) A se prăpădi de răs.

(Exp. vb.; reg.) **A se strămba moartea (la cineva)**
1. A fi în primejdie de moarte. **2.** A muri.

STRĂMT, ~Ă *a.*

(Loc. av.; inv.) **Cu strămt** Cu (mare) greutate.

(Exp. vb.) **A fi strămt la minte** sau **a avea mintea strămtă** A fi lipsit de inteligență.

(Exp. vb.; reg.) **A fi prea strămt la mațe 1.** A fi pus pe ceartă. **2.** A fi arțăgos.

(Exp. vb.; fam.) **A prinde (pe cineva) la strămt 1.** A profita de faptul că cineva se află în (mare) dificultate. **2.** A profita de ocazie.

(Exp. vb.) **A fi** (sau, inv., **a aduce**) **la largul cuiva și la strămtul altcuiva** A se găsi (sau a ajunge) într-o situație avantajoasă, profitând de situația dezavantajoasă în care se află (sau în care a ajuns) altcuiva.

STRĂMTA *vb.*

(Exp. vb.) **A strămta chinga pentru cineva** sau **a i se strămta hamul (cuiva)** A ține (sau a ajunge să fie ținut) în frâu.

STRÂNGE *vb.*

(Loc. vb.; pfm.) **A strânge (pe cineva) cu ușa** (sau **în balamale, în clește, în chingi, în frâu** etc.) **1.** A strămtora. **2.** A sili.

(Exp. vb.) **A strânge (pe cineva) în spate** (sau **de, între umeri**) **(de frică ori de frig)** A se înfiora de frig sau de frică.

(Exp. vb.; pop.) **A-l strânge (pe cineva) opinca** (sau **carâmbul, cureaua** etc.) A avea un (mare) necaz.

(Exp. vb.; rar) **A strânge din toate părțile** A încolți.

(Exp. vb.; inv.) **A strânge de bani (pe cineva)** A stoarce.

(Exp. vb.) **A(-i) strânge (cuiva) mâna** (ori **mâinile**) sau **a se strânge de mână** A (se) prinde (puteric) (de) mâini, în semn de salut, de afecțiune, de prietenie, de recunoștință etc.

(Exp. vb.; inv.; fam.) **A strânge (pe cineva) de gât 1.** A (se) sugruma. **2.** A pedepsi pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A strânge cureaua** A răbda de foame. **2.** A economisi.

(Exp. vb.) **A strânge baierile pungii 1.** A face economii. **2.** A trăi modest. **3.** A fi zgârcit.

(Exp. vb.) **A strânge cercul în jurul cuiva** A înconjura pe cineva (limitându-i libertatea de acțiune).

(Exp. vb.; pfm.) **A-și strânge gura 1.** A se reține (să vorbească). **2.** A tăcea din gură.

(Exp. vb.) **Cât ai strânge din ochi** Imediat.

(Exp. vb.) **A strânge din umeri** A-și exprima nedumerirea, nepăsarea, disprețul, etc., prin mișcări ale umerilor.

(Exp. vb.; fam.) **Mai strânge-ți coada** Nu te amesteca în treburi care nu te privesc.

(Exp. vb.; reg.) **A strânge genunchii de inimă** A se restrânge material.

(Loc. vb.) **A-și strânge rândurile 1.** A se replia. **2.** (P. ex.) A se uni, întărindu-și forțele.

(Exp. vb.) **A se strânge în sine** sau, rar, **în pielea lui** A deveni puțin comunicativ.

(Exp. vb.) **A i se strânge** (sau **a-i strânge cuiva**) **inima** (sau, rar, **sufletul**) A simți neliniște, îngrijorare, emoție etc.

(Exp. vb.) **A strânge șurubul** A folosi mijloace (abuzive) de constrângere.

(Loc. vb.) **A strânge (într-un) mănunchi** ceva A înmănunchea.

(Exp. vb.) **A strânge patul** (sau **așternutul**) A pune în ordine așternutul, *a face patul*.

(Exp. vb.) **A strânge bani albi pentru zile negre** A fi (foarte) chibzuit și econom.

(Exp. vb.) **A se strânge ca (săracii) la mort** (sau **la pomană**) sau **ca lupii la hoit** A alerga după un câștig nemuncit.

(Exp. vb.) **A (se) strânge de pe drumuri** sau **(pe) acasă** **1.** A nu mai fi hoinar, stabilindu-se într-un loc. **2.** A sta acasă. **3.** A (se) face om așezat.

(Exp. vb.) **A nu-și (mai) strânge picioarele (de pe drumuri)** A umbla foarte mult.

(Exp. vb.) **A-și strânge lioarba** (sau **buzișoarele**) **acasă** A tăcea.

(Exp. vb.) **A se strânge laolaltă** A se căsători.

(Exp. vb.) **A (se) strânge în jurul cuiva** A (se) mobiliza la ceva.

(Exp. vb.) **A strânge (cineva) oaste** (sau **oștire, armată** etc.) **(asupra cuiva)** A (se) mobiliza.

(Exp. vb.) **A-1 strânge Dumnezeu** (sau **moartea pe cineva**) A muri.

STRÂNS, ~Ă a.

(Exp. vb.) **(A fi) cu mâna strânsă** sau **strâns la mână** (ori **la chimir**) sau **mână strânsă** **1.** (A fi) socotit la bani, econom. **2.** (P. ex.) A fi zgârcit.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) cu inima strânsă** (sau **cu sufletul strâns**) (A fi) stăpânit de o emoție puternică, de o stare de tensiune nervoasă, de neliniște etc.

(Loc. vb.) **A face strânsa (cu cineva)** A conviețui (cu cineva) într-o căsnicie.

(Exp. vb.; inv.) **(A fi) strâns la vorbe** (A fi) zgârcit la vorbă.

STRÂNȘOARE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A lua la strânsori pe cineva** A lua pe cineva din scurt.

(Sint.) *Strânsoare de mână* Salut.

(Sint.; rar) *Strânsoare de inimă* Neliniște.

STREĂȘINĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-și pune** sau **a(-și) duce mâna** (sau **palma**) **streașină la ochi** A-și pune mâna ca o apă-rătoare împotriva soarelui, pentru a vedea mai bine.

(Exp. vb.; reg.) **A-i curge (cuiva) streșinile** A-i curge nasul.

STRECHE s. f.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a lovi**) **strecnea în cineva** sau **a fugi ca (apucat) de streche** **1.** (D. animale) A fi atacat de streche. **2.** (D. oameni) A da semne de neliniște. **3.** (Spec.) A fugi orbește, fără motiv aparent.

STREPETE s. m.

(Loc. vb.; reg.) **A merge** (sau **a lucra**) **în strepete** (sau **în strepeți**) A merge (sau a lucra) foarte repede, *a-i da zor*.

STRICA vb.

(Exp. vb.; fam.) **A strica căruța** (sau **sita, calimera cu cineva**) A rupe relațiile de prietenie sau de colaborare.

(Exp. vb.) **A se strica căruța la mijlocul drumului** A întâmpina piedici când ești încă departe de țintă.

(Exp. vb.) **A strica** (sau **a împuti**) **brânza (cu cineva)** A rupe prietenia (cu cineva).

(Exp. vb.) **A se strica de răs** A râde foarte tare, a face mare haz de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A i (se) strica cuiva mintea** sau **a (se) strica la cap** A-și pierde judecata.

(Exp. vb.; pop.) **A se** (sau **a o**) **strica la ceafă** (sau **la gât cu cineva**) **1.** A întrerupe bunele relații (cu cineva). **2.** A pierde creditul (în fața cuiva).

(Exp. vb.; reg.) **A strica cuiva firea** (sau **sufletul**) A produce cuiva neliniște, supărare.

(Loc. vb.; reg.) **A se strica de copii, a-și strica pruncii** (D. femei) A-și provoca avort.

(Loc. vb.; inv.) **Nu strică nimic** Nu-i nimic.

(Exp. vb.; pop.) **A strica cumetria (cu cineva)** A se certa.

STRICAT, ~Ă a.

(Exp. vb.; inv.) **A fi stricat (cu cineva)** A fi certat (cu cineva).

STRICĂCIUNE s. f.

(Exp. vb.; inv.) **A(-i) fi de** (sau **spre**) **stricăciune (cuiva)** A fi dăunător, a face rău (cuiva).

(Sint.; inv.) *Stricăciune albă* Lepră.

STRIGA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A striga oarba cuiva** A alunga pe cineva huiduind.

(Exp. vb.) **A stiga catalogul** A face apelul nominal al elevilor.

(Exp. vb.; inv.) **A striga la arme** A mobiliza pentru luptă.

STRIGARE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A face strigare** A se plânge împotriva cuiva sau a ceva, *a protesta*.

(Exp. vb.) **Să nu fie de strigare** Să nu fie de deochi.

STRIGĂTOR, ~OARE *a.*

(Exp. vb.) **Strigător la cer** (sau **la ceruri**) Care frapează și revoltă (prin gravitate, importanță etc.) impunând să fie neapărat luat în seamă.

STRINGENȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (tot mai multă) stringență** Cu necesitate.

STR/ȘTE *s. f.*

(Loc. pp.; reg.) **În strîștea...** 1. În ciuda cuiva. 2. Pe seama cuiva.

STRIVI *vb.*

(Exp. vb.; rar) **A strivi în picioare** A călca în picioare.

STROI *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A bate (pe cineva) la stroi sau a purta (pe cineva) în stroi** 1. A pedepsi prin trecerea condamnatului (gol) printre două rânduri de soldați care îl loveau unul după altul cu nuiava. 2. (P. ex.) A bate foarte tare.

STROP *s. m.*

(Loc. av.) **Strop cu** (sau, rar, **de, reg. după**) **strop** În cantități foarte mici care se succed încet, *continuu, picătură cu picătură, până la ultima picătură, (pușin) câte pușin*.

(Exp. vb.) **Până la un strop sau până la ultimul strop** Până nu mai rămâne nimic.

(Loc. av.) **Un strop de...** Pușin.

STROPI *vb.*

(Exp. vb.) **A stropi masa (mâncarea etc.)** A bea în timpul mesei vin sau alte băuturi (alcoolice).

(Exp. vb.; fam.) **A-și stropi maseaua** A bea băuturi alcoolice.

(Exp. vb.) **A nu avea (nici) cu ce-și stropi maseaua** A fi sărac.

(Exp. vb.) **A stropi (ceva) cu sudoare** A munci din greu.

STROP/T, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A fi stropit la cap** (sau **la minte**) A fi prost sau nebun.

STRUNĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i cânta** (sau **a-i bate**) **cuiva în strună** ori **a cânta** (sau **a bate**) **în struna cuiva** A-și exprima fațăș aprobarea pentru tot ceea ce spune sau face cineva, *a flata, a linguși, a măguli, (fam.) a peria, a tămâia*.

(Exp. vb.) **A zice din** (sau **pe o**) **strună** A cânta la vioară sau la cobză.

(Exp. vb.; fam.) **A-și drege struna** A-și drege glasul.

(Exp. vb.; rar) **A face cuiva spatele strună** A bate zdravăn pe cineva.

(Exp. vb.) **A merge strună** (D. acțiuni, activități) A merge foarte bine, perfect.

(Exp. vb.; reg.) **A pleca strună** A pleca grăbit, zorit.

(Loc. vb.) **A o ține strună** A continua.

(Loc. vb.; rar) **A pune strună** A potoli.

STRUNI *vb.*

(Exp. vb.; rar) **A-și struni limba** A tăcea.

STRUȚ *s. m.*

(Exp. vb.; fam.) **A avea stomac de struț** A avea stomac rezistent, care digeră bine orice.

STUDIU *s. n.*

(Exp. vb.) **A pune o piesă în studiu** A începe repetițiile la o piesă de teatru.

STUP *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **Să ne șadă stupii** Formulă glumeață cu care un oaspete este invitat de gazdă să ia loc sau să (mai) stea.

(Sint.; reg.) **Stup neretezat** 1. Avere. 2. Moștenire.

STUPI *vb.*

(Exp. vb.; fig.) **A linge unde** (sau **ceea ce**) **a stupit** A retracta jignirile aduse cuiva, lingușindu-l.

(Exp. vb.) **A-și stupi (tot) sufletul (cu cineva)** 1. A o duce foarte rău. 2. A se chinuși cu ceva sau cu un om nepriceput, nesupus, îndărătnic.

(Exp. vb.) **A stupi sânge** A avea o hemoptizie, (pop.) *a scuipa sânge*.

(Exp. vb.; fig.) **A stupi foc și pară** A se mânia foarte tare.

STUR *s. m.*

(Exp. vb.; înv.) **A se alege stur și praf (de cineva)** A fi complet distrus.

(Exp. vb.) **A se face stur** A se usca foarte tare.

SUBIECT *s. n.*

(Loc. av.) **La subiect** Fără divagații inutile, *direct*.

(Loc. pp.; înv.) **Pe subiectul** Pe seama...

(Sint.; Lgv.) *Subiect vorbitor* Informator (într-o anchetă dialectală).

(Sint.; Gram.) *Subiect gramatical* Parte principală de propoziție care arată cine săvârșește sau suferă acțiunea exprimată de predicat ori cui i se atribuie o însușire exprimată prin numele predicativ.

(Sint.; Log.) *Subiect logic* Termen al judecății reprezentând noțiunea despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicat.

(Sint.; Jur.) *Subiect de drepturi* Persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi.

(Sint.; Fin.) *Subiect impozabil* Persoană fizică sau juridică obligată, prin lege, să plătească impozit.

SUBÎNȚELES *s. n.*

(Loc. av.) **Cu subînteles** 1. Semnificativ. 2. Cu anumite aluzii. 3. Pe ocolite.

SUBPREFECTURĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A bate (sau a înjura pe cineva) ca la subprefectură** A bate (sau a înjura pe cineva) într-un mod brutal, grosolan, săbatic.

SUBSIDIAR, ~Ă *a.*

(Loc. av.) **În subsidiar** 1. În al doilea rând. 2. Pe lângă aceasta. 5. Implicit.

SUBSTANȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) (Rar) **În substanță** Într-un cuvânt.

(Loc. vb.; rar) **A prinde substanță** 1. A lua ființă. 2. A se consolida.

(Sint.) *Substanță de contrast* Substanță chimică opacă la razele röntgen, utilizată în examenele radiologice.

(Sint.) *Substanță (nervoasă) cenușie* Parte a sistemului nervos central formată din corpul celulelor nervoase, situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, *materie cenușie*.

(Sint.) *Substanță (nervoasă) albă* Parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase.

SUBSUOARĂ *s. f.*

(Loc. av.) **La (sau sub, rar de-a, pe, în) subsuoară** (D. obiecte) Ținut între braț și partea laterală a toracelui, *la subraț*.

(Exp. vb.) **A lua (sau a ține, a duce, a apuca, a prinde etc. pe cineva) de subsuori** 1. A cuprinde pe cineva cu amândouă mâinile, ținându-l de subsuori, a-l ridica, a-l purta pe sus sau a-l îmbrățișa. 2. A duce pe cineva de braț.

(Exp. vb.) **A sta (sau a șede) cu mâinile subsuori** A sta degeaba, *a sta cu mâinile-n sân*.

(Exp. av.; pop.) **Din tălpi (sau din brâu) până-n subsuori** 1. Prin tot trupul. 2. Peste tot trupul.

SUBTEXT *s. n.*

(Loc. av.) **În subtext** Fără a fi exprimat explicit (în text), *implicit*, (rar) *subtextual*.

SUBTILITATE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu subtilitate** În mod discret.

SUBȚIRE *a., av.*

(Loc. a.) **Subțire la (sau în) pungă** 1. Sărac. 2. Zgârcit.

(Sint.) *Intestin subțire* Prima porțiune a intestinului, care începe de la stomac și se termină la intestinul gros.

(Sint.; fig.) *Nas subțire* (D. oameni) 1. Cizelat, *rafinat*. 2. Perfid.

(Loc. a.; rar) **De sânge subțire** Nobil.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi (sau a grăi, a spune pe) subțire** 1. A vorbi cu cuvinte alese, savante. 2. A vorbi afectat.

(Loc. a.; reg.) **Pe subțire** Adevărat.

(Loc. av.; reg.) **Cu subțirele** 1. Cu zgârcenie. 2. Foarte puțin.

(Loc. av.; reg.) **Pe subțire** Cu pasiune.

(Loc. av.) **Cu un plan (sau, rar, cu un sul, ori, înv., cu meșteșug, cu un mijloc, reg. cu un cuvânt) subțire** 1. După un calcul fin. 2. Pe ocolite, *pe departe*. 3. Cu șiretenie.

(Loc. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) subțire** A se purta cu șiretenie, cu dibăcie (cu cineva).

SUBȚIREL, ~EA, ~ICĂ *a.*

(Exp. vb.; pop.) **A da gură subțirică** sau **a săruta subțirel** A săruta ușor, delicat, din vârful buzelor.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) subțirel** A se purta (cu cineva) cu șiretenie, cu abilitate.

SUCALĂ *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **În sucală** 1. În cercuri. 2. În spirală.

(Loc. vb.; reg.) **A-i merge sucala (cuiva)** A avea succes în afaceri.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **A-i face (cuiva) capul sucală** A săcăi.

SUCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-și face sucă** A-și face un prost obicei.

SUCĂLEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua la sucăleală (pe cineva)** 1. A certa. 2. A cicăli.

SUCCES *s. n.*

(Exp. av.) **Cu succes** Cu cele mai bune rezultate, *foarte bine*.

(Loc. a.) **De succes** 1. Care place publicului. 2. Care are mare căutare.

SUCCESIUNE *s. f.*

(Exp. vb.; Jur.) **A (se) deschide o succesiune** A (se) începe formalitățile pentru atribuirea unei moșteniri.

SUCEALĂ *s. f.*

(Exp.; reg.) **A-i da suceală (și-nvârteală)** 1. A lucra foarte repede. 2. A-i da zor.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) la suceală** A lua la rost.

SUCI *vb.*

(Exp. vb.) **A suci (cuiva) șurubul** A umbla cu viclenii.

(Exp. vb.; reg.) **A suci (pe cineva) în ciur fără vătălie** A purta (pe cineva) cu vorba după bunul plac.

(Exp. vb.) **A(-i) suci (cuiva) capul (ori mintea sau mințile)** A face pe cineva să nu mai judece normal, *a prosti, a zăpăci*.

(Exp. vb.) **A suci vorba sau a o suci 1.** A da alt curs sau alt înțeles conversației. **2.** A devia în mod conștient de la subiect pentru a ocoli adevărul.

SUCIT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **(Că-i) sucită, (că)-nvârtită** Ai găsit diverse pretexte neconvingătoare ca să te eschivezi de la ceva.

SUDOARE *s. f.*

(Sint.; inv.) **Baie de sudoare** Baie de abur.

(Exp. av.; pfm.) **În (sau cu, ori din, sau, (inv.) întru) sudoarea frunții** Cu prețul unor mari eforturi.

(Exp. av.; îrg.) **Cu sudoare 1.** Pasionat. **2.** Cu zel.

(Exp. vb.) **A-l trece (sau a-l cuprinde) sudori reci sau sudorile 1.** A transpira abundant din cauza emoției, a spaimii etc. **2.** (P. ex.) A avea mari emoții.

(Exp. vb.; pop.) **Sudori de moarte sau sudrile morții 1.** Sudoarea care acoperă corpul înaintea morții.

2. (P. ex.) Sudoare provocată de o emoție puternică, de spaimă ori de o oboseală mare.

SUFER *vb.*

(Exp. vb.) **A nu suferi comparație** A nu (se) putea compara.

SUFER/NIȚĂ *s. f.*

(Loc. a.) **În suferință** În suspensie.

(Exp. vb.) **A fi în suferință** A-i lipsi cuiva ceva.

SUFLA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Suflă vântu-n paie ude** E o situație în care nu se mai poate face nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A sufla vântul în urechile cuiva** A nu auzi.

(Exp. vb.) **A-și întoarce chepeneagul după cum suflă vântul 1.** A fi ușor influențabil. **2.** (Reg.) A-și schimba atitudinea după împrejurări.

(Exp. vb.) **Îl suflă vântul** E foarte slab.

(Exp. vb.; fam.) **A sufla cuiva ceva (de sau, rar, pe sub nas) 1.** A lua ceea ce i se cuvine de drept altuia. **2.** (P. ex.) A fura ceva (profitând de neatenția, de naivitatea sau de încrederea cuiva).

(Exp. vb.) **A nu (mai) sufla 1.** A fi mort. **2.** A muri. **3.** A rămâne nemișcat (dând impresia că i s-a oprit respirația). **4.** A nu scoate nicio vorbă, a nu protesta.

(Exp. vb.) **A(-l) sufla să cadă** A fi foarte slab.

(Exp. vb.; pop.; fam.) **A (nu) sufla (cuiva) în borș (sau în borșul, în ciorba) cuiva 1.** A (nu) se amesteca nechemat în treburile cuiva. **2.** (Reg.) A (nu) răsfăța. **3.** (Reg.) A prevesti lucruri rele. **4.** (Reg.) A (nu) sforăi.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sufla în fund 1.** A goli paharul, carafa etc. cu băutură foarte repede sau dintr-odată. **2.** (P. ex.) A se îmbăta. **3.** (Reg.) A alinta pe cineva. **4.** (Reg.; p. ex.) A menaja.

(Exp. vb.; reg.) **A sufla în foc** A se îmbăta.

(Exp. vb.; reg.) **A sufla în (sau din) buze** Exprimă supărarea în cazul când se pierde ceva sau nu se dobândește ceea ce s-a sperat.

(Exp. vb.; pop.) **A sufla a pagubă** A-și manifesta părerea de rău pentru o pierdere suferită sau nedumerirea în fața unei anumite situații.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) sufla în lumânare (cuiva)** A încureca afacerile cuiva, a-i pune piedici.

(Exp. vb.; reg.) **A-l sufla în vânt 1.** A fi pierde-vară. **2.** A fi de o slăbiciune exagerată

(Loc. vb.; îrg.) **Îi suflă-n pungă** E om sărac.

SUFLARE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de) suflare sau cu suflarea tăiată (rar stinsă)** (D. ființe) **1.** Cu respirația oprită brusc (ca urmare a unei emoții foarte puternice).

2. (P. ex.) Speriat. **3.** Mort.

(Loc. a.) **Cu suflare** (D. ființe) Viu.

(Loc. av.) **Dintr-o (sau într-o) suflare 1.** Foarte repede. **2.** Pe nerăsuflăte. **3.** Continuu.

(Exp. vb.) **A-și da suflarea (de pe urmă)** (sau **ultima suflare**) A muri.

(Exp. vb.) **A (i se) tăia (cuiva) suflarea** A respira foarte greu (din cauza unui efort mare, a unei emoții puternice etc.).

SUFLECA *vb.*

(Exp. vb.) **A-și sufleca mâncelile** A se apuca de treabă.

(Exp. vb.; reg.) **A-și sufleca mucii** A se smiorcăi.

SUFLET *s. n.*

(Loc. av.) **(Tot) într-un suflet 1.** Foarte repede. **2.** Pe nerăsuflăte. **3.** Dintr-o suflare. **4.** Continuu. **5.** Fără oprire.

(Loc. av.; inv.) **Cu un suflet 1.** În același timp. **2.** Deodată.

(Exp. vb.) **A(-și) trage sufletul 1.** A respira. **2.** A inspira. **3.** A se odihni. **4.** A se liniști.

(Exp. vb.) **A-i veni sufletul la loc 1.** A-și potoli respirația. **2.** (P. ex.) A-și reveni dintr-o sperietură, o emoție etc.

(Exp. vb.) **A se umple de suflet 1.** A nu mai putea respira normal din cauza unui efort fizic prea mare.

2. A-și pierde răsuflarea. **3.** (P. ex.) A găfâi.

(Exp. vb.) **A-și lua** (sau **a prinde la**) **suflet 1.** A trage adânc aer în piept, pentru a-și recăpăta puterile.

2. (P. ex.) A-și recăpăta puterile.

(Loc. a.) **Plin de suflet 1.** Vioi. **2.** Energic. **3.** Vesel.

(Loc. av.) **Cu** (sau **fără**) **suflet** Cu (sau fără) însuflețire, cu (sau fără) elan.

(Exp. vb.; pfm.) **Vai de sufletul tău** (sau **său, lui** etc.) Exprimă compasiunea pentru cineva care o duce greu, care se află într-o situație grea sau este foarte necăjit.

(Exp. vb.; îvp.) **A scăpa** (sau **a rămâne**) **numai cu sufletul** (ori **cu sufletele**) A sărăci.

(Exp. vb.) **A avea șapte** (sau **nouă**) **suflete** sau (reg.) **a avea suflet cu crăci 1.** A avea o mare rezistență fizică. **2.** A trăi mult.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne cu sufletul în oase** A rămâne în viață.

(Exp. vb.; pop.) **A-și da sufletul (din oase) 1.** A muri. **2.** A se sacrifica.

(Exp. vb.; reg.) **A avea sufletul în oase** A fi foarte slab.

(Exp. vb.; reg.) **A avea ceva la** (sau **după**) **sufletul său** (ori **pe suflet**) A poseda ceva.

(Exp. a.; inv.; pfm.) **Sufletul meu** Dragul meu.

(Sint.; reg.) **Partea sufletului** Parte din avere pe care și-o rezervă părinții pentru întreținerea și pomenirea lor, când împart averea la copii.

(Loc. a.) **Cu sufletul în palmă** Care nu-și ascunde sentimentele.

(Exp. av.; fam.) **Cu sufletul la gură** (sau **pe buze**) **1.** Abia mai putând respira din cauza oboselii, a emoției etc. **2.** Cu nerăbdare. **3.** Interesat. **4.** În agonie.

(Exp. vb.) **(A fi) suflet călător** sau (reg.) **a i se bate sufletul în tindă** A nu mai avea mult de trăit, a se afla în pragul morții.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și da** sau **a-i ieși** **cuiva sufletul** ori (reg.) **a-și stupi sufletul, a-i pieri (cuiva) sufletul** A muri.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și da sufletul**, (pop.) **a-și stupi sufletul 1.** A obosi prea mult într-o acțiune. **2.** A se extenua muncind. **2.** (Pfm.) A fi la capătul puterilor.

(Exp. vb.; inv.; fam.) **A-i scoate** **cuiva sufletul** sau **a-i lua** **cuiva sufletul 1.** A nu lăsa (pe cineva) în pace. **2.** A necăji.

(Exp. vb.; pop.) **A-și scuipa** sau, reg., **a-și stupi sufletul cu cineva 1.** A se obosi în mod exagerat.

2. A se chinui (pentru a determina pe cineva să facă un anumit lucru). **3.** (P. ex.) A se supăra foarte tare.

(Exp. vb.; exp. av.; Bis.) **(A împărți, a căuta, a face) de** (sau **pentru**) **sufletul cuiva** (D. morți) (A fi, a da, a împărți, a face cele necesare) pentru absolvirea de păcate și pentru odihna lor.

(Exp. vb.; Bis.) **(Să) fie de sufletul cuiva!** Dumnezeu să ierte păcatele celui pomenit.

(Exp. vb.; Bis.) **A(-și) căuta** (sau **a-și vedea, a-și griji**) **de suflet 1.** A trăi conform normelor bisericesti (cu posturi și rugăciuni). **2.** (P. ex.) A se pocăi.

(Exp. vb.; inv.) **A da** (sau **a lăsa**) **drept suflet** A da sau a lăsa o parte din avere cuiva în vederea pomenirii după moarte.

(Exp. vb.; inv.) **A fi un suflet în două trupuri** (sau **o mână și un suflet) 1.** A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva. **2.** A fi în armonie perfectă cu cineva. **3.** A fi nedespărțit de cineva.

(Exp. vb.) **A-și vinde** (sau **a-și da**) **sufletul pentru ceva** ori **a fi vândut cu trup și suflet cuiva** A fi lipsit de scrupule, făcând orice pentru (cel care îi oferă) avantaje personale.

(Exp. vb.; reg.) **A da sufletului cu de toate 1.** A se hrăni cu tot felul de bunătăți. **2.** A nu se abține de la nimic.

(Loc. av.) **În adâncul** (sau **în fundul**) **sufletului 1.** În intimitatea ființei umane. **2.** În sinea mea, ta etc.

(Loc. a.) **De suflet 1.** Afectiv. **2.** Preferat.

(Sint.; inv.) **Copil** (sau **fiu, fiică, fecior** etc.) **de suflet** Copil (fiu, fiică, fecior etc.) adoptiv.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a crește, a ține**) **de suflet pe cineva** A înfia.

(Exp. vb.; d. copii) **A da de suflet** A-și ceda copilul cuiva care îl înfiază.

(Loc. av.) **Din suflet** sau **din** (ori **cu**) **tot sufletul, din adâncul** (sau **din fundul**) **sufletului 1.** Cu participare totală, *din toată inima*. **2.** Cu toată convingerea, sinceritatea, cu tot devotamentul. **3.** Foarte mult sau foarte tare.

(Exp. vb.; fam.) **A intra** (sau **a se băga**) **în sufletul cuiva, a se vâri în sufletul cuiva 1.** A fi foarte insistent față de cineva. **2.** A plictisi cu prezența, cu insistențele etc. pe cineva. **3.** A nu-i da pace. **4.** A deveni drag cuiva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i arde (cuiva) sufletul de** (sau **după**) **ceva** A dori foarte mult ceva.

(Exp. vb.) **A arde la suflet** A chinui.

(Exp. vb.; fam.) **A-l durea** (sau **a i se rupe**) **sufletul** ori **a-l durea în suflet (de cineva sau de ceva) 1.** A

suferi mult în legătură cu cineva sau cu ceva. **2.** A-și exprima compătimirea, regretul etc. pentru cineva sau pentru ceva. **3.** A-i părea rău după cineva sau după ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i arde (sau a i se frige) cuiva sufletul de sete** A fi foarte însetat.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu avea (pe cineva) la suflet** A nu suferi pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i sta cuiva pe suflet (cineva sau ceva)** **1.** A incomoda pe cineva. **2.** A fi chinuit de o remușcare.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i pofti cuiva sufletul ceva** **1.** A dori foarte mult un lucru. **2.** A avea chef de ceva.

(Exp. vb.; reg.; fam.) **A-și săra sufletul sau a i se săra sufletul** **1.** A se bucura de o izbândă. **2.** A se răzbuna.

(Exp. vb.; reg.) **A i se lua dinspre suflet** **1.** A i se tăia pofta de mâncare. **2.** (P. ex.) A-i fi greață.

(Exp. vb.; rar) **A strânge pe cineva la suflet** A strânge la piept.

(Loc. a.; reg.) **Lăsat (sau lepădat) de suflet** **1.** (D. oameni) Nelegiuit. **2.** Criminal.

(Loc. pp.; înv.) **În sufletul...** În numele cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **(Jur) pe sufletul meu** Dacă nu e adevărat ce spun, să îmi pierd sufletul.

(Exp. vb.) **A avea (sau a-i sta cuiva, reg. strâmb) (ceva) pe suflet** **1.** A fi preocupat, chinuit, apăsător de ceva. **2.** (P. ex.) A se simți vinovat de ceva. **3.** A avea conștiința încărcată.

(Exp. vb.; înv.) **A(-și) lua ceva pe sufletul (sau asupra sufletului) cuiva** A-și asuma întreaga răspundere.

(Exp. vb.) **A i se lua (ceva) de pe suflet** A se elibera de o mare răspundere, de o vină, de un necaz etc.

SUFLEȚEL a.

(Exp. vb.; fam.) **Vai de suflețelul tău (sau său, lui etc.)** Exprimă compasiunea pentru cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A fi tot un trup și un suflețel** **1.** A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva. **2.** A fi în armonie perfectă cu cineva. **3.** A fi nedespărțit de cineva. **4.** (P. ex.) A se iubi foarte mult.

SUFLEȚ/E s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A da (cuiva) de sufleție** A da de pomană.

SUGE vb.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) să sugă** A alăpta.

(Exp. vb.) **A suga (ceva) împreună (sau odată) cu laptele mamei (ori de la mamă)** A dobândi anumite cunoștințe, deprinderi din fragedă copilărie.

(Exp. vb.) **A spune și laptele (pe care l-a) supt (de la mamă sau de la mămică)** **1.** A face, prin constrângere, mărturisiri, declarații complete asupra unui fapt petrecut. **2.** (P. ex.) A spune tot.

(Exp. vb.; înv.) **A suga (ceva) din degete** A născoci.

(Exp. vb.; pfm.) **A suga sângele (rar și sudoarea) cuiva (sau din cineva)** **1.** A exploata nemilos pe cineva. **2.** A chinui. **3.** A asupri.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și suga de sub unghie (sau unghii)** **1.** A fi foarte zgârcit. **2.** A fi foarte econom.

(Exp. vb.; pop.) **A suga pe cineva până ia măduvă** **1.** A sărăci pe cineva. **2.** A lăsa pe cineva fără nimic.

SUI vb.

(Exp. vb.) **A (se) sui călare (sau pe cal, în șa etc.)** A încăleca.

(Exp. vb.) **A se sui pe scena teatrului** (D. actori) A interpreta un rol.

(Exp. vb.) **A se sui în scaun (sau pe tron)** A ajunge sau a face, a pune pe cineva domn sau (înalt) demnitar (bisericesc).

(Exp. vb.) **A (i) se sui (cuiva) în cap (sau, rar, în spate)** **1.** A abuza de bunătațea, de răbdarea etc. cuiva. **2.** A pune stăpânire pe cineva.

(Exp. vb.) **A sui scările cuiva** A solicita cuiva un serviciu (umilindu-se).

(Exp. vb.) **A (i) se sui (cuiva) sângele în obraz (sau în obraji, în ochi, la cap)** **1.** A se congestiona (de mânie, de rușine etc.). **2.** (P. ex.) A se rușina sau a se mânia (înroșindu-se la față).

(Exp. vb.; pfm.) **A (i) se sui (cuiva) băutura, vinul etc. la (sau în) cap (ori la creier)** **1.** A se ameți de băutura. **2.** A se îmbăta.

(Loc. vb.) **A i se sui la cap** A deveni îngâmfat, plin de sine.

(Exp. vb.) **A se sui la cer** A muri (mergând în rai).

(Loc. vb.) **A sui (pe cineva sau ceva) în (ori, înv., întru) slavă (sau slăvi) ori (până) la ceruri** A slăvi.

(Loc. vb.; înv.) **A se sui zorile** A se lumina de ziua.

SUIRE s. f.

(Sint.) **Suire pe (sau, înv., la, în) tron (ori, înv., în scaun)** Încoronare.

(Sint.; înv.) **Suire a sângelui spre (sau la) cap** Congestionare.

SUL s. n.

(Exp. vb.; fam.) **Cu (sau prin) un sul subțire** **1.** Pe ocolite. **2.** Cu abilitate, cu istețime sau cu șiretenie.

(Exp. vb.) **A face (sau a strânge etc. ceva) sul (ori suluri)** A înfășura (ceva) în formă de cilindru.

SULĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A pune** (sau **a-i băga**) **cuiva sula în coastă** (sau **în coaste**) A sili.

(Exp. vb.; pop.) **Sula și căciula** sau (reg.) **domn cu sula-n traistă** **1.** Este extrem de sărac. **2.** (Reg.; prt.) Este nesimțit, nepăsător.

(Exp. vb.; reg.) **A-i intra (cuiva) sula** **1.** A fi îngrijorat. **2.** A o păți.

(Exp. vb.; pfm.) **Ce are a face sula cu prefectura?** N-are nicio legătură.

SULIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) suliță în coaste** **1.** A sili.

(Exp. av.) **Cât ajungi cu sulița** sau **la o azvârlitură de suliță** Foarte aproape.

SUMĂ *s. f.*

(Sint.) **Sumă aritmetică** Rezultat al adunării unui șir de numere luate în valoare absolută.

(Sint.) **Sumă algebrică** Rezultat al adunării unor cantități de același fel, ținând seama de semnul lor.

(Sint.) **Sumă a doi vectori (care au aceeași origine)** Vector care are origine comună cu cei doi vectori și care este diagonală paralelogramului format de aceștia.

(Exp. vb.; fam.) **A-și face suma** **1.** A agonisi atât cât crede că îi este necesar. **2.** A se sătura.

(Loc. av.; pop.) **Cu suma** (sau **cu sume**) În cantitate (mare), *din belșug*.

SUNA *vb.*

(Exp. vb.; îrg.) **A(-i) suna (cuiva) cojocul** (sau **cocoașa** sau **doagele**) A bate tare (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A-i suna doagele** **1.** A fi un obiect foarte uzat. **2.** A fi un om sleit de puteri. **3.** A fi aproape de sfârșitul vieții.

(Exp. vb.; pop.) **A-i suna (cuiva) scândura** (sau **potcoavele** ori **coliva**) **în piept** **1.** A(-i) sosi cuiva ceasul să moară. **2.** A fi grav bolnav.

(Exp. vb.) **A (nu)-i suna (cuiva) bine la ureche** A-i produce o impresie auditivă ne(plăcută), (dez)agreabilă.

(Exp. vb.) **A(-i) mai suna (cuiva) (încă) la** (sau **în urechi** (sau **în auz, în minte**)) A-și aminti obsesiv de ceva auzit cândva.

(Exp. vb.) **A-i suna ceasul** (sau, rar, **vremea, ora, clipa**) (să...) A(-i) sosi (cuiva) momentul să (i) se întâmple ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i suna (cuiva) ceasul (mortii sau pieirii)** **1.** A-i sosi (cuiva) momentul să moară. **2.** A muri.

(Loc. vb.) **A suna a...** A corespunde cu..., *a aduce cu..., a sugera că...*

SUPĂRA *vb.*

(Exp. vb.) **A se supăra pe cineva ca văcarul pe sat** A-și manifesta nemulțumirea, mânia fără temeii împotriva cuiva.

SUPĂRARE *s. f.*

(Exp. av.) **Fără supărare** **1.** Nestingherit. **2.** Formulă de politețe prin care se arată că nu trebuie să se considere nimeni jignit de ceva.

(Loc. vb.; inv.) **A da în supărare** A vătăma.

SUPĂRAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A face pe supăratul** A lăsa impresia sau a se preface că este iritat, mândios, nemulțumit.

(Exp. vb.) **A fi supărat foc (pe cineva sau pe ceva)** A fi revoltat împotriva cuiva.

SUPERLATIV, ~Ă *a.*

(Loc. a.; loc. av.) **La superlativ** **1.** Foarte bun. **2.** În cel mai înalt grad.

SUPRAFAȚĂ *s. f.*

(Sint.) **Suprafață specifică** Arie totală a suprafeței granulelor din unitatea de volum sau de masă a unui material pulverulent sau granular.

(Exp. a. ; exp. av.) **De suprafață** Superficial.

(Exp. vb.) **A ieși (sau a scoate) la suprafață** A depăși o situație, o încercătură etc.

SUPUNE *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A se supune din toate puterile** sau **a-și supune toate puterile** A se încorda din răspuneri.

SUPUNERE *s. f.*

(Loc. vb.; inv.) **A lua în supunere** A înrobi.

SUPUS, ~Ă *a.*

(Loc. vb.; pop.) **A se da supus** A se preda.

SUR, SURĂ *a.*

(Exp. vb.) **A scoate (cuiva) peri suri (în cap)** A produce multă îngrijorare și necazuri.

SURĂDE *vb.*

(Exp. vb.) **A-i surăde norocul** A avea noroc.

SURCEA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A face sânge pe o surcea** A se lăuda că face mai mult decât e în stare să facă.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) la trei surcele** A lua repede (pe cineva).

SURD, SURDĂ *a., s. m. f.*

(Exp. vb.) **S-a pornit ca surda-n joc** S-a apucat de ceva la timp și în loc nepotrivit.

(Exp. vb.) **Râde ca mirele cel surd** Râde fără să știe despre ce este vorba.

(Exp. vb.) **Parcă întâlnește tot surzi și muți** Nimeni nu-i răspunde mulțumitor la întrebări.

(Sint.) **A face pe surdul**, (înv.) **a face ureche surdă**
A se face că n-a auzit.

(Exp. vb.; reg.) **A merge ca surdu-n oaste** A merge orbeste.

(Sint.; înv.) **Pădure surdă** Pădure deasă.

(Sint.) **Strat surd** Strat de pământ pentru cultivarea legumelor într-o seră.

(Loc. av.) **De-a surda** Zadarnic.

SURD/NĂ s. f.

(Loc. av.) **În surdină** 1. Cu tonalitate foarte scăzută.

2. (P. ex.) Fără zgomot.

SURGHIU, ~Ă s. n.

(Loc. av.; înv.) **A trimite** (sau **a duce**, **a pune**) **surghiun** (pe cineva) A exila.

(Loc. vb.; înv.) **A merge** sau **a se duce surghiun** A pribegi.

(Exp. vb.; reg.) **A da surgun** 1. A da drumul cuiva.

2. A goni.

SURLĂ s. f.

(Sint.; reg.) **Surlă de fum** Trâmbă de fum.

(Loc. av.; ir.) **Cu surle** (și **tobe** sau **trâmbițe**, **chimbale**, **trompete** etc.) 1. Cu mare pompă, cu zgomot.

2. Cu scandal.

SURPR/NDERE s. f.

(Exp. av.) **Prin surprindere** Pe neașteptate, pe neprevăzute, *fără veste*.

(Exp. vb.) **A lua pe cineva prin surprindere** A nu-i da timp să se dezmeticescă.

SUS av.

(Loc. av.) **Până sus** În locul cel mai înalt, raportat la un punct de plecare.

(Loc. av., loc. pp.) **În sus(ul...)** 1. În sens(ul) contrar cursului unei ape, *în amonte*. 2. Spre un loc (mai) înalt, (*în*)*spre vârf*, *la deal*. 3. (P. ex.) Spre nord.

(Exp. vb.; pfm.) **A sări (drept) în sus** 1. A face o mișcare bruscă (de bucurie, de spaimă, de mânie).

2. A izbucni. 3. A replica prompt (și violent).

(Exp. vb.; nrc.) **A ridica în sus pe cineva** 1. A pune într-o stare de agitație. 2. (P. ex.) A da alarma.

(Loc. vb.; reg.) **A se da în sus** A se sustrage.

(Exp. vb.; reg.) **A pune sus (ceva)** 1. A pune un lucru la locul lui. 2. A pune bine. 3. (P. ex.) A păstra.

(Exp. av.) **De sus** 1. Din partea mai înaltă. 2. Din partea superioară, *de deasupra*. 3. Care emană de la organele de conducere.

(Loc. a.; loc. av.; pfm.) **Cu fundul** (sau **cu dosul**, **cu curul**) **în sus** (cu **susul în jos**) 1. În poziție inversă decât cea normală, obișnuită. 2. În neorânduală.

(Exp. vb.; pfm.) **A răsturna** (sau **a întoarce**) **ceva cu fundul** (ori **cu dosul**, **cu curul**) **în sus** (ori **cu susul în jos**) A răvăși.

(Exp. vb.; fam.) **A fi** (sau **a se scula**) **cu fundul** (ori **cu dosul**, **cu curul**) **în sus** (cu **susul în jos**) A fi îmbufnat.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i merge (cuiva) cu susu-n jos** A-i ieși (toate) pe dos.

(Loc. av.; loc. pp.) **Din sus(ul...)** 1. Din(spre) partea mai ridicată, mai înaltă. 2. De la izvor, *din amonte*.

3. Din(spre) nord.

(Loc. av.) **(Drept) în sus** În poziție verticală.

(Loc. av.) **Pe sus** 1. Transportat în cărcă, pe brațe, cu un vehicul aerian. 2. La înălțime, *prin aer*. 3. În zbor.

(Exp. vb.; înv.) **A fi purtat pe sus** 1. A fi răsfațat.

2. A fi dus cu sila.

(Loc. pp.) **Mai** (sau **din**, **în**) **sus de...** 1. Pe un loc mai ridicat, mai înalt decât... 2. Pe la nord de...

3. Deasupra. 4. Mai departe de...

(Loc. av.) **De** (nob. **din**) **sus în** (sau **până**) **jos** 1. În direcție verticală descendentă. 2. De la vârful unei societăți, al unei organizații etc. (până) la baza ei. 3. Din partea superioară până la bază. 4. (P. ex.) În întregime. 5. Din toate clasele sociale, (rar) de la stăpânii casei până la servitori.

(Loc. av.) **De jos în** (sau **până**) **sus** 1. În direcție verticală ascendentă. 2. De la baza unei societăți, a unei organizații etc. (până) în vârful ei.

(Exp. vb.) **A măsura pe cineva (cu privirea sau cu ochii) de sus până jos** (și **de jos până sus**) ori **a privi pe cineva de sus până jos** A examina pe cineva cu atenție, apreciativ sau depreciativ, cu neîncredere, cu dispreț.

(Loc. av.) **(Și) în sus, și în jos, și sus, și jos** 1. Înceace și încolo. 2. (P. ex.) Peste tot.

(Loc. av.) **Cu fața în sus** Culcat pe spate.

(Loc. av.) **Cu fruntea** (sau **cu capul**) **sus** 1. Cu o atitudine fermă, dâră. 2. (P. ex.) Mândru.

(Exp. vb.; pop.) **A-i sta (cuiva) capul sus** A trăi.

(Exp. vb.) **A umbla** (pop. **a se ține**, **a fi**) **cu nasul pe sus**, (pop.) **a umbla cu capul în** (ori **pe**) **sus**, (fam.) **a(-și) ridica nasul mai sus decât se cuvine**

1. A fi îngâmfat. 2. (P. ex.) A avea pretenții prea mari. (Exp. vb.; pop.) **A avea nasul (ridicat sau întors, strâmb, cârnit) în sus** A fi cârn.

(Exp. vb. pop.) **A sta în sus** 1. A sta în picioare. 2. (P. ex.) A sta drept.

(Loc. vb.; înv.) **A fi sus la preț** 1. A fi scump.

(Sint.; reg.) *Casa din sus* Cameră rezervată oaspeților, la etaj.

(Sint.; înv.) *Camera* (sau *casa*) *de sus* Camera lorzilor. (Loc. a.; loc. av.) **De sus 1.** (D. etaje sau d. camere) Care se află în partea superioară a unei construcții. **2.** (D. personalul de serviciu) Care servește în apartamentele de deasupra ale stăpânului. **3.** Din cer. **4.** (P. ex.) De la divinitate. **5.** Care face parte din clasele privilegiate. **6.** (D. o categorie) Care se află în vârful ierarhiei sociale. **7.** (D. manifestările oamenilor) Care aparține persoanelor din vârful ierarhiei sociale.

(Loc. pp.) **Din susul...** **1.** Dintr-un loc (sau punct) mai ridicat sau (mai) înalt decât... **2.** (P. ex.) Mai departe de... **3.** (P. ex.) Din afara... **4.** (P. ex.) Din (spre) nordul...

(Loc. av.; loc. pp.; înv.) **De** (sau **mai din sus(ul)...**) **1.** Din partea de deasupra, superioară, a... **2.** Din (spre) direcția izvorului unei ape, *din amonte*. **3.** În (spre) partea superioară a..., *deasupra*. **4.** Printr-un loc sau printr-o regiune situată (mai) la nord de...

(Loc. av.; reg.) **A da** (cu *cineva* sau cu *ceva*) **de-a-n susul** (sau *suselea*) A arunca (pe *cineva* sau *ceva*) în aer sau la (mare) înălțime.

(Loc. av.; înv.) **În sus(ul)** **1.** Spre cer. **2.** Slăvit.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a privi**) **pe cineva** ori **a se uita la cineva (cam) de sus** A trata (pe *cineva*) ca pe un inferior.

(Exp. vb.) **A vorbi (cuiva sau cu cineva) de sus** A vorbi (cu *cineva*) în mod arogant, obraznic.

(Exp. vb.; rar) **A pune cel mai sus** A prețui în mod deosebit.

(Exp. vb.; înv.) **A merge (în) sus** A se adresa unor persoane influente.

(Loc. a.; înv.) **Din sus** (D. rude) Ascendent.

(Loc. a.) **De mai sus, mai de sus, înv. mai în sus)** Anterior.

(Loc. pp.; fig.; înv.) **Mai pre sus, înv. pre mai sus** Mai valoros decât...

(Loc. av.) **Cu un cap mai sus** Cu mult mai mult.

(Loc. a.; Muz.) **De sus** (D. note) (Cel mai) înalt.

(Loc. av.) **Sus și tare 1.** (După verbe de declarație) În auzul tuturor. **2.** (P. ex.) Energic, *ferm*.

SUSPENSIE *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În suspensie 1.** Întrerupt. **2.** (P. ex.) Amânat. **3.** (Chim.) Dispersat într-un fluid.

SUSP/IN *s. n.*

(Exp. vb.) **A-și da ultimul suspin** A muri.

SUSPINA *vb.*

(Exp. vb.) **A suspina după cineva** (sau **după ceva**)

1. A-și manifesta regretul pentru pierderea cuiva (sau a *ceva*). **2.** (P. ex.) A-i fi dor de *cineva* sau de *ceva*.

SUSȚINE *vb.*

(Exp. vb.) **A susține privirea** (sau **căutătura**) **cuiva 1.** A privi drept în ochii cuiva. **2.** A înfrunța privirea cuiva.

SUTĂ *s. f., nr. card.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (cuiva) o sută înainte** A fi favorit într-o întrecere.

(Exp. vb.) **La** (sau, înv., **din**) **sută** (D. dobânzi, procente) Proportional cu o cantitate de o sută de unități.

(Loc. vb.) **Sută la** (sau **în**) **sută 1.** În întregime. **2.** (P. ex.) Sigur.

(Exp. vb.; fam.) **Unde s-a dus** (sau **a mers**) **mia ducă-se** (sau **meargă**) **și suta** După o pierdere mai mare, una mai mică nu contează.

SUVEICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A umbla cu suveica 1.** A umbla cu viclesuguri. **2.** (P. ex.) A unelti.

(Exp. vb.; rar) **A merge rostul cuiva cu suveica altuia** A fi de aceeași părere cu *cineva*.

Ș

ȘA s. f.

(Exp. vb.) **A fi cal de șa** A munci pentru alții.

(Exp. vb.) **A bate șaua (ca) să (se) priceapă** (sau **înțeleagă**) **iapa** (sau **calul**) A face aluzie la ceva, a face *apropouri*.

(Exp. vb.) **A vorbi din șa** **1.** A vorbi de sus. **2.** A fi sigur (de sine). **3.** A fi arogant.

(Exp. vb.) **A pune șaua (pe cineva)** sau **a-i pune (cuiva) șaua** A stăpâni (pe cineva), a exploata.

(Exp. vb.) **A scoate (pe cineva) din șa** **1.** A lipsi (pe cineva) de un avantaj. **2.** A deposeda (pe cineva) de un bun.

(Exp. vb.) **Ia șaua la spinare!** Pleacă (numaidecât)! Șterge-o!

(Exp. vb.) **A lua șaua de pe cal** A lua o hotărâre.

(Exp. vb.) **A i se lipi (cuiva) buricul** (sau **burta**) **de șale** A fi foarte slab.

ȘAGA-MAGA s. f.

(Exp. vb.) **Nu șaga-maga** Nu glumă.

(Exp. vb.) **A umbla cu șaga-maga** A induce în eroare, a *înșela*, a *păcăli*.

ȘAGĂ s. f.

(Loc. av.) **În** (sau **de**) **șagă** **1.** Fără seriozitate. **2.** Cu intenția de a glumi. **3.** Într-o doară, *la întâmplare*.

(Loc. vb.) **A-i fi (cuiva) în șagă** A lua lucrurile în glumă.

(Loc. vb.) **A face șagă (cu cineva)** A glumi (cu cineva).

(Exp. av.) **Nu șagă** **1.** Nu glumă, *serios*. **2.** Mult.

(Exp. vb.) **A lăsa șaga (la o parte sau de o parte)** sau **a-i ajunge (cuiva) de șagă** A renunța la glume.

(Exp. vb.) **A (nu) fi sau a (nu)-i părea cuiva (lucru de) șagă** A (nu) fi sau a (nu)-i părea cuiva ceva neserios, fără importanță.

(Exp. vb.) **A se întrece cu șaga** A merge prea departe cu gluma.

(Exp. vb.) **A trece (pe cineva) cu șaga** A lua (pe cineva) în răs.

(Exp. vb.) **A se trece de șagă** sau **a se îngroșa șaga** A se agrava situația.

ȘAH s. n.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) în șah** A pune pe cineva în dificultate, luându-i posibilitatea de a acționa, de a lua o hotărâre.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) șah și mat** A pune (pe cineva) în situația de a se recunoaște învins (într-o luptă, într-o dispută etc.).

ȘANȚ¹ s. n.

(Exp. vb.; înv.) **A osândi (pe cineva) la șanț** A pedepsi (pe cineva) la muncă silnică.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce la șanț** A se risipi, a se *distruge*.

ȘANȚ² s. n. „ciudățenie”.

(Exp. vb.) **A-i fi sau a-i părea (cuiva) de șanț** **1.** A-i părea (cuiva) ciudat sau amuzant. **2.** A se jena, a-i fi rușine.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) șanțul** A-i face (cuiva) pe plac.

ȘAPTE nr. card.

(Exp. vb.) **A (nu) avea cei șapte ani de acasă** A (nu) fi fost (bine) educat în copilărie.

(Exp. vb.) **A trage din șapte una** A primi mai puțin decât trebuie.

(Exp. vb.) **A umbla pe șapte cărări** A merge împleticindu-se (din cauza beției).

(Exp. vb.) **A lua (sau a scoate) șapte piei (de pe cineva)** **1.** A jecmăni (pe cineva). **2.** A sili (pe cineva) să muncească peste puterile sale.

(Loc. av.) **Peste șapte mări și (șapte) țări** sau **peste șapte țări și (șapte) mări** Foarte departe.

(Loc. av.) **Șapte poște și un popas** Distanță foarte mare.

(Exp. vb.) **A umbla șapte hotare** A umbla mult timp, pe distanțe mari.

(Exp. vb.) **A da șapte boi și șapte vaci** A da mult.

(Exp. vb.) **A fi de șapte palme în frunte** A fi foarte deștept.

(Exp. vb.) **A fi de șapte palme în piept** A fi foarte puternic.

(Loc. av.) **Cât șapte** Foarte mult.

(Exp. vb.) **A nu (se) da pe șapte** A (se) considera un om cu însușiri deosebite, superior altora.

(Exp. vb.) **Două și cu trei fac șapte** Este lucru nepotrivit.

(Exp. vb.) **A nu ști nici șapte, nici opt** A nu ști nimic.

ȘAPTELEA, ȘAPTEA *nr. ord.*

(Sint.; rar) **A șaptea artă** Cinematografia.

(Loc. av.) **Pe glasul al șaptelea** Cu voce ascuțită.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se crede) în al șaptelea cer** A fi (sau a se crede) foarte fericit.

ȘARADĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A vorbi în șarade** A vorbi aluziv.

ȘARPE *s. m.*

(Exp. vb.) **A striga, a țipa ca din (sau în) gură de șarpe** A striga foarte tare, ca și cum ar fi mușcat de șarpe.

(Exp. vb.) **A (se) ascunde în gaură de șarpe** sau, reg., **în borta șarpelui** A se ascunde într-un loc care poate fi aflat cu multă greutate.

(Exp. vb.) **A sări ca mușcat de șarpe 1.** A sări brusc. **2.** A sări cu violență (fiind foarte speriat).

(Exp. vb.) **A sări ca mușcat de șarpe 1.** A se înfuria. **2.** A-și ieși din fire.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) un șarpe rece prin sân (sau prin inimă)** A se înfiora (de spaimă, de dezgust etc.).

(Exp. vb.) **A încălzi (sau a crește) șarpele la (sau în) sân** A arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunosător.

(Exp. vb.) **A strivi (pe cineva) ca pe un (pui de) șarpe** A distruge (pe cineva) cu ușurință și fără remușcări.

(Exp. vb.) **A călea șarpele pe coadă 1.** A atinge un punct nevralgic. **2.** A insulta un om iute la mână.

(Exp. vb.; rar) **(A fi) gol ca șarpele (care și-a lepădat pielea) 1.** (A fi) dezbrăcat. **2.** (A fi) lipsit de mijloace de întreținere, sărac.

(Exp. vb.) **A fuma ca un șarpe** A fuma mult, cu nesaț.

(Exp. vb.) **A umbla ca șarpele după vitejii 1.** A se expune singur primejdiei. **2.** A căuta ceartă.

(Exp. vb.) **A-i frige (cuiva) șerpi pe burtă** A-i face (cuiva) rău.

(Exp. vb.) **A pune mâna pe șerpi** A se îmbogăți dintr-odată.

(Exp. vb.) **A-i intra (cuiva) șarpele în pungă** A nu avea bani.

(Exp. vb.; reg.) **A-i băga (cuiva) un șarpe în sân** A înfricoșa (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A-i frige (dracul) șerpi pe inimă (cuiva) 1.** A fi nervos. **2.** A fi foarte zgârcit.

(Exp. a.) **Pui de șarpe** (D. oameni) Rău, *viclean, perfid, nemilos.*

(Exp. vb.) **Limbă de șarpe** Persoană bărfitoare.

(Exp. vb.) **A-l mușca (sau, rar, a-l fura) (pe cineva) șarpele de inimă (sau de limbă)** A se simți ispitit să facă sau să spună ceea ce nu ar trebui.

(Exp. vb.) **A-l mușca (pe cineva) șarpele invidiei (sau vanității, îndoielii etc.)** A fi cuprins de invidie (sau de vanitate, de îndoială etc.).

ȘATRĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De șatră 1.** Țigănesc. **2.** Grosolan, vulgar. (Exp. av.; fam.) **Ca la șatră** În mare dezordine și murdărie.

(Exp. vb.; fam.) **A umbla (sau a se muta) cu șatra** A se muta (deseori, pe neașteptate) cu toate lucrurile. (Exp. vb.; fam.) **A face șatră** A se instala undeva ca acasă.

(Exp. vb.; reg.) **A azvârli cu piatra în șatră** A face aluzie la ceva.

ȘCHIOP, ȘCHIOAPĂ *a.*

(Loc. a.; fam.) **De-o șchioapă 1.** (D. copii) (Foarte) mic. **2.** (Deja) mare. **3.** (D. materii, substanțe) Foarte mult.

(Loc. av.; fam.) **La o șchioapă** (Foarte) aproape.

(Exp. vb.; fam.) **A-i crește (cuiva) inima de-o șchioapă 1.** A fi bucuros (de ceva), a fi încântat. **2.** A se îmbărbăta.

ȘCOALĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De înaltă școală** Care dovedește o pregătire excelentă, o măiestrie desăvârșită.

(Exp. vb.; reg.) **A face școală (cu cineva) 1.** A învăța minte (pe cineva). **2.** A sfătui. **3.** A ațâța. **4.** A avea un număr mare de adepți sau de imitatori.

ȘEDEA *vb.*

(Exp. vb.) **A șede în capul oaselor** A sta așezat.

(Exp. vb.) **A șede** grecește sau călare în inima (cuiva) A ști tot ceea ce gândește cineva.
 (Exp. vb.) **A șede** turcește (sau armeneste) A șede cu picioarele îndoite și încrucișate.
 (Exp. vb.) **A șede** în colacul picioarelor A șede cu picioarele încolăcite.
 (Exp. vb.; pop.) **A șede** cu curul în cenușă A fi lenes.
 (Exp. vb.; pop) **A șede** (cu curul) în două lunturi
1. A evita o opțiune fermă (pentru a nu pierde un profit). **2.** A da dovadă de duplicitate.
 (Exp. vb.) **A șede** la masă A mânca.
 (Exp. vb.) **A șede** pe capul (cuiva) **1.** A fi întreținut de cineva. **2.** A plictisi (pe cineva) cu insistența.
 (Exp. vb.) **A șede** pe urechile (sau pe spinarea) (cuiva) A fi întreținut.
 (Exp. vb.) **A șede** (ca) pe ghimpi (sau pe spini, pe foc, pe ace, pe sponci) **1.** A fi îngrijorat. **2.** A fi grăbit să plece.
 (Exp. vb.) **A șede** (ca dracu) pe comoară A fi bogat și zgârcit.
 (Exp. vb.) **A șede** pe bani A fi bogat.
 (Exp. vb.) **A șede** pe saltea A trăi fără griji, a nu face nimic.
 (Exp. vb.) **A șede** strâmb și a judeca (sau a vorbi, a grăi etc.) drept **1.** A discuta cu franchețe. **2.** A recunoaște adevărul.
 (Exp. vb.; înv.) **A șede** asupra (cuiva) A incomoda (pe cineva) cu prezența, cu pretenții exagerate.
 (Exp. vb.) **A șede** călare A călări.
 (Exp. vb.) **A șede** pe ouă A cloci.
 (Exp. vb.) **A șede** jos A se așeza.
 (Exp. vb.; înv.) **A șede** în (sau la) scaun A se întrona.
 (Exp. vb.) **A șede** smirnă A sta nemișcat, speriat.
 (Exp. vb.) **A șede** cu brațele încrucișate sau cu mâinile în sân A nu face nimic.
 (Exp. vb.; îrg.) **A șede** cu capul pe tîpsie **1.** A se căi de o faptă reprobabilă. **2.** A avea o atitudine smerită.
 (Exp. vb.) **A șede** cu dinții la stele (sau la soare) A nu avea ce mânca.
 (Exp. vb.; pop.) **A șede** în pat (sau în casă) A zăcea.
 (Exp. vb.; reg.) **A șede** în picioare (sau drept) (D. cereale) A avea paiul vertical.
 (Loc. vb.; înv.) **A șede** împotrivă A se opune, a rezista.
 (Loc. vb.; reg.) **A-i șede** cu greu A fi într-o situație neplăcută.

(Exp. vb.; pop.) **A șede** rușine Este rușinos să...
 (Exp. vb.; fam.) **A-i șede** (ceva) la inimă A fi preocupat de ceva.
 (Exp. vb.; pop.) **A șede** la (sau în, înv. cu) cîinste A avea, a căpăta toată considerația.
 (Exp. vb.; fam.) **A șede** la răcoare (sau, arg., la zdup) A fi întemnițat.
 (Exp. vb.) **A șede** între două hotare (sau între două scaune) A fi nehotărât.
 (Exp. vb.) **A șede** de față A fi prezent.
 (Exp. vb.; pop.) **A șede** laotalță (sau necununați) A trăi în concubinaj.
 (Exp. vb.) **A șede** ca o fată mare A fi timid.
 (Exp. vb.) **A șede** ca o mireasă A nu face nimic.
 (Exp. vb.) **A șede** parcă i-a murit mireasa (sau parcă nu-i place mirele, parcă i-a căzut iapa din ham) A fi supărat, posac.
 (Exp. vb.) **A șede** ca câinele nimănuși A fi lipsit de sprijin (moral sau material).
 (Exp. vb.; reg.) **A șede** ca dracu-n spini (sau pe mărăcini, în cânepă) A fi într-o situație neplăcută.
 (Exp. vb.) **A șede** ca cioara-n par A fi foarte grăbit.
 (Exp. vb.) **A șede** cloșcă A sta degeaba.
 (Exp. vb.; reg.) **A șede** ca găina în lemne A fi posac, tăcut.
 (Exp. vb.) **A șede** molcom A sta liniștit.
 (Exp. vb.) **A șede** moartă (D. o afacere) A nu progresa.
 (Exp. vb.) **A șede** lipcă A nu se dezlîpi de ceva, a nu slăbi pe cineva.
 (Loc. vb.; îrg.) **A șede** în nădejdea (cuiva) A conta pe...
 (Exp. vb.) **A șede** (dus) pe (sau la) gânduri A fi îngândurat.
 (Loc. vb.) **A șede** după (cineva) A aștepta pe cineva.
 (Exp. vb.) **A șede** de (sau la) vorbă, la conversație (sau, înv., la voroavă) A vorbi, a conversa.
 (Exp. vb.) **A șede** la sfat A se sfătui.
 (Exp. vb.) **A șede** la rugăciune A se ruga.
 (Exp. vb.) **A șede** în priveghi A priveghea.
 (Loc. vb.; înv.) **A șede** la judecată (sau la giudeț, la divan) sau a șede spre giudecare A judeca pe cineva.
ȘEDERE s. f.
 (Exp. vb.; ir.) **A se ocupa cu șederea** A nu face nimic.
 (Loc. vb.; reg.) **A se da la ședere** A sta la taifas.
 (Loc. av.; reg.) **În chip de ședere** Într-o doară, pentru a-și face de lucru, pentru a nu sta degeaba.

ȘEF, -Ă *s. m. f.*

(Sint.) *Șef de școală* Persoană care a adus contribuții valoroase într-un anumit domeniu de activitate, fiind considerată drept îndrumător, creator al unei școli.

(Sint.) *Șef de lucrări* Grad didactic în învățământul superior, intermediar între cel de asistent și cel de conferențiar.

(Sint.) *Șef de catedră* Cadru didactic care coordonează activitatea profesorilor care au aceeași specialitate cu a sa.

ȘERB, ȘEARBĂ *s. m. f.*

(Exp. vb.) **Sunt șerbul dumneavoastră** (sau **al dumitale**) Vă salut cu respect.

ȘERPAR *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi cu șerpar de ață** A fi sărac.

ȘERPOAICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fuma ca o șerpoaică** A fuma mult, cu nesăț.

ȘEZUT *s. n.*

(Loc. av.) **Pe șezute** În poziția așezat.

ȘFICHI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i sări (cuiva) șfichiul** A-și ieși din fire.

(Exp. vb.) **A trage (cuiva) un șfichi** A certa.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) în șfichi** A ironiza, a persifla.

ȘIBA *i.*

(Exp. vb.; igr.) **A da (sau a lua) șiba** A împinge târâș butucii.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce șiba** A aluneca.

ȘILBOC *s. n.*

(Exp. vb.) **A sta (la sau în) șilboc** sau **a fi de șelboc** A sta de santinelă.

ȘIPCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A scoate (pe cineva) din șipci** A scoate (pe cineva) din fire.

ȘIR *s. n.*

(Loc. av.; loc. a.) **În șir 1.** Unul după (sau lângă) altul. **2.** Succesiv. **3.** Neconținut.

(Loc. av.; inv.) **De-a(-n) șirul 1.** În coloană. **2.** Neîntrerupt, neconținut. **3.** Minuțios, amănunțit.

(Loc. av.; inv.) **Într-un șir** Imediat, numaidecât.

(Loc. av.) **Fără șir** Incoerent.

(Exp. vb.; reg.) **A ține șir (de... sau la...)** sau **a-și ține șirul** A avea continuitate, coerență logică (în ceea ce privește...).

(Sint.; Biol.; rar) *Șir filogenetic* Serie constituită din totalitatea categoriilor de ființe, ordonate după gradul lor de evoluție.

ȘIRAG *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **A da prin șirag** A pune pe un delincvent să treacă printre două rânduri de soldați însărcinați să-l lovească cu vergi.

(Loc. av.) **În (sau, rar, la) șirag** Unul după (sau lângă) altul.

(Exp. vb.; reg.) **A pune (pe cineva) pe șirag** A sili (pe cineva) să facă un lucru.

(Sint.) *Șirag de mătâni* Mătâni.

ȘIRET, -EATĂ *a.*

(Exp. vb.; ir.) **E șiret ca oaia (cu jug sau pe zăduf)** (D. oameni) Este prost.

ȘIRETLIC *s. n.*

(Loc. vb.) **A o întoarce la șiretluc** A păcăli pe cineva.

ȘLEAU *s. n.*

(Loc. vb.; inv.) **A ține șleaul (cuiva)** A pândi venirea cuiva spre a-l opri, a-l ataca etc.

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) pe șleau** A aduce (pe cineva) pe calea cea bună.

(Loc. vb.; reg.) **A merge (pe) șleau 1.** A reuși. **2.** A avea spor. **3.** A se desfășura curgător.

(Loc. av.) **Pe șleau** De-a dreptul, fără înconjur.

ȘMAG *s. n.*

(Loc. vb.) **A strica (cuiva) șmagul** A indispuce.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate șmagul (din cineva)** A face (pe cineva) să se astâmpere, *a domoli, a potoli, a liniști.*

ȘNUR *s. n.*

(Sint.; reg.) *Șnurul apei* Partea din mijloc a unui curs de apă.

(Sint.; reg.) *Șnurul șoselei* Partea din mijloc a unei șosele.

(Exp. vb.; fam.) **A merge șnur 1.** A se desfășura foarte bine. **2.** A fi în ordine.

ȘOALDĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A umbla (sau, rar, a face) cu șoal-da** A recurge la viclesuguri, la subterfugii, la minciuni.

ȘOAPTĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În șoaptă 1.** (Foarte) încet. **2.** Cu voce scăzută.

ȘOARECE *s. m.*

(Exp. vb.) **A trăi (sau a se iubi, a se avea etc.) ca șoarecele cu pisica (sau cu mâța)** A fi în relații foarte rele (unii cu alții).

(Exp. vb.) **A se juca (sau a glumi) (cu cineva) ca mâța (sau ca pisica) cu șoarecele** A-și bate joc de cineva ținându-l într-o situație incertă.

(Exp. a.; reg) **Ud (sau murat) ca un șoarece** Foarte ud.

(Exp. vb.) **A intra în gaură** (sau, reg., **în bortă**) **de șoarece** A intra într-un loc ascuns, a nu putea fi găsit.

(Exp. a.; reg.) **Sătul ca șoarecele în biserică** Foarte flămând.

(Exp. a.) **Calic** (sau **sărac**) **ca șoarecele bisericii** (sau **în biserică**) Foarte sărac.

(Exp. av.) **(Nici) cât să chiorăști un șoarece** sau **cât să orbești un șoarece chior** Foarte puțin.

(Exp. av.) **Când se va împrieteni șoarecele cu pisica** Niciodată.

ȘOC *s. n.*

(Loc. a.) **De șoc** (D. unități militare) Care are de îndeplinit o misiune importantă și dificilă în lupta ofensivă.

ȘOFILĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A face șofilă** A distruge.

ȘOIMAN, -Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi luat de șoimane 1.** A fi lovit de apoplexie. **2.** A înnebuni.

(Exp. vb.; reg.) **A cânta ca șoimanele** A cânta frumos.

ȘOLD *s. n.*

(Loc. av.; loc. a.) **La** (sau, rar, **în**) **șold**, reg., **de-a șoldul** Agățat de centură în partea laterală.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **Într-un șold 1.** Aplecat într-o rână. **2.** Strâmb. **3.** (Culcat) pe o parte, *pe o coastă*.

(Exp. av.) **Cu mâinile în șolduri 1.** Fără nicio grijă, *fără bătaie de cap*. **2.** În voie.

(Exp. vb.) **A sta cu mâinile în șolduri 1.** A nu face nimic, *a fi inactiv*. **2.** A rămâne indiferent.

(Exp. vb.; reg.) **A se uita pe șolduri 1.** A fi spilkuit. **2.** A fi mândru.

(Exp. vb.) **A da cu șoldul 1.** A băga zâzanie între doi oameni. **2.** A ațâța o ceartă.

(Exp. vb.; reg.) **A amenința din șold** A șchiopăta.

(Exp. vb.; reg.) **A merge pe doi șolzi 1.** A merge legănat. **2.** A se fandoni.

ȘOPĂRLĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A înghiți șopârla** (sau **o șopârlă**) A suporta o neplăcere fără să crânească.

(Exp. vb.) **A strecura** (sau **a băga**) **o șopârlă** A face o aluzie tendențioasă.

(Exp. vb.; reg.) **A se vârî ca o șopârlă** A se amesteca cu subtilitate în treburile altora.

ȘOPTI *vb.*

(Exp. vb.) **A șopti în barbă** A vorbi încet.

ȘOPTIT *s. n.*

(Loc. av.) **Pe șoptite** (sau, rar, **pe șoptitele**) **1.** (Foarte) încet, cu voce scăzută. **2.** În șoaptă.

ȘOR/CI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi oaie cu șorici** A fi prost și obraznic.

ȘOȘOȘO *i.*

(Exp. vb.; reg.) **A duce** (sau **a lua pe cineva**) **cu șoșoșo** sau **a umbla cu șoșoșo** A spune (cuiva) vorbe amăgitoare, lingușitoare.

ȘOȘOT *s. n.*

(Exp. vb.) **A umbla în șoșot 1.** A cleveti. **2.** A unelti. (Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) la șoșote** A cicăli (pe cineva).

ȘOVĂI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla șovăind** A recurge la șiretlicuri.

ȘPERLĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A da (pe cineva) prin șperlă 1.** A pune (pe cineva) într-o situație penibilă (făcându-l de răs, batjocorindu-l). **2.** A trata (pe cineva) cu asprime (ocărându-l, bătându-l).

(Exp. vb.) **A arunca** (sau **a azvârli cuiva**) **(cu) șperlă în ochi** sau **în ochii lumii 1.** A căuta să inducă în eroare (pe cineva sau pe toată lumea). **2.** A denatura realitatea.

(Exp. vb.) **A se face (tot) șperlă 1.** A se distruge. **2.** A înceta să mai existe.

(Loc. vb.) **A o da prin șperlă** A o păți.

ȘPIȚ *s. n.*

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a da**) **la spiț** A rostogoli buștenii cu țapinele.

(Loc. vb.; fam.) **A pune** (sau **a fi pus**) **la spiț** A (se) dichisi.

ȘPOR *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A atinge (pe cineva) cu șporii** A spune (cuiva) cuvinte înțepătoare.

ȘTAB *s. m.*

(Sint.; înv.) *Ștab major* (Marele) stat major.

(Sint.) *Ștabul oștirii* sau *ștabul domnesc* (sau *împărătesc*), *ștab general* Comandantul suprem al forțelor armate ale unei țări, al unei armate.

(Sint.; înv.) *Ștab ofițer 1.* Ofițer care făcea parte dintr-un stat major. **2.** Ofițer superior.

(Sint.) *Ștab doctor* Medic militar superior.

ȘTAIF *s. n.*

(Exp. vb.; fam.) **A se pune la ștaif** A se găti, *a se dichisi*.

ȘTEAMĂT, -Ă *s. n. f.*

(Loc. av.; reg.) **Cu de-a șteamătul** Tiptil.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face șteamătă 1.** A se prefăce că are treabă. **2.** A-și face de lucru.

(Loc. vb.) **A face șteamăt** (sau **o șteamătă**) A da de veste.

ȘTERGE *vb.*

(Loc. vb.; fam.) **A șterge putina** sau **a o șterge (la fugă sau la picior, la sănătoasa, englezește)** A pleca repede (și pe neobservate).

(Exp. vb.; rar) **A-și șterge nasul cu mâneca** A fi copil, a fi fără experiență.

(Exp. vb.; rar) **A-și șterge mâinile** A-și declina răspunderea.

(Loc. av.) **Cât te-ai șters (sau cât să te ștergi) la (un) ochi** Într-o clipă.

(Exp. vb.; fam.; ir.) **A se șterge pe bot (sau pe gură, rar pe buze, pe guriță) de...** 1. A-și lua gândul de la ceva. 2. A fi nevoit să renunțe la ceva.

(Exp. vb.; reg) **Șterge-ți balele** Taci!

(Exp. vb.; fam.) **Șterge-ți muci** Ești prea mic.

(Exp. vb.) **A șterge (ceva) cu buretele** 1. A da uitării (o greșeală a cuiva). 2. A nu mai ține seamă de ce s-a întâmplat.

(Exp. vb.) **A șterge (ceva sau pe cineva) de pe răboj** 1. A da uitării. 2. A scăpa de o datorie.

(Exp. vb.; reg.) **A se șterge de datorie** A-și achita o datorie.

(Exp. vb.) **A i se șterge (cuiva) lăscăia** (sau, rar, **turama**) A-și pierde renumele, considerația, autoritatea etc.

(Loc. vb.) **A șterge (pe cineva) de pe fața pământului** A omori (pe cineva).

(Exp. vb.) **A se șterge de la inima (cuiva)** A pierde bunăvoința, prietenia, afecțiunea cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A-i șterge (cuiva) o palmă** (sau, rar, **un pumn, palme**) A(-i) trage cuiva o palmă (sau un pumn, palme).

ȘTERS, ȘTEARSĂ *a.*

(Loc. vb.; reg.) **A da o ștearsă** A-și face drum (pe undeva sau pe la cineva), *a se abate*.

ȘTERT *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi ca șterțul** (D. îmbrăcăminte) A fi murdar.

ȘTI *vb.*

(Exp. vb.) **Știi (sau știți) cine (sau ce)** Persoană (sau lucru) de care interlocutorii au cunoștință.

(Exp. vb.) **Precum (sau cum, după cum) (bine) știi (sau știți)** 1. Interlocutorii cunosc în ce fel. 2. Interlocutorii pot fi siguri că e așa.

(Exp. vb.) **După (sau pe) cât (sau câte) știi (eu) (sau știi tu etc.)** Având în vedere informațiile cunoscute.

(Exp. vb.) **Știu eu ce știu (sau știi tu ce știi etc.)**

Am eu suficiente temeiuri (nemărturisite) pentru a adopta o anumită atitudine.

(Exp. vb.) **Lasă că știu eu (ce știu)** Cunosc bine situația și nu pot fi indus în eroare.

(Exp. vb.) **Mai știu eu...** (sau, rar, **mai știu noi...**) 1. Nu sunt sigur. 2. Nu mă prea interesează.

(Exp. vb.) **Știi (sau știți) ce? (sau Știi ceva? Știi una?)** Fiți atenți, am o idee.

(Exp. vb.) **Ce știi...** (**cine, cum** etc.) Nu se știe.

(Exp. vb.) **Cine știe (ce, unde, când** etc.) E imposibil a preciza, a aprecia, a evalua.

(Exp. av.) **Nu cine știe ce (sau cât)** Nu prea bine, *nu prea mult, neglijabil*.

(Exp. vb.) **Numai (unul) Dumnezeu știe sau știe Dumnezeu (sau Domnul)** 1. E așa cum spun. 2. Nu știu, nu pot preciza.

(Exp. vb.) **A ști una (și bună)** A avea o părere hotărâtă, pe care nu o poate zdruncina nimeni.

(Exp. vb.) **Tu știi una, eu știu mai multe** Cunosc mai bine decât tine situația, am motive temeinice să procedez într-un anumit fel.

(Exp. vb.) **(Nici) nu știu, (nici) n-am văzut (nici pe-acolo n-am trecut)** Nu vreau să dau mărturie.

(Exp. vb.) **Doina știe, doina cântă** Face sau spune numai ce știe.

(Exp. vb.) **A ști în ce apă (sau ape) se scaldă** A cunoaște bine obiceiurile sau dispozițiile cuiva.

(Exp. vb.) **A ști patarama sau papara (cuiva)** A cunoaște slăbiciunile cuiva.

(Exp. vb.) **A ști câte parale face (cineva)** A ști care este valoarea cuiva.

(Exp. vb.) **A ști ce-i (sau cât îi) face (sau plătește, poate) pielea** A cunoaște de ce este în stare cineva.

(Exp. vb.) **A-i ști (cuiva) meleagul** A ști de unde provine cineva.

(Exp. vb.) **A ști moarea (cuiva)** A ști ce gusturi, ce dispoziții are (cineva).

(Exp. vb.) **A ști seama (a ceva)** A se pricepe la ceva.

(Exp. vb.) **Fiecare știe unde-l doare** Fiecare cu ne-cazurile lui.

(Exp. vb.) **A ști ce-i poate sau cât îi plătește (cuiva) osul** A ști de ce este capabil cineva.

(Exp. vb.) **A ști ce-i omenia** A fi om cumsecade.

(Exp. vb.) **A nu-l ști nici pământul** A fi foarte discret.

(Exp. vb.) **A nu ști nici cu spatele** A nu fi la curent cu ce se întâmplă.

(Exp. vb.) **A nu ști ce urlă-n tobă (sau ce-i în tobă)** A nu bănui ce îl așteaptă.

(Exp. vb.) **A nu ști câte parale face sfanțul** A fi naiv, ușor de păcălit.

(Exp. vb.) **A nu ști în știrea sa nimic** A fi dezinformat.

(Exp. vb.) **Precum (sau după cum) se știe sau după cum știm** După cum este notoriu.

(Exp. vb.) **După câte se știe** Conform informațiilor existente.

(Exp. vb.) **A nu ști de căpătâiul (cuiva)** A fi pierdut legătura cu cineva.

(Exp. vb.) **A ști de seama (cuiva)** A ști cum să învingă pe cineva.

(Exp. vb.) **A ști de urma (cuiva) sau a i (se) ști (cuiva) de urmă** A (se) ști unde s-a dus, unde se află cineva.

(Exp. vb.) **A se ști cu musca pe căciulă** A avea conștiința încărcată.

(Exp. vb.) **A se ști cu cuiul la inimă** A avea un necaz ascuns.

(Exp. vb.) **A nu se ști cu nimic la suflet sau a nu ști nimic la sufletul său** A fi inocent.

(Exp. vb.; reg.) **Nu mă știu (sau nu te știi etc.) cu el (sau cu ea)**! Nu cunosc persoana.

(Exp. vb.) **Așa să știi (sau să știți)**! Țasta e adevărul, nu vă mai îndoiiți!

(Exp. vb.) **A ști ce și cum 1.** A se pricepe la ceva. **2.** A avea experiență.

(Exp. vb.) **A nu-l ști nici pământul** A fi foarte discret.

(Exp. vb.) **A nu (mai) ști (cuiva) de nume sau a nu (mai) ști de numele (cuiva)** A pierde urma cuiva.

(Exp. vb.) **A ști de știrea (cuiva) sau a-i ști (cuiva) de știre** A ști unde se află, ce face (cineva).

(Exp. vb.) **Să știi (bine sau de bine) că...** sau **de-aș ști că...** Chiar dacă.

(Exp. vb.) **(Doar) știi (bine) că...** Bineînțeles că, firește că.

(Exp. vb.) **Să știi (sau să știi etc.) că este (și) miere (și tot nu...)** În niciun caz nu m-aș lăsa ispitit să...

(Exp. vb.) **Nu știu ce (și, rar, nu știu cum) 1.** Este indefinit, *inexprimabil, inexplicabil*. **2.** Nu are nicio importanță, valoare.

(Exp. vb.) **A fi nu știu cum** (D. oameni) A avea ceva inexplicabil, ciudat.

(Exp. vb.) **A-i fi (cuiva) nu știu cum să...** A-i fi (cuiva) greu sau penibil să...

(Exp. vb.) **El (sau ea) știe (sau ei știu cum..., ce...)** Acțiunile lui (ei, lor) sunt neobișnuite sau inexplicabile.

(Exp. vb.) **(Mai) știu (și) eu?...** Nu sunt sigur, mă întreb dacă e așa.

(Exp. vb.) **Mai știi? 1.** E greu de precizat, de apreciat. **2.** Se prea poate.

(Exp. vb.) **A nu ști ce vrea** A nu putea lua o hotărâre, a șovăi.

(Exp. vb.) **Nu (prea) știe multe** Acționează energetic, trece repede la fapte, fără să cântărească urmările acțiunilor sale.

(Exp. vb.) **A nu (mai) ști unde îi este (sau stă) capul sau a nu-și mai ști capului (de)...** A nu mai priddi, a fi copleșit (de...).

(Exp. vb.) **A ști dincolo bate vântul** A vedea care sunt tendințele actuale.

(Exp. vb.) **A nu ști ce să creadă** A fi nedumerit.

(Exp. vb.) **A nu ști pe ce lume este 1.** A fi naiv. **2.** A fi dezorientat.

(Exp. vb.) **A (nu)-și ști lungul nasului** A fi înfumurat.

(Exp. vb.) **Știi că ești (sau că e) bine?** Nu sunt de acord cu ce spui, faci etc.

(Exp. vb.; ir.) **Știi că ai (sau că are) haz? (sau știi că-mi plăci?)** Nu sunt(em) de acord cu ce spui.

(Exp. vb.; reg.) **A nu (mai) ști de sine (sau, reg., a nu ști de lume) 1.** A-și pierde cunoștința. **2.** A nu fi conștient (de...). **3.** A se zăpăci.

(Exp. vb.) **Știi, colea** E ceva demn de admirat.

(Exp. vb.) **Mai știi minunea (sau păcatul)** Se prea poate.

(Exp. vb.) **A nu ști la ce margine (și) va ieși (ceva)** A nu ști la ce să se aștepte.

(Exp. vb.) **A nu ști de unde să ia (pe cineva)** A avea amintiri vagi despre cineva.

(Exp. vb.) **A i se ști (cuiva sau la ceva) numai numele** A fi rămas o amintire vagă (despre cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A ști carte 1.** A avea noțiuni (elementare) de scriere și citire. **2.** (P. ex.) A avea cunoștințe temeinice (într-un anumit domeniu). **3.** (P. ex.) A fi (foarte) învățat.

(Exp. vb.) **A ști lecția (sau rolul) 1.** A vorbi sau a acționa după cum a fost învățat de către altcineva. **2.** A se comporta în mod corespunzător într-o anumită împrejurare.

(Exp. vb.) **A ști (ceva) pe de rost (sau pe dinafară, ca pe apă, ca pe Tatăl nostru)** A putea reproduce (ceva) întocmai, din memorie.

(Exp. vb.) **A ști și toaca din (sau în) cer** A fi la curent cu tot ce se petrece.

(Exp. vb.) **A ști (ceva) pe degete** A ști foarte bine.

(Exp. vb.) **A nu ști (nicio) buche** (sau **boabă, boacă, iotă**) A fi analfabet.

(Exp. vb.) **Nu știi românește** Ești neînțelegător, neascultător, îndărătnic.

(Exp. vb.) **A nu (mai) ști ce să (se) (mai) facă** A nu (mai) găsi nicio soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură.

(Exp. vb.) **A nu mai ști ce să facă de...** A fi copleșit de...

(Exp. vb.; reg.) **Ce să știu (sau să știi etc.) face?** Cum să mă descurc (sau să te descurci etc.)?

(Exp. vb.) **A nu ști pe unde să scoată cămașa** A nu ști cum să iasă dintr-o încurcătură.

(Exp. vb.) **A nu ști ce-și face capului** A ignora consecințele faptei sale.

(Exp. vb.) **A nu ști ce e frica** A fi foarte curajos.

(Exp. vb.) **A ști de frică** (sau **de frica cuiva**) sau, reg., **a ști frică** A se teme (de cineva).

(Exp. vb.) **A nu ști de glumă 1.** A nu înțelege glumele. **2.** A nu glumi niciodată. **3.** A fi supărăcios.

(Exp. vb.) **A nu (mai) ști (nici) de casă, (nici) de masă** A nu avea tihnă.

(Exp. vb.; reg.) **A nu i se mai ști (cuiva) de masă** (sau **de mâncare**) A nu avea tihnă.

(Exp. vb.; înv.) **A nu ști de bărbat** A fi necăsătorită.

(Exp. vb.) **A nu vrea (sau a nu voi) să știe (nimic) (de...)** **1.** A nu lua în considerație. **2.** A nu ține seama (de...).

(Exp. vb.) **A nu vrea să știe de...** A refuza să recunoască autoritatea cuiva.

(Exp. vb.) **A ști de dragul (cuiva) 1.** A face pe placul cuiva. **2.** A iubi pe cineva.

ȘTIUT s. n.

(Loc. av.) **Pe știute** În cunoștință de cauză.

(Loc. av.) **Pe neștiute** (sau, îrg., **neștiut, neștiută**) **1.** Fără să-și dea seama. **2.** În necunoștință de cauză. **3.** Fără a se face remarcă. **4.** Tiptil, *pe furiș, pe ascuns, în taină*. **5.** Pe neașteptate.

ȘTIC s. n.

(Exp. vb.) **A pune șticul (pe cineva)** A bate (pe cineva).

ȘTIFT s. n.

(Exp. vb.) **A nu avea toate știfturile** (Despre oameni) A nu fi teafăr.

ȘTINTĂ s. f.

(Sint.) **Pomul științei (binelui și răului)** Pom din Eden, din ale cărui fructe, interzise de Dumnezeu, Adam și Eva au mâncat.

(Loc. av.) **Cu** (sau, rar, **întru, prin**) **știință** sau **fără știință 1.** (Ne)știind ceva. **2.** (Ne)fiind conștient. **3.** Cu (sau fără) voie.

(Loc. av.) **Cu știință de cauză 1.** Cunoscând bine problemele despre care este vorba. **2.** Fiind bine documentat.

(Loc. av.) **Cu bună știință** În mod conștient.

(Loc. av.) **Cu** (sau **fără**) **știința (cuiva) 1.** Cu (sau fără) ca cineva să fie la curent. **2.** Cu (sau fără) asentimentul (cuiva).

(Loc. av.) **Spre știință** Pentru a ști.

(Loc. a.; rar) **Cu știință** Învățat, *instruit, erudit*.

(Loc. a.) **Fără (de) știință** Incult, *ignorant*.

(Sint.) **Om de știință** Persoană specializată într-un domeniu al științei, care desfășoară o activitate menită să contribuie la progresul domeniului.

ȘTIRE s. f.

(Loc. av.) **Cu știre** Pe știute.

(Loc. av.) **Fără (de) știre 1.** Pe neașteptate. **2.** Fără să (se) cunoască.

(Loc. av.) **Cu** (înv. **prin**) (sau **fără**) **știrea (cuiva) 1.** Cu (sau fără) cunoștința (cuiva). **2.** Cu (sau fără) învoirea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu ști în știrea sa nimic** A nu avea nimic pe conștiință.

(Loc. vb.) **A da de știre** A vesti, *a informa*.

(Exp. vb.) **A (nu) ști (sau afla) de știrea (cuiva)** sau **a (nu)-i ști (cuiva) de știre 1.** A (nu) avea informații în legătură cu cineva. **2.** A (nu) avea în vedere (pe cineva).

(Exp. vb.; înv. și pop.) **A avea (cuiva) de știre** A supraveghea (pe cineva).

(Exp. vb.; exp. av.) **(A lăsa pe cineva sau a se duce, a pleca, a porni etc.) în știrea lui Dumnezeu sau Domnului, Celui de Sus** (A lăsa pe cineva, sau a se duce, a pleca, a porni etc.) la voia întâmplării.

ȘTIUCĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **Când o cânta știuca în baltă** Niciodată.

(Exp. vb.; reg.) **A se face știucă** (D. cai) A slăbi din cauza lipsei de hrană.

ȘTRAF s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla ca un ștreaf** A hoinări.

ȘTRAPAT s. n.

(Loc. a.) **De ștrapat 1.** (D. oameni) De corvoadă. **2.** (D. îmbrăcăminte sau încălțăminte) De dârvală.

ȘTREANG s. n.

(Exp. vb.) **A-și pune** (sau **a pune cuiva**) **ștreangul de** (sau **în, la**) **gât** A (se) spânzura.

(Exp. vb.) **A-și pune singur ștreangul de gât** A se pune într-o situație dificilă, fără ieșire.

(Exp. vb.) **A nu avea (nici) para de ștreang** A nu avea niciun ban.

ȘTREMELEAG *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi (sau a rămâne) ștrempelag**

1. (D. oameni) A fi (sau a rămâne) dezbrăcat, gol.

2. A fi (sau a rămâne) sărac.

ȘUETĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A trage, a da o șuetă** A avea o conversație ușoară, spirituală, între prieteni.

(Exp. vb.) **A sta la șuetă** A discuta.

ȘUGUB/NĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A da de șugubină** **1.** A i se întâmpla o neplăcere, un necaz, o nenorocire. **2.** A se face de râs, *a se face de ocară*.

(Exp. vb.) **A fi de șugubină** A fi de ocară.

ȘUGUIT *s. n.*

(Exp. vb.; înv.) **A nu fi de șuguit cu...** A trebui să fie luat în serios.

ȘUIERA *vb.*

(Exp. vb.) **A șuiera în biserică** A comite fapte care șochează, care contravin unei ordini stabilite.

(Exp. vb.; reg.) **Tu erai care șuierai?** **1.** Am înțeles ce vrei. **2.** Ți-am aflat țelul.

ȘULEANDRĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla (de-a) șuleandra** **1.** A avea o ținută neglijentă, dezordonată. **2.** A umbla fără rost.

ȘUPĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) (ca) cu șupa** A lua (pe cineva) repede și prin constrângere.

ȘURĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea o gură cât o șură** A vorbi prea tare sau prea mult.

ȘURLIGAIE *s. f.*

(Exp. vb., reg.) **A face ca toate șurligaiele** A face hărmălaie.

ȘURUB *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A merge (ca) pe șurub** **1.** (D. acțiuni, activități) A merge strună. **2.** (D. oameni; ir.) A se fândosi.

(Exp. vb.) **A întoarce (sau a învârti) șuruburi** A recurge la șiretlicuri.

(Exp. vb.) **A-i întoarce (cuiva) un șurub (sau șurubul)** A înșela (pe cineva).

(Exp. vb.) **A o întoarce la șurub** A-și schimba purtarea, atitudinea față de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A-i face (cuiva) un șurub (sau șuruburi) în (sau prin) cap** A-i răsuci (cuiva) șuvițe de păr din cap trăgând de ele.

(Exp. vb.) **A strânge șurubul** A folosi mijloace de constrângere față de cineva.

(Exp. vb.; rar) **A rămâne cu un șurub lipsă** A se sminti.

ȘUȘLETE *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A măsura pe șușlete** A evalua cu aproximație.

ȘUT *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face șut** **1.** A termina norma care revine unui schimb. **2.** A face pauză, a se odihni.

ȘUVOI *s. n.*

(Loc. av.) **În șuvoi** (D. ape) Vijelios.

(Sint.) **Șuvoiul apei** Porțiune din curentul unei ape curgătoare, în care apa are viteza cea mai mare.

T

TABAC *s. n.*

(Exp. vb.; arg.) **A fi prost tabac** A fi foarte prost.

TABĂRĂ *s. f.*

(Loc. av.; pop.) **La** (sau **în**) **tabără** La război.

(Exp. vb.; reg.) **A fi** (sau **a lăsa**) **totul** (sau **toate**) **tabătă** A fi (sau a lăsa) totul vraște.

TABIET *s. n.*

(Loc. a.) **Cu tabieturi 1.** Cu deprinderi precise și fixe. **2.** (P. ex.) Cu atitudini și apucături boierești.

(Loc. av.) **Cu tabiet 1.** Cu multă grijă pentru comoditatea proprie, comod, confortabil. **2.** După un anumit ritual. **3.** Cu o anumită pedanterie.

(Exp. vb.; inv.) **A-și face tabietul** A-și satisface un gust care a devenit obicei zilnic.

(Exp. vb.; inv.) **A-i strica (cuiva) tabietul 1.** A strica cuiva cheful. **2.** A deranja pe cineva de la satisfacerea unui tabiet.

(Exp. vb.; îrg.) **A-i fi cuiva la tabet** A fi la porunca, la dispoziția cuiva.

TABLĂ *s. f.*

(Sint.; Bis.) *Tablele* (rar, *tabla*) *legii* Cele zece porunci. (Exp. vb.) **A scoate la tablă** A chema (un elev) la lecție.

(Sint.; Mat.) *Table trigonometrice* Tabele cu valorile trigonometrice.

(Sint.; Mat.) *Tablă de logaritmi* Tabel de logaritmi.

(Sint.; inv.) *Tablă de materii* Sumar.

TABLOU *s. n.*

(Sint.; Chim.) *Tabloul periodic al elementelor* Tabel în care elementele chimice sunt așezate în ordinea masei lor atomice, punând în evidență periodicitatea proprietăților lor.

(Exp. vb.; fam.) **A rămâne tablou** A rămâne uluit, încremenit (de surpriză).

TACT *s. n.*

(Exp. vb.; Muz.) **A da sau a ține tactul 1.** A bate tactul unei melodii. **2.** A marca, prin mișcări regulate (făcute cu mâna, cu piciorul sau cu o baghetă), accentele unui text scandat.

TAFTA *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi curat tafta** A fi foarte curat.

(Exp. vb.; reg.) **A fi vindecat tafta** A fi vindecat cu desăvârșire.

(Exp. vb.; reg.) **A veni tafta la cot** A se potrivi.

TAGĂ *s. f.*

(Loc. av.; inv.) **Fără (de) tagă 1.** Fără îndoială, incontestabil. **2.** Fără șovăire.

(Loc. av.; îrg.) **A da tagă** (sau **taga**), (inv.) **a avea** (sau **a prinde, a-i fi**) **tagă (de...)** A nega.

(Loc. vb.; reg.) **A pune tagă 1.** (D. oameni) A nu mai voi să facă un lucru. **2.** (D. animale de tracțiune) A nu voi să tragă.

(Loc. vb.; reg.) **A se pune taga** A se ambiționa.

TAICĂ *s. m. sg.*

(Exp. vb.; pfm.) **N-are taica, că ți-ar da** Aș vrea să te ajut, dar nu am cu ce.

TAIER *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **Joacă (ca) pe taier** Dansează bine.

(Exp. vb.; reg.) **Să dai cu taierul peste...** Sunt de aceeași înălțime.

TAIFAS *s. n.*

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**) **la taifas** A sta de vorbă.

TAINĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **E taină până...** E mult de tot până...

(Sint.; Bis.) *Cele șapte taine* Cele șapte acte de cult (botezul, căsătoria, hirotonia, miruirea, spovedania,

împărtășania, maslul), cărora religia creștină le atribuie puterea mistică de a transmite credincioșilor harul divin.

(Loc. a.) **De taină 1.** Ascuns. **2.** Misterios. **3.** (D. oameni; inv.) Foarte apropiat, intim. **4.** (Pfm.) Care are loc într-un cadru restrâns, intim.

(Sint.; i. uz.) *Boier de taină* Consilier intim al domnitorului.

(Sint.; i. uz.) *Logofăt de taină* (sau *domnesc*) Secretar particular al domnitorului.

(Sint.; Bis.) *Cina cea de taină* Masă luată de Christos împreună cu apostolii săi, în seara dinaintea răstignirii, la care a instituit taina împărtășaniei.

(Loc. av.) **În** (sau, rar, **cu**, inv. **întru, la, pe, prin taină 1.** Pe ascuns. **2.** Discret. **3.** (Reg.) Lent. **4.** (Reg.) Zadarnic.

(Loc. vb.; reg.) **A sta de** (sau **la**) **taină** A pălăvrăgi. (Exp. vb.; îrg.) **A-și face taină** (de cineva) **1.** A batjocori pe cineva. **2.** A face glume pe socoteala cuiva.

TALANGĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi talanga târgului** A răspândi zvonuri.

TALENT s. n.

(Loc. a.) **De talent 1.** (D. persoane) Talentat. **2.** (D. creații) Produs al talentului.

(Loc. vb.) **A-și da** (a face) **talente** A fi înfumurat.

TALER s. n.

(Exp. vb.; pfm.) **A se înfrupta din talerul** (cuiva) A trăi din munca altuia.

(Exp. vb.; pop.) **A mânca pâine și sare dintr-un** (sau, rar, **pe un**) **taler cu** (cineva) **1.** A trăi împreună cu cineva. **2.** A împărți binele și răul cu cineva.

(Exp. vb.) **A umbla cu talerul** A umbla pentru a strânge bani.

(Exp. vb.; fam.) **A îngropa** (pe cineva) **cu talerul** A înmormânta pe cineva cu fonduri strânse prin colectă publică.

(Exp. vb.; pop.) **A cere cu talerul** A cerși.

TALIE s. f.

(Loc. a.) **De talie** De valoare.

(Loc. a.) **Pe talia** Pe măsura...

(Exp. vb.) **A fi de talia** (cuiva) A avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva.

(Loc. av.) **Pe talie** (D. haine) Strâmtat în dreptul mijlocului, evidențiind talia.

(Exp. vb.) **A** (nu) **avea talie** A (nu) avea siluetă.

(Loc. a.) **Fără talie** (D. haine) Care cade drept, fără să marcheze talia.

(Loc. av.) **În** (sau **la**) **talie** Îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără pardesiu sau palton).

TALION s. n.

(Exp. vb.; inv.) **A trage la talion** (pe cineva) A se răzbuna pe cineva.

TALMEȘ-BALMEȘ s. n.

(Exp. vb.) **A face talmeș-balmeș** (pe cineva) A bate zdravăn.

TALPĂ s. f.

(Loc. av.) **Din talpă** sau **de sus** (ori **din vârf**) și **până în talpă** sau **din** (ori **de la**) **creștet până în talpi** sau **din talpi până în subsuori** ori **până în cap** În întregime.

(Loc. av.; pop.) **În talpi 1.** În picioare. **2.** (P. ex.) Vertical.

(Exp. vb.; pop.) **A fi** (sau **a scula**) (pe cineva) **în talpi 1.** A (se) scula din pat. **2.** A (se) pune în mișcare, în acțiune.

(Exp. vb.; pfm.; inv.) **A-i sta** (cuiva) **capul unde-i stau talpile** A i se tăia cuiva capul.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă îi arde jăratec** (sau **foe**) **sub talpi** sau **la talpile picioarelor** Este amenințat de o primejdie care se apropie și de care trebuie să fugă.

(Exp. vb.; pfm.) **A-l frige pământul sub talpi** A fi neliniștit, nerăbdător (să facă ceva, să plece undeva).

(Exp. vb.; pfm.) **A fi în talpi** (cu cineva) A fi aidoma cu...

(Loc. vb.; pop.) **A o apuca** (sau **a o lua**) **la talpi** ori **a-și lua talpile în spinare** A pleca repede (de undeva).

(Exp. vb.; pfm.) **A cunoaște** (pe cineva sau ceva) **din talpi** A cunoaște (pe cineva sau ceva) foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși cu talpile înaintea** A muri.

(Sint.; reg.; dep.) *Talpă lată 1.* Om cu talpi mari. **2.** Om cu mersul greoi și apăsat.

(Exp. vb.; pop.) **A bate talpa** (la pământ) A călca apăsat.

(Exp. vb.; reg.) **A călca pe talpă putredă** A se înșela.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune sub talpă 1.** A pune sub autoritatea sa. **2.** A nu ține seama de ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A o ține talpă** A nu ceda nimic.

(Sint.) *Talpa țării* (sau *a casei*) Țărâניה considerată în trecut ca temelie a țării și obligată să suporte tot greul îndatoririlor.

(Sint.) *Talpa casei* Capul familiei.

(Sint.; pfm.) *Talpa iadului* sau *talpă la* (ori *de*) *iad*

1. Temelia iadului. **2.** Mama căpeteniei dracilor, *tâlpoi*. **3.** Om foarte rău sau foarte păcătos. **4.** Babă rea. **5.** Vrăjitoare.

TAMAN *av.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi taman pe taman** A fi egal.

TAMBAC *s. n.*

(Exp. vb.) **A pune tambacul (pe cineva) 1.** A bănuî pe cineva că e implicat într-o afacere necinstită. **2.** A stăruî pentru ceva, *a insista, a persevera.*

TAMBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **E o tambă de om** Este vrednic de dispreț.

TANDUR *s. n.*

(Exp. vb.; îvp.) **A sta pe tandur** A sta degeaba.

TANGENT, ~Ă *s. f.*

(Loc. av.) **În (sau prin) tangentă** Tangențial. (Exp. vb.; fam.) **A scăpa prin tangentă 1.** A se eschiva de la un lucru, prinzând momentul potrivit. **2.** A scăpa cu greu dintr-o situație dificilă.

TARABĂ *s. f.*

(Loc. a.; fam.; dep.) **De tarabă 1.** Mahalagesc. **2.** De calitate proastă.

TARE *a., av.*

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) tare de sau la cap 1.** (A fi) prost. **2.** (A fi) răbdător. **3.** (A fi) încăpățânat. (Exp. vb.; reg.) **A fi tare de boacă sau a avea rânză tare** A fi rezistent la băutură.

(Exp. vb.; pop.) **A fi tare de(-o) ureche (sau de urechi) 1.** A nu auzi bine. **2.** A se preface că este surd.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A fi tare de ochi 1.** A nu vedea bine. **2.** A se preface că nu vede bine.

(Exp. vb.; pop.) **A fi tare în coș (sau de chică, de vână, de vârtute) 1.** A fi voinic. **2.** A fi sănătos.

(Exp. vb.; pop.) **A fi tare la (sau în, de) cerbice ori rânză, fălci 1.** A fi neînduplecat. **2.** A fi dârț.

(Exp. vb.; reg.) **A fi tare în ceafă** A fi obraznic.

(Exp. vb.; îvp.) **A fi tare de ceafă (sau chică) sau a fi tare în brăcinar** A fi bogat.

(Exp. vb.; pop.) **A fi tare ca cetatea** (D. clădiri; grădini etc.) A fi greu de pătruns înăuntru.

(Sint.) **Pânză tare** Pânză (cu țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie.

(Sint.; Fon.) **Palat tare** Cerul gurii.

(Loc. a.; îvp.) **Tare în gură** (D. cai) Care nu se lasă ușor strunit.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi tare în gură** A fi certăreț.

(Loc. a.; înv.) **Tare de spirit** Inteligent.

(Exp. vb.; exp. a.; pfm.) **(A fi) tare de înger sau de inimă, de fire ori (a fi) tare la inimă 1.** (A fi) rezistent. **2.** (Pfm.) (A fi) curajos. **3.** (A fi) crud.

(Exp. vb.; înv.) **A sta (sau a se pune) tare (pentru cineva)** A apăra (pe cineva) cu energie, cu hotărâre.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi mare (și) tare sau tare și mare** A fi puternic.

(Exp. vb.; înv.) **A fi tare a...** A avea dreptul să...

(Loc. av.; îrg.) **Mai tare 1.** Mai degrabă. **2.** Mai ales.

(Sint.; Chim.) **Apă tare** Acid azotic.

(Sint.) **Băătură tare** Băătură spirtosă.

TARGĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A trage targa pe uscat** A o duce greu din punct de vedere material.

TAS *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A umbla cu tasul** A cerși.

TAȘCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea (pe cineva) la tașcă** A avea (pe cineva) la mână.

TATĂ *s. m.*

(Sint.; reg.) **Tată de salcă** Amant al unei femei considerat în raport cu copiii acesteia.

(Loc. a.) **Dinspre (sau, înv., despre) tată** În linie paternă.

(Loc. av.) **Din tată în fiu (sau prunc) ori, reg., de la tată la fiu, de pe tată pe fiu** Din generație în generație.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi bucațică ruptă tată-său sau tată-său în picioare** (D. copii) A semăna leit cu tatăl său.

(Exp. vb.; pfm.) **A călca pe (sau în) urmele lui tată-său** A semăna cu tatăl său în apucături și obiceiuri.

(Exp. vb.; pop.) **A dormi somnul tatii** A dormi somnul de veci.

(Exp. vb.; pop.) **A trimite (pe cineva) de la dracul la tată-său** A trimite pe cineva de colo-colo.

(Exp. vb.; pfm.) **A căuta pe dracul și a găsi pe tată-său sau a scăpa de dracul și a da peste tată-său** A intra într-un pericol mare.

(Exp. vb.; pfm.) **A cere cât dracul pe tată-său sau a cere pe dracul și pe tată-său** A cere o sumă exorbitantă la o tranzacție comercială.

(Exp. vb.; pop.) **Să fie de sufletul tatii** Nu-i nimic că am suferit o pagubă.

(Sint.; reg.) **Tată de paie** Bărbat care nu se impune în familie.

(Sint.) **Tată bun** Tată adevărat.

(Sint.) **Tată vitreg, tată de al doilea** sau, reg., **tată mașter, de scoarță, fiastru** Soțul mamei considerat în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară.

(Sint.; fam.) **Tată socru** Socru.

(Loc. av., reg.) **De când tata moșu** De foarte multă vreme.

(Sint.; Bis.) *Tatăl nostru* Rugăciune creștină.
(Exp. vb.; exp. av.; pfm.) **(A ști) ca (pe) tatăl nostru 1.** (A ști) foarte bine. **2.** (A ști) pe de rost.

(Exp. vb.; pfm.) **A lovi (sau a păli, a-i trage cuiva una) în (sau la) numele tatălui** A-i trage cuiva una drept în frunte.

(Sint.; reg.) *Tatăl dracilor* **1.** Scaraoțchi. **2.** Capul răutăților.

(Exp. vb.; pfm.) **Se leapădă și de tată-său sau vinde și pe tată-său** Este un om lipsit de scrupule.

(Sint.; fam.) *Măi tată!* Exclamație de uimire (sau de satisfacție).

TAUR *s. m.*

(Loc. vb.; pfm.) **A lua (sau a prinde) taurul de coarne** A se încuraja, a îndrăzni.

TAVAN *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A sta (sau a rămâne etc.) cu ochii (sau privirea) în tavan** sau **a avea privirea în tavan 1.** A sta degeaba. **2.** A fi cu gândul aiurea.

TAVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A servi pe cineva (ca) pe tavă** sau **a-i aduce (ori a-i da etc.) cuiva (ca) pe tavă 1.** A servi pe cineva foarte bine, cu tot dichisul. **2.** (Fam.) A-i aduce cuiva totul de-a gata.

(Loc. av.) **La tavă** Gătit în tavă, la cuptor.

(Loc. vb.; reg.) **A da pe cineva tavă (sau tava) 1.** A tăvăli. **2.** A bate pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A face tavă** A face scandal.

TAXIM *s. n.*

(Exp. vb.; igr.) **A trage un taxim** A plânge cu hohot.

TĂBĂCEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; iverp.) **A da (pe cineva) prin tăbăceală** A da cuiva o bătaie zdravănă.

TĂCEA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A tăcea ca un mut** sau **ca pământul, ca zidul, ca peretele, ca un lemn** și (reg.) **a tăcea pitic (ori chitic)** sau **ca piticul (în baltă)** ori **ca peștele, ca melcul** sau **mâlc, molcom, ca porcul în păpușoi (sau în cucuruz)** A tăcea cu desăvârșire.

(Exp. vb.; pop.) **Tac mă cheamă 1.** Nu spun o vorbă. **2.** Știu să țin un secret.

(Exp. vb.; pfm.) **Tace și face** Își vede liniștit de treabă.

(Exp. vb.; pfm.) **Tace și coace** Uneltește în ascuns.

(Exp. vb.; pop.) **Ia (sau ian) taci!** Exprimă bucuria (sau neîncrederea) în spusele cuiva.

(Exp. vb.) **Taci din gură** sau **tacă-ți gura!** (ori **gurița, fam. pupăza**) Nu mai vorbi!

(Exp. vb.; pfm.) **A nu (mai) tăcea din gură** sau **a nu-i tăcea gura** A vorbi mult, întruna.

TĂCERE *s. f.*

(Loc. av.) **În (sau, înv., întru, cu) tăcere 1.** Fără a vorbi. **2.** (P. ex.) Fără a se destăinui. **3.** În liniște. **4.** Pe neobservate.

(Loc. av.; înv.) **Fără tăcere** Fără încetare, neîntrerupt.

(Exp. vb.) **A sta în tăcere (sau, înv., a păzi tăcerea)** A nu scoate o vorbă.

(Exp. vb.; fam.) **A sparge (sau a rupe) tăcerea** A întrerupe o perioadă de liniște.

(Exp. vb.; înv.) **A face tăcere** A impune să se facă liniște, să nu se vorbească.

(Loc. vb.) **A păstra tăcere(a)** A nu divulga un secret.

(Loc. vb.) **A trece sub tăcere (sau, înv., a trece cu tăcerea) 1.** A trece cu vederea ceva. **2.** A rămâne neobservat, neluat în seamă. **3.** A (se) ascunde.

TĂCIUNE *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta la un tăciune** (D. doi soți) A conviețui.

(Exp. vb.; reg.) **A se întâlni doi proști la un tăciune 1.** A se căsători doi nevoiași. **2.** A se întovărăși doi nevoiași.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne în coadele tăciunilor** A o duce greu.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) pe coada tăciunilor** A permite ca cineva să trăiască în mizerie.

(Exp. vb.; pop.) **A nu avea (sau a nu-i arde) nici tăciune în vatră** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; pop.) **A înveli tăciunele** A fugi pe neobservate.

TĂGADĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Fără (de) tăgadă** În mod sigur, *incontestabil, neîndoios*.

(Loc. av.; reg.) **Pe (sau cu) tăgadă** Pe ascuns.

TĂIA *vb.*

(Exp. vb.) **A tăia nodul gordian** A găsi soluția unei probleme grele.

(Exp. vb.; pfm.) **Poți să tai lemne pe cineva** Doarme foarte adânc și nu se deșteaptă ușor.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia cu ferăstrăul** A sforăi.

(Exp. vb.; înv.) **A tăia împrejur** A face circumcizie.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia buricul (cuiva)** A potrivi un lucru cum trebuie.

(Loc. vb.; pfm.) **A tăia piroane 1.** A tremura de frig. **2.** A spune minciuni.

(Exp. vb.; pop.) **A tăia (cuiva) nasul 1.** A pune la punct pe cineva. **2.** A pedepsi.

(Exp. vb.; înv.) **A-și tăia lanțurile** A se elibera.

(Exp. vb.; reg.) **A-i tăia de unghișoară 1.** A pune la punct pe cineva. **2.** A omori.

(Loc. vb.; reg.) **A fi tăiat...** A semăna leit cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A tăia frunză câinilor** (sau **la câini**) A nu lucra nimic.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și tăia craca** (sau **creanga**) **de sub picioare** A-și primejdi situația printr-o acțiune negândită.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și tăia drum** (sau **cale, cărare**) A-și face loc, îndepărtând obstacolele care-i stau în cale.

(Exp. vb.; inv.) **A tăia bani** A emite monedă.

(Loc. vb.) **A o tăia la fuga** A fugi.

(Exp. vb.; pfm.) **A tăia drumul** (sau **calea, ieșirea**) **(cuiva)** A ieși înaintea cuiva pentru a-l împiedica să înainteze.

(Loc. vb.; pfm.) **A-l tăia (pe cineva) capul 1.** A-l ajuta mintea ca să înțeleagă, *a înțelege, a pricepe*. **2.** A crede. **3.** (Reg.) A-i veni cuiva o idee neașteptată în minte.

(Loc. vb.; pfm.) **A-i (sau a-l) tăia prin cap** (sau **prin gând**) A-i veni prin minte.

(Exp. vb.; reg.) **A-i tăia (cuiva) cuțitul** A face ce vrea el.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia ca dinții babei** (D. unelte) A fi tocit.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia în grindă** A nu face nimic.

(Exp. vb.; pfm.) **A tăia și a spânzura** A proceda arbitrar și abuziv.

(Loc. vb.; pfm.) **A i-o tăia (cuiva) 1.** A întrerupe șirul vorbirii cuiva. **2.** A brusca pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A i se tăia (cuiva) drumul** (sau **drumurile, cărările**) A se afla în încurcătură.

(Loc. vb.; pfm.) **A tăia de piroteală** A face să-i treacă cuiva somnul.

(Loc. vb.; pfm.) **A-i tăia (sau a i se tăia) (toată) pofta** (sau **gustul**) **(de ceva)** A-i trece cheful, curajul de a (mai) face ceva.

(Loc. vb.; pfm.) **A-i tăia (sau a i se tăia) pofta de mâncare** A-i trece pofta de mâncare.

(Loc. vb.; pfm.) **A i se tăia (cuiva) (mâinile și) picioarele** (sau **genunchii**) A i se muia cuiva (mâinile și) picioarele, *a slăbi*.

(Exp. vb.; pfm.) **A tăia pe cineva** A întrece pe cineva.

(Exp. vb.) **A tăia cu atu** (La jocurile de cărți) A bate cu atutul.

(Exp. vb.; fam.) **A tăia răul de la rădăcină** A lua măsuri energice pentru a stărpi un rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i tăia (cuiva) cuvântul** A descuraja (pe cineva).

(Exp. vb.; pfm.) **A spune ce-l taie capul** A spune vrute și nevrute.

TĂINUI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **Rău am mai tăinuit-o** Rău au ieșit lucrurile.

TĂINUIRE *s. f.*

(Loc. av.; pop.) **Cu tăinuire** Tainic.

TĂIȘ *s. n.*

(Exp. vb.; inv.) **A trece (ceva) sub tăișul sabiei 1.** A ucide. **2.** A distruge.

TĂMĂDU *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A tămădui lumină** A clarifica ceva (într-o afacere).

(Loc. vb.; reg.) **A se tămădui la ceva** A-și face rost de ceva.

TĂMĂIE *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fugi (sau a se feri) de ceva sau de cineva ca dracul de tămăie** A se feri cu cea mai mare grijă de ceva sau de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu tămăie pe lângă cineva** A linguși.

(Exp. vb.; reg.) **A arde dracului tămăie** A linguși pe un om rău.

(Exp. vb.; reg.) **A da dracului tămăie** A munci în zadar.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi tămăie 1.** A nu avea niciun ban. **2.** A nu ști nimic.

(Exp. vb.; loc. a.; pfm.) **(E) neam tămăie (E)** o persoană ignorantă.

TĂRĂBOANȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A lua pe cineva în trăboanță** A lua pe cineva peste picior.

TĂRĂBUȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-și lua trăbuțele 1.** A-și lua catrafusele. **2.** A pleca pe furis.

(Exp. vb.; pfm.) **Nici în car, nici în căruță, nici în trăbuță** Nu-i convine nimic.

TĂRĂGĂNA *vb.*

(Loc. vb.; pfm.) **A trăgăna la vreme** A amâna de pe o zi pe alta ceva, *a întârzia, a temporiza, a tergiversa*.

(Loc. vb.; pfm.) **A trăgăna o viață sau a-și trăgăna traiul** A o duce greu.

(Loc. vb.; reg.) **A trăgăna cu ochii** A trage cu ochiul.

TĂRĂNTUC, ~Ă *s. m. f., a.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla trăntuc** A vagabonda.

TĂRĂRIE *s. f.*

(Exp. vb.) **A o ține tărărie (lungă)** A lungi fără rost (o discuție, o lucrare etc.).

TĂRĂM *s. n.*

(Loc. av.; pfm.) **De când tărâmul** De când lumea. (Exp. vb.; inv.) **A câștiga tărâm 1.** A progresa puțin câte puțin într-o acțiune. **2.** A câștiga teren.

(Sint.) *Tărâmul celălalt sau alt tărâm, tărâmul de jos* (În basme) Regiune îndepărtată (subpământeană), unde ființele și natura sunt cu totul deosebite de cele cunoscute.

TĂRĂNGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A duce pe cineva în tărăngă** A lua pe cineva de subsuori, ajutându-l să meargă.

TĂRĂȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; inv.) **A fi scump la tărățe și ieftin la făină** A fi zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie, *a fi nechibzuit.*

(Exp. vb.; reg.) **A se dedulci ca calul la tărățe** A se deprinde cu binele.

(Exp. vb.; reg.) **A nu se alege făina din tărățe** A nu putea deosebi câștigul de pagubă.

(Exp. vb.; reg.) **A se tulbura (sau a se întărâta, a se încinge) tărăța în cineva** sau **a i se iuți (cuiva) tărățele în borș** A se înfuria.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) tărățe** A rupe în bucăți.

TĂRĂCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; inv.) **A da (sau a lua) în (sau la, prin) tărăcă 1.** A chinui câinii cu tărăca. **2.** (Îrg.; p. ex.) A bate tare pe cineva. **3.** (Îrg.) A-și bate joc de cineva, *a batjocori.*

(Exp. vb.; reg.) **A pune tărăca pe cineva 1.** A suspecta pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea în tărăcă** A cădea în laț.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (cuiva) tărăca** A ține din scurt (pe cineva), *a constrânge.*

(Exp. vb.; reg.) **A sparge tărăca 1.** A ajunge la o înțelegere. **2.** A se termina un ospăț, o petrecere. **3.** A rupe relațiile, prietenia cu cineva.

TĂRĂCEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; inv.) **A da (sau a lua) în (sau la, prin) tărăceală 1.** A chinui câinii cu tărăca. **2.** (Îrg.) A-și bate joc (de cineva). **3.** (Îrg.; p. ex.) A bate tare pe cineva.

TĂRIE *s. f.*

(Sint.; inv.) *Tărie de cap (sau de cerbice)* Încăpățănare.

(Loc. av.; inv.) **Întru tărie** În siguranță.

(Loc. a.; pop.) **Cu tărie** Puternic.

(Sint.) *Tărie de suflet, tărie de caracter* Forță morală.

(Loc. av.) **Cu (mare, multă etc.) tărie sau cu toată tăria 1.** Cu intensitate. **2.** (Pfm.) În mod convingător, *categoric, curajos, ferm, hotărât, energic.* **3.** (Pfm.) În mod hotărât, *neclintit.* **4.** (Mil.) Dârz, *viteaz.*

(Loc. a.; pfm.) **Cu tărie de cuvânt** (D. persoane) Cu putere de convingere.

(Loc. a.; inv.) **Cu tărie** Cu împuternicire legală, *valabil.*

(Loc. av.; inv.) **În tăria mea (a ta etc.)** Cu de la sine putere.

(Loc. av.; inv.) **Cu (sau în) tărie sau, reg., cu (de-a) tăria** Cu forță.

(Loc. vb.; inv.) **A veni în tărie** A fi stăpân.

(Loc. pp.; inv.) **Prin (sau din) tăria...** Ca urmare a...

(Sint.; inv.; fig.) *Tăria cerului, tăria văzduhului, tăria cerească* Boltă cerească.

TĂTAR, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pfm.) **Doar nu vin (sau dau) tătarii** Se grăbește sau fuge fără un motiv serios.

(Exp. vb.; pfm.) **Parcă-l alungă tătarii (din urmă)** Se grăbește foarte tare.

TĂU, TA *p. pos.*

(Exp. vb.; fam.) **A rămâne (sau a fi) pe-a ta** A fi după dorința sau părerea ta.

(Exp. vb.; pop.; î. impr.) **Al tău e dracul!** Te ia dracul!

TĂUN *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **A fugi ca tăunul cu paiul** A fugi foarte repede.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (cuiva) tăunii** A-i ieși (cuiva) firele în barbă.

TĂVĂLEALĂ *s. f.*

(Loc. a.; pfm.) **De tăvăleală** (D. haine) De purtat la lucru.

(Exp. vb.; pfm.) **A (o) duce (sau ține) la tăvăleală 1.** (D. oameni) A fi rezistent la eforturi fizice. **2.** (D. lucruri) A fi rezistent (la purtare, la folosire zilnică).

TĂVĂLI *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A se tăvăli de răs** A râde cu mare poftă.

(Exp. vb.; pfm.) **A se tăvăli de bucurie** A se bucura foarte mult.

TĂVĂLUG *s. n.*

(Loc. vb.; pfm.) **A (se) da sau a (se) duce de-a tăvălugul** A (se) rostogoli.

TĂLC *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **Cu tălc 1.** Cu subînțeles. **2.** Cu rost.

(Exp. vb.; pfm.) **A vorbi (sau a răspunde) în tălcuri** A vorbi (sau a răspunde) figurat, alegoric.

(Exp. vb.; reg.) **A fi om cu tâlcuri 1.** A fi om șiret, rafinat. **2.** A vorbi cu subînțelesuri.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune la tâlc** A pâlăvrăgi.

TÂLHĂREȘTE *av.*

(Exp. vb.; înv.) **A frige un miel tâlhărește** A frige mielul întreg, în pielea lui, în jar.

TÂLV, ~Ă *s. n. f., a.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi cu buzele pe tâlv** A avea viciul beției.

(Exp. vb.; reg.) **A mirosi a tâlv** A mirosi a vin.

(Exp. vb.) **A fi beat tâlv** A fi foarte beat.

(Exp. vb.) **Se duce făcut tâlv** Se duce glont.

TÂMP, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; îrg.) **A fi tâmp la vedere** A nu vedea bine.

TÂMPINARE *s. f.*

(Exp. vb.; înv.) **A ieși (sau a merge) în (sau întru, la) tâmpinare** **cuiva** sau (rar) **a ieși la tâmpinare** A ieși în calea cuiva (rar **a ceva**) pentru a-l primi.

TÂNGĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i fi cuiva tângă după ceva** A-i părea rău după ceva.

TÂNJALĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A se lăsa pe tânjală 1.** (D. animale de tracțiune) A trage foarte încet, sprijinindu-se pe tânjală. **2.** (D. oameni) A lucra încet, cu lene. **3.** (D. oameni) A neglija lucrul.

(Exp. vb.; pop.) **A mâna pe tânjală** A mâna încet.

(Exp. vb.; reg.) **A pune umărul la tânjală** A se pune serios pe muncă.

TÂRÂI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A târi vorba** A vorbi târăgănat.

TÂRÂȘ *av.*

(Exp. vb.; pop.) **A o duce târâș** A-i merge cuiva mai mult rău decât bine.

(Loc. av.; reg.) **Pe târâș** Trăgând pe jos (după sine).

(Loc. av.; reg.) **De-a târșul** Târându-se pe jos.

(Loc. av.; reg.) **Cu târășul** Cu totul.

TÂRÂT, ~Ă *a.*

(Loc. av.; pop.) **De-a târâta** Târâș.

TÂRCOL *s. n.*

(Loc. av.; reg.) **În târcol** În cerc.

(Loc. pp.; reg.) **În (sau la) târcolul...** În jurul.

(Loc. vb.; pfm.) **A da târcoale** sau, rar, **a da, a face (un) târcol 1.** A se învârti în preajma cuiva sau a ceva (cu un anumit scop). **2.** A umbla pe lângă o femeie, căutând să-i câștige simpatia.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A face un târcol** A da o raită.

TÂRG *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **La (sau pe) spartul târgului 1.** La sfârșit de tot. **2.** Prea târziu.

(Exp. vb.; pfm.) **A bea ca în târg** A bea mult de unul singur, fără să îmbie și pe alții.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi în târg și la moară** A fi peste tot.

(Exp. vb.; îrg.) **A se ajunge (sau, rar, a ajunge pe cineva) cu târgul** A cădea de acord asupra prețului.

(Exp. vb.; reg.) **Cum umblă târgul (sau târgurile)?** Cum se desfășoară vânzarea și care este prețul mărfurilor la târg?

(Exp. vb.; pfm.) **A face (sau a încheia) târg(ul) cu cineva** A încheia cu cineva o tranzacție comercială. (Exp. vb.; îvp.) **A-l da prin târg (cu nasul tăiat) (sau cu capul ras)** sau **a-l da târgului** A pedepsi pe cineva, purtându-l prin târg cu nasul tăiat sau cu capul ras.

(Exp. vb.; îvp.) **A afla și târgul și țara** A afla toată lumea.

(Loc. vb.; îvp.) **A (o) da târgului (sau prin târg)**

1. A divulga. **2.** A vesti. **3.** A bârfi.

(Exp. vb.; îvp.) **A fi dat prin târg** A cunoaște lumea.

(Exp. vb.; îvp.) **Credeai că s-a aprins târgul** Se aude gălăgie mare, zgomot puternic.

TÂRÎ *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A-și târi viața (zilele etc.)** A trăi lipsit de demnitate.

(Exp. vb.; pfm.) **A târi barca pe uscat** A trăi greu.

(Exp. vb.; pfm.) **A târi (pe cineva) în noroi 1.** A dezonora pe cineva. **2.** A îndemna (pe cineva) la o faptă josnică.

(Exp. vb.; reg.) **A târi piciorul 1.** A șchiopăta. **2.** A face o faptă pe care o vor imita și alții.

TÂRȘ *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu târșul după el** A fi urmat pas cu pas de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A se ține târș (sau cu târșul) după cineva** A se ține scai de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (cuiva) târșul de coadă** A alunga pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia (un copac) târșuri** A tăia în bucăți (un copac).

TÂRȘAG *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A ține târșagul** A ține hangul cuiva.

TÂRȘĂ/T *s. n.*

(Loc. av.) **Pe târșăite** sau **de-a târșăitele** Astfel încât să se frece de ceva.

TĂRTIȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-i tremura (cuiva) târtița** A-i fi (cuiva) foarte frică.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i sfârâi târtița după băieți** (D. fete) A umbla după băieți.

TĂRȚA *i.*

(Exp. av.; reg.) **Tărța-pârța (și nimica sau mai nimic)** Lipsit de însemnătate sau de valoare, un fleac, un nimic.

(Exp. vb.; reg.) **Tărța-pârța cu cocârța** Vorbești în zadar, spunând lucruri fără însemnătate.

TĂRZIU, ~**IE** *u., av.*

(Loc. av.; îvp.) **Nu (după) târzie vreme** Nu după mult timp, *curând*.

(Loc. av.) **Într-o (sau în) târzie vreme sau într-un târziu** (sau, înv., **în târziu**) După mult timp.

(Loc. av.; îrg.) **Târzie vreme** Vreme multă, îndelungată.

(Exp. vb.; reg.) **A fi târziu la frig** A suporta mult timp frigul.

(Loc. av.) **(Mai) curând (ori mai devreme) sau mai târziu sau târziu ori mai curând** Cândva (dar neîndoielnic).

(Loc. av.) **Cel (mai) târziu** Într-un timp socotit ca ultim termen.

(Loc. av.) **Nu târziu după...** Nu mult timp după...

(Loc. a.) **De mai târziu** Dintr-o perioadă mai mai recentă în raport cu una mai îndepărtată.

(Loc. av.) **Pentru mai târziu** Pentru timpul care va veni.

TEACĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se face teacă de pământ** A se face nevăzut, *a se ascunde*.

(Exp. vb.; reg.) **(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă** Se codește să facă un lucru, invocând tot felul de pretexte.

(Exp. vb.; pop.) **A asculta teaca de pământ** A asculta într-o tăcere desăvârșită.

(Exp. vb.; pfm.) **A rămâne teacă** A rămâne gol.
(Sint.; reg.) *Teaca ochilor* Pleoapă.

TEAPĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se pune la teapă pentru ceva** A se supăra pentru ceva.

TEASC *s. n.*

(Loc. vb.; înv.) **A ieși (în v. scăpa) de sub teasc** (D. tipărituri) A apărea.

(Exp. vb.; înv.) **A pune sub teasc** A tipări.

TEATRU *s. n.*

(Sint.) *Teatru de operații* sau *teatrul operațiilor* Câmp de luptă.

(Loc. a.) **De teatru 1.** Care se prezintă pe scenă.
2. Care se utilizează în spectacol. **3.** Care se ocupă cu literatura dramatică.

(Exp. vb.) **A face (sau a juca) teatru** A se preface.

TEBELEU *s. n.*

(Exp. vb.) **Am tras-o la tebeleu** Am câștigat ceva cu greu.

TEHNIC, ~**Ă** *s. f., a.*

(Sint.) *Termen tehnic* Termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate.

(Sint.) *Desen tehnic* Desen care reprezintă la o anumită scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, care este folosit la construirea obiectului în spațiu.

(Sint.; Mil.) *Tehnică de luptă* Totalitatea mijloacelor de luptă (armament, avioane, tancuri) și auxiliare (materiale de transmisii, de geniu etc.) cu care sunt înzestrate forțele armate.

TEI *s. m.*

(Loc. vb.; pfm.) **A lega două în tei** A reuși să adune ceva avere.

(Loc. vb.; pfm.) **A găsi (sau a lega) tei de curmei 1.** A găsi pretexte. **2.** A înșira vorbe fără rost. **3.** A fi sărac.

(Exp. vb.; pfm.) **A nădi (sau a face) din tei curmei** A încerca toate mijloacele.

(Exp. vb.; reg.) **A fi (sau a se face) beat tei** A se îmbăta foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A fi pus (sau a juca) pe tei belit** A fi pus pe stricăciuni, pe rele.

(Sint.; reg.) *Cui de tei* Lucru în care nu te poți încrede.

(Exp. vb.; reg.) **A se scurta teiele** A fi timp puțin.

(Exp. vb.; reg.) **A mai lungi cuiva teiele 1.** A amâna executarea unui lucru. **2.** A păsu pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-l ține (pe cineva) teiele** A nu avea curaj.

(Exp. vb.; reg.) **A lega într-un tei** (D. lucruri sau ființe) A le considera la fel de lipsite de valoare.

TEICĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A face pe cineva teică de porci** A insulta pe cineva cu vorbe grele.

TEJGHEA *s. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A da pe sub tei** A vinde la supra-preț un produs prohibit sau rar, pe furiș.

TELEFON *s. n.*

(Exp. vb.) **A da (sau a primi) un telefon** A transmite (sau a primi) un mesaj prin telefon.

TELEGUI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A se telegui cu cineva** A se ajuta cu cineva.

TELELEU, ~EA *s. m. f.*

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla teleleu (Tănase)** A umbla de colo până colo, fără rost.

(Exp. vb.; reg.) **A se ține teleleu-bărărau** (D. ființe) A se ține cărd.

(Exp. vb.; reg.) **A fi teleleu Tănase 1.** A fi zăpăcit.
2. A fi prost.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne teleleu** (D. pomi) A rămâne fără crengi.

(Exp. vb.; reg.) **A se sui în vârful teleleului** A sărăci.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) teleleu** A jefui pe cineva de tot ce are.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne teleleu 1.** A rămâne singur.
2. A rămâne sărac.

(Sint.; reg.; ir.) *Teleleu Tănase* Om sărac.

TEME *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **Mă tem că...** Mi se pare că...

(Exp. vb.; pfm.) **Nu te teme** Este sigur adevărat.

TEMEI *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **Din temei (sau temeiuri)** În întregime.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **Cu temei 1.** Trainic, *solid, temeinic*. **2.** Sprijinit pe argumente solide, *intemeiat*. **3.** Cu socoteală, *chibzuit, cumpătat*. **4.** Serios.
5. (Reg.) În toi.

(Exp. vb.; inv.) **A fi cu temei** A fi potrivit.

(Loc. a.; pop.) **De temei 1.** De bază, *fundamental, principal*. **2.** (P. ex.) Greu. **3.** De încredere, *sigur*.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **Fără (de) (niciun) temei sau lipsit de temei** Lipsit de argumente solide, *neintemeiat*.

(Loc. av.; pop.) **De (sau cu, rar, din) temei** De-a binelea.

(Loc. av.; inv.) **Mai de temei** Mai cu seamă.

(Loc. pp.; pop.) **Pe (sau în) temeiul...** Bazat pe...

(Loc. cj.; pop.) **Pe temei că...** Pe motiv că...

(Sint.; reg.) **Temeiul târgului** Mijlocul zilei, când târgul e în toi.

(Loc. av.; loc. a.; reg.) **La (sau cu) temei 1.** În cantitate mare. **2.** Extraordinar.

TEMEL/E *s. f.*

(Loc. a.; pop.) **De temelie 1.** Principal. **2.** (Reg.) Băstinaș.

(Loc. a.; inv.) **Fără nicio temelie** Lipsit de bază reală, *neintemeiat*.

(Loc. av.; pfm.) **Din temelie (sau temelii) 1.** În întregime, *radical*. **2.** (D. trăiri sufletești) În profunzime.

3. (D. trăiri sufletești) Cu putere.

(Loc. av.; inv.) **Cu temelie** Cu sârguință.

(Exp. vb.; pfm.) **A pune temelie** A pune bazele, *a fonda, a întemeia*.

(Sint.; inv.) *Piatră temelie unghiului* Piatră unghiulară.

(Loc. av.) **La temelie** Formând elementul principal, *fundamental*.

TEORIE *s. f.*

(Sint.) *Teoria numerelor* Ramură a matematicii care studiază proprietățile aritmetice ale numerelor.

(Loc. av.) **În teorie 1.** Fără a afecta activitatea practică. **2.** Nevalidat de practică.

(Exp. vb.; fam.) **A-i face (cuiva) teorie sau a-i face (cuiva) teoria chibritului** A-i face cuiva morală.

TERCI *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A face (pe cineva sau ceva) terci** A nimici.

(Exp. vb.; pfm.) **A cădea cu nasul în terci** A-și pierde omenia, cinstea.

(Exp. vb.; reg.) **S-a întărit terciul** Nu-i de glumă.

(Exp. vb.; reg.) **A face terciul praf 1.** A nu face nimic. **2.** A rămâne de rușine.

(Exp. vb.; reg.) **A se băga în terciul cuiva** A se amesteca în treburile altuia.

(Exp. vb.; reg.) **A (nu mai) răscoli terciul** A (nu mai) aminti de lucruri neplăcute.

(Exp. vb.; reg.) **A fi moale terci** (D. oameni) A fi bleg.

TEREN *s. n.*

(Exp. vb.) **A sonda (sau a tatona, rar a pipăi) terenul** A examina cu atenție situația, împrejurările înainte de a întreprinde ceva, *a se informa*.

(Exp. vb.; fam.) **A pregăti terenul** A crea condiții prielnice.

(Exp. vb.) **A câștiga teren 1.** A înainta (în luptă), împingând pe dușman înapoi. **2.** A se răspândi. **3.** A-și consolida poziția. **4.** A dobândi importanță.

(Exp. vb.) **A pierde teren 1.** A pierde tot mai mult șansele de succes. **2.** A pierde din importanță.

(Exp. vb.; fam.) **A pierde terenul de sub picioare** A-și pierde siguranța, încrederea.

(Exp. av.) **Pe teren 1.** La locul de producție. **2.** La fața locului.

(Exp. vb.) **A părăsi terenul 1.** A părăsi un câmp de activitate. **2.** (Fam.) A ceda.

(Exp. vb.) **A face teren** A efectua o muncă în deplasare.

(Loc. av.; loc. pp.) **Pe teren(ul...)** În cadrul...

TERMEN *s. m.*

(Exp. vb.; inv.) **A pune (sau a da) termen** (D. situații) A face să înceteze, *a termina*.

(Loc. av.) **În** (sau **la termen**) La data prevăzută.

(Loc. av.) **În termen de...** În timp de...

(Sint.) **Soldat în termen** Soldat care execută serviciul militar.

(Exp. vb.; fam.) **A-și măsura termenii** A vorbi alegându-și cuvintele cu prudență pentru a nu supăra pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi (de cineva) în termeni buni** (sau **răi**) A vorbi pe cineva de bine (sau de rău).

(Exp. vb.; fam.) **A fi în termeni buni** (sau **răi**) (**cu cineva**) A fi în relații bune (sau rele) cu cineva.

(Sint.; Mat.) **Termenii unui polinom** Fiecare din monoamele unui polinom.

(Sint.; Mat.) **Termeni asemenea** Monoame care au aceeași parte literală.

(Sint.; Mat.) **Termen liber** Termenul unui polinom care nu conține necunoscute.

(Exp. vb.; Mat.) **Termen al unei fracții** Numărătorul (sau numitorul) unei fracții.

(Sint.; Mat.) **Termenii unei progresii** Fiecare dintre cantitățile care formează o progresie.

TERMIC, ~Ă a.

(Sint.) **Centrală termică** Termocentrală.

(Sint.) **Radiație termică** Radiație de natură electromagnetică pe care o emit toate corpurile a căror temperatură este superioară lui zero absolut.

(Sint.) **Disociație termică** Disociație provocată de încălzire.

(Sint.) **Conductibilitate termică** Proprietate a unor corpuri de a fi străbătute de un flux de căldură sub acțiunea unei diferențe de temperatură.

(Sint.) **Ecuator termic** Linie sinuoasă care unește punctele de pe glob cu cea mai mare temperatură medie anuală.

(Sint.) **Agent termic** Substanță (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalație termică.

TERMINA vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A se termina cu cineva** A nu mai avea nicio șansă de scăpare.

(Exp. vb.; pfm.) **A termina cu cineva** A rupe relațiile cu cineva.

TESL/M s. n.

(Loc. vb.; inv.) **A face teslim 1.** A preda. **2.** A livra. **3.** A înmâna.

(Loc. vb.; inv.) **A trece teslim** A fi predat.

TESTAMENT s. n.

(Sint.) **Vechiul testament** sau **Testamentul (cel) Vechi** Prima parte a Bibliei, cuprinzând credințele religioase și viața poporului evreu.

(Sint.) **Noul testament** sau **Testamentul cel Nou** A doua parte a Bibliei, cuprinzând evangheliile (posterioare nașterii lui Christos).

TEȘA s. m.

(Exp. p.) **Ce mi-e teșă, ce mi-e pleșa 1.** Ori una, ori alta. **2.** Tot același lucru.

TEȘCHEREĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A-și lua teșchereaua 1.** A pleca repede. **2.** A nu mai avea nicio speranță.

(Loc. vb.) **A da (cuiva) teșchereaua** A alunga pe cineva.

TEȘI vb.

(Loc. vb.; pfm.) **A (nici) nu se teși de ceva** A nu-i păsa de ceva.

TEȘ/LĂ s. f.

(Loc. av.; reg.) **Cu gândul (cam) pe teșilă** Șovăitor.

TETE s. m. sg.

(Loc. av.; reg.) **De când tetea flăcău** De demult.

(Exp. vb.; reg.) **N-are tetea, că ți-ar da** Te-aș ajuta, dacă aș putea.

TEZĂ s. f.

(Loc. av.; inv.) **În teză generală** În general.

(Sint.) **Teză de doctorat** (sau **de masterat, de licență**) Lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de doctor (sau de master, de licențiat).

TIBIȘ/R s. n.

(Exp. vb.) **A ajunge la tibișir 1.** A rămâne fără bani (la jocul de cărți). **2.** A ajunge să joace pe datorie.

TICH/E s. f.

(Sint.; pop.) **Cel cu tichia** Diavol.

(Exp. vb.; pop.) **S-a născut cu tichia-n cap** Este norocos.

TICLUI vb.

(Exp. vb.) **A o** (sau **a le**) **ticlui (bine)** A-și potrivi spusele pentru a da aparența de adevăr.

T/FLĂ s. f.

(Exp. vb.) **A(-i) da (cuiva) cu tifla** (sau **o tiflă**) sau (rar) **a arunca (cuiva) o tiflă 1.** A arăta cuiva tifla. **2.** (Fig.) A-și arăta disprețul. **3.** (Fig.) A batjocori pe cineva. **4.** (Fig.) A face în ciudă, *a sfida*. **5.** (Fig.) A renunța cu dispreț la ceva.

(Exp. vb.; fam.) **A cădea** (sau **a da**) **tifla peste cineva** A da în mod neașteptat norocul peste cineva.

TIGAIE s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A se uita ca pisica în tigaie** A se uita cu jind.

(Exp. vb.; reg.) **A fi cu un ochi la gaie și cu altul la tigaie 1.** A se uita cruciș. **2.** A avea gândurile împrăștiate.

(Loc. av.; reg.) **Din tigaie pe foc** Din rău în mai rău.
(Loc. vb.; îvp.) **A fi pușcă cu tigaie 1.** A fi om de nimic. **2.** A fi prost.

TIGHEL *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) un tighel** sau (rar) **a lua (pe cineva) cu tighel 1.** A mostra pe cineva cu asprime. **2.** A păcăli pe cineva.

(Loc. a.; reg.) **Cu tighel** (D. persoane) Îmbrăcat elegant.

T/GVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta ca tigva peste gard 1.** A fi nehotărât. **2.** A fi gata de ducă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi alb ca floarea de tigvă** A fi alb ca zăpada.

(Sint.; pfm.) **Cap de tigvă** sau **tigvă goală** (ori **seacă**) Om prost.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea cap, ci tigvă** A fi prost.

(Exp. vb.; reg.) **Și-a găsit hârbul capacul, tigva dopul și lelea bărbatul** Se asociază două persoane care au aceleași defecte.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu tigva cu minciuni** A fi mincinos, intrigant.

(Exp. vb.; reg.) **S-a umplut tigva** (D. două persoane) Nu mai sunt în relații bune.

(Sint.) **Tigva capului** Craniu (de om sau de animal).

T/HNĂ *s. f.*

(Loc. a.; înv.) **Cu tihnă** În liniște.

(Loc. a.; înv.) **De tihnă 1.** Folositor. **2.** Potrivit.

(Loc. av.; pop.) **În tihnă** sau (reg.) **în toată tihna** În liniște, liniștit, nestingherit, netulburat.

(Loc. av.; reg.) **Fără tihnă** Neîncetat.

(Loc. av.; reg.) **Pe tică** Pe îndelete.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) lăsa în tihnă** A (nu) lăsa în pace.

(Loc. a.; înv.) **Cu (sau în) tihnă** (D. viață, trai) **1.** Plăcut. **2.** Lipsit de griji, ușor. **3.** Îndestulat. **4.** Comod.

(Exp. vb.; înv.) **A nu-i fi (cuiva) în tică** A nu-i cădea bine.

TIHNEALĂ *s. f.*

(Loc. av.; îvp.) **Cu ticneală 1.** În liniște. **2.** Cu mulțumire. **3.** Comod. **4.** Îndestulat.

(Loc. a.; loc. av.; îvp.) **Cu ticneală 1.** Prielnic. **2.** Potrivit.

(Loc. av.; îvp.) **Pe ticneală** În voie.

(Loc. a.; înv.) **Fără ticneală 1.** Obositor. **2.** Incomod.

TILEHUȘ *s. n.*

(Loc. vb.) **A se da de-a tilehușu** A se da pe gheață.

TILIL/C, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **A tunde (pe cineva) tililic** A tunde pe cineva pilug.

(Exp. vb.) **A rămâne tililic** A rămâne înșelat și dezamăgit.

(Exp. vb.) **A sta de tililic** A-și pierde vremea vorbind și glumind, (pfm.) *a pălăvrăgi*.

T/MBRU *s. n.*

(Sint.) **Timbru fiscal** Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat, care se lipește pe anumite acte oficiale, costul lui reprezentând o taxă.

(Sint.) **Timbru poștal** Imprimat aplicat pe o scrisoare și reprezentând taxa de transport.

(Sint.) **Timbru comemorativ** Timbru tipărit ocazional, pentru comemorarea unui eveniment și folosit în locul timbrelor obișnuite.

(Sint.) **Timbru sec** Ștampilă în relief, fără tuș, imprimată pe anumite acte, cu o mașină specială.

(Sint.) **Taxă de timbru** Taxă reprezentând valoarea unui timbru, plătită direct, în numerar, unei administrații publice.

TIMP *s. n. m.*

(Loc. av.) **În** (sau, înv., **într-)****același timp 1.** Simultan. **2.** De asemenea.

(Loc. av.) **Tot timpul** sau (înv.) **în tot timpul** Fără întrerupere, *mereu, neîncetat*.

(Loc. av.) **Din timp în timp 1.** La anumite intervale. **2.** Uneori.

(Loc. av.) **Între timp** (sau, înv., **timpuri**) În acest interval de timp.

(Loc. av.) **De la un timp** sau (înv.) **dintr-un timp** Începând de la un moment dat.

(Loc. av.; reg.) **Într-un timp** La un moment dat.

(Loc. av.; reg.) **La un timp** La un moment oarecare.

(Loc. cj.) **În timp ce...** În vremea în care...

(Loc. pp.) **În timpul...** 1. Simultan cu... **2.** Pe durata...

(Loc. cj.) **Cât timp...** În toată perioada în care...

(Loc. av.) **Un timp** Temporar.

(Loc. av.) **La timp** În momentul potrivit.

(Loc. av.) **Din timp 1.** Înainte de a fi prea târziu. **2.** Înainte de data sau de momentul așteptat sau prevăzut.

(Loc. av.) **La timpul său** (sau **lui, lor**) La momentul oportun.

(Loc. av.) **Înainte de timp 1.** Prea devreme. **2.** Înainte de termen, *prematur*.

(Loc. av.; înv.) **Cu fără timp 1.** Cu întârziere. **2.** Într-un moment nefavorabil.

(Exp. vb.) **A (nu) fi timpul** (sau, rar, **timp**) (**să...** sau **de...**) A (nu) fi momentul potrivit pentru...

(Exp. vb.; pfm.) **A-i fi** (sau **a-i sosi, a-i veni**) **timpul (cuiva sau la ceva)** A-i sosi (cuiva sau la ceva) momentul favorabil, așteptat.

(Exp. vb.) **Era și timpul 1.** E puțin înainte de a fi prea târziu. **2.** Am așteptat suficient de mult.

(Exp. vb.) **A (nu) avea timp (pentru ceva)** A (nu) găsi răgazul necesar (pentru a face ceva).

(Exp. vb.) **A avea tot timpul să...** A dispune de o perioadă suficientă de vreme pentru ceva.

(Exp. vb.) **A nu avea timp de cineva 1.** A nu putea sta de vorbă cu cineva. **2.** A nu se putea ocupa de cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A-și lua timpul (pentru ceva)** A-și găsi răgaz (pentru ceva).

(Exp. vb.; reg.) **A nu-l mai ajunge timpul pe cineva** A fi foarte ocupat.

(Exp. vb.; arg.) **A nu avea timp** A nu putea.

(Loc. av.) **Cu timpul** Pe măsură ce trece vremea.

(Loc. av.; inv.) **În noaptea timpurilor** În vremuri imemorabile.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi de pe timpul lui Pazvante (chiorul)** A fi foarte vechi.

(Loc. av.; pfm.) **Pe timpuri** Mai demult, *cândva*.

(Loc. av.; pfm.) **Din toate timpurile** De totdeauna.

(Loc. av.) **Din alte timpuri** De demult.

(Loc. av.; inv.) **În toți timpii** Mereu.

(Loc. av.; inv.) **În alți timpii** Altădată.

(Loc. av.; inv.) **În trei timpuri sau în doi timp și trei mișcări** Foarte repede.

(Sint.; Gram.) **Timp absolut** Timp care exprimă o acțiune raportată numai la momentul vorbirii.

TIMPUR/U, ~/E a.

(Loc. av.; pfm.) **De timpuriu** Din timp.

TINĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate pe cineva din tină** A ajuta pe cineva să iasă din starea de mizerie.

(Loc. av.; reg.) **Nici cât tină sub o unghie 1.** Foarte puțin. **2.** Deloc.

(Exp. vb.; reg.) **Și-ar mânca (și) tina de sub unghie** Este foarte zgârcit.

TINDĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **Feciori de ghindă fătați în tindă** Pretind că sunt de neam mare.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce (sau a merge, a face treaba) până în tindă** A începe un lucru fără a-l termina.

(Exp. vb.; pop.) **A sluji (pe cineva) până în tindă** A face treaba prost.

TINDE vb.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde (cuiva) cursa (sau lațul) 1.** A așeza cursa (sau lațul) pentru a prinde un animal. **2.** (Fig.) A se folosi de mijloace perfide față de cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde undița 1.** A lăsa undița în apă. **2.** (Fig.) A atrage.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde (cuiva) mâna (sau, inv., mână bună, mână tare)** A sprijini pe cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde dreapta (pentru ceva) 1.** A sprijini pe cineva. **2.** A interveni pentru ceva.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde pe cruce** A răstigni.

(Exp. vb.; inv.) **A tinde masa** A pune masa.

TINEREȚE s. f.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi în floarea tinereții** A fi tânăr.

(Loc. av.; irg.) **De cu (sau, inv., din) tinerețe** De tânăr.

(Sint.) **Prima tinerețe sau tinerețea dintâi** Perioadă a tinereții care urmează imediat copilăriei.

(Exp. a.; reg.; ir.) **Tinerețe-n două bețe** (D. oameni) Bătrân și ramolit.

(Exp. av.; pop.) **Cu tinerețe 1.** Tinerește. **2.** Viguros.

TINGHLĂ s. f.

(Loc. av.; reg.) **În (sau pe) tinghilă** Culcat pe o parte.

TINICHEA s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi (sau a rămâne, a ajunge la sau a lăsa pe cineva) tinichea** A fi (sau a rămâne, a ajunge, a lăsa) lipsit de orice bun material.

(Exp. vb.; pfm.) **A ajunge la tinichea** A se îmbăta.

(Exp. vb.; reg.) **A-i pune (sau a-i lega) (cuiva) tinicheaua de coadă 1.** A-i cauza (cuiva) un prejudiciu moral. **2.** A-i distruge buna reputație.

(Exp. vb.; reg.) **A fi (sau a umbla) cu tinicheaua după el** A se ține scai de cineva o persoană care incomodează.

TIPAR s. n.

(Loc. vb.) **A da (ceva) la tipar sau, irg., a da (sau a bate, a pune, a scoate) în (sau sub) tipar** A tipări.

(Loc. vb.) **A fi (sau a se afla) sub tipar 1.** A fi (sau a se afla) în curs de tipărire. **2.** A fi (sau a se afla) în curs de apariție.

(Exp. vb.) **A vedea lumina tiparului sau a ieși (inv. a scăpa) de sub tipar** (D. texte, scrieri) A apărea.

(Exp. vb.; inv.) **A da (pe cineva) în tipar** A vorbi în presă despre cineva.

(Exp. vb.; inv.) **A scoate în tipar** A scoate la iveală ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A fi ca de tipar sau parcă-i de tipar** (D. scris, zugrăveală) A fi frumos.

(Sint.; inv.) **Libertatea tiparului** Libertatea presei.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă-s ieșiți (toți) dintr-un (sau după un) tipar** (D. obiecte sau ființe) Seamănă perfect.

TIP/C s. n.

(Exp. vb.; pop.) **Vorbește după tipic** Vorbește cu rânduială, chibzuit.

(Loc. vb.; reg.) **A-i găsi tipicul** A-i găsi pricina.

(Loc. vb.; reg.) **A-i sosi (sau a-i veni) tipicul (la ceva)** A sosi momentul potrivit (pentru ceva).

(Exp. vb.; reg.) **A nimeri la tipic** A veni la momentul potrivit.

TIPSIE *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Ca de pe tipsie** Pe nemuncite.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă joacă pe tipsie** Este foarte sprinten.

(Exp. vb.; reg.) **A ședeă cu capul pe tipsie** A sta retras.

TIRAJ *s. n.*

(Loc. a.) **De (sau cu) (mare) tiraj** (D. publicații) Care apare într-un număr mare de exemplare.

TITLU *s. n.*

(Sint.) **Titlu de glorie** Merit.

(Sint.; Tip.) **Titlu fals** Prima pagină a unei cărți, conținând indicarea subiectului și a numărului volumului (în cazul că are mai multe volume).

(Loc. a.; loc. av.) **Cu titlu de...** Cu caracter de...

(Sint.; Tip.) **Titlu curent** Indicație pe fiecare pagină a unor cărți, cuprinzând titlul sau o parte a acestuia.

(Loc. cj.; inv.) **Cu titlu că...** Cu scopul să...

(Sint.; Jur.) **Titlu executor** Hotărâre judecătorească sau orice alt înscris prevăzut de lege care permite executarea silită.

(Sint.; Jur.) **Titlu de proprietate** Document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui obiect.

(Loc. a.) **Cu titlu oneros** (D. contracte, convenții, acte) Prin care se urmărește ca în schimbul unei prestații să se obțină o contraprestație.

(Sint.; Fin.) **Titlu de valoare** Înscris a cărui proprietate conferă un drept de asociere sau de creanță.

(Sint.; Fin.) **Titlu de rentă** Acțiune prin care statul se obligă să plătească o rentă anuală purtătorului.

(Sint.; fin.) **Titlu de credit** Document scris consacrat prin acte normative și reprezentând o obligație de rambursare la scadență a unei anumite sume de bani.

TIUTIU *i, a.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi tiutiu 1.** A fi ținut. **2.** A fi foarte beat.

(Loc. vb.; îrg.) **A o lua tiutiu** A o lua la fugă.

TIVIC *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) în tivic 1.** A bate zdravăn (pe cineva). **2.** A demasca.

TOACĂ *s. f.*

(Sint.; reg.; sprs.) **Toaca în (sau din) cer** Toaca pe care Dumnezeu o bate în cer și după care cocoșii își potrivesc cântecul.

(Sint.; reg.) **Toacă la gușă** Jug mic triunghiular, pus la gâtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri, *jujeu*.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate toaca** A se lăuda.

(Exp. vb.; pfm.) **A bate toaca la urechile surdului** A vorbi cuiva degeaba.

(Exp. vb.; reg.) **A(-și) face urechea toacă** A se preface că nu aude sau că nu înțelege.

(Exp. vb.; reg.) **A ști și toaca în (sau din) cer 1.** A ști multe lucruri. **2.** (Dep.) A face pe înțeleptul.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i merge (cuiva) gura ca toaca** A vorbi mult și fără rost.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi uscat toacă (ori ca toaca)** A fi foarte slab.

(Exp. vb.; reg.) **A da cu toaca (peste cineva)** A surprinde (pe cineva) asupra unui fapt.

(Exp. vb.; reg.) **A-și da în toacă** A face aluzie la...

(Exp. vb.; reg.) **A bate toaca pe vătra 1.** A sta degeaba. **2.** A o duce greu (din cauza sărăciei).

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne (cineva) toacă** A pierde toată averea, *a sărăci*.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa toacă (pe cineva)** A toca toată averea cuiva.

(Exp. vb.; pfm.; i. impr.) **Ucigă-l (sau bată-l) toaca!** Lua-l-ar dracul!

(Exp. vb.; reg.) **A fi la (sau pe la) toacă 1.** A fi seară. **2.** (D. soare) A se afla aproape de apus.

TOALETĂ *s. f.*

(Sint.; i. uz.) **Cabinet de toaletă** Încăpere destinată pregătirii toaletei.

(Loc. a.) **De (sau pentru) toaletă** Care servește la curățarea și la îngrijirea corpului.

(Exp. vb.) **A-și face toaleta** A se aranja (spălându-se, pieptănându-se și îmbrăcându-se).

(Exp. vb.) **A face toaleta (unui bolnav)** A pregăti un bolnav pentru operație.

(Exp. vb.; inv.) **A face toaleta (unui condamnat)** A pregăti un condamnat pentru execuție.

TOAMNĂ *s. f.*

(Loc. a.) **De toamnă** Care se face sau se întâmplă toamna.

(Loc. av.; pop.) **Astă-toamnă** În toamna trecută.

(Loc. av.) **La toamnă 1.** Când va veni toamna. **2.** În timpul toamnei.

(Loc. av.) **În (sau, pop., pe) toamnă 1.** În timpul toamnei. **2.** Când va sosi toamna.

(Loc. av.) **Spre toamnă** Spre începutul toamnei.

(Loc. av.; pop.) **De cu toamnă** sau (inv.) **de toamnă** Fiind încă toamnă.

(Loc. av.) **Până la toamnă** Până la începutul toamnei.

TOANĂ¹ s. f.

(Loc. a.; pfm.) **Cu toane** 1. Capricios. 2. (Reg.) Răsfătat.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i veni (cuiva) (o) toană** (sau **toana, toanele**) 1. A-l apuca (pe cineva) furiile, *a se enerva, a se înfuria*. 2. A-i veni (pe neașteptate) cheful să facă ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi într-o toană** A fi nervos (pe moment).

(Exp. vb.; pfm.) **A trage o toană de plâns** A plânge în hohote.

(Sint.; pfm.) *Toană de plâns* Izbucnire de plâns, *ropot, val*.

(Loc. av.; pop.) **Într-o toană** 1. De la o vreme. 2. La un moment dat.

TOANĂ² s. f.

(Exp. vb.) **A da (sau a trage) toana** (sau **o toană**) A arunca (sau a scoate) năvodul.

(Exp. vb.) **A întinde toana** A desfășura larg năvodul.

(Exp. vb.) **A închide toana** A strânge năvodul cu pește.

TOARCE vb.

(Exp. vb.; reg.) **A toarce în furcă** 1. A-și câștiga existența torcând pentru alții. 2. A munci din greu. (Exp. vb.; reg.) **A-și toarce pe limbă** A se gândi înainte de a vorbi.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i toarce (cuiva) (mama sau mamă-sa) pe limbă** 1. A vorbi cu ușurință. 2. A riposta deschis și curajos.

(Exp. vb.; reg.) **A da (cuiva) caier de tors** A da (cuiva) de lucru.

(Exp. vb.; reg.) **N-am tors pe el (sau pe ei etc.) sau că n-oi fi tors pe el** Nu am muncit sau nu am cheltuit pentru el.

(Exp. vb.; îrg.) **A toarce pisicii** A divulga un secret.

TOBĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A bate toba** 1. (Înv.) A face o comunicare de interes obștesc, după ce s-a bătut toba pentru a se aduna lumea. 2. (Înv.) A da un semnal bătând toba. 3. (Pfm.) A bate ritmic cu degetele într-un obiect. 4. (Reg.) A tuși. 5. (Pfm.) A divulga un secret. 6. (Pfm.) A lansa tot felul de zvonuri. 7. (Pfm.) A face vâlvă. 8. (Pfm.) A lăuda (prea) zgomotos (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A bate toba la urechea surdului** 1. A sfătui pe cineva zadarnic. 2. A nu fi ascultat.

(Exp. vb.; îrg.) **A-(i) vinde (cuiva) (averea) cu toba** (ori **la tobă**) sau **a-i bate (cuiva) toba** A vinde lucrurile sau averea (cuiva) la licitație publică.

(Exp. vb.; reg.) **A face (pe cineva) tobă de bătaie** sau **a-i face (cuiva) spinarea** (sau **pielea, capul, pânțele**) **tobă** A bate foarte tare (pe cineva).

(Loc. vb.; pfm.) **A fi tobă de carte** (sau **de învățătură**) A fi foarte învățat.

(Loc. vb.; pfm.) **A fi tobă de...** A fi plin de...

(Exp. vb.; pfm.) **A se face tobă** sau **a face** (sau **a i se face**) **burta tobă** A mânca peste măsură (pop.) *a se ghițui, a se îndopa*.

(Loc. a.; reg.; ir.) **Gras tobă** Slab.

(Exp. vb.; îvp.) **A tunde pe tobă** A tunde până la piele.

(Exp. vb.; reg.) **A avea avere cât praful de pe tobă** A nu avea nimic.

(Sint.; Anat.; înv.) *Toba urechii* Timpan.

(Sint.; p. an.) *Tobă de eșapament* Piesă montată la țeava de eșapament a unui motor, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere.

TOC s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A-i da (sau a-i trage) (cuiva) un toc de bătaie** A-i da (cuiva) o bătaie groaznică.

TOCĂ vb.

(Exp. av.; reg.) **Unde popa nu toacă** Foarte departe. (Exp. vb.; pfm.) **A toca din gură** sau **a-i toca (cuiva) gura ca o moară** (sau **ca melița, ca rășnița**) A vorbi întruna, *a flecări, a sporovăi*.

(Exp. vb.; pop.) **A toca (la) verzi și uscate** sau **câte-n lună și-n soare** A spune nimicuri.

(Exp. vb.; pop.) **A-i toca (cuiva) la ureche** ori **a toca (pe cineva) la (sau în) cap** A săcăi pe cineva cu același lucru.

(Exp. vb.; reg.) **A toca pe vătra** 1. A sta degeaba. 2. A săraci.

(Exp. vb.; reg.) **A toca pe vatră** A duce viață grea, plină de lipsuri.

(Exp. vb.; reg.) **A-i toca gura bureții** A vorbi repede, spunând lucruri neînsemnate.

(Exp. vb.; reg.) **A toca la bureți** (sau **la castraveți, la varză**) A tremura foarte tare (de frig).

(Exp. vb.; reg.; fig.) **A (o) toca la papuc** A risipi averea (la petreceri și la jocuri de noroc).

TOCAT, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A fi tocat la cap** 1. A fi zăpăcit (de beție). 2. A fi cu judecată.

TOCI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A-și toci gura (în zadar)** A vorbi fără rost și fără folos.

(Exp. vb.; reg.) **A-i toci pe cineva sângele** A-i curgea cuiva sânge din nas.

TOCMAI *av.*

(Loc. av.; pfm.) **Tocmai pe tocmai** Întocmai.
(Exp. vb.; reg.; fam.) **A fi tocmai (pe) tocmai** A fi chit.

TOCMĂ *s. f.*

(Loc. a.) **Pe tocmă** (D. obiecte de îmbrăcăminte)
Făcut la comandă.

(Loc. vb.) **A fi în tocmă** A duce tratative de logodnă.

TOCMEALĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **De tocmeală 1.** Care este stabilit printr-o înțelegere. **2.** (D. îmbrăcăminte) Făcut la comandă. **3.** De mântuială. **4.** Zdrăvăn.

(Loc. vb.; reg.) **A intra în** (sau **la**) **tocmeală** A accepta condițiile cerute.

(Loc. vb.; inv.) **A-și ține tocmeala** sau **a se ține de tocmeală** A respecta o învoială, o hotărâre luată de comun acord.

(Loc. vb.; pfm.) **Nu încape tocmeală** Este sigur că...

(Loc. vb.; ivp.) **A se duce pe tocmeală** A merge în peșit.

(Loc. vb.; inv.) **A lega tocmeală** A face un legământ.

(Loc. vb.; reg.) **A sta** (sau **a se lua**, **a intra**) **la tocmeală** A se tocmi.

(Loc. vb.; pfm.) **A merge pe tocmeală** A se face pe baza unei negocieri, a unei târguieii.

(Loc. vb.; inv.) **A strica tocmeala** A nu respecta rânduiiala, ordinea.

(Loc. av.; inv.) **Din tocmeală** De la natură, *din fire*.

TOI *s. n.*

(Loc. vb.; reg.) **A avea toi** (cu *cineva* sau cu *ceva*) A avea bătaie de cap, necaz.

(Loc. vb.; reg.) **A sta de toiul cuiva** A îngriji (insistent) de cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A sta de-un toi** A sta numai și numai pe un lucru.

(Loc. vb.; pop.) **A fi în** (sau **după**) **toiul cuiva** A fi după firea cuiva.

(Loc. av.; pop.) **În toiul...** În mijlocul...

TOIAG *s. n.*

(Exp. vb.; exp. a.; pfm.) (**A fi**) **toiagul bătrâneților** (A fi) sprijin.

(Exp. vb.; reg.) **A fi toiag** A fi țepăn (de frig).

(Sint.; inv.) **Toiagul puterii, stăpânirii** etc. Baston (de diferite forme) purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei anumite demnități sau autorități.

TOIEGI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A o toiegi 1.** A porni. **3.** A o tuli.

TOLBĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A fi cu tolba-n spinare** A fi cocoșat.

TOLERANȚĂ *s. f.*

(Sint.) **Casă de toleranță** Stabiliment în care se practică prostituția.

TON *s. n.*

(Exp. vb.) **A da tonul 1.** A intona notele de început ale unei compoziții muzicale. **2.** A fi inițiatorul unei acțiuni, al unui anumit fel de a gândi, al unei mode etc.

(Loc. av.; inv.) **Cu ton** Cu glas tare.

(Exp. vb.; inv.) **A-și da tonul** A-și da aere.

(Exp. vb.) **A schimba tonul** A-și schimba atitudinea.

TONAJ *s. n.*

(Loc. a.) **De mare tonaj** (D. vehicule) Care are o mare capacitate de încărcare.

TONT, TOANTĂ *a.*

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi tont** A vorbi pe nas.

TONTOROI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A juca** (sau **a sări**) **tontoroi** A sălta, făcând mișcări dezordonate și bruște, (pfm.) *a topăi*.

(Exp. vb.) **A juca (pe cineva) tontoroiul** A obliga pe cineva să se supună capriciilor sale.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla tontoroiul** A umbla haihui.

TOP¹ *s. n.*

(Exp. vb.; pfm.) **A trage** (sau **a da cuiva**) **un top de bătaie** A da cuiva o bătaie groaznică.

TOP² *s. n.*

(Loc. a.) **De top** Competitiv.

TOPENIE *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A fi topenie de cineva** A fi vai de cineva.

(Loc. vb.; loc. av.; pop.) (**A fi**) **topenia pământului 1.** (A fi) din cale afară de... **2.** (A fi) îngrozitor de rău. **3.** (A fi) caniculă.

(Loc. vb.; reg.) **A nu avea topenie** A nu avea moarte.

TOP/ *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **M-am** (sau **ne-am**) **topit!** Am pășit-o.

(Exp. vb.; pfm.) **A se topi după cineva** A iubi cu patimă pe cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A se topi de răs** A râde cu mare poftă.

TOP/Ț, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; pfm.) **A fi topit după cineva** A iubi pe cineva foarte mult.

TOPOR *s. n.*

(Sint.; inv.) **Coadă de topor** Persoană care servește ca ajutor în săvârșirea unei fapte rele împotriva celor de-o seamă cu el.

(Sint.) **Topor de piatră** Unealtă primitivă formată dintr-o piatră legată de o coadă de lemn.

(Loc. a.; loc. av.; fam.) **Din topor** Lipsit de finețe, *grosolan, necioplit*.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi tare de topor 1.** A avea de îndurat greutăți mari. **2.** A fi cal de bătaie.

(Exp. vb.; pfm.) **A face (cuiva) un topor (sau toporul) 1.** A păcăli. **2.** A face cuiva rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i face (cuiva) chica topor** A bate zdravăn (pe cineva).

(Exp. vb.; pfm.) **A scăpa cu chica topor** A scăpa îngrozit.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta cu toporul la brâu** A fi întotdeauna gata de ceartă, de bătaie.

TOPORȘTE *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A o pune în toporăște** (D. o acțiune) A pune la cale, *a iniția, a plănui*.

(Exp. av.; reg.) **Din secure (sau din topor), toporăște** Din rău în mai rău.

TOPTAN *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu toptanul** sau (înv.) **în toptan 1.** În cantitate mare. **2.** (P. ex.) Foarte mult.

TOPUZ *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **Cu topuzul 1.** Cu sila. **2.** Cu brutalitate.

TORENT *s. n.*

(Loc. a.) **În torente** Foarte mare, *torențial*.

(Loc. av.) **În torent** Din belșug.

TOROCALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i umbla (cuiva) gura ca o torocală** A nu mai conțeni să vorbească.

TORT *s. n.*

(Loc. a.; reg.) **Tort în tort** (D. pânză) Țesut numai din fire de cânepă sau de in.

(Exp. vb.; reg.) **A avea gâtul ca tortul** A fi foarte slab.

(Exp. vb.; reg.) **A i se face (cuiva) gâtul ca tortul** A slăbi foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă-i un fir de tort** E foarte slab.

(Exp. vb.; reg.) **A fierbe (pe cineva) ca pe tort** A bate tare pe cineva.

TOT, TOATĂ *p. neh., a. neh.*

(Loc. pp.) **Cu tot (sau toată, toți, toate)...** ori **cu toate acestea** În pofida...

(Loc. av.; pfm.) **De tot...** sau **de toată...** Cum nu se poate mai mult.

(Loc. av.) **În toată libertatea** Neconstrâns.

(Loc. av.) **Din toate părțile** De pretutindeni.

(Loc. av.) **În toate părțile** (sau, înv., **locurile**) ori **peste (sau prin) tot locul** sau **peste tot** Pretutindeni.

(Exp. vb.; pop.) **A asculta cu toate urechile** A asculta cu mare atenție.

(Exp. vb.; pfm.) **A râde cu toți dinții 1.** A râde astfel încât să i se vadă dinții. **2.** A râde foarte tare.

(Exp. vb.; pop.) **A vârfi (sau a băga) pe cineva în toți sperieții** (sau **în toate boalele, groazele morții**) A înfricoșa pe cineva foarte tare.

(Loc. a.) **De toată ziua (sau de toate zilele)** De fiecare zi, *cotidian*.

(Loc. p.; pfm.) **Tot soiul de...** Felurite...

(Loc. a.; pfm.) **De tot soiul** sau (reg.) **în toată forma** Fel de fel, *variat*.

(Loc. av.; înv.) **În (sau, rar, pe) toată vremea** ori **în toate vremile** În fiecare clipă, *mereu, neconținut*.

(Loc. av.) **Înainte (sau mai întâi) de toate** În primul rând.

(Loc. p., loc. a.) **De toate** (Lucruri) de diferite feluri.

(Exp. vb.; pfm.) **Toate ca toate** (sau, rar, **toatele, dar...**) Celelalte ar mai merge, dar...

(Loc. av.) **De tot (sau cu, în, întru) totul**, (pop.) **cu (sau întru) totului tot**, (înv.) **cu totul 1.** În întregime. **2.** Foarte.

(Loc. av.) **De toți (sau de toate) ori cu totul** sau (pop.) **în totului tot**, (înv.) **în tot** În total.

(Loc. av.; pop.) **În tot sau în totului tot** Într-un cuvânt.

(Loc. av.) **De tot** Pentru totdeauna, *definitiv*.

(Loc. pp.) **Cu tot cu...** (cineva sau ceva), **cu cineva cu tot** Împreună cu...

(Exp. vb.) **Asta-i tot sau atâta (sau atâta-i) tot** Doar atât (și nimic mai mult).

(Exp. vb.; pfm.) **A nu fi în toate ale mele (ale tale, ale ei etc.) 1.** A nu fi în deplinătatea facultăților mintale. **2.** A fi abătut.

(Sint.) **Femeie la toate** Femeie (de serviciu) care îndeplinește singură toate treburile dintr-o casă.

(Sint.) **Om bun la toate** Persoană care se pricepe la toate.

(Loc. cj.) **Cu toate că...** Deși...

(Exp. vb.; pop.) **Aici e totul** Asta explică lucrurile.

(Exp. vb.) **Să tot aibă...** Ar putea să aibă (cel mult)...

(Exp. vb.; reg.) **Să tot fie...** sau **să tot fi fost...** Ar putea să fie (cel mult).

(Exp. vb.; pfm.) **Mi-e tot atâta** Mi-e perfect egal.

(Loc. a.; pop.) **Tot unul și unul** De frunte, *ales*.

TOTAL, ~Ă *a., s. n., av.*

(Loc. av.) **În total 1.** Una peste alta. **2.** Pe de-a-n-tregul.

TOTALITATE *s. f.*

(Loc. av.) **În totalitate (a lui sau ei)** În întregime.

TOTDEAUNA *av.*(Loc. av.) **Pentru totdeauna** Definitiv.(Loc. av.) **Din** (sau **de**) **totdeauna** 1. De la început.

2. Mereu. 3. Obişnuit.

TOTUNA *av.*(Exp. vb.) **A(-i) fi (cuiva) totuna** sau (rar) **totuna face (pentru cineva)** A nu da preferință niciuneia dintre alternative, *a-i fi indiferent*.**TOVĂRĂȘIE** *s. f.*(Loc. pp.; pop.) **În tovărășia (cuiva)** Împreună cu...(Exp. vb.; pop.) **A ține (cuiva) tovărășie** A sta cu cineva pentru a nu-l lăsa singur.(Exp. vb.; pop.) **A merge, a porni în tovărășie** A porni împreună.(Loc. av.) **În tovărășie** În asociere cu cineva.**TRACTIR** *s. n.*(Exp. vb.; înv.) **A sta în tractir** A se ține de petreceri.(Exp. vb.; reg.) **A se certa ca la tractir** A se certa fără jenă.**TRADUCE** *vb.*(Exp. vb.; fig.) **A traduce în viață** A pune în aplicare (un principiu, un plan), *a înfăptui, a realiza*.(Exp. vb.; i. uz) **A traduce pe cineva în fața justiției** A deferi justiției.**TRAGĂ** *s. f.*(Exp. vb.; reg.) **A merge în tragă** A merge la pescuit cu sacul.**TRAGE** *vb.*(Loc. vb.; pfm.) **A trage (pe cineva) pe sfoară** (sau **de nas**) ori, arg., **a-i trage (cuiva) o țeapă** A păcăli.(Exp. vb.; pfm.) **A trage ițele** (sau **sforile**) A unelti.(Exp. vb.; pop.) **A trage plapuma** (reg. **țolul**) sau **a trage spuza pe turta sa** A căuta să obțină foloasele numai pentru sine.(Loc. av.; reg.) **A trage mușama** sau **a trage lucrul mușama** A încerca să ascundă ceva, a mușmaliza.(Exp. vb.; pfm.) **A nu avea de ce-l trage câinii** A fi foarte sărac.(Exp. vb.; pfm.) **A trage (pe cineva) de mânecă** 1. A-i face (cuiva) semn, atrăgându-i atenția spre ceva. 2. A îndemna.(Exp. vb.; reg.) **A trage țărână (pe cineva)** A înmormânta.(Exp. vb.; fam.) **A trage cortina** 1. A dezvălui ceva. 2. A ascunde ceva. 3. A începe sau a termina spectacolul de teatru.(Loc. vb.; fam.) **A trage de timp** A tergiversa.(Loc. vb.; reg.) **A trage cu piciorul** A dori și altcuiva aceeași fericire ca a sa.(Exp. vb.; reg.) **A se trage în degete** sau **în deget (cu cineva)** sau **a trage degetul sau deget (cu cineva)** A se măsura cu cineva.(Loc. vb.; fam.) **A trage (pe cineva) la** (sau **a**) **somn** A simți nevoia să doarmă.(Loc. vb.; înv.) **A trage pără asupra cuiva** A pări.(Loc. vb.; înv.) **A trage luare aminte** (sau **de seamă**) sau **a trage băgare de seamă** A atenționa.(Exp. vb.; reg.) **A trage (greu) în** (sau **la**) **cumpănă** A avea importanță (deosebită).(Exp. vb.; pfm.) **A trage verde pe albastru** A trăi greu.(Loc. vb.; pfm.) **A trage un picior** (sau **piciorul**) A șchiopăta.(Loc. vb.; înv.) **A trage la** (sau **spre, către, în**) **judecată** sau **la lege, la divan** A da în judecată.(Loc. vb.) **A trage la răspundere** A cere cuiva să dea socoteală pentru faptele sale.(Loc. vb.; reg.) **A-și trage măsurile** A-și chibzui faptele sau vorbele.(Loc. vb.; reg.) **A trage la îndoială** A se îndoii de ceva.(Loc. vb.; reg.) **A-și trage glasul** (sau **ghersul**) A-și potrivi glasul.(Loc. vb.) **A trage consecințele** A ispăși.(Loc. vb.) **A trage un profit** A profita.(Exp. vb.; reg.) **A trage carul la uscat** A scăpa de un necaz, de un rău.(Exp. vb.; fam.) **A trage la dreapta** sau **la stânga** A face un vehicul să cotească la dreapta sau la stânga.(Exp. vb.) **A trage pe dreapta** sau **pe stânga** 1. A parca un vehicul aproape de marginea din dreapta sau din stânga a drumului. 2. (Gmț.) A se culca (pentru a se odihni).(Exp. vb.) **A trage la fund** 1. (D. ambarcațiuni) A începe să se scufunde. 2. A pune (pe cineva) într-o situație grea. 3. A antrena (pe cineva) într-o afacere dezavantajoasă, sortită eșecului.(Loc. vb.; înv.) **A se trage** (sau **a trage**) **la divan** A se prezenta în fața divanului (cu o cerere, cu o reclamație).(Loc. vb.; pfm.) **A se trage în partea...** (sau **după...**) sau **a trage pe...** 1. A semăna cu... 2. A evolua spre...(Loc. vb.; reg.) **A trage de ziuă** A se face ziuă.(Loc. vb.; reg.) **A trage la traistă** A căuta de unde se pot obține foloase.(Loc. vb.; reg.) **A i se trage de ceva** A fi curios de ceva.(Loc. vb.; reg.) **A trage cu casa** A fi credincios în căsnicie.

(Loc. vb.; reg.) **Mustățile îi trag** (sau **mustața îi trage**) **a oală** (D. oameni) Îi place să bea.

(Loc. vb.; reg.) **Trage a pământ** (sau **a groapă**) Este aproape de moarte.

(Loc. vb.; reg.) **A trage rău** A cobî.

(Exp. vb.; pop.) **A-și trage mâna de deasupra cuiva** A înceta de a mai ocroti pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-și trage vorba** A reveni asupra celor afirmate anterior.

(Exp. vb.; reg.) **A se trage de ceva 1.** A se jena. **2.** A-i pîsa de ceva.

(Loc. vb.) **A se trage la față** sau **la obraji**, **la chip** (D. persoane) A slăbi.

(Loc. vb.; înv.) **A-și trage viața** (sau **veacul**) A trăi.

(Loc. vb.; înv.) **A trage război** A purta război vreme îndelungată.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) un ghimpe din picior** A scăpa pe cineva de un necaz.

(Exp. vb.; reg.) **Au tras straiul de sub el** A murit.

(Loc. vb.; pop.) **A trage în cărți** A ghici viitorul cu ajutorul cărților de joc.

(Loc. vb.; fam.) **A trage concluzia (că...)** A conchide.

(Loc. vb.; Mat.; înv.) **A trage rădăcina pătrată** (sau **cvadrată**) A extrage rădăcina pătrată.

(Exp. vb.) **A trage vinul de pe drojdie** (sau **de pe drojdii**) A scoate vinul limpezit din vasul în care s-a depus drojdia.

(Exp. vb.; reg.) **A-și trage sufletul** (sau **răsuflarea**) **1.** A introduce aer în plămâni prin inspirație, *a inspira, a inhala*. **2.** A respira greu din cauza oboselii. **3.** A se odihni (puțin) după un efort greu.

(Exp. vb.; reg.) **A trage să moară** sau (rar) **să-și dea răsuflarea cea de pre urmă**, (reg.) **a trage de** (sau **pe**) **moarte** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; înv.) **A-și trage mucii** (sau **nasul**) A reține secreția nazală, inspirând puternic, *a smiorcăi*.

(Loc. vb.; reg.) **A trage pe nări** (sau **pe nas**) A sforăi.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage la măsea** (sau **la mustață**) A fi bețiv.

(Exp. vb.) **A trage igrasie** (D. pereți) A absorbi umezeală.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage cu urechea 1.** A asculta (o discuție secretă). **2.** A se informa discret, *a iscodi*.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage cu ochiul** (sau **cu ochii**, **cu coada ochiului**) A spiona.

(Loc. vb.; înv.) **A trage cu ocheanul** A privi prin ochean.

(Loc. vb.) **A trage brazdă** (sau **la plug** sau, înr., **răzoare**) A ara.

(Loc. vb.; înv.) **A trage o poliță asupra cuiva** A emite o poliță (asupra cuiva).

(Loc. vb.) **A trage pe nicovală** A prelucra bătând pe nicovală.

(Loc. vb.) **A trage o piele** A prelucra o piele.

(Exp. vb.) **A trage pe** (sau **la**) **calapod** A întinde pe calapod.

(Loc. vb.; îrg.) **A trage cânepa** A melița.

(Loc. vb.; reg.) **A trage în piepteni** A dărăci.

(Exp. vb.; reg.) **A trage la piură** A supune o țesătură unei operații mecanice, pentru a o face mai deasă.

(Loc. vb.; reg.) **A trage pe roată 1.** (D. lut) A modela. **2.** (D. condamnați; înv.) A tortura.

(Loc. vb.) **A trage la rindea** A rindelui.

(Loc. vb.; înv.) **A trage (pe cineva) la munci** A tortura.

(Loc. vb.; reg.) **A trage cu acul** A coase.

(Loc. vb.) **A trage la mașină** A coase la mașină.

(Loc. vb.; pfm.; gmf.) **A trage în dinți** sau **a-i trage fălci** A mesteca.

(Loc. vb.; reg.; gmf.) **A trage pe sub nas** A mânca.

(Loc. vb.; înv.) **A trage la cântar 1.** A cântări. **2.** A fura la cântar.

(Loc. vb.; înv.) **A trage cu funia** (sau **cu sfoara**) A măsura.

(Exp. vb.; reg.) **A trage riful** (sau **fierul**, **panta**) **pe roată** A pune șina pe roată.

(Loc. vb.) **A trage cu coasa** (sau **în**, **la coasă**) A cosi.

(Loc. vb.) **A trage cu secera** A secera.

(Loc. vb.) **A trage din vâsle** sau, pop., **la rame ori la (din) lopată** (ori **la lopeți**, **cu lopețile**), **la opacină** (sau **la opăcini**) A vâsli.

(Loc. vb.; îrg.) **A trage din fuior** (sau **din caier**, **din furcă**) A toarce.

(Exp. vb.) **A trage mătasea** (sau **borangic**, **gogoșile**) A depăna mătasea de pe gogoși.

(Exp. vb.; înv.) **A trage pânza** A întinde pânza, netezind-o astfel după ce a fost înălbită.

(Loc. vb.) **A trage (cu) năvodul**, **cu undița** sau **cu volocul** A pescui.

(Loc. vb.) **A trage la tipar** A tipări.

(Loc. vb.) **A trage cu pușca** (sau **pistolul**, **tunul**, **mitraliera**) A împușca.

(Loc. vb.) **A trage la sapirograf** A sapirografia.

(Loc. vb.) **A trage o copie** (sau **copii**) A copia.

(Loc. vb.; pfm.) **A (se) trage în poză** (sau, înv., **în chip**, **în tablou**) A (se) fotografia.

(Loc. vb.) **A trage pe piatră** (sau **pe amnar**, **pe curea**) sau **cu gresia**, **cu cutea** A ascuți.

(Loc. vb.) **A trage un chibrit** (sau **chibritul**) A freca un chibrit pentru a-l aprinde.

(Loc. vb.) **A trage cu mătura** A mătura.

(Loc. vb.) **A trage cu aspiratorul** A aspira praful, murdăria etc. dintr-o încăpere.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage cu buretele** (sau **cu condeiul**) **peste ceva** 1. A șterge. 2. A ignora.

(Exp. vb.; pfm.; sprs.) **A trage banul** (sau **gologanul**) **prin barbă** A freca de barbă un ban câștigat, pentru a atrage un câștig ulterior.

(Loc. vb.; pfm.) **A-și trage banul** sau **a-și trage osânza** (dintr-o afacere) A dobândi un câștig important (pe căi ilegale).

(Loc. vb.; inv.) **A trage sub ascuțitul sabiei** A ucide.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage un pui de somn** sau **a trage la soamne** (ori **la aghioase**) A dormi adânc.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage o spaimă** A se speria.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage o cântare** A cânta.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage un chef** (sau **o petrecere**, **o beție**) A face o petrecere cu mult alcool.

(Loc. vb.; reg.) **A trage din ochi** ori **cu geana**, **cu mustața** A face (cuiva) un semn discret cu ochiul sau cu mustața.

(Loc. vb.; reg.) **A trage (cu cineva sau cu ceva) de pământ** A izbi de pământ.

(Loc. vb.; reg.) **A-i trage (cuiva) un șfichi** A spune cuiva vorbe usturătoare, *a certa*.

(Loc. vb.) **A trage la țintă** (sau **la semn**) A face exerciții de lovire a unei ținte cu săgeți, gloanțe etc.

(Loc. vb.) **A trage la tir** A face exerciții de lovire a unei ținte, de tragere la țintă, cu o armă de foc.

(Loc. vb.) **A trage în vânt** (sau **în sec**) sau **a trage greș** A nu nimeri ținta.

(Loc. vb.; reg.) **A trage (pe cineva) de gălci** A-i cauza cuiva neplăceri.

(Loc. vb.; pop.) **A trage** (sau **a-i trage cuiva**) **vânt** (sau, rar, **boare**) A pune în mișcare aerul, pentru a-i face cuiva răcoare.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage un vânt** (sau **vânturi**, pop. **o bășină**, **un pârț**) A elimina gaz intestinal prin anus, (pfm.) *a se băși*.

(Loc. vb.; inv.) **A-și trage începutul din...** A proveni din...

(Loc. vb.; inv.) **A-și trage originea** (sau **obârșia**) **din...** A proveni de la...

(Exp. vb.; pfm.) **A-și trage peste mâini** (sau **peste picioare**) A-și provoca singur eșecul.

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) se trage de șireturi** (sau **de brăcinar**) **(cu cineva)** 1. A (nu) fi de aceeași vârstă. 2. A (nu) fi în relații familiare cu cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **A trage de cineva** 1. A încerca să convingi pe cineva să facă un anumit lucru. 2. A încerca să-i câștigi simpatia unei persoane dragi.

(Exp. vb.) **A trage de fir** (sau **de un fir**) 1. A deșira un obiect de îmbrăcăminte tricostat sau croșetat. 2. (Fam., fig.) A începe investigațiile într-o situație.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage douăzeci și cinci la fundul altuia** A pune pe altcineva să facă un efort foarte mare.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage tare (pe ultima sută de metri)** 1. (Spt.) A alerga cu viteză mare înainte de sosire. 2. A învăța foarte mult înainte de un examen. 3. A munci foarte mult în apropierea termenului de finalizare al unei lucrări.

(Exp. vb.; pfm.) **A (o) trage înainte cu trăiască regele** A o ține una și bună.

(Loc. vb.; pfm.) **A trage o fugă până la...** A se duce în viteză undeva.

(Loc. vb.; i. uz.) **A trage la galere** 1. A ispăși o condamnare pe o galeră. 2. A munci foarte mult și greu.

TRAGEDIE s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A face tragedie (din ceva)** A exagera latura neplăcută a unei întâmplări.

(Exp. vb.; fam.; rar) **A lua ceva în tragedie** A lua în tragic.

TRAGERE s. f.

(Loc. s.; pfm.) **Tragere de inimă** (sau, rar, **a inimii**) 1. Atracție. 2. Zel.

(Loc. av.; pfm.) **Cu tragere de inimă** 1. Cu zel. 2. Cu dragoste.

(Loc. s.; inv.) **Tragere la** (sau **în**) **judecată** Acțiune în justiție.

(Loc. s.) **Tragere la sorți** 1. Hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig. 2. Participare ca parte interesată la o alegere prin sorți.

(Loc. s.; inv.) **Tragere cu cumpăna** Cântărire.

(Loc. s.) **Tragere la țintă** Țintire.

(Sint.) **Câmp de tragere** 1. Teren pentru executarea exercițiilor militare cu trageri. 2. Teren pe care se poate face o tragere.

(Sint.) **Unghi de tragere** Unghi pe care îl formează axa țevii unei arme de foc cu proiecția ei pe suprafața orizontală a terenului.

TRAGIC, ~Ă a., s. n.

(Exp. vb.; fam.) **A (o) lua în tragic** A da prea multă importanță laturii neplăcute a unui fapt.

TRAI s. n.

(Exp. vb.; inv.) **A nu mai fi de trai** 1. A fi foarte bătrân și bolnav. 2. A fi pe moarte.

(Exp. vb.; pop.) **A nu (mai) avea trai (de cineva sau de ceva)** A nu mai putea trăi (din cauza cuiva sau a ceva).

(Exp. vb.; pfm.) **A nu mai fi de trai 1.** A nu mai fi de viețuit. **2.** A nu mai fi de suportat.

(Loc. vb.; inv.) **A-și ține traiul 1.** A face față cu greu cheltuielilor necesare vieții. **2.** A se întreține.

(Exp. vb.; inv.) **A-și pune traiul (în cineva)** A-și încredința viața în mâinile cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A duce trai pe vătrai** A duce o viață grea, plină de lipsuri.

(Exp. vb.; reg.) **A fi pus pe trai** A duce o viață de chefuri și petreceri.

(Loc. vb.; inv.) **A-și afla trai** A-și procura cele necesare vieții.

(Loc. vb.; inv.) **Pe trai** Pe timpul vieții cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi un trai și cu al morții două 1.** A trăi rău. **2.** A fi zgârcit.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi un trai și jumătate** A trăi bine.

(Loc. av.; reg.) **În viață și-n trai** Niciodată.

(Exp. vb.; reg.) **A avea (sau a duce) trai bun (cu cineva)** A trăi în bună înțelegere cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A avea (sau a duce) trai rău (cu cineva)** A trăi în neînțelegere, în ceartă cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea trai (cu cineva)** A nu mai putea trăi în bună înțelegere cu cineva.

(Sint.; reg.) *Trai cu vătrai sau un trai și un vătrai* Viață de certuri și neînțelegeri.

(Sint.; reg.) *Trai pe vătrai* Viață bună, ușoară.

TRAIȘTĂ s. f.

(Sint.; reg.) *Traistă goală 1.* Om foarte sărac, calic.

2. (Gmț.) Pețitor.

(Sint. reg.) *Traistă ușoară* Sărăcie.

(Loc. vb.; pop.) **A umbla cu traista** A cerși.

(Loc. a.; reg.) **Cu traista-n băț 1.** Sărac. **2.** Cerșetor.

3. Rătăcitor.

(Exp. vb.; reg.) **A-i bate (cuiva) vântul în traistă** A fi sărac lipit pământului.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla (sau a fi) cu capul în traistă** A fi neatent, distrat.

(Exp. vb.; reg.) **A-i trece (cuiva) făina prin traistă** A ajunge la capătul vieții.

(Exp. vb.; reg.) **A întoarce traista pe dos** A da de nevoie, de lipsuri.

(Exp. vb.; reg.) **A și-o lua (sau a și-o pune) în traistă** A o păți.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua inima în dinți și funia (sau lumea) în traistă** A-și face curaj.

(Exp. vb.; pop.) **A-și lua lumea în traistă** A pleca supărat.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce cu nepus în traistă** A pleca pe neașteptate.

(Exp. vb.; pop.) **A-și băga mințile-n traistă** A se cuminti.

(Exp. vb.; reg.) **A arunca în traista dinapoi** A trece cu vederea.

(Exp. vb.; igr.) **A umbla cu traista cu minciuni** A umbla cu vorbe.

(Loc. vb.; reg.) **A scoate vorbe din traistă** A minți.

(Loc. vb.; pop.) **A pune (sau a băga pe cineva) în traistă 1.** A înfrânge. **2.** A înșela.

(Exp. vb.; reg.) **A băga mâna în straița cuiva** A profita de agoniseala cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **Fală goală, traistă ușoară 1.** Cineva se laudă fără temeii. **2.** E un om fudul și leneș.

(Exp. vb.; reg.) **Asta-i altă găscă-n ceea (sau în altă) traistă** Asta-i cu totul altceva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i mânca (cuiva) căinii din traistă** A fi prostănac.

(Sint.; reg.) *Luna lui traistă-n băț* Luna martie, când începe lucrul la câmp.

(Exp. vb.; reg.) **A trage la traistă** A trage acolo unde-i rost de câștig.

(Exp. vb.; reg.) **A pierde traista cu grăunțe** A pierde slujba sau foloasele pe care le ai de undeva.

TRALALA i.

(Exp. vb.) **A fi cam tralala 1.** A fi cam zăpăcit. **2.** A fi cam nebun.

TRAMBULINĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A servi (cuiva) de trambulină** A ajuta pe cineva să parvină.

TRAMPĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A-i face (cuiva) trampa 1.** A ajuta pe cineva în realizarea unui scop. **2.** A-i mijloci cuiva o întâlnire, o afacere, o relație.

TRANDAFIR s. m.

(Sint.) *Apă de trandafir* Esență de trandafir.

(Sint.) *Lemn de trandafir* Lemn al unui arbore din America de Sud, din care se fac mobile de lux.

(Loc. a.) **De trandafir** Asemenea trandafirului.

(Exp. vb.; fam.) **A șede pe trandafiri** A duce o viață comodă, fără neplăceri și eforturi.

TRANȘE s. f. pl.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu tranșele în spinare** A se muta des.

TRANZIT s. n.

(Sint.) *Bilet de tranzit* Document pe baza căruia sunt scutite de vamă unele mărfuri la trecerea lor printr-o țară.

(Loc. a.) **În tranzit** În trecere.

(Sint.; Fiziol.) *Tranzit digestiv* Drum parcurs de alimente prin tubul digestiv până la eliminarea resturilor.
(Sint.) *Drum de tranzit* Drum public care ocolește localitățile.

(Sint.) *Viză de tranzit* Aprobare de trecere pe teritoriul unui stat în drum spre cel de destinație.

TRAS, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A fi tras cu sfoara** A fi drept, aliniat.

(Exp. vb.; reg.) **Parcă-i tras (ca) prin (sau printr-un) inel** sau (prin verigă, rar prin mărgea) E subțire, mlădios, grațios.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi tras de păr 1.** A fi relatat în mod exagerat, forțat, tendențios. **2.** (D. traduceri) A fi forțată. **3.** (D. rezultatul unei probleme) A fi relativ. **4.** (D. filme, cărți) A avea un final neverosimil, artificial.

TRATA vb.

(Loc. vb.; fam.; gmț.) **A trata cu refuz** A refuza.

(Loc. vb.; fam.) **A trata amor (cu cineva)** A fi în relație de dragoste cu cineva.

TRĂI vb.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi cât lumea (sau cât zidul Goliei, cât pământul, cât un veac de om)** A trăi mult timp.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi de la mână până la gură** A se gândi numai la ceea ce îi trebuie azi, fără a se preocupa de ziua de mâine.

(Exp. vb.; pop.) **Așa să trăiești! (sau așa să trăiești!)** **1.** Să nu mai trăiesc dacă nu e adevărat ce spun.

2. Să ai (aveți) viață lungă!

(Exp. vb.) **Să trăiești! 1.** Mulțumesc. **2.** Să ai (aibă) viață lungă!

(Exp. vb.; îvp.) **Trăi-te-ar (sau trăiască-te, trăiască-l, trăiască-o) Dumnezeu (sau Domnul, cerul)** Să ai (aibă) viață lungă!

(Exp. vb.) **Să trăiți!** (În armată) Am înțeles ordinul.
(Loc. av.) **Din trăite** Din experiență proprie, câștigată în viață.

(Exp. vb.; pop.) **A-și trăi traiul (sau viața) 1.** A profita (din plin) de viață. **2.** (Pop.) A duce un trai bun, fără griji.

(Exp. vb.) **A trăi zile albe (sau, pop., dalbe)** A duce o viață liniștită, fericită.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca cucu-n frunze** A o duce foarte bine.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca un trântor** A duce o viață de leneș și de parazit.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi o viață cârpită cu ață** A duce o viață plină de necazuri și de lipsuri.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca banul (sau ca paraua) în punga săracului (sau a țăranelui)** A avea o viață grea.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi cu capu-n sobă 1.** A nu ieși în lume. **2.** A nu ști ce se petrece în jur.

(Exp. vb.) **A trăi (cu cineva) viață bună (sau dulce)** ori **a trăi bine cu cineva** A se înțelege bine cu cineva (conviețuind).

(Exp. vb.) **A trăi rău cu cineva** A nu se împăca cu cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A trăi ca dracul cu popa** A se dușmăni.

(Exp. vb.; fig.) **A trăi din nou** A-și aminti cu intensitate.

TRĂ/RE s. f.

(Loc. a.; reg.) (D. oameni) **De-a trăierea** Vrednic.

TRĂSĂTURĂ s. f.

(Sint.; i. uz.) *Trăsătură de unire* Liniuță de unire, *cratimă*.

(Loc. av.) **Dintr-o trăsătură (de condei)** Dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri.

TRĂSNET s. n.

(Exp. vb.; pfm.) **A rămâne ca lovit de trăsnet** A încremeni (de spaimă, de uimire etc.).

(Exp. vb.; pfm.) **A veni ca o lovitură de trăsnet** (D. nenorociri) A veni pe neașteptate.

(Sint.) *Lovitură de trăsnet* Întâmplare nefericită venită pe neașteptate.

(Exp. vb.; reg.) **A da (sau lăsa) ceva în trăsnet** A se lipsi de ceva.

TRĂSNI vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i trăsni (cuiva ceva) prin (sau în) cap (sau minte, gând etc.)** A-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită.

(Exp. vb.; pfm.) **A trăsni (pe cineva) (ca) din senin** A lovi (pe cineva) pe neașteptate.

(Sint.; reg.; euf.) *Trăsnească-l Dumnezeu* Dracul.

TRĂSNIT, ~Ă a.

(Exp. vb.; pfm.) **A rămâne trăsnit** A fi consternat în fața unei situații neașteptate.

TRĂSURĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A face trăsura** A butăși.

(Sint.; înv.) *Trăsură oarbă* Măsurătoare suplimentară.

(Loc. vb.; îrg.) **A avea trăsura 1.** A avea treabă. **2.** A avea neplăceri. **3.** (D. pereți) A fi umed.

(Loc. a.; înv.) **Fără trăsura 1.** Fără bătaie de cap. **2.** Fără urmări neplăcute.

(Sint.; i. uz.) *Trăsură de unire* Liniuță de unire, *cratimă*.

(Loc. av.; îrg.) **În trăsuri generale** În general.
(Loc. av.; înv.) **Trăsură cu trăsură** În toate detaliile.
(Sint.; înv.) *Trăsură cu aburi* Tren.

(Loc. av.; pfm.) **Cu trăsura de la mă-sa** Pe jos.

TRĂMBĂ *s. f.*

(Loc. av.) **În trâmbă** (sau **în trâmbe**) În rând, unul după altul.

TRÂNTEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua pe cineva la trântea** A bate pe cineva zdravăn.

TRÂNTI *vb.*

(Exp. vb.) **A trânti (pe cineva) de (sau la) pământ** A doborî (pe cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A trânti (pe cineva) la dubă** (sau **la gros, la temniță**) A băga (pe cineva) la închisoare.

(Exp. vb.; pop.) **A i-o (sau a i le) trânti (cuiva) în obraz** (sau **în nas**) sau **a i-o trânti (cuiva)** A spune cuiva ceva fără menajamente, în față.

TRÂNTIT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi trântit la pat** A fi bolnav.

(Loc. vb.; reg.) **A se da de-a trântita** A se trânti.

TREABĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A avea treabă** A fi ocupat.

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) avea (nicio) treabă cu cineva** (sau **cu ceva, undeva**) **1.** A (nu)-I interesa cineva sau ceva. **2.** A (nu) avea de rezolvat cu cineva (sau undeva) (anumite chestiuni). **3.** A (nu) se ocupa de...

(Exp. vb.; pfm.) **A (nu) fi treaba mea** (sau **a ta, a lui** etc.) ori **a nu avea treabă** A (nu) mă (sau te, îl etc.) interesa.

(Exp. vb.; fam.) **(E) treaba mea!** (sau **a ta, a lui** etc.) Este problema mea (sau a ta, a lui etc.).

(Exp. vb.; fam.) **Cine are treabă?** sau **Cine ce treabă are?** Pe cine interesează?

(Exp. vb.; fam.) **Ce treabă am** (sau **ai, are** etc.) (cu...)? **1.** Ce mă (sau te, îl etc.) interesează? **2.** Ce legătură am (sau ai, are etc.) cu...?

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i avea treaba (cuiva)** A nu purta grija cuiva.

(Exp. vb.; fam.) **A-și face treaba** (sau **trebile**) A-și face interesele sau munca cuvenită.

(Exp. vb.; reg.) **A-i umbla (cuiva) în treabă** A se ocupa de interesele cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A-i merge pe treaba (cuiva)** A se desfășura lucrurile conform intereselor cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A se face pe treaba** sau **a-i face cuiva pe treabă** A (se) face după interesele sau după placul cuiva.

(Loc. a.; îrg.) **De treabă** **1.** Priceput. **2.** (Fam.) Cumsecade.

(Exp. vb.; fam.) **A face treabă** sau (reg.) **a o face pe treabă** A face ceva bine.

(Exp. vb.; fam.) **A fi treabă** A fi mult de lucru.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea de treabă** A avea multe de făcut.

(Exp. vb.; pfm.) **A se pune pe treabă** A se apuca serios de ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A se da la treabă** A se apuca de lucru.

(Exp. vb.; pfm.) **A se lua cu treaba** A fi absorbit de muncă (uitând de ceva sau de cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A avea treabă să...** A trebui să...

(Exp. vb.; înv.) **A nu avea treabă să...** A nu avea voie să...

(Exp. vb.; fam.) **A-și vedea (ori a-și căuta) de treabă** sau (înv.) **a-și căuta (a-și păzi) treaba** **1.** A lucra conștiincios, cu sârguință. **2.** A-și vedea de ale sale, fără a se amesteca în problemele altora.

(Exp. vb.; pfm.) **A se duce (ori a merge, a pleca) în treabă-și** (sau **în treaba, în treburile lui, ei** etc.) A se duce să-și rezolve propriile interese.

(Exp. vb.; pop.) **A-și face treaba (cu...)** **1.** A se servi de... **2.** (Euf.) A urina sau a defeca.

(Exp. vb.; fam.) **A se afla (ori a fi) în treabă (cu...)** sau **a-și face (ori a avea) treabă (cu...)** **1.** A fi ocupat (cu...). **2.** A-și face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-și da importanță.

(Exp. vb.; reg.) **A se face cu treabă** sau **a umbla a treabă** A se preface că are de lucru.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face** (sau, rar, **a-și prinde**) **treaba cu cineva** A intra în relații cu o persoană.

(Exp. vb.; reg.) **A avea (sau a-și face) treabă cu cineva** A avea relații de dragoste cu cineva.

(Exp. vb.; fam.; ir.) **Mare treabă!** Mare lucru!

(Loc. av.; pop.) **Cu treabă (bună)** Cu socoteală, cu măsură, cu rânduială.

(Exp. vb.; fam.) **A fi (sau a sta) treaba așa** (sau **astfel**) A fi lucrurile, situația așa.

(Exp.; reg.) **Așa ție treaba** sau **ție treaba de așa** sau **asta-i treaba** Așa stau lucrurile.

(Exp. vb.; pfm.) **Se vede treaba (că...)** Se pare (că...).

(Exp. vb.; pop.) **A merge treaba** A se desfășura evenimentele (într-un anumit fel).

(Exp. vb.; reg.) **A fi treaba pe...** A se ajunge la...

(Exp. vb.; reg.) **A fi treaba pe cionag** A se ajunge la bătaie.

(Exp. vb.; reg.) **Nu e treaba** Nu-i speranță să se întâmple ceva bun.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Fără (de) treabă** **1.** Fără temei, *nefondat, nejustificat*. **2.** Inutil.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **De treabă** sau (înv.) **cu (bună) bună** **1.** Cum trebuie, *bine*. **2.** (D. oameni) Cum se cade, *bun*.

(Exp. vb.; pop.) **A nu (mai) fi de treabă** (ori **de nicio treabă**) sau **a (nu mai) fi nici de o treabă** **1.** (D. ființe) A fi foarte slăbit (din cauza oboselii, a unei boli etc). **2.** (D. obiecte) A fi inutil.

(Exp. vb.; înv.) **A se face de nicio treabă** A deveni nefolositor.

(Exp. vb.; reg.) **A-l lăsa nici de o treabă** A face (pe cineva) să devină neputincios, nefolositor.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi de treabă** A fi necesar.

(Exp. vb.; reg.) **De ce treabă?** Din ce cauză?

(Sint.; pfm.; euf.) **Treabă mare** Excremente.

(Sint.; pfm.; euf.) **Treabă mică** Urină.

(Exp. vb.; fam.) **A (nu)-i merge cuiva treaba** (sau **treburile**) **1.** A (nu) avea un profit important dintr-o afacere. **2.** A (nu) avea rezultate bune într-o activitate.

TREACĂT *s. n.*

(Loc. av.) **În treacă** **1.** În trecere. **2.** (Pop.) Vremelnic.

(Loc. av.) **Din treacă** Fugitiv.

TREAPĂD *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla** (sau **a fugi, a da**) **în treapăd** (sau **în trepete**) **1.** A umbla repede. **2.** A fugi.

(Exp. vb.; reg.) **A lua în** (sau **la**) **trepete (pe cineva)** A certa aspru (pe cineva).

TREAPTĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **În trepte** În formă de scară.

(Sint.; Glg.) **Treaptă geotermică** Adâncime în metri la care temperatura crește cu 1°C.

TREBUI *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **Atâta i-a trebuit (ca să...)** Asta a așteptat (ca să...).

(Exp. vb.; fam.) **Atâta-ți** (sau **îi** etc.) **trebuie!** Asta mai lipsea (să faci, să faci etc.) ca să fie rău de tine (sau de el etc.).

(Exp. vb.; pfm.) **Așa-ți** (sau **îi** etc.) **trebuie!** Așa-ți (sau i) se cuvine.

(Loc. av.) **Cum trebuie** Cum se cuvine, *bine*.

(Exp. vb.; pfm.) **Atât mai trebuie!** Asta mai lipsea ca să fie rău.

TREBU/NTĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **De (nicio) trebuință** **1.** (Ne)folositor, (în)util. **2.** (Ne)potrivit.

(Loc. a.; reg.) **De bună trebuință** De mare folos.

(Loc. av.; înv.) **Cu trebuință** În mod necesar.

(Loc. vb.; înv.) **A face trebuință (să...)** sau **a fi (de) trebuință** A trebui.

(Loc. av.; înv.) **În trebuința (cuiva)** Pentru necesitățile cuiva.

(Exp. vb.) **A nu (mai) fi (de) nicio trebuință** A fi cu totul inutil.

TRECĂTOR, ~OARE *a.*

(Sint.; reg.) *Pod trecător* Bac.

(Exp. vb.; reg.) **A fi trecător cu vederea** A fi îngăduitor, *iertător*.

(Exp. vb.; înv.) **A-i da (cuiva) trecătoare** A lăsa (pe cineva) să treacă.

TRECE *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Darea trece marea** Cu bani se poate face orice.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece hopul** (sau **gârla**) A scăpa de o greutate, de o primejdie.

(Exp. vb.; rar) **A trece mările negre** A pleca departe, fără intenția de a se mai întoarce.

(Exp. vb.; reg.) **A trece (pe cineva) Oitul** (sau **Dunărea**) A certa (pe cineva) foarte rău.

(Exp. vb.; pop.) **A trece orice hotare** A depăși orice limite.

(Exp. vb.; fam.) **A trece pragul casei** sau **a-i trece (cuiva) pragul** A intra în casa cuiva.

(Exp. vb.) **A trece peste...** A nu da atenție, *a desconsidera, a ignora*.

(Exp. vb.) **A trece peste cadavre** A fi lipsit de scrupule în atingerea scopului.

(Exp. vb.) **A trece la** (sau, înv., **cu**) **cineva** sau **în rândurile cuiva** (sau **a ceva**) ori **de** (sau, înv., **în**) **partea cuiva** A se alătura cuiva (sau la ceva).

(Exp. vb.) **A trece la inamic** (sau **la dușman**) sau (înv.) **a trece în partea vrăjmașului** A se coaliza cu dușmanul.

(Exp. vb.) **A trece pe planul al doilea** A fi considerat ca având o importanță secundară.

(Exp. vb.) **A trece (ceva) pe curat** A copia ceva, fără greșeli sau corecturi, pe altă foaie sau pe alt caiet, a transcrie.

(Exp. vb.) **A trece din mână în mână** A ajunge pe rând de la unul la altul.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) prin mână** (sau **prin mâini**) **1.** (D. bani, fonduri) A administra. **2.** (D. probleme, afaceri, treburi) A fi de competența cuiva.

(Exp. vb.) **Îi trec mulți bani prin mâini** Risipește bani mulți.

(Exp. vb.) **A trece din generație în generație** (sau **din tată în fiu**) A se transmite din generație în generație sau din tată în fiu.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece din gură în gură** A se transmite prin tradiție orală, de la om la om.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece din ureche în ureche** A se transmite de la unul la altul prin viu grai.

(Exp. vb.; pop.) **A trece (pe cineva) din gură în gură ca câinii prin târbăceală** A fi bârfit, ponegriț, pe rând, de mai multe persoane.

(Exp. vb.) **A trece la acțiune** (sau **la fapte** sau **de la vorbe la fapte**) A întreprinde o acțiune, o faptă, a acționa.

(Exp. vb.) **A trece la ordinea zilei** (sau **pe ordinea de zi**) A lua în discuție problemele înscrise pe ordinea de zi a unei adunări.

(Exp. vb.) **A trece în rezervă** A integra (pe cineva) în cadrele de rezervă ale armatei.

(Loc. vb.) **A trece cu vederea** A nu lua ceva în nume de rău, *a ierta, a uita*.

(Loc. vb.; inv.) **A trece cu ochii** A nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), *a desconsidera, a nesocoti*.

(Loc. vb.) **A trece (pe cineva sau ceva) sub tăcere** (sau, inv., **cu tăcerea**) **1.** A lăsa la o parte cu intenție. **2.** A nu spune ceva cuiva.

(Loc. vb.; inv.) **A trece cu condeiul** A nu pomeni în scris.

(Loc. vb.; inv.) **A trece cu pomenirea** A nu menționa.

(Loc. vb.; inv.) **A trece cu uitarea** A uita.

(Loc. vb.; inv.) **A trece cu auzirea** (sau **cu auzul**) A nu asculta.

(Loc. vb.; inv.) **A-i trece (cuiva ceva) din vedere** A-i scăpa cuiva ceva din vedere, *a omite*.

(Loc. vb.) **A trece în** (sau, inv., **la**) **cont** ori, pop., **a trece la** (sau **în**) **socoteală** (sau, pfm., **catastif**) **1.** A înscrie la rubrica datoriilor. **2.** A introduce în nota de plată suma pentru o altă consumație. **3.** (Fam.; fig.) A ține minte faptele cuiva în vederea unei răzbunări, a unei pedepse etc.

(Exp. vb.; pop.) **Trece ca pe lângă o moară pustie** Cineva trece pe lângă o casă cunoscută, fără să intre sau pe lângă o persoană cunoscută, fără să o salute.

(Exp. vb.; pfm.) **Trece sau a trecut baba cu colacii** (rar, **colacul**) Este prea încet, este prea târziu, momentul oportun fiind pierdut.

(Exp. vb.) **A trece neobservat** A nu fi remarcat.

(Exp. vb.) **A trece la** (reg., **în**) **treabă** A-și vedea de treabă.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-i trece (cuiva) pe dinainte** A avea mare respect sau considerație față de cineva.

(Exp. vb.; pfm.) **Nu-i trece nimeni pe dinainte** **1.** Nu se lasă întrecut, depășit. **2.** Este sever față de inferiorii săi.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece înainte** **1.** A continua ceva. **2.** A aborda alt subiect.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i trece (cuiva) pe la** (sau **pe lângă**) **nas** A scăpa ocazia.

(Exp. vb.; pop.) **A trecut de mult pe-acolo** Are multă experiență.

(Loc. vb.) **A trece în revistă** **1.** A lua în considerație fapte, evenimente în succesiunea și în desfășurarea lor. **2.** A inspecta trupele adunate în acest scop.

(Exp. vb.; pfm.) **Are să** (sau **trebuie să**) (**mai**) **treacă (multă) apă pe gărlă** (sau **pe Dunăre, pe vale** etc.) Se va scurge (sau va trebui să se scurgă) mult timp.

(Exp. vb.) **A-i trece (cuiva) înainte** **1.** A ocupa locul, rândul înaintea altcuiva. **2.** A depăși pe altul în merite, demnități, ranguri.

(Exp. vb.; fam.) **A trece marginile** sau **măsura** (ori, inv., **măsurile**) **1.** A exagera. **2.** A depăși limitele bunei cuviințe.

(Exp. vb.; pfm.) **Treacă de la mine** (sau **de la tine** etc.)! Pot (poți etc.) face o concesie.

(Exp. vb.; pop.) **A-l trece sau a se trece cu șaga** (ori **cu gluma, cu deochiul, cu dedeochiul**) A exagera cu gluma, *a se obrăznicii*.

(Loc. vb.; inv.) **A-l trece (pe cineva) cu bătaia** A bate pe cineva foarte tare.

(Loc. vb.; inv.) **Prea te treci!** Întreci măsura! Exagerezi (cu obrăznicia)!

(Loc. vb.; pfm.) **A se trece cu firea** A lua lucrurile prea în serios.

(Loc. vb.; pop.) **A se trece cu lenea** A exagera cu lenea.

(Loc. vb.; pop.) **A se trece de șagă** (sau **de glumă**) **1.** A începe să fie un lucru serios. **2.** A se merge prea departe cu gluma.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece cu buretele (peste ceva)** A da uitării.

(Loc. vb.) **A trece (pe cineva) prin** (sau **sub**) **sabie** (sau **prin, sub tăișul** ori **ascuțișul sabiei**) sau **a trece (pe cineva) pe sub paloș** (ori **sabie**) A omori.

(Exp. vb.) **A trece prin foc și sabie** (D. un oraș, o țară etc.) A distruge cu forța armată sau prin incendiu.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i trece (cuiva ceva) printre degete** A lăsa să-i scape ceva, a pierde.

(Exp. vb.; reg.) **A trece prin el** (sau **ea, ele, ei**) A avea diaree.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece (pe cineva sau ceva) prin sită** (sau **prin ciur**) A examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, amănunțit.

(Exp. vb.; pop.) **A nu trece prin sită** A fi nefolositor, rău.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece (și) prin ciur, și prin dârmon** (ori **prin sită**) sau **a trece prin foc și prin apă 1.** A răzbate prin multe greutăți. **2.** A fi om încercat, cu experiență.

(Exp. vb.; pop.) **A trece pe sub foc și sabie** A avea de înfruntat multe pericole (în timp de război).

(Exp. vb.; reg.) **A trece prin vămile cucului** A merge clandestin dintr-o țară în alta.

(Exp. vb.; reg.) **A trece sub furcile** (sau **sub furci**) **caudine** A suporta condiții umilitoare.

(Exp. vb.) **A trece (ceva) prin foc** A dezinfecța prin intermediul focului.

(Exp. vb.; fam.) **A-i trece (cuiva ceva) prin cap** (sau **prin gând, prin minte, prin creieri**) **1.** A se gândi la ceva, *a chibzui, a reflecta*. **2.** A avea de gând, *a intenționa*.

(Exp. vb.; pfm.) **A nu-i trece (cuiva ceva) nici prin vis sau nici prin cap, nici prin minte** (D. întâmplări, situații) A depăși orice putere de închipuire.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece ca un câine** (sau **ca câinele** sau, rar, **ca gășca**) **prin apă** A nu se alege cu nicio învățătură (din școală).

(Exp. vb.; pfm.) **A trece (pe cineva) prin toate apele** A calomnia pe cineva, *a ponegri*.

(Exp. vb.; reg.) **A trece (ceva) cu gândul** A depăna în gând, *a-și aminti, a rememora*.

(Loc. vb.; pfm.) **A-l trece (toate) nădușelile** (sau **sudurile**) ori **a-l trece o mie de nădușeli (reci și calde)** sau **nădușelile morții 1.** A transpira abundent (din cauza căldurii, a efortului fizic, a emoției, a spaimei etc.). **2.** A depune mari eforturi.

(Loc. vb.; pfm.) **A-l trece cu rece și cu cald** A fi zguduit de o emoție puternică.

(Loc. vb.; pfm.) **A-l trece (toate) răcorile** (sau **căldurile**) A se speria tare, *a se îngrozi, a se înspăimânta*.

(Loc. vb.; reg.) **A-l trece apa** A transpira.

(Loc. vb.; reg.) **Mă (te etc.) trece apa pe sub limbă** Este foarte frig.

(Loc. vb.; pfm.) **(Mai) trece ce** (sau **cât**) **(mai) trece** După un timp (nu prea lung).

(Exp. vb.; pfm.) **Pe zi ce trece** Pe măsură ce se scurge timpul.

(Exp. vb.; înv.) **A fi ceasul trecut** A fi târziu.

(Exp. vb.) **Nu e timpul** (sau **vremea trecut(ă)**) Nu e prea târziu.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i trece (cuiva) vremea** sau **a trece vremea (cuiva)** sau **a-i fi (cuiva) vremea**

trecută 1. A scăpa momentul, ocazia favorabilă pentru a face ceva. **2.** A îmbătrâni.

(Loc. vb.; înv.) **A trece de zile** A îmbătrâni.

(Loc. vb.; rar) **A trece din modă** A ieși din modă, *a se demoda*.

(Loc. vb.; reg.) **A-i trece (cuiva) de pe inimă** A se răzbuna.

(Loc. vb.; fam.) **A-i trece (cuiva) pofta de mâncare 1.** A nu mai avea senzația de foame. **2.** (Pop.; gmț.) A muri.

(Loc. vb.; pfm.) **A-și trece viața în izlaș** A duce o viață îmbelșugată.

(Loc. vb.; pfm.) **A-și trece vremea** A-și irosi timpul.

(Loc. vb.) **A-și trece din vreme** A face să treacă timpul mai ușor, mai repede.

(Loc. vb.; pfm.) **A se trece ca pâinea caldă** A se vinde repede, ușor.

(Loc. vb.; pfm.) **Trecă (și) meargă** sau, rar, **meargă, trecă** sau **trecă!** Se poate admite cu indulgență.

(Loc. vb.; pfm.) **A se trece din pahare** (sau **din băut**) A bea prea mult.

(Loc. vb.; pop.) **A se trece cu firea** A se emoționa.

(Exp. vb.; spt.) **A trece pe banca de rezerve** A ține un jucător ca rezervă în timpul unui meci.

(Exp. vb.; fam.) **A trece pe linia moartă (pe cineva)** A-i conferi cuiva niște sarcini neimportante.

(Exp. vb.) **A trece în neant** sau **în neființă** sau **la Domnul** sau **la cele veșnice** A muri.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece prin ceva ca prin brânză** A pătrunde cu ușurință în ceva.

TRECERE s. f.

(Sint.) *Trecere de pietoni* Loc pe unde se poate traversa.

(Sint.) *Trecere subterană* Pasaj.

(Sint.) *Trecere de nivel* Loc de intersecție la același nivel între o cale ferată și o șosea.

(Sint.) *Trecere din viață* (sau *în neființă, la Domnul, la cele veșnice* sau, rar, *în moarte*) Moarte.

(Sint.) *Trecere în rezervă* Pensionare a unui militar.

(Loc. s.) **Trecere cu vederea** Neluare în seamă a ceva sau a cuiva, *nesocotire*.

(Exp. a.; exp. av.) **În trecere 1.** Mergând printr-un loc fără a se opri, *în trecăt*. **2.** (Pfm.) La repezeală. **3.** În câteva cuvinte, *pe scurt, superficial*. **4.** (P. ex.) Fugar.

(Exp. vb.) **A fi în trecere prin...** A merge printr-o localitate fără a se opri (mult timp).

(Sint.; rar) *Trecere pe sub soare* Viețuire.

(Loc. a.; reg.) **De trecere** De prisos.

(Sint.; reg.) *Trecere de măsură* Exagerare

(Sint.; pop.) *Trecere prin sită* Selectare.

(Loc. vb.; fam.) **A avea trecere 1.** A fi luat în seamă. **2.** (D. mărfuri) A avea căutare. **3.** (Înv.) A se bucura de îngăduință, de iertare.

TRECUT *s. n.*

(Loc. vb.; pop.; rar) **A fi fără de trecut** A fi fără de sfârșit.

(Loc. a.; loc. av.) **Din trecut** De demult.

(Loc. av.) **În trecut** Altădată.

(Loc. vb.; fam.) **A o rupe cu trecutul** A pune capăt unei situații de care se mai simte încă legat.

TREI *nr. card.*

(Exp. vb.; pop.) **A se rezema în scaun cu trei picioare** A se baza pe cineva care nu este serios.

(Exp. a.; pfm.) **De trei parale** De calitate proastă.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi cu trei roate la car** A fi nebun.

(Exp. vb.; pfm.) **A lua pe cineva la trei păzește** A certa pe cineva.

TREMUR *s. n.*

(Loc. a.; înv.) **În tremur** Înflorat.

(Loc. av.; înv.) **Cu tremur** Cu fiori.

TREMURA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A-i tremura cuiva dinții în gură** sau (reg.) **a tremura în dinți** A clănțani.

(Exp. vb.; reg.) **A tremura după bani** A fi lacom de bani.

(Exp. vb.; reg.) **A-i tremura cuiva mâna** A fi zgârcit.

(Exp. vb.) **A-i tremura cuiva sufletul** sau **a tremura sufletul în cineva** A-i fi teamă.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i tremura cuiva pantalonii** (sau **a tremura ca piftia**) A-i fi foarte frică.

TREN *s. n.*

(Sint.) *Tren subteran* Metrou.

(Exp. vb.; fam.) **A scăpa (sau a pierde) trenul** A pierde o ocazie favorabilă, un prilej, o șansă.

(Sint.) *Tren de aterizare* Ansamblu de piese care asigură deplasarea pe sol a unui avion.

(Sint.) *Tren de amerizare* (sau *de amerizaaj*) Ansamblul organelor care asigură deplasarea pe apă a unui hidroavion la decolare sau amerizare.

(Sint.) *Tren anterior* sau *tren posterior* Partea de dinainte sau de dinapoi a corpului unui animal (de tracțiune).

TRENĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A duce trena (cuiva)** A urmări pretutindeni (adulând) pe cineva.

TRESTIE *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi subțire ca o trestie** A fi suplu, zvelt.

TREZI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **Unde te trezești?** Ești prea îndrăzneț, te porți nepotrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A se trezi vorbind** A vorbi vrute și nevrute fără să-și dea seama ce spune.

TREZVIE *s. f.*

(Loc. av.; reg.) **Pe trezvie** Pe nemâncate.

TRIBUT *s. n.*

(Exp. vb.; îrg.) **A plăti tributul morții** (sau **naturii**) A muri.

(Exp. vb.; fam.) **A-și da** (sau **a-și aduce**) **tributul** A contribui la ceva.

TRIM/TE *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A trimite (pe cineva) pe** (sau **în cealaltă lume** (sau **în rai**) A omori.

(Exp. vb.; pfm.) **A trimite (pe cineva) de la coasă la secere** A scăpa (pe cineva) de un rău și a-l face să dea de altul.

(Exp. vb.; i. uz.) **A trimite (cuiva) martori** A provoca (pe cineva) la duel.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (cineva) bun să-l trimiți** (sau **de trimis**) **după moarte** A fi leneș sau încet la treabă.

(Exp. vb.) **A trimite (pe cineva) în judecată** A intenta (cuiva) proces.

(Exp. vb.) **A trimite (pe cineva) la închisoare** sau, pop., **la temniță, la ocnă, la sare** A pedepsi (pe cineva) cu închisoarea.

(Exp. vb.; pop.) **A trimite izmene pe călător** A expedia un lucru printr-o persoană nesigură.

(Exp. vb.) **A trimite (cuiva) sănătate** A ura (cuiva) sănătate prin intermediul altcuiva.

TRINC *i., s. n.*

(Exp. vb.) **A da trinc** (ori **trenc, tranc, trenchi, trenchia**) sau **a face trenchi** A închina ciocnind paharele.

TR/PLU, ~Ă *a.*

(Sint.) *Triplă legătură* Legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valență simplă.

(Loc. av.) **În triplu exemplar** În trei exemplare.

TRIUMF *s. n.*

(Loc. av.; înv.) **În** (sau **cu**) **triumf** Glorios, însoțit de manifestări entuziaste.

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a purta**) **pe cineva în triumf** A ridica pe cineva pe sus (purtându-l pe brațe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel.

TROACĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **Casa** (sau **vadra**) **e troacă** Casa e goală, nu are nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A fi alb ca floarea de troacă** A fi foarte alb.

TROLAN *s. n.*

(Loc. av.) **În troiene** În straturi mari.

TROMPĂ *s. f.*

(Sint.; Anat.) **Trompa lui Eustache** (sau *Eustah*), ori (rar) **trompa urechii** Canal interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe.

(Sint.; Anat.) **Trompă uterină** Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar.

TROMPETĂ *s. f.*

(Loc. av.; fam.) **Cu surle și trompete** Cu multă zarvă.

(Sint.; inv.) **Trompeta mătrecii** Oviduct.

(Sint.; inv.) **Trompeta lui Eustache** Trompa lui Eustache.

TRON *s. n.*

(Exp. vb.) **A (se) urca** sau **a (se) sui**, **a (se) ridica**, **a (se) înălța pe tron** A fi încoronat ca monarh.

TRONC *i., s. n.*

(Loc. vb.) **A-i cădea** (sau **a-i pica**) **(cuiva) (cu) tronc (la inimă)** A-i deveni cuiva drag dintr-odată, pe neașteptate.

(Exp. vb.) **Tronc, Mărico** (sau **Marghioalo**)! Ai făcut ceva nepotrivit, o gafă.

TROSC *i.*

(Exp. vb.; pfm.) **Trosc cu bâta-n baltă!** Ai făcut o boacăna.

TROSCĂI *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A troscăi din gură** A vorbi verzi și uscate.

(Exp. vb.; pfm.) **A troscăi pe cineva** A muștra pe cineva.

TROSCOT *s. sg.*

(Exp. vb.; reg.) **A mânca troscot** A mânca mâncare sărăcăcioasă.

(Exp. vb.; pop.) **A fi uscat troscot** A fi foarte uscat.

TROSNI *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A bea de-i** (sau **până-i**) **trosnesc** (ori **să-i trosnească**) **urechile** (sau **fălcile**) A bea foarte mult.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i zice** (sau **a-i trage**) **(cuiva) câteva să-i trosnească urechile** (sau **fălcile**) **1.** A vorbi cuiva aspru, fără menajamente. **2.** A pălmui.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i trosni (cuiva) fălcile 1.** A mânca cu lăcomie și cu zgomot. **2.** A căsca cu poftă.

TRUDĂ *s. f.*

(Loc. av.; pop.) **Cu trudă** Cu greutate.

(Loc. vb.; inv.) **A face trudă** A (se) trudi.

(Loc. vb.; pop.) **A-și da (toată) truda** A depune toată silința, strădania, *a se strădui*.

(Loc. a.; inv.) **Fără de trudă** Neobosit.

TRUDI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **Se trudește de ploaie** Se pregătește îndelung de ploaie.

(Exp. vb.; pop.) **A se trudi de facere** (sau **de naștere**) A fi în durerile nașterii.

TRUF/E *s. f.*

(Loc. av.) **Cu trufie** În mod trufaș.

(Loc. av.; inv.) **În** (sau **spre**) **trufie 1.** Pentru a se mândri. **2.** Pentru a fi lăudat.

(Loc. vb.; inv.) **A se da întru trufii** A se deda unor fapte urâte.

TRUNCHI *s. n.*

(Sint.; reg.) **Trunchi sălbatic** sau **trunchiul pădurețului** Portaltai.

(Sint.; Anat.) **Trunchi cerebral** Porțiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte și mezencefal.

(Exp. vb.; inv.) **A cădea trunchi la stomac** (D. o mâncare) A se mistui greu.

(Sint.; Geom.) **Trunchi de piramidă** (sau **de con, de prismă**) Corp geometric obținut prin secționarea unei piramide (sau a unui con etc.).

TRUP *s. n.*

(Loc. a.; inv.) **De trup** sau **de un trup (cu cineva)** **1.** Care este născut din... **2.** Care este din aceeași părinți cu cineva.

(Loc. a.; inv.) **După trup** După origine, *trupesc*.

(Loc. av.; inv.) **Pre trup** În ce privește trupul, *trupește*.

(Loc. av.; pop.; fig.) **Trup la trup 1.** În luptă dreaptă. **2.** (P. ex.) Înverșunat.

(Loc. av.; pop.; fig.) **(Cu) trup și suflet** sau (rar) **cu trupul și cu sufletul** Fără rezervă.

(Loc. av.; îrg.) **Numai cu trupul** Numai cu ce are pe el.

(Exp. vb.; pop.) **A fi** (sau **a se simți**) **trup din trupul cuiva** (sau **a ceva**) **1.** A fi (sau a se simți) descendent al cuiva. **2.** (Fig.) A face parte integrantă din ceva.

(Exp. vb.; pop.) **A fi** (sau **a se face**) **trup și suflet cu cineva 1.** A se identifica cu aspirațiile cuiva. **2.** A fi foarte strâns legat de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A fi** (sau **a se face**) **un trup** A se uni cu cineva sau cu ceva, *a se contopi*.

(Exp. vb.; inv.) **A fi trupul cuiva** A fi rudă de sânge cu cineva.

(Loc. vb.; inv.) **A se face trup** A lua ființă, (inv.) *a se întrupa*.

(Exp. a.; reg.) **Trup de om** Frumos, bine făcut.

(Exp. vb.; pfm.) **A trece** (sau **a călca**) **peste trupul cuiva** A folosi orice mijloace pentru a-și atinge scopul.

(Sint.; înv.) *Trup ceresc* Corp ceresc.
(Sint.; înv.; fig.) *Trup străin* Corp străin, *impuritate*.

TU *p. pers.*

(Exp. vb.; fam.) **Te fac o tablă** (sau **o carte** etc.)
Joc cu tine table (sau cărți).
(Exp. vb.; arg.) **Te fac un film** Te duc la un film.
(Loc. av.; înv.) **În tine** În sinea ta.
(Exp. vb.; pfm.) **Nici tu..., nici tu** sau (rar) **fără tu..., fără tu** sau **nu tu..., nu tu** Nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie.

TUFĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A se da după tufă** A se ascunde.
(Sint.; reg.) *Copil de tufă* Copil nelegitim, *bastard*.
(Loc. a.; loc. av.; pop.) **Tufă de Veneția 1.** Fără valoare. **2.** Deloc. **3.** Nimic.
(Sint.; pop.) *Tufă-n pungă* sau *tufă-n buzunar* Persoană fără bani, (pop.) *calic*.
(Exp. vb.; pop.) **A fi tufă de parale** A fi lipsit de bani.
(Sint.; înv.) *Trup de om* Persoană fără importanță.

TUFLI *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A tufli căciula pe urechi** A se preface că nu știe nimic despre un anumit lucru de care este vinovat.

TULI *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A o tuli (la sau de fugă, la sănătoasa, la deal, mâncând pământul)** A fugi repede și pe furiș, *a o șterge, a o șterpeli*.
(Exp. vb.; reg.) **Tule-o!** (sau **tulea!**) Pleacă imediat (și repede)! Fugi!

TUMBĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-l da (pe cineva) tumbă** (sau **tumba peste cap**) A face (pe cineva) să se rostogolească, dându-se peste cap.
(Loc. av.) **De-a tumba** De-a rostogolul.

TUN *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face** (sau **a obține**) **ceva din tun după senin** A face (sau a obține) ceva din nimic.
(Exp. vb.; reg.) **A (nu) face (niciun) tun pe senin** A se lauda fără să fi făcut vreo ispravă.
(Exp. vb.; reg.) **E tun** E vreme grea.
(Exp. vb.; pfm.) **(Poți) să dai** (sau **să tragi**) **cu tunul 1.** Cineva doarme adânc și nu se trezește ușor. **2.** (D. un loc) Unde nu se află nicio ființă vie.
(Exp. vb.; pfm.) **A scăpa ca din tun** (sau **ca din gura tunului**) A reuși să fugă, scăpând de o situație neplăcută.
(Exp. vb.; fam.) **A pune gândurile pe tun** A pune gând rău cuiva.
(Exp. vb.; fam.) **Nu e bun de-un tun** Nu e bun de nimic.

(Exp. vb.; pfm.) **A face (pe cineva) tun** A îmbăta (pe cineva) foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi beat tun** A fi foarte beat.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi sănătos tun** A fi foarte sănătos.

(Exp. vb.; pfm.) **A îngheta tun** A îngheta tare.

(Exp.; arg.) **A trage** (sau **a da**) **un tun** A fura (o sumă mare de bani, obiecte valoroase etc.).

(Exp. vb.; arg.) **A da** (sau **a trage cu tunul**) A elimina gaze prin orificiul anal.

TUNA *vb.*

(Exp. vb.; pfm.) **A tunat și i-a adunat** Se întovărășesc fiindcă au aceleași defecte.

(Exp. vb.; pop.) **Unde dai, și unde tună** sau **unde tună, și unde fulgeră 1.** Gândești într-un fel și vorbești altfel. **2.** Una spui și alta se înțelege. **3.** Ce spui are alt efect decât cel scontat.

(Exp. vb.; fam.) **A tuna (și a fulgera) împotriva** (sau **contra**) **cuiva** (sau **a ceva**) A vorbi cu multă vehemență împotriva cuiva (sau a ceva).

(Exp. vb.; fam.) **A tuna și a fulgera 1.** A fi furios. **2.** A face scandal.

(Exp. vb.) **A-i tuna cuiva (ceva) în minte** (sau **în cap**) A-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită.

(Exp. vb.; reg.) **A-(i) tuna cuiva soarele în cap** A-l durea capul pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A tuna în gălbenare** A se îmbolnăvi de gălbenare.

(Exp. vb.; reg.) **A tuna în groapă** A muri.

TUNDE *vb.*

(Exp. vb.; Bis.) **A (se) tunde (de) călugăr** (sau **de monah**) **1.** A(-și) tăia părul de pe cap înainte de a (se) călugări. **2.** A (se) face călugăr.

(Exp. vb.; pfm.) **A (se) tunde pilug** (sau **zero** sau, reg., **brebenel, cocean, ridiche**) A(-și) rade părul de pe cap până la piele.

(Exp. vb.; pop.) **A tunde (pe cineva) bine** A bate (pe cineva) foarte tare.

(Exp. vb.; pop.) **A-i tunde (cuiva) botul** A întrerupe pe cineva din vorbă.

(Exp. vb.; reg.) **A tunde stupii** A tăia fagurii dintr-un stup pentru a recolta mierea.

(Exp. vb.; reg.) **A tunde spuma** A lua spuma de pe zerul care fierbe (când se face urda).

(Exp. vb.; pfm.) **A o tunde (la sănătoasa sau la fugă ori pe-aiți încolo)** A fugi (pe furiș).

(Exp. vb.; pfm.) **A tunde pe cineva** A-i cere cuiva o sumă mare de bani în schimbul unui serviciu.

(Exp. vb.; pfm.) **A o tunde** A pleca repede.

TUNET *s. n.*

(Loc. a.) **De tunet** Puternic.

TUNS, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; reg.) **Doar nu-s tuns, nici ras pe cap** Refuz să fac ceva ce nu-mi convine.

(Exp. vb.; reg.) **Tunsă, rasă, asta e!** 1. Nu mai are rost să discutăm. 2. Nu mai este nimic de făcut.

(Exp. vb.; reg.) **Ba (că) (e) tunsă, ba (că) (e) rasă** sau **c-o fi tunsă, c-o fi rasă** 1. Ba că-i una, ba că-i alta. 2. În sfârșit, *după multă vorbă*.

(Exp. vb.; reg.) **A scăpa tuns** A ieși bătut.

(Exp. vb.; pop.) **A i se duce (sau a-i merge) (cuiva) vestea ca de popă tuns** 1. A stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită. 2. A se răspândi foarte repede o veste rea despre cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A fugi (sau a se păzi) (de cineva) ca de popă tuns** A evita pe cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A nu mai fi decât trei tunși și un chel** A nu mai fi decât prea puțini și de mică însemnătate.

TUR¹ *s. n.*

(Sint.) **Tur de orizont** 1. Observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, revenind la poziția de vizare de la care s-a pornit.

2. (Fig.) Privire de ansamblu asupra unei probleme. (Loc. a.; loc. av.) **Tur (și) retur** Dus și întors.

(Sint.) **Tur de forță** 1. Acțiune care cere efort, perseverență, îndemânare. 2. (P. ex.) Întreprindere îndrăzneată.

(Exp. vb.) **A trage primul tur de manivelă** A începe turnarea unui film.

(Sint.) **Tur de pistă** Zbor executat în jurul aerodromului.

TUR² *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A se ține după turul cuiva** 1. A căuta protecția cuiva. 2. A se ține tot timpul după cineva. 3. A se linguși.

(Exp. vb.; reg.) **A-i țâțâi (sau a-i pârâi) turul** 1. A fi îngrijorat. 2. A tremura de frică.

(Exp. vb.; reg.) **A sta-n tur** 1. A sta gata să răbufnească. 2. A fi pus pe ceartă. 3. A fi supărat.

TURBA *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A se turba la cap** (D. oi) A căpia.

(Exp. vb.; fam.) **A turba după ceva (sau după cineva)** sau **a turba să...** A-i plăcea ceva (sau cineva) foarte mult.

TURBAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi turbat după ceva (sau după cineva)** sau **a fi turbat să...** A fi foarte pasionat după ceva (sau cineva).

(Sint.; pop.) **Vânt turbat** Vânt foarte puternic, din straturile cele mai înalte ale atmosferei.

TURC, ~Ă *a.*

(Sint.; reg.) **Vânt de la turc** Vânt care bate dinspre sud.

(Sint.; reg.) **Boala turcilor** Ciumă.

(Exp. vb.; fam.) **(Doar) nu dau (sau nu vin) turcii** sau **Ce, au năvălit turcii?** Nu e nevoie să ne grăbim.

(Exp. vb.; pfm.) **Parcă-l aleargă (ori gonesc) turcii, parcă dau turcii și tătării** Este foarte grăbit.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi turc (sau ca turcul)** A fi foarte încăpățânat.

(Exp. vb.; pfm.) **(Parcă) se bat turcii la gura lui** 1. Mănâncă prea lacom. 2. Vorbește foarte repede.

(Exp. vb.; reg.) **Eu văd turcul ce gândește** Eu știu ce vrei.

(Exp. vb.; reg.) **A tăia turcul** (D. copii, la scaldat) A-și astupa nările și a se scufunda în apă.

(Exp. vb.; pfm.) **Turcul plătește** Cineva este nevoit să plătească paguba sau cheltuiala făcută de alții.

TURCEȘTE *av.*

(Exp. vb.) **A sta (sau a șede, a se așeza) turcește** A sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii.

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi (sau a grăi, a bolborosi) turcește** 1. A vorbi o limbă neînțeleasă. 2. A rosti cuvintele neclar (din cauza băuturii).

TUREATCĂ *s. f.*

(Loc. vb.; pfm.) **A călea pe tureacă** A greși din cauza lipsei de experiență, de prudență etc.

(Loc. vb.; pfm.) **A fi tureacă** (D. elevi) A fi nepregătit la lecție.

(Exp. vb.; pfm.) **A umbla cu pila în tureacă** A fi viclean.

(Loc. vb.; pfm.) **A fi la tureacă** A fi deznădăduit.

(Exp. vb.; pop.) **A lua foc în tureci** A fi înșelat într-o afacere.

(Loc. vb.; reg.) **A o ține tureacă** A vorbi mult și cu insistență pentru a susține un punct de vedere.

(Loc. vb.; reg.) **A se face tureacă** A se îmbăta.

TURLAC, ~Ă *s. m. f., a.*

(Exp. vb.) **Nici turc, nici turlac (ia, un fleac)** Nu aparține în mod clar unei specii, unei grupări, unei tagme.

TURN *s. n.*

(Sint.) **Turn de apă** Rezervor la înălțime.

(Sint.) **Turn de răcire** Construcție folosită la răcirea apei care circulă în circuit închis într-o instalație, pentru a putea fi folosită din nou.

(Sint.) **Turn de sondă (sau al sondei)** Turlă.

(Sint.) **Turn de extracție (sau de săpare)** Instalație de suprafață, montată în vederea săpării unui puț de mină.

(Sint.; fig.) *Turn de fildeș* (sau *de ivoriu*) Izolare de viață, de realitățile înconjurătoare a unui artist, scriitor, om de știință.

(Exp. vb.; fam.) **A fi ca în turnul Babilonului** (sau **Turnul lui Babei**) A nu se înțelege, având fiecare altă părere.

(Exp. vb.; pop.) **A fura** (sau **a vinde**) **turnul Colței** A i se aduce cuiva o învinuire imposibil de crezut.

TURNĂ vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A turna gaz** (sau **ulei, untdelemn, spirit**) **peste** (sau **în**) **foc** A întârâta pe cineva care este deja infuriat.

(Exp. vb.; pfm.) **A turna ulei pe rană** A alina neazarurile cuiva, vorbindu-i cu înțelegere și compasiune.

(Exp. vb.; pfm.) **A turna în el** sau **a turna ca într-un vas** (sau **sac**) **spart** A bea (sau a mânca) foarte mult.

(Exp. vb.; reg.) **A turna bobocilor 1.** A nu avea de lucru. **2.** A vorbi cu nesocotință.

(Exp. vb.; reg.) **A turna pe cămăși** A opări rufe.

(Exp. vb.; pfm.) **A turna (la) copii** (sau **plozi**) A naște mulți copii.

(Exp. vb.; pfm.; reg.) **A turna propele la fălci** A trage cuiva pumni.

(Loc. vb.; pfm.) **A turna gogoși** (sau **verzi și uscate**) A minți.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i** (sau **a i le**) **turna** A vorbi cuiva deschis, *a spune pe șleau*.

(Exp. vb.; arg.) **A turna (pe cineva) în ghips** A bate foarte tare.

TURTĂ s. f.

(Sint.; reg.) *Turta furnicilor* Turtă care se dă copiilor s-o mănânce departe de casă, pentru a îndepărta furnicile.

(Sint.; reg.) *Turte rupte* Bucăți de turtă presărate cu nucă și zahăr, care se împart în ajunul Crăciunului vecinilor și rudelor, pentru sufletul celor morți.

(Exp. vb.; pfm.) **A sta pe loc ca turta-n foc 1.** A sta nemișcat. **2.** (P. ex.) A nu acționa.

(Exp. vb.; reg.) **(A-i) rupe** (sau **a frânge cuiva**) **turta (pe cap)** A sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unei fete.

(Exp. vb.; pfm.) **A(-și) trage spuza** (sau **cenușa, rar jarul**) **pe** (sau **la**) **turta sa** A se îngriji de interesele proprii, neglijându-le pe ale altora.

(Exp. vb.; pop.) **A-i lua** (cuiva) **turta de pe spuză** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A da turta zilei** A face pomană în ziua când a scăpat dintr-o mare primejdie.

(Loc. a.; loc. av.; îrg.) **Pe turtă** (D. servitori) Fără simbrerie.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea turtă** A veni pe neașteptate.

(Exp. vb.; pfm.) **A face turtă 1.** A strivi. **2.** A bate pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.; pfm.) **A se face turtă pe jos** A se întinde la pământ.

(Exp. vb.; pfm.) **A fi (beat) turtă** A fi foarte beat.

(Exp. vb.; pfm.) **A se îmbăta** (sau **a se face, a se cocli**) **turtă** A se îmbăta foarte tare.

(Sint.) *Turtă dulce* Produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu și miere.

TUSE s. f.

(Sint.; reg.) *Tuse coaptă* Tuberculoză.

(Sint.; reg.; spr.) *Tuse din sfinte* Tuse provocată de iele, pe care o capătă cel ce bea apă noaptea din baltă sau din pâraie.

(Exp. vb.; reg.) **A se întâlni tusea cu junghiul** A se întâlni doi oameni care se potrivesc prin trăsăturile negative.

(Exp. vb.; reg.) **A băga (pe cineva) în turtă** A speria pe cineva.

TUȘĂ s. f.

(Loc. av.; Spt.) **În tușă** Dincolo de margine.

(Exp. vb.; Spt.) **A sta** (sau **a fi, a rămâne ori a fi pus**) **pe tușă 1.** A fi obligat să nu participe la joc. **2.** (P. ex.) A trebui să stea inactiv.

TUȘI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A tuși măgărește** (sau **sec**) A avea tuse convulsivă.

TUTELCĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A(-și) lua** (sau **a o lua**) **tutelca** A pleca pe neașteptate.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla tutelca de colo-colo** A face intrigi, *a umelti*.

(Exp. vb.; reg.) **A se face tutelcă** A se ghiftui.

TUTELCUȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A(-și) lua tutelcuța** A pleca pe neașteptate.

TUTUN s. sg.

(Exp. vb.) **Răbdare și tutun!** Ai răbdare, nu te grăbi!

TUTUR/GĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A (se) da** sau **a (se) duce de-a tuturiga** A (se) da de-a rostogolul.

T

ȚAC *i., s. n.*

(Exp. vb.) **A ajunge la țac** A ajunge la momentul oportun.

ȚAGLĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Cu ochii țaglă** Cu privirea ațintită.

(Exp. vb.) **A se uita țaglă** A se uita fix, atent.

(Exp. vb.) **A rămâne țaglă 1.** A rămâne cu privirea ațintită la ceva. **2.** A rămâne nemișcat.

(Exp. vb.; reg.) **A sta cu ochii țaglă (pe ceva sau pe cineva) 1.** A nu slăbi din ochi. **2.** A urmări de aproape (ceva sau pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A sta țaglă (pe cineva) 1.** A cicăli pe cineva. **2.** A certa pe cineva.

ȚANC *s. n.*

(Loc. av.; fam.) **La (sau, rar, pe) țanc** La momentul potrivit.

(Loc. av.; fam.) **Pe (sau în) țanc** Exact.

(Exp. vb.; îrg.) **A lua (sau a da) țanc (sau țancul) la un vas** A măsura cu țancul cantitatea de lichid dintr-un vas.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi cu țanc 1.** A vorbi prin semne. **2.** A vorbi fără șir.

(Exp.; reg.) **A da țanc la pepene** A tăia și a scoate o bucată dintr-un pepene pentru a gusta dacă e bun.

ȚANDĂRĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A-i sări (cuiva) țandăra** A se înfuria.

(Exp. vb.; rar) **A avea o țandără în cap** A fi îndispus.

ȚAP *s. m.*

(Exp. vb.; loc. a.; fam.) **(A fi) ca un țap logodit 1.** (A fi) nemișcat. **2.** (A fi) aiurit. **3.** (A fi) dus pe gânduri, visător. **4.** (A fi) supărat fără motiv.

(Exp. vb.) **Parcă ești un țap logodit** Ești îngâmfat și prost.

(Exp. vb.; fam.) **A jupui (sau a beli) țapul (sau țapii) 1.** A voma la beție. **2.** A se juli într-o căzătură, la beție.

(Exp. vb.; fam.) **A ține țapul de coarne** A voma la beție.

ȚARĂ *s. f.*

(Sint.; îrg.) *Drum de țară* sau *drumul țării* Șosea națională.

(Sint.) *Țara lui Cremene (sau a lui Han-Tătar, a lui Papură-Vodă)* Loc fără stăpân, unde fiecare face ce vrea, fără să dea nimănui socoteală.

(Sint.) *Țara lui Papură-Vodă* Loc în care e sărăcie mare.

(Sint.) *Țara lui Papuc* Loc în care domnește hoția și jaful.

(Exp. vb.) **Țara e largă! 1.** Ești liber să faci ce-ți place, dar nu aici. **2.** Pleacă de aici! **3.** Du-te unde vrei (dacă nu-ți convine).

(Exp. av.) **La colț (sau la capăt) de țară și la mijloc de masă** Într-un loc prielnic, comod și ferit de primejdii.

(Exp. av.) **Peste nouă (sau șapte) mări (și) peste nouă (sau șapte) țări** Foarte departe.

(Exp. vb.) **A pune țara la cale 1.** A conduce o țară. **2.** (P. ex.) A îndruma o afacere. **3.** (Gmț.) A face politică fără a avea competența necesară. **4.** (Gmț.; p. ex.) A sporovăi.

(Exp. vb.) **A ajunge (sau a se face, a rămâne) de poveste în țară** A i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină.

(Exp. vb.) **A plăti (cât) un colț (sau, reg., un corn) de țară** A valora foarte mult.

(Exp. vb.; fam.) **Te joci cu țara-n bumbi? 1.** Greșești atunci când subestimezi o persoană sau o problemă. **2.** (Ir.) Degeaba îți dai importanță.

(Exp. vb.) **A nu mai avea țară cu (cineva)** A nu mai avea trai liniștit cu cineva.

(Exp. vb.) **A sta prost (sau rău) cu țara** A nu avea bani.

(Exp. vb.; pop.) **A se duce (sau a pleca)-n țară (sau în țări, în lume și în țări)** A se duce în lumea largă.

(Exp. vb.) **A cutreiera țara în lung și-n lat** A călători foarte mult.

(Exp. vb.) **Atâta pagubă în țara Moldovei!** Este un fapt lipsit de importanță.

(Sint.) **Țară mamă** Țara din care s-a desprins o altă țară (o provincie etc.), care este legată de prima prin unitate națională, de limbă, de cultură etc., *patrie mamă*.

(Loc. a.; înv.) **De țară 1.** (D. oameni, animale, bunuri etc.) Indigen. **2.** De la sat.

(Exp. vb.) **A afla târgul și țara** A afla toată lumea.

(Loc. vb.) **A se pune cu țara** A intra în conflict cu toată lumea.

(Exp. vb.) **Nu e țară caldă** Nu e un om vrednic, de încredere.

(Loc. a.) **De la țară 1.** Care trăiește sau care se află la sat. **2.** Specific satului.

(Sint.) **Drum de țară** Cale de importanță locală care leagă mai multe comune sau sate.

ȚARC s. n.

(Exp. vb.) **A vinde (merele) cu țarcul** A vinde (merele) măsurând după cantitatea care încapă într-un țarc.

(Sint.; reg.) **De-a țarcul** Șotron.

ȚARCĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-i umbla (cuiva) gura ca la (o) țarcă** sau **a vorbi ca o țarcă** A vorbi mult și fără rost.

(Exp. vb.) **A sta ca țarca în par** A fi gata de plecare.

(Exp. vb.) **Sare cu țarca din par în par** N-are astâmpăr.

(Sint.) **Cap de țarcă** Om prost.

ȚARINĂ s. f.

(Exp. vb.) **N-are a face banul birului cu gardul țarinei** Nu există nicio legătură, *n-are a face una cu alta*.

(Sint.; reg.) **Gard de țarină** Gard care desparte locul cu arături de pășuni.

(Loc. a.) **De țarină** (D. pământ) Care se cultivă.

(Exp. vb.; reg.) **A deschide (sau a închide) țarina** A permite (sau a interzice) pășunatul pe terenul de fâneață sau pe cel cultivabil din apropierea satului.

(Exp. vb.) **A face țarină** A interzice pășunatul animalelor pe întreg teritoriul unei localități.

ȚĂCALĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-i sta (cuiva) țăcală pe cap** A cicăli întruna pe cineva, *a plictisi*.

ȚĂCĂNI vb.

(Exp. vb.; reg.) **A țăcăni după (sau de) ceva** A căuta ceva cu mare interes.

(Exp. vb.) **A țăcăni (pe cineva) (la cap)** A plictisi pe cineva cu vorba, *a bate la cap, a cicăli*.

ȚĂLAN s. n.

(Loc. vb.) **A se ține țalan** A merge unul după altul, în șir.

ȚĂNCUȘĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A trage țăncușă (sau țăncușa) sau a face țăncușă** A hotărî o împărțeală prin tragere la sorți.

(Exp. vb.; reg.) **A sări de pe țăncușă 1.** A-și pierde cumpătul, *a se enerva*. **2.** A nu mai avea răbdare.

(Exp. vb.; reg.) **A da țăncușă la...** A face gaură la ceva.

(Sint.; reg.) **De-a țăncușa** Țintar.

(Exp. vb.; reg.) **A da țăncușa** A arunca zarurile.

ȚĂPOI s. n.

(Exp. vb.) **A fi pus (sau azvârlit) cu țăpoiul (sau din țăpoi)** A fi aruncat la întâmplare.

ȚĂRÂNĂ s. f.

(Loc. a.) **Cu țărâna în gură** Mort.

(Exp. vb.) **Praf și țărână** Nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A-l face țărână (pe cineva)** A ucide pe cineva, *a nimici*.

(Exp. vb.) **A-și închina fruntea în țărână** A muri.

(Exp. vb.) **A mușca din țărână 1.** A cădea la pământ rănit. **2.** (P. ex.) A muri.

(Loc. vb.) **A se așterne țărâni** A se culca pe pământ.

(Exp. vb.) **A ridica (pe cineva) din țărână** A ajuta (pe cineva) să-și creeze o situație mai bună.

(Exp. vb.) **A da cu țărână în ochii cuiva** A înșela pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate.

(Exp. vb.) **A face țărâna praf 1.** A nu face nimic. **2.** A se lăuda.

(Exp. vb.; reg.) **Se laudă (sau minte) de cură țărâna din pod** Este foarte lăudăros sau mincinos.

(Exp. vb.; reg.) **Blestemă de pică țărâna** Blestemă foarte tare.

(Exp. vb.) **Fie-i (sau să-i fie) țărâna ușoară!** (D. un mort) Să se odihnească în pace.

(Exp. vb.) **A sta cu țerna în gură** A fi mort fără a i se fi împlinit obiceiurile convenite.

(Sint.) **Cap de țărână** Colac (mai mare) care se face pentru ceremonia înmormântării.

(Exp. vb.) **A face (cuiva) pomana de țărână** sau **a(-i) face (la) țărână** A face mortului pomana în ziua înmormântării.

ȚĂRM *s. n.*

(Loc. a.) **Fără de țărături** Fără margini, *nețărmit, nemărginit*.

ȚĂRUȘ *s. m.*

(Exp. vb.) **A bate țăruiș 1.** A-și întinde cortul. **2.** A-și face tabără. **3.** A se stabili undeva.

(Exp. vb.) **A-și strânge funia de țăruiș 1.** A îmbătrâni. **2.** A-și aștepta moartea.

ȚĂCĂ *s. f.*

(Loc. a.; reg.) **O făcă (sau un țac) de...** (Foarte) mic.

(Loc. av.) **Pe făcă, pe nimică** Foarte des.

ȚĂFNĂ *s. f.*

(Loc. a.; reg.) **Cu țafna pe limbă** Gata de ceartă, *arțăgos*.

(Loc. vb.) **A-i sări (cuiva) țafna, (reg.) a i se pune țafna** A se înfuria.

(Loc. vb.; rar) **A scoate (cuiva) țafna** A face (pe cineva) să renunțe la ceartă.

(Exp. vb.) **A umbla (sau a fi) cu țafna în (sau la) nas 1.** A fi mereu pus pe ceartă. **2.** A se înfuria repede. **3.** A fi îngâmfiat.

(Exp. vb.) **A sta (sau a fi) cu țafna umflată (sau în sus)** A fi pus pe ceartă.

ȚĂH/NĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A se duce (undeva) cu țahina 1.** A se duce (undeva) pentru a sta mult timp. **2.** A zăbovi mult timp într-un loc.

ȚĂNC *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A asculta țâncul pământului 1.** A sta culcat cu urechea la pământ. **2.** A dormi adânc. **3.** A fi mort.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla când doarme țâncul pământului** A umbla în toiul nopții.

ȚĂNDRĂ-MĂNDRĂ *s. f.*

(Exp. av.) **Țândră-mândră și flămândă** Mândru, deși nu are motiv, e sărac.

ȚĂNȚAR *s. m.*

(Exp. vb.; pop.) **Țânțarul cu armăsarul (sau cu măgarul)** Se asociază două persoane sau se îmbină două lucruri total diferite.

(Exp. vb.; pop.; gmț.) **Unge-te cu untură de țânțar trăsniț** Degeaba te vaiți, n-ai nimic, ai o boală ușoară.

(Loc. vb.) **A face din țânțar armăsar** A exagera.

(Exp. vb.) **A avea puterea țânțarului** A fi slab, fără putere fizică.

(Exp. vb.) **A fi (gras) ca un țânțar** A fi slab.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) cu untură (sau cu mațe) de țânțar** A hrăni rău (pe cineva).

(Sint.; gmț.) *Untură de țânțar* Om prea slab.

(Exp. vb.; reg.) **A intra (sau a veni) țânțarii în casă, a intra un car de țânțari** A intra frigul pe ușă.

ȚĂRĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **O țară** Puțin.

(Loc. a.) **Nici țară de...** Niciun fel de...

(Loc. av.) **Cu țara** Câte puțin.

(Loc. av.) **Nicio țară** Deloc.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **Tot (sau toată) țara** Găurit peste tot, *ciuruit*.

(Exp. vb.; reg.) **A (se) face (tot) țară (sau țare) 1.** A (se) găuri în multe locuri, *a (se) ciuruu, a (se) zdrențui*. **2.** A (se) face bucăți, a se rupe, a se sfărâma. **3.** A se frământa foarte tare. **4.** A se teme. **5.** A se ghemui de frică.

(Exp. vb.; reg.) **A face țără și fărină (sau praf și țără), a se face țără și nemică** A se face praf și pulbere, *a se sfărâma*.

ȚĂRĂ/T *s. n.*

(Loc. av.) **Cu țărăita** Puțin câte puțin.

ȚĂR/CĂ *s. f. sg.*

(Loc. av.) **O țărică** Puțin.

(Loc. av.) **Nicio țărică** Deloc.

ȚĂRLĂI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i țărlăi (cuiva) urechea** A-i țuii (cuiva) urechea.

ȚĂȚĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.; pop.) (D. copii) **De (sau, reg., la, de la) țăță (sau țățe) 1.** Sugar. **2.** La piept.

(Loc. a.; pop.) **Cu țăță** (D. o femeie) Care alăptează.

(Loc. vb.; pop.) **A da țăță** A alăpta.

(Loc. a.; pop.) **A avea țăță** (D. o femeie) A avea suficient lapte pentru a-și alăpta copilul.

(Loc. a.; pop.) **A-i pieri țăță** (D. o femeie) A nu mai putea alăpta.

(Loc. vb.; pop.) **A-i fi de țăță** (D. copii) A dori să sugă.

(Exp. vb.; pop.) **A secat țăță caprei** A se termina cu foloasele ușor obținute.

(Exp. vb.; pop.) **A fi cum îi țăță** A fi bun.

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) ca copilul cu două țățe** (A trăi) în răsfat, în belșug.

(Exp. vb.; loc. a.; pop.) **(A fi) ca un copil cu țăță în gură (sau ca un copil la țăță)** (A fi) fericit.

(Exp.; pop.) **Parcă tot sugă la țăță** Este prost, fără judecată.

(Exp. vb.; exp. a.; pop.; sprs.) **(A fi) întors de la tâtâ** (D. un copil) **(A fi) înfărcat**, apoi alăptat din nou, devenind, de aceea, piază rea.

TÂTÂI vb.

(Exp. vb.) **A-i tâtâi (cuiva) inima** (sau, fam., **curul, brăcinarul**) A tremura de frică.

(Exp. vb.) **A-i tâtâi (cuiva) măseaua** A avea mare poftă de băutura.

TÂTÂNĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A scoate (pe cineva) afară din tâtâni** A face pe cineva să-și piardă cumpătul, a *înfuria*.

(Exp. vb.; fam.) **A-și ieși (sau a-și sări) din tâtâni** A-și pierde cumpătul, a *se infuria*.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) sărit (sau ieșit) din tâtâni** (A fi) smintit, *nebun*.

(Exp. vb.; reg.) **A strânge (pe cineva) în tâtâni** A sili pe cineva să facă ceva, a *strânge cu ușa*.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) slab de tâtâni** (A fi) lipsit de putere.

TEAPĂ s. f.

(Exp. vb.) **A trage (sau a înfige, a implânta, a sui) în teapă** A omorî pe cineva străpungându-l cu o țepușă fixată în pământ.

(Exp. vb.; reg.) **Doar nu e (chiar) țeapa** Nu e (chiar) urgent.

(Exp. vb.; reg.) **A avea țepi pe limbă** A fi malițios, ironic.

TEAPĂN, ~Ă a.

(Exp. vb.; înv.) **A avea cerbice teapănă** A avea o atitudine de neclintit.

TEASTĂ s. f.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva ceva) prin teastă 1.** A se gândi (la ceva). **2.** A-și imagina ceva.

TEAVĂ s. f.

(Sint.) *Țeavă de eșapament* Tub prin care gazele de ardere ies din toba de eșapament a unui motor cu ardere internă.

(Sint.) *Țeavă de extracție* Tub de oțel cu diametrul relativ mic, utilizat în sondele de extracție a petrolului în vederea formării unei conducte prin care fluidul iese la suprafață.

(Exp. vb.; fam.) **A-i trage (cuiva) o țeavă de bătaie** A bate foarte tare pe cineva.

(Sint.; Anat.; îrg.) *Țeava mâncării* (sau, reg., *a gâtului, a grumazului*) Esofag.

(Sint.; Anat.; îrg.) *Țeava lui Eustache* Trompa lui Eustache.

(Sint.; Anat.; îrg.) *Țeava udului* Uretră.

(Sint.; Anat.; îrg.) *Țevile mitrei* Trompele uterine.

(Sint.; Anat.; îrg.) *Țevi semicirculare* Canale semicirculare.

(Sint.; Anat.; reg.) *Țevile nasului* Nări.

(Sint.; Anat.; reg.) *Țevile plămânilor* Bronhii.

(Sint.; Anat.; reg.) *Țeava piciorului, țeavă de picior* Fluierul piciorului.

TEFT s. n.

(Loc. av.; pop.) **La teft** La momentul potrivit.

(Exp. vb.; pop.) **A ieși (sau a scoate) la teft** A da în vileag.

(Exp. vb.; înv.) **A fi la teft** A se afla într-o poziție-cheie, de care depinde totul.

TEL s. n.

(Loc. av.) **În țel** sau **în țelul puștii** În bătaia puștii.

(Exp. vb.; reg.) **A lua țelul (ori pe țel)** sau **a ține țelul (ori la țel)** sau **a se uita (ori a căuta) pe țel** A ochi cu pușca.

ȚELINĂ s. f.

(Loc. av.) **În țelină 1.** Necultivat. **2.** Părăginit.

(Exp. vb.) **A sparge (sau a tăia, a strica, a desfundă) țelina** A desțeleni.

ȚENCHI s. n.

(Loc. vb.; înv.) **A umbla din țenchi în țenchi** A umbla din loc în loc după ceva.

(Loc. vb.; înv.) **A umbla în țenchi după (ceva sau cineva)** A căuta cu orice preț să obțină ceva de care e mare nevoie.

(Loc. vb.; reg.) **A da din țenchi în țenchi** A se zbate pentru a ieși dintr-o situație dificilă, a nu găsi o soluție, *a da din colț în colț*.

(Loc. vb.) **A pune țenchi (sau țenchiul) (unui lucru, unei situații)** A face să înceteze.

(Exp. vb.; îrg.) **A lua țenchi de la un vas** A măsura cu țenchiul cantitatea de lichid dintr-un vas.

(Loc. vb.; reg.) **A da în țenchi** A închina cu paharul, ciocnind.

ȚEPUR, ~Ă a., s. n.

(Exp. vb.) **A-și face urechile țepuri** (D. cai) A-și ciuli urechile.

ȚEPUȘĂ s. f.

(Exp. a.; exp. av.) **La (sau pe) țepușă** Fript în țepușă deasupra jăratifului.

ȚESALĂ s. f.

(Loc. vb.; fig.; fam.) **A-i trage (sau a-i da) (cuiva) o țesală** A bate zdravăn pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A mânca țesală** A primi bătaie.

ȚESE vb.

(Exp. vb.) **Și-a găsit vremea a țese pânza!** Face un lucru într-un moment nepotrivit.

(Exp. av.) **Când s-o țese pânza-n drum fără ițe, fără drug** Niciodată.

(Exp. vb.; rar) **A țese iute din picioare** A merge repede.

(Loc. vb.; rar) **A țese drumul** A umbla des pe același drum.

(Exp. vb.; rar) **A-i țese cuiva ițele** A uneli împotriva cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A țese vorba** A aduce vorba despre ceva.

TEST s. n.

(Exp. vb.) **Îi dă zestre două țeste** E o fată lăudăroasă, care n-are zestre.

(Exp. vb.) **A fi ca țestul** A fi vrednic.

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) țestul în cap 1.** A prosti (pe cineva). **2.** A supune. **3.** A înșela.

(Exp. vb.) **A fi cu țestul în cap 1.** A fi retras de ceilalți oameni. **2.** A fi prost. **3.** A fi leneș. **4.** A se lăsa condus de femei.

(Exp. vb.) **A fi cu țestul în spate** A fi cocoșat.

(Exp. vb.) **Umblă tot cu țestul aprins** (D. femei) E bârfitoare și până la urmă o pățește.

(Exp. vb.) **A umbla cât ține țestul** A umbla foarte mult.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A se muta) ca țestul, din vatră în vatră** (A se muta) des.

(Exp. vb.) **A face un țest (sau la țeste)** A cădea în fund.

ȚIGAN, ~CĂ s. m. f.

(Exp. vb.) **A arunca moartea în țigani** A arunca vina pe altul, și nu pe adevăratul vinovat.

(Exp. vb.) **Povestea (sau vorba) țiganului** Formulă cu care se introduce o expresie, o zicătoare, un proverb, *cum se zice, vorba ceea, vorba ăluia, povestea cântecului.*

(Exp. vb.) **A se îneca ca țiganul la mal** A eșua într-o acțiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârșit.

(Exp. vb.) **A se duce unde a dus mutul iapa și țiganul cârlanul** A se duce foarte departe.

(Exp. vb.) **A nimeri (sau a brodi) ca țiganul miercurea la stână** A nimeri într-un loc în momentul cel mai neprielnic.

(Exp. vb.) **A se îndesa ca țiganul la praznic** A se înghesui unde e rost de mâncare și de băutură fără plată.

(Exp. vb.) **A se muta (sau a umbla) ca țiganul cu cortul (în spinare) 1.** A se muta, a umbla din loc în loc. **2.** A fi nestatornic.

(Exp. vb.) **A-și da în petic ca țiganul** A-și da pe față, fără voie, anumite cusururi, vicii.

(Exp. vb.) **A fi deprins (cu nevoile) ca țiganul cu scânteile (sau cu ciocanul)** (D. oameni) A înfrunta în viață multe greutăți și neazuri.

(Exp. vb.) **A-i fi milă ca țiganului de pilă** A nu avea milă deloc.

ȚIGARĂ s. f.

(Exp. vb.) **A suci (sau a răsuci) o țigară** A pregăti o țigară, umplând cu tutun foița făcută sul.

(Exp. av.; reg.) **Cât ai sfârși (sau ai bea) o țigară** Foarte repede.

(Exp. vb.; reg.) **A trage (din) țigară** A fuma.

ȚIGĂNESC, ~EASCĂ a.

(Exp. vb.) **A împrumuta (sau a lua) bani țigănești** A face rost de bani cu orice preț.

(Exp. vb.) **A sta ca o pomană țigănească** A nu face nimic.

ȚIGĂNEȘTE av.

(Exp. vb.) **A cere țigănește** A cere cu stăruință.

(Exp. vb.) **A cinsti țigănește** A se cinsti la o petrecere, unul pe altul, la nesfârșit.

(Exp. vb.) **A mâna caii țigănește** A mâna caii în galop scurt.

ȚIȘ s. n.

(Loc. av.; înv.) **De(-a) țiiș(ul)** Ținând cu mâna ceva.

(Loc. a.; reg.) **De țiiș** Stabil.

(Sint.; înv.) **Zi de țiiș** Zi care trebuie sărbătorită (prin odihnă, post, rugăciune etc.).

ȚIM/R s. n. m.

(Exp. vb.; înv.) **A se face țimir la lume** A se face de râs.

ȚINDĂR s. sg.

(Exp. vb.; reg.) **A nu avea țindăr 1.** A nu avea voie.

2. A nu avea trecere (la cineva sau undeva).

ȚINE vb.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) lumânarea (sau, reg., lumina) 1.** A-i fi naș (cuiva) la cununie sau la botez. **2.** A veghea pe cineva când moare, cu o lumânare aprinsă în mână.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) cununa** A-i fi naș (cuiva) la cununie.

(Exp. vb.) **A ține frânele țării (sau ale împărăției)** A conduce.

(Exp. vb.) **A ține pâinea și cuțitul** A fi stăpân pe situație.

(Exp. vb.) **A ține doi pepeni într-o mână** A căuta să obțină profituri din două părți.

(Exp. vb.) **A ține în (sau, înv., supt) mână (sau mâini) (pe cineva sau ceva)** A avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa.

(Exp. vb.) **A ține împrejurările în mână** A stăpâni situația, *a dispune, a hotărî.*

(Exp. vb.) **A ține (cuiva) ursita** A fi stăpân pe viața cuiva și a dispune de ea după bunul său plac.

(Exp. vb.; reg.) **A-i ține (cuiva) foc la spate** A-i fi naș cuiva la cununie.

(Exp. vb.) **A ține clanț (sau fuior) (cu cineva) 1.** A participa la o dispută, o conversație etc. **2.** A nu se lăsa intimidat de cineva. **3.** A nu se da bătut.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) în clește 1.** A aduce pe cineva în situația de a nu mai putea scăpa. **2.** A forța pe cineva să cedeze.

(Exp. vb.) **A (se) ține cu dinții să... (sau de ceva) 1.** A dori foarte mult să... **2.** A face totul pentru a... **3.** A nu ceda cu niciun preț, *a persevera.*

(Exp. vb.) **A-și ține sufletul în buze** A fi pe moarte.

(Exp. vb.) **A-și ține inima în dinți (sau cu dinții)** A se stăpâni, nelăsându-se cuprins de o emoție puternică.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) de chică** A prinde cu putere pe cineva de păr.

(Exp. vb.) **A ține pe dracul de coadă 1.** A intra într-o încurcătură și a nu mai putea ieși din ea. **2.** A decădea din punct de vedere material, *a trage pisica de coadă.*

(Exp. vb.) **A ține lupul de ureche** A fi un om slab, care vrea să se opună unuia mai puternic.

(Exp. vb.; reg.) **A ține (pe cineva) de mână** A pune pe cineva ca martor.

(Exp. vb.) **A se ține de brâu (sau de gât) (cu cineva)** A fi prieten foarte bun (cu cineva).

(Exp. vb.) **Parcă-l țin în spinare** (D. oameni) Este nedorit, greu de suportat.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) (numai) pe (sau în) palme (sau pe brațe, pe mâini sau, reg., pe mână)** A avea o grijă deosebită față de cineva.

(Loc. av.) **Cât îl țin picioarele (sau puterile)** Cu toată forța.

(Loc. vb.) **A nu-l mai ține șalele** A nu mai fi în stare să continue o activitate.

(Loc. vb.) **A nu-l mai ține spatele** A abandona o activitate.

(Loc. vb.) **A-l ține părul** A fi capabil să facă un lucru.

(Loc. vb.) **A (nu)-l ține puterile** A (nu mai) avea putere, *a (nu mai) rezista.*

(Exp. vb.; inv.) **A (nu)-l mai ține (pe cineva) inima să...** A (nu) se putea stăpâni să...

(Exp. vb.) **A nu-l mai ține balamalele 1.** A-și pierde vigoarea. **2.** A îmbătrâni.

(Exp. vb.) **A nu-l ține proptelele** A fi gârbov și neputincios.

(Exp. vb.; pop.; ir.) **Ține-mă, Ghincule!** Te lauzi că vei face ceva peste puterile tale.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-l mai ține pielea 1.** A fi foarte gras. **2.** A nu-și mai putea stăpâni bucuria. **3.** A fi foarte îngâmfat.

(Exp. vb.; pop.) **A nu-l mai ține cămașa 1.** A fi foarte nerăbdător. **2.** A fi foarte ocupat.

(Exp. vb.) **A nu-l mai ține pământul 1.** A nu mai avea loc pe pământ. **2.** A nu fi tolerat din cauza răutăților făcute.

(Exp. vb.) **A nu-l (mai) ține locul (sau pământul)** A fi neliniștit.

(Exp. vb.) **A nu-l ține drumurile** A nu mai putea merge pe drum din cauza beției.

(Exp. vb.) **A se ține cu poalele (sau pulpana, fustele) (cuiva)** A căuta să fie mereu în preajma cuiva, insistând pentru a-i cere ceva.

(Exp. vb.) **A se ține (numai) în ață (sau într-un fir de ață) 1.** (D. țesături) A fi pe punctul de a se rupe. **2.** (D. viață) A fi oricând gata să se curme.

(Exp. vb.) **A nu se ține nădragii pe (cineva)** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **A nu se ține petec de petec (sau zdreanță de zdreanță), a nu se ține pe (sau în) spate 1.** (D. îmbrăcăminte) A fi foarte uzat. **2.** A se rupe.

(Exp. vb.) **A se ține cărd** A urma unul după altul, a se înșirui.

(Exp. vb.) **A se ține tot (de) una (sau unul)** A fi unul lângă altul, formând un tot.

(Exp. vb.) **A se ține ca râia de om 1.** A fi nelipsit de lângă cineva. **2.** A urmări pe cineva pretutindeni.

(Exp. vb.) **A se ține droaie (după cineva) 1.** A urma în număr mare pe cineva. **2.** A acționa păstrând ritmul impus de cineva sau de ceva.

(Exp. vb.) **A o ține spre...** A merge spre...

(Exp. vb.) **A se ține ață de un drum (de o cărare etc.)** A nu se abate de la un drum.

(Exp. vb.) **A ține dreapta (ori la dreapta sau stângă, reg. hăisa)** A merge pe partea dreaptă (sau stângă) a unui drum.

(Exp. vb.) **A ține marginea** A înainta pe (sau aproape de) marginea unui drum, a unei suprafețe.

(Exp. vb.; inv.) **A ține marea, a ține spre plina mare** A naviga în (sau spre) larg.

(Exp. vb.; reg.) **A ține țel (sau țelul), a ține la țel** A ochi cu pușca.

(Exp. vb.; pop.) **A ține drumul** A-și continua drumul.
(Exp. vb.; pop.) **Nu-și ține drumul, ci apucă de pe lături** Nu-și vede de treabă.

(Exp. vb.) **A se ține de ale sale** A-și vedea de treabă.

(Exp. vb.) **A ține la (cineva) ca la pingele** A nu avea pentru cineva decât foarte puțină afecțiune.

(Exp. vb.; înv.) **A ține la un cuvânt** A avea toți aceeași opinie.

(Exp. vb.; reg.) **A (se) ține la un loc** A (se) coaliza.

(Exp. vb.; înv.) **A fi (în)ut să...** A fi obligat să...

(Exp. vb.) **A-și ține gura (cusută sau strânsă)** (sau **a-și ține limba**, dep. **pliscul**, reg. **fălcile** etc., **de gură**) **1.** A-și impune tăcere. **2.** A păstra un secret.

(Loc. vb.) **A ține piept (la ceva sau cuiva)** A se împotrivi cuiva sau la ceva.

(Exp. vb.) **A ține urechea la (cineva)** A fi atent la ceea ce spune cineva.

(Exp. vb.) **A ține mâna căpătâi** A pune mâna sub cap drept pernă.

(Exp. vb.) **A ține ochii (sau privirea) la...** ori **a ține (pe cineva) sub ochi** **1.** A se uita cu insistență la cineva sau la ceva. **2.** A supraveghea pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și ține cumpăna** A sta în echilibru.

(Exp. vb.) **A se ține cu capul sus** **1.** A fi orgolios. **2.** A fi îngâmfat.

(Exp. vb.) **A ține (ceva sau pe cineva) la distanță (sau departe)** A se arăta distant față de cineva.

(Exp. vb.) **A se ține la o parte (sau deoparte, la distanță, în rezervă)** A nu lua parte la ceva.

(Exp. vb.) **A se ține departe de apă curgătoare** A se feri de primejdii.

(Exp. vb.) **A ține în gazdă** A găzdui.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) pe lângă sine** A face pe cineva să trăiască aproape de sine.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) calea (sau drumul, rar drumurile)** **1.** A opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă mai departe. **2.** A sta în calea cuiva (pentru a-i adresa o rugămintă, pentru a-i pune o întrebare etc.). **3.** A urmări pe cineva în mod insistent pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea etc. **4.** A opri pe cineva din drum pentru a-l jefui sau a-l ucide.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) de vorbă** (sau, înv., **cu cuvinte**) A vorbi cu cineva întrerupându-i o acțiune.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) cu vorba (sau cu minciuna, înv. cu cuvinte)** A duce pe cineva cu vorba.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) sub picior (sau sub papuc)** A avea pe cineva sub autoritatea sa, a domina.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) ușa** A ajuta pe cineva să săvârșească o faptă rea.

(Exp. vb.; Spt.) **A ține mingea** (La volei, polo pe apă etc.) A opri mingea mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) în (sau din) frâu (sau în nouă frâne, în hături, în strună, din sau de scurt)** sau, înv., **a ține (pe cineva) scurt** **1.** A nu lăsa cuiva libertatea de acțiune sau de mișcare. **2.** A supraveghea îndeaproape și cu severitate (pe cineva).
(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) de aproape** A controla pe cineva cu strictețe, permanent.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) în evidență** A înregistra pe cineva în actele unei instituții, pentru a-l avea sub supraveghere.

(Exp. vb.) **A ține (ceva) în loc** A împiedica să evolueze.

(Exp. vb.) **A-și ține răsuflarea (sau răsuflul, suflarea, sufletul, respirația)** **1.** A se sili să respire ușor, fără zgomot. **2.** A-și opri respirația.

(Exp. vb.; înv.) **A-și ține mâinile de către (sau despre) (cineva, ceva)** **1.** A se stăpâni de a ucide pe cineva. **2.** A se abține de la ceva.

(Exp. vb.; îrg.) **A ține fumul de pe urma (cuiva)** A trage tot folosul de pe urma cuiva.

(Loc. vb.) **A ține negustorie** A face comerț.

(Loc. vb.) **A ține loc de...** A fi folosit ca...

(Loc. vb.) **A ține locul (cuiva sau a ceva)** A înlocui pe cineva sau ceva.

(Loc. vb.) **A ține socoteala (sau socotelile, seama, răboj)** **1.** A avea în grijă evidența banilor (venituri și cheltuieli). **2.** A păstra evidența unor date, a unor întâmplări etc.

(Loc. vb.) **A (se) ține socoteală (sau seamă, seama) (de sau că...)** **1.** A (se) avea în vedere. **2.** A (se) respecta întocmai.

(Loc. vb.) **A nu (se) ține în seamă (sau nici într-o seamă ori la nicio seamă)** **1.** A nu (se) lua în considerație. **2.** A nu (se) recunoaște.

(Exp. vb.) **A-i ține (cuiva) toate în seamă** A avea evidența faptelor cuiva.

(Loc. vb.) **A ține casa** **1.** A fi casier. **2.** A administra.

(Loc. vb.) **A ține contabilitatea** A fi contabil.

(Loc. vb.) **A ține registrele (sau catastifele, listele** etc.) A avea evidența registrelor, listelor etc.

(Loc. vb.) **A ține jurnal** A însemna evenimentele zilnice.

(Loc. vb.; înv.) **A ține foaie de...** A face listă cu...

(Loc. vb.) **A ține evidența** A înregistra situația bunurilor, lucrărilor și persoanelor legate de o anumită activitate.

(Exp. vb.) **A ține (registrele, dosarele etc.) la zi** A însemna cu regularitate, zilnic, cheltuieli, venituri, situația într-un registru, într-un dosar etc.

(Exp. vb.; pop.) **A ține dragoste cu (cineva)** A fi în dragoste cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A ține în el (sau în mine, în tine etc.)**
1. A fi un om tăcut, care nu-și exteriorizează sentimentele. **2.** A fi discret, a păstra un secret.

(Loc. vb.) **A (se) ține minte (sau, rar, în minți, în minte)**
1. A-și întipări în memorie. **2.** A-și aminti.

(Loc. av.) **(De) să mă ții (sau țină) minte** (D. acțiuni sau manifestări) Foarte violent, foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A da pe ține minte** A da pe datorie.

(Exp. vb.) **A ține mânie (sau pizmă, supărare, alean, rar, urgie, dușmănie) (asupra cuiva sau, reg., pe cineva)** A păstra sentimente de ură, de mânie față de cineva.

(Exp. vb.) **A-i ține credință (cuiva)** A fi credincios cuiva.

(Exp. vb.) **A-și ține rangul** A duce un fel de viață potrivit cu rangul pe care-l ocupă în societate.

(Exp. vb.) **A-și ține gândul (la ceva)** A se gândi permanent la ceva.

(Exp. vb.; inv.) **A ține păcatele (cuiva)** A nu ierta păcatele cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A-și ține lucrul (său)** A-și păstra neschimbate obiceiurile.

(Exp. vb.; rar) **A ține (la mână) 1., 2., 3.,... 9** (În operația de adunare) A nu se scrie o cifră sub linia de adunare și a se reține în memorie pentru operația următoare.

(Loc. vb.) **A-i ține (cuiva) de cald**
1. A încălzi pe cineva. **2.** (Fig.) A-i fi de folos cuiva.

(Loc. vb.) **A-i ține (cuiva) de frig** A apăra pe cineva de frig.

(Loc. vb.) **A-i ține (cuiva) de rece** A răcori (pe cineva).

(Loc. vb.; ivp.) **A ține cumpăt (la ceva)** A manifesta moderație în legătură cu ceva.

(Loc. vb.) **A(-i) ține de foame (cuiva)** A sătura pe cineva pentru un timp mai îndelungat.

(Loc. vb.; reg.) (D. o mâncare) **A ține bine la rânză** A sătura.

(Loc. vb.) **A-i ține (cuiva) de urât** A sta împreună cu cineva, vorbindu-i, distrându-l, pentru a-i alunga plictiseala.

(Exp. vb.) **A ține companie (sau tovărășie) (cuiva)**
1. A nu lăsa pe cineva singur. **2.** A fi mereu în preajma cuiva.

(Loc. vb.) **A ține post** A posti.

(Exp. vb.) **A(-și) ține cuvântul (sau vorba, pop. vorbele)** A îndeplini o promisiune făcută.

(Exp. vb.) **A ține pas cu vremea (sau pasul vremii)** A fi la modă.

(Exp. vb.; Bis.; pop.) **A ține miercurea, vinerea, vinerile, sărbătorile** A posti și a nu lucra în anumite zile.

(Exp. vb.; pop.; sprs.) **A-i ține (cuiva) sâmbăta (sau sâmbetele, soroacele, lunile, jolle, vinerile)**
1. A posti și a se ruga pentru a evita o nenorocire sau pentru a atrage asupra cuiva o nenorocire. **2.** A urî pe cineva.

(Exp. vb.) **A ține creștinește (sau jidovește, elinește, păgânește)** A respecta preceptele religiei creștine (sau ale celei ebraice, grecești, păgâne etc.).

(Loc. vb.) **A ține tactul** A marca prin mișcări regulate accentele unei melodii sau unui text.

(Loc. vb.) **A ține măsura** A respecta măsura unei piese muzicale.

(Exp. vb.) **A se ține de cuvânt (sau de vorbă, de parolă, de jurământ)**
1. A îndeplini o promisiune. **2.** A respecta un angajament.

(Exp. vb.) **A ține la vorba sa** A rămâne nestrămutat într-o hotărâre.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) pe mâncare și pe băutură (sau pe mâcate și pe băute)**
1. A oferi cuiva mâncare și băutură. **2.** A asigura cuiva hrana zilnică.

(Exp. vb.) **A ține casă mare**
1. A duce un trai bogat și luxos. **2.** A avea multe persoane de întreținut.

(Exp. vb.) **A ține casă (sau masă) deschisă sau masă întinsă** A primi bucurios și adesea oaspeți (la masă).

(Exp. vb.) **A ține casă (cu cineva) (sau, reg., târlă împreună)**
1. A fi căsătorit cu cineva. **2.** A trăi în aceeași casă, formând o singură familie.

(Exp. vb.; reg.) **Cât ține Dumnezeu lumea** La nesfârșit.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu-)l ține (pe cineva) punga (sau buzunarele)** A (nu) face față la cheltuieli.

(Exp. vb.) **A (nu) se (mai) ține sufletul (sau suflet de om) (în cineva)** A (nu) mai trăi.

(Exp. vb.) **A se ține abanos (sau a se ține bine)**
1. A se păstra foarte bine. **2.** A arăta mai tânăr decât vârsta pe care o are.

(Exp. vb.) **A-și ține sufletul** (sau **inima**) **1.** A mânca atât cât să-i treacă foamea. **2.** A se hrăni numai cât să-și întrețină viața.

(Exp. vb.; fam.) **Nu ține figura** **1.** Nu are sorți de izbândă. **2.** Nu mă păcălești tu pe mine.

(Loc. vb.; fam.) **Cât îi ține (cuiva) gura, cât (sau ce) îl ține gura** (sau, rar, **gâtlejul, capul**) Până la epuizare.

(Exp. vb.) **A(-i) ține (cuiva) isonul** (sau, reg., **hangul, bâzoiul**) **1.** A acompania o melodie. **2.** A aproba vorbele și faptele cuiva, pentru a-i fi pe plac. **3.** A se comporta la fel ca cineva pentru a-i face pe plac.

(Exp. vb.) **A (nu) ține supărare** A se împăca greu (sau ușor) cu cineva cu care s-a supărat.

(Loc. vb.) **A (o) ține una (și bună), a ține întruna** (sau **mortîș**), **a o ține (coardă sau sfoară) înainte** (sau, fam., **ca prostul înainte**) **1.** A susține cu insistență ceva. **2.** A vorbi fără întrerupere, repetând același lucru.

(Loc. vb.) **A o ține pe-a mea** (sau **pe a ta, pe a lui** etc.) **1.** A nu-și schimba atitudinea. **2.** A nu vrea să admită că altul ar putea avea dreptate.

(Loc. vb.) **A o ține așa (ca gaia mațul), a o ține în...** (sau **într-un... ori tot într-o...**), **a ține maț** A persista în aceeași atitudine.

(Loc. vb.; reg.) **A o ține sfoară** (sau **ață**) A merge fără oprire.

(Loc. vb.) **A o ține (tot una cu...)** A face fără întrerupere ceva.

(Loc. vb.; pop.) **A o ține într-o copce, a o ține tot într-un suflet** sau (**numai**) **o fugă** A fugi fără oprire.

(Loc. vb.) **A ține tot un plâns** (sau **numai o gură**) **1.** A plânge fără întrerupere. **2.** A face gălăgie.

(Loc. vb.) **A o ține într-un cântec** A cânta fără întrerupere.

(Exp. vb.) **A o ține forfota** A se agita multă vreme.

(Exp. vb.) **A o ține una, a ține strună** A continua în același ritm, neîntrerupt.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) (tot sau numai) în...** A nu slăbi pe cineva cu...

(Exp. vb.; inv.) **A ține tot un glas** A vorbi monoton.

(Exp. vb.) **A ține o vorbire** (sau **o cuvântare, un cuvânt, un discurs, o orăție, un toast**) A vorbi în fața unui auditoriu (la ocazii festive etc.).

(Exp. vb.) **A ține o conferință (o prelegere, un curs)** A prezenta o prelegere, un curs etc. în fața unui auditoriu.

(Loc. vb.) **A ține convorbire cu...** A discuta cu (cineva).

(Loc. vb.) **A ține judecată** (sau **judet**) A prezida un consiliu de judecată.

(Loc. vb.) **A ține divan** **1.** A se întruni în divan. **2.** (P. ex.) A sta de vorbă.

(Loc. vb.) **A ține (o) adunare** (sau **ședință, consiliu, sobor** etc.) A se întruni (într-o adunare, ședință etc.).

(Loc. vb.) **A ține sfat** A delibera.

(Loc. vb.) **A ține război** (sau **luptă, bătălie**, reg. **foc**) (**cu cineva** sau **împotriva cuiva**) A se război (cu cineva).

(Loc. vb.) **A ține strajă** A veghea.

(Loc. vb.) **A ține predică** **1.** A predica în fața unui auditoriu. **2.** A sfătui (pe cineva).

(Loc. vb.) **A (se) ține slujbă** (sau **liturghie**) A (se) oficia slujba religioasă.

(Loc. vb.) **A (se) ține iertăciune** A (se) rosti o cuvântare în cadrul înmormântării cuiva, prin care se amintesc faptele bune din viața decedatului.

(Loc. vb.) **A ține corespondență** A corespunda cu cineva.

(Loc. vb.; inv.) **A ține vrăji** A face vrăji.

(Loc. vb.) **A ține (de) rău (pe cineva, rar ceva)** **1.** A face pe cineva răspunzător. **2.** A fi supărat pe cineva. **3.** A interzice cuiva ceva.

(Loc. vb.) **A (nu) ține (cuiva ceva) în nume de rău** **1.** A (nu) se supăra. **2.** A (nu) atribui cuiva o intenție răuvoitoare.

(Loc. vb.) **A-și ține de datorie** (sau **de datorință**) **să...** A se considera obligat să...

(Loc. vb.; inv.) **A-l ține (pe cineva sau ceva) în** (sau **la**) (**mare, multă**) **cinste, în mare prețuire** **1.** A da cuiva o considerație deosebită. **2.** A socoti pe cineva sau ceva demn de stimă.

(Loc. vb.; inv.) **A nu-l ține (pe cineva) întru nimica** (sau **într-o nemică**), **a nu-l ține (pe cineva) nice într-o cinste** **1.** A desconsidera pe cineva. **2.** A nu lua în serios pe cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A nu-l ține (pe cineva) nici în două bețe** A disprețui pe cineva.

(Loc. vb.) **A-și ține (de cineva)** A suspecta pe cineva.

(Exp. vb.) **A ține seama de ceva** A lua în considerație.

ȚINERE s. f.

(Sint.; inv.) **Ținerea registrelor** (sau **a catastihelor**) Efectuare a operațiilor de evidență în registre.

(Loc. s.; inv.) **Ținere de seamă** Considerație.

(Loc. s.) **Ținere de minte** (inv. **ținere aminte**) **1.** Memorie. **2.** Imagine păstrată în memorie, *amintire*. **3.** (Psih.) Memorizare.

(Loc. vb.; reg.) **A-și pune ținere, a se da în ținere**
A se încredința cuiva pentru a fi întreținut.

ȚINTĂ *s. f.*

(Loc. a.; reg.) **În ținte** (sau **în țintă**) (D. porumb)
Cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bune de mâncat.

(Loc. vb.; reg.) **A face ținte, a da în ținte** (D. porumb)
A începe să se coacă.

(Sint.; inv.) **În ținte** Joc de zaruri.

(Loc. vb.) **A trage la țintă** A ochi un punct cu o armă de foc, cu o săgeată.

(Loc. av.) **Cu ochii** (sau **cu privirea**) **țintă** (la... sau **pe...** etc.) Cu ochii fixați la... sau pe...

(Exp. vb.) **A privi** (sau **a se uita, a căta** etc.) **țintă, a ține ochii țintă** A privi fix, într-un anumit loc.

(Exp. vb.; loc. av.) (**A privi** sau **a se uita**) **fără de țintă** (A privi) în gol.

(Loc. vb.) **A sta țintă 1.** A sta nemișcat. **2.** (D. ochi)
A avea privirea fixă.

(Loc. av.) **Cu urechea țintă** Cu auzul încordat.

(Sint.) **Limbă țintă** Limba în care se face o traducere (dintr-o limbă sursă).

(Sint.) **Public țintă** Segment din publicul receptor, căruia îi este destinat un act creativ, un produs (comercial) etc.

(Loc. av.) **Fără țintă** În neștire, *razna*.

ȚINTUI *vb.*

(Exp. vb.) **A țintui** (pe cineva) **la stâlp** (sau **la stâlpul infamiei**) A supune (pe cineva) oprobiului public, a blama, a înfieră.

ȚINUT *s. n.*

(Loc. s.; inv.) **Ținut minte 1.** Memorizare. **2.** Amintire.

(Exp. vb.) **A dărui** (cuiva) **ținutul Căinenilor și satul Corbenilor** A ucide (pe cineva).

ȚINUTĂ *s. f.*

(Sint.) **Mare ținută 1.** Uniformă a militarilor, uneori a elevilor din liceele militare, purtată la parade sau cu ocazia altor solemnități. **2.** (P. ex.) Îmbrăcăminte festivă.

(Sint.) **Mică ținută** Uniformă de serviciu a militarilor sau, mai rar, a elevilor din liceele militare.

(Sint.) **Ținută de campanie** Uniformă purtată de soldați în timpul acțiunilor militare.

(Sint.) **Ținută de gală** (sau **de ceremonie, de seară**) Îmbrăcăminte elegantă, în culori sobre, care se poartă la ocazii festive.

ȚIPA¹ *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A țipa fiul** (sau **pruncul**) **în sânul maicii** A fi jale mare.

(Exp. vb.; reg.) **A-i țipa** (cuiva) **măseaua** A fi la mare strămoare.

ȚIPA² *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A-i țipa** (cuiva) **o palmă** A pălmui.
(Loc. vb.; reg.) **A țipa ochii** A privi repede, în treacăt, *a-și arunca ochii*.

(Loc. vb.; reg.) **A-i țipa** (cuiva) **în nări** (ceva) A reproșa.

(Loc. vb.; reg.) **A i-o țipa în pupăză** A nu ști să păstreze un secret.

(Loc. vb.; reg.) **A țipa fapt** (sau **ură**) (pe cineva sau **cuiva**) A face vrăji cuiva.

(Loc. vb.) **A țipa la vale** A coborî.

ȚIPĂT *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A nu** (se) **auzi nici țipătul** A nu (se) auzi nimic.

(Exp. p.; reg.) (**Nici**) **țipătul** (de om) Nimeni.

(Exp. vb.; reg.) **N-are țipăt de...** Este lipsit cu totul de...

ȚIPĂU *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi cu țipăul în spate** A fi cocoșat.

ȚIȚEI *s. sg.*

(Exp. vb.; reg.) **Acru ca țiteiul** (sau **acru țitei**) Foarte acru.

ȚIUI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i țiu** (cuiva) **urechile** (sau **urechea, creierii, capul** etc.) ori **în urechi** (sau **în cap, în creieri** etc.) A avea senzația de zgomot continuu și ascuțit în urechi sau în cap.

(Exp. vb.) **A-i țiu** (cuiva) **ceva** în ureche (sau în urechi), **a țiu** (ceva) **în capul** (sau **în creierii**) (cuiva) A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat, *a răsună*.

ȚOAITĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fugi tot într-o țoaită** A fugi repede.

ȚOL *s. n.*

(Exp. vb.) **A bate** (pe cineva) **țol** A bate (pe cineva) foarte tare.

(Exp. vb.) **A se întinde mai mult decât îi ajunge țolul 1.** A încerca să realizeze ceva peste puterile sale. **2.** A avea pretenții mai mari decât își poate permite.

(Exp. vb.; rar) **A trage țolul** A-și asigura toate foloasele.

(Sint.) **Obraz ca țolul** Om lipsit de rușine.

ȚOP *s. m.*

(Exp. vb.; pop.; reg.) **A avea** (sau **a fi cu**) **țopi** A fi mai grozav decât ceilalți.

(Exp. vb.; reg.) **A avea țop la limbă 1.** A pâlăvrăgi. **2.** A fi ironic.

ȚUG *s. n.*

(Exp. vb.; gmț.) **A avea țug la băutură** A-i plăcea să bea.

ȚUICĂ *s. f.*

(Sint.) *Cazan de țuică* Alambic.

(Sint.; reg.) *Țuică de vin* Băutură alcoolică obținută prin distilarea vinului acrit sau din tescovină.

(Exp. a.) **Cu țuică-n nas** 1. Amețit. 2. Beat.

ȚULUC *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A se ține țuluc** A sta grămadă, unul lângă altul.

ȚUNDRĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A fi lovit cu mâneca țundrei** A fi prostănac.

ȚURCĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **Crezi că mă joc de-a țurca cu tine?** Nu glumesc.

ȚURLOI *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A avea draci pe țurloaie** 1. A fi nestămpărat. 2. A fi nervos.

(Exp. vb.; reg.) **Joacă dracu pe țurloaie** Se petrec lucruri ciudate, suspecte.

ȚURȚUR *s. n.*

(Exp. vb.) **A face țurțuri** A îngheța de frig.

(Exp. a.; exp. av.) **Țorțol de...** (D. pomi fructiferi) Foarte încărcat de...

ȚUȚ *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta țuț** (D. arșice) A sta vertical.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) țuț** 1. A înșela pe cineva în așteptări. 2. A lăsa pe cineva uluit. 3. A-i lua cuiva totul, sărăcindu-l.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne țuț** 1. A rămâne foarte mirat. 2. A rămâne foarte sărac. 3. A rămâne foarte singur.

ȚUȚU *i.*

(Exp. vb.; reg.) **A da (pe cineva) țuțu** A legăna pe cineva.

ȚUȚUI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta spânzurat (ca dracu) pe țuțuie** A sta pe vârfuri.

ȚUȚUROI *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A ploua cu țuțuroi** A ploua foarte tare.

ȚUȚURUG *s. sg.*

(Exp. vb.; reg.) **A sta (sau a se ridica) țuțurug** A sta (sau a se ridica) drept în sus.

U

UC/DE vb.

(Loc. s.; reg.) **Ucigă-l tămâia** (ori **fumul tămâii** sau **ucigă-l pietrile** (ori **bolovanii**) sau **ucigă-l vederea** (ori **mânia, focul, întunerecul**) sau **ucigă-l Maica Precista** Diavol.

(Exp. vb.) **A ucide timpul** A pierde timpul.

UC/DERE s. f.

(Sint.) **Uciderea timpului** **1.** Petrecere a timpului cu ocupații fără importanță. **2.** Risipire a timpului fără niciun folos.

UD, ~Ă a., s. n.

(Exp. vb.) **A ieși** (sau **a se scăpa**) **cu udul** ori **a-și face udul** A urina.

(Exp. vb.) **A se încuia la ud** A nu putea urina.

(Sint.; înv.) **Aparatul udului** Aparatul urinar.

(Sint.; pop.) **Bășica udului** Vezica urinară.

(Sint.; înv.) **Piatra udului** Calcul în vezica urinară.

UDI vb.

(Exp. vb.; îrg.) **Udiți cu sănătate** Formulă de salut.

(Exp. vb.) **A udi cu gura friptă** A rămâne înșelat, dezamăgit în așteptările sale, *a rămâne cu buzele umflate.*

UIB s. n.

(Loc. av.) **În uibul locului** **1.** Pretutindenii. **2.** La întâmplare. **3.** Pe toată întinderea.

(Loc. av.) **În uibul lumii** În lumea largă.

(Loc. vb.) **A fi în uibul locului** (sau **cuiva**) **1.** A se comporta după firea și obiceiurile locului sau ale cuiva. **2.** A fi pe placul cuiva. **3.** A se acomoda.

(Loc. pp.; reg.) **În uibul... 1.** În ciuda... **2.** De urâtul cuiva. **3.** Sub pretextul...

UIEGOS, ~OASĂ a.

(Sint.; Anat.; înv.) **Trup uiegos** Corp vitros.

(Sint.; Anat.; înv.) **Umezeală uiegoasă** Umoare vitroasă.

(Sint.; reg.) **Cireasă uiegoasă** Cireasă albă.

UITA¹ vb.

(Exp. vb.) **A uita (ceva) ca pământul** A nu-și mai aminti deloc.

(Exp. vb.) **A sta (a rămâne, a șede unde)** **până îl uită Dumnezeu** A sta (a rămâne, a șede unde) foarte multă vreme.

(Exp. vb.) **A-l uita (pe cineva) moartea** sau **a-și uita anii** sau **a fi uitat de moarte** (sau **de Dumnezeu** sau **de moarte și de Dumnezeu**) A fi foarte bătrân.

(Exp. vb.) **A învăța ce au uitat alții** A nu ști sau a nu învăța nimic.

(Exp. vb.) **A ști cât au uitat alții** **1.** A nu ști nimic.

(Exp. vb.; fam.) **A face (ceva) uitat** A se preface că nu-și amintește (ceva).

(Exp. vb.) **A-și înghiți limba și a-și uita morții** A mânca cu mare poftă.

(Exp. vb.; reg.) **Mă uit a dormi** (sau **a dormire**) **1.** Dorm mai mult decât aveam intenția. **2.** Adorm.

(Exp. vb.) **A nu-i uita (cuiva ceva)** **1.** A dușmăni (pe cineva). **2.** A avea gânduri de răzbunare (impozitivă cuiva).

UITA² vb.

(Exp. vb.) **Te uiți la dânsul și parcă tot prin străchini goale umblă** **1.** Este un om nevoiaș. **2.** Este greoi sau olog.

(Exp. vb.) **S-a uitat pe gura cămeșii** **Îi merge rău.**

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva sau la ceva) ca la un cires copt** **1.** A privi pe cineva (sau ceva) cu

admirație și cu drag. **2.** A privi cu jind, *a dori, a râvni*.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva sau la ceva) ca la soare** A privi cu mare admirație și dragoste.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) ca la urs** A privi pe cineva cu mare curiozitate, cu mirare.

(Exp. vb.) **A nu se uita la cineva 1.** A nu ține la cineva. **2.** A manifesta indiferență față de cineva.

3. A refuza orice relații cu cineva.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) ca dracu la popa** A privi cu neplăcere, cu dușmănie.

(Exp. vb.; rar) **A se uita (la ceva) printre degete** A fi prea indulgent cu faptele cuiva.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) pe sub sprâncene** (sau, rar, **sprânceană** sau **pe sub gene**) sau **a se uita cu genele** A privi pe cineva pe furiș. **3.** A privi cu neîncredere. **4.** A privi încruntat, cu asprime sau cu mânie.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) cu coada** (sau, reg., **geana**) **ochiului** sau (reg.) **a se uita (la cineva) hoțiș** (sau **hoștește, pe furiș, pe de-a furișu**) sau **a se uita cu albușul** A privi pieziș, pe furiș, pentru a observa ceva sau a face un semn cuiva.

(Exp. vb.) **A se uita în șapte** (sau **în douăzeci și patru de**) **blide** A fi sașiu.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) chiorâș** (sau **cruciș, pieziș, costiș, chiondorâș, ghioldiș, (în) coardă, cordaș, chiorțiu, chiorțur, (în) poancă, împoncat, ponchiu, ponciu, ponciur, ponciș, poncește, ponciuros, ca Bazaoache**) **1.** A privi (pe cineva) urât, cu dispreț, cu răutate, cu dușmănie. **2.** A privi cu coada ochiului, pe furiș.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) cu albul ochilor** A privi cu mânie.

(Loc. vb.) **A nu se uita cu ochi buni 1.** (D. oameni) A dușmăni. **2.** (D. acțiuni) A dezaproba.

(Exp. vb.) **A se uita (la cineva) de sus** (sau **peste umăr**) A disprețui (pe cineva), *a desconsidera, a disprețui*.

(Exp. vb.) **A se uita unul la altul 1.** A se înțelege din priviri. **2.** A-și face semne din ochi. **3.** A se privi cu surprindere.

(Exp. vb.) **Mai bine te-ai uita în oglindă** A nu-și recunoaște propriile defecte sau greșeli, ci a le vedea numai pe ale altora.

(Exp. vb.) **A se uita în gura cuiva 1.** A fi foarte atent la ceea ce spune cineva. **2.** A crede tot ce spune cineva. **3.** A da ascultare sfaturilor cuiva.

(Exp. vb.) **A se uita în coarnele cuiva 1.** A face pe plăcutul cuiva. **2.** A asculta cu supunere.

(Exp. vb.) **A se uita în pământ 1.** A fi timid, rușinat. **2.** A fi trist.

(Exp. vb.) **A se uita în gol** A privi fix.

(Exp. vb.) **A se uita țintă** (sau, înv., **ațintat**) A privi atent într-un anumit loc.

(Exp. vb.) **A se uita bine (la ceva)** A fi atent (la ceva).

(Exp. vb.; rar) **A se uita (la cineva) ca în strachină** A fi (foarte) aproape de cineva.

(Exp. vb.) **A se uita cam lacom în fundul paharului** A bea prea mult.

(Exp. vb.) **Uite care-i treaba!** sau **uite ce este!** Fii atent la ce-ți spun.

UITARE s. f.

(Sint.) *Uitare de sine 1.* Visare. **2.** Neglijare a intereselor proprii.

(Loc. vb.) **A (se) da** (sau **a lăsa**) **uitării** (sau **în uitare**) (**pe cineva** sau **ceva**) sau (inv.) **a pune la uitare 1.** A nu se mai preocupa de ceva. **2.** A se sili să uite.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face de uitare 1.** A-și scoate din minte. **2.** A neglija.

UITAT, ~Ă a.

(Sint.) *Uitatul de Dumnezeu 1.* Cel foarte sărac. **2.** Cel nenorocit.

(Exp. vb.) **A ședea (unde) uitat** A sta undeva foarte multă vreme.

(Exp. vb.; reg.) **A fi bătrân uitat** A fi foarte bătrân.

(Sint.) *Vreme uitată* Foarte mult timp.

(Exp. av.) **Din vremi uitate** sau **de ani uitați** Demult.

ULCEA s. f.

(Exp. vb.) **A pune toarta la ulcea** A găsi răspunsul potrivit.

(Exp. vb.; reg.) **A trage la ulcele** sau **a trage la măsea** A bea mult alcool.

(Exp. vb.) **A fi scos din ulcea** A fi beat.

(Exp. vb.) **A-i face cuiva (de dragoste) cu ulcica** sau **a-i pune (cuiva) ulcica 1.** A face farmece cuiva. **2.** A-i descânta cuiva de dragoste.

ULEI s. n.

(Sint.; inv.) *Ulei de lemn* Untdelemn.

(Sint.; îrg.) *Ulei de piatră* Petrol.

(Sint.; Chim.) *Ulei mineral* Ulei obținut prin distilarea țițeiului, utilizat ca lubrifiant, insecticid etc.

(Sint.; Chim.) *Ulei sicutiv* Ulei care se usucă repede, pentru industria lacurilor și vopselelor.

(Sint.; Chim.) *Ulei eteric* Substanță volatilă cu aspect uleios, extrasă din plante și folosită în parfumerie, în medicină etc.

(Exp. a.) **În ulei 1.** (D. vopsele) Preparat cu ulei sicutiv. **2.** (D. tablouri) Făcut cu vopsele cu ulei.

(Exp. vb.) **A ieși deasupra ca uleiul 1.** (D. adevăr, dreptate) A se afla sau a se confirma (cu toate dificultățile). **2.** (D. persoane) A învinge.

(Exp. vb.) **A turna ulei pe rană** A alina durerile cuiva, tratându-l cu înțelegere și compasiune.

(Sint.; pop.) *Ulei de lampă* Petrol lampant.

ULIȚĂ s. f.

(Loc. vb.) **A bate ulițele** A umbla fără rost, *a umbla teleleu*.

(Exp. vb.) **A rămâne pe ulițe** A rămâne sărac, fără sprijin.

(Exp. vb.; reg.) **A se duce pe ulița mică sau pe ulița strâmbă** sau **pe ulița țiganilor** A se îneca (cu mâncare sau cu băutură), (pop.) *a-i sta (cuiva ceva) în gât*.

(Exp. vb.; inv.) **A da (pe cineva) pe uliță 1.** A purta (pe cineva) pe străzi, drept pedeapsă. **2.** A face cunoscut, *a da în vileag*.

ULTIM, ~Ă a.

(Sint.) *Ultimul ceas* sau *ultimul moment* sau *ultimele momente* (sau *clipe*) Clipe dinainte de moarte.

(Exp. vb.) **A avea ultimul cuvânt** A avea cuvântul hotărâtor.

(Loc. av.) **În ultimă instanță** În cele din urmă.

(Loc. av.) **În ultimă analiză** În sfârșit.

(Exp. vb.) **A încerca ultima carte** A încerca cel din urmă mijloc pentru a rezolva ceva.

(Loc. av.) **În ultimul grad** În stadiul cel mai avansat.

(Sint.) *Ultima oră* Rubrică în ziare, în care se publică cele mai noi știri.

ULTRAJ s. n.

(Sint.) *Ultraj contra bunelor moravuri* Infracțiune constând în săvârșirea în public a unor acte sau gesturi reprobabile ori în rostirea de cuvinte sau expresii indecente.

ULUC s. n.

(Exp. vb.; rar) **A face gura uluc** A apropia buzele, în formă de jgheab.

UMĂR s. m.

(Loc. av.) **La umăr sau între umeri**, (reg.) **de-a umăr** (sau **de-a umărul**, **de-a umeri**, **de-a umere-**

le, (îrg.) **în umeri** (sau **umărul**) Sprijinit, așezat pe umăr.

(Loc. av.) **Umăr la umăr 1.** Unul lângă altul, alături. **2.** (P. ex.) Împreună.

(Loc. av.; reg.) **La umere cu...** La fel cu...

(Exp. vb.) **A da** (sau **a ridica**, **a înhăța**, **a strânge**, reg. **a sălta**, **a face**, **a clătina**) **din umeri** (sau **din umăr**) A înălța umerii, exprimând nepăsare, neștiință, nepricepere, mirare, nedumerire sau dispreț.

(Exp. vb.) **A pune umărul** (sau, rar, **umerii**) **1.** A împinge cu umărul. **2.** A sprijini cu umărul. **3.** A contribui la îndeplinirea unei acțiuni. **4.** A ajuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A se uita la cineva** (sau **a privi pe cineva**, **a răspunde cuiva**) **peste umăr** A se uita sau a răspunde batjocoritor.

(Loc. vb.) **A-și lua picioarele** (sau **călcâiele**) **de-a umeri** (sau **pe umeri**, **la umăr**) **1.** A o lua la fugă, *a-și lua picioarele la spinare*.

(Exp. vb.) **A fi cu capul pe umeri 1.** A fi teafăr. **2.** A fi cumpănit. **3.** A avea simțul realității.

(Exp. vb.) **A se ridica pe umerii** (sau **pe umărul**) **cuiva** A se servi de cineva pentru a dobândi o situație, o poziție avantajoasă.

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) pe umeri** sau **a pune pe umerii cuiva 1.** A încărcă pe cineva cu o sarcină apăsătoare. **2.** A arunca vina asupra cuiva.

(Exp. vb.) **Pare că după umeri aruncă 1.** Mănâncă ceva ce nu-i place. **2.** Mănâncă mult fără să se sature.

(Exp. vb.) **A lua arma la umăr** A lua pușca susținând-o jos cu palma și sprijinind-o cu țeava de umăr.

(Loc. av.; Mil.) **La umăr (arm'!)** În poziție de tragere!

(Exp. av.; reg.) **Cât ai da din umăr** Foarte repede.

(Loc. vb.; reg.) **A-i veni (cuiva) peste umăr 1.** A nu-i conveni. **2.** A nu-i veni (cuiva) la socoteală.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu conțeșul pe umere 1.** A hoinări. **2.** A pierde vremea. **3.** A se codi de la treabă.

(Exp. vb.; reg.) **A se uita peste umeri** A fi pe moarte.

(Loc. vb.; reg.) **A o da** (sau **a o muta**) **de pe un umăr pe celălalt** A se amăgi singur.

(Sint.; Anat.; p. an.) *Umărul obrazului* ori *umărul feței*, (reg.) *umărul de la ochi* Pomete.

(Sint.; Anat.; p. an.) *Umărul genunchiului* Rotulă.

(Sint.; Anat.; reg. p. an.) *Umărul mâinii* ori *umărul palmii* ori *umerile de la degetul cel mare* Încheietura degetului mare al mâinii.

(Sint.; reg.; p. an.) *Umerele piciorului* Maleole.

(Sint.; pop.) *Umărul gâtului* Partea gâtului vitelor pe care se așază jugul, *greabăn*.

UMBLA vb.

(Exp. vb.) **A umbla ca orbeții** A avea un mers nesigur.

(Exp. vb.) **Umbă (sau să umbli) sănătos (sau bine, cu bine, cu Dumnezeu)! Să călătorești bine!**

(Exp. vb.; înv.) **A umbla cu Dumnezeu (sau în slujba lui Dumnezeu) sau înaintea Domnului** A trăi respectând preceptele și morală creștină.

(Exp. vb.) **A umbla după cineva (sau, rar, după ceva) 1.** A merge în urma cuiva (sau a ceva). **2.** A încerca să înceapă o relație de dragoste cu cineva.

(Exp. vb.) **A umbla pe două (sau pe șapte) cărări (sau pe trei drumuri, pe două sau pe zece poteci)** A fi beat.

(Exp. vb.) **A umbla apostolicește** A umbla pe jos (ca apostolii).

(Exp. vb.) **A umbla ca pe o potecă 1.** A umbla cu precauție. **2.** A umbla cu teamă. **3.** A umbla cu sfială. **4.** A umbla cu greutate.

(Exp. vb.) **A umbla gură cască 1.** A hoinări holbându-se la ceea ce vede în jur. **2.** A pierde vremea în zadar. **3.** A nu avea ocupație (statornică). **4.** (P. ex.) A fi prostănac.

(Exp. vb.) **A umbla pe drum, nu pe potecă** A fi sincer.

(Exp. vb.) **A umbla tot pe calea bătută** A folosi un procedeu încercat și de alții într-o acțiune, într-o întreprindere etc.

(Exp. vb.) **A umbla cu nasul (sau cu capul) pe (sau în) sus** A fi îngâmfat și obraznic.

(Exp. vb.) **Umbă ca câinele surd la vânat** Se străduiește zadarnic să realizeze ceva.

(Exp. vb.) **A-i umbla (cuiva) mîntea (sau gândul, gândurile) (la... sau pe la...)** **1.** A se gândi (la...). **2.** A fi preocupat (de...).

(Exp. vb.) **A-i umbla cuiva (ceva) prin (sau în) cap** A se gândi la ceva.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla în picioare** (D. minciuni) A fi bine potrivite, credibile.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla prin sat** (D. miri) A merge prin sat și a invita oamenii la nuntă.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla în Dorohoi** A fi beat.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla nimic** A nu lucra nimic, *a trândăvi, a lenevi*.

(Exp. vb.) **A umbla cu cineva** A întreține relații de dragoste cu cineva, *a se ține cu cineva*.

(Exp. vb.) **A umbla de colo până (din)colo (ori de colo-colo, de ici-colo, încoace și încolo, de-a-n cătelea) 1.** A se mișca din loc în loc, agitându-se foarte mult. **2.** A se frământa. **3.** A nu avea astâmpăr.

(Exp. vb.) **A umbla (mort sau morțiș) după cineva** A încerca cu insistență să-i câștige cuiva bunăvoința, simpatia sau dragostea.

(Exp. vb.) **A-i umbla cuiva în (sau pe) cale 1.** A ieși mereu în drumul cuiva. **2.** A se ține peste tot după cineva, urmărindu-l.

(Exp. vb.) **A umbla în pără (sau prin judecăți) 1.** A intenta proces. **2.** A se judeca.

(Exp. vb.) **A umbla lumea (sau țara ori în lume) (și) (în) cruciș, și (în) curmeziș 1.** A străbate în lung și în lat. **2.** A merge peste tot, pretutindeni.

(Exp. vb.) **A umbla șapte (sau nouă) hotare 1.** A străbate un drum foarte lung. **2.** A umbla mult și fără răgaz.

(Exp. vb.; înv.) **Umbă ca un roi fără matcă** Umbă pe drumuri fără niciun scop.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla de-a lorum-florum sau (de-a) lela** A hoinări.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla mânz după iapă** A bate drumurile fără rost.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla Teleleu și Trifon încolo și încoace** A pierde timpul în zadar.

(Exp. vb.) **Umbă ca carul neferecat** Umbă fără niciun rost, fără nicio țintă, pierzând vremea.

(Exp. vb.) **A umbla nearat, nesemănat** A umbla de colo până colo fără niciun rost.

(Exp. vb.) **A umbla prin odăi** A umbla fără vreun rost.

(Exp. vb.) **A umbla din cășlă-n cășlă** A se muta din loc în loc.

(Exp. vb.) **A umblă gonind vânturile și măsurând câmpurile** A fi leneș, bătând drumurile fără niciun rost.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla la fete (sau la neveste)** A avea întâlniri de dragoste cu fete (sau cu neveste).

(Exp. vb.) **A umbla să-i ia (cuiva) pielea de viu** A pretinde de la cineva mai mult decât poate da.

(Exp. vb.) **A umbla să prindă șarpele cu mâna altuia** A încerca să iasă dintr-o situație primejdioasă punând pe altul în acea situație.

(Exp. vb.) **A umbla să învie** (sau **să dezgroape morții**) A încerca să facă lucruri care nu se mai pot împlini și care nu mai sunt de actualitate.

(Exp. vb.; reg.) **Nu umbla!** 1. Nu pune mâna! 2. Stai cuminte, astâmpără-te!

(Exp. vb.) **A umbla cu piele de oaie** A fi prefăcut.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu** (sau **pe lângă**) **cineva ca cu** (sau **ca pe lângă**) **o bubă coaptă** 1. A se purta cu cineva cu o grijă deosebită. 2. A menaja pe cineva.

(Exp. vb.) **A umbla cu Satana în sân** A fi necinstit, imoral.

(Loc. vb.; inv.) **A-i umbla (cuiva) vremea (într-un fel)** A avea condiții (bune, rele, prielnice etc.).

(Loc. vb.; inv.) **A-i umbla (cuiva) norocul (într-un fel)** A-i merge cuiva treburile (bine, rău etc.).

(Loc. vb.; inv.) **A umbla în...** (sau **întru...**) (D. oameni) A se apropia de împlinirea unei vârste.

(Loc. vb.) **A-i umbla mintea** 1. A fi ager la minte. 2. (Inv.) A se gândi intens la ceva.

(Loc. vb.; reg.) **A-i umbla (cuiva) burta** A avea diaree.

(Loc. vb.; îrg.) **Nu-ți umble** (sau **să nu-ți umble**) **gura** (sau **melița** etc.)! Taci! (sau Tăceți!).

(Exp. vb.; reg.) **A-i umbla cuiva (ceva)** A i se oferi cuiva ceva, *a primi, a obține, a câpăta*.

(Loc. vb.; reg.) **A-i umbla (cuiva) legea** A se judeca procesul cuiva.

(Exp. vb.) **A umbla cu bumbu** A spune minciuni.

(Exp. vb.) **A umbla cu cureaua** A căuta să înșeli pe cineva.

(Exp. vb.) **A umbla cu șurupuri** A se folosi de înșelătorii.

(Exp. vb.; fam.) **A umbla cu bancuri** (sau **cu minciuni, cu poante, cu scheme, cu tromboane**) A spune minciuni pentru a înșela pe cineva.

UMBLET *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A se alege cu umbletul** (sau **cu umbletele**) A nu se alege cu nimic din toată oste-neala.

(Loc. av.; reg.) **La umblet** (sau **la umblete**) În buiestru.

(Sint.; reg.) *Umbletul mânărilor* Poala muntelui.

(Sint.; reg.) *Umbletul mioarelor* Coasta muntelui.

(Sint.; reg.) *Umbletul cârlanilor* Vârful muntelui.

UMBRĂ *s. f.*

(Sint.) *Copil de la umbră* (sau *de la umbra gardului*). 1. Copil din afara căsătoriei. 2. Copil din flori.

(Loc. a.) **Din umbră** Care acționează pe furiș.

(Loc. av.) **Din** (sau **în**) **umbră** Fără a se arăta pe față, *pe neștiute, pe ascuns*.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a ține**) **(doar) umbră pă-mântului (degeaba)** 1. A trăi (degeaba). 2. A nu fi bun de nimic. 3. A fi un pierde vară.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a fi, a rămâne** etc.) **în** (sau **la**) **umbră** 1. A sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, neștiut. 2. A sta (sau a rămâne etc.) deoparte. 3. A fi modest.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a lăsa**) **în umbră pe cineva sau ceva** 1. A lăsa (intenționat) neobservat, neștiut (ceva sau pe cineva), *a estompa, a eclipsa*. 2. A se dovedi mai bun.

(Exp. vb.) **A scoate din umbră ceva sau pe cineva** 1. A face cunoscut. 2. A dezvălui amănunte (despre cineva sau ceva), *a da în vileag*.

(Exp. vb.) **A face umbră cuiva** 1. A întuneca renumele cuiva. 2. A face cuiva necazuri.

(Exp. vb.) **A băga** (sau **a pune, a turna**) **pe cineva la umbră** 1. A aresta. 2. A băga pe cineva la închisoare, *a întemnița*.

(Sint.; Bis., inv.) *Umbră morții* Întunericul care însoțește moartea.

(Loc. a.) **Fără umbră** Desăvârșit.

(Exp. vb.) **A se teme** (sau **a se speria, a-i fi frică**) **(și) de (o) umbră** (sau **și de umbra lui**) A fi foarte fricos.

(Exp. vb.) **A fi** (ca o umbră sau a rămâne numai **umbra de cineva sau parcă i-a luat umbra sau n-are umbră**) Este foarte slab și fără vlagă (din cauza unei boli îndelungate).

(Exp. vb.) **A fi umbra cuiva** sau **a se ține (după cineva) ca umbra după om** 1. A fi mereu în preajma cuiva. 2. A imita întru totul pe cineva.

(Exp. vb.; pop.; sprs.) **A lua** (sau **a fura**) **umbra cuiva** A măsura lungimea umbrei cuiva cu un băț sau cu o trestie, care apoi e pusă la temelă construcției ce se clădește, pentru a fi mai rezistentă.

(Exp. vb.) **Fi-i-ar** (sau **fie-i) umbra** (sau **umbrele**) **Îi** doresc viață îndelungată.

UMBRI *vb.*

(Exp. vb.; inv.) **A umbri ochii cuiva** A scăpa de supravegherea cuiva.

UMEZI *vb.*

(Exp. vb.) **Umezește a râde** sau **umezază a râde, a umezat a râde** Schițează un zâmbet, *surâde, zâmbește*.

(Exp. vb.) **A se umezi de ziuă** A se crăpa de ziuă.

UMFLA vb.

(Exp. vb.) **A umfla (pe cineva) răsul** (sau **un răs**) sau **plânsul** ori **a se umfla de răs** (sau **de plâns**) A nu-și putea stăpâni răsul (sau plânsul).

(Exp. vb.) **A se umfla de somn** (sau **de dormit**) A se sătura de somn, a dormi foarte mult.

(Exp. vb.) **A i se umfla inima în piept** A-i crește inima în piept, a simți o mare bucurie, mulțumire.

(Loc. vb.) **Mă umflă în coș să...** Simt un imbold fierbinte de a...

(Exp. vb.) **A se umfla burduf** A mânca foarte mult.

(Loc. vb.) **A se umfla (în piele, în pene) de trufie, de satisfacție** etc. A se îngâmfă.

(Loc. vb.) **A umfla din umeri** A ridica din umeri în semn de nedumerire, de neștiință sau de nepăsare.

(Exp. vb.) **A-i umfla (cuiva) fălcile de potârnoși** A bate pe cineva rău.

(Exp. vb.) **Se umflă în sprâncene ca curcanul în pene** Se fudulește.

(Loc. vb.) **A umfla (pe cineva) grija** A cuprinde (pe cineva) îngrijorarea, teama.

(Loc. vb.; arg.) **A umfla barosanul** A lua nota maximă.

UMFLAT, ~Ă a.

(Loc. a.) **Umflat în pene** (D. oameni) Fudul.

UMOARE s. f.

(Sint.; Anat.; înv.) **Umoare apoasă** Lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului.

(Sint.; Anat.; înv.) **Umoare vitroasă** (sau **sticloasă**) Masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului.

(Sint.; Psih.; înv.) **Bună umoare** Dispoziție spre veselie, spre optimism.

(Sint.; Psih.; înv.) **Rea umoare** Dispoziție spre tristețe, *iritare, mânie*.

UMOR s. n.

(Exp. vb.) **A (nu) avea simțul umorului** sau **a (nu) fi lipsit de umor** A (nu) înțelege de glumă.

UMPLE vb.

(Exp. vb.) **Umple ciubărul și-i dă cu piciorul** Își bate joc de propria muncă.

(Exp. vb.) **A umple ras** (sau **ochi**) A umple până la refuz, până la limită.

(Exp. vb.) **A-și umple burta** (sau **pântecul**) A mânca sau a bea mult.

(Exp. vb.) **A umple burta (cuiva)** A hrăni, a sătura (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-și umple buzunarele 1.** A câștiga bani mulți. **2.** A se îmbogăți.

(Exp. vb.) **A umple paharul** A pricinui un ultim neajuns care întrece puterea de a suporta, *a pune vârf*.

(Exp. vb.) **A umple (cuiva) ochii de lacrimi** A face (pe cineva) să aibă ochii umezi, să plângă.

(Exp. vb.) **A umple capul (cuiva) 1.** A face să intre în minte o idee, insistând asupra ei. **2.** A ameți cu vorbărie, *a împuia capul*.

(Exp. vb.) **A umple (cuiva) gura** A face (pe cineva) să nu mai spună sau să ceară nimic, *a astupa gura*.

(Loc. vb.; pop.) **A umple borș** A pune la fermentat tărate cu apă, pentru a obține borș.

(Loc. vb.; reg.) **A umple varză** A pune varza la acrit în butoi, în apă cu sare.

(Loc. vb.; reg.) **A umple flori** A pune la macerat în apă caldă flori sau frunze, pentru a prepara vopsele vegetale.

(Exp. vb.; îrg.) **A umple pușcăria** (sau **ocna** etc.) A fi închis.

(Exp. vb.) **A i se umple (cuiva) ochii de lacrimi** (sau, gmț., **de zamă**) A i se umezi (cuiva) ochii.

(Exp. vb.; rar) **A i se umple (cuiva) ochii de văpaie** A se însufleți.

(Exp. vb.; rar) **A i se umple (cuiva) capul de sânge** A se înfuria foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A i se umple (cuiva) sacul 1.** A câștiga bani mulți. **2.** A se îmbogăți.

(Loc. vb.) **A se umple de suflet 1.** A găfâi. **2.** A se însufleți după o cădere fizică sau materială.

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) de sperietți** (sau **de groază**) A îngrozi.

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) lacrimile** (sau **plânsul**) A podidi (pe cineva) plânsul.

(Exp. vb.; i. uz) **A umple o chitanță** (sau **o hârtie, o poliță**) A completa o chitanță (hârtie, poliță) cu datele necesare.

(Loc. vb.) **A umple satul** (sau **locul, lumea, rar urechile lumii** etc.) A răspândi (un zvon, o știre etc.).

(Loc. vb.; înv.) **A umple urechile (cuiva)** A face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei, *a împuia urechile*.

(Exp. vb.; fig.) **Își umple cuibul ca o pupăză** (D. oameni) Își face nume rău.

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) de noroi** A calomnia.

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) de sânge** (sau, gmț., **de borș**) **1.** A lovi până îl podidește sângele. **2.** (Fig.) A reduce la tăcere. **3.** (Fig.) A face de rușine.

(Exp. vb.; reg.) **A-l umple (pe cineva) sângele pe nas sau a-l umple borșul (cel roș)** A-l năpădi (pe cineva) sângele pe nas.

(Exp. vb.; reg.) **A umple (pe cineva) zădugul** A fi plin de sudoare.

(Exp. vb.) **A umple (pe cineva) de bogdaproste** **1.** A certa (pe cineva). **2.** A înfrunta cu vorba. **3.** A cicăli.

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) de bogdaproste (sau de pricopseală, de brânză, de borș, de Filipești, de București etc.)** A nu trage niciun folos, *a nu se alege cu nimic.*

(Loc. vb.) **A umple (pe cineva) de rușine** A compromite.

(Loc. vb.; rar) **A se umple de păcat** A face ceva condamnabil, *a intra în păcat.*

(Loc. vb.; înv.) **A i se umple (cuiva) sama** A ajunge la scadență.

UNCROP s. n.

(Loc. vb.) **A da uncrop** A începe să fiarbă, *a da în clocot.*

(Loc. vb.; reg.) **A ieși cu uncropul** (D. nuntași) A se ridica de la masă la casa mirelui a doua zi după nuntă, părăsind petrecerea cu sticlele pline în mână.

UNDĂ s. f.

(Loc. vb.) **A ieși în undă sau a scoate (pe cineva) în undă** **1.** A ieși sau a face să iasă la suprafață. **2.** (Fig.) A se afirma sau a face să se afirme.

(Loc. vb.) **A da în undă** **1.** A spăla. **2.** A clăti. **3.** (D. apă) A clocoti.

(Exp. vb.; reg.) **A-i veni cuiva undele cele rele** A-i veni (cuiva) toanele, nebuniile, istericalele, hachițele.

(Exp. vb.; reg.) **Într-o undă** Într-un acces de mânie. (Sint.) *Lungime de undă* Distanța dintre două puncte succesive ale unei unde aflate în aceeași fază de oscilație.

(Sint.) *Undă electromagnetică* Undă în care mărimile ce se propagă sunt intensitățile unui câmp electric și ale unui câmp magnetic, depinzând unele de celelalte.

(Sint.) *Unde radio* Undă electromagnetică a cărei frecvență se situează în domeniul radiofrecvențelor.

(Sint.) *Undă sonoră* Undă care corespunde propagării unei mișcări oscilatorii elastice și care transmite sunete a căror înălțime e cu atât mai mare cu cât frecvența e mai înaltă.

(Sint.) *Undă seismică* Fenomen de propagare din aproape în aproape a unui cutremur de pământ din epicentru în toate direcțiile.

UNDE av. int. rel.

(Exp. vb.) **Unde dai, și unde crapă sau unde gândești, și unde nimerеști sau unde o doare, și unde o leagă ori unde chiorăște și unde lovește** **1.** Rezultatul unei acțiuni e altul decât cel propus. **2.** Nu înțelege ce-i spui.

(Exp. vb.) **De unde vii? De acasă. Unde te duci? Acasă.** Ești veșnic pe drumuri.

(Loc. cj.; înv.) **De unde** Prin urmare.

(Exp. vb.) **Ia, dacă ai de unde sau ia(-l) de unde nu-i** Nu este de găsit.

(Exp. vb.) **A bea vin de unde cântă broasca** A bea apă.

(Exp. vb.) **Pe unde scoți cămașa?** Te afli într-o încurcătură, nu știi cum o să ieși din ea.

(Exp. av.) **De unde (și) până unde?** **1.** În ce împrejurări, în ce fel? **2.** Din ce motive?

(Exp. vb.) **De unde, de neunde!** sau **De unde ai, de unde n-ai (ori de unde e, de unde nu e)** Trebuie să ne descurcăm cu ce avem, *cum, necum.*

(Exp. vb.) **A aduna unde n-a risipit** A câștiga mult prin mijloace necinstite.

(Loc. av.) **Când și unde** În unele locuri, *din loc în loc, ici și colo.*

(Exp. vb.; reg.) **Pe unde locuri** Prin unele locuri, *în alte părți (depărtate).*

(Exp. vb.) **Da (sau dar) de unde** Nu se poate!

(Exp. vb.; pop.) **(De) unde să nu fie așa!** Firește!

(Exp. vb.; pop.) **Unde se pomenește (sau se află)?** Imposibil!

(Exp. vb.) **A (nu) avea de unde (să...)** A (nu) fi în stare să...

(Loc. cj.) **De unde nu** Dacă nu, *în caz contrar.*

UNDEVA av.

(Loc. av.) **Pe undeva** **1.** Într-un loc necunoscut. **2.** Posibil, într-un mod neprecizat.

UNDEVAȘI av.

(Loc. av.) **Câte undevași** Pe alocuri.

UNDIȚĂ s. f.

(Sint.) *Undiță de mână* Undiță fără vargă, folosită la pescuitul în mare.

(Exp. vb.) **A se prinde în undiță** **1.** A intra într-o mare încurcătură. **2.** A se lăsa ademenit, surprins de o capcană.

UNDREA *s. f.*

(Sint.; Anat.; pop.) *Undreaua grumazului, undrea-ua gâtului, undreaua pieptului, undreaua mâinii* Claviculă.

(Sint.; pop.) *Undrelele gâtului* (sau *grumazului*) Venele gâtului.

UNDRELEȘTE *av.*

(Exp. vb.) **A coase undrelește 1.** A coase cu undrea. **2.** (Dep.) A coase rău.

UNEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A fi de-o uncală 1.** A fi de acord, *a se învoi, a se înțelege*. **2.** A fi solidari.

UNGE *vb.*

(Exp. vb.) **A unge (cuiva) ochii 1.** A împiedica să vadă (limpede). **2.** A înșela pe cineva sau încrederea cuiva. **3.** A ispiti pe cineva dându-i puțin față de ceea ce se așteaptă sau merită.

(Exp. vb.) **Are cu ce să-ți ungi ochii** E bogat, poate mitui pe oricine.

(Exp. vb.) **A unge (pe cineva) cu miere** sau **a unge (pe cineva) pe (la) bot** ori **a unge (cuiva) mâinile** A mitui.

(Exp. vb.) **A unge (pe cineva) la** (sau **pe**) **inimă** (ori **la suflet**) (**cu miere**) (sau **cu unt**) A produce (cuiva) o mare bucurie sau plăcere.

(Exp. vb.) **A-și unge gâtul, a se unge pe gât** A bea băuturi spirtoase.

(Exp. vb.) **A unge (pe cineva) cu vorba** (ori **cu vorbe**) sau **a unge cu gura** (ori **din gură**) A măguli.

(Exp. vb.; fam.) **A unge pe coaste** (sau **pe spinare**) A bate zdravăn.

(Exp. vb.; fig.) **A unge ușa să nu scârțâie** sau **a unge osia și pașii** A mitui.

UNGHER *s. n.*

(Exp. vb.) **A strânge (pe cineva) la ungher** A forța pe cineva să facă ceva, *a strânge cu ușa*.

UNGHEȚ *s. n.*

(Exp. vb.) **E umblat ca țăstu, de la unghete la foc și iarăși la unghete** Nu a văzut multe și nu știe aproape nimic.

UNGHI *s. n.*

(Sint.; înv.) *Piatră din* (sau *în, la*) *marginea unghiului* sau *piatră din unghi* (sau *în margine de unghi*) sau *capul unghiului 1.* Piatră pe care se sprijină toată construcția, *piatră unghiulară*. **2.** (Fig.) Concept de bază al unei teorii.

(Exp. av.) **În** (sau **prin, din**) **toate unghiurile** (De) pretutindeni.

(Exp. vb.; înv.) **A umbla prin unghiuri** A umbla de colo-colo (fără rost).

(Exp. vb.; înv.) **În** (sau **întru**) **unghi** În taină, *pe ascuns*.

(Sint.; înv.) *Unghi de mare* Golf.

(Sint.; Geom.; înv.) *Unghi bont* Unghi obtuz.

(Sint.; Geom.) *Unghi exterior* (sau *extern*) Unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi.

(Sint.; Geom.) *Unghi interior* Unghiul dintre două laturi ale unei figuri geometrice, în interiorul acesteia.

(Sint.; Geom.) *Unghi înscris* Unghi care are vârful pe un cerc, iar ca laturi două coarde ale cercului.

(Sint.; Geom.) *Unghi la centru* Unghi cu centrul în vârful cercului.

(Sint.; Geom.) *Unghi solid* Unghi poliedru.

(Sint.; Ast.) *Unghi orar* Unghi servind la stabilirea poziției unui astru pe sfera cerească.

(Sint.; Fiz.; Teh.) *Unghi de reflexie* Unghi pe care îl face raza de lumină reflectată pe suprafața de separație a două medii, cu normala la suprafață în punctul de incidență.

(Sint.; Fiz.) *Unghi de refracție* Unghi pe care îl face o rază de lumină ce s-a refractat străbătând suprafața de separație a două medii, cu normala în punctul de incidență la acea suprafață.

(Sint.; Fiz.) *Unghi de frecare* Unghiul dintre suprafețele a două corpuri, sub care are loc frecarea.

(Sint.; Mil.) *Unghi mort* Zonă de teren din fața unui obstacol unde nu pot ajunge proiectilele trase din spatele acestuia.

(Sint.) *Unghi vizual* Câmp vizual.

(Sint.; Anat.) *Unghi facial* Unghi format din unirea liniei care trece prin incisivii superiori și punctul cel mai proeminent al frunții cu linia care unește conductul auditiv cu aceiași dinți.

UNGHIE *s. f.*

(Loc. a.) **De un deget în turtă și de o unghie în brânză** (D. oameni) Foarte zgârcit.

(Exp. vb.) **O bate cu muchia ș-o scoate cu unghia** (D. o treabă) Nu e făcută cum trebuie.

(Loc. av.; înv.) **Din unghii tinere** De mic, *din fragedă pruncie*.

(Exp. vb.) **A fi (prieten) unghie și carne cu cineva** A fi prieten intim cu cineva.

(Exp. vb.) **A-și pune unghia în carne (pentru cineva)** A fi gata de orice pentru cineva.

(Exp. vb.) **A lua** (sau **a apuca**) **pe cineva în unghii** (ori **unghie**) **1.** A lua la bătaie, a sfâșia în bucăți.

2. (Fig.) A pune într-o situație dificilă.

(Exp. vb.) **A avea unghiile lungi** sau **a fi lung la unghii** **1.** A fura. **2.** A fi necinstit.

(Exp. vb.) **A-și pune unghia în gât** A fi foarte zgârcit.

(Exp. vb.) **A-și pune** (sau **a-și băga**) **unghia** (sau **gheara**) **în gât (ca pițigoiul)** **1.** A fi foarte supărat și furios. **2.** A se sinucide.

(Exp. vb.) **A-și pune unghia în gât** sau **a se pune în unghii** A-și da toată silința pentru a face ceva, *a se face luntre și punte.*

(Exp. vb.) **A nu-și tăia nicio unghie** (sau **unghiile**) **(pentru cineva)** A fi egoist și zgârcit.

(Loc. vb.) **A prinde la unghie** (sau **unghii**) A dobândi putere, avuție, bunăstare, influență.

(Exp. vb.) **A-și arăta unghiile** **1.** A se supăra și a arăta că este puternic. **2.** A amenința.

(Loc. vb.; reg.) **A da (ger) după unghii** (sau **unghie**) A degera.

(Exp. vb.; înv.) **A nu lăsa unghie (de)...** A nu lăsa nici urmă de...

UNGHIȘOARĂ s. f.

(Exp. vb.) **A(-i) tăia cuiva din** (sau, reg., **de unghiușoară**) **1.** A dezvăța pe cineva de un obicei.

2. A-i tăia cuiva din pretenții. **3.** A înfrâna obrăznicia, îndrăzneala cuiva, *a(-i) tăia din unghioare.*

3. A vindeca vitele de boala unghiilor printr-o incizie în umflătură și prin curățarea unghiilor.

UN/ vb.

(Loc. vb.; reg.) **A se uni din preț** A ajunge la învoială, a se înțelege.

UN/RE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi toți la o unire** A fi uniți.

(Loc. vb.; reg.) **A fi de unire** **1.** A se înțelege unul cu altul. **2.** A se obișnui unul cu altul.

(Loc. vb.) **Într-o unire** (sau **în unire**) De comun acord, împreună.

UNISON s. n.

(Loc. av.; Muz.) **La** (sau **în**) **unison** Pe (sau pentru) o singură voce.

(Loc. av.) **În** (sau **într-un**) **unison** În înțelegere deplină, *în acord, în concordanță.*

UNITATE s. f.

(Sint.) **Unitate de măsură** Mărime fizică scalară în funcție de care se exprimă toate mărimile de același fel.

(Sint.) **Unitate astronomică** Unitate de măsură pentru distanțe, egală cu semiaxa mare a orbitei pământului.

(Sint.) **Regula celor trei unități** Regulă din teatrul clasic, după care opera dramatică trebuie să aibă o acțiune unică, desfășurată în același loc și într-un interval de 24 de ore.

(Sint.; Lin.) **Unitate frazeologică** Îmbinare de cuvinte cu caracter stabil, proprie unei limbi.

UNS, ~Ă a.

(Exp. a.) **Uns cu unsoare de drac** Viclean, înclinat să facă rău.

(Sint.; reg.) **Mere unse** Nume dat unui soi de mere de culoare galben-roșie, cu gust sălcu.

(Exp. vb.) **A fi uns cu toate unsoarele** (sau **alifiile**) **1.** A avea o bogată experiență, a ști multe. **2.** A nu putea fi păcălit.

(Exp. vb.) **(Ca) uns cu miere** **1.** Plin de încântare, de mulțumire. **2.** Care arată o amabilitate falsă și exagerată.

(Exp. vb.) **A merge (ca) uns** A funcționa perfect.

(Exp. vb.) **A avea bătrânețele unse** A trăi la bătrânețe tihnit și fără griji.

(Sint.; înv.) **Unsul lui Dumnezeu, unsul Domnului** Monarh sau preot considerat, în urma unei ceremonii religioase speciale, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ.

UNSEALĂ s. f.

(Loc. vb.) **A-i da cu unseală** **1.** A mânca bine, a se pune pe trai bun. **2.** A da de trai bun, de belșug, a se pricopsi.

UNSPREZECELEA, ~ZECEA nr. ord.

(Loc. av.) **În ceasul al unsprezecelea** sau (înv.) **în** (ori, rar, **la**) **al unsprezecelea ceas** Aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut, foarte târziu.

UNT s. n.

(Loc. a.) **De unt** **1.** Moale. **2.** Fin.

(Loc. av.) **Ca untul** Fără efort, ușor.

(Exp. vb.) **A scoate untul (din cineva)** A storce pe cineva de puteri, *a vlăgui.*

(Exp. vb.) **A bate (pe cineva) de-i iese** (sau **să-iasă untul ori până se alege untul din el**) A bate pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.; reg.) **A-i ieși cuiva untul din piele** A ajunge într-o situație grea, dificilă.

(Exp. vb.) **A bate apa (în piua) să se aleagă** (sau **să se facă**) **unt** A munci (din greu) fără niciun spor, fără rost.

(Loc. a.) **Parcă-i uns cu unt** (D. oameni) Frumos, *gras, dolofan*.

(Exp. vb.; reg.) **A-și mânca untul de pe pieptene**
A fi foarte zgârcit.

UNTDELEMN *s. n.*

(Exp. vb.) **A ieși deasupra (apei) ca untdelemnul**
(D. adevăr, dreptate) A se impune (cu toate dificultățile).

UNTURĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A bizui untura pe câine** A încredința păzirea unui lucru tocmai celui mai risipitor.
(Sint.) *Untură de pește* Ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de pești, bogat în vitaminele A și D, utilizat în tratamentul debilității fizice.

UNU(L), UNA *nr. card., p. neh.*

(Loc. a.; inv.) **Tot ca unul** Identici.

(Loc. av.; reg.) **Ca unul 1.** (D aprecieri cantitative)
Cu siguranță, *precis, exact*. **2.** Identic.

(Loc. a.) **Unul și același 1.** Unic. **2.** Identic.

(Loc. av.) **De unul singur** Neînsoțit de nimeni, fără participarea altcuiva, singur, izolat.

(Exp. p.) **(Toți) până la unul** (sau, rar, **într-unul**)
Toți, fără excepție.

(Loc. av.; reg.) **Una la una** În mod egal, *deopotrivă*.

(Loc. av.; rar) **Până la una** Până la ultima, *de tot, complet*.

(Loc. av.) **La una** Până la ultima, *de tot*.

(Exp. vb.) **Una și cu una fac două 1.** Fără vorbă multă, *scurt, concis*. **2.** Limpede.

(Exp. vb.) **Una-i una și două-s mai multe 1.** Fără multă vorbă. **2.** Pe scurt.

(Exp. vb.) **Din două una sau una din două** Ori..., ori...

(Exp. vb.; reg.) **A da toate pe una 1.** A fi dominat de o singură preocupare, de un singur sentiment.

2. A risca (și a eșua) într-o acțiune.

(Loc. av.; reg.) **Una ca o mie** Hotărât, categoric afirmativ.

(Loc. av.) **Una, două** Repede.

(Loc. av.) **Nici una, nici două 1.** Fără multă vorbă, *imediat, repede*. **2.** Pe neașteptate, *brusc*.

(Loc. av.) **Cu una** (sau, inv., **unul**), **cu două 1.** Fără dificultate, *ușor*. **2.** Repede.

(Loc. a.) **(Tot) unul și** (sau, rar, **ca) unul** (D. mai multe persoane sau obiecte) Care excelează printr-o calitate, într-un domeniu, *care mai de care, extraordinar*.

(Loc. av.; inv.) **De una dată** În același timp, *deodată*.

(Exp. vb.) **A fi toți o apă** A fi toți la fel, *egali*.

(Exp. vb.) **A (se) face (tot) o apă (și un pământ)**
A (se) distruge.

(Loc. a.) **Totuna** La fel, *neschimbat*.

(Exp. vb.) **A fi totuna de...** A fi egali dintr-un anumit punct de vedere, *a fi la fel de...*

(Exp. vb.) **A(-i) fi (cuiva) tot** (pop. **de) una** A(-i) fi indiferent.

(Loc. a.; loc. av.; inv.) **Întru una sau într-una** La un loc, *împreună*.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **(Tot) la una** La un loc, *împreună*.

(Loc. pp.) **Una cu...** Împreună cu..., alături de...

(Loc. pp.; reg.) **La una cu...** Împreună cu...

(Loc. vb.) **A face una cu pământul** A distruge.

(Loc. vb.) **A (se) face** (sau **a fi, a sta, a (se) ține** etc.) **una cu...** A (se) uni, *a (se) contopi*.

(Loc. vb.; reg.) **A se ține tot (de) una** sau (inv.) **unul** A forma un tot.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se face) (tot)un(a) (de)...**
A fi acoperit în întregime cu...

(Loc. vb.) **A fi** (sau **a se face) tot o apă** A transpira.

(Loc. av.; reg.) **Una-ntruna** Mereu.

(Loc. av.; reg.) **În una sau de una 1.** Continuu. **2.** Imediat.

(Loc. vb.) **A o ține** sau, inv., **a o duce una cu...**
1. A continua fără întrerupere cu... **2.** A dura fără întrerupere. **3.** A vorbi întruna, repetând același lucru.

(Exp. vb.; inv.) **A se ține una după...** A merge în urma cuiva stându-i foarte aproape.

(Loc. av.) **Nu o dată** De multe ori, *adesea*.

(Exp. vb.) **A fi om** (sau **băiat, fată** etc.) **o dată** A fi om (sau băiat, fată etc.) cu calități deosebite, desăvârșit.

(Exp. vb.) **A fi om** (sau **bărbat** etc.) **o dată și jumătate** A fi foarte bun.

(Loc. p.) **Câte unul** sau (reg.) **câte unii 1.** Câte ceva, câte cineva. **2.** (Inv.) Fiecare în parte, fiecare pe rând.

(Loc. a.; fam.) **Numărul unu** sau **clasa una** Cel mai bun.

(Exp. vb.) **Acela** (sau **acesta) încă-i unul (una)**
Este neobișnuit, de mirare.

(Loc. p.) **Nici de unele** Niciun lucru, *nimic*.

(Exp. vb.) **A nu avea nici de unele** A nu avea cele necesare, *a fi sărac*.

(Loc. vb.; inv.) **A fi tot de unii** sau **a se face tot de unii** A fi sau a deveni uniți, având aceleași idei, țeluri, sentimente etc.

(Loc. av.) **Unul ca unul** La fel, *identic*.
 (Exp. p.) **Unul ca...** (sau, îrg., **de**) **acesta** (sau **acela**, pfm. **ăsta**, **cela** etc.) **1.** Un asemenea om, o astfel de persoană. **2.** Un om neobișnuit.
 (Loc. av.; reg.) **De una** Într-un fel, *dintr-un punct de vedere*.
 (Exp. p.) **Una ca** (rar **de**) **aceasta** (sau **aceea**, pfm. **asta** etc.) **1.** Un astfel de lucru, *așa ceva*. **2.** Un lucru neobișnuit, neașteptat etc.
 (Exp. vb.) **Știi** (sau **știți**) **una?** Fii (fiți) atent (atenți) că se va comunica ceva deosebit.
 (Exp. vb.) **A(-i) face (cuiva) una (și bună)** sau (înv.) **a face una cu cineva** A-i pricinui cuiva un neajuns, o neplăcere, *a face un rău*.
 (Exp. vb.) **Asta-i încă una** sau **asta încă-i una** **1.** E de mirare, *incredibil*. **2.** E neplăcut și neașteptat.
 (Exp. vb.) **A-i juca (cuiva) una (și bună)** A-i face cuiva o farsă, *a păcăli*.
 (Exp. vb.) **A avea una** A avea o ciudățenie.
 (Exp. p.) **Unul-altul** sau **unul și** (ori, rar, **sau**) **altul** Diferite persoane.
 (Exp. p.) **Una-alta** (ori, îrg., **ună-altă**) sau **una și alta** Diferite lucruri, vorbe, motive etc.
 (Exp. vb.) **Ce mai una (și) alta?** Nu mai au rost cuvintele, motivările, explicațiile.
 (Exp. av.) **Unul una, altul alta** Fiecare cu ale lui, separat.
 (Loc. a.; loc. av.) **(Tot) unul ca altul** (sau, înv., **alt, alalt**) (**de...**) La fel (**de...**), *deopotrivă (de...)*.
 (Loc. a.) **Unul mai... decât** (sau, înv., **de**) **altul** (sau, înv., **alalt**) Fiecare având într-un grad înalt o anumită calitate.
 (Loc. av.) **Unul peste altul** **1.** În dezordine, *de-a valma*. **2.** În total.
 (Loc. av.; fam.) **Una peste alta** sau **(cu) una, cu alta** Toate la un loc, în totalitate, în întregime (bune și rele compensându-se).
 (Exp. av.) **Unul după altul** În mod succesiv (și repede sau în număr mare).
 (Loc. av.; îrg.) **Unul într-altul** (sau, înv., **alalt**) Foarte aproape unul de altul, *lipiți*.
 (Loc. av.; îrg.) **Una într-alta** (sau **în alta**) Continuu.
 (Loc. av.) **Din una în alta** sau **dintr-una într-alta** **1.** Din vorbă în vorbă. **2.** Continuu.
 (Exp. av.) **Una pentru alta** Ca revanșă.
 (Loc. av.; înv.) **Une date** Uneori.
 (Exp. vb.) **Pe unele** (sau, înv., **une**) **locuri** Pe alocuri, *ici și colo*.
 (Loc. a.; înv.) **Une și alte** Diferite, diverse.

(Loc. p.; reg.) **Una lume** Anumite persoane, o parte din oameni, *unii*.

URAT s. n.

(Loc. av.; reg.) **De-a uratului** La urat.

URĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A se face de ură cu cineva** A se urî.

(Loc. vb.; îrg.) **A pune** (sau **a lua**, **a avea în**) **ură pe cineva** A urî.

(Loc. vb.; înv.) **A veni** (sau **a duce**) (**pe cineva**) **în** (sau **întru**) **ură la (cineva)** sau **a face (cuiva) ură** A ajunge (sau a face pe cineva) să fie urât de altcineva.

URĂT¹ s. n.

(Loc. vb.; pop.) **A-i fi (cuiva) urât (de cineva)** A nu simpatiza pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A-i fi cuiva (cu) urât a...** (sau **să...**) A nu-i plăcea să...

(Loc. vb.; înv.) **A cădea (ceva) cu urât (cuiva)** A-i dispăcea.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face de urât (cu cineva)** A se purta rău (cu cineva).

(Loc. vb.; sprs.) **A fi rău de urât** A fi neprielnic cuiva, făcându-l să nu fie iubit.

(Loc. vb.; reg.) **Nu ți-e urât?!** Ai făcut un lucru nepermis, reprobabil, lipsit de cuviință.

(Loc. vb.) **A-și face de urât** A-și alunga plictiseala, *a se distra*.

URĂT², **~Ă** s. m. f., a., av.

(Loc. vb.; reg.) **A(-i) fi** (sau, pop., **a-i cădea**) (**cuiva**) **urât (cineva** sau **ceva**) A provoca dezgustul sau antipatia cuiva.

(Exp. vb.) **A-i face (cuiva) zile urâte** A supăra foarte tare (și în permanență) pe cineva.

(Exp. vb.) **A se uita urât (la cineva** sau **la ceva**) A privi pe cineva sau ceva cu neplăcere.

(Exp. vb.) **A o păți urât** **1.** A avea neplăceri mari. **2.** A intra într-o încurcătură.

(Loc. vb.) **A face urât** **1.** (D. oameni) A se comporta agresiv, violent. **2.** A nu se potrivi cu ansamblul sau cu restul, *a distona*.

URCA vb.

(Exp. vb.) **A urca Dealul Mitropoliei** A cere desfacerea căsătoriei.

(Exp. vb.) **A se urca pe cal** A încăleca.

(Exp. vb.) **A (se) urca pe tron** sau **pe** (sau **în**) **scaunul împărăției** ori **a urca treptele tronului** (sau **scaunului domnesc**) A veni la domnie, *a fi încoronat*.

(Exp. vb.) **A se urca în capul** (sau **în părul**) **(cuiva)**

1. A abuza de bunătatea cuiva. **2.** A pune stăpânire.

3. A se obrăznicii față de cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A i se urca (cuiva) pe chelie** A su-păra pe cineva cu o glumă nepotrivită sau cu o insultă.

(Exp. vb.; rar) **A se urca pe butuc** A izbuti într-o întreprindere.

(Exp. vb.; înv.) **A urca pe cineva în furci** A spân-zura pe cineva.

(Exp. vb.) **A (i) se urca (cuiva) părul măciucă** A i se ridica părul măciucă (de groază, de enervare).

(Exp. vb.; reg.) **A urca ochii în sus** **1.** A privi în sus. **2.** A-și ridica privirea sau ochii.

(Exp. vb.) **A i se urca (cuiva) sângele în obraz** (sau **în, la cap**) **1.** A se înroși din cauza unei emo-ții puternice, a mâniei etc. **2.** (P. ex.) A se înfuria.

(Loc. vb.) **A i se urca (cuiva) la cap** **1.** A se ameți cu o băutură alcoolică, *a se îmbăta*. **2.** A deveni înfumurat.

(Exp. vb.) **A se urca prețul** (sau **prețurile**) sau (rar) **a urca în preț** A (se) scumpi (o marfă).

URCIOR *s. n.*

(Exp. vb.) **A fi urciior fără mânășă** (D. oameni) A fi deștept și abil.

(Exp. vb.; pop.) **Se uită ca cânele-n urciior** Se uită chiorăș.

(Exp. vb.; pop.) **El e Stan al lui fecior, care face mămăliga-n urciior** **1.** E prost. **2.** E nevoiaș.

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a fi**) **oale și urcioare** sau **a fi urciior** A fi mort de mult.

(Exp. vb.; reg.) **S-a dus făcând urcioare** A plecat foarte necăjit, văitându-se, tânguindu-se.

URDĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **S-alege urdă din zăr** Se alege binele de rău sau adevărul de neadevăr.

(Sint.; pop.) *Urdă de curcă* Lucru inexistent, imposibil.

URECHE *s. f.*

(Exp. vb.) **Mai credincioși ochii decât urechile** Trebuie acordată mai multă crezare celor văzute decât celor auzite.

(Exp. vb.) **Surdului să-i scoți bumbacul din urechi** Cineva nu vrea să asculte ce i se spune și nu vrea să urmeze povețele.

(Exp. vb.) **Șoaptele voastre în urechile noastre** În zadar se încearcă păstrarea unei taine, ea tot se va răspândi.

(Exp. vb.) **Ce e în gura beatului e în urechea treazului** Din gura celui beat află multe taine și adevăruri.

(Exp. vb.) **Îi caută puricele în ureche** Nu se poate odihni de supărare.

(Exp. vb.) **A fi numai urechi** (sau **o ureche**) A as-culta foarte atent.

(Exp. vb.) **A se face (numai sau tot) urechi** sau **a asculta cu toate urechile** A fi foarte interesat de ce aude.

(Exp. vb.; înv.) **A avea urechi deschise despre...** A fi foarte atent la ce face cineva.

(Exp. vb.) **A asculta numai c-o ureche** A asculta distrat.

(Exp. vb.) **A nu avea urechi pentru ceva** **1.** A nu voi să asculte ce i se spune. **2.** A nu da importanță celor relatate.

(Exp. vb.) **A auzi cu urechile lui** A auzi el însuși.

(Exp. vb.) **A ajunge** sau (îvp.) **a(-i) veni, a(-i) intra,** (rar) **a suna la** (sau **în**) **urechile (urechea) (cuiva)** (D. vești, zvonuri, știri etc.) A se afla.

(Exp. vb.) **A prinde (ceva) cu urechea** A afla.

(Exp. vb.; reg.) **A face** (sau **a prinde**) **urechi** A pri-cepe.

(Exp. vb.) **A fi ochii și urechile** (sau **urechea**) **cuiva** **1.** A fi informatorul cuiva. **2.** A fi omul de încredere al cuiva.

(Exp. vb.) **A-i trece** (sau **a-i zbârnâi**) **(ceva) pe la ureche** A auzi ceva în treacăt.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) urechea târgului** (sau **a satului, a pământului**) (A fi) atotștiutor.

(Exp. vb.) **A(-și) ține** sau **a(-și) apleca, a pune urechea (la...)** A asculta cu atenție.

(Exp. vb.; reg.) **A(-și) băga (bine) (ceva) pe (sau la) ureche** (ori **urechi**) **1.** A asculta cu atenție. **2.** A înțelege. **3.** A-și închipui.

(Exp. vb.; reg.) **A băga (pe cineva) în urechile (cuiva)** A pârî pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i șopti** (sau **a-i spune, a-i zice, a-i vorbi** etc.) **(cuiva) la** (sau **în**) **ureche** A-i vorbi cuiva cu glas scăzut (pentru a nu fi auzit sau a da impresia de mister).

(Exp. vb.) **A bate toaca la urechile** (sau **urechea**) **surdului** A vorbi cuiva degeaba, fără a fi ascultat.

(Exp. vb.) **A fi tare** (sau **fudul, greu**) **de urechi** A nu auzi bine, *a fi surd*.

(Exp. vb.) **Este tare de urechi, că n-are două perechi** **1.** Nu aude bine. **2.** Se preface că nu aude.

(Exp. vb.) **A avea urechi de cârpă** (sau de saftian) A nu auzi bine.

(Exp. vb.) **A sufla vântul în urechile cuiva** A nu auzi.

(Exp. vb.) **A avea apă în urechi** (D. oameni) **1.** A nu auzi bine. **2.** A fi cam prostănac.

(Exp. vb.) **A se face într-o ureche** **1.** A se preface că nu aude ce i se spune. **2.** A se preface că nu înțelege ce i se spune. **3.** A se preface nebun.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) (cam) într-o** (reg. **pe-o**) **ureche** (A fi) (cam) nebun.

(Exp. vb.) **A-i intra cuiva (ceva) pe o ureche și a-i ieși pe alta** (sau **pe cealaltă**) **1.** A nu reține ceea ce i se spune. **2.** A nu asculta sau a rămâne nepăsător la sfaturi.

(Exp. vb.) **A-i trece cuiva (ceva) prin urechi** (D. glas, zgomot etc.) A-i răsuna în urechi din cauza intensității sunetului.

(Exp. vb.) **A-i ieși (cuiva) sufletul pe urechi** A-i fi foarte frică.

(Exp. vb.; înv.) **A-i băga (cuiva) bumbacul în urechi** A bate pe cineva ca să nu mai spună ce trebuia tămuit.

(Exp. vb.; înv.) **Să-și bage bumbac în urechi!** Avertisment dat unei persoane ce a comis o faptă rea.

(Exp. vb.) **A-i desfunda (cuiva) urechile** A-i trage (cuiva) o palmă.

(Loc. vb.; reg.) **A-și plăti urechea** A se achita superficial de o obligație, *a face ceva de mântuială*.

(Loc. av.; reg.) **Să-ți mântui urechea** (D. îndeplinirea unei obligații) De formă, *de mântuială*.

(Exp. vb.) **A avea urechea târgului** (sau **a cuiva**) A fi ascultat cu plăcere și încredere (de cei din jur).

(Exp. vb.; îrg.) **A da (cuiva) urechea** A asculta cu atenție și plăcere pe cineva.

(Exp. vb.) **A avea urechi de lup** **1.** A auzi foarte bine. **2.** A fi deștept.

(Exp. vb.) **A fi urechea lui Dumnezeu** **1.** A fi om bun.

(Exp. vb.) **A fi urechea dracului** A fi om rău.

(Exp. a.) **Stăpănit ca iepurele și ciulește urechile** (D. oameni) Foarte fricos.

(Exp. vb.) **A ține lupul de urechi** A fi om slab și a încerca să înfrunte pe unul puternic.

(Exp. vb.) **Urechii să fie, că spate destul** Cel neascultător sau vinovat își va primi pedeapsa.

(Exp. vb.) **Te-aș vâri în sân, dac-ai încăpea** (sau **dar nu încapi**) **de urechi** **1.** Ești o persoană pe care nu o agreez. **2.** M-ai supărat.

(Exp. vb.) **A-și pune capul între urechi și a se duce** A porni pe drumuri fără rost.

(Exp. vb.) **A-și pune capu-ntre urechi și a nu se mai uita în lături** A fi foarte încăpățânat.

(Loc. vb.) **A nu i se duce de după ureche** A fi tânăr și foarte încrezut.

(Exp. av.) **Până peste** (sau **în, între**) **urechi** Foarte mult.

(Exp. vb.) **A se culca pe o ureche** (sau **pe urechea aia**) **1.** A rămâne nepăsător, *a nu se sinchisi*. **2.** A se baza pe ceva nesigur. **3.** A aștepta în zadar să se îndeplinească ceva.

(Exp. vb.) **Culcă-te pe urechea aia** (sau **pe cea ureche**) E în zadar să mai ai vreo speranță.

(Exp. vb.) **A se lăsa pe o ureche** A neglija o treabă începută (văzând că nu iese cum ar fi dorit).

(Exp. vb.) **A râde cu gura până la urechi** sau **până i se duce gura la ureche** (ori **la urechi**) A râde cu mare poftă.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a șede**, **a cădea**) **pe urechile cuiva** A sta pe lângă cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.).

(Exp. vb.) **A-și ascuți** (sau **a-și ciuli, a-și aținti**) **urechile** (sau **urechea**) A asculta cu atenție sporită, *a-și încorda auzul*.

(Exp. vb.; reg.) **A se face ureche șută** **1.** A se preface că nu aude ceva. **2.** A se preface că nu știe ceva.

(Exp. vb.) **A-i da (cuiva) peste urechi** **1.** A muștra pe cineva. **2.** A pedepsi pe cineva.

(Loc. vb.) **A(-i) roade** sau **a(-i) mânca (cuiva) (și) urechile** **1.** (D. persoane întreținute de cineva) A mânca foarte mult. **2.** A păgubi pe cineva.

(Exp. vb.) **A(-i) fi (cuiva) urechile roase de... 1.** A fi plictisit de... **2.** A cunoaște ceva prea bine.

(Exp. vb.) **A pune (pe cineva) la ureche** A menaja pe cineva.

(Exp. vb.) **A umbla cu flori** (sau **cu floare**) **la urechi** (sau **la ureche**) A nu avea nicio grijă.

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) flori** (sau **ghiocei**) **după** (sau **la**) **urechi** (sau **ureche**) **1.** A-și bate joc de cineva. **2.** A înșela pe cineva.

(Exp. vb.) **A pune (ceva) cercel la ureche** A trata (ceva) cu indiferență.

(Exp. vb.) **A purta căciula pe-o ureche** sau **a umbla cu cușma pe-o ureche** **1.** A nu-i păsa de nimeni și de nimic. **2.** A-și bate joc de orice.

(Exp. vb.) **A îndesa** (sau **a tufli**) **căciula pe urechi** **1.** A se preface că nu știe. **2.** A nu-i păsa de nimic.

(Exp. vb.; reg.) **A se pune** (sau **a se porni**) **pe-o ureche** **1.** A face ceva cu îndârjire. **2.** A nu se lăsa până nu realizează ce și-a propus.

(Exp. vb.) **A avea urechi lungi** (ca de măgar) **1.** A fi neinstruit. **2.** A fi prost.

(Exp. vb.) **A-i crește** (cuiva) **urechile** **1.** A se zăpăci. **2.** A se prosti.

(Exp. vb.) **A pune mult pe-o ureche** A se îmbăta strașnic.

(Exp. vb.) **A nu (o) duce la ureche** A bea foarte mult.

(Exp. vb.) **Nu duce nimenea la ureche** Toată lumea bea, dar nu ca tine (ca voi).

(Exp. vb.) **A cerca vinu pe-o ureche** **1.** A face pe prostul. **2.** A fi prost.

(Exp. vb.) **A avea ureche muzicală** A avea facultatea de a percepe just (și de a reproduce în mod exact) sunetele muzicale.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A cânta) după ureche** (A reproduce o melodie) după auz, fără partitură.

(Exp. vb.; loc. av.) **(A face ceva) după ureche** **1.** (A face ceva) în mod improvizat. **2.** (A face ceva) fără a fi specialist, fără a avea pregătirea necesară.

(Exp. vb.) **A avea urechea bună** **1.** A avea auzul fin. **2.** A cânta corect fără partitură.

(Exp. vb.) **A scăpa ca prin urechile acului** A scăpa cu mare greutate (sau în ultimul moment) dintr-o situație dificilă.

(Sint.; Mar.) **Ureche de ghidare** Piesă de lemn sau de metal fixată pe punte sau pe copastie, pentru ghidarea parâmelor.

(Sint.) **Urechea cormanei** Prelungire a cormanei plugului în partea de sus, în spate, *cormana mică*.

(Sint.; reg.) **Urechea coasei** Parte metalică a coasei fixată de toporiște.

(Exp. vb.; înv.) **A trage clopotele într-o ureche** A trage clopotul într-o dungă.

(Exp. vb.) **A fi într-o ureche** A nu fi în deplinăta-tea facultăților mintale.

(Sint.) **Urechi de măgar** Colțuri îndoite din neglijență la filele unei cărți, ale unui caiet etc.

URGENTĂ s. f.

(Loc. av.; loc. a.) **De urgență** **1.** Repede. **2.** Urgent.

URG/E s. f.

(Loc. av.; înv.) **Cu urgie** Cu cruzime, *năprasnic*, *aprig*, *înverșunat*.

(Loc. vb.) **A pune (pe cineva) la urgie** **1.** A se supăra pe cineva. **2.** A persecuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A cădea** (sau **a pica**, **a intra**, **a fi**) **în** (sau **la**, **sub**) **urgie** **1.** A ajunge în dizgrație. **2.** A fi disprețuit. **3.** A fi urât.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi** (cuiva) **cu urgie** sau **a ține** (ori **a prinde**, **a lua**) **urgie** (pe cineva) **1.** A urî. **2.** (Pop.) A pizmui.

(Sint.; rar) **Ziua urgiei** Ziua judecății de apoi.

(Loc. a.) **De urgie** **1.** Care aduce nenorociri și greutăți. **2.** Care produce rău.

URIC s. n.

(Sint.; înv.) **Uricul îngrupăciunii** (sau *uric de îngrupăciune* ori *de îngropare*) Loc de veci.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **De uric** **1.** Moștenit. **2.** De veci, *veșnic*. **3.** Pe vecie. **4.** (Reg.) Permanent. **5.** (Reg.) Dintotdeauna.

(Exp. vb.) **Pre uric de vecie** Ca proprietate veșnică. (Exp. vb.) **Cât uricul pământului** **1.** Veșnic. **2.** Foarte mult.

(Sint.; îrg.) **Uricul târgului** Act prin care se recunoștea un privilegiu acordat comunelor libere.

URIOC s. n.

(Exp. vb.) **A ajunge la uric** A termina o treabă.

URÎ vb.

(Exp. vb.; reg.) **A-și urî zilele** A-și dori moartea.

(Exp. vb.) **A-l urî pereții** (D. un bolnav) A zăcea de prea mult timp.

(Exp. vb.) **A i se urî** (cuiva) **cu viața** (sau **cu zilele**) sau (reg.) **a i se urî de zile** A se sătura de viață, *a-și dori moartea*.

URLA vb.

(Exp. vb.) **A(-i) urla** (cuiva) **lupii în casă** (sau **pe cuptor**, **în vatră**) **1.** A avea casa părăsită. **2.** (P. ex.) A fi înșelat de soție.

(Exp. vb.) **Tu cânti ca cucu, eu urlu ca lupu** Ți îți merge bine, mie îmi merge prost.

(Exp. vb.) **Stai cu lupii, urlu ca ei** Trebuie să te acomodezi cu o situație neplăcută și nedorită.

(Loc. vb.; reg.) **A urla pe cineva** **1.** A cicăli pe cineva. **2.** A ruga insistent (pe cineva). **3.** A bate foarte tare (pe cineva).

(Exp. vb.) **A-i urla** (cuiva) **capul** (sau **urechile**, **auzul**) A-i vâjâi (cuiva) capul sau urechile.

(Exp. vb.; reg.) **A-i urla** (cuiva ceva) **prin** (sau **în**) **cap** A-i trece cuiva ceva prin minte, (îrg.) *a-i tuna în cap*.

URLAT, ~Ă a.

(Loc. vb.; reg.) **A se duce pe urlați** **1.** A fugi (șipând sau urlând de durere). **2.** A se duce foarte departe și pentru totdeauna.

URLET *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A se alege cu urletul morii** A nu se alege cu nimic.

URMA *vb.*

(Loc. vb.) **A-și urma drumul, calea** A merge pe un anumit traseu, *a ține drumul, a păstra direcția.*

(Loc. vb.; înv.) **A urma trebuința** A trebui.

URMARE *s. f.*

(Loc. vb.) **A da urmare** (D. un ordin, o dispoziție etc.) A pune în aplicare.

(Loc. cj.) **Prin** (sau **drept**, înv. **în**) **urmare** În consecință, *în concluzie, așadar, deci.*

(Loc. pp.) **În urmarea...** În urma.

URMĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A călca de două ori într-o urmă** (D. oameni) **1.** A merge prea încet. **2.** A lucra încet, fără spor.

(Exp. vb.; pop.) **Îi pute și urma** Este un om foarte leneș.

(Exp. vb.; pop.) **Parcă-i sunt urmele pe bani sau îi e urma și banu** Este un om leneș.

(Sint.; înv.) *Urmă de om* Generație.

(Sint.; sprs.) *Urmă rea* (sau *slabă*) Loc vrăjit despre care se crede că aduce boală, nenorocire.

(Loc. a.; pop.) **Tot pe aceeași** (sau **aceea**) **urmă** La fel.

(Loc. vb.) **A se lua pe** (sau **în, după**) **urma** (sau **după urmele**) sau **a lua urma** (cuiva sau a ceva) A urmări pe cineva sau ceva (pentru a-l prinde, a-l găsi etc.).

(Loc. vb.) **A fi pe urma** (sau **pe urmele**) **cuiva** A urmări pe cineva.

(Exp. vb.) **A adulmea din urmă în urmă** A căuta peste tot pe cineva.

(Exp. vb.) **A căuta urma** (cuiva) A se strădui să găsească (pe cineva).

(Loc. vb.) **A goni** (sau **a lua**) (pe cineva) **după urmă** A urmări fără oprire (pe cineva), *a hărțui.*

(Exp. vb.) **A se ține pe urma** (sau **pe urmele**) (cuiva) A nu lăsa pe cineva să-i scape din vedere.

(Loc. vb.) **A ține din urmă** (pe cineva) A supraveghea pe cineva.

(Exp. vb.) **A călca urma** sau **în, pe urmele** (cuiva) A porni în urmărirea cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A-i umbla** (cuiva) **în umbră** A urmări asiduă pe cineva.

(Exp. vb.) **A ști** (de) **urma** (cuiva) sau **a nu i se ști de urmă** (cuiva) A (nu) ști unde se află cineva.

(Loc. vb.) **A** (nu) **da de urma** (cuiva sau a ceva) A (nu) descoperi.

(Loc. vb.) **A** (nu) **găsi, a** (nu) **prinde urma** sau a (nu) **da de o urmă** (a cuiva sau a ceva) A (nu) găsi (un indiciu, un semn care să ajute cercetarea).

(Exp. vb.) **A** (i se) **pierde** (cuiva) **urma** (sau **urmele**) ori **a-și pierde, a-și șterge urma** (sau **urmele**) A face să se piardă orice știre despre cineva.

(Exp. vb.) **A** (-i) **pierde urma** (cuiva) A nu mai ști unde se află cineva sau ceva.

(Loc. vb.) **A-și pierde** (sau **a-și uita**) **din urmă** **1.** A se duce departe. **2.** A nu mai da semn de viață.

(Exp. vb.) **A-i tăia** (cuiva) **urma** A înlătura pe cineva.

(Exp. vb.) **A merge** (sau **a călca, a umbla, a se duce** etc.) **pe** (în v. **pre**) (sau **în, după**) **urma** (ori **urmele**) (cuiva sau a ceva), (în v.) **a merge** (sau **a umbla**) **după urmă** sau **după urma cuiva** **1.** A semăna cu cineva (în comportare). **2.** A imita pe cineva. **3.** A se conduce după... **4.** A continua activitatea cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A umbla într-o urmă cu...** A urma aceeași învățătură, aceeași credință cu...

(Exp. vb.; reg.) **A călca din urmă în urmă** **1.** A păși în același fel cu cel din față. **2.** A imita îndeaproape pe un om de merit.

(Exp. vb.; pop.) **A călca într-o urmă** A merge unul după altul.

(Exp. vb.; reg.) **A-i călca** (cuiva) **în urmă** A asculta întocmai (pe cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A trage** (sau **a întoarce**) (pe cineva) **pre urma sa** A câștiga pe cineva ca adept la credința sa.

(Exp. vb.) **A nu face urmă** A nu se urni din loc.

(Exp. vb.; pop.) **A plânge urma** (sau **urmele, urmu-lițele**) (cuiva) **1.** A simți lipsa cuiva. **2.** A regreta plecarea sau dispariția cuiva.

(Exp. vb.; sprs.) **A lua** (cuiva) **din urmă** sau, rar, **a lua urma** (cuiva) A lua cuiva țărână din urma pasului pentru a-l vrăji, a-l fermeca.

(Exp. vb.; reg.) **A sări urma** (cuiva) **în ciomag** A evita (un om nesuferit, rău).

(Exp. vb.) **A duce** (sau **a mâna, a goni**) **urma** (D. câini) A adulmea vânatul și a porni după el.

(Loc. av.) **Din urmă până-n creștet** Din talpă în creștet.

(Sint.) *Urmă cerbească* Semn lăsat de cerb pe trunchiurile copacilor prin frecarea coarnelor.

(Loc. av.) **Fără urmă** (de...) Fără niciun pic (de...).

(Loc. av.; reg.) **Fără** (de) **urmă** (sau **urme**) Pe de-a-ntregul.

(Loc. pp.) **(De) pe** (înv. **pre**) (sau **după**) **urma** (**cuiva** sau **a ceva**) **1.** Din cauza cuiva sau a ceva. **2.** Datorită cuiva sau a ceva. **3.** Obținut de la cineva sau după cineva.

(Loc. a.) **(Cel sau cel mai) de pe** (sau **din, după**) **urmă** sau **cel de la urmă** Ultimul (într-o succesiune). (Sint.) *Ceasul cel* (sau *orele, minutele cele*) (*mai*) *de pe* (sau *din*) *urmă* Momentul de dinainte de moarte. (Sint.; Bis.) *Judecata (cea) din urmă* sau (înv.) *divanul cel după urmă* Judecată divină la care Dumnezeu îi va chema pe toți oamenii, la sfârșitul lumii, pentru a le hotărî soarta (fericirea sau osânda veșnică).

(Loc. a.) **(Cel sau cel mai) de pe** (sau **din**) **urmă** sau **cel de la urmă** **1.** Anterior față de momentul exprimării, *recent*. **2.** Imediat următor. **3.** Degradant. (Loc. av.) **În urmă** **1.** În spate. **2.** După aceea. **3.** La sfârșit. **4.** În definitiv. **5.** După moartea cuiva.

(Loc. av.) **În urmă cu...** Înainte de momentul prezent cu...

(Loc. av.) **Acum în urmă** De curând.

(Loc. av.) **Din urmă** **1.** Dinapoi. **2.** De la locul unde a rămas.

(Loc. av.) **Pe urmă** **1.** În spate. **2.** Mai târziu. **3.** În ultimul moment. **4.** Ultima dată. **5.** În ultimul timp. **6.** În ultimă analiză. **7.** După cineva.

(Loc. av.) **La urmă** **1.** În spate, *la sfârșit*. **2.** Mai târziu. **3.** În ultimul moment. **4.** În concluzie.

(Loc. av.) **(Până) la** (rar **în**) **urma urmei** (sau **urmelor**) **1.** La sfârșit de tot. **2.** La o adică.

(Loc. av.) **Până la** (rar **în**) **urmă** sau **în cele din** (sau **de pe ori mai de pe**) **urmă** **1.** După ce s-a terminat tot. **2.** În definitiv.

(Exp. vb.; reg.) **La urmă vreme** La sfârșit de tot.

(Loc. pp.) **În** (sau **pe**) **urma** (ori **urmele**) (**cuiva** sau **a ceva**) **1.** Înapoia cuiva sau a ceva. **2.** După cineva sau ceva (pentru a-l ajunge, a-l prinde, a-l găsi etc.). **3.** Mai târziu. **4.** Ca o consecință a...

(Exp. vb.; pop.) **A se întoarce în urma...** **1.** A se întoarce la cineva sau la ceva. **2.** Către cineva sau ceva.

(Loc. av.) **De pe** (sau **după**) **urma** (**cuiva**) **1.** Îndărătul cuiva. **2.** Dindărătul cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **Pe urma tuturor** În comparație cu toți.

(Loc. pp.; reg.) **La** (sau **în**) **urma...** (**cuiva** sau **a ceva**) După... (cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A rămâne** (sau **a fi**) **în urmă** **1.** A se afla la sfârșitul unui șir, al unei succesiuni. **2.** A fi depă-

șit de cineva sau de ceva. **3.** A fi întrecut de alții în muncă, în activitate etc. **4.** A fi dator cu ceva. **5.** (D. ceas) A marca timpul cu întârziere.

(Exp. vb.) **A lăsa** (**pe cineva** sau **ceva**) **în urmă** **1.** A depăși pe cineva sau ceva. **2.** A uita.

(Exp. vb.; înv.) **A fi mai pe urmă** **1.** A fi ultimul dintr-o succesiune, dintr-un șir. **2.** A avea o importanță secundară.

(Exp. vb.) **A trimite** (**pe cineva**) **la urmă** (sau **la urma lui**) A trimite pe cineva la locul de origine, uneori escortat de forța publică.

URNI vb.

(Loc. vb.) **A o urni** A ieși din impas, *a se descurca*.

(Exp. vb.) **A (nu) se da urnit** A (nu) se hotărî să plece.

URS s. m.

(Sint.; pop.) **Ziua ursului** Sărbătoare populară în ziua de 2 februarie în care, după credința populară, ursul iese din bârlogul unde a hibernat.

(Sint.; sprs.) **Sâmbăta ursului** Sărbătoare populară care se ține cu opt zile înainte de Florii, respectată pentru a feri vitele de fiarele sălbatice.

(Exp. vb.) **A se aduna** (sau **a se strânge**, **a se uita**) **ca la urs** A se aduna în număr foarte mare și a privi cu o deosebită curiozitate.

(Exp. vb.) **A se ține** (**după cineva**) **ca după urs** A merge în urma cuiva în număr foarte mare.

(Exp. vb.) **A trage nădejde ca ursul de coadă** A nădăjdui lucruri imposibile de realizat.

(Exp. vb.) **A vinde pielea ursului din pădure** sau **a vinde pielea ursului în târg și ursu-i în pădure** ori **tocmeala-i în târg și ursul în crâng** A conta pe un lucru înainte de a fi sigur că îl poți obține.

(Exp. vb.) **A juca ca ursul, nu de voie, ci de nevoie** A face ce nu-i place, fiind silit de împrejurări.

(Exp. vb.) **A iubi** (**pe cineva**) **ca ursul pe lup** A nu iubi deloc pe cineva.

(Exp. vb.) **A se juca cu coada ursului** A se pune în primejdie, atacând pe cei puternici.

(Exp. vb.) **A scăpa ca din gheara ursului, cu părul vâlvoi** A ieși cu mare greutate dintr-un pericol, dintr-o situație gravă.

(Exp. vb.) **A fugi** (**de cineva**) **ca de urs** A-i fi foarte frică, a se feri de cineva.

(Exp. vb.) **A trăi ca ursul** (**în bârlog** ori **ca în bârlogul ursului**) sau **a fi urs de bârlog** A trăi retras de lume.

(Exp. av.; pop.) **De când se băteau urșii în coadă**
1. Foarte de demult. **2.** (În basme) În lumea imaginară, ireală.

(Exp. vb.) **Când o prinde mâța pește și coada la urs o crește sau când o face ursul coadă și prepețița noadă ori când se va vedea ursul cu cercei umblând după miei ori când oi vedea ursul în doi craci, văcar după vaci** Niciodată.

(Exp. vb.; reg.) **Mi-a adus urșii din pădure** Nu mi-a fost de niciun ajutor.

URSĂREȘTE av.

(Exp. vb.) **A umbla ursărește** A rătăci din loc în loc, a peregrina.

URSI vb.

(Loc. vb.) **A ursi a rău (sau a bine)** A prezice lucruri (ne)favorabile.

URSI/T, ~Ă a.

(Loc. vb.; sprs.) **A face (cuiva) (pe sau de) ursită**
1. A folosi vrăji pentru a afla cu cine se va căsători cineva. **2.** A folosi vrăji pentru a provoca boala sau moartea cuiva. **3.** A face cuiva farmece pentru a-i merge rău.

(Loc. vb.) **A desface de ursit** A dezlega o vrajă care a provocat cuiva o boală, o nenorocire, o suferință.

URSITOR, ~OARE s. m. f., a.

(Exp. vb.; reg.) **A-și face ursitoarele** A-i veni (cuiva) vremea (sau ceasul).

(Exp. vb.; reg.) **Parcă sunt niște ursitoare** (D. femei) Sunt bătrâne și rău îmbrăcate.

URȘINIC s. n.

(Exp. a.) **Născut în urșinic** **1.** De origine nobilă. **2.** De neam împărătesc.

URZI vb.

(Exp. av.) **De când a urzit Dumnezeu pământul** De totdeauna.

URZICĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A fi ca urzicile** **1.** A fi des, abundent. **2.** A apărea peste tot.

(Exp. vb.; reg.) **A prăji urzicile cu zama mămălișii** A fi sărac.

(Exp. vb.; reg.) **Râmnește Vlada la urzici** Dorește un lucru de nimic, fără nicio valoare.

URZI/T¹ s. n.

(Exp. vb.; loc. av.; înv.) **(A umbla) de-a urzitele** (A umbla) de colo până colo.

(Exp. vb.; reg.) **A fi în urzit** (D. cereale) A fi în perioada formării bobului.

URZI/T², ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A fi (cineva) (abia) urzit** A fi foarte slab.

USCA vb.

(Exp. vb.) **A se usca de sete** A avea o senzație puternică de sete.

(Exp. vb.) **Sunt rude pentru că au uscat cămășile la un soare** Sunt rude foarte îndepărtate sau pretinse.

(Exp. vb.) **A i se usca gura (sau gâtul)** A avea o puternică senzație de sete.

(Exp. vb.) **Bea de uscă sau uscă pe unde trece** Bea foarte mult.

(Exp. vb.) **A usca (pe cineva) în bătaie (sau în bătăi)** A bate pe cineva foarte tare.

(Exp. vb.) **L-a bătut de l-a uscat la mațe** L-a bătut foarte tare.

USCAT, ~Ă a.

(Sint.) **Ger uscat** **1.** Ger fără zăpadă. **2.** Frig mare, năprasnic.

(Loc. av.; reg.) **În uscat** Practicând altoirea primăvara devreme, înainte de a începe vegetația copacilor.

(Loc. vb.) **A trage vetrela (sau, pop., verde) pe uscat** **1.** A munci fără spor. **2.** A duce o viață grea.

(Exp. a.) **Uscat la stomac** Constipat.

(Exp. vb.) **A trage carul pe uscat** A scăpa de belea.

(Exp. vb.) **A trage targa pe uscat** A nu reuși.

(Exp. vb.) **A fi dracul pe uscat** **1.** A fi șiret. **2.** A fi rău. **3.** A fi urât.

USNĂ s. f.

(Exp. vb.; îrg.) **A suna (sau a bate) clopotul într-o usnă** A trage clopotul izbind limba numai într-o parte (de mort, de primejdie etc.), a bate clopotul într-o dungă.

USTURĂ vb.

(Exp. vb.) **A-l ustura (pe cineva) inima (sau sufletul)** A simți o durere puternică, fizică sau morală.

(Exp. vb.; gmț.) **A-l ustura (pe cineva) spatele** A merita o bătaie.

(Exp. vb.; reg.) **A-l ustura (pe cineva) călcăiele** A avea dor de ducă.

(Exp. vb.; fam.) **Are să-l usture** O s-o pățească, va plăti scump.

USTUROI, ~OAIIE s. m. a.

(Sint.; Bot.) **Bureți usturoi** Bureți iuți.

(Sint.; sprs.) **Usturoi păzit** Căpățână de usturoi pe care flăcăii o păzesc în noaptea de Sf. Andrei pentru a se feri de vampiri sau iele.

(Exp. vb.) **(Parcă) nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase (sau nu-i pute) 1.** Se face că nu știe nimic despre ceva la care a participat. **2.** Nu se rușinează de o faptă a sa.

(Exp. vb.; rar) **Îi pute gura a usturoi** Spune minciuni.

UȘĂ s. f.

(Sint.) **Ușă domnească** sau **uși (ori ușile) împărătești** sau **ușile altarului** Intrare principală în altar, de care se servește numai preotul, în anumite momente ale slujbei.

(Sint.) **Ușă batantă** Ușă care, la deschidere, execută o mișcare de rotație în jurul unei margini.

(Sint.) **Ușă glisantă** sau **Ușă rulantă** Ușă care se închide și se deschide prin alunecarea laterală a caturilor de-a lungul unor șine.

(Sint.) **Ușă pliantă** Ușă formată din segmente legate între ele cu balamale care se închid și se deschid ca un evantai.

(Sint.) **Ușa cătelului** Ușă mică, secretă.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu ușile închise 1.** (În) secret. **2.** Fără ca publicul să fie admis.

(Exp. av.) **La (sau, înv., dintre, între, lângă) ușă** Foarte aproape (de...).

(Loc. a.; loc. av.) **Ușă în ușă (sau, înv., de) ușă 1.** Foarte aproape. **2.** Față în față. **3.** Vecini.

(Loc. av.) **În ușă** În cadrul ușii.

(Loc. av.) **Din ușă în ușă 1.** De la unul la altul. **2.** Dintr-un loc într-altul. **3.** Din casă în casă, *din poartă în poartă*.

(Loc. av.) **Ca la ușa oborului** Necivilizat.

(Exp. vb.) **A da sau a trânti ușa de perete** A intra prin surprindere.

(Exp. vb.) **A bate la ușă** (D. evenimente, termene etc.) **1.** A fi foarte aproape. **2.** A fi iminent.

(Exp. vb.) **A avea ușile deschise** A permite accesul oricui.

(Exp. vb.) **A (nu) avea ușa deschisă** A (nu) avea acces la...

(Exp. vb.) **A (nu) deschide ușa (cuiva)** A (nu) vizita pe cineva.

(Exp. vb.) **A deschide (cuiva) amândouă ușile** A primi pe cineva cu bucurie, cu brațele deschise.

(Exp. vb.) **A intra cu ușa în casă** A spune lucrurile pe șleau.

(Exp. vb.) **N-ai (sau n-are) ușă la bordei** Nu închizi (închide) ușa după tine (el).

(Exp. vb.) **Îmbracă ușa!** sau **ușa, (Panaite)! 1.** Ieși afară din casă! **2.** Fugi!

(Exp. vb.) **Închide ușa pe dinafară** Ieși!

(Exp. vb.) **A-i rupe (cuiva) călcâiele cu ușa** A alunga pe cineva.

(Exp. vb.) **A bate (sau a umbla) pe la toate ușile** sau (înv.) **a umbla pe la alte uși 1.** A solicita sprijinul cuiva (într-o împrejurare grea). **2.** A se adresa tuturor cerând sprijin.

(Exp. vb.) **A strânge (pe cineva) cu ușa** A forța (pe cineva) să facă sau să recunoască ceva.

(Exp. vb.) **A pune (cuiva) foc la ușă** A produce discordie.

(Exp. vb.) **A ține ușa (cuiva)** A fi complice cu cineva.

(Exp. vb.) **A-i pune (cuiva) parul (sau scaiul, spicul) la (sau în) ușă 1.** A-i pune cuiva sechestrul.

2. A sărăci pe cineva. **3.** A distruge pe cineva.

(Exp. vb.) **A pune paru-n ușă și mărăcini în fereastră** A-și părăsi locul, casa, a pleca.

(Exp. vb.) **A cere cât n-are (cineva) la ușa casei** A cere prea mult.

(Exp. vb.) **A ține (pe cineva) (de) odor la ușa casei 1.** A ține de pomană pe cineva. **2.** A nu avea niciun folos de pe urma cuiva.

(Exp. vb.) **A sta după ușă 1.** A fi nebăgat în seamă. **2.** A sta deoparte.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) după ușă 1.** A nu acorda nicio atenție cuiva. **2.** A neglija pe cineva.

(Exp. vb.) **A primi (pe cineva) între două uși** A sta cu cineva de vorbă în fugă.

(Exp. vb.) **A închide (cuiva) ușa 1.** A nu (mai) primi pe cineva.

(Exp. vb.) **A arăta (cuiva) ușa sau ușile** A da (pe cineva) afară, *a goni*.

(Exp. vb.) **A lua ușa-n spate** A pleca.

(Exp. vb.) **(A ajunge, a bate, a cere, a crește, a rămâne etc.) pe la (sau prin) ușile oamenilor (sau pe la ușile străine)** A trăi din mila altora.

(Exp. vb.) **A trăi (sau a umbla) din ușă în ușă 1.** A o duce greu. **2.** A trăi din mila altora, *a cerși*.

(Exp. vb.) **A lăsa (pe cineva) pe la ușile oamenilor 1.** A părăsi pe cineva. **2.** A se dezinteresa de cineva.

(Exp. vb.) **A bate ușile** A umbla din loc în loc.

(Exp. vb.) **A bate pe la ușile oamenilor** A cere de pomană.

(Exp. vb.) **A fi cu ochii stâlpiți după ușă** A fi pe moarte.

(Exp. vb.; reg.) **A acira (sau a sta) (pe) la ușile altora** A trăi din munca altora.

(Exp. a.) **Câine de două (sau de nouă, de multe) uși (sau de uși multe)** (D. oameni) Fără căpătâi, care trăiește pe socoteala altora.

(Exp. a.) **Femeie de uși multe** Femeie care ponegrește, *bârfitoare*.

(Exp. vb.; înv.) **A se vedea (sau a se apropia la) (sau de) ușa mormântului** A fi foarte aproape de moarte.

(Exp. vb.; reg.) **A băga oile la ușă** A strânge la un loc oile ca să se odihnească.

UȘCHI vb.

(Loc. vb.) **A o ușchi 1.** A o șterge. **2.** (Arg.) A trage chiulul, *a chiuli*.

UȘOR, ~OARĂ a., av., s. sg.

(Sint.) *Industrie ușoară* Industrie care produce textile, confecții, încălțăminte, sticlă, materiale plastice etc.

(Sint.) *Categorie ușoară* Categorie de box, haltere și lupte, care cuprinde sportivii cu greutatea corpului între 57 și 61 de kg.

(Exp. vb.) **Fie-i țărâna ușoară sau ușoară să-i fie țărâna** (D. morți) Să se odihnească în pace.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) cu inima ușoară 1.** (A fi) bine dispus. **2.** (A fi) liniștit.

(Exp. vb.; înv.) **A fi ușor din bir** A fi scutit de bir.

(Exp. vb.) **A rămâne pe ușor 1.** A rămâne fără bani. **2.** A ajunge lefter.

(Exp. vb.; loc. a.; pop.) **(A fi) ușor de (sau la) cap (sau minte)** sau **a avea cap ușor** (A fi) deștept.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) ușor de picior** (A fi) sprinten la mers.

(Exp. vb.) **A fi ușor la fugă** A fugi repede.

(Exp. vb.; reg.) **A fi ușor de gură** A fi vorbăreț.

(Exp. vb.; loc. a.; înv.) **(A fi) ușor la...** (A fi) îndemânatic la...

(Loc. av.; îrg.) **Pe (sau cu, din) ușor sau cu ușorul** Cu ușurință, *lesne, comod*.

(Loc. av.; înv.) **Mai cu ușor** Mai degrabă, *preferabil*.

(Loc. av.; reg.) **Din ușor** Cu grijă, *încetșor*.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) (mai) pe ușure** A acorda (cuiva) condiții (mai) convenabile.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) pe ușure** A lua (pe cineva) pe ocolite.

(Sint.) *Femeie de moravuri ușoare* sau (i. uz.) *femeie ușoară* Femeie cu o atitudine care contravine moralei.

(Loc. a.) **Ușor de (sau la) minte** Lipsit de judecată, *superficial, flușturatic*.

(Exp. vb.) **(Mai) ușor, (mai) ușor! 1.** Nu trebuie să te pripești. **2.** Liniștește-te.

(Exp. vb.) **Stai ușor!** Stai puțin.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu)-i fi (cuiva) ușor** A (nu) o duce bine.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) se lăsa ușor** A (nu) ceda fără împotrivire.

(Exp. vb.; înv.) **A-l lăsa (pe cineva) ușor 1.** A-l solicita puțin. **2.** A fi indulgent cu cineva.

(Exp. vb.) **A se îmbrăca ușor** A se îmbrăca cu haine puține, subțiri.

(Exp. vb.) **A lua ușor un lucru sau a trece ușor peste un lucru** A nu da importanța cuvenită unui lucru.

(Exp. vb.) **A lua viața ușor 1.** A trece cu nepăsare peste orice. **2.** A nu-și face griji.

UȘURA vb.

(Exp. vb.) **A ușura punga (cuiva)** A lua banii cuiva (prin mijloace necinstite).

(Exp. vb.; fam.) **A ușura (pe cineva) de bani 1.** A face pe cineva să-și piardă banii (la un joc de noroc). **2.** A lua cuiva banii (prin mijloace necinstite).

(Exp. vb.) **A-și ușura inima (sau pieptul)** A-și alina prin confesiuni o suferință psihică sau o îngrijorare, *a se destăinui, a-și vărsa focul*.

(Exp. vb.) **A se ușura de bani** A cheltui o mare sumă de bani sau toți banii.

UȘURĂTATE s. f.

(Loc. av.; îvp.) **Cu ușurătate** Fără efort, *ușor, cu ușurință*.

UȘUREL, ~EA a.

(Exp. vb.; loc. a.; reg.) **(A fi) ușurel de cap (sau la minte) 1.** (A fi) ager la minte. **2.** (A fi) prostuț, lipsit de experiență.

(Exp. vb.) **(Mai) ușurel 1.** Nu trebuie să te pripești. **2.** Liniștește-te.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu ușurelul** A proceda cu blândețe, cu răbdare, cu tact, *a lua cu binișorul*.

(Loc. av.; fam.) **Pe ușurel 1.** Pe puțin. **2.** În cel mai bun caz.

(Exp. vb.) **A fi îmbrăcat ușurel** A fi îmbrăcat subțire.

UT/L, ~Ă a.

(Loc. av.) **În timp util 1.** Până nu e prea târziu. **2.** La timp.

UZ *s. n.*

(Loc. a.) **Scos** (sau **ieșit din uz**) Care nu mai circulă.

(Exp. vb.) **A fi în uz** **1.** A fi în serviciu. **2.** A se obișnui să se facă, *a se practica*.

(Exp. vb.) **A face uz de...** A uza de..., *a utiliza*.

(Exp. vb.) **Pentru uzul** (sau **pentru uz...**) ori **de uz...** Destinat să fie folosit într-un anumit fel, într-un anumit mediu.

(Loc. a.) **Ieșit din uz** **1.** Care nu se mai utilizează. **2.**

(D. elemente de limbă) Intrat în vocabularul pasiv.

(Loc. a.; înv.) **Afară din uz** Care nu se conformează unui fel obișnuit de a se comporta în societate, *excentric*.

UZAJ *s. n.*

(Exp. a.) **De uzaj** Destinat să se practice, să circule într-un anumit fel, într-un anumit mediu.

UZĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu uza-pantahuza** A umbla din loc în loc purtând vorbe, minciuni.

V

VACANȚĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A fi** (sau **a arăta**) (**ca**) **moartea în vacanță** **1.** A arăta rău. **2.** A fi urât (și slab).

VACĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.; ir.) **S-a dus bou și a venit** (sau **s-a întors**) **vacă** (D. oameni) A plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decât plecase.

(Exp. vb.; pfm.) (**A fi**) **vacă (bună) de muls** (A fi) persoana de care cineva abuzează pentru a trage foloase materiale.

(Exp. vb.; pfm.) **A rămâne ca vaca la poartă nouă** A rămâne mirat, dezorientat, perplex în fața unei situații (noi sau neașteptate).

(Loc. a.; pop.; ir.) (**Get-beget**) (**de la**) **coada vacii** **1.** Autentic românesc și înapoiat. **2.** De origine rurală.

(Exp. vb.; pfm.) **A veni** (sau **a pleca**) **de la coada vacii** **1.** A proveni din mediul rural. **2.** A fi necivilizat.

(Exp. vb.; reg.) **A cere lapte de la o vacă stearpă** A cere cuiva imposibilul.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i fi (cuiva) vacile acasă** A fi indispus.

(Exp. vb.; reg.) **A mulge** (sau **a suga**) (**lapte de la**) **două vaci** A obține foloase (materiale) concomitent din două părți.

VACCINAT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; fam.; fig.) **A fi vaccinat (contra ceva)** A trece ușor peste un necaz, o neplăcere, fiindcă a mai trecut prin ceva asemănător.

(Exp. vb.; fam.) **A fi major și vaccinat** A fi capabil să-și asume responsabilități.

VAD *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A încerca** (sau **a prinde**) **vadul cu nebunul** (sau **cu nerodul**) A se încrede în omul prost sau necugetat.

(Loc. vb.; pop.) **A(-și) face vad** **1.** A(-și) face loc de trecere. **2.** A pătrunde. **3.** (Fig.) A (se) răspândi. **4.** (Fig.) A (se) face cunoscut. **5.** (Fig.) A căuta un pretext, o ocazie pentru a merge undeva, *a-și face cale*.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) avea vad** **1.** A nu avea scăpare. **2.** (D. magazine) A (nu) avea mulți clienți. (Sint.) *Vad comercial* Poziție care asigură o clientelă numeroasă.

VADRĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A face o vadră de venin** A se supăra foarte tare.

(Sint.; înv.) *Vadră domnească* Dare (în natură) percepută de domnie de la producătorii de vinuri.

VAG, ~Ă *a., s. n.*

(Sint.; Anat.) *Nerv vag* Nerv mixt, senzitivo-motor și parasimpatic, din cea de a zecea pereche de nervi cranieni, *nerv pneumogastric*.

(Sint.; înv.) *An vag* An cu 365 de zile.

(Loc. av.) **În vag** (D. privire) În gol.

(Exp. vb.) **A se pierde în vag** A face considerații generale.

VAGON *s. n.*

(Sint.) *Vagon de dormit* Vagon pentru transportul persoanelor pe distanțe mari, cu cabine cu paturi pentru dormit.

(Sint.) *Vagon de bagaje* Vagon atașat la un tren de călători, pentru bagajele mari.

(Sint.) *Vagon de poștă* Vagon atașat la un tren de călători pentru transportul coletelor, al scrisorilor etc.

(Sint.) *Vagon de marfă* Vagon pentru transportul mărfurilor.

(Sint.) *Casă (sistem) vagon* Casă cu încăperi care se înșiră una după alta, ca vagoanele unui tren.

(Loc. a.; arg.) **Suit în vagon** (D. oameni) Mândru.

VAI i.

(Loc. i.) **Vai de mine!** 1. Sunt consternat! 2. Exprimă un protest politic, pentru a înlătura o îndoială, o rezervă a interlocutorului.

(Loc. av.) **Cu chiu, cu vai** sau **cu (mare) chiu și vai**, (rar) **cu vai, cu chiu, cu vai-nevoie** Cu mari eforturi.

(Loc. s.) **Chiu și vai** 1. Suferință. 2. Osteneală, caznă, trudă. 3. Sărăcie.

(Loc. vb.; reg.) **A fi de chiu și vai** A duce o viață împovărată de lipsuri și de boală.

(Loc. vb.; reg.) **A nu avea vai de...** A nu avea neplăceri din partea...

(Exp. i.; pop.) **Vai de păcatele mele (sau noastre)!** Exprimă necazul, nemulțumirea pentru o situație neplăcută.

(Loc. a.; loc. av.) **Ca vai de el (sau de ea, de dânsul, de dânsa etc.)** sau **ca vai de capul (cuiva)** Vrednic de compătimire.

(Loc. a.; loc. av.) **Ca vai de mama ori de zilele cuiva** sau **ca vai de om** sau **de lume, de Dumnezeu** 1. Într-o situație foarte grea. 2. Foarte prost.

(Exp. i.; pop.) **Vai de...** sau **vai și amar (de...), vai (și amar) de capul (sau de zilele, de mama, de sufletul, de sufllețelul) (cuiva)** Exprimă (auto)compătimirea.

(Exp. vb.; exp. i.; exp. a.; pop.) **(A fi) vai și amar (de...), (a fi) vai (și amar) de capul (sau de pielea, de steaua, de zilele, de viața, de cojocul, de sufletul) (cuiva), vai de lume (sau de om, reg., de mamă), îrg., vai și mișel (de...)** (A fi) într-o situație foarte grea.

VAL s. n.

(Loc. av.) **În valuri** sau **valuri-valuri** 1. Succesiv. 2. În cantitate mare. 3. Din abundență.

(Loc. av.; reg.) **De-a-n valul** De-a valma.

(Exp. av.; Pesc.) **În valul apei** Împotriva curentului.

(Exp. vb.) **A înota în contra valurilor** A se opune părerilor majorității.

(Loc. vb.; înv.) **A da valuri** A da în clocot.

(Exp. vb.) **A (se) lăsa dus de val** sau **a (se) lăsa în voia valurilor, a lua (sau a duce) valul (pe cineva)** A (se) lăsa la voia întâmplării sau influențat de ceva.

(Loc. av.) **Val-vârtej** 1. În mare grabă. 2. Vijelios.

(Sint.) *Valurile vieții (sau lumii, lumești)* Dificultăți inerente vieții.

(Sint.) *Valurile tinereții (sau tinereților)* Întâmplări (neplăcute) cauzate de lipsa de experiență a tinereții.

(Sint.) *Valul (sau valurile) vremii* Trecere a vremii (cu toate evenimentele ei).

(Loc. vb.; înv.) **A avea val (sau valuri) (cu sau, înv., de, despre cineva sau ceva)** 1. A avea neplăceri cauzate de cineva. 2. A fi incomodat (de cineva sau de ceva).

(Loc. vb.; înv.) **A face (cuiva) val (sau, reg., de val)** A-i face (cuiva) un rău.

(Loc. vb.; înv.) **A fi în val (sau în valuri, la val)** 1. A fi în impas. 2. A fi tulburat.

(Loc. vb.; Mil.; înv.) **A da val** 1. A năvăli. 2. A ataca.

(Sint.) *Noul val* 1. Orientare artistică, literară etc. a generației tinere în raport cu generațiile anterioare. 2. Grupare de persoane care reprezintă noul val.

(Sint.; Met.) *Val de frig (sau de căldură)* Aflux de mase de aer rece sau cald.

(Sint.; reg.) *Val de tei* Sul făcut din șuvițe lungi de coajă de tei, utilizate ca sfoară de legat.

(Exp. vb.; înv.) **A purta (pe cineva) (de) val** A tracasă (pe cineva).

VALE s. f.

(Sint.; Bis.) *Valea plângerii (sau valea lacrimilor, valea plângerilor, înv. valea de plângere)* 1. Pământul (considerat ca loc al suferințelor și al durerii). 2. (În basme) Loc al suferințelor unde domnește plânsul și jalea.

(Sint.; Bis.; înv.) *Valea judecății* Locul judecății de apoi.

(Sint.; Mit.; pop.) *Ceea vale* Viața de după moarte.

(Loc. av.) **La vale (sau, reg., în vale)** 1. În sensul coborârii. 2. În jos. 3. În direcția curgerii apei. 4. Spre pământ.

(Loc. av.; înv.) **Mai la vale** În continuare (într-un text).

(Loc. a.) **De la vale (sau din vale)** 1. Dintr-o regiune joasă. 2. Situat mai departe (în sensul coborârii).

(Loc. a.; reg.) **Din vale** Din partea de jos.

(Loc. a.; înv.) **De mai la vale** Care urmează (într-un text).

(Exp. vb.; fam.) **A lua (pe cineva sau, rar, ceva) la vale** A ironiza.

(Exp. vb.; pop.; rar) **A merge la vale** A decădea.

(Exp. vb.; pfm.) **Dă la deal, dă la vale** Încearcă toate posibilitățile.

(Exp. vb.; pop.) **Ce mai la deal, la vale** (sau, rar, **ce tot la deal, la vale**) **1.** Este inutil a mai discuta, *ce mai încoace, încolo*. **2.** Să vorbim deschis, fără ocolișuri.

(Loc. pp.; îvp.) **La** (sau **de**) **vale de...** sau **de la** (ori **de din**) **vale de...** **1.** Mai jos de... **2.** Mai departe de...

(Loc. vb.; fam.) **A(-și) lua valeda** **1.** A pleca (în fugă) (de undeva). **2.** A-și lua câmpii.

(Loc. av.; pfm.) **Calea-valeda** **1.** Cu indulgență, *treacă-meargă*. **2.** Mulțumitor.

(Exp. av.; pop.) **Ce mai calea-valeda?** Ce mai încolo și încoace?

(Loc. av.; reg.) **Și pe deal, și pe vale** Indiferent cum.

(Loc. av.; reg.) **Până-n deal, în vale** Până una-alta.

(Loc. vb.; înv.; sprs.) **A trage (pe cineva) în vale** A uda (pe cineva) într-o apă curgătoare de Paști (sau de Bobotează), ca ritual de fertilitate sau de purificare.

(Loc. vb.; pop.) **A fi vale** A fi rece.

VALIZĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A-și da foc la valiză** **1.** A-și provoca singur neplăceri. **2.** A-și periclita situația.

(Sint.) **Valiză diplomatică** Geamantan, geantă, pachet etc. în care se transportă acte diplomatice în altă țară.

VALMĂ s. f.

(Loc. av.) **De-a valma** sau (înv.) **cu** (ori **în**) **de-a valma** **1.** Împreună. **2.** Cu toții, *fără deosebire*. **3.** Claie peste grămadă. **4.** În dezordine.

(Loc. av.; înv.) **Cu de-a valma** Unanim.

(Loc. pp.) **De-a valma cu...** **1.** Împreună cu... **2.** Deodată cu...

(Loc. a.; loc. av.; înv.; Jur.) **(În) de-a valma** În comun.

(Loc. pp.; înv.) **A valma cu...** În devălmășie cu...

(Exp. vb.; pop.) **A da valma** A se năpusti.

VALOARE s. f.

(Sint.) **Scara valorilor** sau **scară de valori** Ierarhie stabilită între principiile morale, estetice etc., *scară valorică*.

(Sint.) **Judecată de valoare** Judecată (normativă) care enunță o apreciere.

(Sint.; Fil.) **Teoria valorilor** Axiologie.

(Sint.; Log.) **Valoare de adevăr** Proprietate a unei funcții propoziționale de a fi adevărată sau falsă.

(Loc. a.) **De valoare** **1.** Important într-un anumit domeniu. **2.** Cu un preț ridicat, *prețios, scump, valoros*. **3.** (D. oameni) Merituos.

(Exp. vb.) **A(-și) pune** (sau **a scoate**) **(ceva) în valoare** A(-și) arăta calitățile esențiale, *a evidenția, a releva, a sublinia*.

(Sint.; Com.; Fin.) **Valoare comercială** (sau *de circulație*) Echivalent în bani al unui bun sau al unei mărfi pe piață.

(Sint.; Fin.) **Valoare intrinsecă** Valoare pe care o are un lucru prin el însuși, indiferent de convenție.

(Sint.; Fin.) **Valoare extrinsecă** Valoare atribuită în mod convențional unui lucru.

(Loc. a.) **În valoare de...** Valorând...

(Loc. vb.) **A pune în valoare** A valorifica.

(Loc. s.) **Punere în valoare** Valorificare.

(Sint.) **Valoare mobilă** Înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.).

(Sint.) **Valoare imobilă** Înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.).

(Sint.; Econ.) **Analiza valorii** Analiză care pune în relație utilitatea și costul unui produs pentru a-i determina valoarea.

(Sint.; Econ.) **Valoare adăugată** Diferența dintre prețul unei mărfi pe piață și prețul materiilor prime și al muncii utilizate pentru producerea sa.

(Sint.; Econ.) **Valoare de întreținere** Proprietate a unui lucru de a satisface o anumită necesitate individuală sau socială.

(Sint.; Econ.) **Valoare de schimb** Raport în care o cantitate de marfă de un anumit fel se schimbă cu o cantitate de marfă de alt fel.

(Sint.; Mat.) **Valoare absolută** Valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau -) pe care îl are.

VALOS s. n.

(Loc. vb.; reg.) **A-și da valosul** **1.** A-și descărca sufletul. **2.** A se destăinui. **3.** A-și da arama pe față.

(Loc. vb.; reg.) **A-și arăta valosul** (D. oameni) **1.** A-și arăta puterea. **2.** A da recolte mari.

VAL-VÂRTEJ s. n.

(Exp. vb.) **A face (ceva) val-vârtej** A învălmăși.

(Exp. vb.) **A se face** (sau **a sta**) **val-vârtej** A depune toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune.

VAMĂ s. f.

(Sint.; înv.) **Vamă domnească** Impozit (în bani sau în produse) care se percepea pentru intrarea într-o țară, într-un oraș, pentru folosirea unui pod, a unui drum (care constituia unul dintre veniturile domnitorului).

(Sint.; înv.) **Vama pământului** Impozit (pe mărfuri sau pe produse).

(Exp. vb.) **A pune vamă** **1.** A fixa taxa care trebuie plătită pentru ca o marfă sau un anumit produs să

treacă dintr-o țară în alta, a *vămui*. **2.** (Pop.; fig.) A fura.

(Exp. a.) **De vamă 1.** Care are loc la vamă. **2.** Care se aplică la vamă.

(Exp. vb.; reg.) **A căta vama cucului** A căuta un lucru care nu există.

(Sint.; reg.) **A duce (ceva) prin vama cucului** A trece o marfă sau un anumit bun prin contrabandă.

(Exp. vb.; reg.) **A trece (sau a se strecura) prin vămile (sau vama) cucului** A trece clandestin peste graniță.

(Exp. vb.) **A trece prin toate vămile** A fi supus tuturor probelor, încercărilor.

(Exp. vb.; înv.) **A-i plăti Dumnezeu (cuiva) vămile** A-i ierta (cuiva) păcatele.

VANDRĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A umbla (sau a se duce) în vandră ori a apuca vandra, a umbla vandra** A vagabonda.

VANGĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) pe vangă 1.** A descoase (pe cineva). **2.** A intra în amănunte.

VARĂ s. f.

(Sint.; pop.) *Vara Sfântului Martin* sau (pop.) *Vara Sfinților Arhangheli* Perioadă de încălzire care se înregistrează, uneori, în prima jumătate a lunii noiembrie.

(Exp. a.) **De vară 1.** (D. plante) Care ajunge la maturitate și rodește în timpul verii. **2.** (D. fructe) Care se coace vara (de timpuriu), *văratice*. **3.** (D. activități) Care se efectuează în timpul verii. **4.** (D. sporturi) Care se practică vara. **5.** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care se poartă vara. **6.** (D. locuințe) Folosit în timpul verii. **7.** (D. localuri publice) Care se deschide vara.

(Loc. av.) **Astă-vară** În timpul verii trecute.

(Loc. av.; pop.) **An' vară** În timpul verii anului precedent.

(Loc. a.) **De astă-vară** Din vara precedentă.

(Exp. vb.; pop.) **Plânge răsul de astă-vară 1.** După ce s-a bucurat urmează să suferă. **2.** Regretă ceva prea târziu.

(Loc. av.) **La vară** În timpul verii următoare.

(Loc. av.; pop.) **De cu vară (sau vara)** Încă din timpul verii.

(Loc. av.) **Peste (sau pe) vară 1.** În timpul verii. **2.** Pe toată durata verii.

(Loc. av.; reg.) **La vara cailor** În perioada de mijloc a verii, când caii sunt loviți de streche.

(Loc. av.; reg.) **La vara calului** Niciodată.

VARGĂ s. f.

(Exp. vb.) **A tremura ca varga (sau a tremura vargă)** A tremura foarte tare (de frică sau de frig).

(Loc. vb.; reg.) **A bate satu-n vergi** A ceși.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) varga lui Dumnezeu 1.** (D. oameni) (A fi) foarte rău. **2.** (D. împrejurări, situații) (A fi) urgie.

(Loc. av.) **Varga lui Dumnezeu** Foarte tare.

(Loc. vb.; reg.) **A-i duce (cuiva) vergile 1.** A fi foarte îngrijorat de soarta cuiva. **2.** A compătimi (pe cineva).

(Sint.; înv.) *Vargă magică* Baghetă de care se folosesc magicienii în practicile lor.

VARZĂ s. f.

(Exp. vb.) **A fi ca o varză învelită** (D. oameni) A fi închis în sine.

(Exp. vb.) **A se înfoia (sau a crește în lături) ca varza** A se îngâmfă.

(Exp. vb.) **A împăca (și) capra, și varza sau a împăca capra cu varza 1.** A mulțumi și pe unul, și pe altul. **2.** A împăca două interese opuse.

(Exp. vb.; reg.) **A se împăca ca capra cu varza 1.** A fi în relații proaste. **2.** A nu se putea înțelege unul cu altul.

(Exp. vb.) **A face varză (ceva sau pe cineva) 1.** A tăia în bucățele. **2.** A bate zdravăn. **3.** A reduce (pe cineva) la tăcere. **4.** A răvăși.

(Exp. vb.; fam.) **A (se) face (sau a ajunge, a fi) varză** (D. cărți, caiete etc.) A (se) deteriora.

(Exp. vb.; fam.) **A o face varză sau a face o varză** A suporta un eșec.

(Loc. vb.; reg.) **A o da (dracului) de la varză 1.** A încurca lucrurile din capul locului. **2.** A abandona o lucrare înainte de a porni.

(Exp. vb.; reg.) **A fi bun de făcut cu varză 1.** (D. oameni) A fi prost. **2.** (D. obiecte) A fi de proastă calitate.

(Exp. vb.; reg.) **E murat în varză acră** A fost bătut zdravăn.

VAS s. n.

(Sint.; rar) *Vas de noapte* Oală de noapte.

(Sint.; Anat.; înv.) *Vasele seminții* Vase seminfere.

(Sint.; Bot.; înv.) *Vase de pulbere* sau *vasele pulberii* (ori *pulberoase*) Stamine.

VATALĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A fi (sau a intra) la vatale** A îndeplini cea mai anevoioasă muncă.

VATĂ s. f.

(Exp. vb.; rar) **(A fi) crescut în vată** A fi crescut cu o grijă exagerată.

(Sint.) *Vată de hârtie* Material obținut din celuloza de lemn, asemănător cu vata.

(Sint.) *Vată de sticlă* Masă de fibre scurte de sticlă, folosită ca izolan termic și acustic sau ca filtru pentru lichidele corosive.

(Sint.) *Vată de zgură* Material obținut din zgura topită, folosit ca izolan termic și acustic, *lână de zgură*.

(Sint.) *Vată de zahăr* Produs alimentar dulce, asemănător cu vata, care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr.

VATRĂ s. f.

(Exp. vb.) **A nu avea nici** (sau **decât**) **cenușă în vatră** sau **a nu-i arde (cuiva) nici focul în vatră**, **a nu-i fierbe (cuiva) oala în vatră** A fi foarte sărac.

(Exp. vb.) **A nu-i mai rămâne (cuiva) nici cenușă în vatră** A sărăci.

(Exp. vb.) **A-i lua** (sau **a-i vinde**) **(cuiva) și cenușă din vatră ori a nu-i lăsa (cuiva) nici cenușă în vatră** **1.** A-i lua cuiva tot ce are. **2.** A aduce pe cineva în stare de sărăcie.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a cloci**) **pe vatră ori a zăcea la gura vetrei** **1.** A lenevi. **2.** A rămâne pasiv (la ceea ce se petrece în jur).

(Exp. vb.; reg.) **A fi** (sau **a sta**) **pe vatră** (D. femei) A fi lăuză.

(Exp. vb.; reg.) **A da** (sau **a cădea**) **pe vatră** (D. femei) A naște.

(Exp. vb.; reg.) **A se da cu capul de vatră** A se da cu capul de pereți.

(Exp. vb.; reg.) **A se prinde cu mânele de vatră** A-și înghieba o gospodărie, un cămin.

(Exp. vb.; reg.) **A cădea cuiva în vatră** **1.** A veni în vizită la cineva pe neașteptate sau nepoftit. **2.** (D. tinere necăsătorite) A se stabili în casa bărbatului de la care urmează să aibă un copil.

(Exp. vb.) **A îmbătrâni în vatră** A rămâne fată bătrână.

(Loc. vb.) **A lăsa la vatră** A elibera un recrut după terminarea stagiului militar.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne cu sluta în vatră** A nu-și putea mărita fata.

(Sint.; pop.) *Țigan de vatră* Țigan stabil.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a așeza**) **vatra satului** A întemeia un sat.

(Loc. av.; reg.) **La** (sau **în, pe**) **vatră** **1.** Jos, pe pământ. **2.** Pe jos.

(Loc. vb.) **A trânti** (ori **a da**) **(pe cineva) de vatră** sau **a da (cuiva) a trântitură de vatră** A doborî la pământ (pe cineva).

VAVILOANE s. f. pl.

(Loc. vb.) **A fi în ale vaviloane** A fi dezorientat.

(Loc. vb.) **A vorbi în ale vaviloane** A vorbi aiurea.

(Loc. vb.) **A veni** (sau **a se pomeni**) **în ale vaviloane** **1.** A apărea brusc undeva, uluit și mânios. **2.** A intra brusc într-o agitație mare.

VAZĂ s. f.

(Loc. a.; inv.) **Cu** (sau **de, rar în**) **(mare) vază** (D. oameni) **1.** Care deține o poziție socială importantă. **2.** Care se bucură de recunoașterea publică a importanței, a puterii sale. **3.** Care are influență.

VĂCAR s. m.

(Exp. vb.) **A se supăra ca văcarul pe sat** A se supăra nejustificat.

(Exp. vb.) **A da măciuca în mâna văcarului** A încredința conducerea unui om necruțător și prost.

VĂCĂLIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A juca** (sau **a suci**) **(pe cineva) în ciur fără văcălie** A duce pe cineva de nas.

(Sint.; reg.) *Văcălia capului* Cutia craniană.

VĂL s. m.

(Exp. vb.; rar) **A lua** (sau **a pune, a îmbrăca**) **vălul** (D. femei) A se călugări.

(Exp. vb.; rar) **A avea un vâl pe ochi** A avea o percepție greșită asupra realității.

(Exp. vb.; rar) **A i se pune (cuiva) un vâl pe ochi** A înceta să mai judece clar, obiectiv.

(Exp. vb.) **A(-i) cădea (cuiva) vâlul (de pe ochi)** sau **a i se lua (cuiva) un vâl de pe ochi** (sau, rar, **de pe frunte**) A i se revela cuiva adevărul.

(Exp. vb.) **A ridica** (sau **a rupe, a sfâșia**) **vălul** A face cunoscut ceva care era ascuns, tănuit sau neștiut.

(Exp. vb.) **A arunca un vâl** (ori **vălul uitării**) **peste...** (sau **asupra...**) sau **a acoperi (ceva) cu vâlul uitării, a se așterne vâlul uitării peste...** **1.** A nu lăsa să se știe ceva, *a ascunde, a tănui*. **2.** A da uitării (în mod intenționat).

VĂLĂTUC s. m.

(Loc. a.) **În vălătuci** (D. păr) Ondulat.

(Loc. av.) **De-a vălătuc** **1.** De-a rostogolul. **2.** Foarte repede și cu mișcări dezordonate.

(Exp. vb.) **A se face vălătuc** (D. ființe) A se ghemui.

(Sint.; inv.) *Lucru cu vălătuci* Lucru prost făcut.

VĂRATIC, ~Ă a.

(Exp. vb.; reg.) **A fi vărătec de gură** A fi vorbăreț.

VĂRSA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A vărsa putina cu huștii** A spune tot ce știi.

(Exp. vb.) **A vărsa laptele în păsatul cuiva** A ajuta pe cineva.

(Exp. vb.) **A vărsa lacrimi (fierbinți ori, pop., de sânge)** sau **a vărsa șiroaie de lacrimi** A plânge (cu durere, cu jale).

(Loc. vb.; înv.) **A se vărsa în lacrimi** A plânge (cu durere, cu jale).

(Exp. vb.) **A vărsa sânge (nevinovat ori omenesc, înv. de om)** sau, înv., **a vărsa sângele cuiva** A ucide pe cineva.

(Exp. vb.) **A-și vărsa sângele (pentru cineva sau ceva)** A-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva).

(Exp. vb.; înv.) **A vărsa (multe) sudori (sau nădușeli)** sau **a vărsa sudori de moarte** 1. A face mari eforturi pentru a realiza ceva. 2. A fi în agonie.

(Exp. vb.; pop.) **A-i vărsa (cuiva) mâțele** 1. A spinteca (pe cineva). 2. A ucide (pe cineva).

(Exp. vb.; îrg.) (D. față) **A vărsa sânge (sau rume-neală)** A se înroși.

(Exp. vb.; pop.) **Plouă de varsă** Plouă torențial.

(Loc. vb.) **A-și vărsa (și) mâțele (sau măruntaiele)** 1. A vomita. 2. A se dezgusta.

(Loc. vb.; înv.) **A vărsa ceva pe nas** A o păți.

(Loc. vb.; înv.) **A-și vărsa sufletul** A muri.

(Exp. vb.) **A vărsa foc** (D. cai) A fi iuți și puternici.

(Loc. vb.; pop.) **A se vărsa zorile (sau de ziuă)** A se lumina de ziuă.

VĂRSAT *s. n.*

(Sint.; înv.) 1. **Vărsatul sângelui (meu sau tău, său etc.)** Moarte. 2. (Înv.) Jertfire de sine.

(Loc. av.; pop.) **La (sau în) vărsatul zorilor (sau zilei, de zori)** Dimineața devreme.

(Sint.; Med.; pop.) **Vărsat mare** Variolă.

(Sint.; Med.; pop.) **Vărsat negru** Variolă hemoragică.

(Sint.; Med.; pop.) **Vărsat de vânt** Varicelă.

(Sint.; Med. pop.) **Vărsat mic, înv. pătat, reg. mă-runt, roșu, spuzit** Rujeolă.

(Sint.; Med. pop.; îrg.) **Vărsat spuzos, reg. spoit, alb, porcesc, pietros, în cruci** Scarlatină.

VĂRUIT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.; Bis.; înv.) **(A fi) mormânt (sau perete) vărui** A produce o impresie favorabilă, sub care se ascund multe defecte, păcate.

VĂTĂMAN *s. m.*

(Exp. vb.; reg.) **A șede (uitată) ca fata vătămanului** A-și irosi timpul, uitând de griji, de obligații.

VĂTRAI *vb.*

(Sint.; pop.) **Trai cu vătrai** sau (reg.) **un trai și un vătrai** Viață grea, cu permanente neînțelegeri și certuri.

(Sint.; reg.) **Trai pe vătrai** 1. Viață foarte grea. 2. (Pfm.) Viață lipsită de griji.

(Sint.; reg.) **A toca (sau a bate toaca) pe vătrai** 1. A trăi în mare sărăcie. 2. A pierde timpul.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **A fi crai pe vătrai** 1. A fi un tânăr fără căpătâi. 2. A fi foarte sărac.

(Exp. vb.; reg.) **A-i lua (cuiva) vătraiul testului** A nu avea ce lua de la cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A pleca cu vătrai și cu cociorvă** A pleca cu tot avutul.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (pe cineva) la vătraic** A goni (pe cineva).

VĂZ *s. n. sg.*

(Loc. av.; înv.) **În (sau, rar, la) văz** 1. În față. 2. Sub privirile tuturor. 3. În mod evident.

(Loc. pp.) **În (sau, înv., la) văzul... (cuiva)** 1. În fața... 2. Față de... 3. De față cu...

(Exp. vb.; reg.) **A i se scurta (sau a i se pupăza) (cuiva) văzul** A nu mai vedea bine.

(Exp. vb.; reg.) **A avea văz de lup (sau văzul popii)** A vedea foarte bine.

(Loc. av.; înv.) **Cu văz bun** 1. Cu plăcere. 2. Cu simpatie.

VĂZDUH *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi în văzduh** 1. A vorbi fără a fi luat în seamă. 2. A vorbi fără sens, inconștient, *a aiura*.

VĂGĂLI *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A vâgăli cu capul** A da din cap (ca aprobare sau ca negare).

(Exp. vb.; reg.) **A vâgăli (pe cineva) cu brâncile** A pământui.

VĂJ *i, s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A se duce (sau a ieși) vâj** A pleca repede.

(Exp. vb.; reg.) **A face un vâj** A efectua o acțiune în mare grabă.

VĂJĂI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i vâjâi cuiva capul (sau urechile, tâmplele, creierul, auzul) ori a vâjâi în ureche** 1. A avea falsă senzație de zgomot continuu și obsedant, *a țiuî*. 2. A fi zăpăcit.

(Exp. vb.) **A-i vâjâi (cuiva ceva) prin cap** A-i trece (ceva) prin minte.

(Exp. vb.) **A vâjâi daraua** A marca ritmul cu dai-reaua.

VĂJĂLĂLĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A lua în vâjălală (pe cineva)** 1. A certa. 2. A repezi pe cineva.

VĂLVĂ *s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **Se bat vâlvele** Este timp urât, plouă și fulgeră.

(Sint.; Mit.; pop.) *Vâlva băii* sau *băilor* Zână care stă-pânește, veghează și semnalează unor aleși comorile dintr-o mină de aur.

(Sint.; Mit.; pop.) *Vâlva pădurii* sau *codrilor* Muma pădurii.

(Exp. vb.) **A face vâlvă** A deveni faimos.

VĂLVĂTAIE *s. f.*

(Loc. a.) **De vâlvătaie** (sau **vâlvătăi**) **1.** Dogoritor. **2.** Roșu aprins (ca focul).

(Loc. av.) **În vâlvătai** Cu flăcări mari și dogoritoare.

VĂLVOARE *s. f.*

(Loc. a.) **De vâlvoare 1.** Roșu aprins. **2.** (Fig.) Înfălăcărât.

(Loc. a.) **În vâlvoare** sau (**vâlvori**) **1.** Aprins. **2.** (Fig.) Înfierbântat.

VĂLVOI *a. in.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu părul** (sau **barba**) **vâlvoi** Cuprins de o spaimă puternică, de un șoc psihic sau de furie.

(Exp. vb.) **A i se ridica** (sau **a i se face**) **părul vâlvoi** A fi cuprins de o spaimă puternică.

VĂLVORA *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **A-i vâlvora (cuiva) ceafa** (sau **obrajii**) A palmui pe cineva.

(Loc. vb.) **A-i vâlvora văzul** A reda cuiva vederea (clară).

VÂNA *vb.*

(Exp. vb.; inv.) **A vâna viața (cuiva)** sau **a vâna cu moarte (pe cineva)** A urmări (pe cineva) cu scopul de a-l ucide.

(Exp. vb.; inv.) **A vâna pește în apă tulbure** A face afaceri necurate profitând de instabilitatea vremurilor, *a pescui în ape tulburi*.

VÂNAT *s. n.*

(Loc. vb.; rar) **A face vânat** A vâna.

(Loc. a.) **De vânat 1.** (D. păsări sau animale) Care poate fi vânat. **2.** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care este folosit (exclusiv) la vânatoare.

(Sint.) *Pușcă de vânat* Pușcă de vânatoare.

VÂNĂ *s. f.*

(Sint.; inv.) *Vâna poartă* Vena portă.

(Sint.; inv.) *Vâna cavă* (sau *goală*) sau *vâna cea găunoasă* Venă cavă.

(Sint.; inv.) *Vână limfatică* (sau *sugătoare*) Vas prin care circulă limfa.

(Exp. vb.) **A-i îngheța** (sau **a-i sta, a i se răci** **cuiva**) **sîngele în vine** A încremeni de spaimă.

(Exp. vb.) **A nu avea (picătură de) sânge în vine** sau (rar) **a avea bragă în vine 1.** A fi lipsit de energie. **2.** A fi lipsit de curaj.

(Exp. vb.) **A avea sânge în vine, nu bragă 1.** A fi stăpân pe sine. **2.** A-și păstra prezența de spirit într-o anumită situație.

(Exp. vb.) **A(-i) clocoti** (sau **a-i fierbe, a-i dogori**) **sângele în vine** A fi surescitat (din cauza mâniei, a nerăbdării etc.).

(Exp. vb.; reg.) **A avea o vână de nebunie** (sau de **țâcneală**) A fi nebun.

(Exp. vb.; reg.) **A avea o vână de prostie** A fi lipsit de inteligență.

(Exp. vb.) **A-și tăia** (sau **a-și deschide**) **vinele** A se sinucide prin tăierea venelor de la mâini.

(Sint.) *Vână de bou* (sau, inv., *de dobitoc*) **1.** Cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al bouului. **2.** (P. ex.) Baston scurt de cauciuc, folosit de cei care mențin ordinea publică.

(Loc. a.; loc. av.) **În** (sau, rar, **pe**) **vine** Căzut în jos de talie, spre genunchi.

(Loc. av.) **Pe** (sau, rar, **în**) **vine** Cu genunchii îndoțiți, cu greutatea corpului pe gambe.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) tare** (sau **bun**) **de vine**, (reg.) **a fi vârtos** (sau **tare**) **la vână**, (**a fi**) **gros la vână**, **a avea vână**, **a avea vine tari**, (**a fi**) **numai vână (de-a bună, de-a dracului)** (A fi) vîguros. **2.** (A fi) plin de energie.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) iute de vână** (A fi) agil.

(Exp. vb.; loc. a.; reg.) **(A fi) slab de vână 1.** (A fi) lipsit de vigoare. **2.** A fi lipsit de energie.

(Loc. av.) **Cu coada între vine 1.** Umilit. **2.** Rușinat.

(Exp. vb.; inv.) **A pipăi la vână** A încerca să cunoști pe cineva.

(Exp. vb.; Anat.; reg.) *Vână de la mână, vinele mâinilor* Biceps.

VÂNĂT, ~Ă *a.*

(Sint.; inv.) *Hârtie vânăată* Hârtie inferioară calitativ celei veline.

(Sint.; reg.) *Strugure vânat* Soi de struguri cu boabele de culoare vânat închis, bun pentru vin.

(Sint.; reg.) *Humă vânăată* Varietete de humă folosită, în loc de var, la spoitul caselor.

(Sint.; reg.) *Bubă vânăată 1.* Excreșcență care apare mai ales la încheietura degetelor de la picioare și în podul palmei. **2.** Cancer.

(Loc. vb.; reg.) **A fi în focul vânt** (D. mărfuri) A fi foarte scump.

VÂNĂTOARE *s. f.*

(Sint.) *Vânătoare închisă* Perioadă în care este interzis vânatul anumitor păsări sau animale sălbatice.

(Sint.) *Vânătoare deschisă* Perioadă de timp, stabilită prin lege, când se admite vânatul.

(Sint.) *Avion* (sau *aparat*) *de vânătoare* Avion foarte rapid care are misiunea de a intercepta și de a împiedica acțiunile aeriene ale inamicului.

(Sint.) *Corp de vânătoare* Unitate militară care cuprinde mai multe divizii de aviație.

(Sint.) *Corn de vânătoare* Instrument de suflat, făcut dintr-un corn de bou, folosit de vânători pentru chemări, semnalizări etc. sau pentru păstrarea prafului de pușcă.

(Sint.) *Pușcă* (sau *armă*) *de vânătoare* Armă de foc portativă și individuală pentru vânat.

(Loc. a.) **De vânătoare** **1.** Vânătoresc. **2.** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Folosit în special sau exclusiv la vânătoare.

(Loc. vb.; înv.) **A face vânătoare** A vâna.

VÂNĂTOR *s. m.*

(Loc. a.) (D. obiecte de îmbrăcăminte și accesorii) **De vânător** Folosit în special sau exclusiv la vânătoare.

(Sint.) *Vânător de pește* Pescar.

(Sint.; Bis.; înv.; fig.) *Vânător de oameni* Persoană care propovăduiește conceptele religiei creștine.

(Sint.) *Vânător de munte* Ostaș infanterist special instruit și echipat pentru a lupta în regiuni muntoase.

(Sint.; peior.) *Vânător de zestre* Bărbat care urmărește să se căsătorească din interes.

(Sint.) *Vânător de submarine* Navă special amenajată pentru căutarea și distrugerea submarinelor.

VÂNDĂLAC *vb.*

(Loc. av.; reg.) **De-a vândălacul** De-a rostogolul.

VÂNT *s. n.*

(Sint.) *Vânt dominant* Vântul cel mai frecvent într-o regiune dată, în decursul unui an.

(Sint.; înv.) *Sfârlează de vânt* Giruetă.

(Sint.; reg.) *Fuior de vânt* Vârtej de vânt.

(Sint.; Mit.; pop.) *Vânt(ul) turbat* **1.** Vânt care suflă cu putere la o mare înălțime și face să turbeze păsările care ajung acolo. **2.** (Reg.) Durere de cap.

(Sint.; Mit.; pop.) *Vânt rău* (ori *turbat*) Vânt (cu vârtej), însoțit de duhuri rele, care produce îmbolnăviri.

(Sint.; pop.) *Vânturile cele rele* Hemiplegie.

(Exp. vb.; reg.) **A fi lovit de vânt rău** A fi atins de apoplexie.

(Sint.; reg.) *Boală de vânt* **1.** Paralizie. **2.** Apoplexie. **3.** (La cai) Inflamare reumatică a picioarelor, de la genunchi în jos.

(Sint.; reg.) *Din vânt* Blenoragie.

(Loc. a.; pop.) (D. oameni) **Luat de vânt** (ori **din vânt**) sau **stricat de vânt(uri)** **1.** Apoplectic. **2.** Paralic.

(Loc. a.; reg.) **Luat din** (sau **de**) **vânt** (D. oameni) **1.** Smintii. **2.** Care are dureri de cap, însoțite de frisoane. **3.** Căruia îi apar bășicuțe la gură și la nas.

(Loc. a.) **De vânt** **1.** (D. făclii, felinare) Care poate fi folosit în timp ce bate vântul, fără a se stinge. **2.** (D. mori, moriști) Care folosește ca forță motrice vântul.

(Exp. vb.; fam.) **De** (sau **în**) **culoarea vântului turbat** Care are o culoare nedefinită.

(Exp. vb.; fam.) **A se da în vânt** (**după...** sau **pentru...**) **1.** A desfășura o activitate febrilă pentru a duce la bun sfârșit ceva. **2.** A face eforturi insistente pentru atingerea unui scop. **3.** A simți o atracție puternică față de cineva sau de ceva.

(Loc. av.) **Din** (**cele**) **patru vânturi** sau **în** (**cele**) **patru vânturi** Din (sau în) cele mai diferite direcții.

(Exp. vb.) **A avea** (**parte de**) **odihna** (sau **tihna**) **vântului** A avea o existență zbuciumată.

(Exp. vb.) **A zvârli** (sau **a arunca**) **banii** (sau **cu banii**, **galbenii** etc.) **în vânt** A cheltui banii fără chibzuială.

(Exp. vb.) **A vorbi** (sau, pop., **a grăi**) **în vânt** sau **a-i rămâne** (**cuiva**) **vorba în vânt**, **a-și bate gura-n vânt** A vorbi fără a fi luat în seamă.

(Sint.) *Vorbă* (*spusă* sau *aruncată*) **în vânt** **1.** Vorbă lipsită de importanță. **2.** Vorbă neluată în seamă.

(Exp. vb.; reg.) **A măcina vânt** **1.** A vorbi mult și fără rost. **2.** A vorbi aiurea, a divaga.

(Exp. vb.) **A arunca** (sau **a da**, **a sufla**, **a zvârli**) **în vânt** sau **a arunca în cele patru vânturi** **1.** A împărăștia. **2.** A spulbera.

(Exp. vb.) **A se risipi** (sau **a se spulbera**, **a se împărăștia**) **în vânt** sau **a se risipi în vânturi**, **a se duce pe vânturi**, **a se pustii în patru vânturi** **1.** A-și pierde consistența. **2.** A pieri fără urmă.

(Loc. a.) **Plin de** (sau **cu**) **vânt** **1.** Care nu conține nimic înăuntru, *deșert*, *gol*. **2.** (Fig.) Lipsit de substanță, de profunzime.

(Exp. vb.) **A-i sufla** (sau **a-i bate**, rar **a-i fluiera** **cuiva**) **vântul în (prin) buzunare** (ori **în buzunar, în pungă**) **1.** A fi foarte sărac. **2.** A rămâne fără bani. (Exp. vb.; inv.) **A-i bate vântul** sau **a fi luat de vânt** (D. bani) A fi risipiți.

(Exp. vb.; inv.) **A paște** (sau **a goni**) **vânturile** sau **a paște vânt** A-și irosi timpul în activități lipsite de sens.

(Exp. vb.; pop.) **A-și da zilele în vânt** A-și pierde timpul în zadar.

(Loc. a.) **Adus de vânt** (sau **de vânturi**) (D. oameni) Pripășit. *venetic.*

(Exp. vb.; pop.) **Din vânt a venit, în vânt s-a dus** Ceea ce se obține fără muncă, se pierde.

(Exp. vb.; rar) **A prinde din vânt** A afla din întâmplare (ceea ce vorbește lumea).

(Loc. vb.; pop.) **A despica vântul** A fugi.

(Exp. vb.; reg.) **A mânca vântul** A fugi cu o viteză foarte mare.

(Exp. vb.) **Ce vânt** (sau **vânturi**) **te** (sau **vă**) **aduce** (sau **te-a adus, v-a adus**, reg., **te-a abătut pe la noi?**) Întrebare adresată cuiva care a venit pe neașteptate.

(Exp. vb.) **A rămâne în vânt** A rămâne fără avere, fără mijloace de subzistență.

(Loc. av.; inv.) **În voia vânturilor** La voia întâmplării.

(Loc. av.) **Încotro** (sau **dincotro**) (îfi) **bate vântul** sau **din ce parte bate vântul, cum bate vântul** La întâmplare, la noroc.

(Exp. vb.) **A vedea** (sau **a simți, a mirosi**) **dincotro bate vântul** A-și da seama de o situație, înainte să se clarifice.

(Exp. vb.) **A bățut** (sau **bătu**) **vântul** (sau **vânt de vară, de primăvară**) (peste...) S-a terminat, n-a mai rămas nimic.

(Exp. vb.) **A nu-l bate** (pe cineva) **nicium vânt** sau **a nu-l bate** (pe cineva) **vânt de vară** (reg.), **a nu-l ajunge** (pe cineva) **nici vânt rece** A fi scutit de necazuri.

(Exp. vb.) **A-l bate** (sau **a-l sufla pe cineva**) **vântul** sau **a-l da vântul jos, a-i fluiera (cuiva) vântul prin oase, a fi slab de-l dă vântul la pământ** **1.** A fi foarte slab. **2.** A fi lipsit de putere.

(Exp. vb.; reg.) **A se hrăni cu vânt** sau **a mânca vânt** A nu avea ce mânca.

(Exp. vb.) **A se da** (sau, rar, **a se mlădia**) **după vânt** (sau **după cum bate vântul**), **a-și întoarce șuba** (sau **mantaua**) **după cum suflă vântul** **1.** A se adapta împrejurărilor. **2.** A fi oportunist.

(Exp. vb.; inv.) **A fi tras din vânt** (D. știri) A fi fals, contrafăcut.

(Exp. vb.) **A nu-l ști nici vântul, nici pământul** A nu ști absolut nimeni nimic despre cineva.

(Exp. vb.; reg.) **Te arde ca vântul** Te înșală fără scrupule.

(Exp. vb.; reg.) **A se rezema de vânt** A se încrede în dușman.

(Exp. vb.; reg.) **A-i sufla vântul cenușa** A-i merge rău.

(Loc. vb.; reg.) **A lua vântul** (D. rufe) A zvânta.

(Exp. vb.) **A(-și) face** sau, reg., **a(-și) trage vânt** A produce o mișcare a aerului prin agitatea unui obiect. (Loc. vb.; pop.) **A lua vânt (în nas)** **1.** A respira.

2. (D. sugari) A înghiți aer.

(Loc. a.; loc. av.) **În vânt** **1.** În bătaia vântului. **2.** (P. ex.) În aer. **3.** În zadar. **4.** Răvășit de vânt. **5.** În dezordine. **6.** Fără a-și atinge ținta.

(Exp. vb.) **A merge** (sau **a fi**) **cu nasul în vânt** A fi îngâmfat.

(Loc. vb.; pop.) **A-i face vânt** **1.** (Fam.) A îndepărta pe cineva (izbindu-l, îmbrâncindu-l), *a izgoni, a expedia*. **2.** (Rar) A înălța în rang.

(Loc. vb.; pop.) **A da vânt** A stimula.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a face**) **vânt** (sau **un vânt**) **cailor** A face să meargă caii cât mai repede (îndemnându-i cu biciul).

(Loc. vb.; pop.) **A-și lua vânt**, (pop.) **a-și da vânt** **1.** A se încorda pentru a sări, pentru a porni cu iuțeală. **2.** A porni cu repeziciune într-o direcție. **3.** A fi pe punctul de a trece la o acțiune. **4.** A deveni încrezut. **5.** A (se) balansa.

(Exp. vb.; pop.) **A-și da vânt gurii** A vorbi vrute și nevrute.

(Sint.; Muz.; inv.) *Instrument de vânt* Instrument de suflat.

(Loc. vb.; inv.) **A lua vântul** A determina, cu ajutorul câinilor de vânatoare, locul în care se află vântul.

VÂNTOS, ~**OASĂ** *s. f., a.*

(Exp. vb.; reg.) **Ce vântoasă te aduce?** Cu ce ocazie ai venit pe neașteptate?

(Sint.; Mit. pop.; reg.) *Sărbătorile vântoaselor* Sărbătoare consacrată unor divinități feminine ale vântului, în cele 9 joi de după Paști.

VÂNTURĂ *vb.*

(Exp. vb.; inv.; fig.) **A vântura vântul** A-și pierde timpul.

(Loc. s.; pop.) **Vântură vânt** Haimana, *pierde vară*.

(Loc. s.; pop.) **Vântură cenușă** Golan.

(Loc. s.; pop.) **Vântură vorbe** (sau **vorbă**) Palavrăgiu.

(Loc. s.) **Vântură lume** (sau **țară**) **1.** Hoinar. **2.** Aventurier.

VÂNTURĂTOR, ~OARE *s. m. f., a.*

(Exp. a.) **Vânturător de fraze (goale)** **1.** Palavrăgiu. **2.** Demagog.

VÂNZARE *s. f.*

(Sint.; Jur.) **Vânzare silită** Vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate.

(Sint.; Jur.) **Act** (sau **contract**, înv. **zapis**) de vânzare Document oficial prin care se consemnează că un bun a fost vândut.

(Loc. a.) **De vânzare** **1.** Destinat să fie comercializat. **2.** Oferit spre vânzare.

(Loc. vb.) **A scoate** (sau **a pune**) **în** (sau **la**, pop. **de**) vânzare A vinde.

(Exp. vb.) **Vânzare bună** Urare adresată unui negustor.

VÂNZĂTOR, ~OARE *s. m. f.*

(Sint.; îr.) **Vânzător de piei de cloșcă** Negustor fără marfă și fără capital.

(Loc. vb.; îvp.) **A face** (sau **a scoate**) vânzător (un bun imobil) A vinde.

VÂNZOL *vb.*

(Loc. vb.; reg.) **Cum mai vânzolești cu lumea?** Cum o mai duci?

VÂRÂT, ~Ă *a.*

(Exp. vb.) **Vârât până în gât în...** **1.** Absorbit cu totul de... **2.** Copleșit de...

VÂRCĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se ține vârcă (după cineva)** A însoți (pe cineva) pretutindeni.

VÂRCOL *s. n.*

(Exp. vb.; reg.) **A face vârcole** **1.** A învălmăși. **2.** (Fig.) A se eschiva.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla vârcol (după ceva sau după cineva)** A umbla insistent (după ceva sau după cineva).

VÂRDAICA *s. f. art.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla** (sau **a duce**) (pe cineva) cu vârdaiica A promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt, a duce cu vorba.

VÂRF *s. n.*

(Sint.; înv.) **Vârful cerului** Înaltul cerului, *zenit*.

(Exp. av.) **Cu vârful** **1.** Foarte mult. **2.** Mai mult decât este necesar. **3.** (D. stil; înv.) Bombastic.

(Exp. av.) **Cu vârful și îndesat** **1.** Din belșug. **2.** Cu prisosință.

(Exp. av.) **Până în vârful** **1.** Până sus. **2.** Foarte tare. (Loc. vb.; înv.) **A pune vârful** A termina.

(Exp. vb.) **A pune** (sau **a face**) vârful (sau vârful) (la ceva) **1.** A întrece orice limită. **2.** A depăși orice așteptare.

(Exp. av.; înv.) **Din talpă** (sau **de la bază**) până în (sau la) vârful În întregime.

(Exp. vb.) **A fi cu vârful** sau **a avea vârful** A avea o prelungire (conică).

(Sint.) **Vârful vegetativ** Extremitate a unei tulpini, formată din țesut tânăr, din care se dezvoltă treptat tulpina și ramurile.

(Sint.; pop.) **Vârful laptelui** Smântână.

(Loc. a.) **De vârful** **1.** Cu gradul cel mai înalt (din punctul de vedere al valorii, al importanței). **2.** (D. unități de timp) Care reprezintă momentul manifestării la intensitate maximă. **3.** (D. specialiști într-o profesie, artiști) De prim rang.

(Loc. vb.; înv.) **A lua vârful** A-și asuma puteri nelimitate.

(Sint.) **Ore de vârful** **1.** (D. servicii publice) Ore de afluență maximă, de mare aglomerație și de solicitare intensă. **2.** (D. surse de apă, de energie electrică, de gaze) Ore în care consumul este foarte intens.

(Sint.) **Vârful de consum** Cantitate maximă de energie electrică necesară la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului.

(Sint.; Med.) **Vârful endemic** Moment de maximă extindere în evoluția unei epidemii.

(Loc. a.) **La vârful** (D. întruniri, convorbiri) **1.** Cu participarea șefilor de state. **2.** La cel mai înalt nivel.

(Loc. vb.) **A pune vârful în vârful** A pune cap la cap.

(Loc. av.) **(Nici) cât un vârful** (sau, rar, **vârful**) **de ac** sau **nici cât vârful acului** **1.** Foarte puțin. **2.** Aproape deloc.

(Sint.; Spt.) **Vârful de atac** Jucător de fotbal care se află în centrul liniei de înaintare, când jocul se desfășoară în terenul echipei adverse.

(Sint.; fig.) **Vârful de lance** Elementul cel mai eficient într-un domeniu.

(Sint.) **Vârful capului** (sau, înv., **părului, de păr**) Partea superioară a capului, *creștet*.

(Sint.; reg.) **Vârful pieptului** Furca pieptului.

(Sint.; reg.) **Vârful spetei** (sau **spetelor**) Greabăn.

(Exp. av.) **Până în vârful capului** **1.** Peste tot (corpul). **2.** Peste măsură.

(Exp. vb.) **A i se sui (cuiva) tot sângele în vârful capului** A se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc.

(Exp. vb.) **A i se sui** (sau **a i se face**) (**cuiva**) **părul măciucă în vârful capului** A fi cuprins de o spaimă puternică.

(Exp. av.) **În** (sau **pe**) **vârful** (ori **vârfurile**) **degetelor** (sau **picioarelor**) ori **pe vârfuri** **1.** Folosind numai extremitatea degetelor de la picioare (pentru a se deplasa sau a se înălța). **2.** Fără zgomot. **3.** Cu grijă. **4.** Pe furiș.

(Exp. av.) **Din** (sau, rar, **în**) **vârful buzelor** (sau **limbii**) **1.** În mod formal. **2.** Cu afectare. **3.** Fără convingere. **4.** Ironic. **5.** Sfidător.

(Exp. av.) **Nici la vârful degetului** Absolut deloc.

(Exp. av.) **Până în vârful degetelor** (sau **unghiilor**) În totalitate.

(Exp. vb.) **A vorbi din** (sau **în**) **vârful limbii** (sau **buzelor**) A pronunța defectuos, *a fi peltic*.

(Exp. av.) **Până în vârful urechilor** **1.** Foarte tare. **2.** De tot.

(Sint.) **Vârful cuțitului** Motiv decorativ al țesăturilor populare românești, caracterizat printr-o succesiune (regulată) de linii frânte.

(Sint.) **Un vârf de cuțit** O cantitate foarte mică dintr-o substanță.

VĂRÎ vb.

(Exp. vb.) **A-și vârî (ceva) în cap** **1.** A învăța. **2.** A-și forma o prejudecată (despre ceva sau cineva).

(Exp. vb.) **A vârî (cuiva ceva) în cap** **1.** A face (pe cineva) să înțeleagă bine (ceva). **2.** A convinge pe cineva de adevărul unui fapt (eronat). **3.** A sugera cuiva ceva.

(Exp. vb.) **A vârî (cuiva ceva) pe gât** A forța pe cineva să accepte ceva împotriva voinței proprii.

(Exp. vb.; fam.) **A-și vârî coada (în ceva)** A interveni în chestiuni care nu-l privesc.

(Exp. vb.; pfm.) **A-și vârî dracul (necuratul, naiba etc.) coada** A se ivi neînțelegeri sau complicații neașteptate.

(Exp. vb.) **A-și vârî** (sau **a-i vârî cuiva**) **mințile** (sau, rar, **mintea**) **în cap** **1.** A-și da bine seama (sau a face să-și dea seama) de urmările faptelor sale. **2.** A se cumiși sau a face să se cumițească.

(Exp. vb.) **A vârî pe dracu în sân** (sau, reg., **în cămașă**) A arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător.

(Exp. vb.) **A vârî banii în buzunar** A-și însuși în mod ilicit o sumă de bani (care revine de drept altcuiva).

(Exp. vb.) **A-și vârî mâna până-n cot în banul public** sau **în banii cuiva** A sustrage o sumă de bani din avutul public sau al cuiva.

(Exp. vb.) **A vârî (cuiva ceva) sub** (sau **în**) **nas** A prezenta (ceva cuiva) cu insistență.

(Exp. vb.; rar.) **A vârî răspuns** A-și exprima părerea. (Exp. vb.; reg.) **A-și vârî capul în gard** A nu ști unde să se ascundă de rușine.

(Exp. vb.; reg.) **A vârî (cuiva) o rață-n traistă** A pricinui (cuiva) neliniște, îngrijorare.

(Exp. vb.; fam.) **A o vârî pe mânecă** A se speria de consecințele faptelor sale, *a o sfecli, a o băga pe mânecă*.

(Exp. vb.) **A-și vârî capul (la cineva sau, reg., pe ceva)** A se angaja (la cineva).

(Exp. vb.; înv.) **A o vârî cu oiștea în gard** A face o gafă.

(Loc. vb.; fam.) **A vârî un fitil** (sau **fitiluri**) A țese intrigi, provocând discordie.

(Exp. vb.; reg.) **A (nu)-și vârî capu-n roată** A (nu) se expune pericolului.

(Exp. vb.; rar.) **A-i vârî (cuiva) un cuțit în suflet** A-i pricinui (cuiva) neliniște, supărare.

(Exp. vb.) **A-și vârî nasul** A cerceta cu indiscreție, *a iscodi*.

(Exp. vb.) **A-și vârî nasul în toate** (sau **pretutindeni, unde nu-i fierbe oala**) A se amesteca (inoportun) în chestiuni care nu-l privesc.

(Exp. vb.) **A vârî (pe cineva) la** (sau **în**) **pușcărie** (sau **la închisoare, în temniță, în ocnă**) A face să fie închis, întemnițat.

(Exp. vb.) **A vârî (pe cineva) (de viu) în groapă** (sau **în mormânt, în pământ**) **1.** A omori (pe cineva). **2.** A pricinui (cuiva) supărări foarte mari.

(Exp. vb.) **A se vârî sub pielea (cuiva)** A câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea (cuiva).

(Exp. vb.) **A se vârî în dragoste (la cineva)** A căuta să câștige încrederea (cuiva).

(Exp. vb.; înv.) **A se vârî sub aripile (cuiva)** A obține protecția (cuiva).

(Exp. vb.) **A se vârî în sufletul (cuiva)** A plictisi (pe cineva), manifestând un interes sau o simpatie prea insistență, agasantă.

(Exp. vb.) **A se vârî în ochii** (sau, rar, **în auzul cuiva**) A agasa (pe cineva).

(Exp. vb.) **A se vârî ca musca (în curul calului sau în băligar)** A se amesteca cu insistență, nepoftit, în treburile altuia.

VĂRSTĂ s. f.

(Sint.) **Președinte de vârstă** Președinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri.

(Sint.) *Decan de vârstă* Persoană care a împlinit numărul cel mai mare de ani (în asociații, colegii, instituții).

(Exp. a.) **De aceeași vârstă (cu...)** sau **de-o vârstă (cu...)**, **de vârsta (cuiva)**, (înv.) **într-o vârstă** Care are același număr de ani (sau de luni, de zile) (cu...). (Loc. a.) **Fără vârstă** **1.** Care are un număr de ani. **2.** (D. oameni; înv.) Minor.

(Loc. a.; îrg.) **De (sau în vârstă)** (D. oameni) **1.** Care prin numărul anilor împliniți poate fi considerat apt pentru ceva. **2.** (Spec.) Major.

(Loc. a.) **În (sau, îrg., de) vârstă** sau (înv.) **în toată vârsta** (D. oameni) **1.** Matur. **2.** (Spec.) Bătrân.

(Loc. a.) **Mai în (sau, înv., de) vârstă** (D. oameni) **1.** Care a împlinit un număr mai mare de ani (decât altcineva). **2.** Care aparține unei generații trecute de anii tinereții.

(Exp. vb.; înv.) **A veni la măsura vârstei** sau **a sosi (ori a aduce) la măsură de vârstă, a fi de măsura vârstei** A depăși (sau a face să depășească) perioada adolescenței, devenind matur.

(Exp. vb.; înv.) **A avea vârstă** A fi matur.

(Loc. av.) **(Odată) cu vârsta** Pe măsura cumulării anilor trăiți.

(Sint.) *Vârsta critică* Fiecare dintre perioadele de tranziție ale vieții omenești, caracterizate prin procese fiziologice și psihice complexe.

(Sint.) *Vârsta a treia* Perioadă a vieții omenești care corespunde bătrâneții și care începe după pensionare.

(Loc. a.; d. oameni) **Între două vârste** Care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr.

(Sint.; înv.; fig.) *Floarea vârstei* Tinerețe.

(Loc. a.; loc. av.) **În floarea (sau, înv., în primăvara) vârstei** În plină tinerețe.

(Loc. a.; loc. av.) **În (toată) puterea vârstei** sau (înv.) **în vârsta puterii**, (reg.) **în vârsta vieții** **1.** În etatea deplinelor capacități fizice (și intelectuale). **2.** (P. ex.) În plină vigoare.

(Sint.; înv.) *Vârsta de mijloc* Evul mediu.

(Sint.; Mit.) *Vârsta de aur* **1.** Perioadă de înflorire și strălucire a vieții materiale și spirituale. **2.** (Fig.) Perioada cea mai fericită, cea mai prosperă din viața cuiva.

(Sint.; înv.) *Vârsta de vreme* Perioadă de timp.

(Sint.) *Vârsta geologică* Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic, în decursul căreia s-a format un complex de straturi grupate într-un etaj geologic.

(Sint.; Ast.) *Vârsta lunii* Număr de zile trecute de la faza de lună nouă.

VÂRȘĂ s. f.

(Loc. vb.; reg.) **A intra în vârstă** A intra în încurcătură.

(Sint.; reg.) *Vârșă de plasă, vârstă cu ochiuri* Unealtă de pescuit, în formă de sac, alcătuită dintr-o plasă întinsă pe mai multe cercuri și cu gura răsfrântă înăuntru.

VÂRTOS, ~OASĂ a.

(Exp. vb.) **A fi vârtos la cap** A fi încăpățânat.

(Exp. vb.; înv.) **A fi cu cerbice vârtoasă** sau **a fi vârtos la cerbice** A fi ferm, încăpățânat, *a fi tare la cerbice*.

(Loc. vb.; înv.) **A se face vârtos** A se împotrivi (cuiva).

(Loc. vb.; înv.) **A sta vârtos** A interveni cu energie.

(Loc. av.; îvp.) **Cu atât(a) (sau, înv., cât) mai vârtos** Cu atât mai mult.

(Loc. av.; înv.) **(Cu mult) mai vârtos** **1.** (Cu mult) mai mult. **2.** Într-o măsură foarte mare.

(Loc. cj.; înv.) **Mai vârtos că...** Mai ales că...

(Loc. av.; înv.) **Cât mai vârtos de bine** Cât se poate de bine.

(Exp. vb.; înv.) **A face vârtos** A face să devină dens, consistent, *a întări*.

VÂRTUTE s. f.

(Sint.; înv.) *Vârtața vieții* Vitalitate.

(Loc. a.; înv.) **Începător de vârtute** Învingător.

(Loc. a.; înv.) **În (sau întru, cu) vârtute** sau **tare de (sau la, în) vârtute** Plin de vigoare.

(Loc. a.; înv.) **Într-o vârtute** Care are aceeași vigoare cu...

(Loc. a.; înv.) **În vârsta vârtoșii** sau **în vârtutea vieții (sau a anilor)** În plină vigoare.

(Loc. a.; înv.) **Obosit de vârtute** Extenuat.

(Loc. vb.; înv.) **A prinde la vârtute** (D. ființe) A prinde putere.

(Loc. vb.; înv.) **A face vârtute** A învinge.

(Loc. vb.; înv.) **A sta la vârtute** A susține pe cineva, a-i fi alături.

(Loc. av.; înv.) **Din (sau cu) toată vârtutea** Cu toată strădania.

(Loc. a.; îrn.) **Cu vârtute** Capabil.

(Loc. pp.; înv.) **În vârtutea... 1.** În baza... **2.** În conformitate cu... **3.** Ca urmare a...

(Loc. a.) **În vârtute** (D. boabe de porumb sau de grâu) Care devine consistent, dens (când începe să se coacă).

(Sint.; înv.) *Vârtața cerului* Boltă cerească.

VÂSLĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A trage la vâsle** A vâsli.

(Loc. vb.; înv.) **A umbla cu vâsla** A naviga.

VÂȘCĂITURI *s. f. pl.*

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu vâșcăituri** A recurge la subterfugii.

VEAC *s. n.*

(Loc. av.; pop.) **(De) un veac de om** (De) mult timp.

(Loc. a.; loc. av.; pop.) **Pe (ori de) veci sau pe veac** **1.** Pe viață. **2.** Pentru totdeauna.

(Loc. vb.; pop.) **A-și face (sau a-și duce, a-și petrece, a-și trece) veacul** A-și petrece viața într-un anumit fel.

(Exp. vb.; pop.) **A-i trece (cuiva) veacul** A nu mai fi în floarea vârstei.

(Exp. vb.; pop.) **A-și fi trăit (sau a-și fi făcut) veacul** **1.** (D. oameni) A fi bătrân și a nu mai aștepta nimic de la viață. **2.** (D. obiecte) A se demoda, a se perima.

(Loc. vb.; înv.) **A tăia (cuiva) veacul** A ucide pe cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A trage veacul după...** A supraviețui cuiva.

(Loc. av.; reg.) **De când veacul** **1.** De mult timp. **2.** Dintotdeauna.

(Loc. av.; reg.) **Cât (e) veacul sau până e veacul** **1.** (Pentru) foarte mult timp. **2.** Pentru totdeauna. **3.** Niciodată.

(Loc. av.; Bis.) **Mai înainte de toți vecii** sau (în.) **mai înainte (ori mai dinainte, mai întâi) de veci (sau de veac)** ori **de toate veacurile** Mai înainte de facerea lumii.

(Loc. av.; reg.) **În veci** **1.** Până la sfârșitul lumii. **2.** Veșnic.

(Loc. a.; Bis.) **De veci** Care nu va avea sfârșit, *etern, veșnic*.

(Loc. s.; Bis.) **Lumină de veci** Lumânare (sau candelă) care se aprinde în ziua de Vovedenie.

(Sint.) **Lăcaș de veci** Mormânt.

(Sint.) **Loc de veci** Teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat unui mormânt sau unui cavou.

(Loc. av.) **În (ori, înv., întru) veci sau în veci de veci, (până) în vecii vecilor, (în.) în (sau întru) toți vecii, în (sau întru) vecii de veci** **1.** Tot timpul. **2.** În eternitate.

(Loc. av.; Jur.; înv.) **În (ori de) veci sau în veci de veci, (până) în veac** (Valabil) pe termen nelimitat.

(Loc. av.) **Pe veci** sau (rar) **pentru vecii vecilor, pentru veci, (reg.) de veci** Pentru totdeauna.

(Exp. vb.) **A adormi (somnul cel) de veci** sau **a adormi pe veci, a închide ochii de veci** **1.** A muri. **2.** A fi mort.

(Sint.; sprs.) **Veacul de apoi** sau **veacul ce va să vie** Ultima perioadă de existență a lumii.

(Sint.; Mit.; înv.) **Veacul de aur (sau aurit)** Perioadă istorică de maximă înflorire a vieții materiale și culturale, *vârsta de aur*.

(Sint.; înv.) **Veacul de bronz** Epoca bronzului.

(Sint.; înv.) **Veacul de (sau din) mijloc** Evul Mediu. (Loc. a.; loc. av.) **Din veac (ori veci)** sau **de veac**

1. Din cele mai vechi timpuri. **2.** Din moși strămoși. (Sint.; înv.) **Obiceul de veac** Obiceul pământului.

(Loc. av.) **Cu veacurile** Cu trecerea timpului.

(Sint.; Met.; reg.) **Veac bun (sau rău)** Timp frumos (sau urât).

(Sint.; reg.) **Veac de cremene** Timp senin.

VECHI, VECHIE *a.*

(Sint.; Bis.) **Cel vechi de zile** Dumnezeu.

(Loc. av.) **Din vechi** Din moși-strămoși.

(Sint.) **Vorbă (ori, înv., zisă) veche** sau (în.) **vechi cuvânt** **1.** Proverb. **2.** Maximă.

(Sint.; reg.) **Lună veche** Ultima fază a lunii, când se vede o mică porțiune din suprafața sa în forma unei seceri subțiri.

(Exp. vb.; reg.) **A se întoarce pe vechi** (D. lună) A începe să descrească.

(Sint.; Bis.) **Vechiul Testament** sau **Legea (cea) veche, Vechea scriptură, Cartea cea veche** Prima parte a Bibliei, cuprinzând textele sfinte și istoria poporului evreu.

(Sint.) **Lumea veche** **1.** Societate dispărută. **2.** Antichitate. **3.** Popoare din Antichitate. **4.** Nume dat Eurasiei și Africii, după descoperirea Americii.

(Sint.) **Anul (cel) vechi** Anul (calendaristic) care s-a încheiat.

(Sint.) **Stil vechi** sau (în.) **calendar (de stilul) vechi** Calendarul iulian, cu două săptămâni întârziat față de cel actual.

(Loc. av.) **Pe vechi** Conform stilului vechi.

(Sint.; îyp.) **Literă (sau slovă, buche) veche** Literă chirilică.

(Sint.; rar) **Crai de Curtea veche** Haimana.

(Sint.) **Istoria veche** Preistoria și Antichitatea.

VECHIE *s. f.*

(Loc. a.; Bis.) **De vechie** Care nu va avea sfârșit, *etern, veșnic*.

(Loc. av.; Bis.) **În** (ori **până în**, înv., **preste**) **vecie** sau (inv.) **în vecia veacului** (ori, înv., **în vecie de vecie**) **1.** În tot timpul. **2.** În eternitate.

(Loc. av.; îrg.) **În** (sau **pe**, înv., **până în**) **vecie 1.** Pe termen nelimitat. **2.** Pe viață. **3.** Niciodată.

(Loc. av.) **Pe** (sau **pentru**) **vecie** Pentru totdeauna. (Loc. vb.) **A închide ochii pe** (sau **pentru**) **vecie** A muri.

(Exp. vb.) **A dormi** (sau **a zăcea**, **a fi dus**) **pe** (sau **pentru**) **vecie** A fi mort.

(Loc. a.; Bis.) **De vecie** Etern.

(Loc. av.) **Din vecie 1.** Dintotdeauna. **2.** Niciodată.

VECIN, ~Ă s. m. f., a.

(Sint.; reg.; inv.) **Tată de vecini 1.** Primar. **2.** Șef al unei vecinii.

(Loc. a.) **Din** (sau **de prin**) **vecini** Din (sau de prin) apropiere.

(Loc. av.) **În** (sau **prin**) **vecini** În (sau prin) apropiere.

VECINĂTATE s. f.

(Loc. av.) **Din** (sau **de prin**) **vecinătate** În (sau prin) apropiere.

(Loc. av.) **În** (sau **prin**) **vecinătate** În (sau prin) apropiere.

(Loc. pp.) **În vecinătate 1.** În apropierea (cuiva sau a ceva). **2.** (Inv.) Puțin înainte de...

(Loc. pp.) **Din vecinătatea...** Din apropierea...

(Sint.; inv.) **Tatăl vecinătății** Șef al unei vecinătăți.

VECTOR, ~OARE s. m., a.

(Sint.; Fiz.; Mat.) **Vector unitate** (sau **unitar**) Versor. (Sint.; Mat.) **Rază vectoare 1.** Segment de dreaptă orientat care unește originea unui sistem de coordonate polare cu un punct. **2.** (Mat.) Dreaptă (imagină) care unește focarul unei elipse, al unei parabole sau al unei hiperbole cu un punct oarecare al curbei.

VECUI vb.

(Loc. av.; îrg.) **Cât o vecui pământul 1.** Foarte mult timp. **2.** Veșnic.

VECUIT, ~Ă a.

(Loc. a.; reg.) **Vecuit de bătrân** Foarte bătrân.

VEDEA vb.

(Exp. vb.) **A vedea negru înaintea ochilor** A i se face negru înaintea ochilor. (Exp. vb.) **A vedea binișor în pungă** A fi bogat. (Exp. av.) **Cât vezi** (sau **văd** etc.) **cu ochii** sau **cât poți vedea cu ochii**, (reg.) **cu doi ochi**, **cât vede ochiul** Pe o distanță foarte mare (de jur împrejur), pretutindeni.

(Exp. vb.) **De când nu vedea cu ochii** De când era foarte mic.

(Loc. vb.; reg.) **A se vedea de ziuă** A se lumina de ziuă.

(Exp. vb.; inv.) **A vedea bucuroș (pe cineva sau ceva)** A se bucura (de cineva sau ceva).

(Exp. vb.) **A nu-și vedea lungul nasului** A fi obraznic, *a nu-și cunoaște lungul nasului*.

(Exp. av.) **Când mi-oi** (sau **ți-oi** etc.) **vedea ceafa** Niciodată.

(Loc. av.; reg.) **Când mi-oi vedea palma** (sau **mâinile**) **1.** Foarte des. **2.** Întotdeauna.

(Loc. av.) **Pe** (sau, înv., **prin**) **văzute 1.** În fața tuturor. **2.** În mod deschis. **3.** Având în fața ochilor (ceva).

(Loc. av.) **Pe** (sau, înv., **pre**) **nevăzute 1.** Fără a se ști sau a se observa. **2.** În mod ascuns.

(Loc. av.) **Vezi bine** Bineînțeles.

(Exp. vb.; pfm.) **Vezi Doamne** După cum pretinde..., *chipurile, cică*.

(Loc. av.) **Vezi că...** **1.** Probabil. **2.** Într-adevăr.

(Exp. vb.) **A vedea lumina (zilei)** (sau **a vedea soarele**), (reg.) **a vedea lumea în ochi** A se naște.

(Exp. vb.) **A vedea lumina tiparului** (D. publicației) A apărea.

(Exp. vb.) **A (nu) mai vedea soarele** (sau **lumina**) **(cu ochii)** sau **a (nu) mai ajunge să vadă ziua de mâine** A (nu) mai trăi.

(Exp. vb.) **A vedea (pe cineva sau ceva) ca prin** (sau **ca în**, **ca într-un**) **vis 1.** A întrezări. **2.** A-și aminti vag.

(Exp. vb.) **Parcă** (sau, înv., **pare că**) **văd** (sau **vezi** etc.) **(pe cineva sau ceva)** Ca și când ar fi aieva în fața ochilor.

(Exp. vb.) **Ce să vezi** (sau **să vedeți**, **să vadă** etc.) sau **ce văd** (ori **văzui**, **vedea** etc.), **ce-mi** (ori **ce-ți**, **ce-i** etc.) **văd** (ori **văzură** etc.) **ochii?** Exprimă surpriza, uimirea.

(Loc. av.; fam.) **Cum te văd și (cum) mă vezi** sau **precum te văd (și mă vezi) 1.** În mod evident.

2. (Fam.) Sigur.

(Exp. vb.) **Parcă (te) văd (cu ochii)** (că... sau cum...) **1.** Nu ced că e cum spui. **2.** Te avertizez că s-ar putea să...

(Exp. vb.) **Să fi văzut (pe cineva sau ceva) 1.** Era de mirare. **2.** Era de admirat.

(Exp. vb.) **(Ia) (acuma) să te văd** (sau **să te vedem**, **să-i văd** etc.)! Arată de ce ești capabil!

(Loc. av.; fam.) **Cât** (sau **până**) **te văd!** Imediat.

(Exp. a.; fam.) **Ce n-a văzut Parisul** Ieșit din comun, *exceptional, fără egal*.

(Exp. av.; pop.) **De nu te văd sau nu te văd de...**, (reg.) **nu văd în lături de...** (D. o senzație, o durere) De intensitate maximă, *copleșitor*.

(Exp. vb., loc. a.; fam.) **(A fi atât sau așa de) slab că se vede printr-însul** (ori **printr-însa** etc.) (A fi) exagerat de slab.

(Exp. av.; fam.) **De (să) nu te vezi** (Într-o amenințare) Foarte rău.

(Exp. vb.; fam.) **Ei, vezi!** Ai ajuns la vorba mea.

(Exp. vb.; îrg.) **A vedea moartea** (sau **moarte**, înv. **pieire**) sau (reg.) **a nu mai vedea lumina, a nu mai ajunge să vadă ziua de mâine** A muri.

(Exp. vb.; reg.) **Abia a-l vedea** (sau **a nu-l vedea bine**) **de drag** A-i fi foarte drag.

(Exp. vb.; reg.) **A vedea alb** (sau **albul, albe**) **în câpistere** (ori **în strachină**) A-și atinge scopul (obținând un profit).

(Exp. vb.) **A nu-i vedea (cuiva) picioarele** sau **a nu i se vedea (cuiva) picioarele** A fugi foarte repede.

(Exp. vb.) **A nu putea vedea** (sau **să vadă**) **(pe cineva)** **1.** A antipatiza (pe cineva). **2.** A fi mânios (pe cineva).

(Exp. vb.) **Să ne vedem sănătoși** (sau **cu bine**, rar **cu sănătate**)! Formulă de salut la despărțire.

(Exp. vb.) **Cine (dracu) (sau naiba) a mai văzut** **1.** E ceva imposibil. **2.** E de râsul lumii.

(Exp. vb.) **(După sau așa, înv. pe) cum** (sau **precum**) **vom vedea** (mai la vale sau mai jos, mai pe urmă etc.) Voi argumenta, voi demonstra pe larg în continuare ceea ce afirm.

(Exp. vb.) **(După sau așa, înv. pe) cum** (sau **precum**) **am văzut (mai sus)** sau, înv., **precum văzurăm, după cum** (sau **precum**) **s-a văzut** Am argumentat, am demonstrat pe larg mai înainte, mai sus, ceea ce afirm.

(Exp. vb.) **A se vedea (mai sus sau mai jos)** (În discursul științific) A se consulta un pasaj aflat în cuprinsul aceleiași lucrări.

(Exp. vb.) **A se vedea...** (În discursul științific) A se consulta o anumită lucrare sau un anumit autor.

(Exp. vb.; pop.) **A-și vedea de...** **1.** A continua o acțiune (întreruptă, neglijată). **2.** A se preocupa numai de propriile probleme (fără a se interesa de ale altora).

(Exp. vb.; pfm.) **Vezi(-ți)** (sau **vedeți-vă**) **de treabă!** **1.** Nu-ți face griji! **2.** Nu te amesteca, nu te privește!

(Exp. vb.; pfm.) **Ia vezi!** **1.** Gândește-te la consecințe. **2.** Vei fi pedepsit.

(Exp. vb.; pfm.) **Vezi să nu!** Nu cred.

(Exp. vb.; pop.) **A-l vedea (pe cineva) Dumnezeu** sau **Sfântul** **1.** A o păți. **2.** A da peste un noroc neașteptat.

(Loc. vb.; Arg.) **A vedea ceva** A avea bani.

(Loc. vb.; reg.) **A vedea (pe cineva) cu ceva** A ajuta, a răsplăti pe cineva (oferindu-i în dar ceva).

(Exp. vb.) **Precum** (sau **cum, după cum, după cât, precât, pe cât**, înv. **pe cum**) **(bine) se vede** sau **după** (sau **pe**) **cât** (ori **câte**) **văd (eu)** (ori **vezi, vedem** etc.) **1.** Se constată cu ușurință. **2.** Este ceva considerat notoriu.

(Exp. vb.; pfm.) **Văd și eu sau văd eu (ce văd)** ori, reg., **văzui ce văzui** Cunosc bine situația (și nu pot fi indus în eroare).

(Exp. vb.; pfm.) **Vezi cum ești?** Exprimă un reproș adresat interlocutorului.

(Exp. vb.) **Vom vedea noi** (sau, pop., **o să vedem**) **1.** Mă îndoiesc. **2.** Nu sunt de acord. **3.** O să o pățești.

(Exp. vb.) **Vezi așa** Sunt mulțumit de a constata realizarea unei dorințe.

(Exp. vb.) **Vezi tu** (sau **dumneata**) ori **vedeți voi** (sau **dumneavoastră**) **1.** Sigur că da. **2.** Gândește-te mai bine.

(Exp. vb.) **(Ei sau uite, apoi) vezi** (sau **vedeți**) **(că...)** Recunoaște că ai greșit, că am dreptate.

(Exp. vb.) **(Stai) să vezi** sau **să vedeți** Fii atent la ce voi relata, voi explica.

(Exp. vb.) **(Ia) să văd** sau **să vedem** Să examinăm acest fapt, această situație etc.

(Exp. vb.) **Ca să vezi!** E de necrezut, surprinzător față de evenimente petrecute anterior.

(Exp. vb.) **A fi bine văzut** A fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale).

(Exp. vb.) **A fi rău văzut** A fi desconsiderat.

(Exp. vb.; pfm.) **Se vede (treaba sau lucrul) că... 1.** (E) probabil că... **2.** Se pare că...

VEDEALĂ s. f.

(Loc. av.; îrg.) **În** (sau **la**) **vedeală** **1.** Astfel încât să poată fi văzut. **2.** În mod public.

(Loc. pp.; îrg.) **În vedeala (cuiva)** În fața cuiva.

(Exp. vb.; îrg.) **A scoate în vedeală** A da la iveală.

VEDENIE s. f.

(Exp. vb.; reg.) **A băga (pe cineva) în vedenii** A îngrozi pe cineva.

VEDERE s. f.

(Sint.; rar) **Câmp de vedere** Câmp vizual.

(Sint.; Met.; inv.) *Vederea vânturilor* Anemoscop. (Loc. av.) **Din** (sau, inv., **pre**) **vedere** **1.** (Numai) privind. **2.** (Numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal.

(Loc. av.) **Din vedere** **1.** La rezezeală. **2.** În mod superficial.

(Loc. av.) **La** (sau, inv., **în, întru, pre, spre, într-a**) **vedere** ori, inv., **a vedere** (sau **vederea**), **în** (sau **întru**) **vederi** **1.** În față. **2.** În văzul tuturor. **3.** În mod evident.

(Loc. pp.) **În vederea...** (sau, inv., **la, prin, pre, de la vederea...** ori **în vederile...**) **1.** În fața cuiva. **2.** În scopul... **3.** (Rare) Datorită... **4.** (Rare) Privitor la...

(Loc. pp.) **Având** (sau, inv., **luând**) **în vedere...** **1.** Mulțumită... **2.** Din cauza...

(Loc. cj.) **Având** (sau, inv., **luând**) **în vedere că...** Deoarece.

(Loc. pp.) **Din punctul** (sau **din unghiul**) **de vedere...** **1.** În privința... **2.** Sub raportul...

(Exp. vb.) **A avea** (sau, inv., **a lua**) (**pe cineva**) **în vedere** **1.** A se interesa îndeaproape de cineva. **2.** A ține în evidență pentru un anumit scop.

(Exp. vb.) **A avea** (**pe cineva**) **în vedere** (sau, reg., **a nu avea în vedere bună pe cineva**) A urî pe cineva.

(Exp. vb.) **A avea** (sau, inv., **a ține, a lua**) (**ceva**) **în vedere** **1.** A urmări realizarea unui scop, *a intenționa, a-și propune, a plănui*. **2.** A include în sfera de interes, *a lua în considerație, a ține seama, a ține cont, a viza*.

(Exp. vb.) **A scoate ceva la vedere** A expune privirii, *a etala*.

(Exp. vb.) **A pune în vedere** (sau **a pune ceva în vederea cuiva, a scoate ceva la vedere**) **1.** A atrage atenția (cuiva). **2.** A da la iveală. **3.** A scoate în evidență.

(Loc. vb.) **A pierde** (sau **a scăpa**, inv. **a slăbi**) **pe cineva** (sau **ceva**) **din vedere** **1.** A neglija. **2.** A uita.

(Loc. s.) **Scăpare din vedere** **1.** Neglijare. **2.** Uitare.

(Loc. vb.) **A trece cu vederea** **1.** A ignora. **2.** A neglija. **3.** A omite. **4.** A scuza.

(Loc. s.) **Trecere cu vederea** **1.** Neglijare. **2.** Ignorare. **3.** Omitere. **4.** Scuzare.

(Sint.) *Punct* (sau *unghi*) **de vedere** **1.** Aspect sub care cineva privește o problemă. **2.** Atitudine. **3.** Opinie.

(Loc. av.) **(De) la prima** (sau **de la întâia**) **vedere** **1.** După a prim contact vizual. **2.** În aparență. **3.** După o primă impresie, neinfluențată de alte elemente. **4.** După o examinare superficială.

(Exp. vb.; rar) **A veni în vedere** **1.** A fi luat în considerație. **2.** A ține seama de...

(Exp. vb.; reg.) **A nu-și întinde vederile mai departe decât lungul nasului** A fi mărginit.

(Loc. a.; loc. av.) **La vedere** **1.** (D. restituirea banilor) La prezentarea libretului de economii, a cecului etc. **2.** (D. dobânzi) Aplicat sumelor depuse într-o instituție bancară fără un termen fix de depozitare. (Sint.; inv.) *Vedere scurtă* Miopie.

(Exp. vb.) **A avea vederea scurtă** sau **a fi scurt de vedere** A fi miop.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa** (**pe cineva**) **fără vederi** sau **a fura** (**cuiva**) **vederile** A orbi (pe cineva).

(Sint.; inv.) *Aparat de luat vederi* Aparat de fotografiat.

(Loc. vb.) **A lua vederi** A fotografia.

(Exp. vb.; îrg.) **La bună vedere!** La revedere!

(Exp. vb.; reg.) **A merge pe vedere** **1.** A merge să cunoască familia unei fete cu care urmează să se căsătorească un tânăr. **2.** (D. tineri căsătoriți) A merge în vizită la părinții miresei într-a șasea duminică de la cununie.

(Sint.) *Schimb de vederi* Împărțășire reciprocă de către șefi de guverne a opiniilor referitoare la anumite probleme (litigioase).

(Loc. vb.) **A intra în vederile cuiva** A fi obiectul preocupării cuiva.

VEGHE s. f.

(Loc. vb.) **A sta de veghe** A veghea.

(Loc. a.) **De veghe** **1.** Care veghează. **2.** Care servește pentru pază.

(Sint.) *Lampă de veghe* Lampă cu lumină slabă care rămâne aprinsă în timpul nopții.

VEGHEA vb.

(Loc. vb.; inv.) **A(-i) (se) veghea voia** (sau **voie**) (**cuiva**) **1.** A favoriza (pe cineva). **2.** A părtini.

VELEAT s. n.

(Loc. vb.; pop.) **A ne** (vă etc.) **ieși veleatul** A se produce omoruri sau bătăi între rude.

(Sint.; pop.) *Veleatul de apoi* Sfârșitul lumii.

(Loc. vb.; pop.) **A face** (**cuiva**) **veleatul** A omori.

(Loc. vb.; pop.) **A-i ieși veleatul** A se învechi.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **Ca-n veleat** Ca într-o perioadă de mare belșug.

(Loc. vb.; pop.) **A-și arăta veleatul** (D. oameni) A-și da arama pe față.

VELIȘTE s. f.

(Loc. a.; reg.) **De veliște** De origine.

(Loc. a.; loc. av.; reg.) **Din veliște** Din moși-strămoși.

(Loc. av.; reg.) **De veliștea lui** Din fire.

VENĂ s. f.

(Sint.; Anat.) *Venă portă* (sau, înv., *poartă* ori *porții*) Venă scurtă și groasă care colectează sângele de la organele digestive și îl transportă la ficat, (în v.) *vână poartă*.

(Sint.; Anat.) *Venă cavă* Fiecare dintre cele două vene (inferioară și superioară) care transportă sângele la inimă, (în v.) *vână cavă*.

VENI vb.

(Exp. vb.) **A se întoarce** (sau **a se duce, a pleca** etc.) **cum a venit** A se întoarce fără a-și fi realizat scopul.

(Exp. vb.) **A se duce cum** (sau **precum**) **a** (sau **au venit** (D. bani obținuți fără efort) A fi cheltuiți cu ușurință, fără a realiza ceva.

(Exp. vb.; pfm.) **A avea pe vino-ncoace** (sau **vino-ncoa**) A avea farmec senzual, *a avea sex appeal*.

(Exp. vb.; pfm.) **Așa** (sau **acum**) **mai vii de-acasă** **1.** Ai revenit asupra unei hotărâri necugetate, ai devenit mai înțelept. **2.** Ai reușit să-ți precizezi punctul de vedere.

(Exp. vb.; pop.) **A veni de-acasă** A se lămuri asupra unui lucru.

(Exp. vb.) **Mergi** (sau **mergeți, să mergi** etc.) ori **du-te, pleacă** (sau **plecați** etc.) **de unde ai** (sau **ați** etc.) **venit** **1.** Pleacă (sau plecați etc.) de aici! **2.** Lasă-mă (sau lăsați-mă etc.) în pace!

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) în** (ori **întru**) **întâmpinare** sau **a-i veni (cuiva) înainte** (ori, înv., **în cale**) A întâmpina (pe cineva).

(Exp. vb.) **A veni în întâmpinarea a ceva** A anticipa o idee, o teorie etc.

(Exp. cj.) **De aici vine (apoi) (aceea) că... sau de unde vine că...** **1.** Datorită acestui fapt. **2.** Din această cauză.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) iapa la hăț** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva.

(Loc. vb.) **A veni pe** (sau **în**) **lume**, (în v.) **a veni la viață** (D. ființe) A se naște.

(Loc. vb.; Bis.) (D. Iisus) **A veni în lume** sau **a veni cu trup** A se întrupa.

(Exp. vb.; pop.) **A veni alba în sat** A se lumina de ziuă.

(Exp. vb.) **A(-i) veni la țanc** (sau, rar, **la pont**) A sosi la momentul oportun.

(Loc. vb.; înv.) **A veni la mijloc** A interveni.

(Exp. vb.; înv.) **A veni fără vistavoi** A sosi (undeva) pe neașteptate.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) veni (cuiva) drăguș la căuș** (sau, reg., **roaga, murga la traistă, ăl nan la găvan, sura la măsură**) A-i veni cuiva o situație favorabilă (spre a se răzbuna).

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) (Moș) Ene pe la gene** A i se face somn.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) mucul la deget** (sau **cuțitul la gât**) **1.** A ajunge într-o situație grea. **2.** A fi în primejdie. **3.** A ajunge la limita răbdării.

(Loc. vb.) **A(-i) veni (cuiva) în** (sau, înv., **întru, spre**) **ajutor** (ori **sprijin**, reg. **ajutorare**) **1.** A ajuta pe cineva. **2.** A fi de folos cuiva.

(Exp. vb.) **A veni în sprijinul** sau **ajutorul (a ceva ori cuiva)** A aduce argumente în favoarea (susținătorului) unui anumit punct de vedere.

(Loc. vb.) **A(-i) veni de hac** (sau, înv., **a veni la hac**) **1.** A pedepsi pe cineva. **2.** A face inofensiv pe cineva. **3.** A ucide. **4.** A depăși o dificultate, un obstacol etc.

(Loc. vb.; înv.) **A veni deasupra** A învinge.

(Exp. vb.; înv.) **A(-i) veni (cuiva) la** (ori **în**) **mână** sau **a veni pe** (ori **în, la, sub, a**) **mâna** (ori **mâinile**) **cuiva** **1.** A ajunge la dispoziția cuiva. **2.** A ajunge în posesia cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A veni la bani** **1.** A câștiga bani. **2.** A obține bani.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) cărțile** A trage sau a-i cădea cărți potrivite pentru a câștiga la joc.

(Loc. vb.; înv.) **A-i veni mazilie** (sau **mazilia**) A fi înlăturat de la domnie.

(Exp. vb.; pop.) **A veni la** (sau **în, înv., prin**) **urechile** (sau **cunoștința, înv. auz, auzul**) **(cuiva)** (D. știri, zvonuri, fapte) A ajunge la cunoștința cuiva.

(Exp. vb.) **Doar nu vin turcii** (sau **tătarii**) ori **doar nu vin turcii, nici tătarii!** **1.** Ești prea grăbit. **2.** Ești înfricoșat fără motiv.

(Exp. vb.) **A veni pe capul cuiva** A cauza cuiva suferințe, necazuri etc.

(Exp. vb.) **Bine ai** (sau **ați**) **venit (sănătos, sănătoși)** Formulă cu care este întâmpinat un oaspete.

(Exp. vb.; reg.) **A veni la ușa** (sau **la pragul**) **(cuiva)** sau **a-i veni (cuiva) la ușă** A se prezenta la cineva pentru a-i cere ospitalitate, ajutor, bunăvoință.

(Exp. vb.; reg.) **A veni ca la borș** A se arăta undeva și a pleca în grabă.

(Exp. vb.; pop.) **A veni (undeva) după (cineva sau ceva)** A căuta (pe cineva sau ceva) în locul unde se află, unde se ascunde etc.

(Exp. vb.) **A veni în numele** (sau **din partea**) **cuiva**
1. A se prezenta (unde) ca reprezentant al cuiva.

2. (Înv.) A se prezenta (unde) dându-se drept altcineva, prin înșelăciune.

(Exp. vb.; înv.) **A veni înaintea** **1.** A se întâlni (pe parcursul unei relatări, al unei expunerii). **2.** (D. fapte, întâmplări) A se petrece.

(Exp. vb.; reg.) **A veni în vale** (D. porțiuni de teren) A se prăbuși.

(Exp. vb.) **A veni de sus** A proveni de la o autoritate superioară.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) veni jos** **1.** (D. piele) A i se desprinde de pe corp. **2.** A cădea.

(Exp. vb.; înv.) **A veni la iveală** (sau **la aieve, la arătare**) A fi dezvăluit.

(Exp. vb.; reg.; ir.) **A veni de la biserică** A se întoarce beat acasă.

(Exp. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) numai numele** A muri unde, departe de domiciliu.

(Loc. vb.) **A veni la loc** (D. obiecte, părți ale lor etc.) A-și recăpăta poziția inițială.

(Loc. vb.) **A-și veni în chef** A-și recăpăta buna dispoziție.

(Loc. vb.; pop.) **A-și veni în fire** (sau **în simțire, în simțiri, în sine, reg. la fire, în ori, în oară, în minte, în horatic, în formă, în putere, răsuflu**) **1.** A-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize etc. **2.** A-și recăpăta calmul, stăpânirea de sine (după un moment de spaimă, furie, descumpănire etc.). **3.** A-și recăpăta forțele, vigoarea (după o stare de slăbiciune, de depresie etc.), *a se restabili*.

(Loc. vb.) **A-și veni în cunoștință** (sau, înv., **în minte, în socoteală, în socotință, întru sine-și, reg., în ori, în minți**) **1.** A-și redobândi capacitatea de judecată, de discernământ. **2.** A se lămuri (în legătură cu o situație).

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) inima** (sau **sufletul**) **la loc** A-și recăpăta calmul, buna dispoziție, curajul după un moment de emoție, de spaimă, de descurajare etc.

(Loc. vb.; rar) **A-i veni (cuiva) fața (la loc)** A-și recăpăta expresia, înfățișarea firească, revenindu-și după o emoție, după o boală etc.

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) inimă** (sau **suflet**) A căpăta curaj.

(Loc. vb.; înv.) **A veni în viață** A reinvia.

(Exp. vb.; înv.) **A veni mare** (D. ape) A-și spori debitul (revărsându-se).

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) apa** (sau **apă**) **la moară** sau **a veni apă** (sau **apa**) (**și**) **la** (sau **pe**) **moara cuiva** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A veni la matcă** (sau **la vad**) A reintra în albie după revărsare.

(Exp. vb.) **A nu-i veni (cuiva) nici la degetul cel mic** A nu se putea compara cu cineva (din cauza inferiorității în care se află).

(Exp. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) apa la gură** (sau **la gât**) **1.** A se afla într-o situație foarte dificilă. **2.** A fi în mare pericol. **3.** A ajunge la limita suportabilului.

(Loc. vb.) **A veni la măsură** A ajunge la mărimea prestabilită sau normală.

(Loc. vb.; pop.) **A veni cotul la măsură** sau **tafta la cot** A se potrivi.

(Loc. vb.; înv.) **A veni la** (sau **pe**) **sută** A fi în procent de...

(Loc. vb.; pop.) **A(-i) veni cuiva (ceva) la** (sau, pop., **de, cu îndemână** (sau, pop., **dindămână**) **1.** A fi suficient de aproape (de cineva) pentru a fi ușor de atins, de mănuit. **2.** (P. ex.) A-i fi cuiva ușor, comod (de făcut).

(Loc. vb.) **A-i veni cuiva peste mână (ceva)** **1.** A fi prea departe pentru a fi ușor de atins, de luat, de mănuit de cineva. **2.** (P. ex.) A-i fi cuiva greu, incomod (să facă) ceva.

(Loc. vb.) **A veni în** (sau **la**) **scaun** (sau **pe tron**) A fi întronat.

(Loc. vb.) **A veni la putere** (sau **la guvern**) (D. formațiuni politice, guverne) A prelua puterea (politică) într-o țară.

(Exp. vb.) **A veni în serviciul cuiva** A se pune în serviciul cuiva.

(Loc. vb.; reg.) **A veni la păscare** (La unele jocuri cu mingea) A prelua însărcinarea de a prinde mingea.

(Loc. vb.; pop.) **A veni după cineva** **1.** A se însoți cu cineva (căsătorindu-se). **2.** A urma pe cineva în vederea căsătoriei.

(Exp. vb.) **Nu știi cum vine păcatul** **1.** Se pot ivi întâmplări neplăcute în viitor. **2.** E nevoie de prudență.

(Loc. vb.) **A veni vorba** (sau **vorbă, înv. cuvântul de(spre)...** **1.** A ajunge în discuție. **2.** A se atinge (printre altele și) subiectul...

(Loc. vb.) **Așa** (sau **cum**) **vine vorba** (sau, rar, **vorbirea**) ori, reg., **vine vorba ceea** Așa se spune.

(Loc. vb.) **A înțelege (sau a pricepe, a vedea) cum vine vorba cuiva (sau vorba asta)** A sesiza intenția, aluzia din spusele cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) veni (cuiva sau la ceva) vremea (sau vremurile, timpul)** A sosi pentru cineva sau pentru ceva momentul favorabil așteptat.

(Exp. vb.) **Vine (sau, pop., a veni) (ea) și vremea aceea** În timp, se vor satisface anumite așteptări.

(Exp. vb.; înv.) **A veni împlinirea vremii** A se împlini timpul stabilit.

(Exp. vb.) **Nu știi (sau mai știi) cum vine vremea ori așa vine vremea** Este imprevizibil sau accidental ce se va întâmpla.

(Exp. vb.) **A veni (și) vremea (sau ceasul, ziua) cuiva** **1.** A sosi momentul aprecierii, recompensării cuiva. **2.** A sosi momentul pedepsirii cuiva.

(Exp. vb.) **A(-i) veni (cuiva) ceasul (sau vremea)** **1.** A ajunge la capătul zilelor. **2.** A-i sosi timpul să se căsătorească. **3.** A-i sosi timpul să nască.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) veni vremea, dar a nu(-i) veni ceasul** **1.** (D. o femeie însărcinată) A aștepta declanșarea nașterii. **2.** (D. o fată de măritat) A nu-și fi găsit încă pretendent.

(Exp. vb.) **A-i veni (cuiva) lacrimile (sau lacrimi) (în ochi)** (A fi pe punctul de) a plânge.

(Exp. vb.) **A(-i) veni (cuiva) pe buze (sau pe limbă) (ceva)** A avea pornirea de a spune ceva.

(Exp. vb.) **A spune (sau a zice, a grăi) (tot) ce îi vine (sau câte îi vin) la (sau în) gură** A vorbi cu cineva fără a lege cuvintele (sub impulsul unei stări emoționale).

(Loc. vb.) **A ocări (sau a batjocori, a blestema etc.) cum (sau oricum) îi vine la gură** A-și exprima furia, disprețul fără a ține cont de reguli de politețe, de bună creștere.

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) acru** A nu mai suporta ceva.

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) o nebuneală (sau toanele, pandaliile) să...** A i se năzări să...

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) nebulie (sau pandaliile)** A se înfuria.

(Exp. vb.) **Era (sau mai) să-i vină dambla (sau damblaua, nebulie)** **1.** Era gata să aibă un atac de apoplexie. **2.** Era pe punctul de a-și pierde rațiunea.

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) (toți) dracii** **1.** A deveni îndărătnic, nereceptiv. **2.** A se înfuria.

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni cuiva pe cineva** A se mânia pe cineva.

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) bine (sau la socoteală) (să..., ca să..., de..., de a..., a...)** **1.** A-i conveni (să...). **2.** A găsi momentul favorabil (să...). **3.** A-i produce mulțumire (că...).

(Loc. vb.; pop.) **A-i veni (cuiva) ușor (sau lesne, pop., neted, înv., cu ușurare, cu înlesnire, cu lesnire) (să..., a..., de a...)** A-i fi ușor (să...).

(Loc. vb.) **A(-i) veni (cuiva) (cu) greu (să..., a..., de...)** sau **a nu-i veni (cuiva) să...** **1.** A-i fi greu (să...). **2.** A i se părea dezagreabil (să...). **2.** A-i fi imposibil (să...). **3.** A nu-i conveni.

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) în (sau prin) minte (sau în cap, în gând)** A se gândi dintr-odată la ceva.

(Loc. vb.) **A(-i) veni (cuiva) în minte (sau în cap, în amintire, în memorie, pop., în gând, înv., aminte)** **1.** A-și aminti (de ceva). **2.** A-și da seama de...

(Loc. av.) **Cum îi vine în (sau la) minte (ori în gând)** **1.** După bunul plac. **2.** La întâmplare.

(Loc. vb.; pop.) **A nu-i veni (cuiva) nici (măcar) în (sau prin) minte (ceva)** A considera ceva de neconceput, irealizabil.

(Loc. vb.; pop.) **(Nu știu) ce-mi (sau ce-i, ce ne etc.) vine (sau veni) (mie sau lui, nouă etc.) (în minte, în gând, ispita) (de...)** E surprinzător ce am (ai etc.) gândit sau făcut.

(Exp. vb.; fam.) **Ce-ți (sau ce-i etc.) veni? ori Ce ți-a (sau i-a etc.) venit?** **1.** Mă surprind afirmațiile, atitudinea sau faptele (tale, lui etc.) neobișnuite, nepotrivite. **2.** Nu ai făcut bine.

(Loc. vb.) **A veni în contact (sau în atingere) (cu...)** **1.** A se atinge (cu...). **2.** A avea relații datorită vecinătății cu... **3.** A stabili o legătură cu... **4.** A face cunoștință cu...

(Loc. vb.) **A veni în contradicție (sau în conflict, în opoziție) cu...** **1.** A fi în dezacord cu... **2.** A fi contrar...

(Loc. vb.; reg.) **A veni pe rod** (D. vie) A începe să rodească.

(Loc. vb.; înv.) **A(-și) veni la (sau în) vârstă (sau deplină vârstă, vârsta legiuită, măsura vârstei, vârsta anilor)** A deveni major.

(Loc. vb.; înv.) **A veni în vârstă (sau la vreme) de (adânci) bătrânețe** sau (în v.) **a veni mai la vârstă** A îmbătrâni (foarte tare).

(Loc. vb.; înv.) **A veni pe...** (Cu determinări numerice) A fi aproape să împlinesti vârsta de...

(Loc. vb.; îrg.) **A veni în pofta cuiva (sau la voie)** A face cuiva pe plac.

(Exp. vb.; înv.) **A veni la tocmeală** (sau **la împăcăciune, la consens** etc.) (cu...) A cădea de acord (cu...).

(Loc. vb.) **A veni rudă** (cu...) sau **a-i veni (cuiva) rudă** A se înrudi (cu...).

(Loc. vb.) **Cum vine (și) (vorba sau treaba) asta?**
1. Mă mir de asta, cum este posibil? **2.** Pretind o explicație pentru cele întâmplate, pentru această afirmație.

VEN/N s. n.

(Exp. vb.) **A turna venin în cineva** (sau **în sângele cuiva**) A produce cuiva o suferință morală.

(Exp. vb.; pop.) **A(-i) face (cuiva) venin (de moarte)** sau **a(-i) pune (cuiva) venin la inimă** A (se) supăra foarte tare.

(Exp. vb.) **A fierbe de venin** A fi foarte furios.

(Exp. vb.; înv.) **A-și sparge** (sau **a-și răcori**) **veninul** A se liniști.

(Exp. vb.) **A-și vărsa veninul 1.** A-și destăinui necazurile. **2.** A-și manifesta furia.

VENINOS, ~OASĂ a.

(Sint.; înv.) *Temperament veninos* Temperament coleric.

(Sint.; Med.; pop.) *Friguri veninoase* Stare febrilă și toxică datorată unor tulburări biliare și digestive sau unor infecții.

(Sint.; reg.) *Limbă veninoasă* Limbă încărcată.

VEN/RE s. f.

(Sint.) *Bună venire* Formulă prin care este întâmpinat un oaspete.

(Loc. s.) **Venire pe** (sau **în**) **lume** Naștere.

(Loc. s.) **Venire în ajutor** Ajutorare.

(Loc. s.; Bis.) **Venire pe lume, venirea întâi** Întrupare a Fiului lui Dumnezeu.

(Loc. a.; Bis.) **A doua venire 1.** Sfârșitul lumii. **2.** Judecata de apoi.

(Loc. s.) **Venire în fire** Revenire (după un leșin).

(Loc. s.; înv.) **Venire la domnie** Încăunare, *întronare*.

(Loc. s.) **Venire la putere** Preluare a conducerii unui stat.

VENT s. n.

(Sint.) *Bun venit* Formulă de salut prin care se exprimă mulțumirea în legătură cu sosirea cuiva.

(Sint.; Bis.; înv.) *Întâiul venit* Întruparea Fiului lui Dumnezeu.

(Sint.; Bis.; înv.) *Venitul al doilea 1.* Sfârșitul lumii. **2.** Judecata de apoi.

(Sint.) *Venit național* Parte a produsului economiei naționale dintr-o perioadă de timp, care rămâne după scăderea cheltuielilor de producție.

(Exp. vb.) **A juca pe venite** (La jocul de cărți) A juca în contul banilor care vor fi aduși ulterior.

VERBUNC s. n.

(Exp. vb.; loc. av.; reg.) **(A merge, a pleca) în verbunci 1.** (A merge, a pleca) în stagiul militar. **2.** (P. ex.) (A pleca) în lumea largă.

(Exp. vb.; reg.) **A juca verbuncul 1.** A sări de durere. **2.** (Reg.) A avea aventuri amoroase.

VERDE vb.

(Sint.) *Aur verde 1.* Vegetație. **2.** (P. restr.) Pădure. (Sint.; Zool.; reg.) *Broască* (sau *broscuță*) *verde* Brotac.

(Sint.; Ent.; reg.) *Fluture verde* Libelulă.

(Sint.; Ent.; reg.) *Gândac verde 1.* Ileană. **2.** Cantaridă.

(Exp. vb.) **A vedea stele verzi** A resimți violența unei lovituri neașteptate.

(Exp. vb.) **A-i sări cuiva stele verzi din ochi** A îndura o suferință fizică ajunsă la paroxism.

(Sint.) *Cai verzi (pe pereți) 1.* Nimicuri. **2.** Fantezii.

(Sint.) *Gard verde* Gard viu.

(Loc. av.) **La iarbă verde** În mijlocul naturii.

(Exp. vb.) **A ajunge la creangă verde 1.** A reuși în acțiunile întreprinse. **2.** A avea noroc.

(Exp. vb.) **Ai să scapi la iarbă verde!** Ai răbdare, vei izbuti!

(Loc. vb.; reg.) **A tăia frunza verde și lafuri și talafuri** A pălăvrăgi.

(Exp. vb.; pop.) **A spune, a îndruga, a vorbi, a trăncași la** (sau **câte**) **verzi și uscate**, (reg.) **verzi și mărunte** A spune nimicuri.

(Sint.) *Zonă verde* Porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc.

(Sint.; Bis.) *Joia verde* A noua joi după Paști (când, la catolici, se face o procesiune în natură).

(Sint.; înv.) *Piață verde* Piață de legume proaspete.

(Exp. vb.; reg.) **A visa codri verzi** A dori lucruri imposibil de realizat.

(Exp. vb.; pop.) **De verde și-a mâncat rodul** Și-a irosit averea de când era foarte tânăr.

(Exp. vb.; pop.) **(A fi) verde pe la urechi** (D. copii) A căpăta seriozitatea omului matur.

(Exp. vb.; pop.) **De când (era) cu buricul verde** De când era copil mic.

(Exp. vb.; reg.) **A semăna în verde** A semăna pe arătura încă proaspătă.

(Exp. vb.; reg.) **A ara în verde** A ara un pământ care este încă jilav.

(Exp. vb.; reg.) *Aluat verde* Mălai muiat pentru pui.

(Exp. vb.) **A avea inimă verde 1.** A fi vesel. **2.** A fi viteaz.

(Exp. vb.; reg.) **A munci verde** A munci din greu.

(Exp. vb.; îvp.) **Cum (sau de) o (sau mă, îl etc.) vezi cu ochii verzi** Așa cum este (sunt etc.) în realitate. (Exp. vb.; pop.) **A(-i) spune (cuiva) verde (în ochi ori în față), (rar) a spune verde, românește** A(-i) spune (cuiva) adevărul direct, în față.

(Exp. vb.; pop.) **A i se face (cuiva) verde înaintea ochilor, (reg.) a vedea verde** A i se face (cuiva) rău (de mânie, de supărare etc.).

(Sint.) *Verde de Paris* Cristale mixte de arsenit de cupru și acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid.

(Sint.) *Verde malahit (sau de China)* Materie colorantă bazică ce dă colorații verzi, cu nuanțe albastre puțin rezistente.

(Sint.) *Verde chinezesc* Colorant textil, extras din coaja de pe ramurile și de pe rădăcinile unor plante care cresc în China.

(Loc. a.) **De verde 1.** (D. cărțile de joc) De pică, de inimă neagră. **2.** (D. persoane) Care are ochii verzi (și părul negru).

(Sint.; rar) *Verde antic* Matostat.

VERES/E s. f.

(Loc. av.; fam.) **Pe (sau, îrg., în) veresie 1.** Pe datorie. **2.** (P. ex.) Gratis.

VERGEA s. f.

(Exp. vb.) **A căuta paie și vergele** A face tot posibilul.

VER/GĂ s. f.

(Loc. a.; îrg.) **Tras prin verigă** Tras prin inel.

(Exp. vb.; reg.) **A da de verigă** A termina definitiv un lucru.

(Sint.; pop.) *Verigă de logodnă* Verighetă.

(Exp. vb.) **A ține veriga (cuiva)** A mijloci o relație de dragoste.

(Sint.) *Verigă de rod* Cuplu format dintr-o coardă de rod și un cep, care se lasă la tăierea viței de vie.

VERVĂ s. f.

(Loc. av.) **În (sau cu) vervă** Cu entuziasm.

(Exp. vb.) **A fi (sau, rar, a se afla, a se simți) în (sau, rar, cu) vervă 1.** A fi însuflețit, volubil. **2.** (D. sportivi, artiști etc.) A manifesta o formă deosebit de bună.

VESELIE s. f.

(Loc. a.; înv.) **De veselie** Care gloriifică.

(Loc. av.; înv.) **În (ori întru) veselie sau întru toată veselia 1.** Cu voie bună. **2.** (Înv.) Cu bucurie deplină.

(Loc. vb.; înv.) **A-i face (cuiva) veselie** sau **a-și face veselie 1.** A (se) înveseli. **2.** A (se) bucura.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva) de veselie** A-i prilejui (cuiva) mulțumire sufletească.

(Exp. vb.; înv.) **A avea veselie întru...** A avea mulțumire deplină de la...

VESTĂ s. f.

(Exp. vb.) **A avea (sau a ține pe cineva sau ceva) în buzunarul de la vestă** A avea în puterea sa (pe cineva sau ceva).

VESTE s. f.

(Loc. a.) **De veste 1.** Vestitor. **2.** Recent.

(Loc. a.; loc. av.) **Fără (de) veste** Pe neașteptate, brusc, subit.

(Loc. av.; înv.) **Cu vestea (cuiva)** Cu învoirea (cuiva).

(Loc. av.; înv.) **În veste** Anunțând anticipat.

(Loc. vb.) **A(-i) da (cuiva) (de) veste, (îrg.) a(-i) face (cuiva) veste** A înștiința.

(Loc. vb.) **A prinde (ori, înv., a lua, reg. a purcede) de veste** sau (înv.) **veste 1.** A afla. **2.** A-și da seama.

(Loc. vb.) **A-i prinde (cuiva) de veste 1.** A remarca (la momentul oportun) prezența cuiva într-un anumit loc. **2.** A-și da seama de situația, sentimentele, intențiile cuiva.

(Loc. vb.; înv.) **A-i fi (cuiva ceva) în (sau la) veste 1.** A fi conștient (de...). **2.** A fi în cunoștință de cauză, a înțelege, a pricepe, a ști.

(Exp. vb.; rar) **A nu i se auzi (cuiva) de veste** A nu avea informații în legătură cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i scoate (cuiva) vești slabe** A-i scoate (cuiva) vorbe (rele).

(Exp. vb.; pfm.) **Ce (mai) veste? sau ce (mai) veste-poveste?** Ce (mai) e nou?

(Loc. av.; înv.) **Fără veste** Prin surprindere.

(Loc. a.; înv.) **De (sau cu) veste 1.** Bine-cunoscut. **2.** Renumit.

(Exp. vb.) **A se duce (sau a merge, a se lăfi, îrg. a i se ridica, a ieși) vestea (cuiva, a ceva, de ceva) sau a-i merge (sau a i se duce cuiva) vestea și povestea** A deveni faimos.

VESTI vb.

(Loc. vb.; rar) **A vesti a bine** A prezice lucruri favorabile.

VESTIRE s. f.

(Loc. vb.) **A da (sau, înv., a face) vestire 1.** A comunica o informație. **2.** A face cunoscut.

(Loc. vb.; înv.) **A lua vestire** A obține informații (că...).

(Loc. a.; pop.) **De vestire** Renumit.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși vestirea (cuiva)** A deveni (bine)-cunoscut.

VEȘCĂ *s. f.*

(Loc. vb.; loc. a.) **(A fi) trecut (și) prin ciur și (prin) veșcă** sau **cernut în ciur și în veșcă** (A fi) trecut prin multe.

(Loc. vb.; reg.) **A nu fi nici în ciur, nici în veșcă** A fi nehotărât.

(Sint.; reg.) *Veșca capului* Cutie craniană.

VEȘMÂNT *s. n.*

(Exp. vb.; rar) **A se îmbrăca cu veșmântul lui Christos** A se călugări.

VEȘNIC, ~Ă *a.*

(Sint.; Bis.; înv.) *Împăratul (ori Stăpânul) (Cel) Vecinic* sau *Vecinicul Părinte*, înv. *Vecinica Mărire* Dumnezeu.

(Sint.; Bis.) *Cele veșnice* Existență de după moarte a credincioșilor.

(Exp. vb.) **A se muta (sau a trece, a se duce) la cele veșnice** (D. oameni) A muri.

(Sint.) *Somnul cel veșnic, veșnicul somn (ori repaus), veșnica odihnă* Moarte.

(Exp. vb.; înv.) **A dormi (sau a zăcea) de somnul cel veșnic** A fi mort.

(Sint.; Bis.) *Veșnica (lui sau ei, lor) pomenire* **1.** Rugăciune (cântare) prin care Dumnezeu este implorat să nu-i uite pe cei morți la judecata de apoi.

2. (Fam.; gmț.; ir.) Este definitiv pierdut.

(Sint.) *Locaș veșnic* Mormânt.

(Exp. vb.; înv.) **A stăpâni în vecinică (sau vecinica) vreme** (D. proprietari) A avea dreptul de a stăpâni pentru totdeauna.

(Loc. av.; înv.) **În vecinică vreme** **1.** Niciodată.

2. Mereu.

(Exp. vb.; reg.) **A fi vecinic cu căciula pe cap** A fi mândru.

VEȘNICIE *s. f.*

(Sint.) *Locaș de veșnicie* Mormânt.

(Loc. av.) **Pe (sau pentru, în, de) veșnicie** Pentru totdeauna.

(Exp. vb.; pop.) **A dormi pentru veșnicie** sau **a dormi (ori a petrece) somnul veșniciei** A fi mort.

(Exp. vb.; înv.) **A adormi de somnul veșniciei** A muri.

VETRELĂ *s. f.*

(Loc. vb.; îpv.) **A trage vetrela pe uscat** A o duce greu (din cauza sărăciei).

VIA *vb.*

(Loc. vb.; înv.) **A via bine (sau în pace) cu...** A fi în relații bune cu cineva.

VIAȚĂ *s. n., s. f.*

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) fi în (toate) vierbele (lui ori, reg., noastre)** A (nu) fi bine dispus.

(Exp. vb.; reg.) **A băga (pe cineva) în vierburi** A sili pe cineva să acționeze repede.

VIAȚĂ *s. f.*

(Sint.) *Asigurare pe viață* Poliță de asigurare în care se prevede plata unei sume de bani în cazul accidentării sau decesului asiguratului.

(Sint.; înv.) *Certarea (sau pedeapsa) vieții* Pedeapsa capitală.

(Sint.; înv.) *Cumpănă de viață* Pericol de moarte.

(Exp. a.) **În (sau, înv., cu) viață** (Încă) viu.

(Exp. a.) **Fără viață** Mort.

(Loc. a.) **De viață și de moarte** **1.** Capital. **2.** Absolut.

(Loc. av.) **Pe viață și pe moarte** **1.** Disperat. **2.** Din toate puterile. **3.** Fără a ține cont de riscuri.

(Loc. av.) **Cu prețul vieții** Cu orice risc.

(Exp. vb.) **A fi (sau a se afla, a rămâne) în (sau, înv., cu) viață** **1.** A trăi. **2.** A supraviețui.

(Loc. vb.) **A da viață (cuiva sau la ceva)** **1.** A înființa. **2.** A naște. **3.** A reînvia. **4.** A însufleți.

(Loc. vb.) **A lua (sau a căpăta, a prinde) viață** **1.** A apărea. **2.** A se naște. **3.** A se înființa.

(Exp. vb.) **A (se) ține în (sau cu) viață** sau (în v.) **a ține (cuiva) viața** A (se) menține viu.

(Loc. vb.) **A lăsa (ori a cruța, a ierta, a dărui cuiva) viața**, sau, îpv., **a ierta (pe cineva) cu viață** A-i permite (cuiva) să (mai) trăiască (după ce îi fusese hotărâtă moartea).

(Exp. vb.) **A scăpa cu viață** A se salva de la moarte.

(Exp. vb.; fig.) **A i se ține (sau a-i sta, a-i atârna) viața într-o ață sau într-un fir de ață (ori de păr)** **1.** A fi (mereu) într-o situație nesigură. **2.** A fi în mare primejdie.

(Exp. vb.) **A înceta (sau a se stinge, a se săvârși, înv. a conteni) din viață** ori **a-și sfârși (sau, înv., a-și săvârși, a-și mântui) viața, a i se sfârși (sau, îpv., a i se stinge, a i se săvârși) viața (cuiva)** A muri.

(Loc. s.) **Încetare (sau stingere, rar săvârșire) din viață** Moarte.

(Loc. vb.) **A-i lua (sau, îpv., a-i răpi, înv. a-i stinge, a-i sfârși, reg. a-i strânge cuiva) viața** ori (pop.) **a găti (sau, înv., a lipsi) (pe cineva) de viață** A ucide.

(Exp. vb.) **A-și lua (sau, înv., a-și răpi) viața** A se sinucide.

(Exp. vb.) **A-și da viața** **1.** A se jertfi (din devotament față de o persoană, pentru o cauză etc.). **2.** (Reg.) A prefera moartea.

(Exp. vb.) **A-și pune viața în joc** (sau, pop., **la mijloc**) sau **a se juca cu viața** A risca foarte mult.
 (Exp. vb.; fam.) **Pe viața mea** sau **să n-am parte de viața mea!** Jurământ pentru a întări o afirmație.
 (Loc. a.) **Fără (de) viață** sau **fără (un) pic de viață**
1. (D. oameni sau părți ale corpului) Cu funcțiile vitale parțial pierdute, *inert, paralizat*. **2.** (D. viețuitoare) Lipsit de energie, apatic. **3.** (D. ochi) Cu privirea fixă, fără țintă. **4.** (D. obiecte) Artificial. **5.** (D. abstracte) Neviabil.
 (Exp. vb.) **A aduce** (sau, înv., **a întoarce, a trezi pe cineva**) **la viață** **1.** A face (pe cineva) să-și revină în simțiri. **2.** A însănătoși (pe cineva).
 (Exp. vb.) **A avea șapte vieți** **1.** A avea o mare rezistență fizică (și morală). **2.** A trăi mult.
 (Loc. a.) **Plin de viață** (D. oameni) **1.** Viguros. **2.** Energic. **3.** Exuberant.
 (Loc. a.) **De viață** (D. oameni) **1.** Petrecăreț. **2.** Sociabil.
 (Loc. av.) **Cu viață** Cu putere.
 (Exp. vb.) **Când ți-e viața mai dragă** Când nici nu te gândești la rău.
 (Exp. vb.) **A izbuti** (sau **a răzbi**) **în viață** A reuși să ajungă într-o situație materială sau socială bună (în ciuda vicisitudinilor, a greutăților inerente).
 (Exp. vb.) **A intra** (sau **a păși**) **în viață** (D. oameni) A începe să se confrunte cu realitatea.
 (Exp. vb.; rar) **A prinde viață** A începe să funcționeze.
 (Exp. vb.) **A (se) trece** (sau, înv., **a se petrece, a se muta, a se strămuta, a ieși, a se duce**) **din (această) viață** A muri.
 (Exp. vb.; înv.) **A muta** (sau **a izgoni**) **(pe cineva) din (această) viață** A omorî (pe cineva).
 (Loc. s.; înv.) **Mutare dintru această viață** Moarte. (Sint.; Bis.) *Viața veșnică* sau *de veci, de veac, viața veacului, vecilor, de vecie, fericită, cerească, fără de sfârșit* **1.** Fericire veșnică de care se vor bucura drept-credincioșii. **2.** Stare de mântuire.
 (Sint.; Bis.) *Viața de apoi* (sau *viitoare, cealaltă*) Existența de după moarte, *lumea cealaltă, vremea de apoi*.
 (Exp. vb.) **A-și îngropa** (sau **a-și închide**) **viața (undeva)** A duce o existență lipsită de satisfacții.
 (Exp. vb.) **A-și reface viața** A se recăsători.
 (Sint.; pop.) *Viață cusută* (sau *legată, cârpită*) *cu ață* Existență grea, plină de necazuri și lipsuri.
 (Sint.) *Viață de câine* Existență grea, plină de umilințe.

(Exp. vb.; fam.) **Un trai și-o viață** A se bucura de o existență îmbelșugată, fără muncă și fără griji.
 (Exp. vb.; fam.) **Altă viață!** A surveni o schimbare benefică în existența cuiva.
 (Exp. vb.; rar) **A-și face viața** (D. femei) A duce o existență imorală.
 (Exp. vb.; reg.) **Viață bună!** Formulă de salut.
 (Exp. vb.; reg.) **Ține-ți viața!** Păstrează-ți calmul!
 (Loc. a.; reg.) **Lăsat de viață** (D. oameni) Nelegiuit.
 (Exp. vb.; pop.) **A-și petrece** (sau **a-și trăi, a-și duce, a-și trece**, reg. **a-și face, a-și mânca**) **viața cu...** A conviețui cu...
 (Exp. vb.; înv.) **A se da în viață cu...** **1.** A face voia (cuiva). **2.** (Pfm.) A stabili relații de dragoste cu...
 (Exp. vb.; înv.) **A avea** (sau **a trăi**) **viață bună** (sau **dulce**) **(cu...)** A se înțelege bine (cu...).
 (Exp. vb.; rar) **A-și desface viața** (D. soți) A se despărți.
 (Exp. vb.) **A-și ține** (sau, înv., **a-și sprijini**) **viața (cu...)** A face față cheltuielilor necesare traiului, *a se întreține (cu...)*.
 (Exp. vb.; pop.) **A-și ține viața de azi pe mâine** A fi foarte sărac, trăind la limita subzistenței.
 (Exp. av.; exp. a.) **În viață** **1.** Niciodată (pe parcursul vieții). **2.** Încă din timpul cât e viu (cineva). **3.** Viu. (Exp. av.) **În (toată) viața mea** (sau **ta, lui** etc.) **1.** Niciodată. **2.** Nicidecum.
 (Loc. av.; înv.) **După viața (cuiva)** După moartea (cuiva).
 (Loc. vb.) **A-i tăia** (sau **a-i curma cuiva**) **firul (ori ața) vieții** sau **a-i tăia** (ori **a-i curma, a-i ciunti**) **(cuiva) viața, a pune capăt vieții (cuiva)** A ucide (pe cineva).
 (Loc. av.) **A i se rupe** (sau **a i se frânge**) **viața** A muri.
 (Loc. vb.) **A-și pune capăt vieții** sau **a-și curma viața** A se sinucide.
 (Exp. vb.; înv.) **A(-și) împlini zilele vieții** sau **a-și plini viața** A ajunge la sfârșitul vieții.
 (Exp. vb.; pop.) **Ți s-a împlinit cu viața!** Te așteaptă moartea!
 (Exp. av.) **De-o viață** sau **(de-)o viață de om** (De) foarte mult timp.
 (Loc. a.; loc. vb.) **Pe viață** (Care durează) până la moartea cuiva.
 (Exp. av.) **Pe viață (și) pe moarte** **1.** Pentru totdeauna. **2.** (D. lupte) Până când cineva este ucis.

(Sint.) *Cartea* (sau, rar, *cărțile*) *vieții* (În credința creștină) Carte în care sunt înscrise numele, nașterea, moartea și faptele tuturor, după care vor fi judecați la ziua de apoi.

(Exp. vb.) **A(-i) fi scris (cuiva) în cartea vieții** A(-i) fi sortit (cuiva).

(Exp. vb.) **A șterge (pe cineva) din cartea vieții** A ucide.

VIBRAȚIE s. f.

(Loc. a.) **De vibrație** Vibratoriu.

(Exp. vb.) **A pune în vibrație** A face să vibreze.

VICIU s. n.

(Sint.) *Viciu de conformație* **1.** Dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului. **2.** Diformitate fizică.

(Sint.) *Viciu al lucrului, viciu ascuns* Defect de calitate al unui obiect, care îi micșorează valoarea de întrebuințare.

(Sint.) *Viciu de consimțământ (sau de voință)* Împrejurare de ordin fizic sau psihologic care alterează voința juridică a părților în momentul încheierii unui act juridic.

(Sint.; Jur.) *Viciu de formă* Imperfecțiune în redactarea unui act, prin neîndeplinirea unor condiții legale, care duc la anularea lui.

VICLEȘUG s. n.

(Loc. av.) **Cu** (sau, rar, **prin**) **vicleșug** **1.** Cu perfidie. **2.** Cu șiretenie. **3.** Prin înșelătorie.

(Loc. av.) **Cu** (sau **prin**) **vicleșug** **1.** Lipsit de loialitate. **2.** Lipsit de onoare.

VID, ~Ă a.

(Sint.; Mat.) *Mulțime vidă* Mulțime care nu conține niciun element.

(Sint.) *Vid barometric* Vid din spațiul de deasupra mercurului într-un barometru cu mercur.

(Exp. vb.) **A face vid în jurul său** A îndepărta pe oricine din preajma sa.

(Exp. vb.) **A face vid în sinea lui** A nu se mai gândi la nimic.

(Loc. av.) **În vid** **1.** Suspendat în aer. **2.** (D. privire) Fără țintă. **3.** În zadar.

(Sint.) *Vid de putere* Absență a unor partide politice capabile să facă ordine în stat, să dețină controlul.

VIERME s. m.

(Sint.; reg.; sprs.) *Marțea* (sau *ziua*) *viermilor* Sărbătoare populară care se ține în marțea din prima săptămână a postului Paștelui, pentru a se înlătura pericolul viermilor în recolte.

(Exp. vb.) **A trăi** (sau **a fi deprins**) **ca viermele în hrean** (sau **la rădăcina hreanului**) A fi deprins cu viața grea.

(Exp. vb.) **A-l mânca (pe cineva) viermii de viu** A fi foarte leneș (și murdar).

(Exp. vb.) **A avea** (sau **a-l roade pe cineva**) **un vierme la inimă** **1.** A fi apăsător de grijă. **2.** A fi neliniștit.

(Exp. vb.) **A avea viermi la limbă** A fi limbut.

(Exp. vb.) **A avea viermi (neadormiți)** sau **a avea viermi în cur** (D. copii) A fi neastâmpărat.

VIERS s. n.

(Loc. av.; înv.) **Cu viers viu** Prin viu grai.

VIESPE s. f.

(Exp. vb.) **A fi ca viespea** (sau **ca o viespe**) A fi nestăpânit (și agresiv).

(Exp. vb.) **A înțepa ca viespea** (sau **ca o viespe**) **1.** A face glume răutăcioase. **2.** A fi rău de gură.

(Exp. vb.; reg.) **A cânta ca viespea** A cânta cu voce ascuțită.

(Sint.) *Cuib de viespi* Colectivitate de oameni ostili unii față de alții.

VIETUI vb.

(Exp. vb.) **A vietui bine** (sau **în pace**) **(cu cineva)** A fi în relații bune (cu cineva).

VIEZURE s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A-i roade (cuiva) viezurele mințile** A ajunge într-o stare de confuzie.

VIGOARE s. f. sg.

(Loc. vb.; loc. a.) **(A fi, a rămâne) în vigoare** (D. legi, dispoziții etc.) **1.** (A fi) valabil. **2.** (A fi) în curs de aplicare.

(Loc. vb.; Jur.) **A intra în vigoare** (D. legi, dispoziții etc.) A începe să se aplice.

(Loc. vb.; Jur.) **A pune în vigoare** (D. legi, dispoziții etc.) A pune în aplicare.

VIGONIE s. f.

(Exp. vb.) **A băga în vigoanii (pe cineva)** **1.** A speșia (pe cineva). **2.** A uimi (pe cineva).

VIITOR, ~OARE s. n., a.

(Sint.) *Judecata (cea) viitoare* sau *viitoarea judecată* Judecata supremă la care Dumnezeu îi cheamă, la sfârșitul lumii, pe toți oamenii vii și morți pentru a le hotărî fericirea sau osânda veșnică.

(Loc. a.) **De viitor** Care se va realiza, se va produce etc. într-o perioadă de timp ulterioară momentului prezent.

(Loc. av.) **Pe** (sau **în, pentru**) **viitor** De acum înainte.

(Loc. a.) **(Plin) de (mare) viitor** sau **cu viitor (mare)**

1. Care are toate condițiile pentru a ajunge pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii. **2.** Cu perspective mari de a se dezvolta.

(Loc. a.) **Fără viitor** Care nu are perspective de a se dezvolta.

(Exp. vb.) **A (nu) avea viitor** **1.** A (nu) avea șanse de succes într-o acțiune. **2.** A (nu) avea perspective de a progresa, de a se dezvolta.

VIJLĂ s. f.

(Exp. vb.; reg.; dep.) **A umbla ca o vijlă** A se comporta ca o femeie neserioasă.

VILEAG s. n.

(Loc. av.; îvp.) **În vileag** sau (înv.) **în vileagul obștii** În public.

(Loc. vb.) **A da în vileag** (ori, rar, **vileagului**) sau (rar) **a scoate în vileag**, (înv.) **a da în vileagul obștii** A divulga în public.

(Loc. vb.) **A se da în vileag** A-și trăda sentimentele, intențiile ascunse.

(Loc. vb.; înv.) **A se da în vileagul publicității** A face să devină cunoscut publicului.

(Loc. vb.; înv.) **A ieși la vileag** A ajunge la cunoștința publică.

(Exp. vb.; reg.) **A rămâne de răsul vileagului** A se face de răs.

(Loc. av.; reg.) **Câtu-i (sau până-i) lume și vileag** sau **câtu-i (ori până-i) lumea și vileagul** **1.** Totdeauna. **2.** (Reg.) Niciodată.

(Loc. vb.; reg.) **A ține vileag** A sta treaz (în timpul nopții).

(Loc. vb.; reg.) **În vileagul vântului** În bătaia vântului.

VILOS, -OASĂ a.

(Sint.; Anat.) **Membrană vilooasă** Membrană acoperită cu vilozități.

VIN s. n.

(Sint.; reg.) **Vin prăfript** Țuică făcută din vin.

(Exp. vb.; reg.) **A vărsa vinul mârțanului** (D. copiii mici) A plânge.

(Exp. vb.; reg.) **A-i ieși (cuiva) vinul în nas** A fi bețiv.

(Exp. vb.; pfm.) **A (i) se sui (sau a i se urca cuiva) vinul la (sau în) cap** A se ameți de băutură.

(Exp. vb.; reg.) **A lua drumul vinului** A cădea în patima beției.

(Exp. vb.; rar) **A pune (sau a-și turna) apă în vin** A-și tempera pornirile.

(Exp.; reg.) **A bea vin de unde cântă broasca** A bea apă.

(Sint.; reg.) **Vin călcat de broaște** Apă.

VINĂ s. f.

(Loc. a.) **Fără (de) (nicio) vină** **1.** Care nu poate fi făcut răspunzător pentru vreo faptă reprobabilă.

2. Căruia nu i se poate imputa ceva. **3.** Care are o conduită ireproșabilă. **4.** Impecabil. **5.** (Înv.) Fără prihană.

(Loc. av.) **Fără (de) (nicio) vină** sau (înv.) **pentru nicio vină** Fără vreun temei care să justifice o acuzație.

(Loc. a.; loc. av.; înv.) **Cu vină** **1.** Culpabil. **2.** Cu fățarnicie.

(Exp. vb.) **A avea o (sau vreo) vină** sau (înv.) **a avea vină** A purta o (anumită) răspundere pentru un act condamnabil.

(Exp. vb.) **A fi vina (cuiva)** sau **a purta vina** A-i reveni (cuiva) (în mod exclusiv) responsabilitatea unei situații sau a unui fapt.

(Exp. av.) **Din (sau, îrg., de, pentru, reg., pe) vina (cuiva sau a ceva)** Din cauza atitudinii, a comportării etc. (cuiva).

(Exp. vb.) **A găsi (sau a afla cuiva) vină** **1.** A stabili culpabilitatea (cuiva). **2.** A atribui (cuiva) o faptă reprobabilă.

(Loc. vb.) **A cădea (sau a pica) în vină** A comite o faptă reprobabilă.

(Loc. av.; înv.) **Pe vina (cuiva)** sau **pe vină** În conformitate cu culpabilitatea (cuiva).

(Exp. vb.) **A face (cuiva) o vină din... (sau pentru...)** **1.** A considera o manifestare a cuiva drept reprobabilă. **2.** A face (pe cineva) răspunzător (pentru...).

(Exp. vb.; pfm.) **Bată-l (sau bat-o, bată-i etc.) vina** Exprimă o dojană îngăduitoare, cu o nuanță de simpatie.

(Loc. vb.; înv.) **A da (sau a pune, a aduce, îrg. a băga, a-i băga cuiva) vină (sau vina)** sau (înv.) **a băga (pe cineva) în vină** A învinui (pe cineva).

(Loc. s.; înv.) **Băgare de vină** Învinovățire.

(Exp. vb.) **A da (sau a arunca, îrg. a pune) (toată) vina pe... (sau asupra, reg. la...)** A indica (pe cineva sau ceva) drept (singurul) răspunzător, drept (singurul) făptaș (cu scopul de a-i sustrage pe alții unei acuzații).

(Exp. vb.) **A cădea (toată) vina pe... (sau asupra..., în capul cuiva)** **1.** A deveni victima unei acuzații. **2.** A fi făcut răspunzător pentru ceva.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi) de vină** **1.** (A fi) vinovat. **2.** (A fi) cauza (unui rău).

VINDE vb.

(Exp. vb.) **A vinde castraveți** (sau **pepeni, flori, apă, gogoși**) **la grădinar** (sau **la sacagiu, la gogoșar**) **1.** A da cuiva un lucru din care are din belșug. **2.** A încerca să înșeli sau să dai lecții cuiva care este mai șiret sau mai învățat decât tine.

(Exp. vb.) **A vinde pielea ursului din pădure** (sau **peștele din baltă**) **1.** A promite un lucru pe care nu-l ai. **2.** A face planuri în legătură cu un lucru care este nesigur.

(Exp. vb.) **Cum** (sau **așa, precum, înv. în cât**) **am cumpărat(-o), așa (o) vând** O spun așa cum am auzit-o (fără să garantez că e adevărat).

(Exp. vb.) **A vinde (cuiva) gogoși** (sau **brașoave**) A spune (cuiva) minciuni.

(Exp. vb.) **A vinde moși pe groși** A face o afacere necinstită sau neconvenabilă.

(Exp. vb.) **Te vinde fără bani** E un om rău, șiret.

(Exp. vb.) **A-și vinde (și) pielea** (sau **cămașa**) **de pe el** (sau **de pe sine**) **1.** A da tot (pentru a scăpa de ceva sau pentru a realiza un anumit lucru). **2.** A nu mai rămâne cu nimic.

(Exp. vb.) **A-și vinde scump viața** (sau **pielea**) **1.** A se lupta cu deosebită vitejie. **2.** A-l face pe adversar să plătească cu mari pierderi victoria.

(Exp. vb.; îvp.) **A vinde vânt** A vorbi degeaba (pentru cineva care nu ascultă).

(Exp. vb.; Bis.) **A-și vinde sufletul (diavolului)** **1.** A pactiza cu diavolul, trădând credința creștină. **2.** A face orice compromis pentru a obține ceva. **3.** (P. ex.) A fi total lipsit de scrupule.

VINDEC s. n.

(Loc. a.; îrg.) **Fără (de) vindec** Incurabil.

(Loc. vb.; reg.) **A nu-și vedea vindecul** **1.** A începe să mai speră în vindecarea unei boli îndelungate. **2.** A nu se mai vindeca. **3.** A nu se mai restabili moralmente.

VINDECA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A se vindeca cu zamă de clopot** A fi muribund.

VINERI s. f.

(Sint.; Bis.) *Vinerea Mare, vinerea Patimilor, vinerea Seacă, vinerea Paștilor*, reg. *vinerea Paștelui, vinerea Neagră* Ziua de vineri din ajunul Paștelui, în care se comemorează răstignirea lui Christos.

(Exp. vb.; pop.) **A îndruga de Vinerea Mare** A vorbi foarte mult.

(Sint.; reg.) *Vinerea Mare* (sau, reg., *Vinerea celor 12 vineri, Vinerea oilor*) Sfânta Parascheva, sărbătoare ortodoxă, la 14 octombrie.

(Sint.; reg.) *Vinerea Tămăduirii* (sau *Izvorului*) Sărbătoare ortodoxă în vinerea dinaintea de Dumineca Tomii.

(Sint.; reg.) *Vinerea strâmbă* Prima vineri de după Crăciun.

VINOVAȚ, ~Ă a.

(Loc. vb.) **A se face vinovat de...** **1.** A comite...

2. A avea o atitudine reprobabilă, manifestată prin...

(Exp. vb.; înv.) **A nu fi vinovat** **1.** A fi fără păcat.

2. A fi desăvârșit.

(Loc. vb.; îrg.) **A da vinovat (mortii) (pe cineva)** sau **a se da vinovat** **1.** A (se) denunța. **2.** A (se) osândi (la moarte).

VIOARĂ a.

(Loc. a.; pop.) **Limpede vioară** sau **limpede ca** (ori **cum e**) **vioara, curată ca vioara** (D. apă) Foarte limpede.

VIOLENȚĂ s. f.

(Loc. av.) **Cu violență** **1.** Extrem de furios. **2.** În mod grosolan.

(Sint.) *Violențe verbale, violențe de limbaj* Invecive.

VIPT s. n.

(Loc. vb., loc. av.; îrg.) **(A fi, a lua, a ține) în vipt** (A ține) în gazdă, a găzdui.

VIRA¹ i., av.

(Loc. vb.; reg.) **A da** (sau **a trage**) **vira** A ridica năvodul din apă.

(Exp. vb.; înv.) **A se lua la vira** (D. negustori) A-și face concurență.

VIRA² vb.

(Exp. vb.; Nav.) **A vira (de) bord** A schimba direcția de mers pentru a primi vântul din bordul opus.

VIRGULĂ s. f.

(Exp. vb.) **A nu modifica** sau **a nu schimba o virgulă** A reproduce un text cu cea mai mare exactitate.

(Exp. av.) **Fără a modifica** (sau **a schimba**) **o virgulă** (D. reproducerea unui text) În mod fidel.

(Sint.; Mat.) *Virgulă zecimală* Semn folosit pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întregă de partea fracționară.

VIRTUTE s. f.

(Sint.; Fil.) *Virtuți cardinale* Cele patru virtuți considerate fundamentale de filozofii antici: înțelepciunea, curajul, dreptatea, cumpătarea.

(Sint.) *Virtuți teologale* (sau *teologice*) Cele trei virtuți considerate supreme în morală creștină: credința (în Dumnezeu), nădejdea (în mântuirea sufletului) și iubirea (pentru Dumnezeu și pentru aproapele nostru).

(Loc. pp.) **În virtutea...** 1. În baza... 2. În confortabilitate cu... 3. Ca urmare a...

VIS s. n.

(Sint.) *Carte de vise* sau *cheia viselor* Carte care relevă semnificația profetică a viselor.

(Sint.; înv.) *Văzător de vise* sau (în v.) *visuitor de vise* 1. Persoană care are vise premonitorii. 2. Persoană care dă anumite interpretări viselor.

(Sint.; înv.) *Tălmăcitor* (sau *ghicitor*) *de vise* Persoană care prezice viitorul pe baza interpretării viselor. (Loc. a.) **De vis** Care este propriu visului, *ireal*. 2. (Fig.) Neverosimil de frumos, *minunat*.

(Exp. av.) **Ca prin** (sau **ca în, ca într-un**) **vis** Neclar.

(Exp. vb.) **Visuri** (sau **vise**) **plăcute!** Urare adresată unei persoane care urmează să se culce.

(Exp. vb.) **A nu-i trece (cuiva ceva) nici (măcar) prin vis** sau **a nu-și închipui (cineva ceva) nici prin vis** 1. (D. situații, întâmplări) A provoca o mare uimire cuiva. 2. A constitui o surpriză extrem de plăcută pentru cineva.

(Exp. vb.) **A-și vedea visul cu ochii** 1. A-și (sau a i se) îndeplini o mare dorință. 2. A (i se) realiza tot ceea ce și-a propus.

(Exp. vb.; exp. a.; reg.) **(A fi) de vise rele** sau **(a fi) urât ca toate visele** (A fi) foarte urât.

(Exp. vb.; reg.) **A nu fi de vise rele** 1. A merita să fie luat în seamă. 2. A avea preț.

(Exp. vb.; pfm.) **A face ca toate visele** A se schimonosi.

VISA vb.

(Exp. vb.; reg.) **A visa codri verzi** A fi foarte flămând.

(Exp. vb.; reg.) **A visa icre verzi** A dori lucruri imposibil de realizat.

(Loc. a.; reg.) **Urât, să (nu)-l visezi** Foarte urât.

(Exp. vb.) **Nici în vis n-ai visat** 1. Pare neverosimil. 2. Este de neimaginat.

(Exp. vb.) **Unde te visezi?** Unde crezi că te afli?

(Exp. vb.) **A visa cu ochii deschiși** (sau, în v., **deștept**) 1. A fi într-o stare de reverie. 2. A avea halucinații.

(Loc. av.) **Când nici nu visezi** (sau **visează** etc.) sau **când cu gândul nu visezi** (ori **visează** etc.) Pe neașteptate.

VITEZĂ s. f.

(Loc. av.) **În (plină) viteză** sau **cu toată viteza** Foarte repede.

(Loc. vb.; reg.) **A-și face (o) viteză** A-și lua elan.

(Sint.; Spt.) *Patinaj viteză* Probă de patinaj pe distanțe scurte care vizează rapiditatea deplasării.

(Sint.) *Epoca (sau secolul) vitezei* Ultimele decenii ale sec. XX, caracterizate printr-un ritm de viață foarte alert și printr-o dinamizare a activității în toate domeniile.

(Exp. vb.; fam.) **A băga pe cineva în viteză** A determina pe cineva să iasă din starea de comoditate și să acționeze mai repede decât era obișnuit.

(Exp. vb.; fam.) **Dă-i viteză!** 1. Pornește în grabă! 2. Mergi mai repede! 3. Acționează energic!

(Sint.; Spt.) *Pistol viteză* Probă de tir care se execută prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare.

(Sint.) *Pierdere de viteză* 1. Situație în care viteza unei aeronave devine inferioară celei necesare susținerii. 2. (Fig.) Diminuare a performanțelor.

(Sint.; înv.) *Mică* (sau *mare*) *viteză* Serviciu de transport al mărfurilor cu trenuri obișnuite (sau rapide).

(Sint.) *Viteză comercială* Raport dintre distanța parcursă de un vehicul și timpul total de parcurs, inclusiv opririle.

(Sint.) *Viteză liniară* Spațiu parcurs de un mobil în unitatea de timp.

(Sint.) *Viteză cosmică* Viteză cuprinsă între 7,912 și 16,6 km./sec. imprimată navelor cosmice până la părăsirea sistemului solar.

(Sint.) *Viteză de rotație* Turație.

(Sint.) *Viteză unghiulară* Unghi parcurs de o rază vectoare în unitatea de timp.

(Sint.; Chim.) *Viteză de reacție* Raport dintre cantitatea unei substanțe transformată în cursul unei reacții și timpul cât a durat transformarea ei.

(Sint.; Med.) *Viteză de sedimentare* Interval de timp în care se depun hematiile în sângele necoagulat, pe baza căruia se determină evoluția unui proces infecțios.

VIȚĂ s. f.

(Exp. vb.; fam.) **A lucra (pe cineva) în foi de viță** A uneli cu abilitate (împotriva cuiva).

(Sint.; fam.) *Lucrătură în foi de viță* Intrigă abilă.

(Loc. av.; înv.) **La viță** În șirag.

(Loc. av.; fig.) **Viță de vița lor** Din generație în generație.

(Exp. a.; fig.) **De viță veche** De obârșie nobilă foarte veche.

(Sint.; înv.; fig.) *Viță omenească* Omenire.

(Exp. p.; fig.) **Pe viță, pe sămânță** Tuturor, *fără excepție*.

(Exp. vb.; reg.; fig.) **A căuta pe viță, pe sămânță** A căuta cu multă atenție ceva pierdut.

(Loc. a.; fig.) **De viță 1.** (D. oameni) Nobil. **2.** (D. animale) De rasă. **3.** De calitate superioară.

(Loc. a.; pop.; fig.) **Din viță** De familie bună.

VIȚEL *s. m.*

(Exp. vb.) **A trăi ca vițelul la oraș** A duce un trai plin de lipsuri și greutate.

(Exp. vb.; reg.) **A trăi ca vițelul la curtea boierească** A duce un trai îmbelșugat.

(Exp. vb.; Liv.) **A înjunghia (sau a tăia) vițelul cel gras** A da o petrecere îmbelșugată în familie (în cinstea întoarcerii cuiva).

(Sint.; Liv.) **Vițelul de aur** Cultul bogăției, al banului.

(Sint.; fam.; gmț.) **Vițel mânzat** Bărbat necăsătorit.

VIU, VIE *a.*

(Exp. vb., Loc. a.; reg.) **(A fi) mort de viu 1.** (D. oameni) (A fi) foarte slab, epuizat din punct de vedere fizic. **2.** (A fi) foarte bolnav. **3.** (D. oameni) (A fi) lipsit de fermitate morală. **4.** (D. țesături) (A fi) putred sau rărit (din cauza vechimii).

(Exp. vb.) **A (se) băga (sau a duce) (pe cineva) de viu în mormânt (sau în pământ) 1.** A (se) omorî. **2.** (P. ex.) A necăji foarte tare pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i lua (cuiva) pielea (sau a jupui pe cineva) de viu 1.** A pedepsi aspru pe cineva. **2.** A fi fără milă față de cineva. **3.** A pretinde de la cineva mai mult decât poate da. **4.** A-i lua cuiva tot ce are, *a jecmâni, a jefui*.

(Exp. vb.) **A (se) îngropa (sau înmormânta) de viu 1.** A (se) retrage într-un loc anume, întrerupând legăturile obișnuite cu lumea. **2.** A nimici. **3.** (Arg.) A băga în buzunar ceva furat.

(Exp. vb.) **A mânca (pe cineva) de viu** A omorî.

(Exp. vb.; Bis.; inv.) **A face viu** A învia.

(Exp. vb., loc. a.) **(A fi) mai mult mort decât viu** (A fi) într-o stare de epuizare maximă (din cauza bolii, a frigii etc.).

(Loc. av.) **Viu sau mort sau ori viu, ori mort 1.** În orice stare s-ar afla. **2.** Cu orice preț.

(Loc. a.; pop.) **Viu viuț (sau viuț)** **1.** În viață. **2.** Nevătămat.

(Exp. vb.) **A naște (sau a făta) pui vii** (D. animale) A se înmulți în modul caracteristic mamiferelor. (Sint.) **Pământ viu** Pământ care nu a fost lucrat niciodată sau care a fost lăsat multă vreme nelucrat, paragină, pārloagă, țelină.

(Loc. a.) **Între vii** (D. acte juridice) Care are valabilitate numai în timpul vieții părților contractante.

(Loc. a.; loc. av.) **Pe viu 1.** Direct. **2.** (D. picturi) După natură. **3.** (D. emisiuni) În direct. **4.** (Med.) Fără anestezie.

(Exp. vb.) **Morții cu morții (și) viii cu viii 1.** Nu trebuie să regretăm prea mult moartea unei rude, a unui prieten. **2.** Nu trebuie să ne petrecem viața plângând după cineva, ci bucurându-ne.

(Exp. vb.) **Nici cu viii, nici cu morții** (D. bolnavi) Nici nu moare, nici nu se însănătoșește.

(Exp. vb.) **A lua (și) de pe (sau de la) viu (ori vii) și de pe (ori de la) mort (ori morți)** A fi lacom.

(Loc. vb.; inv.) **A șterge (sau a rade) (pe cineva) dintre vii (ori din cartea viilor)** sau **a se cura de cărțile viilor** A omorî.

(Loc. vb.; inv.) **A ieși (sau a pieri, a se duce) dintre (ori, pop., de printre) vii** A muri.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A fi sau a rămâne) mort între vii** (A fi sau a rămâne) ca și mort.

(Sint.) **Carne (sau rană, plagă) vie 1.** Carne a unui organism în viață, de pe care s-a jupuit pielea. **2.** Plagă care sângerează. **3.** Carne crudă. **4.** Animale destinate sacrificării pentru consumul alimentar. **5.** Persoane care practică prostituția. **6.** (Fig.) Om în viață.

(Exp. vb.) **A tăia (sau a trage etc.) în (sau din) carne vie (ori, pop., în cărnuri vii) 1.** A tăia (sau a trage etc.) în plin, în ființe vii. **2.** (Fig.) A încerca să elimine răul prin măsuri radicale.

(Sint.) **Inventar viu** Totalitatea vitelor și a păsărilor care aparțin unei gospodării sau unei crescătorii.

(Loc. av.) **Prin (sau, rar, din, cu) viu grai (sau, rar, glas) ori, rar, prin grai viu, cu glas viu, inv. prin voce vie** Oral.

(Loc. a.) **În viu** (D. carne) Care aparține unui animal încă nesacrificat pentru consumul alimentar.

(Loc. vb.; inv.) **A da în viu** (D. păsări, insecte etc.) A ieși din învelișul protector la capătul dezvoltării embrionare.

(Sint.; reg.) **Viul nopții** Miezul nopții.

(Sint.; reg.) **Viul codrului (sau pădurii)** Mijloc al unui codru (sau al unei păduri).

(Sint.; reg.) **Viul apei (sau de apă) 1.** Albia unei ape curgătoare. **2.** Loc în albia unui râu unde apa este adâncă și repede.

(Sint.; reg.) **Viul focului** Porțiune a focului unde acesta arde mai intens.

(Sint.; reg.) **Viul târgului** Parte a unei așezări unde este concentrată activitatea comercială.

VIZAVI *av.*

(Exp. a.) **De vizavi 1.** Situat în punctul opus. **2.** De peste drum.

(Loc. pp.) **Vizavi de...** **1.** Înaintea... (cuiva sau a ceva). **2.** Peste drum de... **3.** Opus cu... **4.** În raport cu... **5.** În ceea ce privește...

(Loc. vb.; fam.) **A (-și) face vizavi 1.** A sta în poziții opuse. **2.** A forma o pereche la dans.

VIZITĂ *s. f.*

(Sint.) *Carte* (sau, înv., *cartă*) *de vizită* Bucată mică de carton pe care este scris numele unei persoane, profesiunea, titlurile, adresa etc., pentru a fi înmănată sau trimisă (cunoscuților).

(Exp. vb.) **A fi în vizită (cu cineva) 1.** A avea relații de prietenie cu cineva. **2.** A se vizita reciproc.

(Sint.) *Vizită medicală* Control medical periodic, obligatoriu, în anumite sectoare de activitate.

(Sint.) *Vizită oficială* Deplasare efectuată de persoane cu funcții de conducere, în scopul realizării unor acorduri politice, economice, culturale etc.

VIZUAL, ~Ă *a.*

(Sint.) *Rază* (sau *linie*) *vizuală* Linie dreaptă, imaginară, care unește ochiul observatorului cu obiectul observat.

(Sint.) *Câmp* (sau, rar, *spațiu*, *orizont*) *vizual 1.* Porțiune de spațiu pe care o poate cuprinde cineva, la un moment dat, cu privirea. **2.** Spațiu delimitat care se poate observa printr-un instrument optic.

(Sint.) *Unghi vizual* Unghi format de liniile imaginare care unesc ochiul observatorului cu extremitățile, delimitând porțiunea din spațiu cuprinsă, la un moment dat, cu privirea.

(Sint.) *Tip vizual* Personă care are o acuitate deosebită a percepțiilor vizuale.

(Sint.) *Memorie vizuală* Memorie care reține imaginile văzute.

VLAGĂ *s. f.*

(Loc. a.; loc. av.) **Fără vlagă** Fără energie.

VLĂDICĂ *s. m.*

(Exp. av.; exp. p.) **De la vladică până la opincă 1.** Din toate clasele sociale. **2.** Toți, fără nicio deosebire.

VOCABULAR *s. n.*

(Sint.) *Vocabular de bază* (sau *fundamental*) Fond principal de cuvinte.

(Sint.) *Vocabular secundar* Masa vocabularului.

(Sint.) *Vocabular pasiv* Totalitatea cuvintelor unei limbi, pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le folosesc decât accidental.

(Loc. a.) **De vocabular** Propriu lexicului, *lexical*.

VOCE *s. f.*

(Loc. av.) **Cu jumătate (de) voce 1.** În șoaptă. **2.** În taină. **3.** Cu ton nesigur, ezitant.

(Loc. av.; înv.) **Prin voce vie** sau **prin via voce** Oral. (Loc. av.) **Într-o voce 1.** (Toți) deodată. **2.** În unanimitate.

(Exp. vb.) **A ridica vocea 1.** A vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, răstit. **2.** A protesta.

(Loc. a.) **Din voce** Cântat din gură.

(Exp. vb.) **A fi în voce** A fi în bună formă vocală.

(Sint.) *Voce caldă* Voce în care predomină componentele de frecvență joasă.

(Sint.) *Voce metalică* Voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă.

(Sint.) *Voce profesională* Voce specifică actorilor, cântăreților, crainicilor.

(Sint.) *Voce robot* Voce lipsită de inflexiunile specifice vocii umane.

(Sint.) *Voce sintetică* Voce produsă prin intermediul unui sintetizator de vorbire.

(Sint.; fig.) *Vocea sângelui* Atașament obscur, independent de rațiune, între membrii aceeași familii.

VODĂ *s. m.*

(Exp. vb.) **A nu-i păsa nici de vodă** A nu se teme de nimeni.

(Exp. vb.; ir.) **Parcă ești vodă** Te consideri prea important.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A se plimba sau a umbla) ca vodă prin lobodă** (A umbla) fără grijă, dându-și importanță.

(Exp. vb.) **A mânca (din) pita lui vodă** A fi slujbaş la stat.

(Exp. vb.) **A pune pe vodă în scaun** (D. femeii) A vorbi mult despre lucruri lipsite de importanță, *a flecări*, *a bârfi*.

VOI *p. pers.*

(Loc. av.) **(Pe) la voi 1.** În casa voastră. **2.** În familia voastră. **3.** În localitatea voastră. **4.** În părțile voastre. **5.** În țara voastră.

VOI *vb.*

(Exp. vb.) **A voi (cuiva) binele 1.** A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute. **2.** A ajuta pe cineva. **3.** A fi binevoitor față de cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A voi în fețe** A fi părtinitor.

(Exp. vb.) **A voi cuiva răul** (sau, înv., *rău ori rele*) **1.** A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. **2.** A dușmăni pe cineva.

(Exp. vb.) **A nu voi să audă (de...)** A respinge categoric.

(Exp. vb.) **A nu (mai) voi să audă** (sau *să știe*) **de cineva** A rupe relațiile cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A-i voi (cuiva) dreptul** A acorda (cuiva) dreptul la...

(Exp. vb.) **A nu voi să știe** (sau, înv., **să cunoască pe cineva de...** A refuza să recunoască autoritatea cuiva.

VOIE s. f.

(Sint.; înv.) *Voie plecată* Smerenie.

(Loc. av.) **Peste voia cuiva** sau **peste voie** Împotriva voinței (cuiva).

(Loc. av.) **Cu voie** sau **cu voia (cuiva)**, (reg.) **cu de-a voia** sau **de voie** **1.** Intenționat. **2.** Din proprie inițiativă.

(Loc. av.) **Fără (de) voie** sau **fără voia mea** (sau **ta, sa** etc.) **1.** Învoluntar. **2.** (Rar) Inconștient.

(Loc. vb.; înv.) **A-i fi cu voie** A vrea.

(Exp. vb.; Bis.) **Fie voia ta** sau **facă-se voia ta** Să se îndeplinească hotărârea ta.

(Loc. vb.; reg.) **A fi pe o voie cu cineva** A fi de acord cu cineva.

(Sint.; înv.) *Voie vegheată*, (în v.) *voie de om, voie vicleană* **1.** Protecție acordată cuiva. **2.** Favoare.

(Sint.; înv.) *Carte de voie vegheată* Bilet de liberă trecere.

(Loc. vb.; înv.) **A veghea voia (cuiva)** **1.** A favoriza (pe cineva). **2.** A proteja (pe cineva).

(Loc. vb., loc. av.) **(A se lăsa, a fi, a umbla) în** (sau **la**) **voia cuiva** (ori **a ceva**) sau (rar) **la buna-voia cuiva, în voile cuiva** **1.** (A fi) la dispoziția cuiva.

2. (A fi) supus puterii abuzive, capriciilor cuiva.

(Loc. av.) **La** (sau **în**) **voia întâmplării** (sau **a soartei**) **1.** După cum este predestinat. **2.** În mod hazardat.

(Loc. av.) **În** (sau, rar, **la**) **voie, în toată voia, în voie bună, în bună voie**, (pop.) **în voia cea (mai) bună**, (reg.) **în dragă voie** **1.** După bunul plac. **2.** Fără niciun impediment.

(Loc. av.) **De (bună) voie, de (bună) voia cuiva, (în v.) cu (bună) voie, cu voie bună**, (rar) **din bună voia cuiva**, (reg.) **de-a voia-și** **1.** Fără constrângere. **2.** Din proprie inițiativă.

(Loc. av.; reg.) **De voie** **1.** Cu ușurință. **2.** Nesilit. **3.** Fără ajutorul cuiva. **4.** (Mil.; d. mers) Fără cadență.

(Loc. av.; îrg.) **Cu toată voia** **1.** Insistent. **2.** Cu toată bunăvoința.

(Loc. av.; înv.) **Până la voie** După dorință.

(Loc. av.; înv.) **Din voia inimii** Cu mare și sinceră plăcere, *din toată inima*.

(Loc. vb.) **A-i fi (cuiva) voia (să...)** A-i plăcea (să...).

(Loc. vb.) **A avea voie** **1.** A avea permisiunea. **2.** (Reg.) A dori.

(Loc. av.) **De voie, de nevoie, cu voie (ori) fără voie, cu sau fără (de) voia cuiva**, (în v.) **de voie ori de silă** **1.** Mai mult silit decât de bunăvoie, *vrând-nevrând*. **2.** (P. ex.) Neapărat.

(Loc. av.) **După (pe) voie, după (pe) voia cuiva, pe voia inimii**, (în v.) **după plac și voie, după pofa voii** **1.** Conform cu dorința cuiva. **2.** Fără nicio constrângere.

(Loc. vb.) **A face (pe sau în) voia** (sau **voile**) **cuiva** sau **a-i face cuiva voile** (sau **pe voie**) **1.** A satisface dorința, plăcerea cuiva. **2.** (Înv.) A îndeplini hotărârea, porunca cuiva.

(Exp. vb.) **A-i fi cuiva pe voie** sau **a fi pe voia cuiva** **1.** A fi pe placul, pe gustul cuiva. **2.** A fi așa cum dorește cineva.

(Exp. vb.) **A împlini voia** (sau **voile**) **cuiva** A îndeplini dorințele, poruncile cuiva.

(Exp. vb.) **Voia la tine (la dumnealui) ca la banul Ghica** Ți (i) se acordă libertatea de a acționa conform voinței proprii.

(Exp. vb.) **A(-i) intra cuiva în voie**, (rar) **a intra în voile cuiva**, (în v.) **a umbla cuiva în voie** A-i satisface cuiva (toate) gusturile.

(Exp. vb.) **A nu(-i) ieși cuiva din voie** **1.** A îndeplini dorința, gustul cuiva. **2.** A nu se abate de la cuvântul cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A-i fi cu voia să...** A dori să...

(Loc. av.; pop.) **În voia cea bună** **1.** Fără teama de a greși. **2.** Cu certitudine.

(Loc. vb.; pop.) **A-și face** (sau, înv., **a-și umple**) **voia** **1.** A-și satisface dorințele, capriciile. **2.** (Reg.) A se răzbuna (pe cineva).

(Loc. vb.; reg.) **A-i fi voia de cineva** **1.** A se îndura de cineva. **2.** A fi binevoitor cu cineva.

(Loc. vb.; reg.) **A-și alege** (sau **a-și afla**) **voia ochilor** A-și alege ce preferă.

(Loc. vb.; înv.) **A nu-i fi cu voie** (sau **în voie**) A nu-i conveni.

(Loc. vb.; înv.) **A duce (pe cineva) la voile cuiva** A supune (pe cineva) dorinței, plăcerii cuiva.

(Sint.) *Voie bună*, (rar) *voia cea bună* **1.** Bună dispoziție. **2.** Veselie. **3.** Satisfacție.

(Exp. vb.; pop.) **Nu-i știi** (sau **nu-i înțelegi**) **nici voia, nici nevoia** Nu are o conduită fermă.

(Exp. vb.) **A nu-i ști nici voia, nici nevoia cuiva** A nu cunoaște gândurile, sentimentele, intențiile etc. cuiva, pentru că acesta nu le comunică.

(Exp. vb.; pop.) **Voie bună!** Formulă de urare și de salut.

(Sint.; înv.) *Dulce voie* **1.** Mulțumire (sufletească). **2.** Bunăvoință.

(Sint.; înv.) *Voi și nevoi* Bunăstare, belșug, alter-nând cu lipsuri, sărăcie.

(Loc. a.) **Cu voie (bună)** Bine dispus.

(Exp. vb.) **A(-și) face voie bună** **1.** A (se) înveseli. **2.** A (se) distra.

(Exp. vb.) **A face voie de nevoie și haz de necaz** A manifesta bună dispoziție, deși este silit să facă (să suporte) ceva neplăcut.

(Exp. vb.) **A-i strica cuiva voia**, (în v.) **a i (se) strica (cuiva) voia**, **a-și strica voia** **1.** A (se) indis-pune. **2.** A (se) întrista.

(Exp. vb.; rar) **A sta în voie bună** A fi bucuros.

(Sint.; înv.) *Voie rea* **1.** Indispoziție. **2.** Tristețe. **3.** Su-ferință morală.

(Loc. a.; înv.) **Cu voie (sau cu voia) rea** **1.** Indispu-s. **2.** Trist. **3.** Îndurerat.

(Exp. vb.; înv.) **A(-și) face voie (sau, în v., voia) rea** ori (în v.) **a face rea voie** **1.** A (se) întrista. **2.** A (se) enerva.

(Exp. vb.; înv.) **A-i fi voia rea (sau amară)** **1.** A fi trist. **2.** A fi îndurerat.

(Sint.; înv.) *Bună voie* Înțelegere (între părți).

(Sint.) *Bilet (sau, în v., răvaș) de voie* Hârtie prin care se acordă soldaților, elevilor interni etc. per-misiunea de a ieși din cazarmă, din școală etc.

(Loc. av.) **Cu voia cuiva** **1.** Cu permisiunea cuiva. **2.** (Înv.) Cu ajutorul cuiva.

(Loc. av.) **Fără (de) voie sau fără (de) voia cuiva** **1.** Fără permisiunea cuiva. **2.** Împotriva voinței cui-va. **3.** Prin constrângere.

(Exp. vb.; loc. a.) **(A lăsa) în voia lui** **1.** (A lăsa) liber. **2.** (A lăsa) nesupravegheat.

(Exp. vb.) **Nu-i voie** E interzis.

(Exp. vb.; înv.) **A-i sta cuiva în voie** A-i fi permis.

(Exp. vb.; înv.) **A încâpea în voia cuiva** A-i fi îngăduit cuiva ceva.

(Exp. vb.; înv.) **A avea voie bună cu cineva** A fi în relații bune cu cineva.

(Sint.; înv.) *Bună voie sau voie bună* **1.** Bunăvoință. **2.** Îngăduință.

(Exp. vb.; înv.) **A intra în voia cuiva sau a afla voie la cineva** A obține bunăvoința cuiva.

VOIN/C s. n.

(Sint.; pop.) *Voinic de codru, voinicul codrului* Haiduc.

(Sint.; pop.) *Voinic de drumul mare* Tâlhar de dru-mul mare.

VOINȚĂ s. f.

(Sint.) *Voință liberă* **1.** Libertate. **2.** Hotărâre, deter-minare a cuiva, a unei colectivități de a realiza ceva, *voie, vrere*, (în v.) *voire*.

(Loc. s.; înv.) **Într-adins voință** Intenție.

(Exp. av.) **Fără voință** **1.** Involutar. **2.** Înconștient. (Exp. av.; rar) **Cu voință sau după voința ta, sa** etc. **1.** Din proprie inițiativă. **2.** Nesilit de nimeni.

(Sint.) *Voința cea (mai) de pe (sau din) urmă, cea de pe urmă voință, ultima voință a cuiva* sau *ulti-mele voințe ale cuiva* Ceea ce dorește cineva să se facă după moartea sa.

(Exp. av.) **După voință, după voința cuiva** sau (în v.) **de pre voință** **1.** Conform cu dorința cuiva. **2.** Pe placul cuiva. **3.** La libera alegere a cuiva.

(Exp. vb.; înv.) **A fi (sau a lăsa, a rămâne) în (sau, rar, întru ori la) voința cuiva** **1.** A fi (sau a lăsa, a rămâne) la dispoziția cuiva. **2.** A fi (sau a lăsa, a rămâne) la latitudinea cuiva. **3.** A fi (sau a lăsa, a rămâne) supus puterii abuzive a cuiva.

(Exp. av.; înv.) **Cu voința cuiva** Cu ajutorul cuiva.

(Exp. vb.) **A face voința cuiva** A satisface dorințe-le cuiva.

(Exp. av.; înv.) **Din bună voința cuiva, din (cu) buna voință a cuiva ori de bună voință** **1.** Fără constrângere. **2.** De bună voie.

(Exp. av.) **Împotriva voinței sau fără voința (cuiva)** Fără permisiune.

(Sint.; înv.) *Împreună voință* Acord (între părți).

VOIRE s. f.

(Sint.; înv.) *Bună voire, voire de bine* sau, rar, *bine voire* **1.** Bunăvoință. **2.** Intenție de a face bine cuiva. **3.** Satisfacție.

(Sint.; înv.) *Voire de rău* Rea-voință.

(Loc. av.; înv.) **Prin bună voire** Cu acordul cuiva.

VOITOR, ~OARE s. m. f., a.

(Loc. a.; înv.) **Voitor de bine**, (în v.) **voitor bun** **1.** Binevoitor. **2.** Binefăcător.

(Loc. a.; înv.) **Voitor de rău** **1.** Răuvoitor. **2.** (Reg.) Invidios.

(Loc. a.; înv.) **Voitor de milă**, (în v.) **Voitorul milii (sau milostiei)** Milostiv.

(Sint.; Lgv.; înv.) *Mod voitor* Modul conjunctiv.

VOLNIC, ~Ă a.

(Loc. av.; îvp.) **Din volnică voie** Din proprie iniția-tivă.

VOLNIC/E s. f.

(Sint.; ccr.) *Carte de volnicie sau de volnicii, ucaz de volnicie (sau de volnicii)* Act scris prin care se acordă un drept, o împuternicire, autorizație.

VOLTA *av., s. f.*

(Exp. vb.) **A da volta** A rostogoli sau a răsturna spre a fi rostogolit un buștean cu ajutorul țapinelor. (Loc. av.) **De-a volta** De-a rostogolul.

(Exp. vb.) **A face volta** A pleca repede (învârtindu-se) dintr-un loc.

(Exp. vb.) **A-și face voltă** A-și lua vânt înainte de a sări sau de a alerga.

VOLTĂ *s. f.*

(Sint.; Mar.) **Voltă în vânt** Manevră pentru schimbarea direcției vasului împotriva vântului.

(Sint.; Mar.) **Voltă sub vânt** Manevră pentru schimbarea direcției vasului în sensul vântului.

VOLUM *s. n.*

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Volum specific** (sau **masic**) Volum ocupat de unitatea de masă dintr-o substanță.

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Volum critic** Volum ocupat de un gram dintr-o substanță la temperatura critică și sub presiunea critică.

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Volum atomic** **1.** Raport dintre greutatea atomică a unui element și densitatea acestuia. **2.** Volumul ocupat de un atom-gram din elementul respectiv.

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Volum molecular** Volum ocupat de o moleculă gram a unei substanțe gazoase.

(Sint.; Fiz.; Chim.) **Volum redus** Raport dintre volumul și volumul critic al unei substanțe.

(Exp. vb.) **A fi tipărit** (ori **publicat**) **în volum** A fi adunate într-un volum scrieri de dimensiuni reduse apărute în diverse publicații periodice.

VOP *s. m.*

(Loc. vb.) **A fi adus cu vopii** A fi un om de nimic.

VOPSEA *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **A (nu) ieși (bine) la vopsea** A (nu) duce ceva la bun sfârșit.

(Exp. vb.; îrg.) **A ieși altfel la vopsea** A obține un rezultat diferit față de cel așteptat.

(Exp. vb.; reg.) **A scoate (pe cineva) la văpsea** A scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură.

VORBĂ *s. f.*

(Sint.) **Vorbă goală** (sau **seacă**) **1.** Vorbă lipsită de sens, de temeii (într-un context). **2.** Vorbă lipsită de importanță.

(Sint.) **Vorbă de clacă** Vorbă fără rost, *flecăreală*.

(Sint.) **Vorbă în doi peri** Vorbă cu sens ambiguu.

(Sint.) **Vorbă bună** **1.** Vorbă amabilă. **2.** Intervenție în favoarea cuiva, recomandare.

(Sint.) **Vorbă de duh** (sau **de spirit**, rar **sărată**) *Replică inteligentă, spirituală.*

(Sint.; ir.) **Vorbă adâncă** *Remarcă înțeleaptă.*

(Sint.) **Vorbă dulce** **1.** Vorbă care alină, care încântă, care ademenește. **2.** (Ir.) Vorbă aspră, jignitoare.

(Sint.) **Vorbă rea** (sau **de rău**) **1.** Dojană neîntemeiată. **2.** Vorbă supărătoare. **3.** Calomnie.

(Sint.) **Vorbă piperată** **1.** Vorbă sarcastică. **2.** Vorbă indecentă.

(Sint.) **Vorbă nesărată** **1.** Vorbă nepotrivită. **2.** Vorbă anostă, fără haz.

(Sint.) **Vorbe grele** **1.** Muștrare. **2.** Injurie.

(Sint.; pop.) **Vorbă proastă** **1.** Vorbă jignitoare. **2.** (P. ex.) Vorbă fără sens.

(Sint.) **Vorbă de taină** (sau, reg., *ferită*) Secret.

(Sint.) **Vorbă de pace** Propunere de pace.

(Sint.; reg.) **Vorbă încornorată** Minciună.

(Sint.) **Vorbă subțire** **1.** Vorbă greu de înțeles. **2.** (P. ex.) Șiretlic. **3.** Vorbă rafinată.

(Sint.) **Vorbă groasă** Vorbă grosolană, mitocănie.

(Sint.) **Vorbă (spusă sau aruncată) în vânt** Vorbă lipsită de importanță, care nu trebuie luată în seamă.

(Exp. av.) **Din** (sau, rar, **în**) **două vorbe** sau **dintr-o vorbă** **1.** Repede. **2.** Succint.

(Exp. av.) **Fără nicio vorbă** sau **fără (multă) vorbă** **1.** Fără (multe) comentarii. **2.** Pe neașteptate.

(Exp. av.; înv.) **În scurte vorbe** Pe scurt.

(Exp. av.) **Vorbă cu vorbă** **1.** Cuvânt cu cuvânt. **2.** Fără nicio modificare.

(Exp. vb.) **Vorba vine** (sau, rar, **merge**) **1.** Adevărul celor afirmate e îndoielnic.

(Exp. vb.) **Vorbă să fie!** Nu cred așa ceva, *nici gând!* *Nici pomeneală!*

(Exp. vb.) **(I-)auzi vorbă!** **1.** E surprinzător, incredibil ce spui. **2.** E revoltător.

(Exp. vb.) **Cum vine vorba asta?** sau **Ce vorbă e asta?** **1.** Ce vrei să spui? **2.** Cum e posibil așa ceva?

(Exp. vb.) **A înțelege** (sau **a pricepe**) unde **bate vorba cuiva** A înțelege la ce face aluzie sau pe cine vizează cineva.

(Exp. vb.; rar) **A bate cu vorba pe departe** A face aluzii (vagi).

(Exp. vb.; înv.) **A-și deschide vorbele către cineva** A încredința (cuiva) un secret.

(Exp. vb.; rar) **A ieși cu vorba înaintea cuiva** A contrazice pe cineva.

(Exp. vb.) **A-i scoate (cuiva) vorba cu cleștele (din gură)** A determina cu greu pe cineva să vorbească.

(Exp. vb.) **A(-și) cântări** (sau **măsura**) **vorbele** **1.** A(-și) alege cu grijă cuvintele. **2.** A vorbi adecvat.

(Exp. vb.) **Măsoară-ți vorbele!** Fii atent cum vorbești (cu mine)!

(Exp. vb.; fam.) **Nicio vorbă!** Liniște!

(Exp. vb.) **A lua (cuiva) vorba din gură 1.** A spune tocmai ceea ce voia să zică altul în momentul respectiv. **2.** A întrerupe pe cineva când vorbește.

(Exp. vb.) **Cu alte vorbe, (rar) cu o vorbă sau în puține vorbe 1.** Exprimând același lucru altfel. **2.** În rezumat. **3.** Prin urmare.

(Exp. vb.) **A arunca (cuiva) (câte) o vorbă (sau două vorbe)** A spune (cuiva) ceva în treacăt.

(Exp. vb.) **Vorba e vorbă 1.** Cele spuse sunt semnificative. **2.** Cele spuse rămân valabile.

(Exp. vb.) **A pune o vorbă (bună) la... (sau pentru...)** A interveni în favoarea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu-i putea întâlni vorba** A fi un om nesincer.

(Sint.; înv.) *Vorbă ajutătoare* Verb auxiliar.

(Exp. vb.) **A-și lua vorba înapoi** A retracta.

(Exp. vb.; înv.) **A lua vorba (sau vorbă)** A lua cuvântul.

(Exp. vb.; înv.) **A cere vorba** A cere cuvântul.

(Exp. vb.; înv.) **A avea vorba** A avea cuvântul.

(Exp. vb.; pop.) **(Știi) vorba ceea (sau aia)** Expresie care introduce un proverb, o expresie consacrată.

(Exp. vb.) **(Cum e) vorba cântecului** Cum se spune din bătrâni (într-un cântec vechi).

(Exp. vb.; loc. p.) **(A fi) altă vorbă (A fi) altceva.**

(Exp. vb.) **A înțelege (sau a pricepe, a vedea etc.)**

despre ce este vorba A înțelege care este realitatea.

(Exp. vb.) **Dacă (sau fiindcă) (ți-)e vorba (de- sau pe-)așa sau dacă așa ți-i vorba** Dacă situația se prezintă astfel.

(Exp. vb.) **Dacă e vorba, (reg.) când e vorba 1.** La drept vorbind. **2.** De fapt.

(Exp. vb.; fam.) **Așa ți-i vorba** Ți-ai mi-ești?

(Exp. vb.) **Cu vorbă (sau cu vorba) că...** Zicând că...

(Exp. vb.) **A veni (sau a ajunge) la vorba cuiva** A recunoaște că cineva a avut dreptate.

(Exp. vb.) **A nu ieși din vorba (sau, rar, din vorbele) cuiva 1.** A îndeplini întocmai ordinul, hotărârea cuiva. **2.** A se supune dorinței cuiva.

(Exp. vb.) **A călca vorba cuiva** A nu respecta sfatul, dispoziția, ordinul cuiva.

(Exp. vb.) **A înțelege (sau a pricepe, a asculta) de vorbă (bună)** A se conforma îndemnului, ordinului cuiva, fără nicio constrângere.

(Exp. vb.) **A nu asuda de vorba cuiva** A nu ține seama de părerile cuiva.

(Exp. vb.; îrg.) **A fi pe (sau la) o vorbă (cu cineva) 1.** A fi de aceeași părere cu cineva. **2.** A fi în înțelegere cu cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A-i vorbi în vorbă (cuiva) sau a-i da ajutor la vorbă (cuiva) 1.** A aproba pe cineva. **2.** A măguli pe cineva.

(Exp. vb.; reg.) **A nu se potrivi la vorbă** A avea păreri diferite.

(Exp. vb.; reg.) **A se prinde cu vorba** A promite.

(Exp. vb.; înv.) **A sta la vorbele lui (lor etc.)** A se ține de cuvânt.

(Exp. vb.) **A purta (sau a duce, a ține, a duce) (pe cineva) cu vorba (sau, înv., cu vorbele)** A înșela pe cineva, prin amânarea la nesfârșit a îndeplinirii unor promisiuni.

(Exp. vb.; pop.) **A zice (sau a spune) vorbă mare (ori, rar, vorbe mari) 1.** A-și lua un angajament. **2.** A vorbi demagogic.

(Exp. vb.) **Vorba-i vorbă** Cuvântul dat trebuie respectat.

(Loc. av.; reg.) **Pe vorbă** Conform înțelegerii.

(Exp. vb.) **Așa (ne-)a fost vorba?** Nu ai respectat înțelegerea noastră.

(Exp. vb.; îrg.) **A se ajunge (sau a se afla) în vorbe cu cineva** A cădea de acord cu cineva.

(Exp. vb.) **A fi în vorbă (cu cineva)** A fi în tratative pentru încheierea unui acord (de căsătorie, de afaceri etc.).

(Exp. vb.; pop.) **A intra (sau, reg., a se da) în vorbă cu cineva** A lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus.

(Loc. vb.; pop.) **A-i face (cuiva) vorbă (sau vorba) (cu cineva)** A mijloci cuiva o întâlnire, o relație cu o persoană de sex opus.

(Loc. vb.; îrg.) **A face vorba (sau vorbe ori vorbele (cu cineva) 1.** A se înțelege cu cineva în vederea căsătoriei. **2.** (P. ex.) A se logodi.

(Loc. vb.; reg.) **A face vorbele (sau a pune vorbe) ori a băga vorbele la părinți** A peți.

(Exp. vb.) **Umblă vorba (sau, rar, vorbe, vorbele) ori merge vorba că...** Se zvonește că...

(Loc. vb.; pop.) **A face (ori a da) vorba (sau (reg.) a lăți vorba** A răspândi un zvon.

(Loc. vb.; reg.) **A da cu vorba de cineva** A înștiința pe cineva (de ceva).

(Exp. vb.) **A trimite (cu) vorba (sau, rar, vorbe)** A transmite un mesaj.

(Exp. vb.) **A lăsa vorbă** **1.** A lăsa un mesaj. **2.** A anunța ceva înainte de a pleca undeva.

(Exp. vb.) **A purta (sau a duce) vorba (sau vorbe ori vorbele)** A colporta știri false, calomnioase.

(Loc. vb.; îpv.) **A (se) face de vorbă** A (se) face de răs.

(Exp. vb.) **A(-i) ieși (cuiva) vorbă (sau vorba ori vorbe)** A deveni subiect de bârfă.

(Exp. vb.) **A-și auzi vorbe** A-i ajunge cuiva la cunoștință lucruri neplăcute, bârfă, pe care le spun alții despre el.

(Sint.; înv.) **Împreunare (sau comunicare) de vorbă** Discuție.

(Loc. av.) **Din vorbă în vorbă** Dintr-un subiect de discuție în altul.

(Exp. vb.) **A fi vorba (sau vorbă) de...** (sau **despre...**, înv. **pentru**) **1.** A forma obiectul discuției. **2.** A se pune problema.

(Exp. vb.) **Nu poate fi vorba (ori vorbă) de...** Nu este plauzibil (să se vorbească despre...).

(Exp. vb.; îrg.) **A avea vorbă asupra (sau pentru, de) ceva (sau cineva)** **1.** A discuta despre cineva sau ceva. **2.** A aminti de cineva sau ceva.

(Exp. vb.) **A fi vorba să...** (sau **de a...**) **1.** A se lua hotărârea să... **2.** A se impune să...

(Exp. vb.) **Nu-i (sau nu e) vorbă (sau vorba) ori nu (mai) încape (sau poate încăpea) vorbă** **1.** E de la sine înțeles. **2.** Fără îndoială. **3.** E garantat adevărat.

(Exp. vb.) **Ce vorbă!** **1.** Se înțelege de la sine. **2.** Bine spui.

(Exp. vb.) **Nici vorbă (nu-i) (că...)** Desigur.

(Exp. vb.) **Mai e (sau încape) vorbă!** În mod sigur.

(Exp. vb.) **Nici vorbă (despre..., de... ori să...)** sau **nici vorbă nu (mai) poate fi (ca... ori de..., să..., a...)** **1.** Nici pomeneală (despre așa ceva). **2.** Nicidecum. **3.** În niciun caz.

(Exp. vb.) **(Să) fie vorba între noi (sau între noi fie vorba)** E confidențial.

(Exp. vb.) **A deschide vorba (despre sau de ceva)** A aborda un subiect de discuție.

(Exp. vb.) **A sta (sau a ședea) de (ori, îrg., la, înv. în) vorbă (cu cineva)** sau (înv.) **a se împreuna la vorbă** **1.** A discuta (cu cineva). **2.** (P. ex.) A petrece un timp discutând cu cineva, *a tăifăsu*.

(Exp. vb.) **A sta la un pahar de vorbă** A bea și a tăifăsu.

(Exp. vb.) **A intra în vorbă (cu cineva)** sau (reg.) **a se da în (sau la) vorbă** ori **a se lua în (ori la) vorbă (cu cineva)** A începe o conversație cu cineva.

(Exp. vb.) **A lungi vorba (sau, înv., cu vorba) ori a se lungi la vorbă, a se întinde la vorbă (sau cu vorba), a întinde vorbă (lungă), a întinde vorba (sau vorbe), a o întinde la vorbă** A prelungi inutil o discuție.

(Exp. vb.) **A se pune la (sau pe) vorbă** **1.** A se apuca de vorbit. **2.** A zăbovi cu cineva la discuție.

(Exp. vb.) **A avea o (sau de) vorbă (cu cineva)** **1.** A avea de comunicat cuiva ceva (secret). **2.** A fi necesar să se lămurească cu cineva într-o problemă.

(Exp. vb.) **A-și face de vorbă (cu cineva)** A căuta prilej de discuție (cu cineva).

(Exp. vb.; pop.) **A da (cuiva) pricină de vorbă** A da cuiva prilej de discuție.

(Exp. vb.) **Ce mai atâta pricină?** Să terminăm discuția!

(Exp. vb.) **A se amesteca (sau a intra) (nepoftit sau nechemat) în vorbă (sau în vorba altora)** A interveni (în mod inoportun) într-o discuție.

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu vorba (înainte)** A distra atenția (cuiva).

(Exp. vb.) **A lua (pe cineva) cu vorba pe departe** A aduce indirect un subiect în discuție.

(Exp. vb.) **A se lua cu vorba** A se antrena într-o conversație, uitând de treburi.

(Exp. vb.) **A aduce vorba despre... (ori de...)** sau (pop.) **a lua (cu cineva) vorba (despre ceva), a se lua de vorbă (cu cineva) (despre ceva)** **1.** A îndrepta discuția asupra cuiva sau a ceva. **2.** A aborda un subiect anume. **3.** A face aluzie la...

(Exp. vb.) **A veni vorba (despre... sau de..., că..., înv. pentru..., rar la...)** **1.** A ajunge cu discuția la un anumit subiect. **2.** A discuta (în continuare).

(Exp. vb.) **A schimba o vorbă(-două) sau a schimba două(-trei) ori câteva vorbe** **1.** A discuta (puțin) cu cineva. **2.** A dicuta în grabă.

(Sint.) **Schimb (sau schimburi) de vorbe** **1.** Discuție sumară. **2.** (Spec.) Schimb violent de replici.

(Exp. vb.) **Să nu am vorbe** Să nu apară discuții neplăcute, motiv de ceartă.

(Exp. vb., reg.) **A se mâna în vorbe sau a se mânca din vorbe** A se ciorovăi.

(Loc. vb.; îrg.) **A întoarce (sau a înturna) (cuiva) vorba** **1.** A riposta. **2.** A contrazice.

(Exp. vb.) **A schimba (sau a-și întoarce) vorba ori a lua (sau, rar, a intra în) altă vorbă** A schimba subiectul discuției.

(Exp. vb.) **A se depărta cu vorba** A se abate de la subiectul discuției.

(Exp. vb.) **Să venim** (sau **să ne întoarcem**) **la vorba noastră** Să revenim la subiectul discuției.

(Exp. vb.; fam.) **Să nu-ți uiți vorba!** Formulă prin care cineva intervine într-o discuție, pentru a-și întrerupe interlocutorul.

(Exp. vb.; fam.) **Să nu-mi uit vorba!** Mi-am amintit ce voiam să spun.

(Loc. av.) **Cu** (sau, înv., **prin**, reg. **din**) **vorbă** Prin viu grai, *oral*.

(Loc. vb.) **A face vorbă** **1.** A vorbi. **2.** A discuta.

(Exp. vb.) **A tăia** (sau **a curma cuiva**) **vorba** A întrerupe discursul cuiva.

(Exp. vb.; pop.) **A (nu) da cuiva pas la** (sau, înv., **de**) **vorbă** A (nu) permite cuiva să vorbească.

(Exp. vb.) **(Lasă) vorba!** Tăcere!

(Exp. vb.) **A se întrece cu vorba** sau **a se înnădi la vorbă** A vorbi prea mult și fără rost.

(Exp. vb.) **A(-i) da cu vorba** **1.** A vorbi întruna. **2.** A certa (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A-i ține calea cu vorba** A îngâna (pe cineva).

(Exp. vb.; reg.) **A aduce vorba cu bățul** **1.** A vorbi răstit, nepoliticos. **2.** A vorbi batjocoritor.

(Exp. vb.) **(A fi) scump** (sau **zgârcit**, **scurt**, reg. **strâns**, rar **împuținat**) **la vorbă** A fi necomunicativ.

(Exp. vb.) **A fi lung la vorbă** sau (reg.) **a fi cu multă vorbă** A fi comunicativ.

(Sint.) *Vorbă lungă* Palavragiu.

VORBI vb.

(Exp. vb.) **A vorbi în barbă** A vorbi încet, pentru sine, *a mormăi*.

(Exp. vb.; îvp.) **A vorbi lat** **1.** A vorbi târăgănat. **2.** A vorbi afectat.

(Exp. vb.) **A vorbi cu sufletul la gură** A vorbi cu vocea întretăiată (de emoție sau de oboseală).

(Exp. vb.; rar) **A vorbi din burtă** A fi ventriloc.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi de-a bățul** (sau **în resteu**) A vorbi cu ton răstit.

(Exp. vb.) **A vorbi chinezește** (sau **turcește**, **grecește**, **nemțește**) **1.** A nu se exprima pe înțeles. **2.** A rosti cuvintele neclar (din cauza băuturii). **3.** (P. ex.) A fi beat.

(Exp. vb.) **A vorbi cu jumătate de gură** (sau **de glas**) sau **a vorbi cu gura (pe) jumătate** (ori **cu gura altuia**) **1.** A vorbi fără convingere. **2.** A vorbi evaziv.

(Exp. vb.) **(A fi) un fel** (sau **un mod**) **de a vorbi** **1.** (A fi) un fel de a se exprima. **2.** A fi o chestiune interpretabilă.

(Exp. vb.; pop.) **A vorbi cu două guri** **1.** A lăuda și a defăima pe cineva în același timp. **2.** A fi duplicitar. **3.** A fi părtinitor.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi din prag** A se exprima ambiguu.

(Exp. vb.) **A vorbi (într-un ceas) rău** (sau **a rău**, reg. **de rău**) A cobîi.

(Exp. vb.) **A vorbi ca papagalul** (sau **ca un papagal**) A reproduce mecanic spusele altuia.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi ca baba chioara** (sau **ca baba oarba**) A spune fără menajamente.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi răzămîș** A spune lucruri întemeiate.

(Exp. vb.; fam.) **A vorbi din burtă** A spune lucruri negândite.

(Exp. vb.) **A vorbi din** (sau **de la**) **inimă** ori **a vorbi din** (sau **cu**) **suflet** A vorbi cu convingere deplină.

(Loc. vb.; pop.) **A vorbi în dorul lelii** A vorbi fără rost.

(Loc. vb.; pop.) **A vorbi de clacă** A flecări.

(Exp. vb.; pop.) **A vorbi de pe ceea lume** A spune lucruri neverosimile.

(Loc. vb.; reg.) **A vorbi încolo** (sau **în neștire**, **zăbunit**) A delira.

(Exp. vb.; fam.) **Mai vorbești** (sau **vorbiți**)? Cu siguranță.

(Exp. vb.) **A vorbi în numele cuiva** **1.** A spune ceva în locul sau din partea cuiva. **2.** A comunica ceva invocând autoritatea cuiva.

(Exp. vb.) **A vorbi (câte) vrute și nevrute** (sau **câte-n lună și-n stele** ori **câte și mai câte**) sau **a vorbi (la sau și) verzi și uscate** A flecări.

(Exp. vb.; reg.) **Mare ai (mai) vorbit-o!** Ai spus un lucru important, adevărat, *bine zici!*

(Exp. vb.) **Ce vorbești?** **1.** Mă surprinde ce ai spus. **2.** Este incredibil ce spui. **3.** Nu sunt de acord cu ce spui.

(Exp. vb.) **Ce tot vorbesc** (**vorbești** etc.) sau **ce să mai vorbesc** (sau **vorbim**)? Vorbim inutil.

(Exp. vb.; reg.) **A vorbi vorbă de pildă** A exemplifica printr-o pildă.

(Exp. vb.) **A vorbi liber** A vorbi fără a avea un text scris în față.

(Exp. vb.) **A vorbi de funie în casa spânzuratului** A spune ceva care poate supăra pe cineva, fiind interpretat ca o aluzie răutăcioasă.

(Exp. vb.) **A vorbi pe** (sau **de**) **cineva de rău** (sau, înv., **rău**) **1.** A denigra. **2.** A calomnia.

(Exp. vb.) **A vorbi pe cineva (de) bine** **1.** A lăuda pe cineva.

(Exp. vb.) **La drept** (sau, înv., **la dreptul**) **vorbind**
1. De fapt. **2.** Efectiv. **3.** A aprecia ca fiind real (posibil, adecvat etc.). **4.** A lua drept...

(Exp. vb.) **A vorbi drept** (sau **adevărat**) **1.** A spune adevărul. **2.** A fi deschis, sincer.

(Loc. vb.) **A vorbi (cuiva) la ureche** A șopti.

(Exp. vb.) **A vorbi să priceapă nora** A face aluzie la o terță persoană prezentă, care nu participă la discuție.

(Exp. vb.) **A vorbi la lampă** (sau **la bec**) A se adresa cuiva care nu ascultă, nu reacționează.

(Exp. vb.) **(Mai) vorbim noi!** **1.** Exprimă un avertisment. **2.** Exprimă o amenințare.

(Exp. vb.) **A (-și) vorbi (de unul singur)** (sau **cu sine însuși**) A monologa.

(Exp. vb.) **A vobi cu dușii** (sau **dușilor**) A spune lucruri fără sens.

VORBUL/ȚĂ s. f.

(Exp. vb.) **A pune o vorbuliță** A pune o vorbă bună.

VOROAVĂ s. f.

(Loc. vb.; înv.) **A apuca voroava** A lua cuvântul.

(Loc. vb.; înv.) **A lega voroava (cu cineva)** A stabili o înțelegere cu cineva.

(Loc. vb.; înv.) **A fi voroavă pentru...** **1.** A forma obiectul discuției. **2.** A se pune problema. **3.** A se isca ceartă.

(Exp. vb.; înv.) **A sta (sau a ședea) la voroavă (cu cineva)** **1.** A discuta (cu cineva). **2.** (P. ex.) A petrece un timp discutând cu cineva, *a tăifăsuși*.

(Exp. vb.; înv.) **A întinde voroava** A prelungi inutil o discuție, întrerupându-și interlocutorul.

(Sint.; înv.) **Părțile voroavei** Părțile de vorbire.

(Loc. a.; înv.) **Bun de voroavă** Volubil.

(Sint.; înv.) **Organe de voroavă** Organe articulatorii.

VOROVİ vb.

(Loc. vb.; îrg.) **A vorovi pe (sau de) cineva de rău**
1. A denigra. **2.** A calomnia.

(Exp. vb.; înv.) **A se vorovi cu sine** A medita.

VOT s. n.

(Sint.) **Drept de vot** Drept al alegătorilor de a-și exprima voința.

(Sint.) **Vot de (ne)încredere** Vot prin care un parlament (nu) aprobă politica guvernului.

(Sint.) **Vot de blam** Sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă dezacordul față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei.

VRABIE s. f.

(Exp. vb.) **A avea minte de vrabie** A fi lipsit de judecată.

VRAC s. n.

(Loc. a.; loc. av.) **În vrac** Depozitat sau vândut fără a fi ambalat, în grămezi neordonate.

VRĂJĂ s. f.

(Loc. a.; rar) **În vrajă** Care încântă.

VRĂJBĂ s. f.

(Exp. vb.) **A face** (sau **a băga**, pop. **a vârî**) **vrajbă**
1. A provoca discordie. **2.** A urzi intrigi.

VRĂJI vb.

(Exp. vb.) **A fi vrăjit** A fi predestinat.

(Exp. vb.; fam.) **A vrăji cu cineva** A discuta pe un ton galant cu o persoană de sex opus.

VRĂJITOR, ~OARE s. m. f.

(Sint.; Ist.) **Vânătoare de vrăjitoare** **1.** Campanie anticomunistă inițiată în 1950 în SUA. **2.** (P. ex.) Urmărire și eliminare sistematică a opozițiilor politice. **3.** (P. gn.) Eliminarea a membrilor indezirabili dintr-un grup.

VREA vb.

(Loc. cj.) **(Care) va** (sau, înv., **vrea ori vra**) **să zică**
1. Prin urmare. **2.** Adică.

(Exp. vb.) **Va** (sau, îpv., **vra**) **să zică** Are semnificația de..., înseamnă, semnifică.

(Exp. vb.) **Vreau să zic** (ori **să spun**) sau (înv.) **vrem a zice** Adică.

(Loc. av.) **Fără să vrea** **1.** Involuntar. **2.** Inconștient.

(Loc. av.) **Vrând-nevrând, vrând și (ori sau) nevrând** **1.** Indiferent dacă dorești sau nu. **2.** Constrâns. **3.** Mai mult silit decât de bunăvoie. **4.** (P. ex.) Neapărat.

(Loc. av.) **Vrei, nu vrei, (în) vei, nu vei sau veri, neveri** **1.** Independent de voința ta. **2.** Împotriva voinței tale. **3.** Inevitabil. **4.** Obligatoriu.

(Exp. vb.) **A face (tot) ce vrea din (sau cu) cineva**
1. A avea mare influență asupra cuiva. **2.** A dispune de cineva după bunul plac. **3.** A manevra pe cineva.

(Exp. vb.) **Dacă vrei (sau vreiți)** Vorbitorul ține seama de punctul de vedere al interlocutorului.

(Exp. vb.) **Cum vrei (sau vreiți)** **1.** După (sau la) aprecierea ta. **2.** Cum crezi. **3.** Cum îți place.

(Exp. vb.) **A vrea (cuiva) binele** (sau, înv., **bine**)
1. A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute. **2.** A ajuta pe cineva. **3.** A fi binevoitor cu cineva.

(Exp. vb.) **A vrea (cuiva) răul** (sau, înv., **rău ori rele**) **1.** A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. **2.** A dușmăni pe cineva.

(Exp. vb.) **Așa te vreau** Sunt satisfăcut de comportamentul tău.

(Exp. vb.) **Dacă vrei să știi** Cred că nu ai această informație esențială, *află că...*

(Exp. vb.) **A nu vrea să audă (de...)** A respinge categoric.

(Exp. vb.) **A nu (mai) vrea să audă (sau să știe) de cineva** A rupe relațiile cu cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A nu vrea să știe (sau, înv., să cunoască pe cineva) de...** A refuza să recunoască autoritatea cuiva.

(Exp. vb.; reg.) **Mai v(re)a 1.** Mai trebuie să aștepti. **2.** Mai este (mult) până acolo. **3.** Mai trece vreme până atunci.

(Exp. vb.) **V(re)a să fiu (sau să fii etc.)** Trebuie să fiu (sau să fii etc.).

(Exp. cj.) **Care v(re)a să zică... 1.** Adică... **2.** Deci...

VREDNIC, ~Ă a.

(Exp. vb.) **A fi vrednic de... sau să...** **1.** A merita să... **2.** A fi justificat să...

(Exp. vb.; îrg.) **A fi vrednic** A valora.

VREJ s. n.

(Exp. vb.; reg.) **A lua (sau a căta) (pe cineva) pe vrej** A-i cerceta cuiva cu de-amănuntul originea, trecutul, viața.

VREME s. f.

(Exp. vb.) **A nu-l prinde pe cineva vremea în loc** A fi mereu activ.

(Exp. vb.) **N-a intrat vremea în sac!** Este timp suficient.

(Exp. vb.; reg.) **A fi vremea între roțile** A avea foarte puțin timp la dispoziție.

(Loc. av.) **În (sau, înv., pe) toată vremea ori, înv., în toată vremea, în toate vremi** Tot timpul.

(Loc. av.) **Cu vremea 1.** Treptat. **2.** După un timp oarecare. **3.** Odată și odată.

(Loc. av.) **Din vreme sau (îrg.) de (ori din) cu (bună) vreme 1.** De timpuriu. **2.** Înainte de a fi prea târziu.

(Loc. av.) **Din vreme în vreme sau, înv., din vremuri în vremuri 1.** Din când în când, *uneori*. **2.** La anumite intervale (regulate).

(Loc. av.) **Într-o vreme** Într-o perioadă neprecizată din trecut, *cândva, odată*.

(Loc. av.) **În (sau, înv., într-)aceeași vreme** Concomitent.

(Loc. av.) **Pe vremea când** Atunci când.

(Loc. av.) **În ultima vreme sau în vremea din urmă** În intervalul de timp care precedă momentul de față.

(Loc. av.; înv.) **Curândă vreme sau într-o mică de vreme** În scurt timp, imediat.

(Loc. av.; înv.) **În (sau prin) multe vremi** Adesea. (Loc. av.) **Pe o vreme** Pentru un timp limitat.

(Loc. av.; înv.) **În vreme de veac** Niciodată.

(Loc. cj.) **În vreme ce sau, înv., în vreme când, în vreme că, în vremea ce** În timp ce.

(Loc. cj.) **De vreme ce sau, înv., de vreme că** Deoarece.

(Loc. cj.) **În vreme ce sau, înv., în vreme că, în vreme când 1.** (Pe) când. **2.** Dacă.

(Loc. cj.) **Câtă vreme 1.** Cât timp... **2.** Dacă. **3.** Deoarece.

(Loc. cj.) **Pe (sau, înv., în) câtă vreme** Cât timp.

(Loc. cj.) **Pe câtă vreme** În timp ce.

(Loc. cj.) **Atâta vreme cât...** Cât timp.

(Loc. av.) **O vreme** O perioadă (nedeterminată) de timp.

(Exp. vb.) **A (-și) pierde (sau, fam., a prăpădi, înv. a cheltui) vremea sau (înv.) a pierde vreme** A lăsa să treacă timpul fără a face nimic util.

(Exp. vb.) **A-și petrece (sau a-și trece, a-și omori, a omori) vremea (cu ceva)** A-și ocupa timpul într-un anumit fel (pentru a avea senzația că trece mai repede).

(Loc. av.) **Fără a (mai) pierde vremea (sau vreme)** Imediat.

(Exp. vb.; pop.) **A încurca vremea** A stânjeni pe cei din jur.

(Exp. vb.; reg.) **(A muri) cu vremea înainte** (A muri) în floarea vârstei.

(Exp. vb.; reg.) **Nu-i vreme de numărare** Nu este timp de pierdut.

(Exp. vb.) **A avea vreme 1.** A avea timp liber. **2.** A avea un răgaz.

(Sint.; Bis.) **Vremea (sau vremile) de apoi, (îvp.) vremea cea de apoi** (Perioadă de timp în care va avea loc) Judecata de Apoi.

(Loc. a.; reg.) **În vreme (D. oameni) 1.** Tânăr. **2.** Sprinten.

(Exp. av.) **(În sau la, pe) vremea mea (sau ta, lui etc.) 1.** (În) tinerețe. **2.** (Într-o) perioadă optimă din viața cuiva.

(Exp. vb.) **Acum mi-i (sau ți-i) vremea** Aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (sau să te bucuri) de viață.

(Exp. vb.) **A-i trece cuiva vremea 1.** A depăși vârsta potrivită pentru ceva. **2.** A îmbătrâni.

(Loc. av.) **Pe la o (sau cu bună) vreme** Pe la apusul soarelui.

(Loc. av.; reg.) **La orice vreme** La miezul nopții.

(Loc. av.; loc. a.) **La** (sau **în**) **vreme** **1.** La momentul potrivit. **2.** În timp util.
 (Loc. av.; reg.) **La** (sau, îrg., **în**) **vreme** **1.** Se poate întâmpla să... **2.** Nu cumva...
 (Loc. av.; reg.) **În vreme** Devreme.
 (Loc. av.) **Fără (de) vreme** sau **înainte de vreme**, (înv.) **înainte vreme**, **ainte de vreme** **1.** Înainte de termen. **2.** La timp nepotrivit.
 (Loc. a.; îrg.) **Fără (de) vreme** **1.** Prematur. **2.** Inoportun. **3.** (D. ouă) Fără găoace.
 (Loc. vb.; loc. a.; înv.) **Fără (de) vreme** (Care se produce) continuu.
 (Loc. av.) **De (la) o vreme încoace** sau **dintr-o vreme** De câțva timp.
 (Loc. av.) **Până la o vreme** Până la un moment dat.
 (Loc. av.) **La vremea asta** Într-un moment nepotrivit al zilei, al nopții sau al anului.
 (Loc. av.) **La o vreme** **1.** La un moment dat. **2.** Într-un târziu.
 (Loc. cj.) **De vreme ce** (sau, înv., **că**) **1.** Deoarece. **2.** Dacă.
 (Loc. cj.; înv.) **Dacă vreme ce** Din moment ce.
 (Exp. vb.) **La** (sau, înv., **în**) **vremea sa** (sau **ei, lui, lor**) La momentul potrivit.
 (Exp. vb.) **A apuca** (sau **a prinde**) **pe cineva lumina** A se găsi într-o situație oarecare la un moment dat.
 (Exp. vb.) **Era și vremea** Încă nu e prea târziu să se întâmple un eveniment favorabil, așteptat.
 (Sint.; îrg.) **Vreme cu prilej** Ocazie favorabilă.
 (Exp. vb.) **A fi în vreme** A fi în situația corespunzătoare pentru...
 (Exp. vb.; reg.) **La vremea vremii** Când va fi momentul potrivit.
 (Exp. vb.) **Vine vremea că...** Poate că...
 (Sint.; înv.) **Vreme cu soroc** **1.** Interval de timp în cuprinsul sau la sfârșitul căruia se săvârșește o acțiune (planificată). **2.** Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații.
 (Sint.) **Vremea trecută** (ori **veche**) sau **vremurile** (ori **vremile**) **vechi** (sau **trecute**) Trecutul (îndepărtat).
 (Sint.) **Vremea** (sau **vremurile**) **de acum** Epoca contemporană vorbitorului.
 (Sint.) **Vremea** (sau **vremurile**) **viitoare**, (înv.) **vremile cele viitoare** Viitorul.
 (Loc. av.) **Pe** (sau, rar, **în**) **vremuri** (ori, îrg., **vremi**) Odinioară.
 (Loc. av.) **(Mai) înainte** (sau **de înainte, dinainte, îrg. nainte**) **vreme** (sau, reg., **înainte vremuri**) (Care a fost) cândva.

(Loc. av.) **Pe vremea aceea** sau **pe acea vreme**, **pe acele vremuri**, (înv.) **pe vremile acelea**, (reg.) **pe vremea aia**, **pe vremurile alea** Într-o perioadă anterioară de care este vorba, *pe atunci*.
 (Loc. vb.) **În** (sau **din**) **vremurile** (ori **vremi**, reg., **vremea**, **vremile**) **de demult** sau (înv.) **în vremile de apoi** În (sau din) trecutul îndepărtat.
 (Loc. av.) **După vremuri** (sau, îrg., **vremi**) În cursul timpului.
 (Loc. av.; loc. a.) **De pe** (sau **din**) **vremuri** (și, înv., **de pe vremi**) Care a existat în trecutul îndepărtat.
 (Sint.; reg.) **Vreme mare** Zloată.
 (Sint.; reg.) **Vremuri mari** Furtună.
 (Sint. reg.) **Vreme seacă** Secetă.
 (Sint.) **Manta de vreme** (sau **vremea**) **rea** Persoană care este luată în seamă numai când este nevoie de ea.
 (Exp. vb.; pop.) **Bună vreme** (sau **vremea**)! Formulă de salut, folosită la întâlnire sau la despărțire.
 (Exp. vb.; reg.) **A se face vreme rea** (D. oamneni) A se înfuria.
 (Exp. vb.; reg.) **A fi vreme grea** (sau **rea**) (D. oameni) A fi voinic și viteaz.
 (Exp. vb.; reg.) **A trage a vreme (rea)** A fi semne care prevestesc schimbarea stării atmosferice.
 (Exp. vb.; reg.) **A se așterne** (sau **a se pune, a se așeza**) **pe vreme** A se face vreme urâtă.

VRERE s. f.

(Loc. s.; înv.) **Vrere întoarsă** Ostilitate.
 (Loc. av.) **Fără (de) vrere** Involuntar.
 (Loc. av.) **Cu vrere** **1.** Intenționat. **2.** Din proprie inițiativă.
 (Loc. av.; înv.) **Cu vrere curată** **1.** Cu bună intenție. **2.** Cu dăruire.
 (Exp. vb.; înv.) **A-i fi vrerea vegheată** A se folosi de situații favorabile.
 (Loc. av.; înv.) **De** (sau **din, cu**) **(bună) vrerea cuiva** sau **cu (bună) vrerea** **1.** Din proprie dorință sau inițiativă. **2.** Fără constrângere.
 (Exp. vb.) **A face pe vrere** A-și satisface dorința, plăcerea.
 (Sint.; înv.) **Vrerea cea de pe urmă a cuiva** Ultima dorință a unui muribund.
 (Loc. s.; înv.) **Bună vrere** **1.** Bunăvoință. **2.** Intenție de a face bine.
 (Loc. s.; înv.) **Dulce vrere** **1.** Bunăvoință. **2.** (P. ex.) Ajutor acordat cuiva.
 (Loc. av.; înv.) **Cu vrere** sau **cu (ivr. prin) vrerea cuiva** **1.** Cu aprobarea cuiva. **2.** Cu ajutorul sau cu ocrotirea cuiva. **3.** Din inițiativa cuiva.

VREUN, VREO *av.*

(Exp. vb.) **A spune** (sau **a trânti**) **cuiva vreo două**
A spune cuiva cuvinte neplăcute.

VRUT *s. n.*

(Loc. a.; loc. av.) *Vrute și nevrute* **1.** (D. vorbe) Lipsit de temei sau de seriozitate, fleacuri, nimicuri, palavre. **2.** Minciuni. **3.** La întâmplare.

(Loc. av.) **Pe vrute** **1.** Pe plac. **2.** Cu intenție.

(Loc. av.) **Pe vrute, pe nevrute** În mod silit, *de voie, de nevoie*.

VUI *vb.*

(Exp. vb.) **A-i vui (cuiva) capul** (sau **urechile**, rar **tâmplesle**) A avea o senzație de zgomot continuu și obsedant provocată de tulburări fiziologice, de oboseală, de emoții etc.

(Exp. vb.) **A-i vui (cuiva) în cap** (sau **în urechi**) A rămâne cu o senzație acustică obsedantă provocată de cuvinte (supărătoare), de cântece etc.

VUIET *sn.*

(Exp. vb.; reg.) **A se duce vuietul** A se duce vestea.

VULCAN *s. m.*

(Sint.) *Vulcan activ* Vulcan ale cărui procese eruptive sunt în plină desfășurare sau care a erupt într-o perioadă apropiată.

(Sint.) *Vulcan stins* Vulcan care și-a încetat activitatea cu milenii în urmă.

(Sint.) *Vulcan adormit* Vulcan activ care nu erupe o perioadă de timp.

(Sint.) *Vulcan noroios* (sau, pop., *glodos*) Ridicătură de formă conică, formată prin erupția la suprafața pământului a gazelor degajate dintr-un zăcământ de hidrocarburi care au antrenat ape subterane și noroi.

(Exp. vb.) **A sta** (sau **a dansa**) **(ca) pe (un) vulcan** A fi amenințat de un pericol gata oricând să se dezlănțuie.

VULPE *s. f.*

(Exp. vb.) **A avea ochi de vulpe** A avea o privire vicleană.

(Exp. vb.) **A tocmi vulpea din pădure** A negocia un lucru pe care nu îl ai (la îndemână).

(Exp. vb.) **A umbla cu vulpea în sac** A recurge la procedee incorecte.

(Exp. vb.) **A-i intra vulpea în sac** **1.** A nu mai ști ce să facă pentru a scăpa dintr-o încurcătură.

2. A-și pierde cumpătul.

VUP *i., av.*

(Loc. vb.) **A veni vup** A veni repede.

X

XEROX *s. n.*

(Loc. vb.) **A trage la xerox** A xeroxa.

(Loc. a.) **Tras la xerox** Identific.

Z

ZA s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A nu plăti nicio za** (pe cineva sau ceva) A nu avea valoare.

(Exp. vb.; pop.) **A fura** (sau **a lua**) **luleaua neamțului** (cu zale cu tot) A se îmbăta (foarte tare).

(Loc. vb.; reg.) **A fi în zăua lui** A se simți în putere. (Sint.; reg.) **Zale cu chei** Piesă decorativă din metal caracteristică costumului femeiesc din zona pădurenilor, compusă dintr-un lanț la care sunt prinse 35 de cheițe.

(Exp. vb.; reg.) **N-are zale la dovelope** A nu fi în deplinătatea facultăților mintale.

ZABĂR s. n.

(Loc. vb.) **A apucat-o zabărul nașterii** A-i veni durerile nașterii (în loc și la timp nepotrivit).

(Loc. av.) **Zabăr de lume** Foarte aglomerat.

ZABRAC s. n.

(Loc. vb.) **A trage** (sau **a da**) **un zabrac** (cuiva) A certa pe cineva.

ZADĂ s. f.

(Exp. vb.; pop.) **A fi (uscat) zadă** (D. tulpini de plante, diverse obiecte etc.) A fi foarte uscat.

ZAHĂR s. n.

(Sint.) **Zahăr candel** (sau, îrg., *galben, de gheață*, reg. *de candilă*) Zahăr cristalizat în prisme transparente mari.

(Sint.) **Zahăr invertit** Amestec de glucoză și fructoză rezultat din hidroliza zaharozei, care se prezintă sub formă de produs siropos, cu gust dulce, solubil în apă.

(Sint.) **Zahăr de cartofi** (sau *de amidon*) Glucoză solidă obținută prin hidroliza amidonului de cartofi și aromatizată cu diferite esențe alimentare, *glucoză aromată*.

(Sint.) **Zahăr de struguri** Glucoză.

(Sint.) **Zahăr de lapte** Lactoză.

(Sint.) **Zahăr de malț** Maltoză.

(Sint.) **Zahăr negru** (sau, reg., *de urs, de tuse neagră*) Bomboane (medicinale) de culoare neagră, (reg.) *miere-neagră*.

(Sint.) **Zahăr de plumb** (sau *al lui Saturn*) Compus al plumbului cu acid, solubil în apă, foarte toxic, folosit în vopsitorie, imprimerie și medicină, *acetat de plumb*.

(Sint.) **Zahăr ars** Zahăr topit și descompus, parțial, prin încălzire, până capătă o culoare maronie, folosit la prepararea unor prăjituri, creme, sosuri, băuturi.

(Loc. a.; fam.) **De zahăr** (D. oameni) **1.** Generos. **2.** Simpatc.

(Sint.; Bis.; inv.) **Cântare de zahăr** Cântare bisericască melodioasă.

(Sint.) **Boală de zahăr** Exces de glucoză în sânge și în urină, *diabet (zaharat)*.

ZAHEREA s. f.

(Loc. vb.; îrg.) **A fi în zaharea 1.** A avea nevoie de provizii. **2.** A căuta provizii.

ZAI¹ s. n.

(Loc. vb.; reg.) **A umbla în zaiul cuiva** A urmări pe cineva.

(Exp. vb.; reg.; peior.) **A umbla în zaiul unei femei** A curta o femeie.

(Exp. vb.; reg.) **A sta de zaiul unui lucru** A fi foarte preocupat de un anumit lucru.

(Loc. av.; reg.) **Nici zai de** Nici urmă (de...).

ZAI² s. m.

(Exp. vb.; reg.) **A face apa zai** A se umfla cu sloiuri, primăvara.

ZALHANA *s. f.*(Exp. vb.; reg.) **A face zalhana** A măcelări.**ZAMB/LĂ** *s. f.*(Exp. vb.; înv.) **Trei lulele în două zambile** Mai nimic.**ZANGARA** *s. f.*(Exp. vb.; reg.) **A pica într-o zangara (a naibii)** A avea un necaz (mare).**ZAPCIU** *s. m.*(Exp. vb.; îrg.) **A sta zapciu** A supraveghea și a grăbi pe cineva.**ZAPT** *s. n.*(Loc. vb.) **A face zapt** **1.** A prăda. **2.** A sechestra.**ZAR** *s. n.*(Sint.) *Zar de învățit* Ruletă.(Exp. vb.) **Zarurile au fost aruncate** O decizie (riscantă) a fost luată.(Sint.; fam.) *A juca zaruri* A juca un joc de noroc, *a juca barbut*.**ZARAR** *s. n.*(Exp. vb.) **Zarar ioc (sau n-are zarar)** Nu e nicio pagubă.**ZARE** *s. f.*(Exp. av.; rar) **Cale de o zare** Pe (sau la) o distanță mare.(Exp. vb.) **A se uita (sau a privi) în zare (la ceva)** A privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină, pentru a-l vedea mai bine.(Loc. p.; pop.) **(O) zare de...** O cantitate mică de..., *puțin...*(Loc. av.; pop.) **Zare de...** (sau **de zare**) Deloc.(Loc. av.) **În zare (sau, rar, în zări)** **1.** La orizont. **2.** (P. ex.) Departe.(Loc. av.) **În zarea zărilor (sau zărilor zării, zări de zări)** Foarte departe.(Loc. av.) **Din zarea (depărtată) (sau din zări)** Din depărtări.(Sint.) *Patru zări* Cele patru puncte cardinale.**ZAVERĂ** *s. f.*(Loc. av.) **De când cu zavera** De demult.**ZĂBAVĂ** *s. f.*(Loc. av.) **Fără (sau de, nicio) zăbavă** Imediat.(Loc. av.) **Cu (multă) zăbavă** Lent.(Exp. vb.; fam.) **Un bob (de) zăbavă** Puțină răbdare.(Loc. av.; îrg.) **Nu (sau fără) zăbavă (vreme)** Curând.(Exp. vb.; înv.) **A(-și) face zăbavă** A întârzia.**ZĂBAVNIC, ~Ă** *a.*(Exp. vb.) **Zăbavnic la limbă** Bălbăit.**ZĂBREA** *s. f.*(Exp. vb.; reg.) **A ține (pe cineva) în zăbrea** A asigura (cuiva) un trai bun.(Exp. vb.; loc. av.) **(A închide sau a azvârli, a se afla etc.) după zăbrele (sau în dosul zăbrelelor)** (A băga, a sta) la închisoare.**ZĂBUNI** *vb.*(Exp. vb.; reg.) **A se zăbuni de cap** A (se) zăpăci.**ZĂCARE** *s. f.*(Exp. vb.; înv.) **A cădea (sau a pune) în (sau la) zăcare** A se îmbolnăvi grav.**ZĂCEA** *vb.*(Exp. vb.; reg.) **A zăcea pe picioare** A fi bolnav (continuându-și activitatea) fără să stea în pat.(Exp. vb.) **A zăcea la (sau în) temniță (ori închisoare, pușcărie, gros etc.)** A fi la închisoare.**ZĂCERE** *s. f.*(Loc. vb.) **A cădea (sau a se așeza) la zăcere** A se îmbolnăvi grav.**ZĂGAZ** *s. n.*(Exp. vb.) **A se rupe (sau a se deschide, a se descuria) zăgazurile cerului** A ploua torențial.**ZĂGNEATĂ** *s. f.*(Loc. vb.; îrg.) **A da (o) zăgneată (focului sau la foc)** A ațâța (sau a înteți) focul.**ZĂHĂREL** *s. n.*(Exp. vb.; pfm.) **A duce (sau a purta) (pe cineva) (sau a se lăsa dus ori adus) cu zăhărelul** A înșela (pe cineva) (sau a se lăsa înșelat) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare.**ZĂITIN** *s. n.*(Loc. vb.; înv.) **A fi zăitîn pe apă** **1.** A fi învingător. **2.** A fi nevinovat.**ZĂLOG** *s. n.*(Loc. vb.; îvp.) **A pune, a da, a lăsa zălog** **1.** A garanța. **2.** A amaneta, *a zălogi*.(Loc. vb.; îvp.) **A lua, a ține zălog** **1.** A împrumuta bani cu amanet. **2.** A priva de libertate pe cineva.(Exp. vb.; rar) **A(-și) lăsa pielea (sau pieile) zălog** **1.** A cădea în mâinile dușmanului. **2.** (Rar) A(-și) pierde viața.**ZĂPADĂ** *s. f.*(Exp. a.) **De zăpadă** Alb.(Sint.; reg.) *Apă de zăpadă* Apă (rece) provenită din topirea zăpezii.(Sint.; Chim.) *Zăpadă carbonică (sau de bioxid de carbon ori uscată)* Bioxid de carbon în stare solidă, *gheață uscată*.

ZĂPOR *s. n.*

(Loc. vb.; reg.) **A pune zăpor 1.** (D. cai) A nu voi să tragă, *a se împotrivi*. **2.** (D. oameni) A refuza să facă ceva.

(Loc. vb.; rar) **A pune zăpor gurii** (D. oameni) A-și impune tăcere.

(Loc. vb.; reg.) **A sta la zăpor** A rezista în fața dificultăților, înfruntându-le.

(Loc. vb.; reg.) **A fi cu zăpor la luătură** (D. cai) A porni greu.

ZĂRI *vb.*

(Exp. vb.) **A zări ca prin sită** (sau **ca prin ciur, ca printr-o pânză**) A vedea neclar.

(Exp. vb.; pop.) **A se zări de ziuă** A se face ziuă.

(Exp. vb.; pop.) **A se zări de lună** A ieși luna.

ZĂU *i.*

(Loc. vb.) **A zice zău** A (se) jura.

(Exp. vb.) **Ba (nu) zău** (sau **nu zău**) **1.** Dimpotrivă. **2.** Te asigur (că...). **3.** Vorbesc serios.

(Exp. vb.) **Nu știu, zău..., dar zău..., nu, zău...** Mă întreb (dacă)...

ZÂMBĂC *s. n.*

(Loc. vb.) **A-i veni (cuiva) zâmbăcul** A se supăra.

ZÂMBI *vb.*

(Exp. vb.; îvp.) **A (se) zâmbi a râde** (sau **de râs**) **1.** A începe să râdă. **2.** A surâde reținut.

ZÂMBRE *s. f. pl.*

(Loc. vb.; pfm.) **A face zâmbre** A dori ceva foarte mult, *a jinduî, a râvni, a pofti*.

(Exp. vb.; reg.) **A-i tăia (cuiva) de zâmbre 1.** A nu satisface (cuiva) dorințele, poftele. **2.** (P. ex.) A sancționa pe cineva (cu intenția de a-l corecta).

ZBATE *vb.*

(Loc. av.) **Cât ai zbate din amnar** Imediat.

(Exp. vb.) **A se zbate ca peștele pe uscat** (sau **ca musca în pânza păianjenului**) A face eforturi disperate pentru a ieși dintr-un impas.

(Exp. vb.) **A se zbate de moarte 1.** A se zvârcoli foarte tare. **2.** (D. oameni grav bolnavi) A face eforturi pentru a rămâne în viață.

(Exp. vb.; reg.) **A se zbate ca apa de maluri** A depune eforturi zadarnice.

ZBÂRCI *vb.*

(Exp. vb.; fam.) **A zbârci din nas** A-și exprima nemulțumirea printr-o grimasă.

(Exp. vb.; fam.) **A-și zbârci sprâncenele** A se încrunta.

ZBÂRCIOG, ~OAGĂ *a.*

(Loc. av.; fam.) **Cu nasul zbârciog** Cu dispreț, neplăcere, superioritate etc.

ZBĂRNĂI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A-i zbărnăi (cuiva) a ceva** A-i fi (cuiva) gândul la ceva.

ZBĂRNĂ/T *s. n.*

(Loc. av.) **De-a zbărnăiteala** Cu mare viteză (vibrând).

ZBOR *s. n.*

(Exp. av.) **(Ca) în** (sau **din**, rar **într-un**) **zbor 1.** În timpul zborului, *în zburare*. **2.** (P. ex.) Foarte repede. **3.** (P. ex.) Pe loc. **4.** (P. ex.) Dintr-odată, (reg.) *din zburate*. **5.** (P. ex.) În treacăt.

(Loc. vb.; reg.) **A da zbor** (sau **zborul**) **(cuiva)** A da drumul, *a elibera*.

(Loc. vb.; reg.) **A face un zbor** A zbura.

(Loc. vb.) **A-și lua zborul 1.** A se înălța în aer. **2.** A începe să alerge repede. **3.** A pleca. **4.** (P. restr.) A evada. **5.** A dispărea. **6.** (Rar) A se dezvolta.

(Sint.) *Aparat de zbor* Aeronavă.

(Sint.) *Platformă de zbor* Platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor, de pe care decolează (sau pe care aterizează) avioanele.

(Loc. av.) **Din zbor 1.** În timpul zborului. **2.** (P. ex.) Foarte repede.

ZBRANCA *i, s. f.*

(Exp. vb.) **A face zbranca** (sau **zbrancă**) **prin (ori printre)...** A năvăli distrugând totul în cale.

(Exp. vb.) **A(-i) da (cuiva) zbranca (în...)** A izgoni.

ZBURA *vb.*

(Loc. vb.; inv.) **A zbura cu nădejdea** A nădăjdui.

(Exp. vb.) **A zbura cu gândul** (sau **cu mintea**) ori **a-i zbura (cuiva) gândul** (sau **gândurile, mintea, inima**) **la** (ori **către** etc.) **(cineva** sau **ceva**) **1.** A se gândi la cineva (sau la ceva). **2.** A avea în vedere pe cineva (sau ceva).

(Exp. vb.; reg.) **A-l zbura vântul (pe cineva)** A prinde frigul pe cineva din cauza vântului.

(Exp. vb.) **A(-i) zbura (cuiva) capul** A decapita.

(Exp. vb.) **A-și zbura creierii** A se sinucide prin împușcare în cap.

(Exp. vb.; fam.) **A zbura** (sau **a face să zboare**) **(pe cineva) de undeva** A da pe cineva afară dintr-un post etc., *a concedia, a demite*.

(Exp. vb.; fam.) **A zbura de undeva** A fi forțat să părăsească un loc, un post etc.

(Exp. vb.; pop.) **A zbura laptele** A pune puțin lapte acru în lapte dulce fierbinte pentru a se brânzi.

ZBURARE *s. f.*

(Exp. av.; inv.) **Din zburare** Din zbor.

(Loc. vb.; inv.) **A face o zburare** A zbura.

ZBURAT¹ *s. n.*

(Exp. av.; înv.) **Din zburat** (sau, reg., **zburate**) Din zbor, *instantaneu*.

(Loc. av.; reg.) **De-a zburatele(a)** **1.** (D. însămânțare) Cu o mișcare amplă a brațului, aruncând semințele. **2.** În zbor.

ZBURAT², ~Ă *a.*

(Loc. av.) **Într-o zburată** În zbor.

(Sint.; pop.) **Brânză zburată** Brânză făcută din lapte dulce infierbântat amestecat cu lapte acru.

ZBURDA *vb.*

(Exp. vb.; pop.) **A-i zburda (cuiva) inima** **1.** A fi foarte vesel. **2.** A avea chef de petreceri.

ZDELCĂ *s. f.*

(Sint.) **Zdelcă întărită** Act (de vânzare) autenticat.

ZDRAVIȚE *s. f. pl.*

(Loc. vb.) **A lua la zdравиțe (pe cineva)** A certa (pe cineva) cu asprime.

(Loc. vb.) **A băga în zdравиțe (pe cineva)** A grăbi (pe cineva).

ZDREANȚĂ *s. f.*

(Exp. a.) **În zdrențe** (D. oameni) Îmbrăcat sărăcăcios, modest (cu haine rupte).

ZDRELEA *s. m. sg.*

(Exp. vb.) **A vedea pe (sau a da de) zdrelea** A trece printr-o situație limită, *a o păți, a da de dracul*.

ZDROB, ~OABĂ *s. n. f.*

(Loc. vb.; pop.) **A (se) face (sau a cădea) zdrob** A se zdrobi.

ZDROBOLEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua la (sau a-i trage o) zdroboleală** **1.** A întoarce cu furca pazele treierate de cai, pentru a le scutura de boabe. **2.** A întoarce cu lopata stratul de grâu rămas după treierat (pentru a scutura și spicele rămase netreierate). **3.** A grăbi. **4.** A certa. **5.** A cicăli.

ZDRUNCINEALĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A lua la zdruincenală** **1.** A treiera. **2.** (Fig.) A cere (cuiva) socoteală. **3.** (Fig.; p. ex.) A dojeni.

ZEAMĂ *s. f.*

(Sint.; pfm.) **Zeamă de vorbe** **1.** Flecăreală. **2.** (P. ex.) Flecar.

(Loc. a.) **Tot de-o zeamă** La fel.

(Sint.) **Zeamă de vorbe** Vorbe goale.

(Sint.; pfm.) **Zeamă de prune** **1.** Țuică (de calitate inferioară). **2.** (Reg.) Fleac. **3.** (Reg.) Prostănac.

(Sint.; reg.) **Zeamă de amnar** (sau *de știr, chioară, lungă*) **1.** Supă, ciorbă etc. cu prea multă apă.

2. Băutură contrafăcută, *poșircă*.

(Sint.; pfm.) **Zeamă de struguri** **1.** Must. **2.** Vin.

(Exp. vb.; pop.) **A nu fi de nicio zeamă** (sau **a nu fi nici de zeama oului ori a ouălor, a prunelor**) A nu fi bun de nimic.

(Exp. vb.; loc. a.; pop.) **(A fi) tot de-o zeamă cu...** (A fi) la fel cu...

(Sint.) **Zeamă de varză, zeamă de curechi, zeamă acră** Lichid fermentat, cu gust acrișor, în care s-a murat varza, (reg.) *moare de curechi*.

(Exp. vb.; reg.) **A fi botezat cu zeamă de varză** (D. oameni) A fi rău din fire.

(Sint.; Chim.) **Zeamă bordeleză** Suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, utilizat ca fungicid.

(Exp. vb.; reg.) **A lăsa (pe cineva) în zama lui** **1.** A lăsa (pe cineva) în pace. **2.** A nu-l mai necăji, plictisi etc.

(Exp. vb.; pop.) **A fierbe în zama lui** A se necăji.

(Sint.; rar) **Zeamă roșie** Sânge.

(Sint.) **Ou cu zeamă** Ou fiert puțin, care are albușul incomplet coagulat.

(Loc. s.; pop.; gmț.) **Zeamă de clopot (sau de hârleț)** Moarte.

(Exp. vb.; pop.) **A bea zeama clopotului** A muri.

(Sint.; arg.; pop.) **Zeamă de franci** Bănet.

ZECE *nr. card.*

(Loc. a.; loc. av.) **Cu zece urechi** Foarte atent.

(Exp. vb.) **A avea zece vieți** A scăpa cu viață din situații primejdioase.

(Loc. av.) **În zece** **1.** În zece părți. **2.** În multe părți.

(Exp. vb.; pop.) **A face pe dracul în zece** A depune toate eforturile pentru a izbândi într-o acțiune.

(Exp. vb.; reg.) **A(-i) da cuiva (cu) zece înainte** (sau **a-i da cuiva înainte cu zece**) **1.** A considera un om inteligent, superior. **2.** A întrece cu mult (pe cineva).

(Exp. a.; exp. av.) **Cu zecile** În cantitate sau în număr (foarte) mare.

ZEFLEMEA *s. f.*

(Loc. a.; înv.) **De zefleMEA** Batjocoritor.

(Loc. av.) **În zefleMEA** În glumă.

(Loc. vb.) **A lua (pe cineva sau ceva) în zefleMEA** A zeflemisi.

ZEL *s. n.*

(Exp. vb.) **A face exces de zel** A exagera (inutil) în îndeplinirea unei sarcini, unei misiuni.

ZEMUI *vb.*

(Exp. vb.) **A zămui (pe cineva) la cap** A pisa.

ZER *s. n.*

(Exp. vb.; pop.) **A se alege brânza (sau urda) din zer** A separa binele de rău.

(Exp. vb.; rar) **A stoarce din piatră zer** A realiza ceva care inițial părea imposibil.

ZERO *nr. card.*

(Sint.; Lgv.) *Desinență* (sau *suffix*) **zero** Absență a unui afix gramatical la o formă flexionară care este marcată, față de alte forme cu afixe exprimate, tocmai prin lipsa unei mărci formale propriu-zise.

(Sint.) *Tuns (numărul) zero* Tuns cât mai scurt posibil.

(Loc. av.; fam.) **Zero lei (sau bani)** Nimic.

(Sint.) *Zero absolut* Temperatură de minus 273,18 grade Celsius, considerată ca cea mai joasă temperatură posibilă, la care mișcarea moleculară care produce căldura încetează.

(Sint.) *Zero fiziologic* Temperatura la care un corp încetează orice reacție de răspuns la un stimul termic.

(Exp. vb.) **A (se) reduce la zero 1.** A (se) reduce total importanța unui lucru, a unei acțiuni etc. **2.** A (se) transforma în nimic.

ZESTRE *s. f.*

(Sint.) *Foaie* (sau *foi*, *înv.*, *foiță*) *de zestre* Act care consemnează zestrea miresei sau a unei femei căsătorite.

(Sint.) *Ladă de zestre* Ladă folosită la păstrarea zestrei.

(Exp. a.; exp. av.) **De zestre** Primit ca zestre.

ZEU *s. m.*

(Exp. vb.; liv.) **A fi (inițiat) în secretele zeilor** A afla lucruri importante cunoscute numai de conducători.

ZGAIBĂ *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se ține zgaibă (sau ca zgaiba) (de cineva)** A nu se despărți nicio clipă, *a se ține scai*.

(Exp. vb.; reg.) **A umbla cu zgaiba** A căuta ceartă.

ZGARDĂ *s. f.*

(Sint.) *Zgardă de forță* Zgardă care are pe partea interioară cuie, folosită la dresarea câinilor.

(Exp. a.) **Cu (sau fără) zgardă** Cu (sau fără) dependență (politică).

(Exp. vb.; *înv.*) **A fi cu zgardă (sau a-și pune gâtul în zgardă)** A fi (sau a se pune) la dispoziția cuiva.

(Exp. vb.; rar) **A pune (sau a lega cu) zgardă (cuiva sau pe cineva)** A răpi (cuiva) libertatea.

ZGĂU *s. n.*

(Exp. av.; pop.) **Din zgău (sau zgăul mamei, mamei, mumei etc.) 1.** Dinainte de a se naște. **2.** Din naștere.

(Exp. vb.; pop.) **A prinde (sau a lua) în zgău** A rămâne însărcinată.

ZGÂRȚĂ *s. f.*

(Loc. av.) **Cu (mare) zgârță** Anevoie.

ZGOMOT *s. n.*

(Sint.) *Zgomot de fond 1.* Perturbație sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. **2.** Ansamblu de zgomote care se supra-pun unui dialog.

(Loc. av.) **Fără (mult) zgomot 1.** Fără să se audă. **2.** Discret.

(Exp. vb.) **A face zgomot** A produce senzație.

(Exp. vb.; liv.) **Mult zgomot pentru nimic** Agitație pentru o cauză fără importanță.

ZI *s. f.*

(Exp. av.) **(Până) la (sau înspre, spre, către, pop. despre, reg. în, de cu) ziuă 1.** Puțin înainte de a se lumina, *dis-de-diminează*. **2.** Spre dimineată.

(Exp. av.; reg.) **Cu ziua-n cap** Foarte devreme.

(Exp. av.; reg.) **La ziuă** În zori.

(Exp. vb.; pop.) **(A se face) ziua albă** A se lumina complet.

(Sint.) *Zi lumină* Timp care se scurge de la răsăritul la apusul soarelui.

(Sint.) *Zi de muncă* Durata timpului în care lucrătorul prestează zilnic muncă.

(Sint.; Agr.; i. uz) *Zi pereche animale* Unitate de măsură care exprima volumul de lucru efectuat timp de zece ore de către un atelaj cu două animale.

(Sint.; *înv.*) *Zi de arătură* Unitate de măsură a unui teren arabil, în cadrul obștilor.

(Sint.) *Zi de lucru (sau lucrătoare) 1.* Perioadă de timp în care se efectuează un program de lucru obișnuit. **2.** (P. ex.) Perioadă de timp în care se efectua corvoada obligatorie în folosul boierului sau al statului.

(Sint.) *Zi scurtă* Zi lucrătoare cu program redus.

(Exp. av.) **Ziua jumătate** Amiază.

(Sint.; *înv.*) *Jumătate de cale (sau de drum, de marș etc.)* Distanță care se poate străbate într-o zi de mers pe jos.

(Exp. a.; exp. av.) **Cu ziua (sau, *îvp.*, pe zi) 1.** (Care lucrează) fără angajament permanent. **2.** Temporar. **3.** (Plătit) după un tarif socotit pe munca prestată în timpul unei zile.

(Exp. vb.; pop.) **A face zile de muncă** A lucra temporar, ca zilier.

(Sint.) **Zi și noapte** Prăjitură cu cacao (în care alternează culoarea albă cu cea maro închis).

(Exp. a.) **De zi 1.** Care acționează, lucrează, se efectuează în timpul unei zile. **2.** Din decursul unei zile.

(Exp. av.) **Nici zi, nici noapte** (sau **nici ziua, nici noaptea**) **1.** Niciodată. **2.** Deloc.

(Exp. av.) **Zi și noapte ori (și) ziua, și noapte(a), zi, noapte** sau **zile și nopți, toată ziua (și) toată noaptea, noaptea și ziua, nopți și zile,** (înv.) **din zi (și) până-n noapte** (sau **seară**), **din (de, în) zi din (de, în) noapte,** (reg.) **(cu) zi, (cu) noapte** (Aproape) continuu.

(Exp. av.) **Toată ziua (bună ziua)** sau **ziua toată** Mereu.

(Exp. vb.) **A face ziua** (sau **din zi**) **noapte și noaptea** (sau **din noapte**) **zi 1.** A lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua. **2.** (P. ex.) A duce o viață dezordonată.

(Reg) **A lua ziua de căpătâi** A-și începe activitatea la o oră matinală.

(Loc. a.) **De** (sau, înv., **din**) **toate zilele** sau **de toată ziua** Care are loc în fiecare zi, *cotidian, diurn, zilnic*.

(Loc. a.; loc. av.) **De zi cu zi 1.** În fiecare zi, *cotidian, diurn*. **2.** (P. ex.) În mod regulat, curent, obișnuit, permanent.

(Loc. av.) **Din zi în zi 1.** La o dată apropiată (care se schimbă mereu). **2.** (P. ex.) La infinit. **3.** Pe măsură ce trece timpul. **4.** Încetul cu încetul (și continuu), *progresiv*.

(Loc. av.) **Zi de** (sau **cu, înv. pe, din, dintru**) **zi 1.** Zilnic. **2.** Din ce în ce. **3.** Treptat.

(Exp. av.) **De la o zi la alta 1.** Zilnic. **2.** (P. ex.) Repede. **3.** (P. ex.) Progresiv.

(Exp. av.) **În** (sau, înv., **prin**) **toate zilele** sau (îrg.) **în toată ziua ori în toate zilele** Foarte des, *mereu*.

(Exp. av.) **Într-o (bună) zi** (rar **ziua**) sau **într-una din** (ori, înv., **de**) **zile** La un moment dat, *deodată*.

(Loc. av.) **Pe** (sau **cu**) **fiecare** (sau **fiece**) **zi** Din ce în ce mai mult, *progresiv*.

(Exp. vb.) **A trăi** (sau **a o duce**) **de pe o zi pe alta** A duce un trai nesigur, precar.

(Exp. vb.) **Bună ziua** sau (îrg.) **ziua bună** Formulă de salut la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei.

(Exp. vb.) **A da** (sau **a dori, reg. a pofți** etc.) **cuiva bună ziua** (sau, îvp., **ziua bună**) A saluta pe cineva.

(Exp. vb.; fam.) **A-și lua bună ziua** (sau **ziua bună**) (**de la cineva** sau **de la ceva**) **1.** A-și lua rămas bun. **2.** A renunța (la ceva) definitiv. **3.** A socoti (ceva) drept pierdut.

(Exp. vb.; fam.) **A lăsa loc de bună ziua** A păstra relații bune cu cineva.

(Sint.) **Zi întâi** Prima zi a fiecărei luni sau a unui an.

(Loc. av.; pop.) **Cât toate zilele de mare** Foarte mare.

(Exp. av.; pop.) **Într-o (bună) zi** sau **într-una din zile** Cândva.

(Exp. a.; pop.) **Limpede** (sau **clar**) **ca lumina zilei** Foarte clar.

(Exp. av.) **În** (sau **la**) **zilele lui** În perioada de maximă eficiență.

(Sint.) **Zi aniversară** (sau **ziua nașterii, zi de naștere**) Aniversare a unui eveniment.

(Sint.) **Ziua numelui, zi de nume** Onomastică.

(Loc. a.; loc. av.) **La zi 1.** La termenul stabilit (fără întârziere). **2.** Pus la punct cu ultimele noutăți. **3.** Zilnic. **4.** Care trebuie să fie pregătit pentru ziua respectivă.

(Exp. vb.; pop.) **A da zi după zi** A amâna de la o zi la alta.

(Loc. av.; pop.) **La zile mari 1.** La ocazii deosebite **2.** (P. ex.) Foarte rar.

(Sint.) **Ziua de mâine** Viitorul (apropiat).

(Sint.) **Ziua de astăzi** (sau **de azi, înv. de acum**), **zilele noastre 1.** Prezent. **2.** (P. ex.) Perioadă modernă.

(Sint.) **Ziua de ieri** Trecut.

(Loc. av.) **De zile 1.** De mult timp. **2.** De puțină vreme.

(Sint.; Bis.) **Ziua de apoi** Moment în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu.

(Loc. a.; reg.) **Fără zile** Mort.

(Loc. av.) **Cu zile** Cu viață, *sănătos*.

(Exp. vb.) **În** (sau, reg., **de**) **zilele mele (tale, sale** etc.) **1.** În toată viața mea (ta, sa etc.). **2.** (P. ex.) Niciodată.

(Exp. vb.) **A i se isprăvi (cuiva) zilele** A muri.

(Exp. vb.) **A-și urî zilele** sau **a i se urî (cuiva) cu zilele** A se sătura de viață.

(Loc. vb.) **A-și pune capăt zilelor** sau **a-și curma zilele** A se sinucide.

(Exp. vb.) **A (nu mai) avea zile (multe)** A (nu) mai avea mult de trăit.

(Exp. vb.) **A avea zile cu carul** A avea viață lungă.

(Loc. a.; pop.) **Cu zilele în mână 1.** La un pas de moarte. **2.** Înfricoșat.

(Exp. vb.; exp. a.; pop.) **(A fi) învechit în zile rele** (A fi) înrăit.

(Exp. vb.) **A avea** (sau, înv., **a vedea**) **zi bună** ori **zile multe și bune, zi albă (cu cineva)** A avea trai tihnit, liniște (din partea cuiva).

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) vechi de** (sau **în**) **zile** (ori **înaintat în zile**) (A fi) bătrân sau foarte bătrân.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) veșnic de zile** (A fi) nemuritor.

(Exp. vb.; exp. a.) **(A fi) mic de zile 1.** (A fi) tânăr. **2.** (A fi) lipsit de valoare.

(Exp. vb.) **A(-și) număra zilele 1.** A nu mai avea mult de trăit. **2.** A nu mai avea multă răbdare. **3.** A fi pe punctul de a scăpa de ceva neplăcut.

(Exp. vb.) **A trăi cu zile** A trăi în mizerie.

(Exp. vb.) **A face zile amare** (sau **grele, negre, fripte**) A necăji (pe cineva).

(Exp. vb.) **A se face ziuă** A se lumina.

(Sint.) *Omor de zile* Muncă grea.

ZICE vb.

(Exp. vb.; pfm.) **A-i zice (cuiva) una** A se exprima dezagreabil față de cineva.

(Exp. vb.; pop.) **A zice zău** A se jura.

(Exp. vb.; pop.) **Cât ai zice pește** Îndată.

(Loc. vb.; pop.) **A zice da** A consimți.

(Exp. vb.; pop.) **A zice nu** (sau **ba**) **1.** A refuza. **2.** A se opune.

(Exp. vb.) **Mai bine zis** (sau **a zice ori zicând**) Mai precis.

(Exp. vb.) **Ca să zic așa** Dacă îmi este permis să mă exprim astfel.

(Exp. vb.) **În treacăț fie zis 1.** Fără a insista. **2.** Că veni vorba, tangențial.

(Exp. vb.) **Să nu zic** (sau **nu zi**) **vorbă mare** Să nu te miri.

(Exp. vb.) **A nu zice vorbă mare** A nu exagera.

(Loc. av.) **Între noi fie zis** În mod confidențial.

(Exp. vb.; pop.) **Asta vrea să zică** Asta înseamnă.

(Exp. vb.; înv.; pfm.) **Cum s-ar zice** (sau **ce se zice**) **1.** Adică. **2.** De exemplu.

(Exp. vb.) **A zice (cuiva) pe nume** A tutui.

(Exp. vb.) **Să zicem...** **1.** Să presupunem. **2.** Poate.

(Exp. vb.) **Cum s-ar (mai) zice** Cum s-ar exprima (cu alte cuvinte).

(Exp. vb.; pop.) **(Că) bine zici!** **1.** Bună idee! **2.** Așa este.

(Exp. vb.; pop.) **Ce-am zis eu?** Vezi că am avut dreptate?

ZICERE s. f.

(Loc. av.; îvp.) **Zicere de zicere 1.** Cuvânt cu cuvânt.

2. Exact.

(Sint.; îvp.) *Zicere de zicere* Zicătoare.

ZID s. n.

(Sint.) *Zidul morții* Spațiu special amenajat în formă tronconică, cu deschidere mai largă în partea superioară, pe care evoluează motocicliști acrobați.

(Sint.) *Zidul chinezesc 1.* Zid uriaș de apărare, ridicat la granițele Chinei începând din antichitate. **2.** (Fig.) Stavilă (pusă în calea influențelor inovatoare din afară).

(Sint.) *De-a zidul* Joc de copii în care partenerii se țin de mână, formând un lanț care trece apoi pe sub brațele fiecărui jucător.

(Exp. a.; pop.) **De zid** Construit din cărămidă și mortar.

(Exp. av.) **În** (sau **între**) **(cele patru) ziduri** În interiorul unei clădiri.

(Exp. vb.) **A face zid împrejurul cuiva** A înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra, a proteja.

ZILNIC, ~Ă a.

(Sint.) *Pâine zilnică 1.* Hrană. **2.** (P. ex.) Existență de toate zilele.

ZIULICĂ s. f.

(Exp. av.) **Toată ziulica, ziulica toată** (sau **întreaga**) **1.** De dimineața până seara. **2.** Fără oprire.

(Exp. av.) **Cât e ziulica de mare 1.** Cât ține ziua. **2.** (P. ex.) Tot timpul.

ZLAMAC s. n.

(Exp. vb.) **A face (pe cineva) zlamac** A bate foarte tare (pe cineva).

(Exp. vb.) **A cădea zlamac** A cădea frânt de oboșală.

ZLOATĂ s. f.

(Exp. vb.) **A da din zloată în zloată** A deveni tot mai prosper.

ZLOT s. m.

(Exp. vb.) **A nu plăti niciun zlot (rău) în ochii cuiva 1.** A nu avea nicio valoare pentru cineva. **2.** A nu da nicio considerație cuiva.

ZMEU s. m. n.

(Sint.) *Zmeul zmeilor* Căpetenia zmeilor.

(Exp. vb.; fam.) **A se lupta ca un zmeu** A se lupta vitejește.

(Exp. vb.; reg.) **A fi de-al zmeului** (sau **al zmeilor**) A fi neobișnuit de puternic.

(Loc. vb.; pop.) **A prinde zmeu** A se îmbolnăvi de zburător.

(Sint.; reg.) *Zmeu turcaleț* Jucărie rudimentară confecționată din hârtie și sfoară.

(Sint.; spec.) *Zmeu meteorologic* Dispozitiv din sârmă, hârtie (sau scândurele, pânză, material plastic etc.) legat și manevrat de o sfoară, folosit în observațiile atmosferice.

ZOB *s. n.*

(Loc. vb.; pop.) **A (se) face zob** A (se) sparge în bucăți mici.

ZODLAC *s. n.*

(Sint.) *Semnele zodiacului* Figuri simbolice ale zodiacului reprezentând cele douăsprezece constelații, *zodier*.

ZODIE *s. f.*

(Exp. vb.; reg.) **A se naște** (sau **a se afla în zodia porcului** (ori **a scroafei**)) **1.** A fi foarte norocos. **2.** A fi foarte mândăcios.

(Exp. vb.) **A se naște în zodia rațelor** A fi mereu înșelat.

(Exp. vb.) **A citi** (ori **a da**) **în zodii** (sau **a căuta la zodii**) A prezice (cuiva) soarta, viitorul după poziția stelelor.

(Sint.; îvp.) *Carte de zodii* Zodiac.

ZOICĂ *s. f.*

(Exp. vb.) **A umbla zoica** (sau **zoica beată**) A umbla fără rost pierzând vremea.

ZONĂ *s. f.*

(Sint.) *Zona zoster* Boală infecțioasă virotică, localizată în ganglionii spinali și caracterizată prin dureri și prin erupții veziculare dispuse pe traiectul nervilor senzoriali, *herpes zoster*, (reg.) *foc viu*.

(Sint.) *Zonă de influență* Spațiu sau domeniu în cadrul căruia se exercită influența cuiva sau a ceva.

(Sint.) *Zonă liberă* Parte din teritoriul unui stat, de obicei situată în porturi, care nu este supusă aplicării legilor vamale.

(Sint.; Geom.; înv.) *Zonă sferică* Parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două planuri paralele.

ZOR *s. n.*

(Sint.) *Dor de zor* Dragoste cu sila.

(Loc. av.) **Cu zorul** (sau **de zor**) Forțat.

(Loc. vb.; reg.) **A lua la zor (pe cineva)** **1.** A cere socoteală. **2.** A mustra.

(Exp. vb.; înv.) **A face (cuiva) (mare) zor de bani** A cere (insistent) o datorie.

(Loc. vb.; înv.) **A lua cu zorul (pe cineva)** A constrânge.

(Loc. av.) **Cu zor** (sau **cu tot zorul**) ori **zor**, **zor** În grabă, *repede*.

(Loc. av.) **De zor 1.** Din toate puterile. **2.** Cu elan. (Loc. vb.; pop.) **A avea** (sau, reg., **a-i fi**) **zor** A se grăbi.

(Loc. vb.) **A(-i)** sau **a(-și) da zor 1.** (Pop.) A (se) zori. **2.** (Reg.) A năvăli.

(Loc. vb.; înv.) **A da zor** A acționa cu mare grabă. (Loc. vb.; îvp.) **A(-i) da zor (înainte) cu...,** (sau **că..., să...)** A nu mai înceta cu ceva, *a insista*.

(Loc. vb.; rar) **A-și face mâinei zor** A se enerva.

(Sint.; reg.) *Cal de zor* Cal foarte rapid.

(Loc. vb.; înv.) **A vedea zorul 1.** A fi silit să... **2.** A nu (mai) avea nicio posibilitate.

(Loc. vb.) **A nu avea zor să...** A nu avea interes să...

(Loc. vb.; înv.) **A avea zor de...** A avea (mare) nevoie de... **2.** (Rar) A-i păsa de...

ZORAL/U, ~IE *s. f., a.*

(Exp. vb.) **A făcut-o zoralie** A făcut ceva foarte nepotrivit, prostesc.

ZORI *s. m. pl.*

(Exp. av.) **În zori de zi** (sau **de ziuă**) sau **până în zori** (sau **în zorii zilei, în zorii zorilor**) sau **în** (sau **la**) **revărsatul zorilor** sau **odată cu zorile** Dis-de-dimineață.

(Exp. av.; pfm.) **Din zori în zori** sau **din zori (și până) în seară** (ori **noapte**) sau **din seară până-n zori** (Aproape) tot timpul, *mereu, totdeauna*.

(Exp. vb.) **A se (re)vârsa** (sau **a se crăpa, a se ivi, a se zări, a miji**) **zorile** (sau **zorii, zori de zi, zori de ziuă**) sau **a da în fapt** (sau **a se crăpa, a se anunța de zori**) A începe să se lumineze.

(Exp. vb.; i. uz.) **A suna** (sau **a bate**) **zorile** A da semnalul de deșteptare dimineața, în cazărmi.

(Exp. vb.; înv.) **A cânta de zori** A face o serenadă tinerilor căsătoriți.

(Exp. vb.; îvp.) **A cânta ca de zori** A cânta plăcut, agreabil.

(Sint.; îrg.) *Zori de seară* Amurg.

(Sint.; reg.) *Cântecul zorilor, strigătul* sau *strigarea zorilor, zorile mortului, zorile de groapă*) Cântec ceremonial de înmormântare din dimineața dinaintea îngropării.

ZORT *s. n.*

(Loc. av.) **La zoritul zorilor** La revărsatul zorilor.

ZULĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A face zulă 1.** A-și înșela tovarășul de hoție la împărțirea prăzii. **2.** A fura.

ZULEALĂ *s. f.*

(Loc. vb.) **A face zuleală** A fura.

ZURBA *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A lua cu zurbaua** **1.** A lua cu forța și pe nedrept. **2.** A trata pe cineva fără înțelegere, fără bunăvoință.

ZURBALĂC *s. n.*

(Loc. vb.; inv.) **A ridica zurbalac** A începe răzvrătirea.

ZUZ, ~Ă *a.*

(Loc. vb.) **A fi în zuză cu...** A se afla într-o stare încordată cu cineva dintr-o anumită cauză.

(Exp. vb.; reg.) **A trage o zuză** **1.** A-i fi frică. **2.** A fi frământat de o grijă.

(Exp. vb.; reg.) **A fi luat de zuze** A fi fermecat, înnebunit de ieie.

ZVÂCNI *vb.*

(Exp. vb.; reg.) **A zvâcni o scânteie la cineva** A primi o veste.

ZVÂNTA *vb.*

(Exp. vb.) **A zvânta (pe cineva) în bătaie (sau în bătăi)** A bate zdravăn.

ZVÂRLI *vb.*

(Exp. vb.) **A zvârli (pe cineva) pe drumuri (sau pe drum)** **1.** A lăsa (pe cineva) fără adăpost. **2.** (P. ex.) A lăsa (pe cineva) fără mijloace de trai.

(Exp. vb.) **A zvârli banii pe fereastră** A risipi.

(Exp. vb.) **A zvârli (și) cu barda în Dumnezeu** A fi recalcitrant sau nebun.

(Exp. vb.) **A zvârli praf în ochii lumii** A căuta să epateze, să înșele prin aparențe.

ZVÂRLIT *s. n.*

(Loc. av.) **De-a zvârlitelea** Prin zvârlire.

(Loc. vb.; reg.) **A da de-a zvârlita (sau zvârlitea)** A arunca.

ZVÂRLITURĂ *s. f.*

(Exp. vb.; fam.) **La (sau ca de) o zvârlitură (ori două, trei etc.) zvârlituri de băț (sau de piatră)** La o distanță relativ mică, *aproape*.

ZVÂRLUGĂ *s. f.*

(Exp. av.) **(La) o zvârlugă de băț** La o distanță mică. (Sint.) *Zvârlugă de față* Fată vioaie.

ZVOANĂ *s. f.*

(Loc. vb.; reg.) **A se face zvoană** A se zvoni.

(Loc. vb.; pop.) **A da zvoană în țară** A înștiința.

ZVON *s. n.*

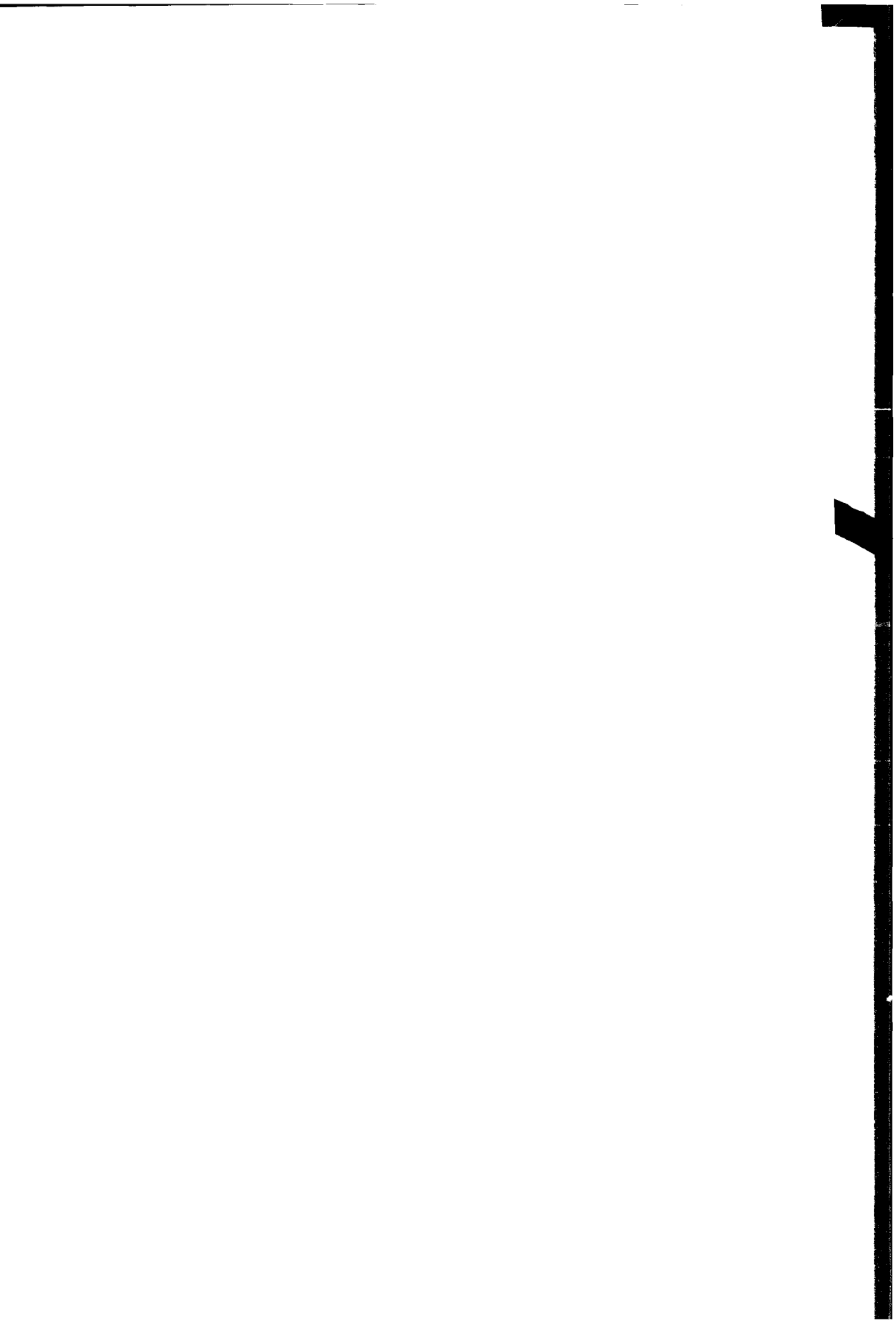
(Loc. vb.; inv.) **A (se) face zvon** A (se) zvoni.

(Loc. vb.; pop.) **A da zvon** A înștiința.

Bibliografie

- Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxândoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană-Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.
- Breban, Vasile, Bulgăr, Gh., Grecu, Doina, Neiescu, Ileana, Rusu, Grigore și Stan, Aurelia, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, 1969.
- Breban, Vasile, *Dicționar general al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Candrea, I. A., Adamescu, Gh., *Dicționarul enciclopedic ilustrat, Partea I: Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I. A. Candrea, Partea a II-a: *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gh. Adamescu, București, Editura Cartea Românească, 1926–1931.
- Căpățână, Cecilia, *Elemente de frazeologie*, Craiova, Editura Universitaria, 2007.
- Ciobanu, Fulvia, „Valorile prepozițiilor în conjuncție cu adverbele”, în *Studii de Gramatică*, vol. III, 1961.
- Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982.
- DA, *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea I, A–B, București, Socec, 1913, tomul I, partea a II-a, C, București, Universul, 1940, tomul I, partea a III-a, D–de, București, Universul, 1949, tomul II, partea I, F–J, București, Imprimeria Națională, 1934, tomul II, partea a II-a, J–lacustru, București, Universul, 1937, tomul II, partea a III-a, ladă–lojniță, [fără an].
- DEX², *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- DL, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, Editura Academiei, vol. I, A–C, 1955, vol. II, D–L, 1956, vol. III, M–R, 1957, vol. IV, S–Z, 1958.
- DLR, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, Editura Academiei, tomul VI, M, 1965–1968, tomul VII, partea I, N, 1971, tomul VII, partea a II-a, O, 1969, tomul VIII, P, 1972–1984, tomul IX, R, 1975, tomul X, S, tomul XI, partea I, Ș, 1978, tomul XI, partea a II-a, T, 1982–1983, tomul XII, partea I, Ț, 1994, tomul XII, partea a II-a, U, 2002, tomul XIII, partea I și a II-a, V și W, X, Y, 1997–2005, tomul XIV, Z, 2000, tomul I, partea a III-a, D, 2006–2009.
- Dimitrescu, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, Editura Academiei, 1958.
- Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.
- DOOM², *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
- DREV, *Dicționarul limbii române pentru elevi*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.
- Duda, Gabriela, Gugui, Aglaia, Wojcicki, Marie Jeanne, *Dicționar de expresii și locuțiuni ale limbii române*, București, Editura Albatros, 1985.
- Dumistrăcel, Stelian, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii. Motivații*, Iași, Institutul European, 2001.
- Elemente de lingvistică structurală*, coordonator Ion Coteanu, București, 1967.
- Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, vol. II, *Derivarea cu prefixe*, vol. III, *Sufixe verbale*, București, Editura Academiei, 1970–1989.
- Gramatica limbii române*, vol. I, *Morfologia*, vol. II, *Sintaxa*, București, Editura Academiei, 1966.

- Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei, 2005.
- Graur, Al., *Studii de lingvistică generală*, București, Editura Academiei, 1960.
- Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968.
- Mărânduc, Cătălina, *Familia de cuvinte*, București, Editura Lucman, 2007.
- Micul dicționar academic*, București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I, *A–C*, 2001, vol. II, *D–H*, 2002, vol. III, *I–Pr*, 2003, vol. IV, *Pr–Z*, 2003.
- NDU, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
- Scriban, August, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaisme, neologisme, provincialisme)*, Iași, Institutul de Arte Grafice Presa Bună, 1939.
- Sinteze de limba română*, coordonator Theodor Hristea, ed. a III-a, București, Editura Albatros, 1984.
- Sistemele limbii*, coordonatori I. Coteanu și Lucia Wald, București, Editura Academiei, 1970.
- Sorin Stati, *Cuvinte românești. O poveste a vorbelor*, București, Editura Științifică, 1964.
- Vasiliu, Emanuel, „Sens și definiție lexicografică”, în *SCL*, XXXI, 1980, nr. 5, p. 631–635.
- Vasiliu, Emanuel, „Adevăr analitic și definiție lexicografică”, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, secțiunea a III-a, Lingvistică, XXVIII-XXIX, 1982–1983, p. 183–186.
- Vasiliu, Emanuel, *Elemente de filosofie a limbajului*, București, Editura Academiei, 1995.
- Zanne, Iuliu A., *Proverbele românilor*, vol. I–X., București, Editura Librăriei Socec, 1895–1912.
- Zugun, Petru, *Cuvântul – Studiu gramatical*, ed. a II-a, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2003.

Pentru comenzi și informații, adresați-vă la:

Editura CORINT

Difuzare și Clubul Cărții:

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, cod poștal 060012, București
Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33, 021.319.88.77. Fax: 021.319.88.66
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Redacția și administrația:

Str. Mihai Eminescu nr. 54 A,
sector 1, București
Tel.: 021.319.47.97; tel./fax: 021.319.48.20

Format: 16/70x100
Coli tip: 35

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul pentru România
4 Colours Advertising, www.4colours.ro

 Radin print

 4 Colours
Advertising